

تصوير ابو عبد الرحمن الكردى

المصباح المونى

في تهذيب تفسير

ابن كثير

PDF4Kurd

مجلد اول من العلماء

إشراف الشيخ مصطفى رحمن عسكركردى

وشرحها الى

عليه السلام عبد الله بن موسى

بازگشايى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناسنامه تفسیر

.....

- ناوی تفسیر: تفسیر ابن الکثیر به کوردی
- وهرگیڕانی: علی حاجی عبدالله پریسی
- نۆرهی چاپ: یه کهم ۲۰۱۲
- شوینی چاپ: تاران
- ههله چنی و دیزاین: ابراهیم معروف

بلاوکار:

ناوهندی روژنبر بو چاپ و بلاوکردنه وه

سلیمانی

﴿لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوِّ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا﴾ (۱۴۸) إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفَوْهُ أَوْ

تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا﴾ (۱۴۹)

پیداان به ناشکرا کردنی قسه‌ی خراب و ناب‌ه‌جی بۆ سته‌م لیکراو له‌گه‌ل هاندانی بۆلییوردن

خودای مه‌زن نه‌فه‌رمویت: ﴿لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوِّ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ﴾ خودا هه‌رگیز پێی خوش نیه هیچ که‌س ده‌نگی به‌رز کاته‌وه و قسه‌ی ناخوش بدرکێنی. مه‌گین که‌سی سته‌می لی کرابی. عه‌لی کوپی نه‌بوته‌له‌ گوتی له‌ ئیبنوعه‌بباسه‌وه له‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوِّ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ﴾ گوتی: خودا پێی خوش نیه که‌سی باسی خرابی که‌سی بکات به‌ ده‌نگی به‌رز مه‌گین که‌سی سته‌می لیکرابی. پێگه‌ دراوه به‌و سته‌م لیکراوه به‌ ناشکرا باسی نه‌و که‌سه‌ بکات که‌ سته‌می لیکردوه، به‌لام نه‌گه‌ر سته‌م لیکراوه که‌ ئارامی بی و خۆی بگری نه‌وه چاکتره‌ بۆی^۱ هه‌سه‌نی به‌سری ده‌لێت: با ده‌نگی لی به‌رز نه‌کاته‌وه، باشت‌ر نه‌وه‌یه‌ بلی: نه‌ی خودایه‌ یارمه‌تیم بده‌ بۆی و حه‌قه‌که‌ی لی وه‌رگه‌ر بۆم^۲. له‌ پێوایه‌تیکی تر دا هه‌ر له‌ هه‌سه‌نی به‌سریه‌وه هاته‌وه گوتی: پێگه‌ی پێدراوه به‌ ده‌نگی به‌رز باسی نه‌و که‌سه‌ بکات که‌ سته‌می لیکردوه به‌لام زیاده‌په‌وی نه‌کات له‌سه‌ری قسه‌ی خرابی پێ نه‌لێت. عه‌بدولکه‌ریمی کوپی مالیکی جه‌زه‌ری له‌م ئایه‌ته‌دا ده‌لێت: مه‌به‌ست پێی نه‌وه‌یه‌ که‌سی قسه‌ی خراپت پێ ده‌لی، تۆش پێی ده‌لێته‌وه، به‌لام نه‌و بوختانی بۆ هه‌لبه‌ستی، تۆ بوختان بۆ نه‌و هه‌لمه‌به‌سته. له‌به‌ر نه‌م ئایه‌ته‌ که‌ خودای گه‌وره‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿وَلَمَنْ أَنْصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ﴾^۳ نه‌و که‌سانه‌ی له‌ پاش ناهاقی لیکردن، تۆله‌ی خۆیان ده‌ستیننه‌وه خه‌تابار نین. نه‌بوداود پێوایه‌تی کردوه له‌ نه‌بوهوره‌یره‌وه که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (هه‌ر دوو که‌سی که‌ جنیو به‌یه‌کتری نه‌ده‌ن گوناهاکه‌ی ده‌که‌وێته‌ سه‌ر ده‌سپێشخه‌ره‌که‌یان به‌مه‌رجی سته‌م لیکراوه‌که‌ زیاده‌په‌وی نه‌کات)^۴. ﴿وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا﴾ خودا بیسه‌رو زانایه‌. پاشان خودای گه‌وره‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفَوْهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا﴾ نه‌گه‌ر ئێوه‌ چاکه‌ بکه‌ن (نه‌و چاکه‌یه‌تان ناشکرا بی یان نه‌یانی) یان له‌ کاریکی خراب چاو بپۆشن، بیکومان خودا هه‌میشه‌ به‌ توانایه‌

^۱ الطبري (۳۴۴/۹).

^۲ الطبري (۳۴۴/۹).

^۳ الشوری (۴۱).

^۴ أبوداود (۴۸۹۴)، فه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحه‌.

بۆ لیبوردن. واته: ئەو خەلکینه ئەگەر بە ئاشکرا یان بە نهیئنی چاکهتان کردبێ و یان لیبوردهیتان بهرانبهر ئەو که سانهی که خراپه یان دهرباره کردوون بوو بێ، بێگومان ئەو کارهتان له خواوه نزیکتان دهکاتهوه و پاداشتی زۆر چاکتان ئەداتهوه، چونکه خودا زۆر لیبوردهیه بهرانبهر عهبدەکانی لهگهڵ ئەوهیشدا که توانای هیه سزایان بدات. هه ربۆیه ئەفرمویت: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا﴾ خودا هه میسه به توانایه بۆ عهفوو کردن. هه ربۆیه له پڕوایه تیگدا هاتوو: (ئهوانه ی هه لگه ی تهختن (العرش) ته سبیحاتی خودا دهکهن) و هه ندیکیان دهلێن: پاک و بێ عهیبی بۆ تو له هیمنی و له سه رخویت دوا ی زانیاریت. هه ندیکی تریان دهلێن: پاک و بێ عهیبی بۆ تو له لیبوردهیت دوا ی تواناو دهسته لاتت. وه له م فرموده سه حیه دا هاتوو: (هیچ سامانیگ له به خشین که م ناکات. هه ربه نده یه کیش لیبورده بێ هه میسه سه ره به رزه، ئەوه ی له بهر خودا خو به که م بزانی بێگومان خودا به رزی دهکاتهوه).^۱

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُوا نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۝١٥٠ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ۝١٥١ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرُهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝١٥٢﴾

بپروا به هه ندی له پێغه مبه ران و بپروا نه بوون به هه ندیکی تریان

خودای مه زن هه ره شه له و جووله که و مه سیحیه خوانه ناسانه دهکات که بپروایان به خوداو پێغه مبه ره کانی نیه و فره قو جیاوازی دهکهن له نیوان خوداو پێغه مبه ره کانیدا له بپروا پیکردندا. بپروایان به هه ندی له و پێغه مبه رانه هیه و بپروایان به هه ندیکی تریان نیه. ته نیا شوینی ئاره زوی خۆیان و ئەو باوو په وشته ی له بابو باپیرانیانه وه بۆیان ماوه ته وه، به بێ ئەوه ی هیچ به لگه یه کیان به دهسته وه بێ له و باره یه وه. وه هیچ بیانویه کیان به دهسته وه نیه جگه له ئاره زوو په رستی و ده مارگیری. جووله که (به ر نه فره تی خوا که ون) باوه پریان به گشت پێغه مبه ره کان هیه بێجگه له عیسا (سه لامی خودای لیبی) و موحه ممد (ﷺ) مه سیحیه کانیش بپروایان به گشت پێغه مبه ران هیه بێجگه له موحه ممد که به پڕزترین و دوا ی پێغه مبه ره (ﷺ) سامیره کان (السامرة) بپروایان به هیچ پێغه مبه ری نیه دوا ی یوشع که جێنشینی مووسای کوپی عیمران بووه. مه جووسیه کانیش، دهلێن: بپروایان به پێغه مبه ریگ بووه له خۆیان که پێیان دهگوت زه راده شت پاشان په پره وی به رنامه که ی نه بوون. له ناویاندا هه لگه را والله اعلم. مه به سه که ئەوه یه هه رکه سی بپروای نه بێ به یه کیگ له و پێغه مبه رانه، ئەوه

بیگومان برپای به پیغمبره‌کانی تریش نیه. چونکه برپاهینان به همو و نه پیغمبره‌رانه که خودا ناردونی بۆ سر خه‌لکی سر زه‌وی واجیبه و له مهرجه‌کانی برپا برپایه. هرکه‌سی برپای به پیغمبریه‌تی هر پیغمبره‌ی نه‌بی له‌به‌ر ئیره‌یی (حه‌سودی) یان ده‌مارگیری و ناره‌زوو په‌رستی. دیاره‌ نه‌وه برپای به پیغمبره‌کانی تریش نادرسته و لئی وهرناگیری. به‌لکو نه‌وه له‌به‌ر ده‌مارگیری و ناره‌زوو په‌رستی مه‌به‌ستیکی تاییه‌تی خۆی برپا ناهینی. بۆیه خودای گه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿إِنَّ

الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ

وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ﴿١٥١﴾ وَانَّهُ يَ دَلَّ

برپایان به خودا و پیغمبره‌کانی نیه، دیاره‌ ده‌یانه‌وی له نیتوان خودا و پیغمبره‌کانی جیاوازی دانین. ده‌لین: ئیمه باوه‌ر به هه‌ندیکیان ده‌که‌ین و هه‌ندیکی تریان به جیگه‌ی برپا نازانین، ده‌یانه‌وی له و نیتوانه‌دا پێگه‌یه‌ک بۆ خۆیان هه‌لبژین. به‌پاستی نه‌وانه خوانه‌ناسن. واته: نه‌وانه بی دینی‌ه‌که‌یان دیارو ناشکرایه و گومانی تیدا نیه و برپاشیان به پیغمبره‌کانی تریش دروست و په‌وا نیه، نه‌گه‌ر برپایان بوایه به‌وه‌ی که پیغمبره‌ی خودان، برپاشیان به‌و که‌سه ده‌هینا که به‌لگه‌کانی زۆر ناشکراو به‌هیزتر له به‌لگه‌کانی نه‌وان یان نه‌گه‌ر به‌پاستی سه‌یریان بکردایه و وردبونا‌یه‌ته‌وه له

پیغمبریه‌تیه‌که‌ی هر برپایان پی ده‌هینا ﴿وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا﴾ ئیمه بۆ نه‌وه

خوانه‌ناسانه نازاری ئابروبه‌رمان ئاماده‌ کردوه. واته: وه‌ک چون ئابروی نه‌وانه‌ی برد که برپایان پی نه‌بوو نازاری به‌ ژان و پسواکه‌ری دان. چونکه به وردی سه‌یری نه‌وه په‌یامانه‌یان نه‌ده‌کرد که بۆیان هات له‌لایه‌ن خوداوه و پشتیان تی کردو هر خه‌ریکی کۆکردنه‌وی مالی دنیا بوون که زۆریش پتویستیان پی نه‌بوو، یان له‌به‌ر نه‌وه‌ی دوا‌ی نه‌وه‌ی که زانیان پیغمبره‌ برپایان به پیغمبریه‌تیه‌که‌ی نه‌ده‌کرد وه‌ک چون زۆری له زانیانی جووله‌که هه‌سوودیان به پیغمبره‌ ده‌برد له‌به‌ر نه‌وه په‌یامه‌ی که خودا بۆی ناردبوو دژایه‌تیان ده‌کردو برپایان پی نه‌ده‌هینا و شه‌ریان له‌گه‌لا ده‌کرد، هه‌تا خودا پیغمبره‌ی زال کرد به‌سه‌ریاندا و سه‌رشۆپی دنیا و قیامه‌تی کردن و ئابروی بردن: ﴿وَضَرَبْتَ عَلَيْهِمُ

الدَّلَّةَ وَالْمَسَكَنَةَ وَبَاءَ وَبَغَضَ مِنَ اللَّهِ﴾^۱ چاره‌په‌ش و زه‌بونیان بۆ بریار درا و به‌ر غه‌زه‌بی خوا

که‌وتن له دنیا و قیامه‌تدا. پاشان خودای گه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا

بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ﴾ نه‌وانه‌ش که برپایان به خودا و پیغمبره‌کانی هه‌یه و له‌ناویاندا فه‌رق و جیاوازی

ناکەن. مەبەست لەم نایەتە. لێرەدا ئوممەتی موحمەدە (ﷺ) چونکە ئەمان بپروایان بە ھەموو کتیبەکان ھەیە کە خودا پەوانەیی کردووە، گشت پیغەمبەرانیشت کە خودا ناردوونی. وەك خودای مەزن لە نایەتیکی تردا ئەفرمویت: ﴿ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَامَنَ بِاللَّهِ﴾^۱ ئەم پیغەمبەرە و ئەوانەیی لەگەڵ ئەو بپروایان ھێناوە، لێیان پوونە کە ئەو پەيامە لە لایەن پەرورەدگارێانە وە ھاتۆتە خواری بۆ لایان، ھەموو بپروایان بە خودا ھەیە. پاشان خودای گەورە فرمویەتی کە پاداشتی ئۆر زەبەندە و جوان و چاکی بۆ ئامادە کردوون ﴿أُولَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرَهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾^۲ لە پۆژی قیامەتا خودا پاداشتیان ئەداتە وە لە گوناھیان دەبوری و دلقانە. واتە: پاداشتی چاکیان ئەداتە وە لە سەر ئەو بپروا ھێنانەیان بە خودا و پیغەمبەرەکانی و لە تاوانی ئەوانەشیان خوش دەبی کە تاوانیان کردووە.

﴿يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَأَتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمْ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾﴾

لاساری جوولە کە

خودای مەزن ئەفرمویت: ﴿يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ﴾ ئەوانەیی ئەھلی کتیب داوات لێ دەکەن بە تاییبەتی لە ئاسمانە وە بۆ بیانی. موحمەدی کوپی کە عیسی قەرەزی و سوودی و قەتادە گوتیان: جوولە کەکان داویان لە پیغەمبەری خودا (ﷺ) کرد کە کتیبیکیان لە ئاسمانە وە بۆ دابەزینی وەك چۆن بۆ موسا تەورات دابەزی بە نووسراوی^۱ ئیبنو جۆرە بیج دەلیت: داویان لە پیغەمبەر (ﷺ) کرد کە نامە یە لە لایەن خودا وە دابەزینی نووسرابی بۆ فلان و فلان و فلان بێسە لمینی کە ئەو ی بۆی ھێناون پاستە^۲. ئەم قسانەیی دەیانگوت ھەمووی بە ھۆی بی دینی و لاساری دژایەتی و خوانە ناسیانە وە بوو، وەك چۆن خوانە ناسانی قورەیش لە پیش ئەماندا ھەمان داویان دەکرد، وەك لە سورەتی ئیسرادا خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِكَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ

^۱ البقرة (۲۸۵).

^۲ الطبري (۳۵۶/۹-۳۵۷).

^۳ الطبري (۳۵۷/۹).

الْأَرْضِ يَنْبُوعًا) ۱ گوتیان: بېوات پى ناهین تا له م زه مینه کانیه کمان بۆ هه لده قولینى. بۆیه خودای مه زن لیږده دا نه فه رمویت: ﴿فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّعِقَةُ يُظْلِمُهُمْ﴾ هه ر نه وانه نه وه یان له موسا ده ویست، زۆر له مه یش گه وړه تر بوو. گوتیان: خوامان به ناشکرا پى نیشان بده. له سزای نه و به دغه پیه دا بهر هه وړه تریشقه که وتن. واته: له سزای نه و ناهه قی و سته مکاری و سه ریچی و لاساریه دا که پى هه لسان خودا جه زره به ی دان. نه م پووداوه له سورەتی به قه رده دا خودای گه وړه به ته وای پوونی کردوه ته وه نه فه رمویت: ﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَمْوِسُ لَنُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ۝۵۵﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكَ

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) ۲ نه وسایش که به موساتان گوت: ئیمه بېوات پى ناهین تا به ناشکرا خودا نه بینین. که هه ر له بهر چاوی خۆتان بروسکه لییدان، دواى نه وه ی که مردن، سه ر له نو ی زیندوومان کردنه وه، به لکو شوکری خودا بکه ن. پاشان نه فه رمویت: ﴿ثُمَّ أَخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ﴾ دواى نه وه (پاش بینینى گه لیک به لگى ناشکرا) چون بوونه گویره که په رست. واته: دواى بینینى نه و هه موو به لگه و نیشانه گه وړه و زۆرانه له سه ر ده ستى موسادا (سه لامى خواى لیبى) هاته دی و له ناو بردنى فیرعه ونى دوزمنیان له هه گه ل هه موو سوپا که یدا له ده ریادا، ماوه یه کی زۆر که م تینه په ریپوون له ده ریا که گه یشتنه کۆمه لى خه ریکى بت په رستى بوون به موسایان گوت: ﴿أَجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ ۳ خودایه کمان وه ک خودا کانی نه وان بۆ په یدا بکه. پاشان خودای گه وړه باسى به سه رهاتى گویره که په رستیه که یان له سورەتی نه عراف و سورەتی طاها دا به دریژى ده کات. کاتى که موسا (سه لامى خواى لیبى) چوو بۆ گفتوگو کردن له لای خودای گه وړه و پاشان گه راپیه وه، نه وه که پووی دابوو، پووی دابوو. خودای مه زن ته و به که ی له و که سانه که نه و کاره یان کردو دایان هیئا به و جوړه قه بوول کرد، نه و که سانه ی که گویره که په رستیان نه کردبوو. نه و که سانه بکوژن که گویره که که یان په رست. نه وه بوو به کۆمه لیکیان کۆمه له که ی دا به کوشت، پاشان خودای گه وړه زیندووی کردنه وه. پاشان خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَءَاتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُبِينًا﴾ چاوپۆشیمان له وه شیان کرد، به لگه ی ده سته لاتداریمان دا موسا ﴿وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِثْقَلِهِمْ﴾

۱ الاسراء (۹۰).

۲ البقرة (۵۵-۵۶).

۳ الاعراف (۱۳۸).

به هوی په یمانی که دایان، کیوی توورمان له سهریان به به رزی پاگرت. واته: نه وه یش کاتی بوو که پابه ند نه بوون به بریاره کانی ته وراته وه، پابه ند بوونه که یان کاتی ده رکوت که موسا ته وراتی هیئا بویان و خودا کیوی تووری به سهریانه وه به به رزی پاگرت، پاشان به زور پابه ند کران و پابه ندی خویان ده ربړی و سوژده یان بردو سهره وهی خویان ده کردو ده ترسان کیوه که به سهریاند ا بکه وی. وه ک خودای که وره نه فرمویت: ﴿وَإِذْ نَقَّنا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ﴾^۱ نه و کاته کیوه که مان وه ک سیبهر به سهریاند ا به رز کرده وه و لایان و ابوو به سهریاند ا ده که وی (گوتمان) نه وهی داومانه پیتان به توندی بیگرن. لیږده دا نه فرمویت: ﴿وَقُلْنَا لَهُمْ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا﴾ پیمان گوتن: به سوژده وه له و ده رگاوه بچنه ژوری. واته: به کردارو گفتار سهر پیچی نه و فرمانان یان کرد که به سهریانا در ابوو. نه وانه فرمانیان پیادرا که له ده رگای (بیت القدس) وه بچنه ژوری به سوژده وه. (که ده چون) ده یانگوت: (حطة) واته: نهی خودایه گوناوه کانمان لی دراندو که به هوی جیهاد نه کردن و که متخره میانه وه له جیهاد کردن تووشمان هاتو سهرگردان بوین له بیاباندا بو ماوهی چل سال چونه ژوره وه به قنکه خشکه و ده یانگوت: (حَنَظَةُ فِي شَفَرَةٍ) که نمی له ناو موویه کدا. ﴿وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ﴾ پیشمان گوتن: نابی له پوژی شه ممد ا ده ستریزی مه کن. واته: ناموژگاریمان کردن که پابه ند بن به و شتانه وه که خودا لیتی قه دهغه کردون و پوژی شه ممد ا پاو نه کن، وه که له سوره تی نه عرفدا به باشی پوون کراوه ته وه له م نایه ته وه ده ست پیده کات که نه فرمویت: ﴿وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ﴾^۲ له باره ی نه و شاره وه وا که وتبوره قه راخی ده ریا لییان پرسه.

﴿فِيمَا نَقَضِهِمْ مِيثَقَهُمْ وَكَفَرِهِمْ بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾^(۱۵۵) وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَنًا عَظِيمًا^(۱۵۶) وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا^(۱۵۷) بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا^(۱۵۸) وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا^(۱۵۹)

الاعراف (۱۷۱).

الاعراف (۱۶۲).

خودای مه زن نه فەرموئیت: ﴿فِيمَا نَقُضُهُمْ مِثْقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ به هوی په یمان شکاندنیان و باوه په هینانیان به نیشانه کانی خودا. نه مه نه و تاوانه که جوړوله که کان نه نجامیان داوه و بووه هوی نه فرین لیکردن و ده رکردن و دوور خستنه و هیان، له و تاوانه په یمان شکاندن و په شیمان بوونه وه له و به لټانه ی که لټیان و ده رگیراو برپا نه کردنیان به نیشانه کانی خودا. واته: نه و موعجیزه و نیشانه و به لگانه ی له سەر دهستی موسادا (سه لامي خوای لټبی) به چاوی خوځیان دهیان بیني پوی نه دا. ﴿وَقَالُوا لَوْلَا آتَيْنَاهُ بَغِيرَ حَقِّ﴾ هر به ناهق کوشتنی پیغه مبه ره کانیان. واته: تاوانه کانیان ئیجگار زور بوو نه وه بوو په لاماری پیغه مبه ره کانیان نه داو ژماره یه کی زوریان له پیغه مبه ره ان کوشت (سه لامي خویان لټبی). ﴿وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ﴾ دهیانگوت: ئیمه دلمان داخراوه. ئیبنوعه بباس و موحامیدو سه عدی کوپی جوبه یرو عیگره و سوودی و قه تاده و که سانی تریش کوتویانه: داپوشراوه^١ نه مه وه که قسه ی نه و موشریکانه یه که خودای گه وره نه فەرموئیت: ﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مَّا نَدْعُونَآ إِلَيْهِ﴾^٢ کوتیان: نه وه ی که تو بانگمان ده که ی بوی دلمان پوشش (په رده ی) له سهره. وه که نه وه ی پاکانه ی بو بکه ن کوتیان: دله کانمان نه وه ی تو ده لټیت هیچی و ده رناگری داخراوه و په رده ی به سهردا دراوه. خودای گه وره نه فەرموئیت: ﴿بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ﴾ هر خودا خو ی موری ناوه به سهر دلاندا به هوی باوه په هینانیان وه. له سورده تی به قهرده له و باره یه وه دواين پیویست ناکات لټره دا دوباره ی بکه ینه وه. ﴿فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ به شیکی که میان نه بی، باوه په ناهینن. واته: دلیان له سهر خوانه ناسی و لاساری و سه ریپی و باوه په هینان پاهاتوه.

بوختان کردنیان بو مه ریه م و بانگه شیان به کوشتنی عیسا و راست و دروستی نه و پوداوه

خودای مه زن نه فەرموئیت: ﴿وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَنًا عَظِيمًا﴾ له بی دینیان و نه و بوختانه گه وره بو مه ریه میان هه لبه ست. عه لی کوپی نه یوته لحه ده لټیت له ئیبنوعه بباسه وه ده لټیت: تۆمه تی داوین پیسیان دایه پال^٣ سوودی و جوبه یرو موحه ممدی کوپی ئیسحاق و که سانی تریش هر وایان کوتوه^٤. له نایه ته که یشه وه ده رنه که وی که نه وانه نه و بوختانه گه وره یان داوته پال مه ریه م و

^١ الطبري (٣٦٤/٩).

^٢ فصلت (٥).

^٣ الطبري (٣٦٧/٩).

^٤ الطبري (٣٦٧/٩).

کوپه کیشی و هر به و شیوه یه ش به و منداله وه سکی پر بووه. هندیکیان گوتویانه له و کاته شا له سوپی مانگانه دا بووه (و هی حائض) بهر نه فرینی بهرده وامی خوا که ون هه تا پۆزی قیامت.

﴿وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ﴾ له بهر نه وهیش که ده یانگوت: ئیمه عیسای کوپی مریه ممان له ناو برد (که پیغه مبری خودا بوو) واته: نه و که سه ی که خوی به پیغه مبر داده نا کوشتمان، نه م قسه شیان هر بۆ گالتنه پیکردن بوو. و مه ک بت په رسته کان ده یانگوت به پیغه مبر (ﷺ) ﴿وَقَالُوا يَكْفُؤُهَا الَّذِي نَزَّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾^۱ نه ی نه و که سه ی که قورئان هاتوته خوار بۆ بۆت، به پاستی تو پیاوی شیئی. له دهنگو باسی جووله که کاندایا هاتوو، بهر نه فرین و تۆله و توپه یی و غه زه بی خوا که ون هاتوو، کاتی که خودای مهن عیسای کوپی مریه می په وانه کرد به و به نیشانه وه و شاره زاییه وه. ئیره ییان (حه سوودیان) پی برد به وه ی که خودا کردویه به پیغه مبر و موعیزه ی زۆر گه وره شی پیداوه وه ک چاک کردنه وه ی که سی به له ک و لال و زیندوو کردنه وه ی مردوو به ئیزنی خوداو دروس کردنی وینه ی بالدار له قوپو پاشان فوی پیا ده کرد ده بوو بالدار ی به چاو ده بینرا ده فپی به ئیزنی خودای مهن. چه ندین موعیزه ی تر له م شیوه یه که خودا پیی به خشیبوو له ژیر ده ستیا ده هاته دی. له گه ل نه مانه دا هه موو بریایان پی نه ده هیئاو درایه تیان ده کرد، به هه موو جوړی نازاریان نه دا دریغیان لی نه ده کرد، هه تا وای لی هات له و شاره دا له گه لیان دانه نیشت و به جیی هیشتن له گه ل دایکیدا زۆر ده چوو بۆ گه شت، پاشان به وهیش وازیان نه هیئا، به لکو خویان گه یانده پاشای دیمه شق له و کاته دا، که پیاویکی بت په رست بوو له نه ستیره په رستان. به خه لکی ولاته که یان ده گوت (الیونان) خویان گه یانده لای، پییان گوت پیاوی له (بیت المقدس) دا پهیدا بووه خه لکی گومرا ده کات و سه ری لی ده شیوینی، خراپه ده رباره ی پاشاو ژیر ده سته کانی ده کات. پاشا له وه زۆر توپه بوو پقی هه لسا، نامه یه کی بۆ بریکاره که ی نارد له (بیت المقدس) که نه و پیاوه بگری و بیدات له قه ناره و دپک بکات به سه ریدا هه تا خه لکی له نازاری پزگاریان بیی. کاتی نامه که گه یشته ده ستی کار به ده سته که ی (بیت المقدس) هه لسا به و کاره. له گه ل کۆمه لی له جووله کان پۆشت بۆ نه و شوینه ی که عیسای لی بوو (سه لامی خوی لیبی) خویی و دوانزه یان سیانزه که س بوون له هاوه له کانی. هندیکیش ده لئین: هه فده که س بوون. نه و پۆژه هه ینی (الجمعة) بوو دوی عه سر شه و شه ممه، له شوینه کهیدا ده وریاندا، کاتی عیسا (سه لامی خوی لیبی) هه ستی پیکردن و چاره نه ماوه یان دینه زۆره وه یان ده بی نه و بجیته ده ره وه بۆ لایان، ده لئیت به هاوه له کانی: کی له ئیوه (ئاماده یی تیایه) شیوه ی منی بگری به بهردا، نه وه هاوه لی منه له به هه شتا؟ لاوی له ناویاندا ئاماده یی خوی ده ربپی.

وہک ئەوہی لە بۆ ئەو کارە نەشی. دووھەم جارو سیھەم جاریش دووبارە ی کردەوہ، ھەموو جارێک ئەو لاوہ نەبی کەس ئامادەیی ئەوہ نەبوو. عیسا (سەلامی خوای لیبی) گوتی: تۆ ئەو کەسە ی، خودای گەرە شێوہی عیسا ی کرد بە بەریداو ھەر دەتگوت خۆیەتی. کلاو پۆشنەیی لە بنمیچی مالا کەدا کراوہ و عیسا (سەلامی خوای لیبی) خەوہ نوچکە یە بردیەوہ، ھەر بەو شێوہ یە بەرز کراوہ بۆ ئاسمان

وہک خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَٰعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ﴾ کاتی خودای مەزن

فەرموی: ئە ی عیسا من بۆ خۆمت دەبەمەوہ و (بەرزت دەکەمەوہ بۆ لای خۆم) لە لای خۆت جێت بەرز

دەبی. کاتی کە بەرز کراوہ. ئەو کۆمە لە چوونە دەرەوہ، ئەوانە کاتی کە ئەو لاوہ یان بینێ، وایانزانی

عیسایە. ھەر بەو شەوہ بردیان و لە قەنارە یان دا درکیان لە سەر سەر دانا. جوولە کەکان وایان پیشان

دا کە ئەوان ھەولێ قەنارە دانیان داوہ، زۆر کە یفیان بەوہ بوو، چەند کۆمە لێ لە مەسیحیەکان برہوایان

بەوہ کرد لە بەر نەفامی و کەم ئاوەزیان. جگە لەوانە ی کە لە مالا کەدا بوون لە گەل عیسادا (سەلامی

خوای لیبی) چونکە ئەوانە بە چاوی خۆیان بەرزبونەوہ کە یان بینێ. بەلام مەسیحیەکانی تر ھەر وہک

جوولە کەکان وایان دەزانی ئەو کەسە ی لە قەنارە درا عیسا ی کوپی مەریەم بووہ. ھەتا گوتویانە

مەریەم لە ژیری دار قەنارە ی ھەلواسراوہ کەدا دانیشت و دەگریا گوتراوہ: ئەو کەسە قسە ی لە گەل

مەریەم دەکرد واللہ أعلم. ئەمە ھەموو تاقیکردنەوہ ی خودایە بەرانبەر عەبدەکانی، کاری خودایش

ھەموو پەرە لە کارزانی. خودای مەزن زۆر بە پوونی و ئاشکرا ئەمە ی لە قورئانی پیروژدا کە ناردویەتی

بۆ پیغەمبەرە بە پێژە کە ی بە جوانی ھیناوە. بە موعجیزە و نیشانە و بە لگە ی ئاشکرا پشتگیری

پێدەکات کە خۆی پاستترین پاست بیژانە و پەرەردگاری گشت بونەوہرە و ئاگاداری ھەموو دیارو

نادیارەکانە، ئەو خودای کە شارەزای ھەینی ناو ئاسمانەکان و زەمینە و ئەوہ ی بووہ و ئەوہ ی دەبی و

ئەویش ھەرگیز نابێ، گەر ببوایە چۆن دەبوو ﴿وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ﴾ نە ئەوان

کوشتیان و، نە توانیان لە قەنارە ی دەن بەلام سەریان لێ تیکچوو بوو، واتە: کە چاویان پێی کەوت لە

عیسا دەچوو (سەلامی خوای لیبی) وایانزانی ئەوہ. بۆیە خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿وَإِنَّ الَّذِينَ أَخْلَفُوا

فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ﴾ ئەو کەسانە ی لە ناو خۆیاندا دەریارە ی ئەو کێشە یە

دوو دلن ھیچ زانیاریەکیان لەو بارە یەوہ نیە جگە لە گومان. واتە: ئەوانە بانگەشە یان بۆ ئەوہ دەکرد

کە دەستە یە لە جوولە کە کوشتویانە و ئەوانەش برہوایان پیکردن لە مەسیحیە نەفامەکان ھەموو دوو دل

بوون لەو بارە یەوہ و سەرگەردان و سەر لێشیواو مابونەوہ. بۆیە خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَمَا قَتَلُوهُ

يَقِينًا ﴿ بېگومان نه يان کوشتووه. واته: قه ناعه تی ته وایان نه بوو که کوشتویانه، به لکو دوو دل و به گومان بوون. ﴿بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ به لکو خدا به ره و خوی به رزی کرده وه. خدا هه میشه خاوه نی ده ستلات بوو له کارزانه. جیی هانایه و هیچ که سی ده ستلاتی نیه به سه ریداو هه که سی هانای بۆ بیات بی ئومییدی ناکات و له کارزانه له هه موو نه و شتانه ی که بریاری نه داو ده یکات و دروستی ده کات. ئیبنوئه بی حاتم پیوایه تی کرده له ئیبنوئه بباسه وه ده لیت: کاتی خودای که وره ویستی عیسا به رز بکاته وه بۆ ئاسمان. عیسا (سه لامی خوی لیبی) له کانیه کی نه و ماله دا بوو چوو بۆ لای هاوه له کانیه له هه واریه کان که دوانزه کهس بوون، سه ری ئوی لی ده تکا گوتی: له ناو ئیوه دا که سانی وا پهیدا ده بن دوانزه جار حاشا له من ده کهن، دوی نه وه ی که بریایان پی هی نام. پاشان گوتی: کی له ئیوه (ناماده یی تیایه) شیوه ی من بکری به به ریداو له شوینی من بکوژی و له گه ل من بی له پله که مدا؟ لوی که له هه موویان ته مه نی که متر بوو هه لسا. پیی گوت: دانیشه. پاشان لیی دوباره کردنه وه. هه ر نه و لاوه هه لسا. گوتی: دانیشه. پاشان پیی گوتنه وه. هه ر نه و لاوه هه لسا و گوتی نه من. عیسا (سه لامی خوی لیبی) گوتی: تو نه و که سه ی. شیوه عیسا کرا به به ریدا. عیسا به رز کراوه به ره و ئاسمان له کلاو پوژنه که وه که له ماله کا بوو. پاشان کومه لی له جووله که کان هاتن، هاو شیوه که ی عیسا یان گرت و کوشتیان پاشان له قه ناره یاندا (هه لیانواسی) هه ندی له وانه دوانزه جا حاشان لی کرد، پاش نه وه ی که بریایان پی ده هی نا. بوون به سی کومه ل. کومه لیکیان گوتی: خودا چه ندی مه یلی لی بوو له ناو ماندا ماوه پاشان به رز بوو بۆ ئاسمان. نه وانه یه عقوبیه کان بوون. کومه لیکی تریان گوتی: کوپی خودا چه ندی مه یلی لی بوو له ناو ماندا ماوه، پاشان خودا بر دیه وه بۆ لای خوی. نه وانه یش سه نتوریه کان (السنطورية) بوون. کومه لیکی تریشیان گوتی: به نده و پیغه مبه ری خودا چه ندی خودا مه یلی لی بوو له ناو ماندا ماوه، پاشان خودا بر دیه وه بۆ لای خوی. نا نه وانه موسولمانه کان بوون. دوو کومه له خاوه ناسه کان په لاماری کومه له موسولمانه که یان داو کوشتیان. به رده وام نه م ئیسلامه کوژا بوه وه و نه ما بوو هه تا خودای مه زن موحه ممه دی (ﷺ) په وانه کرد. نه م سه نه دانه بۆ لای ئیبنوئه بباس راستن. نه سائیش پیوایه تی کرده له نه بوکوره ییه وه (ابو کریب) له نه بومه عاویه وه هه ر به م شیوه یه ^۲ چه ند که سی تریش له زانایانی پیشینه (السلف) باسی نه م ده که یان کرده که عیسا (سه لامی خوی لیبی) پیی گوتون: کی له ئیوه (ناماده یی تیایه) شیوه ی من بکری به به ریداو له جیی من بکوژی، نه وه هاوه لی منه له به هه شتا.

^۱ ابن أبي حاتم (۱۱۰/۴).

^۲ النسائي في الكبرى (۴۸۹/۶).

هه موو مه سیحیه کان برؤا دهینن به عیسا (سه لامي خواي لیبی) پیش مردن

خودای مەزن ئەفرمویت: ﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ

شَهِيدًا﴾ له وانهی ئەهلی کتیب، هه رکه سیکیان (به ر له مهرگی) برؤا به عیسا دهینن. دیاره

(عیسایش) له پوژی قیامت ده بیته شایهت له سه ری. ئیبنو جهیر پریوایه تی کردوه له ئیبنو عه بیاسه وه

له م نایه ته دا ﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ ده لی: پیش له مهرگی عیسای کوپی

مهریه م (سه لامي خواي لیبی) عه وفیش هه ر وای گوتوه له ئیبنو عه بیاسه وه^۱ نه بو مالیکیش له م

نایه ته دا ﴿إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ ده لی: نه وه له کاتی دابه زینی عیسا دایه. به ر له مردنی عیسای

کوپی مهریه م (سه لامي خواي لیبی) هیچ که سی له ئەهلی کتیب نامینن مه گین برؤای پی هیناوه^۲.

باسی نه وه فرمودانه ی هاتوه له باره ی دابه زینی عیسای کوپی مهریه مه وه له ئاسمانه وه بو سه ر

زهمین له کوتایی دنیا دا به ر له پوژی قیامت او بانگ کردنی بو خوا په رستی به تاک و ته نیا و شه ریک

دانه نان بوی

بوخاری په حمه تی خواي لیبی له کتیبی باسی پیغه مبه راندا له سه حیه که یدا له باره ی دابه زینی

عیسای کوپی مهریه مه وه گوتی: پریوایه ت کراوه له نه بو هورهیره وه گوتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ)

فرمویه تی: (سویند به و که سی گیانی منی به دهسته، خه ریکه کوپی مهریه م بیته خواره وه بو

ناوتان. نه وسا بیته دادوه ریکی دادپه روه رو خاچ (صلیب) بشکینن و به راز بکوژی و سه رانه مه لگری و

سامانیش نه وه نده زور بی هیچ که سی وه ری نه گری هه تا وای لی دی یه ک سوژده بردن بو خودا

چاکتره بو نه وان له هه موو دنیا و نه وهیش که تیایه تی) پاشان نه بو هورهیره ده لی: نه گه ر جه رتان کرد

نه م نایه ته بخوینن: ﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾

موسلیمش هه ر وا پریوایه تی کردوه^۳ خودای گه وره ئەفرمویت: ﴿قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ واته: پیش له مردنی

عیسای کوپی مهریه م.

^۱ الطبري (۳۸۰/۹).

^۲ الطبري (۳۸۰/۹).

^۳ الطبري (۳۸۰/۹).

^۴ فتح الباري (۵۶۶/۶).

^۵ مسلم (۱۳۵/۱).

رِیگایه کی تر له نه بوهورهیرهوه

ئیمامی نه حمده ریوایه تی کردوه له نه بوهورهیرهوه که پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (عیسا (سهلامی خوی لیبی) له شوینیکدا پیی ده لّین (فجّ الروحاء) دهری به ریوه ده بی له حاج یان له عومره دا یان هه ردوویانی کو کردبوه وه) ^۱ موسلیمش هه روا ریوایه تی کردوه ^۲ دیسان ئیمامی نه حمده ریوایه تی کردوه له نه بوهورهیرهوه گوئی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (عیسای کوپی مریه م داده به زی به راز ده کوژی و خاچ له ناو ده بات (ده شکینی) نویژی بو کو ده کریته وه، مال ده به خشی هه تا لی و هه رناگیری و باج هه لده گری له ره وحاء (الروحاء) داده به زی و له ویوه حاج ده کات یان عومره ده کات یان هه ردوویان پیکه وه) نه بوهورهیرهوه نه م نایه ته ی خویند: ﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ ^۳ هه نزه له (حنظلة) وای ده زانی نه بوهورهیرهوه گوئی: پیش مردنی عیسا برپای پی دینن. نازانم نه مه هه مووی فرموده ی پیغه مبهره (ﷺ) یان شتیکه نه بوهورهیرهوه خوی گوئی ته ی ^۴ ئیبنونه بی خاته میش هه ر به م شیوه یه ریوایه تی کردوه.

رِیگایه کی تر

بوخاری ریوایه تی کردوه له نه بوهورهیرهوه گوئی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (ئیوه چون کاتی عیسای کوپی مریه م (سهلامی خوی لیبی) دابه زیه ناوتان، پیش نویژه که تان (ئیمامه که تان) له خوتان بی) ^۵ ئیمامی نه حمده دیش ریوایه تی کردوه. موسلیمش هیناویه تی.

رِیگایه کی تر

ئیمامی نه حمده ریوایه تی کردوه له نه بوهورهیرهوه گوئی: پیغه مبهره (ﷺ) فرموویه تی: (پیغه مبهران کوپی یه ک باوکن، دایکیان جیایه، ئاینیان یه که، وه من له هه موو که س به رترم به عیسای کوپی مریه م، له نیوان من و نه ودا پیغه مبهریکی تر نیه. بیگومان نه و داده به زی کاتی چاوتان پیی که وت بیناسن، پیاوکی مامناوه ندی نه کورت نه دریژ. سورو سپی دوو پوشاکی په نگاو په نگی له به ردا بی، وه که نه وه ی سه ری ناوی لی بتکی و ته پیشی پیوه دیار نه بوو، خاچ ده شکینی و به راز ده کوژی و سه رانه هه لده گری و خه لکی بو ئیسلام بانگ ده کات، له کاتی نه و خودا هه رچی ئاینه کانه

^۱ أحمد (۵۱۳/۲)، فرموده یه کی سه حیحه.

^۲ مسلم (۱۳۵/۱).

^۳ أحمد (۲۹۰/۲)، فرموده یه کی سه حیحه، سه نه ده که ی لاوازه له لای زهری له بهر لاوازی سوفیانی کوپی حه سین به لام

به ته نیا نه و نه یهیناوه ریگای تری زوره.

^۴ فتح الباری (۵۶۶/۶).

^۵ أحمد (۲۷۲/۲)، مسلم (۱۳۶/۱-۱۳۷).

له ناوی دہبات و جگہ له ئیسلام، ہر له کاتی ئہوا جہ جالّ له ناو دہبات، پاشان ئارامی دہکە ویتہ سەر زەمین، ھەتا (وای لی دی) شیرو و شترو پلنگ و پەشە و لاخ (گا و مانگا) و گورگ و می بہیہ کہو و دہبن و مندالان یاری بہ مار دہکەن و ھیچ زیانیکیان پسی ناگیہ نی. چل سال دہمیئیتہ وەو پاشان دہمری و موسولمانان نویژی له سەر دہکەن) ئہ بوداودیش ہر بہم شیوہیہ پیوایەتی کردوہ^۱.

فەرموودەییەکی تێر

موسلیم له سەحیحە کەیدا پیوایەتی کردوہ له ئہ بوھورەیرەوہ کہ پیغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (پۆژی قیامەت ھەلناسی ھەتا پۆم دادە بەزیتە ئہ عماق یان بیداییق (الاعماق بان بدایق) دوو شوینن سوپایەکیان له مەدینەوہ بۆ دەر دہچی له چاکترین خەلکی سەر زەمین لەو کاتەدا. کہ بەرانبەر یەك پریزان بەست بۆ شەپ، پۆمەکان بہ موسولمانەکان دہلێن: پیمان بۆ چۆل بکەن له نیوان ئیمە و ئەوانە ی کہ دیلیان لی گرتووین شەریان لەگەڵ بکەین. موسولمانەکانیش بہ پۆمەکان دہلێن: نەخیر سویند بہ خوا له نیوان ئیوہ و براکانماندا پی چۆل ناکەین. شەریان لەگەڵا دہکەن، سییەکی لەشکری موسولمانەکان دہشکێن، ھەرگیز خودا تەوہیان لی قەبول ناکات. سییەکیشیان لی شەھید ئەبی له چاکترینی شەھیدانی لای خودای گەرە. سییەکیشیان سەردەکەون، کہ بہ ھیچ فیتنەیی له پی ناچنە دەرئ قوستەنتینیہ (قسطنطنیہ) پزگار دہکەن. لەو کاتەدا خەریکی دابەش کردنی تالان دہبن و شمشیرەکیان بہ داری زەیتوندا ھەلواسیبوو، شەیتان ھاواری دہکات له قوستەنتین. نەچنە دەرەوہ ئہو قسە و ھاواری شەیتانە پرپوچە (درۆیە) چونکہ ھیشتا دہججالّ نەھاتوہ تە دەر (کہ ئہو سوپایە ھاتنەوہ شام دہججال دیتە دەر. خۆیان بۆ شەپ ئامادە دہکەن و پیزەکیان پیک دہکەن، قامەت بۆ نویژ ئەکری، لەو کاتەدا عیسای کوپی مەریەم (سەلامی خوای لیبی) دیتە خوار، نویژیان بۆ ئەکات و ئەبی بہ ئیمامیان. کہ دہججال چاوی بہ عیسا (سەلامی خوای لیبی) ئەکەوی خویّ لەناو ئاوا چۆن ئەتویتەوہ ئەویش وا ئەتویتەوہ، ئەگەر عیسا (سەلامی خوای لیبی) وازی لی بەینایە، تا بہ ھیلاکدا ئەچی ئەتوایەوہ. بەلام خودا بہ دەستی عیسا (سەلامی خوای لیبی) ئەیکوژی. خویّنەکیان پی نیشان ئەدات کہ بہ سەری نێزەکیەوہ بوو. موسلیم پیوایەتی کردوہ له عەبدوللای کوپی عەمرەوہ گوتی: پیغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (شەپ لەگەڵ جوولەکە دہکەن و کوشتاریان لی دہکەن، تا وای لی دیت جوولەکە ھەتا بەرد (ھاوار دہکات) دہلێت: ئەی موسولمان ئەمە جوولەکیە وەرە بیکوژە)^۲ دیسان موسلیم پیوایەتی کردوہ له ئہ بوھورەیرەوہ گوتی: پیغەمبەری خودا (ﷺ)

^۱ أحمد (۴۰۶/۲)، أبوداود (۴۳۲۴)، فەرموودەییەکی سەحیحە، سەنەدەکانی لە سەر مەرجی موسلیمە.

^۲ مسلم (۲۲۲۱/۴).

^۳ مسلم (۲۲۳۸/۴).

فەرموو یه تی: (پۆژی قیامت هه لئاسی هه تا موسولمانه کان له گه ل جووله که دا شه پر ده کات. پاشان
 موسولمانه کان کوشتاریان لی ده که ن، تا وای لی دیت جووله که له پشستی داروبه رده وه خۆیان
 ده شارنه وه، داره که یان به رده که ده لیت: ئه ی موسولمان ئه ی به نده ی خوا ئه م جووله که یه له
 پشتمه وه یه وه ره بیکوزه، جگه له دره ختی (غرقد) چونکه له دره ختی جووله که کانه). ئه م
 فەرمووده ی نه واسی کوپی سه معانه لیڤه دا دینین که له م فەرمووده یه ده چی موسلیم پیاویه تی کردوه
 له نه واسی کوپی سه معان گوتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) به یانیه ک باسی ده ججالی ده کرد، زۆر نزمی
 کرده وه و به خراپی باسی ده کرد، زۆریش به رزی ده کرده وه و باسی شته شازه کانی ده کرد (خارق
 العاده) هه تا وامانزانی که له ناو هه ندی باخی خورماکاندایه، که چوین بو لای خورماکانه وه
 پیغه مبه ر (ﷺ) پیی زانین، که بیرمان بو کو ی چوه. فەرمووی: (ئیشتان چیه ئه چنه ناو دار
 خورماکانه وه؟) گوتمان: ئه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) تو به یانی باسی ده ججالت کرد. زۆر نزم
 کرده وه و زۆریش به رز کرده وه، هه تا وامانزانی که له ناو هه ندی له و دار خورمایانه دایه، فەرمووی:
 ((ده ججال هیچ نیه) ئه وه ی من زۆر ترسم لیی هه یه بو ئیوه ده ججال نیه. بیجگه له ده ججاله. ئه گه ر
 ده ججال بیته ده رو من له ناوتانا بم من دژایه تی و به رگری ده که م له باتی ئیوه. ئه گه ر بیته ده رو من
 له ناوتانا نه بم هه رکه سی له ئیوه به رگری له خوی بکات. خودای گه وره وه کیلی من بی له سه ر ئیوه.
 ده ججال لاویکی موو گزو لوله: چاوی وه ک بۆله تری به رز بۆته وه، ئه وه ی من پیی بجوینم (بشوبهینم)
 عه بدولعوزاری کوپی قه ته نه (قطن) هه رکه سی له ئیوه بگاته وه ختی ئه و تووشی بیی سه ره تای
 سورەتی که هف بخوینی (له پیاویه تیکی تر دا هاتوه کوتایی سورەتی که هف بخوینی). ده ججال له
 نیوان شام و عیرا قدا پهیدا ده بی (دیته ده ر) ئه ی به نده کانی خودا خۆپاگر بن، له سه ر باوه پر بمینن. یان
 شوینی مه که ون). گوتمان: ئه ی پیغه مبه ری خودا چه نده له سه ر زه وی ده وه سستی؟ فەرمووی: (چل
 پۆژ، پۆژیکی به ئه ندازه ی سالیکه، پۆژیکی به ئه ندازه ی مانگیکه، پۆژیکی به ئه ندازه ی هه فته یه که.
 پۆژه کانی تری وه ک پۆژه کانی ئیسته ی ئیمه وایه، واته سالیک و هه فتا و چوار پۆژ ئه مینیته وه).
 گوتمان: ئه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ئه و پۆژه ی که به ئه ندازه ی سالیکه (ئه وانه ییش که به ئه ندازه ی
 مانگیک و هه فته یه که) نوێژی پۆژی بو ئیمه به سه؟ فەرمووی: (نه خیر به ئه ندازه ی پۆژه کانی تر
 ئه ندازه ی بو دابنن). هاته که ده ججال هات هه ر له بیست و چوار سه عاتدا پینج نوێژ بکه ن. گوتمان:
 ئه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) خیرایی و په له ی له زه ویدا چۆنه؟ فەرمووی: (وه ک بارانیکه که بای له
 پیشه وه بی. به سه ر که لیکدا بره و بانگیان بکات، بره وای پی ده مینن و وه لامی بانگه که ی نه ده نه وه.

فەرمان بە ئاسمان دەکات باران ئەبارینی، فەرمان بە زەوی دەکات گیاو کشتوکال ئەپوینی، مەرو
 نالاتیان ئیوری ئەگەپێنەو. بۆ مال بەرزو گران پڕ کەلەکە هەلاوسا، لە دواي ئەو بە سەرگەلیکی تردا
 ئەپواو بانگیان دەکات، وەلامی نادەنەو، لێیان ئەگەپێتەو هەزار دەبن. لە مال و مولکی خۆیان
 هیچیان بە دەستەو نامینی. بەلای کەلاوەدا ئەپوات بە کەلاوەکە دەلی: چەند گەنجینەت تیاپە بیخە
 دەری. گەنجینەکە ی وەک پورە ی هەنگ شوینی ئەکەوی، لە دوایدا پیاویکی زۆر جوان و لاو بانگ
 دەکات بە شیر لێ ئەدا، ئەیکا بە دوو پارچەو، نێوان پارچەکانی بە ئەندازە ی تیر بگرە نیشانە لێک
 دوورن. لە دوایدا بانگی دەکات بە پێکەنین و پووخواشی دیتەو لای. لە و کاتەدا کە ئەو لە سەر ئەو
 حالە یە. خودای مەزن عیسا ی کوپی مەریەم (سەلامی خوای لیبی) ئەنیری لای منارە ی سپی (کە
 ئەمپۆش ماو) لە لاری پۆژەلاتی دیمەشقەو دانه بەزی. لە ناو دوو پۆشاکدا یە کێکیان بە زەغفران و
 یە کێکیان بە وەرس (کە گیایەکی بۆن خوش و بە زەرد پەنگ کراو دەستی ناو تە سەر بالی دوو
 فریشتە کە سەری دانەوینی قەتری ئاوی ئی دیتە خواری کە سەر بەرز دەکاتەو وەک دانە مرواری لیبی
 دیتە خوار، هیچ خوانەناسی بۆنی هەناسە ی ناکات مەگین دەمری، بۆنی هەناسە ی بە ئەندازە ی بینینی
 خۆی دەپوات. عیسا (سەلامی خوای لیبی) شوینی دەججال ئەکەوی تا بەر دەرگای شاری (لودد) کە
 شارێکە نزیک قودوس، پێی دەگات و دەنیری بۆ جەهەنم. لە دوایدا عیسا (سەلامی خوای لیبی) دیتە
 لای گەلی کە خوا پاراستونی لە شەپی فیتنە ی دەججال دەستی بە سەرو چاویانا ئەهینی، هەوالیان
 ئەداتی بە پلەیان لە بەهەشتدا. لە و کاتەدا خودا نیگا دەنیری بۆ عیسا (سەلامی خوای لیبی)
 ئەفەرموی: هەندێ لە بەندەکانی خۆم، دەرکردو (دەرچواندو) هیچ کەس توانای نیە شەریان لە گەل
 بکات. بەندەکانی من ببە بۆ کۆی توور، لەوی بیانپاریژە. خودا یەنجوو و مەنجوو ئەنیری لە هەموو
 سەر بەرەو ژێرەیی گل ئەبنەو (دینە خوارەو) سەرەتایان بەلای دەریاچە ی تەبەریەدا (طبرية)
 تێدەپەپێ هەرچی ئاوی تێدابی هەموی دەخۆنەو، دواپەکیان بەلایا دەپوات دەلێن: دیارە جاری
 ئێرە ئاوی تێدا بوو. یەنجوو و مەنجوو دەوری عیساو (سەلامی خوای لیبی) هاو لەکانی ئەدەن.
 وای ئی دێ کە سەری گایەکیان لە لا لە سەد دینار بۆ یەکیکی ئەمپۆی ئێو چاکتر دەبی. عیساو
 (سەلامی خوای لیبی) هاو لەکانی لە خوا ئەپارێنەو، خودا کرمیکیان لە ناو ملیاندا بۆ ئەنیری، بە یەک
 جار وەک یەکیان ئەمرن. لە دوایدا عیساو (سەلامی خوای لیبی) هاو لەکانی لە کۆی توور دینە
 خوارەو سەر زەوی (یانی بۆ دەشت) جی بوستی لە زەوی نیە کە لە لاشە و بۆنی پیسیان پڕ
 نەبووی. عیساو (سەلامی خوای لیبی) هاو لەکانی لە خوا ئەپارێنەو خودای مەزن بالندە یەک ئەنیری
 وەک ملی و شتر گەرە ئەو لاشانە هەلەگری فریای ئەدەن ئەو جییه ی کە خوای گەرە مەیلی لیبی لە
 دوایدا خودا بارانی ئەنیری، هیچ خانویهک و هیچ خیهوتی نیە پێگری ئی بکات، خودای مەزن بەو بارانە

زهوي نه شواته وه ميناى لي دهكات له دوايدا خوداي گه وره فرمان دهكات به زهوي: درهختي ميوه دار
 بپويته، به رهكته بيته ره وه عه شيره تيكي گه وره له هه ناريك دهخون، له بهر سي بهري تيكله كه يدا
 دانه نيشن، به رهكته نه كه ويته شيره وه به و جوره وشتر يكي تازه زاو به شي عه شيره تيكي دهكات،
 مانگايه كي تازه زاو به شي دهسته يه كه له و عه شيره ته دهكات، مه پيكي تازه زاو به شي خيلى دهكات.
 له سر نه م حالته ته دهن، خوا بايه كي بون خوش نه نيري، له بن باخه ليان نه داو مهرچي موسولمان بي
 نه مري. خهلكي خراب له پي لادرو به دفر ده ميته وه. وه كه رگه ل به ناشكرا لاي يه كتری سوارى زن
 دهن. له سر نه وانه قيامت هه لده سي.^۱ له مه وبه دا ديسان له پيگه ي نه حمه ده وه له م نايه ته دا له
 سورته تي نه نبيا دا: ﴿حَقَّ إِذَا فَتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ﴾^۲ هه تا كاتي ده رگا له يه نجوج و مه نجوج
 ده كړي ته وه. باسي ده كه ين. نيمامي نه حمه دو خاوه ني سونه نه كانيش پيوايه تيان كړوه.^۳ له م
 چه رخانه ي دوايدا له سالي حوت سه دو چلو يه كه نه م مناره سپيه بو مزگه وتي نه مه وي (الجامع
 الاموي) ادروست كرا له به ردي داتاشراو له جي نه و مناره ي كه پووخا به هوي نه و سوتاندنه ي درايه
 پال مه سيحيه كان پي هه لسا بن (به نه فريني به رده وامي خوا كه ون هه تا پوژي قيامت) زوري چاك
 كرده وه كه ي به ساماني نه وان بوو. بوچوونه كان به مي زن له سر نه وه كه نه و مناره يه عيساي كوپي
 مريه م لايدا داده به زي (سه لامي خوي ليبي).

فهرمووده يه كي تر

ديسان موسليم پيوايه تي كړوه له سه حيحه كه يدا له يه عقوبي كوپي عاسمي كوپي عوروه ي كوپي
 مه سعودي سه قه فيه وه گوتي: له عه بدوللاي كوپي عه مرم بيست كه پياوي هات بو لاي گوتي: نه م
 فهرمووده يه كامه يه كه باست كړوه و ده لئيت: پوژي قيامتقا نه وه نده و نه وه نده هه لده سي؟ گوتي:
 پاك و بي عه يبي بو خودا يا (لا اله الا الله) يا قسه يه كي له م شيويه كړو گوتي نياز م وا بوو كه هه رگيز
 قسه بو هيچ كه سي نه كه م. من نه مه م گوتوه: بيگومان نيوه پاش ماوه يه كي كه پووداويكي زور گه وره
 ده بينن، نه م ماله (مالي خودا) ده سوتي و نه وه و نه وه ده بي پاشان گوتي: پيغه مبهري خودا (ﷺ)
 فهرموويه تي: (ده ججال له نوممه تي منا ده رده چي چل ده مي نيته وه نازانم چل پوژ يا چل مانگ يا چل
 ساه، خودا عيساي كوپي مريه م ده نيري ده لئيت عوروه ي كوپي مه سعودي، ده گه پي به شوي نيداو
 له ناوي نه بان (ده يكوژي) پاشان خهلكي حوت سال ده مي ته وه، دزايه تي له ناو دوو كه سدا نابي،

^۱ مسلم (۲۲۵۰).

^۲ الانبياء (۹۶).

^۳ احمد (۱۸۱/۴)، ابوداود (۴۹۶/۴)، تحفة الاحوذى (۴۹۹/۶)، النسائي في الكبرى (۱۵/۵)، ابن ماجه (۱۳۵۶/۲)،

فهرمووده يه كي سه حيحه.

پاشان خودای مەزن بایه کی سارد نه نیری له لای شامه وه، هیچ کهسی له پوی زه ویدا نامینی له دلیدا به نه ندازه ی که ردیله یه چاکه هه بی (یا باوه پری هه بی) مه گین گیانی دهیشی. هه تا نه کهر کهسی چوو بیته ناو ناوه راستی کیویکه وه ده چیته ژوره وه بوی تا گیانی بکیشی). عه بدوللا گوتی: نه وه م له پیغه مبه (ﷺ) بیست فەرمووی: (هه ر خه لکی خراپ نه میتنه وه بو خراپه کردن. وه ک مه ل وانه، نه وه نده سووک هه لده سنه سه ر خراپه کردن، له عه قلی درنده دان، نه چاک ده زانن که بیکه ن و نه فرمانیشی پیده که ن. نه خراپ نه زانن که لی لاده ن و یه کیکی تریش کردی به رگری لی ناکه ن. شهیتان بو نه و که سانه نه چیته شیوه ی مروفه وه و پیان نه لی: نیوه به گویم ناکه ن؟ نه لی: به چی فەرمانمان پیده که ی؟ فرمانیان پیده کات به بت په رستن، نه و خه لکه له و بت په رستیه دا پوزیان زور ده بی و ژانیان خوش ده بی. له دوایدا فوو ده کری به که له شاخدا (صور) هیچ کهس نیه که بیبسی و لایه کی ملی لار نه کاته وه و لایه کی به رز نه کاته وه. (به لادا نه یی) فەرمووی: یه که م کهسی که ده بیسی نه و پیاوه یه که حه وزی وشتره کانی سواخ نه دات، که لی ناو بدات. له ناو نه چی و هه موو خه لکیش له ناو ده چن، له دوایدا خوا بارانی نه بارینی وه ک پرووشه ی شه ونم، یا وه ک سیبه ر. نوعمان گومانی هه یه که عه بدوللا چونی گوتوه: (زانایان ده لێن: پرووشه راستره و پیک ده که وی له گه ل نه م فەرمووده دا که نه فەرمویت: وه ک مه نی پیاوانه) لاشه ی مروفی پی ده پویت، له دوایدا جاریکی تر فوو به که له شاخدا ده کریت، خه لکی هه موو راست نه بنه وه و ته ماشا ده که ن، پاشان فەرمانی نه دری، نه ی خه لکینه وهرن بو لای په روه ردگارتان. فەرمانی نه دری پایانبگری پرسیاریان لی نه کری، پاشان فەرمانی نه دری نه وه ی بجیته ناگره وه جیا یان بکه نه وه. (نه وه ی فەرمانی پیده کری ناده م پیغه مبه ره (سه لامی خوای لیبی) نه فەرمویت: له چه ند چه ند؟ فەرمانی پیده کری له هه ر هه زاری تو سه دو نه وه دو نو. فەرمووی: نه وه نه و پۆژه یه که مندال پیر ده کات، نه وه نه و پۆژه یه که بو لیپرسینه وه قولی لی هه لده کری و نا په حه تی ده ست پیده کات.

سيفه تي عيسا (سه لامی خوای لیبی)

له پیشه وه له فەرمووده که ی عه بدوره حماني کوپی ناده مه وه (آدم) باس کرا له نه بوهوره یره وه که پیغه مبه ری خودا فەرمووی: (که چاوتان پیی که وت بیناسن، پیاویکی چوار شانه ی به دریژ نه کورت سوو سپی دوو پوشاکی په نگاو په نگی له به ردایه، وه ک نه وه ی سه ری ناوی لی بتکی، ته پیشی پیوه دیار نیه) ^۱ وه له فەرمووده که ی نه واسی کوپی سه معانه وه هاتووه: (له لای مناره سپیه که دا له پۆژه لاتی دیمه شقه وه داده به زی. دوو پوشاکی په نگاو په نگی له به ردایه، دهستی ناوه ته سه ربالی

^۱ مسلم (۲۲۵۸).

^۲ أبوداود (۴/۴۹۸)، فەرمووده یه کی سه حیحه، له سه ر مه رچی موسلیم.

دوو فریشته، که سهری دانه ویئنی قه تره ی ناوی لی دیته خواری، که سهر بهرز ده کاته وه وهك دانهی مرواری لی دیته خوار، هیچ خوانه ناسی بونی هه ناسهی ناکات مه گین ئه مرئ، هه ناسهی به ئه ندازه ی بینینی خوی ده پوات).^۱ بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کردوه له ئه بوهوره یروه گوئی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (له و شه وده دا که شه وپه ویم پی کرا، موسام دی (سه لامی خوای لیبی) پیغه مبهر (ﷺ) وه سفی کرد فرموی: پیاویک بوو مامناوه ندی نه قه له و لاواز، مووی سهری وهك به شانه داهینابی ریك و ساف. وهك له پیاوانی شه تو ئه بی و بوو) وه فرموی: (عیسام دی (سه لامی خوای لیبی) پیغه مبهر (ﷺ) وه سفی کرد فرموی: (پیاویکی مامناوه ندی بوو نه دریز نه کورت، نه قه له و نه لاواز په نگ سوورو ئال وهك له هه مام هاتبیته ده ری، وه ئیبراهیم دی (سه لامی خوای لیبی) له مندالی ئه و من له هه موویان زیاتر له و ده چوم).^۲ بوخاری ریوایه تی کردوه له فرموده که ی موجهیده وه له ئیبنوعومه روه گوئی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (موسا و عیسا و ئیبراهیم دی، عیسا (سه لامی خوای لیبی) سوورو موو گزو لوول و سنگ پان بوو. موسایش (سه لامی خوای لیبی) گه نم په نگ و که له گه ت و مووی سهری ساف بوو له پیاوانی زوت (الزط) ده چوو).^۳ بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کردوه له نافیه وه گوئی: عه بدوللای کوری عومه ر گوئی: پوژی پیغه مبهر (ﷺ) له ناو خه لکیدا باسی ده ججالی کرد فرموی: (خودای مه زن یهك چا و نیه، به لام ده ججال یهك چاوه، چاوی راستی وهك بۆله تری بهرز بوه ته وه و ده رپه ریوه).^۴ موسلیم ئه م فرموده ی به مه رفوعی ریوایه ت کردوه له نافیه وه: (خودای مه زن له خه ومدا له لای که عبه دا له پر پیاویکی پیشاندام گه نم په نگ له جوانترین پیاوه گه نم په نگه کان که بیبینی، مووی سهری له نیوان هه ردوو شانی ئه دا داهینرا بوو، ئا و له سهری ئه تکا (دلۆپه ی ده کرد) هه ردوو دهستی له سهر شانی دوو پیاو دانا بوو، به ده وری که عبه دا (البیت) ته وافی ئه کرد، گوتم: ئه مه کییه؟ گوتیان: ئه وه عیسا ی کوری مه ریه مه (سه لامی خوای لیبی) پاشان له دوایه وه پیاویکم چا و پی که وت مووی گزو لوول بوو، چاوی راستی کویر بوو، له ناو ئه و که سانه ی که زۆر له و بجی و من چاوم پیی که وتبی ئیبنوقه ته نه (ابن قطن) (ئیبنوقه ته ن پیاویک بوو له کاتی نه فامیدا له ناو چووه) هه ردوو دهستی خستبوه سهر شانی پیاوی ته وافی به یتی ده کرد، گوتم: ئه مه کییه؟ گوتیان: ئه مه مه سیحی ده ججاله).^۵ دیسان بوخاری

^۱ مسلم (۲۲۵۳/۴).^۲ فتح الباری (۴۹۳/۶)، مسلم (۱۵۴/۱).^۳ فتح الباری (۵۴۹/۶).^۴ مسلم (۲۲۴۸/۴).^۵ مسلم (۱۵۴/۱).

پیوایه تی کردوه له سالمه وه له باوکیه وه گوتی: نه خیر سویند به خودا پیغه مبه (ﷺ) نه یفه رموه که عیسا (سه لامی خوی لیبی) سوور بووه به لکو فه رمویه تی: (له کاتی کدا که من خه و تبووم ته و افم به ده وری که عبه دا نه کرد له پر پیاویکی گه نم په نگ (نه سمه) م دی، مووی سه ری ساف له نیوان دوو پیاو دا دابه زی ئاو له سه ری نه تکا (ئاو له سه ری دلۆپه ی نه کرد) گوتم: نه مه کییه؟ گوتیان: عیسای کوپی ماریه مه. پۆشتم و لام کرده وه پیاویکی که له وگه ت و موو گژو لوولم دی، چاوی پاستی کویر بوو. وهک بۆله تری به رز بوبوه وه و ده رپه رپیوو. گوتم: نه مه کییه؟ گوتیان: ده ججاله. نزیکترین که سی له و بجوایه ئیبنوقه ته نه (ابن قطن)) زه مری گوتی: پیاوێک بووه له فوزاعه له زه مانی نه فامیا له ناوچووه نه مانه مه موو قسه ی بوخاریه (په حمه تی خوی لیبی) پاشان خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾ پۆژی قیامه ت ده بیته شایه ت له سه ریان قه تاده گوتی: له پۆژی قیامه تا (عیسا) (سه لامی خوی لیبی) ده بیته شایه ت به سه ریانه وه که نه و نه و په یامه ی پی پاگه یاندون له لایه ن خودا وه و به ندایه تی ته نیا بۆ خودای مه زن کردوه. نه م ئایه ته وهک نه و ئایه ته ی سورده تی مانیده وایه که خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَعْيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الی قوله ﴿الْمَزِيدُ الْحَكِيمُ﴾^۱ نه و کاته ش که خودا فه رموی: نه ری عیسای کوپی ماریه م، تو گوتوته به خه لکی (بیجگه له خودا) ده بی ئیوه من و دایکم وهک دوو خودا بپه رستن. هه تا ده کاته به ده سه لات و له کارزانه.

﴿فَيُظَاهِرُ مِنْ الَّذِينَ هَادُوا حَرَمًا عَلَيْهِمْ طَيِّبَتِ أُحْلَتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا﴾^(۱۱۶) وَأَخَذَهُمُ الرِّبَا وَقَدْ هُمُوا عَنْهُ وَأَكْلَهُمْ أَمْوَالُ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا^(۱۱۷) لَكِنَّ الرَّاْسِيخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا^(۱۱۸)

قه دهغه کردنی خواردنه پاک و خاوینه کان له جووله که به هوی سته مکاریانه وه

خودای مه زن باسی جووله که ده کات که به هوی نه و هه موو نامه قی و تاوانه گه ورانه ی ده یانکرد، نه و خۆراکه چاكانه ی که له پیشا لیان قه دهغه نه بوو، لیان قه دهغه رکا، له وانه یه نه م قه دهغه کردنه هه ر خودا خۆی له سه ری دانابن له بهر نه وه ی نه وان کتیبی خودایان ده ستکاری کردو به ئاره زوی خۆیان

^۱ فتح الباری (۵۵۰/۶).

^۲ المائدة (۱۱۶-۱۱۸).

زۆر شت حەلال بوو لە خۆیان حەرام دەکردو لەسەر خۆیان گران و قورس دەکرد. لەوانەیشە بپاریتکی
 شرعی بویی، واتە: کە خودای گەوره چەند شتیکی لە تەوراتدا ئی حەرام دەکردن لە پێشا حەلال بوو
 بۆیان. وەك ئەفەرمویت: ﴿كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّنَبِيِّ إِسْرَءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَءِيلُ عَلَى نَفْسِهِ، مِنْ
 قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ﴾^۱ هەموو جۆره خواردەمەنیەك بۆ ئەوێ ئیسرائیل حەلال کراوە مەگین ئەوێ
 کە ئیسرائیل پێش لەو تەوراتیان بویی، لە خۆیان حەرام کردبێ. لە پێشدا لە بارەێ ئەم ئایەتەو
 قسەمان کردووە. مەبەست ئەوێ، هەموو جۆره خواردەمەنیە لە پێش هاتنی تەوراتدا حەلال بوو
 بۆیان جگە لەو خۆراکانەێ کە ئیسرائیلیەکان خۆیان لەسەر خۆیان حەرام کردبوو. لە خواردنی گوشتی
 وشتر و شیرەکەێ. پاشان خودای مەزن زۆر شتی تریشی ئی حەرام کردن لە تەوراتدا وەك لە سورەتی
 ئەنعامدا ئەفەرمویت: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا
 عَلَيْهِمْ شَحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا
 لَصَادِقُونَ﴾^۲ ئێمە هەموو زیندەوەرێ نیتۆك دارو پیوی گاو مەپمان لەوانە بوونە جوولەکە حەرام کرد،
 مەگین پیوی کە لەسەر پشتهی ئەو دووانە جێی گرتووە، یان ئەو پیوێ لەگەڵ پێخۆلەکانیانە، یان ئەو
 پیوێ تێکەلاوی پێستە بوو. بۆیە ئەو سزایەمان دان، ستەمکار بوون و لە پێگەێ ئێمە دەرچوون،
 دیاریشە ئێمە راست دەلێین. واتە: بۆیە لیمان حەرام کردن، چونکە ئەوانە شایەنی ئەو سزایە بوون
 لەبەر ستەمکاری و لە پێ دەرچوون و دزایەتی کردن و سەرپێچی پێغەمبەرەکانیان، هەر بۆیە لێردا
 خودای گەوره ئەفەرمویت: ﴿فَيُظْلَمُونَ مِنْ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ
 اللَّهِ كَثِيرًا﴾ لەسەر ئەو ناھەقیەێ کە لە جوولەکەکان دەرکەوت و زۆر کەسیان لە پێگەێ خودا لادا، لەو
 شتە باشانەێ بۆیان حەلال بوو، بێ بەشمان کردن. واتە: خوشیان و خەلکیشیان لە پێگەێ راست
 وەردەگیرا، ئەوێش سیفەتیکی تایبەتی خۆیان بوو کە هەر لە دێر زەمانەوێ ئیستایش پێی ناسراون.
 هەر بۆیە دوژمنی پێغەمبەرەکان بوون، زۆرێکیشیان ئی کوشتن. بپرواشیان بە عیساو (سەلامی خوای
 لیبی) موحەممەدیش (ﷺ) نەهینا. پاشان خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَأَخَذَهُمُ الرَّبُّوا وَقَدْ هُمَا عَنْهُ﴾
 هەر وا بەھۆی سوو خواردنیان، کە پێیان گوترا بوو: مەبخۆن. واتە: خودا سوو خواردنی ئی قەدەغە
 کردبوون کەچی هەر دەیانخواردو لە خەلکیان لە خەلکی وەردەگرت بە چەند جۆر فیل و تەلەکەیان پێك

^۱ آل عمران (۹۳).^۲ الانعام (۱۴۶).

ده خست سامانی نه و خه لک هیان به شتی پرپوچ و ناره وانه خوارد، خودای گه وره نه فرمویت:

﴿وَأَكْلِهِمْ أَموَالُ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ به فیرو سامانی خه لکیان ده خوارد،

نیمه ش بو نه و بی باوه پانه یان نازاریکی زور به زانمان ساز داوه. پاشان نه فرمویت: ﴿لَٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ﴾ به لام زور زاناکانیان و برادران. واته: نه وانه ی که خوراکر بوون له سر ناینه که یان، جی

دهستیان دیاره له و زانیاریه زوره پر به هریان، له م باره یه وه له پیشه وه له سوره تی نالی عیمراندا

باس کراوه ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ﴾ عه تف کراوه ته سر ﴿الرَّاسِخُونَ﴾ خه به ره که ی ﴿يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ یه واته: برپایان به وه ی بو تو هاتوه ته خوارو به وه یش و پیش تو ره وانه کراوه هیه.

نیینوعه بباس کوتی: نه م نایه ته هاته خواره وه له سر عه بدوللای کوپی سه لام و سه عله به ی کوپی

سه عیه و (سعیه) نه سه دو زهیدی کوپی سه عیه و نه سه دی کوپی عوبه ید که هاتنه ناو نیسلام و برپایان

هینا به وه ی که موحه ممد (ﷺ) پی پی ره وانه کرا ﴿وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾

به تاییه ت نه و که سانه که نویژ به باشی به جی دینن (هروه ها زه کات دهران. له وانه یه مه به ست پی پی

زه کاتی سامان بی، وه مه لیش ده گری زه کاتی گیان بی (النفس) له وانه شه هه ردوکیان بی. والله اعلم

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ نه وانه ی که به خوداو پوژی قیامت برپایان هیه. واته: برپایان هیه که

میچ به رسترلوی نیه جگه له خوداو برپاشیان به زیندوو بونه وه هیه دوی مردن و پاداشتی

کرداره کانیش چ چاک چ خراپی. ﴿أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ نه و به و زوانه پاداشتیکی زور گه وره

نه دهن واته: که به هه شته.

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُوشَعَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَنَ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿١١٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١١٤﴾ رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١١٥﴾﴾

نیگا (وه جی) کراوه بو پیغه مبهرا (ﷺ) وک کراوه بو نه وانه ی پیش خوی

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُوشَعَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَنَ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾ نیمه نیگامان بو کردی هه روه ک نوح و پیغه مبه رانی دوی نه ویشا نیگا بو کردن،

نیگاشمان بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یه عقوب و نه وه کانی (یه عقوب) و عیسا و نه ییوب و یونس و هارون و سوله یمان و زه بوریشماندا به داوود. موحه ممدی کوپی ئیسحاق کوتی: له موحه ممدی کوپی نه بو موحه ممدی وه له عیکرمه وه یان له سه عیدی کوپی جوبه یره وه له ئیبنوعه بیاسه وه کوتی: سوکه ین (سکین) و عه دی کوپی زه ید کوتیان: نه ی موحه ممد (ﷺ) ئیمه ناگادار نین که خودا دوا ی مووسا هیچ شتیکی بۆ مروؤ دابه زاندی. خودای مه زن له سه ر نه و قسه ی نه وانه نه م ئایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ﴾ مه تا کوتایی نه م ئایه تانه. خودای که وره باسی کردوه که نیگای ناردوه بۆ به نده و پیغه مبه ری خوی موحه ممد (ﷺ) وه ک چون نیگای ناردوه بۆ پیغه مبه ره کانی پیش نه م و نه فه رمویت: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ﴾ مه تا ده گاته ﴿وَأَتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾ زه بوور ناوه بۆ نه و کتیبه ی که خودا نیگای کرد بۆ داوود (سه لامی خوا ی لیبی).

نه وانه ی نه قورئاندا ناویان هاتوه بیست و پینج پیغه مبه رن (سه لامی خوا یان لیبی)

خودای که وره نه فه رمویت: ﴿وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ پیغه مبه رانی تریشمان نارد به سه رهاته کانیانمان گێپراوه ته وه بۆت، له پیشداو پیغه مبه رانیکیش که به سه رهاته کانیانمان نه گێپراوته وه بۆت. واته له پیش نه م ئایه ته، واته: له سوره ته مه ککی و سوره ته کانی تریشدا. نه مه ناوی نه و پیغه مبه رانه یه که له قورئاندا ناویان هاتوه: ئاده م و نوح و ئیدریس و هود و سالح و ئیبراهیم و لوت و ئیسماعیل و ئیسحاق و یه عقوب و یوسف و نه ییوب و شوعه یب و مووسا و هارون و داوود و سوله یمان و ئیلیاس و نه لیه سه ع و زه که ریا و یه حیا و عیسا و ذو الکیفل له لای زۆرینه ی زانایانی ته فسیر، موحه ممد (ﷺ) که وره ی گشت پیغه مبه ران (سه لامی خوا یان لیبی). ﴿وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ﴾ پیغه مبه ران که به سه رهاته کانیانمان بۆ نه گێپراوته وه بۆت. واته: زۆر پیغه مبه رانی تریش که له قورئاندا باسیان نه کراوه.

پیزی مووسا (سه لامی خوا ی لیبی)

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ خودا بۆ خوی (پاسته وخق) مووسای دواندوه. نه مه پیزی که بۆ مووسا (سه لامی خوا ی لیبی) که به م شیوه یه وه سفی ده کات، بۆیه پیی ده کوتری: (التکلیم) واته: دوینراو. حافیز (الحافظ) نه بوبه کری مه رده وه یه ی (المردویه) پریوا یه تی کردوه له عه بدولجه باری کوپی عه بدوللاوه کوتی: پیاوی هات بۆ لای نه بوبه کری کوپی عه یاش و کوتی:

بیستم له پیاوی ئه م ئایه ته ی به م شیوه یه ده خوینده وه: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ واته: وته ی (الله) ی به م نه سوبی (منصوب) ده خوینده وه. نه بوبه کر گوتی: که سی خوانه ناس نه بی و ناخوینته وه، گوتی: خوینده وه بۆ نه عمه ش، نه عمه ش بۆ یه حیای کوپی وه ساب (وئاب) یه حیای کوپی وه ساب بۆ عه بدوره حمانی سوله می، نه بوعه بدوره حمانی سوله می بۆ عه لی کوپی نه بوتالب، عه لی کوپی نه بوتالیبیش به م شیوه یه بۆ پیغه مبه ری (ﷺ) خوینده وه: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ واته: وته ی (الله) ی به م رفوعی بۆ خوینده وه. نه بوبه کری کوپی عه یاش له به ر نه وه زۆر تورپه بوو له و که سه ی به و شیوه یه خویندویه تیه وه، چونکه نه و که سه وته و مانای قورئانی گۆریوه، نه مه راوبۆچوونی موخته زیله کانه دانی پیدانانین و ئینکاری ده که ن که خودا قسه ی له گه ل موسادا کردبی یان قسه ی له گه ل هیچ که سی له دروستکراوه کانی کردبی. وه ک پیاویته کراوه له هه ندی له موخته زیله کانه وه که له لای هه ندی له زانایان به م شیوه یه خویندویانه وه: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ پیاوان گوتوه: نه ی کوپی له خناء (واته: کوپی بۆ که ن و پیس) نه ی چی به م ئایه ته ده که ی که خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ﴾ کاتی موسا هات بۆ نه و شوینه ی بۆمان داناوو په روه ردگاری قسه ی له گه ل کرد. واته: نه مه هیچ گۆرین و ته فسیریکی تر مه لناگری.

مه به ست له ره وانه کردنی پیغه مبه ران (سه لامی خویان لیبی) نه هیشتنی بروبیانوه

خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ پیغه مبه ران مژده ده رو ترسینه ر بوون. واته: مژده نه ده ن به و که سانه ی کوپرایه لی خوداو شوین په زامه ندی نه و ده که ون له چاکه خوازیدا، نه و که سانه ش نه ترسیئن که دژی فه رمانه کانی نه بن و به و به پیغه مبه ره کانی ناھینن به سزاو تۆله ی سه خت ﴿لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ تا له پاش پیغه مبه ران نه و خه لکه هیچ به لگه یه کیان له لا نه بی بۆ لای خوا، خودا خاوه ن ده سته لاتی له کارزانه. واته: خودای گه وره کتیبه کانی ناردوه و پیغه مبه رانی ره وانه کردوه به مژده کان و ترساندن پوونیشی کردوه ته وه که چی پی خوشه و لی پازیه و چیشی پی ناخوشه و لی ناره زایه، بۆ نه وه ی هیچ که سی هیچ بیانویه کی نه مینی. وه ک نه فهرمویت: ﴿وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَنْ نُنْزِلَ

وَنَحْزَى ﴿١﴾ نه گهر نیمه بهر له م قورئانه نه وانمان به نازاری له ناوېردایه، ده یانگوت: نه ی پوره رینمان تو بهر له وه بیچاره و پړسوا ببین بچی پیغه مبه ریکی خوت بؤ نه ناردين، تا شوین نیشانه کانی تو بکوهین؟ وهك نه م نایه تیش که خدای گوره نه فرمویت: ﴿وَلَوْلَا اَنْ تُصِيبَهُمْ مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيَهُمْ﴾ ^۱ نه گهر له بهر نه وه نه بوايه که کاتی (به هوی ناکاره کانیان تووشی به لایهك ده بن) له هردوو سه حیه که دا هاتوو له نیبنومه سعوده وه گوتی: پیغه مبه ری خدای (ﷺ) فرمویه تی: (که س له خدای به غیره تر نیه هر له بهر نه وه به دپړه فتاری حرام کردو چ نه وه ی به ناشکرا بی یا به نهینی. که س نیه پیاوه لدانی له لا خوشه ویستتر بیت له خدای گوره. هر له بهر نه وه به ستایشی خوی کردو، که سیش نیه پوزش بؤ هیئانه وه ی له لا خوشه ویستتر بیت له خدای گوره، له بهر نه وه یشه پیغه مبه رانی ناردو که مژده دهر و ترسینه ر بن) وه له وته یه کی تر دا هاتوو: (له بهر نه وه به کتیبی دابه زاندوه و پیغه مبه رانی په وانه کردو). ^۲

﴿لَکِنْ اللّٰهُ یَشْهَدُ بِمَا اَنْزَلَ اِلَیْکَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِۦ وَالْمَلٰٓئِکَةُ یَشْهَدُوْنَ وَکَفٰی بِاللّٰهِ شَهِیْدًا﴾ ﴿٣٦﴾ اِنَّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا وَصَدُّوا عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوْا ضَلٰلًا بَعِیْدًا ﴿٣٧﴾ اِنَّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا وَظَلَمُوْا لَمْ یَکُنِ اللّٰهُ لَیْغِفِرْ لَهُمْ وَلَا لِیَهْدِیْهُمْ طَرِیْقًا ﴿٣٨﴾ اِلَّا طَرِیْقَ جَهَنَّمَ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا اَبَدًا وَكَانَ ذٰلِکَ عَلٰی اللّٰهِ یَسِیْرًا ﴿٣٩﴾ یٰۤاٰیُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَکُمُ الرّٰسُوْلُ بِالْحَقِّ مِنْ رَّبِّکُمْ فَتَّامِنُوْا خَیْرًا لَّکُمْ وَاِنْ تَکْفُرُوْا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَکِیْمًا﴾ ﴿٤٠﴾

نه م نایه تانه ی پیشه وه که خدای مه زن نه فرمویت: ﴿اِنَّا اَوْحٰیۤنَاۤ اِلَیْکَ﴾ هه تا ده گاته: ﴿وَكَانَ اللّٰهُ عَزِیْزًا حَکِیْمًا﴾ پیغه مبه ری ته پیغه مبه ر (ﷺ) ده سه لمینی و وه لام دانه وه ی نه و که سانه یشه که دان به پیغه مه به ریتیدا نانین له بت په رستان و نه هلی کتیب. پاشان خدای گوره نه فرمویت: ﴿لَکِنْ اللّٰهُ یَشْهَدُ بِمَا اَنْزَلَ اِلَیْکَ﴾ خدا خوی شایه ت نه دات که نه و قورئانه نه و ناردویه تیه خواره وه بؤت. واته: با نه وانه ی حاشای لی ده که ن له خوانه ناسان و بپوایش به تو نا که ن و دزایه تیت ده که ن هر بپوا نه که ن. خدا خوی شایه تیت بؤ نه دات که تو په وانه کراوی نه وی و خوی نه و کتیبی بؤ ناردوی که

^۱ طه (۱۳۴).

^۲ القصص (۴۷).

^۳ فتح الباری (۸/۱۴۶)، مسلم (۴/۲۱۱۴).

قورئانی پیروژه ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾^۱ پروپوچ له پووی
 ناوه ستی (چ پوویه پوو چ پاشمله) نه م کارزانی ناردویه که هر ده بی ستایش بکری. هر بویه لیړه دا
 نه فهرمویت: ﴿أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ﴾ که خدا به زانستی خوی نهی ناردوته خوار. واته: به و زانیاریه ی که
 پیی باشه به نده کانی لی ناگادار بکات له پیی پاستو به لگی ناشکراو جیا کردنه وه ی پاستی له
 چه وتی و نه وه ی خودا پیی خوشه و لیی پازی و نه ویش که پیی ناخوشه و لیی پازی نیه. وه نه و
 شتانه ی تیایه تی له زانینی نهینیه کان له رابوردو له داهاتوداو باسی سیفته پیروژه کانی خودا که
 پیغه مبه ره نه به زو خوږاگره کان و فریشته زور نزیکه کانیش نایزانن مه گر خودا خوی ناگاداری کردبن.
 وه ک خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾^۲ ناتوانن به هیچیک له
 زانستی ناگادار بن مه گین خودا خوی مه یلی لیی. وه نه فهرمویت: ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾^۲ ناتوانن
 له زانستی ناگادار بن. پاشان نه فهرمویت: ﴿وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُوْنَ﴾ فریشته کانیش شایه تی نه دهن، به
 پاستی نه و په یامه ی بۆت هاتوه و نیگات بۆ کراوه و بۆت هاتوه ته خواره وه له گه ل شایه تی دانی خودای
 گه وره له سه ری ﴿وَكَفٰی بِاللّٰهِ شَهِيدًا﴾ شایه تی خودا به سه. پاشان خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿اِنَّ
 الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوْا ضَلٰلًاۢ بَعِيْدًا﴾ نه وانه ی خوانه ناسن پی له خوانه ناسان
 ده گرن، پیی لی ون بووی له پاده به ده ر نه وانن. واته: نه وانه ی هر له دلدا خوانه ناس بوون شوینی پیی
 پاستی نه که وتن، پییان له خه لکیش ده گرت شوینی بکه ون و برپای پی بکه ن، نه وانه خویان له پیگی
 پاست ده رچووبوون و ونیان کردبوو. زوریش لیی دورکه و تبونه وه بویه خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿اِنَّ
 الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَظَلَمُوْا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ﴾ نه وانه ی له پیگی خودا لایانداو ناهه قیان کرد خودا
 لییان خوش نابی. خودای گه وره لیړه دا باسی نه و برپاره ی خوی کردوه له به رانبه ر نه و خوانه ناسانه ی
 که برپایان نیه به نیشانه کانی و کتیبه که ی و پیغه مبه ره که ی، به و جوړه سته میان له خوشیان کردوه و
 بونه ته له مبه ر له پیگی خواداو خرابه ده که ن و سنووره کانی ده شکینن که خودا لییان خوش نابی.
 ﴿وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا﴾ پیگه شیان نیشان نادات. به ره و چاکه برپون. ﴿إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ﴾ مه گین ته نیا
 پیی جهنم، نه مه نیستسینای مونه تیغه (استثناء منقطع). ﴿خٰلِدِيْنَ فِيْهَاۢ اَبَدًا وَّكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ

^۱ فصلت (۴۲).^۲ البقرة (۲۵۵).^۳ طه (۱۱۰).

يَسِيرًا ﴿ هەر تیا ده میننه وه و نه مهش لای خوا ناسانه. پاشان نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ
الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَتَأْمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ﴾ نهی خه لکینه، نه م پیغه مبه ره به راستی له لایه ن
په روه ردگار تانه وه هاتوه، دهی باوه پی پی بینن قازانج تانه. واته: نهی خه لکینه موحه ممد (سه لامی
خوای لیبی) په وانه کراوه بۆتان. پینماییی و ناین راستی شاره زایی به ته وای له لایه ن خوداوه بۆ
هیناون. بپوا بینن به وهی که بۆی هیناون و شوینی که ون، نه وه زۆر چاکه بۆتان. پاشان خودا
نه فرمویت: ﴿وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ نه گهر بپوا نه که ن، باش بزائن مه رچی له
ناسمانه کان و زه میندایه می خودایه، خودا بی نیازه له ئیوه و له بپوا که شتان، هیچ زیانی پی ناگات که
بپوانه هینان تان. وه که له نایه تیکی تر دا نه فرمویت: ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
فَإِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ حَمِيدٌ﴾ موسا فرموی: نه گهر ئیوه و نه وهی له سه ر زه ویدایه بپوا نه هینن خودا
نیازی به که س نیه و هر شیای ستایش کردنه. لیږده دا نه فرمویت: ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ خودا زانایه
واته: ناگاداری نه وانه یه که شایه نی شاره زاییه، شاره زای ده کات و کیش شایه نی گومرایه له ئیوه
گومرای ده کات. ﴿حَكِيمًا﴾ له کارزانه واته: له کارزانه له گفتارو کردارو بپوارو به رنامه دا.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَتَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا
خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهُ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَىٰ
بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾

پی نه دان به نه هلی کتیب که هه له پویی له ناین داو پیا هه لدان به عیسی کوری مه ریه مدا نه که ن

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾ نهی که سانی نه هلی
کتیب، هه له پویی له دینی خۆتاندا مه که ن. خودای مه زن پیگری له نه هلی کتیب کردوه که هه له پویی له
ناینی خۆیاندا بکه ن و زۆر به عیسا دا مه لدن. نه و هه له پویی و پیا هه لدانه له ناو مه سیحیه کاند ا زۆره،
چونکه مه سیحیه کان له باره ی عیسا وه (سه لامی خوای لیبی) له سنوور ده رچوون و زیاد له پله ی خوی
به رزیان کردو ته وه که خودا پی دا وه. له پله ی پیغه مبه ریتی وه تییان په پاند وه کردویانه به خودای
خۆیان بیجگه له خودا و چۆن خودا ده په رستن ناوایش عیسا ده په رستن، به لکو زیاده په ویشیان له

شوینک و توه کانیښیدا کړدوه، به خه یالی خوږیان نه وانیښ له سهر ټاینی نه و نو ده لټن نه مانه بی گونا من
(معصوم) له نا وماندا. له هه موو شتیګدا په پړه ویان ده کهن و هه رچی بلین له قسه یان ده رنا چن ئیتر
پاست بی یان درو، گومپایی بی یا پینمای، هه ق بی یا ناهق بویه خودای مه زن نه فرمویت:
﴿اتَّخِذُوا أَحِبَّارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾^۱ له بری خودا زانا و پړه نه کانی خوږیان
کړده خودا. نیمامی نه حمده پړوایه تی کړدوه له ئیبنوعه بیاسه وه له عومره وه که پیغه مبه ری
خودا (ﷺ) فرموویه تی: (پیاما هه لمه دن وه ک مه سیحیه کان هه لیان نه دا به عیسای کوړی مه ریه مدا،
به لکو من به ندهم بلین: به نده و پیغه مبه ری خودایه)^۲ بوخاریش هه ر به م و ته په پړوایه تی کړدوه: (به لکو
من به ندهم بلین: به نده و پیغه مبه ری خودا)^۳ نیمامی نه حمده پړوایه تی کړدوه له نه نه سی کوړی
مالیکه وه که پیای گوتی: نه ی موحه مده نه ی گه وره مان و کوړی گه وره مان و چاکترینمان و کوړی
چاکترینمان. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمووی: (نه ی خه لکینه، ناگاتان له قسه کانتان بی، شه یتان
سهرتان لی نه شیوینی، من موحه مده دی کوړی عه بدوللام، به نده و پیغه مبه ری خودام، سویند به خودا
پیم خوش نیه له و پله ی خوم زیاتر به رزم بکه نه وه که خودای گه وره بوی داناوم)^۴ به م شیوه یه ته نیا
نه حمده خوی هیناوویه تی پاشان نه فرمویت: ﴿وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ﴾ جگه له پاست
دهرباره ی خوا مه لټن (قسه مه کهن) واته: درو به دهم خواوه هه لمه به ستن، هاوسه رو مندالی بۆ دابنن،
خودا پاک و بی عه یبه و دووره له و درو یانه وه بوی هه لمه به ستن، ته نیا نه و به گه وره و به رزو بلندو
خاوه ن ده سته لات بزانن، هیچ په رستراوی نیه جگه له و هه ر نه ویش په روه ردگاریه. بویه نه فرمویت:
﴿إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾ ناشکرایه که
مه سیح عیسای کوړی مه ریه م پیغه مبه ری خودا بووه. خودا به فرمانی خوی و هه ر له نه فه سی (روح)
پیروزی خسته و ته ناو تولی (پړه حمی) مه ریه م. واته: به لکو نه ویش به نده یه که له به نده کانی خودا و
دروستکراویکه له دروستکراوه کانی خودا و فرموویه پی: بیه بووه. پیغه مبه ریکه له پیغه مبه ره کانی،
وته ی خوی ناردویه به جویره نیلدا (سه لامی خوی لیبی) بۆ مه ریه م. واته: به و ته یه که ناردویه تی به
جویره نیلدا (سه لامی خوی لیبی)، بۆ مه ریه م دروستی کړدوه. فوی پیا کړدوه له نه فه سی (پوحي)
خوی. به ئیزنی خودا خوی و عیسا (سه لامی خوی لیبی) په یدا بووه. به ئیزنی خودای مه زن. نه و

^۱ التوبة (۳۱).^۲ أحمد (۲۳/۱)، فرموده یه کی سه حیحه.^۳ فتح الباری (۵۵۱/۶).^۴ أحمد (۱۵۳/۳)، فرموده یه کی سه حیحه، له سهر مهرجی موسلیم.

فوهی کرد به باخه‌لی کراسه که یداو چووه خواره وه تا گه‌یشته ناو پره‌حمی له جیی تۆوی باوک و دایک. هه‌موو شتی دروستکراوی خوای گه‌وره‌یه. هه‌ربۆیه به عیسا گوتراوه: نه‌و نه‌و نه‌فه‌سی (پوچی) خودایه، چونکه عیسا (سه‌لامی خوای لیبی) باوکی نه‌بوه، تا لیی په‌یدا بیی، به‌لکو له‌و ته‌ی خودا په‌یدا بووه که پیی فه‌رمووه ببه بووه. نه‌و پوچه‌یشی به جوهره‌ئیلدا ناردوه. خودای گه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَاكُلَانِ الطَّعَامَ﴾^۱ مه‌سیحی کوپی مه‌ریه‌م له پیغه‌مبه‌ریک زیاتر چی تر نیه، له پیش نه‌ویش زۆر پیغه‌مبه‌ری تر هاتوون و چوون. دایکی نه‌ویش ژنیکی راست و دروست بوو، هه‌ردووکیان خۆراکیان ده‌خوارد. وه نه‌فه‌رمویت: ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾^۲ نمونه‌ی عیسا‌ش (له‌لای خودا) نمونه‌ی ئاده‌مه، هه‌ر له گل دروستی کردو پاشان پیی گوت: ببه (به ئاده‌م) نه‌ویش بوو. وه نه‌فه‌رمویت: ﴿وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾^۳ نه‌و ژنه‌ش که وا شه‌رمی خۆی ده‌پاراست، ئیمه به‌هۆی پووحی خۆمان فوومان تیگردد، خۆیی و کوپه‌که‌ی نه‌ویشمان کرده نیشانه‌ی ئاشکرا بو هه‌موو خه‌لکی دنیا. وه نه‌فه‌رمویت: ﴿وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا﴾^۴ مه‌ریه‌می کچی عیمرانیش له شه‌رمی خۆی له کاری شوره‌یی پاراست. هه‌تا کوتایی سوره‌ته‌که. خودای مه‌زن باسی عیسا ده‌کات و نه‌فه‌رمویت: ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ﴾^۵ نه‌و هیچ نه‌بوو عه‌بدیک نه‌بی، ئیمه چاکه‌مان له‌گه‌ل کرد. عه‌بدوپه‌زاق گوتی: له موعه‌مه‌ره‌وه له قه‌تاده‌وه ﴿وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ﴾^۶ وه‌ک نه‌م وته وایه که نه‌فه‌رمویت: ﴿كُنْ﴾ (فکان) ببه، بوو.^۱ ئیبنوئه‌بی حاتم گوتی: نه‌حمه‌دی کوپی منائی واستی (الواسطی) گوتی: گویم له شاندی کوپی یه‌حیا له‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ﴾^۲ ده‌یگوت: نه‌م وته (الکلمة) نه‌بوو به عیسا (سه‌لامی خوای لیبی) به‌لکو به‌و وته‌یه

^۱ المائدة (۷۵).^۲ آل عمران (۵۹).^۳ الانبیاء (۹۱).^۴ التحريم (۱۲).^۵ الزخرف (۵۹).^۶ عبدالرزاق (۱/۱۷۷).

(الكلمة) بوو به عیسا (سهلامی خوی لیبی).^۱ بوخاری پیوایه تی کردوه له عوباده ی کورپی سامیته وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ) فرموویه تی: (هرکه سی شایه تی بدات که هیچ په رستراوی نیه جگه له خوداو تا کو ته نیایه و شهریکی نیه، وه موحه معد (ﷺ) بهنده و پیغه مبه ری نه وه. وه عیسا بهنده و پیغه مبه رو و ته و نه فه سی (روحی) نه وه خستویه ته ناو په حمی مریه مه وه، به هشت پاسته و ناگر پاسته، خودا له سهر نه و ناکاره ی له سهری بووه ده یخاته به هشت)^۲ له پیوایه تی کی تر دا نه مه ی بو زیاد کردوه: (له هشت ده رگاکی به هشته وه، له هر کامیانه وه مه یلی لیبی ده چیته ژوره وه).^۳

موسلیمیش هر وا پیوایه تی کردوه.^۴ خودای مه زن که نه فرمویت: ﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾ وهك نه م نایه ته وایه که نه فرمویت: ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ﴾ هرچی له ناو ئاسمانه کان و زه میندان هه مووی می نه ون، نه و بو ئیوه ی پام هیناون. واته: هه موو دروستکراوی خودان و له لای نه وه یه، نه و (من) ه بو هه ند (تبفیض) نیه وهك مه سیحیه کان ده یلین (به ر نه فرینی به رده وامی خوا که ون) به لکو بو ئیبتیدای غایه یه (ابتداء الفایة) وهك له نایه تی تر دا هاتوه. ئیزافه ی (روح) کراوه بو لای خودا له پوی پیز لیئانه وه. وهك ئیزافه ی (الناقاة و البیت) کراوه ته لای خودا له م نایه تانه دا که نه فرمویت: ﴿هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ﴾^۵ نه مه وشتی خودایه. وه نه فرمویت: ﴿وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ﴾^۶

مالی من خاوین که نه وه بو ته واف که ران. وهك له م فرمووده سه حیحه دا هاتوه: (ده چمه لای په روه ردگارم له ماله کهیدا)^۷ ئیزافه (دار) کراوه ته لای خودا، له پوی پیز لیئانه وه، نه مانه هه موو وهك یه کن، له یهك ده چن. پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَتَأْمِنُوا بِاللَّهِ﴾ ده سا ئیوه باوه پتان به خوا هه بی و به پیغه مبه رانی نه ویش برپا بینن. واته: برپواتان هه بی که خودا تا کو ته نیایه نه مندالی هه یه و نه هاوسهر. باشیش بزائن و بی گومان بن که عیسا بهنده و په وانه کراوی خودایه، هه ریویه خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَرُسُلِهِمْ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ﴾^۸ مه لین سیانن، واته: عیسا و دایکی مه که نه شهریکی خودا،

^۱ ابن أبي حاتم (۶۳۱۰).^۲ فتح الباري (۵۴۶/۶).^۳ فتح الباري (۵۴۷/۶).^۴ مسلم (۵۷/۱).^۵ الجاثية (۱۳).^۶ هود (۶۴).^۷ الحج (۲۶).^۸ البخاري (۷۴۴۰).

خودا پاک و بی عیب و دووره له و قسانه وه ئیوه ده یلین. ئەم ئایه ته وهك ئەو ئایه ته وایه له سوره تی مائیده دا خودای گه وره ئەفه رمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهُ وَاحِدٌ﴾^۱ ئەوانه ی که گوتیان: خودا سییه مینه له سی که سان، بیگومان له دین لایانداوه. جگه له خودای تاک و ته نیا، هیچ کهس بۆ په رستن ناشی. وه هر له سوره تی مائیده دا ئەفه رمویت: ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَحْيَى ابْنُ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي آلِهَتَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾^۲ ئەو کاته یش که خودا فه رمووی: ئەی عیسی کۆپی مەریه م، تو گوتوته به و خه لکه (جگه له خودا) ده بی ئیوه من و دایکم وهك دوو خودا په رستن؟ وه له پێشه وه هر له سوره تی مائیده دا ئەفه رمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ﴾^۳ ئەو که سانه ی گوتویانه، هر خودا خۆی مەسیحی کۆپی مەریه مە. گا وره کان (نه فرینی خویان لیبی) له بهر نه فامی و بی دینیان نه بهرنامه یه کیان هیه و سنوریکیان هیه له سه ری بوهستن، سه رگه ردانیه کیان له پاده به ده ره و هر که سه و سه یه ده کات. هه ندیکیان بهر وای وایه عیسا خودایه، هه ندی بهر وایه شریکی خودایه، هه ندیکی تر بهر وای وایه کۆپی خودایه، ئەوانه چەند کۆمه لیکێ نۆدن و بۆچونیان جیاوازه و سه یان یهك ناگرێ، هه ندی له بیژره ره کان (المتکلمین) هه ستیان به وه کردوه و گوتویانه: ئەگەر ده مەسیحی کۆ ببه وه، ده بن به یانزه دهسته له پراو بۆچووندا.

کۆمه ل و پارتە مەسیحیه کان

هه ندی له زانا به ناویانگه کانی مەسیحیه کان لای خۆیان باسیان کردوه. له وانه سه عیدی کۆپی به تریق (البطریق) که به تریکی ئەسکه نده ریه بووه له ده ور به ری چوار سه دی کۆچیدا. که ئەوانه (مەسیحیه کان) کۆبونه ته وه له کۆپێکی گه وره دا به یاری ئەو ئەمانه ته گه وره یان دا. له پاستیدا خه یانه تیکی سووک و پرسیوایی بوو، ئەوه یشا له کاتی قوسه نتینا (قسطنطین) بوو، که بناغه دانه ری ئەو شاره به ناویانگه بوو. به لام نا کۆکیه کی ئیجگار که وته ناویان له هه ژمار کردن نایهت، زیاتر له دوو هه زار قه شه بوون، بوون به چەند به شیکه وه، په نجایان له سه ر قسه یه بوون و بیستیان له سه ر قسه یه، سه دیان له سه ر قسه یه و هه فتایان له سه ر قسه یه و زیاترو که متریش له مانه. پاشان بۆی ده رکه وت زۆر زیادیان کردوه و ژماره یان بووه به سی سه د کهس و هه ژده کۆمه ل، هه موو بهر یاریان له سه ر وتاری

^۱ المائدة (۷۳).

^۲ المائدة (۱۱۶).

^۳ المائدة (۱۷).

(نوسراوی) دا پاشا مه‌لی گرت پشتگیری لی کردو یارمه‌تی دا (فه‌یله‌سوفیکی زور فیلباز بوو) مه‌موو نه‌وانی تری له‌ناو بردو نه‌یه‌یشتن. نه‌م نوسراوه‌ی نه‌مانی پیک و پیک کردو کلیسای بو دروست کردن، ده‌ستورو کتیبی بو دانان، نه‌و نه‌مانه‌ته‌ی (الامانه) بو دروست کردن که منداله‌ بجوکه‌کانیان تیا فی‌ر ده‌کرد، تا برپای پی به‌ینن و کاری پی بکه‌ن شوین که‌وتوی نه‌مانه‌ پییان ده‌گوتن: مه‌لکانیه (الملکانیه). پاشان کۆمه‌لیکی دووه‌میان داهینا. پییان ده‌گوت: یه‌عقوبیه (یعقوبیه) پاشان کۆمه‌لی سی‌هه‌میشیان داهینا پییان ده‌گوت: نبتوریه (النبتوریه) مه‌موو نه‌م کۆمه‌لانه‌ سی نه‌قانیمه‌که‌یان (الاقانیم) دانا له‌ مه‌سیحدا. به‌لام ناکۆک بوون له‌ چۆنیه‌تی دانانه‌که‌یان، له‌ ناسوت و لاهوتا (الناسوت و اللاهوت) به‌ خه‌یالی خویان ئایا یه‌کیان گرتوه‌ یان یه‌کیان نه‌گرتوه‌ یان له‌گه‌ل یه‌کدان یان تواونه‌ته‌وه‌. سی و تاریان مه‌بوو، مه‌ریه‌کی له‌وانه‌ نه‌وی تری به‌ بی دین داده‌نا. ئیمه‌ هه‌رسیانیان به‌ بی دین داده‌نین، مه‌ریویه‌ خودای گه‌وره‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿أَنْتَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ واز له‌ و قسانه‌ به‌ینن که‌ بو ئیوه‌ واکتره‌ ﴿إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهُ وَحْدٌ سُبْحَنَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾ بیگومان خودا په‌رستراویکی ته‌نیا یه‌ پاک و بی عه‌یبی بو خودا که‌ هه‌ر زه‌ندیکی مه‌بی هه‌رچی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌مینه‌یه‌ هه‌ر بو نه‌وه‌، بو پیکه‌ینانی کاروبار هه‌ر خوی به‌سه‌. واته‌: مه‌موو مولکی نه‌وه‌ و خوی وه‌دی هه‌یناوه‌، هه‌رچی له‌ناویاندایه‌ به‌نده‌ی نه‌وه‌ و له‌ ژیر ده‌سته‌لات و برپاری نه‌وان. خودا خوی خاوه‌نی مه‌موو شتیکه‌، چۆن ده‌بی له‌و شتانه‌دا مندال و هاوسه‌ری مه‌بی. وه‌ک خودای مه‌زن له‌ ئایه‌تیکی تردا نه‌فه‌رمویت: ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾^۱ داهینه‌ری ئاسمانه‌کان و زه‌مینه‌ و هه‌رکه‌ ویستی کاپی بکات، فه‌رمان نه‌دا: ببه‌ ده‌بی. وه‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا﴾^{۸۸} لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَرَدًّا﴾^۲ گوتویانه‌: خودا بوته‌ خاوه‌ن فه‌رزه‌ند. ئای که‌ قسه‌یه‌کی په‌قتان به‌ ده‌مدا هاتوه‌. مه‌تا ده‌گاته‌ تاک و ته‌نیا. واته‌: تاک و ته‌نیا دینه‌ لای خودا.

﴿لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا﴾^{۱۷۲} فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ

^۱ البقرة (۱۱۷).^۲ مريم (۸۸-۹۵).

وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ. وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنَكَفُوا فَسَيَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ

مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٢﴾

نه عیساو نه فریشته‌گان (سه لای خویان نبی) نه وه حاشایان نه کرده که به ندهیه کی خودان

خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ﴾

مه سیح مهرگیز حاشای نه کرده که به ندهیه کی خودایه، فریشته نزیکه کانیش مهروما. ئیبنونه بی

حاته م پیوایه تی کرده له ئیبنوعه بیاسه وه گوتی: ﴿لَنْ يَسْتَنْكِفَ﴾ واته: خوی به زل نه زانیوه.

قه تاده گوتی: پی شهم نه بوه. ^۱ مهر بویه خودای گهره نه فهرمویت: ﴿وَمَنْ يَسْتَنْكِفَ عَنْ

عِبَادَتِي وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيَّ جَمِيعًا﴾ مهر که سی به به ندایه تی خودا پازی نه بی و بایی مهرایی

بنوینی مهر به و زاونه خودا مهر مو لایه که له لای خوی کزده کاته وه. له پوژی قیامه تداو فهرمانره وای

خوی به دادوهری له نیتوانیاندا به جیددینی به بی هیچ که م و کوپیک و نامه قی کردنی. مهر بویه

نه فهرمویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾ وه نه و

که سانه ی که خاوه ن باوه پو ئاکار چاکن، سه رباری پاداشتی خویان، خودا زیاتر چاکه یان له که لدا

ده کات. واته: به نه ندازه ی ئاکاره چاکه کانیا ن پاداشتیان نه داته وه، زیاتریش چاکه یان ده رباره ده کات

به سوژه و چاکه و به زه بی فراوانی خوی ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنَكَفُوا فَسَيَكْبَرُوا﴾ نه و که سانه ش که

له (فهرمانی) خودا لایانداوه و پیشه یان لووت به رزی بووه. به ندایه تی خودایان نه کرده ﴿فَيُعَذِّبُهُمْ

عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ خودا تووشی جه زره به ی به زانیان ده کات.

جگه له خودا هیچ دوست و هاوکار یکیان ده ست ناکه وی. وه که نه م نایه تیش که خودای مه زن

نه فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ ^۲ نه و که سانه ی (مهر

له بهر خو به زل زانیان) نایانه وی بمپهرستن، به زه بونی ده چنه جه مه نمه وه. واته: زور به سه رشوپی و

پسوایی و داموای ده چنه ناو ئاگر له باتی نه و خو به زل زانی و مل نه دانه یانه وه بو خودای مه زن.

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم بُرْهَنٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا﴾ ﴿١٧٣﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ

وَأَعْتَصَمُوا بِهِ، فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٧٤﴾

^۱ الطبري (٤/٤٢٤).

^۲ غافر (٦٠).

خودای مه زن نه فره رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ نهی خه لکینه له په روه ردگاری خوتانه وه به لگه یه کتان بۆ هاتوه. خودای گه وره لیږه دا پړوی فره رموده ی ده کاته هه موو خه لک و ناگاداریان ده کات که به لگه یه کی زور گه وره یان له لایه ن خوداوه بۆ په وانه کراوه، به لگه یه کی نه ونده به هیزه گشت بیانویه کی برپوه و هیچ گومانیکي نه هیشتوته و نه فره رمویت: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا﴾ وه پوشتناییه کی ناشکرامان ناردوته خوار بۆ نیوه. نیبنوجوره یچ و که سانی تریش گوتویانه: مه به ست پیی قورئانه. ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ﴾ نه وانه ی باوه پریان به خوا هیناوه و خویان هر به و سپاردوه. واته: نه وانه ی خوا په رستی و خو سپاردنیان به خودا پیکه وه به ستوه و له هه موو کاروباریکیاندا. نیبنوجوره یچ گوتی: نه وانه ی برپویان به خوا هیناوه و خویان پابه ند کردوه به قورئانه وه^۱، نیبنوجهریر پیوایه تی کردوه. ﴿فَسَيَدْخُلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ﴾ به و زوانه زوو ده یانخاته بهر به زهیی خوی و زیاتریش. واته: خودا بهر به زهیی خویان ده خات و ده یانخاته به هه شت، چه ند جاریش پاداشتیان نه داته وه و پله یان زور بهر زده کاته وه به و چاکه یه له گه لیان ده یکات. ﴿وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ده یانخاته سهر پیگه ی پاستی به ره و خوی (واته: پیگه یه کی پیک و پاست و پوون که نارپکی و لاری تیا نیه، نه وه سیفته تی خاوه ن باوه په له دنیا و له قیامه تدا. له دنیا دا له سهر بهر نامه ی پیک و پاست و پیی ناشتی و نارامی له هه موو بیرو باوه پو ناکاریکیاندا، له قیامه تیشدا له سهر پاسته پیی خودان و به ره و باغه کانی به هه شت ده پوون.

﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِن لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلَثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (۱۷۶)

برپاری (حوکمی) نه و که سه ی دهری و باوک و مندالی نییه (که کوتا نایه ته هاتوته خوار)

خودای مه زن نه فره رمویت: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾ له سهر که سی که باوک و فره زه ندی نیه و که دهری پرسپاری لی ده که ن. بوخاری پیوایه تی کردوه له به رائه وه (البراء) گوتی: دواين سوره ت که هاتوته خوار سوره تی به رائه ت (براءه) بووه، دواين نایه تیش هاتوته خوار

^۱ الطبري (۴۲۸/۹).

^۲ الطبري (۴۲۹/۹).

﴿يَسْتَفْتُونَكَ﴾ بىۋە، ئىمامى ئەھمەد رىۋايەت قىلغان: جابىرى كۆپىيىپ، ئەبۇللاھ گوتى: پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) ھات بۇ سەردانم كە مەن ئەخۇش بوم، لە ھۇش خۇم چووبوم، دەست نوپىزى گرت و پاشان ئاۋەكەي پىژاند بە سەردا، يان گوتى: ئاۋەكەيان پىژاند بە سەردا، ھۇشم ھاتەۋە سەردا، خۇم، گوتى: كەلالە نەبى كەس مىراتم لى ئابا، ئەمىراتە چۈنە؟ خۇداي مەزن ئايەتى فەرائىزى (الفرائض) ئاردا خوارەۋە^۱ لە ھەردو سەھىچەكەدا ھاتەۋە^۲. چوار سەھىچەكەي تىرى رىۋايەت يان كىردە لە ھەندى لە ۋەكەنىادا ھاتەۋە، (كە ئەمە ئايەتى مىراتە (الميراث)) ھاتەۋە خوار كە خۇداي مەزن ئەفەرموتى: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾^۳ مانا ئايەتەكە ئەۋەيە، پرسىيارت لى دەكەن لە بارەي كەلالەۋە، بلى: خۇدا خۇي ۋەلامتان ئەداتەۋە. لە پېشەۋە باسى كەلالەمان (الكَلَّة) كىردەۋە چىەۋ لە چىەۋە دەرھىنراۋە، لەۋ (اكلىل) ۋە ۋەرگىراۋە كە دەۋرى سەردەگىر لە گشت لايەكەۋە. ھەر بۆيە زۆرى لە زانايان تەفسىريان كىردە بە كەسى بىرى ئە كۆپى ھەبىۋە باۋك. ۋە ھەندى كەس دەللىن: كەلالە ئەۋكەسەيە كۆپى نىيە، ۋەك خۇداي گەۋرە ئەفەرموتى: ﴿إِنْ أَمْرًا هَٰذَا لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ﴾ ئەگەر پىاۋى ھىچ مىندالى نىيە دەۋرى. بىريارى (ھوكمى) كەلالە دوو دلىيەكى بۇ عومەرى كۆپى خەتاب دروست كىردىۋ (پەزاي خۇاي لىيى) ۋەك لە ھەردو سەھىچەكەدا ھاتەۋە كە گوتىيەتى: سى (بىريار) پىم خۇش بو، كە پېغەمبەرى خۇدا گوتى پىداۋىن تىياندا بىيرىنەۋە: ۋا ديارە عومەرى پرسىياري لە پېغەمبەرى خۇدا كىردەۋە لە بىر چۈتەۋە، بە دەم پرسىياريەكەيەۋە بچى، پېغەمبەر (ﷺ) ۋەفاتى كىردەۋە، باپىر، كەلالە، بەشى لە بەشەكانى سوو (الربا) ئىمامى ئەھمەد رىۋايەت قىلغان: لە مەعدانى كۆپى ئەبوتەلھەۋە گوتى: عومەرى كۆپى خەتاب گوتى: ھىچ كاتى پرسىياري لە پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) ئەكەردە ئەۋەندەي لە كەلالەدا پرسىياري لى كىردەۋە، ھەتا جارىك كوتايە سىنگم و فەرموۋى: (ئايەتە ھاۋىنەكەت بەسەكە لە كوتايە سورەتى نىسائ دايە (النساء))^۴ (بۆيە پىي دەگوتى ئايەتى

^۱ فتح الباري (۱۱۷/۸).

^۲ أحمد (۲۹۸/۳)، فەرموۋەيەكى سەھىچە.

^۳ فتح الباري (۲۶/۱۲)، مسلم (۱۲۳۵/۳).

^۴ فتح الباري (۵/۱۲)، مسلم (۱۲۳۵/۳)، أبوداود (۳۰۸/۳)، تحفة الاحوذى (۲۷۲/۶)، النسائى فى الكبرى (۵۹/۴)، ابن ماجه (۴۶۲/۱).

^۵ فتح الباري (۴۸/۱)، مسلم (۲۳۲۲/۴).

^۶ أحمد (۲۶/۱)، فەرموۋەيەكى سەھىچە.

هاوينه چونكه له هاویندا هاتوه ته خواره وه) نيمامي نه حمه د به کورتي هیناويه تی. به لام موسليم به دريژی هیناويه تی.^۱

باسی وشه به پيی ماناکه ی به پشتو په نای خودا

خودای مه زن نه فرمويټ: ﴿إِنْ أَمْرًا هَلَكَ﴾ نه گه ر پياوي مرد. له نايه تيکي تر دا نه فرمويټ: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾^۲ هه موو شتي دهمري جگه له خودای گه وره. وه نه فرمويټ: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾^۳ وبقی وجه ربك ذو الجلال والإكرام^۴ هه ر کي زياني له سر زه مينه ناميني. هه ر خودای خاوه ن شکوي به رزو به پيژت دهميني. پاشان ليړه دا نه فرمويټ: ﴿لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ﴾ هيج مندالي نه بي. واته: که سي بمری نه مندالي هه بي نه باوک. نه م نايه ته که خودای گه وره نه فرمويټ: ﴿وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾ (نه گه ر مردوه که) هه ر ته نيا خوشکيکي هه بوو، نيوه ی ميراته که ی دهبات. خو نه گه ر باوکی له گه لدا بويه هيج شتيکي له ميرات به رنه ده که وت. چونکه زانايان به کوي دهنک بي به شيان کردوه. نه مه به لگه يه له سر نه و که سي که مندالي نيه به ده قي قورئان. وه باوکيش هه ر به ده قي قورئان به تيرامان و وردبونه وه ديسان. چونکه خوشک نيوه ی به فرز نادریتی له گه ل باوکدا. به لکو هه ر بوي نيه ميرات وه رگري. نيينوجه ريو که ساني تريش پيوايه تيان کردوه له نيينوعه بباس و نيينوزوبه يره وه که گوتويانه: که سي مرد کچيک و خوشکيکي لي به جي مابوو خوشکه که هيج له ميرات نابات. به پيی نه م نايه ته که خودای گه وره نه فرمويټ: ﴿أَمْرًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾ گوتيان: نه گه ر کچيکي به جيپيشت، نه وه منداليکي به جيپيشتوه نه و کاته خوشک هيج نابات. جمهور دژي نه م پای نه مانن و ده لين: که به فرز نيوه وه رده گري، خوشکيش به عه سه به (بالتعصيب) نيوه که ی تري وه رده گري. به به لگه ی تر جگه له م نايه ته، نه م نايه ته به فرز نيوه ی بو داناوه، به لام به عه سه به (بالتعصيب) به پيی نه م فرموده يه که بوخاري پيوايه تی کردوه له پيگه ی سوله يمانه وه، له نيبراهيمه وه له نه سوده وه گوتي: مه عازي کوپي جه به ل برياري بو دايين له زه ماني پيغه مبه ري خوادا (ﷺ) به نيوه بو که و نيوه ش بو خوشک. پاشان سوله يمان گوتي: برياري بو دايين، به لام باسي پيغه مبه ري (ﷺ) نه کرد. ديسان له سه حيي بوخاري هاتوه له هوزه يلي کوپي

^۱ مسلم (۱۲۳۶/۳).

^۲ القصص (۸۸).

^۳ الرحمن (۲۶-۲۷).

^۴ البخاري (۶۷۴۱).

شورەحبیلەوہ (شُرحبیل) گوتی: پرسیان لە ئەبوموسای ئەشعەر یەوہ لە بارەى کچى کچى خوشکەوہ. گوتی: بۆ کچ نیوہی و بۆ خوشکەکەى نیوہی مە یە، (کچى کۆرەکەى بى بەش کرد) گوتی: بچۆ لە ئیبنومەسعود بپرسە، ئەویش ھاوڤای منە، لێیان پرسى و قسەکەى ئەبوموساشیان بۆ گێڤایەوہ. گوتی: کە وا بى من لە پى لا ئەدەم و لەوانە نابم کە لە پى پاستەوہ بپۆن. فەرمان بەوہ دەکەم کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پێکردوہ. نیوہى ئەدەم بە کچەکەى شەش یەکى ئەدەم بە کچى کۆرەکەى و بە ھەردووکیان (دوو سى یەك (الثلاثان)) تەواو دەکەم. سى یەکیکیش ئەمىنیتەوہ بۆ خوشکەکەى. ھاتینەوہ بۆ لای ئەبوموسا (پەزای خۆى لێبى) ھەوالمان دا یە بەوہى کە ئیبنومەسعود گوتى. ئەویش گوتى: کە ئەم زانائانە لەناودا یە ھىچ لە من مەپرسن.^۱ پاشان خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَهُوَ يَرْتَهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ هَا وَلَدٌ﴾ خۆ ئەگەر خوشکەکەى ھەمىچە مندالى لە پاش نەبى براکەى میراتى دەبات. واتە: براکەى ھەموو مالەکەى دەبات، کە کۆڤو باوکى نەبوو. خۆ ئەگەر باوکى مابوو براکە میراتى لى نابات. وای دانێن کە سىکى لەگەڵدا بوو بە فەرز میراتى وەر دەگرت، وەك مىرد یا براى دایکى، بەشى خۆیان پى ئەدرى، ئەوہى ئەمىنیتەوہ ئەدرى بە براکە، وەك لە ھەردوو سەحیحەکەدا ھاتوہ لە ئیبنوعەبباسەوہ کە پێغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموویەتى: (میرات بدەن بە خاوەنەکانى، ئەوہى بەجێدەمىنیت بۆ نزیکترین کەسى نێرینە یە).^۲ وە ئەفەرمویت: ﴿إِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ﴾ ئەگەر مردوو پیاویکە و دوو خوشکى لى بەجێماوہ، دوو بەش لە سى بەشیان مە یە. وە ئەگەر لە دوو خوشکیش زیاتر بوو، بپارەکەى (ھوکمەکەى) ھەر بەو شیوہ یە، نا لێرەدا زانایان بپارى دوو کچیشیان وەرگرتوہ، وەك چۆن کە ئەگەر گىراوہ لە بپارى کچەکانەوہ بۆ خوشکەکان لەم ئایەتەدا خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿إِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ﴾^۳ ئەگەر ژمارەى مینە لە دوان زیاتر بوو، دوو بەش لە سى بەشى میراتەکە ئەبەن. پاشان خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ﴾ ئەگەر چەند خوشک و چەند برا یەك لە پاش مردوو بەجى مابوون و مردوو مندالى نەبوو، ھەر نێرینەى دوو ئەوہندەى مینە میراتى وەر دەگرى. ئەمە بپارى عەسەبە یە لە کۆڤان و کۆڤى کۆڤان و براکان، ئەگەر نێرینە و مینە کۆ بوونەوہ، نێرینە دوو ئەوہندەى مینە ی پى ئەدرى. پاشان خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿يَسْبِقُ اللَّهُ

^۱ البخاري (۶۷۳۶).^۲ فتح الباري (۱۷/۱۲)، مسلم (۱۲۳۲/۳).^۳ النساء (۱۱).

لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿﴾ خدا بۆتان پوون دەكاته وه، نهكا لیتان تیك بچی. خودا له هه مووشت ناگاداره. واته: خودا فرهزه گانی بۆ داناوون و سنووره گانی بۆ دیاری کردوون، شه ریه ته کهیشی بۆ پوون کردونه ته وه بۆ نه وهی له پئی راست نه ترازین و ناگاداری هه موو کاروبار و نا که مه کهشی و چیش له به رژه وه ندی عه بده گانی ته له چاکه و کیش له و که سانه نزیکتره له مردوه که و شایسته ی میراتی وه رگرتنه. ئیبنو جهریر رپوایه تی کردوه له تاریقی کوپی شه هابه وه گوتی: عومه ر په تیکی (کتفا) به دهسته وه بوو، هاوه له گانی پیغه مبه ری خودای (ﷺ) کو کرده وه و پاشان گوتی: ئیستا برپاریکی وانه ده م له باره ی که لاله وه نافرته تان له ناو شوینه گانی خویاندا (خدورهن) باسی بکه ن. له و کاته دا ماریک له و ماله هاته دهره وه و بلاوه یان لی کرد. نه ویش گوتی: نه گهر خودای مه زن بیویستایه نه و کاره ته واو ببی ته وای ده کرد^۱ نه م فره مووده سه نه ده گانی راستن، حاکیم رپوایه تی کردوه له نه بوعه بدوللای نیسابوری وه (النیسابوری) له عومه ری کوپی خهتابه وه گوتی: بم پرسایه له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له سی شت، نه وه م پی خوشتر بوو له وشتری سوور (حُمِر النُّعْم): کی جینشینیه تی دوی خوی؟ وه له و که سانه ی گوتیان: دان ده نیین به دانی زه کات له مال و سامانماندا به لام نایده یین به تو، نایا شه ر کردن له که لیان چه لاله؟ له باره ی که لاله ی شه وه. پاشان حاکیم گوتی: سه نه ده گانی راسته به مرجی بوخاری و موسلیم، به لام نه مان نه یانه یئاوه.^۲ ئیبنو جهریر گوتی: رپوایه ت کراوه له عومه ری کوپی خهتابه وه (ره زای خوی لیبی) که گوتویه تی: من پیم شه رمه له م باره یه وه پام جیاواز بی له که ل نه بوبه کردا، نه بوبه کر (ره زای خوی لیبی) ده لیت: نه وه بیجکه له کوپو باوکه.^۳ نه وهی که نه بوبه کر گوتویه تی زۆرینه ی هاوه له گانی پیغه مبه رو (ﷺ) تابیعین و پی شه وایانی نه م نوممه ته له کۆن و تازه دا هه ر وایان کوتوه و قورئانیش به لگه یه له سه ری، وه ک خودای مه زن پینمایه داوه له و باره یه وه و پوونی کرده وه ته وه نه فره مویت: ﴿يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ والله أعلم.

^۱ الطبري (۴۳۹/۹).^۲ الحاكم (۳۰۴/۲).^۳ الطبري (۴۳۷/۹).

سورہتی (المائدۃ)

لہ (مہ دینہ) دا ہاتووتہ خوارموہ

پیڑی سورہتی مائیڈہ و کاتی ہاتنہ خوارموہی

تیرمیزی پیوایہ تی کردوہ لہ عہ بدوللای کوی عہ مرہوہ گوتی: دواين سورہت ہاتہ خوار سورہتی مائیڈہ و فتح بوو^۱ پاشان تیرمیزی گوتی: ئەم فەرموودہ چاک و غریبہ (حسن غریب). پیوایہت کراوہ لہ ئیبنوعہ بباسوہ گوتی: دواين سورہت ہاتہ خوار ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ بووہ^۲. حاکیم پیوایہ تی کردوہ لہ موستہ درہ کہ یدا (المستدرک) بہ شیوہی ئەم پیوایہ تی تیرمیزی. پاشان گوتی: ئەم فەرموودہ لہ سەر مەرچی بوخاری و موسلیم سہ حیجہ بہ لام ئەوان پیوایہ تیان نہ کردوہ^۳. دیسان حاکیم پیوایہ تی کردوہ لہ جوبہیری کوی نوفہ یرہوہ (نفر) گوتی: حەجم کردوہ (حجبت) چوومہ لای عانیشہ پی گوتم: ئەی جوبہیر مائیڈہ دہ خوینی؟ گوتم: بەئی، گوتی: ئەوسا ئەم سورہتہ دواين سورہتہ ہاتہ خوارموہ، مەر حە لایکتان تیا دی، ئیوہیش حە لالی کەن، مەر حە رامیکتان تیا دی ئیوہش حە رامی کەن، پاشان حاکیم گوتی: ئەم فەرموودہ سہ حیجہ لہ سەر مەرچی بوخاری و موسلیم بہ لام ئەوان ئەم فەرموودہ یان نہ ہیئاوہ^۴. نیمامی ئەحمەد پیوایہ تی کردوہ لہ عہ بدوہرہ حمانی کوی مہدیوہ لہ مہ عاویہی کوی، ئەمە ی لی زیاد کردوہ دەلالت: پرسیارم لہ عانیشہ کرد (پہزای خوی لیبی) لہ (بارہی) پەوشتی پیفہ مہری خوداوہ (ﷺ) گوتی: (پەوشتی) ئەم قورئانہ بووہ^۵ نہ سانیش پیوایہ تی کردوہ^۶.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ ٱلْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرِ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ ٱللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ۝١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ ٱللَّهِ وَلَا الشَّهَرَ ٱلْحَرَامَ وَلَا ٱلْهَدْيَ وَلَا ٱلْقَلَائِدَ وَلَا ءَامِينَ ٱلْبَيْتِ ٱلْحَرَامِ يَنْفُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلنَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى ٱلْإِثْمِ

^۱ تحفة الاحوذی (۴۳۶/۸)، سەنەدەکانی بەھیزنی یە لہ بەر حویہیی کوی عہ بدوللا.^۲ تحفة الاحوذی (۴۳۷/۸)، فەرموودہ یەکی سہ حیجہ.^۳ الحاکم (۳۱۱/۲)، فەرموودہ یەکی سہ حیجہ.^۴ الحاکم (۳۱۱/۲)، فەرموودہ یەکی سہ حیجہ، لہ سەر مەرچی موسلیم.^۵ أحمد (۱۸۸/۶)، فەرموودہ یەکی سہ حیجہ.^۶ النسائی فی الکبری (۱۱۱۳۸)، فەرموودہ یەکی سہ حیجہ.

وَالْعُدُونَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ نهی گه لی خاوهن باوه پان هه به لئینک که نه یدهن، پیکی بینن. ئیبنوئیه بی حاتم گوتی: نه عمه ش (الاعمش) بوی گپراینه وه له خه یسه مه وه (خیثمة) گوتی: هه موو شتی له قورئاندا به ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ بوو نه وه له ته وراتدا به (یا ایها المسکین) واته: به نهی هه ژاره کان هاتوه ﴿أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ ئیبنوعه بیاس و مواهید و که سانی تریش گوتویانه: مه به ست به (العقود) په یمان و به لئینه. ^۱ ئیبنوجه ریر گوتی: کوی زانایانی (الاجماع) له سه ره. پاشان ده لئ: (العهود) واته: به لئین، نه وه یه که په یمان نه دهن به یه کتری (بوو که س یان بوو گرځ) له سه ره او په یمانی یان شتیکی تر ^۲ علی کوپی نه بوته لحه گوتی له ئیبنوعه بیاسه وه له م نایه ته ددا: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾، (العقود) واته: به لئین و په یمانه کان. واته: نهی کومه لی خاوهن باوه پان هه به لئینک که نه یدهن به جیی بینن، له وهی که خوا حه لالی کرپوه و حه رامیشی کرپوه، له وه یش که فره زی کرپوه و سنوری بو داناه له قورئاندا به ته واوی، ناهه قی مه که ن و په یمان مه شکینن، پاشان زور گرنگی پیداه وه نه فه رمویت: ﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ ^۳، نه و که سانه که په یمانیان دا به خوداو له پاشان پاشگه ز بونه وه و په یوه ندی نیوان خویمان و خودایان پچپی (که خودا فه رمانی پیدابون نه پیچرینن). مه تا ده گاته (سواروژی خراپیان هه یه. زه حاک ده لئیت: ﴿أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ واته: نه وهی حه لاله و نه وهی حه رانه و نه وهی که خودا به لئینی وه رگرتوه و له بپوا به پیغه مبه رو قورئان و جیبه جی کردنی نه وه به لئینهی که خودا لئی وه رگرتوون له فره زه کان و له حه لاله و حه رامدا.

^۱ الطبري (٤٥٠/٩).^۲ الطبري (٤٤٩/٩).^۳ الرعد (٢٥). الطبري (٤٥٠/٩).

باسی نه وهی جه لاله و نه وهی حه رame له نازه له کاندای

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ﴾ خواردنی گوشتی نازه لقان بۆ حه لاله. که بریتیه له گوشتی و شترو گاو مانگا و بز و مهر نه مه قسهی حه سه ن و قه تاده و که سانی تریشه^۱ نیبنو جه ریر ده لیت: له لای عه ره به کانیس نه وه هر وایه. نیبنو عومهر و نیبنو عه بباس و که سانی تریش نه م نایه ته یان کردۆته به لکه له سه ره لالی کۆرپه له (جنین) نه گهر به مردوویی بینرا له سکی دایکیدای، که دایکی سه ره برآ. ^۲ فره مووده له م باره یه وه هاتوه له سونه نه کاندای (السنن) که نه بودا وود و تیرمیزی و نیبنو ماجة پیوایه تیان کردوه له نه بوسه عیده وه ده لیت: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) و شترو گاو مانگا و مهر و بز سهرده برین کۆرپه له له سکياندایه، فرپی دهین یان بیخوین؟ فره مووی: (بیخوین نه گهر حه زتان لی کرد، چونکه، سه ره برینی کۆرپه له سه ره برینی دایکیه تی). تیرمیزی ده لیت: فره مووده یه کی چاکه. ^۳ نه بودا وود پیوایه تی کردوه له جابیری کوپی عه بدوللوه له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) فره موویه تی: (سه ره برینی کۆرپه له سه ره برینی دایکیه تی) ^۴ نه بودا وود خوی به ته نیا هینا ویه تی. پاشان خودای که وره نه فره مویت: ﴿إِلَّا مَا يَتَلَبَّسُ عَلَيْكُمْ﴾ مه گین نه وهی که پیتان ده لین (فرپیده ن (حه رame)) عه لی کوپی نه بوته لحه کوتی له نیبنو عه بباسه وه ده لیت: مه به ست به وه گوشتی به رازو خوین و مرداره وه بووه. ^۵ قه تاده ده لیت: مه به ست پیی، نه وهی ناوی خودای له سه ره نه هینرا وه و مرداره وه بووه. ^۶ (والله أعلم) وایاره مه به ست پیی نه م نایه ته یه که خودای که وره نه فره مویت: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أَلْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ، وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ﴾ ^۷ له سه رتان حه رام کراوه، مردار بووه وه و خوین و گوشتی به رازو هر نازه لی له کاتی سه ره برینیدا ناوی غهیره ز خودای لی بینن و خنکاوو به لیدان کوژراوو مه لدیراوو به شوق لیدان مردار بوبیته وه و نه وهیش درنده لی خواردبی. نه مانه هر چه نده نازه لن. به لام به م هۆکارو کۆسپانه حه رام کراون. هر بۆیه خودای مه زن نه فره مویت: ﴿إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ﴾ مه گین پیش له گیان

^۱ الطبري (۴۵۵/۹).

^۲ الطبري (۴۵۶/۹).

^۳ أبوداود (۲۵۲/۳)، تحفة الاحوذی (۴۸/۵)، ابن ماجه (۱۰۶۶/۲)، فره مووده یه کی حه سه نه.

^۴ أبوداود (۲۶۳/۳)، فره مووده یه کی حه سه نه.

^۵ الطبري (۴۵۸/۹).

^۶ الطبري (۴۵۸/۹).

^۷ المائدة (۳).

دەرچوونى فرىيى كەون سەرى بېزى. ھەرچى لە سەر كىلە كە بەردەكاندا دادەنرى سەردەبېرى، بۆيە
 ئەفەرموئىت: ﴿أَحَلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ گوشتى ئاژەل ھەلال ڪراوە بۆتان مەگىن
 ئەوھى دەخوئىنرىتەوھ بەسەرتاندا (كە ھەرامە) لە ھەندى ڪات و ساتدا. پاشان خودای گەورە
 ئەفەرموئىت: ﴿غَيْرُ مُحْلَى الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ﴾ ڪاتى لە ئىحرامدان پاو بە ھەلال مەزانن. ھەندى لە زانايان
 ګوتويانە: مەبەست بە ئاژەل، ئاژەلى مالىيە وەك وشترو ګاو مانګاو مەپو بېزى. ئاژەلى ڪىويشە وەك
 ئاسكو ګاو مانګاو كەرەكئوى و ھاوشىوھى ئەمانە. لە ئاژەلى مالىدا، ئەوانەى لى جيا ڪراوەتەوھ لە
 پيشەوھ باسما ڪرد. لە ئاژەلى ڪىويشا پاو ڪردنيان لە ڪاتى ئىحرامدا. وە ګوتراوھ: مەبەست پىي،
 ھەرچى ئاژەل بۆتان ھەلال ڪراوە لە ھەموو ڪاتى ڪدا، تەنيا لە ڪاتى ئىحرامدا پاو ڪردن قەدەغە ڪراوە.
 بىگومان خودا وا بېريارى داوھ، خودا لە گشت شتى ڪدا كە ھەرمان ئەدات يان قەدەغە دەكات لە
 ڪارزانە. ھەر بۆيە ئەفەرموئىت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ﴾ خودا چۆن خۆى بىھوى ھەرمان ئەدات.

ھەرماندان بە رېز ئىنان لە پىرۆزىيەكان و مانگە ھەرامەكان

پاشان خودای مەزن ئەفەرموئىت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعِيرَ اللَّهِ﴾ ئەى ڪۆمەلى خاوەن
 باوھپان، لەو پىوشوئىنەى خودا بۆ ئىوھى داناوھ لا مەدەن. ئىبنوعەبباس دەلىت: مەبەست پىي
 دروشمەكانى ھەجە^۱ موچامىد دەلىت: سەفاو مەروا ئاژەلى قوربانى و ھەر ئاژەلى لە مەككە سەربېرى
 لە دروشمەكانى خودايە.^۲ ګوتراوھ: دروشمەكانى خودا قەدەغە ڪراوەكانىيە. واتە: قەدەغە ڪراوەكانى
 خودا ھەلال مەكەن، كە خودا قەدەغەى ڪردوون، لەبەر ئەوھىيە كە خودای گەورە ئەفەرموئىت: ﴿وَلَا
 الشَّهَرِ الْحَرَامِ﴾ شەپ مەكەن لە مانگە قەدەغە ڪراوەكاندا. مەبەست پىي قەدەغە ڪردنى شەپە لەو
 مانگانەداو بە گەورە زانينيانە و از ھىنان لەو شتانەى كە خودا قەدەغەى ڪردوھ تىياندا لە پيش
 دەستى لە شەپ ڪردن و جەخت ڪردنەوھ لە دوركەوتنەوھ لەو شتانەى ھەرمان لەو مانگانەدا. وەك
 ئەفەرموئىت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ﴾^۳ لىت دەپرسن: تووشى شەپ
 بوون لە مانگى شەپەسدا چۆنە؟ بلى: شەپ لە مانگى وادا ګوناھىكى زۆر گەورەيە. وە ئەفەرموئىت:
 ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا

^۱ الطبري (۹/۴۶۳).

^۲ الطبري (۹/۴۶۳).

^۳ البقرة (۲۱۷).

أَرْبَعَةُ حُرُمٍ^۱ له و پۆژه وه خودا ئاسمانه كان و زه مینسی دروست کردوه، نووسیویه تی ژماره ی مانگه كان دوازدهن، له چواریاندا شه پ قه ده غه یه. (ده وهستی) وه له سه حیجی بوخاریدا هاتوه له نه بی به کره ته وه (ابی بکره) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له حه جی مالتاوایدا فه رموویه تی: (زه مان وهك خوی ده وه ده کات له و پۆژه وه خودا ئاسمانه كان و زه مینسی دروست کردوه سال دوازده مانگه، له چواریاندا شه پ قه ده غه یه. سیانیان به دوا ی یه کدان: زولقاعده و زولحه جه و موحه پهم، په جه ب موزه پیش (مُخَر) که له نیوانی جومادی و شه عباندا یه)^۲ نه مه به لگه یه له سه ر به رده وامی قه ده غه کردن هه تا کوتایی دنیا.

قوریانی کردن بۆ مالی خودا (بیت الله)

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَلَا الْهَدَىٰ وَلَا الْآلَتِیْدَ﴾ هه ر ئاژه لی ناوی قوریانی له سه ره یان ملوانکه ی (قه لاده ی) له ملدایه دهستی بۆ مه به ن (پیی لی مه گرن) واته: واز له قوریانی کردن مه هیئن بۆ که عبه ی پیروژ، چونکه نه و قوریانی کردنه پیژلینانی دروشمه کانی خودایه. وازیش له ملوانکه ی ملی قوریانی مه هیئن تا جیا بکریته وه له ئاژه له کانی تر، بۆ نه وه ی بزانی له و ئاژه له قوریانی به بۆ که عبه ی پیروژ، چونکه هه رکه سی نیازی خراپی مه بی لی دور نه که ویتته وه که سیکیش چاوی پیی بکه وی، هه ول نه دات نه ویش به و کاره هه لسی و قوریانی بکات. بیگومان هه رکه سی بانگه واز بکات بۆ پیی چاکه، به نه دازه ی نه و که سه خیری ده ست نه که وی، به بی نه وه ی خیر و پاداشتی نه و که سه که م بکات که به گوئی نه وی کردوه. هه ر بۆیه کاتی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له زیلحه لیفه (ذی الحلیفه) شه و مایه وه که (وادی العمیق) ی پی ده لئین، که به یانی هه لسا که را به سه ر هاوسه ره کانیدا که نو که س بوون. پاشان خوی شو ری و بۆنی خوشی له خوی داو دروشمی حه ج و عومره ی به جی هیئاو قوریانی که ی و شتریکی (کثیره تنیق علی ستین) له چاکترین شیوه و په نگ بوو. وهك خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْکِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوٰی الْقُلُوْبِ﴾^۲ دیاره هه رکه س نه و دروشمانه ی خودا دایناوه پیژ لی بگری، نیشانه یه، که به دل له خودا ده ترسی. موقاتیلی کوپی حه یان له م ده قه دا که خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَلَا الْآلَتِیْدَ﴾ ملوانکه له مل کردن حه لال مه که ن، خه لکی چه رخی نه فامی کاتی له ولاتی خویان ده رده چون له غه یه ز مانگه حه رامه کاندا، کولک و موویان ده کرده ملوانکه و له ملی خویان ده کرد، موشریکه کانی مه که یش له توکلی داری مه که که ملوانکه یان دروست نه کردو له ملیان ده کرد، خویان پی ده پاراست. ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردوه دیسان پیوایه تی

^۱ التوبة (۳۶).^۲ فتح الباری (۱۰/۱۰).^۳ الحج (۳۲).

کردوه له ئیبنوعه بیاسه وه (په زای خویان لیبی) ده لیت: له م سورده ته دا دوو نایه ت نه سخ بوتنه وه، نایه تی (القلاند) و نه م نایه ته شی که خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَإِنْ جَاءُوكَ فَأَحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ﴾^۱، نه گه ر جارئ دینه لات، تو (به ویستی خوت) بریار له نیوانیاندا بده، یان خوتیان لی تی مه گه یه نه.

شهر کردن له گهل نه و که سانه دا نیازی که عبه ی پیروزیان هه یه حه لال مه که ن

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَا آمِنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَتَنَفَّوْنَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا﴾^۱ نه و که سانه ش بازار مه دهن که به هیوان له مالی خودا پۆزی و په زای خوا وه ده س بینن. واته: شهر کردن له گهل نه وانه ی نیازیان هه یه بین بۆ که عبه ی پیروز حه لال مه که ن، نه و مالی که هر که سی چوویته ناوی بی ترس بووه، هر به و شیوه یه ش هر که سی بیه وی له مالی خودا پۆزی و په زای خودا ده س بخت به رگری لی مه که ن و دزایه تی مه که ن و په لاماری مه دهن. موجهیدو عه تاو نه بولعالیه و موته ریفی (مطرف) کوپی عه بدوللاو عه بدوللای کوپی عوبهیدی کوپی عومه یرو په بیمی کوپی نه س و مه قاتیلی کوپی حه یان و قه تاده و که سانی تریش گوتویانه: له م نایه ته دا: ﴿يَتَنَفَّوْنَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا﴾^۲ مه به ست پیی بازرگانیه. ^۲ نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که له پیشه وه باسما ن کرد که خودای گه وره نه فرمویت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾^۳ نه گه ر له ماوه ی حه جیشدا پۆزی له خودا داوا بکه ن هیچ گونا هتان له سه ر نیه. ﴿وَرِضْوَانًا﴾^۴ ئیبنوعه بیاس ده لیت: به به لکه کانیا ن خودا له خویان پازی ده که ن. عیکرمه و سوودی و ئیبنوجوره یج باسیان کردوه و ده لین: نه م نایه ته له سه ر حوته می کوپی هیندی به کری هاتوه ته خوار، که په لاماری ناژه لیک می ده دیته ی دابوو، که سالی دواپی هات بۆ عه مره بۆ مالی خودا، هه ندی له هاوه له کانی پیغه مبه ر (ﷺ) ویستیان پیی لی بگرن، له رینگه دا که ده هات بۆ مالی خودا. خودای گه وره نه م نایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿وَلَا آمِنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَتَنَفَّوْنَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا﴾^۵.

^۱ المائدة (۴۲). الطبري (۳۳۲/۱۰).

^۲ الطبري (۴۸۰/۹-۴۸۱).

^۳ البقرة (۱۹۸).

^۴ الطبري (۴۷۲/۹-۴۷۵).

پاوکردن چه لاله ههركاتي له ئيهرامدا نه مان

خوداي گه وره نه فهرمويت: ﴿وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَأَصْطَادُوا﴾ ههركاتي له ئيهرام ليتونه وه و ده رچوون پاوکردنتان بۆ په وايه واته: دواي نه وه ي ئيهرامتان شكاندو لي بونه وه، نه وي كه ليتان قه دهغه كرا بوو بۆمان چه لال كردنه وه له پاوکردن. نه مه بپريايكه دواي قه دهغه كردني. نه و پاستيه ي كه له سهري داده مه زئي نه وه يه كه بپرياره كه ده گه پيته وه بۆ نه و كاته ي پيش قه دهغه كردنه كه، نه گه ر واجب بوبي به واجب داده نري، نه گه ر موسته حب بوبي به موسته حب و موباح بوبي به موباح داده نري. نه وه يش ده لي: بۆ وجوبه. به ئايه تي زۆر وه لام نه دريته وه، نه ويش ده لي: بۆ ئباحيه، هه ر به چه ند ئايه ت وه لام نه دريته وه، نه ويش گشت به لگه كان پيگ ده خات نه وه يه كه باسمان ليوه كرد والله اعلم.

دادگهري له هه موو كاتيگدا پيويسته

خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا﴾ رقي كوني ش هه لتان نه ني، كه نه ياميشت به زياره تي كه عبه ي مالي خودا بگه ن، كه ده ست دريژي بگه ن، واته: با قيني نه و كه سانه ي كه پريان نه دان بچنه كه عبه ي پيرۆز له سالي حوده ييبه دا كه له سنوري بپرياري خودا ده رچن و به ناهه قي ده ست دريژي بگه نه سهريان، به لكو ده بي به و شيوه ي خودا فه رمانتان پي ده كات پي به دادگهري له گه ل هه موو كه سيكياندا بجوليته وه. وهك نه م ئايه ته ي كه به و زوانه ديت كه خوداي گه وره نه فهرمويت: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ﴾^١ دوژمني و قيني ده سته و كۆمه لي هه لتان نه ني، به پاستي په فتار نه كه ن به يه كساني و بي جياوازي له گه ل خه لكدا په فتار بگه ن. واته: با پق و قينتان له كۆمه لي واتان لي نه كات واز له دادگهري به يئن، چونكه دادگهري نه ركي هه موو كه سيكه به رانبه ر هه موو كه سي له هه موو كات و ساتيگدا. ئيبنو نه بي حاته م پيوايه تي كردوه له زه يدي كوپي نه سه له مه وه ده ليت: پيغه مبهري خودا (ﷺ) له سالي حوده ييبه دا خوي هاوه له كاني كه مه ندي له موشره كه كان نه يانه يشت زياره تي مالي خودا بگه ن، زۆر به لايانه وه گران بوو، كۆمه لي له بت په رسته كاني خه لكي خۆر مه لات نياز ي عومره يان بوو، به لاياندا تيپه رين، هاوه له كاني پيغه مبه ر (ﷺ) گوتيان: ئيمه يش پيگه ناده ين نه مانه بپۆن، وهك چۆن هاوه له كاني نه مانه پيگه ي ئيمه يان نه دا. خوداي گه وره نه م ئايه ته ي نارد ه خواره وه: ﴿شَنَاٰنُ﴾ واته: پق و قين وهك ئيبنو عه بباس و كه ساني تريش گوتويانه.^٢ پاشان خوداي گه وره

^١ المائدة (٨).

^٢ الطبري (٩/٤٧٨)، فهرمووده يه كي مورسه له.

نه فرمويٽ: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ له سر چاڪه و پاريزگاري (له خوا ترسي) يارمه تي يه ڪٿري بدهن، نه ڪ له سر تاوان و دهست دريڙي. خوداي گه وره فرمان دهڪات به عهده خاوهن بپواڪاني كه يارمه تي يه ڪٿري بدهن له سر ڪاره چاڪه ڪان و واز له خراپه ڪان بيٺن. نا نه وه پاريزگاريه، يارمه تي داني له سر پپوپوچ و تاوان و به زاندي سنوره ڪاني خوداي لي قه دهغه ڪردون. نيبنوجهرير ده لٽ: ﴿الْإِثْمِ﴾ واز هيٺانه له وهى خودا فرماني پيداوه به ڪردي ﴿وَالْعُدْوَانِ﴾ لادانه وه له وي خودا سنوري بق داناهه له ٿاينه ڪه تاندا. وه لادانه له وهى كه خودا فرهزي ڪردوه له سهرتان له خوتاندا يان له غيره ز خوتاندا.^۱ نيمامي نه حمده پپوايه تي ڪردوه له نه نيسي ڪوپي ماليڪه وه ده لٽ: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (يارمه تي براكهت بده سته مڪاره يان سته مليڪراوه) گوترا: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) نه مه يارمه تيم داوه له بهر نه وه سته مي ليڪراوه، چون يارمه تي نه وه بدهم سته مي ليڪراوه؟ فرموي: (ده يگري و پيگري لي ده ڪي له و سته مه، نه وه يارمه تي دانيه تي)^۲ بوخاري خوي به ته نيا له فرموده ڪمهي هوشه يما (هشيم) به و شيويه هيٺاويه تي.^۳ نيمامي نه حمده پپوايه تي ڪردوه له يه ڪي له هاوه له ڪاني پيغه مبهري وه (ﷺ) فرمويه تي: (نه و خاوهن باوه پهي تيڪه لوي خه لڪي دهڪات و له سر نازاريان خوراده گري، پاداشتي ڪه وره تره له وهى كه تيڪه لوي خه لڪي ناکات و خوراناگري له سر نازاريان)^۴ نه بوهوره يره ده لٽ: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (هر ڪه سيڪ بانگي خه لڪي بڪات بق پيگاي راست، نه وه به نه ندازه ي پاداشتي نه وانه ي شويئي ده ڪه ون پاداشتي دهست ده ڪه ويٽ، هيچ له پاداشتي نه وان ڪم ناکات، هر ڪه سيش بانگي خه لڪي بڪات بق گومرايي، نه وه به نه ندازه ي تاواني نه وانه ي شويئي ده ڪه ون تاوان مه لده گري و هيچ له تاواني نه وان ڪم ناکات).^۵

نه و نازه لانه ي خوار دنيا نه ده دهغه يه

خوداي مه زن عهده ڪاني خوي ٿاگدار دهڪات كه خواردي نازه لي مردارو بوو به ڪارهيٺاني حرامه. واته: نه و نازه لانه ي كه مردار ده بنه وه بي نه وهى سر بپرين يان پاو بڪرين گوماني تيڏا نيه كه زيانيان

^۱ الطبري (۹/۴۹۰).

^۲ احمد (۳/۹۹)، فرموده يه ڪي سه حيحه.

^۳ فتح الباري (۵/۱۱۷).

^۴ احمد (۵/۳۶۵)، فرموده يه ڪي چاڪه بوخاري پپوايه تي ڪردوه له (الادب المفرد (۳۸۸۰)) تيرمизи (له (۲۵۰۷)) نه حمده (۲/۴۳)، ابن ماجه (۴۰۲۳) له فرموده ڪمهي نيبنوجومه را (حافيزيش له (الفتح) دا (۱۰/۵۴۲)) و گوتي

سه نه ده ڪاني چاڪن.

^۵ مسلم (۴/۲۰۶).

ههیه، چونکه خوینکه له لاشه یاندا ده مینیتته وه، زیانیان به لاشه و ناینی مهردم ده گه یه نی. که نه وه خودا حه رامی کردوه. به لام له ناو مرداره بوه کانداسی جیا کردوه ته وه، که خواردنی حه لاله، سه ربرابی یان سه ر نه برابی وه ک یه که. وه ک نیمامی مالیک و نه بودا وودو تیرمیزی و نه سائی و نیبنوماجه و نیبنوخوزهیمه و نیبنوحیبان پیوایه تیان کردوه له نه بوه وره یه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (دهریا ناوه که ی پاک که ره وه یه و مرداره وه بووشی حه لاله) کولله یش هر به م شیوه یه خواردنی به مرداره وه بی حه لاله وه ک له مه و به دوا باسی ده که یین. ﴿وَالَّذُمْ﴾ خوینی پژیئرا و وه ک له نایه تیکی تردا نه فرمویت: ﴿أَوَدَمَا مَسْفُوحًا﴾^۱ یان خوینی پژیئرا و. نه مه قسه ی نیبنوعه بباس و سه عیدی کوپی جوبه یر. نیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردوه له نیبنوعه بباسه وه که پرسپاری لی کراوه له باره ی سپله وه گوتی: بیخون، گوتیان: سپل خوینه، ده لیت: خوینی پژیئرا و تان لی حه رام کراوه نه بوعه بدوللا موحه مده ی کوپی نیدریسی شافیعی پیوایه تی کردوه له نیبنوعه مبه وه به مه رفوعی، ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (دوو مردار و بوومان بو وه دوو خوینمان بو حه لال کراوه، دوو مرداره وه بوه که ماسی و کولله یه، دوو خوینه که یش جگه رو سپله)^۲ نیمامی نه حمه دوو نیبنوماجه و دارو لقطنی (الدار القطنی) له فرمووده ی عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سله مه وه که فرمووده یه کی لاوازه.^۳ ﴿وَلَحْمُ الْخِزْرِ﴾ گوشتی به راز واته: به رازی مالی و به رازی کیوی، مه به ست به گوشتی به راز واته: گشت به شه کانی هتا چه وریه که یشی وه ک خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَإِنَّهُ رِجْسٌ﴾^۴ بیگومان نه و گوشته پیسه. دیار و پوونتر نه وه یه که و ترا گوشت هه موو به شه کانی تریش ده گریته وه، وه ک له زمانی عه ره به وه و ده ده گیری و له ناو عه ره بدا هر و باوه. له سه حیعی موسلیمدا هاتوه، له بوره یده ی کوپی حه سه یی نه سله میه وه (په زای خوای لیبی) ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (هه رکه سی یاری کرد به نه رده شیر (النرد شیر) (یاریه کی ناسراوه). وه ک نه وه وایه که دهستی به گوشت و خوینی به راز چه ور کردبی).^۵ نه گه ر نه م نه فرین لیگردنه بو ده ست لیدان بی، نه ی نه وه په شه و جهخت کردنه وه یه له سه ر خواردن و سود لی و ده رگرتنی له به رکا هینانی بو

^۱ الانعام (۱۴۵).

^۲ ترتیب مسند الشافعی (۱۷۳/۲)، فرمووده یه کی مه رفوعی لاوازه، راستتر نه وه یه مه وقوفه حوکی مه رفوعی هه یه له بهر ((أجل)) چونکه نه و که سه نه وه ی حه لال کردوه پیغه مبه ری خوا بووه (ﷺ) که له خواوه نیگای بو هاتوه.

^۳ أحمد (۹۷/۲)، الدار القطنی (۲۷۲/۴)، البیهقی (۲۵۴/۱)، فرمووده یه کی لاوازه.

^۴ الانعام (۱۴۵).

^۵ الطبری (۵۰۳/۹).

خواردن دهبي چون بي؟ نه مه نه وه ده گه يه ني که گوترا گوشت، هه موو به شه کاني تریش ده گريته وه له پيوو به زو هه ر شتيکی تر. له هه ردوو سه حيحه که دا هاتوو که پيغه مبهري خودا (ﷺ) فهرموويه تي: (بيگومان خودا کپينو فروشتني مه ي و مرداره وه بوو به رازو بته کاني حرام کردوه) گوترا: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) نه ي چه وري مرداره وه بوو که نه دري له که شتي و پيستي بي چه و ده کري خه لکي بۆ چرا به کاري دين؟ فهرموي: نه خير، نه ویش حرامه) ^۱، وه له سه حيحي بوخاريدا هاتوه له فهرمووده که ي نه بوسوفياندا که گوتي به هرقل پاشي پۆم: که پيگري لي کردوين (له خواردني) خوین و مرداره وه بوو. پاشان خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿وَمَا أَهْلٌ لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ﴾ وه هه ر ئازهلې که له وه ختي سه برپندا ناوي بيچکه خوي لي بينن. واته: هه ر ئازهلې ناوي بيچکه خوداي لي بينريت له کاتي سه برپندا حرامه. چونکه خوداي مه زن واي داناوه که دهبي له کاتي سه برپيني ئازهلدا ناوي خوي لي بنري. هه رکاتي له وه لادراو ناوي غه يره ز خوداي لي ترا وه ک بت يان زوردار يان په يکه ر يان هه ر شتيکی تعر له دروست کراوه کاني خودا، بيگومان به کوي دهنگي زانايان (الاجماع) حرامه. وه نه فهرمويت: ﴿وَالْمُنْخَنَقَةُ﴾ ئازهلې خنکاو. واته: نه و ئازهلې به خنکان مرداره وه بووه، به ناره زو يان به پيکه وت هه لبزوقي و به په ته که ي ملي بتاشي و پي مردار بيته وه نه وه يش حرامه. وه ﴿وَالْمَوْقُودَةُ﴾ نه و ئازهلې که به ليدان. به شتي قورس که تيژ نه بي لي بدرې هه تا مردار ده بيته وه ديسان خواردني حرامه. وه ک ئيبنوعه بباس و که ساني تریش گوتيان: نه وه ي به دار لي بدرې و ده ست و قاجي شل بي و مردار بيته وه ^۲ قه تاده ده لیت: خه لکي چه رخی نه قامي به دار نه ياندا لي هه تا مردار ده بووه نه وسا ده يانخوارد. ^۳ وه له فهرمووده ي سه حيحدا هاتوه که عه دي کوپي حاتم ده لیت: گوتم: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) من په لار يان تير ده گرمه نيچيرو لي نه دات، فهرموي: (نه گه ر به تيژيه که ي تيت گرت و کوني کرد بيخو، وه نه گه ر به پانيه که ي لي دا نه وه مرداره وه بوو مه يخو) ^۴ جياوازي کردوه له نيوان نه وه ي به تير يان به تيري کورت و شيوه يان به تيژيه که يان لي ده دري، حه لالي کردوه، به لام نه وه ي به پانيه که ي لي دراوه به مرداره وه بوو داده ني و حه لالي نه کردوه نه مه هاودهنگي زاناياني له سه ره له لاي شاره زاياني ئايني (الفهاء). ﴿وَالْمُتَرَدِّيةُ﴾ هه نلديراو. واته: نه و ئازهلې که له شوييني به زرو بلنده کانه وه ده که ونه خوارو به وه مردار ده بيته وه نه مه يش

^۱ فتح الباري (۴/۴۹۵)، مسلم (۳/۱۲۱۷).^۲ الطبري (۹/۴۹۶).^۳ الطبري (۹/۴۹۶).^۴ فتح الباري (۹/۵۱۸).

حەلال نىه. عەلى كۆپى ئەبوتەلە گوتى لە ئىبنوعەبباسەو: ﴿الْمُتَرَدِّیَّةُ﴾ ئەو یەكە لە كۆ دەكەوئە
 خوارەو. ^١ قەتادە دەئیت: ﴿وَالْمُتَرَدِّیَّةُ﴾ ئەو ئازەلە یە دەكەوئە ناو بیر ^٢ سوودی وتى: ئەو ئازەلە یە لە
 كۆ دەكەوئە خوارەو یان دەكەوئە ناو بیر. ^٣ ﴿وَالنَّطِیْحَةُ﴾ ئەو ئازەلە یە كە بەهوى شۆق لیدانى
 ئازەلێكى ترەوە مردار دەبێتەو، خواردنى حەرامە، با شاخەكەش برىندارى كردبى و خوینیشى لى
 بروت و لە شوئى سەرپریشدا برىندارى كردبى. پاشان خودای مەزن ئەفرمویت: ﴿وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ﴾
 هەرچى دپندەى كۆی دپویەتى. وەك شیرو پلنگ و گورگ و سەگ. هەندىكى لى خواردووە بەوە مردار
 بوەتەو. با خوینیشى لەبەر چووبى و لە شوئى سەرپریشیدا بى. بە كۆی دەنگى زانایان خواردنى
 حەرامە. هەرچەندە خەلكى چەرخى ئەفامى ئەوەى لە دەمى دپندەى كۆی بەمایدەو لە مەپو وشترو
 كا و مانگا هەشتى لە تر لەمانە دەیانخوارد، بەلام خودای مەزن ئەمەى لە برواداران حەرام كرد ﴿إِلَّا
 مَا ذَكَّيْتُمْ﴾ بەگەر پێش لە گیان دەرچونیان فریای كەون سەریان بپن. عەلى كۆپى ئەبوتەلە گوتى لە
 ئىبنوعەبباسەو لەم دەقەدا كە خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ﴾ دەئیت: مەگین ئەو
 ئازەلەنى كە فریای سەرپرینی كەوتبن و گيانى تیا مابى ئەوە بىخۆن. ^٤ هەروا لە سەعیدی كۆپى
 جوبەيرو حەسەنى بەسرى و سوودیشەو پىوايەت كراو ^٥ ئىبنوجەریر پىوايەتى كردووە لە عەلیەو
 دەئیت: ئەگەر فریای ئازەلى لیدراو (بە دار یا هەر شتیكى تر) هەلدیرو بە شۆق لیدراو كەوت دەستى
 یا قاچى دەجولا سەرت بپى بىخۆ. ^٦ هەر وایش پىوايەت كراو لە تاوس و حەسەن و قەتادە و عوبەیدی
 كۆپى عومەيرو زەحاك و كەسانى تریشەو كە گوتویانە: سەرپراو كاتى جولەى كرد، ئەو بەلگە یە
 لە سەر ئەوەى دواى سەرپرینی گيانى تیا بوە. ئەوە حەلال ^٧ وە لە هەردوو سەحیحەكەدا هاتووە پافیمى
 كۆپى خەدیجەو (رافع بن خدیج) كە دەئیت: گوتم: ئەى پێغمبەرى خودا (ﷺ) ئیمە بەیانى دەكەینە
 نیچىر، كێردمان پى نیه ئایا بە قايش سەرى بپرین؟ فرموى: (ئەوەى خوئى دەپژینى پى سەرپرین
 و ناوى خواى لى بپنن و بىخۆن جگە لە ددان و نینۆك، وە ئیستا باسى ئەوەتان بۆ دەكەم: ددان لەبەر

^١ الطبري (٤٩٧/٩).^٢ الطبري (٤٩٨/٩).^٣ الطبري (٤٩٨/٩).^٤ الطبري (٥٠٢/٩).^٥ الطبري (٥٠٧/٥٠٤).^٦ الطبري (٥٠٣/٩).^٧ الطبري (٥٠٤/٩).

ئەو ەكە ئىسكە، نىنۆكەش لەبەر ئەو ەكۆردى ەبەشىەكان بوو) ^١، پاشان خوداى مەزن ئەفەرموئىت:
 ﴿وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ﴾ ە ەرجىش بۆ بئەكان سەرىپا (ەرامە) موچامىدو ئىبنوجورەىچ گوتىان:
 ﴿النُّصُبِ﴾ ئەو بەردانەى دەورى كەعبەى پىرۆز بوو. ^٢ ئىبنوجورەىچ دەئىت: ئەو سى سەدو شەست
 بئە بوو ەكە ەرەبەكان لە كاتى نەفامىاندا ئازەلىان بۆ سەردەبى ئەو شوئىنەى كەعبە ەكە پووبەپووى
 بئەكان بۆ خوئىنى ئەو ئازەلىان پى دەپىزا، گوشتەكەيان لەت ئەكردو دەيانخستە ئەو بتو
 پەيكەرانە. ^٣ زۆر كەس ئەم باسەى گىپاوەتەو. خودا ئەو كارەى لە خاوەن باوەپان قەدەغە كرد،
 خواردنى ئەو ئازەلانەى ەران كرد ەكە لەلای ئەو بتانەدا سەرىپان، ەرچەندە ناوى خوايشيان لەسەر
 ئەو ئازەلانە بەئىنايە لای ئەو بتانەدا. چونكە ئەو ككارەيان لەو شەرىكانە بوو ەكە خودا
 پىغەمبەرەكەى قەدەغەيان كردبوو.

قەدەغەكردنى ەرشىتى لەسەر قومارى تىر دابەش دەكرى

خوداى مەزن ئەفەرموئىت: ﴿وَأَنْ تَسْقِسِمُوا بِالْأَزْلَمِ﴾ ەرجى لەسەر قومارى تىر دابەش دەكرى
 قەدەغەى، واتە: ئەى خاوەن باوەپان ەرجى لەسەر تىر دابەش بكرى ەرام كراوە لىتان. ەرەبەكان
 لەكاتى نەفامىدا دەيانكرد، (ئەزلام) برىتى بوو لە سى (قەدەح) لەسەر يەكەمىيان نووسرا بوو (أفعل) لە
 دوو ەمىيان (لا تفعل) لە سىئەمىيان (غفل) كە ەىچى لەسەر نىە. ە ەندى كەسى تىرش گوتوىانە:
 لەسەر (قەدەحى) يەكەم نووسرا بو: (أمرني ربي) لەسەر دوو ەم نووسرا بو: (نہاني ربي) لەسەر
 سىئەم نووسرابوو بۆش (غفل) ەىچى لەسەر نىە. ئەگەر ەلدرايەو سەمى بىكە دەرچووايە دەيكر،
 ئەگەر سەمى مەيكە دەرچووايە نەيدەكرد. ئەگەر سەمى بۆش دەرچووايە (غفل) دەرچووايە
 دووبارەيان دەكردەو (الاستسقام) ەرگىراو ە دواى بەش كردنەو بەم قومارە، ەك ئىبنوجەریر
 دەئى. ئىبنوعەبباس دەئىت: برىتى بوو لە قەدەحى (قداح) كە كاروبارىيان پى دابەش دەكرد
 مو ەمەدى كوپى ئىسحاقو كەسانى تىرش گوتوىانە: گەرەترین بئەكانى قورەيش بئىك بو ە پى
 دەگوترا ەوبەل لەسەر بىرى (چالى) دانرابوو لەناو كەعبەدا، لەناو ئەو بىرەدا ديارىەكان (الهدايا)
 دانەنراو سامانى كەعبەيشى تىدا بوو، ەوت شتى قومارى (أزلام) لەلادا بوو تىياندا نووسرا بوو لە
 ەرشىتكدا گومانىيان ەبوو كار بەو ەكەن، ئەو ەى لەو بۆيان دەردەچوو پابەند دەبوون پىئەو

^١ فتح الباري (٥٥٤/٩)، مسلم (١٥٥٨/٣).

^٢ الطبري (٥١٣/٩).

^٣ الطبري (٥٠٨/٩).

^٤ الطبري (٥١٥/٩).

لييان لا نه ئه دا^١ له فهرموده دى سه حيددا هاتوه پيغه مبهري خودا (ﷺ) كاتى كه چووه ناو كه عبه وه
 ئيبراهيم و ئيسماعيلى دى ويته يان كي شرا بوو تييدا (نه زلام) له ناو ده ستياندا بوو، فهرمووى: (به
 نه فرينى خوا كه ون، بيگومانه نه وانه چاك زانيويانه كه هرگيز نه مان نياز گرتنه و تيروپشكيان به م
 شتانه نه كردوه)^٢ موجهيد لهم ده قه دا كه خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ﴾
 ده لئيت: نه وه تيرى (سهام) عه ره به كان و ئيسكى (كعاب) فارس و پومه كان بوو كه قوماريان پى كردوه^٣
 نه مه دى كه موجهيد باسى كردوه له نه زلام، نه وه بو قومار دانراوه، جيى تيپوانينه، مه گه ر بلين:
 نه وانه جارى بو ئيستبخاره و جارى بو قومار به كاريان هيناوه والله أعلم. چونكه خوداي گه وره نه م
 دوانه دى له گه ل يه كدا هيناوه كه (الميسر) له كوتايى نه م سوره ته دا نه فهرمويت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^٤ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ
 أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ؟^٥ نه دى گه لى
 خاوه ن باوه پان، مه دى خورى و قومار بازى و كي ل په رستى و گره و له سه ر تير كردن له كاره كانى
 شه يتانن خوتانى لى بپاري زن، به لكو پزگارتان بپى. شه يتان مه به ستى نه وه يه به مه دى خواردن و قومار
 ئازاوه تان بخاته ناو له نويزو يادى خودا لاتان بدات، نه يا ئتوه ده ست له و كارانه مه لده گرن؟ ليتره يشدا
 مهر واي فهرمووه: ﴿وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ﴾^٦ هر چى له سه ر قومار دابه ش ده كرى، كه
 هر چى نه مانه بكات نافه رمانى خودا ده كات. گومراو سه ر گه ردان و نه قام و بت په رسته. خوداي مه زن
 فهرمانى داوه به بپواداران هر كاتى له كاروباريكياندا دوو دل بوون با (ئيستبخاره) بكن، عيباده تى
 خودا بكن و پاشان داواى لى بكن يارمه تيان بدات بو مه لباردنى نه و كارانه دى كه ده يانه وييت. وهك
 نيمامى نه حمه دو بوخارى و خاوه ن كتيبه كانى ترى فهرمووده يش پيوايه تيان كردوه له جابيري كوپى
 عه بدوللاوه گوتى: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فيرى ئيستبخاره دى ده كردين له هه موو كاروباريكماندا وهك
 چون فيرى سوره تيكي نه كردين له قورئاندا نه يفه رموو: (نه گه ر يه كى له ئتوه ويستى ئيشى بكات كه
 نه زانى كردنى باشه يا نه كردنى دوو پكات نويز بكات جگه له فهرزه كان له پاشان بلئ: نه دى خودايه من
 به هوى زانستى تووه داوات لى ده كه م شاره زام كه دى له و كارهى من ده مه وييت بيكه م خير له كردنيدايه
 يان له نه كردنيدايه، وه به هوى ده سته لاتى تووه داوات لى ده كه م كه تونام بده دى به سه ر كردنيدا، وه

^١ الطبري (٥١٣/٩).^٢ فتح الباري (٤٤٦/٦).^٣ الطبري (٥١٢/٩).^٤ المائدة (٩١-٩٠).

داوات لي ده كه م به فەزل و كەرەم و گەورەیی خۆت، چونكه تۆ خاوەن توانای و من توانام نیه، وه تۆ زانیاریت ههیه (بەمەو) من زانیاریم نیه، تۆ له هەموو كەس زانتری له نادیارەكان ئەي خودایه ئەگەر له زانستی هەمیشەیی و ئەزەلی تۆدا وایه كه ئەمە چاكه بۆ دین و دنیا و بژیوی كۆتایی كارمدا باشه بۆم (ناوی كارەكه بێنی) یان بلی: له كاری ئیستاو داهاتومدا بپیارم بۆ بدە و بۆیشم ئاسان بكه له پاشان بەرهكهتی تی بخه بۆم. ئەگەر له زانستی هەمیشەیی تۆدا وایه كه ئەم كارە له دین و دنیا و بژیوی و كۆتایی كارمدا خراپه بۆم یا بلی: (له كاری ئیستاو داهاتومدا) ئەم كارەم لی لادە، منیش لادە له كردنی (و له دلمی بێنه دە) خێر له هەر شتێكدايه ئەوهم بۆ بپیار بدە. پاشان بهوهی كه بپیارت داوه بۆم پازیم بكه) ^١ ئەحمەد بەم شیوهیه هیناویهتی. تیرمیزی دهلیت: ئەم فەرموودهیه، فەرموودهیهکی هەسەنی سەحیحی غەریبه.

بى ئومیدی خوانه ناس و شهیتان له زیان گه یاندن به ئایینی موسولمانان

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿الْيَوْمَ يَبْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ﴾ ئەوا ئەمڕۆ ئەوانەي خوانه ناسن له زیان گه یاندن له دینه کهي ئیوه بى هیوان. عەلی کوپی ئەبوتەلحە گوتی له ئیبنوعەبباسه وه واتە: بى ئومید بوون له وهی كه واز له ئاینه که یان بێنن ^٢ عەتای کوپی ئەبوپریاح و سوودی و موقتایلی کوپی حەیان هەر وا پریوایه تیان کردوه. ^٣ هەر بەم مانایه له فەرموودهیهکی سەحیحدا هاتوه كه پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموویهتی: (بێگومان شهیتان بى هیوا بووه كه نوێژ گەران بپهرستن له دورگی عەرهبیدا، بەلام هەولی ئازاوه نانه وه ئەدات له نێوانیاندا) ^٤ هەلدەگرێ مەبەست پێی ئەوه بى، كه خوانه ناسان و شهیتان بى هیوان كه هاوشیوهی موسولمان بێنن، لەبەر ئەو پەڕه و شتانهی كه موسولمانانی پى جیاكراوه ته وه كه دژی بت و بت پەرستانه، هەر بۆیه فەرمانی داوه به عەبدە خاوەن باوه پەكانی كه خۆپاگرو به هیز بن به رانبەر خوانه ناس و دژایهتی بكەن. جگه له خودا له هیچ كەس نه ترسن ئەفەرمویت: ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ﴾ له خۆم بترسن نهك له وان، واتە: كه دژایه تیان دهكەن لیان مه ترسن له من بترسن سەرتان دهخەم به سەریانداو له ناویان ئەبەم و زالتان دهكەم به سەریاندا، دلخۆشتان دهكەم به قەر کردنیان، واتان لی دهكەم له دنیا و قیامهتدا له ژووری ئەوانه وه بن.

^١ أحمد (٣٤٤/٣)، فتح الباري (٥٨/٣)، أبوداود (١٨٧/٢)، تحفة الاحوذی (٥٩١/٢)، النسائي (٨٠/٦)، ابن ماجه (٤٤٠/١).
^٢ الطبري (٥١٦/٩).
^٣ الطبري (٥١٦/٩).
^٤ مسلم (٢١٦٦/٤).

خوداى مەزن ئەفەرموئىت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ

دِينًا﴾ ۱ وا لە ئەمپۇو دىنەكەم تەواو كىردو بە بى كەم و كۆپى چاكەم دەربارەى ئىو كىرد، ئىسلامىشم

بە دىنى ئىو هەلبەزارد. ئەمە مەزنىترىن بەهرەكانى خودايە بۆ ئەم ئومەتە، چونكە خوداى مەزن

ئايىنەكەى بۆ تىرو تەواو كىردن. بى نىازى كىردن لە هەر دىنىكى تر. هەر پىغەمبەرىكى تر، جگە لە

پىغەمبەرى خۇيان (ﷺ) هەر بۆيە (موخەمەدى) كىردە دواىن پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۆ مۇفۇ

جىنۆكە، هىچ قەدەغەيە نى، جگە لەوەى ئەو قەدەغەى كىردە، هىچ حەللىكىش نى جگە لەوەى ئەو

حەللى كىردە. هىچ ئاينى نى جگە لەوەى ئەو هىناوئىەتى. هەرچى ئەو هەوالى پىداوە پاستو

دروستە، درۆو بى بەلئىنى تىدا نى، وەك خوداى كەورە ئەفەرموئىت: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا

وَعَدْلًا﴾ ۱ قسەكانى پەرەردگارت (لە بى لايەنگىرى و پاستىدا) تەواو بى كەم و كۆپىن. واتە: پاستو

دروستە لە هەوالداو دادگەرە لە فەرماندان بە كىردن و نەكىدن. كاتى ئايىنەكەيان بۆ تەولو كىردن،

بەهرەى زۆرىشى پزاند بەسەرياندا. هەر بۆيە خوداى كەورە ئەفەرموئىت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ

وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ ۲ كەواتە: ئىو ش بە ئاينى خۇتان هەلبەزىرن. چونكە

ئاينىكە خودا خۇشى دەوئىت و پى پازىو بەپزىترىن پىغەمبەرىشە لەناو پىغەمبەرە بەپزىزەكاندا، هەر

بە ئەمىشدا بەپزىترىن كىتبى خۇشى ناردە. ئىبنوجەرىر پىوايەتى كىردە لە هارونى كۆپى

عەنتەرەو لە باوكىو دەلئىت: كاتى ئەم ئايەتە هاتە خوار: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ ۳ ئەمەيش لە

پۆزى حەجى (أكبر) دابوو، عومەر گىرا، پىغەمبەر (ﷺ) پى فەرموو: (چى دەتگىرنى؟) گوتى: ئەو

گىراندەى ئىمە لە زىاد كىردندا بووین لە ئايىنەكەماندا، بەلام كە تەواو بوو، هىچ شتى نى دواى تەواو

بوون بەرەو كەم و كۆپى نەچى. فەرموو: (پاست دەكەى) ۴ ئەم فەرموودە سەحىحە پىشتىگىرى لەم

مانايە دەكات كە ئەفەرموئىت: (بىگومان ئىسلام بە غەرىبى هات، دىسان غەرىب (نامۇ) دەبىتەو

خۇشەختى بۆ غەرىبەكان) ۵ ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كىردە لە تارىقى كۆپى شەهابەو گوتى:

پىاوىكى جوولەكە هات بۆ لای عومەرى كۆپى خەتاب گوتى: ئەى كەورەى موسولمانان، ئىو ئايەتەك

لە كىتبەكەتاندا دەخوئىن، ئەگەر لەسەر ئىمەى كۆمەلى جوولەكە بەاتايە خوارەو، ئەو پۆزەمان

۱ الانعام (۱۱۵).

۲ الطبري (۵۱۹/۹).

۳ مسلم (۱۳۰/۱).

ده کرد به جیژن، گوتی: کام نایه ت؟ گوتی: نه م نایه ته که نه فرمویت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ عومریش گوتی: سویند به خوا من نه و پوژده ده زانم که نه و نایه ته ی تیا هاتوته خواره وه بو پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه و سه عاتیش هر ده زانم که تییدا هاتوته خواره وه بو پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نیواره ی عره فه بوو له پوژی هه یینیدا^۱ بوخاریش ریوایه تی کردوه له حه سه نی کوپی سه باحه وه له جه عفره وه له عه ونه وه به و شیوه یه^۲ موسلیم و تیرمیزی و نه سانش پریوایه تیان کردوه^۳ وته ی بوخاری له ته فسیری نه م نایه ته دا له تاریقه وه ده لیئت: جووله که کان گوتیان به عومر: سویند به خوا نبوه نایه تیک ده خویننه وه، نه گه ر له ناو نیمه دا بهاتایه ته خواره وه ده مانکرد به جیژن. عومر گوتی: من کاتی هاتنه خواره وه ی ده زانم له کویدا هاتوته خواره وه کاتیکیش هاته خواره وه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له کویدا بوو: پوژی عره فه بوو، سویند به خوا منیش له عره فه دا بووم. سوفیان گوتی: من گومانم هه یه که نه م نایه ته: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ له هه یینیدا بووه یا نه بووه^۴ گومانی سوفیان نه گه ر گومانی له پریوایه ته کا بوو، نایا عومر هه واله که ی پیداوو یا نه یداوو، نه وه نه و خوپاریزی (وه رعی) کردوه. خو نه گه ر گومانی له وه بویی که وه ستانی پوژی عره فه پوژی هه یینی بووه. نه وه ی که گومانی لیی هه بووه له لاین سه وریه بووه، بیگومان نه مه شتیکی زود پوونه وه جیی گومان نیه هیچ که سی له خاوه نی سیره ت و مه غازیه کان و (المغازي و السير) زانایانی شه ریه ناکوکیان نه بوو له سه ری. له و باره یه وه چند فرموده ی ده ماو ده م (متواترة) هاتوه که گومان له راستیاندا نیه. نه م فرموده به شیوه ی تریش له عومر وه وه (په زای خوی لییی) پریوایه ت کراوه، والله أعلم.

پیگه دان دان به خواره نی مردارم وه بوو له کاتی ناچاری و برسیه تییدا

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَمَنْ أَضْطَرَّ فِي مَخْصَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ هه رکه سی ناچار بوو له کاتی برسیه تییدا، مه به ستی گونا ه کردن نه بی (له و گوشته بخوات گونا می ناگات) بیگومان خودا خه تا پوشو دلوفانه. واته: که سی پیویستی به خواردنی نه و قه دهغه کراوانه هه بی که خودای گه وره باسی کردن له بهر ناچاری، بوی هه یه لیی بخوات، خودا لیبورده و دلوفانه بوی. چونکه خودا ناگای له نه داری و ناچاری عه بدی خویه تی، ده زانی پیویستی به و خواردنه یه، بویه چاوپوشی لی ده کات و لیی ده بوری، نیبنو حیبان پریوایه تی کردوه له نیبنو عومر وه به مه رفوعی

^۱ أحمد (۳۸/۱)، فرموده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۱۲۹/۱).

^۳ مسلم (۲۳۱۲/۴)، تحفة الاحوذی (۴۰۷/۸)، النسائی (۲۵۱/۵).

^۴ فتح الباری (۱۱۹/۸).

ده لیت: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (بیگومان خودا پیی خوشە دەرفەتی (رُخصة) به کاربەیتنی، وهك چۆن پیی ناخوشە لاساری به رانبەری بکری) ^۱ وه له مهرجی پیگەدانی خواردنی مرداره وه بوو نه وه نیه که سی پۆژ به رده وام لیی بخوری، نه گەر خواردن دەس نه کهوی، وهك زۆری له خەلکی واده زانن، به لکو هەركاتی ناچار بوو نه و خواردنه بخوات پیی پیدراوه. نیمامی نه حمەد پیوایەتی کردوه له نه بوواقیدی له یسیه وه (ابی واقد الليثی) که کوتویانه: نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) نیمه له زهویه کداین به هوی نه و زهویه وه (نه و شوینه وه) تووشی برسیه تی ده بین، چ کاتی بۆمان په وایه مرداره وه بووی تیا بخۆین؟ فەرمووی: (نه گەر به یانی خواردنتان نه خواردو ئیوارانیش نه تانخوارد. خواردنی به روبومی زهویتان دەس نه کهوت، نه و کاته مردارۆ بوو بخۆن) ^۲، ته نیا نه حمەد به م شیوه یه پیوایەتی کردوه. سه نه ده کانی راستن به مهرجی بوخاری و موسلیم. ﴿غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِآثَرٍ﴾ مه به ست پیی بی فەرمانی خودا نه بی، خودای مه زن خواردنی مرداره وه بۆی په واکردوه و له وانی تریشن بیده نگه. وهك له سوره تی به قهرده نه فەرمویت: ﴿فَمَنْ أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ^۳ به لام هه رکه سی له ناچاری و بی ئاره زوو، هه ر به شی تی ربوونی بخوات، هیچ گوناهمی ناگات. خودا لیبوردوه و دلوفانه. نه وانه ی ده لێن نه وه ی له سه فهدا گوناھ بکات، هیچ ده رفه تیک (رُخصة) له ده رفه تانی سه فەر نا یگریته وه، چونکه به گوناھ ده رفه ت وەر نا گیرئ. نه م نایه ته یان کردۆته به لکه. والله أعلم.

﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ

فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَأَنْقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

پوون کردنه وهی چه لال

کاتی که خودای مه زن له نایه ته کانی پیشودا باسی چه رامی نه و شته پیس و زیانبه خشانه ی کرد بۆ لاشه و بۆ دین یان بۆ هه ردووکیان، نه ویش که جیای کردوه ته وه جیای کردوه ته وه له کاتی ناچاریدا وهك نه فەرمویت: ﴿وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ﴾ ^۴ خودا به ته وای باسی نه مانه ی بۆ کردوون که خواردنیان نا په وایه (مه گین له پووی ناچاریه وه) پاشان لیڤه ده نه فەرمویت: ﴿يَسْأَلُونَكَ

^۱ ابن حبان (۱۸۲/۴)، سه نه ده که ی باشه.

^۲ أحمد (۲۱۸/۵).

^۳ البقرة (۱۷۳).

^۴ الانعام (۱۱۹).

مَا ذَا أُحِلَّ لَكُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ ﴿١﴾ لَيْتَ دَه پُرسن: کامہ حالہ بویان، بلی: خوراکیہ پاکہ کان حالہ بۆتان. وهك له سورہتی نه عرافدا باسی سیفہ تہکانی موخہ مہد (ﷺ) دہکات کہ ہموو شتہ پاکہکانیان بۆ حالہ و شتہ پیسہکانیشیان لی حرام کراوہ. موقتیل دہلّیت: شتہ پاکہکان، نہوہی بویان حالہ کراوہ له ہر شتیکدا بہ باشی دہزانن، نہوہ پۆزی حالہ. پرسیار کرا له زوہری له بارہی خوارنہوہی میزہوہ بۆ چارہسہر دہلّیت: نہوہ له شتہ پاکہکان نیہ. ئیبنوئہبی حاتمہ پیوایہتی کردوہ.

برپاری (حوکمی) راوی گیانہوہری فیترکراو

خودای مہزن نہفہرمویت: ﴿وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّينَ﴾ ہر نیچیری کہ گیانہوہری پاوکہرتان کہ فیتری پاوتان کردبی و پاتان ہینابی. واتہ: نہو سہرپراوانہی کہ ناوی خویان لی براوہ حالہ بۆتان له گہل پۆزیہ پاکہکانیش، نہو نیچیرانہش کہ پاوتان کردوہ بہ گیانہوہرہ پاوکہرہکان کہ فیترتان کردوون وهك سہگو و پلنگو باز ہاوشیوہیان، نہمہ پاویوچوونی زۆرینہی ہاوہلہکانی پیغہمبہر (ﷺ) شوین کہوتوانیان و پیشہوایانی ئیسلامیشہ. لهو کہسانہی نہوہی وەرگرتوہ علی کوپی نہبوتہلحہ له ئیبنوعہبباسہوہ لہم ئایہتہدا: ﴿وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّينَ﴾ نہوانہی کہ فیترتان کردوون له جانہوہرہکان و پاتان ہیناون. نہوانہ بریتین له سہگی راہینراو و بازو ہموو بالدارئی کہ فیتر دہکرین بۆ پاو، مہبہست بہ ﴿الْجَوَارِحِ﴾ سہگی کیوی و پلنگو بازو ہاوشیوہکانیہ^۱ ئیبنوحاتمہ پیوایہتی کردوہ، پاشان گوتی: پیوایہت کراوہ له خہیسہمہو (خیشمہ) تاوس و مواہیدو مہکحول و یہحیای کوپی نہبوکوسہیرہوہ (کثیر) ہہر بہو جۆرہ^۲. پاشان ئیبنوجہریر پیوایہتی کردوہ له ئیبنوعومہرہوہ دہلّیت: بہلام نہوہی کہ پاو دہکری له بالدارئی بازو ہہر بالدارئیکی تر، ہہرچی فریای کہوتی نہوہ بۆ تۆیہ و بیخۆ، نہگہر فریای نہکہوتن لیئ مہخۆ^۳. منیش دہلّیم: نہوہی له کۆی زانایانہوہ (الجمہور): پاو بہ بالدار وهك پاو بہ سہگ وایہ، چونکہ بالدار بہ چرنوک پہلاماری نیچیر نہدات وهك سہگ بہ کہلبہ پہلاماری نہدات، ہیچ جیاوازیہکی نیہ، وهك ئیبنوجہریر پیوایہتی کردوہ له عہدی کوپی حاتمہمہوہ دہلّیت: پرسیم له پیغہمبہری خودا (ﷺ) له بارہی نیچیری بازوہوہ (مہلّو) فہرمووی: (نہوہی گرتی وہریبگرہو بیخۆ)^۴ نہو گیانہوہرانہی کہ پاویان پیدہکریا ناونران (جوارح) له جہرحہوہ ہاتوہ، واتہ: ئیشکەرہکان وهك عہرہب دہلّی: فلان ئیشی چاکی کردوہ بۆ کہسو کاری، واتہ: کاری زۆر چاکی بۆ

^۱ الطبري (۵۴۸/۹).

^۲ الطبري (۵۴۷-۵۴۸/۹).

^۳ الطبري (۵۴۵/۹).

^۴ الطبري (۵۵۰/۹).

کردون يان ده لئين: فلان ئيشكەري نيه، واتە: كەسێ نيه كاري بۆ بكات. خودای گەورهيش ئەفەرمویت:

﴿وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ﴾^١ (خودا) دەزانێ لە پۆژدا چ كاریكتان ئەنجام داوه. واتە: لە چاكه و له خراپه. ﴿مُكَلِّينَ﴾ راتان هێناون. هەڵدەگرێ حال بێ لەو زەمبەردا (الضمير) كە لە ﴿عَلَّمْتُمْ﴾ دایه، حال بێ لەو (فاعل) ه، هەلێش دەگرێ حال بێ لەو (معمول) ه كە (الجوارح) ه هەر بۆیه خودای گەوره ئەفەرمویت: ﴿تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ﴾ فێری راویان دەكەن لەو هی خودا فێری کردوون. واتە: ئەو راوکه رهی كە ناردی دەپوا، كە بانگی کردهوه، بە بانگهكهی دهگه پێتهوه ئەگەر نیچیرهكەیشی گرت بۆ خاوهنهكهی دهیگرێ هەتا دیتە لای. بۆ خۆیی نایگرێ. هەر بۆیه خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ بخۆن لەوانه ی بۆتان دەگرن، ناوی خودای لەسەر بێنن، كاتی ئەو گیانه و هره راوکه ره فێرکرا بوو، نیچیری گرت بۆ خاوهنهكهی، ئەو كەسه ناوی خۆی لی هێنا بوو له كاتی ناردنیدا، ئەو نیچیره حەلالە هەرچەنده كوشتبێتی بە كۆی دهنگی زانایان (الاجماع) وهك چۆن نایه تهكه بەلگه یه له سهری، هەر به و جۆره نایه تیش لەو باره یه وه هاتوه، وهك له هەردوو سه حیه كه دا هاتوه له عەدی كۆپی جاته مه وه ده لیت: گوتم: ئەی پێغه مبه ری خودا (ﷺ) من سه گی را هیئرا و ده نیترم ناوی خودای لەسەر دینم فەرمووی: (كاتی سه گه را هیئرا وه كه ت نارد و ناوی خوات له سەر هینا، ئەو هی گرتی بۆ تۆیه) گوتم: ئەگەر كوشتیان؟ فەرمووی: (ئەگەر كوشتیان سه گی تر جگه له خۆیان هاوکاریان نه كردن، بێگومان تۆ ناوی خۆت له سەر سه گی خۆت هینا وه له سه گه كانی تەرت نه هینا وه) گوتم: من به تیر ده گرمه نیچیر لێی ئەدهم؟ فەرمووی: (ئەگەر به تیر تیت گرت و كونی تیتكرد بیهۆ، ئەگەر به پانیه كهی به ری كهوت ئەوه مرداره وه بووه مه یخۆ)^٢ دیسان له بوخاری و موسلیمه وه هاتوه: (ئەگەر سه گه كه ت نارد ناوی خودای لەسەر بێنه، ئەگەر (نیچیره كهی) گجرت و به زیندوویی فریای كهوتی سه ری بپه، وه ئەگەر پێی گه یشتی كوشتبووی به لام لێی نه خوارد بوو بیهۆ. چونكه گرتنی ئەو سه گه سه ربپینی هتی) دیسان هەر له پیاویه تیکی تردا بوخاری و موسلیم هیناویانه: (ئەگەر لێی خوارد بوو تۆ مه یخۆ. من ده ترسم ئەو هی گرتویه تی بۆ خۆی گرتبێتی)^٣.

^١ الانعام (٦٠).^٢ فتح الباري (٥٢٧/٩)، مسلم (١٥٢٩/٣).^٣ فتح الباري (٥٢٧/٩)، مسلم (١٥٢٩/٣).

ناوى خوا هيٺان له سهر نه و ناڙه له ږاوکه رانه له کاتى ناردنيدا

خوداى مه زن نه فرمويټ: ﴿فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ نه وهى بؤتان ده گرن له گوشته که يان بخون و ناوى خواى له سهر بيټن. واته: له کاتى ناردنيدا بؤ نيچيره که، وهک پيغه مبهري خودا (ﷺ) گوتى به عه دى کوپى حاتم: (کاتى سه که ږاهيټراوه که ت نارد ناوى خواى له سهر بيټنه، نه وهى بؤى گرتوى بيخو) ^١ وه له فرموده که ي نه بوسه له به وه که ديسان له هاردو سه حيحه که دا هاتوه: (کاتى سه که که ت نارد ناوى خواى له سهر بيټنه، وه کاتى به (تيروکه وانه که ت) تيرت گرت ناوى خواى لي بيټنه). ^٢ عه لي کوپى نه بوته له ده ليټ: له ئيبنوعه بياسه وه له م نايه ته دا: ﴿وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ ده ليټ: کاتى که گيانداره ږاوکه ره که ت نارد بلى: به ناوى خودا، نه گهر له بيرت چو به تاوان دانانريټ. ^٣ واته: گوټراوه: مه به ست به م نايه ته فرمادانه به ناوى خوا هيٺان له کاتى خواردندا، وهک له هاردو سه حيحه که دا هاتوه که پيغه مبهري خودا (ﷺ) کچيکى کوله ووسى (کچى ژنى له ميږديکى ترى) عومهرى کوپى نه بوسه له مه ي فيږده کرد فرموي: (ناوى خواى له سهر بيټنه و به (ده ستى) راست بخو له وه يش بخو که له لاي خوټه وه يه) ^٤ وه له سه حيحى بوخاريدا هاتوه له عايشه وه (ږه زاي خواتى ليټى) که گوټيان: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) خه لکى گوشتان بؤ دينن (خوانه ناس بوون و تازه موسولمانن) نازانيت ناخو ناوى خويان له سهر هيټاوه يان نه يانه يټاوه؟ فرموي: (ئيوه ناوى خواى له سهر بيټن و بيخون). ^٥

﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾

حه لالى سه ربراوى نه هلى کتيب

که خوداى مه زن باسى نه و شتانه ي کرد که قه ده غه ي کردوه له سهر به نده خاوه ن باوه ږه کانى له شته پيسه کان، نه وه يش که حه لالى کردوه بويان له شته خاويټنه کان، دواى نه وه نه فرمويټ: ﴿الْيَوْمَ

^١ فتح الباري (٥٢٤/٩).

^٢ فتح الباري (٥٢٧/٩)، مسلم (١٥٣٢/٣).

^٣ الطبري (٥٧١/٩).

^٤ فتح الباري (٤٣١/٩)، مسلم (١٥٩٩/٣).

^٥ فتح الباري (٥٥٠/٩).

أَحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ ۖ وَالْمَرْفُوعُ هَهُمُو شَتِيكِي خَاوِیْتَان بُو حَلَالَه. پاشان باسی حوكمی سه برآوی
 نه هلی کتیب ده کات له گاوردو جووله که کان و نه فرمویت: ﴿وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ﴾ نه و
 شتانه که وا نه هلی کتیب ده یخون حلاله بۆتان. ئیبنوعه بیاس و نه بوئومامه و موجهایدو سه عیدی
 کوپی جوبه یرو عیکرمه و عه تاو حه سه ن و مه کحول و ئیبراهیمی نه خه عی و سوودی و موقاتیلی کوپی
 حه یان گوتیان: واته: سه برآویان^۱ زانایان هه موو یه ک پان له سه ر نه وه که سه برآوی گاوردو جووله که
 خواردنی حلاله بۆ موسولمانان، چونکه نه وانیش سه برینیان بۆ جگه له خودا به لاه حه رامه. جگه له
 ناوی خودا له سه ر سه برآویان ناهینن. هه رچه نده هه ندی بیروبو چونیان هه یه له و باره یه وه تییدا که
 خودا پاک و بی عه یبه و دووره له و شتانه. وه له فرموده ی سه حیددا هاتوه له عه بدوللای کوپی
 موغه ففه له وه ده لیت: هه وانیه پیوو به زم بۆ شوپ کرایه وه له پوژی خه یبه را منیش باوشم پیا کردو
 گوتم: نه مرؤ من له مه به شی که س ناده م، که لام کرده وه پیغه مبه ر (ﷺ) زهرده خه نه یه کی کرد
 (پیده که نی)^۲ زانایان نه مه یان کرده به به لگه له سه ر نه وه که دروسته به کارهینانی نه و شتانه که
 خه لکی پیویستی پییه تی له خواردن و هاوشیوه ی له تالانی پیش دابه ش کردنی، نه مه ییش شتیکی
 پوون و ناشکرایه و زانایانی حه نه فی و شافیعی و حه نابیله کان نه م فرموده یان کردوته به لگه به سه ر
 زانایانی مالیکیه وه که قه ده غه ی خواردنی نه و شتانه یان کرده که جووله که کان حه رامیان کرده له
 سه برآوه کانیا ندا وه ک به زو پیوو هاوشیوه کانی، که لییان حه رام کرابوو. کو ی زانایان نه م
 فرموده یان کرده به به لگه به سه ر یانه وه. به لگه ی چاکتر له مه وه ک له فرموده ی سه حیددا هاتوه،
 که خه لکی خه یبه ر مه پیکی برآویان به دیاری نارد بۆ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ده سته که یان ژه هراوی
 کردبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) حزی له ده ست و شانی ده کرد، لیی هه لگرت و بردی بۆ ده می تیکه یه کی لی
 کرده وه، ده سته که هه والی دایه که ژه هراوی کراوه. پیغه مبه ر (ﷺ) تفی کرده وه، نه و ژه هره کاری له
 دانه کانی پیش و خوینبه ره کانی گه ردنی پیغه مبه ری خودا کرد (ﷺ) بیشری کوپی به رائی کوپی
 مه عرور که له گه لیدا بوو لیی خوارد مرد. نه و ژنه جووله که ی ژه هره که ی پیا کرد بوو ناوی زهینه ب بوو
 کوشتی. نه و به لگه ی که له م فرموده یه وه رده گیری نه وه یه که پیغه مبه ر (ﷺ) نه وانیه له گه لی بوون
 ده ستیان کرد به خواردنی، لییان نه پرسین ئایا نه وه یان لی کرده ته وه که برآویان وایه حه رامه له به زو
 پیوه که ی یان لییان نه کردوته وه؟^۳ وه نه فرمویت: ﴿وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ هُمْ﴾ خواردنی ئیوه ییش بۆ نه هلی

^۱ الطبري (۵۷۷/۷۳/۹).^۲ فتح الباري (۵۵۲/۹).^۳ فتح الباري (۵۶۹/۹).

كتيب حه لاله. واته: بؤ ئيچوهش پهوايه كه خواردنيان بدهني له سهرپرواي خوتان. نه مه هه وال نيه له سهر نه وهي كه نهو برپاره له لايه ننه وانه وه دراوه. به لكو له وانه يه هه وال بي له سهر نه وهي كه فرمانيان پي كرابي. به خواردني هه موو گوشتي كه ناوي خوداي له سهر هينرا بي. نيت نه وه هي خويانه يان هر ئاينكي تره، به لام يه كه م پوون و ئاشكراتره له مانادا. واته: ئيوهش بؤتان هه يه خواردنيان پي بدهن له سهرپراوه كانتان وهك چون ئيوه له سهرپراوه كاني نه وانتان خوارد، نه مه يش شيوازيكه له شيوازي پاداشت دانه وه و پيژلينياني به رانبر. وهك پيغه مبر (ﷺ) پؤشاكى خوي كرده به ري عه بدوللاي كوپي ئوبه يي كوپي سه لول كاتي كه مرد به و پؤشاك وه خستيه ناو گوپو نه سپارده ي كرد، وهك چون نه و كاتي عه بباس گه يشته مه دينه پؤشاكه كي خوي كرده به ري، پيغه مبر (ﷺ) له سهر نه وه، نه و پاداشته ي دايه وه. به لام له باره ي نه و فرموده وه كه نه فرموي: (خاوه ن باوه ر نه بي هاوه لي مه كه، له خواترسيش نه بي خواردنت نه خوات) ^١ نه مه هاندانه بؤ چاكه و تيكه لاوي پياوچاكان و له خواترسان. والله اعلم.

دروستي هاوسه رگيري له گهل نافرته ئازادو داوين پاك له نه هلي كتيب

خوداي مه زن نه فرموي: ﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ ژناني خاوه ن باوه ر ئازادو داوين پاكيشتان بؤ حه لاله. واته: بؤتان پهوايه كه ژناني خاوه ن باوه ر ئازادو داوين پاك بخوازن و بيكه نه هاوسه ري خوتان، مه به ست به م ئايه ته ژناني داوين پاكه كه تووشي داوين پيسي نه بوي. وهك خوداي گوره له ئايه تيكي ترده نه فرموي: ﴿مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفِّحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ﴾ ^٢ نه وانه ش با له كه نيزاني داوين پاك بن، نه داوين پيس، له ژيره وه دوستي نيرينه يان نه بي. عه بدوللاي كوپي عومه ر هاوسه رگيري به لاوه چاك نيه له گهل گاوردادو دهلي من هيچ شريك داناني به گوره تر نازانم له وهي كه نه و ژنه ده ليت په روه ردگاري نه و عيسايه خوداي مه زنيش فرمويه تي: ﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ﴾ ^٣ ژناني بت په رست مه خوازن هه تا بپوا دينن. ئيبنونه بي حاته م رپوايه تي كرده له نه بوماليكي غه فاريه وه له ئيبنوعه بباسه وه ده ليت: كه نه م ئايه ته هاتو خواره وه: ﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ﴾ ^٤ ژناني بت په رست مه خوازن هه تا بپوا دينن، دهسته وسان و نارپه حه ت بوون هه تا نه م ئايه ته له دوايه وه هاته خواره وه: ﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾ ^٥ نه و ژنه داوين پاكانه ش كه به ر

^١ ابوداود (١٦٧/٥)، فرموده يه كي حه سه نه.

^٢ النساء (٢٥).

^٣ البقرة (٢٢١).

له ئیوه کتیبیان پیدراوه، نه م ئایه‌ته، ئایه‌ته‌کی سوره‌تی به‌قهره‌ی تایبته مه‌ند کردوه که نه‌فه‌رمویت: ﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَةَ حَتَّىٰ تُؤْمِنَ﴾، خو نه‌گه‌ر گوترا: به‌چوونه‌ سه‌ری ژنی نه‌هلی کتیب له‌گشتگیریه‌کدا. نه‌گینا هیچ دژایه‌تیه‌ک له‌نیوان نه‌م ئایه‌ته و ئایه‌ته‌دا نیه، چونکه نه‌هلی کتیب جیابونه‌ته‌وه له‌باس کردنیاندا له‌بت په‌رستان له‌چهند شوینی تردا جگه‌ لیږه، وه‌ک خودای گه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفِكِينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ﴾^۱ نه‌هلی کتیبانه‌ی که له‌دین ده‌رچوونو له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی بت په‌رست بوون، نه‌ده‌توازن مه‌تا به‌لگه‌ی پوونیان بو هات. وه‌ک نه‌م ئایه‌ته‌یش که نه‌فه‌رمویت: ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ ءَأَسْلَمْتُمْ ؕ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَكَدُوا﴾^۲ به‌و که‌سانه‌ بوونه نه‌هلی کتیبو به‌و که‌سانه‌ش که نه‌زانن بلن: ئایا ئیوه‌ش وه‌ک ئیمه‌ خوتان هه‌ر به‌خوا سپاردوه، جا نه‌گه‌ر خویان سپاردبوو، نه‌وا که‌وتونه‌ته‌ سه‌ر پښگا. وه‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿إِذَا ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ﴾ به‌و مه‌رجه که‌ماره‌یه‌کانیان بده‌نی. واته: وه‌ک نه‌وان که‌ نازادو داوین پاکن ئیوه‌ش به‌ناره‌زوومه‌ندانه‌ماره‌یه‌که‌یان بده‌نی. جابیری کوپی عه‌بدوللاو عامیری شه‌عبی و ئیبراهیمی نه‌خه‌عی و حه‌سه‌نی به‌سه‌ری فه‌توایان داوه‌و گوتویانه: نه‌گه‌ر پیاوی ژنیکی ماره‌کرد، ژنه‌که‌ داوین پیسی کرد پیش نه‌وه‌ی پیاوه‌که‌ بجیته‌ لای ده‌بی له‌یه‌کتری جیابکرینه‌وه^۳ نه‌و ماره‌یه‌ش بو‌ی خه‌رج کردوه ده‌گه‌رینه‌وه‌ بو‌ی. ئیبنوجهریر ریوایه‌تی کردوه لیئانه‌وه ﴿مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ وَلَا مَخْذِيٍّ أَخْدَانٍ﴾ خوشستان ده‌بی داوین پاک بنو نه‌ داوین پیس. دوستی میینه‌شتان له‌ ژیره‌وه‌ نه‌بی. وه‌ک چو‌ن پاک داوینی به‌مه‌رج گیراوه له‌ژناندا، هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ش به‌مه‌رج گیراوه بو‌ پیاوانیش. ده‌بی نه‌و پیاوه‌ش داوین پاک بی، بو‌یه‌ خودای مه‌زن نه‌فه‌رمویت: ﴿غَيْرَ مُسْفِحِينَ﴾ واته: نه‌و داوین پیسانه‌ی که‌خویان له‌گونا‌ه‌ناپاریزنو هه‌ر بو‌یان لوا ده‌ست نه‌دنه‌ کاری خراپو داوین پیسی ﴿وَلَا مَخْذِيٍّ أَخْدَانٍ﴾ دوستی میینه‌شیان له‌ ژیره‌وه‌ نه‌بی. واته: له‌و که‌سانه‌ش نه‌بن که‌ له‌ ژیره‌وه‌ نه‌وینداری ده‌که‌ن، له‌گه‌ل میینه‌ داواکاری داوین پیسی له‌گه‌لدا ده‌که‌ن، وه‌ک له‌سوره‌تی نیساندا له‌پیشه‌وه‌باس کرا وه‌ک یه‌که‌.

^۱ البینه (۱).^۲ آل عمران (۲۰).^۳ الطبری (۵۸۵/۹-۵۸۶).

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾﴾

فرماندان به دستنویز گرفتن

خودای مہزن نہ فرمویت: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ﴾ نہی نہ وانی باوہ پرتان ہیناوہ نہ گہر ہہ لسان بؤ نویژ کردن. نہم نایہ تہ فرمان دہ کات بہ دہ دستنویز گرفتن لہ کاتی ہہ لسان بؤ نویژ کردن. نہم دہ دستنویژہ بؤ کہ سی دہ دستنویژی نہ بی پیویستہ، بہ لام بؤ کہ سی دہ دستنویژی ہہ بی سونہ تہ. گوتراوہ: لہ سہرہ تای ہاتنی نیسلامہ وہ فرمان دراوہ بہ دہ دستنویز گرفتن بؤ ہہ موو نویژی و واجب بووہ، پاشان نہ سخ بوتہ وہ. نیمامی نہ حمہ د پیوایہ تی کردوہ لہ سولہ یمانی کوپی بورہ یدہ وہ (بُریدۃ) لہ باوکیہ وہ دہ لیت: پیغہ مہری خودا (ﷺ) بؤ ہہ موو نویژی دہ دستنویژی دہ گرت: لہ پؤزی فہ تحی مہ ککہ دا دہ دستنویژی گرت و دہستی تہ پی ہینا بہ سہر ہہ ردوو فوفو کہ یداو نویژہ کانی بہ یہ ک دہ دستنویژ کرد. عومہر پیی گوت: نہی پیغہ مہری خودا (ﷺ) تو شتیکت کرد کہ ہہر گیز نہ تکر دوہ. فرمووی: (مَنْ نَهَقَسَتْ نَفْسٌ مِّنْهُمْ مَّرَدَةً فَغُفِرَ لَهُ) ہہر بہم شیوہ یہ موسلیم و خواوہنی فہرموودہ کانی تریش پیوایہ تیان کردوہ^۱ تیرمیزی دہ لیت: فہرموودہ یہ کی چاک و سہ حیجہ. نیبنوجہ ریر پیوایہ تی کردوہ کہ فہزلی کوپی مویہ شیر بؤی گیراوینہ تہ وہ دہ لیت: جابیری کوپی عہ بدوللام بینی نویژہ کانی بہ یہ ک دہ دستنویژ دہ کرد. نہ گہر میزی بکردایہ یان دہ دستنویژی نہ مایہ، دہ دستنویژی دہ گرت و بہ زیادہی دہ دستنویژہ کہی دہستی دہ ہینا بہ ہہ ردوو فوفو کہ یدا. گوتم: نہی نہ بو عہ بدوللا، نایا شتیکہ بہ بؤ چوونی خوت دہ یکہی؟ گوتی: نہ خیر، پیغہ مہرم (ﷺ) بینی دہ یکرد.^۲ نیبنوما جہ یش ہہر وا پیوایہ تی کردوہ^۳ نیمامی نہ حمہ د پیوایہ تی کردوہ لہ عوبہ یدللائی کوپی عہ بدوللائی کوپی عومہر رہ وہ گوتی: نایا پیت بلیم دہ دستنویژی عہ بدوللائی کوپی عومہر بؤ ہہ موو

^۱ أحمد (۳۵۸/۵)، فہرموودہ یہ کی سہ حیجہ.

^۲ مسلم (۲۳۲/۱)، ابوداود (۱۳۰/۱)، تحفۃ الاحوذی (۱۹۴/۱)، النسائی (۸۶/۱)، ابن ماجہ (۱۷۰/۱).

^۳ الطبری (۱۱/۱۰)، فہرموودہ یہ کی حہ سہ نہ.

^۴ ابن ماجہ (۱۷۰/۱)، فہرموودہ یہ کی حہ سہ نہ و فہرموودہ ی تریش پشتگیری دہ کات.

نویژی ده ستنویژی بویی یان نه یویی (ده ستنویژی گرتوه) له بهر چی بووه؟ گوتی: نه سمائی (اسماء) کچی زهیدی کوی خه تان له عه بدوللای کوی خه نزله ی کوی نه بو عامیره وه (الفسیل) خه نزله له کاتی غه زادا له شی پاک نه بوو شهید کرا، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: (فریشته کان شوردویانه) بوی گپراوه ته وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمانی دا به ده ستنویژ گرتن بۆ هه موو نویژی ده ستنویژ بویی یا نه بویی، کاتی نه وه ی به لوه گران بوو، فرمانی دا به سیواک کردن بۆ هه موو نویژی، ده ستنویژی له سهر هه لگرا مه گین ده ستنویژی شکا بی گرتییتی، عه بدوللا به خویدا پای ده نینی که ده توانی (بۆ هه موو نویژی) ده ستنویژ بگری (بۆیه بۆ هه موو نویژی ده ستنویژی ده گرت هه تا مرد نه بودا وودیش هه ر وا پریوایه تی کردوه.^۱ ئیبنوعومه ر که نه مه ی کردوه و به رده وام بوه له سهر ده ستنویژ گرتن بۆ هه موو نویژی، له بهر نه وه سونه ت بووه، وه ک زانایان کۆ ده نگیان هه یه له سهری که سونه ته. نه بودا وود پریوایه تی کردوه له عه بدوللای کوی عه بباسه وه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له سهر ئاو هاته دهر خواردنیکیان بۆ هیئا و گوتیان: ئایا ئاوی ده ستنویژت بۆ نه هینین؟ فرمووی: (بیگومان من فرمانم پیدراوه به ده ستنویژ گرتن کاتی که هه لسام بۆ نویژ) تیرمیزی و نه سائیش هه ر وا پریوایه تیان کردوه^۲ تیرمیزی ده لیت: فرمووده یه کی حه سه نه. موسلیمیش پریوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه ده لیت: ئیمه له لای پیغه مبه ر بوین (ﷺ) چوه سهر ئاو، پاشان گه راوه، خواردنیکی بۆ هیئرا، گوترا: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ئایا ده ستنویژ ناگری؟ فرمووی: (له بهر چی؟ ئایا نویژ ده که م تا ده ستنویژ بگرم؟).

نیه ت هیئا و بسم الله کردن له ده ستنویژ گرتندا

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ﴾ ده م و چاوتان بشۆن. نه م ئایه ته که خودای گه وره نه فرمویت: ﴿إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ﴾ به لگه یه له سهر پئویستی نیه ت (النية) هیئا و له کاتی ده ستنویژدا، چونکه ده قه که نه وه ی لی وهر ده گیری، واته: نه گه ر هه لسان بۆ نویژ کردن ده م و چاوتان بشۆن بۆی، وه ک عه رب گوتویانه: نه گه ر نه میرتان چاو پیکه وت هه لسن. واته: له بهری هه لسن. وه له فرمووده ی سه حیحدا هاتوه: (کرداره کان به پیی نیه تن، هه ر که س به پیی

^۱ أحمد (۲۲۵/۵)، حاکم له سهر مه رجی موسلیم به راستی داناوه.

^۲ أبوداود (۴۱/۱)، حاکم له سهر مه رجی موسلیم به راستی داناوه.

^۳ أبوداود (۳۶/۴)، فرمووده یه کی حه سه نه.

^۴ تحفة الاحوذی (۵/۵۷۹)، النسائی (۸۵/۱)، فرمووده یه کی حه سه نه.

^۵ مسلم (۲۸۳/۱).

نیه تی خویه تی) ^۱ (واته: هرکه سه به پیی نیه تی پاداشت نه دریتوه) سونه ته بهر له شۆردنی دهم و چاو ناوی خودا بهیئری له دهستنوویژدا. به پیی ئەم فرموده یه که به پیگه یه کی باش هاتوه له کۆلی له هاوه له کانی پیغه مبه ره وه که پیغه مبه ر (ﷺ) فرمودیه تی: (دهستنوویژ گرتن نیه بۆ که سی که ناوی خودای له سهر نه هیئتی) ^۲ وه سونه ته که ههردوو دهستی بشوات پیش نه وهی بیخاته ناو ده فره که، وه له کاتی هه لسان له خه و پیویستتره، وه که له ههردوو سه حیه که دا هاتوه له نه بوهره یه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمودیه تی: (نه گه ری که کتکتان له خه و هه لسا با دهستی نه خاته ناو ده فره که هه تا له پیشدا سی جار نه یشوات، چونکه نازانی (له کاتی خه ودا) دهستی له کویدا بووه) ^۳ سنوری دهم و چاو له لای زانایان له نیوان پووانی مووی سه ره وه یه (سه ری پووتاوه و پیشی دریژ په چاو ناکری) هه تا کۆتایی چه ناکه به دریژی و له گوچکه وه بۆ گوچکه به پانی.

دهست خستنه ناو پیش

نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بووائیه وه ده لیت: عوسمانم بینی دهستنوویژی ده گرت، فرموده که ی باس کردو ده لیت: سی جار دهستی خسته ناو پیشی کاتی دهم و چاوی ده شۆرد، پاشان گوتی: پیغه مبه ری خودام بینی (ﷺ) نه وهی کرد که منتان بینی کردم ^۴ تیرمیزی و ئیبنوماجه یش پیوایه تیان کردوه ^۵ تیرمیزی ده لیت: فرموده یه کی چاک و سه حیه. بوخاریش به حه سه نی داناوه.

چۆنیه تی دهستنوویژ گرتن

نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه که دهستنوویژی گرتوه دهم و چاوی شۆردوه پاشان مشتێ ناوی هه لگرتوه و پایداه ته دهم و لووتی، پاشان مشتێ تری هه لگرتوه و ناواو ناوی کردوه، واته: بردویه تی بۆ لای دهسته که ی تری و دهم و چاوی پی شۆردوه، پاشان مشتێ ناوی هه لگرتوه و دهستی راستی پی شۆردوه، پاشان مشتێ ناوی هه لگرتوه و دهستی چه پی پی شۆردوه. پاشان دهستی (ته پی) هیئاوه به سه ریدا، پاشان مشتێ ناوی هه لگرتوه کردویه تی به سه ر پیی راستیدا هه تا شوردویه تی، پاشان مشتێ ناوی هه لگرتوه پیی چه پی پی شۆردوه، پاشان ده لیت: نا به م

^۱ فتح الباری (۱۵/۱)، مسلم (۱۵۱۵/۳).

^۲ أبوداود (۷۵/۱)، فرموده یه کی حه سه نه.

^۳ فتح الباری (۳۱۶/۱)، مسلم (۲۳۳).

^۴ جامع المسانید و السنن (۱۹۷/۱۷)، فرموده یه کی باشه.

^۵ تحفة الاحوذی (۱۳۳/۱)، ابن ماجه (۱۴۸/۱)، فرموده یه کی باشه.

شیئوہیہ پیغەمبەری خودام بینوہ (ﷺ) واتە: دەستنوێژی دەگرت^۱ بوخاریش ڕیوایەتی کردوہ پاشان خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَأَيِّدِيكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ﴾ دەستەکانتان تا سەر ئانیشک بشۆن. واتە: دەستتان لەگەڵ ئانیشک بشۆن. وەك خودای گەورە لەم ئایەتەدا ئەفەرمویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا﴾^۲ مالى ئەوان تێكەڵى مالى خۆتان مەكەن، كە تاوانىكى گەورەيە. سوننەتە بۆ ئەو كەسەى كە دەستنوێژ دەگرێ لە بازوێو دەست پێبكات و لەگەڵ هەردوو دەستیدا بیشوات، وەك بوخاری و موسلیم ڕیوایەتیان کردوہ لە ئەبوھورەیرەوہ دەلیت: پیغەمبەری خودا (ﷺ) ئەفەرموویەتی: (بێگومان ئومەتی من لە ڕۆژی قیامەتدا بانگ دەکری ناوچاوان جوان و دەست و پێ سپین بەھۆی دەستنوێژ گرتنەوہ، هەر كەسێك لە ئێوہ دەتوانی با زیاتر ناوچاوی جوان بكات و دەست و پێی سپی بكات)^۳ وە لە سەحیحی موسلیمدا ھاتوہ لە ئەبوھورەیرەوہ دەلیت: (جوانی و ڕازاوەیی لە ڕۆژی قیامەتدا لە خاوەن باوہ ڕدا دەگاتە ئەو شوینەى ئاوی دەستنوێژی پێدەگات)^۴ ﴿وَأَمْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ﴾ دەستتان بە تەری بێنن بە سەرتاندا. لە هەردوو سەحیحەكەدا ھاتوہ لە ڕینگەى مالیكەوہ لە عەمرى كۆپى یەحیای مازینەوہ لە باوكیەوہ كە پیاوی گوتى بە عەبدوللای كۆپى زەیدی كۆپى عاسیم، كە باپیری عەمرى كۆپى یەحیا بوو. یەكێكیش بوو لە ھاوہلەكانى پیغەمبەر (ﷺ): ئایا دەتوانی پیشانم بدەى كە چۆن پیغەمبەری خودا (ﷺ) دەستنوێژی گرتوہ؟ عەبدوللای كۆپى زەید گوتى: بەلى، بانگی ئاوی دەستنوێژی كرد، لە ئاوەكەى كرد بە دەستیدا، دووجار دووجار دەستەكانى شورد، پاشان ئاوی كرد بە دەم و لوتیدا سێ جار، سێ جار دەم و چاوی شورد، پاشان هەردوو دەستی ھەتا سەر ئانیشكى دوو جار شۆرد، پاشان هەردوو دەستی (بە تەری) ھێنا بەسەریدا بە پێشدا دەبێردن و بە دوايشدا، لە پیش سەریەوہ دەستی پێدەكرد پاشان دەبێردنەوہ بۆ پشتى سەرى. پاشان وەریگێرانیوہ بۆ ئەو شوینەى كە لیوہیە دەستی پێكردبوون پاشان هەردوو پێی دەشۆرى.^۵ وە لە فەرموودەكەى (عبدخیر)وہ كە ڕیوایەتی کردوہ لە علیەوہ لە شیئوہى

^۱ أحمد (۲۶۸/۱)، فەرموودەییەکی سەحیحە.

^۲ فتح الباري (۲۹۰/۱).

^۳ النساء (۲).

^۴ فتح الباري (۲۸۳/۱).

^۵ مسلم (۲۱۹/۱).

^۶ فتح الباري (۳۴۷/۱)، مسلم (۲۱۹/۱).

مەردو پى، وەك زانايانى پېشىنە گوتويانە، وە ئەم خويىندەنە وەيە كە بە كەسر (الخفض) ھاتو ھاتو بۆ
لەيەك چوون و گونجانى دەقە، وەك عەرەبەكان دەلېن: (جُحْرُ صَبْ خَرِب) وەك ئەم ئايەتەش كە
خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿عَلَيْهِمْ ثَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٍ وَإِسْتَبْرَقٌ﴾^۱ بەرگە نەرم ناسك سەوزو پۆشاكى
ئاورىشمىن لە بەرياندايە. (ئەمە خويىندەنە وەي ئەمەش و ئىبنووسابۇ (وثاب) ھەمزە و كەسانىيە) ئەمە لە
زمانى عەرەبىدا دروستە و ديارو ئاشكرايە.

باسى ئەو فەرموودانەى كە ھاتوون لە بارەى شۆرىنى ھەردوو پېدا و دەبى ھەربشورى

لە پېشە وە فەرموودەكەى گەورەى موسولمانان عوسمان و عەلى و (پەزاي خوايان لىبى)
ئىبنووعەبباس و مەعاويە و عەبدوللەى كوپى زەيدى كوپى عاسىم و مىقدادى كوپى مەعدىيە كرىبە وە كە
پېغەمبەرى خودا (ﷺ) مەردو پى شۆرىو لە دەستنوئىز گرتنىدا جارى يان دوو جار يان سى جار
بە پى جياوانى پىوايەتەكانيان. وە لە ھەردوو سەحىحەكەدا ھاتو لە عەبدوللەى كوپى عەمرەو
دەلېت: پېغەمبەرى خودا (ﷺ) لە سەفەرېكدا كە كرمان دوا كەوت لىمان، پىمان گەيشت، نوئىز
تەنگاوى كردبوين (نوئىزى عەسر) واتە: وەختەكەى كەمى مابو. ئىمەيش دەستنوئىزمان دەگرتو
دەستمان دەھىنا بە پىكانماندا، بە بەرزترين دەنگى بانگە دەكرد: (بە باشى و تەواوى دەستنوئىز بگرن
ھاوار بۆ ئەوانەى قولە پىيان ناشۆرن لە ئاگر (يان كەمتەرخەمى دەكەن لە شۆردنى پىيان))^۲ ديسان لە
مەردو سەحىحەكەدا ھاتو لە ئەبوھورەيرەو^۳ وە لە سەحىحى موسلىمدا ھاتو لە عائىشەو لە
پېغەمبەرى خودا (ﷺ) كە فەرموويەتى: (بە چاكى و تەواوى دەستنوئىز بگرن ھاوار بۆ ئەوانەى
كەمتەرخەمى دەكەن (يان قولە پىيان ناشۆرن) لە ئاگر) وە لە عەبدوللەى كوپى حارىسى كوپى
جەزئەو (جَزْء) دەلېت: بىستم لە پېغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەيفەرمو: (ھاوار بۆ ئەو كەسانە قولە پى و
ناوسكەى (ژىر) پىيان ناشۆرن لە ئاگر)^۴ (واتە: ئەوانەى كە پىيان باش ناشۆرن دەچنە ناو ئاگر)
بەيھەقى و حاكىم پىوايەتيان كردو بە سەنەدى راست. موسلىم لە سەحىحەكەيدا پىوايەتى كردو لە
عومەرى كوپى خەتابەو: كە پىاوى دەستنوئىزى گرت، جىگەى نىنۆكىكى لە پىيدا بەجىھىشت،
پېغەمبەرى خودا (ﷺ) چاوى پى كەوت فەرمو: (بگەرەو دەستنوئىزەكەت باش بگرە)^۵ بەيھەقى
پىوايەتى كردو لە ئەنەسى كوپى مالىكەو كە پىاوى ھات بۆ لای پېغەمبەر (ﷺ) دەستنوئىزى گرت

^۱ الانسان (۲۱).

^۲ فتح الباري (۳۱۹/۱)، مسلم (۲۱۳/۱).

^۳ فتح الباري (۳۲۱/۱)، مسلم (۲۱۵/۱).

^۴ مسلم (۲۱۳/۱).

^۵ مسلم (۲۱۵/۱).

به نه ندازهی نینۆکیکی له پێی وازییهینا نهیشۆرد، پێغه مبه‌ری خودا (ﷺ) پێی گوت: (بگه‌ پیره‌وه ده‌ستنوێژه‌که‌ت باش بگره‌) ^۱ ئیمامی نه‌حمه‌د پریوایه‌تی کردوه له هه‌ندی له خیزانه‌کانی پێغه مبه‌ره‌وه (ﷺ) که پێغه مبه‌ری خودا (ﷺ) پیاویکی بینی نوێژی ده‌کرد سه‌ری پێی بریسکه‌یه‌کی (سپایه‌کی) پێوه دیار بوو به نه‌دازه‌ی په‌نجایی یه (درهم) ئاوی به‌رنه‌که‌وتبوو، پێغه مبه‌ری خودا (ﷺ) فه‌رمانی پێکرد ده‌ستنوێژه‌که‌ بگریته‌وه ^۲ نه‌بوداودیش پریوایه‌تی کردوه به‌لام نه‌مه‌ی بو زیاده‌ کردوه (نوێژه‌که‌یش بکاته‌وه) ^۳ نه‌م سه‌نه‌ده چاک و به‌هێزو سه‌حیحه‌ والله اعلم.

فه‌رماندان به‌ ده‌ست خسته‌ نێو په‌ نه‌جه‌کان

له فه‌رموده‌که‌ی حومرانه‌وه (حمران) له عوسمانه‌وه له شیوانی ده‌ستنوێژ گرتنی پێغه مبه‌ره‌وه (ﷺ) که پێغه مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی ده‌خسته ناو په‌ نه‌جه‌کانیه‌وه ^۴ خاوه‌نی فه‌رموده‌کان (السنن) له له‌قیتی (لقیط) کوپی سه‌بره‌وه گوتی: گوتم: نه‌ی پێغه مبه‌ری خودا (ﷺ) باسی ده‌ستنوێژم بو بکه‌. فه‌رموی: (جوان و به‌ ته‌واوی ده‌ستنوێژ بگره‌ ده‌ست بخه‌ره نێوان په‌ نه‌جه‌کانت زۆر چاک ئاو پاده‌ره ده‌مت مه‌گین (کاتی) که تو به‌ پۆژو بیت) ^۵ (واته: کاتی به‌ پۆژوو بوی زۆر ئاو پامه‌ده‌ره ده‌مت).

ده‌ست هینان به‌ سه‌ر خوفا (الغفین) سونه‌تیکی نه‌گۆرو جیگیره

ئیمامی نه‌حمه‌د پریوایه‌تی کردوه له نه‌وسی کوپی نه‌بوئه‌سه‌وه گوتی: پێغه مبه‌ری خودام بینی (ﷺ) ده‌ستنوێژی ده‌گرت ده‌ستی هینا به‌ سه‌ر نه‌عه‌له‌کانیدا پاشان هه‌لسا بو نوێژ کردن. ^۱ نه‌بوداودیش هه‌ر پریوایه‌تی کردوه له نه‌وسی کوپی نه‌بوئه‌سه‌وه گوتی: پێغه مبه‌ری خودام (ﷺ) بینی به‌ ناو دارو دره‌ختی خه‌لکیکدا تێپه‌ری (سباط) میزی کردو ده‌ستنوێژی گرتو ده‌ستی هینا به‌ سه‌ر هه‌ردوو نه‌عل و هه‌ردوو پێیدا ^۲ دیسان ئیمامی نه‌حمه‌د پریوایه‌تی کردوه له جه‌ریری کوپی عه‌بدوللای به‌ جه‌لیه‌وه (البجلي) گوتی: من دواي هاتنه‌ خواره‌وه‌ی سوره‌تی مائیده‌ موسوّلمان بووم، وه من پێغه مبه‌ری خودام بینی (ﷺ) دواي نه‌وه‌ی که موسوّلمان بووم ده‌ستی ده‌هینا به‌ سه‌ر

^۱ البیهقی (۷۰/۱)، فه‌رموده‌یه‌کی باشه‌.

^۲ أحمد (۴۲۴/۳)، فه‌رموده‌یه‌کی چاک و به‌هێزو سه‌حیحه‌.

^۳ أبوداود (۱۲۱/۱)، فه‌رموده‌یه‌کی چاک و به‌هێزو سه‌حیحه‌.

^۴ مجمع الزوائد (۲۳۵/۱)، فه‌رموده‌یه‌کی هه‌سه‌ن و سه‌حیحه‌.

^۵ أبوداود (۱۲۱/۱)، تحفة الاحوذی (۱۴۹/۱)، النسائي (۷۹/۱)، ابن ماجه (۱۴۲/۱)، تیرمیزی گوتی: فه‌رموده‌یه‌کی

هه‌سه‌نی سه‌حیحه‌.

^۶ أحمد (۸/۴)، فه‌رموده‌یه‌کی سه‌حیحه‌.

^۷ أبوداود (۱۱۳/۱)، فه‌رموده‌یه‌کی سه‌حیحه‌.

خوفەكانىدا تەنيا ئەحمەد خۇي ھىناويەتى. ۋە لە ھەردوو سەھىچەكەدا ھاتو لە ھەممەو (ھەم) گوتى: جەریر مىزى کردو پاشان دەستى ھىنا بەسەر خوفەكانىدا، پىي گوترا: ئايا تۆ ۋا دەكەي؟ گوتى: بەلى، پىغەمبەرى خودام بىنى (ﷺ) مىزى کردو پاشان دەستى ھىنا بەسەر خوفەكانىدا. ئەمەش گوتى: ئىبراھىم گوتى: ئەم فەرمودە سەرنجى پاكىشا بوين، چونكە موسولمان بوونى جەریر دواي ھاتنەخوارەوئى سورەتى مائىدە بوو. ئەمە وتەي موسلىمە. ۋە بە دەماق دەم (التواتر) ھاتو لە پىغەمبەرى خوداۋە (ﷺ) بە کردارو گفتار لەسەر بەردەوامى دەست ھىنان بەسەر خوفدا لەلایەن پىغەمبەرەو (ﷺ).

فەرماندان بۆ تەيەمم کردن لە کاتى نەبونی ئاۋداو بۆ نەخوشى

خوداي مەزن ئەفەرموئى: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَأَطْهَرُوا﴾ ئەگەر تووشى لەش پىسى بوون، خۆتان پاك بکەنەو. ئەگەر نەخۆش يان پىيوار بوون يان يەكىكتان لەسەر پىش ئاۋ دىتەو يان لەگەل ژنان ۋە يەك گەوتن دەستتان بە ئاۋ نەگەشت، بە تۆزى پاکی سەر زەوى دەم و چاۋو دەستەکانى خۆتان بەنەوون (تۆزاۋى کەن) ئەمانە ھەموو لە تەفسىرى ئايەتەكەي سورەتى نىساندا لە پىشەوە باسى لى کراۋە، پىويست ناکات لىرەدا دووبارەي بکەينەو ھۆي ھاتنەخوارەوئى ئايەتى تەيەمومىشمان ھەر باس کرد. بوخارى و موسلىم لە ھەردوو سەھىچەكەدا پىۋايەتيان کردو لە عانىشەو گوتى: لەگەل پىغەمبەرى خودادا (ﷺ) كە لە سەفەرىکدا دەچووبى ھەتا گەشتىنە بەيدا (يا) (ذات الجيش) لەوى ملوانكەكەم پىچرايەو، پىغەمبەر (ﷺ) ۋەستا بۆ ئەوئى بىدۆزىنەو، خەلکەكەيش ۋەستان، لەو جىگەيەشدا نە ئاۋ ھەبوو نە خۆشيان ئاويان پى بوو، خەلکەكە چوون بۆ لای ئەبوبەكر گوتيان: نابىنى عانىشەي كچت چى کرد؟ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەو خەلکەي لىرە ۋەستاندو (بەند کردو) نە لەسەر ئاۋىكىن و نە ئاۋىكىشمان پىيە؟ ئەبوبەكر ھاتو لەو کاتەدا پىغەمبەر (ﷺ) سەرى خستبوە سەر پانم و خەوى لى كەوتبوو، گوتى: پىغەمبەر (ﷺ) ئەو خەلکەت بۆ لىرەدا گىر داۋە، نە شوئىنەكە ئاۋى لىيەو نە ئاويان پىيە؟ عانىشە گوتى: ئەبوبەكر زۆر سەرزەنشتى کردم (چەندە خوا حەز بکات) خىرا خىرا سىخورمەي دەدا لە كەلەكەم منىش لەبەر ئەوئى سەرى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر پانم بوو نە دەجولام، كە پۆز بوەو ھەلسا ئاۋ نەبوو بۆ دەستى ھىنا گرتن، ھەر بۆيە خوداي گەورە ئايەتى تەيەمومى ناردە خوارەو ۋەكە خوداي گەورە ئەفەرموئى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى

الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ﴾ ئەي ئەوانەي باۋەرتان ھىناۋە ئەگەر ھەلسان بۆ نوئىژ کردن دەم و چاۋتان بشۆرن (تا کوتايى ئايەتەكە) ھەموو تەيەموميان کرد. ئوسەيدى كوپى حوزەير (أسيد بن

حجىر) كە يەككىك بوو لە نەقىبەكان گوتى: ئەي بىنەمالەي ئەبۇبەكر: ئەمە يەكەم بەرەكەت نىيە كە خۇدا بەھۇي ئىۋەۋە پىيى داۋىن. عائىشە گوتى: كاتى وشترەكەمان ھەلسا ملوانكەكەم لە ژىريا بوو دۇزىمانەۋە.^۱ پاشان خۇداي گەۋرە ئەفەرموئىت: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ﴾ خۇدا نايەۋى بتانخاتە تەنگانەۋە. لەبەر ئەۋە ئاسانكارى بۆ كرديوين و گرانى نەكردوۋە لەسەرتان بەلكو تەيەمومى بۆ خەلال كرىون لە كاتى نەخۇشىداۋ نەبونى ئاۋدا، بۆ ئەۋەي ئاسانكارىتان بۆ بىكات و بەر بەزەيى خۇيتان بخت. خستويەتە جىگەي ئاۋمەگەر لە ھەندى پوۋەۋە نەبى ۋەك لە پىشەۋە پوون كراۋەتەۋە. لە كىتەبى (الاحكام الكبريا) باس كراۋە. ۋە ئەفەرموئىت: ﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ بەلام دەيەۋىت خاۋىنتان بىكاتەۋەۋە بە تەۋاۋى چاكەتان دەريارە بىكات، بەلكو شوكرانە بژىربىن. لەسەر ئەۋەمو ئاسانكارى و سۆزو بەزەيى و لىبوردەيە بەرانبەرتان دەيىكات.

دووعاى دواى دەستىۋىژ گرتن

فەرموۋە ھاتوۋە بۆ ھەلئان لەسەر پارانەۋەۋە دووعا كرىن لە دواى دەستىۋىژ گرتن، ھەتا ئەۋ كەسەي كە پىيى ھەلدەسى خۇدا لە پىزى پاك و خاۋىنەكان دىناۋن بەپىي ئەۋ ئايەتە پىرۋزە كە فەرموۋىتەي. ۋەك ئىمامى ئەحمەد و موسلىم و خاۋەن فەرموۋەكانى تىرىش پىۋايەتيان كرىۋە لە عوقبەي كوپى عامىرەۋە گوتى: ئىمە وشترمان بەخىۋ دەكرى، تۆرەي من ھات و ئىۋارەيەك گىپرامنەۋە بۆ مۆلگەكەيان، گەيشتەم بە پىغەمبەرى خۇدا(ﷺ) بە پىۋە پاۋەستا بوو قسەي بۆ خەك دەكرى، گەيشتەم بەۋ قسەيەي كە ئەيفەرموۋ: (ھىچ موسولماننىك نىيە كە دەستىۋىژ بگرىۋ بە باشى بىگرىت، پاشان ھەلسىۋ دوو پىكات نويژ بىكات، بە دلۋ بە گيان لەناۋ نويژەكەيدا بىت، مەگىن بەھەشت مسۆگەر دەبىت بۆي) گوتى: منىش گوتەم: ئاي ئەم مژدەيە چەند خۇش بوو، لەۋ كاتەدا لەبەر دەستىدا كەسىك گوتى: من چاۋم لىت بوو كە ئىستا ھاتى، پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: (ھەر يەككىك لە ئىۋە دەستىۋىژ بگرىت، بە باشى ۋە تەۋاۋى دەستىۋىژەكەي بگرىت، پاشان بلى: (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً عبده ورسوله) ئەۋە ھەر ھەشت دەركاكەي بەھەشتى بۆ دەكرىتەۋە لە كاميان بىيەۋىت دەچىتە ژورەۋە.^۲ ۋەكە ۋتەي موسلىمە.

^۱ فتح الباري (۱۲۱/۸).

^۲ أحمد (۱۵۳/۴)، مسلم (۲۰۹/۱)، أبوداود (۱۱۸/۱)، النسائي (۹۲/۱)، ابن ماجه (۱۵۹/۱).

مالیک ریوایہ تی کردوہ لہ نہ بوہورہیرہوہ کہ پیغہمبہری خودا فرمویہ تی: (نہ گہر بہندہی موسولمان (یا باوہ پدار) دستنویزی گرت، دہم و چاوی شورد، ہر گوناہیک بہ چاو کردویہ تی لہ گہل ناوہ کہ دا دہ پوات، یا لہ گہل دوا تنوکی ناوہ کہ دا. نہ گہر دہستہ کانی شورد ہموو نہ و گوناہانہی بہ دہستی کردویہ تی لہ گہل ناوہ کہ دا دہ پوات، یا لہ گہل دوا تنوکی ناوہ کہ دا، نہ گہر قاچہ کانی شورد نہ و گوناہانہی بہ و قاچانہی بوی چوہ لہ گہل ناوہ کہ دا دہ پوات، یا لہ گہل دوا تنوکی ناوہ کہ دا، ہتا پاک دہ بیتہوہ لہ گوناہ).^۱ موسلیمیش ریوایہ تی کردوہ^۲ موسلیم لہ سہحیحہ کہ دا لہ نہ بو مالیکی نہ شعریہوہ ریوایہ تی کردوہ کہ پیغہمبہری خودا (ﷺ) فرمویہ تی: (پاک و خاوینی بہ شیکی ئیمان (الحمد لله) تہرازو بر دہ کان (سبحان الله و الحمد لله) نیوانی ئاسمانہ کان و زہوی پر دہ کەن، نویژ ہوناکی یہ، خیر کردن راستی ئیمان و گوپرایہ لی بۆ خوا سہ لماندنہ، ئارام گرتن پۆشنایی یہ، قورئانیش بہ لگہ یہ بۆت یان لہ سہرت، خہ لکی ہموویان بہ یانیان زوو دہ پۆن خویان دہ فروشن بہ و ہش یان خوی پزگار دہ کات یان خوی تیا دہ بات)^۳ وہ لہ سہحیحی موسلیمدا ہاتوہ لہ ئیبینوعومہرہوہ کوتی: پیغہمبہری خودا فرمویہ تی: (خودا خیری (سہدہ قہی) مالی بہ ناہق بہ دہست ہاتوو و ہر ناگیریت، وہ نویژی بی دستنویزش و ہر ناگیریت)^۴.

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَتَقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝۷﴾ يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ءَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۹﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿۱۰﴾ يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۱﴾

^۱ الموطأ (۳۲/۱)، فرمودہ یہ کی سہحیحہ.

^۲ مسلم (۲۱۵/۱).

^۳ مسلم (۲۰۳/۱).

^۴ مسلم (۲۰۴/۱).

وہیر ہیئانہ وہی چاکہ ی خودا له ناردنی په یام و ناینی ئیسلام

خودای مه زن چاکه ی خوی وه بیر به نده خاوه ن باوه په کانی خوی ده هیئتیه وه که نه م ناینه پیروزی
 بو ناردون و کردویه تی به بهرنامه ی زیانیان، نه و پیغه مبه ره به پیزه یشی بو په وانه کردون و به لئیشی لی
 وهرگرتون که په یمانی بده نی که شوینی بکه ون و یارمه تی بده ن و پشتیوانی لی بکه ن، هه لسن به
 جیبه جی کردنی فرمانی خودا و ناینه که ی بلو بکه نه وه، نه فرمویت: ﴿وَأَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
 وَمِيثَقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾ نه و چاکه یه له بیر مه که ن که خودا ده رباره ی
 کردون و نه و په یمانه تان له بیر بی که له که ل خواتان به ستوه و گوتوتانه: بیستمان و به رفه رمانین. نه مه
 نه و په یمانه یه که به ستبویان له که ل پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له کاتی موسولمان بونیاندا وه ک گوتیان:
 په یمانان دا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر گوپرایه لی و ملکه چی له خوشیمان و له ناخوشیماندا، با
 فرمانه واکانیش هندی له مافه کانی به رن بو خویان، په یمانان دا که ململانی نه که ین له که ل که سی که
 شایسته ی فرمانه وایی بیت، خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالرَّسُولِ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا
 بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقُكُمْ إِنِ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ ده ی چیتانه باوه پ نا که ن به خودا؟ که چی پیغه مبه ریش داواتان لی
 ده کات. تا به په روه ردگاری خوتان باوه پ بیئن، نه گه ر باوه پتان هه بی ئیوه په یمانتان پیداوه. عه لی
 کوپی نه بوته لحه پیوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه: نه مه وه بیرهیئانه وه یه که بو خووله که کان بو نه و
 به لئین و په یمانانه ی که لیان وهرگیرا که شوین موحه ممه د بکه ون و (ﷺ) ملکه چ بن بو په یامه که ی.
 پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ له خواش بترسن. نه مه جه خت کردنه وه و هه لئانه
 له سه ر پابه ند بوون به له خوا ترسیه وه له هه موو کات و ساتیکدا، پاشان ناگاداری کردون که ناگای له و
 شتانه یه دیت به ناو دلیاندا له نه یینی سرته ی دل و نه فرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ هه رچی
 له ناو دلیشتاندا بی ده یزانی.

فرماندان به پابه ند بوون به دادومریه وه

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ﴾ نه ی که لی خاوه ن باوه ران
 بوخوا راست و دروست بن، واته: له بهر په زامه ندی خودا هه قبیژ بن، نه ک له بهر خه لک و ناوبانگ
 ده رکردن ﴿شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ﴾ به دادگه ری شایه تی بده ن نه ک به سته م و زور، له هه ردو و سه حیحه که دا
 ماتوه له نوعمانی کوپی به شیره وه که گوتویه تی: باوکم خه لاتیک کی کردم. دایکم که عه مره ی کچی

پەواخە بوو گوتى: پازى نابم مەتا پېغەمبەرى خودا (ﷺ) شايتى نەدات لەسەرى ھىناى بۆ لای پېغەمبەر (ﷺ) تا شايتى بۆ بدات لەسەر خەلاتەكەم فەرمووى: (ئايا ھەموو مندالەكانت خەلات كىردوھ وەك ئەو) گوتى: نەخېر، فەرمووى: (لە خوا بترسن و دادوھرى بگەن لە نىوان مندالەكانتاند) وە فەرمووى: (بەپاستى من شايتى نادەم لەسەر سەتم) باوكم گەپايەوھو ئەو خەلاتەى گەپاندەوھ.^۱

خوداى گەورە ئەفەرموئى: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ ۭ أَلَّا تَعْدِلُوا ۖ أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ﴾ دوزمنايتى وقىنى كۆمەلەك ھەلتان نەنى بە ھەقنەت پەفتار نەكەن. بە يەكسانى و بى جياوازى لەگەل خەلكدا پەفتار كىردن دەبىتە ھۆى زياتر نزيك بونەوھ لە خۇپارىزى. واتە: دادگەرى بن چونكە ئەوھ دەبىتە ھۆى زۆرتر نزيك بونەوھ لە خوا ترسى تا وازلەھىنانى. پاشان ئەفەرموئى:

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ لە خواش بترسن چونكە لە ھەر كارى ئىوھ دەيكەن خودا ئاگادارە. واتە: بەو زوانە لەو كارانەى كە ئىوھ كىردوتانە ئاگادارە و پاداشتتەن ئەداتەوھ، چاكە بە چاكە و خراپەيش بە تۆلە لى سەندن، ھەر بۆيە دواى ئەوھ ئەفەرموئى: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ ئەو كەسانەيش باوھەردارو ئاكار چاكن خودا بەلئى پىداون كە لە گوناھيان دەبورى و پاداشتتىكى زۆر گەورەشيان پى دەبەخشى، كە بەھەشتە كە بەزەبىيەكە لەلايەن خۆيەوھ بەرانبەر عەبدەكانى. چونكە بە كىردارى خۆيان ئەو بەھەشتە وەدەس ناھىتن بەلكو بە چاكە و فەزلى خودا خۆيەتى. ھەرچەندە ھۆكارى گەيشتن بەو بەزەبىيە كىردارەكانيانە. خودا خۆيشى ئەو كىردارانەى كىردوھ بە ھۆكار بۆ بەدەستەھىنانى ئەو سۆزو بەزەبىيە و پىزو لىبور دەبى و پەزەمەندىيەى خۆى. ھەموو شتى ھەر خۆى دەيكات و ھەر بۆ ئەويشە، سوپاس و ستايش ھەر بۆ ئەوھ. پاشان ئەفەرموئى: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ ئەوانەش كە خوانەناس بوون و نیشانەكانى ئىمەيان بە درۆزانى، گشتيان ھاوھلى ئاگرن. ئەمەيش ھەر لە دادگەرى و لە كارزانى و بىپارى خۆيەتى كە سەتم و ناھەقى تيا ناكات. وە ھەر ئەويش دادوھرىكى پىك و پاست و لە كارزان و زۆر بە توانايە.

دەست نەگەيشتنى خوانەناسان بە موسولمانان بەھرەبەكە لەلايەن خوداوە

خوداى مەزن ئەفەرموئى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَذْكَرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۖ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ﴾ ئەى گەلى خاوەن باوھەران، ئەو چاكەتان لەبىر

نه چي که خودا دهرباره ی کردن. که نه و کاته کومه لیک له دوزمنه کانتان ویستیان دهستدریژیتان بۆ بکه ن، خودا وای کرد که نه وان دهستیان پیتان نه گات. عه بدوره زاق پیوایه تی کردوه له جابیره وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له شوینیکدا دانیشته. خه لکه که یشی بلاوه یان کردو خویان خسته ژیر سیبه ری دره خته به رزو گه وره کان، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) چه که کی به دره ختیکدا هه لواسی پیوایی عه ره بی دهشته کی هات بۆ شمشیره کی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هه لگرتو هه لی کیشاو پاشان به ره و پووی پیغه مبه ری کرده وه و گوتی: کی له من دهتپاریژی؟ فه رمووی: (خودای خاوه ن دهسته لات و به توانا) پیاو ه عه ره به دهشته کیه که دوو جار سی جار گوتی: کی له من دهتپاریژی؟ پیغه مبه ریش نه یفه رموو: (خودا) گوتی: پیاو ه عه ره به دهشته کیه که شمشیره کی کرده وه به لیلا نه که یدا. پیغه مبه ر (ﷺ) هاوه له کانی بانگ کردو دهنگو باسی عه ره به دهشته کیه کی بۆ گێرانه وه، پیاو ه عه ره به که له ته نیشتی دانیشتبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) سزای نه دا، قه تاده یش هه ر به م شیوه یه باسی ده کات، که کومه لی له عه ره به کان ویستیان پیغه مبه ری خودا بکوژن (ﷺ) نه م پیاو ه عه ره به دهشته کیه یان نارد بیکوژی نه م ئایه ته ی هیناوه و وای لیک داوه ته وه: ﴿ءَامِنُوا اِذْ كُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ اِذْ هُمْ قَوْمٌ اَنۡ یَّبۡسُطُوۡا اِلَیۡكُمۡ اَیۡدِیَهُمۡ﴾^۱ به سه رهاتی نه م عه ره به دهشته کیه (که غه وره سی کوپی حاریسه) (غورث بن الحارث) له فه رمووده ی سه حیجدا هاتوه^۲ موحه مبه دی کوپی ئیسحاقی کوپی یه سارو موجاهیدو عیکرمه و که سانی تریش ده لێن نه م ئایه ته له باره ی به نی نه زیره وه (بنی النضیر) هاتوه ته خواره وه کاتی که ویستیان ده ساره که (الرص) بخه ن به سه ر پیغه مبه ری خوادا (ﷺ) کاتی هات بۆ لایان تا یارمه تیان بدات له خوینی (دیه) عامیریه کاند، که عه مری کوپی جه حاشیان (جاش) کردبوو به وه کیل له و باره یه وه. فه رمانیان پیدابوو به و کاره هه لسی و پیغه مبه ر (ﷺ) له ژیر نه و دیواره دا دانیشینی و له لای کۆ بینه وه و نه و ده ساره له سه ریه وه بخریت به سه ریدا، خودای گه وره پیغه مبه ری (ﷺ) ناگادار کرد له وه ی که گه ره کیانه بیکه ن پیغه مبه ر (ﷺ) گه رایه وه بۆ مه دینه، هاوه له کانیشی شوینی که وتن، خودای گه وره له سه ر نه وه نه م ئایه ته ی نارد ه خواره وه. پاشان خودای مه زن نه فه رموویت: ﴿وَأَتَقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلِیَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ هه ر له خوا بترسن، سا هه رکه سی باوه پی به خودا مه یه، خوی هه ر به خودا بسیپیری. واته: هه رکه سی خوی به خودا بسیپیری، خودای به سه بۆ هه ر شتی^۳ بیهویت بیکات خودا ده پاریژی له خراپه ی خه لکی. پاشان خودای گه وره فه رمانی دا به

^۱ عبدالرزاق (۱/۱۸۵)، فه رمووده یه کی سه حیجه.

^۲ البخاری (۴۱۳۵/۴۱۳۶/۴۱۳۹).

پیغمبر (ﷺ) که زو بجیته سهریان، پیغمبر (ﷺ) که ماروی دان هتا خویان دا به دهسته وه و ده ری کردن.

﴿وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَءَاتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَءَامَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾﴾ فِيمَا نَقُضُهُمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَلْسِيَةً يَحْرِفُونَ أَلْكَمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ، وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ، وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَأَعْفُ عَنْهُمْ وَأَصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾﴾ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرِي أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ، فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾﴾

به لینی نه هلی کتیبو نه فرین لیگردنیان له سهر شکاندن:

کاتی خودای مه زن فه رمانی دا به بهنده خاوهن باوه ره کانی که پاریزگاری له و به لین و په یمانه بکه ن که خوی لی و هرگرتوون له سهر زمانی بهنده و پیغمبری خوی موحه ممه د (ﷺ) وه فه رمانیشی پیکردن له سهر هق هه لسن و شایه تی راست و دروست بدهن، وه نه و چاکه دیارو نه دیارانه شی وه بیر هیئانه وه له و هق و شاره زاییه که رینمایی کردوون بوی. پاشان باسی نه وه یان بو ده کات که چون نه و به لین و په یمانه ی له و که سانه ی پیش نه وان و هرگرتوه له نه هلی هه ردو و کتیبه که: جووله که و مه سیحیه کان، کاتی به لین و په یمانه کانیا ن شکاند، وه بهر نه فرینی خوی خستن و ده ری کردن و دووری خستنه وه له خوی، په رده یشی هیئا به سهر دله کانیا ندا و شاره زا نه بوون و ثانی راستیان وهرنه گرت. که نه وه زانستی به سوود و ناکاری چاکه. خودای که وره نه فه رمویت: ﴿وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ

مِثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا﴾ خودا له گه ل به ره ی ئیسرا ئیلدا په یمانی به ست، هه ر له خویان دوانزه که سمان بو سهرۆک هه لبارد. واته: بوونه به رپرس له باتی هۆزه کانیا ن بو په یمان وهرگرتن له سهر گوپراییه لی و ملکه چی بو خودا و پیغمبره که ی و کتیبه که ی. موحه ممه دی کوپی ئیسحاق و ئیبنوعه بباس و که سانی تریش باسیان کردوه نه مه له و کاته دا بووه که موسا

(سهلامی خوی لیبی) پوښت بؤ شهري زوردارهکان، خودای مهزن فرمانی پیدا که سرکردهکان دانی. لهسهر هر هوزی سرکردهیهک له خویان دابنی^۱.

سرکردهکانی یارمهتیدمرهکان (الانصار) له شوی عهقهبهدا

هر بهو شیوهیهش کاتی پیغمبري خدا(ﷺ) پهیمانی وهرگرت له نهساریهکان له شوی عهقهبهدا که هاتبون له دوانزه سرکرده: سیانیاں له نهوسیهکان بوون که بریتی بوون: نوسهیدی کوپی حوزه یرو (أسید بن الحضیر) سهعیدی کوپی خهیسهمه و پیفاعهی کوپی عهبدولمونزیر و یقال بدله: أبو الهیثم بن التیهان (پهزای خوی لیبی) وه نو کهسیش له خهزهج که بریتی بوون: له نهبوئهمامه نهسهیدی کوپی زوراره و سهعیدی کوپی پهبینو عهبدوللای کوپی پهواحه و پافیعی کوپی مالیکی کوپی عهجلان و بهرائی کوپی مهعروو عوبادهی کوپی سامت و سهعیدی کوپی عوباده و عهبدوللای نیبنوعهمری کوپی حهرام و مونزیری کوپی عهمری کوپی حونهیس (پهزای خویان لیبی). که عبی کوپی مالیک له شیعیکیدا باسی کردوون. وهک چو ن نیبنوئیسحاق پهحهتهی خوی لیبی میناویهتی^۲ مهبهست لییرهدا نهویه که نهمانه سرکرده بوون (نقباء) بهسهر هوزهکه یانهوه، بؤ نهوهی نهو فرمانانهی پیغمبر نهیدات پییان راگهیه نیئت. هر نهوانه بوون که بهلین و پهیمانہکانیاں نهدا له برهتی هوزهکیان به پیغمبري خدا(ﷺ) لهسهر گوپرایهلی و ملکهچی بؤ فرمانهکانی.

خودای مهزن نهفرمویت: ﴿وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي﴾ خدا فرموی: بهراستی من لهگه ل نیوهم، نهگهر نیوه لهسهر نویژو زهکات دان ههمیشه بهردهوم بنو برپواشتان به پیغمبرهکانم بیئت. واته: یارمهتیتان نهدهم و پاریزگاریتان لی دهکه مو ناگام لیټانه، نهگهر برپوا بهینن بهو پیغمبرانهی که نیگاتان بؤ دههینن لهلایه منوهو ﴿وَعَزَّزْتُموهُمْ﴾ پیزیان بگزن و یارمهتیاں بدهن و پشتگیریان لی بکهن لهسهر نهو ههقهو ﴿وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ وه مالی خوتان به دهستهوا (قرن) بدهن به (بهندهکانی) خدا به شیوهیهکی چاک و جوان، واته: مال بهخشین له پیی خداو لهبهر پهزامهندی خدا ﴿لَا تُكْفِرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾ منیش کاره خراپهکانتان دهسپمهوه و چاوپوشیتان لیدهکه مو تولهتان لی ناسینم. ﴿وَلَا تَدْخُلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ دهتانخه مه ناو باغاتیک جوباریان به بهردا برپوا. واته: وهوهی لیټان قهدهغه بووه پیټان نهدهم و نارهزوهکانتان بؤ بهدی دههینم.

^۱ الطبري (۱۱۳/۱۰).

^۲ ابن هشام (۸۶-۸۷/۲).

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾
 هرکه سیستان له و لاری خوانه ناسی بگریته بهر (با بزانی) که له راسته پی لایداوه. واته: هرکه سی
 سه ریچی له م په یمان بهکات دواي بهستن و توندو تول کردن و سه ریچی لی بکات و وه که سی که هر
 په یمانی نه دابی و ه لسوکه وت بکات، نه وه له و راسته پی پوونه لایداوه و به ره و گومرای پوشتوه،
 پاشان خودای گوره باسی نه و سزایه دهکات که تووشیان بووه له سه سه ریچی کردنیان و شکاندنی
 نه و به لاین و په یمانه ی که و دابوویان نه فره مویت: ﴿فِيمَا نَقُضُهُمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ﴾ نه و سا له سه
 په یمان شکاندنیان وه بهر نه فرینی خومان خستن. واته: دورمان خستنه وه له هق و له پی راست
 ته ره مان کردن ﴿وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً﴾ به ته وای دلره شمان کردن. هیچ ناموزگاریه ک کاری لی
 نه ده کردن له بهر دلره شی و دلره قیتان ﴿يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ﴾ قسه کانی ناوه پوکی
 په یمانه که یان له جی خوی گوری. واته: بیروپوچونیان تیگچوویو. ه لسوکه وتیان به ران بهر
 نیشانه کانی خودا خراب بوو. کتیبی خویان به ئاره زوی خویان لی که نه دایه وه و مانای تریان بو داده نا.
 به پیچه وانه ی نه وه ی که خودا په وانه ی کردبوو. شتی وایان به ده می خوداوه ده گوت که
 نه یه فره موویو، په نا به خوا له و کاره یان. ﴿وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ﴾ زور له وانه ی که فیری نه وان
 کرا بوو، له بیر خویان بردبووه، خویان شتیان له جی دانا بوو: واته: کاریان به و کتیب به نه ده کردو
 حه زیان لی نه بوو. ﴿وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ﴾ هه تا ئیستاش (وه که ده بینی) خه یانه تکاریان
 هر مه یه مه گین که می که له ناویاندا. واته: هر خه ریکی فیل کردن و خه یانه ت کردن له خوت و
 هاوه له کانت. مواهیدو که سانی تریش گوتیان: مه به ست پی ه ولدانیان بووه بو کوشتنی پیغه مبه ری
 خودا (ﷺ)، ﴿فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ﴾ سا تو چاویان لی بپوشه و بیان به خشه. نا نه مه یه سه رکه وتن و
 زال بوونی راسته قینه. وه که هندی له زانایانی پیشینه ده لاین، و ه لسوکه وتت له که لدا نه کردن که
 سه ریچی فره مانی خودایان کرد له باره ی خوته وه، به و شیوه یه ی که فره مانی خودای تیا به جی بینی،
 نا به و شیوه یه خوشه ویستی له نیوانیاندا دروست بوو له سه ره هق کوپوونه وه، سا به لکو خودا
 شاره زیان بکات. هر بویه خودای گوره نه فره مویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ بیگومان خودا
 چاکه کارانی خوش ده ویت. یان: چاوپوشی کردنت دواي نه و خراپه ی به ران بهر ت کردیان، کاریکی

چاکه و خودا پیی خوشه. قه تاده گوتی: ئەم ئایه ته: ﴿فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ﴾ نه سخ بوتوه بهم ئایه ته که نه فرمویت: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾، شهر بکه ن له گه ن نهوانه ی که برپا ناهینن به خودا به پۆزی قیامهت.

په یمانێ مه سیحیه کان و له بیر چوونه وهی نهو په یمانێ یان و نه نجامه که ی

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرِي أَخَذْنَا مِيثَقَهُمْ﴾ په یمانمان لهو که سانه ش وهرگرت که گوتیان: ئیمه مه سیحین. واته: په یمانمان لهو که سانه وهرگرت که خویان به مه سیحی دهزانن و شوینی عیسای کۆپی مه ریه م (سه لامی خوی لیبی) دهزانن، به لام و نه بوون. ئیمه به لێن و په یمانمان لی وهرگرتن که شوین موحه معه د (ﷺ) بکه ون و یارمه تی بدهن و پشتگیری لی بکه ن، شوینی نهو په وشته ی نهو بکه ون که برپا بوونه به هر مه موو نهو پیغه مبه رانه ی خودای گه وره په وانه ی کردوه بۆ خه لکی سه ر زه وی. به لام نهوان وهک جووله که کانیا ن کرد، دژی په یمانێ که وهستان و به لێنه که یان مه لوه شانده وه، له بهر نه وه یه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ، فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ﴾ خویان له چه ند شتیکی لادا. ئیتر ئیمه یش کاریکمان کرد، شه پو ئاژاوه له نیوانیا ن به رده وام بی مه تا پۆزی قیامهت. وه کومه له کانی تری مه سیحیه کان مه تا ئیستا به رده وام هر خه ریکی شه پو ئاژاوه ن له نیوان خویاندا، ئەم نه وی تر به خوانه ناس داده نی و نه فرین له یه کتری ده که ن، هر ده سته و کومه لی نه وی تر بی به ش ده کات وازی لی ناهینی بجیته ناو کلیسا که ی. مه لکیه (الملکیه) یه عقوبی به خوانه ناس سه یر ده کات و کومه ل و ده سته کانی تریش مه روه ها. نه ستوریه و ئاریوسییه ش (النسطوریه و الأریوسییه) هر کومه ل و نه وی تر به خوانه ناس ده زانی له م دنیا و له پۆزی قیامه تیشدا. پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ به و زوانه ش خودا ئاگا داریان ده کات له و کارانه ی و ده یانکرد. ئەمه ترساندن و هه په شه یه کی زۆر توند و تیژه بۆ مه سیحیه کان له سه ر نهو درۆیا نه ی که ده یانکرد به ده می خودا و پیغه مبه ره که یه وه. له وه ی داویانه پال خودای مه زن که دوورو پاک و بی عه یبه له و قسانه ی نهوان. که فه رزه ندو هاوسه ریا ن بۆ دانا بوو، خودای مه زن تا کو ته نیایه و بی نیازه له مه موو شتی و که س له و نه بوو و نه ویش له هیه ک که س نه بوو و هه رگیز هیه ک که سیش نه یه توانیوه هاوتای بیته.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾﴾

پوون کردنه وهی راستی به هوی پیغه مبهرو (ﷺ) قورئانه وه

خودای مه زن باسی خوی ده کات، که هر نهو پیغه مبهری خوی موحه مبهدی (ﷺ) ناردوه به پی نیشاندرو ئاینی راست و دروست بو خه لکی سر زهوی، به عه ره بو عه جه مو خوینده وارو نه خوینده واریه وه. په وانهی کردوه به نیشانهی ناشکراوه ناهق له پرپوچ جیا بکاته وه وه نه فره رمویت: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾ نهی نه هلی کتیب، بیگومان نه وهی که هاتوته لاتان پیغه مبهریکی نیمه یه، زور له و مه به ست و باسو خواسه ی که ئیوه له کتیبی خوتاندا شارد بوتانه وه، نهو بوتانی دهرده خات و لیتانی ناشکرا ده کات و له زوریشی واز دینی. واته: نهو شتانه ناشکرا ده کات که گورپوتانه و ده ستکاریان کردوه و به ئاره زوی خویان لیکیان داوته وه و درویان به دهم خواوه مه لبه ستوه له کتیبه که یاندا. حاکیم له موسته دره که یدا (المستدرک) پیوایه تی کردوه له ئیبنوعه بیاسه وه گوتی: هر که سی برپوای نه بویی به به رده باران (الرجم) نه وه برپوای به قورئان نه بوه، به لام نهو که سه به خوی نازانی. خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ﴾ به رده باران (الرجم) یه کیک بووه لهو شتانه که شارد بویانه وه^۱ فره رموده یه کی حه سه نه. پاشان خودای گه وره باسی قورئانی پیروز ده کات که په وانهی کردوه بو پیغه مبه ره به پیزه که ی (ﷺ) نه فره رمویت: ﴿كَثِيرٌ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ

سُبُلَ السَّلَامِ﴾ له لای خوداوه پووناکی و کتیبکی پوون و ناشکرا هاته لاتان. بهو کتیبه (که قورئانه) خودا نه وانهی شوینی په زای نهو ده که ون ده خاته سر پی میمنی. واته: پی پیزگاری و ناشتی و پیزه وه کانی خوراکری. ﴿وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى

^۱ الحاکم (۳۵۹/۴)، فره رموده یه کی حه سه نه.

صِرَاطِ مُسْتَقِيمٍ ﴿۱۶﴾ وه به ئیزنی خوی له تاریکی ده‌ریان دینی و به‌ره و پووناکیان ده‌بات و پیگه‌ی پاستیان نیشان نه‌دات. واته: له تیاچوون پزگاریان ده‌کات و پیگه‌ی پاست و دروستیان بۆ پوون ده‌کاته‌وه، شته خراپه‌کانیان لی دور ده‌خاته‌وه، شته باشه‌کانیان بۆ وه‌ده‌ست دینی، له گومرایی ده‌یانپاریزی و پینماییان ده‌کات بۆ چاکترین ژیان.

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ، وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۷﴾﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبُّهُمْ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَفْرِقُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿۱۸﴾﴾

شهریک دانانی مه‌سیحیه‌کان بۆ خودا و خوانه‌ناسیان

خودای مه‌زن نه‌فه‌رمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ﴾ ﴿نه‌وه که‌سانه‌ی که‌ گوتویانه: هه‌ر خودا خوی مه‌سیحی کوپی مه‌ریه‌مه‌ له‌ دجین وه‌رگه‌پاون. خودای که‌وره خوی پایگه‌یاندوه و باسی له‌ دین ده‌رچوونی مه‌سیحیه‌کانی کردوه له‌وه‌دا که‌ گوتویانه‌ عیسای کوپی مه‌ریه‌م (که‌ به‌نده‌یه‌که‌ له‌ به‌نده‌کانی خودا و دروستکراویکه‌ له‌ دروستکراوه‌کانی) خودایه، خودای که‌وره پاک و بی‌عه‌یبه‌ له‌ و قسانه‌ نه‌وانه‌ ده‌یلین، پاشان توانا و ده‌سته‌لاتی خوی ده‌کات به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا ده‌کات و هه‌موو وان له‌ ژیر ده‌سته‌لات و توانای به‌هیزی نه‌ودا، ﴿قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ، وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ بلی: نه‌گه‌ر خودا مه‌یلی لیبی مه‌سیح و دایکی مه‌سیح هه‌رچی له‌ زه‌ویدا هه‌یه‌ له‌ناو به‌ری کێ ده‌ستی وه‌به‌ر ده‌هینا؟ واته: نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی بیویستایه، کێ ده‌یتوانی پێی لی بگریت، یان کێ ده‌یتوانی نه‌وه‌ی پێی بگوپی. پاشان نه‌فه‌رمویت: ﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ خاوه‌نیه‌تی نه‌م ئاسمانان و زه‌مینه‌ هه‌ر خودایه‌ و چی مه‌یلی لیبی دروستی ده‌کات. هه‌ر خودایه‌ توانای به‌سه‌ر هه‌موو شتدا هه‌یه. واته: هه‌رچی بوه‌ و ده‌بی هه‌موو مولکی خودایه‌ و نه‌وه‌ دیه‌ینه‌ریه‌تی. توانای هه‌یه‌ به‌سه‌ر هه‌ر شتی‌کدا مه‌یلی لی بیت بی‌کات، پرسپاری لی نا‌کری له‌وه‌ی ده‌یکات، نه‌مه‌ و لا‌مه‌ بۆ نه‌وه‌ مه‌سیحیانه‌ی که‌ شهریکیان بۆ داناوه‌ به‌ر نه‌فرینی خودا که‌ون هه‌تا پۆژی قیامه‌ت.

وہ لام دانہ وہی نہ ہلی کتیب کہ دہلین: نیمہ فہرزہ ندانی خوداین

پاشان خودای مہزن وہ لامی جوولہ کہ و خہلہ کان نہ داتہ وہ لہ سہر نہ و درو بوختانہی بہ دہم
 خودا وہ مہلیانہ ستوہ و نہ فہرمویت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّوْهُ﴾ جوولہ کہ و
 خہلہ کان کوتیان: نیمہ فہرزہ ندان و دوستانی خوداین. واتہ: نیمہ دہچینہ وہ سہر پیغہ مہہران.
 فہرزہ ندانی خودان. چاودیریان لی دہکات و خودا نہ وانی خوش دہویت، وہ لہ کتیبہ کانیا ندا میناویانہ
 کہ خودای گہورہ فہرموویہ تی بہ عہدی خوی ئیسرائیل: (انت البني بکری) نہ مہیان بہ شیوہی خوی
 مانا نہ کردوہ و گوراپویانہ، وہ زوری لہ وانہی کہ موسولمان بوون و خواہن ناوہزن وہ لامیان دونہ تہ وہ
 کوتویانہ: نہ و دہقہ لای نہ وان بہ مانای پیزلینان ہاتوہ، وہ کہ مہسیحیہ کان لہ کتیبہ کہ یاندا میناویانہ
 کہ عیسا (سہلامی خوی لیبی) پی گوتن: من دہچم بو لای باوکم و باوکتان، واتہ: دہچم بو لای
 پەرہردگارم و پەرہردکاری ئیوہیش، خو دیارہ نہم فہلانہ نہیان گوتوہ نیمہ پیغہ مہہرین وہ کہ نہ وہی
 کہ کوتویانہ عیسا (سہلامی خوی لیبی) پیغہ مہہرہ. بہ لکو مہہستیان نہ وہ بوو کہ لای عیسا
 خواہنی پیزن و نزیکن لییہ وہ. ہر بویہ کوتویانہ: نیمہ کوپی خودا و خوشہ ویستانی نہوین. خودای
 گہورہیش وہ لامیان نہ داتہ وہ و نہ فہرمویت: ﴿قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ﴾ بلی: کہ وایہ چون لہ سہر
 گوناہہ کانتان سزاتان نہ دات؟ واتہ: نہ گہر وان کہ خوتان دہلین نیمہ فہرزہ ندان و دوستانی خوداین،
 بوچی ناگری جہہ نمتان بو نامادہ کراوہ لہ سہر نہ و بی دینی و درو بوختانہی بہ دہم خواوہ مہلتان
 بہ ستوہ؟ ﴿بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ﴾ نہ خیر ئیوہش ہر مروفن وہ کہ خہلکی تر کہ خودا دروستی
 کردوون. خودا خوی فہرمانرہ وای مہموو عہدہ کانیہ تی ﴿يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ﴾
 مہرکہ سی خوی مہیلی لیبی، لیی دہبوری و کیش مہیلی لیبی جہرزہ بہی نہ دات. ہرچی بویت
 دہیکات و کہس ناتوانی دہس لہ کاری بہردا. لیپرسینہ وہیشی زور بہ پلہیہ. ﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ ہر بو خودایہ مولکایہ تی نہم ناسمانان و زہمینہ و ہرچی لہ ناویانداہ.
 مہمووی مولکی نہ وہ و لہ ژیر دہستہ لات و توانای نہ وداہ ﴿وَالْيَهُ الْمَصِيرُ﴾ گہرانہ وہی مہمووشی ہر
 بہرہ و لای نہ وہ. فہرمانی خوی بہ جی دینی لہ نیوان عہدہ کانیدا بہ مہیلی خوی، دادپەرہریکی وایہ
 مہرگیز ستہم لہ کہس ناکات.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِن بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ

فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾﴾

خودای گه وره پوری قسه ی ده کاته نه هلی کتیب له جووله که و مه سیحیه کان نه فه رمویت: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا﴾ نه ی نه هلی کتیب، نه و پیغه مبهری ئیمه تان هاتوته لا. واته: خودا پیغه مبهری خوی موحه ممدی (ﷺ) ناردوه بۆیان که دواين پیغه مبهره و پیغه مبهری تر به دوايدا نایهت، به لکو نه م دواي مه موویان په وانه کراوه، بۆیه خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَرْقٍ مِّنَ الرُّسُلِ﴾ ناهه قتان بۆ پورن ده کاته وه، پاش ماوه یه ک که پیغه مبهران نه هاتوون. واته: دواي نه و ماوه یه که دریژه ی کیشا له نیوان په وانه کردنی پیغه مبهرو (ﷺ) عیسای کورپی مه ریه مدا (سه لامی خوای لیبی) زانایان پایان جیاوازه له سه ر نه و ماوه یه که چه ندی بووه؟ نه بو عوسمانی نه هدی (النهدی) و قه تاده له پیوايه تیگدا ده لئین: شه ش سه د سال بووه^١ بوخاری پیوايه تی کردوه له سه لمانی فارسیه وه له^٢ قه تاده وه ده لئین: پینج سه د و شه ش سال بووه^٣ موعه مبه ر له هه ندی له هاوه له کانیه وه ده لئیت: پینج سه د و چل سال بووه^٤ هه ندیکی تر ده لئین: شه ش سه د و بیست سال بووه. هیچ دزایه تیه ک له نیوانیاندا نیه. چونکه یه که م که س که وتویه تی، شه ش سه د سال مه به ستی سالی خوری بووه. نه وی تر مه به ستی سالی مانگی بووه، جیاوازی له نیوان سالی خوری سالی مانگیدا، هر سه د سال سی سال جیاوازی هیه له نیوانیاندا. هر بۆیه خودای مه زن له به سه رهاتی خه لکی نه شکه وته که دا فه رمویه تی: ﴿وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا﴾ سی سه د سال له نه شکه وته که دا مانه وه نو سالیشیان لی زیاد کرد. نو ساله که بۆ ته واکردنی سالی خوری بووه که له لای نه هلی کتیب دیارو ئاشکرایه. جیاوازی نیوان عیسا که دواين پیغه مبهری نه وه ی ئیسرائیل بووه، نیوان موحه ممد (ﷺ) له دواين پیغه مبهری نه وه ی ئاده م نه و ماوه یه بووه که زانایان باسیان کردوه. له فه رمووده ی سه حیحا هاتوه له نه بوهره یره وه که پیغه مبهری خودا (ﷺ) فه رمویه تی: (بیگومان نزیکترین که س له عیسای کورپی مه ریه مه وه منم، له نیوان من و نه ودا پیغه مبه ر نه بووه)^٥ نه مه وه لاهه بۆ نه و که سانه ی که گوتویانه دواي عیسا (سه لامی خوای لیبی) پیغه مبهری تر په وانه کراوه پییان ده گوت (خالدی کورپی سینان) وه ک قوزاعی (القضائی) که سانی تریش گوتویانه. مه به ست لییره دا نه وه یه خودای گه وره موحه ممدی (ﷺ) نارد که ماوه یه ک بۆ پیغه مبه ر په وانه نه کرابوو. ئایینه که یان

^١ البغوي (٢٣/٢).^٢ فتح الباري (٣٢٤/١٠١).^٣ البغوي (٢٣/٢).^٤ عبد الرزاق (١٨٦/١).^٥ فتح الباري (٥٥٠/٦).

دەستکاری کرابوون و بت پەرستی و ئاگر پەرستی و خاچ پەرستی زۆر بلای کۆبوو. خودای مەزن بە ناردنی ئەم پێغەمبەرە بە ھەر و چاکەیی تەواو کرد بە سەر ئەوێ ئادەمدا، چونکە لەو کاتەدا مەزناوەتی زۆر پێویستی پێی بوو. چونکە خراپە و ستم نەفامی و سەرکەش بە تەواوی لە ھەموو ولاتی کەدا بلای کۆبوو. جگە لە ژمارە یەکێ کەم نەبێ لە پاشماوەی ئایینی پێغەمبەرە پێشووەکان کە لە سەر ئاینە کەیان مابونەووە لە زانایانی جوولە کە و قەشەکانی مەسیحی و سابئیەکان. ئیمامی ئەحمەد رێوایەتی کردووە لە عەیزی کۆپی حیماری مەجاشیعیەو (عیاض بن حمار المجاشعی) کە پێغەمبەری خودا (ﷺ) وتاری ئەداو لە وتارە کەیدا فەرمووی: (بێگومان پەروردگارم فەرمانی پێداوم کە شارەزاتان بکەم لەوێ کە نەتانتزانێووە لەوێ ئەو پۆ منی فێر کردووە، ھەر مائی بەخشیومە بە عەبدەکانم حەلالە. وە من عەبدەکانم ھەموو دروست کردووە کە بەرھەمەق بپۆن بەلام شەیاتینەکان ھاتوون بۆیان و لە ئاینە کەیان لایان داو، ئەوێ بۆم حەلال کۆبوون لێیان حەرام کردن و فەرمانیان بۆ کردن کە شەریکم بۆ دابنێن، کە ھیچ بەلگە یەکیان نیە بە دەستەووە لەسەر ئەو. پاشان خودای مەزن سەیری خەلکی سەر زەمینی کرد و پقی لێیان ھەلسا بە عەرەب و عەجەمیانەو. مەگین کەمێ نەبێ لە پاشماوەی ئەوێ ئیسرائیل. پاشان فەرمووی: (واتە: خودای مەزن فەرمووی) بێگومان من تۆم ناردووە تا تاقیت بکەمەو (ئەوانیش) بە تۆ تاقی بکەمەو، کتیی بیکیشم بۆ ناردوی ئاو نایشتۆریتەو. بە خەوتویی و بە بیداریش ھەر دەیخوینیتەو. پاشان خودا فەرمانی پێدام کە قورەیش بسوتینم، گوتم: ئەو پەروردەندەم سەریان شکاندم (فَیَدْعُوهُ خیرة) فەرمووی: وەدەریان دەنیم وەك چۆن ئەوان تۆیان وەدەرنا غەزایان دەکەم وەك ئەوان غەزای تۆیان کرد. بژێویان پێ ئەدەم، بەو زوانە بژێویش بە تۆ ئەدەم. سوپایە بنێرە، ئێمە پێنج ئەوێ ئەوێ تۆ دەنێرین، شەر بکە بەوانەیی گویراپەلێت دەکەن دژی ئەوانەیی سەرپێچیت دەکەن. ئەھلی بەھەشت سیانن: خاوەن دەستەلاتیکی دادپەرورەیی سەرکەوتوی مال بەخشین. پیاویکی دلۆفانی دل ئەرم بەرانبەر کەسو کارو موسوڵمانان. وە پیاویکی داوین پاکی ھەژاری خێزانداریی مال بەخش. خەلکی ناو ئاگریش پێنجن: ئەو لاوازەیی کە خۆگر نیە. وە ئەوانەیی کە لەناو ئیووەدا ھەر شوینکەوتەن نە کەسو کاریان دەوێت و نە سامان. وە ئەو ناپاکەیی (الخائن) ھەمیشە پژدە. با زۆر کەسیش بێ ھەر خەیانەتی لێدەکات. وە پیاویکە بەیانی و ئیوارە ناکاتەو مەگین ھەر فیللیکت لێدەکات لە کەسو کارتدا لە سامانتدا، پاشان باسی چاوچنۆکی (البخیل) کرد. پاشان باسی درۆ و پەوشتی ناشیرینی کرد. ^۱ مەبەست لە ھێنانی ئەم فەرموودەییە ئەم بەشەییەتی کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: (بێگومان خودای مەزن سەیری خەلکی سەر زەوێ کردووە

رقی لییان هه لساوه به عه ره بو عه جه میانه وه بیجگه له پاشماوه یه له نه وه ی ئیسرائیل) وه له وهی موسلیمدا هاتوه: (له نه هلی کتیب) چونکه ئاین له خه لکی سه ر زه وی تیکه ل بوبو هه موو سه ریان لی تیکچوو بوو، هه تا خودا موحه مه دی (ﷺ) نارد. پیکه ی نیشانی خه لکی داو خودا به هوی نه وه وه له تاریکایی ده رییه ئیان بۆ ناو پووناکی و پئی راست و دروست و نه م په یامه پیروژه، بۆیه خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ﴾ نه کا بلین: له لایه ن خودا وه مژده ده رو ترسینه رمان بۆ نه هاتوه، ده ی وا مژده ده رو ترسینه رتان بۆ هاتوه. واته: با نه و که سانه که ئاینیان ده ستکاری کردوه و گزپیویانه هیچ به لگه یه کیان به ده ستوه نه میئی نه لین: هیچ پیغه مبه ریک نه هاتوه بۆ لامان مژده ی چاکه مان بداتی و بمانترسیئی له خراپه نه و مژده ده رو ترسینه ر هات بۆتان، واته: موحه مه د (ﷺ) ﴿وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ خودا توانای هه یه به سه ر هه موو شتیکدا. ئیبنوجهریر گوئی: واته: من توانای نه وه م هه یه سزای نه وانه بده م که سه ریچیم ده که ن و پاداشتی نه وانه ش بده مه وه گوپرایه لیم ده که ن.^۱

﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَنْقُورِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ٢٠﴾ يَنْقُورِ أَذْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كُتِبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ٢١﴾ قَالُوا يَمْوَسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنَنْدْخُلُهَا حَتَّىٰ يُخْرِجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ٢٣﴾ قَالُوا يَمْوَسَىٰ إِنَّا لَنَنْدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ ٢٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُكْرَمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ٢٦﴾

مووسا (سه لامی خوا ی لیبی) چاکه کانی خودا وه بیر هۆزه که ی ده هیئیه ته وه فه رمانیان پی ده کات که بچنه ناو زهویه پیروژه که و یاخی بوونی هۆزه که ی له فه رمانه که ی

خودای مه زن باسی به نده و پیغه مبه ری خوی مووسای کوپی عیمران ده کات (سه لامی خوا ی لیبی) که چۆن نه و چاکانه ی خودا وه بیر گه له که ی هیئاوه ته وه و له دنیا و قیامه تدا پیی داو ن نه گه ر له سه ر

^۱ مسلم (۲۱۹۷/۴).^۲ الطبري (۱۵۸/۱۰).

پى راست بىننه وه و پاره ستاو بنو نه فرمويت: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَنْقُورِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ﴾ نه و كاتانهش موسا به هۆزه كهى خوى گوت: كه سه كانم ده بى هه رگيز ئيوه نه و چا كه يه له بير مه كن كه خودا ده ربارهى كردون، كه نه وه موو پيغه مبه رهى هه ر له ناو خوتان بو ناردون. هه ركاتى پيغه مبه رى كۆچى دواى كردبى، پيغه مبه رىكى تر له جى هاتوو له خوتان، له و كاتانهى ئىبراهيمى باوكتان هاتوه و هاتوه هه ر به و به رده و اميش بوه: نه و پيغه مبه رانه بانگيان كردوه بو لاي خوداو نه وهى ئيسرائيليان ترساندوه له سزاي نه و، هه تا دواى پيغه مبه ريان كه عيساي كوپى مهربه م (سه لامى خوى لىبى) پاشان موحه مبه دى كوپى عه بدوللاى ناردوه (ﷺ) كه له نه وهى ئيسماعيلى كوپى ئىبراهيمه (سه لامى خويان لىبى). كه به پيژترين پيغه مبه ره له ناو نه و پيغه مبه رانه دا له پيشيه وه هاتون. ﴿وَجَعَلَكُمْ مَلُوكًا﴾ چه ندين پاشاي له ناو خوتاندا دناوه. عه بدوره زاق گوتى له ئىبنوعه بياسه وه ﴿وَجَعَلَكُمْ مَلُوكًا﴾ واته: ژنو خزمه تچى و مالى پيداون. ^١ حاكم له موسته رده كه كيدا (المستدرک) پيوايه تى كردوه له ئىبنوعه بياسه وه گوتى: ژنو خزمه تچى پيداون. ﴿وَأَتَّكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ نه و شتهى به ئيوه داه، به هيچ كهس له م دنيايه دا نه دراوه. گوتى: مه به ست پى نه وانه يه كه له و سه رده مه دا له گه ل نه وان ژيان. پاشان حاكم گوتى: نه م فرموده يه به مهرجى بوخارى و موسليم سه حيحه، به لام نه وان نه يانه يئاوه ^٢ قه تاده گوتى: نه وان يه كه م كهس بوون كه خزمه تچيان بو خويان گرتوه. ^٣ وه له م فرموده يه دا هاتوه: (هه ركه سى له ئيوه به يانى هه لسى و لاشه تى ته ندروست بى و ترسى له گيانى خوى نه بى و پۆزى نه و پۆزه ي هه بى، وهك نه وه وايه هه موو دنياى بو كۆكرا بيه ته وه به ته واوى) ^٤ خوداي گه وده نه فرمويت: ﴿وَأَتَّكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ نه و شتهى به ئيوه داه، به هيچ كهس له م دنيايه دا نه دراوه. واته: دنياى نه و كاته، چونكه نه وهى ئيسرائيل به پيژترين خه لكى زه مانى خويان بوون له ويئانه كان و قيبتيه كان و به ره كانى ترى نه وهى ئاده م. وهك خوداي مه زن فرموويه تى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ ^٥ ئيمه كتىب و كارزانى و پله ي

^١ عبدالرزاق (١٨٧/١).^٢ الحاكم (٣١٢/٢)، فرموده يه كى سه حيحه له سه ر مهرجى بوخارى و موسليم.^٣ الطبري (١٦٣/١٠).^٤ التيرمىزى (٢٣٤٦)، فرموده يه كى حه سه نى غه رييه.^٥ الجاثية (١٦).

پیغەمبەراییە تیمان دا بە نەوێ ئیسرائیل. پۆزی پاک و چاکیشمان پێدان، پێزیشمان دان بە سەر هەموو خەلکی دنیادا. خودای گەورە باسی موسا دەکات (سەلامی خوای لێبی) کاتی که پێیان گوت:

﴿يَمْوَسَىٰ اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ۝١٣٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هُم بِفِيهِ وَيَطِلُّ مَا كَانُوا

يَعْمَلُونَ ۝١٣٩﴾ قَالَ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَبْغِيَكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١ گوتیان: ئەو موسا

خودایە کمان وەك خوداکانی ئەوان بۆ پەیدا کە، گوتی: ئێوە هۆزێکن کە هیچ نازانن. ئەو کارەو ئەوان

دەیکەن، بێ بەهرە و هەرچی دەیکەن بە فەرۆیە. ئایا ئێوە دەتانهوێ جگە لە خودا پەرستراویکتان بۆ

دابێنم، کە ئەو خودایە پێزی ئێوەی داو بە سەر جیهانیاندا. مەبەست لێرەدا پێزدانیانە بە سەر خەلکی

ئەو زەمانەو خۆیاندا. چونکە ئەم ئوممەتەو پیغەمبەر(ﷺ) بە پێزترە لەوان و بە پێزترە لە لای خودا

پەیاوە کەیشی تەواوترە و بەرنامە کەیشی زۆر پێکترە و پیغەمبەرە کەیشی بەرچێزترە و خواوەن

دەستەلات و پۆزی دارتەن و مال و مندالیان زۆرترە و ولاتیان فراوانترە و پایەدارترین خودای گەورە

ئەفەرموێت: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ ١ ئا بەو شێوەیە ئێمە

ئێوەمان کردۆتە ئوممەتیکی هەلبژاردەو میانە پەرەو. بۆ ئەوەی بێن بە شایەت لە سەر خەلکی. وە لەم

ئایەتەدا کە خودای گەورە ئەفەرموێت: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ ٢ ئێوە چاکترین کۆمەڵەن لە ناو

خەلکی دنیادا سەرتان هەلداو. چەند فەرموودەو مەواتەرمان (المتواتر) باس کردووە لە بارەو پێزی

ئەم ئوممەتەو لە لای خودا. پاشان خودای مەزن باسی موسا (سەلامی خوای لێبی) دەکات کە

ئەوێ ئیسرائیل هان ئەدات بۆ جیهاد کردن و چوونە ناو (بیت المقدس) کە لە زەمانی یەعقوبی

باوکیاندا لە ژێر دەستی ئەواندا بوو، کاتی کە بەخۆی مال و مندالەکانیەو کۆچیان کرد بۆ ولاتی

میسر لە سەر دەمی یوسفدا (سەلامی خوای لێبی) پاشان لەوێ مانەووە هەتا هەتا لە گەڵ موسا

(سەلامی خوای لێبی) لێی دەرچوون، سەیریان کرد کۆمەڵێک لە عەمالیقە بەزەبەرەکانی تیایە و داگیریان

کردووە و خستویانەتە ژێر دەستەلاتی خۆیان. موسا (سەلامی خوای لێبی) فەرمانی پێکردن بچنە

ناوی و شەر لە گەڵ دۆژمنەکیان بکەن، مژدەو سەرکەوتن و زāl بوونی پێدان بە سەریاندا، بەلام ئەوان

فەرمانەکیان بەجێ نەهێناو سەرپێچیان کرد لە فەرمانەکی، بۆیە سزا دران بە پۆشتن بۆ چۆلەوانی

بە سەرگەردانی هەر دەسورپانەو و نهیان دەزانی پوو لە کوێ بکەن. ماوەی چل سال. وەك تۆلەیک

لێیان لە سەر ئەو سەرپێچیەیان لە فەرمانی خودای گەورە، خودای گەورە باسی موسا دەکات

^١ الاعراف (١٣٨-١٤٠).

^٢ البقرة (١٤٣).

^٣ آل عمران (١١٠).

(سهلامی خوی لیبی) که فرموده‌تی: ﴿يَقَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ نئی که له که م بچنه نه و سهر زهمینه پیروزی خودا بۆ نیوهی بریار داوه و بۆونوسراوه. واته: که خودا به لئنی پیدان له سهر زمانی باوکتان یه عقوب که مولکی نه و که سانه یه که خاوهن باوه په له نیوه. ﴿وَلَا تَرَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ﴾ به ره و پاش مه که پینه وه و واز له جیهاد مه مینن ﴿فَنَقَلِبُوا خَاسِرِينَ﴾ (نه کهر په یمان بشکینن) به زیانتان ته و او ده بی. گوتیان: نئی موسا، گرویه کی زۆردارو ملهور له ویدان، تا نه وانه ی لی دهرنه چی، نیمه ناچینه ناویه وه. نه کهر نه وانه له و شوینانه بچنه ده ری، نه و سا که ده چنه ناوی. واته: بیانویان به وه هینایه وه که نه و ولاته ی تو فرمانمان پیده که ی که بچینه ناوی و شهر له که ل خه لکه که ی بکه یین، گرویه کی زۆردارو ملهوری تیا یه و زۆر به میزو به توانان نیمه ناتوانین به رانبه ریان بوه ستین و شهریان له که لدا بکه یین، هه تا نه وانه ی تیا بیت نیمه ناتوانین بچینه ناوی و چاریان ناکه یین.

وتاری یوشعی کوری نون و کالبی کوری یوفه نا

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنَّمَّ اللَّهُ عَلَيْهِمَا﴾ دوو پیاو له وانه وا له خوا ده ترسان و بهر چاکه ی خودا که وتبوون، پییان گوتن: واته: کاتی که نه وه ی ئیسرائیل سه ریچی فرمانی خودا و شوینی پیغه مبه ری خودا موسا (سهلامی خوی لیبی) نه که وتن، نه و دوو پیاوه هانیان نه دان، که بهر چاکه ی خودا که وتبوون و له و که سانه بوون که له فرمانی خودا ده ترسن و ترسی توله ی خودایان هیه. وه هندی به م شیوه یه نه م نایه ته یان خویندوه ته وه: ﴿قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ﴾ واته: دوو پیاو له وانه ی خه لکی لییان ده ترسان. له بهر پیزو پله ی کومه لایه تیان گوتراوه: نه و دوو پیاوه یوشعی کوری نون و کالبی کوری یوفنا بوون. نه مه قسه ی ئیبنوعه بباس و موجهیدو عیکرمه و عه تیه و سوودی و په بیعی کوری نه نه سو که سانی تریشه له زانیانی پیشینه و پاشینه ش (السلف و الخلف) (په حمه تی خویان لیبی) گوتیان وه که خودای که وره نه فرمویت: ﴿ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ له ده روزه ی شار بچنه ژوره وه و هیرشیان بۆ بهرن، هه ر که پییان خسته نه و دیوه بیگومان سه رده که ون نه کهر نیوه برواتان به خوا هیه خوتان به خودا بسپین. واته: نه کهر پشتتان به خوا به ست و فرمانی نه وتان به جیهینا و شوین پیغه مبه رکه ی که وت. خودا سه رتان ده خات به سه ر دوزمه کانتاندا و زالتان ده کات به سه ریاندا و ده چنه ناو نه و شاره وه که خودا بۆی نووسیون و بریاری داوه بۆتان.

ناموزگاری نه و دوو پیاوه هیچ سودیکی پی نه گه یاندن ﴿قَالُوا يَكُونُ إِنَّ لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ﴾ گوتیان: نهی موسا هه تا نه وان له و شوینه بن، نیمه هرگیز زات ناکه بن بچینه نه وی، خوت و په روه ردگارت بچن شه پریان له گه ل بکهن، نه وای نیمه لیسه دانیشتونین و چاوه پوانین. نه مه سه ریچی کردن بوو له جیهاد و گوی نه دان به فرمانی پیغه مبه ره که یان و خو شاردنه وه بوو له شهر کردن له گه ل دوزمن.

وه لامي چاکی هاوه له کانی پیغه مبه ره (ﷺ) له پوژی به دردا

چهند وه لامیکی چاک و جوان بوو که هاوه له کانی پیغه مبه ره دایانه وه به رانبر به پیغه مبه ره (ﷺ) کاتی که وتویژی له گه لدا کردن له پوژی به دردا بو شهر کردن له گه ل قوره یشیه کاندای که هه موو هاتبوون بو پزگار کردن کاروانه که یان که نه بوسوفیانی له گه لدا بوو، کاتی که کاروانه که یان له ده ست چوو بیگرن، نه و هه موو خه لکه ی قوره یش که هاتبوون بو پزگار کردن کاروانه که لییان نزیک بونه وه. ژماره ی نه مان نزیکه ی نوسه د هه تا هزار که س ده بوون. به که لو په لی جهنگه وه وه که تیرو شیرو قه لغان و شمشیر، خویان ناماده کردبوو. نه بوبه کردستی کرد به قسه کردن و قسه ی جوانی کرد. پاشان نه ویش قسه ی کرد له کوچه ریه کان کردی، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هه ر ده یفه رموو: (نه ی موسولمانه کان پاوژم بو بکهن) نه مه ی بویه نه فهرموو هه تا بزانی نه نساریه کان چی ده لئین. چونکه نه وانه زورینه ی نه و خه لکه بوون له و کاته دا. سه عدی کوپی مه عاز گوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ده لئی مه به ستت نیمه یه؟ سویند به و که سه ی تقوی ناردوه بو نیمه به هه ق، نه گه ر بماننیریه ناو نه و دیاریاوه و خوت بخه یته ناویه وه له گه لدا خو ده خه یته ناوی یه که سمان لی دوا ناکه وی. نیمه پیمان ناخوش نیه نه گه ر سبه ینی پووبه پووی دوزمنمان بکه یته وه، زور به نارامین له گه ل جهنگداو، راستیشین له کاتی به یه که گه یشته دا، هیوامان وایه که خودا که شتی وات پیشان بدات له باره ی نیمه وه چاوتی پی روشن بیتته وه. ده ی به پیمانکه له سه ر خوا با برۆین، پیغه مبه ری خودا زور دلخوش بوو به قسه کانی سه عدو نیشانه ی شادی پیوه دیار بوو. نه بوبه کری کوپی مه رده وه یهی (مردویه) پیوایه تی کردوه له نه سه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) کاتی به ره و به در که وته پی پاوژی به موسولمانه کان کرد، عومه ر قسه ی خوی بو کرد پاشان داوای پاوژی لیکردن، نه نساریه کان گوتیان: نه ی نه نساریه کان پیغه مبه ری خودا (ﷺ) مه به ستی نیوه یه. نه وانیش گوتیان: نه وسا نیمه نه وه نالئین که نه وه ی نيسرائیل گوتیان به موسا (سه لامي خوای لیبی): ﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَهُنَا

قَعِدُوكَ ﴿ تۆ پەروەردگارت بپۆن شەریان لەگەڵ بکەن ئیمە لیڤە دا دانیشتوین. سویند بەو کەسە
تۆی بە هەق پەوانە کردووە ئەگەر بمانبەیت بۆ ناو جەرگە (بەرك الغماد) شوینیکە لە سەروی
یەمەنەو دین لەگەڵدا. ئیمامی ئەحمەد و نەسائی و ئیبنو حبان پیاویەتیان کردووە^۱ بوخاری پیاویەتی
کردووە لە (المغازي) دا لە بەشی تەفسیرە کەیدا گوتی: میقداد لە پۆژی بەردا گوتی: (ئەی پیغمبەری
خودا) (ﷺ) ئیمە وا بە تۆ نالین وەک نەوێ ئیسرائیل بە موسایان گوت: ﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ
فَقَتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَعِدُوكَ﴾ بە لکو بە فرموو ئیمەیش لەگەڵتین^۲.

دوعای موسا (سەلامی خۆی لیبی) لە جوولە کە

خودای مەزن ئەفرمویت: ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ﴾ موسا گوتی: پەروەردگارم، تۆ دەزانی کە من دەستم هەر بەسەر خۆم و براکەمدا هەیه،
ئەوانە بە قسە من ناکەن. سا تۆ من و هۆزە لە پێ لادەرە کەم لە یەکتەری جیا کەرەو، واتە: کاتی
نەوێ ئیسرائیل پشتیان کردە جیهاد کردن. موسا (سەلامی خۆی لیبی) توپە بوو لییان دوعای
لیکردن و گوتی: ﴿رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي﴾ واتە: هیچ کەسێ لەوانە گوێپایە لیم ناکەن
فرمانی خودا بە جیبینن وەلامی ئەو بانگە من بدەنەو، تەنیا خۆم و هارونی برام لەگەڵ ﴿فَافْرِقْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ عەوفی گوتی لە ئیبنو عەبباسەو: واتە: دادوهری بکە لە نێوانماندا^۳
عەلی کوپی ئەبوتە لەش هەر وای گوتووە لە ئیبنو عەبباسەو^۴ زەحاکیش هەر وای گوتووە، تۆ
دادوهری بکە لە نێوانماندا و بریارمان بۆ بدە. کەسانی تریش گوتویانە: لە یەکتەر جیامان بکەرەو.

قەدەغە کردنی جوولە کە لە چوونە ناو زەویە پیروزە کە چل سال

﴿قَالَ﴾ خودای مەزن ئەفرمووی: ﴿فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ ئەو
ماوەی چل سال بەشیان لەم ولاتە دا براو لە زەمیندا وێڵ و سەرگەردان دەبن. کاتی کە موسا (سەلامی
خۆی لیبی) دوعای لیکردن کە پشتیان هەلکرد لە جیهاد کردن. خودای گەورە بریاری دا کە نابێ
ماوەی چل سال بچنە ناو ئەو زەمینە پیروزە و لێی قەدەغە کردن. لە چۆلە وانیە کدا هەمیشە بە

^۱ أحمد (۱۰۵/۳)، النسائي في الكبرى (۲۳۴/۶)، ابن حبان (۱۰۹/۷)، ئەم فرمودە سەنەدەکانی سەحیحە.

^۲ البخاري (۴۶۰۹).

^۳ الطبري (۱۸۸/۱۰).

^۴ الطبري (۱۸۹/۱۰).

^۵ الطبري (۱۸۹/۱۰).

سەرگەردانی دەسورپانەو، ھەر چەندیان دەکرد لێی دەرنەدەچوون، شتی زۆر سەرسورپینەرو غیرە
سروشتیان بەسەردا ھات. لەویدا ھەور کرا بە سیبەر بۆیان، گەزۆو شیلەقیان (پیشۆلەیان) بۆ
دابەزینراو دەرھینانی ناوی پۆشتوو لە بەردو چەندین موعجیزە ی تریش کە خودا کردی بە پشتگیری
موسای کوپی عیمران (سەلامی خۆی لێی) ئا لەویدا تەورات ھاتە خوارەو و پەیرەو پڕۆگرامیان
قوبە ی عەھدیاشیان (قُبَةُ الْعَهْد) بۆ کرا کە پێی دەگوترا: قوبە ی زەمان (قُبَةُ الزَّمان).
پزگار کردنی (بیت المقدس)

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ چل سال بە سەرگەردانی لەسەر
زەویدا دەسورپانەو ﴿أَرْبَعِينَ سَنَةً﴾ مەنسوبە بە وتە ی ﴿يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ کاتی کە ماوە کە
تەواو بوو، یوشعی کوپی نون (سەلامی خۆی لێی) لەگەڵ خۆی بردنی، یان ئەوانە ی لەوان مابونەو
لەگەڵ ئەوانی تریش لە ئەوێ ئیسرائیل لە کتیی دووھەمەو و بەرەو (بیت المقدس) بردنی و گەمارۆی
دا، لە پۆژی ھەینیدا دوا ی عەسر پزگاری کرد، کاتی کە خۆر بەرەو ئاوا بوون دەچوو، یوشع ترسا
لەوێ کە شەمەیان بەسەدا بیت گوتی: (بە خۆر) تۆ فەرمان پیکراوی و منیش ھەر فەرمان پیکراوم،
مأمور ووتی: ئە ی خودایە بۆم بگرە، خودا گرتی ھەتا پزگاری کرد. خودا فەرمانی دا بە یوشعی کوپی
نون کە فەرمان بکات بە ئەوێ ئیسرائیل کاتی کە دەچنە (بیت المقدس) کە بە سوژدەو لە
دەرگا کەو بەچنە ژۆرەو، ئەوان بلێن (حطّة) واتە: گوناھەکانمان لێ لابەرە. ئەوێ فەرمانیان پیکرا
بوو گۆریان، بە قنگە خشلی دەپۆشتن و دەیانگوت: دەنکیک لە مویە کدا (حبة في شعرة) ئەمانە ھەموو
لە پیشەو لە سورەتی بەقەرەدا باس کراوە. ئیبنوئەبی حاتم پێواپەتی کردووە لە ئیبنوئەبباسەو
لەم ئایەتەدا: ﴿فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ گوتی: چل سال سەرگەردان
بوون، موسا و ھاروون (سەلامی خۆیان لێی) کۆچی دواپیان کرد لەو چۆلەوانیەدا، ئەو کەسانە ی
دوا ی ئەو چل سالە مانەو، یوشعی کوپی نون و دە ی خستە بەریان کاتی کە کارەکانی موسای گرتە
دەست (سەلامی خۆی لێی) ھەر ئەویش بوو قودسی پیرۆزی ئازاد کرد ھەر ئەویش بوو پێی گوترا:
ئەمڕۆ پۆژی ھەینیە. ویستیان ئازادی بکەن خۆر بەرەو ئاوا بوون دەچوو، بانگی لە خۆر کرد: من
فەرمانم پیکراوە و تۆیش ھەر فەرمانت پیکراوە، خۆر وەستا (لە ترسی ئەوێ ئەکات ئازاد کردنە کە
بکەوێتە شەوی شەمەو ئەوێ ئیسرائیل شەمە بگرن و بیکەنە پشوو) ھەتا ئازادیان کرد. مال و
سامانی وایان تیا بینی کە ھەرگیز لە وێنە ی نەبینرا بوو. نزیکیان کردەو لە ئاگر، ئاگری تی نەچوو.
یوشع گوتی: خەیانەتکاریان لەناودایە. سەرۆکی دەستەکانی بانگ کرد کە دوانزە پیاو بوون پەیمانی لێ
دەسەندن، دەستی یەکیکیان لکا بە دەستیو گوتی: خەیانەتە لەلای تۆیە دەری بیئە. سەری

گایه کی له زێڕ ده ره مینا له دوو چاکه ی له یاقووت و دانه کانی له مرواری بوو له گه ل نه وانه ی تردا داینا که دانرا بوو بۆ نزیک بونه وه له خوا (العریان) ناگری بۆت و سه تاندی (نه و سوتاندنه نیشانه ی وه رگرتنی بووه) نه م ده قه نمونه ی هه یه له فه رمووده ی سه حیحا.

خودای مه زن دلنه وایی موسا ده کات (سه لامی خوای لیبی)

خودای گه وره نه فه رمویتی: ﴿فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ خه م بۆ نه م هۆزه له پێ ده رچوانه مه خۆ. نه مه دلنه وایه بۆ موسا (سه لامی خوای لیبی) واته: هه یج خه م مه خۆ و دلگران مه به بۆیان له سه ره نه وه ی که به سه رم هینان، چونکه نه وانه شایسته ی نه و سزایه بوون. نه م به سه رهاته سه رزه نشتی جووله که کانی له خۆ گرتوه و باسی بی ئابرویی و سه رپێچه کانیان ده کات به رانبه ر خوداو پێغه مبه ره که ی گوێ نه گرتنیان بۆ نه و فه رمانانه ی که نه دریت به سه ریاندا له باره ی جیهاد کردنه وه. چونکه زۆر لاواز بوون به رانبه ر دوژمن و نه یان ده توانی بچن به گزیاندا و شه پیان له گه ل بکه ن، له گه ل نه ویش که موسا (سه لامی خوای لیبی) خۆی له گه لیاندا بوو که هه لبژارده ی خودا بوو له ناو خه لکی نه و سه رده مه داو خودا خۆی وتوێژی له گه لدا کردبوو. به لینی سه رکه وتن و زال بوونیشی پێدا بوون به سه ر دوژمنه کانیاندا. نه مه یشیان به چاوی خۆیان بینی که خودا به فیرعه نی دوژمنیان، چون سزای داو تو له ی لی سه ندو خۆیی و سوپاکه ی له ده ریادا نو قم کرد، نه وان سه یریان ده کرد هه تا چاویان به تیا چوونی پووناک بێته وه. زۆریشی به سه ردا تینه په ریوو، پاشان خۆیان لانه دا له شه ر کردن له گه ل خه لکی شاری که له چاوی ولاتی میسردا هه ر زۆر ژماره یان که مترو پێویستی شه پیشان زۆر که متر بوو. نه و کاره خراپ و ناشیرنه یان بۆ هه موو خه لکی ده رکه وت، وا سوک و پسا بوون که تاریکایی شه و هه یج شتی داینه ده پۆشی و له نه فامی و گو مراهی خۆیاندا سه رکه ردان بوو بوون، نه وانه دوژمنی خودا بوون و خودا رقی لییان بوو. که چی له گه ل نه وه یشا ده یانگوت: ئیمه فه رزه ندان و خوشه ویستانی خوداین خودا نه و پوه یان په ش بکات که گوپی و کردی به پوی به رازو مه یمون. تووشی نه فره تیکی وا بوون به ره و ناو ناگری بلێسه دار پاپیچی کردن و تا هه تا هه تایه تیدا به میننه وه، هه ر واشیان به سه ر هات. سوپاس و ستایشی هه تا هه تایه بۆ خودای مه زن و بالاده سته.

﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبَلُ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ بِإِذَى إِلَيْكَ لَأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَبْنِئَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ذَبَابًا فَتَكُونَ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾﴾ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي

الْأَرْضِ لِرِيَّةٍ، كَيْفَ يُؤَرِّى سَوَاءَ أَخِيهِ قَالَ يَتَوَلَّقِ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغَرَابِ فَأُؤَرِّى

سَوَاءَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

به سهرهاتی قابیل و هابیل

خودای گه وره باسی سهرته نجامی ستم و چه سوودی و زور داری و بی به زهیی دوو کوپره که ی نادهم ده کات که قابیل و هابیل که چون به کیکیان ده ستریزی کرده سهر نه وی تریان و کوشتی. چه سوودی پی بردو به ناهق کوشتی. له بهر نه و به هر وی خودا به برا که ی دابوو به وی نه دابوو. نه و قوربانیه ی که برا که ی له بهر په زامه ندی خوا کرد بووی خودا لی و هر گرت. کوژراوه که سهر که وتنی به ده ست هیئاو تاوانه که ی له سهر خوی هه لگرت و لایداو چوو نه و به هشت. بکوژه که یش به نوشوستی و دؤراوی هه ردو دنیا گه پایوه وهك خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ﴾ هه روه ها تو (نه ی موچه ممد (ﷺ)) دهنگو باسی پاستی پووداوی نیوان هه ردو کوپره که ی ناده میان بو بخوینه وه. واته: به سهرهاتی نه و دوو کوپره ی نادهم باس بکه بو نه و سته مکارو چه سوودانه ی که له هاوه لانی به رازو مه ی مونه کان له جووله که کان و نه وانه یش وهك نه وانه و له وان ده چن. که قابیل و هابیلن. چه ندین که س له زانایانی پیشینه و پاشینه نه م باسه یان گیراوه ته وه. ﴿بِالْحَقِّ﴾: به پاستی که پووداویکی دیارو ناشکرایه و هیچ گومان و درو و گوران و زیادی و که میه کی تیدا نیه. وهك خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ﴾^۱ بیگومان نا نه مانه به سهرهاتی پاستن. وه نه فه رمویت: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ﴾^۲ نیمه سهرگوزشته ی پاستی نه مانه ت بو ده گیرینه وه. وه نه فه رمویت: ﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ﴾^۳ قسه ی پاست له سهر عیسای کوپی مه رینه م هر نه مه یه. له و به سهرهاتانه ی قابیل و هابیل که چه ندین که س له زانایانی پیشینه و پاشینه (السلف و الخلف) باسیان کردوه، خودای مه زن پیگه ی دا به نادهم (سه لامی خوی لیبی) که کچه کانی له کوپره کانی ماره بکات له بهر پیویستی نه و کاته. به لام گوتویانه: ههر سکی دوو مندالیان کوپریك و کچیك. کچی ههر سکیك له کوپی سکه که ی تر ماره ده کردو به پیچه وانه شه وه. خوشکه که ی هابیل ناشیرین بوو، به لام خوشکه که ی قابیل زور جوان و پیکه وتوو بوو. ویستی بیبات بو خوی و نه یدات به هابیلی برای. نادهم (سه لامی خوی لیبی) نه یه یشت بیبات هه تا یه کی قوربانیهك نه که ن، گوتی:

^۱ آل عمران (۶۲).

^۲ الکهف (۱۲).

^۳ مریم (۲۴).

مهركه سى قوربانیه كه ی لی قبول کرا، نه و کچه بو نه و بی. قوربانیه كه له هابیل وهرگیرا له قابیل
 وهرنه گیرا، به و شیوه ی لیها ت كه خودای مه زن فرمویه تی له قورئانی پیروژدا. ئیبنه بی حاتم
 پیوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه گوتی: قه دهغه کرا بوو کوپو کچی كه به یهك سك له دایك بوین له
 یه کتری ماره بکرین، فرمان نه درا كه یه کیکی تر له براکانی ماره ی بکات، هه موو سکی كه مندالیان
 ده بوو یه کیکیان کوپ بوو نه وی تریان کچ بوو. هه ر به و شیوه یه یان ده کرد، نه گه ر کچیکی جوانیان
 ببوایه، پاشان کچیکی ناشیرینیشیان ده بوو. برای کچه ناشیرینه كه گوتی: خوشكه كه تم لی ماره بکه،
 منیش خوشكه كه م ماره ده كه م لیت. (قابیل) گوتی: نه خیر، من شایسته ترم به خوشکی خۆم، یه کی
 قوربانیه کیان کرد. قوربانی خاوه ن به رانه كه وهرگیراو قوربانی خاوه ن کشتوكاله كه وهرنه گیراو
 (براکه ی) گوشت^١ سه نه ده كه ی چاکه. خودای مه زن نه فرمویت: ﴿إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا
 وَلَمْ يُقْبَلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ کاتی هه ر یه که یان قوربانیه کیان
 کرد، له یه کیکیان وهرگیراو له وی تریان وهرنه گیرا (نه وه ی که لئی وهرنه گیرا، هه ره شه ی له وه ی تر
 کرد) گوتی: من ده بی بتکوژم، گوتی: خودا هه ر له و که سه ی قبول ده کات كه له خوا ده ترسی له هه ر
 کاره دا ده یكات. ئیبنونه بی حاتم پیوایه تی کردوه له نه بوده ردائه وه (أبو الدرداء) گوتی: نه گه ر بزانه
 خودا یهك نویژی لی وهرگرتووم، له لام خوشه ویستره له دنیا و له وه ی که تیایه تی، چونکه خودای
 که وره نه فرمویت: ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾. پاشان نه فرمویت: ﴿لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَى يَدِكَ لِتَقْتُلَنِي
 مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ نه گه ر تۆش ده ستم بو دریز که ی که
 بمکوژی من ده ست پیشخه ری ناکه م تۆ بکوژم. من له خودا (که په روه ردگاری دنیا به) ده ترسم. واته:
 برا چاکه که ی که خودا قوربانیه که ی لی قبول کرد له بهر له خواترسی کاتی که براکه ی هه ره شه ی
 کوشتنی لیکرد بی نه وه ی هیچ تاوانیکی هه بی، گوتی: ﴿لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَى يَدِكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ
 إِلَيْكَ لِأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ واته: نه گه ر تۆ ده ست دریزیم بو بکه ی و بمکوژی، من به و
 کاره خراپه ی که تۆ پیی هه لده سی وه لامت ناده مه وه، تا من و تۆ وهك یهك شهريك بین له و تاوانه دا.
 ﴿إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ من له خودا (په روه ردگاری دنیا به) ده ترسم له و کاره ی که تۆ ده که وی
 بیکه ی منیش بیکه م. به لکو خۆم ده گرمو به هیوای پاداشتی خودام. عه بدوللای کوپی عه مر گوتی:
 سویند به خوا نه م له براکه ی به هیزو توانا تر بوو، به لام له خواترسیه که ی پی پی نه نه دا. هه ر بویه له
 هه ردوو سه حیحه که دا هاتوه له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) که فرمویه تی: (کاتی که دوو موسولمان

^١ الطبري (٢٢٣/١٠).

پۈۈبە پۈۈى يەكترى بونەۋە بە شمشیرەكانیان بكوژو كوژداۋىش لەناو ئاگردان)، گوتیان: ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ئەمەيان بكوژە (واتە: حەقى خۆيەتى) ئەى كوژداۋەكە بۆ؟ فەرموۋى: (چۈنكە ئەمىش سور بوۋە لەسەر كوشتنى ھاۋەلەكەي)^۱، ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىردۈە لە سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقسەۋە لە كاتى فېتنەى عوسماندا گوتى: شاىەتى ئەدەم كە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرموۋىەتى: (لەمەۋلا فېتنە پەيدا دەبى، ئەۋەى دانىشتو تېيدا باشتەر لەۋەى كە مەلساۋە، ئەۋەى مەلساۋە باشتەر لەۋەى كە دەپوات، ئەۋەى دەپوات باشتەر لەۋەى كە پەلەى تيا دەكات) گوتى: ئايا دىت ھاتە مالەۋە بۆم ۋە دەستى بۆ دىژ كىردم ۋە كوشتى؟ فەرموۋى: (تۆش ۋەك كۆپەكەى ئادەم بە)^۲ تىرمىزىش ھەر بەم شىۋەىە پىۋايەتى كىردۈە، ئەم فەرموۋە، فەرموۋەىەكى حەسەنە.^۳ پاشان خوداى مەزن لەسەر زمانى كۆپە چاكەكەى ئادەم (سەلامى خۋاى لېبى) ئەفەرموۋىت: ﴿إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ﴾ من دەمەۋى تاۋانى كوشتنى من ۋە تاۋانى خۆت بېتە ملت، ئەۋسا تۆ دەچىتە ئاگرو (سزاي) تاۋانى ستەمكار ئەۋەىە. ئىبنوۋە بىباس ۋە مۇجاھىدو زەھاك ۋە قەتادە ۋە ئىبنوۋە رىر پىۋايەتيا لى كىردۈە.^۴ ﴿فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ئىتر دلى مەلئنا كە براكەى خۆى بكوژى، كوشتى ۋە كەۋتە ناۋ پىزى زىانبارانەۋە. واتە: دۋاى ئەۋ ئامۇژگارى ۋە ترساندەى براكەى كە كىردى، ھەر كوشتى. ئىبنوۋە رىر گوتى: كاتى (قابىل) ۋىستى براكەى بكوژى مىلى بادا، شەيتان گىيانەۋە رىكى گىرت ۋە سەرى نايە سەر بەردىك ۋە بەردىكى تىرى مەلگىرت ۋە كىشاي بەسەرىدا مەتا كوشتى، كۆپەكەى ئادەمىش سەىرى دەكرد، پاشان ئەۋىش ئەۋەى كىرد بە براكەى كە شەيتان كىردى.^۵ ئىبنوۋە بى حاتەم پىۋايەتى كىردۈە لە عەبدوللاى كۆپى ۋە مەبەۋە، لە عەبدۈرەھمانى كۆپى زەىدى كۆپى ئەسلەمەۋە لە باۋكىەۋە گوتى: سەرى براكەى گىرت بۆ ئەۋەى بىكوژى خۆى دا بە زەۋىداۋ سەرو لاشەى بۆ لاي خۆى پادەكىشا، نەىدەزانى چۆنى بكوژى، شەيتان ھات بۆ لاي ۋەتى: دەتەۋى بىكوژى؟ گوتى: بەلى، گوتى: ئەم بەردە مەلگىرە ۋە بىدە بەسەرىدا، گوتى: بەردەكەى مەلگىرت ۋە كىشاي بەسەرىداۋ سەرى شكاند، پاشان شەيتان بەپەلە ھات بۆ لاي حەۋاۋ ۋەتى: ئەى حەۋا، ئەۋسا قابىل ھابىلى كوشت. حەۋاىش پىۋى ۋە: ھاۋار بۆ تۆ كوشتن چۆن دەبى؟ گوتى: نە

^۱ فتح الباري (۳۵/۱۲)، مسلم (۲۲۱۴/۴).^۲ أحمد (۱۸۵/۱)، فەرموۋەىەكى حەسەنە.^۳ تحفة الاحوذى (۴۳۶/۶)، فەرموۋەىەكى حەسەنە.^۴ الطبري (۱۱۵/۱۰-۱۱۶).^۵ الطبري (۵۳۶/۴).

خوادن و نه خواردنه وه ناخوت و ناشجولئی. حهوا وتی: ئه وه مردنه، شهیتان: (بهائی) ئه وه مردنه دهستی کرد به هاوار کردن ههتا ئادهم هاته لای و هه هاواری ده کرد، پئی وت چیه؟ قسهی له گهلا نه کرد دوو جار گه پرایه وه بۆ لای هه قسهی له گه لدا نه کرد ئادهمیش وتی: هاوارو قیزه بهشی خوت و کچه کانت بی من و کوپه کانیشم سه رفرازو دور بین لیی. ﴿فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ چوه ناو پیزی زیانباران. له دنیاو له قیامه تدا، چ زیانی له مه گه وره تره؟ نیمامی نه حمه د پویایه تی کردوه له عه بدوللای کوپی مه سهوده وه کوتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فه رموی: (هیچ گیانی به ناهق ناکورئی مه گین یه که م کوپی ئادهم به شیکی له خوینه کهیدا هیه، چونکه ئه و یه که م کهس بوه کوشتنی داهیناوه).^۱ زانایانی فه رموده، ئه م فه رموده یان هیناوه جگه له نه بوداود.^۲ ئیبنو جهریر پویایه تی کردوه له عه بدوللای کوپی عه مره وه که دهیوت: به دب خترین کهسی له نهوی ئادهما ئه و کهسه یه که براکهی خوی کوشتوه، هیچ خوینی له سه ر زه میندا ناپژی، له و کاته وه که براکهی خوی کوشتوه مه گین بهشی له و خراپه ی (کوشتنه ی) پیده گات. چونکه ئه و یه که م کهس بوه کوشتنی داهیناوه.^۳ پاشان خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورِي سَوْءَ أَخِيهِ قَالَ يُنَوِّلَتِي أَعْجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُورِيَ سَوْءَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ﴾ خهوا قه له پره شهیه کی نارد خه ریک بوو زهوی هه لده کولی بۆ نه وه ی پئی نشان بدات که چۆن لاشه ی براکهی له خاکدا بشاریتته وه واتی: هاوار له خۆم، چۆن نه مزانی وه که نه و قه له پره شه بجولیمه وه و لاشه ی براکه م بشارمه وه. (به م کرده وه ی) هاته پیزی په شیمانان. سوودی و کهسانی تریش له هاوه له کانی وتیان: کاتی که لاوه که مرد (واته: براکه ی) له و بیابانه دا به جیی هیشت و نهیده زانی چۆن بیشاریتته وه، خودا دوو قه له پره شی برای یه کی نارد هاتن به یه کداو یه کیکیان نهوی تریانی کوشت و چالیکی بۆ هه لکه ندو پاشان خولی کرد به سه ریدا، کاتی (قابیل) نه وه ی دی وتی: ﴿يُنَوِّلَتِي أَعْجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُورِيَ سَوْءَ أَخِي﴾^۴ عه لی کوپی نه بوته لحه وتی له ئیبنوعه بباسه وه وتی: قه له پره شیک هات بۆ لای قه له پره شیک مرده وه بوو، خولی کرد به سه ریدا ههتا دایپۆشی، نه وه یش که براکه ی خوی کوشتبوو

^۱ أحمد (۳۸۳/۱)، فه رموده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۱۹۸/۱۲)، مسلم (۱۳۰۳/۳)، تحفة الاحوذی (۴۳۶/۷)، النسائی فی الکبری (۳۳۴/۶)، ابن ماجه (۸۷۸/۲).

^۳ الطبری (۲۱۹/۱۰).

^۴ الطبری (۲۲۵/۱۰).

وتسى: ﴿يَوَلِّيْٓٔ اَعْجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِثْلَ هٰذَا الْغَرَابِ فَاُوْرِيْ سَوَءَةً اٰخٰى﴾^١ ﴿فَاَصْبَحَ مِنَ النَّدِمِيْنَ﴾

چوهه پيزى په شيمانان. چه سهنى به سري وتى: دواى نه و زيانباريه خودا په شيمانيه كه ي ده رخت.

پيش خستنى توله ي سته م و برينى په يوه ندى خزمايه تى

له م فرموده يده دا هاتوه كه پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تى: (هيچ گوناځى نيه كه شاينه

نه وه بى خودا توله كه ي پيش بخت له دنيا دا له گه ل نه وه يش كه بوى ه لده گري له پوځى دوايدا بوى

خاوه نه كه ي، له سته م و پچراندنى په يوه ندى خزمايه تى)^٢ نه م كرداره ي قابيل ه ردووكيانى تيا كو

بوه ته وه، انا لله و انا اليه راجعون.

﴿مِنْ اَجَلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي اِسْرٰٓءِيْلَ اَنَّهُمْ مِّنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ

فَكَانَ قَتْلُ النَّاسِ جَمِيعًا وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَانَ نَجًّا اَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا

بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اِنْ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ﴿٣٢﴾ اِنَّمَا جَزَاؤُا الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ

اللّٰهَ وَرُسُلَهُٗمُ وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُقَتَّلُوْا اَوْ يُصَلَّبُوْا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ

خَلْفٍ اَوْ يُنْفَوْا مِّنَ الْاَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِى الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٣٣﴾ اِلَّا

الَّذِيْنَ تَابُوْا مِّنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهِمْ فَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٤﴾

پيوسته له سهر مروغه ريز له مروغه بگرى

خوداى مهن نه فرمويت: ﴿مِنْ اَجَلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي اِسْرٰٓءِيْلَ اَنَّهُمْ مِّنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ

نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَانَ قَتْلُ النَّاسِ جَمِيعًا وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَانَ نَجًّا اَحْيَا النَّاسَ

جَمِيعًا﴾ به ځوى نه م كار هوه فرمانيكمان بوى سهر نه وهى ئيسرائيل نارد، كه هر كه سى بيتاوانيك

بكوزى (كه نه گوناځى كردبى و نه خراپه ي له زهويدا لى پوودابى) وهك نه وهيه كه گشت خه لكى سهر

زهوى له ناوېردي و هر كه سيكيش بيتاوانيك پزگار بكات، وهك نه وه وايه كه هه موو خه لكى سهر زهوى

له مردن پزگار كړوه. واته: برپارمان داو نه وهى ئيسرائيلمان ناگدار كرد كه هر كه سى يه كى بكوزى

بى نه وهى كه سيكى كوشتبى يان خراپه يه كى له زهويدا كردبى، كوشتنى به ه لال بزاني وهك نه وه

وايه هه موو خه لكى كوشتبى، چونكه لاي خودا جياوازي له نيوان گيانيك و گيانيكى تردا نيه ﴿وَمَنْ

^١ الطبري (٢٢٦/١٠).

^٢ ابوداود (٢٠٨/٥)، فرموده يه كى چه سهنى سه حيحه.

أَحْيَاهَا ﴿ وَهَ كَه سَى مَرُوفَى لَه مَرْدَن پَزْكَار بَكَات. وَاتَه: كُوشْتَنَه كَهى بَه رَهْوَ نَه زَانَى وَ بَرِوَاشى وَابى. نَهْوَ هَه مَوو خَه لَكى دَلْنِيَان لَهْوَ كَه سَهْ وَ تَرْسِيَان لِيى نِيَه، هَه ر بُوِيَه خُودَاى مَه زَن نَهْ فَه رَمُويْت: ﴿فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا﴾ نَهْ عَمَهْ شَوْ كَه سَانى تَرْيِش وَ تِيَان: لَهْ نَهْ بَوَسَالْحَهْ وَه لَهْ نَهْ بَوَهْ رَهْ يَرَهْ وَهْ وَتَى: چَوَهْ لَآى عَوْسَمَان لَهْ وَ پَوُزَى (كَه لَهْ مَالَهْ كَه يَدَا بَوو) (يَوْم الدار) وَتَم: هَاتُوم يَارْمَهْ تِيْت بَدَهْ م، نَهْى گَهْ وَرَهْى مَوْسُولْمَانَان شَمْشِيَر وَهْ شَانْدَن خُوشَه (جِيى خُويَه تى) وَتَى: نَهْى نَهْ بَوَهْ رَهْ يَرَهْ، نَايَا پِيْت خُوشَه هَهْ مَوو خَه لَكى بَكُوزَى وَ مَنِيَش لَهْ گَهْ لِيَان؟ وَتَم: نَهْ خَيْر، وَتَى: نَهْ گَهْ ر تَو يَهْ ك پِيَاوَت كُوشْت وَهْ ك نَهْوَ وَايَه كَه هَهْ مَوو خَه لَكْت كُوشْتَبى، لِيَرَهْ بَرِوُ نِيَزَن دَرَاوى وَ پَادَا شْت وَهْ رَدَهْ گَرى وَ تَاوَانْبَار نَابى. گُوتى: هَاتَمَهْ دَهْ رَهْ وَهْ وَ شَهْ پَرَم نَهْ كَرْد. عَهْ لى كُوپى نَهْ بَوْتَهْ لَحَهْ گُوتى لَهْ نِيْبَنُوعَهْ بِيَا سَهْ وَهْ گُوتى: نَهْوَ وَهْ ك نَهْ مَهْ يَهْ كَهْ خُودَاى مَهْ زَن فَهْ رَمُويَه تى: ﴿مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا﴾ زِيْنْدُو كَرْدَنَهْ وَهْى نَهْوَ يَهْ كَهْ كَه سَى نَهْ كُوزَى كَهْ خُودَا كُوشْتَنى قَهْ دَهْ غَهْ كَرْدَهْ. نَهْوَ وَهْ ك نَهْوَ وَايَه كَه هَهْ مَوو خَه لَكى لَهْ مَرْدَن پَزْكَار كَرْدَبى. وَاتَه: هَهْ رَكَهْ سَى كُوشْتَنى خَه لَكى بَهْ لَوَهْ حَهْ رَام بى مَهْ گِيْن بَهْ هَهْ قى خُوى، نَهْوَ پَزْكَارى كَرْدَهْ لَهْ وَ كُوشْتَنَه^۱ مَوْجَاهِيْدِيَش هَهْ رَاى گُوتَهْ ﴿وَمَنْ أَحْيَاهَا﴾ وَاتَه: وَازى هِيْتَابى لَهْ كُوشْتَنى^۲ عَهْ وَفى گُوتى لَهْ نِيْبَنُوعَهْ بِيَا سَهْ وَهْ لَهْ م دَهْ قَهْ دَا كَهْ خُودَاى گَهْ وَرَهْ نَهْ فَهْ رَمُويْت: ﴿فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ دَهْ لِيْت: كَه سَى تَهْ نِيَا كَهْ سِيكى كُوشْتَبى كَهْ خُودَا كُوشْتَنى حَهْ رَام كَرْدَبى نَهْوَ وَهْ ك نَهْوَ كَهْ سَهْ وَايَه هَهْ مَوو خَه لَكى كُوشْتَبى^۳ سَهْ عِيْدى كُوپى جَوَبَهْ يَر گُوتى: هَهْ رَكَهْ سَى خُويِنى مَوْسُولْمَانى حَهْ لَال بَكَات (بَكُوزَى) وَهْ ك نَهْوَ يَهْ خُويِنى هَهْ مَوو خَه لَكى حَهْ لَال كَرْدَبى. نِيْبَنُوجَوْرَهْ يَج گُوتى لَهْ نَهْ عَرَهْ جَهْ وَهْ (الاعرج) لَهْ مَوْجَاهِيْدَهْ وَهْ لَهْ م نَايَهْ تَهْ دَا: ﴿فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ هَهْ رَكَهْ سَى خَاوَهْ ن بَاوَهْ پَى بَكُوزَى بَهْ نَهْ نَقَهْ سَت، خُودَا وَاى لِيْدَهْ كَات جَهْ هَهْ م جِيكَهْى بى وَ غَهْ زَهْ بى لِيْگَرْتَوَهْ وَ بَهْ ر نَهْ فَرِيْنى خُوى خَسْتَوَهْ وَ سَزَايَهْ كى زَوْر گَهْ وَرَهْ يَشى بُو نَامَا دَهْ كَرْدَهْ. پَا شَان دَهْ لِيْت: نَهْ گَهْ ر هَهْ مَوو خَه لَكِيْشى بَكُوشْتَايَهْ سَزَا كَهْى لَهْوَ زِيَا تَرى نَهْ دَهْ كَرْد. نِيْبَنُوجَوْرَهْ يَج گُوتى: لَهْ

^۱ الطبري (۲۲۵/۱۰).^۲ الطبري (۲۳۶/۱۰).^۳ الطبري (۲۳۳/۱۰).

موجاهیدەوہ لەم ئایەتەدا: ﴿وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَخْيَا النَّاسَ جَمِيعًا﴾ گوتی: ئەگەر کەسی نەکوشتی. بێگومان ئەو خەلکی لە کوشتن پرگار کردووە.

هەرهشە لە هەلەپۆو سنوور بەزینەکان

خودای مەزن ئەفرمویت: ﴿وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ﴾ پێغه مەبەرانیان زۆر بەلگەی پوون و ئاشکرایان بوو هێنان ﴿ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ﴾ بەلام زۆربەیەیان (دوای ئەم هەموو بەلگەیه) هەلەپۆو سنوور بەزین بوون، ئەمە سەرزدەنش و هەرهشە کردنە لیان لەسەر بەزانەدنی سنوورەکانی خودا دوای شارەزا بوونیان لێ، وەك بەنوقورەیزە و نەزیر و قینوقاع (بنو قریظە و النضیر و بني قینقاع) کە لە دەورووبەری مەدینەدا بوون، لە و جوولەکانە ی کە شەپیان لەگەڵ ئەوس و خەزەجدا دەکرد، کاتی کە شەپ لە نێوانیاندا پووی ئەدا، لە کاتی نەفامیدا. پاشان کە شەپە کە تەواو دەبوو، فیدیە ی ئەو کەسانەشیان ئەدا کە دەست بەسەریان کردبوون و دوستانە تیشیان دەکرد لەگەڵ ئەوانە ی کە لیان کوشتنبوون. خودای مەزن ئەو کارانەیان بە خراپ لە قەڵەم ئەدات و لە سورەتی بەقەرەدا ئەفرمویت: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ﴾

﴿ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِلَافِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسْرَىٰ تَقْدُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾^۱ پەیمانمان

لێتان وەرگرت کە: خوینی یە کتر مەپێژن و خۆتان لە زیدی خۆتان وەردەر مەنێن، پاشان دانتان بەو پەیمانەدا ناو خۆشتان شایەتی ئەدەن. لە دوای ئەوەش هەر خۆتان بوون کوشتارتان لە یە کتری دەکرد بە پشتیوانی خەلکی تر (بە تاوان و دەستدریژی) کۆمەڵی هەر لە خۆتان لە ولاتیان دەردەکەن، کە لیشتان دەست بەسەر دەکری هەمووتان خوینە کە ی ئەدەن، کە بۆشتان پەوا نیە دەریان بکەن، ئایا ئێوە پەوا بە هەندێ لە ناو پۆکی ئەو کتیبانە دەکەن و پەوا بە هەندێکی ناکەن؟ هەرکەس لە ئێوە ئەو بکات، دیارە لە ژیانی دنیا دا پەسوا دەبی و لە پۆژی قیامە تیشدا زۆر بە توندی ئازار ئەدریت. خودا لە هەموو کاریکیان ئاگادارە کە دەیکەن و بێئاگا نییە لێ.

^۱ الطبري (۲۳۵/۱۰).

^۲ البقرة (۸۴-۸۵).

سزای نه وانه ی که دژایه تی خوداو پیغه مبه رکه ی ده که ن و خراپه کارن

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ﴾ سزای نه و
که سانه ی دژایه تی خوداو پیغه مبه رکه ی ده که ن و له زه ویدا هه ولی خراپه کاری نه دهن، کوژدانه یان له
دار دانه یان برینی ده ست و قاچه پیچه وانه (دهستی راست و قاچی چه پ) یان له ولات دوورخرانه.
مه به ست به (المحاربة) واته دژایه تی کردن و سه ریچی کردن. نه مه یش نه و که سانه ده گریته وه که
خوانه ناسن یان پیگرن، یان ترس له پیگا دروس ده که ن و هه ولی خراپه کاری نه دهن له سه ر زه میندا، وه
هه ر خراپه و تاوانیکی تریش ده گریته وه. ئیبنو جهریر ریوایه تی کرده له عیکرمه و حه سه نی به سریه وه
که گوتویانه: ﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ هه تا ده گاته: ﴿أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾
له سه ر نه و بت په رستانه هاتوته خوار، هه رکه سی له وانه له پیش نه وه ی ده ست بگرن به سه ریدا
ته وبه ی کردبی، نه وه نه م که سه هیچ له مانه نایگریته وه. نه م ئایه ته نه و پیاره موسولمانه ناپاریزی و
پزگار ناکات له سزای کوشتن نه گه ر که سیکی کوشتبی یان خراپه ی له زه ویدا کردبی یان دژایه تی
خوداو پیغه مبه رکه ی کردبی (ﷺ) پاشان چوویته ناو خوانه ناسان و نه گیرابی، نه وه نابیتته پیگری
به جیهینانی نه و سزایه ی که بوی دانراوه^۱. (واته: ده بی نه و توله ی هه ر لی بسینری) نه بوداوودو
نه سائی ریوایه تیان کرده له پیگه ی عیکرمه وه له ئیبنو عه بباسه وه گوتی: ﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ
يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا﴾ نه م ئایه ته له سه ر بت په رسته کان هاتوته
خواره وه، که سی له وانه ته وبه بکات له پیش که ده ستگیر ده کری، نه وه نابیتته پیگری به جیهینانی نه و
سزای که بۆ دانراوه^۲. راستیه که ی نه وه یه نه م ئایه ته گشتگیره بۆ بت په رست و هه رکه سی تریش که
هه لسابی به و تاوانانه، وه ک بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کرده له فره مووده که ی نه بوقه لابه وه (که
ناوی عه بدوللای کوپی زهیدی جه رمی (الجرمی) به سریه) له نه نه سی کوپی مالیکه وه، که هه شت که س
له عوکل هاتنه لای پیغه مبه ر (ﷺ) په یمانیاں دایه له سه ر موسولمان بوون. ناو هه وای مه دینه یان پی
نه که وت، نه خوش که وتن، هاواریان برده لای پیغه مبه ر (ﷺ) پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی: (ئایا
له گه ل شوانه که مان و وشتره کان ده چنه ده ری شیرو میزی وشتره کان بخونه وه؟) گوتیان: به لی،
چوون و شیرو میزه که یان خواره وه و چاک بونه وه و شوانه که ی پیغه مبه ریان (ﷺ) کوشت و

^۱ الطبري (۲۴۴/۱).

^۲ أبوداود (۵۳۶/۴)، النسائي (۱۰۱/۷).

و شتره کانیانبرد، که نه وه واله به پیغه مبه (ﷺ) گه یشته وه، ناردی به شوینیا نداو پییان گه ین و
 مینانیانه وه. پیغه مبه (ﷺ) فرمانی دا دهست و پییان برین و چاویان کویر کردن و فری درانه بهر
 هه تاو تا مردن. وه له وته یه کی تر دا هاتوه: له بهر هه تاو فری دران داوای ناویان ده کرد ناویان پی
 نه نه درا. ^۱ خودای مهن نه فرمویت: ﴿أَنْ يَقْتُلُوا أَوْ يُصَلُّوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ

خَلْفٍ أَوْ يَنْفُوا مِنَ الْأَرْضِ﴾ علی کوپی نه بوت له گوتی له ئیبنوعه بیاسه وه: هه رکه سی چه ک
 به رزکاته وه له کومه لیک موسولمان، خه لکی ده ترساند له پیکادا، پاشان گیراو پیشه وای موسولمانان
 دهسته لاتی بوو به سهریدا ناره زوی خویه تی چی لیده کات. مه یلی لی بوو ده یکوژی. مه یلی لی بوو له
 داری نه دات، مه یلیشی له بوو دهست و پییان ده بری. ^۲ سه عیدی کوپی موسه ییب و مواهیدو عه تاو
 هه سنی به سری و ئیبراهیمی نه خه عی و زه حاک هه وایان گوتوه. نه مانه هه موو نه بوجه عفری کوپی
 جوبویر پیوایه تی کردوه. ^۳ نه م قسه یه نه وه ده گه یه نی که بو سه رپشکیه (للتخیر) وه که له قورئاندا
 نمونه ی نه مه هاتوه وه که له توله ی نیچیر پاوکردندا خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قُتِلَ مِنْ

النَّعْمِ بِحَكْمٍ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّرَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلٌ ذَٰلِكَ صِيَامًا﴾ ^۴ له توله ی
 نه وه دا ده بی ده بی وینه ی نیچیره کوژراوه که که فارهت بدات، دوو که سی دادگر بریاری له سه ر بدهن و
 نه وه که فارهته بهینیتته مالی که عبه و له وی بیکاته قوربانی یان بارته قاری نه و نیچیره خواردن بدات به
 هه ژاران یان به نه ندازه قیمة تی نه و نیچیره چند پوژ به پوژوو بی. وه که نه م نایه ته یش که خودای
 گه وره نه فرمویت له بارته قای پزگارانه دا (الفدية): ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّنْ

صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ﴾ ^۵ کیش له ئیوه نه خوشه یان سه ری نازاری هه یه، له بارته قای به پوژوو بی یان
 خیریک ببه خشیته وه، یان نازه لیک بکاته خیر له هه ر له ویدا. وه که نه م نایه ته یش که خودای مهن
 نه فرمویت له بارته قای شویندا: ﴿فَكَفَّرْنَاهُ بِطَعَامٍ عَشْرَةَ مَسْكِينٍ مِّنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ

كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ﴾ ^۶ ده بی له بارته قای نه وه دا خواردن بدهن به ده هه ژار له و خواردنه ی به

^۱ فتح الباری (۱۱۴/۱۲)، مسلم (۱۲۹۶/۳).^۲ الطبری (۲۶۲/۱۰).^۳ الطبری (۲۶۲-۲۶۳/۱۰).^۴ المائدة (۹۵).^۵ البقرة (۱۹۶).^۶ المائدة (۸۹).

ناسایی نه یدهن به خیزانی خوتان. یان ده بی جل و بهرگی ده هزار بدن، یا کویله یه ک پرگار بکن.
 پاشان خودای گوره نه فرمویت: ﴿أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ﴾ یان شار به دهر بکړین. هندی له
 زانایان ده لاین: مه به ست پی نه وه یه ه ول بدری ده ستگیر بکړی و توله ی لی بسینری. یان له ولای
 موسولماناندا راده کات و نامینی. ئیبنو جهریر پړوايه تی کردوه له ئیبنو عه بباس و نه نه سی کوپی مالیک و
 سه عیدی کوپی جوبه یرو زه حاک و په بیعی کوپی نه نه سو زوهری و له یسی (لیث) کوپی سه عدو مالیکی
 کوپی نه نه سه وه. هندی کی تریش کوتویانه: نه و که سه له و ولایته ی خوی دهر ده کړی بق ولایکی تر،
 یان کار به ده ست یان جیگره که ی له سر کاره که ی دوری ده خه نه وه به ته وای^۱ سه عیدی کوپی
 جوبه یرو نه بوشه عساء و (الشعفاء) سه سن و زوهری و زه حاک و موقاتیلی کوپی حه یان کوتیان: نه و
 که سه شاریه دهر ناکړی و له سر زه وی ئیسلامیش دهر ناکړی. هندی کی تر کوتویانه: مه به ست به
 دهر کردن لیړه دا به ند کردنه (السجن) پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي
 الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ نه م سزایه بق نه وانه پسوا بوونه له دنیا داو له پوځی
 قیامه تیشدا به شیان سزادانی گوره یه. وات: نه مه ی که باسم کرد له کوشتنیان و ه لواسینیان و برینی
 ده ست و پیان به پیچه وانه و (پاست و چه پ) شار به دهر کردنیان ه موو بق پسوا بونیانه له ناو خه لکدا
 له م ژیانته دنیا دا. له گه ل نه وه یش که خودا بوی ه لگرتون له سزای زور سه خت و گران له پوځی
 قیامه تدا، نه م نایه ته پشتگیری قسه ی نه و که سانه ده کات که ده لاین: نه م نایه ته له سر بت په رستان
 هاتوه ته خواره وه، به لام کومه لی موسولمانان له سه حیعی موسلیمدا هاتوه له عوباده ی کوپی
 سامیته وه (په زای خوی لیبی) کوتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) په یمانی لی وهرگرتین وه که له ژنانی
 وهرگرت، که له هیچ شتی کدا هاو ول بق خوا دانه نین و دزی نه که ین و داوین پیسی نه که ین و منداله کانی
 خومان نه کورین، نازاری یه کتری نه ده ین. ههر که س پاریزگاری له په یمانه که ی بکات له ئیوه
 پاداشته که ی له لای خودای مه زنه، ههر که سی شتی له مانته ی توش بوو توله ی لی ده سینری، نه و توله یه
 بارته قایه بوی. ههر که سیش خودا خوی بوی داپوشی، نه وه کاره که ی له لای خودا خویته تی. مه یلی لی
 بوو سزای نه دات و مه یلیشی لی بوو لیی ده بوری.^۲ وه له عه لیه وه (په زای خوی لیبی) کوتی:
 پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (که سی تاوانی له تاوانه کانی کرد له دنیا، سزادرا پیی، خودا
 له وه دادپه روه رتره که سزا که ی دووباره بکاته وه له سر نه و عه بده ی خوی. وه که سی تاوانی له
 تاوانه کانی کرد له دنیا داو خودا بوی داپوشی بی و چاوپوشی لی کرد بی. خودا له وه خاوه ن پیزتره که

^۱ الطبري (۲۶۸/۱۰-۲۷۰).^۲ مسلم (۱۲۳۲/۳).

سزای بداته وه له شتيكدا كه چاوپوشى ليكردوه).^١ نيمامى نه حمه دو تيرميزى و ئيبينوماجه رپوايه تيان كردوه، تيرميزى گوتى: فهرموده يه كى حه سه ن و غه ريبه، پرسىيان له (الدار القطنى) له باره ي نه م فهرموده وه گوتى: به مهر فوعى و مهر قوفى هاتوه به لام فهرفه عيه كى سه حيحه^٢ ئيبينوجهر رير گوتى: له م ده قه دا كه خوداى مه زن نه فهرمويت: ﴿ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا﴾ نه وه پرسوايه بؤيان له دنيا دا. واته: شهرمه زارى و پرسوايه و سزاو توله يه بؤى له دنيا داو له پؤزى قيامه تيشدا ﴿وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ له پؤزى سزاي گهره يان بؤ دانراوه. واته: نه گهر په شيمان نه بونه وه له و كاره يان كردويانه هه تا ده من. له پؤزى قيامه تدا نه وانه دواى نه و سزايه له دنيا دا دران، له وئيش سزاي گهره يان بؤ دانراوه. واته: جه زده به ي جه هه نم.^٣

سزاي دژايه تى لاده چى كاتى كه نه وانه ي دژايه تى ده كهن په شيمان ببه وه وه پيش نه وه ي ده ست بگيرى به سه رياندا

خوداى مه زن نه فهرمويت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ مه گين نه وانه ي پيش له وه ده كه ونه ژير ده ستان په شيمان ببه وه و توبه بكهن، ئيوه ش باش بزانن كه له پاش په شيمان بونه وه يان خوا له گونا ده بورى و دلوقانه. نه م ئايه ته له سه ر قسه ي نه و كه سانه ي كه وتويانه له سه ر خه لكى بت په رست هاتوه ته خواره وه، پوون و ئاشكرايه، به لام له باره ي نه و موسلولمانانه ي كه دژايه تى و شه پ ده كهن، نه گهر په شيمان بونه وه و ته وبه يان كرد نه وه كوشتن و هه لواسين و ده ست و پئيان نابري، له ئايه ته كه يشه وه ده رده كه وي كه هيج لايه كيان سزا نادرين، هاوه له كاني پيغه مبه ريش هه ر واياي كردوه. وه ك ئيبينو نه بى حاته م رپوايه تى كردوه له شه عبه وه وتى: حاريسه ي (حارثة) كوپى به درى ته ميمى كه خه لكى به سه ره بوو. خراپه و تاواني زورى كردبو له زه ويذا، قسه ي له گه ل هه ندئ خه لكدا كردبوو له قورپه يشيه كان له وانه حه سه نى كوپى عه ليمى و ئيبينوعه باس و عه بدوللاي كوپى جه عفه ر، كه داواى ليبوردين بؤ بكهن له لاي عه لى، لئى نه بورابوو. نه وئيش هاتبوه لاي سه عيدي كوپى قه يسى هه مه دانى و نه ميش له مالى خويدا دايناو، پاشان چوه لاي نيمامى عه لى پئى وت: نه ي گهره ي موسلولمانان چى ده لئيت له باره ي كه سيكه وه كه خراپه ي له زه ويذا كردوه و دژايه تى خواو پيغه مبه ره كه يشى كردوه، (په شيمان بوته وه) نه م ئايه تانه ي

^١ أحمد (١٥٩/١)، تحفة الاحوذى (٣٧٧/٧)، ابن ماجه (٨٦٨/٢)، تيرميزى گوتى: فهرموده يه كى حه سه نى غه ريبه.

^٢ الدار القطنى (٢١٥/٣).

^٣ الطبري (٢٧٦/١٠).

بۆ خويىندەۋە ھەتا دەگاتە: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ﴾ وتى: نامەى لىبوردنى بۆ
نوسى. سەعدى كوپى قەيس وتى: ئەو كەسە حارسەى كوپى بەدر بۆ. ئىبنوجەرىرىش پىۋايەتى
كردە. ئىبنو جەرىر پىۋايەتى كردە لە عامىرى شەعبىەۋە وتى: ئەى ئەبوموسا ئەمە شوپىنى پەنا
ھىنانى كەسىكە بۆتۆ. من فلانى كوپى فلانى مورادىم، ۋە من يەككە بوم لەو كەسانەى كە دژايەتى
خوداۋ پىغەمبەرەكەى (ﷺ) كردەۋ خراپەكارىشى لە زەۋىدا كردەۋ و پىش ئەۋەى دەست بىگرى
بەسەرىدا تەۋبەى كردەۋ. ئەبوموسا ھەلساۋ وتى: ئەم پىۋاۋە فلانى كوپى فلانە، كەس دەست نەداتە
پىنى بە چاكە نەبى، ئەگەر پاستى كرد، ئەۋە پىنى پاستگويانى گرتەتە بەر. ئەگەر درۆيشى كرد،
تاۋانەكانى خۆى يەخەى دەگرى، ماۋەيەكى زۆر مايەۋە، پاشان لەۋى پۆشت تاۋانەكانى يەخەى گرتو
خودا لەناۋى دا. ديسان ئىبنوجەرىر پىۋايەتى كردەۋ لە موساى كوپى ئىسحاقى مەدنىەۋە (المدنى)
كە عەلى ئەسەدى دژايەتى كردو لە پىگادا خەلكى دەترساندو دەيكوشتو مالى تالان دەكرد،
پىشەۋايانى ئىسلامو خەلكى تىرىش دەگەرپان بە دوايدا (ھەتا بىگرن) بۆ ھىچ كەس نەگىرا ھەتا ئەو
كاتەى ھاتو تەۋبەى كرد. كاتى كە گوئى لە پىۋاۋى بوو ئەم ئايەتەى دەخويىندەۋە: ﴿يَعْبَادِيَ الَّذِينَ

أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ نەى
بەندەكانى من، ئەى ئەوانەى لەبەلادان لە ئەندازە ناھەقىتان لە خۆتان كردەۋ، نابى ئىۋە لە بەزەبى
خوابى ھىۋا بن، چونكە لە ھەموو گوناھىك چاۋدەپۆشى، ئەو لىبوردەۋ دلۇقانە. لەسەر ئايەتەكە
ۋەستاۋ پاشان وتى: ئەى بەندەى خودا جارىكى تر بىخويىنەرەۋە، ئەۋىش دووبارەى كردەۋە بۆى.
شمشیرەكەى كردەۋە بە كىلانەكەيدا، پاشان ھات تەۋبەى كردو لە بەرەبەياندا ھاتە ناۋ مەدینەۋە خۆى
شۆردو پاشان چوۋە مزگەۋتى پىغەمبەرەى خوداۋ (ﷺ) نوپىزى بەيانى كرد پاشان لەلاى
ئەبومورەيرەدا لەناۋ ھاۋەلەكانى پىغەمبەردا (ﷺ) كاتى كە پۆشنى كرد خەلكەكە ناسيانو ھەلسان
بۆى، ئەمىش پىنى وتن، ئىۋە ناتوانن ھىچ شتىكم لەگەلدا بكن. من ھاتووم بۆ لای ئىۋە، پىش ئەۋەى
دەست بگرن بەسەرمدا تەۋبەم كردەۋ، ئەبومورەيرە وتى: پاست دەكات، دەستى گرتو بردى بۆ لای
مەروانى كوپى حەكەم كە لەو كاتەدا فەرمانپەرۋاى مەدینە بوو لە زەمانى مەعاۋىيەدا، وتى: ئەمە عەلىيە
ھاتوۋە تەۋبەى كردەۋ. كەستان بۆى نىيە ھىچى بەرانبەر بكات. بۆيشى نىيە بىكوئى. ۋازى لى ھىنرا لەو
شتانەى كە كەردبوى و عەفوۋ كرا. عەلى كە تەۋبەى كرد بەرەۋ دەريا كەوتە پى بۆ غەزا كردن لە پىنى
خودا. خۆى گەياندە پۆمەكانو كەشتىكەى لە كەشتى پۆمەكان نزىك خستەۋە لە دەرياداۋ پەلامارى

الطبري (۲۸۰/۱۰).

الزمر (۵۳).

كه شتى پۆمه كانى داو چووه ناو كه شتیه كه یان، نه وان چوونه لایه كى كه شتیه كه یان و نه میش له لایه كیدا بوو، كه شتیه كه یانى به خوښی و نه وانه وه لار كرده وه و هه لى گۆپرایه وه هه موویان به یه كه وه نوqm بوون و خنكان^١.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾
 ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَآتٍ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ
 الْقِيَمَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا
 وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾

فه فرماندان به له خوا ترسى و خو نزيك خستنه وه لى و عهزا كردن

خوداى مه زن نه فه رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ﴾ نه ی كه لى خاوهن باوه پان له خودا
 بترسن لیږده دا خوداى كه وړه فه رمان ده كات به عه بده بپواداره كانى كه لى بترسن، كاتى له خوا ترسى و
 گۆپرایه لى خرابنه پال یه كه مه به ست پى وازه یښانه له و شتانه ی كه قه ده غه ن و دوور كه و تنه وه یه لى یان.
 پاشان نه فه رمویت: ﴿وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ پى نزيك بونه وه به ره و خودا بگرن. سوفیانی سه وری
 وتى: باوكم بوى باس كردين له نه بوته لحه وه له عه تاوه له ئیبنوعه بیاسه وه وتى: واته: نزيك بونه وه^٢
 موجامیدو نه بووائیل و حه سه ن و قه تاده و عه بدوللای كوپى كه سیرو سوودى و ئیبنوزه یدو كه سانی
 تریش هر وایان وتوه. قه تاده وتى: واته: نزيك بینه وه لى به گۆپرایه لى و كار به و شتانه ی كه لى
 پازیه. ^٢ ئیبنوزه یدیش نه م ئایه ته ی خوینده وه: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ
 أَيُّهُمْ أَقْرَبُ﴾، نه و كه سانه ی نه وان هانایان بو ده بن. كامانیانه نزيكترن به دواى هؤدا ده كه پین كه
 بگن به په روه ردگاریان. ﴿الْوَسِيلَةَ﴾ نه وه یه كه هؤیه وه مه به ستى به دى ده هیڼرى وه نه و
 نیشانه یشه كه له جیكه دایه له به هه شتا، كه شوینی پیغه مبه رى خودا و (ﷺ) ماله كه یه تی له
 به هه شتدا. كه نزيكترین شوینی به هه شتى له ته خته وه (العرش) له سه حیى بوخاریدا هاتوه له
 جابیری كوپى عه بدوللوه وتى: پیغه مبه رى خودا (ﷺ) فه رموویه تی: (نه وه ی كاتى گوئى له بانگه

^١ الطبري (٢٨٤/١٠).

^٢ الطبري (٢٩١/١٠).

^٢ الطبري (٢٩١/١٠).

^١ الاسراء (٥٧). الطبري (٢٩١).

بلی: اللهم رب هذه الدعوة التامة و الصلاة القائمة آت محمداً الوسيلة و الفضيلة، و أبعثه مقاماً محموداً الذي وعدته إلا حلت له شفاعتي يوم القيامة^۱ واته: (ئهی خودایه، پهروه دندهی ئه و بانگهیشته تیرو ته و او نویتزه بهرده و امه، وه سیله و فه زیله (الوسيلة و الفضيلة) ببه خشه به موحه ممدو (ﷺ) په وانهی که ره ئه و جیگه سوپاسکراوه (المقام المحمود) که به لیتت پیداره، مه گین شه فاعه تی بۆ په و ده بی له پوژی قیامه تدا). وه له سه حیجی موسلیمدا هاتوه له عه بدوللای کوپی عه مری کوپی عاسه وه که بیستویه تی له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) نه یفه رموو: (کاتی گویتان له بانگنویتز بوو (بانگی ئه دا) نه وهی ئه و ده یلیت ئیوه یش وه ک ئه و بیلین، پاشان سلاوات له سه ر من بده ن، چونکه هه رکه سی سلاواتی له سه ر من بدات خودا ده سلاوات له سه ر ئه و ئه دات، پاشان داوای وه سیله م (الوسيلة) بۆ بکه ن، چونکه وه سیله جیگه یه که له به هه شتدا بۆ هیج که سی ته نیا بۆ عه بدی له عه بده کانی خودا نه بی، هیوام وایه من ئه و که سه بم، هه رکه سی داوای وه سیله م بۆ بکات شه فاعه تی بۆ په و ده بی) پاشان خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ تیبکوشن له پی ئه ودا (بچه غه زا) به لکو تووشی پزگاری بن. کاتی که خودا فه رمانی پیدان که دورکه ونه وه له قه ده غه کراوه کان و وازی لی بینن و گوپرایه لی فه رمانه کانی بن و ناکاری چاک بکه ن، له گه ل نه وه یشدا داوایان لی ده کات که بجه نگن له گه ل دوژمنان له خوانه ناسان و ئه و موشریکانه ی که له پاسته پی ده رچوون و لایان داوه و ئاینی پاستیان واز لیته ناوه، باوه پداران هه لده نی بۆ ئه و مه به ست، ئه و به لینه ی که داویه تی و ئاماده ی کردوه بۆ ئه و که سانه ی که گیانی خویان ده به خشن له پی ئه ودا له پوژی قیامه تدا له پزگاری و خوشبه ختی زۆر که وره و مانه وهی تاهه تایی هه رگیز دوا ی نایه ت و ناگوپی له ناو ناچی له کوشکی زۆر به رزو بلند و ئارام و پازاوه و شیوه جوان و شوینی چاکدا هه رکه سی له ویدا نیشته جی بی به هره مه نده و ناخوشی تووشی نایه ت و هه ر ده مینی و هه رگیز نامری و جل و به رگی پیسو چلکن نابی و هه رگیز لاویتی له ده ست نادات و هه میشه که نجه .

بارته قا (فدية) له خوانه ناس و مرناگیری له پوژی قیامه تدا و هه میشه و به رده وام له ناو ناگردان
پاشان خودای مه زن باسی نه وهی کردوه که ئاماده ی کردوه بۆ دوژمنه کانی له خوانه ناسان له سزاو تۆله ی سه خت له پوژی قیامه تدا و نه فه رمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٌ﴾ ئه و که سانه ی خوانه ناس بوون، نه گه ر هه رچی له م زه مینه دا هه یه و نه وه نده ی تریشی له گه لدا بی بۆ نه وهی

^۱ فتح الباري (۲۵۱/۸).^۲ مسلم (۲۸۸/۱).

خویانی پی بکړنه وه به هیوای نه وهی له جه زړه بهی پوځی قیامت پزگاتریان کات. وهرناگیری لیلیان و به هیچ ناچی و نازاری زور به ژانیاں هر تووش ده بی و جیگه ناگری بویان. ﴿رُیْدُوْكَ اَنْ یَّخْرُجُوْا مِنْ النَّارِ وَمَا هُمْ بِمُخْرِجِیْنَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِیْمٌ﴾ هول نه دهن که له ناو ناگر دهرچن، به لام هرچی هول نه دهن بی سووده و هرگیز ناتوانن دهرچن و نازاریکی بی برانه و هیان ده بی. وهك خودای گه وړه له نایه تیکی تریشدا نه فرمویت: ﴿كُلَّمَا اَرَادُوْا اَنْ یَّخْرُجُوْا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِیْدُوْا فِيْهَا﴾ هر که هول نه دهن له و داخ و که سهر و په ژاره یه دهرچن ده گپرنینه وه ناوی. واته: به رده وام هولی دهرچون نه دهن بؤ دهر باز بوون له و ناپه حه تی و سزا سخت و به ژانه ی که تی دان، به لام هرچی ده که ن بی سووده، هر که بلایسه ی ناگر به رزیاں ده کاته وه و ده که ونه سهری سهره وهی جه هه نم دهرگاوانه کانی جه هه نم به چه کوشی ناسنین لیلیان نه دهن وه و ده یانگیزنه وه ناو بنی جه هه نم. ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِیْمٌ﴾ سزای به رده وامیان هه یه و هرگیز لیلی دهرناچن و پزگار بونیان نیه لیلی. له نه سی کوپی مالیکه وه وتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (پیاوی له خه لکی ناو ناگر ده هیتریت، پیی ده وتری: نه ی نه وهی نادم چون جیگه که ی خوت بینی؟ نه ویش ده لیت: خراپترین جیگه یه، پیی ده وتری: نایا به نه ندازه ی زه وی نالتون نه ده ی (پزگارت بی)؟ وتی: ده لیت: به لی نه ی په روه ردگارم، خودایش نه فرمویت: دروت کردوه، من که مترم له تو داوا کردوه له وه، تو نه تکرد، فرمانی پیده کری بؤ ناگن موسلیم نه سانی ریوایه تیام کردوه.^۱

﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْا اَیْدِیَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا نَکَلًا مِّنْ اِلٰهِ وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ حَکِیْمٌ﴾ (۳۸) ﴿مَنْ تَابَ مِنْۢ بَعْدِ ظُلْمِهِۦ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اِلٰهَ یَتُوْبُ عَلَیْهِ اِنَّ اِلٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ﴾ (۳۹) ﴿اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اِلٰهَ لَهٗ مُلْكٌ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ یُعَذِّبُ مَنْ یَّشَآءُ وَیَغْفِرُ لِمَنْ یَّشَآءُ وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ﴾ (۴۰)

فرماندان به برینی دهستی دز

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْا اَیْدِیَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا نَکَلًا مِّنْ اِلٰهِ وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ حَکِیْمٌ﴾ هر که سی دزی بکات (نیر بی یان می فرقی نیه) له سزای دزی کردن ده بی هر دوو ده ستیان بپن، که نه مه ته مبی (ته نبی) کردنه له لایه ن خوداوه، خودا خاوه ن دهسته لاتی له کارزانه. خودای گه وړه فرمان و بریاری برینی دهستی دزی نیترینه و میینه ی داوه، ده ست برین له

^۱ الحج (۲۲).

^۲ مسلم (۲۱۶۲/۴)، النسائی (۳۶/۶).

کاتی نه فامیښدا هر بوه، له نیسلا میښدا بریاری له سهر دراوه، به لام چند مه رجیکی بۆ زیاد کراوه، وهك له مه وبه دوا باسی ده که ین خوا مه یلی لیږی. وهك چۆن (القسامة و الدية و القراض) چه ندین شتی تریش که له شهر عدا هاتوه و بریاری له سهر دراوه و وهك خوی چۆن بوه ماوه ته وه و هندیکی لی زیاد کراوه، نه وه یش هر بۆ ته واو کردنی نه و به رژه و هندیانه یه.

که ی دهستی دز ده بری

له هر دوو سه حیحه که دا هاتوه له نه بو هوره یرو وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (خودا نه فرینی له دزیک که هیلکه یهك نه دزی، دهستی ده بری. له وه یش که گوریسی نه دزی، دهستی ده بری (له سهری))^۱ دیسان بوخاری و موسلیم پیوایه تیان کردوه له عانیشه وه (په زای خوی لیږی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (دهستی دز نابری مه گین له پوبه دیناری یان زیاتر بی)^۲ موسلیم پیوایه تی کردوه له عانیشه وه (په زای خوی لیږی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (دهستی دز نابری مه گین له پوبی یان زیاتر بی)^۳ نه م فرموده یه نه و کیښه ی پریوه ته وه ده قیکیشه که بریاری له سهر پوبه دیناری داوه، نهك شتی به نه اندازه ی پوبه دیناری بی. وه فرموده که ی هشت یه کی (المجن) که ده کاته سی درهم دزایه تی له گال نه م ده قه دا نیه، چونکه له و کاته دا دیناری به (۱۲) دوازه درهم بووه، که هشت یه کی پوبه دیناری بووه. ده توانری به م پیکه یه پیک خریت، نه م بۆچونه پیوایه ت کراوه له عومری کوپی خه تاب و عوسمانی کوپی عه فان و عه لی کوپی نه بوتالیبه وه (په زای خویان لیږی) عومری کوپی عه بدولعه زیزو له یسی کوپی سه عدو نه وازاعی و شافیمی و هاوه له کانی و نیسحاقی کوپی پاهه وه یی له پیوایه تیکیداو نه بوسه ورو داوودی کوپی عه کی زاهیریش هر وا ده لئین (په حمه تی خویان لیږی). نیمامی نه حمه دو نیسحاقی کوپی پاهه وه یی له پیوایه تیکیداو وتویانه پوبه دیناری یان سی درهم یان به نه اندازه یان هر که سی بیدزی دهستی ده بریت. به لام نیمامی نه حمه دو نه بو حه نیفه و هاوه له کانی نه بویوسف و مو حه ممه دو زوفه رو سوفیانی سه وریش رایان وا بوه که له ده درهمی لیدراو (سکه) تیکه لاو خراب نه بوو دهست ده بریت. به لام قسه ی یه که م پیک و ته واوه. که له پوبه دیناریک یان زیاتر دهست ده بریت. نه مه یش له مه سه له ی دهست بریندا جی خویه تی. هه تا خه لکی هه ولی بردنی مالی خه لکی نه دن، نه مه یش زور پاسته و پره له کارزانی له لای نه وانه ی که خاوه ن ناوه زن، هر بویه خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَالسَّارِقُ

^۱ فتح الباری (۸۳/۱۲)، مسلم (۱۳۱۳/۳).

^۲ فتح الباری (۹۹/۱۲)، مسلم (۱۳۱۲/۳).

^۳ مسلم (۱۳۱۳/۳).

وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

هه ركه سى دزى بكات (نیر بی یان می جیاوازی نیه) له سزای دزى کردن ده بی هه ردوو ده ستیان بپرن. که نه مه تنبی کردنه له خواوه، خودا خواهن ده سته لاتیکى له کارزانه. واته: له تۆله ی نه و کاره خراپه یاندا که کردویانه و به ده ستیان مالی خه لکیان برده. جیی خویه تی که نه و شته ی ماله که یان پی هه لگرتوه بپریت، نه مه یش ته مبی کردنیکه له لایهن خودای گه ورده وه له سهر نه و کاره خراپه یان که کردویانه. ﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ﴾ خودا خواهنی ده سته لاته له تۆله سه ندنداو ﴿حَكِيمٌ﴾ له کارزانه له فرمان و بریارو قه ده غه کردن و شه رعیدا.

نه و که سه ی دزى ده کات ته و به ی لی قبول ده گری

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

هه ركه سیش دواى ناهه قى کردن په شیمان ببیته وه و پښکای چاکه بگریته بهر خودا توبه ی لی قبول ده کات و خوا لیبورده و دلوفانه. واته: نه وه ی دواى دزى کردنه که ی توبه بکات و په شیمانی ده ربړی و بگه پښته وه بۆ لای خودا، له نیتوان خویی و خوادا ته و به ی پاسته قینه بکات. خودا لیى ورده گری. نیمامی نه حمده پړوایه تی کرده له عه بدوللای کوپی عه مره وه که ژنیك له زه مانى پیغه مبه ری خوادا (ﷺ) دزى کرد، نه وانه ی دزیه که ی لی کردبوون هینایان بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) وتیان: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه م ژنه دزى لی کردوین، خزمه کانی وتیان: نیمه بارته قا که ی (فیدیه که ی) نه ده ین. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموی: (ده ستی بپرن) وتیان: نیمه پینچ سه د دینار نه ده ین له باتیدا. فرموی: (ده ستی بپرن) ده ستی پاستی بپرا. ژنه که وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا بۆم مه یه ته و به بکه م؟ فرموی: (به لی تۆ له م تاوانه تدا وه ک نه و پۆژته لی دیت که دایکت تۆی بووه) (واته: گونا هت له سهر نامیتنی) خودای گه وره له سوره تی مائیده دا نه م نایه ته ی ناردنه خواره وه:

﴿فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

نه م ژنه نه و نافرته مه خزومیه بوو که دزیه که ی کردبوو. باسه که ی له هه ردوو سه حیحه که دا هاتوه که زوهری پړوایه تی کرده له عورده وه له عایشه وه (په زای خوی لیبی) وتی: قوره یشیه کان دزى کردنی نه و ژنه یان زۆر به لاهه گرنگ بوو له زه مانى پیغه مبه را (ﷺ) له کاتی غه زای فه تحی مه ککه دا. وتیان: کی له م باره یه وه قسه له گه ل پیغه مبه ری خودا بکات؟ وتیان: کی ده توانی نه وه بکات جگه له ئوسامه ی کوپی زه ید که خوشه ویستی پیغه مبه ری خودایه (ﷺ) نینجا نه و ژنه یان لای پیغه مبه ر (ﷺ) ئوسامه یش چوو خزمه ت و قسه ی له سهر کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) په نگى تیکچوو فرموی: (نایا بۆ لابر دنی سزایه ک

له سزاكانى خودا تكا ده كه یت؟) ئوسامه گوتى: نهى پیغه مبهري خودا (ﷺ) داواى لیبوردم بۆ بکه له لای خودا، کاتى شهو دامات پیغه مبهري (ﷺ) هه لساو وتاریکی داو سوپاس و ستایشی خودای گه وردهی کردو فهرمووی: ((اما بعد) نهوانه ی پیش ئیوه ته نیا به وه تیاچوون: نه گهر پیاوماقولیک له ناویاندا دزی بکردایه وازیان لی ده مینا به لام کاتى که سیکی هه ژارو بی ده سته لات له ناویاندا دزی بکردایه سزایان به سهردا جیبه جی ده کرد وه من سویند به و که سه ی گیانی منی به دهسته نه گهر فاتیمه ی کچی موحه ممه د دزی بکات دهستی ده بریم) عائیشه ده لی: نه م ئافره ته ئیتیر دواى نه وه تهویه کی چاکی کردو شویشی کرد پاشان ده هات بۆ لام سهردانی ده کردم نه گهر پیویسته کی بوایه به رزم ده رکده وه بۆ لای پیغه مبهري (ﷺ). وه له وتهیه کی تری موسلیمدا هاتوه له عائیشه وه وتی: ئافره تیکی مه خزمی هه بوو که لو په لو شتومه کی ده خواشت (له خه لکی) و پاشان حاشای لی ده کرد (واته: نه ی نه دایه وه) پیغه مبهري (ﷺ) بریاریدا به برینی دهستی. پاشان خودای گه وره نه فهرمویت:

﴿الَمْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

ئایا تو خۆت نه تزانیه وه نه م ئاسمانان و زه مینه مولکی خودان؟ هه رکه سی خۆی مه یلی لیبی نازاری نه دات و هه رکه سیش خۆی مه یلی لیبی ده بوری؟ خودا توانای به سه ر هه موو شتیکیدا هه یه. واته: هه ر خودا خۆی خاوه نی هه موو شتیکی و فهرمانیه وایی تیدا ده کات و هیج که س ناتوانی ده ست بخاته کاروباری و هه رچی بوئ ده یکات.

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسْكِرُونَ فِي الْكَفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾ سَمَّعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَلُونَ لِلْسُّخْتِ إِنْ جَاءُوكَ فَأَحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِض عَنْهُمْ وَإِنْ تَعْرِض عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئاً وَإِنْ حَكَمْتَ فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحْكُمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يُحْكُمُ بِهَا

^۱ فتح الباري (۷/۶۱۹)، مسلم (۳/۱۳۱۵).

^۲ مسلم (۳/۱۳۱۶).

النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّنِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّكَاسَ وَأَخْشَوْنَ وَلَا تَشْتَرُوا بِإِيمَانِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

ناگادار کردنه وه به خه م و خه فته نه خواردن له سهر هه لسوکه وته کانی جووله که ی و دوو پوه کانی

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسْكِرُونَ فِي الْكَفْرِ﴾ نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) خوت به وانه دلته نگ مه که به بؤ له دین و هر گه پان په له یانه. نه م نایه ته له سهر نه و که سانه هاتوه ته خواره وه که به په له له ناین دهرده چن و بی دین ده بن و گوپرایه لی خوداو پیغه مبه ره که ی نا که ن و هه و او ناره زوی خویان پیش به رنامه و شریعه تی خودای مه زن ده خن ﴿مِنْ الَّذِينَ قَالُوا ءَامَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ﴾ به وانه که دینه لات و به دهم ده لئین: برپوامان به تو هیناوه و دلیان برپوای نه هیناوه. واته: به زمانیان برپوای خویان ناشکرا کردوه، به لام دلیان کاول و چول و ویرانه برپوای تیا نیه، نا نه وانه دوو پوه کانی ﴿وَمِنْ الَّذِينَ هَادُوا﴾ هه روه ها له و جووله کانه ش خوت تووشی خه م و خه فته مه که. نه وانه دوژمنی نیسلام و خه لکی موسولمانیشن ﴿سَمِعُونَ لِلْكَذِبِ﴾ که گوی بؤ درو هه لده خن. واته: نه وانه هه موو به دهم درووه ده چن و خه زی لی ده که ن ﴿سَمِعُونَ لِقَوْمٍ ءَاخِرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ﴾ فی ر بون قسه له خه لکی تر ده بیسن و ده یقوزنه وه، که نه وانه ش هه رگیز نه هاتونه ته لای تو. واته: گوی ده گرن و ده پون به دوی قسه ی خه لکی تردا، که هه رگیز نه وانه نه هاتونه ته مه جلیسی تو نه ی موحه ممد (ﷺ). و تراوه: مه به ست پیی نه وانه ن گوی هه لده خن بؤ قسه و ده یگه یه نن به و که سانه ی که له لای تو ناماده نابن له دوژمنه کانت.

جووله که کانی قسه کانی ده گورن و هه ولی خو لادان نه دمن له په جم کردن له به سهرهاتی دوو جووله که که دا

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ﴾ جیگورکی به قسه کانی ده که ن. واته: به مانایه کی تر لیکی نه دهنه وه دوی نه وه ی باش لیی تیگه یشتون، خویان چاک ده زانن. ﴿يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا﴾ ده لئین: فلان قسه یان بؤ کردن وه ری گرن دهنه خوتانی لی بیارینن. و تراوه: نه م نایه ته له سهر کومه لیکی جووله که هاتوه ته خواره وه که له یه کتریان کوشتبوو، وتیان: ورن با دادگایه که ی بیهینی لای موحه ممد (ﷺ) نه گه ر برپاری دا خوین بدری قبولی بکن، نه گه ر برپاری توله یشی دا گویی بؤ مه گرن. به لام راستیه که ی نه وه یه که له سهر

ئەو دوو جوله كه هاته خواره وه كه داوین پیسیان کردبوو. جوله كه كان ئەو وتەي تەوراتیان گۆرپیوو
 كه له بارەي بەردەبارانی (رجم) کردنی ئەو پیاوو ژنانەي داوین پیسی دەكەن له خۆیان، سەد قەمچی و
 وەستانیان لەبەر هەتاو سواری كەر کردنیا بە هەلگەراوەي و پشستی لەیەكتری. كاتی كه ئەو پووداوه
 پوویدا دواي كۆچ كردن بۆ مەدینه. جوله كه كان له نیوان خۆیاندا وتیان: وەرن با دادگەریه كه ببینه
 لای موحه مەد (ﷺ) ئەگەر بریاری قامچی لێدان و وەستان لەبەر هەتاوی دا قبوولی بكەن و ئەو
 بریاری ئەو بكەن بەلگە له نیوان خۆتان و خوادا، ئەو كاته دیارە كه پیغه مەبری لە پیغه مەره كانی
 خودا فرمانی داوه له نیوانتاندا لەو بارەیه وه. وە ئەگەر بریاری بەردەبارانیشی دا، ئەوا بە گویی
 مەكەن. چەندین فرموده لەو بارەیه وه هاتوه، مالیک وتی له نافیعه وه له عەبدوللای كۆپی عومەر وه
 (پەزای خویان لیبی) جوله كه كان هاتن بۆ لای پیغه مەبری خودا (ﷺ) وتیان: پیاوو ژنی لەوان داوین
 پیسیان کردوه، پیغه مەبری خودا (ﷺ) پێی وتن: (چیتان هەیه لەناو تەوراتدا لەبارەي بەردەبارانە وه
 (الرجم)؟) وتیان: نابڕویان دەبەین و قامچیان لێ ئەدەین، عەبدوللای كۆپی سەلام وتی: درۆتان كرد. له
 تەوراتدا بەردەباران (رجم) هەیه، تەورات بێنن. تەوراتیان هێناو کردیان وه، یەكێکیان دەستی لەسەر
 نایه تی بەردەبان داناو پیشی و پاشی نایه تهكه ی خوینده وه، عەبدوللای كۆپی سەلام پێی وت: دەستت
 هەلپە دەستی بەرز کردوه وه، نایه تی بەردەبارانە كه لە ژێر دەستیدا بوو. وتیان: ئەي موحه مەد (ﷺ)
 پاستی كرد، نایه تی بەردەبارانی تێدايه. پیغه مەبری خودا (ﷺ) فرمانی دا هەردوویان (پیاوو ژنە كه)
 بەردەباران کران. پیاوه كه م بیني خۆی لار دەکرده وه بەسەر ژنە كه دا هەتا له بەردەكان بیپاریزی و
 بەری ئەم بكەوی. بوخاری و موسلیم ئەم فرمودەیان هێناوه و ئەم وتە وتەي بوخاریه. وەك له
 وتەیه كي تریدا وتی: پیغه مەبر (ﷺ) فرموی بە جوله كه كان: (ئێوه چیان لەگەڵدا دەكەن؟) وتیان:
 پوویان پەش دەكەین و نابڕویان دەبەین. فرموی: ﴿فَاتُوا بِالتَّوْبَةِ فَأَتَلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾^۱
 ئەگەر ئێوه پاستن، تەورات بێنن بیخوینن وه. تەوراتیان هێنا وتیان بە پیاوی له خۆیان (لەو كه سانه
 بوو كه لێی پازی بوون كۆیر بوو) بخوینن، خویندی هەتا گەیشته شوینی له تەوراتدا، دەستی نایه سەر
 ئەو شوینن فرموی: دەستت بەرز بكەر وه، بەرزی کردوه، كه بەرزی کردوه نایه تی بەردەباران
 (الرجم) دەرکەوت، وتی: ئەي موحه مەد بە پاستی نایه تی بەردەبارانی تیایه، بەلام ئیمه له نیوان
 خۆماندا دەمانشارد وه، پیغه مەبر (ﷺ) فرمانی بۆ دەرکردن بەردەباران (رجم) کران^۲ له سەحیحی
 موسلیمدا هاتوه كه پیغه مەبری خودا (ﷺ) ژنو پیاویکی جوله كه یان هێنایه لای كه داوین پیسیان

^۱ آل عمران (۹۳).^۲ الوطأ (۸۱۹/۲)، فرموده یه کی سەحیحه.

کردىبوو، پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پۇشت بۇ لاي جوولەكەكان و فرمودى: (چىتان لە تەوراتدا ھەيە لەبارەى كەسكەو ھاوئىن پىسى كەربى؟) وتيان: پويان رەش دەكەين و لەبەر ھاو دايان دەنيين و سواری (كەريان) دەكەين و پويان لە يەكترى وەردەگيپين و دەيانگيپين. فرمودى: ﴿فَاتُوا بِالَّتُورَةِ

فَاتُلُوها إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾^۱ تەورات بيئن و بيخويندەو ھەگەر ئىو لە راستگويانن. وتى: تەوراتيان ھيئاو خوينديانەو ھاو تەسەر ئايەتى بەردەباراندا (الرجم) تىپەپى، ھەو لاوھى كە دەيخويندەو دەستى خستە سەر ئايەتى بەردەبارانەكە (الرجم) پيشەكەى و پاشەكەى خويندەو، ھەدوللاى كوپى سەلام پىي وت، كە لەگەل پىغەمبەرى خودا بوو (ﷺ) فرمانى پىيكە با دەستى بەرز بكاتەو دەستى بەرز كەو، كە دەستى بەرز كەو ئايەتى بەردەباران لە ژىر دەستيدا بوو. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) فرمانى دەرکرد بۇيان و بەردەباران كران. ھەدوللاى كوپى عومەر وتى: منيش لەگەل ھەو كەسانەدا بووم بەردەبارانيان كردن، من بە چاوى خۆم بينيم پياوھەكە ژنەكەى بە لاشەى خۆى لە بەردەكان دەپاراست^۲ ھەبو داود پياوھەتى كەو لە ئىبنو عومەر ھەو وتى: كۆمەلى لە جوولەكەكان ھاوئى بانگى پىغەمبەرى خودايان (ﷺ) كرد بۇ قوفف (القَف) پىغەمبەر (ﷺ) ھاو بۇ لايان لە (بيت المدارس) وتيان: ھەى ھەبولقاسم پياوئى لە ئىمە ھاوئىن پىسى لەگەل ژنىكدا كەو، دادگري بکە، وتى: پالپشتيكيان بۇ پىغەمبەرى خودا (ﷺ) داناو لەسەرى دانيشت پاشان فرمودى: (تەوراتم بۇ بيئن) بۇيان ھيئا پالپشتەكەى لە ژىر خۆى دەرھيئاو تەوراتەكەى لەسەر داناو فرمودى: (بپوام بە تو ھيئاو ھەو ھيش دايە زاندووى) پاشان فرمودى: (زاناترين كەستانم بۇ بيئن) كورشىكى لاويان ھيئا پاشان بەسەرھاتى بەردەبارانەكەى باس كرد، ھەك فرمودەكەى ماليكى كوپى نافع^۳ ھەم فرمودانە بەلگەن لەسەر ھەو كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دادگري كەو ھەو شىوھى كە تەورات كەوھەتى، ھەمەيش لەبەر پىزلىئان نەبو ھەو سەر ھەو شتانەى ھەو بپويان وايە راستە، چونكە ھەو ھەو ھەمانيان پىكراو كە شوئى شەرى موھەمەدى بکەن و لىي لانەدەن بىگومان ھەو ھيش بە نيگايەكى تايەتى بوو لەلایەن خوداي مەزنەو كە بۇي كراو، مەبەست لە پرسىار كەوئىش لىيان لەو بارەيەو، ھەو ناچارىان بكات دان بنين ھەو تەوراتەدا كە لەبەر دەستياندايە. كە پىكەوتون لەسەر شاردنەوھى لە نيوان خويانداو حاشا كردن لىي و كار نەكردن پىي لەو پۇزگارە دورو درىژەدا، كاتى كە دانيان پىدانا لەگەل ھەو ھيشا دەيانزانى پىچەوانەى پاى ھەوانە، بەلام لادان و لاسارى و حاشا كەوئىان

^۱ آل عمران (۹۳).^۲ مسلم (۱۳۲۶/۳).^۳ أبوداود (۵۹۷/۴)، فرمودەيەكى ھەسەنە.

لەوھى كە بېروايان بە راستى و دروستى ھەبوو لەناو ئەو كىتەبى كە لەبەر دەستياندا بوو، لادانيان لەو بېريارە و ھينانى بۆ لاي پيغەمبەرى خودا (ﷺ) كە دادگاييان بۆ بكات. ھەر لەبەر گونجاني بوو لەگەل ھەواو ئارەزوى خوياندا، ئەك لەبەر ئەوھى بېروايان بە راستى ئەو بېريارە بوو كە پيغەمبەر (ﷺ) بۆيان ئەدات. ھەر بۆيە وتويانە: ﴿إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ﴾ ئەگەر فلان قەسيان بۆ كردن وەرى گرن. واتە: لەبەر ھەتاو وەستان و قەمچى ليدان قبول بكن ﴿وَإِنْ لَمْ تَوْتَوْهُ فَأَحْذَرُوا﴾ ئەگەر وانەبوو وەرى مەگرن و شويني مەكەون. پاشان خوداي گەورە ئەفەرمويت: ﴿وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ، فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ هُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي

الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾ سَمِعُوتَ لِلْكَذِبِ أَكْثَرُونَ لِلْسُّخْتِ﴾ ھەر كە سيكيش خودا ويستی جەزەبەى بۆ بېريتەو (تاقى بكاتەو) تۆ ناتوانى لە خودا بى نيازى بكەى و ھىچ كاريكى بۆ پيك بخەى. ئەمانە خودا نايەوى دليان لە گوناھو پيسى پاك بكاتەو لە دنيا بە شيان سوكى و پسوايىيە و لە قيامەتيش سزايان زۆر گران و دژوار دەبى. بۆ درۆ گوئى ھەلدەخەن و بە ھەرام خواردن فيرن. واتە: فيرى بەرتيل خواردنن وەك ئيبنومە سعودو كە سانى تريش دەلئين^۱ واتە: ھەر كە سى ئەمە پرەشتى بووى چۆن دلى پاك دەبيتەو و گوئى بۆ ھەق دەگرى. پاشان خوداي مەزن ئەفەرمويت بە پيغەمبەرەكەى: ﴿فَإِنْ جَاءُوكَ فَأَحْكَمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرَضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَكَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا﴾ جا ئەگەر جارى دينة لات، تۆ بە نيوانيان پابگە يان خويان لى تى مەگەيەنە. ئەگەر وازيشيان لى بينى، ھىچ زيانىك لە تۆ نادەن. واتە: ئەگەر ھاتن بۆ لات تۆش دادوھريان بۆ بكە، خو ديارە ئەوانە كە دین بۆ لاي تۆ دادوھريان بۆ بكەى مەبەستيان ئەو نىە شويني ھەق كەون. بەلكو ھەر شتى لەگەل ئارەزوياندا بگونجى شويني ئەو دەكەون. ئيبنوعەبباس و موحاميدو عيكرمە و ھەسەن و قەتادە و سوودى و زەيدى كوپى ئەسلەم و عەتاي خوراسانى و كەسانى تريش دەلچين: ئەم ئايەتە نەسخ بوەتەو ﴿وَأِنْ أَحْكَمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾^۲ تۆيش بە پيى ئەو فەرمانەى لە خداوہ بۆت ھاتۆتە خوارەو بە كاروباريان پابگە. پاشان خوداي مەزن ئەفەرمويت: ﴿وَإِنْ حَكَمْتَ فَأَحْكَمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ﴾ خو ئەگەر تۆ بە نيوانيشيان پابگەى، كيشەكەيان بى لايەنگيرى و بە يەكسانى بۆ پيك بينە. واتە: بە ھەق و دادگەرى

^۱ الموطأ (۸۱۹/۲).^۲ المائدة (۴۹).

كىشەكەيان بۇ چارەسەر بىكە، ھەرچەندە ئەوانە سىتەمكارىن و لە پىگەى پاست لايانداوھ ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ﴾ بىگومان خودا پياوى پىك و پاستى خوش دەوئىت.

زەمى نيازە خراپەكانى جوولەكە و ستايشى كىتبەكەيان (تەورات)

پاشان خوداى مەزن باسى خراپى و نالەبارى پايۇچونەكانيان دەكات كە چۆن وازيان لەو بېيارانە
مىناوھ كە بېروايان وايە پاست و دروستە و فەرمانيان پىكراوھ كە ھەرگىز دەستى لى بەرنەدەن لەو
كىتبەى كە لەبەر دەستياندايە نووسراوھ. پاشان سەرپىچيان لە بېيارەكانى كردو دەستبەردارى بوون و
لاياندا بۇ شتىكى تر كە خۆيان لە پاستيدا بېروايان پىي نىو بە پىروپوچى دەزانن و كارى پىي ناكەن.
خوداى گەورەيش ئەفەرموئىت: ﴿وَكَيْفَ يُحْكِمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّورَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ
بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ﴾ جا چۆن ئەوانە دىنە لات كە بە كىشەكەيان پابگەى، كە
لەلاى ئەمان تەورات ھەيە و فەرمانى خوداى تىدايە، كەچى پاشان لە دادوھرىكەى تۆ خۆ لائەدەن؟
بىگومان ئەوانە بېروادار نىن. پاشان خوداى گەورە ستايشى تەورات دەكات كە ناردويەتى بۇ بەندەو
پىغەمبەرى خۆى موساى كوپى عىمران (سەلامى خواى لىبى) ئەفەرموئىت: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّورَةَ فِيهَا
هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ﴾ نىمە كە ئەم
تەوراتەمان ناردۆتە خوار، پووناكى و پىي نىشاندانى تىدايە. ھەموو ئەو پىغەمبەرانەى كە ھەر
بەرفەرمانى خودا بوون، ھەر بەھۆى ئەم (تەوراتەوھ) بەسەر ھەموو كاروبارى ئەوانەى كە موساى
بوون پاكەيشتبوون خواناسانى بە پاستى و زانا بلىمەتەكانيان ﴿بِمَا أَسْتَحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ﴾ لەبەر
ئەوھى كارى پارىزگارى كىتبى خوايان پىي سپىدرا بوو، فەرمانىشان پىدرا بوو كە دەرى خەن و كارى
پىي بكن ﴿وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّكَاسَ وَأَخْشَوْنَ﴾ شايتىش بوون لەسەرى (كە
تەورات كىتبى خودايە و خودا لەوئىدا پىي وتون): نابى لە خەلك بترسن، بەلكو تەنھا لە من بترسن.
﴿وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ نەچىن بەلگە و
نىشانەى من بە نرخیكى كەم بفروشن، ھەر كەسى بە پىچەوانەى فەرمانى خودا فەرمان بدات، ئا ئەوانە
بىي بېواو خوانەناسن. ئەم دەقە دوو پای لەسەرە لەمەوبەدوا باسى دەكەين.

ھۆيەكى تر لەسەر ھاتنە خوارمەوى ئەم ئايەتە پىروزانە

نىمامى ئەحمەد پىوايەتى كردوھ لە ئىبنوعەبباسەوھ وتى: خوداى گەورە ئەم ئايەتانەى ناردۆتە

خوار: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾، ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾، ﴿فَأُولَئِكَ

هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿١﴾ له سەر دوو تیره ی جووله که، یه کیکیان زال بوو بوو به سەر نه و تیره که ی تر دا له کاتی نه فامیدا، پاشان پازی بوون له یه کتری و پیکه و تبوون له سەر نه وه ی هر کوژراوی ده ست لات داره کان کوشتویانه له زه بوون و تیشکاوه کان خوینه که ی په نجا وه سق بی. وه هر کوژراوی کیش تیشکاوه کان کوشتویانه سهد وه سق (وَسَق) له خوینه که یدا (خلیل وه تویه تی وه سقی باری و شتریکه) به و شیوه یه مایه وه هتا پیغه مبه (ﷺ) که یشته مه دینه. (هر دوو تیره که زه لیل بوون به که یشتنی پیغه مبه (ﷺ) به شاری مه دینه) له و کاته دا مووسولمانه کان ده ست لاتی ته واویان نه بوو، نه وانیش پیشیلکاریان نه و له پیکه و تندا بوون. پیاوی له تیشکاوه کان که سیکی له ده ست لات داره کان کوشت. زاله که ناردی بو لای تیشکاوه که که سهد وه سقیان بو بنیرن، تیشکاوه که وتی: ئایا نه وه هرگیز له دوو که ره کا بوه ئاینیان یه ک بی و له یه ک به ره باب بن و یه ک شاریشیان ه بی. خوینی هندیکیان نیوه ی خوینی نه وی تریان بی. بیگومان که نه وه مان پیداون، ناهه قیه ک بوه ئیوه له ئیمه تا کردوه و لیقان ترساوین، به لام ئیستا که موحه ممد (ﷺ) هاتوه، ئیمه نه و خوینه تان به و شیوه یه پی ناده یین. له وانه بوو شه پ له نیوانیاندا ره ویدات، پاشان پیکه وتن که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) بکه ویتته نیوانیان. پاشان تیره ده ست لات داره که که و ته قسه و وتی: سویند به خوا موحه ممد دوو نه وه نده تان بو وهرناگری له وان و یه ک نه وه نده له ئیوه وهرگری بو نه وان. نه وان راستیان وت، که نه وه یان پی نه داین ناهه قیه که له ئیمه وه بوو زه لیلمان کردبوون، به په نهانی که سی بنیرنه لای موحه ممد تا پابوچوونی نه وتان بو بیئی، نه گهر نه وه ی پیدان ده تانه وی بیکه نه دادوه، نه گهر پی نه دان لیی دوورکه ونه وه و نه و قبول مه کن. به په نهانی چند که سیکیان له دوو پوه کان نارد بو نه وه ی پابوچوونی پیغه مبه ری خودایان بو وهرگرن. کاتی که دوو پوه کان هاتن بو لای پیغه مبه ری خودا (ﷺ) خودای مه زن پیغه مبه ره که ی خوی ناگدار کرد له مه مو کاره کانیان و مه به ستیان چی بوه و نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿يٰۤاَيُّهَا الرَّسُوْلُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسْكِرُوْنَ فِي الْكَفْرِ﴾ هتا ده گاته ﴿الْفٰسِقُوْنَ﴾ سویند به خوا له سەر نه وانه هاته خواری خودای مه زن مه به ستی نه وانه بووه^۱ نه بودا وودیش هر به م شیوه یه ریوایه تی کردوه^۲ ئیبنو جه ریر ریوایه تی کردوه له ئیبنو عه بیاسه وه: نه م نایه تانه ی سوره تی مانیده که نه فهرمویت: ﴿فَاَحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ﴾ هتا ده گاته ﴿الْمُقْسِطِيْنَ﴾ له سەر بارته قای خوین (الدية) ی به نی نه زیرو به نی قوره یزه (بنی النضیر و بنی قریضة) هاتوته خواره وه، چونکه کوژراوی به نی نه زیر پیزی زیاتر بوو لایان. خوینی ته واویان بو نه دا، به لام به نی قوره یزه نیوه ی

^۱ احمد (۲۴۶/۱)، نه م فهرمووده یه عه بدوره حمانی کوپی زنادی تیدایه، پیاویکه فهرمووده ی لاوازه.

^۲ أبوداود (۷/۴)، نه م فهرمووده یه عه بدوره حمانی کوپی زنادی تیدایه، پیاویکه فهرمووده ی لاوازه.

خوڻيان بۆ نه درا، له بهر نه وه دادوره يه كه يان هينايه لاي پيغه مبهري خودا (ﷺ) خوداي گه وره نه م
 نايه تانه ي ناردده خواره وه و پيغه مبهري خودا ناچاري كردن كه شويني راستي كه ون له و برياره دا
 بارته قاي خويني وهك يهك ليكرد. خودا خوئي ده زاني كامه يان بووه^١ نه حمه دو نه سائي و نه بوداود هر
 بهم شيوه يه پيوايه تيان كردوه له فهرموده كه ي ئيبنوئيسحاق وه^٢ عه و في و عه لي كوپي نه بوته لحه
 پيوايه تيان كردوه له ئيبنوعه عباس وه كه نه م نايه تانه له سهر نه و جووله كه هاتوه ته خواره وه كه داوين
 پيسان كرد، وهك له پيشه وه نه و فهرمودانه له باره يه وه باس كرا. هه ليش ده گري هه ردو و پوداوه كه
 له يهك كاتدا پوويدابي و نه م نايه تانه له سهر يان دابه زيبى والله اعلم. هه ر بۆيه دواي نه وه خوداي گه وره
 نه فهرمويت: ﴿وَكُنَّا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ﴾ هه تا كوتايي نايه ته كه.
 نه مه به لگه يه كي به هيژه له سهر نه وه كه هوئي هاتنه خواره وه ي نه م نايه تانه بۆ مه سه له ي توله سه ندنه
 (القصاص) والله اعلم. پاشان خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْكَافِرُونَ﴾ نه و كه سانه ي پيچه وانه ي نه و فرمانه (كه له خواوه هاتوه) فرمان بدهن، نا نه وانه بي
 بره و خوانه ناسن. به رائي كوپي عازيب و حوزه يفه ي كوپي يه مان و ئيبنوعه عباس و نه و بوميجله زو
 (مجلن) و نه وره جائي عه تاريدي و عيكرمه و عوبه يديلاي كوپي عه بدوللاو حه سه ني به سري و كه ساني
 تريش وتويانه: نه م نايه تانه له سهر نه هلي كتيب هاتوه ته خواره وه^٣. حه سه ني به سري نه مه ي لي زياد
 كرده وه و وتي: نه مه له سهر نيتمه پيويسته (واجبه)^٤ عه بدوره زاق وتي له سوفيانى سه وره وه له
 مه نسوره وه له ئيبراهيم وه وتي: نه م نايه تانه له سهر نه وه ي ئيسرائيل هاتوه ته خواره وه، خوداي
 مه زن به مه له م نوممه ته پازي بووه. ئيبنوجهرير پيوايه تي كردوه.^٥ عه لي كوپي نه بوته لحه وتي له
 ئيبنوعه عباس وه له م ده قه دا كه خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْكَافِرُونَ﴾ هه ركه سي ئينكاري له وه بكات كه خودا ناردويه تي بيگومان بي دين بووه. وه هه ركه سي
 بره واي پي بي و فرماني پي نه كات نه وه سته مكارو لاده ره ئيبنوجهرير پيوايه تي كردوه^٦ عه بدوره زاق
 پيوايه تي كردوه كه موعه ممه ر بۆي گيپراوينه ته وه له تاوسه وه وتي: پرسيار له ئيبنوعه عباس كرا له م

^١ الطبري (٣٢٦/١٠)، فهرموده يه كي حه سه نه.

^٢ أحمد (٣٦٣/١)، أبوداود (١٦/٤)، النسائي (١٩/٨)، فهرموده يه كي حه سه نه.

^٣ الطبري (٣٥٧-٣٤٧/١٠).

^٤ الطبري (٣٥٧/١٠).

^٥ الطبري (٣٥٦/١٠).

^٦ الطبري (٥٩٧/٤).

ده قه دا: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ وتی: به وه بی دین ده بی. ئیبنو تاوس
 وتی: نه مه وهك نه وه نیه كه سی بره ای به خوداو فریشته كان و کتیبه كان و پیغه مبه ره كان نه بی.
 سه وری وتی: له ئیبنو جوړه یجه وه له عه تاوه له ئیبنو جوړه یجه وه له عه تاوه كه وتویه تی: (کفر دون
 کفر، و ظلم دون ظلم، و فسق دون فسق) ئیبنو جه ریر پیوایه تی کړوه.^۱ وه کیع وتی: له سه عیدی کوپی
 مه ککیه وه (المکی) له تاوسه وه ﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ وتی: نه و بی
 دینی نه که له ناین ده ری بکات.^۲

﴿وَكَبِّنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْأُذُنِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَاللِّسْنَ بِاللِّسَنِ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ
 اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَكَبِّنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْأُذُنِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَاللِّسْنَ بِاللِّسَنِ﴾ له ته وراتدا بریارمان دا بو نه وانه. که گیانیك له باتی
 گیانیك چاو به چاوو لووت به لووت، گوی به گوی و ددان به ددانه. لیږه یشدا دیسان خودای گه وړه
 سه رزه نشتی جووله که ده کات و تانه یان لی نه دات، چونکه له لای خویان له ته وراتدا ده ق هیه که توله ی
 گیان به گیانه و که چی دژایه تی نه و بریاره ده که ن به لاساری و نه نقه سا له توله سه ندنه وه لانه دهن و
 ده یگوړن بو خوین سه ندن (الفدیة) وهك چون دژایه تی فرمانی ده قی ته وراتیان کرد له لای خویان له
 به رده باران کرنی پیاوو ژنی داوین پیسو و گوړیان و پیگه وتن له ناو خویاندا له سره قه مچی لیدان و بهر
 مه تاوو سواری که ر کردن و گیلرانی و نابرو بردن یان بویه خودای گه وړه له ویدا فرمویه تی: ﴿وَمَنْ لَّمْ
 يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ چونکه نه وانه حاشایان له بریاری خودای گه وړه کرد به
 لاساری و نه نقه ست وه لیږه یشدا نه فرمویت: ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ چونکه نه وانه هه قی ستم
 لیکراوانیان له ستمکار و هرنه گرت له و بریاره ی که خودا فرمانی پیداوون به یه کسانو و دادپه روه ری
 به رانه ر هه موو که س جیبه جیی بکه ن. دژایه تی فرمانیان کردو ده ستیان دایه ده ست دریژی و ناهه قی
 له یه کتری کردن.

^۱ عبدالرزاق (۱۹۱/۱)، الطبري (۵۹۵/۴).

^۲ الطبري (۳۵۵/۱۰).

پیاو به ژن ده‌کوژری

نیمام نه‌بونه‌سری کوپی سه‌باغ (الصباغ) (په‌حمه‌تی خوی لیبی) له‌کتیبه‌که‌یدا به‌ناوی (الشامل) وتویه‌تی: زانایان کۆن له‌سه‌ر به‌لگه‌هه‌نانه‌وه به‌م ئایه‌ته‌وه‌موو پێشه‌وایانی ئیسلامیش هه‌ر هه‌مان پاوێ‌چونیان هه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که پیاو به ژن ده‌کوژری به‌گشتگیری ئایه‌ته‌که‌ی هه‌روه‌ها له‌وه‌رمووده‌ی که نه‌سائی و که‌سانی تریش پیاو‌یه‌تیان کردوه هاتوه که پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) له‌نامه‌که‌ی عه‌مری کوپی هه‌زمدا نووسیویه‌تی: (بێگومان پیاو به ژن ده‌کوژری)^۱ وه له‌وه‌رمووده‌یه‌کی تریشدا هاتوه: (موسولمانان خۆینه‌کانیان چوونیه‌کن)^۲ ئه‌مه قسه‌ی کۆی زانایانه (جمهور العلماء) ئه‌م هه‌رمووده سه‌حیحه پشتگیری له‌و قسه‌ی ئیبنوسه‌باغ ده‌کات که ئه‌م ئایه‌ته‌ی کردۆته به‌لگه له‌ باره‌یه‌وه، که نیمامی نه‌حمد پیاو‌یه‌تی کردوه له‌نه‌سه‌ی کوپی مالیکه‌وه که په‌بیعی پوری خۆی ددانیکێ بپنده‌ی (تُنیه) که‌نیزه‌کی شکاند، داوای لی‌بوردنی له‌خزمه‌کانی کرد قبولیان نه‌کرد، هاتن بۆ لای پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هه‌رمووی: (تۆ له‌سه‌ندنه (القصاص) نه‌سه‌ی کوپی نه‌زی (النضر) برای وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ددانی بپنده‌ی فلانه که‌س ده‌شکی. پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هه‌رمووی: (ئه‌ی نه‌سه‌ له‌کتیبی خوادا تۆ له‌سه‌ندنه) وتی: نه‌سه‌ی کوپی نه‌ز وتی: نه‌خیر، سویند به‌و که‌سه‌ی تۆی په‌وانه کردوه به‌هه‌ق ددانی بپنده‌ی فلانه که‌س نابری. وتی: خزمه‌کانی که‌نیزه‌که پازی بوون و عه‌فویان کرد وازیان له‌تۆ له‌سه‌ندن هه‌نا (دیاره ئه‌مه‌ی نه‌ز پێشبینیه‌ک بوو کردی خودا پێشبینیه‌که‌ی لی وه‌رگرت) پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هه‌رمووی: (بێگومان که‌سانیک هه‌ن نه‌گه‌ر سویندی له‌سه‌ر خودا خواردبێ خودا لێی قبول کردوه)^۳ له‌هه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌یشدا هاتوه^۴.

تۆ له‌ی زامه‌کان (برینه‌کان)

خودای مه‌زن نه‌هه‌رمووی: ﴿وَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ﴾ برینه‌کانیش تۆ له‌یان هه‌یه. عه‌لی کوپی نه‌بوته‌له‌هه‌ وتی، له‌ئیبنوعه‌بباسه‌وه وتی: گیان به‌گیان ده‌کوژری، چاو به‌چاو کوێر ده‌کری، لوت به‌لوت ده‌بریت، ددان به‌ددان ده‌رده‌هینری، زام به‌زام تۆ له‌ی وه‌رده‌گیری. ئه‌م تۆ له‌سه‌ندنه یه‌کسانه له‌نیوان موسولمانان خۆیاند، پیاوان و ژنایان. کاتی به‌نه‌قه‌ست بویی له‌گیاندا یان که‌متر له‌گیان. وه

^۱ النسائي (۵۸/۸)، هه‌رمووده‌یه‌کی هه‌سه‌نه.^۲ ابن ماجه (۸۹۵/۲)، هه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحه.^۳ أحمد (۱۶۷/۳)، هه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحه.^۴ فتح الباري (۱۲۴/۸)، مسلم (۱۳۰۲/۳).^۵ الطبري (۳۶۰/۱۰).

لە كۆيلىشىدا ھەر يەكسانە ئەو تۆلەيە لە نىوان خۇياندا پياوان و ژاننيان كاتى كە ئەنقەست بويى لە گياندا يان كە متر لە گيان، ئىبنوجەريرو ئىبنوحاتەم پىوايەتيان كىدوھ.

دەستورلىكى گىرەنگ

دروست نىيە تۆلەي برين وەربىگىرى ھەتا ئەو كەسەي برينەي لىكراوھ چاك دەبىتەوھ، ئەگەر تۆلەي لى وەربىگىرا لە پىش چاك بونەوھى برينەكە و پاشان برينەكە زيادى كىد، ئىتر ھىچ شىتلىكى بۇ نىيە، بەلگەيش بۇ ئەم فەرموودەيە كە ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كىدوھ لە ەمىرى كوپى شوعەبىيەوھ لە باوكىيەوھ لە باپىرىيەوھ وتى: پىوايى پىوايىكى بريندار كىد بە نووكى شەمشىرەكەي يان بە نووكى پەمەكەي ھات بۇ لاي پىفەمبەرى خودا (ﷺ) وتى: تۆلەم بۇ وەربىگەر، پىفەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (چاوە پوانكە) ھەتا برينەكەي چاك دەبىتەوھ، پاشان ھاتەوھ بۇ لاي وتى: تۆلەم بۇ وەربىگەر پىفەمبەرىش (ﷺ) تۆلەكەي وەربىگەر. وتى: ئەي پىفەمبەرى خودا (ﷺ) شەل بووم. پىفەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (من پىم) وتى چاوە پوانكە تۆ بە گویت نەكردم، خودايش تۆي دوورخستەوھ (أبعد الله) شەلىيەكەيشتى بەتال كىدوھتەوھ. واتە: ئىتر ھىچ ھەقىكت نىيە) پاشان پىفەمبەرى خودا (ﷺ) تۆلە سەندنى قەدەغە كىد ھەتا خاوەنەكەي چاك دەبىتەوھ تەنيا ئىمامى ئەحمەد ھىناويەتى.

مەسەلەيەك

ئەگەر ئەو كەسەي دەست درىژىيەكەي كراوھتە سەر تۆلەي لەو كەسە وەربىگەر كە دەست درىژى كىدوھ سەر وەرد، ھىچى لەسەر نىيە ئەمە قسەي كۆي ھاوھلانى پىفەمبەر و تابىمىن و كەسانى تىریشە.

ئىبوردەيى دەبىتە ھۆي سىرىنەوھى گوناھ

خوداي مەزن ئەفەرموئىت: ﴿فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارٌ لَهُ﴾ كى لە تۆلە (بە خىرى خۆي) واز بەيئى گوناھى پى دەسپىتەوھ و ھەلدەوھرى. ەلى كوپى ئەبوتەلھە وتى: لە ئىبنوعەبباسەوھ: ﴿فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ﴾ وتى: ھەركەسى بە خىرى خۆي خوش بوو لە كەسى ئەو لىخوشبوونە دەبىتە كە فارەتى گوناھى دەست درىژى كەرەكە و پاداشتىشى بۇ ئەو كەسەي داواي تۆلەي كىدوھ. سوفيانى سەورى وتى: لە ەتاي كوپى سائىبەوھ لە سەعیدی كوپى جوبەيرەوھ. لە ئىبنوعەبباسەوھ: ھەركەسى بە خىرى خۆي تاوانى بەخشى، ئەوھ دەبىتە كە فارەتى گوناھ بۇ برينداركەرەكە و پاداشتىشى بۇ بريندار لىكراوھكە لەلايەن خوداي مەزنەوھ ئىبنونەبى حاتەم پىوايەتى كىدوھ لە جابىرى كوپى ەبدوللاوھ لەم ئايەتەدا كە خوداي كەورە ئەفەرموئىت: ﴿فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارٌ لَهُ﴾ وتى: دەبىتە كە فارەتى گوناھى زام لىكراوھ، ئىبنوجەريرىش پىوايەتى كىدوھ لە ەسەنى بەسرى و ئىبراھىمى نەخەعى و ئەبوئىسحاقى ھەمەدانىيەوھ ھەر بەم شىوھىيە. ئىمامى ئەحمەد

پیوایه تی کردوه له عوبادهی کوپی سامیته وه وتی: بیستم له پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه یفرموو: (هیچ پیوای نه زامی له جهستهیدا بکری و بیکات به خیری خوی. مه گین خودا کروی به که فاره تی گوناھی به نه ندازهی نه وهی که کردویه تی به خیری خوی). نه سانی و ئیبنوجه ریریش پیوایه تیان کردوه پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ نه و که سانهی به پیچه وانهی نه و فرمانه (که له خودا وه هاتوه) فرمان بدهن نا نه وانه سته مکارن. له پیشه وه باس کرا له تاوس و عه تاوه که وتیان: (کفر دون کفر، و ظلم دون ظلم و فسق دون فسق) واته: کوفری ده رچوون له ناین نیه.

﴿وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَرِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَآيَاتِنَا فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ٤٦ ﴿وَلِيَحْكُمَ أَهْلَ الْإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ ٤٧

باسی عیساو (سهلامی خوای لیبی) ستایشی ئینجیل:

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَرِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ﴾ له شوین نه وان عیسا کوپی مهربه ممان نارد، که باوه پی بوو به و ته وراته ی وا پیش له نه و هاتبوه خواری. واته: دوا پیغه مبهره کانی نه وهی ئیسرائیل عیسا (سهلامی خوای لیبی) هات و برپای بوو به ته ورات و فرمانپه وایشی ده کرد به وهی تئیدا هاتبوو. ﴿وَآيَاتِنَا فِيهِ هُدًى وَنُورٌ﴾ ئینجیلیشمان دا به عیسا که پی نیشاندان و پووناکی تئیدایه. واته: پئینیشاندهره به ره و هه ق و به پووناکیه که ی گومانه کان له ناو ده چی و ده په ویتته وه و کیشه کان چاره سه ر ده کات. ﴿وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ﴾ برپایشی هه یه به و ته وراته ی وا له پیش نه و هاتبوه خواری شوینی ده که وی و نا کوکیشی له و شتانه دا نیه که تئیدا هاتوه جگه له چند شتیکی که م نه بی پوونی کردوه ته وه بو نه وهی ئیسرائیل که له ناو خویاندا له سه ری نا کوک بوون. وه ک خودای گه وره له باره ی عیسا وه (سهلامی خوای لیبی) فرموویه تی: که وتویه تی به نه وهی ئیسرائیل: ﴿وَلَا جُلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ﴾^۱ (به نه رکی خومی ده زانم) هه ندی شتتان بو حه لال که م که لیتان حه رام کراوه. هه ر بویه قسه ی مه شهوور له ناو زانایاندا نه وه یه که ئینجیل هه ندی برپاری ته وراتی نه سخ کردوه ته وه. ﴿وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ

لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٨﴾ بۆ نهوانه‌ی له خوا ترسن، پریه‌تی له نامۆزگاری و رشیگه‌ی راستیان نیشان نه‌دات. واته: ئینجیلمان ناردوه که خه‌لکی بترسینی له کاری خراپ و قه‌ده‌غه کراو و پێ نیشانده‌ر بێ بۆ نه‌و که سانه‌ی له خوا ترسن و له هه‌رشه‌شه‌و تۆله‌کانی خودا ده‌ترسن. پاشان نه‌فرمویت: ﴿وَلِيَحْكُمُ أَهْلُ الْإِنجِيلِ بِمَا أُنزِلَ اللَّهُ فِيهِ﴾ ده‌بی نهوانه‌ی و ئینجیلیان له‌لایه، به‌پێی ناوه‌پۆکی ئینجیل (وه‌ك خودا ناردویه‌تیه‌ خوار) فه‌رمان بده‌ن. وایش خویندراوه‌ته‌وه ﴿وَلِيَحْكُمُ أَهْلُ الْإِنجِيلِ﴾ به‌مه‌نسوبی (بالنصب) له‌سه‌ر نه‌وه‌ی (نه‌و لامه) لامی (کي) یه. واته: ئینجیلمان ناردوه بۆ عیسا (سه‌لامی خوای لیبی) تا به‌فه‌رمانی نه‌و ئینجیله‌ فه‌رمانه‌وایی بکات له‌ناو نه‌و که‌له‌ی چه‌رخێ خۆیدا. وه‌ به‌ ﴿وَلِيَحْكُمُ﴾ به‌مه‌جزمیش (الجزم) خویندراوه‌ته‌وه، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی نه‌و (لامه) لامی نه‌مره، ده‌بی بپوایان به‌هه‌موو نه‌و شتانه‌ بێ که له‌ناو ئینجیلدا‌یه، نه‌و بپیارانه‌شی که له‌ناویدا‌یه و فه‌رمانیان پیکراوه به‌جێ بی‌ن. وه‌ له‌و شتانه‌ی که تیا‌یه‌تی مژده‌دانه به‌هاتنی موحه‌مه‌دو (ﷺ) فه‌رماندان به‌شوین که‌وتنی و بپوا پێ هینانی کاتی هات. وه‌ك خودای که‌وره له‌تایه‌تیکی تردا فه‌رموویه‌تی: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ﴾ ^١ بلی: نه‌ی نه‌هلی کتیب، ئیوه‌مه‌تا به‌پێی ته‌ورات و ئینجیل و هه‌رچی له‌په‌روه‌ردگارتانه‌وه بۆتان هاتۆته‌ خواره‌وه، نه‌جولینه‌وه، ئیوه‌ له‌سه‌ر هیچ (ثاینیک) نین. وه‌ نه‌فرمویت: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ﴾ مه‌تا ده‌گاته‌ ﴿الْمُفْلِحُونَ﴾ ^٢ نه‌وانه‌ و ده‌که‌ونه‌ شوین نه‌م پیغه‌مبه‌ره‌ی که پاسپارده‌ی خوایه‌و نه‌خوینده‌واره‌و له‌ته‌ورات و ئینجیلیش ناوی نووسراوه. بۆیه‌ لی‌ره‌یشدا نه‌فرمویت: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ نه‌و که‌سانه‌ی له‌و فه‌رمانانه‌ی که خودا ناردویه‌ته‌ خوار لابه‌دن، دیاره‌ له‌ پێ لایانداوه. واته: له‌گوێرا‌یه‌لی په‌روه‌ردگاریان ده‌رچوون و پوویان له‌په‌وپوچ کردوه‌و له‌هه‌ق دوورکه‌وتونه‌ته‌وه‌و وازیان لی‌هیناوه، له‌پیشه‌وه‌ باس کرا که نه‌م تايه‌تانه‌ له‌سه‌ر مه‌سیحیه‌کان هاتۆته‌ خواره‌وه وه‌ك له‌ده‌قه‌که‌وه‌ ده‌رکه‌وتوه‌و دیاره‌.

﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ

المائدة (٦٨).

الاعراف (١٥٧).

لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَأَسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٨﴾ وَأِنْ أَحْكَمَ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ
بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّهُ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنْ كَثُرَ مِنْ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾
أَفَحُكْمَ الْجَهْلِیَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

ستایش کردنى نه قورئانه و پياھه لدانى و فرماندان به فرمانروايى کردن پيى

کاتى خواى گه وره باسى ته وراتى کرد که نارديه خواره وه بؤ موسا (سه لامى خواى ليبي) وه سفو
ستایشى کردو فرمانى دا که شوينى بکھون و به و شيويهى که خودا په وانهى کردوه و باسى
نينجیلیشى کردو ستایشى کردو فرمانیشى دا به شوين که وتوانى که فرمانه کانى به جيچيئین و
له سهرى بجولئنه وه، وهك له پيشه وه پوون کرایه وه. پاشان دیته سهر باسى قورئانى پیروز که
په وانهى کردوه بؤ به نده پیغه مبهرى خوی موحه ممد (ﷺ) نه فرمویت: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ﴾ نه و قورئانه مان به خهلات بؤ تو ناریدوته خواره وه، که هرچى
تیدایه راسته، برى به کتیبه پیشینه کان مهیه که په وانه کراون و وه سفو ستایش کران، وه بیگومان
به و زوانه له لایه ن خودا وه قورئانیش بؤ به نده و پیغه مبهرى خوی موحه ممد (ﷺ) ده نیریته
خواره وه، هاتنه خواره وه که یش به و شيويهیه که باسى کردوه و برپواى نه وانه زیاتر ده کات له لای
مه لکرانى نه وانهى خاوه نى چاوو دلیکی وشیارو گوپرایه لى فرمانه کانى خودا بوون و په پرهوى
شهریعتى خودایان کردوه و برپویان به پیغه مبهره کانى هیئاوه وهك خودای مه زن نه فرمویت: ﴿قُلْ
ءَامِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ مُبِّحَنَ
رَبَّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ بلى: ئتوه برپواتان پيى ببي يان نه بى، نه و که سانهى له پيشدا (له مه)
ئاگادار بوون، هرکاتى بويان ده خویننه وه چه ناکه ده خه نه سهر زهوى و سوژده ده بن. نه شلین:
پاکى و بى عیبى بؤ په روه ردگارى ئیمهیه، به لئنى په روه ردگارمان وا وه دى هات ﴿وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ﴾
چاودپریانه. سوفیانی سه وری و که سانی تریش وتویانه له نه بوئیسحاق وه له ته میمیه وه، له
ئیبینوعه بیاسه وه وتی: متمانهى پییه تى^۱. عه لى کوپى نه بوتله وتی له ئیبینوعه بیاسه وه: (المهیمن)

^۱ الاسراء (۱۰۷-۱۰۸).

^۲ الطبری (۳۷۸/۱۰).

جئى متمانه، وتى: قورئان جيچى متمانه به له سەر هه موو کتیبى پیش خۆى عیكرمه و سه عیدى كورپى جوبه یرو موجهیدو موجه مەدى كورپى كه عبو عه تیه و حه سه ن و قه تاده و عه تاي خۆراسانى و سوودی و ئیبنوزهدیش هه ر به و شیوه یه ریوایه تیان کردوه^١ ئیبنوجهریر وتى: قورئان جئى متمانه به به سەر نه و کتیبانه ی پیش خۆیه وه، هه رچى له ناو نه و کتیبانه دا گونجاو پێكه ون له گه ل قورئاندا نه وه هه قه و هه رچیش پێ نه كه وت و دژایه تى كرد نه وه پرپوچه . له والیه وه له ئیبنوعه بباسه وه وتى: ﴿وَمُهَيِّمًا﴾ واته: شایه تى.^٢ موجهیدو قه تاده و سوودیش هه ر وایان وتوه. عه وفى وتى له ئیبنوعه بباسه وه: ﴿وَمُهَيِّمًا﴾ واته: دادوه ره له سەر نه و کتیبانه ی پیش خۆى.^٣ نه م قسانه هه موو ماناكانیان له یه كه وه نزیکه. چونكه ناوى (المهيمن) هه موو نه م مانایانه له خۆى ده گریت، نه م قورئانه جئى متمانه و شایه ت و چاودێرو دادوه ره به سەر هه موو کتیبه كانى پیش خۆیه وه. خودای گه وره نه م کتیبه مه زنه كه ناردویه ته خواره وه دواين کتیبه و ته واوترين و مه زنترين و گشتگیرترین کتیبى خودایه كه هه موو. چاكه كانى پیش خۆى تیا كۆکراوه ته وه و شتى زۆر تیرو ته واوى تریشى تیدایه كه له نه مدا نه بێ نیه. هه ر بۆیه خودای گه وره کردویه تى به شایه ت و چاودێرو دادوه ره به سەر گشت کتیبه كانى تره وه نه فرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾^٤ ئیمه خۆمان نه م قورئانه مان ناردۆته خوار، هه ر ئیمه یشین ده بیاریزین. پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ﴾^٥ ئیتر تۆ به پێى نه وه ی ناردویه تیه خواره وه به کاروباریان پابگه. واته: نه ی موجه مەد (ﷺ) له نێوان نه و خه لکه دا دادوه رى بکه به عه ره بو عه جه م و نه خوینده وارو نه هلى کتیبه کانیشیان وه، به پێى نه وه ی كه بۆت هاتۆته خواره وه له م کتیبه مه زنه داو به وه یش كه خودا بۆى داناوى له فرمانى نه وانه ی پیش خۆت له پیغه مبه ران كه له به رنامه ی تۆدا نه سخى نه کردوه ته وه دادوه رى بکه^٦ ئیبنوجهریریش هه ر وا مانای کردوه. ئیبنوئەبى حاتم ریوایه تى کردوه له ئیبنوعه بباسه وه وتى: پیغه مبه رى خودا (ﷺ) به مه یلى خۆى بووه، کاتى ویستبیتى دادوه رى له نێوانیاندا کردوه و مه یلیشى لى نه وبایه وازى لى ده هیئان و ده یگێرانه وه بۆ فرمان و بریاره كانى خۆیان. خودای گه وره نه م ئایه ته ی

^١ الطبري (٣٧٩/١٠).^٢ الطبري (٣٧٧-٣٨٠).^٣ الطبري (٣٧٧/١٠).^٤ الطبري (٣٧٩/١٠).^٥ الحجر (٩).^٦ الطبري (٣٨٢/١٠).

نارده خواره وه: ﴿وَأَن أٰحْكَمَ بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ﴾ نیتر تو به پیئی نه وی خودا ناردویه ته
 خواره وه دادوه ری له نیوانیاندا بکه، شوین هه واو ناره زوی نه وان مه که وه. خودای گه وره فرمانی کرد
 به پیغه مبه ر(ﷺ) که دادوه ری بکات به پیئی نه وه ی که له ناو کتیبه که ی نیمه دایه^۱ واته: قورئانی پیروژ.
 ﴿وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ﴾ واته: شوینی هه واو ناره زوی نه وان مه که وه که پیکه وتون له سهری و به هوی
 نه وه وه وازیان میتاوه له وه ی که خودا په وانیه کردوه بۆ پیغه مبه ره که ی، له بهر نه وه یه نه فرمویت:
 ﴿وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ﴾ مه که وه شوین هه واو ناره زوی نه وان به لادان له وه هقی
 که بۆت هاتوه. واته: به پیئی ناره زوی نه وه نه فام و به دبه ختانه مه جولیره وه له وه هقه لامه ده که خودا
 فرمانی پیکردوی ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾ بۆ هر کومه لیک له نیوه پیوشوینیکمان
 داناوه. نیبنونه بی حاتم پیوایه تی کردوه له نیبنوعه بیاسه وه: ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾
 وتی: پیکه یه ک. وه هر له نیبنوعه بیاسه وه وتی: پیکه و پیره ویک^۲ خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ
 اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّبَلُّوْكُمْ فِي مَآءَاتِكُمْ﴾ نه گهر خودا مه یلی لی بویه هه مووی ده کردنه
 یه ک نوممه ت، به لام ویستی خوا و ابو له و شتانه ی که پیئی داوون بهر تاقیکردنه وه تان بخات. نه مه
 وتاریکه بۆ گشت نوممه ته کان و ناگادار کردنه وه یه له سهر ده سته لات و توانای خودای گه وره. نه گهر
 مه یلی لی بویه هه موو خه لکی له سهر یه ک ناین و شریعت کۆ ده کرده وه و هیچ شتیکی لی نه سخ
 نه ده کرده وه، به لام ویستی خودا وایه بۆ هر پیغه مبه ری شریعتیکی داناوه، پاشان به په وانیه کردنی
 پیغه مبه ریکی تر هه ندیکی یان هه مووی نه سخ کرده وه. پاشان هه موو شریعته کانی نه سخ
 کرده وه به ناردنی نه و په یامه ی که ناردی بۆ به نده و پیغه مبه ری خوی موحه ممد (ﷺ) که په وانیه ی
 کرده بۆ سهر هه موو خه لکی سهر زه وی به تیکرا. و کردی به دواين پیغه مبه ری هه موو پیغه مبه ران.
 هر بویه نه فرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّبَلُّوْكُمْ فِي مَآءَاتِكُمْ﴾ واته: خودا
 چه ند شریعتیکی جیاوازی ناردوه بۆ نه وه ی عه بده کانی تاقی بکاته وه له سهر نه و شریعته ی بۆی
 داناون. پاشان پاداشتیان بداته وه و توله یان لی بسینی له سهر گویراپه لی کردنی یا لاساری و بی گوئییان
 له سهر هه موو نه و شتانه ی که کردویانه. پاشان خودای گه وره به نده کانی هه لده نی که هه ولی
 چاکه خوازی بده ن و پیش پیشینی له سهر بکه ن و نه فرمویت: ﴿فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ﴾ ده سا نیوه ش

^۱ الطبري (۲۳۲/۱۰).^۲ الطبري (۲۸۷/۱۰).

له سهرى كارى كيٲهركى بكن. واته: خواپه رستى بكن و شوينى په يامه كه یشى بكن و ن كه هه موو
 شه ريعه ته كانى ترى پيش خوى نه سخ كرده ته وه و برپوا بينن به م قورئانه كه دواين كتیبه خودا
 ناردويه ته خواره وه. پاشان نه فرمويٲ: ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾
 هه موو لاتان ده گه پينه وه لای خوداو نه وسا ناگادارتان ده كات، كه له سهرچى كيٲشه تان له نيواندا په یدا
 ببوو. واته: نهى خه لكينه له پوڅى قيامه تدا هه موو زيندوو ده كرينه وه و دينه لای خوداو له سهر نه و
 هه قانهى كه تييدا ناكوك بوون ناگادارتان ده كاته وه و پاداشتى راستگويان نه داته وه له سهر
 راستگوييه كه يان و خودانه ناسى نه وانهى برپويان به هق نه بوو له پيى راست لاياندا بي نه وهى هيچ
 به لكه يه كيان به ده سته وه بي سزاي سه خت نه دات. زه حاك وتى: ﴿فَأَسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ﴾ واته: نهى
 نوممه تى موحه ممد (ﷺ) كيٲهركى بكن له سهر چا كه كردن. به لام پاى يه كه م ديارو ناشكرا تره.
 پاشان خوداى گه وره نه فرمويٲ: ﴿وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ﴾ تويش (نهى
 موحه ممد (ﷺ)) به پيى نه و فرمانهى له خودا وه بوٲ هاتوٲه خواره وه، به كاروباريان پابگه و دواى
 ناره زوويان مه كه وه. نه مەيش جه خت كرده وه يه له سهر نه و باسهى پيشه وه كه فرمان كرده به
 دادوهى كردن به قورئان و پيگه نه دان به هيچ برپاريكى تر پيچه وانهى نه و. وه نه فرمويٲ:
 ﴿وَأَحْذَرَهُمْ أُنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾ خوتيان لى بپاريزه نه وه كا فريوت بدهن و له
 هه نديك له و فرمانانهى كه له نيمه وه بوى هات هه له ت بكن. واته: له دوژمنه جووله كه كانت خوت
 بپاريزه كه راستيت لى بگورن له و شتانهى كه پيٲ ده ليين مه يكه و وازى لى بينه گويى مه ده به دروو
 ناپاكى و خوانه ناسى نه وانه ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ نه گهر هه ر پوويان وه رگيٲرا له و فرمانانهى كه له نيوانياندا
 نه يده يت به راستى و دڅى شه رعى خودا وه ستان ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهَُا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ﴾ نه وسا
 بزانه كه خودا نيازى وايه له به رانبر هه نديٲ له گونا هه كانيان تو له يان لى بكاته وه. سا بزانه نه و شتانه
 كه پوو نه دات به ده سته لاتى خودا يه و به كارزاني خوى له گه ليان ده جوليتته وه كاتى كه له پيگه
 راست لايان نه دات. له بهر نه و گونا هه يه له پيشدا كرديو يانه و كه بوته هوى گومرا بوون و سزادانيان.
 ﴿وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ﴾ زوريهى زوريشى له و خه لكه له پيٲ ده رچوون. گويٲرايه لى
 په روه ردگاريان نه كردو دڅى هق وه ستان و به دبه خت بوون. خوداى گه وره نه فرمويٲ: ﴿وَمَا
 أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^١ هه رچه نده زوريش هه ول بدهى، نه و خه لكه زوريه يان برپوا

ناميئن. وه نه فرموئ: ﴿وَلَنْ تُطْعَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾^١ نه گهر بکه ويته شوئنى قسه ى زږبه ى نه وانه وا له سر زه مينه دان له ريگه ى خودا لات نه دن. موحه ممدى کوپى نيسحاق پيوايه تى کردوه له نيينوعه بياسوه وتى: که عبي کوپى نه سه دو نيينوسلوباو (صلوبا) عه بدوللاى کوپى سوريا (سوريا) و وه شنه س (وشاس) کوپى قهيش به يه کترىان وت، هه لسن با بچين بؤ لای موحه ممد (ﷺ) به لکو فريوى بدهين و له نايه که ى لای بدهين هاتن بؤ لای و تيان: نه ى موحه ممد (ﷺ) تو خوت دهرانى نيمه زانايان و پياوماقولاڼ و سه رکړده کاني جوله که ين، نه گهر نيمه شوئنى تو که وتين، گشت جووله که کان شوئنت ده که ون و له قسه ى نيمه دهرناچن، له نيوان نيمه و هوزه که ماندا کيشه يه که هيه، دادوه ريه که يان دينينه لای تو، تو دادوه ريه که مان بؤ بکه و بريار بده به سه رياندا بؤ مان. نيمه بپوات پى ده هينين و به پاستت دهرانين. پيغه مبه رى خودا (ﷺ) قبولى نه کرد. خوداى گهره نه م نايه ته ى له باره يانه وه نارد خواره وه: ﴿وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَأَحْذَرَهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾^٢ نيينوجهريرو نيينوحاته م پيوايه تيان کردوه. پاشان خوداى گهره نه فرموئ: ﴿لَقَوْمٌ يُقْتُلُونَ﴾^٣ نايا نه وان ده يانه وى حوکمى زه مانى نه قامى پيش نيسلام زيندو که نه وه، کام فرمان له فرمانى خوا چاکتره، له لای که سانیک که بپواى ته وويان هيه. خوداى گهره پيناخوشى خوى دهرده بپى دهر ياره ى نه وانه ى که له فرمانى بته وى خودا دهرده چن که پره له هه موو چاکه يه و ريگره له گشت خراپه يه و لايداوه له هه موو هه و او ناره زو زارواه يه که ساني دايىابى که به لگه يه که شريعان به ده سته وه نه بى له لايه ن خوداوه. وه که چن خه لکى سه رده مى نه قامى فرمانيان به و گومرايى و کاره نه قامانه داوه و به هه و او ناره زوى خويان دايان ناوه. يان وه که ته تاره کان حوکميان پى کردوه له سياسه تى پاشايه تيدا به فرمانى پاشاکه يان جه نگيز خان که يه ساقى (اليساق) بؤ دانان. که پيک هاتبوو له کتيبى کومه لى بريار که له چه ندين ياساو پيسا کوى کردبوه وه دايىا بوو. له نايى جووله که و مه سيحى و نايى نيسلام و نايى تریش. فرمان و بريارى زږى تيا بوو که ته نيا به هه و او ناره زوى خوى دايىا بوو. پاش خوى له ناو کوپه کانيدا کرابوو به ياساو پيسايه که پيش فرمانى خوداو پيغه مبه زى خودايان (ﷺ) ده خست. هه رکه سى له وانه بپواى به و ياساو پيسايه بوا، نه و بى دين نه بوو ده بوايه شه پى له که لدا بکرايه هه تا ده که رايه وه ژير فرمانى خوداو پيغه مبه رکه ى (ﷺ) چونکه هيچ حوکمى جگه له حوکمى خوداو

^١ الانعام (١١٦).^٢ الطبري (٣٩٣/١٠).

پيغه مبه ره كه ي (ﷺ) قبول ناكړى كه م بى يان زور. خوداي گه وره نه فرموي: ﴿أَفَحُكْمَ الْجَهْلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ نايا نه وان ده يانه وي حوكمي زه مانى پيش نيسلام زيندو كه نه وه. كام حوكم له حوكمي خودا چا كتره له لاي كه سانيك كه بپواى ته واويان هه يه. واته: كى له خودا دادپه وره رتره له بپاريدا بى كه سى خاوه ن ناوه ز بى و له شرعى دا شاره زان بى و بپواى پيى بى. چاك بزاني و دنيا بى كه خودا چا كترين دادگه ره و خاوه ن به زه يى تره به رانه ر دروست كراوه كاني له ديك بى كوپه كه ي خوى، چونكه خودا ناگاداري هه موو شتيكه و تواناي به سهريدا هه يه و له هه موو شتيكدا دادگه ره. ته به راني پيوايه تى كرده له نيينوعه بباسه وه وتى: پيغه مبه ري خودا (ﷺ) فرمويه تى: (پق ليبتونين كه س له لاي خودا كه سيكه كه پږه ويكى (سنة) زه مانى نه فامى له ناو نيسلامدا بگريته بهر وه كه سيكه داواى خويى له كه سى بكات به ناهق بى نه وه ي خويى بږيى) بوخاريش پيوايه تى كرده له نه بويه مانه وه هر به م شيوه وه به هه ندى زياده وه.^١

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (٥١) فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسْرِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ فَعَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ (٥٢) وَيَقُولُ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَهْتَزِلُوا الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ أَنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حِطَّتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَسِرِينَ (٥٣)﴾

قه ده غي كړدنې دوستايه تى له گه ل جووله كه و مه سيهي دوژمانى نيسلامدا

خوداي مه زن قه ده غي كړدو له عه بده خاوه ن باوه رشه كاني كه دوستايه تى نه و گاورو جووله كانه بكن كه دوژمنى نيسلام و كومه لى موسولمانانن (نه فرينى خويان لى بى) پاشان فرمويه تى كه نه و گاورو جووله كانه له ناو خوياندا دوستى به كترين. هه پرشه ي توله سندن ده كات له و كه سانه ي نه و دوستايه تيه ده كنه و نه فرموي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ﴾ نه ي گه لى خاوه ن باوه پان مه بنه دوستى نه م گاورو جووله كانه با نه وان دوستى به كتر بن (هه كه سيك له نيوه ببيتته دوستيان، نه ويش له وان ده ژميردى ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ نه وانه ي له سر ناهه قين، خودا پريان نيشان نادات. نيينونه بى حاتم پيوايه تى كرده كه عومه ر فرمانى دا به نه بوو موساى نه شعري نه و شتانه ي كه وه ري ده گري و ده يبه خشى له يه ك

^١ الطبراني (٣٧٤/١٠)، فرموده يه كى سه حيحه.

^٢ فتح الباري (٢١٩/١٢).

چەرمدا (پێستەدا) بۆی بەرز بکاتەو، ئەبوموسایش نووسەرێکی (کاتبێکی) مەسیحی مەبوو، ئەوەی
 بۆ بەرز کردەو، عومەر سەری سوپماو وتی: بەراستی ئەمە پارێزراویکی چاکە، ئایا تۆ نامەیه کمان بۆ
 ماتو، لە شامەو، لە مزگەوتە بۆمان دەخوینیتەو؟ وتی: ئەو ناتوانی بۆیان بخوینیتەو. عومەر
 وتی: ئایا ئەو لەشی پیسە؟ ئەبوموسا وتی: نەخێر، ئەو مەسیحیە. وتی: لێم تۆرە بوو کێشای بە
 پاندا پاشان وتی: دەریکەن پاشان ئەم ئایەتە ی خویندەو: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ
 وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ﴾^۱ وە پێوایەت کراوە لە عەبدوللای کورپی عوتبەو وتی: با هەرکەسی لە ئێوە لەو
 بترسی که بپێتە جوولە که یان مەسیحی که بەخۆیشی نەزانی. وتی: وامانزانی مەبەستی بەو قسەیه
 ئەم ئایەتەیه که خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ﴾^۲ خودای
 مەزن ئەفەرمویت: ﴿فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسْرِعُونَ فِيهِمْ﴾^۳ ئەو کەسانە ی نەخۆشی لە دڵیاندا،
 دەبینی که بە پەلەن بۆ چوونە لایان. واتە: ئەوانە ی که دڵیان نەخۆشە و بە گومان و دووڕوون زۆر
 پەلەیانە بچنە لای جوولە کە و گاوردەکان و حەزیان لە دۆستایەتیانە و بە پەنھانی و بە ئاشکرایش
 خۆشیان دەوین. ﴿يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ﴾^۴ دەلێن ئێمە دەترسین تووشی بە لا بێن (بۆیه
 دۆستایەتیان دەکەین) واتە: بپرویانو بەو دۆستایەتی و خۆشەویستیە بەو دیننەو که لەو دەترسن
 خوانەناسەکان سەرکەون بەسەر موسولماناندا، تا ئەمان بەو دۆستایەتیە بتوانن سوودمەند بن. ئا
 لەویدا خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿فَعَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ﴾^۵ هیچ دوور نیە خودا پۆژی سەرتان بخات.
 سوودی وتی: مەبەست پێی فەتحی مەککەیه^۶. ﴿أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِنْدِهِ﴾^۷ سوودی وتی: واتە: دانانی سەرانی
 لەسەر مەسیحی و جوولە کەکان ﴿فَيُصِيبُحُوا عَلَىٰ مَا أَسْرَوْا فِي أَنْفُسِهِمْ تَدْمِيَةً﴾^۸ ئەوسا ئەوان لەو پازە ی لە
 دڵیاندا، تووشی پەشیمانی دەبن. واتە: ئەو کەسانە ی دۆستایەتی لەگەڵ مەسیحی و جوولە کەدا
 دەکەن لە دووڕووەکان و لە دڵیاندا شاردوویانەتەو پەشیمان دەبنەو. دوا ی ئەوە ی سوودمەند نەبون و
 هیچ زیانیکیان لێ دوور نەخستەو بە لکو زۆر بە خراپیش بەسەریاندا شکایەو، ئابرویان چوو، خودا
 هەر لە دنیا دا ئەو کارە ی ئاشکرا کردن بۆ عەبدە خواوەن باوەرپەکانی دوا ی ئەو که بۆیان پۆشرا بوو.
 نازانری چ حالێکیان بو، کاتی ئەو هۆکارە ئابروپەرانیان بۆ عەبدە خواوەن باوەرپەکانی خودا
 دەرکەوت. بپروادەرەکان سەریان سوپما بوو که چۆن ئەو دووڕووانە و خۆیان پێشانیان ئەدەن که لە

^۱ الدر المنثور (۱۰۰/۳).^۲ ابن أبي حاتم (۱۱۵۶/۴).^۳ الطبري (۴۰۵/۱۰).

پړزی پروادارانو سویندیش ده خوڼو پروبیانون ده میننه وه. هه موو درو بوخاته کانیا ناسکرا بوو. هه بویه خودای گوره نه فرمویت: ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ اقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خٰسِرِيْنَ﴾ که سانی خاوه ن باوه پش نهوسا ده لین: نایا هه نه مانه نه بوون زور به توندی سویندیان به خوا ده خوارد که تا سر له گه لتانن؟ نه و کاره نه وان کردیان به فیرو چوو، دواپیه که یشی تووشی زیان و په نجه پویی بوون.

هوې هاتنه خواره ووی نه م نایه تانه

موحه ممدی کوپی نیسحاق وتی: یه که م هوژی که په یمان شکینی له نیوان خویان و پیغه مبهری خودا (ﷺ) کرد هوژی به نی قه ینوقاع بوو (بنی قینقاع) عاسیم کوپی عومهری کوپی قه تاده بوی گیرامه وه وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) نابلقه ی دان هه تا دابه زین بۆ فرمانی کاتی که خودا موسولمانانی زال کرد به سهریاند، عه بدوللای کوپی نوبه یی کوپی سه لول هه لساو هات بۆ خزمه تی پیغه مبهر (ﷺ) وتی: نه ی موحه ممد چاکه له گه ل دوسته کانما بکه (هوژی به نی قه ینوقاع هاوپه یمانی هوژی خه زره ج بوون) وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) گوئی بۆ نه گرت. دیسان وتی: نه ی موحه ممد چاکه له گه ل دوسته کانما بکه. پیغه مبهر (ﷺ) هه ر پشت گوئی خست. وتی: دهستی نایه ناو باخه لی کراسه کی پیغه مبهری خودا (ﷺ) پیی وت: (لیم گه پی) پیغه مبهری خودا تووپه بوو. هه تا گرزی به نیوچاوانیه وه دیار بوو پاشان فرمووی: (هاوار بۆ تو لیم گه پی) وتی: نه خیر، سویند به خوا وازت لی ناهینم هه تا چاکه نه که ی له گه ل نه م دوستانه مدا که چوارده که سی بی زری و قه لغان و سی سده که سی زری و قه لغان پوشن. که پاریزگاریان له من کردوه له سورو په شدا (واته: له هه موو ته نگانه یه کدا به ده ممه توه هاتون) وازت لی بینم له به ره به یانی کدا درویننه یان که ی؟ (واته: بیان کوژی) من پیاوینکم له توله کردنه وه ده ترسم، وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمووی: (نه وانه بۆ تو) موحه ممدی کوپی نیسحاق وتی: نه بو نیسحاقی کوپی یه سار بوی گیرامه وه له عوباده ی کوپی وه لیدی کوپی عوباده ی کوپی سامیته وه وتی: کاتی به نی قه ینوقاع شهریان له گه ل پیغه مبهری خودا کرد. عه بدوللای کوپی نوبه یی که وته تکا کردن بویان، له پیشیانیه وه بوو، عوباده ی کوپی سامیتیش ده پوشت بۆ لای پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه ویش یه کی بو له به نی عه وفیه کانی کوپی خه زره ج، نه میش هاوپه یمانی هه بوو له گه لیان وه ک عه بدوللای کوپی نوبه یی کوپی سه لول. (دهست به رداریان بوو) دانیه دهستی پیغه مبهری خودا. دهست به رداری خوی له لای خودا پیغه مبهره که ی (ﷺ) ده رپری له هاوپه یمانیان و وتی: نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) بیزاری خوم دهرده برپم له هاوپه یمانی نه مانه له لای خودا پیغه مبهره که ی (ﷺ) دوستایه تی خودا پیغه مبهره که ی و خاوه ن باوه پانم ده که م. بیزاری خوم

دەردەبەرم لە ھاوپەیمانی خۆیانەناسان و دوستانەتی کردنیان. ئەم ئایەتانەى سۆرەتى مائیدە لەسەر عوبادە و عەبدوللای کۆپى ئوبەى ھاتە خوارەووە کە ئەفەرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَرَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾ ھەتا دەگاتە: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾^١.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾^{٥٤} **إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ** ^{٥٥} ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾^{٥٦}

ھەرەشە کردن لە خاوەن باوەڕان ئەگەر پاشگەز ببێتەو بە ھینانی کۆمەڵیکى تر

خودای مەزن باسێ توانا و دەستەلاتى گەورەى خۆى دەکات، کە بى نیازە لە ھەموو شتێ و باوەڕداران ئاگادار دەکاتەووە کە ھەرکەسێ پاشگەز ببێتەووە لە یارمەتى دینەکەى و پەيامەکەى ئەکاتە بەرنامەى ژيانى خۆى. خودا بەو زوانە دەیانگۆڕى و کۆمەڵیکى لەوان چاکتر لە جیيان دادەنى کە زۆر بەھێزتر و چاکتر پەپرەوى پەيامەکەى دەکەن. وەك ئەفەرمویت: ﴿وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمْ﴾^١ ئەگەر پششى تى بکەن، کۆمەڵیکى تر بە ئێوە دەگۆڕیتەووە کە ھەرگیز لە ئێوە نەچن. وە ئەفەرمویت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾^{١٩} **وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ**^٢ تۆ نابینی خودای مەزن ئاسمانەکان و زەمینى ھەر بۆ پاستى دروست کردووە؟ ئەگەر خۆى مەیلی لیبى، ئێوە دەبات و سەر لە نوێ خەلکیكى تر دروست دەکات. کە ئەم کارەیش لەلای خودا گران نیە. کەس ناتوانى پێگى لى بکات. لێرەیشدا ئەفەرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ﴾ ئەى کۆمەڵى خاوەن باوەڕان، ھەرکەسێ لە ئێوە پاشگەز لە ئاینى خۆى پاشگەز ببێتەووە. واتە: پەشیمان ببێتەووە لە ھەق پوو بکاتە پرپوچ. ئەم وتارە وتاریكى گشتگیرە

^١ ابن هشام (٥٢/٣)، سەنەدەکەى بەھیزنى یە لەبەر ئیسحاقى کۆپى یەسار بەلام فەرموودەى تر ھاتووە پشتگیری دەکات.

^٢ محمد (٣٨).

^٣ إبراهيم (١٩-٢٠).

هه تا پوڙی قیامت. وه نه فہرمویت: ﴿فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ خدا له مه ولا کومه لیکي وا دینی، خوشی بوین و نه وانیس خویان خوش بوی، له به رانبر خاوهن باوه پان نه رم و نیان ده جولینه وه له به رانبر خوانه ناسان سر بلند و توندو تیژن. نه مه خوږه وشتی خاوهن باوه پانی ته واوه که به رانبر براکه ی خوی به که م ده زانی و دوستیه تی. زور توندو تیژه له گه ل دوزمنه کانیدا. وه ک خودای مزن له نایه تیکی ترده نه فہرمویت: ﴿تَحَمَّدُ رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ ^(۱) موحه ممد ^(ﷺ) پیغه مبری خودایه، نه وانه ش که له گه ل نه ون له به رانبر خوانه ناسان توندو تیژه له ناو خودا دلوفانن. وه له سیفه ته کانی پیغه مبری خودا ^(ﷺ). (انه الضحوک القتال) واته: له گه ل دوسته کانی دم به خنده بووه به رانبر دوزمنه کانیسی توندو تیژ بووه. خودای مزن لیژده نه فہرمویت: ﴿يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾ غه زا له پی خودا ده که ون له ته شهری سر زه نشست که ران ناترسن. واته: نه و شتانه ی که به رانبر ریان ده کری له لایه ن خوانه ناسانه وه کولیان پی نادات له خواپه رستی و له به جیته نانی سنوره کانی و شهر کردن له گه ل دوزمنانی خودا و فرماندان به چاکه و قه ده غه کردنی له خراپه. هیچ که س ناتوانی بیته کوسپ و له مپه ر له پئیاندا. لومه ی لومه که ران و دور که وتنه وه ی دوره په ریژان هیچ کاریان تی ناکات. نیمای نه حمده پیوایه تی کردوه له نه بوزه پوه وه وتی: خوشه ویسته که م فرمانی پیکردم به حوت شت: فرمانی پیکردون به خوشه ویستی هه ژاران و نزیک بوونه وه لییان، وه فرمانی پیکردوم که سهیری که سی بکه م له خوار خومه وه یه، سهیری که سی نه که م له سه رمه وه یه. وه فرمانی پیکردم که په یوه ندی خزمایه تی به جی بینم با پشتیش هه لیکه ن. وه فرمانی پیکردوم که هیچ شتی که س داوا نه که م، وه فرمانی پیکردوم که قسه ی هق بکه م با تالیش بی. وه فرمانی پیکردوم له بهر خودا له لومه ی لومه که ران نه ترسم، وه فرمانی پیکردوم که زور نه م وتانه (لا حول و لا قوة إلا بالله) دووباره بکه مه وه چونکه نه م وتانه له که نجینه یه کان له ژیر ته ختدا (العرش). ^۲ وه له فہرموده ی سه حیددا هاتوه: (دروست نیه بؤ خاوهن باوه پ که خوی زه لیل بکات). وتیان: نه ی پیغه مبری خودا چون خوی زه لیل ده کات؟ فہرموی: (باری له و مهینه تیان (من البلاء) هه لده گری که له توانادا نیه). ^۳ ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ نه مه زیاده خه لاتی که له خوداوه به هر که سی خوی مه یلی

^۱ الفتح (۲۹).

^۲ أحمد (۱۵۹/۵)، یه کی که له سه نه ده کانی جی متعانه یه.

^۳ أحمد (۴۰۵/۵)، تحفة الاحوذی (۵۳۱/۶)، ابن ماجه (۱۳۳۲/۲)، فہرموده یه کی حه سه نی غه ریبه.

لیبی پئی ده به خشی خودا زانیه و (له به خشین) زور ده ست گوشاده. واته: نه وه خه لاتیکه بو نه و که سانه ی که نه و په وشته چاگانه یان تیایه و خودا خویشی ده زانی کئی شایسته ی نه و خه لاتییه و کیش لیبی بی به ش ده بی. پاشان نه فرمویت: ﴿إِنَّا وَلِيُّكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ﴾ دوستی نیوه هر خودا پیغه مبه ریته ی و نه و کومه له باوه پدارانه ن که نویژ که رو زه کات دهرن پوه و خوا له کړنوشدان. واته: جووله که دوستی نین به لکو خودا پیغه مبه رو خاوه ن باوه پان دوستی نیوه ن، نه و باوه پدارانه ی که خاوه نی نه م په وشته ن نویژ که رو، که یه کیکه له پایه که وره کانی نیسلام که بریتیه له په رستنی خودا به ته نیاو شهریک دانه نان بوی. زه کات دهرن که هقی خه لکه و یارمه تیدانی هه ژارو که م ده ستانه. وه مه به ست به (الراکعون) نه و خاوه ن باوه پانه ن که ناماده ی نویژی فره زه کان ده بن له مال ه کانی خودا نویژه کانیان به جه ماعت ده که ن و زه کاته کانیشیان له به رزه وه ندی موسولماناندا خه رج ده که ن و ده یبه خشن.

هوی هاتنه خواره ووی نه م نایه تانه

له پیښه وه باس کرا که نه م نایه تانه هه موو له سهر عوباده ی کوپی سامیت (په زای خوی لیبی) هاتنه خواره وه کاتی که وازی له هاوپه یمانی جووله که کان هینا و پازی بوو به دوستایه تی خودا پیغه مبه ره که ی و خاوه ن باوه پان. هر بویه خدای مه زن دوی نه مانه هه موو نه فرمویت: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ هر که سیکیش دوستاییه تی له که ل خودا پیغه مبه ری خودا نه و که سانه بی که باوه پدارن بیگومان هر کومه لی خودا زال و سهر که وتوون. وه ک خودای که وره له نایه تی تریشدا فرمویته تی: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ (۲۱) لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيَدْخُلُهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا

إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^۱ خودا خوی بریاری داوه: بیگومان من و پیغه مبه ره کانم سهرده که وین، خودا خاوه ن توانای به ده سته لاته. تو نابینی نه وانه ی باوه پریان هیه به خودا به پوژی قیامت نابی هر گیز بینه دوستی نه وانه ی دزایه تی خودا پیغه مبه ری خودا ده که ن. با نه و که سانه ش باوکیان یان فره زه ندیان یان بریایان یان له هوزه که ی خویان بن. نه مانه خودا بروای له دلایاندا جیگیر کردوه و به

هئىتىكى تايىبه تى خوى يارمه تى داون. دهيان نئىقته باغاتىك پووباريان به بهردا دهپواو ههتا سهرهر لهوى دهبن، خودايان لى پازى بوه و نهوانيش له خودا پازين، نهوانه كومه لى خودان، باش بزانن ههر كومه لى خودا پزگارن. واته: ههركه سى پازى بوبى به دوستايه تى خوداو پيغه مبه ركه ي و بپواداران، بيگومان نهوه پزگار بوه له دنياو له قيامه تداو سهركه وتوه له دنياو له قيامه تيشدا ههر بويه خوداي كوره له م نايه ته پيروزه دا فهرموويه تى: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوءًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكَافِرَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا

اللَّهِ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾﴾

قه دهغه كردنى دوستايه تى خوانه نسان

نه مه بيزارى دهبرشينه له دوستايه تى كردنى دوژمنانى ئيسلام وهك جووله كه و گاوردو بت په رسته كان كه گالته و لاقرتى دهكهن به پيروزيه كانى نه م ئيسلامه پاك و بيگه رده تيروت ته واوه كه مهرچى خير و بيري دنياو دينه تييدا كوكراوه ته وه. وهك خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا

تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوءًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكَافِرَ﴾ نه ي كومه لى خاوهن باوه پان نيوه له گهل نه و كه سانه ي گالته به دىنتان دهكهن و له نه هلى كتيب هه ژمار ده كرين (پيشا بويان

هاتوه) و نه و كه سانه ي خوانه ناسن. ﴿مَنْ﴾ ليره دا بى به يانى جنسه. وهك خوداي كوره له نايه تىكى

تردا فهرموويه تى: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ له چلك و چه په لى بته كان دووره په ريز بن.

مه ندى خويندويانه ته وه (والكفار) به مهكسورى عهتفى كردوته پيش خوى. هه ندىكى تریش به مه نسوبى خويندويانه ته وه و كردويانه به (معمول) به م شيوه يان لى كردوه (ولا الكفار اولياء) واته: نه گاوردو جووله كه و نه خوانه ناسان هيچيان مهكهنه دوستى خوتان. ئيبنو جه ريريش به م شيوه يه پيوايه تى

كردوه كه له خويندنه وه ي ئيبنو مه سعوددا هاتوه ﴿آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوءًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ

أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكَافِرَ أَوْلِيَاءَ﴾^١. (من الذين أشركوا)ى خويندوه ته وه له جى (الكفارة) پاشان

خوداي كوره نه فهرمويت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ نه گهر نيوه به پاستى خاوهن باوه پن، دهبى له

خوا بترسن. دوژمنانى خوتان و نايه كه تان نه كه نه خوتان كه گالته به نايه كه ي نيوه دهكهن. وهك

خوداي مه زن نه فهرمويت: ﴿لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ

^١ الحج (٣٠).

^٢ الطبري (٤٣٠/١٠).

مِنْ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَنَّهُ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ^١ باوه پداران با جگه له باوه پداران نه کهن به دوست، هر که س له م فرمانه ده رچی، هیچ به شی به خوداوه نیه، جا مه گین لیان بترسنو له ناچاری پیان بلین: دوستی ئیوهین. خودا دهیه وی هر به راستی له و بترسنو پاشه پوژتان هر لای نه وه.

گالته کردنی خوانه ناسان به نویژ و بانگدان

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ﴾^٢ هر کاتی ئیوه بۆ نویژ کردن بانگ ده کهن، نه مانه گالته ی پی ده کهن، چونکه نه مان کومه لیکی بی ناوه زن و له هیچ ناگه ن. نازانن که نویژ کردن له گه وره ترین کاره کانه و له مانای عبادت و شریعتی خودا شاره زانین. نه مه ره وشتی شوینکه وتوانی شهیتانه. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (نه گه ر بانگ درا بۆ نویژ شهیتان مه لدیت و تر لیده دات بۆ نه وه ی بانگه که نه بیستی، کاتی بانگه که ته واو بوو دیته وه مه تا قامت ده کریت ئینجا مه لدیته وه، کاتی قامت ته واو ده بی دیته وه بۆ نه وه ی دالغه بۆ نویژگه ره که دروست بکات، پیی ده لیت: یادی نه مه و نه وه بکه (شتی وا که پیشتر له یادیا نه بوه) تا وا له و پیاوه ده کات نازانی چه ند پرکاتی کردوه، نه گه ر به کیکتان نه وه ی بینی با دوو سوژده بیات پیش وه لام دانه وه). بوخاری و موسلیم پیوایه تیان کردوه^٣ زوهری وتی: خودا باسی بانگدانی له کتیه که یدا (واته قورئان) کردوه و فرمویه تی: ﴿وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ﴾^٢.

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتٰبِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنْ أَكْثَرُكُمْ فَسِقُونَ﴾^{٣٩} قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْفِرْدَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَآءِ السَّبِيلِ^{٤٠} وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا ءَامَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ ءَالَهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ^{٤١} وَتَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسْرِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ^{٤٢} لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنِ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا

يَصْنَعُونَ^{٤٣}

^١ آل عمران (٢٨).

^٢ البخاري (١٢٢٢/٦٠٢)، مسلم (٣٩٨/٢٩١/١).

^٣ ابن أبي حاتم (١١٦٤/٤).

رقى نه هلى كتيب له خاوهن باوه ران له بهر نه وهيه كه بر وايان به خوا ههيه

خوداى مه زن نه فرموئ: ﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتٰبِ هَلْ تَنۢبَغُونِ مِنَّا اِلَّا اَنْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنۢزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنۢزِلَ مِنۡ قَبۡلِ وَاَنْ اَكۡثَرُكُمْ فَسِقُونِ﴾ تو (نهى موحه مه د (ﷺ)) به وانهى كه نه هلى كتيبى بلى: نايا هر له بهر نه وه بر ومان به خودا ههيه و بر ومان به و قورئانهيه كه بۆ نيمه ره وانه كراوه و بر ومان به وانه شى ههيه كه پيش قورئان له لايه ن خوداوه ره وانه كراون نيوه رقتان له نيمهيه؟ بيگومان نيوه زورتان له پى لاتانداوه و نا فرمانن. واته: نهى موحه مه د (ﷺ) بلى به و جووله كه و مه سيحيانه كه گالته به نايه كان ده كن. نايا هر له بهر نه وه تانه و ته شهرمان لى نه ده ن و لومه مان ده كن كه بر ومان به خوداوه به قورئان و به و كتيبانه شى هيناوه له پيشه وه ره وانه كراون؟ به پاستى نه وه جى تانه و ته شهرو لومه كردن نيه، وهى نيستسنای مونه تيعه (الاستثناء المنقطع) وهك نه نايه تهيش كه خوداى كه وره فرمويه تى: ﴿وَمَا نَقۡمُوا۟ مِنْهُمۡ اِلَّا اَنْ يُؤۡمِنُوۡا بِاللّٰهِ الْغَرِيۡزِ الْحَمِيۡدِ﴾^١ ته نيا بۆيه رقيان له وانه بوو، چونكه هر خوداى خاوهن ده سته لاتى شاين ستايشيان به رستبوو. وهك نه نايه تهيش كه نه فرموئ: ﴿وَمَا نَقۡمُوا۟ اِلَّا اَنْ اَغۡنٰهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُۥ مِنۡ فَضۡلِهٖ﴾^٢ هر له بهر نه وه رقيان ليان بوو خودا (موسولمانانى) به چاكه ي خوى بى نياز كردبوو (له وان). له فرموده دهيه كدا كه بوخارى و موسليم ريوايه تيان كردوه پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تى: (ته نيا نيينوجه ميل له بهر نه وه پى ناخوشه (رقى لييه) هه ژار بوو خودا ده وله مهندي كرد) (به م فرموده دهيه پيغه مبهري خودا سه رزه نشتى نيينوجه ميلى كرد له سه ر زه كات نه دان و به نديشى كرد). ﴿اَكۡثَرُكُمْ فَسِقُونِ﴾ عه تف كراوه ته سه ر ﴿اَنْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنۢزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنۢزِلَ مِنۡ قَبۡلِ﴾ واته: بر ومان هيناوه كه زوربه تان لاتان داوه و له پى پاست ترازاون.

نه هلى كتيب شاينه نى خراپ ترين سزان له رۆزى قيامه تدا

پاشان خوداى مه زن نه فرموئ: ﴿قُلْ هَلْ اُنۢبِئُكُمۡ بِشَرٍّ مِّنۡ ذٰلِكَ مَثۡوٰةً عِنۡدَ اللّٰهِ﴾ بلى: نايا ده تانه وى له وانه تانه ناگدار بكم كه سزايان له لاي خودا له سزاي نه وان خراپ تره؟ نه وانه نيوهن كه نه م ره وشته تان تيدايه كه خوداى كه وره باسى كردوه و نه فرموئ: ﴿مَنْ لَّعَنَهُ اللّٰهُ﴾ كه سانين كن كه بهر نه فرينى خودا كه وتنو ﴿وَعَضِبَ عَلَيْهِ﴾ خودا غه زه بى لى گرتن، كه هه رگيز ليان خوش نابى. ﴿وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالۡخَنَازِيرَ﴾ وه هه نديكيانى كرده مه يمون و هه نديكيانى كرده به راز، وهك له سوره تى

^١ البروج (٨).

^٢ التوبة (٧٤).

به قهره دا له پيشه وه باس کراو له سوره تی نه عرافيشدا به و زوانه زياتر پوون ده کړيته وه. سوفیانی
سه وری پړوايه تی کړدوه له ئیبنومه سموده وه وتی: پرسپار له پیغه مبه ری خودا کرا (ﷺ) له باره ی
مه یمون و به رازه وه، ئایا نه مانه له وانن که خودا گورپنی؟ فه رموی: (بیگومان خودا هیچ کومه لیکي
له ناو نه داوه (یان هیچ کومه لیکي نه گورپوه (لم یمنخ) پاشان نه وه و وه چه ی له دوا بؤ میشتینه وه. وه
بیگومان مه یمون و به راز له پیش نه وه دا بووه).^۱ موسلیمیش پړوايه تی کړدوه^۲ ﴿وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ﴾ که
نه وانه عه بدایه تی بتیان ده کړد، واته: وایان لیها تهنه دیکیان بوونه خزمه تکارو عه بدی بته کان. واته:
ئیوه نه ی نه هلی کتیب که تانه و ته شهر له ئاینی ئیمه نه دهن که ناسینی خودایه به تاک و ته نیاو
عیبادت کردنیه تی به ته نیاو نابی هیچی تری له گه لدا بپه رستری. چون ئیوه قسه ی ئاوا ده که ن،
که چی نه و شتانه ی که باس کرا مه رموی له ئیوه دا بووه؟ هر بؤیه خودای گه وره نه فه رمویت:
﴿أُولَئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ﴾ شوینی نه وان له گشت شوینی خراپتره و له مه موو له پړی
لاده ریک گومرا تریوون. نه مه له بابی (باب) به کاره یئانی (أَفْعَلَ التَّفْعِيلَ) ه، که له لاکه ی تریشه هاوتای
نی، وه که نه م ئایه ته یش که خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ
مَقِيلًا﴾^۳ له و پوژدا شوین و جیگی حه سانه وه ی به مه شتیه کان باشتین (شوین و جیگه یه).

له رهوشتی دوو پوهه کان ئاشکرا کردنی پړواو شارده وه ی باومره

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ﴾ کاتی دینه
لاتان ده لئین: ئیمه باوه پمان هیئاوه، که چی نه وان به بی دینی هاتنه ژورو به بی دینیش چوونه
ده ره وه. نه مه خوږه وشتی دوو پوهه کانه به پووکش له گه ل خاوه ن باوه پره کاندان و دلیان پره له بی
دینی، هر بؤیه خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَقَدْ دَخَلُوا﴾ کاتی که دینه لات نه ی موحه مه د (ﷺ).
﴿بِالْكَفْرِ﴾ که چی به بی دینی دینه ژوره وه، کاتی کیش که ده چنه ده ره وه هیچ به هره یه کیش له
قسه کانی تو وه رناگرن و په ندو ناموزگاریه کانیشته هیچ کاریان تی ناکات. هر بؤیه نه فه رمویت: ﴿وَهُمْ
قَدْ خَرَجُوا بِهِ﴾ نه وانه به بی دینی چوونه ته ده ره وه. ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ﴾ خودایش له و شتانه
ده یشارنه وه ئاگاداره. واته: خودا ئاگاداری ناو دلیانه ده زانی چی تی دایه. با له ناو خه لکیشدا خویان به

^۱ مشکل الآثار (۲۷۵/۴)، فه رموده یه کی سه حیحه.

^۲ مسلم (۲۰۵۱/۴).

^۳ الفرقان (۲۴).

خاوهن باوه پ نیشان بدهن و خویانی پیوه هه لکیشن به دروه، خودا ناگاداری نهیسی و ناشکراکانه له خویان باشت ر زایانه. له سه ره نه و کاره یان به و زوانه پاداشتی ته و او یان نه داته وه. پاشان خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسْرِعُونَ فِي الْآثِمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ﴾ زوریک له وانه ده بیینی که بۆ تاوان و ده ست دریژی و حه رام خوری پیشبرکه ی ده کهن. واته: هه میسه خه ریکی گونا ه کردن و ده ست دریژی کردن نه سه ره خه لکی و مالی خه لکی ده خون به ناهه ق ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ نا کاریان زور ناپه سه نده. واته: کاریکی زور خراپیان کرد.

ناره زایی ده برپین له خواناسان و زانا کانیان له سه ره وازه ینانیان له ته دهغه کردنی خراپه

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْآثِمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَيْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ نه دی بۆچی خواناسان و زانا کانیان له تاوان و حه رام خوری هیه ده ستیان وه به رناه یین؟ نا کاریان زور ناپه سه نده. واته: بۆچی خواناسان و زانا یان ده ستی نه و خه لکه یان له تاوان و خراپه کاری نه گرت. ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ عه لی کوپی نه بو ته له و تی: له ئیبنوعه بباسه وه و تی: مه به ست پیی خواناسه کانیان، کاریکی زور خراپیان کرد که به رگریان له خراپه نه کرد^۱ ئیبنوجهریر ریوایه تی کرده له ئیبنوعه بباسه وه و تی: له قورئاندا هیه نایه تی نیه به نه ندازه ی نه م نایه ته سه رزه نشتی زانا یان و خواناسانی جووله که و مه سیحیه کانی تیدا بی، که خودای گه وره نه فـه رمویت: ﴿لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْآثِمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَيْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾^۲. و تی: له باتی (یصنعون) به (یعلمون) ده یخوینده وه ئیبنونه بی حاته م ریوایه تی کرده له یه حیای کوپی یه عمه ره وه و تی: عه لی کوپی نه بوتالیب (په زای خوای لیبی) و تاریکی داو سو پاس و ستایشی خودای کرد پاشان و تی: نه ی خه لکینه، بۆیه گه له کانی پیش ئیوه له ناوچوون خه ریکی تاوان و خراپه کاری بوون، زانا و خواناسه کانیان ده ستیان نه ده گرتن له خراپه کاری، که زور پۆچوون له خراپه کاریدا تووشی سزاو جه زره به هاتن، ئیوه فه رمان بکه ن به چاکه و به رگری بکه ن له خراپه له پیش نه وه، نه وه ی تووشی نه وان هات (له سزاو جه زره به) تووشی ئیوه ش بیّت. چاک بزائن فه رمان کردن به چاکه و به رگری کردن له خراپه نه برژیوی ده بیی و نه مردنیش نزیک ده کاته وه.^۳ ئیمامی نه حمه د ریوایه تی کرده له جه ریره وه و تی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رمویه تی: (هیه کۆمه لی نیه له

^۱ الطبري (۴۵۰/۱۰).

^۲ الطبري (۴۴۹/۱۰).

^۳ کنز العمال (۶۸۲/۲).

نيوانياندا كه سى مه لسى به گوناځه كړدن، كه نه وان خاوهن ده سته لات ترو به توانا تر بنو نه يگورن (واته: به رگري له و گوناځه كړدنه نه كهن) مه گين خدا له لايه ن خويه وه تووشى سزايان دهكات^۱ ته نيا نيمامى نه حمده به م شيوه يه هيناو ده يه تى. نه بوداود پيوايه تى كړدوه له جهريه وه وتى: بيسم له پيغه مبهري خدا (ﷺ) نه يفه رموو: (هيچ پياويك نيه له ناو كومه ليكدا) (هوژيكد) بى گوناميان له ناودا بكرى، توانايان بى بىگورن، كه چى نه يگورن مه گين خدا تووشى سزايه كيان دهكات پيش نه وهى بمرن^۲ ثيبنو ما جهيش پيوايه تى كړدوه^۳.

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلِيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَالْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَسَمِعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَآدْخُلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾﴾

جوړله كه كان ده لىن: خدا ده ستي به ستراره

خوداى مه زن باسى جوړله كه دهكات (به نه فرينى به رده وامى خدا كه ون هه تا پوژى قيامهت) كه وه سفى خودايان كړدوه وتويانه كه پژدو چروكه (خوداى كه وره پاك و بى عيبه و دوره له و بوختانان هى نه وان كړدويانه) وه وتوشيانه: خدا هه ژاره و نه وان دهوله مهندن، وه به م دهقه كه خوداى كه وره نه فهرمويت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ﴾ جوړله كه كان وتيان: خدا ده ستي به ستراره. واته: چروكه. عه لى كورپى نه بوته لحه وتى له ثيبنو عه بياسه وه: له م ثايه ته دا: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ﴾ ده لىن: مه به ستيان نه وه نيه كه خدا ده ستي به ستراره به لكو ده لىن: پژدو چروكه، واته: نه وهى له لايه تى كرتويه تى. خوداى مه زن دوره له و قسانه وه نه وانه دهيكه ن و پاك و بى عيبه. ^۴ موجهيدو عيكرمه و قه تاده و سوودى و زه حاكيش هه ر و ايان وتوه ^۵ زه حاك نه م ثايه تهى خوئينده وه كه خوداى

^۱ أحمد (۳۶۲/۴)، فهرموده يه كى حه سه نه.

^۲ أبوداود (۵۱۰/۴)، فهرموده يه كى حه سه نه.

^۳ ابن ماجه (۱۳۲۹/۲)، فهرموده يه كى حه سه نه.

^۴ الطبري (۴۵۲/۱۰).

^۵ الطبري (۴۵۳/۱۰).

گه وره فه رموييه تى: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا﴾^١
 ده سته كانت له گه ردنت توند مه كه و ته واویش والاين مه كه وه، كه به سه رزه نش كراوى و سه سه ته وه
 ده مینیه وه. واته: خودا قه ده غه ی پڑدى و قه ده غه ی والاى له نه ندازه به ده ریشى كردوه وهك
 فه رموييه تى: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ﴾ نه و جووله كانه مه به ستیان نه مه بووه، واته: خودا
 چروكه (به نه فرینى خودا كه ون) عيكومه وتى: نه م ئایه ته له سه ر فه نحاسى (فناص) جووله كه
 هاتوته خواره وه^٢ (به نه فرینى خودا كه وى) له پیشه وه باس كرا كه نه م بووه وتویه تى: ﴿إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ
 وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ﴾^٣ خودا هه ژاره و ئیمه ده وله مه ندین. كه نه و قسه ی كرد نه بو به كرى سديق لى دا، خودای
 گه وره وه لامى نه م قسه ی دانه وه كه وتیان، به دروى خستنه وه و چروكى و پڑدى پیسكه یی نه وانه ی
 ده رخست بۆ هه موو خه لكى فه رموى: ﴿غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا﴾ دهك ده ستیان كوت و زنجیر كرى و
 به نه فرین كه ون بۆ نه وه ی له ده میان ده رچوو. هه ر واشیان به سه ر هات، زور سه سوود و پڑدو چروك
 ده رچوون و سه رشو پو رسوايش بوون. وهك خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا
 يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا﴾^٤ اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ
 وَالْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَاهُم مَّلَكًا عَظِيمًا^٥ ئایا نه وان به شیان به و ملكه وه هه یه؟ نه گه ر بیشیانى، نه وه نده ی
 تىكولى ده نكه خورمايه سوودیان بۆ خه لكى نیه. یان نه وانه سه سوودى به مانه ده به ن كه خوا چاكه ی
 له گه ل كردوون؟ خو دیاریشه ئیمه به نه وه ی ئیبراهیم كتیب و زانیاریمان داو ده سته لاتىكى
 گه وره شمان پیدان. خودای گه وره له ئایه تىكى ترده نه فه رمویت: ﴿وَضُرِيتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ﴾^٦
 چاره په شى و زه بونیان بۆ بریار درا.

ده ستنى خودا زور گوشادن

پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ (با بزائن) ده ستنى خودا زور
 گوشادن، چون خوى مه یلى لیبى ده یبه خشى. واته: خودا خاوه نى به هره ی بى سنوره و زور

^١ الاسراء (٢٩).

^٢ الطبري (٤٥٢/١٠).

^٣ آل عمران (١٨١).

^٤ النساء (٥٣-٥٤).

^٥ البقرة (٦١).

به خشنده يه، هر چى شت هه يه كه نجينه كه لاي نه وه، وه ديه پئرا وه كانى هر به هره يه كيان هه بى مى نه وه به ته نيا و شه ريكى نيه، هر نه و خودايه پئويستيمان به هر شتى بى بوى دروست كردوين له كاتى شه وماندا يا له پوژماندا له شوينى خو ماندا يا له سه فهرماندا وه له هه موو كاتيكماندا. وهك

فه رمويى: ﴿وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾

هر چى ليتان خواستوه پئى داو. نه گهر بيينه سه ر ژماره ي چاكه ي خودا له ژماردنى داده مينن. به راستى مرؤف زؤر سته مكارو سپله يه. نايه ت له باره يه وه ئيجگار زؤره. ئيمامى نه حمه د وتى: عه بدوره زاق بوى گيپراينه وه. مه عه مه ر بوى گيپراينه وه له هه مامى كوڤى مونبه هه وه (همام بن منبه) وتى: نه بوهوره يره بوى گيپراينه وه وتى: پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فه رمويى: (ده ستى راستى (به خشنده يى) خودا هه ميشه پره. به خشينى كه مى ناكاته وه به خوږه ميش له شه وو پوژدا ده باريت، نايان نابيين له و پوژه وه ئاسمانه كان و زه مينى دروست كردوه به خشيوه تى، نه وه ي له ده ستى راستيدايه هر گيز كه مى نه كردوه (وتى) ته ختيشى (غرشه) له سه ر ئاو بوه، وه ده سته كه ي تريدا گرته نه به رز ده كاته وه و نزميشى ده كاته وه) پاشان فه رمويى: (ببه خشه پيټ ده به خشرى) ^۱ له هه ردو سه حيحه كه يشدا هاتوه ^۲.

نه وه ي بؤ موسولمانان هاتوته خوارم وه، خوانه ناسى و له نه ندازه لادانى جووله كه كان زياتر ده كات

خوداى مه زن نه فه رمويټ: ﴿وَلْيَزِدْكُمْ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ نه وه ي لاي په روه ردگارته وه بؤت هاتوه (نه ي موحه ممه د (ﷺ)) له نه ندازه لادان و خوانه ناسى زؤرىك له وانه پتر ده كات. واته: نه وه ي كه خودا به توى به خشيوه نه ي موحه ممه د (ﷺ) له چاكه بوه به ئيش و ئازارو كه سه ر بؤ دوزمه كانه له جووله كه و هاوشيوه كانيان. وهك چؤن خاوه ن باوه ركه كان زياتر به وايان به ميژو پته وتر بوه و زياتر يش فيرى زانيارى و كارى چاك ده بن و خوانه ناسانيش زياتر هه سوودى به خؤت و ئوممه ته كه ت ده بن ﴿طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ زياتر له نه ندازه لانه دهن و خوانه ناسيان پتر ده كات. وهك خوداى مه زن نه فه رمويټ: ﴿قُلْ هُوَ الَّذِي هَدَىٰ ءَامَنُوا هُدًى وَشَفَعَا ءَالِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي ءَاذَانِهِمْ

^۱ إبراهيم (۲۴).

^۲ أحمد (۳۱۳/۲)، فه رموده يه كى سه حيحه.

^۳ فتح الباري (۴۱۵/۱۳)، مسلم (۶۹۱/۲).

وَقَرُّ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝^۱ بَلَىٰ، نَهْمه بۆ كه سانی كه باوه پریان پی
 هیناوه پیه رو چاره ی دهر دانه، نه وانه ش بره ی پی ناکه ن، گوی گرانن له بیستن و چاویان له بینینی
 کویره، هر ده لئی له جیی دوره وه بانگ ده کرین. وه نه فهرمویت: ﴿وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ
 وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ ۝^۲ نئمه له م قورنانه دا شتی وات بۆ ده نیترین که شیفاو
 به زه یی تیدایه بۆ خاوه ن باوه پان و سته مکارانیش زیاتر پی زیانبار ده بن. پاشان لییره دا نه فهرمویت:
 ﴿وَالْقِيَامَا بَيْنَهُمُ الْعَذَابُ وَالْبَعْضَاءُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ﴾ نئمه ییش نه واکه به ری و دوزمنایه تیمان خسته ناویان
 هتا پوژی قیامت. وات: هر گیز دلیان له گه ل یه کدا یه ک ناگری به لکو هه میسه دوزمنایه تی له نیوان
 ده سته و تاقمه کانیا ندا هر ده مینی، چونکه نه وانه هر گیز له سه ره ق کو نابنه وه، به رده وام دژیایه تی
 تویان کردوه و بره یان پی نه کردوی. وه نه فهرمویت: ﴿كَلَّمَآ أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَاَهَا اللَّهُ﴾ هه رکاتی که
 ناگری شه پریان هه لگیرساند، خودا بۆ خوی کوزاندیه وه. وات: هه رکاتی شتیکیان دروست کرد بۆ
 نه وه ی فیلیکت لی بکه ن و بیکه نه بیانو بچن به گزتا، خودا فریفته کانی به تال کرده وه ته وه و به زیانی
 خویان ته و او بو وه و به سه ره خویاندا شکاوه ته وه ﴿وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾
 هتا له سه ره زه میندان هر به دفری پیشه یانه و ده یانه وی خراپه بکه ن و خودا خراپه کارانی خوش
 ناوی. وات: هه رکه سی هه میسه خه ریکی خراپه کاری بی له زه ویداو خویره و شتی خراپه کاری بی خودای
 رقی لییه تی و خوشی ناوی.

نه گهر نه هلی کتیب کاریان به کتیبه که ی خویان بگردایه، خیری دنیا و قیامتیان ده ست ده که وت

پاشان خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا﴾ نه وانه ی نه هلی کتیب،
 نه گهر باوه پریان بهینایه و دلیان له خودا بترسایه، وات: نه گهر بره یان به خودا پیغه مبه ره که ی
 بهینایه و له گناه خویان بپاراستایه و سنوره کانی خودایان نه به زاندایه. ﴿لَكَفَرْنَا عَنْهُمْ سِيَئَاتِهِمْ
 وَلَا دَخَلَتْهُمْ جَنَّتِ النَّعِيمِ﴾ نه و گونا هانه ی که کردبویان لیمان ده سپینه وه و ده مان برده ناو باغاتیک
 پر له خوشی و به خته وه ری. گه یاندمانن به ناواتی خویان و نارپه حه تیمان له به رده م نه میشتن. ﴿وَلَوْ
 أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ نه گهر نه وان ته ورات و ئینجیل و نه وه ی له
 به رده ردا گاریانه وه بویان هاتوه به ته وای کاریان پی بگردایه، ئیبنوعه بباس و که سانی تریش وتیان

^۱ فصلت (۴۴).

^۲ الاسراء (۸۲).

مہ بہ ست بہ ﴿وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ﴾ قورئانہ۔^۱ ﴿لَا تَكُلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ﴾ بیگومان لہ لای
 سہریانہ وہو لہ (زہ مینی) ژیر پییانہ وہ خواردنیان بؤ دابین دہ کرا۔ واتہ: نہ گہر کاریان بہو کتیبانہ
 بکردایہ کہ لہ بہر دہستیاندایہ کہ پیغہ مہرہ کاریان بویان مینان، نہ یان گورپیایہ و دہستکاران
 نہ کردایہ۔ ہر نہو کتیبانہ پینمایان دہ کردن بہرہو شوین کہ و تنی ہق و کاریشیان بہ پیی نہو قورئانہ
 بکردایہ کہ خودا پہوانہی کرد بؤ موخہ مہد (ﷺ)، کہ کتیبہ کاری خویان دانیان بہ پاستیدا ناوہو
 فہرمانیان داوہ دہ بی ہر شوینی کہ ون ﴿لَا تَكُلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ﴾ مہ بہ ست پیی
 نہوہیہ، خودا زوری زوری لہ ناسمانہ وہ بؤ دہناردن و لہ زہویشدا بؤی دہ پواندن۔ وک خودای گہورہ
 لہ نایہ تیکی تردا نہ فہرمویت: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ
 وَالْأَرْضِ﴾^۲ خہ لکی نہم شارانہ نہ گہر خویان بناسیایہ و خوپاریز بونایہ دہروازہی بہرہ کہ تمان لہ
 ناسمان و زہ مینہ وہ بہ پویاندا دہ کردہ وہ۔ پاشان نہ فہرمویت: ﴿مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاءَ مَا
 يَعْمَلُونَ﴾^۳ نہوانہ کومہ لیکن، ہندیکیان مام ناوہندین و زورینہ یان بہ دکارن۔ نہم نایہ تہ وک نہو نایہ تہ
 وایہ کہ خودای گہورہ نہ فہرمویت: ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَّهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾^۴
 دہستہ یہ کیش لہ ہوزی موسادا ہیہ پینمایی دہ کەن بؤ ہق و بہ پاستیش دادوہری دہ کەن۔ وک
 نہم نایہ تہیش کہ خودای مہزن لہ بارہی شوینکہ وتوانی عیساوہ نہ فہرمویت: ﴿فَتَأْتَيْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا
 مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ﴾^۵ جا نہوانہی لہ ناو نہواندا خاوہن باوہر بوون، پاداشتی خویانمان دانی۔ خودای مہزن
 کومہ لیکی لہ نیتوان نہمانہ دا بہ مامناوہندی ناو میناوہ کہ بہر زترین پلہیہ لہ نیتوانیاندا بہ لام نہم
 نوممہ تہی ہموو بہ مامناوہندی ناو میناوہ (أُمَّةٌ وَسَطًا) کہ دوی ہم پلہیہ پلہی نہوانہ دی کہ لہ
 پیشہ وەن (السابقون) وک خودای گہورہ نہ فہرمویت: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا
 فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ، وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ
 ۳۲ جَنَّتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾^۶ جا نہوسا نہو

^۱ الطبري (۴۶۴/۱۰).^۲ الاعراف (۹۶).^۳ الاعراف (۱۵۹).^۴ الحديد (۲۷).^۵ فاطر (۳۲-۳۳).

كتيپانه مان كرده ميرات بۆ ئو عهبدانه مان كه هه لمان بژاردن. له ناو ئه وانيشدا كه سانىك هه ن غه در له خو ده كه ن بپيگيشيان مامناوه نجين. هه ر له وانه ش كه سانىك هه ن (به ئيزنى خوا) سه باره ت به كارى چاكه پيش كه وتوون كه ئه مه زياده به شىكى زۆر گه وره يه. ده چنه ناو باغاتىكه وه له ناوناچن و ده يانپازينه وه و بازوبه نديان له زىپو مروارى ده بى و پۆشاكيشيان له ويدا له هه ورىشمه.

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ

اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾﴾

فه رماندان به راگه ياندنى په يامى خوداو به ئينى خودا به پاراستنى پيغه مبه ر (ﷺ)

خوداى مه زن ئه فرمويت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ ئه ي پيغه مبه ر هه رچى له لايه ن په روه ردگارته وه بۆت هاتوه را يگه يه نه. خوداى گه وره پووى وتارى ده كاته به نده و پيغه مبه رى خو ي موحه مبه د (ﷺ) فه رمانى پيغه كات كه هه موو ئه و شتانه را يگه يه نى كه خودا بۆى ناردوه، پيغه مبه ر ئه و فه رمانانه ي خوداى به ته واوى و بى كه م و كو پى را گه ياند، بوخارى له ته فسيري ئه م ئايه ته دا پيوايه تى كرده له عا ئيشه وه (په زاي خواى لي بى) وتويه تى: هه ركه سى پيى وتى: موحه مبه د (ﷺ) شتىكى شار دوه ته وه له وه ي خودا ناردويه تيه خواره وه بيگومان درۆى كرده وه. چونكه خوداى گه وره ئه فرمويت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾^١ لي ره دا ئه م فه رموده يه به كورتى هي ناوه به لام له سه حيحه كهيدا له چنه د شو يندا به دريژى هي ناويه تى موسليمش له (كتاب الايمادا) هه ر به م شيوه يه پيوايه تى كرده^٢ تيرميزى و نه سائيش له به شى ته فسيره كه ياندا له هه ردو و كتيپه كه ياندا هي ناويانه^٣ وه له هه ردو و سه حيحه كه دا ديسان عا ئيشه وتويه تى: ئه گه ر موحه مبه د (ﷺ) شتىكى له قورئان بشاردايه ته وه ئه م ئايه ته ي ده شار دوه وه كه خوداى مه زن ئه فرمويت: ﴿وَتَخَفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾^٤، شتىكت له دلى خو تدا ده شار دوه وه، كه خودا هه ر ئاشكر اى ده كرد. هه ر له خه لكيش ده ترساي، كه چى خودا شياوتر بوو ليى بترسى. بوخارى وتى: زوه رى وتى: په يامه كه له لايه ن خوداو وه بو وه را گه ياندنه كه يشى له سه ر پيغه مبه ر (ﷺ) بو وه. پيوسته

^١ فتح الباري (١٢٤/٨).

^٢ مسلم (١٥٩/١).

^٣ تحفة الاحوذى (٤٤١/٨)، النسائى فى الكبرى (٣١٥/٦)، فه رموده يه كى سه حيحه.

^٤ الاحزاب (٣٧). فتح الباري (٤١٥/١٠٣)، مسلم (١٦٠/١).

له سەر ئیمەش گەردن کەچ بین^۱ ئوممەتە کە ی پێغه مەبر (ﷺ) شایەتی داوا بە راگە یاندنی ئەم پە یامە و بە جێهێنانی ئەم ئەمانە تانە. پێغه مەبری خودایش (ﷺ) لە گە وەرە ترین کۆبونە وەدا لە پۆژی حە جی مائنا ویدا (حجة الوداع) لە وتارە کەیدا ئەمە ی فەرموووە کە نزیکە ی چل هەزار لە هاوێ لە کانی لە ویدا بوو^۲ وەك لە سە حیحی موسلیمدا هاتووە لە جابیری کۆپی عەبدوللّوه کە پێغه مەبری خودا (ﷺ) لە وتارە کەیدا لە حە جی مائنا ویدا لە عەزە فەدا فەرمووی: (بێگومان ئێو پرسیارتان لی دەکری دەربارە ی من ئێو چی دەلێن؟) هەموویان وتیان: شایەتی ئەدەین کە بە پراستی تۆ پە یامە کەت گە یاند، ئەرکی سەر شانی خۆت بە جێهێنا، ئامۆژگاریت کرد. ئینجا ئەویش پەنجە ی بەرز کردووە بۆ ئاسمان و پاشان ئاماژە ی پێکرد بۆ خەلکە کە و ئەیفەر موو: (ئە ی خودا ئایا من پامگە یاند؟ ئە ی خودایە ئایا من پامگە یاند؟) واتە: ئە ی خودا تۆ شایەت بە کە من پامگە یاند. پاشان خودای مەزن ئە فەر مویت: ﴿وَإِنْ لَّمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ ئە گەر وا ئە کە ی پاسپێریە کەت پانە گە یاندووە و پێکت نە هێناووە. واتە: ئە گەر ئەوە ی کە تۆم پێ پەوانە کردووە پای ئە گە یە نی بە خەلکی، پاسپێریە کەت بە جێنە هێناووە. عە لی کۆپی ئە بو تە لحه وتی: لە ئیبنو عە بباسە وە لە م ئایە تە دا: ﴿وَإِنْ لَّمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ واتە: ئە گەر ئایە تیکت بشاردایە تە وە لە وە ی لە لایە ن خودا وە بۆت هاتووە تە خوارووە پاسپێریە کەت پانە گە یاندووە^۳ پاشان خودای مەزن ئە فەر مویت: ﴿وَاللَّهُ يَعَصُوكَ مِنَ النَّاسِ﴾ خودا تۆ دە پارێزی لە خەلکی. واتە: ئە ی مو حە مەد (ﷺ) تۆ پە یامە کە ی منت راگە یاند، منیش پارێزەر و یار مە تیدەر و پشتگیری کەرم تۆم بە رانبەر دوزمەنە کانت و زالت دە کە م بە سەر یاندا، مە ترسە و دلگران مە بە. هیچ کە سی لە وانه ناتوانی زیان بە تۆ بگە یە نی و ئازارت بدات. پێغه مەبری خودا (ﷺ) لە پێش هاتنە خوارووە ی ئەم ئایە تە پاشە وانی دە کرا. وەك ئیمامی ئە حمەد پێوایە تی کردووە لە عائیشە وە (پەزای خۆی لی بی) باسی کردووە کە پێغه مەبری خودا (ﷺ) شە وێک خە بەری بوو وە، ئە و لە تە نیش تیدا بوو وتی: پێم وت: ئە ی پێغه مەبری خودا (ﷺ) چیتە؟ (وا بە خە بەر هاتوی) فەر مووی: (بریا پیاوێکی باش لە هاوێ لە کانی ئیشک چیم دە بوو ئەم شە و) عائیشە وتی: لە و کاتە دا کە من بێدار بووم گویم لە دەنگی چەك بوو (السلح)

^۱ فتح الباري (۵۱۲/۱۳).

^۲ قازی سلیمان مەنسوری فوری (المنصور فوری) لە کتێبە کەیدا (رحمة للعالمین) (۲۶۶/۱) باسی وتارە کە ی پێغه مەبر دە کات (ﷺ) لە (حجة الوداع) دا وتی: لە و کاتە دا ژمارە ی خواناسان لە سەر ئەم زەمینە دا سە دو بیست و چوار هەزار بوو یان سە دو چل و چوار هەزار بوو.

^۳ مسلم (۸۸۶/۲).

^۴ الطبري (۴۶۸/۱۰).

پيغه مبهري (ﷺ) فرموى: (نه وه كييه؟) وتى: من سه عدى كورى ماليكم. فرموى: (چى توى ميناوه؟) وتى: هاتم پاسه وانى تو بم نهى پيغه مبهري خودا (ﷺ) وتى: گويم له پرخه (لرخه) پيغه مبهري بوو كه خه وتبوو.^١ له هه ردو سه حيحه كه دا نه م فرموده يه هاتوه^٢ وه له وته يه كي (لفظ) تردا هاتوه: شه ويك پيغه مبهري خودا (ﷺ) له خه و بيدار بووه وه پاش كوچكر دنى بۆ مه دينه و دواى نه وه ي عايشه بووه هاوسه رى (په زاي خواى ليبي) نه وه يش له سالى دوومه مى كوچيدا بوو.^٣ ئيبنوئى بى حاتم ريوايه تى كرده له عايشه وه وتى: پيغه مبهري خودا پاسه وانى ده كرا هه تا نه م ئايه ته هاته خواره وه: ﴿وَاللَّهُ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ﴾ وتى: پيغه مبهري خودا (ﷺ) سه رى له بنميچه كه وه (القيّة) ده رميناو فرموى: (نهى خه لكينه بلاوه ي لى بكن (برون) خوداى مه زن منى پاراستوه). تيرمىزى هه ر وا ريوايه تى كرده، پاشان وتى: نه م فرموده، فرموده يه كي غه ريبه^٤ ئيبنوچه ريو حاكميش له موسته دره كه كيدا (المستدرك) ريوايه تيان كرده ده لىن سه نه ده كانى راسته^٥ پاشان خوداى مه زن نه فرمويت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ خودا كومه لى خوانه ناسان شاره زاي راسته پى ناكات. واته: تو نهى موحه ممد (ﷺ) تو په يامه كه راگه يه نه، خودا خوى مه يلى له هه ركه سى بى شاره زاي راسته پى ده كات و مه يلىشى ليبي هه ركه سى گومرا بكات، گومراى ده كات. وهك له ئايه تيكي تردا نه فرمويت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^٦ نه ركى سه ر شانى تو نيه نه مانه بخه يته سه ر پى، به لام هه ركه س خودا خوى مه يلى ليبي شاره زاي راسته پى ده كات. وه نه فرمويت: ﴿فَأَنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾^٧ تو هه ر نه وه ت له سه ره راگه يه نى و ليپرسينه وه ش له سه ر نيمه يه. ﴿قُلْ يَٰ أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أَنزَلْنَا إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ مَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ

^١ أحمد (١٤١/٦)، فرموده يه كي سه حيحه.

^٢ فتح الباري (٢٣٢/١٣)، مسلم (١٨٧٥/٤).

^٣ فتح الباري (٩٥/٦)، مسلم (١٨٧٥/٤).

^٤ راستر (الصحيح) نه وه يه، پيغه مبهري خودا (ﷺ) له سالى يه كه مى كوچيدا چوه لاي عايشه.

^٥ تحفة الاحوذى (٤١٠/٨)، فرموده يه كي غه ريبه.

^٦ الطبري (٤٦٩/١٠)، الحاكم (٣١٣/٢)، فرموده يه كي مورسه له.

^٧ البقرة (٢٧٢).

^٨ الرعد (٤٠).

هَادُوا وَالصَّابِرُونَ وَالنَّصِرَىٰ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

بزرگار بوون نیه به برپواهینان به قورئان نه بی

خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَقٍّ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا

أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ نه ی موحه مه د (ﷺ) بلی: نه ی نه هلی کتیب، ئیوه هتا به پیی ته ورات و

نینجیل و هرچی له په روه ردگارتانه وه بۆتان هاتوته خواره وه نه جولینه وه، ئیوه له سهر هیج (دینیك)

نین. واته: نه ی نه هلی کتیب هتا برپوا نه هیئن به و کتیبانه ی که له لای خوداوه هاتوته خواره وه بۆ نه و

پیغه مبه رانه، به پیی برپاری نه وان هه لسوکه وت نه که ن که فهرمانیان پیکردن شوینی موحه مه د (ﷺ)

بکه ون و برپوا بینن که خودا ناردویه تی و له سهر شریعه ته که یشی برپون ﴿وَلْيَزِدْكَ كَثِيرًا مِّنْهُمْ مَا أُنْزِلَ

إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ ناشکرایه نه وه ی لای په روه ردگارتانه وه بۆت هاتوه (نه ی موحه مه د

(ﷺ)) سهرکه شی و خوانه ناسی زۆرئیک له وان زیاتر ده کات. ﴿فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ تو له بهر

نه و خوانه ناسانه خه م و خه فته مه خو. پاشان خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ

هَادُوا وَالصَّابِرُونَ وَالنَّصِرَىٰ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

نه وانه ی برپویان هیئاو نه وانه شی بوونه جووله که و سوبیه کان و فه له کانیش هه رکامیان باوه پی هه بی به

خودا و پۆزی قیامه ت و ئاکاری چاک بکات، نه هیج ترسیان له سهر هیه و نه خه م ده خوئ.

﴿وَالصَّابِرُونَ﴾ موجهید وتی: نه مانه ده سته یه کن له مه سیحیه کان. ئاگرپه سته کانیش هیج ئایتیکیان

نیه. مه سیحیه کانیش دیارن که هه لگری کتیبی ته وراتن. هه ر کۆمه لی له مانه برپوای هیئابی به خودا و به

پۆزی دواپی و پاداشت دانه وه له پۆزی قیامه تداو ئاکاری چاکى کردبی، نه مه یش نابی هتا پیک نه که وی

له که ل ئایینی ئیسلامدا که په وانه کراوه بۆ هه موو مرقو جنۆکه به موحه مه ددا (ﷺ) هه رکه س به م

سیفه تانه ناسرابی، هیج ترسیکی له سهر نیه به رانبه ر نه و شتانه ی که پووبه پووی ده بیته وه. نه و

شتانه یش که وازی لی هیئاوه و پشتگوئی خستوه خه میش ناخوات. له سوره تی به قهره دا زۆر دواپن

له م باره یه وه پیویست ناکات لیږه دا دووباره ی بکه یینه وه.

﴿لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةً فَعَمَّوْا وَصَمَّوْا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمَّوْا وَصَمَّوْا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾﴾

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا﴾ نێمە بە ئێنمان لە ئەوێ ئیسرائیل وەرگرت و زۆر پیغەمبەرانیان بۆ ناردن. خودای گەورە باسی دەکات کە پەیمان و بە ئێنی لە ئەوێ ئیسرائیل وەرگرتووە لە سەر گوێپرایەلی پیغەمبەرەکانیان بێ بەلام ئەوان ئەو بە ئێن و پەیمانانەیان شکاندووەیان برده سەر شوینی هەوا و ئارەزووی خۆیان کە وێن و پێش شەریعەتی خویان خست، ئەوێ بە دلیان بوو وەریان دەگرت، ئەویش بە دلیان ئەبوابە دژی دەوستان و وەریان ئەدەگرت. هەر بۆیە خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةً فَعَمَّوْا وَصَمَّوْا﴾ هەرکەس لەو پیغەمبەرانیە پیچەوانەیی ئارەزی ئەوان شتیکی بۆ بەینانایە هەندیکیان بە درۆن لە قەلەم ئەداو هەندیکیشان هەر بە کوشتن لەناو دەبن. لایان وانه بوو ئێتر بە لایان تووش نابێ. کوێر کە پەوون (نەدەیانندی نە دەیانبێست) کە چی تووشی بە لا هاتن. لەگەڵ ئەوەشدا کە کوێر کە پەوون بە رانەربە هەق و هەقیان ئەدەبێست و شوین پێگەی راستیش ئەدەگە وێن ﴿ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمَّوْا وَصَمَّوْا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾ پاشان پەشیمان بونەووە و ئەو پەشیمانیه شی قبول کردن. دیسانەو زۆرێک لەوان کوێر کە پەوون. خودایش ئەوێ کە دەیانکرد دەبیینی و ئاگاداریان بوو، دەیزانی کێ شایستەیی پێ نیشانداوە و کێش شایەنی گومرا بوونە لەوانە.

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ بَنِي إِسْرَءِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾﴾

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهُ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾﴾ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَاكُلَانِ الطَّعَامَ أَنْظِرْ كَيْفَ بُنِيتَ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ أَنْظِرْ أَنِّي يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾﴾

له دین وهرگه رانی مه سیحیه کان و بانگه وازی عیسا (سه لای خوی لیبی) بویه کتا په رستی

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ﴾ نه و
 که سانه ی ده لئین: خودا خوی مه سیحی کوپی مه ریه مه دیاره له دین وهرگه راون. خودای گه وره خوی
 فرمویه تی که چند ده سته یه ک له مه سیحیه کان بی دینن له (الملکیة و الیعقوبیة و النسطوریة) وه
 هرکه سی له و مه سیحیانه شی که ده لئین: که عیسا خوی خودایه. خودای مه زن پاک و بی عیب و دووره
 له و قسانه وه نه وانه ده یلئین: خو پوون و ناشکرایه که عیسا (سه لای خوی لیبی) له پیش نه وانه وه
 وتویه تی که نه و به نده و پیغه مبه ری خودایه، وه به که م قسه یه به مندالی که له بیشکه دا بوو کردی،
 وتی: ﴿وَقَالَ الْمَسِيحُ يَبْنَىٰ إِسْرَءِيلَ اَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾ من به نده ی خودام، نه ی وت من
 خودام، یا من کوپی خودام، به لکو وتی: ﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ءَاتَنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾^۱ من به نده ی خودام
 کتیبی به خه لات دامی و منی کردوته پیغه مبه ر. مه تا ده گاته: ﴿وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ
 مُسْتَقِيمٌ﴾^۲ هر خودایه په روه ردگاری من و نیوه، ده بی هر نه و په رستن، نه مه پڼگه ی پاسته. وه
 کاتیکیش چو به ساله وه و بوو به پیغه مبه ر هر وای پی وتن و فرمانی پیکردن که هر خودا په رستن
 نه ویش و نه وانیسه و شهریکی نه و تا کو ته نیایه. هر بیه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَقَالَ الْمَسِيحُ
 يَبْنَىٰ إِسْرَءِيلَ اَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾ مه سیح وتویه تی: نیوه ی نه ی به رهی ئیسرائیل که که
 په روه ردگاری منیش و په روه ردگاری نیوه یسه. ﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَهُ
 النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ هرکه سی شهریک بو خودا دابنی خودا به شی له به هشت
 ده بری و جیی ناگره و هرکه س ناهقی بکات، هیچ که س به هانایه وه نایه. وه ک خودی مه زن له
 نایه تیکی تریشدا نه فرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ، وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾^۳ خودا له وانه
 خوش نابی که بلئین: خودا شهریکی مه یه، له مه به دهر هرکه سی خودا مه یلی لیبی، لیی ده بوری. وه
 نه فرمویت: ﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا
 إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ﴾^۴ جه مه نمیه کان له به هشتیه کان ده خوانن: له و ناوه یان له و پوزیه

^۱ مریم (۳۰).^۲ مریم (۳۶).^۳ النساء (۴۸).^۴ الاعراف (۵۰).

خودا پیچی داون شتیکیشی به شی نیمه بدهن. ده لئین: خودا ئەم شتانهی به شی بی دینان نه داوه. وه
 له م فرموده سه حیه دا هاتوه که پیغمبر (ﷺ) بانگ که ریکی نارد که بانگه واز بکات له ناو
 خه لکیداو بلی: (بیگومان به ههشت جگه له که سی موسولمان ناچیته ناوی) وه له وته یه کی تریشدا
 هاتوه: (که سی خاوهن باوه) بویه خودای گه وره باسی عیسا ده کات (سه لامی خوی لیبی) که
 وتویه تی به نه وی ئیسرائیل: ﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا
 لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ هه که سی شریک بو خودا دابنی، خودا به شی له به ههشت ده بری و جیی
 ناگره و هه که سی ناهه قی بکات، هیچ که س به هانا یه وه نایه. واته: له لایه ن خودا وه هیچ که سی به
 هانا یه وه نایه و هیچ که سی یارمه تی نادات و پزگاری ناکات له و سزای که تووشی هاتوه. پاشان خودای
 گه وره نه فرمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ﴾ نه وانه ی که وتیان: خودا
 سیه مینه له سی که سه کان. موجهیدو که سانی تریش وتویانه ئەم نایه ته له سه ره سیحیه کان
 هاتوه ته خواره وه به تایبه تی. سوودی و که سانی تریش وتویانه: له سه ره نه وانه هاتوه ته خواره وه که
 عیسا و دایکیان هه ردوویان به خوا دانا وه له گه ل خودا. خودایان به سیه مین خودا دانا وه.^۱ سوودی
 وتی: ئەم نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَحْيَى ابْنُ مَرْيَمَ
 أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَنَكَ﴾^۲، نه و کاته یش که خودا
 فرمووی: نه ی عیسا ی کوپی مه ریه م، تو وتوته به و خه لکه (جگه له خودا) ده بی ئیوه من و دایکم وه ک
 دوو خودا بپه رستن؟ وتی: پاک و بی عه یبی هه ر شیاوی تو یه (واته: هه رگیز شتی وام نه وتوه) ﴿وَمَا
 مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهُ وَحْدٌ﴾ جگه له خودای تاک و ته نیا هیچ که س بو په رستن ناشی. خودای هه موو
 بونه وه ره و شریکی نیه. پاشان خودای مه زن هه ره شه یان لی ده کات و نه فرمویت: ﴿وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا
 عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ نه گه ر بیتو واز له و قسانه نه هینن
 (نه وانیه که وا له دین لایاندا وه) تووشی نازاریکی به ژان ده بن. له پوژی دوایداو پسوایش ده بن. وه
 نه فرمویت: ﴿أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونََهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بوچی نه وانه په شیمان

^۱ فتح الباری (۲۰۷/۶).^۲ الطبری (۴۸۳/۱۰).^۳ المائدة (۱۱۶).^۴ الطبری (۴۸۳/۱۰).

ئابىنە بەر قاپى خۇداۋ داۋاي بەخشىنى لى ئاگەن؟ كە خۇدا لە گوناھ دەبۇرىۋ دالۇفانە. ئەۋەش لە سۆزۈ بەزەبىۋ پېزى فراۋانى خۇداي مەزنەۋەيە كە لەگەل ئەۋ ھەموو تاۋانە گەۋرەۋ درۋو بوختان ھەلبەستەۋە بە دەمىيەۋە، بانگيان دەكات كە پەشىمان بىنەۋەۋ بگەپپنەۋە بۇ لايۋ تەۋبە بگەن، ھەركەسى تەۋبە بگات خۇاي لىي قىبول دەكات.

عيسا (سەلامى خۇاي لىيى) بەندەي خۇدايەۋ دايكىشى زۆر راستگۈيە

خۇداي مەزن ئەفەرمۇيت: ﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ﴾ مەسىحى كۆپى مەريەم جگە لە پېغەمبەرىك ھىچى تر نىيە. لە پېش ئەۋىش زۆرىك پېغەمبەرى تر ھاتوون و چوون. واتە: ئەمىش ۋەك پېغەمبەرىكەنى تر ۋايە لە پېشەيەۋە ھاتوون. بەندەيەكە لە بەندەكەنى خۇداۋ پېغەمبەرىكە لە پېغەمبەرى بەپېزەكەنى خۇدا. ۋەك لە ئايەتتىكى ترىشدا ئەفەرمۇيت: ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ ئەۋ تەنبا عەبدىك بوو، ئىمە چاكەمان لەگەل كىردو كىردمان بە نمونەيەك بۇ بەرەي ئىسرائىل. ﴿وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ﴾ دايكى ئەۋىش زىكى پاستو دروست بوو، بېۋاي بە عيسا ھىناۋ بە پاستى دانا. ئەۋەش بەرزىن پلەيە بۇ مەريەم. ئەم ئايەتە خۇي لە خۇيدا بەلگەيە لەسەر ئەۋە كە مەريەم پېغەمبەرنە بوە. ﴿كَانَا يَاقُوتَ الْأَطْعَامِ﴾ ھەردو كيان خۇراكىيان دەخوارد. واتە: ھەردو كيان پېۋىستيان بە خواردن بوەۋ پاشەپۇشيان ھەبوە. ئەۋانىش دوو بەندە بوون لە بەندەكەنى خۇدا. دوو خۇدا نەبوون ۋەك دەستەيەك لە مەسىحىيە نەفامەكان ۋايان دەزانى (بەر نەفرىنى بەردەۋامى خۇدا كەون ھەتا پۇزى قىامەت). پاشان خۇداي گەۋرە ئەفەرمۇيت: ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ بُيِّنْتُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ أَنْظُرْ أَنَّ يُؤْفَكُونَ﴾ دەبېۋانە چەند نىشانەي ئاشكرايان نىشان ئەدەين، ديسان سەرىكە چۆنن لە ھەق لادەدرىن. واتە: سەرىكە چۆن دۋاي ئەۋ ھەموو بەلگەۋ نىشانەۋ پوون كىردنەۋانە بۇ كۆي دەپۇنۋ بە چىۋە پابەندنۋ بۇ چ پېيازىكى گومرايى دەچن؟

﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ﴿٧٦﴾ قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾

پښتري له بتا په رستي و هه له پويي له نايندا

خودای مه زن نار په زایی خوی دهرده پری به رانبر نه و که سانه ی که جگه له خوی ده په رستن له بتو په یکه رو هاوشیوه یان، پوونی کردوه ته وه که هیچ شتی شایسته ی نه وه نیه په رستری. وهک نه فرمویت: ﴿قُلْ﴾ واته: نه ی موحه معهد (ﷺ) بلی: به و که سانه ی که بیجگه له خودا ده په رستن له گشت به ره کانی نه وه ی نادم که مه سیحیه کانیش ده گریته وه، ﴿اتَّبِعُوا رَبَّكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾ نایا بیجگه له خوا نیوه ده چن شتانی وا ده په رستن نه ده توانی زیانتان لی بدات و نه پیی ده کری سوودتان پی بگه یه نی؟ ﴿وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ زور بیسه رو زور زانا هر خودایه. واته: قسه ی عه بده کانی چاک ده بیسی و ناگاداری گشت شتی کیشه، له بهرچی وازتان له په رستنی خودا هیناوه و ده چن بی گیانی ده په رستن که زیانی بو خوی غه یره ز خوی و سوودی بو خوی غه یره ز خوی غه یه؟ پاشان نه فرمویت: ﴿قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوا فِی دِیْنِکُمْ غَیْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوْا اَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ﴾ بلی: نه ی نه هلی کتیب به ناروا زیاده پوی له ناینی خوتاندا مه کن، مه که ونه شوینی ناره زوی نه وانه ش که گومرا بوون. واته: له نه اندازه دهرمه چن له شوین که وتنی مه قدا، که عیسا پیغه مبه ریکه له پیغه مبه ره کان و که چی نیوه کردتان به خودا و ده تان په رست له که لا خودا، نه وه یش که نیوه پیی مه لسان به چاو لیکه ری بوو له زانا کانتان، نه و زانا گومرانه ی که له دیر زه مانه وه گومرا بوون ﴿وَأَضَلُّوا کَثِیْرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَآءِ السَّبِیْلِ﴾ زوریکیشیان گومرا کردو خوشیان له پیی راست لایندا. واته: له پیگی راست و دروست دهرچوون بو پیگی گومرای و سه رلیشیواوی.

﴿لُعِنَ الَّذِیْنَ كَفَرُوا مِنْ بَنِیْ إِسْرَءِیْلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِیْسَى ابْنِ مَرْیَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا یَعْتَدُوْنَ ۝۷۸﴾ کانا لا یتناهوت عن منك فعلوه لیس ما کانا یفعلوت ﴿۷۹﴾ تری کثیرا منهم یتولوت الذین کفروا لیس ما قدمت لهم انفسهم ان سخط الله علیهم و فی العذاب هم خلدون ﴿۸۰﴾ ولو کانا یؤمنون بالله والنبی وما انزل الیه ما اتخذوهم اولیاء ولكن کثیرا منهم فسیقوت ﴿۸۱﴾

نه فرینی خودا له خوانه ناسانی نه وه ی نیرائیل

خودای مه زن باسی نه وه ده کات که نه فرینی کردوه له خوانه ناسانی نه وه ی نیرائیل هر له دیر زه مانه وه له و کاته وه که په یامی نارد بو پیغه مبه ری خوی داود (سه لامی خوی لیبی) وه له سه ر

زمانی عیسی کورپی مریه میس (سه لامي خواي لیبی) به هوی سه ریچیانه وه له فرمانی خوداو دهست دریژی کردنیان نه سر خه لکی خودا. عه وفی وتی له ئیبنوعه بباسه وه: نه فرین کراوه له خوانه ناسانی نه وهی ئیسرائیل له ته ورات و ئینجیل و زه بورو قورتاندا. پاشان باسی چۆنیه تی مه لسوکه وتیان کردوه له کاتی خۆیدا و فرمووی: ﴿لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾ (٧٨) ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ

عَنْ مُنْكَرٍ فَعْلُوهُ﴾ نه و کۆمه لهی له به ره ی ئیسرائیل که له دین لایاندا، له سر زمانی داود و عیسی کورپی مریه م نه فرینیان لی کرا. چونکه فرمانی خویان به جینه هیئا و پیشه یان دهست دریژی بوو، نه و په فتاره ناله باره وایانکرد، به رگریان له یه ک نه کرد. واته: هیچ که سیکیان به رگریان له وی تر نه ده کرد له و تاوان و خراپه کاریانه که ده یکرد، پاشان خودای گوره زه می کردون له سر نه وهی که وازیان له فرمان به چاکه و به رگری له خراپه هیئا بوو. خاوه ن باوه پان ده ترسیئن که نه که ن نه مانیش وه ک نه وانه بکه ن و نه فرمویت: ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ نای چ کاریکی زۆر خراپیان کرد.

چهند فرموده یه ک له باره ی فرماندان به چاکه و به رگری کردن له خراپه

فرموده له باره ی فرماندان به چاکه و به رگری کردن له خراپه زۆره، به لام ئیمه لیږده چهند فرموده یه ک باس ده که یه به پئی پتویست. ئیمامی نه حمده پپوایه تی کردوه له حوزه یفه ی کورپی یه مانه وه (الیمان) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (سویند به و که سه ی گیانی منی به دهسته ده بی فرمان بکه ن به چاکه و به رگری بکه ن له خراپه یان به و زوانه خودا سزایه کتان بۆ ده نیږی له لایه ن خۆیه وه، پاشان لیی ده پارینه وه، وه لامتان ناداته وه) ^١ تیرمیزیش پپوایه تی کردوه و وتویه تی نه م فرموده یه، فرموده یه کی حه سه نه. ^٢ موسلیم پپوایه تی کردوه له نه بوسه عیدی خوده ریبه وه (الخدری) وتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (هه رکه سی له ئیوه خراپه یه کی بینى با به دهستی بیگورپی، نه گه ر نه یوانی با به زمانی (بیگورپی) نه گه ر نه یوانی به دلی (واته: پئی پازی نه بی) نه وه لاوازترینی پپوایه) ^٣ نه بوداود پپوایه تی کردوه له عورسه وه (العُرس) واته ئیبنوعومه یره، له پیغه مبه ره وه (ﷺ) فرمووی: (نه گه ر خراپه (تاوان) له زه ویدا کرا نه وه ی ناگاداری له و خراپه یه بوو پئی ناخۆش بوو (یان جاریکی تر وتی: نا په زایی خۆی ده ربپی (له و خراپه یه)) نه وه وه ک نه و که سه حیسابی بۆ ده کری له و شوینه بووه. به لام نه و که سه ی که له وی نه بوه و پازی بوه به و خراپه یه وه ک

^١ أحمد (٣٨٨/٥)، فرموده یه کی حه سه نه.

^٢ تحفة الاحوذی (٣٩١/٦)، فرموده یه کی حه سه نه.

^٣ مسلم (٦٩/١).

ئەو كەسە وايە كە ئامادەى خراپە كە بوو^۱. ديسان ئەبوداود پىوايەتى كىردوۋە لە يەككە لە
 ھاوئەلەكانى پىغەمبەرەو (ﷺ) كە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتى: (خەلكى لە ئاوناچى ھەتا بىر بىيانو
 دىننەو (لە زۆرى خراپە و تاوان كىردىيان))^۲ ئىبنوماجە پىوايەتى كىردوۋە لە ئەبوسەعيدى
 خودەريەو كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەلسا و تارىكى داو لە وتارە كەيدا فەرمووى: (ئاگادار بن، با
 پىزگرتنى خەلكى وانەكات لە كەسى پىگىرى لى بكات ھەق بلى ئەگەر دەيزانى) وتى: ئەبوسەعيد گىراو
 وتى: سوپىند بە خودا ئىمە چەند شتمان بىنى، پىزلىتان پىگىرى لى كىردىن.^۳ وە لە فەرموودەيەكى تردا
 لە ئەبوسەعيدەو وتى: پىغەمبەرى خودا فەرمووى: (چاكتىن جىھاد وتەيەكى ھەقە لەلەى خاوەن
 دەستەلاتىكى زۆردار (ستەمكار))^۴ ئەبوداود و تىرمىزى و ئىبنوماجە پىوايەتيا كىردوۋە، تىرمىزى وتى:
 فەرموودەيەكى ھەسەنى غەرىبە بەم شىوازە. ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كىردوۋە لە حوزەيفەو لە
 پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كە فەرموويەتى: (بۆ موسولمان ناشى خۆى زەلىل و پىسوا بكات)، وترا:
 چۆن خۆى پىسوا دەكات؟ فەرمووى: (دەچىتە ژىر بەلا و ناپەھەتى، سەرئەنجام بۆى ھەلناگىرى و
 تواناى نامىنى)^۵ ھەر بەم شىوئە تىرمىزى و ئىبنوماجە پىوايەتيا كىردوۋە، تىرمىزى وتى: ئەم
 فەرموودەيە ھەسەن و سەھىح و غەرىبە^۶.

زەمى دووپوۋەكان

خوداى مەزن ئەفەرموئىت: ﴿كَرِئَ كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ تۆ ئۆد لەوانە
 دەبىنى دەبنە دۆستى خوانەناسان. موحامىد وتى: مەبەست پىى دووپوۋەكانە. ﴿لَيْشَ مَا قَدَمَتْ لَهُمْ
 أَنْفُسُهُمْ﴾ چەند خراپە ئەو توئىشوەى پىش خۆيان خست. مەبەست پىى دۆستايەتى دووپوۋەكانە بۆ
 خوانەناسان و ازەينانىانە لە دۆستايەتى خاوەن باوەپان، دوودلى لە دلىاندا دروست كىردو بەھۆى ئەو
 دووپوۋەكانەو خودا لىيان تورە بوو، تورەيەكى بەردەوام ھەتا پۆزى قىامەت كە زىندويان دەكاتەو.
 بۆيە خوداى گەرە ئەفەرموئىت: ﴿أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ كە ئەنجامەكەى ئەو بوو خودا لىيان تورە
 بوو. وە ئەفەرموئىت: ﴿وَفِي الْمَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ﴾ ھەر لە سزادا دەمىننەو لە پۆزى قىامەتدا.

^۱ أبوداود (۴۳۴۵)، فەرموودەيەكى ھەسەنە.

^۲ أبوداود (۴۳۴۷)، فەرموودەيەكى ھەسەنە.

^۳ ابن ماجه (۴۰۰۷)، فەرموودەيەكى ھەسەنە.

^۴ أبوداود (۵۱۴/۴)، تحفة الاحوذى (۳۹۵/۶)، ابن ماجه (۱۳۲۹/۲)، فەرموودەيەكى ھەسەنى غەرىبە.

^۵ أحمد (۱۴۰۵/۵)، فەرموودەيەكى ھەسەنى غەرىبە.

^۶ تحفة الاحوذى (۵۳۱/۶)، ابن ماجه (۱۳۳۲/۲)، فەرموودەيەكى ھەسەنى غەرىبە.

پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ﴾ نه گه نه وان به خوداو پیغه مبهرو هه رچی بۆ نه و هاتوته خوار، به دل باوه پریان بوايه، دوستی نه مانه نه ده بوون. واته: نه گه نه مانه به پاستی برپایان به خوداو پیغه مبهرو قورئان بوايه، نه وی کردیان له دوستایه تی نه و خوانه ناسانه له ژیره وه که کردیان و ده ستیان دایه دزایه تی خوداو پیغه مبهرو نه و قورئانه ی بۆی هاته خواره وه. ﴿وَلَكِنْ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَسِقُونَ﴾ به لام زور که س له وان له فرمانی خودا لایانداو گوئی پایه لی پیغه مبهره که شیان نه کردو دزایه تی قورئانیشیان که خودا نارد بووی.

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرِيْكَ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَسِيْسِينَ وَرُحْبَانَا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ (۸۲) وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (۸۳) وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ (۸۴) فَأَنبَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ (۸۵) وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (۸۶)

هوی هاتنه خواره وهی نه م نایه ته

سه عیدی کوپی جوبه یرو سودی و که سانی تریش وتویانه: له سه ر شانديک که نه جاشی ناردی بۆلای پیغه مبهر (ﷺ) نه م نایه ته هاته خواره وه. تا قسه کانی پیغه مبهر (ﷺ) بییستن و په وشته کانی بیینن، کاتیك که چاوی پی که وت و قورئانی به سه ردا خویندن موسلمان بوون و گریان و ملیان که چ کرد. پاشان که پانه وه بۆلای نه جاشی نه وه یان بۆگئی پایه وه.^۱ عه تای کوپی نه بوپرباح وتی: نه وان که مبه لیک بوون له خه لکی حه به شه، کاتیك موسلمان که چکه ره کان چوونه لایان له حه به شه موسلمان بوون. قه تاده وتی: نه وان که مبه لیک بوون له سه ر ئاینی عیسای کوپی مه ریه م بوون، کاتیك که موسلمانیان بینو و موسلمان بوون مینجه مینجیان نه کرد.^۲ واته: بی دودلی خیرا برپایان هیئا. ئیبنو جه ریر وتی: نه م نایه ته هاته خواره وه له وه سفی نه و که سانه دا که نه م په وشته یان قیدابووه. له حه به شه بوویت یان له مه رشوینیکی تر وه کویه که. خودای مه زن ده فرمویت: ﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا﴾

^۱ الطبری (۵۰۰/۴۹۹/۱۰).

^۲ الطبری (۵۰۱/۱۰).

أَلْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ﴿بَيَّغُومَانِ جَوُوهَ كَانِ شَهْرِيكَ دَانِهَرَانِ بُوْ خُودَا لَه دُورْمَنَه سَهْرَسَه خَتَه كَانِ
 به رامبه رنه وانهى كه بپروايان هيناوه. نه مهش له به رنه وهيه كه خودانه ناسى جووله كه له بهر لاسارى و بى
 دينى و دزايه تى هه قو به كه م زانين هه ستاون به سو كايه تى كرد به هه لكرانى زانيارى كه پيغه مبه رانن
 (سه لامى خودايان ليبيت) هه ربويه زوريك له پيغه مبه ره كانيان كوشت. ويستيان پيغه مبه رى خوداش
 ﴿وَعَلَى اللَّهِ﴾ بكوژن. چه ندجاريش هه ولى كوشتنياندا. زه هريان بوكرده خواردن و جادوويان ليكرده،
 هاووينه كانى خويانيان له موشرى كه كان لى كوكرده وه. به نه فرينى به رده وامى خودا بكه ون هه تاپوژى
 قيامه ت. پاشان خوداي گه وره ده فه رموويت: ﴿وَلْتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ
 قَالُوا إِنَّا نَصْرُكَ﴾ نه وكه سانهش كه وتيان: نيمه مه سيحين زياتر بپرواداره كانيان خوشده ويت. واته:
 نه وانهى كه خويان به مه سيحي داده نين و شوينكه وتهى عيسان (سه لامى خودايان ليبيت) و له سهر
 به پره وى نينجيلن، نه وانه به گشتى خوشه ويستى نيسلام و موسلمانان له دلياندايه نه مهش له به رنه وهيه
 كاتيك له شهر دينى عيسا بوون سوزو به زهينى له دلياندا بووه. وهك خوداي گه وره له نايه تيكي ترده
 ده فه رموويت: ﴿وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً﴾ دلوفانى و به زه يشمان خسته دلى
 شوينكه وتوانى. وه له كتيبكه ياندا هاتووه، كه سيك كي شاي به پوومه تى راستدا پوومه تى چه پيشى
 تيكه. شهركردن له ناييناندا په وانه بووه هه ربويه خوداي گه وره ده فه رموويت: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ
 قِسِيَسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ چونكه هه نديكيان قه شهن و گوشه گيرن خوبه زلزانن.
 واته: تيايانه قه شهن، كه وتارخوين و زانا كانيانه (الرهبان) كوى (راهب) ه واته: خوداپه رست له (راهبه)
 وه هاتووه واته: ترس. وهك (راكب و ركبان فرس و فرسان) نيينو نه بى حاتم پيوايه تى كردووه له
 حاميى كوپى پيئابه وه وتى: گويم له موسلمان بوو پرسيارى ليكرا له م ده قه دا كه ده فه رموويت:
 ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِيْنَ وَرُهْبَانًا﴾ وتى: نه وانه نه و گوشه گيرانه كه له په رستگه و كه لاوه دا
 خوداپه رستيان كردووه. سه لمان وتى: نه م ده قه م خوينده وه ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِيْنَ﴾ بو
 پيغه مبه خودا ﴿وَعَلَى اللَّهِ﴾ نه ويش به م شيوهيه بوى خويندمه وه ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ صٰدِيقِيْنَ وَرَكِبَانًا-
 ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ وه سفه كه يان نه وه ده كه يه نيت كه
 زانست و خوداپه رستى و خوبه كه م زانينيان تيدياه، پاشان وه سفيشى به وه كردوونكه ملكه چ و دادووه رو

^۱ الحديد (۲۷).^۲ الطبرانى (۲۶۶/۶).

شوینکه وتوو هه قیشن. وهك خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَمِنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾ کاتیك گوی ده گرن له وانه ی که له خوداوه بۆ پیغه مبه ر په وانه کراوه، ده یانبینیت نه سرین له چاویان ده وه ریئت چونکه له راستیه که ده گن، ده لێن: نه ی په روه ردگارمان، نه وا باوه پمان هینا، سا توش ناومان له گه ل شایه تاندا بنوسه. واته: له گه ل نه وانه ی که شایه تی له سهر راستی نه مه ده دهن و به وایان پئی هیه. نه مه وه سفی نه و مه سیحیانه یه که له قورئاندا باسیان هاتوو وهك خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَشِعِينَ لِلَّهِ﴾^۱ له ناو نه هلی کتیبیش که سانی وا هن که به وای به خودا هیه به وقورئانه ی که بۆ ئیوه هته خوارو به وکتیبه ی که بۆ خویان په وانه کراوه و کرنوش بۆ خودا ده بن. وه مه ر نه وانه که خودای گه وره له باره یانه وه ده فەرموویت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَلَيْسَ بِاللَّهِ يُؤْمِنُونَ﴾^۲ وَاِذَا يُنَالِ عَلَيْهِمْ قَالُوا ءَمِنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ﴾ نه وکه سانه ی که له پیش هاتنی قورئان، ئیمه کتیبمان پیدان، باوه پمان به قورئان هیه. کاتیك بۆیان ده خوینن ده لێن: به وایان پئی هینا و بیکومان راسته و له لایه ن په روه ردگارمانه وه هاتوو، به رله وهش که بیه خوا ره وه ئیمه قبولمان کردوو. هه تا ده گاته ﴿لَا يَنْفَعِي الْجَاهِلِينَ﴾^۳ خوشمان له نه زانان نایه. هه ریویه لیرده دا ده فەرموویت: ﴿فَأَثَبَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ له به رامبه ر نه وقسانه دا نه وانه وتیان: خودا ده یانباته باخاتیك جۆباریان به به ردا ده پوات وه تاسه ر هه ر تیا ده بیئت. واته: له پاداشتی نه و به وایان و دانانیان به وراستیه دا هه ر ده میننه وه له به هه شتداو هه رگیز لئی ده رناچن و نه مانیان به سه ردانایات ﴿وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ﴾ پاداشتی ناکارچاكان هه رواده بیئت. واته: له شوینکه وتنیاندا بۆ راستی و ملکه چیان بۆی له هه ر شوینیکداو له هه ر کوی و له گه ل هه رکه سیكدابیئت. پاشان خودای گه وره دیته سه ر باسی ژیا نی به دبه ختان و ده فەرموویت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ نه وکه سانهش که خودانه ناسن و نیشانه کانی ئیمه یان به درۆزانی، دیا ره جه هه ننه م جیگه یانه. واته: هه رگیز لئی نایه ته ده ره وه.

^۱ ال عمران (۱۹۹).^۲ القصص (۵۲-۵۵).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْزَمُوا طَيِّبَتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ (۸۷) وَكُلُوا

مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِى أَنشَرَكُمْ مِنْ مَوْتٍ ﴿۸۸﴾

گۆشەگىرى (رەببىيە) ئە ئىسلامدا نىيە

عەلى كۆپى ئەبوتەلەھ ئە ئىبنى عەبباسەۋە وتى: ئەم ئايەتە ھاتە خوارەۋە لە سەر كۆمەلەك لە ھاۋەلانى پېغەمبەرى (ﷺ) كە وتيان: ئىن ناھىيىن واز لە ئارەزۋى دۇنيا دەھىيىن و ھاتوچۇدەكەين لە زەۋىدا ۋەك چۆن گۆشەگىرەكان دەيانكرد، ئەۋھالە گەيشتە پېغەمبەر (ﷺ) ناردى بە شوپىياندا، ئەۋھالەى بۇ باسكردن، وتيان: بەلى، پېغەمبەر (ﷺ) فەرەمۋى: (بەلام من پۇژى دەگرم و پۇژىش دەشكىنم و نوپۇزەكەم و دەخەۋوم و ئنىش مارەدەكەم من ھە رەكەسىك پابەندىيەت بە سوننەتى منەۋە، ئەۋە لە منە ھە رەكەسىكىش پابەندەيەت بە سوننەتى منەۋە، ئەۋە لە من نىيە) ^۱، ئىبنى ئەبى ھاتەمىش پىۋايەتى كىردۈۋە ئىبنى مەردەۋىيە لە پىگەى عەۋفەۋە لە ئىبنى عەبباسەۋە ھەر بەمشىۋە پىۋايەتى كىردۈۋە. ۋە لە ھەردو سەھىحەكەدا پىۋايەت كراۋە لە عائىشەۋە (پەرەزى خۇداى لىيەت) كە چەند كەسىك لە ھاۋەلانى پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) پىرسىاريا ھە خىزانەكانى پېغەمبەر كىرد (ﷺ) لە بارەى عىبادەتى پېغەمبەرەۋە (ﷺ) لە كلى نەيىدا. ھەندىكىان وتيان: گۆشت ناخۆم، ھەندىكىان وتيان: ئىن ناھىيىم، ھەندىكىان وتيان: لەسەرچىگا ناخەۋم، ئەۋھالە گەيشتە پېغەمبەر (ﷺ) فەرەمۋى: (ھالى ئەۋانە چۆنە يەكىكىان ئەۋە ئەۋە دەلەيت، من پۇژى دەگرم و پۇژىش دەشكىنم، دەخەۋوم و ھەلدەستم و گۆشتىش دەخۆم و ئنىش مارەدەكەم و ھەركەسىك لە سوننەتى من لابت ئەۋە لە من نىيە) ^۲، خۇداى مەزن دەفەرەمۋىت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْزَمُوا طَيِّبَتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ ئەى كۆمەلى خاۋەن باۋەپان، ئەۋشتانەى خۇدا بۇ ئىۋەى ھەلال كىردۈۋە پاك و باشن، خۇتانى لى بېشەش مەكەن، لە ئەندازەش دەرمەچن، خۇدا ئەۋانەى خۆش ناۋىت كە لە ئەندازە دەردەچن. واتە: زىادەپۇيى مەكەن و تەنگ لە خۇتان ھەلمەچن، ئەۋانەى خۇدا بۇتانى ھەلال كىردۈۋە لە خۇتانى قەدەغەمەكەن و لە خورنى ھەلەشدا زىادەپۇيى مەكەن، بەلكو بەپى پىۋىستى خۇتان بەھرى لى ۋەربىگرن. لەسنور دەرمەچن تىيداۋەك خۇداى گەۋرە دەفەرەمۋىت: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا﴾ ^۳ خواردن و بخۆن و بخۆنەۋە و لە

^۱ الطبرى (۵۱۸/۱۰).

^۲ فتح البارى (۵/۹)، مسلم (۱۰۲۰/۲).

^۳ الاعراف (۳۱).

نه اندازه دهرمه چن. وه ده فهرموویت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾^۱ نه وانهش که له کاتی مال به خشیندا، نه یه کجاری ده ست بلاون، نه ته واویش دهس قوچاون، هر له و ناوه ندهدا، ماون. خودای مه زن به رنامه یه کی راستو دروستی داناوه له نیوان زیاده پویی و ده ست قوچاواندا له به خشیندا هه ربویی فهرموویه تی: ﴿لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ پاشان فهرموویه تی: ﴿وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ﴾ ده سا نیوه له و بزئیوهی خودا بۆتانی داناوه، له وهی که پاک و حلاله بخۆن و ترسیشتان له و خودایه بیت که باوه پتان پیی هه یه. له هه موو کاروباریکتاندا شوین مه رجه کان و ره زامه ندی خودا بکه ون و وازیئن له یاخی بوون و نافه رمانی خودا.

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّرتَهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّرتَهُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾^(۸۹)
سه رزاره کی له سویندا (الفوفی الیمن)

خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ﴾ خودا به سویندی سه رزاره کی و دور له مه به ست به گونا هبارتان دانانیئت. له پیشه وه له سوره تی (البقرة) دا قسه له سه ر سویندی سه رزاره کی کرا لیته دا پیویست ناکات لیته دا دووباره ی بکهینه وه. که بریتیه له وهی پیاویک قسه یه ک بکات به لام قسه که ی به سه رزاره کی بیت له دلیه وه نه یه ت، وه ک نه به خودا، به لی به خودا.
بارته قای (که فاره تی) سویند

به لکه له سه ر که فاره تی سویند نه م نایه ته یه که خودای که وره ده فهرموویت: ﴿وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ﴾ به لام سویندیک له ناخی دلتانه وه بیت و نه یبه نه سه ر به گونا هبارتان داده نیئت ﴿فَكَفَّرتَهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ﴾ له بارته قای نه وه خواردن بدهن به ده هه ژار. واته: نه وهی نه دا ره له هه ژاران و بزئیوه کی به شی ناکات ﴿مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ﴾ له و خواردنه ی به ناسایی ده یدهن به خیزانی خۆتانز نیبنو عه بباس و سه عیدی کوپی جوبه یر وتیان: له و خواردنه ی به پیک و پیکی

دەیدەن بە خێزانی خۆتان.^۱ عەتای خۆراسانی وتی: لە چەشنی ئەو خواردنە ی کە دەیدەن بە خێزانی خۆتان.^۲ ﴿أَوْ كَسَوْتُهُمْ﴾ یان دەبیئت جل و بەرگی دە هەزار بدەن. واتە: هەریەکیک لەو هەزارانە دەبیئت جل و بەرگیکی وای پێ بدریئت کە بشیئت نوێژی پێوە بکات، پیاو بیئت یان ژن هەریە سێک بە پێی خۆی، واللہ اعلم. عەونی لە ئیبنووعەبباسەو وە وتی: بۆ هە هەزارێک عەبا یە ک یان بالاپۆشیک لاشە ی داپۆشیئت^۳ مو جامید وتی: لای کەمی پۆشاکێک، لای زۆریش بە ئارەزووی خۆت.^۴ حەسەن و ئەبوجە عەفری باقرو عەتاو تاوس و ئیبراھیمی نەخەعی و حەمادی کۆپی ئەبوسولەیمان و ئەبومالک وتیان: پۆشاک پۆشاک واتە: هەریەکی پۆشاکێک.^۵ ﴿أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ﴾ یان کۆیلە یە ک پزگاریکەن. دەبیئت ئەو کۆیلە یە ش بڕوادارییئت. وە ک فەرموودە کە ی عەمری کۆپی حەکەمی ئەسلەمیدا کە لە کتییی مۆتەئی (الموطأ) مالیک و موسنەدی شافعی و سەحیحی موسلیمدا هاتووە باسی کردووە کە ئازادکردنی کۆیلە یە کە لە سەربوو، کە نێزە یە کە پەش پیستی لە گە ل خۆی هیئا، پیفەمبەری خودا فەرمووی بە کە نێزە کە کە: (خودا لە کوێ یە ؟) وتی: لە ئاسمانە، فەرمووی: (من کیّم ؟) وتی: پیفەمبەری خودا، فەرمووی: (ئازادی بکە ئەو بڕوادارە)،^۶ ئەمە سی شتە لە بارتە قای سویندشکاندا هەریە کیکیان بە جی بهینریئت دروستە بە پای کۆی زانایان بە لام بە ئاسانترینیان دەست پێ دەکریئت خواردن سوک و ئاسانترە لە پۆشاک وە ک چۆن پۆشاک سوک و ئاسانترە لە کۆیلە ئازادکردن، لە خوارەو بە رز دەبیئتەو بۆ سە رەو، خو ئە گە ر کە سیک توانای ئەم سی شتە ی نە بوو، ئەوە سی پۆژ بە پۆژی دەبیئت لە کە فارەتە کەیدا. وە ک خودای گەرە دە فەرموویئت: ﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ﴾ کە سیک کە ئەمانە ی نە بوو، با سی پۆژ بە پۆژی بیئت. ئوبە ی کۆپی کە عبو ئیبنو مە سعود و هاو لە کانی بەم شیوہ یە ئەم ئایە تە یان خویندوو تەوە ﴿فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مَّتَابَعَاتٍ﴾^۷ واتە: سی پۆژ پۆژی گرتن بە دوای یە کدا. ئەمە نە بوو بە قورئانیکی مە واتر بە لام کە مترینە لەوہ ی خەمی کە سیک بیئت یان تەفسیری یە کیک بیئت لە هاو لە کانی پیفەمبەر (ﷺ) کە لە حوکمی مە رفوعدا یە. پاشان خودای گەرە دە فەرموویئت: ﴿ذَلِكَ كَفَّرَ أَيْمَانَكُمْ إِذَا

^۱ الطبری (۵۴۱/۱۰).

^۲ الطبری (۵۳۱/۱۰).

^۳ الطبری (۵۴۷/۱۰).

^۴ الطبری (۵۴۵/۱۰).

^۵ الطبری (۵۴۶/۱۰).

^۶ الموطأ (۷۷۶/۲)، والرسالة (۷۵)، مسلم (۳۸/۱) فەرموودە یە کە سە حیحە.

^۷ الطبری (۳۱/۵).

حَلَفْتُمْ وَأَحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ ﴿۱﴾ نه مه قه ره بووی سویند تانه که به نه نقه ست خوار دبیتان. سویندی خوتان
 بیارین و به جیی بینن ئیبنو جهریر وتی: واته بی قه ره بوو واز له سوینده کانتان نه هیئن^۱ ﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ
 اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ، لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ناوا خودا نیشانه کانی خوتان بو پوون ده کاته وه، تاکو شوکری بکن.
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۰﴾
 إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ
 مُنْتَهُونَ ﴿۱۱﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿۱۲﴾ لَيْسَ
 عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا
 وَءَامَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳﴾﴾

قه دهغه کردنی مه یغوری و قوماریازی

خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ
 الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ نهی کومه لی خاوهن باوه پان شهراب خوری و قوماریازی و کیل
 په رستی و گره و له سر تیره قاندن، پیسن و له کاره کانی شهیتان، خوتانی لی بیارین به لکو پرگارتان
 بیت. خودای گه وره خواردنی ناره ق و قوماری قه دهغه کردوه له عه بده خاوهن باوه په کانی، ئیبنو نه بی
 حاته م پیوایه تی کردوه له گه وره ی موسلمانانه وه عه لی کوپی نه بوتالیبه وه (په زای خودای لی بیت) که
 وتویه تی: شه تره نج یه کیکه له قوماره کان، دیسان ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردوه له عه تاو
 موجهیدو تاوسه وه سوفیان وتی: یان دووکه س له وان وتیان: هه موو جوړه قوماریازی هه قوماره
 هه تا یاریکردن به هیلکه و گویش^۲ وه له ئیبنو عومره وه وتی: (المیسر) واته: قومار^۳ زه حاک له ئیبنو
 عه بیاسه وه وتی: (المیسر) واته: قومار^۴ له کاتی نه فامیدا قوماریان ده کرد هه تا هاتنی ئیسلام خودای
 گه وره نه و په وشته ناشیرینه ی لی قه دهغه کردن.

^۱ الطبری (۵۶۲/۵۶۰/۱۰).

^۲ الطبری (۳۲۳/۳۲۲/۴).

^۳ الطبری (۳۲۵/۴).

^۴ الطبری (۳۲۴/۴).

تہ فیسری ﴿وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ﴾

ئیبنو عہ بیاس و موحامیدو عہ تاو سہ عیدی کوپی جوبہ یرو حہ سہ ن و کہ سانی تریش وتویانہ:
 (الانصاب) ئو بہ رده بووہ کہ قوربانیه کانیاں لہ لای سہ رده پری، بہ لام (الازلام) ئو بہ رده بووہ کہ
 پرشی ناگری لی دہ بووہ و و بہ شیان پی دیاری دہ کرد، ئیبنو ئہ بی حاتم پیوایہ تی کردوہ. پاشان
 خودای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿رَجَسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ پیسن و لہ کاری شہیتان. علی کوپی
 نہ بوتہ لہ ئیبنو عہ بیاس و و تی: بیژا و و لہ کرداری شہیتانہ^۱ سہ عیدی کوپی جوبہ یرو تی:
 گوناہہ^۲ زہیدی کوپی ئہ سلم و تی: خراپہ و لہ کرداری شہیتانہ^۳ ﴿فَاجْتَنِبُوهُ﴾ خوتانی لی پیاریژن.
 زہ میرہ کہی (الضمیر) دہ گہ پیتہ و بؤ (الرجس) واتہ: وازی لی بینن ﴿لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ﴾ بہ لکو پرگارتان
 ببیت ئہ مہ بؤ هاندانہ. پاشان خودای مہ زن دہ فہ رموویت: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ
 وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ﴾ شہیتان مہ بہستی ئو و یہ، بہ
 شہراب خواردن و قومار ناژا و تان بخاتہ ناو لہ یادی خودا و نوپژ لاتان بدن. ئایا ئیوہ دہ ست لہ و کارانہ
 بہ دہ دہن؟ ئہ مہ ش مہ پشہ و ترساندنہ لہ و کہ سانی کہ وازنامینن.

باسی ئو و فہ رموودانہی لہ بارہی حہرام کردنی مہ یہ و ہاتووہ

نیمامی ئہ حمہد پیوایہ تی کردوہ لہ نہ بوہورہ یروہ و تی: مہی سی جار حہرم کراوہ، پیغہ مہری
 خودا (ﷺ) گہ یشتہ مہ دینہ، ئو خہ لکہ مہ یان دہ خوار دہ و و (بارہی) قوماریان دہ خوارد پرسپاریان
 لہ پیغہ مہری خودا کرد (ﷺ) لہ بارہیانہ و، خودای گہ ورہ ئہ م ئایہ تی ناردہ خوارہ و و ﴿يَسْأَلُونَكَ
 عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ﴾ لہ بارہی شہراب و قومارہ و پرسپارت
 لی دہ کہن، بلی: تاوانیان گہ و ہرہ یہ و بؤ خہ لکیش سودیان مہ یہ. مہ تا کوتایی ئایہ تہ کہ. خہ لکی وتیان
 حہرام نہ کراوہ لیمان، بہ لکو خودا دہ فہ رموویت: ﴿فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ﴾ لہ سہر نارہق
 خواردن بہ رده وام بوون مہ تا پوژیک لہ و پوژانہ دا، پیاویکی کوچہری نوپژی دہ کرد، لہ نوپژی مہ غریبدا
 پیشنوپی بؤ هاوہ لہ کانی دہ کرد، لہ قورٹان خویندنہ کہ یدا تی کہ لی دہ کرد، خودای گہ ورہ ئایہ تی کی

^۱ الطبری (۵۶۵/۱۰).^۲ الطبری (۳۳۰/۴).^۳ الطبری (۵۶۵/۱۰).^۴ البقرة (۲۱۹).

توندتری ناردە خوارەووە فەرمووی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ﴾^۱ ئەى كۆمهلى خاوەن باوە پان، بە سەرخۆشى نزیكى نوێژ مەبنەو، هەتا تى دەگەن چى دەلێن. هەر خەلكى ئارەقیان دەخواردەو، هەتا كەسى وایان دەهات بۆ نوێژ بەشەو خواردبوویەو پاشان خودا ئایەتێكى توندتری ناردە خوار لەوێ پێشوو فەرمووی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾، وتیان كۆتایمان پى هینا پەروەردگارمان. ئەو خەلكە وتیان: ئەى پێغه مەبرى خودا (ﷺ) كەسانێك لە پێگەى خودا كوژدان، كەسانێكیش لە سەرجیگەى خۆیان مردن. ئارەقیان خواردوو (پارەى) قوماریشیان خواردوو، خوداش بە پیسی و كاری شەیتان دایناون. خودای گەورە ئەم ئایەتەى ناردە خوارەووە ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾ بۆ ئەوانەى خاوەن باوە پو ئاكارچاكن لە سەرئەوێ كە لە پێشدا خواردوویانە گوناھیان ئایەتە سەر. تا كۆتایی ئایەتە كە. پێغه مەبر (ﷺ) فەرمووی: (ئەگەر قەدەغە بكرايە لێیان ئەوانیش وازیان لێدەهینا، وەك ئێوە وازتان لێی هینا)^۲ تەنیا ئیمامى ئەحمەد ئەم فەرموودەى هیناوە. دیسان ئیمامى ئەحمەد پێوايەتى كردوو لە عومەرى كۆپى خەتابەو كە وتى: كاتێك ئایەتى قەدەغە كردنى مەى خواردن هاتە خوارەو وتى: ئەى خودایە لە بارەى ئارەقەو پوونكردنەوێ ئاشكراو تەواومان پى بدە، ئەم ئایەتەى سوره تی (البقرة) هاتە خوارەووە ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ﴾^۳ لە بارەى قوماو شەراب پرسىارت لى دەگەن، بلى: تاوانیان گەورەیه. عومەر بانگكراو بۆى خویندرايەو، پاشان وتى: ئەى خودایە لە بارەى مەپەو پوونكردنەوێ ئاشكراو تەواومان پى بدە. پاشان ئەم ئایەتەى سوره تی (النساء) هاتە خوارەووە ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ﴾^۴ ئەى كۆمهلى خاوەن باوە پان، بە سەرخۆشى نزیكى نوێژ مەبنەو. بانگبێژەكەى پێغه مەبرى خودا (ﷺ) كاتێك وتى: (حى الصلاة) بانگى كرد سەرخۆشەكان نزیكى نوێژ مەبنەو. عومەر بانگكراو بۆى خویندرايەو، دیسان وتى: ئەى خودایە لە بارەى مەپەو پوونكردنەوێ ئاشكراو تەواومان پى بدە. پاشان ئەم ئایەتەى سوره تی (المائدة)

^۱ النساء (۴۳).^۲ النساء (۴۳).^۳ البقرة (۲۱۹).^۴ أحمد (۳۵۱/۲) سەنەدەكانى لاوازه.

ہاتہ خوارہ وہ، عومہ ر بانگکراو بڑی خویندرایہ وہ کہ گیشٹہ نہوشوینہی کہ خودای مہزن
 دہ فہرموویت: ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ﴾ ئایا ئیوہ دہست لہ وکارہ بہردہ دہن؟ عومہ ر وتی: کؤتایمان پیی
 ہینا کؤتایمان پیی ہینا^۱ نہ بوداودو تیمیزی و نہ سائی ہر بہ مشیوہیہ پیوایہ تیان کردوہ^۲ تیرمیزی و
 علی ئیبینو لمدینی نہم فہرموودہ یان بہ راست داناوہ. وہ لہ ہر دوو سہ حیجہ کہ دا ہاتوہ لہ عومہ ر
 کوپی خہ تابہ وہ لہ وتاریکدا لہ سہر مینبہرہ کہ ی پیغہ مہری خودا (ﷺ) وتی: نہی خہ لکینہ نہوسا
 زانن لہم پیئجہ دا قہ دہ غہ کردنی مہی دابہ زیوہ: تری و خورماو ہہ نگوین و گہنم و جؤ. (الخمیر) نہوہیہ
 کہ عہ قل لہ سہرخوی ناہیلئت و تیکی دہ دات^۳. بوخاری پیوایہ تی کردوہ لہ ئیبینو عومہ ر وہ وتی:
 حہرام کردنی مہی دابہ زی، نہوکاتہ لہ ناو مہ دینہ دا لہ پیئج خواردنہ وہ دابو، یہ کیٹک لہ وانہ خواردنہ وہی
 شہرابی تری بوو^۴.

فہرموودہ یہ کی تر

ئیمامی نہ حمہ د پیوایہ تی کردوہ لہ نہ نہ سہ وہ وتی: من مہیم دہ گپرا بؤ نہ بو عوبہ یدہی کوپی
 خہ پراج و نوبہیی کوپی کہ عبو سوبہیی کوپی بہ یزاء و چہند ہاوہ لئیکی لہ مائی نہ بوتہ لہہ ہتا
 خہ ریک بوو مہیہ سہرخوشی دہ کردن، یہ کیٹک لہ موسلمانہ کان ہاتو وتی: ئایا نہ تانزانیوہ کہ مہی
 حہرام کراوہ؟ وتیان: یا چاوہ پوان بکہین و بپرسین، وتیان: نہی نہ نہس نہوہی لہ دہفتہرہ کہ تدا
 ماوہ تہوہ بیرپڑہ، سویند بہ خودا جاریکی تر نہ گہ پانہ وہ سہری، نہوہیش جگہ لہ خورماو فہریکہ
 خورما (البسر) زیاترنہ بوو نہوہ لہوکاتہ دا شہرابی نہوان بوو^۵. لہ ہر دوو سہ حیجہ کہ شدا ہاتوہ. وہ
 لہ پیوایہ تیکی تردا لہ نہ نہ سہ وہ ہاتوہ کہ وتی: من مہی گپری نہوکومہ لہ بووم لہ وپڑہ دا کہ حہرامکرا
 لہ مائی نہ بوتہ لہہ مہیہ کہ یان جگہ لہ گوشراوی خورماو فہریکہ خورما نہ بوو، واتہ: لہ و دووانہ بوو.
 لہوکاتہ دا جارچیہ کہ جاریداو وتی: وہرنہ دہرو چاوہ پوان بن، لہوکاتہ دا جارچیہ کہ جاریدا: نہوسا بزائن
 کہ مہی حہرامکرا، دہ گہ پان بہ ناو کؤلانہ کانی مہ دینہ دا. وتی: نہ بوتہ لہہ پیی وتم: برپڑہرہ وہو
 بیرپڑہ، منیش لارم کردہ وہ، وتیان: یان مہندیکیان وتیان: فلان و فلان کوژدان مہیہ کہ لہ ناو
 سکیاندایہ، وتی: خودای مہزن نہم ئایہ تی ناردہ خوارہ وہ ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

^۱ أحمد (۵۳/۱) فہرموودہ یہ کی مورسہ لہ.

^۲ أبوداود (۷۹/۴) تحفة الاحوذی (۴۱۷/۸)، النسائی (۲۸۶/۸) فہرموودہ یہ کی مورسہ لہ.

^۳ فتح الباری (۱۲۶/۸)، مسلم (۲۳۲۴/۴).

^۴ فتح الباری (۱۲۶/۸).

^۵ أحمد (۱۸۱/۳) فہرموودہ یہ کی سہ حیجہ.

جُنَاحٌ فِيمَا طَعُمُوا^۱ بۆ نه وانهى خاوهن باوه پو ئاكارچاكن له سهر نه وهى كه له پيشدا خواردوويان
 گوناھيان نايه ته سهر. ئيبنو جهريز پيوايه تى كردوه له نه نه سى كوپى ماليكه وه وتى: له وكاته دا كه
 پيالەى مهيم ده گيړا بۆ نه بوته لحه و نه بو عوبه يدهى كوپى جهراح و نه بودوجانه و مه عازى كوپى جه به لو
 سه هلى كوپى به يزاه هاته سهريان نهوى كردبوو بۆ نه وشه رابه له ئاوپته گوشراوى خورماو فهريكه
 خورمايه كه بيخۆن. گويم له جارچيه كه بوو جارپيده داو ده يوت: نه وسا بزائن كه مهى حرام كراوه.
 وتى: نه كه س هاته لامان و نه كه سيش له ناومان ده رچوو ههتا مهيه كانمان پژاندو ده فره كانمان شكاندو
 مه نديكمان ده ستنويزى گرتو هه نديكى تر خوى شۆرى، هه نديكمان بۆنى خوشمان له خۆمان دا، له لای
 ئوممو سولهيم و پاشان پويشتين بۆ مزگه وت له وكاته دا پيغه مبهري خودا (ﷺ) نه م نايه تهى
 ده خوینده وه ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ ههتا ده كاته
 ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ﴾ پياويك وتى: نهى پيغه مبهري خودا (ﷺ) نهى بۆ نه وه چى ده لئيت كه مردووه و
 مهى خواردووه ته وه؟ خوداى گه وره نه م نايه تهى نارد ده خواره وه ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعُمُوا﴾ پياويك به قه تادهى وت تۆ له نه نه سى كوپى ماليكت بيستووه؟ وتى:
 به لى، وه پياويك به نه نه سى كوپى ماليكى وت: تۆ له پيغه مبهري خودا بيستووه (ﷺ)؟ وتى: به لى،
 يان وتى: كه سيك بۆيگيړامه وه كه هه رگيز درۆى نه كردوه، و ئيمهش هه رگيز درۆمان نه كردوه و
 ناشزانين درۆچيه^۲ وه له نايه تهى پيش نه م نايه ته دا خوداى مه زن ده فره موويت: ﴿وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا
 الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ به رفه رمانى خوداين و به رفه رمانى
 پيغه مبهرين له سه رپيچيش خۆتان بپاريژن، نه گه ر له فره مان ده رچن، نه وه نده بزائن كه پيغه مبه
 جگه له پى پاگه يانندن هيچى ترى له سه رنيه.

فه رمووده يه كى تر

ئيمامى نه حمه د پيوايه تى كردوه له ئيبنو عومه ره وه وتى: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فه رموويه تى:
 (به ده شيوه نه فرين له مهى كراوه: له مهى خوى، له وكه سهى كه ده خواته وه، له وهى كه ده يگيړيت و
 ده ردخواردى خه لكى ده دا، له وهى ده يفرۆشيت و له وهى ده يكريت و له وهى ده گوشيت و له وهى بۆ
 ده گوشريت و له وهى هه لئيه گريت و له وهيش بۆى هه لئيه گريت ده ريت بۆى و له وهش كه نرخه كى

^۱ فتح البارى (۱۳۲/۵)، مسلم (۱۵۷/۳).

^۲ الطبرى (۵۷۸/۱۰).

ده خوات) نه بوداودو ئیبنو ماجه ش پړوايه تيان کردووه^۱ دیسان ئیمامی نه حمه د پړوايه تی کردووه له ئیبنو عومره وه وتی: پیغه مبهری خودا دەرچوو بۆ میربه دو (المريد) منیش له خزمه تیدا دەرچووم، له خزمه تیدا بووم و له لای راستیه وه بووم، نه بوبه کرهات و خوی دواخست و چووه لای راستی و منیش چوومه لای چه پی، پاشان عومره هات و خۆم لادا بۆ نه و چووه لای چه پی، پیغه مبهری خودا (ﷺ) که یشته میربه د له وکاته دا له کولانی کدا له سهر پڼگه ی میربه دبوو ناره قی تیدا بوو. ئیبنو عومره وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) بانگی کردم و که کیردیکی بۆ بینم، هه تا نه وپۆژه نه مزانی کیرد چۆنه، فرمانیدا ده فیری ناره که یان له توپه ت کرد، پاشان فرمووی: (نه فرهت له ناره ق له وهوی که ده یخواته وه و نه وهی ده گپیت و نه وهی دهرخواردی خو لکی ده دات، نه وهی ده یکریت و نه وهی ده فروشیت، نه وهی هه لیده گپیت و نه وهی هه لیده گرن بۆی و بۆیده بات، نه وهش که نرخوکه ی ده خوات)^۲.

فرموده یه کی تر

به یه قی پړوايه تی کردووه له سه عده وه وتی: له باره ی مه یه وه چوار نایه ت هاته خواره وه پاشان نه م فرموده یه ی بۆ باسکرد وتی: پیاویکی نه نساری خواردنیکی دروستکردو بانگی کردین، مه یمان خواره وه و سه رخوش بووین، پیش نه وهی حه رام بکریت، شانازیمان ده کرد له ناو خۆماندا، نه نساریه کان وتیان: ئیمه به پڼزترین، قوپه یشیه کان وتیان: ئیمه به پڼزترین، پیاویکی نه نساری ته له زمه داریکی هه لگرت دای به لووتی سه عداو کونی تی کرد له پیشدا لووتی سه عدا هه ر له ت بوو. نه م نایه ته هاته خواره وه ﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ﴾ هه تا ده گاته ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ﴾ موسلیم پړوايه تی کردووه^۳.

فرموده یه کی تر

ئیبنو نه بی حاته م پړوايه تی کردووه له عه بدوللای کوپی عه مره وه وتی: نه م نایه ته ی قورئان که خودای مه زن ده فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ له ته وراتدا هاتوو خودای مه زن هه قی ناردووه بۆ نه وهی پړوپوچی پی لا به ریت، گاته وگه پو ده هۆل و زوپناو سه ماو پی کوتان به زه ویداو بلوپیرو ده فو سه متورو عودو شیعی پی به تال بکاته وه (مه به ست به شیعی، شیعی ناره وایه) مه ی تاله بۆ نه وکه سه ی ده یخوات.

^۱ احمد (۲۵/۲) فرموده یه کی لاوازه به مرفوعی هاتوو.

^۲ أبوداود (۳۶۷۴)، ابن ماجه (۳۳۸۰).

^۳ احمد (۷۱/۲) فرموده یه کی لاوازه به مرفوعی هاتوو.

^۴ البيهقي (۲۸۵/۸)، مسلم (۱۷۴۸).

خودا سویندی خواردووه به توناو دهسته لاتی خوئی، هرکه سیڅ بیخواته وه دواي نه وهی که حه امی کردووه له پوړی قیامه تدا تیڼوی دهکات، هرکه سیڅیش وازی لی بیڼیت دواي نه وهی که حه امی کردووه له ناو (حضيرة القدس) دا پیی نوش دهکات.^۱ نه م فرموده یه سه نه دهکای راستن.

فرموده یه کی تر

شافعی (په حه تی خودای لیبت) وتی: مالیک ه والی پیداین له نافیعه وه له نیبنو عومره وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموده تی: (هرکه سیڅ له دنیا مهی خوارد بیته وه پاشان لیی په شیمان نه بو بیته وه له پوړی دوايی دا لیی بیبه ش کراوه)، بوخاری و موسلیم پیوایه تیان کردووه^۲ وه دیسان موسلیم پیوایه تی کردووه له نیبنو عومره وه وتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموده تی: (مه مو سه رخوشکه ریڅ مه یه، مه مو سه رخوشکه ریڅ حه رame، هرکه سیڅ مهی خوارد بیته و مرد بیته و بده و ام بو بیته ته وهی نه کرد بیته لیی، له پوړی دوايی دا لیی ناخوات)^۳، له عه بدو په حمانی کوپی حارسی کوپی هیشامه وه وتی: له عوسمانی کوپی عه فام بیست دهیوت: (دوور بکه ونه وه له مهی چونکه مهی دایکی گشت پیسیه کانه، پیاو یڅ له ناو گه لانی پیش نیوه دا خه ریخی خودا ناسی بوو دوور بکه و تبووه له خه لکی و، نافر ته ټکی فریوده ر حه زی لیکرد، که نیزه ی خوئی نارد به دوایداو پیی وت: داوات لی ده که ین که شایه تیه کمان بو بدهیت، له گه لی چوه ژووره وه بو ماله که له هر ده رگایه ک چوه ژووره وه ده رگایه داخست، مه تا گه یشته لای ژنیکی جوان مندالیک و کوپیڅ مهی له لایو، نافر ته که وتی: سویند به خودا من بو شایه تیم بانگ نه کردی، به لکو بو نه وه بانگم کردی که له گه لم پابویریت، یان نه م منداله بکوژیت یان نه م مه یه بخو یته وه، پیاله یه ک مهی دایه، پیاو که وتی: هی تریشم بده ری، دهستی لی مه لنه گرت مه تا له گه ل نافر ته که پایبوارد و منداله کشی کوشت. سا دوور بکه ونه وه له مهی، چونکه مهی و بپوا هر گیز له گه ل یه ک کونابنه وه، مه گین خیرا یه کیکیان نه وهی تریانی وده رناوه)، به یه قی ریوایه تی کردووه^۴ نه م فرموده یه سه نه دهکانی پرسته، نه بو به کری کوپی دنیا پیوایه تی کردووه له کتیبی (ذم المسکر) دا به مه رفوعی به لام به مه وقوفی راستره والله أعلم. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له نیبنو عه بیاسه وه وتی: کاتیک که مهی حه رام کرا هه ندیک که س وتیان: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هاوه له کانمان نه وانه ی که مردوون مهی یان ده خوارد، خواد ی مه زن نه م نایه ته ی نارد ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾ مه تا کوتایی نایه ته که. وه کاتیک قیبله

^۱ ابن أبي حاتم (۱۱۹۶/۴) فرموده یه کی مه وقوفه و سه نه سه نه دهکانی سه حیحن.

^۲ مسند الشافعی (۱۷۶۳)، البخاری (۵۵۷۵)، مسلم (۲۰۰۳).

^۳ مسلم (۲۰۰۳).

^۴ البهقی (۲۸۸/۲۸۷/۸) نه م فرموده یه سه نه دهکانی لاوازه.

گویندایه وه، هه ندىك كه س وتیان: ئه ی پیغه مبهرى خودا (ﷺ) ئه و برايانه مان كه مردن، نه وانه نوینریان به ره و قودس ده كرد؟ خودای مه زن ئه م ئایه ته ی ناردده خواره وه: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَنَكُمْ﴾^۱ خودا نه و برپوایه ی كه هه تانه به زایه ی نادات. وه له عه بدوللای كوپى مه سعوده وه كه پیغه مبهرى خودا (ﷺ) فه رموویه تی: كاتیک ئه م ئایه ته هاته خواره وه ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَءَامَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ بۆ نه وانه ی كه بوونه ته خاوه ن باوه پرو ئاكارچاكن له سه ر نه مه ی كه له پیشدا خواردوویانه گوناھیان نایه ته سه ر، نه گه ر ئیستا خو پاریزین و برپوایان به خودا هه بیته و ئاكارچاك په چاوبكه ن، له دواپوژیشدا خو یان له گوناھ پپاریزین و له سه ر باوه پپیان بمینن و چاكه بكه ن، خودا چاكه كارانی خوشده ویت. پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) پپی وتم (واته: وتی به عه بدوللای كوپى مه سعود): (تۆ له وانه ی) موسلیمش هه ر به م شیوه یه پپوایه تی کردوه. تیرمیزی و نه سائیش له پریگه ی نه وه پپوایه تیان کردوه.^۲

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَبَلُّوْكُمْ اللَّهُ شَيْءٌ مِّنَ الصَّيْدِ سَأَلَهُ أَيَّدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^{۱۴} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَن قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّرَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلٌ ذَٰلِكَ صِيَامًا لِّذَوِّقٍ وَبَالٍ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾^{۱۵}

هه دهغه کردنی گوشتنی نیچیر له مالی خودا و له ئیهرامدا

خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَبَلُّوْكُمْ اللَّهُ شَيْءٌ مِّنَ الصَّيْدِ سَأَلَهُ أَيَّدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ﴾ ئه ی گه لی خاوه ن باوه پان، خودا ده رباره ی نه و نیچیره ی كه به ده ستان یان به په كانتان پاوی ده كه ن تا قیتان ده كاته وه. والیبی له ئیبنو عه بباسه وه له م ئایه ته دا وتی: ﴿سَأَلَهُ أَيَّدِيكُمْ﴾ واته: نیچیری لاوازو بچوك، خودا عه بده كانی تا قی ده كاته وه له كاتی ئیحرام پوشیندا، هه تا نه گه ر بیان ویت به ده ستیشیان بیانگرن، خودا هه دهغه ی کردوه لیتیان كه نزیکیان بكه ونه وه.^۱ موجهید وتی: ﴿سَأَلَهُ أَيَّدِيكُمْ﴾ واته:

^۱ أحمد (۲۹۵/۷) فه رمووده یه کی باشه (جید).

^۲ القره (۱۴۳)

^۳ مسلم (۱۹۱۰/۴)، تحفة الاحوذی (۴۱۹/۸)، النسائی فی الکبری (۳۲۷/۶).

^۴ الطبری (۵۸۴/۶).

نیچیری بچوک بە چکە کەشی بە دەستان مەکوژن و ﴿وَمَا حُكْمٌ﴾ نیچیری گەورەش بە پەمە کانتان مەکوژن
 لە ئیحرامدا^۱ موقتیلی کۆری حەیان وتی: ئەم ئایەتە لە عومرەیی حودەیبەدا هاتە خوارەوه، لە وکاتەدا
 کە ئازەلی کۆی و بالندە و نیچیری بچوکیش لە وسەفەرەیاندا دەوری دان، لە هیچ کاتی کدا شتی وا
 بەوشیوه نە بینراوه، خودای مەزن کوشتنی قەدەغەکردن لە وکاتی ئیحرامەیاندا ﴿لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَخَافُهُ﴾
 بِالْفَيْبِ^۲ هەتا بزانی کێ بە نەینیی لێی دەترسێت. واتە: خودا تعاقبتان دەکاتەوه بەو نیچیرەیی کە
 دەوری داونلە و سەفەرەیاندا کە دەیان توانی بە دەست بیانگرن یان بە پەمەکانیان بە نەینیی و بە ئاشکرا
 بیانکوژن. تا گوێزپایەلیان دەربکەوێت و کێ بەرفەرمانە لە نەینیی و ئاشکرا لێیان. وەك خودای گەورە
 لە ئایەتیکی تردا دەفرمووێت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾^۳ ئەو کە سەنەیی
 بە نەینیی لە پەروەندەیان دەترست لێ خوشبوون و پاداشتی گەورەیان هەیە. لێرەدا خودای مەزن
 دەفرمووێت: ﴿فَمَنْ أَعَدَّى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ هەرکە سێک لە وسنورەیی کە بۆی دیاریکراوه
 دەربجێت بەشی ئازاری بەژانە. سوددی و کەسانی تریش وتویانە: واتە دواي ئەم ئاگاداری و هەپەشەیه
 لە سنوور دەربجێت و دژایەتی فەرمانی خوداو شەرەکەیی بکات بەشی ئازاری بەژانە. پاشان خودای
 مەزن دەفرمووێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ﴾ ئەی گەلی خاوەن یاوه پان، هەتا
 ئێوه لە ئیحرامدان، نابێت هیچ نیچیرێک بکوژیت، ئەمە لە لایەن خوداوه حەرام کراوه کە نیچیر
 بکوژیت لە کاتی ئیحرامدا، وە قەدەغەشی کردووه کە بیدەنە یەکتەری. هیچ نیچیرێکی لێ جیانا کرێتەوه
 مەگن ئەوهی کە لە هەردوو سەحیحە کەدا هاتوووە لە دایکی موسلمانانەوه عایشە (پەزای خودای
 لێبێت) کە پێغەمبەری خودا (ﷺ) فرموویەتی: (پێنج لە پێگە دەرچوووە کە دەکوژین لە مالەوه دابێت
 یان لە حەرەمدابێت: قەلەپەش، قەلەباچکەو، کۆلارەو دوو پشک و مشک و سەگی هان^۴، لە ئیبنو
 عومەرەوه وتی: پێغەمبەری خودا (ﷺ) فرموویەتی: (پێنج گیانەوهەر لە حەرەمدا کوشتنیاں تاوان
 نیە، قەلەباچکەو کۆلارەو دوو پشک و مشک و سەگی هارە)^۵ بوخاری و موسلیمش هیناویانە^۶ ئەیوب لە

^۱ الطبری (۱۰م ۵۸۳).^۲ الدر المنثور (۳/ ۱۸۵).^۳ الملك (۱۲).^۴ البخاری (۳۲۴)، مسلم (۱۱۹۸).^۵ الموطأ (۱/ ۳۵۶) فرمووده یەکی سەحیحە.^۶ فتح الباری (۴/ ۴۲) مسلم (۲/ ۸۵۸).

نافیعووہ پیوایہ تی کردووہ لہ ئیبنو عومہرہوہ ہہ ر بہ م شیوہیہ^۱ نہ یوب وتی: وتم بو نافیع، نہ ی مار؟ وتی: مر ہیچ گومانی تیدانیو ناکوکی نیہ لہ کوشتنیدا^۲ گورگو و درندہ و پلنگ خراونہ تہ پال سہ گی ہارہوہ۔ چونکہ نہ مانہ زیانیان پترہ لہ سہگ یان سہگ بو نہ مانہش بہ کاردیت واللہ اعلم۔ لہ نہ بوسہ عیدہوہ لہ پیفہ مہرہوہ (ﷺ) کہ پرسپاری لیکراوہ لہ وانہ ی کہ نہ وکہ سانہ ی لہ ئیحرامدان دہ کوژن؟ فہرموی: (مارو دوویشک و لہ پئی لادہرہ کان قہ لہ باچکہ دہردہ کریت ناکوژیت، سہ گی کہ زہندہ و کوڑارہ و درندہ ی پہ لاماردہن) نہ بوداودو ترمیزی و ئیبنو ماجہ پیوایہ تیان کردووہ۔ ترمیزی وتی: فہرموودہ یہ کی حہ سہ نہ^۳۔

تولہ ی کوشتنی نیچیر لہ ہارہمدا یان لہ ئیحرامدا

خودای مہ زن دہ فہرموویت: ﴿وَمَنْ قَتَلَ مِنْكُمْ مَّتَعِدًا فَجَرَّاءَ مِثْلُ مَا قُتِلَ مِنَ النَّعْمِ﴾ ہرکہ سیٹک لہ ئیوہ بہ نہ نقہ ست نیچیریک بکوژیت لہ ئیحرامدا، لہ تولہ ی نہ وہدا دہ بیت ہاوشیوہ ی نیچیرہ کوڑارہ کہ بدات۔ موحامید وتی: مہ بہ ست بہ نہ نقہ ست لیڑہدا نہ وہیہ، کہ سیٹک نیازی کوشتنی نہ و نیچرہ ی کردووہ، بہ لام لہ یادی نہ ماوہ لہ ئیحرامدایہ^۴ بہ لام نہ وکہ سہ ی دہ یہ ویت بہ نہ نقہ ست نیچیر بکوژیت لہ یادیشیہ تی کہ حہ رامہ، نہ مہ کارہ کہ ی گہ ورتہ لہ وہ ی کہ کہ فارہ تی بدات، ئیحرامہ کہ ی بہ تال دہ بیتہ وہ، نہ وہ قسہ یہ کی زور سہ یرہ کہ کوڑی زانایانی لہ سہرہ دہ لئین: نہ وہ ی بہ نہ نقہ ست و نہ وہ ی بہ لہ یادچوونیش نیچیریک دہ کوژیت وہ کوہ کن لہ کہ فارہ تدان۔ الزہری وتی: قورٹان بہ لگہ یہ لہ سہر کوشتنی نہ نقہ ست و سونہ تیش کہ فارہ تی داناوہ بو کہ سیٹک لہ بیری بجیت۔^۵ مانای وایہ قورٹان بووہ تہ بہ لگہ لہ سہر نہ وہ ی کہ دہ بیت کہ فارہ ت بدریت لہ کوشتنی نیچیردا بہ نہ نقہ ست و گوناہبار بوونی نہ وکہ سہ ش۔ وہ ک خودای مہ زن دہ فہرموویت: ﴿لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ فَيَنْقِمُ اللَّهُ مِنْهُ﴾ ہہ تا سزای نہ وکرده وہ ی خوڑی بجیڑیت، خودا لہ کاری پابووردو چاودہ پوشیت ہرکہ سیٹکیش تی ہہ لہ بجیتہ وہ، خودا تولہ ی لی دہ کاتہ وہز لہ فہرموودہ دا ہاتوہ لہ بریارہ کانی پیفہ مہرو (ﷺ) بریارہ کانی ہاوہ لہ کانیشیدا کہ دہ بیت کہ فارہ تی کوشتنی نیچیری بہ ہہ لہ ش بدریت۔ وہ ک چون قورٹان بووہ بہ لگہ لہ سہر کہ فارہ تی کوشتنی نیچیری نہ نقہ ست۔ دیسان کوشتنی نیچیرلہ نابردنہ،

^۱ النسائي (۱۹۰/۵)۔

^۲ فتح الباری (۴۴/۶)۔

^۳ أبوداود (۴۲۴/۲)، تحفة الاحوذی (۵۷۶/۳)، ابن ماجہ (۱۰۳۲/۲) فہرموودہ یہ کی حہ سہ نہ۔

^۴ الطبری (۸/۱۱)۔

^۵ الطبری (۱۱/۱۱)۔

لە ئاۋېردىنىشى پارىژداۋە لە كاتى ئەنقەست و لەبىرچووندا، ئەوكەسەى بە ئەنقەست دەيكوزىت تاۋانبارە.
 بەھەلە داچوو تاۋانبارنىە. ۋە لەم ئايەتەدا ﴿فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ﴾ باتەقاي ۋەك ئەو نىچىرەيە كە
 كوزراۋە لە ئازەل، ئەمە بەلگەيە بۆ واجب بوونى كە فارەت لەۋىنەى ئەۋەى ئەوكەسە كوشتوۋىەتى
 لە كاتى پۆشىنى ئىحرامدا. ئەگەر ۋىنەى ھەبوو لە ئازەلى مالىدا، ۋەك ھاۋەلەكان بە ھاۋشىۋە برىارىيان
 لە سەرداۋە لە ئازەلدا. ئەوان برىارىيان داۋە لە باتى و شترمرغ (نعامة) و شترىك، لە باتى مانگايەكى كىۋى
 مانگايەك ۋە لە باتى ئاسكىك بزنىك بدرىت، بەلام ئەگەر ئەو نىچىرە ھاۋشىۋەى نەبوو، ئىبنو عەبباس
 برىارى داۋە بە نرخەكەى ۋە ھەلدەگىرىت بۆ مەككە (ۋاتە: لەۋى دەدرىت بە خەلك)، بەيەقى پىۋايەتى
 كردوۋە. پاشان خوداى گەرە دەفەرموۋىت: ﴿يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ﴾ دووكەس لە خۆتان عادل ئەو
 برىارەبدەن (كە چ ئازەلىك بەرامبەر نىچىرەكەيە)، ۋاتە: برىاربەدن كە چى باتەقاي ئەو نىچىرەيە يان
 نرخەكەى لەۋانەى كە ھاۋشىۋەيان نىە، ۋە دەبىت دوو پىۋاى دادوەر لە موسلمانان ئەو برىارەبدەن.
 ئىبنو جەرىر پىۋايەتى كردوۋە لە جەرىرى جەبەلىەۋە ۋتى: من لە ئىحرامدا بووم ئاسكىكم كوشت
 ئەۋەم بۆ عومەر باسكرد، ۋتى: دووپىاۋ لە براكانت بىنە با برىاربەدن بەسەرتدا، عەبدۇرەھمان و
 سەعدەم ھىنا برىارى سابرىنىكى پىموياندا لەسەرم لەبارتەقايدا.^۱ ئىبنو جەرىر پىۋايەتى كردوۋە لە
 تارىقەۋە ۋتى: ئەربەد كەۋت بەسەر ئاسكىكدا كوشتى لەۋكاتەدا لە ئىحرامدا بوو، چوو بۆلاى عومەر
 ھەتا برىارى بەسەردا بدات، عومەر پىۋى ۋت: تۆش برىارم لەگەلدا بدە، برىارى گىسكىكىاندا لەسەرى،
 دارو ئاۋى كۆكردبوۋەۋە پاشان عومەر ۋتى: ﴿يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ﴾.^۲ پاشان خوداى مەزن
 دەفەرموۋىت: ﴿هَذَا بَلِغُ الْكَعْبَةِ﴾ ئازەلىك بەيىنىتە مالى كەعبە ۋە لەۋى بىكاتە قورىانى، مەبەست
 ئەۋەيە لەۋىدا سەربىرىت كۆشتەكەى دابەش بىكرىت بەسەر ھەزارانى ھەرەمدائەم كارەش بەم شىۋەيە
 پاى ھەموۋى لەسەرە ﴿أَوْ كَفَرَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا﴾ يان لە كەفارەتى ئەو نىچىرە
 خواردن بدات بە ھەزاران يان بە ئەندازەى چەندپۇژ دانىن بەپۇژى بىت. ۋاتە: ئەوكەسەى لە ئىحرامدايە
 لەجىي ئەو نىچىرە ئازەلى دەست نەكەۋت، يان ئەو نىچىرە كوزراۋە لە ۋىنەى دەست نەكەۋت، بە
 ئەندازەى ئەو نىچىرە خواردان بدات بە ھەزاران يان چەند پۇژىك دانىن بەپۇژى بىت. عەلى كورپى
 ئەبوتەلحە لە ئىبنو عەبباسەۋە ﴿هَذَا بَلِغُ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَرَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا﴾ لە
 كەفارەتى ئەو نىچىرەدا ئازەلىك لەۋىنەى بەيىنىتە مالى كەعبە ۋە لەۋىدا بىكاتە قورىانى يان بە ئەندازەى

^۱ الطبرى (۲۷/۱۱).^۲ الطبرى (۲۶/۱۱).

ئەو نىچىرە خواردن بدات بە ھەژاران يان بە ئەندازەى ئەو نىچىرە چەندپۇژىك دانىن بە پۇژى بىت.
 ئەگەر ئەو كەسەى لە ئىحرامدايە ھەر نىچىرىكى كۈشت بە پىي ئەو نىچىرە بىرپارەدرىت بەسەرىدا ئەگەر
 ئاسكىكى كۈشت يان لە شىۋەى ئاسكىكى كۈشت دەبىت مەپىك لە مەككە سەرىبىت، ئەگەر نەبىۋو،
 خواردنى شەش كەس بدات، ئەگەر نەيتوانى سى پۇژ بە پۇژى بىت. ئەگەر گاكىۋى كۈشت يان
 لە شىۋەى گاكىۋى كۈشت دەبىت گايەك سەرىبىت ئەگەر نەيتوانى دەبىت خواردنى سى ھەژار بدات،
 ئەگەر نەيتوانى بىست پۇژ بە پۇژى بىت. ئەگەر وشرمرغىكى كۈشت يان كەرىكى كىۋى يان لە شىۋەى
 دەبىت وشرىك سەرىبىت ئەگەر نەيتوانى خواردنى سى ھەژاران بدات، ئەگەر نەيتوانى سى پۇژ
 بە پۇژى بىت. ئىبنو ئەبى حاتم و ئىبنو جەرر پىۋايە تيان كىدوۋە. ئىبنو جەرر ئەمەى بۇ
 زىاد كىدوۋە: خواردنەكە مشت مشت بىت تىريان بكات. ^۱ ﴿لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهٖ﴾ تا سزاي ئەم كىدوۋەى
 خۆى بچىزىت. واتە: ئەم كە فارەتەمان لەسەردانا، تا سزاي ئەو سەرىپىچەى كە كىدوۋىەتى ۋەرىگىت
 ﴿عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ﴾ خودا لەكارى پابووردوۋ چاۋدەپۇشىت. واتە: ئەوۋەى لە زەمانى نەفامىدا
 ئەوكارەى كىدبىت، موسلەمانىكى چاك بىت و شوپنى شەرى خودا تاوان نەكات و خودا چاۋپۇشى لە
 پابووردوۋى دەكات پاشان دەفەرموۋىت: ﴿وَمَنْ عَادَ فَيَنْقِمُ اللَّهُ مِنْهُ﴾ ھەركەسىك تى ھەلچىتەۋە، خودا
 تۆلەى لى دەكاتەۋە. واتە: ﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ خودا خاۋەن دەستەلات و تۆلەسىنە. ئىبنو جەرر
 وتى: بە عەتام وت: ﴿وَمَنْ عَادَ فَيَنْقِمُ اللَّهُ مِنْهُ﴾ واتە چى؟ وتى: ئەوۋەى لە ئىسلامدا بەوكارە ھەستائە
 خودا تۆلەى لى دەكاتەۋە، لەگەل ئەۋەشدا دەبىت كە فارەت بدات، وتى: وتم ئايا لەوگە پانەۋەيدا سزاي
 ئەو زانىنەى لى دەسىنرىت؟ وتى: نەخىر، ئەۋە تاۋانىكە لەنىۋان خۆى و خوداى گەۋرەدا ئەۋتاۋانەى
 كىدوۋە، بەلام دەبىت كە فارەتەكەى بدات. ^۲ ئىبنو جەرر پىۋايەتى كىدوۋە. سەعیدى كوپى جوبەيرو
 عەتاۋ كۆى زانايانى پىشىنە وتويانە: خودا تۆلەى لى دەكاتەۋە بەۋ كە فارەتە ^۳ زانايانى پاشىنەش
 دەلىن: ھەركەسىك كاتىك لە ئىحرامدا نىچىرىكى كۈشت كە فارەتەى دەكەۋىتەسەر، جىاۋازى نىە لەنىۋان
 يەكەم و دوۋەم و سىيەم دا. با ھەرچەندىك دوۋبارەبىتەۋە، بە ھەلە كۈشتبىتى يان بە ئەنقەست
 ۋەكۈيەكە. ئىبنو جەرر لەم دەقەدا كە خوداى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ وتى:
 خودا خۆى دەفەرموۋىت دەستەلاتى زۆر بەھىزە، ھىچ زۆردارىك دەستەلاتى نابەزىنىت و بەرىشى لى

^۱ الطبرى (۳۱/۱۱).
^۲ الطبرى (۴۸/۱۱).
^۳ الطبرى (۵۰/۱۱).

ناگریت له توله سه ندندا له وکسانه ی که بیه ویت توله ی لی بسینیت چونکه وه دیهینراوه کان خوی وه دیهیناون و فرمان فره مانى نه وه و هیزو ده ستلات هر می نه وه ﴿ذُو أَنْقَارٍ﴾ وتی: خودا خاوه ن توله ی زورتونده له وکسانه ی لاساری ده که ن و لی ی یاخی ده بن^۱.

﴿أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ، مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلْغِيَارَةِ وَحَرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ ﴿١٦﴾ ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلْبَ ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ﴿١٧﴾ ﴿أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ﴿١٨﴾ ﴿مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ ﴿١٩﴾

حه لاگردنی راوی دریا بو نه وانه ی له نیهرامدان

خودای مه زن ده فره ویت: ﴿أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ، مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلْغِيَارَةِ﴾ راوو خوارده منی دریا بو نیوه حه لال کراوه، نیوه و پیواران ده توانن بیانکه نه برئیوی خوتان. سه عیدی کوپی موسه ییب و سه عیدی کوپی جوبه یرو که سانی تریش له م نایه ته دا ﴿أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ﴾ وتیان: واته نه وه ی راوده گریت له ده ریادا به تازه یی^۲. ﴿وَطَعَامُهُ﴾ خواردنیشی که هه لده گریت به سویری و وشک کراوه (واته: هر حه لاله). نیبنو عه بیاس له پیوایه تیکی مه شهردا وتی: (صیده) نه وه ی به زیندویی له ده ریادا ده رده هیتریت ﴿وَطَعَامُهُ﴾ نه وه ش به مردویی لای ده دات. (واته: هر خواردنی حه لاله)، هر به م شیوه یه ش پیوایه ت کراوه له نه بوبه کری سه دیق و زهیدی کوپی سابیت و عه بدوللای کوپی عه مرو نه بونه یوبی نه نساری و (په زای خودایان لیبت) عیکره مه و نه بوسه له مه ی کوپی عه دوره حمان و نیبراهیمی نه خه عی و حه سه نی به سریه وه وتیان: ﴿مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلْغِيَارَةِ﴾ واته: نیوه و پیواران ده توانن بیانکه نه برئیوی خوتان ﴿وَالْغِيَارَةِ﴾ جه معی (سیار). عیکره مه وتی: بو نه وکسانه ی له سه ر ده ریان و پیوارن^۳ که سانی تریش جگه له مه ده لئین: تازه که ی بو نه وکسانه یه که راوی ده که ن له سه رده ریاکه. وه خواردنی نه وه ی که مردوه لییان پاوکراوه خوئی پیوه یه و وشک کراوه تویشوه بو پیواران و نه وانه ی له ده ریاهه دورن. هر به م شیوه یه پیوایه ت کراوه له نیبنو عه بیاس و مواهیدو سوددی و

^۱ الطبری (۵۷/۱۱).

^۲ الطبری (۵۹/۱۱).

^۳ الطبری (۷۱/۱۱).

كەسانى تىرىشەۋە^۱ نىمامى مالىكى كۆپى ئەنەس پىۋايەتى كىردۈۋە لە جابىرى كۆپى عەبدوللەۋە وتى:
 پىڧەمبەرى خۇدا (ﷺ) سۇپايەكى ئارد بەرەو كەنارى دەريا، ئەبوعوبەيدەى كۆپى جەراحيان كىردە
 بەرپىسيان، كە سى سەد كەس بوون من يەكك بوم لەناوياندا، وتى: دەرچووين ھەر بەرپۆۋەبووين
 خواردنغان بەرەو تەۋبوون دەچو، ئەبوعوبەيدە فەرمانى دا بە كۆكردنەۋەى خواردنى ئەو سۇپايەو
 ھەموۋى كۆكردەۋە، خواردنەكە ھەموۋى خورمابو، ھەمو پۆژىك كەمە كەمە پىي دەداين ھەتا
 تەۋبوو، يەكى دەنكە خورمايەكمان بەركەوت، وتم: دەنكە خورمايەك چ پىۋىستىك دوردەكات؟ وتى:
 كاتىك تەۋبوو ھەستمان بە ئەمانى كىرد. وتى: پاشان گەشتىنە دەريا نەھەنگىكمان دىت ۋەك تەپۆلكە
 ۋابو. ھەمو سۇپاكە ھەژدەشەۋ لىي خوارد، پاشان ئەبوعوبەيدە فەرمانى دا بە داچەقاندنى دوو
 پەراسو لە پەراسوۋەكانى پاشان فەرمانى دا وشترىكىان برد بەژىرياندا تىپەپى ۋ بەريان نەكەوت.^۲
 ئەم فەرمودەيە لە ھەردوۋ سەھىچەكە دا ھاتوۋە^۳ مالىك پىۋايەتى كىردۈۋە لە ئەبوعوبەيرەۋە وتى:
 پىۋىك پىرسىارى لە پىڧەمبەرى خۇدا كىرد (ﷺ) وتى: ئەي پىڧەمبەرى خۇدا (ﷺ) ئىمە سواری
 كەشتى دەبىن لە دەرياداۋ كەمىك ئاۋ لەگەل خۇمان ھەلدەگرىن ئەگەر دەستىۋىژى پى بگرىن تىنومان
 دەبىت، ئايا بە ئاۋى دەريا دەستىۋىژ بگرىن؟ پىڧەمبەرى خۇدا (ﷺ) فەرموۋى: (دەريا ئاۋى پاك
 كەرەۋەيە ۋ مردارەۋەبوۋشى ھەلەلە)،^۴ نىمامى شافىعى ۋ ئەھمەدىش ئەم فەرمودەيان پىۋايەت
 كىردۈۋە لەگەل چار خاۋەن فەرمودەكانى تردا، بوخارىش بە پاستى داناۋە، تىرمىزى ۋ ئىبنو حىببان ۋ
 كەسانى تىرىش ھەر بە پاستيان داناۋە پىۋايەت كراۋە لە كۆمەلىك لە ھاۋەلەكانەۋە لە پىڧەمبەرى
 خۇداۋە (ﷺ) بەۋشىۋەيە^۵.

قەدەغە كىردنى ۋاۋ كىردنى نىچىرى ۋىشكانى

خۇداى مەزن دەفەرموۋىت: ﴿وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا﴾ ۋاۋى ۋشانىش ھەتا لە
 ئىحرامدا بىن قەدەغەيە، واتە: لەكاتى ئىحرامدا ۋاۋ كىردن قەدەغەيە ئەگەر كەسىك لە ئىحرامدا بوۋ بە
 ئەنقەست نىچىرىكى كۈشت تاۋانبارەۋ پىي دەبىژىردىت، يان بە ھەلە كۈشتى پىي دەبىژىردىت ۋ نابىت
 لىي بخوات، چونكە ۋەك مەراۋەبوۋ ۋايە بۆى، ۋە بۆ ئەۋكەسانەش ھەروايە كە لە ئىحرامدان ۋ ئەۋانەش

^۱ الطبرى (۷۲/۷۲/۱۱).

^۲ الموطأ (۹۳۰/۲) فەرمودەيەكى سەھىچە.

^۳ فتح البارى (۱۵۲/۵)، مسلم (۱۵۳۵/۳).

^۴ الموطأ (۲۲/۱) فەرمودەيەكى سەھىچە.

^۵ مسند الشافعى (۲۵)، أحمد (۲۳۷/۲)، أبوداود (۸۳)، الترمذى (۶۹)، ابن ماجه (۳۸۶) ن النسائى (۵۰/۱)، ابن خزيمة

(۱۱۱)، ابن حبان (۱۱۹).

كە ئىحراميان نە پۇشيوە. بەلام ئەگەر كەسىك ئىحرامى نە پۇشيوە نىچىرىكى كۈشت، كۈدىيە دىيارى بۇ كەسىك كە ئىحرامى پۇشيوە. ئەگەر ئەوكەسەي ئىحرامى نە پۇشيوە نىيازى وابو بۇ ئەوكەسەي بكوژىت لە ئىحرامدايە، نابىت ئەوكەسە لىي بخوات، لەبەر فەرمودەكەي سەعبى كورپى جەسام كە كەرەكتۈيەكى بەدىيارى نارد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) كە لە ئەبواء يان بيوەددان بوو بۇيگىپراو، كاتىك كە بە نىوچاوانىيە شتىكى دىت فەرموي: (ئىمە بۆت ناگىپىنەو لەبەرئەوئەبىت كە من لە ئىحرامدام)، ئەم فەرمودەيە لە ھەردو سەحيحەكەدا ھاتوۋە.^۱ بە زۆر وتە ھاتوۋە، وتيان: مەبەست ئەوئەيە، پىغەمبەر (ﷺ) وايزانى ئەمە بەتايبەتى لەبەرئەو پاوى كىدوۋە، بۇيە ۋەرى نەگرت، بەلام ئەگەر نىيازى نەبوپىت دروستەبۇي لىي بخوات بەپىي فەرمودەكەي ئەبوكتادە كە كەرەكتۈيەكى پاوكرد لەوكتادە لە ئىحرامدا نەبوو قەدەغەنەكرا ھاۋەلەكانى پىغەمبەر (ﷺ) لە ئىحرامدا بوون، پاۋەستان لە خواردنى پاشان پرسىيان لە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموي: (ئايا كەسىك لەناو ئىۋەدا ھىماي كىد بۇي يان ھاوكارى كىد لە كۈشتىدا؟) وتيان: نەخىر، فەرموي: (بىخۆن)، پىغەمبەرى خوداش (ﷺ) لىي خوارد، ئەو بەسەرھاتە دىسانلە ھەردو سەحيحەكەدا ھاتوۋە بە زۆر وتە.^۲ (ئىبنو كەسىر ئەم ئايەتەنى ھىناۋە (۹۶-۹۷-۹۸-۹۹) زۆرىنەي ئايەتى يەكەمى تەفسىر كىدوۋە ھەتا ئىرە، بەلام وادىارە تەفسىرى ئايەتەكانى تىرى لەبىرچوۋە، ھەربۇيە ئەم پىاۋە دەلىت: بەباشم زانى ئەم كەم و كورتى تەواۋىكەم بە ھىنانى تەفسىرى تەبەرى بەكورتى و بە دەستكارىيەو بە يارمەتى خوداى مەزن).

﴿وَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ لەو خودايە ترستان ھەبىت كە لەلاي ئەو كۆدەكرىنەو. خوداى گەرە دەفەر موۋىت: ئەي خەلكىنە لە خودا بترسن و خۆتان بپرىزن بە گوپرايەلى كىدنى فەرمانەكانى كە دەيدات بەسەرتاندا لە فەرزەكانى، ۋە لەوشتانەي كە قەدەغەي كىدوۋە لەم ئايەتەدا كە ناردويو بۇ پىغەمبەرەكەي (ﷺ) لە قەدەغە كىدنى مەي و قومارو سەربىرىنى ئازەل لەسەر بىتەكان و گرەو بە تىركىدن و كۈشتىنى ئازەلى كىۋى لەوكتەي كە لە ئىحرامدان. بىگومان كەوا پۇژىك دەگەرپىنەو بۇلاي خودا، لەسەر ئەو تاوانەتان تۆلەتان لى دەسىنىت. پاداشتى چاكە و گوپرايەلىتان دەداتەو. پاشان خوداى مەزن دەفەر موۋىت: ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ﴾ خودا بىت الحرامى كىدوۋە تە ھۇي پىكەيىنانى كارى خەلك. ئەوانەي كە ناتوانن كارەكانى خۇيان بەجى بىنن و خاۋەن دەستەلاتىك بىت پى لە ستەمكاران بگىرىت كە دەستدرىزى نەكەنەسەر لاوازو بى دەستەلاتەكان و خراپەكان لە چاكەكان و ستەمكار لە ستەملىكراو جىابكاتەو ﴿وَالشَّهَرُ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ

^۱ فتح البارى (۲۵۳۷/۱۸۲۵)، مسلم (۸۵۰/۲).^۲ فتح البارى (۵۲۸/۹)، مسلم (۸۵۲/۲).

وَالْقَلْبَ ﴿ ههروهه مانگه حهرامه كان و قوربانیه دیاری نه کراوه کان و قوربانیه دیاریکراوه کانی کردووه ته هوی پیکهینانی کاری خه لکی، تاوه کو بهم شیوهیه بههره لهیه کتری وه ریگرن. نه گهر شتیکی تریان دهست نه کهوت، وه کردوویه تی به نیشانه یه ک بۆ ئاینه که یان و به پیکردنی کاره کانیان وه خودای گه وره مالی که عبه و مانگه حهرامه کان و قوربانیه دیاری نه کراوه کان و قوربانیه دیاریکراوه کانی کردووه ته هوی پاوهستانی کاروباری دین و دنیای نه و که سانه ی که پیز له م شعائیرانه ده گرن له عه ره به کان. باش بزائن که عبه ی پیروژه هه مووی حه رهمه. خودا ناوی هیئاوه به (حرام) له بهر قه دهغه کردنی پاوی نیچیرو برینی دارودره خت و شتی تر وه ک چون که عبه و مانگه حهرامه کان و قوربانیه دیاری نه کراوه کان و قوربانیه دیاریکراوه کانی کردووه ته مایه ی مانه وه و جیبه جیکردنی کاری عه ره به کان له کاتی نه فامیدا، وه ئیستاش له ئیسلامدا بووه به هیماو شوینی هه ج و قوربانی و قیبله بۆ نویژکه ران ﴿ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ نه مه بۆ نه وهیه تا بزائن هه رچی له ناو ئاسمانه کان و زه میندان، خودا ده یزانیته و ئاگاداری خودا هه موو شتیکه. هیچی لی ون نابیت و ئاگادی له هه موو کاروبار و کرداریکتانه و هه ژماری کردووه بۆتان هه تا چاکه کارتان پاداشت بداته وه له سه ر چاکه کانی و خراپه کانیشتان سزابدات له سه ر کاره خراپه کانی ﴿اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ده بیت نه وهش بزائن که خودا له سزاداندا توندوتیژه و هه ر خوداشه که له گوناختان ده بوریت دلوفانه. واته: بزائن که په روه ردگارتان هه رچی له ئاسمان و زه میندایه ده یزانیته و هیچی لی ون نابیت له کاره نهیینی و ناشکراکانتان و تۆله ی زۆر توندوتیژه بۆ نه و که سانه ی لاسارن و لی ی یاخین. وه زۆر لی بورده شه له گوناھی نه و که سانه ی که په شیمان ده بنه وه و تهویه ده که ن و گوپرایه لی فه رمانه کانی ده بن، وه دلوفانه به رامبه ر نه و گوناخانه ی که له پیشدا کردوویانه دوا ی په شیمان بوونه وه و تهویه کردنیان له وتاوانه ﴿عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا أَلْبَلَعُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ نه وه ی له سه ر پیغه مبه ره ته نیا پاگه یاندنی فه رمانی خودایه، خودا بۆخوی له وشتانه ی که ئیوه ناشکرای ده که ن، له وشتانه ش که ده یشارنه وه ئاگاداره. نه مه خوی هه ره شه یه کی تونده له لایه ن خوداوه له عه بده کانی که ده فه رموویت پاگه یاندن نه بیت هیچ شتی که له سه ر پیغه مبه ره که مان نیه که ناردوومانه بۆتان، واته: ئیشی نه و که یاندنی نه و په یامه یه، پاشان پاداشتی چاکه و تۆله سه ندن له سه رتاوان له سه ر ئیمه یه. نه وه ی گوپرایه له و په یامه که ی ئیمه وهرده گریت و نه وهش که پشتگوینی ده خات و وه ری ناگریت لای ئیمه شاراوه نیه، بۆیه هه رکه سی که کاری چاک بکات به ناشکراو به زمانیش دانی پیدابنیت له ئیوه ئیمه پیی ده زانین وه هه رچیش بشارنه وه له دلتاندا له بی دینی و دینداری و له بپروای ته وایان گومان و دوو پرویی، خودا هیچی لی په نهان نابیت هه رچی له ئاسمانه کان و له

زه میندایه هر هی نه وه، پاداشت و تۆله سهندن به دهست خۆیه تی. هر نه و شایه نی نه وه یه که
گوپرایه ی بکریّت و سه ریچی له فرمانه کانی نه کریّت و گشت که سیّک لیی بترسیّت.

﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَتَأُولَىٰ الْأَلْبَسَ لَعَلَّكُمْ

تُفْلِحُوا ۝ يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَشْيَاءَ إِن بُدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ وَإِن قَسَسَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ

الْقُرْءَانُ بُدَّ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ۝﴾ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا

گفیریّت ۱۰۲

خودای مه زن ده فره مویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿قُلْ﴾ نه ی موحه مه ده بلی: ﴿لَا يَسْتَوِي

الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ﴾ پاک و پیس وه کویه ک نین با زۆری پیسیه که ش بۆت

سه سوپهینه ربیّت. واته: نه ی مه ردوم که می حه لالی به سود زۆر چاکتره له وه ی حه رامیکی زیانبه خش.

وه ک له م فره مووده دا هاتوه: نه وه ی که مه و پیویستی ده رده کات چاکتره له وه ی که زۆره و سه رقالت

ده کات، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ يَتَأُولَىٰ الْأَلْبَسَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوا﴾ که واته نه ی دل و شیاران هر له خودا

بترسن به لکو پرگارین. واته: نه ی خاوه ن بیرو هوشه راست و پیکه کان، دوریکه ونه وه له حه رام و وازی

لی بینن پازی بین به حه لال به ستانه، مه تا له دنیا و قیامه تا پرگارین.

زه می پرسیار کردن به بی سود

خودای مه زن ده فره مویت: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَشْيَاءَ إِن بُدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ﴾ نه ی

که لی خاوه ن باوه پان له وشتانه پرسیار مه که ن که بۆتان پوون بکه نه وه پیی تووشی دلگرانی ده بن.

نه مه خۆی ده ردانیکه له لایه ن خودا وه بۆ عه بده خاوه ن باوه په کانی، که پئیا پینادات پرسیار

له وشتانه بکه نکه لی کۆلینه وه و گه پان به دوای نه و پرسیاران ده هیه سودیکی نیه. له وانیه کاتیّک

نه وشتانه یان بۆ ده رکوت پییان ناخۆش بیّت و حه زنه که ن گوئیان لی بیّت. بوخاری پیوایه تی کردوه له

نه نه سی کوپی مالیکه وه وتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) و تاریکیدا هه رگیز گویم له وتاری وا نه بووه،

فه رموی تییدا: نه گه ر نه وه ی من ده یزانن من ده یزانم که م پیده که نین و زۆر ده گریان، وتی:

هاوه له کانی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پوی خۆیان داپۆشی که وتنن بیرو تاسه کردنه وه، پاویک وتی:

باوکی من کییه؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی: (فلانه که سه) نه م ئایه ته هاته خواره وه که ده فره مویت

﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ﴾^۱ له باسيكى تردا بوخارى ئەم فەرمووده يەى ږيوايه ت کردووه. موسليم و نه حمەدو تيرميزى و نه سائيش ږيوايه تيان کردووه.^۲ ئيبنو جەرير ږيوايه تى کردووه له قەتاده وه له نايه ته دا ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن بُدَّ لَكُمْ قَسْوَكُمْ﴾ و تى: كه سيك بويگي پراينه وه كه ماليكى كورى نه نه س بويگي پراوه ته وه كه پيغه مبهري خدا (ﷺ) پرسيريان لى كرد، هه تا نه وه نده پرسيريان لى كرد، پوژيك هاته لايان و كه و ته سەر مينه رو فەرمووى: نه پو پرسيارم له هيچ شتيك لى ناكەن مه گين بۆتان پوون ده كه مه وه، هاوه له كانى پيغه مبهري (ﷺ) ترسان له وهى كارىكى هه بيت كه هاتووه، منيش كه لام نه ده کردووه به لای راست و به لای چه پدا مه گين ده مبيني هه مووى به كراسه كهى سهري داپوشيبوو ده گريان پياويك هه ستا كه هه ر پي دادگرت به ناويك جگه له ناوى باوى خوئى بانگ ده كرا، و تى: نهى پيغه مبهري خدا (ﷺ) باوكم كييه؟ فەرمووى: (باوكى تو حوزافه يه) و تى: پاشان عومەر هه ستاى و تى: پازين خودا په روه ردگارمانه و به ئيسلام ئاينمانه و موحه ممد پيغه مبهري وه په ناده گرم به خودا له شهري فيتنه كان. و تى: پيغه مبهري خدا (ﷺ) فەرمووى: (هه رگيز وهك ئەم پوژهم نه ديوه له خيرو له شه پدا، ويتهى به هه شت و جه هه ننه مم و بۆ كرا هه تا هه ردووكيانم بينى له دواى نه و ديواره وه)^۳، بوخارى و موسليم ږيواتيان کردووه له ږيگهى سه عيده وه.^۴ ديسان بوخارى ږيوايه تى کردووه له ئيبنو عه عباسه وه (په زاي خوداى ليبيت) و تى: كۆمه ليك له خه لكى هه بوون بۆ كالته پيكرت پرسيريان له پيغه مبهري خودا ده كرد، پياويك ده يوت: باوكم كييه؟ پياويك وشتره كهى گوم بووبوو ده يوت: وشتره كهم له كوييه؟ خوداى مەزن ئەم نايه تهى له سهريان ناردە خواره وه ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن بُدَّ لَكُمْ قَسْوَكُمْ﴾ هه تا كوتايى نايه ته كه.^۵ ته نيا بوخارى خوئى ئەم فەرمووده يەى ږيوايه ت کردووه. ئيمامى نه حمەد ږيوايه تى کردووه له عه لى يه وه (په زاي خوداى ليبيت) و تى: كاتيک ئەم نايه ته هاته خواره وه ﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا﴾^۶ خودا چه جى مالى كه عبهى داناوه له سه ر خه لكى بۆ هه ركه سيك كه تواناى پويشتنى هه بيت بږوات بوى. وتيان نهى پيغه مبهري خدا (ﷺ) ئايا له هه موو ساليكدا؟ پيغه مبهري (ﷺ) بى دهنگ

^۱ فتح البارى (۱۳۰/۸).^۲ فتح البارى (۳۲۶/۱۱)، مسلم (۱۸۳۲/۴)، أحمد (۱۸۰/۳)، تحفة الاحوذى (۴۲۱/۸)، تحفة الاشراف (۴۱۳/۱).^۳ الطبرى (۱۰۰/۱۱).^۴ فتح البارى (۴۷/۱۳)، مسلم (۱۸۳۴/۴).^۵ فتح البارى (۱۳۰/۸).^۶ ال عمران (۹۷).

بوو، وتى: پاشان وتيان: ئايا له هەموو سالتىكدا؟ ديسان بى دەنگ بوو، وتى: پاشان وتيان: ئايا له هەموو سالتىكدا؟ فەرموى: نەخىر، ئەگەر بموتايە بەلى واجب دەبوو، ئەگەر واجبىش بووایە نەتاندەتوانى. خودای گەرە ئەم ئايەتەى ناردەخوارەو: ﴿يَكَايُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن بُدِّلَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ﴾ ئىبنو ماجە و تىرمىزى ھەر بەم شىۋەيە پىوايەتيان كىردووە.^۱ له ئايەتەكەو دەردەكەوئىت پرسىيار كىردن له ئەوشتانەى كاتىك ئەوكەسە پرسىيارەكەى زانى پىنى ناخۆش بوو، باشتروايە ئەو پرسىيارە نەكات و وازى لى بىنىت. پاشان خودای مەزن دەفەرموئىت: ﴿وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْءَانُ بُدِّلَ لَكُمْ﴾ ئەگەر پرسىيارەكەتان ھەلگىر بۆ ئەوكاتەى كە قورئان دىتەخوارەووە وەلامەكەتان دەدرىتەو. واتە: ئەگەر پرسىر لەم شتەنە بگەن كە پەوانەكراو بۆتان، كاتىك كە قورئان ھاتەخوارەو بۆ پىغەمبەرى خودا (ﷺ) بۆتان پەون دەكاتەو، ئەو لای خودا زۆر ئاسانە. پاشان دەفەرموئىت: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْهَا﴾ خودا لەو پرسىيارە نابەجىيانەى ئىو چاۋوشى كىردووە كە لەپىشدا كىردووتانە ﴿وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾ خودا لە گوناھ دەبورىت و لەسەر خۆيە. مەبەست لىرەدا ئەوەيە: پرسىيار لەوشتانە مەكەن كە لە پىشدا كىردووتانە خودا چاۋوشى لى كىردوون. لەوانەيە بەھۆى ئەو پرسىيار كىردنەو ئەوشتەيان لەسەر توندو گران بكىت. لە فەرموودەى پىغەمبەردا (ﷺ) ھاتووە: (گەرەترىن تاوانى موسلمان ئەوەيە كە پرسىيار لە شتىك بكات حەرام نەبىت لە پرسىيار كىردنەكەى ئەو حەرام بكىت)^۲، وە لە فەرموودەيەكى ترى سەحىدا ھاتووە لە پىغەمبەرى خوداوە (ﷺ) كە فەرموويەتى: (لیم گەرین لەوھى وازم لىھىناو بۆتان چونكە ئەوانەى پىش ئىو لەبەر پرسىر كىردنى زۆريان و ناكوكان لەسەر پىغەمبەرەكانيان لەتاوچوون)^۳ وە لە فەرموودەيەكى ترى سەحىدا ھاتووە: (بىگومان خودای مەزن فەرزەكانى داناو لە دەستى خۆتان دەرى مەكەن، چەند سنورىكى داناو مەيبەزىن، چەند ئايەتىكى قەدەغە كىردووە سنورەكانى مەشكىن، لە چەند شتىكىش بى دەنگ بوو لەبىرى نەچوو بەزەيى پىتان ھاتووەتەو لەبارەيەو پرسىيار مەكەن)^۴ پاشان خودای مەزن دەفەرموئىت: ﴿قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكَ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ﴾ كەسانىك لەپىش ئىو دا ئەم جۆرە پرسىيارانەيان كىردو ھەر لەبەر ئەو پرسىيارانە، لەپىگەى خودا لاياندا. واتە: چەند كەسىك لەپىش

^۱ أحمد (۱۱۳/۱)، الترمذی (۳۰۵۵)، ابن ماجه (۲۸۸۴) بەمشىو سەنەدەكانى غەرىبە.

^۲ البخارى (۷۲۸۹)، مسلم (۲۳۵۸).

^۳ مسلم (۱۸۳۱/۴).

^۴ البيهقي (۱۲/۱۰)، الدار قطن (۲۹۸/۴) فەرموودەيەكى سەحىحە.

نيوه دا نه م پرسياره ناره وانه يان كړدو وه لاميان درايه وه، كه چي بړويان پي نه كړدو سوديان لي
 وهرنه گرت، چونكه نه وانه نه و پرسيارانه يان بؤ شاره زابون نه بوو به لكو به شيوه ي گالتو لاساري و بي
 ديني ده يانكرد.

﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَرَّهُمْ لَا
 يَعْقِلُونَ﴾ (۱۰۳) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ
 كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ (۱۰۴)

ته فسيري نه و نازه لانه ي ناويان هاتووه

خوداي مه زن ده فهرموويت: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ﴾ خودا سه باره ت
 به (به حيره) و (سائيبه) و (وه صيله) و (حام) هيچ بړياركي نه داوه. بوخاري پړوايه تي كړدووه له
 سه عيدي كوپي موسه ييبه وه وتي: (به حيره) نه و وشتره بوو كه شيره كه ي قه ده قه غه كرا بؤ سته مكاران،
 هيچ كه سيك شيره كه ي نه ده دوشي. (سائيبه) نه و وشتره بوو كه ده يانه يشته وه بؤ خودا كانيان هيچ
 شتيكي لي بارنه ده كرا. نه بوهوره يره وتي: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فهرموويه تي: (عمری كوپي عامير
 خوزاعيم ديت له تاو ناگردا پيخوله ي خوي راده كيشا يه كه م كه س بوو (سائيبه ي) داهينا). (وه صيله)
 وشتريك بوو يه كه م و دووه م سكي ميينه بووايه، ده يانه يشته وه بؤ كاريه ده سته سته مكاره كانيان نه گر
 يه كه م سك و دووه م سكي به دواي يه كدا ميينه بووايه و نيرينه له نيوانيان نه هاتايه. (الحام) وشتريك بوو
 له پشتي نه و ژماره دياريكراوه (ده سك) په يدا بېوايه، كه سكه كاني ته واوده كړد وازيان لي ده هينا بؤ
 خاوه ن ده سته لاته سته مكاره كانو ده يانبه خشي له بارليناو و هيچ شتيكيان لي بارنه ده كړد ناويان
 ليتابو حامی (الحامی) ۱ موسليم و نه سائيش پړوايه تيان كړدووه. ۲ نيمامي نه حمه د پړوايه تيان كړدووه
 له عه بدوللاي كوپي مه سعوده وه له پيغه مبهره وه (ﷺ) فهرموويه تي: (يه كه م كه سيك كه (سائيبه) ي
 ميشته وه و بته كاني په رست نه بوخوزاعه عمری كوپي عامير بوو، وه من بينيم له ناو ناگردا پيخوله ي
 خوي راده كيشا) ۳، ته نيا نيمامي نه حمه د نه م فهرمووده يه ي پړوايه ت كړدووه به م شيوه يه. نه م عه مره
 كوپي لوحه ي كوپي قه مه عه يه يه كيك بوو له سه ركرده كاني خوزاعه كه پشتيان له كه عبه ي پيرؤز كړد
 دواي جورهم وه يه كه م كه سيك بوو كه ناييني نيراهيمي خه ليلي كوپي و بتي هينا بؤ حيجاز، بانگي بت
 په رستاني كړد كه نه وبتانه بپه رستن و خوياني پي نزيك بخه نه وه و نه مه به رنامه ي چه رخي نه فاميه ي بؤ

۱ فتح الباري (۱۳۳/۸).

۲ مسلم (۲۱۹۲/۴)، النسائي في الكبرى (۳۳۸/۶).

۳ أحمد (۴۴۶/۱) سه نه دكاني لاوازه به لام فهرمووده ي تر پشتگيري لي ده كات.

دامه زاندىن له و ئازەلەندە داو له شتى تىرىشدا. وهك خودای گەورە له سوره تى (الانعام) دا باسى كردوو.
 له م ئايەتەدا ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا﴾^۱ له (بەروبوومی ئەو)
 كێلگە و ئازەلەنى كه خودا بە دێهێناوه بە شێكیان بۆ خودا دانا. هەتا كۆتایی ئايەتەكان لەوبارەییەوه.
 لەبارەى بەحیرەوه، عەلى كۆپى ئەبوتەلحە له ئیبنو عەبباسەوه (پەزای خودای لێبێت): ئەو وشترەبوو
 كه پێنج سکی بکردایە، چاوە پوانیان دەکرد ئەگەر نێربووايە سەریان دەبێ، پیاوان لێیا دەخوارد
 بەلام ژنان لێیان نەدەخوارد، خۆئەگەر مێینه بووايە گوێیەكانیان دەبێ و دەیانوت: ئەمە بەحیرەییە^۲
 سوددی و كەسانی تریش هەر وایان وتو. ^۳ لەبارەى سائیبەوه موحامید وتی: ئەو لە مە پدایە، وهك
 ئەوێ باسكراوه لە بەحیرەدا تەنیا جیاوازیەكەى ئەوێە كه ئەو مە پە دەبووايە شەش سکی بکردایە،
 ئەگەر حەوتەمى نێربووايە یان دوو نێربووايە سەریان دەبێ، پیاوەكانیان لێیا دەخوارد بەلام
 ژنانەكانیان لێیان نەدەخوارد. ^۴ موحەممەدى كۆپى ئیسحاق وتی: سائیبە ئەو وشترەبوو كه مێینهى
 بوو نێرینهى لەنێواندا نەبوو هێشتووایانەتەوه، (سبیت) كەس سواری نەبوو و تسووكی
 لێنەكراوەتەوه و شیرەكەشى نەدۆشراوه مەگین بۆ میوان. ئەبو رەوق وتی: ئەگەر پیاویك دەربچووايە و
 پێویستیهكەى تەواو بووايە (مەرامەكەى بەجێ بهاتایە) لە مالهكەى وشتریكى دەهێشتەوه یان مە
 رشتیكى تری دادەنا بۆ خاوەن دەستەلاتەكان، سوددی وتی: ئەگەر پیاویك لەوانە مەرامەكەى بەجێ
 بهاتایە یان لە نەخۆشیەك چاك بووايەتەوه یان مالهكەى زۆربووايە مەندێك لە مالهكەى دەهێشتەوه بۆ
 بتهكان. مەركەسیك دەستی بۆ بێردایە بە سزایەك سزایان دەدا لە دونیادا. لەبارەى وەصیلەوه عەلى
 كۆپى ئەوتەلحە له ئیبنو عەبباسەوه: بریتی بوو لەو مە پەى كه حەوت سکی بکردایە، لە حەوتەمدا
 چاوە پوانیان دەکرد ئەگەر نێربووايە یان مێیهكە بمردایە هەر پیاو هاوبەش دەبوو ژن هاوبەش نەبوو
 تێیدا. ئەگەر مێینه بووايە دەیانھێشتەوه، خۆئەگەر نێرو مێیهك بە یەك سك بووايە هەردووکیان
 دەهێشتەوه و دەیانوت: خوشكەكەى گەیانندیەتى حەرامى كردوو لێمان، ئیبنو ئەبى حاتمە پێوايەتى
 كردوو. ^۵ عەبدوڕەزاق وتی: موعومەر هەوالی پێداین لە زوهریە لە سەعیدی كۆپى موسەیبەوه (ولا
 وصيلة) وتی: وەصیلە لە وشتردا ئەو بوو كه یەكەم سك و دوو سکی مێینه بووايە نێرینه لەنێوانیان

^۱ الانعام (۱۳۶).^۲ الطبری (۱۲۹/۱۱).^۳ الطبری (۱۳۰/۱۱).^۴ الطبری (۱۲۸/۱۱).^۵ ابن أبي حاتم (۱۲۲۲/۴).

نه هاتايه گوييان ده بري و دايان دهنه بۆ بته گانيان^۱ هر به م شيويه رپوايه ت كراوه له نيمامي ماليكي
 كوپي نه نه سه وه (په حمه تي خوداي ليبييت) موحه مەدي كوپي نيسحاق وتي: وه صيله له مه ردا نه گەر
 ده به چكه ي ميينه ي ببوايه به پينج سك، دووبه چكه دووبه چكه له يه ك سكد پييان دهوت وه صيله و
 وازي لي ده ميئرا، دواي نه وه هر چي تري ببوايه نيئرینه يان ميينه ده درا به پياوان ژنان لي بييه ش
 ده بوون، نه گەر بمردايه پياو و ژن هاوبه ش بوون تييد. به لام حامي، عه و في له ئيبنو عه بباسه وه وتي:
 نه گەر پياويك وشتره نيئرەكه ي ده به چكه له پشتي ببوايه ده و ترا: (حامي) وازي لي بينن^۲ نه بوره و قو
 قه تاده ش هر وايان وتوه. عه لي كوپي نه وته لحه له ئيبنو عه بباسه وه: وشتر يكي نيئرینه نه گەر
 به چكه كه ي به چكه يه كي ببوايه ده يانوت: نه مه پشتي پاراستوه، هيچ شتيكيان لي بارنه ده كردو
 توو كيشيان لي نه ده كردوه، پاوه نيشيان لي قه ده غه نه ده كرد تييدا بله وه پييت له هه موو حه وزيك ناوي
 ده خوارده وه، با نه و حه وزه ش هي خاوه نه كه ي نه بووايه^۳ له م فەرمووده يه دا ئيبنو نه بي حاتم
 رپوايه تي كردوه له پريگه ي نه بوئيسحاق سه بيعيه وه له نه بو نه حوه صي جوشميه وه له باوكيه وه له
 ماليكي كوپي نه زله وه وتي: هاتمه لاي پيغه مبه ر (ﷺ) به جل و به رگيكي پزيوو شره وه، فەرمووي پيم:
 (نايا سامانت هه يه؟) وتم: به لي، فەرمووي: (له چ جوړه سامانيك) وتي: وتم له هه موو جوړه سامانيك،
 له وشتره مه رو ولاخي سواري و كويله. فەرمووي: (كاتيك خودا ساماني پيدايت با پيته وه دياربييت)
 پاشان فەرمووي: (وشتره كه ت به چكه ده كات گوييان ته واوون؟) وتي: وتم به لي، نايا وشتر هر
 به وشيويه نابييت؟ فەرمووي: (له وانه يه تو موس هه لبگريت و گوئي هه نديكيان بپري و بلييت: نه مه
 به حيره يه، وه گوئي هه نديكي تريان له ت بكه يت و بلييت نه مه قه ده غه كراوه؟) وتم: به لي، فەرمووي:
 (شتي وامه كه، بيگومان هر سامانيك خودا پتي داوي بۆ تو حه لاله)، پاشان فەرمووي: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ
 مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ﴾ به حيره، نه و ناژه له يه كه گوئي ده برييت، نه و پياوه نه
 ژنه كه ي و نه كچه كاني و نه خانه واده ي سود له خوري و تووك و شيرو مووه كه ي وه ناگرييت. خو نه گەر
 مرداره وه ببوايه هه موو هاوبه شن تييدا^۴ به لام سائييه، نه و وشترانه بوو كه ده يانه يلايه وه بۆ خودا گانيان
 ده چوون بۆلايان و بۆيان داده نان. وه صيله ش نه و مه ربه ه كه شه ش سكي ده كردو نه گەر سكي
 حه وته مي بكردايه گوئي ده براو شاخيان ده بريه وه و پييان دهوت: گه يشتووه (وصلت) سه ريان

^۱ عبدالرزاق (۱/۱۹۶).^۲ الطبري (۱۱/۱۲۹).^۳ ابن أبي حاتم (۴/۱۲۲۵).^۴ ابن أبي حاتم (۴/۱۲۲۰) سه نه ده كاني به ميژه.

نە دەبىرى، لىي نە دە دراو بچووايە تە سەر ھەر ھە وزىك پىگىرى لىنە كراوہ . ھەر بە مشىوہ يە تە فسیرى
 ئەمانە كراوہ لەم ھەرموودە يە دا، ئىمامى ئە ھەمە دىش ئەم ھەرموودە يە ي پىوايە ت كىردووە لە سوفيانى
 كوپى عوبە ينەوہ لە ئەبوزە عراوہ عەمرى كوپى عەمرەوہ لە مامىەوہ (عمە) ئەبوئە حوہسى كوپى
 مالىكى كوپى نەزلەوہ لە باوكىەوہ بەم شىوہ يە . بەلام ئەم تەفسىرە ي تىدانىە واللہ اعلم ، پاشان
 خوداى مەزن دە ھەرموويت: ﴿وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَقْتُلُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَآكَرَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ﴾ بەلام
 خودانە ناسەكان (كە زۆر بەيان بى ئاوەزن) درۆ بو خودا ھەلدە بەستن . واتە: خودا ئەم شتانە ي
 دانە ناوہ، نزىك بوونەوہ شى نىە لە لای، بەلام موشرىكەكان خۆيان ئەو درۆ بەيان ھەلبەستووە،
 كىردوويانە بە بەرنامە ي خۆيان و ئەو ئازە لانەيان بە وجۆرە لىكردووە بە خە يالى خۆيان پىي نزىك
 دەبنەوہ، ئەو كارەيان مەرامى نە ھىنانە دى، بەلكو بووہ ھوى بەد بەختى و چارە پرە شىيان ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ
 تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾ ئەگەر پىيان بو ترىت كە:
 وەرن بەرەولای ئەوہ ي خودا نادوو يە تە خوارو بىن بەرەولای پىغەمبەر، دەلین: ئىمە ھەر ئەو ئاينە مان
 بەسە كە بابو باپىرە كانمان لەسەرى بوون . واتە: ئەگەر بانگ بكرانايە بۆلای ئاينى خوداو
 بەرنامە كە ي و ئەوہ ي لەسەرى دايناون و واز لە وشتانەش بىن كە ھەرمى كىردو، دە يانوت: تەنيا پىگە ي
 بابو باپىرانمان بەسە شوپىنى بكەوین . خوداى گەورە دە ھەرموويت: ﴿أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا
 وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ كە بابو باپىرانىشيان ھىچ شتىكيان نە دەزانى و پىگە ي راستيان بەدى نە كرد . واتە: لە
 ھەق تىنە دەگە يشتن و نە شيان دەزانى و پىگە ي راستيان نە دەدۆزىوہ، كەوايە چۆن شوپىيان دەكەون،
 كە سىك لەوانە نە فام گومرا ترنە بىت شوپىيان ناكە وىت .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فِئْتَبَتُكُمْ بِمَا

كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾﴾

فەرماندان بە چاكسازى ئە خودا ھەتا گومرايان زيان نەگە يەنن

خوداى مەزن دە ھەرموويت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى

اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فِئْتَبَتُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ ئە ي گەلى خاوەن باوەرپان ھۆشتان بە خۆتانەوہ بىت
 ئەگەر ئىوہ بە راستى لەگەل خودابن و شارە زابن، لە پى لادەر زىانتان پى ناگە يەنن، ھەموولايە كىشتان
 دىنەوہ بەر قاپى خودا، ئەوسا ئاگادارتان دەكات كە ئاكارتان چۆن بووہ . خوداى گەورە فەرمان دەكات

به عهده خاوهن باوه پره کانی که چاکسازی له خویاندا بکهن، هه ولى چاکه بدهن به پى دهسته لات و توای خویان، ناگاداریان دهکات که هه رکه سیک کاروباری خوی پیک بخت خراپه ی خراپه کاران له خه لی زیانی پی ناگه یه نیت. با نه وکه سه خراپه دوربیت یان نزیک بیت لئی، نیمامی نه حمه د پریوایه تی کردوو له قه یسه وه وتی: نه بوبه کری سدیق (پره زای خودای لیبت) هه ستاو سوپاس و ستایشی خودای که وره ی کرد، پاشان وتی: نه ی خه لکینه نیوه نه م نایه ته ده خویننه وه ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ به لام نیوه دایده نین له شوینیکدا که جی خوی نیه، واته: وه کو خوی چونه وه ها مانا که ی نا که ن (من بیستم له پیغه مبه ری خودا ﷺ) ده یفه رموو: (بیگومان کاتیک که خه لکی خراپه یان بینو نه یانده گوری زور نزیکه خودای مه زن سزایان به سه ردا دابارینیت) وتی: گویم لی بوو نه بوبه کر ده یوت: نه ی خه لکینه نه که ن دروبکه ن، بیگومان درو کردن دوره له باوه پره وه.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ أَشَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ ءَاخِرَانِ مِّنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَبْتَكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسُبُونَهُمَا مِّنْ بَعْدِ الْفَلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ أَرَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْأَثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَإِنْ عُرِيَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَءَاخِرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوَّلِينَ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهِدْنَا أَحَقُّ مِنْ شَهِدَتِهِمَا وَمَا أَعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذَلِكَ أَذَىٰ أَن يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهٍ أَوْ يَخَافُوا أَن تُرَدَّ أَيْمَنٌ بَعْدَ آيَمِنِهِمْ ۖ وَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾﴾

شایه تیدانی دووکه سی جی برپا له کاتی وه سیه ت گردندا

نه م نایه ته پیروزه برپاریکی به پیزو زور به ده گمه نی تیدایه خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ أَشَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ﴾ نه ی گه لی خاوهن باوه پان، کاتیک یه کیک له نیوه تووشی مهرگ دیت و ده یه ویت وه سیه ت بکات، با له خوتان دووکه س (جیکه ی برپا بن) بین و لئی ناگادارین ﴿مِّنْكُمْ﴾ واته: له موسلمانان. ﴿أَوْ ءَاخِرَانِ مِّنْ غَيْرِكُمْ﴾ یان دووکه سی تر له وه سیه ت ناگاداریکه ن. نیبنو نه بی حاته م پریوایه تی کردوو له نیبنو عه بباسه وه

وتى: ﴿أَوَّخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ﴾ واته: جگه له موسلمانان. واته: نه هلى متيب. ^۱ پاشان خوداي گه وره ده فهرموويت: ﴿إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَبْتَكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ﴾ نه گهر له سه فهردابوون و تووشى به لاي مهرگ هاتن. نه م دوو مهرجهش كه دروسته نه هلى كتيب شايه تى تيدا بدهن و له كاتيكداده بيت كه موسلمانان دهست نه كه ویت. نه م شايه تيهش ده بيت هر له سه فهردابيت و له وه سيئتيشدابيت وهك شورهمي قازى نامازهي پيكردوه. نيينو جه رير پيوايه تى كردوه له شورهمه وه وتى: شايه تى گاوردو جوله كه دروست نيه جگه له سه فهر، له كاتى سه فهريشدا دروست نيه له كاتى وه سيئتدانه بيت. ^۲

﴿تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ﴾ هه تا دواى نويژ رايانگرن. عه وى له نيينو عه بياسه وه وتى: واته نويژى عه سر ^۳ سه عيدي كوپى جوبه يرو قه تاده و عيكره مه و نيينو سيرين هر و ايان وتوه. زوهري وتى: واته نويژى موسلمانان ^۴ مه بهست نه وهيه نه م دوو نايه ته دواى نويژى عه سر ده هينرين كاتيك كه خه لكى كوده بيته وه به ناماده بوونى نه و خه لكه ﴿فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ أَرَبْتُمْ﴾ نه گهر له و دوو شايه ته به گومان بوون، نه وسا ده بيت سويند بخون به خودا. واته: نه گهر به گومان بوون كه خيانه تيان كردوه و دروده كن ﴿لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا ثَمَنًا﴾ نيمه دينمان به مالى دنيا نافروشين. موقاتيلي كوپى حه بيان وتى: ﴿ثَمَنًا﴾ واته: باوه ره كه مان به نرخيكى كه مى دنياى دواكوتا و له ناوچوو نافروشين. ﴿وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ با نه و كه سهى به سوينده كهى نيمه شتيكى دهست ده كه ویت خزيمشمان بيت، خو مان تووشى گونا ناكه ين. ﴿وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ﴾ وه شايه تى خوداش ناشارينه وه. شايه تيه كه بپواته لاي خودا له بهر پيزگرتن لاي به مه زن گرتنى كاره كه ﴿إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْأَثِمِينَ﴾ (نه گهر و امان نه كرد) بيگومان نيمه پيى تاوانبارده بين. واته: نه گهر هه رشتيكى و امان كردو گوريمان يان به ته واوى شاردمانه وه بيگومان تووشى گونا ده بين. پاشان خوداي مه زن ده فهرموويت: ﴿فَإِنْ عُرِيَ عَنْ أَنْهَمَا أَسْتَحَقَّ إِثْمًا﴾ نه گهر دهركه وت دوو شايه ته كهى پيش خويان تاوانباركردوه. واته: نه گهر دهركه وت و زانراو ناشكرابوو دواى ليكولينه وه نه و دوو شايه ته كه وه سيه ته كه يان له لاکراوه خيانه ت و درويان كردوه له و مالهى كه وه سيه تكه ره كه وه سيه تى بو كردوون ﴿فَأَخْرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَئِينَ﴾

^۱ ابن أبي حاتم (۱۲۲۹/۱۲).^۲ الطبري (۱۶۴/۱۶۳/۱۱).^۳ الطبري (۱۷۲/۱۱).^۴ الطبري (۱۷۴/۱۱).

(نهوسا دوشایه تی تر) که له و دووانه نزیکتر له مردووکه بن. واته: کاتیک نهوه به لیکنولینه وه ده رکه وت به هه والی راست که خیانه تیان کردوه، با دووکه سیر تر له که سوکاری نه و مردوو که میراته که یان بۆده بیست له میراتگره کانی تو نزیکترین له مردووکه وه ﴿فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهِدُنَا اَحَقُّ مِنْ شَهِدَتِهِمَا﴾ بینه پیش سویند بخۆن که: به خودا نه م شایه تیه نیمه ده یده یی له شایه تی نه م دووانه ی پیشوو راستره. واته: نه و قسه یه ی نیمه راسترو ته واوتره که ده لیین: نه وانه خیانه تیان کردوو له شایه تیه که ی نه وان له پیشه وه دایان ﴿وَمَا اَعْتَدَيْنَا﴾ نه گهر له راستی لایه دین که وتومانه نه وانه خیانه تکارن ﴿اِذَا لِمِنَ الظّٰلِمِيْنَ﴾ نیمه له نامه قیکارانین. واته: نه گهر درۆمان بۆ هه لبه ستن، نه م سویند خواردنه بۆ میراتگره کانه و قسه ی هه ر قسه ی نه وانه له و حاله ته دا، وه ک چون که سوکاری کوژراو کاتیک که بکوژه که ی نیشانه یه کی پیوه ده رکه وت، خاوه ن هه قه کان سویند ده درین له سه ر پیاو کوژه که، نه ویش هه رچی لایه ده بیست بیگیرپته وه بۆیان. وه له به شی (بابی) قه سامه دا بریاری له سه ر دراوه له شه رعدا. پاشان خودای گهره ده فره موویت: ﴿ذٰلِكَ اَدْنٰی اَنْ يَّاتُوْا بِالشَّهَادَةِ عَلٰی وَجْهِهَا﴾ به م شیوه یه بۆ باش ده رکه وتنی راستی نزیکتره. واته: شه رعیه تی نه م بریاره به م شیوه یه جیی خۆیه تی که سویندانی نه م دوشایه ته نه سرانیه یه. پاشان خودای گهره ده فره موویت: ﴿اَوْ يَخَافُوْا اَنْ تُرَدَّ اَيْمٰنُۢ بَعْدَ اَيْمٰنِهِمْ﴾ که ده ترسن به سویندی نه وانی دیکه، نه و سوینده ی که خواردوو یانه به سه ریاندا بدرپته وه و لییان هه لوه شینپته وه. نه وه ی پالی پیوه نان که نه م شایه تیه به م شیوه یه بده ن، پرزگرتنی نه و سوینه بوو به خوداو چاودییری خودا به سه ریانه وه و ترسیان له وه ی که ئابرویان نه مینیت له ناو خه لکدا نه گهر سوینده که بگه رپته وه بۆ که سوکاری مردووکه و سویند بخۆن و نه وانیش سویند بدرین له سه رنه وه ی که ده لیین. له به رنه مه یه که خودای گهره فره موویه تی: ﴿اَوْ يَخَافُوْا اَنْ تُرَدَّ اَيْمٰنُۢ بَعْدَ اَيْمٰنِهِمْ﴾ پاشان خودای مه زن ده فره موویت: ﴿وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَسْمَعُوْا وَاَللّٰهُ لَا يَهْدِی الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ﴾ ده بیست له خودا ترستان هه بیست و چی ده بیستن بیگره گوی، خودا کۆمه لی له پرگه ده رچووان هه رگیز شاره زای راسته پئی ناکات. واته: له هه موو کاروباریکتاندا له خودا بترسن و گوپرایه ل بن خودا نه وانه ی له فره مانی ده رده چن و شوینی شه ریه ته که ی ناکه ون شاره زای راسته پئی ناکات.

﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُوْلُ مَاذَا اٰجَبْتُمْ قَالُوْا لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّمُ الْغُیُوْبِ﴾ (۱۹)

پیغمبران (سهلامی خودایان لیبت) لهبارهی گهلهکانیانهوه پرسیاریان لی دهگریت

خودای مهزن دهفرموویت: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمُ

الْفُيُوبِ﴾ پۆژیک خودا هه موو پیغمبرهکانی خوی کۆدهکاتهوه دهفرموویت: بلین: چون به

دهنگتانهوه هاتن؟ (پیغمبرانیس) دهلین: ئیمه هیچ ناگادریمان نیه، هه رتۆ له هه موو نه دیاران

ناگاداری. نه مه پرسیاریکه که خودای گهوره له پیغمبرانی دهکات (سهلامی خودایان لیبت) له

پۆژی قیامهتدا لهبارهی گهلهکانیانهوه که چون هاتن به دهنگ پیغمبرهکانیانهوه که بۆیان پهوانه کرا.

وهك خودای گهوره له ئایهتیکی ترده دهفرموویت: ﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ

الْمُرْسَلِينَ﴾ بیگومان ئیمه پرسیاردهکهین لهوانه ی پیغمبرمان بۆ ناردوون وه لهوانهش که به

پیغمبری پهوانه مان کردوون. وه دهفرموویت: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۹۲) عَمَّا كَانُوا

يَعْمَلُونَ﴾ سویند به پهروهردگارت، له هه مووان دهپرسینهوه، له سه رتهوکارانه ی که دهیانکرد.

وهلامی پیغمبران نه مه یه ﴿لَا عِلْمَ لَنَا﴾ ئیمه هیچ نازانین. موجهیدو حه سه نی به سری و سوددی

وتیان: له ترسو گرانی نه وپۆژه وایان وتوو^۲ عه بدو په زاق وتی: سه وری و نه عمه شو موجهید وتیان:

خودای مهزن دهفرموویت: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ﴾ پیغمبران (سهلامی خودایان

لیبت) ده ترسو دهلین: ﴿لَا عِلْمَ لَنَا﴾ ئیبنو جهریو ئیبنو نه بی حاته میش پریوایه تیان کردوو^۳.

عه لی کوپی نه بوته لحه له ئیبنو عه بیاسه وه وتی: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ

لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمُ الْفُيُوبِ﴾ دهلین به خودای مهزن: ئیمه هیچ زانیاریه کمان نیه جگه له و زانیاریه ی که

تۆ له ئیمه چاکتر لی ئاگادری^۴ ئیبنو جهریر نه م پایه ی هه لێژاردوو ده لیت نه وه لامه یان له شه رم و

نه ده به وه یه له گه ل خودای گه ورده دا، واته: به رامبه ر به ناگاداری تۆ که هه موو شتیکی داگرتوو^۵ ئیمه

هیچ شتیکی نازانین. هه رچه نده ئیمه وه لاممان درایه وه ناگاداریشین کی به دهنگمانه وه هاتوو، به لام

^۱ الاعراف (۶).

^۲ الحجر (۹۲-۹۳).

^۳ الطبری (۲۱۰/۱۱).

^۴ عبدالرزاق (۲۰۱/۱).

^۵ الطبری (۲۱۰/۱۱).

^۶ الطبری (۲۱۱/۱۱).

له ناو نه وانه دا (له وانه يه شتى شاراو ده بيت نيمه لى ناگادارنن) هر به ناشكراييه كه دى ده زانين
شاره زاي ناودلى نين. تو خوت باش ناگادارى هموشتيكى، زانياريمان به رامبه به زانيارى تو، وه
نه وه وايه كه هيچ نه زانين ﴿إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ هر تو له هموو نه پنه كان ناگادارى.

﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَعْيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَذْكَرَ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَلَدَتِكَ إِذْ أُيِّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي
الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ
الطَّيْرِ بِأَذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِأَذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِأَذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِأَذْنِي
وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ
﴿١١٠﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرُسُولِي قَالُوا آمَنَّا وَأَشْهَدُ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾﴾

وه بيره پنه وهى به هر هكان بو عيسا (سه لامى خوداي ليبيت)

خوداي مهن باسى نه و به هرانه خوى ده كات كه داي به بهنده و پيغه مبهري خوى عيساي كوپى
مهره م (سه لامى خوداي ليبيت) منه ده كات به سهريدا به هوى نه و هموو موعجيزه گوره و
دهرنا ساينهى له ژير ده ستيدا هينا يه كايه وه ده فهرمويت: ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَعْيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَذْكَرَ نِعْمَتِي
عَلَيْكَ﴾ (نه وكاته له بيريت) كه خودا فهرموي: عيساي كوپى مهره موه بير خوتى بينه وه چه ند
چاكه ده باره ت كرد. كه دروستم كردى له دايكيك به بى نيرينه (پياو) و توم كردوه به نيشانه يه ك
به لگه يه كى بته و له سهر ده ستيلات و تواناي خوم له سهر هموشتيك ﴿وَعَلَىٰ وَلَدَتِكَ﴾ (وه چه ند
چاكه) ده باره ي دايكيشت كرد. له وكاته دا توم كرده نيشانه له سهر پاك داوينى له باره ي نه و
بوختانه وه نه و سته مكاره نه فامانه دابوويانه پالى ﴿إِذْ أُيِّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾ من گياني هره پيروزم
نارده يارمه تيت (كه جوبره نيله (سه لامى خوداي ليبيت)) وه توم كرده پيغه مبهرو بانگخواز بولاى
خودا هر له منداليتداو به گوره ييش، به مندالى زمانتم هينا يه دوان، شايه تيت له سهر پاك داوينى
دايكت دت له هموو شورپيه ك، دانت دانا به به ندايه تى كردنى منداو باسى نه و په يامه شت كرد كه بوم
ناردوى خه لكت بانگ كرد بو په رستنى من، هره پويه خوداي گوره ده فهرمويت: ﴿تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي
الْمَهْدِ وَكَهْلًا﴾ له سهر بيشكه وبه گوره ييش ده تتوانى خه لك بدوينيت. واته: هر به مندالى بانگى
خه لكت ده كرد بولاى خودا، چونكه دواندى خه لكى له گوره ييدا كاريكى سهرسوپه پنه رنيه. پاشان
ده فهرمويت: ﴿وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ﴾ من له لايه ن خومه وه فيرى

کتیب و کارزانی و تهورات و ئینجیل کردی. نه و تهوراتی که رهوانه کرا بۆ عیسای کوپی مهربم که وت و
 ویزی له که لداکرا. ﴿وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي﴾ نه و کاته شت له بیربیت که له قور به ئیزنی
 من شیوهی مهلیکت دروستکرد ﴿فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي﴾ فوت پیدا کرد و به ئیزنی من بوو به
 بالداریک و ده فپی. واته: وینه که ی دروست ده کهیت وه ک شیوهی بالداریک به ئیزنی من، نه و کاته ده بیت
 به بالداریکی گیانه بهر که فوت پیدا کرد ده فپی به ئیزنی خوداو وه دیهتانی نه و ﴿وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ
 وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي﴾ تو کویره کانی زکماک و نه خوشیی به له کیت ده کرده وه به ئیزنی من. له سورهتی
 (آل عمران) دا له پیشدا باسی کرا لیژده دا پیویست ناکات لیژده دا دوباره ی بکهینه وه ﴿وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى
 بِإِذْنِي﴾ وه به ئیزنی من مردووشت زیندوو ده کرده وه. واته: بانگت ده کردن له گۆره که یان
 مه لده ستانه وه به ئیزنی خوداو تواناو ده ستالات و مه یلی خودا خوی. ﴿وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ
 عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ نه و کاتانه ش که پاش نه و
 مه موو نیشانه ناشکرایه ی که پیم دابووی، هاتیه ناو به ره ی ئیسرائیل، نه مهیشت زیانت پی بکهینه ن،
 نه و که سانه ی که بره یان پی نه مهینا، ده یانوت: نه و نیشانانه مه مووی جادووی ناشکران و هیچی تر
 نین. واته: نه و به هرانه ی من وه بیرخوت بیته وه که تو م پاراست له نه وه ی ئیسرائیل کاتیک که چوویه
 ناویان نه و مه موو به لگه یه ت نیشاندان له سه رنه وه ی که تو پیغه مبه ری و نه و په یامه ش که بۆت مهینا و
 له لایه ن خودا وه یه. بره یان پی نه کردووی تاوانباریان ده کردی که تو جادوو گه ری، مه ولیاندا بۆ
 کوشتن و مه لواسینت به داردا. پزگرم کردی له ده ستیان و به رزم کردیه وه بۆلای خۆم و له پیسی و
 چه په لی نه وان خاویتم کردیته وه و له شه پی نه وان پزگرم کردی نه مه به لگه یه له سه رنه وه ی که نه م
 منه ته ی خودا له پۆزی قیامه تدا هر به دی دیت. وه به شیوه ی پابوردوو خودا نه م ده قه ی مهینا وه که
 به لگه یه له سه ر پوودانی و گومانی تیدانیه، نه مه ش له نهینیه شاره وه کانه که خودا پیغه مبه ره که ی خوی
 موحه ممه د (ﷺ) لی ناگادار کردوو. پاشان خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ
 أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي﴾ نه و کاته ش من (هر به هیمای ته بایی خۆم) حه واریه کانم تیگه یاند: ده بیت
 بره یان به من مه بیت و به پیغه مبه ره که ی منیش باوه پکه ن. نه مه ش مه منه تیکی تره که خودای
 مه زن ده ینیته سه ر عیسا (سه لامی خودای لیبیت) که حه واریه کانی کرده یارمه تیده ری. و تراوه
 مه به ست به م نیگایه هیمایه کی تاییه تی خودا خویه تی، وه ک له ئایه تیکی ترده ده فهرموویت:

﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ﴾^۱ به دایکی موسامان راگه یاند: شیری بده ری. مه به ست له م نیگایه هیمایه کی تایبه تی خودا خویه تی به پای گشت زانایان، نه ک دابه زینی نیگا بویان، وه ک خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ اللَّبَالِ يَوْمًا مِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ﴾^(۶۸) ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الشَّجَرِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا﴾^۲ خودا ههنگی پاسپارد که: کیوان و داران و له وشوینانه ی هه لی ده به ستن شوینی زینی خوت هه لبه سته. پاشان له هه موو به روبوومیک بژیویت بمزه و به ملکه چی ریگه ی پاهینه ری خوت بگره بهر. هه سه نی به سری وتی: خودای گه وره به وشوویه پاسباردووه، سوددی وتی: خودا نه وه ی خستووه ته ناودلیان و هه واریه کان وتیان: ﴿ءَامَنَّا وَأَشْهَدُ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ خودایه تو شایه تبه که بپوامان پی هینای و هه ر ملکه چی فه رمانی توین.

﴿إِذْ قَالَ الْحَوَارِثُوتُ يَعْيسَىٰ ابْنُ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنْزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾^(۱۱۲) قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَتَكُونُ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾^(۱۱۳) قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَءَايَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾^(۱۱۴) قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ﴾^(۱۱۵)

باسی ناردنی خوان

نه مه به سه رهاتی خوانه که یه که سوره ته که ش ناو نراوه به ناویه وه پیی ده وتریت: (سوره تی مائیده) نه و خوانه یه که خودای مه زن منه ده کات به سه ر به نده و پیغه مبه ری خویدا عیسا (سه لامی خودای لیبت) کاتیک که وه لامی داواکه ی دایه وه به ناردنی نه و سفره یه و کردیه به لگه یه کی ته واو گه وره بو ده سته لات و توانای خوی به سه ریانه وه وه رمووی: ﴿إِذْ قَالَ الْحَوَارِثُوتُ يَعْيسَىٰ ابْنُ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنْزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ﴾ کاتیک هه واریه کان وتیان: نه ی عیسای کوپی مهربه م، ثایا په روه ردگارکه ی تو له ده سته دیت که خوانیکمان له ئاسمانه وه بو بنیتریت؟ (المائدة) نه و سفره یه یه که خواردنی له سه ر داده نریت. هه ندیک له زانایان وتیانه: نه وانه داوای نه و خوانه یان کرد چونکه زور هه ژارو که م ده ست بوون، داوایان کرد له عیسا (سه لامی خودای لیبت) که هه موو پوژیک

^۱ القصص (۷).

^۲ النحل (۶۸ - ۶۹).

خوانیگمان بۆ دابه زیت مه تا لیتی بخۆن و خۆیانی پی به میزیکه ن بۆ خودا په رستی ﴿قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ نه گهر بپرواتان به خودا مه یه لیتی بترسن. واته: عیسا ش (سه لامی خودای لیبت) وه لامی دانه وه و پی وتن: له خودا بترسن و داوای ناو ها مه کن. له وانه یه نه و داوایه بیته به لایه ک بۆتان. پشت به خودا ببه ستله گهران به شوین پوزیدا نه گهر له خودا ده ترسن. ﴿قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا﴾ وتیان: نیمه ده مانه ویت له خوانیگی ناوا بخۆین. چونکه نیمه زور پیویستمان به وخوانه یه لیتی بخۆین و ﴿وَتَطْمِئِنُّ قُلُوبُنَا﴾ دلمانیا بین، واته: کاتیگ چاومان به و خواردنه که وت که بۆ نیمه نیمه هاتوه پی دنیا ده بین ﴿وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتُنَا﴾ باوه پرده که بین که هرچی پیماننت وت پاسته. واته: پتر بپروات پی ده که بین و شاره زاتریش ده بین له په یامه که ت ﴿وَنَكُونُ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ نیمه شایه تی ده دین که نه و خوانه نیشانه یه که له لایه ن خودا وه، به لگه شه له سهر پیغه مبه ریت و پاستی نه و په یامه ی که پی هاتوی ﴿قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا﴾ عیسا ی کوپی مه ربهم وتی: نه ی خودای په روه ردگارمان له و ناسمانه وه تو خوانیگمان بۆ به پی بکه. که بۆ نه وه ل و دوا ییشمان چیژیک بیّت. سوددی وتی: واته نه و پوزده ی که نه و خوانه ت تیداناردوه بیکه یه جه ژنیک بۆ خۆمان و نه وانه ی دوا ی نیمه ش دین. ^۱ سوفیانی سه وری وتی: واته بیکه یه پوزیک نویژی تیدابکه بین. ^۲ ﴿وَأَيَّةٌ مِنْكَ﴾ نیشانه یه ک بیّت له لایه ن تو وه. واته: به لگه یه ک بیّت بیکه یه نیشانه ی ده سته لاتی خۆت له سهر مه موو شتیگ و قه بولکردنی داوا که ی منیش مه تا بپروام پی بکه نله گه یاندنی په یامه که دا ﴿وَأَرْزُقْنَا﴾ له پوزی بیبه شمان مه که. خه مره وین بیّت و پی نه رک و ماندی بوون. ﴿وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ تو چاکترین پوزیده ری. ﴿قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ خودا فه رموی: من بۆ نیمه ی به ری ده که م، هرکه سیگ له دوا ییدا حاشابکات، جه زره به یه کی وای ده ده م که تا نیستا له ناو خه لی دنیا هیچ که سیگم ناوا جه زره به نه دابیّت. واته: هرکه سیگ له نوممه ته که ت بپروای پیته کات و دزایه تی بکات سزایه کی وای ده ده م هیچ که سیگ سزای نه وهای نه درابیّت له وچه رخه ی نیمه دا. وه ک نه م نایه ته که

^۱ الطبری (۲۲۵/۱۱).^۲ الطبری (۲۲۵/۱۱).

خودای مه زن ده فره مویت: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾^۱ پۆژیک که قیامت دیت (فرمان ده دریت) ده سته و به سته ی فیرعون زۆر به توندی بخه نه ژیر جه زره به. وه ده فره مویت: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾^۲ دیاره نه و که سانه ی دوو پوون له پله ی هره به ره و ژیری ناگردان. ئیبنو جه ریور پیوایه تی کردوه له عه بدوللای کوپی عه مره وه وتی: بیگومان سی که س له پۆژی قیامتدا توندترین سزایان بۆه یه له خه لکی: دوو پووه کان، که سیکیش بوو بیته وه به خودانه ناس له خوانه کان و (أصحاب المائدة) نالی فیرعون.^۳ دیسان ئیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه وتی: به عیسای کوپی مریه میان وت (سه لامی خودای لیبت): داواکه له خودا خوانیکمان له ئاسمانه وه بۆ به پۆ بکات، وتی: فریشته کان به خوانیکه وه دابه زین که هه لیانگرتبوو، حوت نه هه نگ و حوت کولیره ی له سه ربوو له به رده ستیاندایاننا، دواين که سیان لیی خوارد وه ک چون یه که م که سیان لیی خوارد^۴ ئیبنو جه ریر پیوایه تی کردوه له ئیسحاقی کوپی عه بدوللوه که خوانه که دابه زی بۆ عیسای کوپی مریه م (سه لامی خودای لیبت) حوت کولیره ی له سه ربوو له گه ل حوت نه هه نگ به ئاره زوی خویان لییان ده خوارد. وتی: هه ندیکیان لییان دزی و وتیان: له وانه یه سبه ینی دانه به زیت. پاشان هه لگیرا^۵ نه م نیشانانه و چه ندین شتی تریش جگه له مانه به لگن له سه رنه وه ی که نه م خوانه هاتووه ته خواره وه بۆ نه وه ی ئیسرائیل له پۆژه کانی عیسای کوپی مریه مدا (سه لامی خودای لیبت) له سه ر داواکه ی که خودا لیی قبولکرد. وه ک ده قی نه م ئایه ته به ناشکرا له قورئانی پیروژدا به لگه یه له سه ری ﴿قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُرِّلَهَا عَلَيْكُمْ﴾ خودای مه زن فره مووی: من بۆئیه ی به پۆ ده که م.

پووداویکی میژوویی سهیر

میژووناسان گیراویتیانه وه که مووسای کوپی نه سیر که بریکاری نه مه ویه کان بووه له ئازادکردنی ولاتی مه غریبدا خوانیکی پازاوه ی له گه وه رو مرواری بینسی، په وانه ی کرد بۆ مه لیک موسلمانان وه لیدی کوپی عه بدولمه لیک بناغه دانه رو دروستکهری مزگه وتی دیمه شق خوانه که به پیوه بوو کۆچی دواپی کرد، هینایان بۆ براکه ی سوله یمانی کوپی عه بدولمه لیک که بوو به جینشین (خه لیفه) دواپی نه و.

^۱ غافر (۴۶).

^۲ النساء (۱۴۵).

^۳ الطبری (۲۳۳/۱۱).

^۴ الطبری (۱۳۲/۵)، ابن أبي حتم (۱۲۴۶).

^۵ الطبری (۱۳۴/۵).

خەلکی که چاویان پیی کەوت ژۆر سەرسام بوون لەو هەموو مرواری و دێو گەوهەرە بە نرخەیی (پیی دروستکراو) و تراوە: ئەوخوانە هی سوله یمانی کوپی داود بوو (سەلامی خودای لیبیت) والله أعلم....

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَعْيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾﴾

عیسا (سەلامی خودای لیبیت) حاشا ئە بپ پەرستی و شەریک دانان دەکات بو خوداو دان بە یەکتا پەرستی دادەنیت (التوحید)

دیشان خودای مەزن لێرەدا پوی قسە ی دەکاتە بەندەو پیغەمبەری خۆی عیسای کوپی مەریەم (سەلامی خودای لیبیت) لە پۆژی قیامەتدا بە ئامە دەبوونی ئەوانە ی که خۆی و دایکیان کردبوو دوو خودا بێجگە لە خودا دەیانپەرست ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَعْيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ ئەوکاتە که خودا فەرمووی: ئەری عیسای کوپی مەریەم، تۆ وتوتە بەو خەلکە (لەبری خودا) دەبیت ئێوە من و دایکم وەک خودا بپەرستن؟ ئەمە هەپەشەیه که لە مەسیحیەکان سەرزەنش کردنیانە لە بەردەم ئەو هەموو خەلکەدا وەک قەتادە وتی و ئەم ئایەتە دەکاتە بەلگە بو قسەکی وەک خودای مەزن دەفەرموویت: ﴿هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ﴾ ئەمڕۆ پۆژیکە پاستەکان پاستیەکیان بە مەریەیان پی دەکەینیت ﴿قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ﴾ وتی: پاک و بی عیبی هەر شیاوی تۆیە من بۆم نیە شتیک بلیم که بە هیچ شیوەیه کە هەقی من نیە ﴿إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ﴾ ئەگەر ئەم قسەیه م بکردایە خۆت دەترانی ئە ی پەرەردگارم، چونکە هیچ شتیکت لی ناشاردریتەو. هەربۆیه وتی: ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾﴾

﴿قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾ ئەوێ لە دڵمدا یە تۆ دەیزانیت، تەنیا منم که دەربارەت هیچ نازانم، هەر تۆ لە خەموو نەدیاران ئاگاداری. هیچم پی نەوتون جگە لەوێ که تۆ فرمانت پی داوم. وتم: خودا بپەرستن که پەرەردگاری من و ئێوەشە. واتە: من هە ر ئەوێ پی

وتوون، ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ﴾ وه من شایهت و چاودیووم به سهریانه وه هتا له ناویاندا-
 بووم. واته: من شایهت بووم له سهر کرداره کانیان کاتیک من له ناویاندا بووم ﴿فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ
 الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ له وکاته دا منت بۆ خۆت رده وه، تۆ خۆت ناگاداریان بووی،
 دیاره خۆت له هه مووشت ناگاداری. نه بو داودی تیالیسی پیوایه تی کردووه له ئیبنو عه بیاسه وه وتی:
 پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له نیوانماندا هه ستاو نامۆزگاریه کی کردین و فه رمووی: (نه ی خه لکینه،
 بیکومان ئیوه کۆده کرینه وه له لای خودای مه زن به پیی په تی و پووتی و خه ته نه نه کراوی ﴿کَمَا بَدَأْنَا
 أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾^۱ هه روه ک پيشوو دروستمان کردن دیسان دروستی ده که ینه وه. وه یه که م که سیك
 له پۆزیر قیامه تدا جل و به رگی ده کریت به به ردا ئیبراهیمه، نه وسا بزائن، که پیاویك ده هیتریت له
 ئوممه ته که م به ره و لای چه پ ده ربردین منیش وتم هاوه لی منن، ده وتریت: تۆنازانی دوا ی تۆ چیان
 کردووه منیش هه ر نه وه ده لیم که نه و عه بده چاکه و وتویه تی: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا
 تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ (۱۷) ﴿إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ
 أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ده وتریت: له وکاته ی تۆ لایان نه ماوی نه وانه هه لکه پاونه ته وه و پشتیان
 هه لکردووه)^۲ بوخاریش پیوایه تی کردووه له م نایه ته دا^۳ ﴿إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ
 الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ نه که ر بدهیت نازاریان بدهیت، عه بدی خۆتن، نه که ر بشته ویت لیتیان خوش بیت، خۆت
 ده زانیت و هه ر خۆت خاوه ن ده سته لات و له کارزانی. نه م ده قه مه یل و ده سته لات ی که پانه وه ته وه بۆلای
 خودای که و ره، چونکه خودا مه یلی له هه رشتیك بیت ده یكات، هه رچی بکات پرسیا ری لی نا کریت،
 به لام غه یره نه و نه و پرسیا ره یان لی ده کریت. حاشا کردن له مه سیحیه کانیش نه وه ده که یه نیت که
 درۆیان به دهم خۆیان و پیغه مبه ره که یانه وه هه لده به ست و هاوه ل و هاوسه رو مندالیان بۆ داده نا که
 خودای که و ره بالاده ست و پاک و بی عه یبه و دووره له وقسانه وه نه وانه ده یکه ن. وه له فه رمووده یه کدا
 ها تووه: که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) شه ویک هه تا به یانی هه ر نه م نایه ته ی ده و ته وه
 (دوباره ده کرده وه).

^۱ الانبیاء (۱۰۴).^۲ مسند الطیالسی (۳۴۳) فه رمووده یه کی سه حیحه.^۳ فتح الباری (۱۳۵/۸).

﴿ قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ (۱۱۹) لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۲۰﴾

له رۆزى قىيامەت دا جگە له راستگويى هيچ شتێك سودى نيه

خودای گەوره وه لامى بهنده و پیغه مبهري خوی عيسای کورپی مەريەم (سەلامی خودای لیبییت) دەداتەوه که له وکاتەدا حاشادەکات له وقسانەى که مەسیحیە بى دینە درۆزنەکان هەلیان بەستووە بە دەم خوداو پیغه مبهريه که یه وه، ویست و ئاره زوو له باره یانه وه ده گه پینیتته وه بۆلای خودا، ئا له وییدا ﴿ قَالَ اللَّهُ ﴾ خودای مەزن دەفەرموویت: ﴿ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ ﴾ ئەمڕۆ پۆزێکە راستەکان راستیە که یان بەهرەیان پى ده گه یه نیت. زەحاک له ئیبنو عەبباسە وه وتی: ئەمڕۆ پۆزێکە یه کتاپە رسته کان سود له یه کتاپە رسته که یان وه رده گرن. ﴿ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴾ ئەوانە باخاتیکیان بۆ دەبیّت جۆباریان به بەردادە پوات و هەتاسەر هەر له وی دەبن. (لیی دەرناچن و له ناویش ناچن) ﴿ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ﴾ خودا لییان پازی بووه و ئەوانیش له خودای خۆیان پازین ئانه وه یه سەرکه وتنی گەوره. وهك له ئایه تیکی تر دا خودای گەوره دەفەرموویت: ﴿ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ﴾^۱ پەزمامە ندی خودا له هەموو شتێك گەوره تره. ﴿ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ ئەوه سەرکه وتنی گەوره یه، ئەوسەرکه وتنه گەوره ی که هیچ سەرکه وتنیك له مه گەوره تر نیه. وهك له ئایه تیکی تر دا خودای مەزن دەفەرموویت: ﴿ لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴾^۲ دەبیّت بۆ پاداشتی وه ها خەبات بکەن، ئەو که سانه ی خەباتکارن. وه دەفەرموویت: ﴿ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴾^۳ با بۆ شتی وا پیکه وه کێبڕکێ بکەن (پیش پێشین بکەن) پاشان خودای مەزن دەفەرموویت: ﴿ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ ئاسمانەکان و زەمین و هەرچی له ناویاندا هەیه (هەموو) مولکی خودایه و هەر خودایه تونای به سەر هەموو شتێکدا هەیه. واتە: خودا وه دیهینەری هەموو شتێکه و خاوه نیه تی و فرمانه کانی خوی تییدا جیبه جی دهکات و دهستەلاتی به سەریدا هەیه. هەموو شتێک مولکی ئەوه له ژێر زەبرو تواناو مه یلی ئەودایه بى ویینه یه و بریکارو هاوتاو باب و مندال و هاوسەری نیه، هیچ پەرستراویک و پەرودرگاریه ک نیه جگە له و. ئیبنو وهب وتی: له حویه یی (حیی) کورپی عەبدوللّام

^۱ التوبة (۷۲).

^۲ الصافات (۶۱).

^۳ المطففين (۲۶).

بیست که ده یگتپایه وه له عه بدوره حمانی حوبولیه وه له عه بدوللای کورپی عه مره وه وتی: دواين سورته هاته خواره وه سورته تی مائیده بوو^۱.

ته فیسری سورتهتی (الانعام)

له مه ککه هاتوو ته خواره وه

ریزی سورتهتی نه انعام و کاتی هاتنه خواره وهی

عه وئی و عیکره مه و عه تا له ئیبنو عه بباسه وه وتیان: نه سورتهتی نه انعام له مه ککه هاته خواره وه^۲. ته به رانی پیوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه وتی: نه سورتهتی نه انعام هه مووی به یه که وه له شه ودا له مه ککه هاتوو ته خواره وه، هه فتا هه زار فریشته به ده وریدا ته سبیحاتیان ده کرد^۳ سوددی له مورپی کورپی عه دوللوه وتی: سورتهتی نه انعام هاته خواره وه هه فتا هه زار فریشته به پریان ده کرد^۴.

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾^۱

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ^۲ وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي

الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ^۳

سو پاس و ستایش بو خودا له سه رگه ورهیی و تواناو مه زنی دهسته لاتی

خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾

سو پاس و ستایش بو خودایه که ناسمان و زه مینی دروست کردوه و تاریکی و پوونا کیشی وه دی هیناوه. خودای گه وره ستایشی خوی ده کات و په سه ندی ده دات له سه ر دروست کردنی ناسمان و زه مین و کردوو یه تی به جیگه و شوینی عه بده کانی. پووناکی و تاریکیه کانی و لی کردوه به سودبن بو به نده کانی له شه و پوژیاندا، ته ی ﴿الظُّلُمَاتِ﴾ به کوی هیناوه و ته ی ﴿وَالنُّورَ﴾ ی به تاک هیناوه چونکه به پیزتره. وه که له نایه تیکی تر دا ده فه رموویت: ﴿عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ﴾^۴ به راست و چه پدا. وه له کوتایی نه سورته ته شدا ده فه رموویت: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ

^۱ الترمذی (۳۰۳۶).

^۲ الدر المنثور (۲۴۳/۳).

^۳ الطبرانی (۲۱۵/۱۲).

^۴ الدر المنثور (۲۴۳/۳).

^۵ النحل (۴۸).

يَكُمَّ عَنْ سَبِيلِهِ^۱ ئەمەيە پىڭگەي پاستى من، ئىۋە ھەر بەۋپىڭەيەدا بچن، مەچنەسەر پىڭاكانى تر،
 نەۋەكو لە پىڭگەي ئەۋ دورتان بخاتەۋە. پاشان دەفەرموۋىت: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾
 ئەۋكەسانەش كە بپروايان بە پەرۋەردگاريان نەبوۋە، دىنۋ لە پاشان شەرىكى بۇ دادەننن. واتە: لەگەل
 مەمو ئەمانەدا ھەندىك لە عەبدەكانى حاشادەكەن و ھاۋبەشى بۇ پەيدادەكەن و ھاۋسەرۋ مندالىشى بۇ
 دادەننن، خوداى مەزن پاك و بى عەيبە و دورە لە وشتانەۋە. ۋە دەفەرموۋىت: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ
 طِينٍ﴾ ئەۋخودايەي كە ئىۋەي لە قور دروستكردوۋە. واتە: باۋكيان ئادەم، كە لە پەگەزى ئەۋن و
 لەلای ئەۋەۋە دەرچوون و بلاۋەيان كردوۋە بە پۇژمەلات و پۇژئاۋادا ﴿ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا﴾ پاشان كاتىكى
 دبارىكردوۋە (بۇ مردن)، سەعیدی كوپى جوبەير لە ئىبنو عەبباسەۋە ﴿ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا﴾ واتە: مردن.
 ﴿وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ﴾ واتە: پۇژى دوايى. ۲ ھەر بەم شىۋەيەش پىۋايەت كراۋە لە موحامىدو عىكرەمە و
 سەعیدی كوپى جوبەيرو ھەسەن قەتادە و زەھاك و زەيدى كوپى ئەسلىم و عەتىە و سوددى موقتىلى
 كوپى ھەيان و كەسانى تىرىشەۋە جگە لەمانە ۳ ۋە ئىبنو عەبباس و موحامىدەۋە ديسان پىۋايەت كراۋە
 ﴿وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ﴾ واتە: ماۋەي دونيا ۴ ﴿وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ﴾ واتە: تەمەنى مەردوم مەتا كاتى
 مردن، ۋەك ئەۋەي لەم ئايەتەدا ۋەرگىرايىت كە خوداى مەزن دەفەرموۋىت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم
 بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ﴾ ۵ ھەر (خودا) خۇيەتى بەشەۋدە تانمىنننن و دەشرانننن لە پۇژدا چىتان
 كردوۋە. ماناى ﴿عِنْدَهُ﴾ واتە: جگە لە ۋەھىچ كەسىك نايزانننن. ۋەك ئەم ئايەتە كە دەفەرموۋىت: ﴿
 إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجِيبُهَا لَوْفَهَا إِلَّا هُوَ﴾ ۶ زانننى تەنيا لەلای پەرۋەردگارى منە، خۇي نەبىت كەس
 ناتوانننن كاتەكەي ئاشكرابكات. ئەم ئايەتەش كە دەفەرموۋىت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا﴾ ۷ فِيمَ
 أَنْتَ مِنْ ذِكْرِنَهَا ﴿۷۳﴾ ۸ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْهَنًا ۹ لَيْتَ دَهْرُكَ قِيَامَتَ كەي دىت؟ تۆ چۆن لە بارەيەۋە

۱ الانعام (۱۵۳).

۲ الطبرى (۲۵۷/۱۱).

۳ الطبرى (۲۵۸/۲۵۶/۱۱).

۴ الطبرى (۲۵۶/۱۱).

۵ الانعام (۶۰).

۶ الاعراف (۱۸۷).

۷ النازعات (۴۳ - ۴۴).

ده دوییت؟ هر پهره ردگاری تو کاته که ی ده زانییت. ﴿ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ﴾ که چی نیوه دیسان هر دوولن. سوددی و که سانی تریش ده لین: واته نیوه هر دوولن له باره ی پوژی قیامه ته وه.^۱ پاشان خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ﴾ له ناسمان و زه میندا خودا هر نه وه و له نهینی و ناشکرتان ناگاداره و هرکاریک بکه ن دهیزانییت. واته: هر بانگ له وی ده کریت و هر نه و خودایه له ناسمان و زه ویدا، واته: ته نیا هر نه و شایه نی به ندایه تی و پهرستن و به ته نهاناسینه بۆ نه وانه ی له ناسمانه کان و زه میندان و پیی ده لین: (الله) له خوشی و ناخوشیدا هر داوا له و ده که ن جگه له وانه ی که خودانه ناسن و له مروفو له جنوکه. وه ک نه م نایه ته که خودای گوره ده فهرموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ﴾^۲ هر نه وه له ناسمانه کاندای خودایه و له زه مینشدا هر خودایه. واته: هر نه و خودای نه وانه یه که له ناسمانه کان و زه میندان. وه هر خودایه نهینی ناشکرتان ده زانییت ﴿وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ﴾ هرکاریک بکه ن دهیزانییت. واته: ناگاداری گشت کاریکتانه له چاکه و له خرابه ی.

﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾^۴ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۵﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ يُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿۶﴾

لاساری بت په رستان هه ره شه کردن لییان له سه ری

خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ هر نیشانه یه که له لایه ن پهره ردگارتانه وه بیت و بیت له لایان، مه گین هر حاشای لی ده که ن و پوی لی وهرده گپن. خودای گوره باسی نه و بت په رسته بی باوه رپه لاسارو یاخیانه ده کات. هرچه نده به لکه و نیشانه و موعیزه بینیت بۆیان له سه ر تاک و ته نیایی خوداو پاستی پیغه مبه ره به پرزه کان نه وانه هر پوی لی وهرده گپن و سهیری ناکه ن و گوئی پیناده ن. خودای گوره ش ده فهرموویت: ﴿فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ کاتیک نه م پاستیه شیان بۆ هات برپوایان پی نه ده کرد. به مزوانه نه وانه ناگادارده بن له وشتانه ی که گالتیه یان پی ده کرد. نه مه خوی

^۱ الطبری (۲۶۰/۱۱).

^۲ الزخرف (۸۴).

مەرەشەيەكە لىيان زۆر تونىدە لەسەر بېروانە ھىنانيان بەو راستىيە، دەبىت ھەر وہ لامى ئەو بى
 باوەرەيان پى بگاتو ئەنجام و ئاكامەكەى وەرېگرن و بىچىژن، پاشان خوداى مەزن ئامۇزگاريان
 دەكات و دەشيان ترسىنىت لەوہى كە تووشى سزاو بەلایەكى دونياش بىن وەك چۆن تووشى
 ھاوشىوہ كانيان ھات لە گەل پىشووہ كان. كە لەمان زۆر بەھىزترىوون و ژمارەشيان لەمان زياترو
 خاوەن مندال و سامانى زۆرتريش بوون. سووديان لە زەوى وەرگرت و ئاوەدانيان كردهوہ. وەك خوداى
 كەورە دەفەر موويت: ﴿أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مَالَهُمْ يُكْنِ لَكُمْ﴾ ئايا
 ئەوانە نازانن كە ئىمە لەپىش ئەواندا چەندىن بەرەمان قىركرد؟ ئەو دەستەلاتەش لەم زەمىنە بەوانمان
 دابوو، بەمان ئەداوہ لە مال و مندال و دەستەلاتى فراوان و دەولەمەندى و لەشكرى زۆر بۆيە دەفەر موويت
 : ﴿وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا﴾ وە لە ئاسمانەوہ بە لىزمە و پەھىلە پەيتا پەيتا بارانمان بۆ باراندن
 ﴿وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمْ﴾ پووبارە كانمان والىكرد كە بەژىر كۆشك و باخە كانياندا دەپۆيشت.
 واتە: بارانى زۆرمان بۆ باراندن و كانياوہ كانيان زيادى كردو كەم كەم ماوەدران و بۆيان شل كرا.
 ﴿فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾ كەچى ئەوہندە تاوانيان كرد قىرمان كردن. واتە: بەھوى گوناھە كانيانەوہ كە
 دەيانكرد لەناومان بردن ﴿وَأَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ﴾ لەپاش ئەوان گەلى ترمان دامەزراند. واتە:
 ئەوانەى پىشوو پۆيشتن، وەك دويى پابووردو كردمانن بە چىرۆك لەجى ئەوان بەرەيەكى ترمان ھىنا
 تاكو تاقيان بکەينەوہ، دەستياندايە ھەمان كارى ئەوان، ئەمانىش وەك ئەوانەى پىشوو قريان
 تىخستن، كە واتە ئەى خەلكىنە بترسن لەوہى كە تووشى ئەوانە ھات تووشى ئىوہش دەبىت. ئىوہ لای
 خودا لەوانە خاوەن دەستەلاتدارترىن، ئەو پىفەمبەرەش كە بپواتان پىنەكرد بەپىزترە لە
 پىفەمبەرەكەى ئەوان، لەبەرئەوہيە ئىوہ لەپىشتىر بۆ سزاو زووتر تۆلە لىسەندن، ئەگەر بەر سۆزو
 چاكەى خودا نەكەون.

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ ٧ ﴿وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ
 عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أُنْزِلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ﴾ ٨ ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا
 عَلَيْهِ مَائِلِسُوت﴾ ٩ ﴿وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ
 يَسْتَهْزِئُونَ﴾ ١٠ ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ أَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾ ١١

زهی نه و خوانه ناسه لاسارانه و پازی نه بوونیان به وهی که پیغه مبه ران له مروؤ بن

خودای مه زن باسی بت په رستان و سرکه شی و خو به زلزانیان دهکات به رامبه ر به هه ق. شانازیان

به خویانه وه ده کردو دزایه تی ناینی خودایان ده کردو ده یانوت: ﴿وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ

بِأَيْدِيهِمْ﴾ نه گهر نئمه له سرکه اغه ز نامه یه کمان بوؤ نهی مه حه مه د (ﷺ) بناردایه ته خواره وه و

دهستیان لئی بدایه، واته: به چای خویان بیان دیتایه که ده هاته خواره وه دهستیان لئی بدایه ﴿لَقَالَ

الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ نه وانهی خودانه ناسنو هه ده یانوت: بیگومان نه مه جادویه کی

ناشکرایه. وهك خودای گه وره له م نایه ته دا باسی خو به زلزانیان دهکات به رامبه ر شته هه ست

پیکراوه کانیش و ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ﴾ (۱۴) لقالوا إنما

سُكَّرَتْ أَبْصَرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ﴾^۱ نه گهر ده گایه کیان له ناسمانه وه بو بکهینه وه و خه ریکی

سرکه وتنی بن، بیگومان ده لئین: نئمه چاومان به ستراره و دیاره جادوومین لیکراوه. وهك نه م نایه ته ش

که خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ﴾^۲ نه گهر ببینن

پارچه یه ك له م ناسمانه داده که ویت، ده لئین: نه مه هه ورکی به سریه کدا که وتوه. وه لییره دا

ده فهرموویت: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ﴾ وه ده لئین: بوچی خودا فریشته ی نه ناردده خواره وه بو ی.

نه گهر نئمه فریشته مان بناردایه، بیگومان کارله کار ده ترازو هیج مؤله تیان پی نه ده درا. واته: نه گهر

له سر نه و حاله ته ی که تیدابوون فریشته مان بناردایه، سزایان له لایه ن خوداوه بو ده هات وهك

ده فهرموویت: ﴿مَا نُنْزِلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ﴾^۳ نئمه فریشته نانیرین مه گین به

هه ق، جا نیتر مؤله تیان ناده یین. وهك ده فهرموویت: ﴿يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ﴾^۴

نه وپوژده ی نه وان فریشته کان به چای خویان ده ببینن، هیج مژده یه کمان له لانیه که بیده یین به

تاوانباران. پاشان خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا

يَلْبَسُونَ﴾ خو نه گهر فریشته مان بناردایه، هه رده بوو جل و به رگی پیاویکی له به ربکه یین، نه و

جل و به رگی نه وان له به ریان ده کرد نه ویش له به ر بکردایه. واته: نه گهر فریشته یه کمان له گه ل

^۱ الحجر (۱۴-۱۵).

^۲ الطور (۴۴).

^۳ الحجر (۸).

^۴ الفرقان (۲۲).

پیتغه مبه ریکی مروت په وانه بکړدایه، ده بووایه له شیوه ی پیاوړیک بووایه و نه وان بتوانن قسه ی
له گه لدابکه نو سسودیان لی وهرگرن له وه ی پییان ددات نه وکاته ش گومانیان له و په یامه بو
په یداده بوو، وه ک چون گومانیان هیه له وهرگرتنی په یامیک که مروت بویان دینیت. وه ک خودای
که وره ده فـه رموویت: ﴿قُلْ لَوْ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنْ

١. الاسراء (٩٥).

^٢ ال عمران (١٦٤).

^۲ الطبری (۱۱/۲۶۸).

دزايه تيان كردن كه تووشى چ سزاو توله يه كى سهخت بوون هر له دونيادا، نهوش كه بويان مه لگراوه له سزاي به ژان له پوژى قيامه تدا. وه چون خودا پيغه مبه ره كان و بهنده خاوهن باوه په كانى پزگار كرد.

﴿قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كُنْزٌ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (۱۲) ﴿وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (۱۳) ﴿قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ اتَّخَذُ وَلِيًّا فَأَطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُهُ وَلَا يَطْعَمُهُ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (۱۴) ﴿قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ (۱۵) ﴿مَنْ يُصِرْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ﴾ (۱۶)

هر خودا خوى و مديينه رو خاوهنى پوژى و به هره كانه پيوسته ملكه چى بويكرت

خوداي مهن ده فهرموويت: ﴿قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كُنْزٌ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ﴾ نهى موحه ممد (ﷺ) بلى: هر چى له ناو ناسمانه كان و زه ميندايه مالى كييه؟ بلى: هه مووى هى خودايه، خودا له سهر خوى نوسيووه كه ده بيت خاوهن به زه يى بيت. خوداي گه وره باسى نه وه ده كات كه هر چى له ناسمانه كان و زه مين و نهوش كه له ناوياندايه خوى خاوه نيه تى و له سهر خوشى نوسيووه كه سوزدارييت به رامبه دروستكراوه كانى، وهك له هه ردو سه حيه كه دا هاتووه له نه بوهوره يره وه كه پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فهرموويه تى: (بيگومان كاتيك كه خودا خه لكى دروستكرد له لاي خوى نامه يه كى نوسيووه له سهر ووى ته خته وه (فوق العرش) بيگومان به زه ييم زال بووه به سهر توپه ييمدا). ﴿لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ سويند به خودا هه مووتان له پوژى قيامه تدا كوده كاته وه كه گومان له هاتنيدانيه. نه م (لامه) لامى سوينده. خوداي گه وره سويندى به گياني پيروژى خوى خواردووه كه عه بده كانى كوده كاته وه له پوژى كي دياريكراودا كه پوژى قيامه ته گوماني تيدانيه له لاي عه بده خاوهن باوه پرداره كانى، به لام نه وانه ي كه برويايان پيى نيه و حاشاي لى ده كه ن هه ميشه پاراو دوودلن ﴿الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ نه وكه سانه خويان دوپاندووه، نه وه نه وكه سانه ن كه بروانا هينن به پوژى قيامه ت و له خراپى نه وپوژه ناترسن. پاشان خوداي مهن ده فهرموويت: ﴿وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ هر چى له شه و پوژدا نارامى گرتووه نه و خاوه نيه تى، واته: نه وه ي به سهر زه مين و ناسمانه وه بگه پيت هه مووى بهنده ي نه وه و نه و دروستى كردووه له ژير توناو دهسته لاتى نه ودايه و ناگاي ليپانه هيج په رسترويك نيه جگه له خودا ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ههر

خوی بیسرو زانایه. قسه ی عهده کانی ده بیستیت و ناگاداری مه لس و که وت و نهینیه کانی نیو دلایانه.
 پاشان خودای مه زن ده فهرموویت به عهده و پیغه مبهری خوی موحه ممد (ﷺ) که به یه کتاپه رستی و
 په یامه ریکه که ی خوی ره وانه ی کردووه و فهرمانی پیداوه که بانگی خه لکی بکات بؤ سهر پاسته پری.
 خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿قُلْ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَخْجُذُ وَلِيًّا فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ بلی: نایا ده تانه ویت جگه له
 خدا هیچ که سی تر به سهر وهری خوم بزائم، که ناسمانان و زه مینی وه دیهیناوه؟ نه م نایه ته وه ک نه و
 نایه ته وایه که خودای که وره ده فهرموویت: ﴿قُلْ أَغَيَّرَ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ﴾ نایا نیوه
 ده تانه ویت جگه له خودا شتیکی تر به رستن؟ واته: جگه له خودا هیچ که س مه که نه سهر وهری
 خوتان، نه و خودایه ی که تاک و ته نیایه و شهریکی نیو وه دیهینه ری ناسمانه کان و زه مینه، که له پيشدا
 به م شیوه نه بوو ﴿وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يَطْعَمُ﴾ پوزی به زینده وهر ددهات و له بژیوی بی نیازه. وه ک له
 نایه تیکی تردا ده فهرموویت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ۵ مآ اريدُ مِنْهُمْ مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ
 أَن يُطْعَمُونَ ۲ هه ربویه جنوکه و مروهم دروستکرد، تاکو بم به رستن، من هیچ پوزیم له وان ناویت،
 خواردنیشم له وان ناویت و وه هه ندیک نه م نایه ته یان به م شیوه یه خویندووته وه (وهو یطعم ولا یطعم) به
 فه تحی (یا نه که) واته: خوی ناخوات. له فهرمووده یه کدا هاتووه له نه بوهوره یه وه (په زای خودای
 لیبتیت) وتی: پیاویک له نه نساریه کانی خه لکی قوباء پیغه مبهری (ﷺ) بانگ کرد بؤ سهر خواردنیک
 نیمه له خزمه تیدا چووین، کاتیک پیغه مبهر (ﷺ) خواردنه که ی خواردو هه ردوو دهستی شوری
 فهرمووی: (سوپاس بؤ نه و خودایه پوزیده ره و پیویستی به بژیوی نیه. منه تی کردووه به سه رماندا
 شاره زای پیی کردووین و خواردنی پیی داوین و له خواردنه وهشی پیی نوش کردووین. له پروتی دایپوشین
 وه به گشت تاقیکردنه وه یه کی چاک تاقیمان ده کاته وه. سوپاس بؤ خودا (غیر مود ربی، ولا مکافیا ولا
 مکفور ولا مستغنیاً عنه) سوپاس بؤ نه و خودایه ی که پوزی داین له خواردن و خواردنه وه ی پیی نوش
 کردین، دایپوشین له پروتی و له گومرایی پیی نیشان داین و له کویری بینینی پیی به خشین. وه پیزی لی
 ناین به سهر زوریک له وانه ی دروستی کردن به پیزیک زیاتر. سوپاس بؤ خودا په روه ردگاری گشا دونیا ۲
 ﴿قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ۱۴ قُلْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ عَصَيْتُ
 رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۳ بلی: فهرمان به من درا که یه که مین که سم ملکه چ بکه م تو هه رگیز له وانه مه به

۱ الزمر (۶۴).

۲ الذاریات (۵۶-۵۷).

۳ النسائي في الكبرى (۸۲/۶) فهرمووده یه کی سه حیحه.

شهرىك بۆ خودا داده نئىن. بلى: نه گەر نافهرمانى خوداى پهروه رديگارم بكم له نازارى پوژده مه ره
 دژواره پر مه ترسيه كه ده ترسم. واته: له سزاي پوژى قيامت ده ترسم. ﴿مَنْ يُصِرْفَ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ﴾ نه وپوژده خودا له ههركه سيك وازيبنيت نه وه دياره وه بهر به زه يى خوى
 خستووه نه وه ش پزگاريه كى ناشكرايه. وهك له نايه تيكي ترده ده فهرموويت: ﴿فَمَنْ زُحِرَ عَنْ الْكَارِ وَأَدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ﴾^١ كى له ناگر لادريت و بريته به ههشت پزگارى بووه. پزگار بوون واته:
 به ده ستهينانى قازانچ و تووشى زيان نه بوون.

﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ يَضْرِبْ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بَخِيرَ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^{١٧} وهو
 الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ. وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ^{١٨} قُلْ أَى شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اللَّهُ شَهِيدُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ
 لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ. وَمَنْ بَلَغَ أَبَيْتَكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً أُخْرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَإِنِّى بَرِئٌ مِمَّا
 تَشْرِكُونَ^{١٩} الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ^{٢٠}
 وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ^{٢١} ﴿

ههه خودا زيان كه يينه رو سو ده كه يينه رو زاله

خوداى مه زن بۆمان باس ده كات و ده فهرموويت: كه ههه خوى خاوه نى سو ده كه ياندن و زيان كه ياندن
 وه ههه خوى كاروبارى خهك به مه يلى خوى به پى ده كات، كه س بوى نيه ده ست له فهرمانه كانى
 وه ربدا و بريارى بگيرتته وه ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ يَضْرِبْ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بَخِيرَ فَهُوَ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ نه گەر خودا به لايه كت به سه ريبنيت، جگه له خوى كه س ناتوانيت له سه رى لايبات،
 وه نه گەر چا كه يه كت به سه ر بينيت ده ستى ده وات و، ههه خويه تى هه موو كاريكى پى ده كريت. نه م
 نايه ته وهك نه و نايه ته وايه كه خوداى كه و ره ده فهرموويت: ﴿مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ
 لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ﴾^٢ ههركاتيك خودا ده رووى چا كه ي له رووى مه ردوم بكاته وه، كه س
 ناتوانيت بيه ستيت (جگه له خوى) له ههردوو سه حيحه كه دا هاتووه كه پيغه مبه رى خودا (ﷻ)
 فهرموويه تى: (نه ي خودايه هيچ به ريه ستيت نيه له وه ي كه تو به خشيووته، به خشه ريش نيه له وه ي كه
 تو پيگريت ليكردووه، وه هيچ خاوه ن ده سته لاتييك لاي تو ده سته لاته كه ي سودى پى نادات ده سته لات

^١ ال عمران (١٨٥).

^٢ فاطر (٢).

هر له لای خۆته^۱ هه ربووه خودای مه زن لیږده دا دهفه رموویت: ﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ﴾ هه خودایه
 له سه ره موو عه بده کانی دهستی ده پوات. واته: نهو خودایه ی که گه رده نه کان بۆی نه وی ده بییت و
 زۆرداران بۆی زه لیل ده بییت و سه ری بۆ شوږده کات و زاله به سه ره موو شتی کدا، هه موو
 دروستکراوه کان به رفه رمانیه تی و خۆیان به کهم ده زانن به رامبه ره گه وره یی و پایه به رزی و
 توناوده سه لاتی. هه ربووه خۆیان به لاواز و زه بوون سه یرده کهن له بهر وه ستیداو له ژیر فه رمان و بریاری
 نه ودان. ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾ هه خۆی له کارزان و ناگاداره. له کارزانه له کرداره کانیداو ناگاداره به
 جیی و شوینی هه موو شته کان، که سیك شایه نی پی به خشین نه بییت پیی نابه خشیت پاشان
 دهفه رموویت: ﴿قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ بلی: شایه تیدانی کی له هه موو
 شایه تیدانی که گرنگتره؟ بلی: خودا شایه ته له نیوان من و نیوه دا. واته: خودا ناگای له وهیه که من بۆم
 هیناون و له وهش که نیوه پیتان و تووم، ﴿وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ﴾ نه م قورئانه نه و به
 خه لات بۆمنی نارد هه خواره وه، تا به هوی نه و ترس وه بهر نیوه بیتم و هه رکه سیش که پیی ده گات.
 واته: ترس وه به رهینه ره بۆ هه رکه سیك که پیی ده گات. وه که نه م نایه ته که خودای گه وره
 دهفه رموویت: ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ، فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾^۲ هه رکه سیکیش له و کومه لانه بهر وای
 پیته کات جیی له ناو ناگردا بۆ ناماده کراوه. په بیعی کوپی نه نه س وتی: ده بییت هه رکه سیك شوینی
 پیغه مبه ری خودا (ﷻ) که وتوو به وشیه وهیه بانگی خه لکی بکات که پیغه مبه ری خودا (ﷻ)
 کردوویه تی، وه به وشیه وهیه ش خه لک بترسینیت که نه و ترساندویه تی ﴿إِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ
 إِلَهَةً أُخْرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ﴾ نیوه شایه تی ده دهن که له گه ل خودا چهند خودایه کی تریش ههیه (نه ی بت
 په رسته کان)؟ بلی: من شایه تی ناده م. وه له نایه تیکه تریشدا خودای مه زن دهفه رموویت: ﴿فَإِنْ
 شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ﴾^۳ نه گه ره نه وان شایه تیان دا، تو شایه تی له گه لیان مه ده ﴿قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ
 وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾ بلی: خودا هه ره یه کیکه و منله شه ریکدانانی نیوه دور و بیزارم.

^۱ فتح الباری (۲/۳۹۷).^۲ هود (۱۷).^۳ الانعام (۱۵۰).

نه هلی کتیب پیغه مبه ر (ﷺ) ده ناسن وهك چون فه رزنده گانی خو یان ده ناسن

خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ﴾ نه هلی کتیب مه روهك كوپه گانی خو یان باش ده ناسن، پیغه مبه ریش (ﷺ) واده ناسن. پاشان خودای گه وره باسی نه هلی کتیب ده کات و ده فه رموویت: نه ی موحه مبه ر (ﷺ) نه وه ی تو پی پره وانه کراوی نه وانه دیزانن و شاره زان لی وهك چون كوپه گانی خو یان ده ناسن به هوی نه و دهنگو باسانه وه كه له پیغه مبه ره پیشووه کانه وه پیان گه یشتووه، چونکه مه موو پیغه مبه ره کان موژده یان داوه به هاتنی موحه مبه ر (ﷺ) وه باسی خو پره وشت و شاره که ی و نه و شوینه ی که کچی بۆکردووه وه باسی خو پره وشتی نوممه ته که شی بۆکردووه. مه ربویه دوی نه وه ده فه رموویت: ﴿الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ نه وانه ی خو یان دۆراندووه بره وانا که ن. به م فه رمانه پرون و ناشکرایه که پیغه مبه ران (سه لامی خودایان لیبت) موژده یان پیداوه وه ره له دیر زه مانه وه و نیستاش مه ردومیان لی ناگادار کردووه. پاشان خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ﴾ کی له وکه سانه سته مکارترین که درۆ به دهم خوداوه مه لده به ستن یان به نیشانه گانی خودا باوه رنا که ن؟ واته: که س له وانه سته مکارترینه که درۆ به دهم خوداوه مه لده به ستن و بانگه شه شی بۆده کات که خودا پره وانه ی کردووه، خوداش نه ی ناردووه وه که سیش له وانه سته مکارترینه که بره وانه به نیشانه و به لکه گانی خودا ناکات ﴿إِنَّهُ لَا يَفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ دیاره مه رکه سیك سته مکاریبت پزگاری نابیت. واته: نه م دوو جوړه مه ردومه نه وانه ی ده لئن خودا ناردونی و درۆده که ن و خودا نه ی ناردون و نه وانه ش که بره وانه به نیشانه گانی خودا ناکه ن له مه مووکه س سته مکارترین و مه رگیز پزگاریان نابیت.

﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا آتِنِ شُرَكَاءُكُمْ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٣﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فَتَنْهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٤﴾ انْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كَلًّا أَبَوًا لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٧﴾﴾

بت په رسته کان پر سیاریان لیده کریت له سه ربت په رسته که یان

خودای مه زن باسی بت په رسته کان ده کات و ده فه رموویت: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾ پوڅی قیامت که گشتیان کوډه که ینه وه، به وکه سانه ی که شه ریکیان بۆ خودا دانابوو، بیجکه

له خودا ده يانپه رستن لييان ده پرسين و پييان ده لين: ﴿اَيْنَ شُرَكَائِكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ كوا نه و شريكانه ي كه به خه يالي خوتان به شريكي خوداتان دانا بوو. نه م نايه ته وهك نه و نايه ته وايه كه خوداي گه وره له سوره تي قه سه س دا ده فره مويت: ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ نه و پورده ي بانگيان ده كات و ده فره مويت: كوا شريكه كانم وهك نيوه خه يالتان ده كرد؟ خوداي مه زن ده فره مويت: ﴿ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ﴾ جا نه وكاته هيچ بيانويه كيان نامي نيت. عه تاي خوراساني وتي: كاتيک تووشي نه و به لايه هاتن هيچ بيانويه كيان نامي نيت ﴿إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ ده لين سويند به خوداي په روه ردگارمان نيمه هه رگيز هيچ شتيكمان نه كردووه ته شريكي نه و. خوداي مه زنيش ده فره مويت: ﴿انْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ بېوانه چون درو له گه ل خوشيان ده كهن، نه و شتانه ش كه نه وان به درو ده يانوت، له ناوچوون و لييان ون بوون. نه م نايه ته وهك نه و نايه تانه وايه كه خوداي گه وره ده فره مويت: ﴿ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ﴾ (۷۳) مَن دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ^۲ كوان نه وانه ده تانوت: شريكي خودان، بيچكه خودا ده لين: له بهرچاومان ونن، خو نيمه له پيششدا (له دونيادا) بيچكه خودامان نه ده په رست، خودا ناوا خودانه ناسان گومرا ده كات.

به ده به خت به هره له قورنان و مرناگريت

خوداي مه زن ده فره مويت: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كَلًّا آيَةً لَا يُؤْمِنُوا بِهَا﴾ كه سي وايان له ناودايه گويت بوده گريت، به لام نيمه په رده يه كمان به سه ر دليانداوه كه ليت تي نه گهن، گرانيشمان خستووه ته ناو گييان كه (نه بيستن) و هه ر نيشانه يه كيش ببينن باوه پناكه ن. واته: دين تا گوي له خويندني قورنان بگرن، به لام هيچ به هره يه كي لي و هه رن گرن چونكه خودا په رده ي به سه ر دليان كي شاوه هه تا له و قورنانه شاره زانه بن و قورسيه كيشمان له سه ر گوپيان داناون تاكو به هره له شتي باش و هه رنه گرن، وهك خوداي گه وره له نايه تيكي ترزا ده فره مويت: ﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً﴾^۳

^۱ القصص (۶۲).

^۲ الطبری (۲۹۹/۱۱).

^۳ غافر (۷۳-۷۴).

^۴ البقرة (۱۷۱).

وینە ی نه و خودانه ناسانه وهك وینە ی نه و نازەلانه یه كه دهنگ ده درى، جگه له خوړین و چړینك هیچ نابیستن. نه و خودانه ناسانه هه رچه نده نیشانه و به لگه ببینن برپای پیناکه ن، چونكه نه وانه تیگه یشتنیان نیه ودان به هه ق دانانین. وهك خودای گه وره له م ئایه ته دا ده فەرمویت: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ﴾^۱ نه گه ر خودا بیزانیایه خیریکیان له باره دایه، کاریکی ده کرد ببیستن. پاشان لیږده دا ده فەرمویت: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ كه سانی واش هیه دینه لات مشت و مړت له گه ل ده كهن (له سه ر هه ق به شتی پرپوچ) نه وانه ی خودانه ناسان ده لئین: نه مه جگه له چیرۆکی پیشینان هیچی ترنیه. واته: نه مه ی كه تو هیناوته (نه ی موحه ممه د (ﷺ)) له کتیبی پیشینه وهرگیراوه و هیئراوه ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ﴾ هه رنه وانه پرگه ناده ن خه لك بیته لای و خوشیان خویانی لی دوورده گرن. واته: نه وانه پرگری له مه ردوم ده كهن كه شوینی هه ق بکه ویت و برپا به پیغه مبه ر بکه ن و (ﷺ) گویرایه لی قورئان بن. ﴿وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ﴾ خوشیان لی دوورده كه ونه وه، دوو په وشتی ناشیرینیان تیدا كړبووه ته وه. خویان به هره ی لی وهرناگرن و پرگه ش ناده ن خه لك به هره وهرگریت. عه لی کوپی نه بوته لحه له ئیبنو عه عباسه وه وتی: ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ﴾ خه لكی ده گپړنه وه له موحه ممه د (ﷺ) كه برپای پی بینن^۲ موحه ممه دی کوپی حه نیفه وتی: خودانه ناسانی قورپه ش نه ده هاتن بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) پرگیشیان ده کرد له خه لكی كه بیت بۆلای^۳ قه تاده وزحاك و مواهیدو كه سانی تریش هه روایان وتووه^۴ پاشان خودای مه زن ده فەرمویت: ﴿وَإِنْ يَهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾ نه و كه سانه به بی نه وه ی هه سستی پی بکه ن هه ر خویان له وناده به ن. واته: ئابه م کرداره خراپانه كه ده یكه ن خویان تووشی له ناوچوون ده كهن و ئاكامه كه ی هه ر بق خویان ده كه ریته وه به لام هه سستی پیناکه ن.

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَلَيْلَتُنَا نُرَدُّ وَلَا نَكْذِبُ بِثَائِتٍ رَبِّنَا وَلَكُونِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^(۳۷) بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ^(۳۸) وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

^۱ الانفال (۲۳).^۲ الطبری (۳۱۱/۱۱).^۳ الطبری (۳۱۱/۱۱).^۴ الطبری (۳۱۲/۱۱).

﴿۲۹﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ

تَكْفُرُونَ ﴿۳۰﴾

کاتی بینینی سزا ناوات خواستن هیچ سودیکی نیه

خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَىٰ النَّارِ﴾ نه گهر بیانبینی که له سهر لیواری ناگر
 راگیراون، خودای گهره باسی ژیانی خودانه ناسان ده کات که له پوژی قیامه تدا له که ناری جه هه ننه م
 راده گیرین و نه وه مووکت و زنجیره ی که له ناویه تی له گهل نه وه سخت و ناره حه تی ه ی که به چاوی
 خویان ده یبینن نا له وکاته دا ﴿فَقَالُوا يَلَيْلَنَا نُرَدُّ وَلَا نَكْذِبُ بِثَابِتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ده لئین: خوزگه
 دیسان ده یانگیراینه وه، نیتر به نیشانه کانی په روه ردگارمان بروامان ده کردو نیمه ش له پیزی برواداران
 ده بووین. واته: ناواته خوانن که جاریکی تر بگه پینه وه بو ژیانی دونیاتان کرداری چاک بکه ن و
 نیشانه کانی خودا به درو نه زانن و بچه پیزی خاوه ن باوه رانه وه. خودای مه زنیش ده فەرموویت: ﴿بَلْ بَدَا
 لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ﴾ راست ناکه ن، ته نیا هر نه وه یان بو ناشکرابوو که له پیشدا له دلدا
 شاردبوویانه وه. واته: ته نیا له ویدا هر نه وه یان بو ناشکرابوو که له دلایندا شاردبوویانه وه له
 خودانه ناسی و لاساری و بی دینی، نه وه له دونیادا بیت یان له پوژی دواپی وه کویه که وهك خودای
 گهره که میك له مه وپیش فەرمووی: ﴿ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ ﴿۳۲﴾ انظر
 کَیْفَ كَذَبُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ پاشان هیچ بیانویه کیان بیجگه نه وه که بلئین: سویند
 به خودا که په روه ردگارمانه، نیمه هه رگیز شتیکیان نه کردووه ته شهریکی نه وه، یروانه چون درو
 به رامبه ر خوشیان ده که نن نه وشته ش که نه وان به درو ده یانوت: له ناوچوون و ون بوون. هه لده گری
 نه وانه نه وه ی که له ناو دلایان ده یانزانی ده رکه و تبیت له راستی نه و په یامه ی که پیغه مبه ران بویان
 هینان له دونیادا، با له دونیادا وایان ده رختبیت بو شوینکه وتوه کانیا ن به پیچه وانه ی نه وه وه. وهك
 نه م نایه ته که خودای گهره له باره ی مووسا وه (سه لامی خودای لیبت) که وتی به فیرعه ون،
 ده فەرموویت: ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَافِرٍ﴾^۱ تو خوت چاک ده زانی
 نه م شتانه که وا زهق له به رچاوتن هر وه دیهینه ری ناسمانه کان و زه مین ناردوویه تیه خواره وه. خودای
 گهره باسی فیرعه ون و هوزه که ی ده کات و ده فەرموویت: ﴿وَحَدِّثُوا بِهِمَا وَاسْتَفِيتْنَهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلُمًا وَعُلُوًّا﴾^۱

وَعُلُوا^۱ هه رچه نده له دلی خویندا هه موویان به پاست ده زانی به لام هه برپوایان به نیشانه کانی نه کرد. به لام له باره ی مانای (الاضراب) وه له م نایه ته دا که خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿بَلْ بَدَأَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ﴾ پاست ناکه ن، ته نیا هه ر نه وه یان بو ناشکر ابو که له پیشدا له دلدا شارد بوویانه وه. چونکه نه وانه دوا ی گه پانه وه یان بو دنیا له به رنه وه نه کرد وه که حه زو ناره زوویان له برپوایانه به لکو له ترسی نه و سزایه یه که به چاوی خو یان بینویانه، له توله ی نه و خودانه ناسیه ی که به رده وام بوون له سه ری، داوا ی گه پانه وه یان ده کرد تا له ونا گره ی که بینیان پرگاریان بییت. بویه خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ نه گه ر بشکه پرایه نه ته وه، نه و کارانه ی که پییان ده و ترا مه یکه ن، هه ر ده یان کرد، نه مانه هه ر دروژن. له وه ی که خوژگیان ده خواست بگه رینه وه تا باوه ریپین. وه له ویشدا که ده لین: ﴿يَلَيِّنَّا نُرْدِّ وَلَا نَكْذِبُ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَلَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ خوژگه دیسان ده یان گپراینه وه، ئیتر به نیشانه کانی په روه ردگارمان برپوامان ده کردو ئیمه ش له پیزی برپواداران ده بووین. ﴿وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ وتیشیان: جگه له م ژیا نه ی سه ر دونیامان شتیکی ترنیه و ئیمه زیندوونابینه وه. نه گه ر بشکه پرایه وه نه وه ی پییان ده و ترا مه یکه ن، هه ر ده یان کرد دیسان ده یانوت: جگه له ژیا نه ی دنیا نه بییت، هیچی ترنیه، جاریکی تر زیندوونا کرینه وه بویه ده یانوت: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ پاشان خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ وَقَفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ﴾ نه گه ر بیانبینی له وکاته دا که له به رده م په روه ردگاریان پاگیراون پییان ده فهرموویت: نایا نه مه تان پی پاست نه بوو؟ واته: نایا نه م پوژده قیامه ته به پاست ده رنه چوو؟ ﴿قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا﴾ ده لین: سویند به په روه ردگارمان زور پاسته. ﴿قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ ده فهرموویت: ده نازار بجیژن بو نه و خودانه ناسیه ی ده تانکرد ﴿أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ﴾^۲ نایا نه مه جادوه یان کویری بونه و نابینن؟

﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَحْشَرُنَا عَلَىٰ مَا فَرَطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ﴾^(۳۱) وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَلِلَّذِينَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَنْقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ^(۳۲)

^۱ النحل (۱۴).^۲ الطور (۱۵).

خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِقَوْلِ اللَّهِ﴾ نه وکه سانه ی تووشی زیان بوون که باوه پریان نه ده کرد، دینه بهر باره گای خودا. خودای گه وره باسی زه ره رهنندی نه وکه سانه ده کات که بریایان نه بووه و دینه بهر باره گای خودا و داخ و خهفت هه لده پیتن کاتیک که پوژی قیامت له ناکاو دیت به سه ریاندو په شیمانی خویان ده رده بپن له پوچوونیان له سه ر نه وکاره خراب و ناشیرینانه ی که کردوویانه له دونیادا، بویه خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَحْسِرُنَا عَلَىٰ مَا فَرَطْنَا فِيهَا﴾ تا نه وکاته ی له پر قیامتیان به سه ردا دیتده لیتن: ناخ و داخ نیمه چهند که مته رخه میمان کرد له دونیادا، نه وانه تاوانه کانیاان هه لده گرن به کولیان وهیه، نه و زه میره (الضمیر) هه لده گری بگه پیته وه بو ژیاانی دنیا، یان بو کرداره کان، یان بو پوژی دواپی. واته: کاره ساتی پوژی دواپی. ﴿أَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ﴾ سا بزانه چهند باره که یان گران و ناله باره. نه سبات وتی: سوددی وتی: هیچ پیاویکی سته مکار نیه که چوه گوره که ی مه گین پیاویکی ده م وچاو ناشیرینی رهش هه لگه پاری بوون پیس دیته لای، جلو بهرگیکی پوخل و پیسی له بهر دایه له گه لیدا ده چیته ناو گوره که ی، کاتیک که بینی، ده لیت: چهند ده م و چاوت ناشیرینه! (نه ویش) ده لی: هر به وشیه وهیه کرداره کانت ناشیرین بوو. ده لیت: چهند بونت پیسه! ده لیت: هر به وشیه وهیه کرداره کانت بونی پیس بوو. ده لیت: چهند جلو بهر که کت پیسه! ده لیت: هر به وشیه وهیه کرداره کانت پیس بوو. پیی ده لیت: تو کیی؟ ده لیت: کرداره کانت. وتی: له ناو گوره که یدا له گه ل ده بیت، کاتیک پوژی قیامت زیندو وکرایه وه پیی ده لیت: من له ژیاانی دونیادا به ناره نو پاباردن هه لم ده گرتی، توش نه مپو من هه لده گریت. وتی: سواری پشتی ده بیت ده بیات هه تا ده یخاته ناو ناگر. خودای گه ورهش ده فەرموویت: ﴿وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ﴾ خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ ژیاانی دنیا جگه له گالته وگه پ شتیکی تر نیه و مالی نه ولا بو نه وانه ی له خودا ترسو و خو پارینن قدر چاکتره. ده ی بوی ده بیت تینگه ن؟

﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِبَايَاتِ اللَّهِ يَمْحَدُونَ﴾ (۳۳) وَلَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كَذَّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّىٰ أَنَّهُمْ نَصَرْنَا وَلَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَائِ الْمُرْسَلِينَ (۳۴) وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي

السَّمَاءِ فَتَاتِيهِمْ بِآيَاتٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

دلنه وایی کردنی پیغه مبهەر (ﷺ)

خودای مەزن دلنه وایی له پیغه مبهەرە کە ی (ﷺ) دەکات لەسەر بپوانە کردنی هۆزە کە ی و دژایەتی کردنی و دەفەر موویتی: ﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ﴾ ئیمە دەزانین ئەوقسانە ی ئەوانە دەیکەن دەبیته هۆی دلته نگیت. واتە: زۆر چاک ناگادارین کە ئەوانە بپوات پیناکەن. تۆش زۆر دلگرانی و ناخیان بۆ هەڵدەکیشتیت، ئەم ئایەتە وەک ئەو ئایەتە تانە وایە کە خودای گەورە دەفەر موویتی: ﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ﴾ تۆ لە داخی ئەوان (ئە ی موحه مەد (ﷺ)) خۆت لە ناومە بە. وە لە ئایەتیکی تردا دەفەر موویتی: ﴿لَعَلَّكَ بَخِيعٌ نَفْسُكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾^۱ وەختە بە و خەمە خۆت لە ناوبەریت. وە دەفەر موویتی: ﴿فَلَعَلَّكَ بَخِيعٌ نَفْسُكَ عَلَىٰ عَٰثِرِهِمْ إِن لَّرَ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾^۲ پەنگە تۆ بۆ ئەو کە سانە ی بپوا بەم کتیبە ناکن، خەمی و باخۆیت خۆت لە ناوبەریت. پاشان خودای گەورە لیڤرە دا دەفەر موویتی: ﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ خۆ ئەوانە تۆ بە درۆناخەنە وە، لە راستیدا ئەو سته مکارانە ئینکاری نیشانەکانی خودا دەکەن، بە هەموو شیوە یە ک بەرەنگاری دەبنە وە. موحه مەدی کوپس ئیسحاق بە سەر هاتیکی گێڕاوە تە وە لە زەهری وە وتی: کاتی ک ئە بو جەهل چوو گوی بگریت لە (قورئان) خویندنی پیغه مبهەر (ﷺ) خۆی و ئەبوسوفیان سەخری کوپی حەرب و ئەخنە سی کوپی شەریق، هیچ کەسیان ناگای لە وە ی تریان نەبوو، هەتا بە یانی گوئیان لی گرتوو هەتا بەرە بە یان ئەوسا هەلسا و و پۆشتوون و لە پێگە دا گە یشتوون بە یە ک، هەریە کە یان لە و ی پرسییوو چی تۆی هیئاو؟ هەر کە سە و باسی ئە وە ی کردوو کە چی هیئاویە تی، پاشان بە لێنیان بە یە کتری داو کە جاریکی تر نە یە نە وە، لە ترسی ئە وە ی نە وە کو لاو کانی قورەیش پێیان بزائن. بە هاتنی ئەوان سەریان لی بشیویتی. لە شەوی دوو مەدا هەرسێکیان دینە وە، هەریە کە یان وایدە زانی دوو هاو ئە کە ی نە هاتوون لە بەر ئە و بە لێنە ی لە پێشدا دا بوویان، کاتی ک لە پۆزیان لی بوو وە لە پێگادا بە یە ک گە یشتن، سەرزە نشتی خۆیان کردو پاشان بە لێنیان دا کە نە یە نە وە. لە شەوی سیه مەدا دیسان هاتنە وە کاتی ک بە یانی گە رانە وە بە لێنیان دا کە جاریکی تر شتی و دووبارە

^۱ فاطر (۸).

^۲ الشعراء (۳).

^۳ الکهف (۶).

نەكەنەو، پاشان لە یەكتری جیاپونەو. ئەو بەیانیه ئەخنەسی كۆپی شەریق گۆچانەكەى مەلگرت و پاشان چوو بۆلای ئەبوسوفیان لە مالهو، پیتی وت: ئەبو حەنزەلە (حنظلة) تۆ پات چیه لەوێ كە بیستووتە لە موخەمەد؟ وتی: ئەبو سەعلەبە، سویند بە خودا شتی وام لى بیستوو دەزانم و دەشزانم مەبەست چیه پیتی، شتی واشم گوی لى بوو ماناكەى نازانم و نازانم مەبەست چیه پیتی. ئەخنەس وتی: سویند بەوێ تۆ سویندت پى خوارد منیش مەروام. پاشان لەلای مەستاق پۆشت بۆلای ئەبو جەهل. چووەلای لە مالهو وتی: ئەبو حەكەم پات چیه لەوێ كە بیستووتە لە موخەمەد؟ وتی: چیم بیستوو؟ وتی: ئیمە و نەوێ پكەبەریمان بوو لەسەر پێزو شانازی بەخۆكردنەو، ئەوان دەیانبەخشی و ئیمەش دەمانبەخشی، ئەوان تووشى ناپەختى هاتوون و ئیمەش مەرتووشى هاتوون، ئەوان خواردنیان داو بە خەلك و ئیمەش خواردنمان داو بە خەلك مەتا كاتیك بە ئەژنودا كەوتین مەرت پێش پێشینمان كردوو لەسەر ئەوشتانەى كە جیى پێزێنمان بوو، (ئیستاش) دەلێن: ئیمە پێغەمبەرمان مەیه لە ئاسمانەو نیکای بۆدیت، كەى ئیمە بەمە دەگەین؟ واتە: ئیمە ناتوانین ئەمە بەدەست بێنین، سویند بەخودا مەرگیز بپوای پى ناكەین و بە راستى دانانیین و نایسەلمینیت. وتی: ئەخنەس لەلای مەستاق بەجیى هیشت^۱ پاشان خودای گەرە دەفەرموویت: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَصَبْرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا ۚ وَأَوْدُوا حَقَّ آلِهِمْ نَصْرًا﴾ زۆر لە پێغەمبەرانى پێش تۆ (مەروەك ئیستەى تۆ) بە درۆزن ژمێردران و وێپرای بپوای پى نەكران و ئازاردانیشى مەرتخۆپاگرمانەو. مەتا یارمەتى ئیمەیان پى گەشت. ئەمە دلدانەو سەرلیخۆش كردنێك بوو لەسەر ئەو بپوانەمیانەى گەلەكەى و فەرمان پى كردنى بە خۆپاگرى وەك چۆن پێغەمبەرە لیبراو نەبەزەكان (أولو العزم) خویان پاگرت بەلێنى سەركەوتنیشى بەمە داوەك ئەوانى سەرسەخت و زالى كردن و پاشەپۆزیش مەرتبۆ ئەوان بوو دواى بپوانەمیان و تووش هاتنى ئەو مەموو ئازارو ئەشكەنجە زۆرە، لە دنیا یارمەتى دران و لە پۆزى قیامەتیشدا سەركەوتن مەرتبۆ ئەوانە. بۆیه دەفەرموویت: ﴿وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾ بەلێنى خوداش بە هیچ كەسێك ناگۆریت چونكە خۆى بەلێنى سەركەوتنى داو بە عەبدە خاوەن باوهرەكانى لە دنیاو لە قیامەتدا. وەك دەفەرموویت: ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ۖ إِنَّهُمْ لَمُومِنُونَ ۖ وَلَٰكِن جُنَدَنَا لَهُمُ الْفَالِغُونَ﴾^۲ بێگومان پێشتر بەلێنمان دا بە عەبدە پەوانەكراوەكانمان، كە مەرت ئەوان یارمەتى دەدرین. دیاریشه مەرتسوپای ئیمە سەردەكەویت. وە دەفەرموویت: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ

^۱ ابن هیشام (۲۳۷/۱) فەرموودهیهكى مۆرسەلە.

^۲ الصافات (۱۷۱-۱۷۳).

قَوِّىْ عَزِيزٌ^۱ ﴿۱﴾ خودا خوى برپارى داوه: بىگومان منو پيغه مبه ره كانم خودا (خاوهن) تواناي به ده سته لاتة. لي ره دا ده فەر موويت: ﴿وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَّبَائِ الْمُرْسَلِينَ﴾ دياره تو دهنگو باسى پيغه مبه رانت زانيوه، كه چون يارمه تى دران و سر كه وتن به سر نه وانه ي كه له هوزده كه ياندا برپويان پى نه ده كرد، توش چاو له وانه بكه و به ريگه كه ي نه واندا برپو. پاشان خوداي مه زن ده فەر موويت: ﴿وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ﴾ نه گەر تو به لاتة وه گرانه كه به دهنگته وه نه هاتوون ﴿فَإِنْ أَسْتَطَعْتَ أَنْ تُبَدِّلَ نَفَقَ فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ﴾ سا نه گەر له توناي دايه تونيليك له م زه مينه دا هه لكو ليت يان په يزيك كه پيدا سر كه ویت بو ناسمان. عه لی كوپى نه بوته لحه له ئيبنو عه بباسه وه وتی: (النفق) واته: تونيل، به وتونيله يدا برپوي ﴿فَتَأْتِيهِمْ بَآيَةٌ﴾ به لگه يه ك بو نه مانه بيى يان نه گەر له توانا دايه په يزه يه ك بيتيت سر كه ویت پيدا به لگه يه كيان بو بيتيت له م به لگه ي من چاكتريت كه من بوم هيوان بويان بيته^۲ قه تاده و سوددى و كه ساني تريش هه ر وايان وتووه^۳ خوداي مه زن ده فەر موويت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ نه گەر خودا مه يلى لى بووايه، هه مووياني شاره زاي راسته پى ده كرد، ئيترا ناييت تو له پيى نه زانان بيت. نه م نايه ته وهك نه و نايه ته وايه كه خوداي گه وره ده فەر موويت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا﴾ نه گەر خودا مه يلى لى بووايه، هه رچى له م زه مينه دايه تيكر باوه پريان ده هيئا. عه لی كوپى نه بوته لحه له ئيبنو عه بباسه وه له م نايه ته دا ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ﴾ وتی: پيغه مبه رى خودا (ﷺ) زور به ته نگه وه بوو كه هه موو خه لكى برپا بيتن و شويني بكه ون له سر راسته پى برون. خوداي گه وره ش ناگاداري كردووه، كه جگه له وانه ي كه خودا له پيشدا له كتيبى يه كه مدا به به خته وه ر باسى كردووه، باوه پناه يتن.^۴ ﴿إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ﴾ هه ر نه وانه گویت لى ده گرن كه ده بيستن. واته: بىگومان نه وانه گوى بو بانگه وازه كه ت ده گرن. وهك له م نايه ته ي تر دا كه خوداي مه زن ده فەر موويت: ﴿لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا

^۱ المجادلة (۲۱).^۲ الطبرى (۳۳۸/۱۱).^۳ الطبرى (۳۳۸/۱۱).^۴ يونس (۹۹).^۵ الطبرى (۳۴۰/۱۱).

وَيَحَقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿١﴾ نه وانهی به دل زیندوون له خودایان بترسینیت و قسهی خودا دهر باره‌ی خودانه ناسان به جی بگات. وه ده‌فه رموویت: ﴿وَالْمَوْتِ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ مردووه کانیش خودا زیندوویان ده‌کاته‌وه و پاشان بولای خوی ده‌گه‌ریت‌وه. مه‌به‌ست پیی خودانه ناسانه چونکه نه‌وانه دلیان مردووه، بویه خودا وه‌ک لاشه‌ی مردو و ناوی هی‌ناون. خودای مه‌زن که ده‌فه رموویت: ﴿وَالْمَوْتِ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ نه‌مه له شیوه‌ی گالته و سوکایه‌تی پی‌کردن و به‌سهردا خو‌رینه.

﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۳۷) وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَالِكُمْ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمُّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَأِ اللَّهُ يُضِلَّهُ وَمَنْ يَشَأِ يُجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ

مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٩﴾

بت په‌رستان داوای نیشانه ده‌که‌ن

خودای مه‌زن ده‌فه رموویت: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ﴾ ده‌لین: بوجی نیشانه‌یه‌کی له‌یه‌ن په‌روژه‌رنده‌یه‌وه بؤ نه‌هاتووه‌ته‌خواره‌وه. واته: شتیکی ده‌رئاسا (غیره سروشتی) به‌وشیوه‌یه‌ی نه‌وان ده‌یانه‌ویت داوای ده‌که‌ن وه‌ک خودای مه‌زن ده‌فه رموویت: ﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا﴾^۱ وتیان: به‌وات پی‌ناهینین تا له‌م زه‌مین‌ده‌دا کانیه‌کمان بؤ مه‌لده‌قولینیت ﴿قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يُنْزِلَ آيَةً وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بلی: خودا توانای هه‌یه هه‌ر نیشانه‌یه‌ک (خودا مه‌یلی لیبت) بینیریت، به‌لام نه‌وانه زوربه‌یان نه‌زائن. واته: هه‌ر خودا خوی توانای هه‌یه، به‌لام له‌کارزانی خودا خویه‌تی نه‌و شته دواده‌خات، نه‌گه‌ر نه‌و نیشانانه بینیریت به‌پی داوای خه‌ک داوای نه‌وه‌ی که برانه‌هینن، زور سزایان دهادت، وه‌ک چون سزای گه‌له‌پیشووه‌کانیدا. وه‌ک خودای گه‌وره ده‌فه رموویت: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَآلَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخَوِيفًا﴾^۲ نیمه که نیشانه‌کانمان نه‌ده‌نارد، هه‌ر بؤ نه‌وه‌بوو پیشینه‌کان به‌درویان ده‌زانی. وشریشمان به‌ناشکرا دا به‌سه‌موود، که‌چی ناهه‌قیان له‌گه‌ل کرد،

^۱ یس (۷۰).

^۲ الاسراء (۹۰).

^۳ الاسراء (۵۹).

ئىمه هر بۆ ترس و بهر نان نيشانه كان ده نيرين. وه ده فرمويت: ﴿إِنْ شَأْ نُزِّلَ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةٌ فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾^۱ نه گهر ئىمه مه يلما ن ليبيت نيشانه يه كيان له ناسمانه وه بۆ ده نيرين كه مليان له بهرى كه چ بكن.

مه به ست به نوممه تا چيه

خوداى مه زن ده فرمويت: ﴿وَمَنْ دَابَّتْ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَيْرٌ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ هر زينده وه ريك له زهويدا ده گهر يت و هر مه ليك به بال ده فرپيت مه مويا ن كومه لانيكى وهك ئيوه ن. مو جاميد وتى: ﴿أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ واته: كومه ليكن وهك ئيوه، هر كومه له و به ناوى خوى ناسراوه^۲ قه تاده وتى: مروه كومه ليكن، جنوكه كومه ليكن^۳ سوددى وتى: ﴿إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ واته: دروستكرا ويكى وهك ئيوه^۴ ﴿فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ ئىمه له ناو نه م كتيبهدا هيچ شتيكمان له بيرنه چووه. واته: مه مو زانياريه كه يان له لاي خودايه، هيچيك له و كومه لانه ي له بيرنا چيت له پوزى و به پيوه بردنيان له زهوى يان له دهريادا وهك يهك ناگاي لتيانه وهك ده فرمويت: ﴿وَمَنْ دَابَّتْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۵ له م زه مينه مه رشتيك ده جوليتيه وه گشتى پوزى له سهر خودايه، ده زانيت بنكه ي له كوييه و له كيدا خوى حه شارداوه. مه مووى له نوسراوى دياريدايه (اللوح المحفوظ). واته: ناوه كانيان و ژماره يان و جى و شوي نيانى ديارى كردووه، ناگاي له جوله جول و جى و شوي نiane. وه له نايه تيكي تر دا خوداى مه زن ده فرمويت: ﴿وَكَايْنٍ مِّنْ دَابَّتْ إِلَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾^۶ نقر گيانله بهر مه ن پوزى بۆ خويان مه لئاگرن، خودا به وان و به ئيوه ش پوزى ده دات هر نه وه بيسه رو زانايه. پاشان لي ره دا ده فرمويت: ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾ له پوزى قيامه تدا نه مانه گشتى له لاي په روه ردگارى خويان كوده كرينه وه. ئيبنونه بي حاته م پيوايه تى كردووه له ئيبنو عه بياسه وه له م نايه ته دا ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾ وتى: (حشر)

^۱ الشعراء (٤).

^۲ الطبرى (٣٤٥/١١).

^۳ الطبرى (٣٤٥/١١).

^۴ الطبرى (٣٤٥/١١).

^۵ هود (٦).

^۶ العنكبوت (٦٠).

واته: مردن و تراویشه: (حشرها) واته: پوڙی زیندو و کړنه وهی که پوڙی قیامه ته. وهك خودای مه زن ده فـرموویت: ﴿وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾^۱ هرکاتیک گیانه به رانی کیوی کورانه وه. عه بدوپره زاق پیوایه تی کړیوه له نه بوهوره یرده وه له م نایه ته دا ﴿إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾ وتی: خه لکی مه موو کړده کړینه وه له پوڙی قیامه تدا زینده وده رو نه وهی ده پروات به زه ویداو بالدارو گشت شتیک کړده کړینه وه، دادپه روهری خودا له وپوڙده دا به و نه ندازه یه، مه قی گیانه به ری شاخدار به سهر کوله وه (بی شاخه وه) ناهیلیت و پاشان ده فـرموویت: بینه وه به خول. نا له وپوڙده دا خودانه ناس ده لیت: ﴿يَلَيِّنَنَّ كُتُبًا رَبَّاءُ﴾^۲ نای خوزگه گل بوومايه^۳.

خودانه ناس که پرو لاله و له تاریکیدا خوول ده خوات

خودای مه زن ده فـرموویت: ﴿وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا صُغُرُكُمْ فِي الظُّلُمَاتِ﴾^۴ نه وکه سانه ی نیشانه کانی نیمه یان به درو زانی، که پرو لالو له تاریکیدا خوول ده خون. واته: وینه یان له نه قامی و نه زانی و بی ناوه زیدا وهك که پیک وایه که هیچ نه بیستیت و لایک که هیچ قسه نه کات له گه ل نه وه شدا له تاریکستانیکدایت هیچ نه بینیت. نه مه چون راسته پی ده گریته به ریان نه وهی که تی که وتووه لیی دیته دهر وهك خودای گوره ده فـرموویت: ﴿مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ﴾^۵ صم بکم عنی فهم لا يرجعون^۶ نه مانه به وینه ی که سانیک چون، که خه ریکی مه لکردنی ناگریک بوون، هر که پوشنایی ناگر ده ورو به ری پوشن کردن، خودا پووناکیه که ی بردن و له تاریکاییه کی وادا ویلی کردن هیچ پووناکیه کیان نه ده بینی، که پن، کوین، لالو، ناتوانن بگه پینه وه. وه له نایه تیکی تریشدا ده فـرموویت: ﴿أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَفْشِلُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ، مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ، مَخَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَكَدُهُ لَمْ يَكْدِرْهَا وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ﴾^۷ یان وهك له تاریکستانیک له زه ریایه کی بی په یدا شه پؤل له سهر شه پؤل دایپوشیت له لای ژوورشی مه ورییت، تاریکایی له سهر تاریکایی هرکاتیک ده سستی خوئی ده رخات له وانه یه هر

^۱ التکویر (۵).

^۲ النبأ (۴۰).

^۳ الطبری (۲۴۷/۱۱).

^۴ البقرة (۱۷ - ۱۸).

^۵ النور (۴۰).

نه بيبيئيت، هه ركه سيك خودا پووناكي نيشان نه دات هيچ پووناكيه كي ده ست ناكه ويئت. هه ريويه خوداي گه وره ده فهرموويئت: ﴿مَنْ يَشَأِ اللَّهُ يُضِلَّهُ وَمَنْ يَشَأِ اللَّهُ يُجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ كه سيك خودا بيه ويئت گومپاي بكات ده يكات و كه سيكيش بيويئت بيخاته سهر راسته پي ده يخات. به مه يلي خوي هه رچي خوي بيه ويئت ده يكات و كاروباري دروستكراوه كاني له ژيرده ستي خويديايه.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمْ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ﴿٤٠﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾

به لگه هينانه وه له سهر بت په رستان كه له كاتي سزادا ته نيا داوا له خودا ده كه نه

خوداي مه زن ده فهرموويئت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمْ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ بلي: نه گهر خودا به لايه كتان بو بنيريت يان پوذي قيامه تتان به سهردا بيئيت نايا نه وكاته جگه له خودا هانانان بو كه سي تر ده بهن؟ نه گهر نيوه راستگون (راستي بليين) خوداي گه وره باسي نه وه ده كات كه هه ر خوي ئاره زوي له هه رشتيك بيئت ده يكات و ده سته لاتداره به سهر دروستكراوه كانيداو كه س بوي نيه ده ست بخاته كاري و هيچ فه رمانيك له باره ي دروستكراوه كانيه وه بگورپيت، به لكو خودا تاك و ته نيايه و شه ريكي نيه و داواي لي بكريت بو كه سيك مه يلي ليبيئت داواكه ي لي وهرده گريئت. واته: جگه له خودا داوا له كه س مه كه ن كه ده زانن نه ونه بيئت كه سي تر ناتوانيئت نه و سزايه تان له سهر لابيئات. هه ريويه ده فهرموويئت: ﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ نه گهر راست ده كه ن. پاشان خوداي گه وره ده فهرموويئت: ﴿بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ﴾ نه خير، نه وسا هه ر هانا بو خودا ده بهن، نه گهر خودا خوي مه يلي ليبيئت به لاتان له سهر لاده بات و نه وشتانه تان له بيرده چيئه وه كه (نيستا) به شه ريكي خودايان ده زانن، واته: له كاتي ته نگانه دا جگه له خودا هانا بو هيچ كه سيكي تر نابه ن و بته كان و نه وانه ي كردبوتان به شه ريكي خودا به جيتان ده هيلن و ده پون. وهك خوداي گه وره له نايه تيكي ترده ده فهرموويئت: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ

إِلَّا إِيَّاهُ^۱ هەرکاتیک لەناو دەریادا تووشی ناپه‌حه‌تیه‌ک هاتن، هه‌موو نه‌وانه‌ی که هاواریان لی ده‌که‌ن
ون ده‌بن جگه‌ له‌ خودا. پاشان خودای که‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ
بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ﴾ نێمه‌ بۆ سه‌ر هه‌ر که‌لانی‌ک له‌ که‌لانی پێشوتر (پێغه‌مبه‌رمان)
په‌وانکردوه‌، تووشی هه‌زاری و ته‌نگانه‌ و ده‌ست کورتی و نه‌خۆشی و نیش‌ونازار کردوه‌ بۆ نه‌وه‌ی لی‌مان
بلا‌ئینه‌وه‌ و که‌ردنکه‌چ بکه‌ن. وه‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا﴾ ده‌بی‌ت بۆچی که‌
به‌لاشمان به‌سه‌ره‌ی‌نان له‌به‌رمان نه‌پارانه‌وه‌؟ واته‌: ده‌بوایه‌ که‌ تووشی نه‌و نه‌خۆشی و هه‌زاریه‌مان
کردن هانایان به‌یتایه‌ و لی‌مان بپارایه‌ نه‌ته‌وه‌ ﴿وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ به‌لام (له‌جیاتی نه‌وه‌ی دلیان
داچلکه‌تیت و نه‌رم بی‌ت) په‌ق بوو. ﴿وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ شه‌یتانی‌ش کاره‌کانی
وا له‌به‌ر پاراندبوونه‌وه‌ له‌سه‌ر خودانه‌ناسی و لاساری و تاوانباری خۆیان هه‌ر به‌رده‌وام بوون ﴿فَلَمَّا
نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ﴾ کاتیک نه‌و هه‌موو نامۆزگاریانه‌یان (کرا) له‌بیریان چوو، واته‌: پشگوییان خست و
له‌بیرخۆیان برده‌وه‌، وه‌ک نه‌وه‌ی هه‌ر نه‌یان بیست‌بی‌ت ﴿فَتَحْنًا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَقٌّ إِذَا فَرِحُوا
بِمَا أُوتُوا﴾ ده‌رگای به‌خته‌وه‌ریمان گشتی بۆ کردنه‌وه‌ مه‌تا که‌وتنه‌ خۆشی و شادی و له‌ هیچ شتی‌ک
که‌میان نه‌بوو، نه‌مه‌ش مۆله‌تدان و ده‌ست لی‌ش‌لکردنی‌ک بوو له‌لایه‌ن خوداوه‌، په‌ناده‌گرین به‌ خودا له‌
پلان و نه‌خشه‌کانی. هه‌ریۆیه‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ﴾ نه‌وسا له‌په‌ر نا‌کاوی‌ک
به‌رتوپه‌یی خۆمان خست و هه‌موو بێ هیوا مانه‌وه‌ له‌ هه‌موو چاکه‌یه‌ک والیبی له‌ نێبنو عه‌بباسه‌وه‌
وتی: (مبلس) واته‌: بێ هیوا. هه‌سه‌نی به‌سری وتی: هه‌رکه‌سی‌ک خودا ده‌رووی لی‌کرد‌بی‌ته‌وه‌ وای
نه‌زانی که‌ خودا تاقی ده‌کاته‌وه‌ و پلان و نه‌خشه‌ی بۆداناوه‌، نه‌وکه‌سه‌ بۆچوون و تیپوانینی نیه‌. وه‌
هه‌رکه‌سی‌ک نه‌داری پووی تی‌کرد وای نه‌زانی که‌ خودا تاقی ده‌کاته‌وه‌، نه‌وکه‌سه‌ بۆچوون و تیپوانینی
نیه‌، پاشان نه‌م نایه‌ته‌ی خویند ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَقٌّ إِذَا
فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ﴾ وتی: سویند به‌ په‌روه‌ردگاری که‌عه‌ پلان و نه‌خشه‌یه‌
(خودا) بۆ نه‌مانه‌ی داناوه‌، پێویسته‌یه‌کانیان پێدراوه‌ پاشان لی‌یان وه‌رگیراوه‌ ته‌وه‌ و تۆله‌یان لی‌
سه‌ندراوه‌. نێبنو نه‌بی حاته‌م پێوایه‌تی کردوه‌^۲ ﴿فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

^۱ الاسراء (۶۷).^۲ الدر المنثور (۲۷۰/۳)، ابن أبي حاتم (۱۲۹۱/۴).

ئیتەر نه وکەسانه ی که پیشه یان هر ناهه قی بوو، دوابراو بوونو سوپاس بو خودای پهروه ردگاری
هه موو دونیا.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَرَكُمْ وَخَنَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ أَنْظِرْ كَيْفَ
نُصْرِفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنْكَمَ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا
الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ أَمَنَّ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا يَمْسُهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾﴾

خودای مه زن دهفه رموویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿قُلْ﴾ بلی: به و خودانه ناسه یاخیانه ﴿قُلْ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَرَكُمْ﴾ پیم بلین نه گهر خودا ههستی گوی و سومای چاوتان لی بسینیت،
وهك چون پیی دان ناواش لیتان بسینیت وه. وهك له ئایه تیکی تردا دهفه رموویت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ
وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ﴾^۱ نه وه (خودا) که ئیوهی وه دیهیناوه و گوی و چاوو دلی دانی.
هه لده گریت مه به ست پیی وه رنه گرتنی سودبیت لیان، سودی دینی. بویه دهفه رموویت: ﴿وَخَنَمَ عَلَى
قُلُوبِكُمْ﴾ له سه ر دله کانیشتان مۆر دابنیت. وهك له ئایه تیکی تردا دهفه رموویت: ﴿أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَرَ﴾^۲ یان خاوه نی نه م گوی و چاوانه تان پییه؟ وه دهفه رموویت: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ
بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ﴾^۳ بزانی خودا ده بیته له مبه ره له نیوان مۆفو دلیدا. پاشان دهفه رموویت: ﴿مَنْ إِلَهُ
غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ﴾ کی ده توانیت جگه له خودا بتانداته وه. نه گهر لیتی سه ندنه وه، که س ناتوانیت خودا
خوی نه بیت پیتان بداته وه. بویه دهفه رموویت: ﴿أَنْظِرْ كَيْفَ نُصْرِفُ الْآيَاتِ﴾ ده بهروانه ئیمه چون
نیشانه کان بو نه وان شی ده کهینه وه. واته: زۆر به چاکی نیشانه کان پوونو ناشکراو شی ده کهینه وه که
هه موو به لگن له سه رنه وهی که هیچ په رستراویک نیه بشیت بو په رستن جگه له خودا. نه وشتانه ی
بیجگه له خودا ده په رستن هه موو پرپوچ و سه رلیشتیان نه بیت شتیکی ترنیه ﴿ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ﴾
هیشتا هه ر خویانی لی لاده دهن و پشتی تی ده که ن دوی نه م پوونکردنه وهیه و ده بیه له مبه ره له پیی

^۱ الملك (۲۳).^۲ یونس (۳۱).^۳ الانفال (۲۴).

خه لکدا که شوینی بکه ویت. وه ده فەرموویت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنْتُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَفْتَةً﴾ بلی: به من بلین: نه گه ر به لای خودا له پریک و ناگاتان له خوتان نه بیت بدات به سه رتاندان ﴿أَوْ جَهْرَةً﴾ یان به شیوه یه کی ناشکرا ﴿هَلْ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ﴾ جیا له وانه ی که نامه قی ده که ن کی قرده بیت و تیداده چیت؟ واته: ته نیا نه وسته مکارانه له ناوده چن که شهریک بۆ خودا داده نین نه وانه ی خودایان په رستووه و شهریکیان بۆ دانه ناوه پزگاریان ده بیت و هیچ خه م و خه فه تیکیان نیه. وه ک نه م نایه ته که خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ نه وکه سانه ی بپروایان به خودا هیناوه و بپرواکه یان تیکه لی نامه قی نه کردوه، پاشان ده فەرموویت: ﴿وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ﴾ هر پیغه مبه ریک ده نیترین پیی ده شپیترین که مژده ده رو ترسینه ریبت. واته: مژده بده ن به عهده خاوه ن باوه پره کان به چاکه و ترسینه ریش بن بۆ خودانه ناسان به توله ی گران و به لای سه خت. بویه ده فەرموویت: ﴿فَمَنْ ءَامَنَ وَأَصْلَحَ﴾ هر که سیك بپروای هینا و ناکارچاک بوو. واته: به دل بپروای هینا به وه ی که پیغه مبه ران هیناویانه و ناکاری چاکیشی کرد به شوینکه وتنیان ﴿فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ نه هیچ ترسی له سه ره و نه هیچ خه میکی دیته به ر. واته: له باره ی نه وشتانه وه که پووبه پرویان ده بیت و وه نه وشتانه ش که له دنیا دا به جییان هیشتووه و له ده ستیان چووه و ماوه ته وه، خودا خوی ناگای له وشتانه یه که له دویان به جیماوه و ده پیاریزیت بویان. پاشان ده فەرموویت: ﴿وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا يَمْسُحُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ نه وانه ی نیشانه کانی نیمه یان به درو داده نا له سزای نه و نافه رمانیه گرفتاری نازارده بن، واته: تووشی سزاده بن به هوی بپروانه گردنیا ن به وپه یامانه ی که پیغه مبه ران (سه لامی خودایان لیبت) بویان هینان و ده رچوونیا ن له فرمان و گوپراهی خودا و هه ستانیا ن به شکاندنی نه و سنورانه ی که خودا قه ده غه ی کردبوو لییان.

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ﴾ ٥٠ ﴿وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّهُمْ بَيِّنُونَ﴾ ٥١ ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ ٥٢

وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ

عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهْلَةٍ ثُمَّ تَابَ بِعَمَلِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾

پیغمبر (ﷺ) خاوهنی که نجینه کانی خودانیه و شتی نادیاریش نازانیت

خودای مه زن دهفه رموویت به پیغمبره کی (ﷺ): ﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ

الْغَيْبِ﴾ نهی موحه ممد (ﷺ) بلی: من به نیتوهم نه وتووه خاوهنی که نجینه کانی خودا منم نه شم

وتووه له نهینیه کانیسی ناگادارم. بوشم نیه دهست له وکارانه بدهم چونکه نهوانه په یوهندی خودای

که ورده ویه، هرشتیک خودا ناگادارم نه کات من هیچی لی نازانم ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ﴾ پیشم

نه وتوون که من فریشتهم. به لکو ناده میه کم له ناده میه کان و نیگام بو ده کریت له لای خودای مه زنه وه

به و نیگایه پیزی لی گرتووم کردوویه تیه به هرده یه که به سهرمه وه هر بویه دهفه رموویت: ﴿إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا

يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾ ته نها من شوینکه وتی نه وهم که خودا پیی پاگه یاندووم. بستیک و که متر له بستیکیش لی

دهرناچم ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ﴾ نایا کوپرو چاوساغ وه که یه کن؟ واته: نه وهی شوینی هه ق

که وتووه و شاره زا کراوه لی و نه وهش که نه و پیگه یه ی ون کردووه و گومرپا بوه وه که یه کن؟ ﴿أَفَلَا

تَنفَكَّرُونَ﴾ دهی بوی بیرناکه نه وه؟ نه م نایه ته وه که نه م نایه ته وایه که خودای که ورده دهفه رموویت:

﴿أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَنْذَرُ أَكْثَرُ أَكْثَرُ﴾ نایا که سی که بپوای واییت

نه وهی له په روه ردگارته وه بو تو هاتووه ته خواره وه هه مووی پاسته، وه که نه وکه سه یه که کوپرییت.

نه م بیرکردنه ویه (تیرامانه) هر بو خاوهن ناوه زانه. پاشان دهفه رموویت: ﴿وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ

أَن يُحْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ﴾ به م قورئانه تو نهوانه بترسینه، که له پوژی

کوبوونه وه له باره گای په روه ردگاریان ده ترسن و جکه له و نه دوستیان هه یه و نه تکاکار. واته: نهی

موحه ممد (ﷺ) به م قورئانه نه وکه سانه بترسینه، ﴿إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ﴾^۲ که

^۱ الرعد (۱۹).

^۲ المؤمنون (۵۷).

له ترسی په روه ردگاریان تووشی لیوه له رزی دهبین ﴿وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ﴾^۱ وه له په روه ردگاریان ده ترسنو له خراپه و سه ختی لیپرسینه وه ده ترسن. واته: نه وکه سانه ی که ده ترسن له پوژی قیامت له به ردهم په روه ردگاریاندا کوبکړینه وه، جگه له خودا هیچ که سیك نیه هاناو لاله ی لاکړیت و له سزای خودا پزگاریان بکات و نه گهر مه یلی لیبیت سزایان بدات. به و قورئانه بترسینه ﴿لَعَلَّهُمْ يَنْقُوتَ﴾ به لکو له خودا ترسن. واته: له م پوژه بیان ترسینه که هیچ ده سته لاتداریکی تیدانیه جگه له خودای مه زن. تا کاربکه ن بو نه و پوژه به شیوه یه کی وا که خودا له سزای خوی پزگاریان بکات و به چه ندین جار پاداشاتی گهره یان بداته وه له سر نه وکاره یان.

رېگه نه دان به پیغه مېهر (ﷺ) که هاو له کهم ده ستو هه ژاره کان دهر بکات له ده وری خوی، فرمان پیدانی به پیزلینایان کاتی هاتنیان بولای

خودای مه زن ده فرمویت: ﴿وَلَا تَقْرُؤْ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾^۱ نه وکه سانه دهرمه که هه موو شه ویک و نیواران هاناده به نه بهر په روه ردگاریان بو په زامه ندی نه و هه ولده دهن و خویان ماندوده کهن. واته: نه ی موحه ممد (ﷺ) نه و هه ژارو لاوازانه له خوت دوورمه خه ره وه، به لکو بیانکه به هاوده م و که سه نزیکه کانی خوت. وهك خودا له نایه تیکی تردا ده فرمویت: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الدُّنْيَا وَلَا تُطِيعَ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ، عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾^۲ هه رتو له گه ل نه وانه به به یانینان و نیواران له په روه ردگاریان ده پاپړینه وه و ته نیا په زای نه ویان ده ویت و چاو له وانه وهرمه گپړه بو ژیری پر زه رق و به رقی نه م دونیا یه، گوی له که سیك مه گره که نه مانهیشت دلی یادی نیمه بکات و له هه رشوینیک ناره زوی خوی و کاری له پاده ده رچوون که وتووه. ﴿يَدْعُونَ رَبَّهُمْ﴾ واته: خه ریکی خودا په رستینه و له خودا ده پاپړینه وه. ﴿بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾ سه عیدی کوپی موسیب مواهیدو حه سه ن و قه تاده وتیان: مه به ست پی نویژه فره زه کانه. نه مه وهك نه و نایه ته وایه که خودای گهره ده فرمویت: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾^۳ په روه ردگارتان فرمویه تی: لیم بیاپړینه وه به ده نگتانه وه دیم. واته: داواکه تان لی وهرده گرم ﴿يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ واته: مه به ستیان

^۱ الرعد (۲۱).^۲ الکهف (۲۸).^۳ غافر (۶۰).

به وکارانه یه ته نیا ره زامه ندی خودای گه وره یه و زور به دلسوزیه وه نه و عیباده ت و خوداپه رستیه ده که ن
﴿ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ ﴾ تو هیچ کارت به سر کاری نه وانه وه
نه بیت نه وانش هیچ کاریان به سر توره نیه. وهك نوح (سه لامی خودای لیبت) له وه لامی
نه وکه سانه دا وتی: کاتیک که پیانوت: ﴿ اَنْتُمْ لَكُمْ وَاتَّبَعَكَ الْاَزْدَلُونَ ﴾ ۱۱۱ قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿ ۱۱۲ ﴾ اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلَيَّ رَئِي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿ ۱۱۳ ﴾ وتیان: چون بپوات پیده کهین؟ تو هر هر هزارو
نه داره کان شوینت که وتوون. وتی: من جوزام نه وان له پیشدا چیان ده کرد؟ لیپرسینه وه یان ته نیا
له سر په روه ردگارمه نه گه ر بزائن و تیگه ن. واته: لیپرسینه وه یان له لای خودای مه زنه و من هیچ کاریکم
به سر نه وانه وه نیه وهك چون نه وان هیچ په یوه ندیه کیان به سر منه وه نیه. ﴿ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ
الظَّالِمِينَ ﴾ نه گه ر تو نه مانه ده ربکه یت، غه دریکه له خوتی ده که ی. ﴿ وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ ﴾ نیمه ناوا ده مانه ویت هه ندیک له وان به هه ندیکیان تاقی بکهینه وه. واته: به یه کتری تاقیمان
کردنه وه ﴿ لَيَقُولُوا أَهْؤُلَاءِ مِنْ آلِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيِّنَاتٍ ﴾ هه تا بلین: چون خودا له ناوماندا هر نه مانه ی بهر
چاکه ی خوی خستوه. چونکه پیغه مبری خودا (ﷺ) زوربه ی شوینکه وتووه کانی له سره تای
هاتنیه وه له که سه هه زارو که م ده سته کان بوون له ژنان و پیاوان و به نده و که نیزهك. له پیاوه
که وره کان شوینی نه که وتن چه ندکه سیك نه بیت. وهك چون هوزه که ی نوح به نوحیان وت: ﴿ مَا
زَنَّاكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا زَنَّاكَ اَتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِي هُمْ اَرَادُنَا بِادِي الرَّايِ ﴾ ۱ وهك نیمه ده ت
بینین نه مانه شوینی تو که وتوون و هه زارو که م ده ست و بی ناوه زن. وهك چون هیره قل پاشای پومه کان
پرسیاری کرد له نه بوسوفیان له وپرسیارانیه که لیی ده کرد پیی وت: نایا پیاوه گه وره کان شوینی
ده که ون یان هه زارو که م ده سته کان له خه لکی؟ نه بوسوفیان وتی: هه زارو که م ده سته کان. وتی:
نه وانه ی شوینکه وته ی پیغه مبه رانن، مه به ست نه وه یه بت په رسته کانی قورپه یش گالته یان ده کرد
به وکه سانه ی برپایان هینابوو له هه زاره کانیان و ده سته لاتیان به سر هه رکه سیکیان دا ببوویه نازاریان
ده داو ده یانوت: ﴿ اَهْؤُلَاءِ مِنْ آلِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيِّنَاتٍ ﴾ چون خودا له ناوماندا هر نه مانه ی بهر چاکه ی
خوی خستوه. واته: خودا نه مانه ی شاره زانه کردوه بۆ چاکه نه گه ر واپوویه نه مان پیشی نیمه

۱ الشعراء (۱۱۱-۱۱۳)

۲ هود (۲۷).

نە دە کە وتن لە چاکە داو ئیمە ی وازلی نە دە هیئا. وە ک وتیان: ﴿لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ﴾^۱ ئە گەر هیچ شتیکی باشی تێدا بوایە، پێش لە ئیمە بۆی نە دە چون وە ک لە ئایە تیکی تریشدا دە فەر مووێت: ﴿وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِمُ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا﴾^۲ هە رکاتی ک نیشانە دیارە کانی ئیمە یان بۆ دە خویندریته وە خودانە ناسان بە خاوەن باوە پان دە لێن: کام لا مالی خوشترە و دیوە خانی لە بارتەرە؟ خودای گەرەش لە وە لامی ئە وە دا دە فەر مووێت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثْنًا وَرِيًّا﴾^۳ ئای کە چە ند بە رە مان لە پێش ئە وانە دا لە ناو برد کە لە وانە کە ل و پە لی ناو مالیان پێکترە بە دیمە ن لە مان جوان تر بوون. خودای گەرە لە وە لامی ئە مانە دا کە وتیان: ﴿أَهْوَلاءَ مَنِ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِّن بَيِّنَاتٍ﴾ دە فەر مووێت: ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ ئایا خودا لە وان باشتر سوپازگوزاران ناسییت؟ کە بە گوشتارو دل و دە روونیان شوکرانە بژێرن، هە ربۆیە یارمە تیان دە دات شارە زیان دە کات بۆ سەر پێگای بە ختە وە ری و لە تاریکایی دە ریان دینیت بۆ پووناکی بە ئیزنی خۆی دە یان خاتە سەر پاس ته پێ. وە ک دە فەر مووێت: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾^۴ ئە وانە ی لە پێگە ی ئیمە دا چوونە غە زا، ئیمە ش ئە وانە بە پێگە ی خۆ مان دە بە ی نبی گومان خودا لە گە ل چاکە کارانە. وە لە م فەر موودە سە حیحە دا هاتوو: (بێگومان خودا نە سە یری پوختسارتان دە کات و نە سە یری پە نگتان دە کات، بە لکو سە یری دلتن و کارە کانتان دە کات)، پاشان خودای گەرە دە فەر مووێت: ﴿وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾ کاتی ک ئە وانە دینە لات کە بە نیشانە کانی ئیمە بپوادران پێیان بلی: دلنیا یین. واتە: پێزیان لی بگرە و وە لامی سلاوێ کە یان بدە وە و مژدە شیا بدە ری بە سۆزو بە زە یی فراونی خودا بۆ یان. هە ربۆیە خودای گەرە دە فەر مووێت: ﴿كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ﴾ پە روە ردگارتان هەر خۆی لە سەر خۆی نویسیووە بەر بە زە یی خۆیتان بخات. واتە: لە سەر خۆی داناو وە ک پێزلینان و چاکە و منە تکردنی بە سە رتاندا کە بەر بە زە یی خۆیتان بخات. ﴿أَنَّهُ مَن عَمِلَ مِنكُم سُوْءًا أَجْهَلَ لَهُ ثَمْرًا﴾ بَعْدَ مَن وَأَصْلَحَ بێگومان خودا هە رکە سی ک لە

^۱ الاحقاف (۱۱).^۲ مریم (۷۳).^۳ مریم (۷۴).^۴ العنکبوت (۶۹).^۵ مسلم (۱۹۸۷/۴).

ئێوه له نه زانی خۆی کاریکی خراب لێی پوویدات پاشان په شیمان ببیته وه و ناکاری چاک بکات. واته:
له وگوناخانه په شیمان ببیته وه که کردوویه تی وازی لێ بینیت و جاریکی تر نه که پیته وه سه ری دوا
نه ویش کاری چاک نه نجام بدات ﴿فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ بیگومان خودا له گوناخانه کانی ده بوریت و دلو فانه.
نیمای نه حمه د پیاویه تی کردوه له نه بوهره یه وه وتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموویه تی: (کاتیک
که خودا خه لکی دروستکرد له کتیه که یدا له سه ر خۆی نویوو له لای خۆی دایناوه له سه ر العرش که
بیگومان به زه یی من زاله به سه ر تو ره یما) ^۱، له هه ردوو سه حیحه که دا نه م فه رمووده یه هاتوه ^۲.

﴿وَكَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ﴾ ٥٥ ﴿قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ ٥٦ ﴿قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقْضِي الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَصِّلِينَ﴾ ٥٧
﴿قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾ ٥٨ ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمَةٍ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ ٥٩

پیغه مبه ر (ﷺ) به لگه ی بته وی به دهسته وه یه بو نه وهی که بانگه وازی بو ده کات، پاداشتا و سزاش
به دهستی خودایه و به دهستی نه ونیه

خودای مه زن ده فه رموویت: وه که له پیشه وه به چاکی پوونمان کرده وه و چه ندین به لگه و نیشانه مان
هینایه وه بو شاره زابوون له سه ر پتی راست و زه می لاساری و مشت و مرو سه ریچیمان کرد ﴿وَكَذَلِكَ
نَفْصِلُ الْآيَاتِ﴾ ئیمه ئاوا نیشانه کانی خۆمان به ته وای بو شی ده که یه وه، که خه لکی پیویستی
پییه تی ﴿وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ﴾ وه ده مانه ویت پیگه ی تاوانبارانیش پوون ببیته وه، واته: پیگه ی
تاوانباران نه وانه ی که درایه تی پیغه مبه رانیان ده کرد به ته وای ده ریکه ویت. وه به م شیوه یه ش
خویندراوه ته وه (ولیتبین سبل المجرمین) واته: نه ی موحه ممه د (ﷺ) یان نه وکه سه ی قسه ت
بو ده کریت. به ته وای پیگه ی تاوانبارانت بو ده ده که ویت. پاشان خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿قُلْ إِنِّي
نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾

^۱ احمد (۳۱۳/۲) فه رمووده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۲۹۵/۱۳) / مسلم (۲۱۰۷/۴).

بلی: من ڀڄم پي نه دراوه که نه وشتانه به رستم که نيوه ده يانپه رستن جگه له خودا، واته: بلي: هر گيز من به ناره زوي نيوه ناکه م نه گه ر بيت و شوين ناره زوي نيوه بکه وم، دياره ږيگه م ون کردووه و له راسته پي لامداوه. ﴿قُلْ اِنِّي عَلٰی بَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّي﴾ بلي: وَا مِنْ لَه لايه ن په روه ردگار مه وه به لگه ي بته وم پيدراوه. واته: شاره زام له وپه يامه ي که له لايه ن خوداوه بوم په وانه کراوه ﴿وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ﴾ که چي نيوه بپواتان پي نه کرد. واته: بپواتان به وپه يامه راسته نه کرد که له لايه ن خوداوه بوم هاتووه. ﴿مَا عِنْدِي مَّا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ﴾ نه وه ي نيوه ش بوي به په له ن، هيچي له ده ستي مندا نيه. واته: سزا. ﴿اِنَّ الْحُكْمُ لِلّٰهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَصِلِينَ﴾ فرمان هر فرماني خودايه. واته: گشت فرمانيک بولاي نه و ده گه ږيته وه. نه گه ر مه يلي ليبيت نه وه ي داواي ده که ن زو بواتان ده نيږيت، مه يليشي ليبيت دواي ده خات بواتان خودا خوي باش ده زانيت چي ده کات و له کارزانه له فرمانه کانيدا ﴿يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَصِلِينَ﴾ خودا خوي راستيتان بو باس ده کات، چاکتر لي کجيا که ره وه ش هر خويه تي، چاکترين فرمانده ره له برياره کانيدا له نيوان عه ره به کانيدا. پاشان خوداي گه وره ده فرمانوويت: ﴿قُلْ لَّوْ اَنَّ عِنْدِي مَّا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ بلي: نه گه ر نه وشته ي داواي ده که ن و به په له ن بوي به ده ست من بووايه، کاري نيوان من و نيوه هر زو دوايي ده هات. واته: نه وه ي مه قه به سهرتان بيت زو به سهرم ده هينان ﴿وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾ هر خودا سته مکاران باشت ده ناسيت. نه گه ر بو تریت: نه وه ي له م نايه ته دا هاتووه له گه ل نه و فرمانووده يه دا چون يه ک ده خه ي که له هر دوو سه حيحه که دا هاتووه له عايشه وه (په زاي خوداي ليبيت) که به پيغه مبهري خوداي (ﷺ) وت: نايه نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) پوڅي وات به سهردا هاتووه که سه ختريبيت له پوڅي نوحود؟ فرمانووي: (ده رده سهر ي زورم به سهردا هاتووه له هوزه که ته وه، سه ختريين شت که به سهرم هاتووه لييان پوڅي عه قه به بوو چوومه لاي نيينو عه بدوياله يلي کوږي عه بدو کيلا ل داوا که ي جيبه جي نه کردم، پوڅيستم خه فته دايگرتم و ناگام له خوم نه ما تا قه رنول سه عاليب - شويننيکه له نزیکي مه که - به ناگاهاته وه که سهرم به رز کرده وه هه ورېکم بيني سنيبهري بو کردبووم که سه یرم کرد جوږه ئيلي له ناودابوو، بانگي ليکردم و تي: خوداي مه زن قسه ي هوزه که تي بيست که پييان و تي و چيان وه لام دايته وه نه و فريسته ي کيوه کاني بو ناردوويت تا فرماني پي بکه يت چيت ده ویت پييان بکه يت، فرمانووي: فريسته ي کيوه کان بانگي کردم و سه لامی لي کردم، پاشان و تي: نه ي موحه ممد (ﷺ) خودا قسه ي هوزه که تي بيست که پييان و تي، منيش فريسته ي کيوه کانم په روه ردگارت ناردوومي بولاي تو تا چيت ده ویت به رفرمانتېم؟ نه گه ر بته ویت

هه ردوو کتوه که ی مه که دههینمه وه به سه ریاندا، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فره مووی: (به لکو نه وه ده ویت که خودای گه وره هر له پشتی خویان که سانیکیان لی بخاته وه خودای تالکو ته نیا بپه رستن و هیچ شتی که نه که نه شهریکی) ^۱، نه مه وته ی موسلیمه. خودای گه وره سزادانی نه وانه ی خسته به رده م پیغه مبه ر (ﷺ) تا له ره گو ریشه ده ریان بیتی، پیغه مبه ر (ﷺ) مؤله تی بو خواستن و داوای دواختنی سزای بو کردن، سا به لکو له پشتی نه وانه که سانی که بین که هر گیز شریک بو خودا داده نین، که واته ریک خستن چونه له نیوان نه م فره مووده یه و نه م نایه ته که خودای مه زن ده فـره موویت: ﴿قُلْ لَوْ أَنِّي عِنْدِي مَا سَتَعَجِلُونَ بِهِ، لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾ وه لاهه که ی خودا باشت ده یزانیته. نه م نایه ته به لگه یه له سه رنه وه ی نه گه ر پوودانی سزا به ده ستی نه و بووایه، له وکاته دا که داوایان ده کرد ده یهینا به سه ریاندا. خو فره مووده که نه وه ی تیدانیه داوای هاتنی سزایان لی کرد بیته، به لکو فریشته ی کتوه کان نه وه یان خستووه ته به رده می، نه گه ر بیه ویت نه و دوو کتوه یان به سه ردا به یینیته یه ک. که دوو کتون له باکورو باشوری مه که که دا، له به رنه وه بوو داوای دواختنی سزای بو کردن و داوای نه رم و نیانی کرد له که لیان.

جگه له خودا هیچ که سیک له غه یب (نه یینیته کان) نازانیته

خودای مه زن ده فره موویت: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ﴾ کلیلی هه موو نه یینیته کان هر لای نه وه (واته: خودا) جگه له خوی هیچ که سیک ناگای لی نیه. بوخاری پیوایه تی کردووه له سالمی کوپی عه بدو لاله وه له باوکیه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فره موویه تی: (کلیله کانی نه یینی (غه یب) پینجن هیچ که سیک ناگای لی نیه جگه له خودا ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

خَبِيرٌ﴾ ^۲ زانستی پوژی قیامه ت لای خودایه، بارانیش نه و ده ییارینیته و ده شزانی مندالدانی سکپران چی تیدایه، که س نازانیته کاری سبه ی پوژی چیه و که س نازانیته له کام سه رزه مین ده مریت، خودا زاناو ناگاداره) ^۳ پاشان خودای گه وره ده فره موویت: ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ هه رچی له وشکایی و ده ریادایه ده یزانیته. واته: خودا ناگای له هه موودروس تکراره کانه چ له زه ویداییته یان له ده ریا هیچ شتیکی لی په نهانی نابیت له ناسمانه کان و زه میندا با به نه ندازه ی گه ر یله یه کیش بیت ﴿وَمَا تَسْقُطُ

^۱ فتح الباری (۳۶۰/۶)، مسلم (۱۴۲۰/۳).

^۲ لقمان (۳۴).

^۳ فتح الباری (۱۴۱/۸).

مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا ﴿ هەر گه لایه ك له شوینیک بیټ، بى ناگادارى نه و ناوه ریت، هه تا ناگای له جولای بى گیانه کانیسه ئیتر به رامبه ر گیانداره کان چۆن بیټ به تایبه تی خاوه ن ئه رکه کان وه ك جنۆكه و ئاده مى. وه ك خودای مه زن ده فهرمویت: ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾^۱ خودا ده زانیت كى چاوى خیانه تی هه یه و چى له دلدا شاردووه ته وه. وه لیږه دا ده فهرمویت: ﴿وَلَا حَبْرَ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ هەر چى دانه ویله یه و له تاریكایی زه ویدایه و هەر چى ته ږه یان وشكه گشتى له ناو ده فته ريكی ئاشكرايه.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفْرِطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقُّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ

الْحَسِيبِ ﴿٦٢﴾

گیانی عه بدمكان به دهستی خودایه بهر له مردن و پاش مردنیش

خودای مه زن ده فهرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ﴾ هەر (خودا) خۆیه تی به شه و هه ستان لى ده سینیت و ده شرانیت له پۆژیشدا چیتان کردووه. واته: خودا له شه ودا ده تان مرینیت، مه به ست پئی مردنى بچووكه وه ك خودای گه وړه ده فهرمویت: ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَٰعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ﴾^۲ کاتیک خودا فهرموى نه ی عیسا من تو ده مرینم و به رزت ده که مه وه بۆلای خۆم. وه ده فهرمویت: ﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فِيمْضِ الْتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأَخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾^۳ نه وانه ی کاتى مردنیان دیت و نه وانه ش که له خه ودان و نه مردون، خودا گیانیان ږاده گریت، جا نه و گیانه ی که بریاری مه رگیان دراوه هه ر ږاده گریت، نه وه ی تریش تا وه ختیکی دیاریکراو ده میلێته وه. له م نایه ته باسی هه ردوو مردنه که ی کردووه، مردنى گه وړه و مردنى بچووك. وه لیږه دا باسی هه ردوو مردنه که ی کردووه، مردنى گه وړه و مردنى بچووك ده فهرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ﴾ هەر خوا

^۱ غافر (۱۹).

^۲ ال عمران (۵۵).

^۳ الزمر (۴۲).

خۆيەتى بەشەو ھەستان لى دەسىنئەت و دەشرانئەت لە پۆزىشدا چ كارىك دەكەن. ^۱ ئەم ئايەتەنە نیشانەى گەورەىى و زانستى خودا دەردەخات بەرامبەر دروستكراوەكانى لە شەوو پۆزىاندا لەكاتى جموجۆل و سرەوتنىاندا. وەك دەفەرمووئەت: ﴿سَوَاءٌ مِّنْكُمْ مَّنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ، وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ﴾ ^۲ ھەركەسىك لە ئىوہ بە پەنامەكى قسەبكات و دەنگ ھەلبرئەت يان لە شەودا خۆى پەنابدات و لە پۆزىشدا بەناشكار بئەت و بچئەت لەلاى خودا ھەمووى وەك يەكە. وەك دەفەرمووئەت: ﴿وَمِنْ رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ ^۳ وە ھەر لە بەزەىى خودايە شەوو پۆزى واليكردووە كە ئارامى تئەدا بگرن. واتە: لە شەو ھەكەيدا بەسىنەوہ ﴿وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ﴾ ^۴ تا چاكەى ئەوتان دەست بكەوئەت. واتە: لە پۆزدا. وەك دەفەرمووئەت: ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ۖ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا﴾ ^۵ شەو یشمان دانا بۆ پۆشاك و پۆزىشمان كردە ھۆى ژيان. ھەربۆيە خوداى گەورە لئە دەفەرمووئەت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ﴾ ھەر خودايە كە دەتانەرىنئەت بە شەوو دەزانئەت لە پۆزىشدا چىتان كردووە. ﴿ثُمَّ يَبْعَثُكُم فِيهِ﴾ پاشان لە پۆزدا بئەدارتان دەكاتەوہ كە ئەمە قسەى موحامەدو سوددى و قەتادەيە. پاشان خوداى مەزن دەفەرمووئەت: ﴿لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ ھەتا ماوہى ديارىكراو تەواودەبئەت و دەگەرئەوہلاى خۆى، ئەوسا ئاگادارتان دەكات لەوہى كە كردووتانە. واتە: ھەتا ھەركەسەو ماوہى ديارىكراوى خۆى تەواودەكات و لە پۆزى قىامەتدا دەگەرئەوہلاى خوداو ئاگادارى دەكات لەوكردارانەى كردوويەتى پاداشتى خۆى وەردەگرئەت چاكە بە چاكە و خراپەش بە تۆلەلئەسەندن. ﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ﴾ ھەر خودا خۆى خاوەن دەستەلاتە بەسەر عەبدەكانى دا زالە بەسەر ھەموو شتەكداو ھەموو ملکہ چى ھىزو تواناو دەستەلاتى ئەوہ ﴿وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً﴾ پاسەوانىشتان بۆدەنئەت. واتە: پاسەوان دەنئەت بۆ پاراستنى لاشەى مرۆڤ، وەك خوداى گەورە لەم ئايەتەدا دەفەرمووئەت: ﴿لَهُ

^۱ الطبرى (۲۱۲/۵).^۲ الرعد (۱۰).^۳ القصص (۷۳).^۴ النحل (۱۴).^۵ النبأ (۱۰ - ۱۱).

مَعْقَبَتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ^۱ ئەو کەسەى لە پێشهوه و لە دوایه وه چه ندىن
 فریشتە هەیه کە بە پێی فرمانی خودا دەپاریزن. واتە: پاسەوانی هەیه کردارەکانی دەپاریزن و
 لەسەری هەژماردەکن. وەك خودای مەزن لە ئایەتیکی تردا دەفرمویت: ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ^۲﴾
 بیگومان چەند پارێزەر تان بەسەر هەیه. وە دەفرمویت: ﴿إِذْ يُلَاقَى السَّعْدَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ^۳﴾
 (۱۷) مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ^۴ کاتێک لە لای چەپ و راستیش هەیه دوو فریشتە دانیشتون (بۆی
 دەنووسن) هەرقسەیه ک لە دەم دەر دەر چیت چاودێریکی بەسەر هەیه (بۆی تۆماردە کات). ﴿حَقٌّ إِذَا
 جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ﴾ هەتا کاتێک کە مردنیان هات. واتە: هەتا کاتێک یەکیکیان مردنی نزیک دەبێتە وه
 دەکەوێتە گیان کە نشت ﴿تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا﴾ نێردراوه کانهان گیانی دەکێشن (فریشتەى گیان کێشان یانی
 دەکێشن). ئێبنو عەبباس و کەسانی تریش وتویانە: فریشتەى گیان کێشان یارمەتیدەرى تری هەیه لە
 فریشتەکان گیانی ئەو کەسە لە لاشەى دەر دێنن فریشتەى گیان کێشان کاتێک کە گیانی گەشتە
 بنەقاهەى گیانی دەکێشێت^۴ ﴿وَهُمْ لَا يُفْرَطُونَ﴾ درێفی لە فرمانی خودا ناکەن. واتە: لە پاراستنی
 گیانی مردووه کە، بە لکو پارێزگاری لى دەکەن هەتا دەیگە یەنە ئەوشوینەى کە خودای مەزن دایناوه.
 ئەگەر لە پیاوچاکان بوو ئەوا لە عیلىیندا ئەگەر لە بەدفرانیش بوو ئەوا لە سیجیلیندا پەنا بە خودای
 مەزن لەوشوینە. ﴿ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَهُمُ الْحَقُّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ﴾ پاشان
 دەیاگێرێنە وه بۆ لای خودا، کە سەر وهى راستە قینهى هەمویانە. با بزائن فرمان هەر بە دەستی
 ئەوه و زووتر لە هەر حیسابگریکیش لە هەمویان دەپرسێتە وه. ئیمامی ئەحمەد پیاویەتى کردووه لە
 ئەبومورەیره وه (پەزای خودای لیبیت) لە پێقه مبهرى خداوه (ﷺ) کە فرموویەتى: (بیگومان
 فریشتەکان دینه سەر مردوو، ئەگەر ئەوپیاوه کە سێکی چاک بوو، دەلێن: ئەى گیانە پاکە کە
 وه ره دەر وه، تۆ لە لاشەیه کی پاکدا بویت و بەرێزه وه وه ره دەر مژدەت لیبیت بە حەسانه وه بۆنى
 خوش و پەروەردگاریه کە توو پەنیه. بەر ده وام ئەمەى پى دەر و تریت هەتا دیتە دەر، پاشان بەرزى
 دەکەن وه بۆ ئاسمان و داواى کردنه وهى دەرگای ئاسمانى بۆ ده کەن. دەر و تریت: ئەوه کییه؟ دەر و تریت:

^۱ الرعد (۱۱).^۲ الانفطار (۱۰).^۳ ق (۱۷-۱۸).^۴ الطبری (۴۱۰/۱۱).

فلانہ کہ سہ، دہوتریت: بہ خیرہاتی گیانی پاک و چاک، تو له لاشہیہ کی پاکدابویت بہرپڑہوہ
 بچوڑوورہوہ. موژدہت لیبت بہ حسانہوہو بونی خوشو پەرہردگاریہ کہ توورہنیہ. بہردہوام
 نہمی پی دہوتریت ہتا دہیگہینہ نہ وئاسمانہی کہ خودای مہزن لہویدایہ. نہگر نہوپیاوہ
 کہسیکی خراب بو، (فریشتهکان) دہلین: وەرہدەر نہی گیانی پیس، کہ له لاشہیہ کی پیسدابویت.
 وەرہدەر بہ پیسواپی موژدہبی لیت بہ ناوہکول و گیم و زوخ، ہر بہوینہی نہمی دووبارہ، بہردہوام
 نہمی پی دہوتریت، ہتا دہردہچیت، پاشان بہرزی دہکہنہوہ بئ ناسمان، داوی کردنہوہی
 بؤدہکن دہوتریت: نہوہ کیہ؟ دہوتریت: فلانہ کہ سہ، دہوتریت: بہخیرنہیہت نہم گیانہ پیسہ، کہ
 له لاشہیہ کی پیسدابووہ، بگہرپوہ بہ پیسواپی، بیگومان دہرگاگانی ناسمان له تو ناکریتہوہ. له
 ناسمانہوہ پەوانہدہکریت پاشان دہپوات بئ گوپ. پیاوہچاکہ کہ دادہنیشیندریت نہوقسانہی پی
 دہوتریت کہ لہپیشدا لہ فہرموودہکی پیشودا پی و ترا. پیاوہخراپہ کہش دادہنیشیندریت ہرقسہی
 پی دہوتریت کہ لہپیشدا لہ فہرموودہکی نہوہلدا پی و ترا) ^۱، وہ لہوانہشہ مہبست بہم نایہتہ کہ
 خودای مہزن دہفہرموویت: ﴿ثُمَّ رُدُّوْا۟ اِلٰی اللّٰهِ﴾ پاشان دہیانگپنہوہ بولای خودا، واتہ: ہموو
 دروستکراوہکان لہ قیامہتدا، خودا بہ دادپہروہی خوی برپاریان بہسہردا دہدات. وەك له نایہتیکی
 تردا دہفہرموویت: ﴿قُلْ اِنَّ الْاَوَّلٰىنَ وَالْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوْعُوْنَ اِلٰى مِیْقَتٍ یَّوْمَ مَّعْلُوْمٍ﴾ ^۲ بلی: بیگومان
 نہوہی لہپیشدا ہاتون نہوانہشی لہ دواپی ہاتون، بہ کومہل کؤدہکرینہوہ بئ کاتیک کہ پوڑیکی
 دیاریکراوہ. وہ دہفہرموویت: ﴿وَحَشَرْنٰهُمْ فَلَمْ تُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا﴾ ہموویان کؤدہکہینہوہ، بی نہوہی
 کہسیانی لی دہریکہین. ہتا دہگاتہ ﴿وَلَا یَظْلِمُ رَبُّکَ اَحَدًا﴾ ^۳ پەرہردگارت ناہقی لہ ہیچ کہسیک
 ناکات. ہربویہ خودای گورہ لیرہدا دہفہرموویت: ﴿مَوْلٰیْهُمْ الْحَقُّ اَلَا لَہُ الْحُکْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحٰسِبِیْنَ﴾.
 ﴿قُلْ مَنْ یُنْجِیْکُمْ مِّنْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُوْنَهُ تَضَرُّعًا وَخُفِیَّۃً لِّیْنَ اُنْجِیْنَا مِنْ هٰذِہٖ لَنَکُوْنَنَّ مِنَ الشَّکْرِیْنَ ﴿٦٣﴾﴾
 ﴿قُلْ اللّٰهُ یُنْجِیْکُمْ مِنْهَا وَمِنْ کُلِّ کَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِکُوْنَ ﴿٦٤﴾﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰی اَنْ یَّبْعَثَ عَلَیْکُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِکُمْ اَوْ
 مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِکُمْ اَوْ یَلْبِسْکُمْ شِیْعًا وَیُذِیْقَ بَعْضُکُمْ بَاسًا بَعْضًا اَنْظُرْ کَیْفَ نَصْرِفُ الْاٰیٰتِ لَعَلَّہُمْ یَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾﴾
 باسی چاکہ و پیزی خوداو ہیروزہبروزہنگی

^۱ أحمد (۳۶۴/۲)، مہیسہمین لہ (المجمع) دا دہلین پیاوہکانی پیای ریاستن.

^۲ الواقعة (۴۹ - ۵۰).

^۳ الکہف (۴۷ - ۴۹).

خودای مه زن منہت دہکات بہ سہر عہدہ کانیدا کہ لیقہ و ماوہ کانی پزگارکردون لہ تاریکایی و شانی و
 دہریادا، واتہ: ئەوانە ی کاتیڤ کہ تووشی سہرسامی و سہرلی شیوان دہبن لہ بیاباندا لہ شہ پۆلی یەک
 لہ دوا ی یەکی دہریادا لہ گەل پەشەبایەکی توندا، ئا لہ ویدا تەنیا ھاوار لہ خودا دہکەن و ھانا ھەر بۆ ئەو
 دہبن کہ شەریکی نیہ وەک خودای گەورہ لہم ئایە تانەدا دہفەر موویت: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ
 ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ﴾^۱ ھەرکاتیڤ لہ دہریادا تووشی فەر تەنە یەک ھاتن ھانا بۆ ھەرکەسیڤ ببن، ون
 بووہ جگہ لہو، واتہ: جگہ لہ خودا. وە دہفەر موویت: ﴿هُوَ الَّذِي يُسِرُّكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي
 الْفُلِكِ وَجَرَّتْ بِكُمْ بَرِيحٌ طَيِّبَةٌ وَفَرِحْتُمْ بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ
 أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾^۲ ھەر خوا خۆیەتی
 لہناو دہریاو لہ سہر و شکانی دہ تانگیڤیت، ھەرکاتیڤ لہناو کەشتیدان بایەکی باش دہ یانبات پیی
 دلخۆشن، تا بای زۆر توند ھەلدەکات و لہ ھەموولایە کەوہ شە پۆلیان بۆدیت و چاک دہزانن کە ھەموو
 دہوریان گیراوہ، بەو پەپی برۆای پاکوہ لہ خودا دہ پارپنەوہ دہلین: ئەگەر تۆ لہ مە پزگارمان بکەیت
 لہ سوپاسگوزاران دہ بین. وە دہفەر موویت: ﴿أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ
 الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أُولَٰئِكَ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾^۳ یان ئەو کە سە چاکترە لہ
 تاریکی و شکانی و دہریا لہ پی شارەزاتان دہکات و ھەرئەویشە ئەو بارانە دہ نیریت کە مزگینی
 خیروبیری ئەویان پییە؟ ئایا ھیچ پەرستراویڤ لہ گەل خودا ھە یە؟ خودا زۆر لہوہ بەرزترە لہوہی کە
 دہیکەنە شەریکی ئەو. وە لہم ئایە تە پیۆزەشدا دہفەر موویت: ﴿قُلْ مَنْ يُنَجِّيْكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
 تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ بلی: کێ پزگارتان دہکات لہ تاریکی و
 و شکانی دہریا؟ کە ئەو کەسیڤ بە نھینی و بە ئاشکرا لیی دہ پارپنەوہ (دہلین) ئەگەر خودا
 ئەمجارەش پزگارمان بکات، ھەر شوکرنە بژیڤی ئەو دہ بین. پاشان خودای مەزن دہفەر موویت: ﴿قُلِ اللَّهُ
 يُنَجِّيْكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ مُشْرِكُونَ﴾ بلی: خودا پزگارتان دہکات لہ و تەنگانەو لہ ھەموو
 بەلایەکی تریش، کەچی ئیوہ شەریکی بۆدادەنن. پاشان ئیوہ کەوتنە خوشگوزەرانی ھاوار لہ
 پەرستراوی تر دہکەن لہ گەل خودادا. پاشان خودای گەورہ دہفەر موویت: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ

^۱ الاسراء (۶۷).^۲ یونس (۲۲).^۳ النمل (۶۳).

عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ ﴿٦٦﴾ بلی: خودا توانای هه یه که له لای سه روتانه وه یان له لای ژور پیتانه وه نازارتان بو بنیږیت. وهك له سوره تی نیسرا نیشدا (الاسراء) ده فهرموویت: ﴿رَبُّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَٰهًا فَلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمْسَرْتُمْ أَنْ يَخْفَى بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمْسَرْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ په روه ردگارتان له بهرامبر نئوه دلوفانه، گهميته كان له دهريادا بو دهخاته گه پ تا به هويه وه پوزی خوتان دهست بکوهیت. هه رکاتیک له ناو دهريادا تووشی گرفتیک هاتن هانا بو هه رکه سيک بهرن ون بووه جگه نه وه هه رکه پزگاری کردن و چوونه وه سه ر وشکاني ناوپی لی ناده نه وه، مروف ژور نه مهك نه ناسه. نایا له وه دلنيان که له وشکانيه که پو ناچن یان په شهبه له گهل زیختان لی هه لئاكات، نه وسا کهستان دهستنه که ویت فرياتان بکوهیت؟ یان له وه دلنيان جاريکی تر پیتان له وئی ناخاته وه، نه وسا بایه کی به میزترتان لی هه لیکات و له تولی پی نه زانینتان نو قومتان بکات؟ پاشان کهستان دهست نه که ویت، که له بهرامبر نئمه یارمه تیتان بدات؟ بوخاری (په حمه تی خودای لی بیت) له م نایه ته دا که خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضُكُم بَأْسَ بَعْضٍ أَنْظَرْكُمْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٩﴾ پیوايه تی کردوه له جابیری کوپی عه بدوللوه وتی: کاتیک که نه م نایه ته هاته خواره وه ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرمووی: په نا ده گرم به په زای تو ﴿أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾ فهرمووی: په نا ده گرم به په زای تو ﴿أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضُكُم بَأْسَ بَعْضٍ﴾ پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرمووی: (نه مه ساناو ئاسانتره) ^۲ هه ر به م شیوه یه ش له کتیبی توحیدا (التوحید) پیوايه تی کردوه ^۳ نه سائیش دیسان له ته فسیره که یدا پیوايه تی کردوه ^۴.

فهرمووده یه کی تر

^۱ الاسراء (۶۶-۶۹).

^۲ فتح الباری (۸/۱۴۱).

^۳ فتح الباری (۱۳/۴۰۰).

^۴ النسائی فی الکبری (۶/۳۴۰).

نیمامی ئہ حمہد پیوایہ تی کردووه له سه عدی کوپی ئہ بی وه قاسه وه وتی: له گه ل پیغه مبهری خودادا (ﷺ) هاتینه وه به لای مزگه وتی به نی مه عاویه دا تیپه رین، چووہ ژورده وه دوو رکات نویژی کرد، نیمه ش له گه لیدا نویژمان کرد، زور له پهره ردگاری پارایه وه، پاشان لای کرده وه به لامانداو فره مووی: (سی داوام له پهره ردگارم کرد، دوانیانی پیدام و یه کیکیانی لی وهرنه گرتم، داوام له پهره ردگارم کرد که ئوممه ته که م به وشکه سالی له ناو نه بات، پیی دام، داوام لی کرد که ئوممه ته که م به خنکندن له ناو نه بات، ئه ویشی پیدام، داوام لی کرد له نیوان خویاندا یه کتری له ناو نه بن پیی نه دام)، ته نیا موسلیم خوی ئه م فره مووده ی هیئاوه له کتیبی فیتنه دا^۱.

فرموده یه کی تر

نیمامی ئه حمہد پیوایہ تی کردووه له خه بیابی کوپی ئه ره تته وه له مه ولای به نی زوهره وه که ئاماده ی غه زای به در بووه له گه ل پیغه مبهری خودادا (ﷺ) وتی: شه ویک له گه ل پیغه مبهری خوا دا (ﷺ) مه موو شه وه که نویژم کرد، هه تا بهری به یانی. پیغه مبهری خودا (ﷺ) سه لامی دایه وه له نویژه که ی، وتم: ئه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) ئه م شه و نویژیکی وات کرد، نه م بینوی نویژی وه که ئه م نویژه ت کرد بیت. پیغه مبهری خودا (ﷺ) فره مووی: (به لی، ئه وه نویژی داوا و ترس بوو داوای سی شتم له پهره ردگاری مه زتم کرد له و نویژه دا، دوانیانی پیدام و یه کیکیانی لی وهرنه گرتم داوام له پهره ردگارم کرد که له ناومان نه بات به وه ی که ئوممه ته پیشوه کانی پی له ناو برد، پیی دام، داوام له پهره ردگارم کرد، دوژمنیک له غه یه خۆمان به سه رماندا زال نه کات، پیی دام، داوام له پهره ردگارم کرد که نه مانکاته چهند دهسته و تیکمان به ردا لی وهرنه گرتم^۲، نه سائی و ئیبنو حیبان و تیرمیزیش له (الفتن) دا پیوایه تیان کردووه، تیرمیزی وتی: فره مووده یه کی چاک و راسته^۳. پاشان خودای گه وره ده فره موویت: ﴿أَوْ يَلْسَكُمْ شَيْعًا﴾ یان بتانکاته چهند دهسته و بچن به گژی که دا. واته: چهند کۆمه لیکی دژی که کتری والیبی له ئیبنو عه بباسه وه وتی: واته: واتان لیده کات شوین ئاره زوتان بکه ون^۴. موجه میدو که سانی تریش مه روایان وتوو^۵، له چهن دین پێگاوه له فره مووده که ی مه رویه وه هاتوو له پیغه مبه ره وه (ﷺ) که فره موویه تی: (به و زووانه ئه م ئوممه ته جیا ده بیتته وه، ده بیت به هه فتاوسی

^۱ أحمد (۱۷۵/۱)، مسلم (۲۸۹۰).

^۲ أحمد (۱۰۸/۵) فره مووده یه کی باشه (جید).

^۳ النسائی (۲۱۷/۳)، ابن حیان (۱۷۹/۹)، تحفة الاحوذی (۳۹۵/۶)، أحمد (۱۰۸/۵).

^۴ الطبری (۴۲۰/۱۱).

^۵ الطبری (۴۱۹/۱۱).

كۆمەل ھەموويان لەناو ئاگردان جگە لە يەككىيان) ^۱، ﴿وَيَذِيقَ بَعْضُكُم بَأْسَ بَعْضٍ﴾ تا ھەندىكتان بە ھەندىكى تەرتان ئازار بدات. ئىبنو عەبباس و كەسانى تەرىش وتويانە واتە: ھەندىكتان زال بىكات بە سەر ھەندىكتاندا سزاي بدات و بىكوژىت. ^۲ پاشان خوداي گەورە دەفەر مووئ: ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ نَصَرَفُ الْآيَاتِ﴾ دەبەروانە چۆن نىشانەكان دەگووژپن (لە شىئو ھەكەو ھە بۆ شىئو ھەكە تى)، واتە: جار لە دواى جار نىشانەكان پەون و ئاشكرا دەكەين و تەفسىرى دەكەين ﴿لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْكَ﴾ بەلكو ئەوانە تى بگەن. واتە: ھەتا تىبگەن و بىر لە نىشانە و بەلگەكانى خودا بگەنەو.

﴿وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ﴾ (۶۶) ﴿لِكُلِّ نَبَأٍ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ (۶۷) وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (۶۸) وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَنْقُوتُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرُنَا لَعَلَّهُمْ يَنْقُوتُونَ﴾ (۶۹)

بانگەوازى نىشانەدانە بە بى ناچارکردن

خوداي مەزن دەفەر مووئ: ﴿وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ﴾ ھۆزەكەت (واتە قورەيش) باوھەريان بەم قورئانە نەکرد ھەر ئەو پاست و دروستە. واتە: ئەى موھەممەد (ﷺ) ئەو قورئانەى كە تۆ پىي پەوانە كراوى ھۆزى قورەيش بپوايان پى نەکرد كە ھەر ئەو قورئانە پاست و دروستە دواى ئەو پاستىكى تەنئە ﴿قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ﴾ بلى: خو من بەرپرسى ئىوھ نىم، واتە: من چاودىرو پارىزگار نىم بە سەرتانەو. وەك لە ئايەتىكى تردا دەفەر مووئ: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفِرْ﴾ ^۲ بلى: ھەق ھەر ئەو ھەكە لە پەروەردگار تانەو بۆتان ھاتووە، كى بپواى پى دەكەت، بىكات و كىش بپواناكەت با نەيكەت. واتە: من ھەر گەيانەم لە سەرەو ئىوھش ھەر بىستەو گوپرايە ليتان لە سەرە. ھەر كەسك شوئىنى من بگەوئ بەختەو ھەرى دونياو قىامەتە. وە ھەر كەسك دژايە تىم بىكات لە دونياو لە قىامەتدا بەدبەخت و پەنجە پۆيە. بۆيە دەفەر مووئ: ﴿لِكُلِّ نَبَأٍ مُّسْتَقَرٌّ﴾ ھەر باسو ھەوالىك جىگەى خوئ ھەيە. ئىبنو عەبباس و كەسانى تەرىش وتويانە: ھەموو ھەوالىك پاستى و دروستى ھەيە. واتە: ھەر دەنگو باسك جىگەى خوئ ھەيە، با دواى ماو ھەيە كىش بىت. وەك خوداي مەزن لە

^۱ أبو داود (۵/۵)، تحفة الاحوذى (۳۹۹/۷)، ابن ماجه (۱۳۲۲/۲) تىرمىزى دەلىت: فەرموودە ھەكەى ھەسەنى غەرىبە.

^۲ الطبرى (۴۲۱/۱۱).

^۳ الكهف (۲۹).

ئایه تیکی تردا دہ فہرموویت: ﴿وَلَنَعْلَمَنَّ نَبَاهُ بَعْدَ حِينٍ﴾^۱ بیگومانہ پاش ماوہیک دہنگو باسی راستی
 نہوہ تان بۆ پوون دہ بیٹہوہ. وہ دہ فہرموویت: ﴿لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ﴾^۲ بۆ ہر کاریک کاتیکی تایبہت
 مہیہ کہ نوسراوہ. بیگومان نہمہ ہر پەشەو ترساندنہ، ہر بۆیہ لە پاشان دہ فہرموویت: ﴿وَسَوْفَ
 تَعْلَمُونَ﴾ نۆد زوو ناگادار دہ بن.

ری نہدان بەدانیشتن لەگەڵ ئەوانەى که دەرپارەى نیشانەکانى خودا خراپ دەدوین

خودای گەورە دہ فہرموویت: ﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ
 غَيْرِهِ﴾^۳ ہر کاتیک ئەوانہ دہ بیینی دہربارہی نیشانہ کانمان خراپ دەدوین، پوویان لی وەرگیرە، تا باری
 قسە دەگۆڕن و قسە لە شتیکی تر دەکەن. واتە: کاتیک بپوویان بە نیشانەکانی ئیمە نہدە کردو گالتەیان
 پی دەکرد. لایان دامە نیشن مەتا قسە کانیان دەگۆڕن و دەچنە سەر قسە و باسیکی تر. ﴿وَلَمَّا يُنْسِيَنَّكَ
 الشَّيْطَانُ﴾^۴ ئەگەر وای لیہات شەیتان لە بیرى بردیہوہ. مەبەست لیژەدا ہەموو کەسیکە لەم ئوممەتە کہ
 دہ بیئت دانە نیشیت لەگەڵ ئەو بی بپوویانەدا کہ نیشانەکانی خودا لە جیی خۆی دانانین و دە یگۆڕن. خو
 ئەگەر کەسیک لە بیرچوو لەگەڵیان دانیششت ﴿فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾^۵ ہر کاتیک
 وەبیرت ہاتەوہ ئیتر لەگەڵ ستەمکاران دامە نیشە. ہر بۆیہ لەم فہرموودە یەدا ہاتووە: (ہەلەو لەبیر
 چوون و ئەوہی ناچارکراون لە سەری، لە سەر ئوممەتی من ھەلگیراوە)^۶، ئەم ئایەتە وەک ئەو ئایەتە وایە
 کہ خودای گەورە دہ فہرموویت: ﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ
 بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ﴾^۷ ئەگەر ئێکڑا مِثْلُہم^۸ لەم قورئانەدا بۆتان ہاتووە تەخوار:
 ہر کاتیک گویتان لی بوو ئایەتەکانی خودا بپوویان پی نا کریت و گالتەیان پی دە کریت، ئیوہ نابیت
 لەگەڵیاندا دابنیشن، دەنا ئیوہش ئەوکاتە وەک ئەوانن. واتە: ھیچ جیاوازیہ کتان نیہ لەگەڵ ئەوانەدا
 ئەگەر لەگەڵیاندا دانیشن و پازی بن بەوہی ئەوان دە یلین. پاشان خودای گەورە دہ فہرموویت: ﴿وَمَا
 عَلَى الَّذِينَ يَنْقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾^۹ ئەوانەى لەخودا ترسن و خو پارینن، ھیچ ئۆبالی ئەوانەیان

^۱ ص (۸۸).

^۲ الرعد (۳۸).

^۳ ابن ماجہ (۶۵۹/۱) سەنە دەکەى بە ھیزنیہ.

^۴ النساء (۱۴۰).

له سهر نیه، واته: کاتیک که لییان دور که وتنه وه له گه لیان دانه نیشتن له و قسه و گالته کردنه یاندا، نه و کاته توبالی نه وانه یان له سهر نیه و گوناوی نه وانه پزگاریان بووه ﴿وَلَعَلَّكَ ذِكْرِي لَعَلَّهُمْ يَنْقُوتَ﴾ به لام ده بیت ناموزگاری ناله باره کان بکه ن به لکو له خودا بترسن واته: که فرمانه کانمان پیداون پوویان لی وهر گپین، بونه وه یه به لکو له و کاته دا بیر بکه نه وه له و کاره خرابه یان و به خویاندا بچنه وه، به لکو له وه بترستن و جاریکی تر نه گه پینه وه بۆ نه و کاره یان.

﴿وَذَرِ الَّذِينَ أَخْذُوا دِينَهُمْ لِعِبَادِ وَلَهُمْ وَغَرَّتَهُمُ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلُّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾

خودای مه زن ده فهرمویت: ﴿وَذَرِ الَّذِينَ أَخْذُوا دِينَهُمْ لِعِبَادِ وَلَهُمْ وَغَرَّتَهُمُ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا﴾ تو واز له وانه بهینه که دینه که یان به گالته و گپ گرتووه و ژیا نی دنیا به ته وای له خشته ی بردوون. واته: گوئیان مه ده ری و وازیان لی بینه و ماو دیه که فهرامویشیان بکه، بیگومان نه وانه به ره و سزای سخت ده پون. هه ربویه خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَذَكِّرْ بِهِ﴾ به م قورئانه بیریا ن خوه و بیان ترسینه له تو وره یی و سزای به ژان و توله ی توندی خودا له پوژی قیامه تدا. پاشان ده فهرمویت: ﴿أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ﴾ هه رکه سی که بکه و یت زیندانی بی ده رته تانی کرده وه ی خوی. واته: تا گیروده ی کرداره کان نه بیت. زه حاک وتی: له ئیبنو عه بیاس و مواهیدو عیکره مه و حه سه ن و سود دیه وه که وتوویانه: ﴿تُبْسَلَ﴾ واته: خوی به ره و له ناوچوون نه بات^۱ والیبی له ئیبنو عه بیاسه وه وتی: ﴿تُبْسَلَ﴾ واته: نابروی نه چیت^۲ قه تاده وتی: زیندانی نه کریت^۳، موړه و ئیبنو زهید وتیان: نه گیریت^۴، که لیبی وتی: ﴿تُبْسَلَ﴾ واته: سزا نه دریت. هه موو نه م قسه وده ربړپنانه له یه که نزیکن له مانادا پوخته که ی خۆدانه وه ده سته بۆ له ناوچوون و خوگرته له چاکه و بوونه بارمته ی کرداری خو. وه که خودای گه وره

^۱ الطبری (۴۴۳/۱۱).^۲ الطبری (۴۴۴/۱۱).^۳ الطبری (۴۴۳/۱۱).^۴ الطبری (۴۴۳/۱۱).

دەفەرموئیت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ۖ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ﴾^۱ ھەموو كەسێك كرده وەى بارمەتى خۆیەتى. جا مەگین ھاوەلانى دەستى راست. پاشان لێردا دەفەرموئیت: ﴿لَيْسَ لَهُا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ﴾ جگە لە خودا هیچ كەسێك بە ھاىەو ھاىەو نایەت و هیچ كەسێكیش تەكای بۆناكات ﴿وَإِنْ تَعَدَّلْ كُلُّ عَدَلٍ لَا يُؤْخَذَ مِنْهَا﴾ ھەرچى مالى دونیای ھەيە ھەموو بدات لە قەرەبووی خۆیدا لێى وەرناگیریت و قەبول ناکریت. وەك خودای گەورە لە ئایەتێكى تردا دەفەرموئیت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلٌّ أَرْضٌ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَى بِهِ﴾^۲ ئەوانەى كە خودانەناس بوون و ھەرچى بە خودانەناسى مردوون، ھەر كەسێكیان ئەگەر بە پەرى ئەم زەمینە زیڤیش (ئالتوون) بە بارمەتە بدات ھەرگیز بە ھەرى پى ناگەيەنیت. لێرەشدا خودای گەورە ھەروا دەفەرموئیت: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ ئەوانە بە ھوى ئەو كارەى كە كردوویانە و بپوایان بە خودا نەبوو لە جەھەننەم دەرناچن ئاوى كولاو دەخۆنەو و جەزەبەى بە ژانیان ھەيە.

﴿قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانًا لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ أَتَيْنَا قُلَّ بِك هُدًى اللَّهُ هُوَ الْهُدًى وَأَمْرُنَا لِلْإِسْلَامِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۖ ﴿٧١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۖ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ عَلِيمٌ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ۖ ﴿٧٣﴾﴾

وئێهە ئەو كەسانەى دەرگەزێنەو بۆ خودانەناسى دواى براھینان و ناكارى چاك

خودای گەورە دەفەرموئیت: ﴿قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهُ﴾ بلى: ئایا دەتانەوئیت لە برى خوا ھاوار بۆ شتانێك بەرین نە زەرەریكمان لى دەدەن نە قازانجیان بۆمان ھەيە و لە پاش ئەو ھى شارەزای پستەپێگە بووین، سەرلەنوێ پاشگەزبێنەو؟ سوددى وتى: بت پەرستەكان بە موسلمانەكانیان وت، شوێن پێگەى ئێمە بكەون، واز لە ئاینى موخەممەد بێنن

^۱ المدثر (۳۸ - ۳۹).

^۲ آل عمران (۹۱).

خوداي مه زن نه م نايه تي نارد خواره وه ﴿ قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهَ ﴾ ايا پاش نه وهی شاره زای پاسته پڙگه بووین جاريکی تر پاشگه زبینه وه؟
 هروهك نه وه مان به سهرديت كه شهيان خه له تاندويه تي و له سهر زهوي سهرگه رادانن. خوداي مه زن
 ده فهرموويت: نمونه ي نيوه كه پاشگه زبنه وه دواي باوه پهيان، وهك نمونه ي پياويك وايه له گه
 كومه ليكدا ده رچووه به پڙگه يه كدا، پڙگه ون دهكات و شهياتينه كان خه له تاندويانه و له سهر زهوي
 سهرگه رادانن، هاوه له گاهي كه له سهر نه و پڙگه يه ن بانگي دهكهن بولاي خويان پي ده ليت: وه ره بولاي
 نيمه، نيمه له سهر پڙگه ين. نه ويش پازي نابيت بچيته لايان، نه وه نمونه ي نه وكه سه يه شويي، شهياتين
 دهكه ويت دواي نه وهی كه موحه ممدی ناسي (ﷺ) موحه ممديش نه وكه سه يه بانگي خه لك دهكات بو
 نه و پڙگه يه، نه و پڙگه يه ش هر نيسلامه، نيينو جه رير پيوايه تي كړدوه^۱ خوداي گه وړه ده فهرموويت:
 ﴿كَأَلَيْكَ اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانٌ﴾ هروهك نه وه مان به سهرديت كه شهياتين
 خه له تاندويه تي له سهر زهوي سهرگه رادانه. نا نه وه يه خه له تي نه و فريوده ر، كه به ناوي خوي و باواكي و
 باپريه وه بانگي دهكهن نه ويش شويينيان دهكه ويت واده زانيت شتيكي باشي كړدوه، كه چي
 فرييانداوه ته شويينيكه وه كه تيا بچيت، له وانه شه خورابيت، يان له بيابانيكي چولدا له شويينيكدا
 فرييانداوه له تي نودا خنكاوه، نه مه نمونه ي نه كه سانه يه وه لامي نه وپه رستراوانه دهده نه وه كه جگه له
 خوداي گه وړه ده پپه رستن، نيينو جه رير پيوايه تي كړدوه^۲ ﴿لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ أُمْثِلْنَا﴾
 هه نديك هاوه لي واي هه يه كه پي ده لين: وه ره لاما ن له پڙگه ت شاره زاده كه ين. هه ربويه خوداي گه وړه
 ده فهرموويت: ﴿قُلْ إِنْ هُدَىٰ اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ﴾ بلي: پي پاست هه پڙگه ي خودايه، وهك له نايه تيكي
 ترده ده فهرموويت: ﴿وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ﴾^۳ هه ركه سيك خودا شاره زاي كړديت، كه س
 ناتوانيت له پڙگه ي خودا لايبدا ت. وه ده فهرموويت: ﴿إِنْ تَحَرَّصَ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ﴾^۴
 و ما لهر من نصيرين^۱ هه رچه نده هه ول بو شاره زابوونيان بدهيت، گومراكان خودا پڙگه يان نيشان
 نادا ت وكه سيش به هانايانه وه نايات. پاشان خوداي گه وړه لي ره ده فهرموويت: ﴿وَأْمُرْنَا لِلْإِسْلَامِ رَبِّ

^۱ الطبري (۴۵۲/۱۱).^۲ الطبري (۴۵۲/۱۱).^۳ الزمر (۳۷).^۴ النحل (۳۷).

﴿الْمَلِئِينَ﴾ فرمانمان پیدراوہ خو بدہیتہ دست پەرہردکاری جیہان. واتہ: بہ دلسوزی پاکی تہ نیا عبادہتی خودا بکہین کہ شہریکی نیہ، ﴿وَأَنْ أَقِمُْوا الصَّلَاةَ وَآتَقُوا﴾ فہرموشیہتی دہبیئت نویربکہین و ترسیشمان لہ خودا مہبیئت لہ مہموو مہلسو کہ وتیکدا ﴿وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ تہوہ خودایہی کہ مہموتان لہ لای کڈدہ کرینہوہ، لہ پوژئی قیامہتدا ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ مہر تہویشہ بہراستی، ناسمانہکان و زہمین و تہوہش کہ لہ ناویاندایہ دروستی کردوہ ﴿وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ مہر پوژئیک بو دروستبوونی شتیک بفہرموویت ببہ، دہبیئت. واتہ: تہوپوژئی قیامہتہی کہ خودای گہورہ دہفہرموویت ببہ، دہبیئت لہ چاوترکانیکداو کہ متریش. (اليوم) مہنصوبہ لہ بہر تہوہی کہ عتف کراوہ بو ﴿وَأَتَقُوا﴾ بہم شیوہیہی لی دیت: (والتقوا يوم يقول كن فيكون) یان عتف کراوہ بو ﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ واتہ: (خلق يوم يقول: كن فيكون) لیژہدا باسی درہستبوونی یہ کہم و دوبارہ کردنہوہشی کردوہ تہمہ شتیک باسہ. یان عتف کراوہ بو فیعلیک نادیار بہم شیوہیہ: (واذکر يوم يقول كن فيكون). پاشان خودای گہورہ دہفہرموویت: ﴿قَوْلَهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ﴾ قسہی راستہ و مولک و دہستہ لاتیشی مہر مہی خوہتی. باسی فووگردن بہ کہ لہ شاخدا

خودای مہزن دہفہرموویت: ﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ﴾ تہوپوژہی کہ فوو بہ کہ لہ شاخدا دہگریئت، مہلدہگریئت تہم دہقہر بہدہل بیئت لہم دہقہ کہ خودای مہزن دہفہرموویت: ﴿وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ وہ مہلش دہگریئت زہرف بیئت بو تہم دہقہ کہ دہفہرموویت: ﴿وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ﴾ وہک تہم ئایہ تہ ﴿لَمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾^۱ لہوپوژہدا فہرمانرہوایی بو کیہ؟ مہر بو خودای تاکو تہ نیای بہسہر مہموو شتدا زالہ. تہم ئایہ تہش کہ دہفہرموویت: ﴿الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾^۲ تہوپوژہی فہرمانرہوایی بہراستی بو خودایہ و بو کومہلی خودانہ ناسان پوژئیک پرتہنگانہیہ. مہبہست بہ ﴿الصُّورِ﴾ تہو کہ لہ شاخہیہ کہ نیسرافیل (سہلامی خودای لیبیئت) فوو پیدادہکات. موسلیم پیوایہتی کردوہ لہ پیغہمبہری

^۱ غافر (۱۶).^۲ الفرقان (۲۶).

خوداوه (ﷺ) که فرموده‌تی: (به راستی نیرافیل (سه لای خودای لیبیت) که له شاخه‌کی به ده میوه گرتووه و ته ویلی خوی نه وی کردووه و چاوه پروانه که ی فرمانی پی بکریت فوی پیدابکات)، نیمای نه حمه د پیوایه تی کردووه. له عه بدوللای کوپی عه مر وتی: عه ره بیکی ده شته کی وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) (الصور) چیه؟ فرمودی: (که له شاخیکه فوی پیاده کریت) ^۱.

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ عَازِرًا أَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۖ﴾ (۷۶) وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿۷۷﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَىٰ كَوْكَبًا قَالَ هَٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ إِلَّا فُلِينَ ﴿۷۸﴾ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَكُونُ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿۷۹﴾ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَٰذَا رَبِّي هَٰذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يُقَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿۸۰﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۸۱﴾

نیراهیم (سه لای خودای لیبیت) ناموزگاری باوکی کرد

مه به ست لیږده دا نه وه یه که نیراهیم (سه لای خودای لیبیت) ناموزگاری باوکی ده کرد که بت په رستی نه کات و وازی لی بینیت و سه رزه نشتی ده کرد، وه ک خودای مه زن ده فرمودیت: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ عَازِرًا أَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً﴾ بیر له وکاته ش بکه وه که نیراهیم به نازه ری باوکی خوی وت: ئایا تو بچی نه م بتانه ده په رستی؟ تو بتیک ده په رستی بیجکه له خودا ﴿إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ من توش و که له که ت ده بینم له گومراییه کی ناشکرادان و له پی لاتانداوه و سه رتان لی شیواوه نازانن به ره و کوئ ده چن و به لکو له سه رگه ردانی و نه فامیدا خول ده خون. نه ونده ش نه فامی و گومراییه که تان ناشکرایه. گشت خاوه ن ناوه زیکی ته ندروست هه سستی پیده کات. خودای که وره له نایه تیکی ترده ده فرمودیت: ﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا﴾ (۸۱) إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَتَّبِعْ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿۸۲﴾ يَتَّبِعْ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿۸۳﴾ يَتَّبِعْ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿۸۴﴾ يَتَّبِعْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿۸۵﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ ءَالِهَتِي يَتَّبِعْ إِبْرَاهِيمُ لِمَ تَتَّبِعُهُ

^۱ الطبری (۲۳۸/۵).

^۲ تحفة الاحوذی (۱۱۷/۷)، أحمد (۱۶۲/۲). فرموده یه کی حه سه نه.

لَا زُجْمَنَّاكَ وَأَهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلِمٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ نَهَىٰ موحه ممد (ﷺ) له م كتيبه دا (كه قورئانه) باسى ئىبراهيمش بكه كه له كارو وتاريدا راست ويژ بووه و هم پيغه مبريش بووه. نه وكاته به باوكى خوى وت: باوكه بؤ شتيكى وا ده پهرستيت، نه ده بيستيت و نه ده بينيت و هيچ قازانچيك به تو نادات. باوكه: نه وهى من ده يزاني تو نايزاني، شوينم بكه ويت شاره زاي راسته پريت ده كه م. باوكه شه يتان په رست مه به، شه يتان له فرمانى خدا سه ريچى كرد. باوكه من له وه ده ترسم له خداوه تووشى نازار بيت و بيت به دوستى شه يتان. نازهر وتى: نايا نهى ئىبراهيم تو بيزارى له وانهى ده يان په رستم؟ نه گهر ده ست له مه مه لنه گريت به ردبارانت ده كه م و تا ماوه يه كى دريژيش له لام برؤ. ئىبراهيم (سه لامى خوداي ليبيت) وتى: سه لام له سهر تو بيت، له په روه ردگارم ده خوازم ليت ببوريت و نه و له گهل من ميهره بانه. من له نيوه و له وانه ش جكه له خدا له به ريان ده پارينه وه، دور ده گرم و ده پارينه وه له په روه رنده م. به لكو له بانگ كردنى په روه ردگارم تووشى چاره پشى نه بم. ئىبراهيم (سه لامى خوداي ليبيت) له ماوهى زيانيدا داواى ليخوشبوونى بؤ باوكى ده كرد، به لام كاتيك كه له سهر بت په رستى مردو به ته واوى بؤى ده ركوت كه به بى دينى مردوه، حاشاى ليكردو نيتر داواى ليخوشبوونى بؤنه كرد وهك خوداي گهره ده فهرمويت: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ﴾^١ كه ئىبراهيم داوى ليخوشبوونى بؤ باوكى كرد، ته نيا بؤ به جيهت نانى به ليتيك بوو كه پيى دابوو، به لام كاتيك كه سوور زانى دوزمنى خودايه، نيتر هيچ خوى تينه گه ياندا له فه رموده يه كى سه حيدا هاتوه كه ئىبراهيم ده گات به نازهرى باوكى له پوژى قيامه تدا، نازهر پيى ده ليت: نه مرق له قسه ت ده رناچم و به گويت ده كه م، ئىبراهيمش ده ليت: نهى په روه ردگارم نايا به ليت پينه دام كه تو سه رشورم نه كه يت له پوژى زيندوبوونه وه دا، چ سه رشوريه كه له مه سه رشورتره له باوكم كه بى به شه له به زه يى تو، وتراوه: نهى ئىبراهيم سه ريرى نه وه بكه له دواته وه، كه متيارىكى پيسى بينى به چوارپهل مه لگيراو فريدرابه ناو ناگر.^٢

دهر كه وتنى نيشانه گانى يه كتا په رستى (التوحيد) له ئىبراهيمدا (سه لامى خوداي ليبيت)

^١ مريم (٤١ - ٤٨).

^٢ التوبة (١١٤).

^٣ فتح البارى (٤٤٥/٦).

خودای مەزن دەفەر موویت: ﴿وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ هەر
 بهوشیوه یەش، ئیئە نیشانی ئیبراھیممان کە دەستەلاتی هەموو شتێک لە ئاسمان و زەمیندا بە دەست
 کێ. واتە: بۆمان پوونکردووە لە پێگەی ئێو بە لگانهوه بۆ وردبوونهوه لە دەستەلاتی
 وەدیھێنەرە کە یان و تاک و تەنیا یی خودای مەزن لە خواوەنیەتی و دروستکردنیدا. کە هیچ پەرستراو
 پەرورەدگاریە ک نیه جگە لە خودا خۆی. وەك ئەم ئایەتە کە خودای گەورە دەفەر موویت: ﴿قُلْ أَنْظَرُوا
 مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾^۱ ئەو موخە مەد (ﷺ) بلی: سەیربکەن چی لە ئاسمانەکان و زەمیندا
 هەیه. وە دەفەر موویت: ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنْ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ نَشَأَ نُحُوسٍ
 بِهِمُ الْأَرْضِ أَوْ تُسْقَطَ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ﴾^۲ ئایا ئەمانە
 سەیری پاش و پێشەوهی خۆیان نەکردووە، لەم ئاسمان و زەمیندا؟ ئەگەر ئیئە بەمانەوێت وادەکەین
 زەمین قوتیان بدات یان چەند پارچە یەکی ئاسمانیان بەسەردا دەخەینە خوار، لەمەدا نیشانە یە ک هەیه
 بۆ هەربەندە یە ک کە بیهوێت بگەرێت، پاشان دەفەر موویت: ﴿وَلْيَكُونَنَّ مِنَ الْمُوقِنِينَ﴾^۳ تا لە پێزی
 باوە پدارە پاستەقینەکان بێت. ﴿فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ
 الْآفِلِينَ﴾^۴ کە شەوی بەسەرداهات و تاریکداهات، ئەستێهە یەکی بەدی کرد وتی: ئەمە پەرورەدگارمە
 هەر کە لە بەرچا و ئاوابوو، وتی: هەرچی ئاوابێت من خوشم ناوێت. قەتادە وتی: دەیزانی کە
 پەرورەدگاری ئێو هەر بووە و هەردەبێت و ئەمانی بەسەردا نایات^۵ ﴿فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَذَا رَبِّي
 فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَيْنَ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ﴾^۶ وەختێک کە دیتی مانگ هەلەت، وتی:
 ئەمە پەرورەینمە، کە ئەویش لە بەرچا و نەما، ئەگەر پەرورەیننی (پاستەقینە) خۆی شارەزام نەکات،
 منیش لە گومرایان دەبم ﴿فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ﴾^۷ کاتێک کە دیتی وا خۆر
 لە کەل سەردەردیئیت، وتی: ئەمە پەرورەینمە، ئەمە لەوانە ی تەرب گەورەترە. واتە: لە ئەستێرە و لە
 مانگ گەورەترە و زۆر پووناکتریشە ﴿فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ
 يُقَوْمُ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ﴾^۸ کە خۆریش ئاوابوو وتی: گە لە کەم بەپاستی من لە وێتانە ی ئێو

^۱ یونس (۱۰۱).^۲ سبأ (۹).^۳ الطبری (۴۸۰/۱۱).

ده یانکه نه هاوبه شی خودا بیزارم و ته کیمه وه. واته: یه کتاپه رستم و عیباده تیشم هر بؤ ئه و خودایه یه که وه دیهینه ری ئاسمانه کان و زه مینه که له پیشدا وت نه بوون و له بت په رستی دووره په ریژم و پووده که مه یه کتاپه رستی. هر بویه خودای مه زن له سهر زمانی ئیبراهیم (سه لامی خودای لیبت) ده فـرموویت: ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

وا من به پاکی پووم کرده ئه و که سه ی که ئاسمانان و زه مینی دروست کردووه و له وانه نیم شریکی بؤ په یداده کن.

نهمه شوینی پووبه پوویوونه وهیه بهرامبه ربیت پهرستان

له راستیدا ئیبراهیم (سهلامی خودای لیبت) له م جیگایه دا پووبه پووی گه له که ی بووه ته وه و پووپوچی نه و شتانه ی گه له که ی بۆ پوونکردونه ته وه له پهرستنی په یکه رو بته کان، له جیگای په که مدا له گه ل باوکیدا پووبه پووبووه ته وه، هه له کانی ده خسته بهر چاویان له پهرستنی بته کانی سه رزه وی له وینه ی فریشته ی ئاسماندا، تا کو تکایان بۆبکه ن له لای دروستکهری گهره، نه وانه ی خویان له وه به سوک و پيسواترده زانی که راسته وخۆ نه و خودایه بپهرستن، به لکو به هوی پهرستنی فریشته کانه وه خویان نزیک ده که نه وه لی. هه تا تکایان بۆبکه ن له لای خودا که پۆزیان بدات و سه ریان بخت و هه رشتیکی تریش که پیوستیان پییه تی. وه لیږه شدا هه له و گومراییه کانی بۆ پوونکردونه ته وه له پهرستنی په یکه ره کان، وه ک پهرستنی حه وت نه ستیره گه پۆکه سه رسوپهینه ره کان که بریتین له مانگ و خۆرو عوتاریدو مه ریخ و زوهره و موشته ری و زوخل. پووناکترین و به ریزترینان له لای نه وان خۆربووه، پاشان مانگ پاشان زوهره. ئیبراهیم (سهلامی خودای لیبت) په که مجار تی گه یاندون که نه م زوهره یه بۆنه وه ناشیت بپهرستریت، چونکه خۆی ناگه رپت به لکو ماوه یه کی که می بۆدیاریکراوه تییدا بپوات. ناتوانیت به لای راست و چه پیدا بپوات و هیچی به دهستی خۆی نیه، به لکو نه ستیره یه که له و نه ستیرانه که خودا به پووناکی دروستی کردوه. خودا خۆی له کارزانی هه ره مه زنه خۆی ده زانیت له بهرچی و دروستی کردوه. له پوژه لات ه وه هه ل دیت و پاشان ده پوات به ره و خۆرئاوا و له بهرچا و ون ده بیت. پاشان له شه وی دوايشدا به هه مان ئیوه ده ست پیده کاته وه. شتی ئاوا بۆ پهرستن ناشیت. پاشان گواستیه وه بۆ مانگ. نه و شتانه ی له ودا پوونی کرده وه به هه مان شیوه له باره ی مانگیشه وه پوونی کرده وه. پاشان چووه سه ر خۆر هه ر به وشیه یه. کاتی که خودایه تی نه م سی نه ستیره یه ی هه له وشانده وه که له هه موو نه ستیره کانی تر پووناکتر بوون به چا و ببینرین. به به لگه ی ته وا و پیی سه لماندن ﴿قَالَ يٰ قَوْمِ اِنِّیْ بَرِیْءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ﴾ وتی: گه له که م به راستی من له وبتانه ی که ده یانکه نه هاویه شی خودا بیزارم و هه رگیز نایانپهرستم و به خودایان نازانم. نه گه ر خودا هه رچی فپوفیلی نه وانه به کاری بینن هیه مه وه ستن ﴿اِنِّیْ وَجْهْتُ وَجْهَیْ لِذِیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا وَّمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ﴾ و من پوومکرده نه وکه سه ی که ئاسمانان و زه مینی دروستکردوه و له وانه نیم شه ریکی بۆ داده نین. به لکو وه دیهینه ری نه وانه ده په رستم که به پیره یان ده بات و پامی هیناون و هه موو شتی که به دهستی نه وه و هه ر نه و خودا و په روه ردگار و خاوه نیشیانه. وه له ئایه تیکی تر دا خودای گهره ده فه رموویت: ﴿اِنَّ رَبَّکُمْ اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اَسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ یَغْشِیْ اَیَّامَ النَّهَارِ یَطْلُبُهُ حَیْثَ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مَسْخَرَتِ بِاَمْرِهٖ اِلَّا لَهٗ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَکَ اللّٰهُ رَبُّ

﴿الْعَالَمِينَ﴾^۱ په روه ردگار تان نه و خودايه يه که ناسمانه کان و زه ميني له شه ش پوژدا دروستکرد، پاشان له سر ته ختی فرمانږه وايي العرشي دامه زرا، به شه وو پوژ داده پوشریت و پوژیش به په له ده که ویتته شوینی شه و، خوړو مانگو نه ستیره کانی به دیهیناوه و هه ر له ژیر فرمانی نه ودان، دروستکردن و ږاگه یشتن هه ربو نه وه، پاک و بی عیبه په روه ردگاری گشت جیهان. وه له باره ی ئیبراهیم وه (سهلامی خودای لیبت) خودای مه زن ده فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ﴾^(۵۱) اذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل التي أنتم لها عكفون^۲ له مه وپیشیش ئیبراهیم مان له کاره کانی شاره زاکرد، هه میسه ناگامان لی بووه. له وکاته دا که به باوک و هوزه که ی وت نه م په یکه رانه چین که نیوه ده بپه رستن؟ لیږه دا ده رده که ویت که ئیبراهیم (سهلامی خودای لیبت) پووبه پووی باکی و هوزه که ی بووه ته وه که خه ریکی بت په رستی بوون. وازی لی نه هیناون و به رده وام ناموژگاری کردون که ده ست له بت په رستی هه لگرن.

﴿وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ﴾^(۵۰) وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ^(۵۱) الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ^(۵۲) وَتِلْكَ حُجَّتُنَا ءَاتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّنْ نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾^(۵۳)

خودای گه وره باسی ئیبراهیمی خه لیل (سهلامی خودای لیبت) کاتیک که هوزه که ی مشت و مریان له گه لدا کرد له باره ی نه وه ی که پیی ده وتن ده بیت ته نها هه ر خودا بپه رستن، نه وانیش پووبه پووی ده بوونه وه و داوایان له و ده کرد دئی بته کانی نه واننه وه ستیت وه ک خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ﴾ هوزه که ی کیشه و شه پریان پیی ده فروشت، ئیبراهیم وتی: نیوه چون له باره ی من له باره ی خودایه که وه کیشه و مشت و مړده که ن که نه و منی شاره زاکرد وه که هیج په رستروایک نیه جگه له نه و. هه ر نه ویش پینماو پیی نیشاند ه ریش بووه بۆ سره ر پیکای راست. من به لگه ی ته واوم به ده سته وه یه له لایه ن نه وه وه نیتر چون گوئی به وقسه پړوپوچ و خراپانه ی نیوه ده ده م ﴿وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا﴾ هیج ترسیکم له وانه نیه که ده یانکه نه

^۱ الاعراف (۵۴).^۲ الانبياء (۵۱-۵۲).

شهریکی نهو، ههرشتیک پهروهردگارم مهیلی لیبت هه روا ده بیت. لهوبه لگانه ی که ده بیت
پوچه لکردنه وهی قسه کانی نیوه، نهوبتانه ی نیوه ده یانپه رستن ناتوانن هیچ شتیک بکن و من لیان
ناترسم و هر گویشیان پی نادم، نهگر توانای هر فروفیلکیان ههیه دده ی پیان بلین، با دریغی
نهکن دژی من بیکن، هیچ نهو رستن. خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا﴾ نه

ده قه نیستسنای مونقه تیعه واته: جگه له خودا هیچ که سیک قازانچ و زیان به که س ناگه یه نیت ﴿وَسِعَ
رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ زانیاری پهروه رنه دی من هه موو شتیک ده گریتته وه، واته: زانیاری خودا ده وری

هه موو شتیک داوه و هیچ شتیک شاراوه ی لی ون نابیت ﴿أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ﴾ نایا نیوه
بیرناکه نه وه؟ واته: په ندو ناموزگاری وهرناگرن و نازانن که نهوبتانه شتیک پوپوچن، شوورده یی ناکن

که ده یانپه رستن. نه به لگه یه وینه ی نهو به لگه یه که پیغه مبهری خودا هود (سهلامی خودای لیبت)
هینایه وه بو هوزده کی خوی عاد، وهك خودای مه زن له کتیه کهیدا واته له قورئاندا باسی کردوه

ده فهرموویت: ﴿قَالُوا يَا هُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ

بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ إِنْ نَقُولُ إِلَّا أَعْرَبْنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ بِاللَّهِ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَيَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ

بِنَاصِيئِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ وتیان: نهی هود تو هیچ به لگت له خوداوه بونه هیناوین، هر

به قسه ی توش نیمه له په رستراوه کانمان هه لئاگرین، پپواش به تو ناهینین. نیمه هر نهو ونده ده لئین

پهنگه هه ندیک له وانه ی نیمه ده یانپه رستین تووشی گرفتیکیان کردبیت، هود فهرمووی: خودا به شایه د

ده گرم، نیوه ش هر شایه د بن من دوورم له وهی که نیوه ده یپه رستن. جگه له خودا، هه موتان فیلم

لی بکن و مؤلتم مه دن. من خوم سپاردوه بهو خودایه که پهروهردگاری منو پهروهردگاری

نیوه شه، ههرشتیک ده جولیتته وه هه موو شتیک به دهستی نهوه بیگومان پیکه ی پهروهردگارم

پاسته پیه. لیته داخودای که وره له سر زمانی نیبراهیم (سهلامی خودای لیبت) ده فهرموویت:

﴿وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُكُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنْتُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا﴾

من چون ده بی لهوبتانه که نیوه ده یانپه رستن بترسم؟ که نیوه ناترسن و نهوبتانه به شهریکی خودا

ده زانن و هیچ به لگه یه کی بته وتان بو نه هاتووه ته خواره وه. نیبنو عه بیاسرو که سانی تریش له زانایانی

پیشینه ده لئین: ﴿سُلْطٰنًا﴾ واته: به لگه،^۱ ئەم ئایه ته وهك ئەو ئایه تانه وایه كه خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾^۲ ئایا ئەوان شتانی وا به شەریکی خودا داده نین، كه ئاینیکی وایان بۆ دانابن كه خودا پێگای پێنه داوه. وه ده فەرموویت: ﴿إِنَّ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَّا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ﴾^۳ ته نیا ئەوانه چەند ناویکن كه ئیوه و بابو باپیرانتان، ئەوانه یان پێ ناواندن و خوداش هیچ به لگهی بتهوی له باره ی ئەوانه وه نه ناردوه. پاشان ده فەرموویت: ﴿فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^۴ ده ی كه واته كام له م دوو دهسته یه زیاتر شیاوی نه ترسانه. واته: كام دهسته و كۆمه ل پاستره، ئەوه ی كه ئەوه ی په رستوه كه قازانچ و زیانی به دهسته یان ئەوه ی شتیکی په رستوه نه قازانجی هه یه و نه زیان به بی به لگه ش. كام له مانه پتر شیاوه ی نه ترسانه له سزای خودا له پۆژی قیامهت؟ خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ﴾^۵ ئەوه كه سانه ی بپروایان به خودا هیناوه و بپرواكه یان تێكه لی ناهه قی نه كردوه، دانیان بۆ ئەوانه، شاره زای پێی خودا ئەوانه ن. واته: ئەوه كه سانه ی به صاکی و دلسۆزی عیباده تیان بۆ خودا كردوه به ته نیا شەریکیان بۆ دانه ناوه له هیچ شتیكد، ئایا ئه وانه دانیان له پۆژی قیامهتدا و شاره زای پێگای خودان له دنیا قیامهتدا.

ناهه قی زۆر گه وره شەریك دانانه بۆ خودا

بوخاری پڕوایه تی كردوه له عه بدوللوه وتی: كاتیك ئەم ئایه ته هاته خواره وه ﴿وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾^۶ ئەوانه ی بپرواكه یان تێكه لی ناهه قی نه كرد. هاوه له كانی پێغه مبه ر (ﷺ) وتیان: جا كێمان ناهه قی له خۆی نه كردوه؟ ئەم ئایه ته هاته خواره وه، ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾^۷ بێگومان شەریك بۆ خودا بپریاردان ناهه قیه کی زۆر گه وره یه. ئیمامی ئەحمەد پڕوایه تی كردوه له عه بدوللوه وتی: كاتیك ئەم ئایه ته هاته خواره وه ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾^۸ ئەوه زۆر له سه ر خه لکی گران بوو، وتیان: ئەی پێغه مبه ری خودا (ﷺ) كێ له ئیمه ناهه قی له خۆی نه كردوه؟ فەرمووی: (بێگومان ئەوه به وشێوه نیه ئیوه لێی تێده گهن، ئایا گویتان له قسه ی عه بده چاكه كه

^۱ الطبری (۴۹۱/۱۱).

^۲ الشوری (۲۱).

^۳ النجم (۲۳).

^۴ فتح الباری (۱۴۴/۸).

^۵ لقمان (۱۳).

نه بووه كه وتى: ﴿لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ بىگومان نه و شريك دانانه يه، واته: نه و شريك دانانه بو خوداو نامه قيه كى گوره له خو كردنه. پاشان خوداى مه زن ده فەرموويت: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ﴾ نه مانه چەند به لگه يه ك بوون، كه دابوومان به ئىبراهيم كه به رمبه ر هۆزكه ي خوى پابووه ستيت. موجهيدو كه سانى تريش وتوويانه مه به ست به و به لگه يه نه م نايه ته يه كه ده فەرموويت: ﴿وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ، عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ﴾ من چۆن ده بيت له وبتانه ي ئيوه ده يانپه رستن بترسم؟ كه ئيوه ناترسنو نه وبتانه به شەريكى خودا داده نين و هيچ به لگه يه كى بته وتان بو نه ماتووه ته خواره وه. بىگومان خوداى مه زن راستى فەرمووه دنيايى پى به خشى و شاره زاشى كرد وهك ده فەرموويت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ پاشان دواى نه مانه مه مو خوداى گوره ده فەرموويت: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّنْ نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ نه مانه چەند به لگه يه ك بوون كه دابوومان به ئىبراهيم به رامبه ر به هۆزكه ي خوى پابووه ستى، ههركه سيك ئيمه مه يلما لىبيت پله ي پيژلينانى به رزده كه ينه وه بىگومان په روه ردگارت له كارزان و ناگاداره. واته: له كارزانه له كردارو گفتاريدا. ناگاي له وانه شه كه شاره زايان دهكات يان گومرايان دهكات. با به لگه و نيشانه شى بو نارد بيت و نيشانيشى داييت. وهك خوداى گوره له م نايه ته دا ده فەرموويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾ نه وكه سانه ي وته ي په روه ردگارى تويا ن لى هاته دى ئيتير بپوانا هينن با مه مو نيشانه يه كيشيان بو بيت مه تا نازارى به ژان به چاوى خويان ده بينن. هه ربويه خوداى گوره ليته دا ده فەرموويت: ﴿إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ بىگومان په روه ردگارى تو زور له كارزان و زانايه.

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝ ٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ۝ ٨٥ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوشَعَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ۝ ٨٦ وَمِن آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ ٨٧ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنَ

عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَـمۡشِكُونَ ﴿٨٨﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِن يَكْفُرۡ بِهَا هَـؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ ٱللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهٖ قُلۡ لَا ٱسۡئَلُكُمۡ عَلَيْهِ أَجۡرًا إِن هُوَ إِلَّا ذِكۡرَىٰ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾

به خشی نیسحاق و یه عقوب به نیبراهیم (سه لای خودایان نیبیت) له کاتی پیریدا

خودای مه زن ده فره مویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ڪُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا﴾ نيمه نیسحاق و یه عقوبمان هر به و خه لات کرد مه مو له شمان شاره زای پئی خومان کرد خودای گه وره باسی نه وه ده کات که نیسحاق و یه عقوبی به خشی به نیبراهیمی دوی نه وهی که له ته مه ندا به سالدا چو بوو خوی و خیزانه که شی سارا خاتون نانومیدبوون له مندال. نه و فریشتانهی ده چون بوو سر هۆزی لووت هاتنه لای نیبراهیم، مژدهی نیسحاقیان دا به خوی و هاوسه ره که ی، هاوسه ره که ی سه ری له وه زۆر سوپماو ﴿قَالَتْ يَوۡلَتٰی ءَالِدٌ وَّاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعۡلِی شَيْخًاۙ اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عَجِیۡبٌ﴾ ﴿٧٢﴾ قَالُوا۟ اَتَعۡجِبِیۡنَ مِنْ اَمۡرِ ٱللّٰهِ رَحِمۡتُ ٱللّٰهِ وَبَرَکَـٰتُهُۥ عَلَیۡکُمۡ اَہۡلَ ٱلْبَیۡتِ اِنَّہٗ حَمِیۡدٌ مَّجِیۡدٌ﴾ ^۱ ژنه وتی: وای له من، ناخو منی پیریژن مندالم ده بییت و نه م هاوسه ره شم پیره میرده؟ به راستی شتیکی سهیره. وتیان: نایا فره مانی خودات پی سهیره؟ خیزانی نه م ماله به زیی و پیتی خوداتان به سهردا برژیت پایه به رزی و پیماه لدان هر له خوی ده وه شیته وه. واته: هر خدا شایه نی سوپاس و ستایشه. فریشته کان مژده یان دا به نیبراهیم و هاوسه ره که ی به وه چه له دوی خویان و وه چه کانیش ده بنه پیغه مبه ره که خودای گه وره له نایه تیکی تردا ده فره مویت: ﴿وَبَشِّرۡنَہٗ بِاِسۡحٰقَ نَبِیًّا مِّنَ الصّٰلِحِیۡنَ﴾ ^۲ مژدهی نیسحاقیشمان پیدا که ده بیته پیغه مبه ریکی شیوا لایه ق. نه مه له مژده و له به هره ش گه وره تره که خودای گه وره ده فره مویت: ﴿وَبَشِّرۡنَہَا بِاِسۡحٰقَ وَیۡمَنۡ وَرَآوۡ اِسۡحٰقَ یَعۡقُوبَ﴾ ^۳ نيمه مژده مان دا به نیسحاق له دوی نیسحاق به یه عقوبیش. واته: نه م منداله تان که نیسحاقه، مندالیکی له چیان خوتاندا پیده دهین که یه عقوبه. چاوو دلتان پی شاد ده بییت، وه که چون به نیسحاق چاوو دلتان شادبوو. چونکه شادبوون به مندالی مندال زیاتره بو مانه وهی وه چه و بنه ماله. له به رنه وهی مندالی پیایوکی به سالچوو له گه ل ژنیکی ته مه ن دریژ گومان ده کریت نه بیته وه چه ی دواپۆژ له بهر لاوازی و که م توانایی. مژده که وادرا که دوی نیسحاق نه ویش مندالیکی ده بییت به ناوی یه عقوب که مانای وه چه و به ره ده گه یه نیت، نه مه ش

^۱ هود (۷۲-۷۳).

^۲ الصافات (۱۱۲).

^۳ هود (۷۱).

پاداشتیك بوو یو ئیبراهیم (سهلامی خودای لیبیت) له لایه ن خودای بالاده سته وه، کاتیک که وازی له هۆزه که ی هیئاو لییان دورکه وته وه به جیی هیشتن له ولاته که یان و پۆیشتن بۆ خوداپه رستی له سه ر زه ویدا. خوداش له جیی هۆزو که س وکاره که ی پاداشتی دایه وه و قه ره بووی بۆ کرده وه و مندالی چاکی پی به خشیله پیشتی خۆی و له سه ر ئاینه که ی، هه تا چاوی لییان پووناك بیته وه. وهك خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿فَلَمَّا أَغْتَرَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا﴾^۱ جا که نه وانه ی وه لاناو وازی له وشتانه هیئا که نه وان بیجکه له خودا ده یانپه رست، ئیسحاق و یه عقوبمان دایه و گشتمان کردن به پیغه مبه ر. وه لیږه شدا ده فهرموویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا﴾ پاشان ده فهرموویت: ﴿وَنُوحًا هَدَيْنَا﴾ له پیش نه واندان نوحی شمان به ره و خۆمان پی نیشانداو وه چه ی چاکمان به نه ویشدا.

تاییه تمه ندی نوح و ئیبراهیم (سهلامی خودایان لیبیت)

هه ریه کیک له م پیغه مبه رانه (سهلامی خودایان لیبیت) تاییه تمه ندیه کی خۆی هه یه، به نیسه ت نوح پیغه مبه ره وه (سهلامی خودای لیبیت) خودای مه زن کاتیک که خه لکی سه ر زه مینی هه موو خنکاند بیجکه له وانه ی که بره وایان پیی هیئا. نه وانیش، نه وکه سانه بوون که له که شتی که دا له گه لی بوون و خودای گه وره هه ر وه چه کانی نه وی هیشته وه. نه م خه لکه هه موو له نه وه ی نه ون. ئیبراهیمی خه لیلش (سهلامی خودای لیبیت) خودا هه یج پیغه مبه ریکی له دوا ی نه و نه نارده وه مه کین له وه چه ی نه وه. وهك خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾^۲ پیغه مبه رو کتیبی شمان کرده به شی نه ته وه ی نه و. وه ده فهرموویت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾^۳ ئیمه نوح و ئیبراهیمشمان نارد، پله ی پیغه مبه رایه تی و کتیبی شمان دا به نه ته وه که یان وه له ئایه تیکی تر دا ده فهرموویت: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾^۴ نه وانه له و پیغه مبه رانه ن که به رچا که ی خودا که وتن. له په گزی باوکه ئاده م بوون. نه وانه ش له گه ل نوحدا هه لمانگرتن و له توره مه ی ئیبراهیم و ئیسرائیل و نه وکه سانه ی خۆمان شاره زامان کردن و هه لمان بژاردن،

^۱ مريم (۴۹).

^۲ العنكبوت (۲۷).

^۳ الحديد (۲۶).

^۴ مريم (۵۸).

هه رکاتیک نیشانه کانی خویانیان به سهردا خویندرایه وه، دهمه وپوو ده که وتنه زه وی بۆ سوژده و به کۆ ده گریان. وه لیږه شدا له م نایه ته شدا ده فهرموویت: ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ﴾ واته: له ناو وه چې نه ویشدا داودو سوله یمانیشمان شاره زاگرد زه میره که له ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ﴾ ده که پرته وه بۆ نوح، چونکه نزدیکترین که سه وه ک دیاره و هیچ کرفتیکي تیدانیه^۱ نیبنو جه ریرش نه م پایه ی هه لېژاردوه. که پانه وه ی زه میره که بۆ ئیبراهیم له بهر نه وه یه که باسه که له باره ی نه وه وه یه، به لام لووت (سه لامی خودای لیبت) کیشی له سهر دروست ده کات. چونکه له وه چې ئیبراهیم نیه. به لکو برازیه تی کوپی مارانی کوپی نازه ره. مه گهر به شیوه ی زال بوون بگوترئو بخریته ناو وه چې ئیبراهیم وه. وه ک خودای گهره له م نایه ته دا ده فهرموویت: ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهُهَا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾^۲ نایا نیوه ناگاتان لی بوو، که له گه لیاندا یه عقوب به پۆله کانی خوی وت: له دواي من چی ده په رستن؟ وتیان: هه چی تو په رستووته ده په رستین که بابو باپیرانی تو، ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاقیش هه نه وه یان په رست، خودای تا کو ته نیایه و نیمه ش خومان به و ده سپړین. ئیماعیل (سه لامی خودای لیبت) مامی یه عقوب بووه چووه ته پرزی بابو باپیرانی وه له بهر نزیکی لیان وه وه ک خودای گهره له نایه تیکی تر دا ده فهرموویت: ﴿فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ

﴿إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾^۳ فریشته گشت سوژده یان برد، جگه له ئیبلیس، ملی نه دا له گه ل سوژده به ره کان بیتز ئیبلیس خراوه ته ناو فهرمانی فریشته کانه وه بۆ سوژده بردن، له سهر بی گوئییه که ی زه می کراوه، چونکه وه ک نه وانه سه یرکراوه. چییان له گه لدا کراوه نه میش له گه لیان کراوه له بهر نزیکی لیان وه. نه گینا نه و له جنوکه یه و سروشتی له ناگرو فریشته ش له پووناکیه وه له باسی عیسا دا (سه لامی خودای لیبت) له وه چې ئیبراهیم یان نوحه له سهر پایه کی تر، به لگه هه یه که مندالی کچ ده چپته پرزی وه چې پیاو، له بهر نه وه عیسا (سه لامی خودای لیبت) خراوه ته پال ئیبراهیم به هوی دایکیه وه، چونکه باوکی نه بووه. نیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردوه له هه ربی کوپی نه بی نه سوده وه وتی: حه جاج ناردی بۆلای یه حیای کوپی یه عمر پئی وت: هه والم پیدراوه که تو ده لیت حه سه ن و حو سه ین له نه وه ی پیغه مبه رن (ﷺ) له قورئاندا شتی وات دیوه. من هه ره له سهره تای

^۱ الطبری (۷۰۵/۱۱).^۲ البقرة (۱۲۳).^۳ الحجر (۲۰-۳۱).

قورئانه وه هتا کوتایی خویندومه ته وه نه م دیوه؟ وتی: راست ده که ی، هریویه پیاویک وه سیه تی کرد بۆ وه چه کانی یان شتیکی وه قف کرد له سهر وه چه کانی یان پیی به خشین. مندالی کچیش ده گریته وه به ری ده که ویت. به لام نه گهر پیاویک دای به کوره کانی یان وه قفی له سهر کردن، نه وا ههر تایبه ته به کوره کانی وه کوپی کوره کانی وه له پشتی خوی. پاشان خودای گهره ده فهرموویه ویت:

﴿قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ (۸۴)

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿۸۵﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوشَعَ وَلُوطًا وَكَوْنًا

فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۸۶﴾ له ناو وه چه ی نه ودا داود و سوله یمان و نه یوب و یوسف و موسا و هارونمان خسته سهر پێگا، نێمه ئاوا پاداشتی باش به کارچاکان ده دهینه وه. ههروه ها زه که ریاش به حیا و عیسا و نه لیاسیش هه موویان له پیاوچاکان بوون. ئیسماعیل و نه لیه سه ع و یونس و لوتیش ههروه ها. هه موویانمان له خه لکی سه رزه وی، زیاتر پێزلیناون. ﴿وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْتَهُمْ وَهَدَيْتَهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ له باب و باپیرو مندال و براکانیان، هه ندیکمان هه لێژاردن و شاره زای پیی راستمان کردن. نه و هه لێژاردنه هه موولایه کیانی گرتیه وه له باب و باپیان و وه چه و براکانیان. هه ریه ده فهرموویت: ﴿وَاجْتَبَيْتَهُمْ وَهَدَيْتَهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾.

بتا په رستی هه موو کرداره کانی مه ردوم له ناوده بات هه تا هی پێفه مبه رانیش

پاشان خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِّنْ عِبَادِهِ﴾ نه م شاره زایی کردنه له لای خوادیه، بۆ هه رکه سیك له به نده کانی که مه یلی لیبت، به ره وخوی پیی نیشان ده دات. واته: نه وه ی که ده ستیان که وتوه به یارمه تی و پێنمایی خوادیه ﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعمَلُونَ﴾ خو نه گهر شه ریکیان بۆ خودا په یدابکردایه کردوه یان هه موو به فیڕوده چوو، نه م به توندگرتنی کاری بت په رستی و گرنگی پێدانی ته واوی پیی ده رده خات و هه ره شه یه کی گهره یه له وه که سانه ی که شه ریک بۆ خودا داده نین. وه ک خودای گهره له ئایه تیکی تر دا ده فهرموویت: ﴿وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾^۱ نێمه به تو و نه وانیش که به رله تو بوون، پامانگه یاند، هه رکه سیکی تر په رستی کاره کانت به فیڕوده چیت. نه مه مه رجیکه، نه م مه رجشه مانای

^۱ الدر المنثور (۳/۳۱۱).

^۲ الزمر (۶۵).

ئەو ھەنەبە ئەبىتەجى، ۋەك ئەم ئايەتە كە دەفەر مووئىت: ﴿قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبْدِينَ﴾^۱
 بلى: ئەگەر خودا فەرزەندى بىت، مەن يەكە مەن كە سىيەم كە دەپەر سىتەم. ۋەك ئەم ئايەتەش: ﴿لَوْ أَرَدْنَا
 أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًَا لَّاتَّخَذْتَهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾^۲ ئەگەر ئىمە بىمانوئىستايە كارى مەو ھەنەبە ئەبىتە
 مە ر لای خۇمان مە لمان دەبۇارد. ئەم ئايەتەش كە خوداى گەورە دەفەر مووئىت: ﴿لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ
 يَتَّخِذَ وَلَدًا لَأَصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾^۳ ئەگەر خودا بىوئىستايە
 مندالى بۇ خۇى دابنايە لەو خەلگەى دروستيان دەكەت بە مەيلى خۇى مەلى دەبۇارد. پاكى و بى عەبىي
 بۇ ئەو ھە ر ئەو خوداى تەك و تەنباى زال بە سەر مەموو شىتەكدا پاشان لىرەدا دەفەر مووئىت:
 ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ﴾ ئەوانە كە سانىك بوون كە كىيى خۇمان پىداون و
 لەكارزانىدا پامان مەن و كرىمانن بە پىغەمبەر. واتە: ئەو بە ھەرانە مان پى بە خىشەن ۋەك بە زەبى و
 سۆزىك بۇ مەردوم لەلايەن ئىمە ۋە ﴿فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ﴾ ئەگەر ئەمانە بىروايان پى ئەكەن. واتە: بە
 پىغەمبەرە كەيان. مەلىشى دەگرىت زەمىرە كە بگەرپتە ۋە بۇ ئەو شى شتە، كىيىب و لەكارزانى
 پىغەمبەرەتتى. مەبەست بە ﴿هَؤُلَاءِ﴾ خەلگە مەككەيە، ئەمە قسەى ئىبىنو عەبباس و سەعەدى كوپى
 موسىبو زەحاك و قەتادە و سوددى و كە سانى تىشە^۴ ﴿فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ﴾ ئىمە
 ئەو كارە دەدەينە كۆمەلىكى و كە بىروايان پىيان مەبىت و بى بىروانە بن پى. واتە: ئەگەر ئەوانەى كە
 بىرواى پى ناكەن لە قورەيشىيەكان و كە سانى تىشە لەسەر زەمىندا لە عەرەب و عەجەم و خەلگەى
 ئاينەكانى تىشە، ئىمە ئەو كارە دەسپىرىنە گەلانى تر. واتە: كۆچەرى و ئەنسارەكان و شوئىنكە و توانى
 ئەوان مەتا پۇزى قىامەت ﴿لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ﴾ بى بىرواش نابن پى و حاشا لە ھىچ شىتىكى ناكەن و
 تەنبا پىتىكى ناگىرپنە ۋە بىروايان بە مەموو دەبىت چ ئايەتى (محكم) بىت يان (مەشابه) بىت داوامان
 وايە لە خودا ئىمەش لەگەل ئەوانەدا كۆبكەتە ۋە بەپىزو كە رەم و چاكەى خۇى. پاشان خوداى گەورە
 پوودەكەتە پىغەمبەر و عەبدى خۇى موخەمەد (ﷺ) دەفەر مووئىت: ﴿أُولَٰئِكَ﴾ ئەوانە، ئەو
 پىغەمبەرەنەى كە باسگران لەگەل ئەوانەى كە خزانە پالايان لە بابو باپىرو ۋە چەو براكانيان كە

^۱ الزخرف (۸۱).

^۲ الانبياء (۱۷).

^۳ الزمر (۴).

^۴ الطبرى (۵۱۶/۵۱۵/۱۱).

نه مانیش وهك نه مان ﴿الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ﴾ كه سانیک بوون خودا پرېنمونی کردن، هر نه وانه ش شایه نی نه و پرېنماییه بوون که سی تر شایه نی نه بوون ﴿فِيهِدَهُمْ آقَدَةَ﴾ توو هر له شوینی نه وان برؤ. کاتیك نه مه فه رمانیک بیت به پیغه مبه ر(ﷺ) کرابیت، نوممه ته که ش به دواي نه ودا ده پون له وشتانه ی که فه رمانیان پی ده کات و داده نیت. بوخاری پیوایه تی کردووه له م نایه ته دا که مواهید پرسپاری کردووه له ئیبنو عه بیاس نایا مه به ستت نه وانه یه که له (ص) سوژده دان؟ وتی: به لی، پاشان نه م نایه تانه ی خوینده وه: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ هه تا ده گاته ﴿فِيهِدَهُمْ آقَدَةَ﴾ پاشان فه رموی نه ویش له وانه، له پیوایه تیکی تر دا نه مه ی بو زیادکراوه له مواهیده وه وتی: وتم به ئیبنو عه بیاس وتی: پیغه مبه ره که شتان (ﷺ) له وکه سانه یه که فه رمانی پیدراویه له شوینی نه وان بروات، پاشان خودای که ورده ده فه رموویت: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ نه ی موحه مبه د(ﷺ) بلی: خو من هیچ پاداشتیکم لیتان ناویت. واته: له که یاندنی نه م په یامه دا به ئیوه هیچ شتیکم له ئیوه ناویت و داوای هیچتان لی ناکه م ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ نه و قورثانه ته نها هر ناموژگاریه که بو هه موو خه لکی دنیا وه پرېنماییه له ویلیه وه بو شارزه ایی و له سه رگه ردانیه وه بو پیی راست له خودانه ناسیه وه بو برهاهینان.

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ قُلْ مَن أَنزَلَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مَوْسَىٰ نُورًا وَهَدَىٰ لِلنَّاسِ جَعَلُونَهُ قَرِيطِسَ بُدُونَهَا وَتَخْفُونَ كَثِيرًا وَعَلَّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا ءَابَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿١١﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَن حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿١٢﴾﴾

ناده میه تی پیغه مبه رو ناردنی قورثان بو ی (ﷺ)

خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ وهك پیویسته خودا بناسریت، نه یانناسی، که پیغه مبه ره که ی خو ی بو ناردن. ئیبنو عه بیاس و مواهید و عه بدوللای کوری که سیر وتیان: نه م نایه تانه له سه ر قورپه یش هاته خواره وه^۱، و تراویشه: له سه ر جووله که هاتووه ته خواره وه ﴿إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ﴾ نه وکاته ی وا وتیان: خودا هیچ شتیکی بو هیچ ناده میه ک نه ناردووه. وهك خودای

^۱ فتح الباری (۱۴۴).

^۲ الطبری (۵۲۴/۱۱).

گه وړه له نایه تیکی تردا دهفه رموویت: ﴿أَكَا لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ﴾^۱
 نایا مهردوم سهریان سوږماوه، پیاویکمان هر له ناو خویاندا پاسپاردوه که: خه لکی بترسیښت. وه
 دهفه رموویت: ﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا﴾^۲ ﴿قُلْ لَوْ
 كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَّمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا﴾^۳ ته نیا
 بیانوی نهو خه لکه (که شاره زاییان بوهات و پروایان پی نه کرد) نه مه یه که ده لین: چوڼ خودا
 ناده مه یه ک به پیغه مبه ر ده نیږیت؟ بلی: نه گه ر فریشته به لنیای له م زه مینه برؤیشتنایه، نیمه له
 ناسمان وه پیغه مبه ری فریشته مان بو ده ناردن. لیږه شدا خودای گه وړه دهفه رموویت: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ
 حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا بَشَرًا مِّنْ شَيْءٍ﴾ خودای مه زنیش دهفه رموویت: ﴿قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي
 جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ﴾ بلی: نه ی کی نه و کتیبی ناردوه که موسا هیڼای پووناکی و
 شاره زایی بوو بو مهردوم؟ واته: نه ی موحه معه د (ﷺ) بلی به وکه سانه ی که مل ناده ن و ده لین هیچ
 کتیبیک له لایه ن خودا وه نه نیږداوه ﴿الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ﴾ کی نه و کتیبی ناردوه که موسا
 هیڼاویه تی؟ نه و ته وراته ی که چاک زانیوتانه و هه مووکه سیڅ ده زانیټ، که خودا ناردویه بو عیسی
 کوپی عیمران که پووناکی و شاره زایی بوو بو خه لکی. به پووناکیه کی هه موو گپوگرفتیکي خوتان پی
 چاره سر ده کرد، له گومانه ناپه واکان خوتان پی ده پاراست و شاره زاده کرد. پاشان خودای گه وړه
 دهفه رموویت: ﴿تَجْعَلُونَهُ قَرَأِطِيسَ بُدُونَهَا وَتُخَفُّونَ كَثِيرًا﴾ کتیبیک که په په په پری ده که ن و به شیکی که می
 نیشانی خه لکی ده دهن و به شی زوری ده شارنه وه. واته: ته ورات هه موو په په په په ده که ن له کتیبه
 نه سلیه که دا نوسیوتانه و به ناره زوی خوتان ده یگوپن و مانای ده که ن و ده لین: نه مه له لایه ن خودا وه
 هاتوه. واته: له ته وراتدا هاتوه که خودا ناردویه تی. که چی نه وه ی نیوه ده لین له لایه ن خودا وه
 نه هاتوه. هه ربویه دهفه رموویت: ﴿تَجْعَلُونَهُ قَرَأِطِيسَ بُدُونَهَا وَتُخَفُّونَ كَثِيرًا﴾ پاشان خودای مه زن
 دهفه رموویت: ﴿وَعَلَّمْتُمْ مَالًا تَعْلَمُونَ أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ﴾ به وکتیبه شتانیکتان پی فیږکرا که نه خوت نه
 بابو باپیرانتان نه تانده زانی. واته: کی نه م قورنانه ی ناردوه؟ هر خودایه که نیوه ی تیدا
 شاره زاکردوه و ناگاداری کردون له هه والی له مه وپیش و نه وشتانه ش که له مه و به دوا دیت، که نیوه و
 بابو باپیرانیشتان هیچیان له وباره یه وه نه ده زانی. ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ عه لی کوپی نه بوتله له نیبنو

^۱ یونس (۲).^۲ الاسراء (۹۴-۹۵).

عہ بیاسہ وہ وتی: بلی: ہر خدا ناردوویہ تی ﴿ثُمَّ ذَرَهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ﴾ تو نیترا وازیان لی بیئہ با
 بہ گالتہ کردنہ وہ خویان خہریک بکن. واتہ: وازیان لی بیئہ با لہ نہ فامی و گومپایی خویاندا برؤن. ہہ تا
 لہ لایہن خودا وہ مردن یہ خہیان دہ گریئت، نہ وکاتہ دہ زانن نایا پاشہ پوڈ بؤ نہ وان بووہ یان بؤ عہ بدہ
 لہ خودا ترسہ کان. پاشان خودای مہ زن دہ فہرموویت: ﴿١١﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ
 يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا ﴿١٢﴾ نەم قورئانہ شمان بؤ تو بہ خہ لات ناردووہ و موبارہ کہ و نہ وانہ شی
 لہ لای راستہ کہ لہ پیشدا پەوانہ کراون. تا تو بہ ہوی نہم قورئانہ وہ خہ لکی مہ ککە و دہ روبہ ری
 بترسینیت لہ و عہ ربانہ و نہ و خہ لکانہ ی تریش لہ نہ و ہ ی نادہم لہ عہ رب و عہ جہ می پی بترسینیت.
 وەك لہ نایہ تیکی تریشدا دہ فہرموویت: ﴿قُلْ يَتَايَتُهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ بلی:
 خہ لکینہ بزائن من خودا ناردومی بؤ نیوہ مہ مووتان بہ گشتی. وہ دہ فہرموویت: ﴿لَا تُذِرْكُم بِهِ وَمَنْ
 بَلَغَ﴾ تا بہ ہوی نہم قورئانہ وہ ترس بخہ مہ بہر نیوہ مہ رکہ سیکیش کہ پیی دہ گات. وہ دہ فہرموویت:
 ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ فَإِنَّ لَهُ مَوْعِدُهُ﴾ ۲ مہ رکہ سیکیش لہ وکومہ لانہ برپوی پی نہ کات جیی لہ
 ناگر خوش کراوہ. وہ دہ فہرموویت: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ ۳
 مہ زناہ تی و پایہ بہ رزی بؤ خودایہ نہم قورئانہ ی بؤ عہ بدی خوی ناردہ خواری، تا ببیئہ ہوی ترس بؤ
 مہ موو خہ لکی جیہان. وہ دہ فہرموویت: ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ
 اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ﴾ ۴ بہ وکە سانہ کہ بوونہ نہ ہلی کتیب و
 بہ وکە سانہ ش کہ نہ زانن، بلی: نایا نیوہ ش وەك نیئہ خوتان مہر بہ خودا سپاردووہ؟ نہ گەر خویان
 سپاردبوو، نہ واکہ و توونہ تہ سہر پیگا، نہ گەر پوویان لی وەرگیپای، تو مہر نہ وەندەت لہ سہرہ
 پایہ گہ یہ نیت. خودا خوی شارہ زای عہ بدہ کانہ تی. لہ مہردوو سہ حیجہ کہ دا ہاتووہ کہ پیئہ مہری
 خودا (ﷺ) فہرموویہ تی: (پیئج شتم پیئدراوہ، بہ ہیج کہ سیئک لہ پیئہ مہرہ کانہ تر نہ دراوہ لہ پیش
 مندا) یہ کیئک لہ وانہ ی باسی کرد فہرمووی: (پیئہ مہری وا مہ بوو پەوانہ دہ کرا بؤ گہ لہ کە ی خوی

۱ الاعراف (۱۵۸).

۲ الأنعام (۱۹).

۳ ہود (۱۷).

۴ الفرقان (۱).

۵ ال عمران (۲۰).

به تاییه تی، (به لام) من په وانه کراوم بۆ هه موو خه لکی به گشتی^۱ هه ریویه خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ نه وانه ی بره یان به قیامه ت هه یه، دیاره باوه پی پی دینن. واته: هه موو نه وانه ی بره یان به خوداو پوژی قیامه ت بووه. بره یاشیان به وکتیبه پیروژه ش هه یه، که بۆ تو هاتوو ته خواره وه نه ی موحه مه د (ﷺ) (که نه م قورئانه یه) پاشان ده فه رموویت: ﴿وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ نه وانه پاریزگاری له نویژه کانیشیان ده که ن. واته: نویژه فه رزه کان به ته واوی به جی دینن له کاتی خۆیدا.

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ (۱۳) وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ (۱۴)

هیچ که سیك له وه سته مکارتریه که درۆ به ده م خوداوه هه لده به ستی و ده لی نیگام بۆ هاتوو

خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ کێ له وکه سه سته مکارتره که درۆ به ده م خوداوه بکات؟ بلێت: له خوداوه نیگام بۆ هاتوو، هه رگیز هیچ نیگایه کی له خوداوه بۆ نه هاتوو، یان بلێت: من له وینه ی نه وانه ی که خودا ناردویه ده توانم بۆتان بنیرم؟ عیكره مه و قه تاده وتیان: نه م ئایه ته له سه ر موسه یله مه ی درۆزن هاته خواره وه^۲، واته: هیچ که سیك له وسته مکارانه ی که درۆ به ده م خوداوه هه لبه ستیت و هاوبه شو مندالی بۆ بریاربدات و بلێت خودا په وانه ی کردوو بۆ سه ر خه لکی و په وانه شی نه کردوو. وه بلێت: نه ویش ده توانیت وه ک خودا نیگبنییت و درایه تی نه وقورئانه ی پی بکات که خودا ناردویه تی بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) وه ک خودای که وده ده فه رموویت: ﴿وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا﴾^۳ هه رکاتیك نیشانه کانی ئیمه یان بۆ بخوینفه وه، ده لێن: نه کهر چه زمان بکردایه ئیمه ش وه ک نه مه مان ده وت.

^۱ فتح الباری (۵۱۹)، مسلم (۳۷۰/۱).

^۲ الطبری (۵۳۵/۵۳۳/۱۱).

^۳ الانفال (۳۱).

ژیانی ئەم سته‌مکارانه له‌کاتی مردن و پوژی قیامەت دا

خودای مەزن دە‌فەرموویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ﴾ خۆزگە له‌کاتی گیان
 کێشاندا تۆ سته‌مکارانت بدیتایه. واته: له‌کاتی سه‌ختی و پیگیران و گرانی ﴿وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا
 أَيْدِيَهُمْ﴾ که فریشته لییان پ‌اساوه‌ته‌وه که لییان بدهن وهك ئەم نایه‌ته که خودای گه‌وره
 دە‌فەرموویت: ﴿لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَىٰ يَدِكَ لِتَقْتُلَنِي﴾^۱ وتی: ئەگەر تۆ دە‌ستم بۆ درێژیکە‌ی که بمکوژی. وه
 دە‌فەرموویت: ﴿وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَهُمْ بِالسُّوءِ﴾^۲ دە‌ست و زمان دە‌خه‌نه‌کار بۆ ئازاردانتان.
 زه‌حاک و نه‌بوسال‌ح وتیان: ﴿بَاسِطُوا أَيْدِيَهُمْ﴾ واته: به‌دە‌ست و زمان ئازارتان دە‌ده‌ن^۳، وهك ئەم
 نایه‌ته که خودای گه‌وره دە‌فەرموویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ
 وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ﴾^۴ ئەگەر ببینی کاتی‌ک که خودانه‌ناسان فریشته گیانیان ده‌ردی‌ن و ده‌کێشن به
 دە‌م و چاو و پشتیاندا. هه‌ربۆیه لی‌ره‌شدا دە‌فەرموویت: ﴿وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيَهُمْ﴾ فریشته لییان
 پ‌اساوه‌ته‌وه که لییان بدهن هه‌تا گیانیان له لاشه‌ دێ‌ته‌د‌ره‌وه. بۆیه پییان ده‌لین: ﴿أَخْرِجُوا
 أَنْفُسَكُمُ﴾ گیانتان له لاشه‌ ده‌ری‌کن. ئە‌وه بۆ خودانه‌ناسانه له‌کاتی گیان کێشاندا فریشته‌کان
 مژده‌ی سزای سه‌خت و جه‌زه‌به‌دان و کو‌ت و زنجیرو جه‌ه‌نمه‌م و ده‌سته‌وه و مله‌جه‌پی کردن و لی‌دانی
 فریشته‌کان هه‌تا گیانی له لاشه‌ ده‌ردی‌ن و پییان ده‌لین: ﴿أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ
 الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ﴾ گیانتان له لاشه‌تان بی‌نه‌ده‌ر، وا ئە‌م‌پ‌ۆ له‌ تۆ‌له‌ی ئە‌وه‌ی که
 درۆتان به‌ده‌م خوداوه هه‌لبه‌ست. واته: ئە‌م‌پ‌ۆ سوکایه‌تیه‌کتان پ‌ی‌ده‌ک‌ری‌ت به‌که‌س نه‌ک‌رابی‌ت له‌ تۆ‌له‌ی
 نه‌ود‌رۆ‌ک‌نه‌تان به‌ده‌م خوداو ﴿وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ خۆتان به‌ زل ده‌زانی به‌رام‌به‌ر
 نیشانه‌کانی خودای مەزن. له‌م فەرمووده‌ی ده‌ماوده‌مدا چۆ‌نیه‌تی گیان کێشانی خاوه‌ن باوه‌پ‌و
 خودانه‌ناسدا له‌کاتی مردن دا هات‌وه له‌کاتی ته‌فسیری ئە‌م نایه‌ته‌دا که دە‌فەرموویت: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ

^۱ المائدة (۲۸).^۲ الممتحنة (۲).^۳ الطبری (۵۳۹/۱۱).^۴ الانفال (۵۰).

الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّانِي فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ﴿١﴾ خُودا له دُنيا و له قيامه تدا به قسه ي
 بته و بپروا داران توندو قايم ده كاته وه. وه ده فرمووېت: ﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾
 هه روه ك تاكه تاكه و به ته نيا له پيشدا، نيوه مان دروستكرد هه رواش دينه وه لاما، له پوڅي قيامه تدا
 كه زيندووده كړينه وه. وه ك خُوداي مه زن ده فرمووېت: ﴿وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا
 خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^۱ به ريز ده خرينه به رده م په روه ردگار، وه ك يه كه مجار دروستمان كړدون هه ر ناوا
 ماتونه ته وه لاما. واته: چوَن دروستمان كړدن ناواش زيندووتان ده كه ينه وه. هه رچه نده نيوه بپروا به وه
 ناكه ن و به دورى ده زانن. سا نه مه پوڅي زيندووبوونه وه يه وه فرمووېت: ﴿وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ﴾
 هه رچيش نيمه پيمان دابوون له دواتانه وه به جيما. واته: هه رچي به ده ستان مينابوو له
 خزمه تگوزهراني و مال و سامان له دواي خوټانه وه به جيتان هيشت. وه له فرموده ي سه حيح دا
 ماتوه كه پيغه مبهري خُودا (ﷺ) فرموويه تي: (ئاده مي هه ر ده لئيت: سامانه كه م سامانه كه م ده ي
 نايا هيچي سامانه كه ت هي تويه، بيچكه له وه ي خواردووته و ته واوات كړدوه يان له بهرت كړدوه و
 درپوته يان به خشيوته له چا كه داو بووته پاشه كه وت بوټ، نيتر بيچكه له وه ده پات و به جيي ده هيلئيت
 بُوْ خَه لَك)^۲ هه سه نى به سري وتي: نه وه ي ئادامه ده هينرئيت له پوڅي قيامه تدا وه ك نه وه ي باري
 مه لكرتبئيت، خُوداي مه زن ده فرمووېت: كوا نه وه ي كوټ كړدبووه وه؟ ده لئيت: نه ي په روه ردگارم، كوم
 كړده وه و به جيَم هيشت زور شتي ترش بووه. پيي ده لئيت: نه ي نه وه ي ئاده م كامه يه نه وه ي پيشت
 خستوه و بوټ خوټ؟ هيچ شتيك نابيينئيت پيشي خستبئيت. پاشان نه م نايه ته ي خوئند ﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا
 فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ﴾^۳ نيينو نه بي حاتم پيوايه تي كړدوه.
 پاشان خُوداي مه زن ده فرمووېت: ﴿وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ﴾
 نه وكه سانه نابيين له كه لټان كه لاتان وابوو تكاكارانن و به شهريكي خوټا زانين. نه م سه زه نشت و
 تانه دانه لئيان له سه رنه وه ي كه له دُنيادا نه وبتانه يان كړدبووه شهريكي خُودا وايانده زاني نه وبتانه
 به هره يان پي ده كه يه نيت له ژيانيدا له پوڅي دوايشدا دين به هانا يانه وه نه گه ر له وي زيندووبوونه وه به
 راست ده رچوو ﴿لَقَدْ نَقَطَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾^۴ دياره نئستا له يه كتری

^۱ ابراهيم (۲۷).^۲ الكهف (۴۸).^۳ مسلم (۲۲۷۳/۴).

جیابوونه وه و هه رچی به خه یال داتان نابوو هه مووی به هیج ده رچوو. واته: هۆکاره کان نه ماو پپو پوچ نه ماو پویشته نه ویش به خه یال دایان نابوو به هاواریا نه وه بیته و ون بوو نه ما. له وکاته دا خودای مه زن بالاده ست له لای نه و خه لکه دا کۆکرا وه ته وه بانگیان ده کات و ده فه رموویت: ﴿إِنَّ شُرَکَّاءُکُمْ الَّذِينَ کُنتُمْ

تَزْعُمُونَ﴾^۱ کوانی نه وانه ی به خه یال ده تانوت شه ریکن له گه ل من؟ واته: له گه ل خودا ده بیانه یتن. وه

پییان ده وتریت: ﴿وَقِيلَ لَهُمْ إِنَّمَا کُنتُمْ تَعْبُدُونَ﴾^(۹۲) مَن دُونِ اللَّهِ هَلْ یَنْصُرُکُمْ أَوْ یَنْصِرُونَ﴾^۲ نه وپوژده پییان

ده لێن: له کوین نه وانه ی ده تاپه رستن، بیجگه له خودا؟ ئایا نه وانه دینه هان تان یان داوی

هاناده کن؟ بۆیه لی ره ده ده فه رموویت: ﴿وَمَا نَرِیْ مَعَکُمْ شُفَعَاءَکُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِیْکُمْ شُرَکَّاءُ﴾

نه وکه سانه نابینن له گه ل تان که لاتان وابوو تکاکاران و به شه ریکی خۆتا زانین. واته: ده تانپه رستن و به

نه رکی خۆتان ده زانی په رستنیان. پاشان خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿لَقَدْ تَقَطَّعَ بَیْنَکُمْ﴾ دیاره

ئێستا له یه کتری دابراون و جیابوونه ته وه و نه وهۆکارانه نه مان ﴿وَضَلَّ عَنْکُمْ﴾ لیتان ون بوون و

پویشتن ﴿مَا کُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ نه وه ی ئیوه به خه یال داتان نابوو که تکاتان بۆ بکن له و بت و شه ریکانه.

وهک ئه م ئایه ته که خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا

الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾^(۹۳) وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّا کُنَّا کَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ کَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا

كَذَٰلِكَ یُرِیهِمُ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَیْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِیْنَ مِنَ النَّارِ﴾^۳ له وکاته دا که ئازارو جه زده به تان

دیته به رچاو، پێبه ره کان شوینکه وتوو هکانی خۆیان حاشاده کن و په یوه ندیان له یه کتری پچراوه.

شوینکه وتوو هکان له وکاته دا ده لێن: ئای خۆزگه هه ر جارێکی تر ده گه پاینه وه سه ر دونیا، وهک

پێبه ره کانمان حاشا له ئیمه ده کن، ئیمه ش حاشامان له وان ده کرد، خودا ئاوا کرداری خۆیان لی

ده کاته داخ و خه فته ت و بۆ هه می شه ش هه ر له ناو ئاگردا ده بن. وه ده فه رموویت: ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِی الصُّورِ

فَلَا أَنْسَابَ بَیْنَهُمْ یَوْمَئِذٍ وَلَا یَتَسَاءَلُونَ﴾^۴ هه رکاتی که فوو به که له شاخ دا کرا، نه خزمایه تی له نیتوانیان

ده میتیت و نه که سیان له که س ده پرسیت. وه ده فه رموویت: ﴿إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ

^۱ الانعام (۲۲).

^۲ الشعراء (۹۲-۹۳).

^۳ البقرة (۱۶۶-۱۶۷).

^۴ المؤمنون (۱۰۱).

بَيْنَكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا

وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا نَجَسٌ مُّذِرٌ ۚ ﴿١﴾ نَبُو له باتی خودا بویه بته کان ده په رستن، که له زینی

دونیادا نَبُو یه کترتان خوشده ویت، پاشان له پښی قیامت دا حاشا له یه کتری ده که ن و نه فرین بُو

یه کتری ده نیرن، جیگه شتان له ناو ناگر ده بیت و که سیش یارمه تیتان نادات. وه ده فهرموویت: ﴿وَقِيلَ

ادْعُوا شُرَكَاءَ كُفْرًا فَدَعَوْهُم فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾ ۲ پښان ده لښ: شریکه کانتان بانگ بکن، بانگیان ده که ن، هیچ

وه لامیان ناده نه وه. وه ده فهرموویت: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾ پښی قیامت گشتیان

کو ده که یه وه، به وکه سانه ی که شریکیان بُو خودا دانا وه. هه تا ده گاته: ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

﴾ ۳ نه و شتانه ش که نه وان به درو ده یانوت له ناو چون.

﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى﴾ ۴ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكَ اللَّهُ فَالِقُ ۱۵ ﴿فَالِقُ

الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۱۶ ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ

لَكُمْ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۱۷﴾

ناسینی خودا به هه نديک له نيشانه گانی

خودای مه زن ده فهرموویت که هر خوی دانه ویله و ده نکی میوه له ت ده کات. واته: ده یقلیشیتیت وه

له ناو خولدا، به هوی نه و ده نکانه وه کشتو کال سه وز ده کات به هه موو جوړه کانی وه له و دانه ویله، وه له

ده نکی میوه، هه موو جوړه به رو بومیکی ده پوتیتیت هر یه که تام و بون و په نگو شیوه یه کی هه یه

هر بویه که ده فهرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى﴾ ۴ خوا دانه ویله و ده نکی میوه له ت ده کات.

پاشان ته فسیری نه م ده قه، به م ده قه ی دوی ته فسیر ده کات و ده فهرموویت: ﴿يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ

وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ﴾ ۴ هر نه ویشه زیندو له مردو و ده ردیتیت و مردو له زیندو و ده ردیتیت. واته:

پوه کی زیندو له دانه ویله و ده نکی میوه ده ردیتیت و که بی گیانه و مردو وه. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته

وایه که خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَأَيُّهُمْ أَلَمُ الْأَرْضِ الْمَيِّتَةِ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ

يَأْكُلُونَ﴾ ۵ هه تا ده گاته ﴿وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ ۶ وه هر له زه ویدا و ردینه وه نیشانه ی

۱ العنکبوت (۲۵).

۲ القصص (۶۴).

۳ الانعام (۲۲ - ۲۴).

تیدایه بۆیان به مردویی نیمه زیندوومان کرده وه دانه ویله مان لی به رهه م هیناون نه وان لیی ده خون.
 هتا ده گاته ﴿سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾^۱
 پاك و بی عیبی هر بۆ نه و خودایه، كه جووته ی هه موو شتیکی وه دی هیناوه، چ له وانیه ی له م سه ر
 زه مینه ده پوین و چ له خویان و چ له وانیه شی كه نایزانن. زانایانی ته فسیر نه م پستانه یان ته فسیر کردوه
 هر كه سه و به پیی بۆ چون و لیكدانه وه ی خوی به لام هه موویان مانا كه یان له یه كه وه نزیکه. هه ندیک
 وتوویانه: په له وه ره له هیلکه ده ردینیت و به پیچه وانیه شه وه. هه ندیکی تر وتویانه: مندالی چاك له كه سی
 به دفه ره وه ده خاته وه به پیچه وانیه شه وه چه ندین بۆ چون و پای تریش له م پستانه كه نه م نایه ته
 ده یانگریته وه لیی وه رده گیریت. پاشان خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ﴾ نه وه
 خودای نیوه یه، ده سا نیوه چون له پیرگا لاده درین؟ واته: وه دی هینه ری نه و شتانه نه و خودایه كه
 شه ریکی نیه. كه واته چون له هه ق لاده دهن و به ره و پپو پوچ ده چن و له گه ل خودادا شتی تر ده په رستن
 ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا﴾ هه ره نه وه تاریکایی شه وگار لاده دات و سپیده ی به ره به یانتان بۆ
 ده خاته پوو، شه ویشی بۆ پشودان داناوه. واته: هه ره خودایه تاریکایی و پووناکی دروست کردوه.
 وه كه له سه ره تای سورته ته كه دا ده فهرموویت: ﴿وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾^۲ خودا تاریکایی و پووناکی وه دی
 هیناوه. واته: خودای پاك و بی عیب تاریکایی شه و شق ده كات له به ره به یاندا و دنیا پووناك
 ده كاته وه خور هه لدیت و تاریکایی ده پوات و نامینیت، شه وگار به و په شایی و تاریکی و نوته کیه وه
 ده پوات و پوژ به و تیشك و پووناکیه وه دیت. وه كه خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿يَغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ
 حَثِيثًا﴾^۳ پوژ به شه و داده پویشیت و پوژیش به خیرا ده كه ویتته شوینی شه و. خودای مه زن ده سه ته لاتی
 خوی پوون کردوه ته وه و ده رخستوه له دروستکردنی نه م هه موو دژه یه كه و له یه كه جیاوازه دا. كه
 گشتی به لگه یه له سه ره ده سه ته لاتی ته واو گه وره ی نه و، تاریکایی شه و لاده دات و سپیده ی به ره به یان
 ده رده خات. له به رامبه ری نه ویشدا ده فهرموویت: ﴿وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا﴾ شه ویشی داناوه بۆ پشودان و
 نارام و تاریکی کردوه هتا هه موو شتیك تیایدان پشوو بدات، وه ده فهرموویت: ﴿وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَى﴾^۴

^۱ یس (۳۶-۳۳).^۲ الانعام (۱).^۳ الاعراف (۵۴).

وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى^۱ سَوِّدَ بِهِ وَشَهِدَ كَاتِبُكَ هَهُمُ شَتَّىكَ دَادَه پۆشیت، به وپۆژەش كَاتِبُكَ پووناك ده بیته وه. وه ده فه رموویت: ﴿وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّهَا^۲﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا^۳ سَوِّدَ بِهِ وَپۆژەش كه خۆرتیا ده رده كه وئ، به وشه وهش كه خۆر داداه پۆشیت. پاشان لیڤه دا ده فه رموویت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانًا﴾ خۆرو مانگی بۆ ژماره ی ئیوه دانا. واته: به شیوه یه کی وردو به نه ندازه یه کی پێك و ته واو ده پوات و هه ژمارده كه ن و ناگۆرپین و تێك ناچیت. به لكو هه ریه كه یان شوینێكی خویان هه یه و پێیدا ده پۆن له هاوین و زستان دا. به وهۆیه وه جیاوازی نیوان شه و پۆژ په یداداه بیت به درێژبوون یان به كورت بوونه وه. وهك ده فه رموویت: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ^۴﴾ نه و خوادیه ی كه خۆری كرده تیشده رو مانگی تریفه دار كردو چه ند قوناغی بۆ دیاری كرد. وه ده فه رموویت: ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ^۵﴾ نه خۆر توانای نه وهنده ی هه یه بكات به مانگ. نه شه ویش پێشی پۆژ ده كه ویت هه مووشیان له ئاسمانێكن مه له ده كه ن وه ده فه رموویت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ^۶﴾ خۆرو مانگو نه ستیره كانی به دیهیناوه و له ژیر فه رمانی نه ودان. پاشان لیڤه دا ده فه رموویت: ﴿ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ خودا خاوهن دهسته لاتى زانا نه م كاره ی كردووه. واته: هه مووشتیك به بریاری خودای خاوهن دهسته لات پۆیشته وه كه پێگه ی نه و كه س ناتوانیت درایه تی بكات، ناگاداری گشت شتیكه و كه متر له گه ردیله یه كیش لێ و ن نابیت نه له ئاسمانه كان و نه زه میندا ناگای لیه تی، زۆرجار كه خودای مه زن باسی دروستكردنی شه وو پۆژو خۆرو مانگی كردووه كۆتاییه كه ی به دهسته لات و زانایی خۆی هیناوه وهك له م ئایه ته دا فه رمووی، وهك نه م ئایه ته ش كه ده فه رموویت: ﴿وَءَايَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ^۷﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ^۸ بۆ نه وانه، شه ویش یه كێكه له نیشانه كان، ئیمه پۆژی لێ داده پنین له ناكاو تاریكاییان به سه ردادیت.

^۱ اللیل (۲-۱).^۲ الشمس (۳-۴).^۳ یونس (۵).^۴ یس (۴۰).^۵ الاعراف (۵۴).^۶ یس (۳۷-۳۸).

خوڙيش به رهو بنكهى خوئى له گهړاندایه كه له خاوهن دهسته لاتی زاناوهیه، نه و فرمانی پيداوه. کاتیک كه خودای گه وړه باسی دروستکردنی ئاسمانه كان و زه مین و نه وه وی تیا پاندايه کردووه له سه ره تاي سوره تي (حم) ی سوجه دا پاشان ده فرمانوویت: ﴿وَزَيْنًا سَمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾^۱ ئاسمانی دونیامان به چراکان پازانده وه و پاراستمان. خاوهن دهسته لاتی زانا بریاری نه و کاره ی داوه. پاشان لیږده دا خودای مه زن ده فرمانوویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ﴾ هر نه ویشه نه ستیږه کانی بؤ خستوونه ته پوو، تا به وانه له تاریکی وشکاني و ده ریادا پئ ده ریکه ن هندیك له زانایانی پیشینه وتویانه: هر که سیك بیجگه له و سئ شته برپای به م نه ستیږانه بیټ هله ی کردووه و دروی به دم خوداوه کردووه، بؤ پازاندنه وه ی ئاسمان و که ره سه ی پاونانی شہیاتینه کان و به خستنه پووی نه وانه له تاریکایی وشکاني و ده ریا پئ ده ریکریت ﴿قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ﴾^۲ نئمه بؤ که سانیک زانان، نیشانه کانمان به پوونی شیکردووه ته وه. واته: نیشانه کانمان به ته وای پوونکردووه ته وه بؤ نه وکه سانه ی خاوهن ئاوه نو زانان و هق ده ناسن و له پرپوچ خوین به دور ده گرن.

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ﴾^۳ وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا مَخْرُجًا مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَبِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۱﴾

خودای مه زن ده فرمانوویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ﴾ هر نه ویشه نئوه ی له ته نیا که سیك وه ديهيئاوه، له دواى نه وه له شوينيك كوى کردوونه ته وه و دايمه زړاندون. واته: له ئاده م (سه لامى خودای ليبيټ) نئوه ی وه ديهيئاوه. وهك له ئايه تيكي تريشدا ده فرمانوویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾^۴ نه ی خه لكينه له په روه ردگاری خوتان بترسن، كه هر نه وه نئوه ی له يهك كه سه وه خستووه ته وه و هاوسه ره كه شى هر له وکه سه خستووه ته وه، له و دووانه وه پياوی زور و نئى زورى وه ديهيئا. نيينو مه سعودو نيينو

^۱ فصلت (۱۲).^۲ النساء (۱).

عہ بیاس و نہ بو عہ بدو پھ حمانی سولہیمی و قہیسی کوپی نہ بو حازم و موحامیدو عہ تاو ئیبراہیمی
 نہ خہ عی و زہ حاک و قہ تادہ و سوددی و عہ تائی خوراسانی و کہسانی تریش و توپانہ: ﴿فَسْتَقَرُّ﴾ واتہ:
 لہ ناو مندالاند. ﴿وَمُسْتَوْدَعٌ﴾ زورینہی زانایانی پیشینہ دہ لئین: پشت (صلب) ^۱ ئیبنو مہ سعودو
 کومہ لئیکی تریان بہ پیچہ وانہ وہ و توپانہ. دیسان ئیبنو مہ سعودو دہستہ یہ کی تر و توپانہ: ﴿فَسْتَقَرُّ﴾
 واتہ: لہ دنیا کوی کردوونہ تہ وہ و ﴿وَمُسْتَوْدَعٌ﴾ واتہ: کاتی مردن جیگیری دہ کات و دادہ مہ زرینیت.
 پاشان خودای مہ زن دہ فہرموویت: ﴿قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ﴾ بۆ نہ و کہ سانہی تی دہ گہن
 نیشانہ کانمان پوون و شیکردوونہ تہ وہ. واتہ: بۆ نہ وانہی لہ قسہی خودا تی دہ گہن و ماناکہی دہ زانن.
 پاشان دہ فہرموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ ہر خویہ تی لہ ناسمانہ وہ ناوی بارانی بۆ
 ئیوہ باراند. بہ نہ ندازہ و ناویکی پیروزہ و ہوی بزوی و زیان و ناودیری گشت دروستکراویکہ، بہ زہییہ
 لہ لایہن خودا وہ. بۆ وہ دیہینراوہ کانی ﴿فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ نَبَاتٌ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ہموو پوونہ کمان پی پوواند.
 وہ ک نہم ئایہ تہ کہ خودای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ ^۲ ہموو
 زیندہ وہ ریگمان لہ ناو دروستکردوونہ ﴿فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا﴾ پوونہ کی سہ وزمان تیدا پوواند. واتہ:
 کشتو کال و درہ ختی سہ وزو پاشانیش دانہ ویلہ و بہروبوومیشمان لی وہ دیہینا. بۆیہ دہ فہرموویت:
 ﴿نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا﴾ وہ لہ و دانہ ویلہ، دانہی لہ سہریل کہ لہ کہ بوومان (وہ ک گولہ گہنم و جو)
 وہ دیہینا ﴿وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ﴾ وہ لہ دار خورما لہ چہند پہ لئیکی ہیشوی پرو شوپہ وہ
 بوومان وہ دی ہینا. وہ ک عہ لی کوپی نہ بو تہ لہ لہ ئیبنو عہ بیاسہ وہ و تی: ﴿قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ﴾ واتہ: نہ و
 دار خورما کورتہی کہ پہ لہ کانی بہ ہیشوہ کانیہ وہ شوپہ بوہ تہ وہ بۆ زہوی ^۲ ئیبنو جہریر پروایہ تی
 کردوونہ. ﴿وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ﴾ لہ گہل باغاتیک لہ پھن. واتہ: باغاتی پھزی لی دہردہ ہینین نہم
 دوو جوڑہ میوہیہ لہ چاکترین میوہیہ لہ لای خہ لکی حیجان. وہ لہ وانہ شہ لہ چاکترینی میوہش بن لہ
 گشت جیہاندا، وہ ک چون خودای مہ زن منہ ت دہ کات بہ سہر بہندہ کانیداو پییان دہ فہرموویت: ﴿وَمِنْ

^۱ الطبری (۵۷۰/۵۶۵/۱۱).^۲ الانبیاء (۳۰).^۳ الطبری (۵۷۶/۱۱).

ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ نَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا^۱ وه له بهرهمی دارخورماو پوزه کانیشی
 سه خوشکرو بژیوی باش دروست دهکن، نه مه له پیش حرامکردنی مهیدا بووه. وه دهفهرموویت:
 ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ^۲ هر له زهوی چهن دین باخی خورماو پهزی زورمان
 وه دیهیناوه. پاشان لیله ده دهفهرموویت: ﴿وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَبِهٍ^۳ وه زهیتون و
 بنه هه ناری هاووینه ی له یه کترجیامان بهرهم میناوه. قه تاده و کهسانی تریش وتویانه: هاووینه له
 که لاو شیوه داو زوریک له یه کتر و جیا له بهرهم و دیمن و تام و پهنگدا^۴، ﴿انْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ
 وَنَوَّه^۵ وه خیک میوه یان پیده گات سهیری بکن. به پانی کوری عازیب و نیبنو عه بباس و زه حاک و
 عه تای خوراسانی و قه تاده و کهسانی تریش وتویانه ﴿وَنَوَّه^۵ واته: که پیگه یشت. واته: بیر له
 دهسته لاتی وه دیهینه ره کانی بکه نه وه که له نه بوونه وه درستی کردون، داریک بوو، بوو به په زه تری و
 چهن دین شتی تریش له م جوره که خودای مه زن دروستی کردون له هه مه پهنگ و شیوه و تام و بون.
 وه که له نایه تیکی ترده دهفهرموویت: ﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَوِّرَاتٌ^۶ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ
 صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِضْلُ بَعْضِهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ^۷ له م زه مینه دا زور پارچه
 له لای یه کتری دا هیه، هه روه ها باخاتی په زو کشتو کال و داری خورمای اتی یه کتر و له یه ک جیاش،
 هه موو له یه که ناو تاوده درین و پاراوده بن به لام ریژی هه ندیکیان ده دهین به سه ره هه ندیکیاندا له خواردن
 دا. هه ریویه لیله ده خودای مه زن دهفهرموویت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ^۸ بیگومان له وانه دا
 زور نیشانه ی خودا هیه بۆ که سانی که برپایان به خودا هیه. واته: نه ی خه لکینه به لکه زورن له سه ره
 دهسته لاتی ته وای خودای که وه دیهینه ری نه م شتانه یه و به زهیی نه و ده رده خات، بۆ نه و که سانه ی که
 برپایان پیی هیه و شوینی پیغه مبه رانی ده که ون (سه لامی خودایان لیبت).

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا

يَصِفُونَ ﴿۱۰۰﴾

^۱ النحل (۶۷).

^۲ یس (۳۴).

^۳ الطبری (۵۷۸/۱۱).

^۴ الطبری (۵۸۲/۱۱).

^۵ الرعد (۴).

خودای مه زن ده فەرمویت: ﴿وَجْعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ﴾ له جنوکه شەریکیان بۆ خودا داده نا، که خوا خۆی دروستی کردبوو. به خەيالی خۆیان دەبیټ کوږو کچی مەبیټ، به بی زانیاری. خودا پاک و بەرزتره له و باسانه ی نه وان ده یکن. نه مه وه لامه بۆ نه و بت په رستانه ی که له گه ل خودادا شتی تریان په رستوووه و کردوویان به شەریکی له په رستن دا، خودای مه زن پاک و بی عەیب و بەرزتره له و شتانه ی که ده یکه نه پالی. خو نه گەر پټیان بو تریت: چۆن ده ستاندا یه جنوکه په رستی کاتی که ئیوه هر خریکی بت په رستی بوون؟ له وه لام دا ده لئین: بۆیه په رستووویان مه گین له بهر گوێپرایه ی و فەرمانی نه وان بووه. وه ک نه م نایه تانه که خودای گه وره ده فەرمویت: ﴿إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنْتًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَّرِيدًا ۝ ١١٧ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَقَالَ لَا أَخَذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ۝ ١١٨ وَلَا ضِلَّ عَنْهُمْ وَلَا مَنِيْنَهُمْ وَلَا مَرْئَهُمْ فَلْيُبَيِّنْ لَكُمْ مَا أَذَانَ الْآفَاقِ وَلَا مَرْئَهُمْ فَلْيَغْيِرْ خَلْقَ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ۝ ١١٩ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾^۱ نه وانه له باتی خودا هانا ده به نه چەند بټیک خۆیان ناوی میننه یان لی ناون، دیاره نه وان هر هانا ده به نه بهر نه و شەیتانه ی که سه ریزووی کردوووه و ده رکراوه. خودا نه فرینی لی کردوووه و نه ویش له وه لام دا وتویه تی: شهرت بیټ له عه ده کانی تو بۆ خۆم جیابکه مه وه گومرایان ده که م و به ناوات و خەيالی دروینه سه رگه رمیان ده که م، فەرمانیان پی ده ده م گوێچکه ی ناژه له کان بېرن، فەرمانیشیان پی ده ده م که شیوه و بچمی نه و شتانه ی که خودا دروستی کردوووه بیگوړن و تیکی بده ن جا هر که سی که خودا نه یه ویت و له گه ل شەیتان بیټه دوست، دیاره چەندیک زیانمه ند ده بیټ. به لئینیان پی ده دات و ده یان خاته سه ر ئاره زوو. نه و به لئینه ی که شەیتان به وانی دا فریودان نه بیټ شتیکی تر نیه. وه ک نه م نایه تەش که ده فەرمویت: ﴿أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي﴾^۲ نایا ئیوه شەیتان و تۆره مه ی نه و، بیجگه له من ده که نه دوستی خۆتان. ئیبراهیمیش (سه لامی خودای لیبت) به باوکی وت: ﴿يَتَأْتِيَ لَا تُعْبِدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا﴾^۳ نه ی باوکه، شەیتان په رست مه به،

^۱ النساء (۱۱۷-۱۲۰).^۲ الکهف (۵۰).^۳ مریم (۴۴).

شەيتان لە فرمانى خوا سەرپىچى كرد. ئەم وەك ئەو ئايەتە وايە كە خوداى گەورە دەفرمووئەت:

﴿الَّذِي أَعَاهَدَ إِلَيْكُمْ يَنْبِئُكُمْ أَنَّهُ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۖ﴾ (٦٠) وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ۚ

ئاخر ئەى نەوہى ئادەم، من لە پىش دا پەيمانم لە گەل نەبەستن كە شەيتانە نەپەرستن. هەر تەنيا خۆم بپەرستن، كە پىگەى راست هەر ئەمەيه، فرىشتەكانىش لە پۆزى قىامت دا دەلێن:

﴿سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِئْنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾ (٦١) خودايە هەر تۆى پاك و بى عەيبى، هەر خۆت گەورەى هەموومانى ئىمە ئەوانە ناناسين. بەلكو ئەوانە جنۆكەيان دەپەرست و بەشى زۆريان باوەرپيان بەمان نەهێنابوو. هەربۆيە خوداى گەورە دەفرمووئەت: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ﴾

لە جنۆكەكان شەركيان بۆ خودا دانابوو، كە خوا خۆى دروستى كردوون. كە خودا خۆى دروستى كردوون چۆن هاوبەشى بۆ دانەنێن و لە گەلى دا دەپەرستن. وەك خوداى گەورە لە زمانى ئىبراهيمەو دەفرمووئەت: ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ۖ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ (٩٥) وتى: ئاخۆ ئێو شەتێك دەپەرستن هەر خۆتان دايدەتاشن، كە هەر خودايە ئێو شەو كرده وەتانی وەدیهێنا. واتە: هەر خودا خۆى خەلكى دروستكردووه، دەبێت هەر بەتەنیاش بپەرستێت، تاكو تەنیايە و شەرىكى نەه. پاشان خوداى مەزن دەفرمووئەت: ﴿وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾

بە نەزانى خۆيان وا خەيال دەكەن، دەبێت كۆپو كچى هەبێت. لێرەدا خودا ئاماژە بە گومپاى دەكات كە پىگەيان ون كردووه و بە خەيالى خۆيان وا دەزانن كە خودا مندالى بۆ خۆى داناوه. وەك جوولەكە دەلێن عوزەير فەرزەندى خودايەو وە ئەوكەسانەش لە مەسیحیەكان كە دەلێن عيسا كۆپى خودايەو بت پەرستەكانى قورپەيش دەلێن فرىشتەكان كىژى خودان، خوداى گەورە پاك و بى عەيبەو بلندەو دوورە لە وشتانەو كە ناھەقىكاران دەلێن. واتە: خودانەناسان بوختان و درۆيان كردووه و خۆيان ئەوقسانەيان هەلبەستووه وەك زانایانى پىشینه و تویانە. بۆيە خوداى گەورە دەفرمووئەت: ﴿سُبْحَانَكَ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ﴾

خودا پاك و بەرزترە لەوباسانەى ئەوان دەيكەن. كەواتە خودا زۆر پیرۆزو پاك و بێگەردو گەورەترە لەونەفام و گومپاينە باسى دەكەن و بە خەيالى خۆيان دەلێن كە خودا كۆپو كچو هاوبەشى هەيه.

﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَرْجَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (١٠١)

^١ یس (٦٠-٦١).

^٢ سبأ (٤١).

^٣ الصافات (٩٥-٩٦).

﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ داهینه ری ناسمان و زه مینه. واته: دروستګه رو وه دیهینه رو داهینه ری ناسمانه کان و زه مینه، بهی نه وهی له وینه ی پیشویان بچیت وهك موجهیدو سوددی وتویانه هر له م وته وه (البدعة) ناو نراوه به بیدعه^۱ چونکه له پیش دا وینه ی نه بووه. ﴿أَنِّي يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ﴾ چوڼ ده بیټ مندالی مه بیټ؟ ﴿وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةً﴾ که هیچ ژنی نه هیناوه. واته: بیګومان مندال خستنه وه له نیوان دوو شت دا ده بیټ که بوی یه کتری بشین. خو دیاره هیچ شتیګ بوی خودا ناشیت و له ناوناچیت له دروستکراوه کانی، چونکه نه و وه دیهینه ری هموو شتیګه و نه ژنی مه یه و نه مندال. وهك خودای ګوره ده فهرمویت: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا﴾ ۸۸ ﴿لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا﴾ تاكو ده ګاته ﴿وَكُلُّهُمْ عَائِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا﴾^۲ وتویانه: خودا بووه ته خاوهن فهرزهنده. نای که قسه یه کی ره قتان به دهم دا هاتووه. مه تا ده ګاته: هموویان پوژنی قیامت، تاكو ته نیا دینه لای نه و خودای ګوره به جوانی پوونی کردووه ته وه که هر خوی هموو شتیګی دروستکردووه و ناګاشی له هموو شتیګه، چوڼ ده بیټ ژنی مه بیټ له دروستکراوه کانی و بوی بشیت، که نه و خودایه که وینه ی نیه، که واته چوڼ ده بیټ مندالی ببیت. خودای ګوره پاک و بی عه یبه و نور به رزتره له وهی که نه و خودانه ناسانه ده یلین.

﴿ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَلَقُ كُلَّ شَيْءٍ فَأَعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ ۱۰۲ ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ ۱۰۳

هر خودا په رومرد ګارتانه

خودای مه زن ده فهرمویت: ﴿ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ﴾ هر خودایه نیوهی په روره رده کردووه. واته: نه و که سهی که هموو شتیګی دروستکردووه، مندال و ژنی نیه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَلَقُ كُلَّ شَيْءٍ فَأَعْبُدُوهُ﴾ جګه له و هیچ شتیګ بوی په رستن نابیت، هموو نه و دروستی کردووه، ده بیټ به ندایه تی نه و بګه ن. واته: ته نیا نه و په رستن که شریکی نیه و دان به یه کتابه رستی نه و دابنن، هیچ په رستراویک نیه جګه له و نه باوک و نه مندال و نه ژنی مه یه. بی وینه و بی هاوتایه ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾

^۱ الطبری (۵۴۰/۲).

^۲ مریم (۸۸ - ۹۵).

ھەر خوا خۇى سەرپەرشتى ھەمووشتىك دەكات. واتە: ھەر خۇى پارىزەرەو چاودىرەو ھەمووکارەكان بەرپۆدەدەبات و بڑىويشيان دەدات بە شەو بە پۆژ ناگای لىيانەو کاروباريان بەرپۆ دەكات.

بينىنى خودا لى پۆژى قىامەت دا

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾ بە چاۋ نابىنرىت و ھەموو بينەرىك دەبينىت. واتە: لى دۇنيا خودا نابىنرىت، بەلام لى پۆژى قىامەت دەبينىت. ۋەك بە ھەوالى دەماۋدەم پىغەمبەرى خوداۋە (ﷺ) ھاتوۋە لى چەند پىگاۋە لى كىتبە سەحىح و سوننەن و موسنەدەكان دا. ۋەك مەسروق لى عائىشەۋە (پەزەلى خوداى لىبىت) كە وتوۋەتى: ھەركەسىك وتى موخەمەد (ﷺ) پەروەردگارى بينىۋە، بىگومان درۆى كردوۋە. لى پىۋايەتلىكى تردا: درۆى بەدەم خوداۋە كردوۋە، چونكە خوداى مەزن فەرموۋەتى: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾ ۱ ۋە لى فەرموۋدەى سەحىح دا ھاتوۋە لى فەرموۋدەيەكى ئەبوموساى ئەشعەرى دا (پەزەلى خوداى لىبىت) بە مەرفوعى: (بىگومان خودا ناخەۋىت و خەۋتنىش بۆ ئەۋنىە، تەرازوۋ بەرەۋخوار دەكات و بەرزىشى دەكاتەۋە. كردارى پۆژى بۆ بەرزەكرىتەۋە پىش شەۋ، ۋىشى بۆ بەرزەكرىتەۋە پىش پۆژ پەردەى لى پووناكىە يان ناگرە ئەگەر لاىبىدات پووناكى پوۋى تا ئەۋشۋىنەى كە چاۋى پىكەۋتوۋە لى دروستكراۋەكانى سوتاۋە) ۲، ۋە لى كىتبە پىشىنەكان ھاتوۋە: خوداى گەرەكاتىك كە موسا داۋاى بينىنى كرد، پىنى فەرموۋ: ئەى موسا بىگومان ھىچ زىندوۋىەك نىە من بىبىنىت كە بىنىمى مەگىن مردوۋە. ھىچ وشكىكىش نىە بى گيان كە بىنىمى مەگىن لى ناۋچوۋە. خوداى مەزن دەفەرموۋىت: ﴿فَلَمَّا جَحَلْنَا رُبُّهُ لِّلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَنَكَ بُنْتُ إِلَٰهِكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ۳ كە (خودا) خۇى بۆ كىۋەكە دەرخست، ھەر بەجارىك كىۋەكەى وردوخاش كرد. موسا بەبى ھۆش كەۋت، ۋەختىك ھاتەۋەسەرخۇى وتى: پاكى و بى عەببى ھەر بۆ تۆيە. پەشىمانم، من لى خاۋەن باۋەپاندا يەكەمىن كەسم. دانپىدانەنانى ئەم دەقە بۆ ئەۋبىنىنە تاىبەتىە ئەۋەناگەيەنىت كە لى پۆژى قىامەت نابىنرىت، چۆن مەىلى لىبىت خۇى نىشانى عەبدە خاۋەن باۋەپەكانى دەدات. ھەرىۋىە دايكى موسلمانان عائىشە (پەزەلى خوداى لىبىت) داندەنىت بە بينىنى خوداى مەزن دا لى پۆژى قىامەت داۋ دانپىدانانىك لى دۇنيادا بەلگەش بەم ئايەتە دەمىنىتەۋە ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾ ئەۋەى كە

۱ فتح البارى (۴۷۲/۸)، مسلم (۱۵۹/۱)، تحفة الاحوذى (۴۴۱/۸)، النسائى فى الكبرى (۳۳۵/۶)، مسلم (۴۹/۶).

۲ مسلم (۱۶۲/۱).

۳ الاعراف (۱۴۳).

عَمِي فَعَلَيْهَا ﴿هەرکەسىڭىش چاۋى دلى نابىنايە زىيانەكەى ھەر بۇ خۇى دەگەرپتەۋە. ۋەك ئەم ئايەتە
 كە خوداى گەرە دەفەرموۋىت: ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾^۱
 بىگومان چاۋ كۆيىرناىن، ئەۋدلا ئە كۆيىردەىن كە جىگەيان لەناۋ سىنەكانە. پاشان دەفەرموۋىت: ﴿وَمَا
 أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾ من چاۋدېرى ئىۋە نىم. واتە: من پارىزەرۋ پاسەۋانى ئىۋە نىم، بەلكو تەنیا
 راگەيەنەرم خودا مەىلى خۇيەتى ھەرکەسىڭ شارەزابكات دەيكات ۋە ھەرکەسىڭىش گومراىبات دەيكات.
 ﴿وَكَذَلِكَ نَصْرَفُ الْأَيَاتِ﴾ ئىمە ئاۋا نىشانەكان جۇراۋجۇرۋ پۈۈن دەكەينەۋە. واتە: چۈن
 نىشانەكانمان لەم سورەتەدا شىكرەۋە لە باسى يەكتاپەرستىۋ ناسىنى خودا بە تەنیا كە ھىچ
 پەرستراۋىڭ نىە جگە لەۋ، ھەر بەۋجۇرەش نىشانەكان ئاشكرادەكەىنۋ شى دەكەينەۋە لە ھەموو
 شۈيىنىڭدا لەبەر بى ئاگايى نەقامەكان با ھەر ئەۋ موشرىك ۋە خودانەناس ۋە بى باۋەرپانە ھەر بلىن ئەى
 موخەممەد فېرراۋى ۋە خۇيىندۋوتەۋ لەپىشىنەكانت ۋە رگرتۋە، لەئەلى كىتب. ئەمە قسەى ئىبىنۋ
 عەبباس ۋە موحاممىد سەعەدى كۆپى جوبەيرو زەحاك ۋە كەسانى تىشە^۲ تەبەرانى پىۋايەتى كىردۋە لە
 عەمرى كۆپى كەيسانەۋە بىستم لە ئىبىنۋ عەبباسەۋە دەيۋت: خۇيىندۋوتەۋ كىبرىكىۋ مشت ۋە مېرت
 پىكرەۋە.^۳ ئەمە ۋەك ئەم ئايەتە ۋايە كە خوداى مەزن باسى درۋكردن ۋە لاسارىان دەكات ۋە
 دەفەرموۋىت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا
 وَزُورًا﴾^۴ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أَكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمَلَّى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿۱﴾ خودانەناسەكان
 وتيان: ئەمە ھەموۋى درۋى خۇيەتىۋ كەسانى تر لەمەدا يارمەتيان داۋە، ئاشكرايە ھەرچى وتيان
 درۋىەۋ نامەقى دەكەن. وتيان: ئەمە چىرۋكى پىشىنانن، ھەموو ئىۋاران ۋە بىيانيان بۇى دەلىن ۋە لەبەرى
 دەنوسىتەۋە. ديسان خوداى مەزن باسى درۋۋ بوختانەكانيان دەكات ۋە دەفەرموۋىت: ﴿إِنَّهُ فَكَرَ فَقَدَرَ
 ﴿۱۸﴾ فَقِيلَ كَيْفَ قَدَرُ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ قِيلَ كَيْفَ قَدَرُ ﴿۲۰﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿۲۱﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿۲۲﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿۲۳﴾ فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا
 سِحْرٌ بِؤْتَرُ ﴿۲۴﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾^۵ ئەۋ ھەر پامامو ھەلى سەنگاند، ئەى بمرىت چۈنى بۇچۈۋ؟ ديسان

^۱ الحج (۴۶).^۲ الطبرى (۲۷/۱۲)^۳ الطبرانى (۱۳۷/۱۱).^۴ الفرقان (۵-۴).^۵ المدثر (۲۵-۱۸).

نە ژیت که چۆنی بۆچوو؟ لە پاشاندا سەیری کرد، ئەوسا پەوی گرزکردو ترش هەلگەرا لە پاشان پشستی هەلکردو فیزی نواند. ئەوسا وتی: ئەم قورئانە جادووێه که که لە کۆنەوه دەیکێرنەوه، ببی و نەبی ئەمە هەر وتە ی مۆفە. پاشان خودای گەورە لیژەدا دەفەرموویت: ﴿وَلَنُبَيِّنَنَّ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ هەتا پوونیان بکەینەوه بۆ ئەوانە ی که تی دەگن. واتە: تا پوونیان بکەینەوه بۆ ئەو کەسانە ی که هەق شارەزادەبن و شوینی دەکەون و پڕوپوچش دەناسن و لێی دوور دەکەونەوه کارو فەرمانەکانی خودا پڕ لە کارزانیه لەبارە ی ئەوانە ی که گومرایان دەکات و ئەوانەش که پێی راستیان بۆ پوون دەکاتەوه. وە ئەم ئایەتە که دەفەرموویت: ﴿يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا﴾ نۆدی پێی گومرا دەکات و نۆدیشی پێی شارەزادەکات. وە دەفەرموویت: ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةُ﴾ هەتا دەکاتە ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهُادِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ هەتا وابکات ئەو ی شەیتان خستووێه تە ناوێهوه، ببیتە بەلایە ک بۆ ئەوانە ی دلیان نەخۆشە و دلیان پەقە. هەتا دەکاتە: ئەوانە ی برۆیان هەبوو بێگومان خودا شارەزای راستە پێی کردوون وە دەفەرموویت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُم إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيِقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَرَدَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِيْمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ﴾ نێمه بێجگە لە فریشتە کەسمان نەکردوو بە کاریه دەستی ناگر، بۆیه ژماره کەسمان واداناون تا خودانه ناسان تاقی بکەینەوه، ئەوانەش که کتیبیان پێدراوه هیچ گومانیان نەمینیت و ئەوانەش باوه پدارن، باوه پریان زیادبکات، ئەو کەسانەش که کتیبیان پێدراوه و باوه پدارانیش، دوودل نەبن. تا ئەوانە ی دلیان نەخۆشی تێدا یه و ئەوانەش خودانه ناسن بلێن: خودا لەم نمونە نیشاندا نە چی ویستوو؟ ئاوا خودا هەرکە سێک بیه ویت گومرای دەکات و کیش بیه ویت شارەزای دەکات و سەربازەکانی پەرورەدگاری تۆش (بێجگە لە خودا) کەس ژمارەیان نازانیت. باسی (جەهەننەم) تەنیا بۆ بیرەوهری مۆفە. وە دەفەرموویت: ﴿وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ نێمه لەم قورئانەدا شتی وای بۆ دەنیرینکە شیفاو بەزەیی

البقرة (۲۶).

الحج (۵۳ - ۵۴).

المدثر (۳۱).

الاسراء (۸۲).

تیدایه بۆ خاوهن باوه پان و سته مکارانیش زیاتر پیی زیانبارده بن. وه دهفه رموویت: ﴿قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾^۱ بلی: نه مه بۆ که سانیکه باوه پان پیی هیناوه شاره زابن و چاره سهری نه خوشیه کانه. نه وانهش بهوای پی ناکن، گوی گرانن له بیستن و چاویان کویره له بینینی، نه وانه ههر ده لیبت له جیی دورده وه بانگ ده کرین. چه ندین نایه تی تریش له مباره یه وه هاتووه هه موو به لگن له سهر نه وهی که خودای گهره قورنانی ناردووه پی نیشاندهر بیت بۆ له خواترسان و نه وهی مه یلی لیبت به وقورنانه گومرای ده کات و نه وهیش مه یلی لیبت ههر به وقورنانه شاره زای ده کات.

﴿الْبَعْثُ مَا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾^(۱۰۶) وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا

جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ﴾^(۱۰۷)

فه رماندان به شوینکه وتنی نیگ (الوحی)

خودای مه زن فه رمان ده کات به پیغه مبه ره که ی و (ﷺ) نه وانهش شوین پیگهی نه و که وتوونکه شوینی نه ونیگایه بکه ون که ناردوویه تی و دهفه رموویت: ﴿الْبَعْثُ مَا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ ههر نیگایه له به روه ردگارتیه بۆت دیت به جیی بگه یه نه. واته: پیی هه لسه و شوینی نه وه بکه وه و ناکاری چاک بکه، چونکه نه وهی بۆت دیت له لایه ن به روه ردگارتیه وه یه، ههر نه وه پاست و دروسته و گومانی تیدانیه. ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ جگه له و که س بۆ به رستن ناشیت، تو واز له وانه بیته که شهریک بۆ خودا داده نین. واته: لیبرده به و چاوپوشیان لی بکه و خوراکریه به رامبه ر ئازاردانیان، هه تا خودا خوی پیگای سهر که وتنت بۆ والاده کات و سهرتده خات و زالت ده کات به سهریاندان، بشزانه، نه وهش له کارزانی خویه تی که گومرایان ده کات. نه گهر بیویستایه هه موو خه لکی شاره زاده کردو له سه پرپی پاست کوی ده کردنه وه ﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا﴾ نه گهر خودا بیویستایه شهریکیان بۆ دانه ده نا. واته: به لکو به مه یلو له کارزانی خویه تی، ههرشتیکی ده ویت یان هه لیده بژیریت. بۆ هیه شتیگ پرسیاری لی نا کریت، به لکو نه وان لیپرسیینه وه یان له گه لدا ده کریت. پاشان خودای گهره دهفه رموویت: ﴿وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا﴾ نیمه تۆمان نه کردووه به چاودیرو پاریزهر به سهریانه وه. واته: تو به پرپرسیاری کردارو گفتاری نه وان نیت ﴿وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ﴾ تو به پرپرسیاری نه وان نیت له پۆزی دان و کاروباریاندا.

تہ نیا تو راگہ یاندنت لہ سہرہ. وہك خودای مہ زن لہ ئایہ تیکی تردا دہ فہ رموویت: ﴿فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ﴾ (۲۱) لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ^۱ تو ناموزگاری بکہ، تہ نیا تو ناموزگاریت لہ سہرہ. تو خواہن دہ سستہ لات نیست بہ سہریانہ وہ. وہ دہ فہ رموویت: ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾^۲ تو مہر راگہ یاندنت لہ سہر لیپرسینہ وەت لہ سہر ئیمہ یہ.

﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيْنًا لِّكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (۱۰۸)

قسہی خراپ بہ بتہ کانی ئەوان مەلین، تا ئەوانیش قسہی خراپ بہ رامبەر خودا نہ کەن

خودای مہ زن دہ فہ رموویت: ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ قسہی خراپ لہ بارہی ئەوانہ مە کەن کہ داوای یارمەتی بیجگہ لہ خودا دہ کەن، چونکہ ئەوانہ نہ زانن، لەوانہ یە لەبەر دژایەتی خۆیان قسہی خراپ بہ رامبەر خودا بکہن. خودا گەورە لیڤرەدا پێگە نادات بە پیڤە مەبرە کە ی و (ﷺ) خواہن باوہ پان کہ قسہی خراپ دہربارہی بتہ کانی بت پەرستەکان بکہن. مەرچەندە بەرژەوہ دنیشتی تێدابیت. چونکہ خراپە ی لەوہ گەورەتری لی پەیدادەبیت. چونکہ بت پەرستەکانیش لەبەر رامبەر دا قسہی خراپ بە خودای باوہ پداران دہ کەن. ئەو خودایە کہ هیچ پەرستراویک نیە جگہ لەو. وہك عەلی کوپی ئەبوتەلحە لە ئیبنو عەبباسەوہ لەم ئایەتەدا وتی. موشریکەکان وتیان: ئەی موحمەد، ئەگەر وازدەهێنن لە قسہی خراپ وتن بە پەرستراوہ کانمان باشە، ئەگەر نا ئیمەش قسہی خراپ بہ رامبەر پەروەردنە کە ی تو دہ کەین. خودای مہ زن لی قەدەغەکردن کہ قسہی خراپ بلین بە بتەکانیان ﴿فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾^۳ لەوانہ یە لەبەر دژایەتی خۆیان، قسہی خراپ دہربارہی خودا بکہن، چونکہ ئەوانہ نہ زانن. عەبدو پەرەزاق وتی لە موعمەرەوہ (معمەر) لە قەتادەوہ: موسلمانەکان قسہی خراپیان دەوت بە بتی خودانە ناسان ئەوانیش قسہی خراپیان بە دژایەتی بہ رامبەر خودا دہ کرد، چونکہ نہ زان بوون. خودای گەورە ئەم ئایەتە ی ناردە خواریوہ: ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾^۴ وہ مەر لەمە شیوہ یە (وازمینان لە بەرژەوہندی لەبەر خراپە یەکی لەوہ گەورەتر) لە فەرموودە ی سەحیح دا هاتووە کہ پیڤە مەبری خودا

^۱ الغاشية (۲۱-۲۲).

^۲ الرعد (۴۰).

^۳ الطبری (۳۴/۱۲).

^۴ عبدالرزاق (۲/۲۱۵).

﴿سُورَةُ الْاَنْعَامِ﴾ فەرەمۇيەتى: (نەفرىن لىكراۋە كەسىك قەسەى خراپ بە باۋك و دايكى وتبىت)، وتيان: ئەى پېغەمبەرى خودا، چۆن پياۋ قەسەى خراپ بە دايك و باۋكى دەلىت؟ فەرەمۇي: (قەسەى خراپ بە باۋكى پياۋك دەلىت، ئەۋىش قەسەى خراپ بە باۋكى ئەو دەلىت، قەسە بە دايكى پياۋك دەلىت، ئەۋىش قەسە بە دايكى ئەو دەلىت)، پاشان خوداى گەرە دەفەرەمۇي: ﴿كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ﴾ ئا بەۋجۇرە ئاكارى ھەموو كۆمەلىكمان لەبەرچاۋيان پازاندوۋەتەۋە. واتە: ۋەك چۆن خۇشەۋىستى بىتەكانمان لەبەرچاۋ پازاندوۋەتەۋە پىشتىگريانن و بەرگريان لى دەكەن ھەر بەۋجۇرەش گومرايمان لەلاى كۆمەلە پىشۋەكانىش پازاۋەكردبوو، كارەكانى خودا ھەموو پېن لەكارزانى ھەرچى خۇى مەيلى لىبىت دەيكات و ھەلى دەبىزىت ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ پاشان ھەر دىنەۋە بەردەستى پە رۋەرنەديان، ئەۋسا ئاگاداريان كەردوۋە كە چيان كەردوۋە. پاداشتىان بە چاكە يان بە تۆلە دەداتەۋە.

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ إِنِ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لِّيُؤْمِنُوا بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ۱۰۹ ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَوْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ ۱۱۰ ﴿

بت پەرستان سۆيىد دەخۇن پاش ھاتنى موعجىزە برۋادەھىتن

خوداى مەزن دەفەرەمۇي: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ﴾ بەگشت ھىزىانەۋە سۆيىدىان دەخوارد. واتە: موشرىكەكان زۆر بەتۈندى سۆيىدىان دەخوارد ﴿جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لِّيُؤْمِنُوا بِهَا﴾ ھەر تەنبا نىشانەيەكيان لە خوداۋە بۆ بىتەخوارەۋە، برۋادەھىتن ﴿قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ ئەى موحەممەد (ﷺ) بلى: نىشانەكان ھەر لەلاى خودايە. واتە: بلى بەۋكەسانەى كە داۋاى نىشانەت لى دەكەن. لەبەرئەۋەيە كە زۆر بى دىن و لاسارو سەرپىچىكەرن، بۆ ئەۋەنيە كە پىنمايى بىكرىن و شارەزابىن. ۋە پىيان بلى: سەرچاۋەى ئەۋ نىشانانە لەلاى خودا خۇيەتى، مەيلى لىبىت بۆتان دەنيرىتقۇ مەيلىشى لىبىت پىشتگويىتان دەخات. پاشان دەفەرەمۇي: ﴿وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ئىۋە نازانن ئەى خاۋەن باۋەپان ئەگەر ئەۋبەلگەنەش بىنن ھەر باۋەپناھىتن. واتە ئەى خاۋەن باۋەپان ديارە ئىۋە زۆر پىتان خۇشەۋ زۆر ھەۋلدەدەن كە برۋابىنن، بزاندن ئەۋانە ئەگەر نىشانەكانىشيان بۆيىت ھەر برۋانامىتن. ۋە دەفەرەمۇي: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَوْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ ئىمە دلۋ

چاوی نه وانه له کارده خهین، وهک چون نه وان جاری یه کهم باوه پریان به قورئان نه کرد. عه وفی له ئیبنو عه بباسه وه له م نایه ته دا وتی: کاتیک موشریکه کان دانیان نه نا به قورئانداو دلیان دانه مه زرا له سه ره هیچ شتیک و هیچ شتیکیان وهر نه گرت^۱ واته: ئیمه ش دلیانمان وهر گئیرا. موجهیدو له م نایه ته دا وتی: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ﴾ واته به ربه ستیک له نیوان نه وان و برپادا داده نیین، هر نیشانه یه کیان بوییت برپای پی ناهینن وهک چون له جاری یه کهم دا بۆمان دانان. عیکرمه و عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سله م هر وایان وتوو. عه لی کوپی نه بو ته لحه له ئیبنو عه بباسه وه (په زای خودایان لیبیت) وتی: خودای گهره هه والی داوه که عه بده کانی چیان وتوو پیش نه وهی بلین و کرداره کانی باس کردون پیشی نه وهی بیکه ن. وه ده فه رموویت: ﴿وَلَا يَنْبُتُكَ مِثْلُ خَيْرٍ﴾^۲ جگه له خودا که هه موو شتیک ده زانییت که س ناتوانییت له وانه ناگادارت بکات. وه ده فه رموویت: ﴿أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ بِحَسْرَتٍ عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ﴾ هه تا ده گاته ﴿لَوْ أَتَاكَ لِي كَرَّةٌ فَأَكُونُ مِنَ الْمَحْسِنِينَ﴾^۳ نه کات نه وسا که سیك بلیت: نهی به داخه وه، من له فه رمانبه ری خودا در یغیم کرد هه تا ده گاته خوژگه بگه رامایه وه و بجومایه ته پیزی ناکار چا کانه وه. خودای گهره باسی کردوو وه فه رموویه تی، نه گهر نه وانه بشگه پانایه ته وه بۆ دنیا هر پیی راستیان نه ده گرت به ر. وه ده فه رموویت: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾^۴ نه گهر بشگه پانایه ته وه نه و کارانه ی که پییان ده و ترا مه یکه ن، هر ده یانکرد. نه مانه هر دروژنن. وه لی ره دا ده فه رموویت: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^۵ ئیمه چاوو دلیان له ناست هه ق وهر ده گئیرین و له کاریان ده خهین. وهک چون له سه ره تا وه برپایان نه هیئا. واته: نه گهر پانایه ته وه بۆ دنیا به ربه سستی له نیوان نه وان و پیی راستدا پهیدا ده بوو. وهک چون جاری یه کهم به ربه ستمان دانا له نیوان نه وان و برپا هیئاندا که له دنیا بوون^۶ پاشان خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ﴾^۷ ئیمه ش له سه رکه شی خو یاندا ده یانه یلینه وه. ئیبنو عه بباس و سوددی وتیان: له بی دینی خو یاندا ده یانه یلینه وه. نه بولعالیه و په بیعی کوپی نه نه س و

^۱ الطبری (۴۴/۱۲).^۲ القاتر (۱۴).^۳ الزمر (۵۸-۵۶).^۴ الانعام (۲۸).^۵ الطبری (۴۵۸۲).

قه تاده وتیان: له گومرایى خویاندا ده یانه یلینه وه. ﴿يَمْمَهُونَ﴾ واته: سه رگه ردان بن. نه عمه ش وتی
 واته: یاری بکه ن. ئیبنو عه بباس و موحامیدو نه بولعالیه و په بیعو نه بومالیک و که سانی تریش وتویانه
 واته: له بى دینی خویاندا بیئو بچن.

﴿وَلَوْ أَنَّا زَلَنَّا إِلَهُهُمْ الْمَلَكُكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ
 وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ﴾

برواهینان به مه یلی خودایه

خودای گه ورده نه فرمویت: ﴿وَلَوْ أَنَّا زَلَنَّا إِلَهُهُمْ الْمَلَكُكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا
 مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ﴾ فریشته شمان بناردایه و مردوه کانیش
 قسه یان له گه ل بکردنایه و هه موو شتمان له پووبه پووی نه وانه وه کۆکردایه ته وه، هه ر باوه پریان
 نه ده هیئا، مه گه ر خوا مه یلی لی بویه، به لام زۆربه یان نه زان بوون. خودای گه ورده باسی نه و
 خوانه ناسانه ده کات و نه فرمویت: نه گه ر ئیمه وه لامی نه و داوای نه وانه شمان بدایه ته وه که په ش
 هه لده گه ران و سویندیان ده خواردو ده یانگوت نه گه ر نیشانه یه کیان بۆ بهاتایه برپویان پی ده کرد به لام
 درویان کرد، ئیمه فریشته مان بۆ ناردن که هه والی نه و په یامه یان له لایه ن خوداوه بداتی که برپا بیئن
 به و پیغه مبه رانه وه ک خویان داویان کرد، که چی کوتیان: (أَوْ تَأْتِي بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قُبُلًا) یان خوداو چهند
 فریشته یه ک بیئو و پووبه پوومان بکه. وه وتیان: ﴿لَنْ تُؤْمِنَ حَتَّى تُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾^۱ هه تا نه و
 به لگانه به پیغه مبه رانی خودا دراون به ئیمه ش نه درین هه رگیز برپا ناهینن. ﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ
 لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَكُكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا﴾^۲ نه وانه ی که به
 هیوا نین به دیداری ئیمه بگه ن، کوتیان: بۆچی فریشته مان نه هاته لا؟ یان په روه ردگاری خۆمان
 نه دی؟ بیگومان نه وانه تووشی دهردی خو له بابی بوون و سه ربزیوی هاتوون و فیزیکی وایان لی په یدا
 بووه که نه و سه ری دیار نه بی. ﴿وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا﴾ واته: نه گه ر مردویش قسه ی
 له گه ل بکردنایه و هه موو شتمان له پووبه پووی نه وانه وه کۆکردایه ته وه هه والیان پی بدانایه که نه وه ی
 پیغه مبه ران هیئاویانه پاسته (هه ر باوه پریان نه ده هیئا). هه ندی به (قُبُلًا) خویندویانه ته وه. واته:
 پووبه پوو بونه وه و چاو پیکه وتن. وه ک عه لی کوپی نه بوت له وه و عه وفی پویا یه تیان کردوه له

^۱ الانعام (۱۲۴).

^۲ الفرقان (۲۱).

ئىبنوۋە بىياسەۋە^۱، غەبدۈررەھمانى كۆپى زەيدى كۆپى ئەسلەم ۋە قەتادەش ھەر واپان گوتتۇ.

موجامىد ئەلى: ﴿قُبْلًا﴾ واتە: پۇل پۇل ۋە گەل دۈي گەل. ^۲ يانى: ھەرچى كۆمەل ۋە گەلانى يەك بەدۈي يەكدا بېن و پىشانىيان بەدەن ۋە ھەۋالىيان بەدەنى كە ئەۋەى ئەۋ پېغەمبەرەنە ھىناۋىيانە پاستە بېۋاپان نەدەھىنا ﴿مَّا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾ ھەر باۋەپيان نەدەھىنا، مەگەر خوا مەيلى ئى بۋايە.

ۋاتە: بېگومان شارەزايى بوون ھەر لەلايەن خوداۋەيە ئەك لەلاي ئەۋانەۋە. خودا خۇي مەيلى لە ھەر كى بوو شارەزاي دەكات ۋە مەيلى لە ھەر كە سىكىش بوو گومپاي بىكات گومپاي دەكات، ھەرچى بوى دەيكات، ھىچ كەس بوى نىيە دەس لە كارى بەرداۋ لە گشت كەس دەپرسىتەۋە، چونكە ئاگادارو كاربەجى ۋە خاۋەن دەستەلات ۋە ھىزو توانايە. ۋەك ئەفەرموئىت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۱۱۱﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ^۳ ئەۋ كەسانەي گەتتى پەرۋەردىگارى تۋيان ئى ھاتە دى، ئىتر باۋەپ ناھىيەن، جا با ھەموو نىشانەيەكىشىيان بۇ بى. تا ئازارى بەژان بە چاۋى خۇيان دەبىيەن.

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ۝۱۱۲﴾ وَلَنَصْفَحَنَّا إِلَيْهِ أَمْرَهُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلَيَرْضَوْهُ وَلَيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿۱۱۳﴾

ھەموو پېغەمبەرى دوزمىنىكى ھەبوۋە

خوداي گەۋرە ئەفەرموئىت: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ﴾ ئىمە بۇ ھەر پېغەمبەرىك دوزمىنىكىمان (لە نىۋ شەيتانەكانى مرقۇفۇ جنوكە) دانا. ۋاتە: ئەي موخەمەد(ﷺ) ئىمە ۋەك چۆن دوزمىنىكىمان بۇ تۆ داناۋە، ئاۋايش دوزمىنمان بۇ گشت پېغەمبەرەكانى تىرى پىش تۆش دانا، دىرايەتت دەكەن ۋە دەچن بەگژتدا، ئەۋە دىكرانت نەكات. ۋەك لە ئايەتتىكى تردا ئەفەرموئىت: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا﴾ زۆر لە پېغەمبەرانى پىش لە تۆش، ھەرۋەك ئىستەي تۆ بە دىۋىن ژمىراون، وىپاي باۋەپ پىنەكران ۋە ئازاردانىش. ۋە ئەفەرموئىت: ﴿مَّا يَقَالُ لَكَ إِلَّا

^۱ الطبري (۴۹/۱۲).

^۲ الطبري (۵۰-۴۰/۱۲).

^۳ يونس (۹۷-۹۶).

^۴ الانعام (۲۴).

مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ^۱ نه وانهي كه به تو ده لين: به پيغه مبه راني پيش توش هر و تراوه، بيگومان په روه ردگارت ده تواني له گونا مكاران ببوري و بوشي هيه نازاري به ژانيان بدات. وه له نايه تيكي تر دا نه فرموي: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ﴾^۲ هر وا بوه، نيمه يو هر پيغه مبه ريك دوزمنيگمان (له تاوانباران) يو دانان. وهره قهي كوري نه وفهل به پيغه مبه ري خوداي (ﷺ) گوت، هيچ كه سي نه بوه وه كه نه مه ي توي هينابي، كه هيناويه تي دژايه تي كراوه. ﴿شَيْطَانِ الْإِنْسِ﴾ به ده له له ﴿عَدُوًّا﴾ واته: دوزمنيان هه بوه له شهي تانه كاني مروفو جنوكه. شهي تان: هر كه سيكه له هاووينه كاني خوي جيا كرد بيته وه به خراپه كاري. ته نيا شهي ياتينه كان دژايه تي پيغه مبه ران ده كن له شهي تانه كاني مروفو جنوكه (خودا پويان پدهش كاتو بهر له عنه تي خوا كه ون) عه بدوپه زاق گوتي: موعه مبه ر بوي گي پراينه وه له قه تاده وه له م نايه ته دا كه خوداي كه وره نه فرموي: ﴿شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ﴾ گوتي: له ناو جنوكه دا شهي ياتين هيه و له ناو مروفيشدا شهي ياتين هيه، يه كتری ناگادار ده كن. پاشان خوداي كه وره نه فرموي: ﴿يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرَفَ الْقَوْلِ غَرُورًا﴾ هه نديك له وان (يو فريودان) قسه ي پازاوه و درويان به هه نديكي تريان راده كه ياند. به و قسه لوس و پازاوانه هه ندي له گويكره نه فامه كانيان له خسته ده بردو فريويان نه دان و به گوييان ده كردن ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ﴾ په روه ردگارت نه كهر حه زي بكر دايه، نه و كاره يان يو نه ده كرا. واته: نه وانه هه موو به فرمان و برياري نه وه و به مه يل و ويستي خويه تي. كه هه موو پيغه مبه ري ده بي دوزمنيكي له وانه هه بي. ﴿فَذَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾ لتيان كه پي با هر درو هه ليه سن. گوي مه دهره نازاردانيان هر پشت به خوا بيه سته له دژايه تي كردنياندا، ته نيا خودا به سه يو تو سهرت ده خات به سه رياندا ﴿وَلِنَصْغِي إِلَيْهِ﴾ با به دل گويي يو پاگرن و نيينوعه بباس نه لي: با حه زيشي لي بكات.^۳ ﴿أَفَعِدَّةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ﴾ دلي نه وانه ي كه بپويان به پوذي دوايي نيه. سوودي نه لي: با خوانه ناسان دليان پيوه بي و ﴿وَلِيَرْضَوْهُ﴾ په سه نديشي بكن. واته: خوشيان لي بي و بشيانه وي نه وانه ي كه به گوييان ده كن، نه و كه سانه ن كه بپويان به پوذي دوايي نيه. وه كه

^۱ فصلت (۴۳).^۲ الفرقان (۳۱).^۳ الطبري (۵۸/۱۲).^۴ الطبري (۵۹/۱۲).

خودای گه وره نه فہرمویت: ﴿فَانْكُرْ مَا تَعْبُدُونَ﴾ (۱۶۱) مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنَيْنِ ﴿۱۶۲﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿۱﴾ سا وا نیوہ و نه وانه ی ده یانپہ رستن، ناتوانن به رانبر به خودا (کەس) گومرا بکەن. مه گەر نه وه ی ده چیتە ناو دۆزه خەوہ. وه ک له نایه تی تریشدا نه فہرمویت: ﴿اِنَّکُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ﴾ (۸) يُوَفِّكَ عَنْهُ مِنْ اَفْكَ ﴿۲﴾ قسه تان یه ک ناگریته وه، له قورئان ده ته کیتە وه، هه رکئ ته کینراوه ته وه. لیڤه یشدا نه فہرمویت: ﴿وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُونَ﴾ هه ر کاری ده یکن با بیکن. عه لی کوپی نه بوته لحه نه لی له ئیبنوعه بیاسه وه. هه ر ده سکه وتئ به ده س دینن با به ده ستی بینن^۲، سوودی و ئیبنوزهدید وتیان: هه ر کرداری که کردویانه با هه ر بیکن^۳.

﴿اَفْخِرَ اللّٰهُ اَبْتٰغِيْ حَكَمًا وَهُوَ الَّذِيْ اَنْزَلَ اِلَيْكُمْ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمْ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ مُنْزَلٌ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ﴾ (۱۱۴) وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهِۦ وَهُوَ

السَّعِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۱۱۵﴾

خودای گه وره نه فہرمویت به پیغه مبه ره کە ی (ﷺ) بلی به وانه ی که هاوہل بو خودا داده نیین و بیجگه له و ده په رستن ﴿اَفْخِرَ اللّٰهُ اَبْتٰغِيْ حَكَمًا وَهُوَ الَّذِيْ اَنْزَلَ اِلَيْكُمْ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا﴾ نایا په وایه جگه له خودا دادوه ریکی تر هه لبرئیرم؟ هه ر نه ویش نه م کتیبه ی دوور له هه موو که م و کوپی به بو نیوہ ناردە خوارەوہ. واتە: نه ی جووله که و گاوردە کان نایا په وایه له نیوان ئیمه و نیوہ دا جگه له خودا دادوه ریکی تر هه لبرئیرم؟ ﴿وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمْ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ مُنْزَلٌ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ﴾ نه وانه ی کتیبمان پیداون چاک دەرزانن که خه لاتە و له په روه رنده ی تووه یه و گشتی راسته. واتە: نه و مژدانە ی که له باره ی تووه دراوه (که لایانە) له لایەن پیغه مبه ره کانی پیشه وه هه موو راستن ﴿فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ﴾ که وایه تو هه رگیز له دوودلان مه به. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خودای گه وره نه فہرمویت: ﴿فَاِنْ كُنْتَ فِيْ شَكٍّ مِّمَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِيْنَ يَقْرَءُوْنَ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ﴾^۴ گه ر تو له وه ی بۆمان ناردویتە خوارەوہ به گومانی، سا بپرسه له و

^۱ الصافات (۱۶۱-۱۶۲).

^۲ الذاریات (۸-۹).

^۳ الطبری (۵۹/۱۲).

^۴ الطبری (۶۰/۱۲).

^۵ یونس (۹۴).

که سانه‌ی پیش تو له کتیبیان ده‌خویند، هه‌رچی له په‌روه‌ردگارت‌وه بۆت هاتوه بی شک پاسته‌و له
پیزه‌ی دوودلان مه‌به. ئەمه مه‌رجه مه‌رجیش پیویست نیه بیته‌دی. پاشان خودای گه‌وره ئەفه‌رمویت:
﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ قسه‌کانی په‌روه‌ردگارت (له پاستی و بی لایه‌نگریدا) ته‌واو بی که‌م و
کوپین قه‌تاده‌ئه‌لیت: ئەوه‌ی وتویه‌تی پاسته‌و دادپه‌روه‌ریشه له‌وه‌ی که بریاری داوه^۱، پاست ده‌لی له
هه‌والیداو دادپه‌روه‌ره له داویدا، هه‌رچی ئەو فه‌رمویه‌تی هه‌قه‌و گومانی تیدا نیه، هه‌رچیش ئەو
فه‌رمانی پیده‌کات ئەوه ته‌واو رشیکه، له‌وه پێک و پاستر نیه. وه هه‌ر شتی ئەو قه‌ده‌غه‌ی کردوه،
خراب و پرپوچه، بێگومان خودا ته‌نیا شتی خراب قه‌ده‌غه ده‌کات. وه ئەفه‌رمویت: ﴿يَا مُرْهُم
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَيْهِمْ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^۲ هانی چاکه‌یان ده‌دات و ناهیلێ خرابه بکه‌ن. تا کوتایی
نایه‌ته‌که. ﴿لَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِهِ﴾ که‌س ناتوانی قسه‌کانی بگوێ. واته: هیچ که‌سی ناتوانی پێ له
بریاره‌کانی بگری نه له دنیا‌داو نه له قیامه‌تیشدا. ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ﴾ زۆر بیسه‌ری قسه‌ی عه‌به‌ده‌کانیه‌تی.
﴿الْعَلِيمُ﴾ زۆر زانایشه به هه‌لسوکه‌وتیان و هه‌رکه‌سه‌و به کرداری خۆی پاداشت ئەداته‌وه.

﴿وَإِنْ تُطِيعَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾^(۱۱۶)

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ^(۱۱۷)

زۆرینه‌ی خه‌لك له گومرایدان

خودای گه‌وره ئەفه‌رمویت: ﴿وَإِنْ تُطِيعَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ ئەگه‌ر
بکه‌ویتته شوینی قسه‌ی زۆریه‌ی ئەوانه‌ و له‌م سه‌ر زه‌مینه‌دان له پێگه‌ی خودا لات ئەده‌ن. خودای
گه‌وره لی‌ره‌دا باسی حاڵی زۆرینه‌ی خه‌لكی سه‌ر زه‌مین ده‌کات له ئەوه‌ی ئاده‌م که گومرا‌ن وه‌ك له
نایه‌تی تریشدا ئەفه‌رمویت: ﴿وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ﴾^۳ به‌ر له‌وانیش زۆریه‌ی زۆری
پیشینه‌کانیان گومرا‌ بوون. وه ئەفه‌رمویت: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^۴ هه‌رچه‌ند
زۆریش هه‌ول بده‌ی، ئەم خه‌لكه زۆریه‌یان به‌روا ناهینن. واته: ئەم خه‌لكه له‌سه‌ر گومرا‌یی خۆیان
به‌رده‌وامن و واز ناهینن، هه‌رچه‌نده ئەو کاره‌ی خوشیان به پاست نازانن، به‌لام هه‌ر له گومانی

^۱ الطبري (۶۳/۱۲).

^۲ الاعراف (۱۵۷).

^۳ الصافات (۷۱).

^۴ يوسف (۱۰۳).

پروپوچ و دروینه دا دین و ده چن. وهك خودای گه وړه نه فره مویت: ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ چونكه هه موو به شوین خه یالدا ده رشون و هر خه ریکی پروپوچن، (الخرص) واته: به گوتره دانان. له وانه به گوتره دادانی خورمای ته پی دارخورما. واته: مه زنه کردنی نه و خورمایه ی که به دارخورما که ویه. نه مانه هه موو به پیی برپارو مه یلی خودای گه وړه یه ﴿إِنْ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ په روه رنده ت زور له خوت باشت ده زانی کین نه وانه ی له پیی خودا لایانداوه (به ره و نه وی ده یانبات). ﴿وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ﴾ له تو باشت ده زانی کی پیکه ی پاستی گرتوه و (به ره و نه وی ده یانبات) هه رکه سه و ناماده کراوه بو نه وه ی که بوی دروس کراوه.

﴿فَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ﴾ (۱۱۸) وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ (۱۱۹)

حه لال بوونی نه و ناژه لانه ی به ناوی خودا سه رده برین

خودای گه وړه نه فره مویت: ﴿فَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ﴾ ده سا نیوه نه گه ر بپواتان به خوداو نیشانه کانی هه یه له گوشتی ناژه لی بخون که له کاتی سه رپرینیدا ناوی خودای له سه ر هینراوه. نه مه پی پیدانیکه له لایه ن خودای گه وړه وه بو خاوه نیاوه پان، که له و ناژه له سه رپراوانه بخون که ناوی خودا له سه ر هینراوه که واته نه و ناژه لانه ی که ناوی خودایان له سه ر نابری خواردنیان په وایه، وهك خوانه ناسانی قوره یش خواردنی ناژه لی مردارو بویان به لاه په وایه بوو. وه نه و ناژه له یش له سه ر بتو په یکه رو هه ر شتیکی تر سه رده بری خواردنی حه لال نیه، پاشان خودای گه وړه فره مانې داوه که له و ناژه لانه بخون که ناوی خودای له سه ر براوه له کاتی سه رپرینیداو نه فره مویت: ﴿وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ﴾ بوجی نیوه خوتان له گوشتی نه وانه ده پارینن که ناوی خودایان له سه ر دی؟ که هه ر خودا به ته وای باسی نه مانه ی بو کردون که خواردنیان نا په وایه. واته: نه وه ی که هه رامه بوی پوون و ناشکرا کردون. هه ندی ﴿فَصَلِّ﴾ یان به موشه ده ده ی خویندوه ته وه و هه ندیکیشی به سووکی خویندوه ته وه، هه ردوکیان به مانای پوون کردنه وه و ناشکرا کردن هاتوون. ﴿إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ﴾ مه گه ر له پوی ناچاریه وه بی. نه و کاته بیگومان له هه ر کویدا ده ستان که وت په وانیه بوتان بیخون. پاشان خودای گه وړه باسی نه فامی موشریکه کان ده کات له و بوجونه خراپانه یاندا له سه ر به په وای کردنی خواردنی مردارو بوداو نه وانه یش

که ناوی غه یره ز خودایان له سهر ده بری و نه فهرمویت: ﴿وَإِنْ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ﴾ زور له وانه هر به نارهنوی خویان و له نه زانی، مه رد م له ریگه لاده دهن، خودا خوی ناگادار تره له و که سانه ی له نه ندازه دهرده چن و زیاده پره وی ده که ن. واته: خودا ناگادار تره له درو بوختان و ده ست دریژی کردنیان.

﴿وَذَرُوا ظَهْرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيَجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ﴾ (۱۲۰)

خودای که وره نه فهرمویت: ﴿وَذَرُوا ظَهْرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ﴾ له تاوانی به ناشکراو نهی نی ده س کوتا که ن و خو بیاری زن. مواجهید نه لیت: واز بینن له گونا به نهی نی و به ناشکرا. ^۱ قه تاده له م نایه ته دا ﴿وَذَرُوا ظَهْرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ﴾ ده لیت: واته: واز له تاوانی په نهانی و ناشکراو که م و زوریش بینن. ^۲ وه که نه م نایه ته که خودای که وره نه فهرمویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾ ^۳ بلی: په روه دگارم کاری خرابی به ناشکراو به نهی نی حرام کردوه. بویه نه فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيَجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ﴾ نه وانه و خویان تووشی تاوان ده که ن، سزای تاوانیان وهرده گرن. واته: نه و تاوانه ی و ده ی که ن به ناشکرا یان به نهی نی بی که ن وه که یه که، هر سزای له سهر وهرده گرن. نیبنونه بی حاتم پیوایه تی کردوه له نه واسی کوپی سیمعانه وه گوتی: پرسیم له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له باره ی تاوانه وه، فهرمووی: (تاوان نه و شته یه که دلی داگرتوی و پییت ناخوشه خه لکی لی تاگادار بین). ^۴

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِجَدِّ لُوكُمْ

وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ (۱۲۱)

قه ده غه کردنی خواردنی گوشتی نه و نارهنه ی ناوی خودایان له سهر نابری له کاتی سهر برینیدا

خودای که وره نه فهرمویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾ هر نارهنه ی له کاتی سهر برینیدا ناوی خودای له سهر نه بری، نابری له گوشته که ی بخون (نه که ر بیخون) نه وه له ریگه لادانه. نه م نایه ته کراوه به به لکه له سهر حرامی خواردنی گوشتی نه و نارهنه ی سهر ده بری و ناوی

^۱ الطبري (۷۳/۱۲).

^۲ الطبري (۷۲/۱۲).

^۳ الاعراف (۳۳).

^۴ مسلم (۱۹۸۰/۴).

خودای له سهر نابری. با ئەو کە سەیش موسولمان بێ، وەك له ئایەتی پراودا خودای گەورە ئەفەرمویت:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ أَسْمُ اللَّهِ﴾^۱ بخۆن لە و نیچیرانی کە ئەوانە بۆتان دەگرن (بەلام کاتی بەرەلای دەگەن) ناوی خودای له سهر بێنن. پاشان لەم ئایەتی پیشەوەدا جەختی له سهر دەکاتەو و ئەفەرمویت: ﴿وَرَأَيْتُمْ لَيْسَ﴾ واتە: له پێگە لادانە ئەگەر ناوی خودای له سهر نەبێ. هەندێ دەلێن ئەم زەمیرە دەگەرێتەو و بۆ خواردنە کە. هەندیکیش دەلێن زەمیرە کە دەگەرێتەو و بۆ ئەو سەرپرینە بۆ غەیری خودایە. وە ئەم فەرموودانەش بەلگەن له سهر فەرماندان بە (بسم الله) کرد لەکاتی سەرپرین و پراو کردندا، وەك ئەم دوو فەرموودە ی عەدی کوپی حاتەم و ئەبوسەعلە بە پیاویەتیان کردووە: (ئەگەر سەگە فیترە پراوەکەت ناردو ناوی خودات له سهر هێنا ئەو ی کە بۆی گرتوی بیخۆ)^۲، ئەم فەرموودە یە له هەردوو سەحیحە کەدا هاتووە. وە فەرموودە کە ی پافعی کوپی خەدیج کە تێدا هاتووە: (هەرچی خوێن برژێنی و ناوی خودای له سهر بێی بیخۆن)^۳، ئەم فەرموودەش له هەردوو سەحیحە کەدا هاتووە. فەرموودە کە ی ئیبنو مەسعودیش: کە پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرمووی بە جنۆکە: (هەموو ئیسکی (پیشە یە) ناوی خودای له سهر هێنرابی بۆ ئەو بۆ ئێوە)^۴ موسلیم پیاویەتی کردووە. وە فەرموودە کە ی جوندەبی کوپی سوفیانی بە جەلیش کە گوتی: پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرمووی: (هەرکەسی (نازەلی) سەرپرێو پێش ئەو ی نوێژ بکات (واتە: نوێژی جەزنی قوربان) با دانە یەکی تر سەرپرێ. ئەویش سەری نەپرێو کاتی نوێژمان کرد با ناوی خۆی لی بێنی و سەری بپری)^۵ له هەردوو سەحیحە کەدا ئەم فەرموودە یە هاتووە.

نیگای (وەحی) شەیتان

خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِجَدِّ لُوكُمْ﴾ شە یاتینە کان دنە ی دۆستانی خۆیان دەدەن تا کێشەتان لە گەل بکەن. ئیبنو ئەبی حاتەم پیاویەتی کردووە لە ئەبونیسحاق وە ئەلێت: پیاوی گوتی بە ئیبنو عومەر موختار دەلی نیگای بۆ دی؟ ئیبنو عومەر گوتی: پراست دەلی و ئەم ئایەتی خۆیندەو: ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِجَدِّ لُوكُمْ﴾^۶ وە لە

^۱ فتح الباري (۵۲۴/۹)، مسلم (۱۵۲۹/۳)، فتح الباري (۱۳۷/۹)، مسلم (۱۵۳۲/۳).

^۲ فتح الباري (۵۴۶/۹)، مسلم (۱۵۵۸/۳).

^۳ مسلم (۳۳۲/۱).

^۴ المائدة (۴).

^۵ فتح الباري (۵۴۶/۹)، مسلم (۱۵۵۱/۳).

^۶ ابن أبي حاتم (۱۳۷۹/۴).

ئەبوزەمىلەو گوتى: لەلاى ئىبنوعەبباس دانىشتىبوم، موختارى كوپى ئەبوعوبەيد ھاتىبوو بۆ ھەج پىاوى ھات بۆ لاى گوتى: ئەى ئىبنوعەبباس، ئەبوئىسحاق دەلى ئەمشەو نىگاي بۆ ھاتوہ. ئىبنوعەبباس ئەلىت: راست دەلى. وتى: منىش پامکردو گوتم، ئىبنوعەبباس دەلى راست دەلى. پاشان ئىبنوعەبباس گوتى: دوو جور نىگا ھەيە، نىگاي خوداو نىگاي شەيتان، نىگاي خودا بۆ موھەممەدە (ﷺ) نىگاي شەيتانىش بۆ دۆستەکانیەتى. پاشان ئەم ئايەتەى خویند: ﴿وَإِنَّ الشَّيْطَانَ لِيُخُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَدِّلُوَكُمْ﴾^۱ لە عىكرمەيشەوہ ھەر بەم شىوہيە پىوايەت كراوہ. ئىبنوجەريز پىوايەتى كردوہ لە ئىبنوعەبباسوہ ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ تا دەگاتە ﴿لِيُجَدِّلُوَكُمْ﴾ گوتى: شەياتىنەكان نىگا دەكەنە لاى دۆستەکانیان، ئەوہى خۆتان كوشتوتانە دەيخۆن بەلام ئەوہى خودا دەيكوژیت نايخۆن؟ وە لە ھەندى لە قسەكانى ئىبنوعەبباسدا ھاتوہ دەلىت: ئەوہى ئىوہ كوشتوتانە ناوى خوداي لەسەر براوہ، بەلام ئەوہى مردار بۆتەوہ ناوى خوداي لەسەر نەبراوہ.^۲ سوودى لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدانەلىت: موشرىكەكان دەيانگوت بە موسولمانەكان: چۆن ئىوہ دەلىن شوین پەزامەندى خودا كەوتون كەچى ئەوہى خودا كوشتويەتى نايخۆن و ئەوہى خۆتان دەيكوژن دەيخۆن؟ خوداي كەورەيش ئەفەرمویت: ﴿وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ﴾ ئەگەر بە گویتان كردن (مردارۆ بوتان خوارد) ﴿إِلَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ بىگومان شەرىكتان بۆ خودا داناوہ.^۳ موحامەيدو زەحھاك و كەسانى تریش لە زانایانى پيشینه ھەر وایان گوتوہ.^۴

پیش خستنى قسەى ھەر كەس بەسەر ئەوہى خودا دایناوہ شەرىك دانانە بۆى

خوداي كەورە ئەفەرمویت: ﴿وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِلَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ ئەگەر بە گویتان كردن بىگومان شەرىكتان بۆ خودا داناوہ. واتە: كاتى لە فەرمان و بەرنامەى خودا لاتان دا بۆ قسەى كەسى تر بىجگە لەو، ديارە قسەى غەيرەز ئەوتان پيش خستوہ. ئا ئەوہ خۆى شەرىك دانانە بۆ خودا. وەك خوداي كەورە ئەفەرمویت: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾^۵ لە برى خودا زاناو قەشەكانى خۆيان كردە خوا. تىرمىزي پىوايەتى كردوہ لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا لە عەدى كوپى

^۱ الطبري (۸۶/۱۲).

^۲ الطبري (۸۱/۱۲).

^۳ الطبري (۸۱/۱۲).

^۴ الطبري (۸۰/۱۲).

^۵ توبة (۳۱).

حاته مه وه که گوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه یان په رستوون پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: (به لئ، په رستویانن)، نه وانه حه رامیان بۆ حه لال ده کردن و حه لایشیان بۆ حه رام ده کردن نه وانیش شوینیان ده که وتن، نه وه په رستنی نه وانه بۆیان) ۱، واته: بۆ زانا و قه شه کانیان.

﴿أَوْ مَن كَانَ مِيتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (۱۲۲)

ویننه ی خوانه ناس و خواناس

خودای که وړه نه فه رمویت: ﴿أَوْ مَن كَانَ مِيتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ﴾ ۱ نایا که سی که مردوو بوو نیمه زیندوومان کرده وه و پووناکیه کمان خسته پیشی و له ناو خه لکدا بگه پئی. نه مه نمونه یه که خودا هیناویه ته وه بۆ خاوه نباوه پ که وه ک مردویه ک وا بوو، واته: له گومرایی و تیاچوون و سرگه ردانیدا بوو، خودا دلئ زیندوو کرده ته وه به باوه پو پئی نیشانداوه و یارمه تی داوه شوینی پیغه مبه ره که ی بگه وی و چون مه لسوکه وت بکات له و پیناوه دا ﴿نُورًا﴾ ۲ واته: نه و قورئانه وه ک عه وفی و ئیبنو نه بی ته لحه پیوایه تیان کرده له ئیبنو عه بیاسه وه ۳. سوودی نه لیت: ﴿نُورًا﴾ ۴ مه به ست پئی نیسلامه ۵. هه ردوو مانا که راستن. ﴿كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا﴾ ۶ وه ک که سی که که له ناو تاریکیدایه و هیچ دهره تانیکي نیه؟ وه ناتوانی خوی دهریاز بکات و هیچ شوینی نیه پووی تی نه کات. له موسنه دی نیمامی نه حمه ددا هاتوه له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) که فه رمویه تی: (خودا دروس کراوه کانی له تاریکیه وه دروس کرد پاشان پووناکی خوی بۆ ناردن، هه رکه سی نه و پووناکیه ی به رکه وت پینگای دهرکرد، وه هه رکه سی به پئی نه که وت ویل و گومرا بوو). ۷ وه ک خودای که وړه نه فه رمویت: ﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ ۸ خودا دۆستی خاوه نباوه پانه و له ناو تاریکستانه وه ده یانبات به ره و پووناکی، دۆستی خوانه ناسانیش هه ر تاغوته، له پووناکی ده ریان ده که ن به ره و پووی تاریکستان به پریان ده که ن. نه وانه ده چنه ناو ناگرو

۱ تحفة الاحوذی (۸/۴۹۲).

۲ الطبری (۹۱/۱۲).

۳ الطبری (۹۱/۱۲).

۴ أحمد (۱۷۶/۲)، فه رموده یه کی باشه (جید).

۵ البقرة (۲۵۷).

تا سەر له ویدا ده بن، وه نه فهرمویت: ﴿أَفَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۱
 ئایا كه سى دەم و پوو به زه ویدا ده خشی چاکتر به پێگه ده پوات یان نه و كه سهى به ئاسایی به سەر
 راسته پیداهه پوا؟ وه نه فهرمویت: ﴿مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصْبَرِ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ
 يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾^۲ نمونهى نه م دوو دهسته به وهك نمونهى کوێرو كه پو بیسه رو بینا وان ئایا
 نه مانه وهك به كن؟ دهى بۆچى په ند وه رناگرن؟ وه نه فهرمویت: ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَلَا
 الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۖ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۖ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَا
 أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۖ إِنَّ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ﴾^۳ کوێرو چاوساغ وهك بهك نین، تاریکایی و پوناكیش
 وهك بهك نین. بهر سیبه رو گهرمای به تینیش وهك بهك نین. گیانه به ران و بى گیانیش هاویننه نین،
 خودا مه یلی له ههركهس بى ده بیست، تو ناتوانی دهنگت بگاته نه وانه كه خراونه ته ناو گوێره وه. تو
 هه نه وه ندهت له سه ره ترس وه بهر خه لکی بینى. ئایهت له م باره به وه زۆره. پاشان خودای گه وده
 لیسه ده نه فهرمویت: ﴿كَذَٰلِكَ زَيْنٌ لِّلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ هه روا نه و كه سانهى كه
 خوانه ناسن كاره كانیان له بهر چاوی خویان جوان دهكات. واته: نه و حالهى كه تیدان له نه فامی و
 گومرایی و سه رلیشیواوی به چاك ده زانن. فرمان و برپاری خودای گه وده خویه تی و هیچ په رستراوی نه
 جگه له خوی به ته نیا و شه ریکی نه.

﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَرًا مُّجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا
 يَشْعُرُونَ﴾^۴ و إذا جاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ
 رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ﴾^۵

سه رکرده تاوانکاره کان و هرو فیلیان و پاشه پوژیان

خودای گه وده نه فهرمویت: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَرًا مُّجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا﴾^۶
 هه روا تاوانکارانی هه ر شارێکمان کردوه ته خاوه ندهسته لات تا له ویدا خه لك فریوده ن. واته: نهى
 موحه مه د(ﷺ) وهك چۆن له شاره كهى تۆدا تاوانبارانمان کردوه ته خاوه ندهسته لات و هیزو
 بانگخواز بۆ سه ر بى دینی و پێگه ر پى خوداو بۆ به ربه ره كانی و دزایه تی کردنت، هه ر به و شیوه به ش

^۱ الملك (۲۲).

^۲ هود (۲۴).

^۳ فاطر (۱۹-۲۳).

پیغمبره کانی پیش تو شمان وا تاقی کردوه ته وه، به لام له دوایدا ناکامه که ی هر بۆ نه وان بوه. وهك خودای گه وره له نایه تی تردا نه فه رموویت: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ﴾^۱ هر وا بوه نیمه بۆ هر پیغمبریک دوزمنیکمان له تاوانباران بۆ دانان. وه نه فه رموویت: ﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا﴾^۲ هر که ویستمان شاریک قر که یین، ده وله مهن دی خوشگوزه رانه کانی نه وان دنه ده دهن بۆ به دفه پی و خراپه کاری. و تراوه: واته: فرمانمان پیگردون که گوپرایه ل بن، به لام نه وان گوپیان پی نه داوه، نیمه ش قرمان تی خستون. گوتراویشه: فرمانمان دانی به فرمانیکی قه دهری، بویه لیته دا نه فه رموویت: ﴿لِيَمَّكُرُوا فِيهَا﴾^۳ تا خه لکی له ویدا فریوده ن. وه نه فه رموویت: ﴿أَكْبَرُ مُجْرِمِيهَا لِيَمَّكُرُوا فِيهَا﴾^۴ نیمه نه بی ته لحه نه لیت له ئیبنوعه بباسه وه وتویه تی: خراپه کارانمان له ویدا زال کردو سه رپییان تیدا کرد نیمه ش به سزا له ناومان بردن. موجهیدو قه تاده وتیان: ﴿أَكْبَرُ مُجْرِمِيهَا﴾^۵ واته: سه رکرده تاوانباره کانی نه و شاره^۶ منیش ده لیم خودای گه وره ش له چهند نایه تی تریشدا هر وای فه رمووه: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾^۷ وقالوا نحن أكثر أموالاً وأولاداً وما نحن بمُعذِّين^۸ تا ئیستا هر که سیکمان له پیغمبرانی خومان ناردوته هر ناوه دانیه ک له نیمه یان بترسینی، هر نه وانه ی که له وپه پی خوشیدا ژیاون گوتویانه: به و شتانه ی ئیوه پیی پاسپیرون باوه پ ناکه یین، گوتوشیانه: نیمه مال و مندالمان له ئیوه زیاتره و هر گیز تووشی نازار نابین. وه نه فه رموویت: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾^۹ هر به و شیوه یه به ر له تو ش هر پیغمبریکمان ناردوته هر ناوه دانیه ک که له نیمه وه ترسیان وه به رنی. هر خوشگوزه رانه کانی نه وانه، وتوویانه: بابو باپیرانمان له سه ر ئاینیک پویشتون نیمه ش په ییره وپی نه وانین. مه به ست به (مکر) لیته دا بانگ کردنیانه بۆ گومرایی و به قسه و ناکاری لووس و پازاوه، وهك خودای گه وره باسی

^۱ الفرقان (۳۱).^۲ الاسراء (۱۶).^۳ الطبري (۹۴/۱۲).^۴ سبأ (۳۴-۳۵).^۵ الزخرف (۲۳).

گه لی نوح ده کات و نه فره مویت: ﴿وَمَكْرُوا مَكْرًا كُبَّارًا﴾^۱ فیلیان کرد به لام فیلیکی گه ورده. وه نه فره مویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ﴾^۲ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بِبَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ^۳ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا^۴ نه گه رتو نه و ناهق پیشانهت بدیایه که له به رانبه ر په روه ردگاری خویانه وه راگیراون، هه ندیکیان ناوړ له هه ندیکیان نه دهنه وه و قسه ده کهن. نه وانه ی بی ده سته لات بوون، به ده سته لاتداره کانی خویان ده لئین: نه گه رتو نه و نه بونایه بروامان ده هیئا. خاوه ن ده سته لاته کانیش به بی ده سته لاته کانی خویان ده لئین: نایا نیمه بووین نه مانهیشت تئوه به پیی راستدا برؤن، پاش نه وه ی که پیی نیشاندهرتان هاته لا؟ به لکو خوتان تاوانبار بوون. نه وسا بی ده سته لاته کان له وه لامی نه واندا (که خاوه نده سته لات بوون) ده لئین: تئوه به شه وو پوژ هه ر فریوتان ده داین و که ده بی خوانه ناسین و چه ندین هاوتای بو په یدا کهین، پاشان خودای مه زن لیړه دا نه فره مویت: ﴿وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾ له راستیشدا هه ر فیل له خویان ده کهن و هه سستی پی نا کهن. واته: سه رنه نجامی نه و فریودان و گومرا کردنه ی نه وانه ی که گومرا ده کهن هه ر بو خویان ده که ریته وه، تاوانی خویان و نه و خه لکه ش ده که ویته سه ر شانی نه وان. وه ک خودای گه ورده نه فره مویت: ﴿وَلِيَحْمِلُوا أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ﴾^۲ باری گران خویان و باری گران خه لکی تریش (له که ل باری گران خویان) هه لده گرن. وه نه فره مویت: ﴿وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ﴾^۳ تاوانی نه وانه ش هه لگرن که به بی زانست، نه وان له پریان لاده دهن، نای چه نده باریکی ناله باره و خراپه. وه نه فره مویت: ﴿وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ هه رکاتی به لگه یه کیان بوبی، ده لئین: نیمه ش تا وه ک پیغه مبه رانی خوا، نه و به لگانه مان بو نه یه، ناتوانین برپا بینین. واته: کاتی که به لگه و نیشانه یه کی به هیزیان بو دی ده لئین: نیمه برپا ناهینین هه تا فریشته له لایه ن خوداوه په یاممان بو نه هیئی. وه ک چون بو پیغه مبه ره کانی تر

^۱ نوح (۲۲).^۲ سبا (۳۱-۳۲).^۳ العنکبوت (۱۲).^۴ النحل (۲۵).

هاتوه. وهك خودای گه وره له نایه تیکی تر دا له باره یانه وه نه فره رمویت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَكُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا﴾^۱ نه وانیه به هیوا نین به دیداری نیمه بگه ن ده لئین: بۆچی فریشته مان نه هاته لا؟ یان په روه ردگاری خومان نه دی؟ خودای مه زنیس لیږده دا نه فره رمویت: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ خودا خوی باشتړ ده زانی چ که سی بۆ پیغه مبه ری هه لبریزی. واته: خودا خوی چاکتر ده زانی له کویدا په یامی خوی ده س نیشان ده کات و کیس له به نده کانی بۆ نه و په یامه ده شی. وهك خودای گه وره له باره ی نه و خوانه ناسانه وه نه فره رمویت: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرِيبَيْنِ عَظِيمٍ﴾^(۳۱) اهر یقسیمون رحمت ربك^۲ وتیان: بۆ نه م قورئانه بۆ پیاویکی گه وره ی نه م دوو شاره نه هاته خوار؟ نایا نه وان به زه یی په روه ردگاری تو دابه ش ده کهن؟ مه به ستیان نه وه بوو بۆچی نه م قورئانه بۆ پیاویکی گه وره و به پړنو مه زن له به رچاوی نه وان له م دوو شاره دا (مه ککه و تانیف) نه هاته خوار. چونکه نه وان به نه وه نده حه سوودو سته مکارو خویه زل زانو لاسار بوون پیغه مبه ریان به شایسته ی نه و په یامه دانه دهنه. وهك خودای گه وره باسی پیغه مبه ر (ﷺ) ده کات و نه فره رمویت: ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا﴾^۳ هر که تو یان چا و پیکه وت، ده تکه نه گالته جاپی خویان: نا نه مه یه که خودا پرایسپاردوه؟ وه نه فره رمویت: ﴿وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ﴾^۴ هر کاتی خوانه ناسه کان تو ده بینن، گالته ی خویان به تو ده کهن (ده لئین) نایا نه مه باسی بته کانی نیوه ده کات؟ که چی خوشیان له یادی خودای ده هه نده حاشا ده کهن. وه نه فره رمویت: ﴿وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾^۵ به زدی له پیغه مبه رانی به ر له تو گالته کراوه، گالته که ران تووشی کاره که ی خویان بوون. خوانه ناسان دان ده نین به به رزی و پله و پایه ی ده چه له کی پیغه مبه ردا (ﷺ)

^۱ الفرقان (۲۱).^۲ الزخرف (۳۱-۳۲).^۳ الفرقان (۴۱).^۴ الانبياء (۳۶).^۵ الانبياء (۴۱).

بیگومان خوانه ناسان دانیان ناوه به پیزو شکوو ره چه له ک و پاکی بنه ماله و په روه رشی که رو
بنه په تیداو نه و فریشته ش که دیته لای و شایه تیشیان داوه له سهر ده ستپاکی و دلسوزی و سهر پاستی
پیغه مبه (ﷺ) له ناویاندا له پیش ره وانه کردنی. تا نه وه بوو که به موحه ممه دی نه مین ناویان ده هیئا
له ناو خویاندا. سه روکی خوانه ناسان نه بوسوفیان دانی به وه داناوه کاتی که هه رقل پرسپاری لی کرد:
ره چه له کی چونه له ناوتاندا؟ وتی: نه و خاوه نی بنه ماله یه له نیوانماندا. وتی: ئایا ئیوه گومانتان لی
بووه که درو بکات پیش نه وه ی نه و قسانه بکات؟ وتی: نه خیر. (پاشای پۆم نه م فرموده یه ی به
دریژی کردوه ته به لگه له سهر پاکی ره وشته کانی و پاستی پیغه مبه رییه که ی و دروستی نه و په یامه ی که
پی هاتوه). نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له واسله ی کوپی نه سقه عوه (په زای خوی لیبی) که
پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموده یه تی: (خودا له مندالی ئیبراهیمدا ئیسماعیلی هه لبارد، وه له به نی
ئیسماعیلدا به نی که نانه ی هه لبارد وه له به نی که نانه ی شدا قوره یشی هه لبارد وه له قوره ی شدا به نی
هاشمی هه لبارد وه منیشی له به نی هاشمدا هه لبارد).^۱ موسلیم خوی به ته نیا نه م فرموده ی
هیئاوه^۲ وه له سه حیخی بوخاریدا هاتوه له نه بوهوره یه وه (په زای خوی لیبی) وتی: پیغه مبه ری
خودا (ﷺ) فرموده یه تی: (له چاکترین سه ده ی نه وه ی ئاده مدا سه ده له دوی سه ده ره وانه کرام، تا
(که یستمه) نه م سه ده یه که نیراوم و نه من تییدام).^۳ خودای که وره هه ره شه له و خوانه ناسه فریوده رانه
ده کات و نه فرمویت: ﴿سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ زوری پی ناچی
نه وانه ی تاوانبار بوون له لای خوداوه سووکی و نازاریکی توندیان تووش ده بی (نه مه هه ره شه یه کی زور
توندو دژواره له و که سانه ی که فیزیان کردوه و خویان به دور گرتوه له شوینکه وتنی پیغه مبه رانی
خودا و نه و په یامه ی که بوی هیئاون، که تووشی سزایه کی زور تووند ده بن و هه میشه له لای خودا
سووک و پيسوان به هوی نه و فیزه وه که کردویانه له دنیا دا خودا له پوژی قیامه تدا زه بوون و سه رنه ویان
ده کات وه که نه فرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾^۴ نه و
که سانه ی که (هه ره له به ره خۆبه ز زانین) نایانه وی بمپه رستن به زه بوونی ده چنه ناو جه هه نه وه. واته:
سووک و پيسواو زه لیلن. ﴿بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ﴾ له به ره فیلبازی و ده غه لیان. له به ره نه وی فیل کردن زور
جار شاراو هیه و دیار نیه، نه وانه ی که پی هه لده سن پووبه پووی سزای توند ده کرینه وه له سه ری له

^۱ أحمد (۱۰۷/۴).^۲ مسلم (۱۶۸۲/۴).^۳ فتح الباری (۶۵۳/۶).^۴ غافر (۶۰).

پوڙی قیامه تدا له لایه ن خوداوه ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾^۱ په روه ردگارت نامه قی له هیچ کهس ناکات. وهك نه فهرمویت: ﴿يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ﴾^۲ له و پوڙه دا که نهیسی دهر که وتن. هه موو شارواوه کان ناشکرا ده کری. له هه رډوو سه هیچه که دا هاتوه له پیغه مبهری خوداوه (ﷺ) که فهرموویه تی: (له پوڙی قیامه تدا نالایه له سهر قنکی هه موو ناپاکی هه لده کری (داده مه زری) ده گوتری: نه مه ناپاکی فلانی کوپی فلانی کوپی فلانه)^۳ مه به ست پیی نه وه یه، چونکه ناپاکی شتیکی نادیاره و خه لکی لیی ناگادار نابن، له پوڙی قیامه تدا ده بی به نالایه کی هه لکراو به سهر خاوه نه که یه وه به وهی که کردویه تی.

﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصْعَقُ فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^(۱۲۵)

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ﴾ هه رکه سی خوا مه یلی لیبی، بو خوی پیگی نیشان ددهات و بو بپوا به نیسلامه تی دلی گوشاد ده کات. واته: خودا پیگی نیسلامه تی بو سووک و ناسان ده کات و دل گوشاد ده بی پیی. بویه نه مانه نیشانه ن له سهر چاکه وهك خودای گه وره له نایه تی ترده نه فهرمویت: ﴿أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ﴾^۴ نایا که سی خودا دلی بو نیسلام گوشاد کردوه و دیاره بهر تیشکی به زه یی په روه ردگاری خوی که وتوه (که ی ده بی وهك نه وانه بی که دلره قن)؟ وه نه فهرمویت: ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ﴾^۵ به لام خودا خوشه ویستی بپوا به دینی دا به نیوه و نه وهی له دلتاندا شیرین و پازاوه کرد، بی باوه پی و له پی لادان و سه ریچی له لاتان ناشیرین کردوه، له پی شاره زا نه وانه ن. نیبنوعه بباس له م نایه ته دا: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ﴾ و تی: نه فهرمویت: (دلی فراوان ده کات بو یه کخواپه رستی و بپوا بوون به خوی)^۶. نه بومالیک و که سانی تریش هه ر وایان وتوه. نه وهیش پوون و ناشکرایه. پاشان خودای گه وره

^۱ الکهف (۴۹).^۲ الطارق (۹).^۳ فتح الباری (۲۲۷/۶)، مسلم (۱۳۶۱/۴).^۴ الزمر (۲۲).^۵ الحجرات (۷).^۶ الدر المنثور (۳۵۶/۳).

نه فرمویت: ﴿وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا﴾ کیش مه یلی لیبی گومرای بکات هیئده
 نه فس تهنگی دهکات، وهك به ره و ناسمان سه رکه وی وایه، (ضیقا) به مه فتوحی (ضاد) هکه و ساکنی
 (یاء) هکه خویندراوه ته وه و زورینه ش یانه که یان به موشه ده دی و مه کسوری خویندوه ته وه، ﴿ضیقا﴾
 وهك (هینء هین) وه هندی ﴿حرجا﴾ یان به (حرجا) به فته تی (حاء که و که سری پاء که)
 خویندوه ته وه: سوودی وتی: به مانی (آثم) به گونا هبار هاتوه. به لام نه وانه ی به (حرجا)
 خویندویانه ته وه به فته تی (حاء) و (را) نه که نه وه یه که دلی هیج پینمایه وه رناگری و هر شتی به سوود
 بی بؤ باوه پی کاری تی ناکات و ناچیتته ناوی. عومهری کوپی خه تاب (په زای خوی لیبی) له پیاویکی
 عه ره بی ده شته کی پرسى (مدلج) ناوی شوینیکه، گوتی: (الحرجة) کامه یه؟ پیاوه که گوتی: نه و
 دره خته یه له ناو دره خته کاندانه خاوه ن و نه درنده و نه هیج شتی نایگاتی. عومهر (په زای خوی لیبی)
 گوتی: دلی دوپویش هر وایه هیج شتی له چاکه ی پیناگات. ^۱ ﴿كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ وهك
 به ره و ناسمان سه رکه وی. نه وهنده به لایه وه گرانه (پئی راست بگریته بهر) سه عیدی کوپی جوبه یر
 وتی: ﴿يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا﴾ واته: هر پیگه یه ده گریته بهر مه گهر نه و پیگه یه به به رزو هه له ت
 ده زانی. ^۲ حه که می کوپی نه بان گوتی: له عیکرمه وه له ئیبنوعه بباسه وه له م ئایه ته دا: ﴿كَأَنَّمَا
 يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ ده لیت: وهك چون نه وه ی ناده م ناتوانی به ره و ناسمان سه رکه وی هر به و
 شیوه یه ش ناتوانی به کخوابه رستی و بپوا بخاته دلی خوی تا نه و کاته ی که خودا ده یخاته ناو دلی ^۳
 نیمام نه بوجه عفری کوپی جه ریر ده لیت: نه مه نمونه یه که خودا هیئاویه ته وه بؤ دلی خوانه ناس له سه ر
 زور گرانی گه یشتنی بپوا به دلی وهك نه وه وایه که چون زور گرانه و ناتوانی به ره و ناسمان سه رکه وی
 مه روه هایش توانای وه رگرتنی بپوای نیه و به دهسته وه سانه، چونکه له تواناو دهسته لاتی نه ودانیه ^۴.
 وه لییره یشدا که خودای گه وره نه فرمویت: ﴿كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا
 يُؤْمِنُونَ﴾ خودا ئاوا نه و که سانه ی بپوا ناهینن تووشی پسوایی دهکات. ئیبنوجه ریر گوتی: وهك
 چون خودا مه یلی لیبی که سی گومرا بکات دلی زور تهنگ دهکات، هر به و شیوه یه ش خودا شه یتان

^۱ الطبري (۱۰۴/۱۲).^۲ الطبري (۱۰۵/۱۲).^۳ الدر المنثور (۳/۳۵۶).^۴ الطبري (۱۰۹/۱۲).

زال ده کات به سهر نه و که سه و هاو شپوه کانیدا. نه وانه ی که نایه نه وی بپروا به خداو پیغه مبه ره که ی
(ﷺ) بینن. شه یقان گومرایان ده کات و له پیگه ی خدا لایان نه دات^۱ علی کوپی نه بوتله له نه لیت:
(الرجس) واته: شه یقان^۲ موجهید نه لیت: (الرجس) واته: هر شتی که هیچ چاکه یه کی تیدا نه بی.^۳
عه بدوپه حماني کوپی زهیدی کوپی نه سله م نه لیت: (الرجس) واته: سزا.

﴿وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ﴾ ﴿١٣٦﴾ ﴿لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ﴿١٣٧﴾

کاتی که خدای گوره باسی پیبازی نه و گومرانه ی کرد که له پیگه که ی نه و لایانداو بوونه پیگری
ناینه که ی، دیته سهر باسی به پیزی نه و په یامه ی که به پیغه مبه ره که یدا په وانه ی کردوه که ناینیکی
هق و پینمایه بو سهر پیی راست و نه فرمویت: ﴿وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا﴾ نه م پیگه یه پیی
په روه رنده ی تویه ﴿مُسْتَقِيمًا﴾ مه نسوبه له سهر حال واته: نه ی موجه ممد (ﷺ) نه م په یامه ی که به
تومان داوه و ناگادارمان کردوی لیتی بریتیه له م قورنانه که هر نه مه پیی راستی خدایه ﴿قَدْ فَضَّلْنَا
الْآيَاتِ﴾ نیشانه کانمان به باشی پونکردوته وه. واته: به چاکي پوون و ناشکرمان کردوه و ته فسیرمان
رکدوه. ﴿لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ﴾ بو نه وانه ی له ناموزگاری به هر ده بن. واته: بو نه وانه ی که خاوه ن ناوه زو
تیگه یشتنن و فرموده ی خداو پیغه مبه ره که ی وهرده گرن. ﴿لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ نه و
خاوه نباوه پانه له په روه ردگاری خویانه وه شوینه که یان، شوینی هیمنایه تی ده بی. که به هه شته له
پوژی قیامه تدا. بویه خدای گوره وه سفی به هه شتی کردوه به شوینی هیمنایه تی بویان، چونکه
نه وانه بی ترس بوون له و راسته پیگه ی که پیچکه ی پیغه مبه ران بوو گرتبویانه به ر. وه ک چون پزگاریان
بوو له به لاو خوارو خیتی بی دینی، به و شپوه یه ش چوونه شوینی هیمنایه تی ﴿وَهُوَ وَلِيُّهُمْ﴾ ته نیا
نه ویش دوستیانه. واته: پاریزه رو هاوکارو پشتگیریانه. ﴿بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ له به رانبه ر کاره که یان.
یانی: له پاداشتی نه و ناکاره چاکانه ی که کردویانه هاوکاری کردون و به هه شتی پی به خشیون له
چاکه و لیبورده یی خوی.

^۱ الطبری (۱۱۰/۱۲).

^۲ الطبری (۱۱۱/۱۲).

^۳ الطبری (۱۱۱/۱۲).

﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَمْعَشَرُ الْجِنَّ قَدْ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ

عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

خودای گه وره نه فهرمویت: نهی موحه مه د (ﷺ) له وهی بویان ده گپړیته وه و ده یانترسیښی پیی
باسی نه وه یش بکه ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا﴾ له و پوژده دا که هه مووان کو ده کاته وه. واته: جنوکه و
هاوه له کانی له و مروثانه ی که ده یانپه رستن له دنیا داو هانایان بو ده بردن و به گوئیان ده کردن و به
قسه ی لووس و فریوده ریه کتریان له خسته ده برد ﴿يَمْعَشَرُ الْجِنَّ قَدْ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ﴾ نهی
کومه لی جنوکه نیوه نوری نه ی مروثان کردبوه په پړه وی خوتان. شیوازی ده قه که نه وه ده گه یه نی که
هه ندیکی باس نه کرابی. واته: گومړاو سه رلیشیواوتان کردبویون. وه ک خودای گه وره له نایه تی تردا
نه فهرمویت: ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَىءَ آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ ٦٠ وَأَنْ
أَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ نهی نه وهی
ناده م من له پیشتا په یمانم له گه ل نه به ستن که شه یقان نه په رستن؟ نه و به ناشکرا دوزمنتانه. هه ر
ته نیا خوم په رستن، که پړگه ی راست هه ر نه مه یه کومه لیکی نوری له نیوه له پی لادا، نایا هیشتا هه ر
تی ناگه ن؟ پاشان خودای گه وره لیړه دا نه فهرمویت: ﴿وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ﴾ دوسته کانیان له به رهی مروث ده لئین: نهی په روه ردگارمان هه ندیکمان له یه کتری به هره مان
بردوه. واته: به و شیوه یه وه لای خودای گه وره نه دهنه وه. هه سه ن گوتی: به هره وه رگرتنیان له
یه کتری، هه ر نه وه بووه، جنوکه فهرمانی داوه و مروثیش پیی هه لساوه. ٦٢ ئیبنو جوره یج گوتی: پیاوی
له کاتی نه فامیدا که له زهویه کدا داده به زی ده یگوت: هانام به گه وره ی نه م شیوه. نه وه به هره
وه رگرتنه که یان بووه. له پوژی قیامه تدا پاکانه ده که ن ٦٢ به لام به هره وه رگرتنی جنوکه له مروث، وه ک
باس کراوه، نه وه یه که جنوکه به ده سستی ده هیڼی له مروث له پیز لیئان و هانا بو بردنیان، جنوکه کان
ده لئین: به راستی نیمه بویه پړگر له به ر مروثو جنوکه دا. ﴿وَبَلَّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا﴾ تا گه یشتینه
نه و موله ته ی که بو ت دیاری کردین (سوودی گوتی: واته مردن) ﴿قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا﴾

^١ یس (٦٠-٦٢).

^٢ الدر المنثور (٣/٣٥٧).

^٣ الطبري (١٢/١١٦).

فهرمووی: نه وسا جیگهی مه تا مه تاییتان ناگره. واته: ئیوه و نه وانیش شوین و جیتان هه نر ناگره له گه ل دۆسته کانتان ﴿فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ مه گه ر خودا (به مه یلی خوی) بۆتان بگۆپی په روه رنده ت له کارزان و ناگاداره.

﴿وَكَذَلِكَ نُولِي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (۱۳۹)

هه ندی له سته مکاران ده خهینه ژیر دهستی به کتر

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَكَذَلِكَ نُولِي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ هه ر به و شیوهیه مه ندی له سته مکاران (به هوی کاری که ده یکن) ده خهینه ژیر دهسته لاتی هه ندیکیان. موعه مه ر له قه تاده وه له ته فسیری نه م ئایه ته دانه لیت: خودا هه ندی له سته مکاران ده خاته ژیر دهسته لاتی هه ندیکیان و شوینی به کتری ده که ون له ناو ناگردا. ^۱ عه بدوپه حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سله م له م ئایه ته دا ﴿وَكَذَلِكَ نُولِي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا﴾ ده لیت: مه به ست پی سته مکارانی مروڤو جنۆکه یه. پاشان نه م ئایه ته ی خویند: ﴿وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾ ^۲ هه رکه سی پشت له یادی خودا مه لکات، هاوده میکی شهیتانی لی په یدا ده که یکن که هه میشه لی جیا نه بیته وه. وه گوتی: واته: سته مکارانی جنۆکه زال ده که یکن به سه ر سته مکارانی مروڤدا. ^۳ به کی له شاعیره کان وتویه تی:

وما من ير إلا يد الله فوقها ولا ظالم إلا سيبلى يظالم

واته: هه یج دهستی نیه مه گه ر دهستی خودا به سه ریه وهیه، وه هه یج سته مکاریکش نیه مه گه ر به سته مکاریکی تر به و زوانه تا قی ده کریته وه و تووشی به لا ده بی. مانای نه م ئایه ته پیروزه نه وهیه، وه ک چۆن نه و مروڤه دۆراوانه مان خسته ژیر دهسته لاتی نه و دهسته جنۆکه یه و گومرایان کردن؛ هه ر به و شیوه یه ش وا به سته مکاران ده که یکن هه ندیکیان زال ده که یکن به سه ر هه ندیکیانداو له ناویان ده به یکن و توله یان لی ده سینین به یه کتری له بری نه و سته م و تاوانه ی که پی هه لساون.

﴿يَمَعَشَرِ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾ (۱۴۰)

^۱ عبدالرزاق (۲/۲۱۸).

^۲ الزخرف (۳۶).

^۳ الطبري (۱۱۹/۱۲).

سەرزه‌نشت کردنی مەرۆڤو جنۆکه به پرسیار کردن له باره‌ی ناردنی پیغه‌مبه‌ران و دانانیان به ره‌وانه کردنی پیغه‌مبه‌راندا (سه‌لامی خوایان لیبی)

دیشان لی‌ره‌دا خودای گه‌وره سەرزه‌نشتی خوانه‌ناسانی مەرۆڤو جنۆکه ده‌کات له پۆژی قیامه‌تدا، لییان ده‌پرسی و خوشی باشت‌ر ده‌زانی ئایا پیغه‌مبه‌ران په‌یامه‌کانی نه‌ویان گه‌یاندوه پییان؟ نه‌مه پرسیاریکه بۆ دانپیانان وه‌ك نه‌فرمویت: ﴿يَمَعَشَرُ الْحَيِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ﴾ نه‌ی كومه‌لی جنۆکه و مەرۆڤ ئایا پیغه‌مبه‌ریكتان هه‌ر له خۆتان بۆ نه‌هات دیاره پیغه‌مبه‌ران هه‌ر له مەرۆڤ بوون، جنۆکه له خۆیان پیغه‌مبه‌ریان نه‌بوه. وه‌ك مو‌ج‌اهیدو ئیبنو‌جوره‌یج و زۆری له زانایانی پیشینه‌و پاشینه‌ش وتویانه^۱ به‌لگه له‌سه‌ر نه‌وه كه پیغه‌مبه‌ران (سه‌لامی خوایان لیبی) هه‌موو له مەرۆڤن نه‌م ئایه‌تانه‌یه كه خودای گه‌وره نه‌فرمویت: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ﴾^۲ ئیمه نیگامان بۆ کردوی وه‌ك چۆن نیگامان کرد بۆ نوح و بۆ پیغه‌مبه‌رانی دوا‌ی نه‌و (هه‌تا ده‌گاته نه‌و ئایه‌ته) كه نه‌فرمویت: ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾^۳ هه‌موو پیغه‌مبه‌ری مژده‌ده‌رو ترسینه‌ر بوون، تا له پاش پیغه‌مبه‌ران نه‌و خه‌لكه هیچ به‌لگه‌یه‌کیان له‌لا نه‌بی بۆ لای خودا. وه خودای گه‌وره له باره‌ی ئیبراهیم‌وه نه‌فرمویت: ﴿وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾^۴ پیغه‌مبه‌ری و کتیبیشمان کرده به‌شی نه‌ته‌وه‌ی نه‌و، واته: ئیبراهیم. هیچ كه‌سی له مه‌ردم نه‌بوته: كه پیغه‌مبه‌ران له پیش ئیبراهیمدا له جنۆکه بووه. پاشان به‌هاتنی نه‌و پیغه‌مبه‌ریه‌تی له‌ناو جنۆکه‌دا نه‌ماتوه. خودای گه‌وره نه‌فرمویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَبَاكُلُونَ الْطُعَامَ وَيَمَشُّونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾^۵ له پیش تۆدا هه‌ر كه‌سی‌گمان بۆ پیغه‌مبه‌ری ناردوه: هه‌موو خواردنیان خواردوه و له‌ناو بازارپان گه‌پاون. وه نه‌فرمویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾^۶ پیش له تۆش هه‌ر پیاوانمان له خه‌لكی شاره‌كان (له‌لایه‌ن خۆمان) تێگه‌یاند.

^۱ الطبري (۱۲/۱۲۲).^۲ النساء (۱۶۳).^۳ النساء (۱۶۵).^۴ العنكبوت (۲۷).^۵ الفرقان (۲۰).^۶ يوسف (۱۰۹).

دیاره جنوکه یش له مه دا دواکه و ته ی مروفن وهك خودای گه وره له باره یانه وه نه فه رمویت: ﴿وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ۝۲۹﴾

﴿قَالُوا يَنْقُومَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقِ مُسْتَقِيمٍ ۝۳۰﴾ يَنْقُومَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ، يَغْفِرَ لَكُمْ مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجَزِّمَ مِّنْ عَذَابِ الْآلِ ۝۳۱﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءُ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۳۲﴾ هينديكيش له جنوکه مان ناره لای تو که گوری له م قورئانه بگرن، کاتی هاتن وتیان: گوی بگرن و بی دهنگ بن، وهختی بیستیان هاتنه وه ناو خیله که یان و ترسی خویان وه بهر نان، وتیان: خزمینه کتیبیکیان بو خویندینه وه له پاش موسا په وانه کراوه، به کتیبه کانی پیشوش برپای هیه، هان بو پاستی ده دات و شاره زایش ده کات بو پاسته پی. خه لکینه وهرن به دهنگ نه م که سه وه بچن که بانگ بو خودا ده کات و برپای پی بکن، له گونا هتان خوش ده بی و له نازاردانی به ژانتان ده پاریزی. هه رکه سییکش به دهنگ نه و که سه وه نه چی (که به ره و خودا بانگ ده کات له م زه مینه دهره تانی ده ست ناکه وی و غه یره ز خودا هیچ که س به هانایه وه نایه ت. دیاره نه وانه له گومرپایه کی ناشکرادان. له م فه رموده یه که تیرمیزی و که سانی تریش برپوایه تیان کردوه هاتوه: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) سوره تی (الرحمانی) به سه ر خویندن که نه م نایه تانه ی تیدایه که خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّه الثَّقَلَانِ ۝۳۱﴾ فَيَأْتِي آلَآءُ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝۳۲﴾، به و زوانه لیټان ده پرسینه وه نه ی گروی مروفو جنوکه. ده ی ئیوه له کام چاکه ی په روه ردگار تان حاشا ده کن؟ خودای گه وره له م نایه ته پیروژه یشدا نه فه رمویت: ﴿يَمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا شَٰهَدْنَا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا ۝۳۳﴾ نه ی کومه لی جنوکه و مروف. مه گه ر پیغه مبه رانیکتان هه ر له خوتان بو نه هات، که نیشانه کانی به سه ر ئیوه دا بخوینن و بتانترسینن له و پوژده ی که تییدان؟ گوتیان: به لی شایه تی له خومان نه ده ین. واته: دانی پیداده نیین که نیرواوه کانت په یامه کانی تو یان پیگه یاندوین و ترساندویانین له و پوژده ی که له به ره ده م تو راده وه ستینرین و نه و پوژده ش هه ر دی ﴿وَعَرَّتَهُمُ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا وَشَٰهَدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ ۝۳۴﴾ ژیانی دنیا هه لیخه له تاندن شایه تیان له سه ر خویاندا. واته: له ژیانی دنیا دا زیاده ره وی زوریان کردو به جوانیه کانی فریویان خواردوه هه لخه له تان و شوین ئاره زوی خویان که وتن و برپوایان به پی

^۱ الاحقاف (۲۹-۳۲).

^۲ الرحمن (۳۱-۳۲). تحفة الاحوذی (۱۷۷/۹)، فه رموده یه لاوازه و زور به میزنیه.

غەمبەرەن و ئەو نیشانەنەى كە بۆيان ھێنان نەھێنا بۆیە لەناوچوون ﴿أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾ بێگومان ئەوان خوانەناس بوون. واتە: لە دنیادا بڕوایان بەو پەيامانە نەبوو كە پێغەمبەرەن (سەلامى خوايان لێبى) بۆيان ھێنا بوون.

﴿ذَلِكَ أَن لَّمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَفْلُونَ﴾ (۱۳) ﴿وَلِكُلِّ دَرَجَتٌ مِّمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَتَمَلَّوْنَ﴾ (۱۴)

خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿ذَلِكَ أَن لَّمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَفْلُونَ﴾ بۆیە ئەمەمان ڕاگەیاندا كە بزانی پەرورەدگارت لە ناھەقى ھىچ شارێكى قەر نەكردووە خەلكەكەى بى ئاگا بوو. واتە: بیانومان نەھێشتەووە بۆ مڕۆڤ و جنۆكە بە ناردنى پێغەمبەرەن و پەرەوانە كردنى كەتیبەكان ھەتا ھىچ كەسى تووشى ناھەقى نەبى كە ئاگادار نەكرابى، ھەر بۆیە ھىچ كەلىكمان سزا نەداوە مەگەر دواى ئەوێ كە پێغەمبەرەنمان بۆ ناردن. وەك خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ ھىچ كۆمەلێك نەبووە كە ترسى وەبەرھێنەریان بۆ نەچووبى. وە ئەفەرمویت: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ ١ بۆ ناو ھەموو كەلىك پێغەمبەرێكمان نارد كە خوا بپەرستن و لە شەیتان دوورەپەریز بن. وە ئەفەرمویت: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ ٢ سزا لە لای ئێمەووە نەتا پێغەمبەرى نەنێرین. وە ئەفەرمویت: ﴿كَلَّمَآ أَنفَىٰ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ﴾ (۸) قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا ٣ ھەر كاتى كە تاقمێكى تى دەھاوێژن دەرگاوانەكان جەھەنم پێیان دەلێن: ئایا ئێو ترسێنەرتان نەھاتە لا؟ دەلێن: بەلى ترسێنەر ھاتبووە لامان ئێمە باوەرمان پى نەكرد. ئایەت لەم بارەىووە زۆرە. پاشان خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَلِكُلِّ دَرَجَتٌ مِّمَّا عَمِلُوا﴾ ٤ بۆ ھەر كەسێك چەند پلە و پایە ھەبێ (بەرانبەر بە كردارى خۆى) واتە: بۆ ھەر كەسى كە كارى دەكات لەبەر پەرەزەندى خودا و خراپەى دەكات چەند پلە و پایە ھەبێ لەبى ئەو كارەدا كە دەيكات، خودای گەورە ئاگادارى دەكاتەووە لێ و پاداشتى ئەداتەووە لەسەرى. ئەگەر چاك بوو بە چاكە

١ فاطر (۲۴).

٢ النحل (۳۶).

٣ الاسراء (۱۵).

٤ الملك (۸-۹).

پاداشتی نہ داتہ وہ و نہ گہر خراپیش بوو سزای نہ دات له سہر ئہ و خراپہ یہ . منیش دہ لیم: ہل دہ گری
 نہ م نایہ تہ کہ خودای گہ ورہ نہ فہ رمویت: ﴿وَلِكُلِّ دَرَجَتٍ مِّمَّا عَمِلُوا﴾ ہر کہ سی چہ ند پلہ و
 پایہ ی ہہ یہ بہ رانہر بہ کرداری خوی له خوانہ ناسانی مرقو جنو کہ . واتہ: ہر کہ سہ یان چہ ند پلہ و
 پایہ ی ہہ یہ لہ ناو ناگردا بہ پیی کردارہ کہ ی . وہك نہ م نایہ تہ کہ خودای گہ ورہ نہ فہ رمویت: ﴿لِكُلِّ
 ضِعْفٍ﴾^۱ بو ہہ موو دوو چہ ندانہ . وہ نہ فہ رمویت: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ
 عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾^۲ نہ وانہ ی خویان نہ ناسی و پیگہ ی خودایان بہ ربہ ست کرد
 له جہ زای نہ و بہ بدفہ پیہ دا کہ دہ یان کرد (قات له سہر قات) ہر نازاریان زیاتردہ کہ یں . پاشان خودای
 گہ ورہ نہ فہ رمویت: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾^۳ پہ روہ رندہ ت له وہ ی دہ یکن بی ناگا نیہ .
 نیبنوجہ ریرنہ لیت: واتہ: (ہہ موو کردارہ کانیاں نہ ی مو حہ مہد) ﴿خودا لیٰ ناگادارہ ہہ ژماری
 دہ کات و لہ لای خوی ہلیدہ گری بویان، کاتی ہاتنہ بہر دہ ستی و لہ بہر دہ میدا پاوہ ستینران تولہ یان
 لی دہ سیننی له سہری^۴ .

﴿وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا
 أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ قَوْمٍ آخَرِينَ﴾^(۱۳۲) اِت ما تو عکدوت لآت و ما ائتہر بمعجزین ﴿۱۳۳﴾ قُلْ
 يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتِبِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَقِيبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

﴿الظَّالِمُونَ﴾ (۱۳۵)

ہہ رہشہ کردن بہ لہ ناو بردنیان نہ گہر لاساریان کرد

خودای گہ ورہ نہ فہ رمویت: ﴿وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ
 بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ﴾^۱ پہ روہ ردگارت (نہ ی مو حہ مہد) بی نیازو دلوفانہ، نہ گہر مہ یلی لیبی ناتانہ یلی و
 لہ پاش نیوہش حہز بکات چینیکی تر لہ شوینی نیوہ دادہ نی . واتہ: لہ ہہ موو پوویہ کہ وہ بی نیازہ لہ
 ہہ موو کہ س، بہ لکو ہہ موو کہ سی بہ ردہ وام پیویستی بہ نہ وہ، لہ گہل نہ وہ یشدا ہہر بہ زہی بہ
 بہ ندہ کانیدا دیتہ وہ وہك لہ نایہ تیکی تردا نہ فہ رمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُءُوفٌ رَحِيمٌ﴾^۲ بیگو مان

^۱ الاعراف (۲۸).

^۲ النحل (۸۸).

^۳ الطبری (۱۲۵/۱۲).

^۴ الحج (۶۵).

خودا بۆ ئەم خەلکە زۆر دڵسۆزو دڵۆفانه. خۆ ئەگەر هەر سەرپێچی و لاساریتان کرد، مەیلی ئی بوو
 لە ناوتان دەبات و خەلکی تر لە جیگاتان دادەنێ و بە فەرمانی خودا مەلسوکەوت دەکەن ﴿کَمَا
 أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ قَوْمٍ ءَاخِرِينَ﴾ هەر وەک ئێوەی لە نەوێ کەسانی تر خستەو. واتە: خودا
 توانای بەسەر ئەویدا مەیه و زۆر سووک و ئاسانە لە لای وەک چۆن گەلە پێشوەکانی لە ناو بردو گەلانی
 تری بەدوایاندا هێنا. هەر بەو شیوەیەش توانای لە ناو بردنی ئەمانە مەیه و لای ئاسانە کەسانی تر لە
 جیگایان داینی. وەک خودای گەورە لە چەند ئایەتی تردا ئەفەرموویت: ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا
 النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا﴾^۱ ئەی خەلکینە، ئەگەر خوا مەیلی لێبی مەموتان
 لە ناو دەبات و کەسانی تر لە جیگە ئێوە دادەمەزینێ. خودا ئەو کارە مە دەس دی. وە
 ئەفەرموویت: ﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾^{۱۵} **﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ
 بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾**^{۱۶} **﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾**^۲ ئەی خەلکینە ئێوە مەزارو داماون، هەر خودایە بێنیازو
 سوپاسکراوە. ئەگەر حەز کات مەموتان لە بەین دەبات و سەر لە نوێ، دەستەبەکی تر دینێ.
 ئەمەیش لای خودا دژوار نیە. وە ئەفەرموویت: ﴿وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا
 غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمْ﴾^۳ خودا لە مەموو کەس بێنیازە، ئێوە مەزارو داماون، ئەگەر پشتیشی
 تێ بکەن، ئێوە بە چینیکی تر دەگۆڕیتەو، کە مەرگیز لە ئێوە نەچن. موخەمەدی کوپی ئیسحاق
 ئەلێت: لە یەعقوبی کوپی عوتبەو کە ئەلێت: لە ئەبانی کوپی عوسمانم بیست لەم ئایەتەدا ﴿کَمَا
 أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ قَوْمٍ ءَاخِرِينَ﴾ واتە: هەر وەک ئێوەی لە نەوێ بە کەسانی تر
 خستەو. ئەلێت: (الذرية) بە تەشدد نەکردنی (یای) (الذرية) واتە: پەگەز، بەلام بە تەشدد کردنی
 (یای) (الذرية) واتە: وەجە. پاشان خودای گەورە ئەفەرموویت: ﴿إِنَّ مَثُوعِدُونَ لِآتٍ وَمَا أَنْتُمْ
 بِمُعْجِزِينَ﴾ هەر بپاری بۆتان درا (بێگومان هەر بەلێنیکتان پێ دەدری) هەر دیت، ئێوە مەرگیز لە
 دەس خودا دەرنەچن. واتە: ئەی موخەمەد (ﷺ) هەوالیان بەدری ئەو بەلێنە کە پێیان ئەدری لە
 بارە ی پۆژی قیامەتەو هەر دیت و گومانی تێدا نیە و لە دەستی خودا دەریاز نابن، بەلکو خودا

^۱ النساء (۱۲۳).^۲ فاطر (۱۵-۱۷).^۳ محمد (۳۸).^۴ الدر المنثور (۳/۳۶۱).

ده توانی زیندوتان بکاته وه دواي نه وهی که ده بن به خۆل و ئیسک و پروسکتان ده پزی. به لای خوداوه
 زۆر ئاسانه و توانای به سهر هه موو شتیگدا هه یه. پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿قُلْ يَتَقَوَّمُ أَعْمَلُوا
 عَلَىٰ مَكَاتِبِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ نه ی موحه مهه د(ﷺ) بلی نه ی گه له که م، هه رچی له
 ده ستتان دی دریقی مه که ن. وا منیش هه ر وا خه ریکی کاری خۆم، له ئاکامدا تیده که ن. نه مه
 هه ره شه و به لینیکی زۆر توند و تیژه، نه گه ر هه ر به رده وام بن له سهر نه و کاره ی خۆتان وا بزائن له سهر
 پیی راستن. وه منیش له سهر به رنامه و کاری خۆم هه ر به رده وام ده بم. وه ک خودای گه وره نه فه رمویت:
 ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتِبِكُمْ إِنَّا عَمِلُونَ ۖ ﴿١٢١﴾ وَأَنْظِرُوا إِنَّا مُنْظِرُونَ﴾^۱ به و که سانه ش که
 باوه ریان نیه بلی: هه رچی له ده ستتان دی بی که ن. وا ئیمه ش کاری خۆمان ده که یین. چاوه پروانیش بن
 وا ئیمه ش چاوه پروانین. عه لی کوپی نه بوته لحه نه لیت له ئیبنوعه بباسه وه ﴿عَلَىٰ مَكَاتِبِكُمْ﴾ واته:
 له لایه ن خۆتان هه ^۲ ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَقِيبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ به و
 زوانه تیده که ن که نه نجامی (باشی) نه و دنیا بۆ کی ده بی. هه ر چۆنیک بی، خودا سته مکاران پرزگار
 ناکات. واته: دیاری نه دا نه و دنیا بۆ منه یان بۆ ئیوه. خودای گه وره به لینه که ی خۆی به جیهینا بۆ
 پیغه مبه ره که ی (ﷺ) واته: له و ولاته دا جیگیری کردو کردیه فه رمان په و به سهر نه و که سانه وه که
 دزایه تیان ده کردو مه که که ی بۆ ئازاد کردو سه ری خست به سهر نه و که سانه دا له هۆزه که ی که بره یان
 پی نه ده کردو شه ریان له گه ل ده کرد. هه موو دوورگی عه ره بی خسته ژیر فه رمان په وای نه و به یه مه ن و
 به حره یینیشه وه نه مانه هه موو له ژیان پیغه مبه ره خۆیدا (ﷺ) پاشان ولاتانی تریش پرزگار کرا. له دوا
 کوچ کردنی له سه رده می خه لیفه کانی تر دا (په زای خوا له هه موویان بی) وه ک خودای گه وره
 نه فه رمویت: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَا غَلِبَ إِلَّا أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ۖ ﴿٢﴾﴾ خودا خۆی بریاری داوه: بی
 گومانه من و پیغه مبه ره کانم سهر ده که وین، خودا (خاوه ن) توانای به ده سته لات. وه نه فه رمویت: ﴿إِنَّا
 لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهُدُ ۖ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ
 وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾^۴ بیگومانه: ئیمه پیغه مبه رانمان و نه و که سانه ی که و بره یان هیناوه

^۱ هود (۱۲۱-۱۲۲).^۲ الطبری (۱۲۹/۱۲).^۳ المجادلة (۲۱).^۴ غافر (۵۱-۵۲).

له ژيانى نه م دنيايه داو له و پوژدهش كه شايه ته كان راست ده بنه وه يارمه تى نه ده ين. نه و پوژدهى كه سته مكاران پاكانه يان سووديان پى ناگه يه نى و گشتيان به نه فرين كراون و ناله بارتري شوي نيان هه يه. وه نه فرمويت: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾^۱ له زه بوردا (كه له پاش ته ورات هات) نوو سيوومانه: نه م زه مينه هه ربو عه بده چا كه كانى نيمه ده مينى.

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾^(۱۳۶)

باسى هه ندى له كارو كردارى بته رستان

نه مه گله يى و زه مه له لايه ن خودا وه له و بته رستانه ي كه شتى تازه يان داهينا و ده ستيان دايه بيدينى و بته رستى، هاوبه شيان بو خودا دانا و كردايه شه ريكي له به شدا. هه ربويه خوداي كه و ره نه فرمويت: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ له به ربوومى نه و كي لگه و مالاتانه ي كه خودا به دى هينا وه به شيكيان بو خوا دانا. جا به خه يال وتيان: نه م به شى خودايه و نه م هيش هى بته كانمانه. خو نه وه ي بته كانيان نه ده گه ييه لاي خودا. به لام نه وه ي خودا ده چو وه لاي بته كانيان، خراپ دادوهرى ده كه ن. عه لى كورپى نه بو ته لحه و عه وفى نه لى ن: له ئيبنوعه بياسه وه: كه له ته فسيري نه م نايه ته دا نه لى ت: دوژمنانى خودا نه گه ر كشتوكاليان بكردايه و به ربووميكيان هه بوايه، به شيكيان داده نا بو خودا و به شيكيشيان بو بته كانيان داده نا. نه و كشتوكال و به ربوومه ي كه دا يان ده نا بو بته كان هه ژماريان ده كردو پاريزگاريان لى ده كرد. خو نه گه ر به شيكى بكه وتايه ته سه ر به شى خودا، ده يانگه پرانده وه سه ر به شى بته كانيان. يان نه و ناو ه ي كه دا يان نابوو بو به شى بته كان، نه گه ر به شى لاي خوداي ناو دير بكردايه، نه و به شه شيان داده نا بو بته كان. به لام نه گه ر شتى له و كشتوكال و به ربوومه بكه وتايه تي كه لاوى به شى بته كانيان ده كردو ده يانگوت: نه م هه ژاره و نه يانده گه پرانده وه بو نه و به شه ي كه بو خودايان دانا بوو. وه نه گه ر نه و ناو ه ي كه دا يان ده نا بو خودا پرؤشتايه بو نه و به شه ي كه بو بته كان دانرابوو ناو ديرى بكردايه وازيان لى ده هينا بو بته كانيان. وه هه ندى له مالاته كانيشيان قه ده غه كردبوو

(نەیانده هیشت هیچ کەسی بە کاریان بێنی) دایان نابوون بۆ بته کاریان (وەك بە حیره و سائبه و وصیلە و حام) بە خە یالی خۆیان بۆ نزیک بونه وە لە خودا قە دە غەیان کردبوون. خودای گەرەش ئە فەرمویت:

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا﴾ واتە: لە بەروبومی ئەو کێلگە و مالاتانە ی که خودا دروستی کردووە بە شیکیان بۆ خودا دانا. ^۱ موحامید و قەتادە و سوودی و کەسانی تریش هەر وایان گوتووە. ^۲ عەبدوڕەحمانی کوپی زەیدی کوپی ئەسڵەم لەم ئایەتە دانە لیت: هەر شتی لە سەرپرپاو که دایەنن بۆ خودا هەرگیز لێ ناخۆن تا ناوی پەرستراوە کاریانی لەگەڵدا نەهێنن، بەلام ئەوانە ی بۆ پەرستراوە کاریانە ناوی خودای لەسەر ناهێنن. پاشان ئەم ئایەتە ی خویند تا گەیشته: ﴿سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ ^۳ واتە: بە شیکێ خراپە که بەشی دەکن، بێگومان ئەوانە هەر لە سەرەتاوە بە هەڵە دابەشیان کرد، چونکە هەر خودای گەرە پەرەردگار و خواوەن و وەدیهێنەری گشت شتیکە و هەموو شتی هی ئەو و ئەو خواوەنیەتی لە ژێر دەستی ئەو دایە و هەلی دەسورشینێ بە مەیلی خۆی و هیچ پەرستراو پەرەردگاریک نیە غەرەز ئەو، پاشان کاتی که دابەشیان کرد ناهەقیان تیدا کردو لە ئەندازە دەرچوون تیدا. وەك خودای گەرە ئە فەرمویت: ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾ ^۴ کچان بۆ خودا دادەنن (که ئەو لەو شتانە پاکە) بۆ خوشیان چی ئارەزوودەکن. وە ئە فەرمویت: ﴿وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ﴾ ^۵ فەرەندیان لە بەندە کاری خۆی بۆ دانا. بەراستی مەرف بە ئاشکرا پی نەزانە. وە ئە فەرمویت: ﴿الْكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾ ^(۱۱) تەك إِذَا قِسْمَةٌ ضِيزَى ^۶ ناخۆ مندالی ئێو نێرە و خودایش کچی هەیه؟ ئەگەر وابی بەشکردنی ناپەرە وایە:

﴿وَكَذَلِكَ زَيْنٌ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادَهُمْ شُرَكَائُهُمْ لِيُردُّوهُمْ وَلَيْسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾ ^(۱۲)

^۱ الطبري (۱۲/۱۳۱-۱۳۲).^۲ الطبري (۱۲/۱۳۳).^۳ الطبري (۱۲/۱۳۴).^۴ النحل (۵۷).^۵ الزخرف (۱۵).^۶ النجم (۲۱-۲۲).

شہیتان کوشتنی مندالی جوانی پھوا کرد بو بپہرستان

خودای گہورہ نہ فرمویت: ﴿وَكَذَلِكَ زَيْنٌ لِّكَثِيرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ

أَوْلَادِهِمْ شُرَكَائُهُمْ لِيَرُدُّوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ﴾ بتہ دانانی هاوہل دانہر بو خودا،

وایانکرد کہ زوریک لہ هاویرہکانیان کوشتنی فہرزہندی خویان بہ لاوہ جوان و پھوا بی، ہتا لہ ناویان

بہن و ٹاینہکیان لی تیکہل و پیکہل بکن. واتہ: وک چوں شہیاتینہکان وایانکرد بہو بپہرستانہ و

لایان شیرین کردبوون کہ بہشی لہو کیلگہ و مہرو مالاتہی کہ خودا وہدی ہینا بوو دابنیز بو

بتہکانیان، ہر بہو شیوہیہ بویان جوان و پھوا کردبوون لہ بہر نہ بونی و ہہزاری مندالی خویان بکوژن و

کچی خویان زیندہ بہ چال بکن لہ بہر شورہیی و نہنگی، عہ لی کوپی نہ بوتہ لہ نہ لیت: لہ

ٹیینوہ بباسوہ کوتی: ﴿وَكَذَلِكَ زَيْنٌ لِّكَثِيرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ

شُرَكَائُهُمْ﴾ واتہ: هاویرہکانیان کوشتنی مندالہکانیان لہ لا جوان کردن^۱ موحامیدئہ لیت:

هاوکارہکانیان واتہ: شہیاتینہکان فرمانیان پی ددان کہ مندالہکانیان زیندہ بہ چال بکن لہ ترسی

ہہزاری. ^۲ سوودی نہ لیت: شہیاتینہکانیان فرمانیان پی ددان کہ کچہکانیان بکوژن ﴿لِيَرُدُّوهُمْ﴾ بو

نہوہی لہ ناویان بہرنیان ﴿وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ﴾ ٹاینہکیان لی تیکہل و پیکہل بکن و لییان

بشیوینن. ^۳ خودای گہورہ پاشان نہ فرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ﴾ نہ گہر خودا مہیلی لی بواہیہ،

نہوانہ ناویان نہ دہکرد، واتہ: ہر شتی کہ پوو نہدا بہ ویست و مہیلی خودای گہورہیہ و خوی بریاری

داوہ، لہ کارزانی ہر لہ خوی دہوہ شیئہوہ پرسپاری لی ناگری لہوہی دہیکات، بہ لکو نہو خہ لکہیہ

کہ پرسپاریان لی دہگری. ﴿فَذَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾ لییان گہپی ہر بوختانی دہکن با بیکہن.

دوربہ لہ خویان و کرداریان، بہو زوانہ خودا دادوہری لہ نیوان توو نہواندا دہکات.

﴿وَقَالُوا هَذِهِ أَمْعٌ وَحَرْتُ حَجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَّشَاءُ بِرَعْمِهِمْ وَأَنْعَمُ حُرْمَتٌ ظُهُورُهَا وَأَنْعَمُ لَا

يَذْكُرُونَ أَسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءٌ عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾

^۱ الطبري (۱۳۶/۱۲).

^۲ الطبري (۱۳۶/۱۲).

^۳ الطبري (۱۳۷/۱۲).

هه ندى له و نازل و مالاتانه ي بټپه رستان قه دهغه يان دهكرد

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَمُ وَحَرَّتْ حَجْرٌ لَا يَطْعُمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِرِزْقِهِمْ وَأَنْعَمُ حَرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَمُ لَا يَذْكُرُونَ أَسَدَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا

يَفْتَرُونَ﴾ هه ر به خيال ده يانگوت که: نه م مالات و کيلکه قه دهغه ن بيټيزنی نيټه هيچ که س نابي تاميان بکات. نه م مالاته ش که س نابي سواري پشتيان بي. هه ندى مالاتي شيان هه يه، له کاتي سه رپيندا ناوي خودای له سه ر ناهيټنو درو به دم خوداوه ده کهن، خودا له سه ر نه و درو هه لبه ستنه يان تووشي سزايان ده کات. عه لي کوپي نه بوته لحه نه لټت: له نيټينو عه بياسه وه نه لټت: (الحج) وماته: قه دهغه ي نه و مالاته ي که کردبو يان وهك (وصيلة) يان قه دهغه کردني نه و مالاتانه ي که هه راميان کردبوو.^۱ موجهيدو زه ححاک و سوودی و قه تاده و عه بدوپه حماني کوپي زه يدي کوپي نه سلمه و که ساني تریش هه ر وايان وتوه.^۲ وه قه تاده له م نايه ته دا: ﴿وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَمُ وَحَرَّتْ حَجْرٌ﴾ نه لټت: نه مه قه دهغه يه ک بوو که شهياتينه کانين بويان دانابوون له سه ر مالاته کانين که نه مه زبيري و تونديه که، که له لايه ن خودای گه وره وه نه بوه. عه بدوپه حماني کوپي زه يدي کوپي نه سلمه نه لټت: ﴿حَجْرٌ﴾ نه و مالاتانه بوو که قه دهغه يان کردبوو بو په رستراوه کانين^۳ سوودی نه لټت: ﴿لَا يَطْعُمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ﴾ ده لټن: قه دهغه يه و نابي که س ليټي بخوات مه گه ر که سي که خوټمان هه زکه ين بيخوات^۴ نه م نايه ته وهك نه و نايه ته وايه که خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لَكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ إِنَّ اللَّهَ تَفَرَّقَ﴾ بلي: نايه سه يري نه و پوزيتانه کردوه که خودا بوي ناردون؟ به په واو ناپه وا دابه شتان کردوه؟ بلي: خودا پي پيدان يان درو به ناوي خوداوه ده کهن. يان نه فهرمویت: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَرَّهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾^۵ خودا سه بارهت به (به حيره) و (سانيبه) و

^۱ الطبري (۱۴۳/۱۲).

^۲ الطبري (۱۴۳/۱۲).

^۳ الطبري (۱۴۳/۱۲).

^۴ الطبري (۱۴۳/۱۲).

^۵ يونس (۵۹).

^۶ المائدة (۱۰۳).

دەربارە ی (حام) و (وہ صیلہ) هیچ بپاریکی نہ داوہ بہ لām خوانە ناسەکان (کہ زۆربەیان بی ناوہ زن درۆ بۆ خوا ھەڵدەبەستن). سوودی ئەلێت: ئەو مالانە ی کہ سەرپشتی قەدەغە کرابوو ئەمانە بوو (بەحیرە) و (سانییە) و (وہ صیلە) و (حام) بوو، بە لām ئەو مالانە ی کہ ناوی خودایان لەسەر نہ دەھێنا ئەوانە بوون کہ لە دایک دەبوون یان سەریان دەبڕین. ئەبوبەکرێ کۆپی عەبیاشی گوتی: لە عاسیمی کۆپی ئەبونەجودەوہ گوتی: ئەبوانیل پێی وتم: ئایا دەزانسی چی لەم ئایەتەدا یە کہ خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَأَنفَعُ حَرْمَتِ ظُهُورِهَا وَأَنفَعُ لَا يَذْكُرُونَ أَسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا﴾ وتم: نەخیر، وتی: ئەوہ (بەحیرە یە) کہ حەجیان لەسەر پشتی نہ دەکرد^۱ موحامید ئەلێت: ھەندێ وشتریان ھەبوو ناوی خودایان لەسەر نہ دەھێنا لە هیچ کارو فرمانیکیاندا، نہ لە سوار بوونی پشتیدا، نہ لە دۆشینیدا، نہ لە بارکردنیدا وە نہ لە کاتی کدا لە بەرزایە کدا بونایە، وە نہ لە ھەر کاری کدا بیان کردایە^۲ ﴿أَفِرَاءَ عَلَيْهِ﴾ درۆ بۆ خوا ھەڵدەبەستن، ھەندێ ئەو شتانە دەخەنە پال ئاین و شەری خودا. بێگومان خودای گەورە پێی نہ داوون و پانی نیە بەو کارە ی کہ دەیکەن ﴿سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتُرُونَ﴾ خودا لەسەر ئەو درۆ ھەڵبەستەنەیان بەو زوانە تووشی سزایان دەکات.

﴿وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُن مِّثْقَةٌ

فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصَفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣﴾﴾

خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُن مِّثْقَةٌ فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ﴾ دەیانووت: ھەرچی لە سکی ئەو ئازەلانەدا یە بۆ فەرزەندی نێرینە ی ئیمە یە و بۆ ژنانمان ناپەرەوا یە، ئەگەر مردارەوہش بی ھەموان تییدا ھاوبەش دەبن عەو فی ئەلێت: لە ئیبنو عەبباسەوہ لەم ئایەتەدا: ﴿وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا﴾ ئەلێت: مەبەست پێی شیر ی ئەو وشترانە بووہ کہ قەدەغەیان کردبوو لە ژانیان کہ لێی بخۆنەوہ، تەنیا دەبو نێرینە شیرەکیان بخۆن. وە ئەگەر مەپێ بەرخێکی (بێچو یەکی) نێری ببوایە،

۱- (بەحیرە): وشتێک بوو پێنج سکی بکردایە و پێنجەم نێر بوایە. ئەو کاتە گۆیچکەیان لەت دەکرد و بەرەلایان دەکرد.

۲- (سانییە): وشتێک بوو کہ دە تا دووانزە سکی بکردایە ھەموو مێینە بوایە. ۳- (وہ صیلە): وشتێک بوو یەکەم و

دووەم سکی مێینە بوایە. ۴- (حام): وشتێکی نێر بوو کہ لە پشتی ئەو دە سک پەیدا ببوایە.

۱ الطبري (۱۲/۱۴۴).

۲ الطبري (۱۲/۱۴۵).

سهریان ده‌بری، ته‌نیا پیاوان لییان ده‌خوارد ژنان بویان نه‌بوو لیی بخون. خو نه‌گه‌ر بی‌چوه‌که میینه
بوايه وازیان لی ده‌هینا و سهریان نه‌ده‌بری. نه‌گه‌ر مردارو بیویش بوايه هه‌موو هاوبه‌ش بوون تییدا.
خودای گه‌وره نه‌وه‌ی لی قه‌ده‌غه کردن^۱ نه‌بوئی‌سحاقی سه‌بیعی وتی: له‌ عه‌بدوللای کوی
نه‌بووه‌زله‌وه، له‌ نیبنوعه‌بباسه‌وه له‌م نایه‌ته‌دا وتی: ﴿وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ

خَالِصَةً لِّذُكُورِنَا﴾ مه‌به‌ست پیی شیره‌که‌یان بووه^۲ سوودیش هه‌ر وای گوتووه^۳ شه‌عی نه‌لیت:
به‌حیره جگه له‌ پیاو که‌سی تر شیره‌که‌ی نه‌ده‌خوارد، نه‌گه‌ر لییان مردار ببوايه‌ته‌وه پیاوو ژن
به‌یه‌که‌وه لییان ده‌خوارد. عیکره‌مه‌ و قه‌تاده‌ و عه‌بدوپه‌حمانی کوی زه‌یدی کوی نه‌سله‌میش هه‌ر وایان
وتوه. مواهید له‌م نایه‌ته‌دا ﴿وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ

أَزْوَاجِنَا﴾ نه‌لیت: مه‌به‌ست پیی سائیبه‌ و به‌حیره‌یه^۴ نه‌بولعالیه‌ و مواهید و له‌م ده‌قه‌دا که‌ خودای
گه‌وره نه‌فه‌رمویت: وتیان: ﴿سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ﴾ به‌و زوانه‌ خودا سزای نه‌و قسه‌ (دریانه‌یان
نه‌داته‌وه^۵ هه‌ر به‌م شیوه‌یه‌ خودای گه‌وره له‌ نایه‌تیکی ترده‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ
أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا

يُقْلِحُونَ﴾^۶ به‌ درو زمانتان نه‌گه‌پی، که‌ نه‌مه‌ په‌واو نه‌وه‌ نا‌په‌وايه. هه‌ر بو نه‌وه‌ درو به‌ ده‌م خواوه
هه‌لده‌به‌ستن نه‌و که‌سانه‌ی درو بو خوا هه‌لده‌به‌ستن پرگار نابن. گوزه‌رانیکی که‌مه‌. ﴿إِنَّهُمْ
حَكِيمٌ﴾ بی‌گومان خودا له‌کارزانه له‌ کردارو گفتارو به‌رنامه‌ و بریاریدا ﴿عَلِيمٌ﴾ دانایه به‌ کرداری
عه‌بده‌کانی له‌ چاکه‌ و خراپه‌. به‌و زوانه‌ پاداشتی ته‌واویان نه‌داته‌وه.

﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا

كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

^۱ الطبري (۱۲/۱۴۶).

^۲ الطبري (۱۲/۱۴۷).

^۳ الطبري (۱۲/۱۴۸).

^۴ الطبري (۱۲/۱۴۸).

^۵ الطبري (۱۲/۱۵۲).

^۶ النحل (۱۱۶-۱۱۷).

خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾^۱ نه و که سانه (وا له بهر گه وجی و نه زانی) مندا لانی خویانیان کوشت زیانبار بوون و نه و بزئوهی که خودا پیی دابوون حه رامیان کردو درو بو خوا هه لده به ستن: دیاره پییان لی تیکچوه و شاره زانین. واته: نه وانه ی نه و کارانه ده کهن له دنیا و له قیامه تدا زیانبارن له دنیا دا به کوشتنی مندا له کانیان ه زیانبار ده بن، پڑدی ده کهن له به رانبه ریان له یارمه تی دانیان له و سامانه ی خودا پیی داون، هه ندی شتیان پی پوه و نابینن که هر خویان به ناره زو دایانه یناوه بی به شیان کردون لی. وه له پڑدی قیامه تیشدا خراپترین شوینیان ده بی به هوی نه و درو بوختانه ی به ناوی خودا وه ده یکن، وه ک خودای گه وره له نایه تی ترده فره رمویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾^۲ متع فی الدنیا ثم اِلینا مرجعهم ثم نذيقهم العذاب الشدید بما كانوا یكفرون^۱ نه وانه ی درو بو خوا هه لده به ستن پزگار نابن. رابواردنیکی که مه له دنیا دا، له دوا پیدا ده گه پینه وه بو لامان، له پاش نه وه له سزای حاشا کردنیان به توندی نازاریان ده ده یین. حافیز نه بوبه کری کوپی مه رده وه یی له ته فسیری نه م نایه ته دا پیوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه (په زای خویان لی بی) وتی: نه گه ر حه ز ده که ی له نه فامی عه ره ب تی بگه ی، له سه ره وه ی نایه تی (۱۲۰) سوره تی نه نعمه وه (قورئان) بخوینه وه که خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾^۲ بوخاریش به ته نیا له کتیبی (مناقب قریش) له سه حیحه که یدا هیناویه تی.^۲

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُمُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَاتُ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَءَاتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾^{۱۴۱} وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ^{۱۴۲}

^۱ یونس (۶۹-۷۰).^۲ فتح الباری (۶/۶۳۶).

هر خدایه که به روم و دانه ویله و مالاتی و مدینه ناوه

خودای گوره پرونی ده کاته وه که خوی و دینه ری گشت شتی که له کشتو کال و به روم و مه پرو مالات و نازل که نه و بتپرستانه به و بچوونه خراب و ناره وانه ه لسو که وت و پرفتاری تیدا ده که ن و دابه شیان کردوه هندیکیان به په و او هندیکی تریان به ناره واناوه. بویه نه فرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْثَرَهُمُ الزَّيْتُونَ وَالرُّمَاتُ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ﴾ هر نه ویشه باغاتی و دینه ناوه، هندیکیان داریه سستی ده ویت و هندیکیان داریه سستی ناوی. دارخورما و کشتو کال و کیلگی و دینه نا، که له خواردندا له یه ک جیان. زهیتون و داره ناریشی دروست کردوه که به پوالت و هک یه کن و له تام و په نگدا جیاوازن. عه لی کوپی نه بوته له نه لیت: له ئیبنوعه بباسه وه: نه لیت: ﴿مَعْرُوشَاتٍ﴾ داری (نه ستور). وه له پیوایه تیکی تر دا هاتوه (المعروشات) نه وه ی خه لکی که پرو ه رزالی لی ده که ن. (و غیر معروشات) نه و به رومانه یه که له دهشت و کیودا دینه ده^۱ عه تای خوراسانی: له ئیبنوعه بباسه وه نه لیت: (معروشات) نه و دار میوانه یه که پرو ه رزالی بؤ ده کری. (غیر معروشات) نه و میوانه یه که پرو ه رزالی بؤ ناکری. سوودیش هر وای گوتوه. ئیبنوجوره یج نه لیت: ﴿مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ﴾ واته: له پوالتدا له یه ک ده چن له خواردندا له یه ک جیاوازن.^۲ ﴿كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ﴾ هر کاتی میوه یان پیده گات لیی بخون. موحه ممدی کوپی که عب گوتی: ﴿كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ﴾ واته: له ناوداره که ی و له تریکه شی بخون.^۳ پاشان خودای گوره نه فرمویت: ﴿وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾ به شی خودای لی جیا بکه نه وه (بؤ ه زاران). موجهید نه لیت: نه که ر ه زاران هاتنه لات به شیان بده لیی.^۴ عه بدوپه زاق پیوایه تی کردوه له موجهیده وه ﴿وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾ که وتویه تی: له کاتی چاندنیدا چنگی ده دری و له کاتی برپنیدا چنگی ده دری و ازیان لی دینن تا بکه پین به سر پاشماوه ی نه و برپنه دا.^۵ سه وری نه لیت: له حه مادی کوپی ئیبراهیمی نه خه عیه وه نه لیت: هر به و شیوه یه چه پکی نالکی (عه له فی) پیده دری بؤ

^۱ الطبري (۱۵۶/۱۲).^۲ الطبري (۱۵۷/۱۲).^۳ الطبري (۱۵۷/۱۲).^۴ الطبري (۱۶۳/۱۲).^۵ عبدالرزاق (۴۱۹/۲).

ولاغہ کی۔^۱ نیبنوموبارہ ک گوتی: له شہریکوه له سالمه وه له سه عیدی کوپی جوبهیره وه له م
 نایه ته دا ﴿وَعَاتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾ نه لیت: نه مه له پیش زه کاتدا بووه، چنگی بو هه ژارو چه پکی
 بو نالکی ولاغہ کی. خودای گه وره باسی نه و که سانه ده کات که باخ ده پرن و خیرو سه ده قه ی لی
 ناکه ن. وه ک چون باسی خاوه نه کانی نه و باخه ده کات له سوره تی (ن) داو نه فرمویت: ﴿إِذْ أَقْسَمُوا

لِصِرْمَتِهَا مُصْبِحِينَ ۱۷﴾ وَلَا يَسْتَنْوْنَ ۱۸﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ۱۹﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ۲۰﴾ فَتَنَادُوا

مُصْبِحِينَ ۲۱﴾ أَنْ أَغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَرِمِينَ ۲۲﴾ فَأَنْطَلَقُوا وَهُمْ يَخْفَوْنَ ۲۳﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ

۲۴﴾ وَغَدُوا عَلَى حَرٍِّ قَدِيرٍ ۲۵﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُونَ ۲۶﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۲۷﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ

۲۸﴾ قَالُوا سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ۲۹﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتْلَمُونَ ۳۰﴾ قَالُوا يَنْوَلِنَا إِنْ كُنَّا طَائِفِينَ ۳۱﴾ عَسَى

رَبِّنَا أَنْ يَبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ ۳۲﴾ كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْآخِرُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۳﴾

ده خوارن سبه ی بهری باخه که یان هه موو ده پرن (نه گهر خوا حه زکا) شیان ده گوت. کاتی که نه وان
 خه وتببون له لایه ن په روه ردگارته وه به لایه کی بو داباری، نیتر وه ک زهویه کی سووتاوی په ش هه لگراوی
 لی هات نه وسا به یانی هه موو بانگی یه کتریان کرد، نه گهر نیوه میوه پرن هه ر به یانی بگه نه سه ر
 کیلگی خوتان. ده چوون به پړوه و پیکه وه چه یان ده کرد: که نابی نه مړه هیچ هه ژاری بیته ناو
 باخه کی نیوه. برپاریان دا مه رجه که یان به جی بینن واشیان زانی ده توانن. وه ختی چاویان به یه کدا
 کپرا گوتیان: پیمان لی تیکچووه. نه خیر نیمه یین به ش براوین. به ناوه زترینه که یان وتی: نایا پیم
 نه گوتن بو په سه نی پاکی خودا ناده ن؟ وتیان: پاکو بیگهردی بو په روه رنده مان نیمه ناهه قیمان کرد.
 نه وسا پوویان کرده یه ک و سه رزه نشتی یه کتریان کرد، گوتیان: هه ی مال ویران خومان نیمه
 هه له پویمان کرد. به لکو په روه ردگارمان له وه چاکترمان بداتی، هیوامان هه ر به و په روه ردگاری خومانه.
 نازاری دنیا ناوایه، گهر بزائن بیگومان نازاری دواپوژ دژوارتره.

باسی زیاده رموی

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ کاری مه که ن که له نه اندازه
 به ده ر بی، خودا نه وانه ی خوش ناوی که له نه اندازه ده رده چن. هه ندی ده لیتن: له نه اندازه ده رمه چن له
 به خشیندا، به خشینه که ت له چاکه ده رچی. نیبنوجوره یی گوتی: نه م نایه ته له سه ر سابتی کوپی

^۱ الطبري (۱۶۵/۱۲).

^۲ القلم (۱۷-۲۳).

قهیسی کوږی شه مماس هاته خوار، دارخورمایان بۆ ده بری وتی: هرکس ی نه مړو بیته لام خواردنی له م خورمایه پیډه ده م، تا نیواره خواردنی دا به خه لکی هیچی له و به روبومه بۆ نه مایه وه. خودای گه وړه نه م نایه ته ی ناره خوار: ﴿وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ نیبنوجه ریر نه وه ی ریوایه ت کردوه له نه بوجوره یجه وه. به لام (والله أعلم) له ده قی نایه ته که وه وا دیاره که خودای گه وړه نه فهرمویت: ﴿وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا﴾ ده گه پیته وه بۆ خواردنه که واته: زیاده پره ی مه که ن له خواردندا چونکه زیان ده گه یه نی به عه قل و ته ندروستی. وه ک خودای گه وړه له نایه تیکی تر دا نه فهرمویت: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا﴾^۱ بخون و بخونه وه زیاده پره ی مه که ن. وه له سه حیچی بوخاریدا به موعه له قی هاتوه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرمویه تی: (بخون و بخونه وه و بیوشن به بی زیاده پره ی و له خوبایی بوون)^۲.

به هره و سوودی نازل

خودای گه وړه نه فهرمویت: ﴿وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسًا﴾ مالایش هندیکی بۆ بار لینان و هندیکی بۆ کولکه و (موو) خوریه که یه تی. واته: خودای گه وړه نه و مالاته نه ی بۆ وه دیهینان هندیکی بۆ باره لگرتنه و هندیکی تریشی بۆ کولک و خوری و موه که یه تی. هندی ده لین: ﴿حَمُولَةٌ﴾ نه و وشرانه یه که بار هه لده گرن ﴿وَفَرَسًا﴾ بیچوه کانیا ن. وه ک سه وری نه لیت: له نه بوئیسحاق وه له نه بوئه حوه سه وه له عه بدوللوه نه لیت: ﴿حَمُولَةٌ﴾ نه وه ی باری لی ده نری له وشر ﴿وَفَرَسًا﴾ به چکه وشر. حاکم ریوایه تی کردوه و گوتی سه نه ده کانی راستن^۳ عه بدوپه حمانی کوږی زهیدی کوږی نه سلم گوتی: (الحمولة) نه وه یه که سواری ده بن (الفرش) نه وه یه که ده یخون و ده یدوشن. مه پ باری لی نانری گشته که ی ده خون و له خوریه که ی لیفه و پاخه دروست ده که ن.^۴ نه مه ی که عه بدوپه حمانی کوږی زهیدی کوږی نه سلم له ته فسیری نه م نایه ته دا گوتی چاکه و نه م نایه تانه پشتگیری لی ده کات که خودای گه وړه نه فهرمویت: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾^۵ وذللتها لهم فمنها ركوبهم ومنها يأكلون^۶ نایا هیشتا نه یان دیوه نیمه به دهستی توانامان مالانمان بۆ

^۱ الاعراف (۳۱).

^۲ فتح الباري (۵۷۸۳).

^۳ الحاکم (۳۱۷/۲).

^۴ الطبري (۱۸۱/۱۲).

^۵ يس (۷۱-۷۲).

بەرهم مینان، ئەوانە بوونەتە خاوەنیان؟ وا بۆشمان دەستەمۆ کردوون، کە دەتوانن سواریان بن و لێیان بخۆن. وە ئەفەرمویت: ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِمْ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾^۱ لە مالاتیشدا بۆ ئێوە پەندێک هەیە: لە ناو سکیان و لە نێوانی شیاکە و خۆنیاندا شیرێکی پاک و پوانتان دەرخوارد ئەدەن. بۆ ئەوانە ی دەبخۆنەوێ خۆش و بەتامە. تا دەگاتە ئەم ئایەتە کە ئەفەرمویت: ﴿وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا وَمِثْعًا إِلَى حِينٍ﴾^۲ لە خوری و بەرگن و موویان کە لوپەل و پێویستی مال دابین دەکەن و گوزەران دەکەن تا ماوەیە.

ئەم ئاژەلانی بەخۆن و شۆینی بەرنامە ی شەیتان مەگەون تییدا

خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ﴾ لە و پۆزیە ی کە خودا پێی داوێ بخۆن. واتە: لە و بەروبوم و کشتوکال و ئاژەلانی بەخۆن کە خودا دروستی کردووە بۆتان ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ﴾ پێ و شۆینی شەیتان مەگرنە بەرو فەرمانەکانی بەجێ مەهێنن. وە ک چۆن ئەو بێبەرستانە وتیانە بەرو ئەو پۆزیە ی خودا پێیدان لە بەروبوم و کشتوکال لە خۆیان حەرام کرد، بە بوختان کردن بە ناوی خوداوە ﴿إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ چونکە شەیتان بە ئاشکرا دۆزمنتانە. وە ک خودای گەورە لە ئایەتی تردا ئەفەرمویت: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾^۳ شەیتان دۆزمنی ئێوەیە، سا ئێوەش ببنە دۆزمنی، ئەو هەر بۆیە دارو دەستە ی بانگ دەکات، تا لە هاوەلانی ناگر بن. وە ئەفەرمویت: ﴿يَبْنِيْءَ آدَمَ لَا يَفْنَىٰ كُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسُهُمَا لِيَرِيَهُمَا سَوْءَ تِهِمَا﴾^۴ ئە ی ئەوەکانی ئادەم شەیتان نەتانخە لە تێنی هەر وە ک باوک و دایکتانی لە بەهەشت بە دەرکردن داو جل و بەرگی لی داپنن تا شەرمی خۆیانیان پێیان نیشان بدات. وە ئەفەرمویت: ﴿أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا﴾^۵ ئایا ئێوە توخمی شەیتان و ئەوە ی جگە لە من دەکەن بە دۆستی خۆتان، کە بە ئاشکرا ئەوانە

^۱ النحل (۶۶).

^۲ النحل (۸۰).

^۳ فاطر (۶).

^۴ الاعراف (۲۷).

^۵ الكهف (۵۰).

دورمنتانن؟ نای چ گورپینه وه یه کی خراپه بۆ سته مکاران. (له باتی خودا) نایه ت له م باره وه له قورئاندا نۆده.

﴿ثُمَّ نَبَيَّةَ آدَمَ مِنَ الْمَعْزِ أَتَيْنِ قُلَّ ۖ أَلَذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْإِبِلِ أَتَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ أَتَيْنِ قُلَّ ۖ أَلَذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّيَكُمُ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾

﴿ثُمَّ نَبَيَّةَ آدَمَ مِنَ الْمَعْزِ أَتَيْنِ قُلَّ ۖ أَلَذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

﴿ثُمَّ نَبَيَّةَ آدَمَ مِنَ الْمَعْزِ أَتَيْنِ قُلَّ ۖ أَلَذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ههشت سهه مالاتی نیرو میی دروست کردوه: مه پو به ران و به ران و بزن و سابریین. بلی: نایا خوا نییرینه کانی حه رام کردوه؟ یان میینه کان؟ یان نه وهی وا له سکی مییه کاندا؟ به لگه م نیشاندن نه گه ر ئیوه راست ده لئین. (چواری تریش بریتین له) و شتری نیرو و شتری می و چیل و مانگا، بلی: نایا خوانییرینه کانی حه رام کردوه؟ یان میینه کان؟ یان نه وهی وا له سکی مییه کاندا؟ یان خۆتان ئاگادار بوون که خودا وای پاسپاردوون؟ لییره دا خودای گه وره باسی نه قامی عه ره به کان ده کات له پیش ئیسلامدا. له وهی که هه ندی مالاتیان له خۆیان حه رام کردو دابه شیان ده کرد به چه ند جوړه وه وهک (به حیره) و (سائیبه) و (وصیله) و (حام) و چه ند جوړو ناوی تریش که به ئاره زوی خۆیان دایان ده هیئا له ناو ئاژه ل و مالات و کشتو کال و به روبومدا. خودای گه وره ش پوونی کردوه ته وه که هه ر خۆی به روبومی به داریه ست و بی داریه ست دروست کردوه له باخه کاندا وه هه ر خۆشی مالاتی بار به رو بزن و مه پشی دروست کردوه، پاشان دیته سهه باسی جوړی مالاتی سپی وهک مه پو به ران، رهش وهک بزن و سابریین و و شتری نیرو می و چیل و مانگا بیگومان خودا هیچی له مانه و له بیخوه کانیشی حه رام نه کردوه، به لکو هه موو دروس کراوه بۆ نه وهی ئاده م که بیخوات و سواری بی و شیره که یشی بخوات و سوودی تریشی لی وه ربگری. وهک خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَنِهَ آدَمَ﴾ ههشت جووتیشی له مالات بۆ ناردن. خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ﴾ یان نه وهی وا له سکی میینه کاندا؟ له وه لامی نه وهی که ده یلین: ﴿مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى

أَزْوَاجِنَا^۱ چى له ناو سكى نه و ناژه لانه دايه بو نيرينه ئيمه حلاله و بو ژانمان حرامه. پاشان خوداي گوره نه فەرموئیت: ﴿نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ به لگه نيشاندهن، نه گەر ئيوه راست ده لئین. واته: پيم بلین به راستی چون خودا نه وهی لی حرام کردون که ئيوه به حرامتان داناوه له سه ر خۆتان له (به حیره) و (سائيبه) و (وصيله) و (حام) عه وفی گوتی: له ئيبنوعه بباسه وه له م ده قه دا که خوداي گوره نه فەرموئیت: ﴿ثُمَّ نَبِّئِ الْأَزْوَاجَ مِنَ الْبَشَرِ أَنَّ لَكُمْ مِنْكُمْ أَنْثَىٰ وَرَبِّ الْأُنثَىٰ خَيْرٌ مِنْ رَبِّ الذَّكَرِ﴾ بلای: خوا نيرينه کانی حرام کردوه؟ یان ميينه کان؟ خوداي گوره نه فەرموئیت هيچی له مانه ی حرام نه کردوه ﴿أَمَّا أَشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَىٰ﴾ یان نه وهی وا له سکی ميينه کاندای؟ واته: ئایا سکی ميينه کان له نیرومی پیک نایهت، بوچی مه ندیکی حلال ده کهن و مه ندیکی حرام ده کهن؟ ﴿نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ به لگه یه کم نیشان بدهن نه گەر راست ده لئین. خوداي گوره نه فەرموئیت مه موی حلاله^۲ خوداي گوره نه فەرموئیت: ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّيْكُمْ اللَّهُ بِهَذَا﴾ ئایا ئيوه له وی بوون کاتی که خودا وای پاسپاردن، خوداي گوره مه ره شه یان لی ده کات له سه ر نه وهی که دایانه یناوه و هه لیان به ستوه بو خواو حرامیان کردوه له خویان له و شتانه و نه فەرموئیت: ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ساکی له وه سته مکارتره درو بو خوا مه لده به ستی، که بیته وهی بو خوی زانستیکی مه بی، هه ول بدات خه لکی تریش گومرا بکات؟ خودا کومه لی سته مکاران شاره زای پێگه ی خوی ناکات. واته: هيچ که سی له وه سته مکار تر نیه یه که م که سی نه م نایه ته به ته وای ده یگریته وه عه مری کوپی لوجه یی کوپی قه مه عه یه چونکه یه که م که س بوو که ئایینی پیغه مبه رانی کوپی، وه یه که م که سیش بوو که (سائيبه) و (وه صيله) و (حامی) داهینا. وه ک له فەرمووده ی سه حیحا هاتوه^۳.

^۱ الانعام (۱۳۹).^۲ الطبري (۱۸۷/۱۲).^۳ فتح الباري (۱۳۲/۸).

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

باسی نه و شتانهی که حرامکراون

خودای گه ورده نه فهرمویت: ﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ﴾ نهی موحه ممد (ﷺ) بلئی: له ناو نه وانه دا که پیتم پراگه یه نراوه شتیکی وا په یدا ناکم که خواردن له که سیك حرام کرابی، بیجگه له مردارو بوو یان خوینی پڅیندراو یا گوشتی به راز (که پیسه) یان (ناژه لی) که به ناوی غه یره ز خودا سربرپاوه. واته: خودای گه ورده فهرمان ده کات به به نده و پیغه مبه ری خوی موحه ممد (ﷺ) که بلئی به و که سانه نه و پوزیه ی که خودا پیی داوون و درویان به ناوی خوداوه کردوه و حرامیان کردوه. واته: وا نازانم هیچ شتی له ناژه له کان که سی بیخوات حرام بی جگه ی له مانه ﴿مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا﴾ یان خوینی پڅیندراو. قه تاده نه لیت: خوینی پڅیندراو حرام کراوه، به لام نه و گوشتی خوینی تیکه لاو بووه خواردنی حرام نیه^۱ حومه یدی وتی: له سوفیانه وه له عمری کوپی دیناره وه وتی: به جابیری کوپی عه بدوللام ووت: نه وانه ده لئین که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) گوشتی که ری مالی حرام کردوه له کاتی خه بیه ردا وتی: نه و کاته حه که می کوپی عه مر نه وه ی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) کتیرایه وه، به لام ئیبنوعه بباس دانی پیدانه ناو نه م نایه ته ی خویند: ﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ﴾^۲ بوخاری و نه بوداوودیش ریوایه تیان کردوه.^۳ نه بوبه کر ریوایه تی کردوه ئیبنومه رده وه یه ی و حاکیم له موسته دره که که یدا له ئیبنوعه بباسه و نه لیت: خه لکی چه رخی نه فامی مه ندی شتیان ه خواردو ه ندیکیان له بهر پیسی و چه په لی نه ده خوارد، خودای گه ره نه م پیغه مبه ره ی (ﷺ) به کتیبه وه که قورنانی پیروزه په وانه کرد، نه وی حه لاله بوی حه لال کردن و نه وه یش حرامه لیی حرام کردن، نه وه یش لیی بیده نگ بووه چاکه و خراپ نیه پاشان نه م نایه ته ی خویند: ﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ﴾ نه مه و ته ی ئیبنومه رده وه یه یه، نه بوداوودیش ریوایه تی

^۱ الطبري (۱۹۳/۱۲).

^۲ الحميدي (۳۹۷/۲)، فهرمووده یه کی سه حیحه.

^۳ فتح الباري (۵۷۰/۹)، ابوداود (۱۶۲/۴).

كردوه، حاكيم گوتى: ئەم فەرموودەيە سەنەدەكانى سەحىحە^۱ ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىردوھ لە ئىبنووعەبباسەوئەلئىت: مەپىكى سەۋدەي كىچى زەمەعە مردار بووھە گوتى: ئەي پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فلانە مردار بووھە واتە: ئەو مەپە، فەرمووى: (بۆچى پىستەكەتان لى نەكردەوھ؟) (سەۋدە) وتى: پىستى مەپى بىكەينەوھە كە مردار بووھەتەوھ؟ پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ﴾ خۇ ئىۋە ناىخۇن، خۇشەي بىكەن بەھرەي لى ۋەرگىن، (سەۋدە) ناردى پىستەكەيان لى كىردەوھەو خۇشەي كىردو، كىردى بە كۈنە (جەۋەنە) لەلەي مایەوھەتە تا كۈنى تى بوو.^۲ بوخارى ۋ نەسائىش ھەر بەم شىۋەيە پىۋايەتەيان كىردوھ.^۳ پاشان خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿فَمَنْ أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ھەر كە سىكىش (بە ناچارى ۋ بەبى ئارەزو) لە ۋە ھەرمانە بخاۋ لە ئەندازەي تىر بوونى خۇي زىاتر نەخاۋ، بىگومان خودا بەخشندەيە ۋ دلوۋانە ۋ لىي دەبورى. مەبەست لەم ئايەتە پىرۆزە ۋە لامدانەوھى ئەو بىتەرستانە بوو كە ئەو شتانەيان داهىنا بوو بە ئارەزوى خۇيان ۋەك (سانىبە ۋ بەھىرە ۋ حامو ۋەھىلە ۋ چەند شتى تىرشىيان لە خۇيان قەدەغە كىردبوو، خوداى گەورە فەرمانى دا بە پىغەمبەرەكەي (ﷺ) كە ئاگادارىيان بىكات، كە ھىچ شتىكى ۋا نابىنى لەوھى كە خاۋا بۆي ناردوھە كە ئەوانە قەدەغەن، بەلكو ئەو شتانە قەدەغەن كە لەم ئايەتەدا ھاتوھ ۋەك گۆشتى مردارۆ بوو يان خويىنى پىژىندراۋ يان گۆشتى بەرازو ئەوھى بە ناۋى غەيرەز خوداۋە سەربىراۋە. جگە لەمانە ھەرمان نەكراۋە بەلكو قەسەي لەسەر نەكراۋە ۋ چاپۇشى لى كراۋە. كەواتە ئىۋە چۆن دەلەين ئەوھە ھەرمانە، لە كۆيۈە ئەوھەتان ھەرمان كىردوھە كە خودا ھەرمانى نەكردوھە؟

﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِمِزْجٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ (۱۶)

ئەو ھەلەلەنەي لە جوولەكە ھەرمان كىرا بەھوى لە رى ۋەرچونىيانەوھە بوو

خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ﴾ ئىمە ھەموو چىرنونك دارىكمان (لە ئازەل ۋ بالدان) لەسەر ئەوانە بوونە جوولەكە ھەرمان كىرد.^۴ ۋەك ۋ شترو ئازەل ۋ مەراۋى

^۱ أبوداود (۳۸۰۰)، الحاكم (۱۱۵/۴)، فەرموودەيەكى باشە (جىد).

^۲ أحمد (۳۲۷/۱)، فەرموودەيەكى سەحىحە.

^۳ فتح الباري (۵۷۷/۱۱)، النسائي (۱۷۳/۷).

^۴ سەبىرى تەفسىرى ئايەتى (۹۳) لە سوره تى ئالى عىمران بىكە لەسەر ئەم باسە.

پاشان نه فەرمویت: ﴿وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْفَرَسِ حَرِّمْنَا عَلَيْهِمُ شُحُومَهُمَا﴾ پیوو چه وری و گاو مانگا و
 مه پشمان له سه ر حرام کردن. سوودی نه لیت: ﴿شُحُومَهُمَا﴾ واته: چه وری ورگو چه وری هه ردوو
 گورچيله. جووله که کان ده یانوت: نه وانه یه عقوب پیغه مبه (سه لای خوی لیبی) حرامی کرد،
 نیمه ش حرامی ده که ین. عه لی کوپی نه بوته له نه لیت: له ئیبنوعه بیاسه وه: ﴿إِلَّا مَا حَمَلَتْ
 ظُهُورُهُمَا﴾ مه گه ر نه وهی که به سه ر پشتیانه وه بیت. واته: نه و چه وری ی که به ده وری
 پشتیانه وه یه^۱ ﴿أَوِ الْحَوَايَا﴾ یان نه و چه وری ی له گه ل ریخۆله کانیا نه. نیمام نه بوجه عفری کوپی
 جه ریر نه لیت: ﴿الْحَوَايَا﴾ نه وهی به ده وری سکا (ورگا) کو ده بیتنه وه که بریتیه له (مباعر) و
 (مراض) یشی پی ده لین، ریخۆله شی تیدایه. وتی: مانای قسه که نه وه یه له مانگا و مه ردا پیوو
 چه وری که یمان حرام کرد جگه له وهی به سه ر پشتیانه وه بی. یان نه و چه وری ی که به
 ریخۆله کانیا نه وه یه. عه لی کوپی نه بوته له نه لیت: له ئیبنوعه بیاسه وه ﴿أَوِ الْحَوَايَا﴾ نه وهی به
 ریخۆله کانیا نه وه یه، واته (المبعر)^۲ موجه مید نه لیت: ﴿الْحَوَايَا﴾ واته: (المبعر و المریض) هه ردوو
 وشه که یه ک مانایان مه یه، یانی: نه وهی به ریخۆله کانیا نه وه یه^۳. سه عیدی کوپی جوبه یرو زه ححاکیش
 هه ر وایان گوتوه^۴ ﴿أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ﴾ یان نه و پوهی تیکه لاوی ئیسقان بوه حه لالمان کرد بۆان.
 ئیبنوجوره یج نه لیت: چه وری دوگ که تیکه لی کلینچکی مه ر بووه نه وه یش حه لاله وه هه موو شتی له
 چواریه ک و لاتنه نیشت و سه رو چاوو نه وهی تیکه لاوی پیسته بووه دیسان حه لاله بۆیان^۵ سوودیش هه ر
 وای وتوه^۶، پاشان خودای گه وره نه فەرمویت: ﴿ذَلِكَ جَزَيْنَهُمْ بِفَيْهِمْ﴾ به هوی یاخی بونیانه وه نه و
 سزایه مان دان. واته: نه و ته نگیه مان به سه ردا هینان و به و شیوه یه پابه ندمان کردن له بهر سه ریچی و
 له پی لادانیان له فەرمانه کانمان. وه ک خودای گه وره له ئایه تیکی تردا نه فەرمویت: ﴿فِي ظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ

^۱ الطبري (۲۰۲/۱۲).^۲ الطبري (۲۰۳/۱۲).^۳ الطبري (۲۰۴/۱۲).^۴ الطبري (۲۰۴/۱۲).^۵ الطبري (۲۰۵/۱۲).^۶ الطبري (۲۰۵/۱۲).

هَادُوا حَرَمَنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَتِ أُحْلَتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا^۱ به هوی ستم کردنه وه له لایه ن جووله که کانه وه حه راممان کرد لییان چهند خوپاکتیکی پاک و خاوین که حه لال کرا بوو بویان وه به هوی زور به ره لستی کردنیان له ریگی خدا. له کوتایی نایه ته که دا خودای گوره نه فرمویت: ﴿وَإِنَّا لَصَدِّقُونَ﴾ دیاریشه نیمه راست ده لیین. بیگومان نیمه دادگر بووین له و سزایه ماندا بویان به و شیوه یه. نیبنوجه ریرنه لیت: بیگومان: نهی موحه ممد (ﷺ) راستمان وت له و هواله ی که پیمان راگه یاندی که نه وه مان لی قه دهغه کردن، نه ک وه ک نه وه که نه وان ده لیین یعقوب پیغه مبه (سه لامی خوی لیبی) له خوی حه رام کردوه، (بویه نه مانیش له خویان حه رام کردوه)^۲.

فروغیلی جووله که و له عنه ت کردنی خودا لییان

عه بدوللای کوپی عه بباس گوتی: هوال دره به عومهری کوپی خه تاب (په زای خوی لیبی) که سه موره نارهمی فروشتوه، عومهر وتی: خوا سه موره بکوژیت! نهی نازانی که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (له عنه تی خوا له جووله که، به زو پیویان لی حه رام کرا، هه لیان نه کزاندو نه یان پالوت و ده یان فروشت) بوخاری و موسلیم پیوایه تیان کردوه^۳ له جابیری کوپی عه بدوللوه گوتی: له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست له سالی فه تحدا فرموی: (خودا و پیغه مبه ره که ی (ﷺ) فروشتنی مه یی و مرداره وه بوو به رازو بتی حه رام کردوه). وتیان: نهی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) چونه به لاتوه، به زو پیوی مرداره وه بوو که شتی و پیستی پی نه هه نوون و ده یکن به چرا؟ فرموی: (نه خیر نه وه حه رامه) پاشان پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموی: (له عنه ت له جووله که، که خودا به زو پیوی مرداره وه بوی لی حه رام کردن، هه لیان ده کزاندو نه یان پالوت و نه یان فروشت و پاره که یان نه خوارد)^۴. هه ر شه ش زانایانی فرموده پیوایه تیان کردوه^۵.

﴿فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾ (۱۶۷)

^۱ النساء (۱۶۰).

^۲ الطبري (۲۰۶/۱۲).

^۳ فتح الباري (۴۸۳/۴)، مسلم (۴۹۵/۳).

^۴ فتح الباري (۴۹۵/۴).

^۵ فتح الباري (۴۹۵/۴)، مسلم (۱۲۰۷/۳)، ابوداود (۳۵۶/۳)، تحفة الاحوذی (۵۲۱/۴)، النسائي (۳۰۹/۷)، ابن ماجه (۷۳۲/۲).

خودا خاوهنی به زهیه و تاوانبارانیش له سزای دهریاز نابین

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ﴾ نهی موحه ممه د نه گه ر باوه پریان پی نه کردی، بلی: په روه رنده ی ئیوه خاوهنی دلوفانیه کی به ریللوه. واته: نه گه ر نه وانه ی دژایه تیت ده که ن له جووله که و بت په رستان و هاوشیوه یان. بلی: په روه ردگارتان خاوهنی به زهیه کی ئیجگار فراوانه. نه مه هاندانیکه بۆ وه ده س هیئانی سۆزو به زهیه فراوانی خودای گه وره و شوین که وتنی پیغه مبه ره که ی (ﷺ). ﴿وَلَا يَرْدُ بِأَسْمَدٍ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾ گروی تاوانبارانیش له سزای لاندیرین. نه مایش هه په شهیه له وانه ی که دژایه تی پیغه مبه ر ده که ن که دواين پیغه مبه ره (ﷺ). زۆر جار خودای گه وره له قورئاندا هاندان و هه په شهیه به یه که وه هیئاوه. وه ک خودای گه وره له کوتایی نه م سوره ته دا نه فرمویت: ﴿إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۱ په روه رنده ت به په له تۆله ده سینئ و هه ر نه ویشه که له گوناها ن ده بورئ و دلوفانه. وه نه فرمویت: ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۲ گه رچی مه ردم سته مکار بن په روه ردگارت به خشنده یه و له تۆله شدا توندو تیزه. وه نه فرمویت: ﴿نَبِّئْ عِبَادِيَ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾^۳ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ^۴ مه وال بده به عه بده کانم، که هه ر خۆم له گونا ه ده بورم و دلوفانم، سزاشم زۆر به ژانه. وه نه فرمویت: ﴿إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ﴾^{۱۲} إِنَّهُ هُوَ بَدِئٌ وَبَعِيدٌ^{۱۳} وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ^{۱۴} بیگومان مه لمت بردنی په روه ردگارت زۆر توندو تیزه. نه و هه ر خۆی دروستی ده کات و دوباره شی ده کاته وه. هه ر نه ویشه لیبورده و میهره بانه. ئایه ت له باره یه وه زۆره.

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ﴾^{۱۴۸} قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَلِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ^{۱۴۹} قُلْ هَلَمْ شُهَدَاءُ كُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ

^۱ الانعام (۱۶۵).

^۲ الرعد (۶).

^۳ الحجر (۴۹-۵۰).

^۴ البروج (۱۲-۱۴).

اللَّهُ حَرَّمَ هَذَا إِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِمَا يَدَّعُونَ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

باسی هه لهی بته رستان و وه لام دانه وهی هه له گانیان

نه مه وتویژیکه خودای گه وره باسی کردوه، وه گومانیکه بته رستان ده یانه وی بیکنه هۆکاری بۆ نه و بته رستییهی که ده یانکردو نه و شتانهی له خویان حه رام ده کرد، ده یانگوت خوا خوی ناگای لی بووه له و بت په رستییهی که پیی هه لساون و نه و شتانهی که له خویان حه رام کردوه، خودا ده یتوانی بیگورپی و باوه پ بخته دلمان وه و له خوانه ناسی لمان بدات، که نه یگورپیوه مانای وایه که به ئاره زو مه یلی نه وه و له و کاره مان پازی بووه که کردومانه. هه ر بۆیه خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾ نه و که سانهی که شهریک بۆ خوا داده ئین، ده لئین: خوا مه یلی لی بوایه ئیمه و بابو باپیرانمان بته رستیمان نه ده کرد، هیچ شتیشمان له خومان حه رام نه ده کرد. وه که له ئایه تیکی تر دا خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ﴾ ده لئین: نه گه ر خوا مه یلی لی بوایه ئیمه نه مانده په رستن. ئایه تی (۳۵) ی سوره تی نه حل هه ر وه که نه م ئایه ته وایه. پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَقٌّ ذَاقُوا بَأْسَنَا﴾ نه وانهی پیش نه وانیش هه ر به وایان نه هینا، هه تا نه و کاتهی که سزای ئیمه یان چه شت. واته: هه ر به و شیوه یه نه وانهی پیش له مانه ش تووشی نه و گومانه هاتن و سه ریان لی تی کچوو. چونکه به لکه گانیان زۆر په روپوچ و بی بنه ما بوو. نه گه ر و بوایه خودا تووشی نه و سزای نه ده کردن و قهری نه ده خسته ناویان و پیغه مبه رانی به پیزی خوی له شوینیان جیگیر نه ده کردو بته رستانی تووشی سزاو توله نه ده کرد به ده ستیانه وه، پاشان نه فه رمویت: ﴿قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا﴾ بلی: نه گه ر له زانین شتیک شک ده به ن، بۆمان ده رخن. واته: نه گه ر و ده زانن خوا لییان پازی به له سه ر نه و کاره ی ده یکه ن بۆمان په ون بکه نه وه و ناگا دارمان بکه ن لیی ﴿إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا خَفْرُصُونَ﴾ به لام ئیوه هه ر شوینی گومان ده که ون و هه ر له خۆوه قسه ده که ن. واته: شوین گومان و بیرو باوه پی خراب که وتوون و بوختان بۆ خودا هه لده به ستن بۆ پاساوی نه و کاره خرابه تان. پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَلِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْتُكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ بلی: به لکه ی به هیز هه ر

می خودایه، نه گەر مه یلی لی بوايه هه مووتانی ده خسته سهر راسته پئی. واته: له کارزانی ته واو به لگهی به قهوه ت می خودایه له شاره زا کردنی هه رکه سی و گومرا کردنی هه رکه سی. هه موو شتی به مه یلی خودا خۆیه تی، له گه ل نه وه یشدا له موسولمان پازیه و خوانه ناسی خوش ناوی. وه ک خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى﴾^۱ نه گەر خوا خۆی مه یلی لی بوايه هه مووتانی

شاره زای راسته پئی ده کرد. وه نه فهرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ

﴿۱۱۸﴾ إِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾^۲

په روه ردگارت نه گەر مه یلی لی بوايه، خه لکی دنیای گشتی ده کرده یه ک ئاین، به لام به ناته بایی هه ده مینیتته وه، مه گەر په روه ردگاری تو به زهیی پێیاندا بیتته وه، که هه ربو نه وهی دروست کردوون.

برپاری په روه ردگارت هه ر دیتته جی. که جه هه نم له جنۆکه و بنیاده م پر ده که م. زه ححاک نه لیت: هیچ

به لگه یه نیه بو که س که سه ریچی فرمانی خودای کردبی، به لام خودای گه وره به لگهی زۆر به هیزی

هه یه له سه ر عه بده کانی. پاشان خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿قُلْ هَلُمْ شُهَدَاءُكُمْ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ

اللَّهُ حَرَّمَ هَذَا﴾ بلی نه و شایه تانه تان بینن وا شایه تی نه دهن: که خودا نه مه ی حه رام کردوه. واته:

شایه ته کانتان بینن که نه وهی له خۆتان حه رام کردوه راسته، به لام خو دیاره ئیوه درۆ بوختانتان به

ده می خواوه هه لبه ستوه له وه دا ﴿فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ﴾ نه گەر نه و شایه تیه شیان دان، تو

له گه لێاندا شایه تی مه ده. چونکه بیگومان که نه و شایه تیه ی که نه یده ن درۆ بوختان نه بی هیچی تر

نیه. ﴿وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِشَايِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾

مه چۆره سه ر ئاره زوی نه و که سانه ی که نیشانه کانی ئیمه یان لا درۆیه و بره یان به پۆژی دواپی نیه و

هاوتا بو په روه ردگاریان داده نین.

﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا

أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا

تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ (۱۵۱)

^۱ الانعام (۳۵).

^۲ هود (۱۱۸-۱۱۹).

ده پاسپاردهكه

نه بوداودی نهودی نه لیت: له شه عبیه وه له عهلقه مه وه له ئیبنومه سعوده وه (په زای خوی لیبی) نه لیت: هر که سی حه ز ده کات سهیری پاسپارده کانی پیغه مبهری خودا (ﷺ) بکات که موری خوی له سه ره، با نه م نایه تانه بخوینی که خودای گه وره نه فرمویت: ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ نهی موحه مهده (ﷺ) بلی: وه رن نه و شتانهی په روه رنده تان لیبی حه رام کردون من بۆتانی بخوینمه وه. که هیچ شتیک به شه ریکی خودا مه زانن (مه تا ده گاته) نه و شوینهی که خودای گه وره نه فرمویت: ﴿لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾^۱ حاکم پیوایه تی کردوه له موسته دره که کیدا له ئیبنوعه بباسه وه له سوره تی نه نعمدا نایه تانیکی تۆکه مه هه ن (المحکمات) که ماکن بۆ نه م قورنانه، پاشان نه م نایه تانهی خویند: ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ﴾ پاشان حاکم گوتی: نه م فرموده سه نه ده کانی راستن^۲ دیسان حاکم له موسته دره که کیدا پیوایه تی کردوه له عوبادهی کوپی سامیته وه وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمووی: (کی له ئیوه په یمانم ده داتی له سه ر سی شت)، پاشان پیغه مبهری خودا (ﷺ) دهستی کرد به خویندنی نه م نایه تانه: ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ﴾ تا ته وای کردن و (فرمووی) (هر که سی نه و په یمانیه پاراست، نه وه پاداشتی له لای خودایه، هر که سی که م و کوپی تیا کردن و خودا له دنیا هه قی لی سه ند نه وه تۆله که یه تی وه هر که س خودا دوی خست بۆ پۆژی قیامت، نه وه فرمانه که ی ده چیت له لای خودا، نه گه ر مه یلی لیبی سزای نه دات و مه یلیشی لیبی عه فوی ده کات). پاشان وتی: سه نه ده کانی راستن^۳ له باره ی ته فسیری نایه ته کانشه وه خودای مه زن نه فرمویت به پیغه مبهرو پاسپاردهی خوی موحه مهده (ﷺ) نهی موحه مهده (ﷺ) بلی: به و بت په رستانه ی که غهیری خودایان په رستوه و نه و پۆزیه ی که خودا پیی دان له خویان حه رام کردو منداله کانی خویان کوشت، هه موو نه و شتانه ی که کردیان به ئاره زوی خویان کردویانه و شه یتان له لای شیرین کردن، ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ﴾ بلی: وه رن نه و شتانه ی په روه رنده تان لیبی حه رام کردون من بۆتانی بخوینمه وه و نه و شتانه تان بۆ باس که م که به راستی خودا حه رامی کردوه، به گۆتره نیه، به لکو خودا خوی بریاری داوه و فرمانی خویه تی و فرموویه تی.

^۱ تحفة الاحوذی (۱/۴۴۶).^۲ الحاکم (۲/۳۱۷).^۳ الحاکم (۲/۳۱۸)، سه نه ده که ی لاوازه.

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ وه له گهل دایک و بابی خوتان چاکه بکهن. واته:
ناموزگاریتان ده که م و فهرمانتان پیده ده م که به چاکي مه لسوکه وت بکهن له گهل باب و دایکتان. وه ک

خودای گه وره له نایه تیکی تر دا نه فرمویت: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾^۱
 په روه ردگارت فرمانی دا که غهیره ز نه و مه پهرستن، سه بارهت به دایک و بابیش چاکه بکن. مه ندی
 نه م نایه ته یان خویندوه ته وه: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ واته: به چاکي
 له گه لیان بچولینه وه. خودای گه وره زور جار که باسی گوپرایه لی خوی ده کات به دوایدا باسی
 چاکه کردنیش له گه ل باب و دایکیش ده کات. وه که نه فرمویت: ﴿عَامِينَ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَاكَ إِلَيَّ

الْمَصِيرُ ۝۱۴﴾ وَإِنْ جَهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا
 مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^۲ نه گه رهانی تو یان
 دا، شتی بکه ی به شهریکم، (که خوت هیچی لی نازانی) فرمانیان به جی مه هیته له دنیا دا به خوشی
 له گه لیان بزی و هر له شوین نه وانه بری که به ره و من که پاونه ته وه، خودای گه وره لی ره دا فرمانی دا وه
 به چاکه کردن له گه لیاندا با بت پهرستیش بن. وه له نایه تیکی تر دا نه فرمویت: ﴿وَإِذَا أَخَذْنَا مِيثَاقَ
 بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾^۳ نه و کاتهش په یمانان له به ره ی ئیسرائیل
 وه رگرت: غهیره ز خودا نه پهرستن و چاکه له گه ل دایک و باب بکن. نایهت له م باره یه وه زورن. وه له
 مه ردو و سه حیحه که دا هاتوه له ئیبنومه سعوده وه (په زای خوی لیبی) گوتی: پرسیارم کرد له
 پیغه مبهری خودا (ﷺ) چ کاری چاکتره؟ فرموی: (نویژ کردن له کاتی خویدا) گوتم: دوی نه وه چی
 تر؟ فرموی: (چاکه له گه ل دایک و باب) گوتم: دوی نه وه چی تر؟ فرموی: (جیهاد کردن له پی
 خوا دا) ئیبنومه سعود گوتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه مانه ی بوی باس کردم. نه گه ر داوای زیاتریشم لی
 بکردایه هر بوی باس ده کردم.

۳- قه دهغه کردنی کوشتنی مندا ل

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ﴾^۴ له
 ترسی له برسا مردن فرزه ندی خوتان مه کورن. نیمه بزیوی به ئیوه و نه وانیش نه ده یین. پاش نه وه ی
 خودای گه وره ناموزگاری دا له باره ی دایک و باب و باپیرانه وه دپته سر باسی چاکه کردن له گه ل کوپو

^۱ الاسراء (۲۳).

^۲ لقمان (۱۴-۱۵).

^۳ البقرة (۸۲).

^۴ فتح الباري (۱۲/۲)، مسلم (۹۱/۱).

کوپه زاو کچو کچه زانه فرمویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَاقٍ﴾ واته: له ترسی له برسا مردن
 فره زنده کانتان مه کوژن. چونکه نه وان شه یتا کوشتنی منداله کانی له لا جوان کردبوون و به دهستی
 خویان ده یانکوشتن، کچه کانیان زینده به چال ده کردو له ترسی شوره یی و نه نگی و هندی جاریش
 کوپه کانیان ده کوشت له ترسی مه ژاری و له برسا مردن، هر بویه له هه ردو سه حیحه که دا هاتوه له
 فرموده که ی عه بدوللای کوپی مه سعوده وه (په زای خوی لیبی) که پرسیری کرد له پیغه مبهری
 خودا (ﷺ) (وتی) کام گونا نه زور گه وره یه؟ پیغه مبهری (ﷺ) فرموی: (هاوبه ش بو خودا دابنی که
 نه و دروستی کردی) وتم: پاشان چی تر؟ فرموی: (منداله که ت بکوژی له ترسی نه وه ی که له که لتدا
 بخوات) وتم: پاشان چی تر؟ فرموی: (داوینپیسی بکه ی له که ل خیزانی دراوسی که ت) پاشان
 پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه م نایه ته ی خویند: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
 الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾^۱، نه وان هشی جگه له خودا هیج شتی تر ناپه رستن، که سیکیش
 ناکوژن که خوا پزتنی خوینی به حه رام داناوه، مه گین به هق، تووشی داوین پیسیش نابن. ﴿مِمَّنْ
 إِمْلَاقٍ﴾ له ترسی له برسا مردن. ئیبنوعه بباس و قه تاده و سوودی و که سانی تریش وتیان: له بهر
 مه ژاری.^۲ واته: له بهر نه وه ی تووشی مه ژاری هاتوون منداله کانتان مه کوژن. وه له سوره قی ئیسرادا
 نه فرمویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشِيَةً إِمْلَاقٍ﴾^۳ مندالی خوتان له ترسی له برسا مردن له ناو مه بهن
 واته: له بهر نه وه ی نه کات له دوایدا تووشی مه ژاری بین. پاشان هر له م نایه ته دا نه فرمویت: ﴿تَحْنُ
 نَزْرُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ﴾ ئیمه ی پوزی نه وان و ئیوه یش نه ده یین. له پیشدا به پوزی منداله کانی دهستی
 پیکردوه له بهر گرنگی دان پییان، واته: به هوی نه وان وه له مه ژاری خوتان مه ترسن، نه وه له سه ر
 خودایه. به لام له م نایه ته دا: ﴿تَحْنُ نَزْرُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ﴾ ئیمه پوزی ئیوه و نه وانیش نه ده یین له بهر
 نه وه ی مه ژاریه که لیږه دا یه خه ی گرتوون، خودا دلنیا یان ده کات که پوزیان نه دات. والله أعلم.

۴- به ناشکراو به نهینی خوتان تووشی خراپه مه کهن

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾ به ناشکراو به
 نهینی خوتان تووشی خراپه مه کهن. نه م نایه ته وه که نه و نایه ته وایه که خودای گه وره نه فرمویت:

^۱ الفرقان (۶۸). فتح الباری (۳۵۰/۸)، مسلم (۹۱/۱).

^۲ الطبری (۲۱۷/۱۲).

^۳ الاسراء (۳۱).

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنْزِلْ بِهِ

سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾^۱ بلی: په روه رنده م نه مانه ی حرام کرده: کاری خراب به ناشکراو به نهیښی، گونا، به ناهق له ږيگه لادان، بی هیچ به لگه یه ک شریک یو خوا دانان و قسه کردن دهر باره ی خدا به بی زانین. له هردو سه حیحه که دا هاتوه له نیبنومه سعوده وه (په زای خوی لیبی) گوتی: پیغه مبهری خدا (ﷺ) فرمویه تی: (هیچ که سی له خدا به غیره تر نیه، هر له بهر نه وه یه که به دپه فتاری حرام کرده چ به ناشکرا یان به نهیښی بی).^۲ عه بدولمه لیکي کوی عومیر وتی: له وه پراده وه (وراد) له خاوه نه که یه وه (مولا) که موغه یه بوو گوتی: (سه عدی کوی عوباده وتی: نه گار پیاویکم له گال ژنه که مدا بیني به شمشیریکي تیژ لی نه دم. نه و قسه یه که یشت به پیغه مبهری خدا (ﷺ) فرموی: نایا له غیره تی سعد سرتان سوږ ده میښی؟ من له سعد به غیره تترم، خدا له من به غیره تتره. هر له بهر نه وه یه به دپه فتاری حرام کرده نه وانه ی ناشکران و نه وانه ییش که نهیښی) له هردو سه حیحه که دا هاتوه.^۳

۵- قه ده غه گردنی کوشتنی که سی که خوا کوشتنی حرامی کرده

خودای گوره نه فرمویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ که سیش مه کوژن که خدا کوشتنی حرام کرده، مه گین له پوی هه قه وه. نه مه یه کیکه له و ده قانه ی که خودای گوره جه ختی له سر کرده ته وه، نه گار وا نه بوایه ده چوه پیزی خرابه و به دپه فتاریه وه به ناشکرا یان به نهیښی. له هردو سه حیحه که دا هاتوه: له نیبنومه سعوده وه (په زای خوی لیبی) گوتی: پیغه مبهری خدا (ﷺ) فرمویه تی: (په وانه خویښی هیچ موسولمانی (برېږی) شایه تی بدات که هیچ په رستراوی نیه جگه له خداو شایه تیش بدات که من پیغه مبهری خدام (ﷺ) مه گین به یه کی له مانه: پیاوی ژنی هیښابی و ژنی سووی کردبی و داوین پیسیان کردبی وه که سی له باتی که سی که به ناهق کوشتبیتی وه که سی واز له ناینه که ی بیښی و له کومه لی موسولمانان جیا بیته وه).^۴ قه ده غه و سه رزه نشتو هه په شه هاتوه له باره ی کوشتنی نه و که سانه ی که په یمانیان له گه لدا به ستراره و دلتیا کراونه ته وه له و خه لکانه ی شه پریان کرده. بوخاری پیوایه تی کرده له عه بدوللای کوی عومره وه (په زای خویان لیبی) له پیغه مبهری خداوه (ﷺ) به مرفوعی: (هر که سی که سی بکوژی که په یمانی له گه لدا

^۱ الاعراف (۳۳).

^۲ فتح الباري (۱۴۶/۸)، مسلم (۲۱۱۴/۴).

^۳ فتح الباري (۴۱۱/۱۳)، مسلم (۱۱۳۶/۳).

^۴ فتح الباري (۲۰۹/۱۲)، مسلم (۱۳۰۲/۳).

به ستراره (المعاهد) بۆنی به هشت ناچی به سهریدا بیگومان بۆنی به هشت بۆ ماوهی چل سال ریگه پوشتن بۆنی ده پوات).^۱ نه بوهورهیره (په زای خوی لیبی) گوتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (هه رکه سی په یمان لی وه رگیراوی) (المعاهد) بکوژی له ژیر سایه ی خودا و سایه ی پیغه مبهره کهیدا بوبی، نه وه نه و که سه غه دری له سایه ی (په یمانی) خودا کردوه، بۆنی به هشت ناکات، بیگومان بۆنه که ی ماوه ی هفتا پایز ریگه پوشتن ده پوات). ئیبنوماجه و تیرمیزی ریوایه تیان کردوه. تیرمیزی نه لیت: فرموده یه کی چاک و پاسته.^۲ پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿ذَلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ بِهِ، لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾ خودا نه مانه ی به ئیوه پاسپاردوه به لکو ئیوه تیگه ن، له فرمان و قه ده غه کراوه کانی.

﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالْقِيَمِ حَقِّ يَبْلُغُ أَشَدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تُكَلِفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِمَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ بِهِ، لَعَلَّكُمْ

تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾

۶- قه ده غه کردنی خواردنی مالی هه تیو

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالْقِيَمِ حَقِّ يَبْلُغُ أَشَدَّهُ﴾ نزیکه مالی و دارایی هه تیوان مه که ونه وه به شیوه یه کی جوان و چاک نه بی تا کاتی که خوی پیده گات. عه تای کوپی سانب وتی: له سه عیدی کوپی جوبهیره وه له ئیبنوعه بباسه وه: خوی گه وره نه م نایه تانه ی ناردنه خوار: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالْقِيَمِ حَقِّ يَبْلُغُ أَشَدَّهُ﴾ و ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ﴾^۳ واته: نه و که سانه ی به ناره و مالی هه تیوان ده خون. نه وانه هه تیویان له لا بوو، هه لسان و خواردنیان له خواردنیان و خواردنه وه یان له خواردنه وه یان جیا کرده وه وای لی هات هه رشتی که به چاکیان بزانیایه هه لیان ده گرت بوی تا ده یخوارد یان خراب ده بوو، نه و کاره زور ناره هه تی کردن، بۆیه نه وه یان بۆ پیغه مبهری خودا (ﷺ) باس کردن، خودای گه وره نه م نایه ته ی ناردنه خواره وه: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الَّذِينَ يَتَمَنَّوْنَ قُلُوبُهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَارْحَمُوهُمْ﴾^۴ لیت ده پرسن: ده رباره ی هه تیوان چون بین؟ بلی: نه که ره به دلسوزی ناگاتان لییان بی کاریکی چاکه. نه که ره که ل ئیوه ده ژین، وه ک براو خوشکی خوتان بن. وتی: خواردنیان له که ل خواردن و خواردنه وه یان له که ل خواردنه وه یان تیکه لاو کردن.

^۱ فتح الباري (۳۷۰/۱۲).

^۲ تحفة الاحوذی (۶۵۸/۴)، ابن ماجه (۸۹۶/۲)، فرموده یه کی هه سه نه.

^۳ النساء (۱۰).

^۴ البقرة (۲۲۰).

ئەبوداود رپیوایەتی کردووە^۱ پاشان خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿حَقَّ يَبْلُغُ أَشَدَّهُ﴾ تا کاتی خۆی پێدەگات. مالیک و شەعبی و کەسانی تریش لە زانایانی پیشینە ئەلێن: واتە: تا بالغ دەبی^۲.

۷- فرماندان بە کێشانه و پیوانە بێ کەم و کوپی

خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ﴾ با پیوانە و کێشانه تان بەرانبەر بێ و کەم و کوپی تێدا نەبی. خودای گەورە فرمان دەکات بە دادگری لە کرپن و فروشتن و وەرگرتن و دانەوهدا. وەك چۆن هەره‌شەیی کردووە لە پشت گوی خستنی دادگری لە و بارەیه‌وه و ئەفرمویت: ﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ ۝۱ الَّذِينَ إِذَا أَكَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝۲ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ۝۳ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ۝۴ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝۵ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^۳ هاوار لە کەم فروشان، ئەو کەسانەیی کە پیوانە (بۆ خۆیان) دەکەن لە سەر مالی مەردم بە تەواوی وەری دەگرن، بەلام کاتی کە بۆیان پیوانە یان کێشانه بکەن لێی کەم دەکەن، ئایا ئەوانە نازانن کە هەر زیندوو دەکرێنەوه، بۆ پۆژیکە گەورە و گران؟ ئەو پۆژەیی کە هەموو خەلکی لەبەر باره‌گای پەروەرنده‌ی هەموو دنیا پادەوہ‌ستن. ئەوہ بوو خودای گەورە هەندێ لە گەلەکانی لەناو برد بەهۆی لە کێشانه و پیوانەدا دادگەر نەبوون، بۆ خۆیان چاکیان دەپێواو بۆ خەلکی بە کەم و کوپی دەیان پێوا. پاشان ئەفرمویت: ﴿لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾^۴ نێمە لە توانا بەدەر هیچ ئەرکی ناخەینە سەر کەس. واتە: هەرکەس هەولی دا بەپێی توانای خۆی بۆ بەجێهێنانی هەق و وەرگرتنی ئەرگەر تووشی هەلەیش هات دواي ئەو هەول و کوششە کە ئەیدا هیچ تاوانێکی نیە.

۸- فرماندان بە شایەتی دانی رێک و پێک

خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾ کاتی بۆ شایەتی دان یان بۆ ناوێزی قسەتان کرد عەدالەتتان لەبەر چاوی بێ، با دژی خزمی نزیکي خوشتان بێ. ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە کە ئەفرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ﴾^۵ ئەي کۆمەڵی خواوەنباوەران، بە رێک و پێکی هەلسن بە ئەنجامدانی فرمانەکانی خودا، بەپاستی شایەتی بدەن. وە

^۱ أبوداود (۲۹۱/۳).

^۲ الطبري (۲۲۳/۱۲).

^۳ المطففين (۱-۶).

^۴ المائدة (۸).

له سوره تی نیساندا نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾^۱ نهی گه لی خاوه نباوه پان به یه کسانو و بی جیاوازی (به دهم کاری خه لکه وه بچن) و بو خودایش شایه تی بدهن. هرچه نده شایه تی دانتان به زیانی خوتان و دایک و بابتان و خزمانیشتان بی. خودای گه وره فرمان ده کات به دادگه ری له کردارو گفتاردا له گه ل نزیك و دورداو داوا ده کات له هه موو که سی که له گشت کات و له گشت شوینیکدا هر دادگه ر بن.

۹- فرماندان به به جیهینانی فرمانی خودا به ته واوی

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَبِمَهْدِ اللّٰهِ أَوفُوا﴾ په یمانی خودا به ته واوی به جی بینن. نیبنوجه ریرنه لیت: واته: به و پاسپاردهی که خودا ناموزگاری کردون هه لسن و جیه جی بکه ن، به جیهینانیسی نه وه یه که گوپرایه لی بن له وهی که فرمانتان پیده کات و لیتان قه دهغه ده کات و کار به کتیه که ی و (قورنان) سونه تی پیغه مبه ره که ی بکه ن (ﷺ). نا نه وه به جیهینانی په یمانی خودایه به ته واوی ﴿ذَٰلِكُمْ وَصَّكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ خودا نه مانه ی به نیوه پاسپاردوه، به لکو هر له بیرتان بی. ناموزگاری لی وهرگرن واز بینن له و شتانه ی له پیش نه مه دا ده تانکرد.^۲

﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَّكُم بِهِ

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۵۳﴾

۱۰- فرماندان به گرته به ری پئی راست و پیگری له شوینکه وتنی ریگاکانی تر

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ﴾ نه مه یه پیگه ی راستی من، نیوه هر به و پیگه دا بپون و مه چنه سهر پیگای تر. عه لی کوپی نه بوته لحه نه لیت: له نیبنوعه بباسه وه له م نایه ته دا: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ مه چنه سهر پیگاکانی تر، نه کا له پیگای نه و دورتان بخه نه وه. له م نایه ته دا: ﴿أَنَّ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^۲ به رده وام بن له سهر نه م ناینه و نا کوک مه بن تییدا. وه له شیوه ی نه م نایه تانه دا کوتی: خودا فرمانی داوه به خاوه ن باوه پان که له ناو کومه لی موسولماناندا بن و دورکه ونه وه له دوبه ره کی و نا کوکی، ناگاداریشی

^۱ النساء (۱۳۵).

^۲ الطبری (۲۲۵/۱۲).

^۳ الشوری (۱۳).

کردون که گله پیشوکان به هوی دوباره کی و ناگوکیان له باره ی ئاینی خوداوه له ناو چون
 موجهیدو که سانی تریش هر وایان وتوه^۱، ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له عه بدوللای کوری
 مه سعوده وه (په زای خوای لیبی) نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هیلیکی راستی کیشا پاشان
 فرمووی: (نه مه ریگی راستی خودایه) پاشان چهند هیلیکی به لای راست و به لای چه پدا کیشاو
 فرمووی: (هیچ ریگایه له م ریگایانه نه مه گین شه ی تانی به سهریه وه یه خه لکی بو بانگ ده کات)،
 پاشان نه م ئایه ته ی خویند: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن
 سَبِيلِهِ﴾^۲ حاکمیش پیوایه تی کردوه نه لیت: سه نه ده کانی راستن. ^۳ ئیمامی نه حمه دو عه بدی کوری
 حومه ید پیوایه تیان کردوه، به لام وته که، وته ی ئیمامی نه حمه ده له جابیره وه نه لیت: له خزمه تی
 پیغه مبه ردا (ﷺ) دانیشتبوین، هیلیکی ئاوی له به رده می خویدا کیشاو فرمووی: (نه مه ریگی
 خودایه) دوو هیلی له لای راستیه وه دوو هیلیشی له لای چه پیه وه کیشاو فرمووی: (نه مه یش ریگی
 شه ی تانه) پاشان دهستی له سهر هیلی ناوه راست داناو نه م ئایه ته ی خویند: ﴿ذَٰلِكُمْ وَصَّكُم بِهِ
 لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾^۴ ئیمامی نه حمه دو ئیبنوماجه و به زار له کتیبی فرموده کانیاندا هیئاویانه^۵
 ئیبنوجهریر پیوایه تی کردوه که پیای و تی: به ئیبنومه سعود: ریگی راست کامه یه؟ وتی:
 موجه مبه د (ﷺ) که به جیی هیشتین له م سهریه وه بو لاکه ی تری له به هشتدایه، لای راستیه وه
 نه سپیکی تیژره و لای چه پیه وه نه سپیکی تیژره وه یه، له ویدا چهند پیای و ههر که سی به لایاندا چوو
 بانگی ده که ن، ههر که سی له و نه سپانه ی وهرگرت ده بیات بو ناو ناگر. وه ههر که سی سهر نه م ریگی
 گرت ده بیات بو به هشت. پاشان ئیبنومه سعود نه م ئایه ته ی خویند: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا
 فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ﴾^۶ ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه واسی
 کوری سه معانه وه له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) که فرموویه تی: (خودا نمونه ی ریگی راست
 دینیته وه ههر دوو لای نه و ریگی دوو دیواری هیه که چهند ده رگای تیدایه، به سهر ده رگاگانه وه

^۱ الطبري (۲۲۹/۱۲).^۲ الطبري (۲۲۹/۱۲/۱۲).^۳ أحمد (۴۶۵/۱)، فرموده یه کی باشه (جید).^۴ الحاکم (۳۱۸/۲)، فرموده یه کی باشه (جید).^۵ أحمد (۳۹۷/۳)، عبدُ ابنِ حمید (۳۴۵)، فرموده یه کی حه سه نه.^۶ ابنِ ماجه (۱۱)، حه سه نه.^۷ الطبري (۲۳۰/۱۲).

په رده ی ناسک هیه، وه له سهر دهرگای پیگا که بانگخوای بانگ دهکات نه ی خه لکینه وهرن بچنه ناو پیگه ی پاست پهرتو بلاو مه بن. بانگخوای تر له سهری نه و پیگه بانگ دهکات، نه گهر که سی بیه وی یه کی له و دهرگانه بکاته وه، ده لی: هاوار له تو نه یکه یته وه، نه گهر کردته وه لیی دهرناچی. پیگا که نیسلامه دوو دیواره که شی سنوره کانی خودایه، دهرگا کراوه کانییش قه ده غه کانی خودایه، نه م بانگخوازه له سهری پیگه که یه کتیبی خودایه، نه و بانگخوازه ش که له سهره وه ی نه و پیگه یه، ناموزگاری که ریکی خودایه له ناو دلی مه موو موسولمانیکدا^۱ تیرمیزی و نه سانی پیوایه تیان کردوه^۲، تیرمیزی نه لیت: فه رموده یه کی چاک و غریبه. له کوتایی نایه ته که ده خودای گهره نه فه رمویت:

﴿فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ نیه ههر به و پیگا بچن و مه چنه سهر پیگا کانی تر، نه و له پیگای نه و دورتان بخه نه وه، خوا نه وانه ی به نیه پاسپاردوه به لکو خوتان بیارینن بویه خودا پیگه که ی کردوه به یه ک پیگه، چونکه هه ق یه که، وه ههر بویه ش پیگا کانی تری کو کردوه ته وه له بهر پهرتو بلاوی و فره پیچکه بیان. وه ک خودای گهره له نایه تیکی تردا نه فه رمویت: ﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ لَهُمُ الظُّلُمَاتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

خَالِدُونَ﴾^۳ خودا دوستی کومه لی خاوه نباوه پانه و له ناو تاریکستانه وه ده یانبات به ره و پووناکی، دوستی خودانه ناسانیس ههر تاغوته، له پووناکی دهریان دینن، به ره و پووی تاریکستانیان به پی ده که ن، هاوه لی ناگرن و ههر تییدا ده میننه وه.

﴿ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُم بِلِقَاءِ

رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۵۱﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۵۲﴾

ستایش کردنی ته ورات و قورنان

که خودای گهره باسی قورنای کردو فه رموی: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ﴾ به دوایدا دیته سهر ستایشی ته ورات و نه و پیغه مبهری که پییدا په وانه کراوه و نه فه رمویت: ﴿ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ کتیبیشمان دا به موسا. زور جار که خودای مه زن باسی قورنان دهکات باسی ته وراتیشی

^۱ احمد (۱۸۳/۴)، فه رموده یه کی باشه (جید).

^۲ تحفة الاحوذی (۱۵۲/۸)، النسائی فی الکبری (۳۶۱/۶)، باشه (جید).

^۳ البقرة (۲۵۷).

له گه لدا دینی وهك ئەم ئایه ته كه ئەفرمویت: ﴿وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبْتُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابُ مُصَدِّقٍ لِّسَانًا عَرَبِيًّا﴾^۱ له پیش ئەمیش کتیبی موسا پیشه‌واو به‌زه‌یی بوو، ئەم قورئانه ئەوه‌یی به‌ راست زانیوه و به‌ زمانی عەرەبیه. وه هەر له‌م سوره‌ته‌دا خودای گه‌وره ئەفرمویت: ﴿قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعِلِّمْتُم مَّا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا ءَابَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ﴾^۲ ﴿وَهَذَا كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ﴾^۳ بلی: ئەی کسێ ئەو کتیبە‌ی ناردوه كه موسا هینای و پووناکی و شارە‌زایی بوو بۆ خە‌لکی؟ کتیبی كه‌ پەرە پەرە‌ی ده‌که‌ن و به‌شی که‌می نیشانی خە‌لکی ئە‌ده‌ن و به‌شی زۆری ده‌شارنه‌وه، به‌و کتیبه‌ چه‌ند شتتان پی‌ فیر کران نه‌ خۆتان و نه‌ باب و باپیرانتان نه‌تان ده‌زانی، بلی: هەر خودا ناردویه، تو ئیتر وازیان لی بی‌نه‌ با به‌گالته‌ کردنه‌وه خۆ خە‌ریک که‌ن، ئەم قورئانه‌شمان به‌ خە‌لات بۆ تو ناردوه. خودی گه‌وره له‌م ئایه‌تانه‌دا دیته‌ سه‌ر باسی بته‌رستان و ئەفرمویت: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ﴾^۴ به‌لام وه‌ختی ئەم پاستیه‌یان له‌لاین ئیمه‌وه بۆهات، وتیان: بۆچی ئەوه‌ی بۆ موسا هاتوه بۆ ئەم نه‌هات؟ وه ئەفرمویت: ﴿أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَفْرٍ﴾^۵ ئایا ئەوه‌ی كه‌ له‌ پیشدا به‌ موسا درا ئەمان حاشایان لی نه‌کرد؟ گو‌تیان: ئەمه‌ دو جادوون كه‌ پشتی به‌کتریان گرتوه و وتیشیان: ئیمه‌ بپوا به‌ هه‌مووی ناکه‌ین. واته‌: (بپوا به‌ قورئان و ته‌وراتیش ناکه‌ین) خودای گه‌وره باسی جنۆکه‌یش ده‌کات كه‌ له‌ باره‌ی قورئان و ته‌وراته‌وه قسه‌یان کردوه و وتویه: ﴿يَقَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ﴾^۶ ئەی هۆزو که‌سه‌کانمان به‌پاستی ئیمه‌ گویمان له‌ کتیبیک بوو كه‌ له‌ پاش موسا هاتوه ته‌ خواره‌وه کتیبه‌کانی پیش خۆی به‌ راست ده‌زانی خە‌لکی شارە‌زا ده‌کات بۆ پی‌ پاستی. پاشان خودای گه‌وره ئەفرمویت: ﴿تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ﴾ تا چاکه‌مان به‌رانبه‌ر ئەو که‌سه‌ كه‌ پی‌گای چاکه‌ی گرتوه ته‌ به‌ر، بی‌ که‌م و کوپی ته‌واو بی‌. واته‌: ئەو که‌سه‌ی كه‌ ئەو کتیبه‌مان پی‌ا

^۱ الاحقاف (۱۲).^۲ الانعام (۹۱-۹۲).^۳ القصص (۴۸).^۴ القصص (۴۸).^۵ الاحقاف (۳۰).

په وانه کرد هه موو شتیکی چاکمان بی که م و کوپی و به ته وای تیا باس کرد بوئی به پیی پیویستی
 به یامه که ی. وهك له ئایه تیکی تر دا هه رمویی تی: ﴿وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾^۱
 ده رباره ی هه ر کاریك له و ته ختانه دا هه موو شتمان بو نووسی ﴿عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ﴾ له پاداشتی نه و
 کاره چاکه ی و گوپرایه لی و به جیهینانی هه رمانه کانمان. وهك نه م ئایه ته که نه هه رمویتی: ﴿هَلْ جَزَاءُ
 الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ﴾^۲ ئایا پاداشتی چاکه هه ر چاکه نیه؟ وه نه م ئایه ته که نه هه رمویتی: ﴿وَإِذْ
 ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾^۳ نه وسا خودا به چند وشه ئیبراهیمی تاقی
 کرده وه که نه ویش به جیی هیئان. هه رمویی ده تکم به پییه ری خه لکی دنیا. وه نه م ئایه ته ویش که
 نه هه رمویتی: ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾^۴ له وانیشدا
 چند که سیکمان کرده رشیه ر، که هه ر به هه رمانی خومان پینمایی خه لکی بکه ن، چونکه توانای
 خوراکریان تیدا بوو، به ته وای باوه پیشیان به نیشانه کانمان هیئا بوو، پاشان لییره دا نه هه رمویتی:
 ﴿وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾ وه پوون که ره وه ی هه موو شتیکی بی و
 بیته هوی نیشانندان و به زهیی خوا، به لکو به دیداری په روه رده یان بپوا بکه ن. لییره دا خودای که وره
 ستایشی ته ورات ده کات که په وانه ی کرده بو مووسا (سه لامی خوای لییی) پاشان دیته سه ر ستایشی
 قورئانی پیروژ نه هه رمویتی: ﴿وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ نه م کتیبه
 پیروژو پر له پیته شمان ناردوه ته خوار، هه مووتان په پیره وی له و بکه ن و ترستان له خوا هه بی، به لکو
 به زهیی پیاندا بیته وه. خودای مه زن داوا له خه لکی ده کات که شوین قورئان که ون و هانی عه بده کانی
 نه دات که بچن لیی وردبنه وه و کاری پی بکه ن و بانگی خه لکی بو بکه ن و وه به پیت و به ره که ت وه سفی
 ده کات بو نه و که سانه ی شوینی ده که ون و کاری پی ده که ن له دنیا و له پوژی قیامه تدا چونکه قورئان
 په یوه ندی بته وی خودایه له که ل عه بده کانیدا.

^۱ الاعراف (۱۴۵).^۲ الرحمن (۶۰).^۳ البقرة (۱۲۴).^۴ السجدة (۲۴).

﴿أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَفِيلِينَ﴾ (۱۵۶) أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿۱۵۷﴾

قورئان به لکھی خودایه به سهر خه لکھوه

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَفِيلِينَ﴾ نه چن بلین کتیب هر بؤ دوو کومه لی بهر له ئیمه هاتوته خواره وه و ئیمه هیچ ناگامان له زانستی نه وان نه بوه. نیبنوچه ریر نه لیت: واته: ئیمه نه م کتیبه مان نارد ه خواره وه تا نه لین: ﴿إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا﴾ وهك نه م ئایه تهیش که نه فه رمویت: ﴿وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^۱ نه گهر له بهر نه وه نه بوايه کاتی به هوی کرداره کانیا نه وه تووشی به لایه بن، بلین: په روه ردگارمان تو بؤچی پیغه مبه ریکت بؤ نه ناردين، تا په پیره وی له نیشانه کانی تو بکهین و له ریزی باوه پداران بین.^۲ ﴿عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا﴾ بؤ دوو کومه لی پیش له ئیمه. علی کوری نه بوت له نه لیت: له نیبنوچه بباسه وه مه به ست پی گاورو جووله که یه.^۳ موجهیدو سوودی و قه تادهش هر وایان وتوه.^۴ ﴿وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَفِيلِينَ﴾ ئیمه هیچ ناگامان له زانستی نه وان نه بوه. واته: ئیمه له قسه ی نه وانه تی نه ده گیشتن، چونکه نه وانه به زمانی ئیمه نه نه دوان، سه رقالی ئیشی خومان بوین و نه مان ده زانی نه وان خه ریکی چین. وه نه فه رمویت: ﴿أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ﴾ یاخو بلین: نه گهر ئیمه ش وهك نه وان کتیبمان بؤ بهاتایه، دیاره شاره زایمان له وان زیاتر ده بوو. واته: بیانویان براوه و ناتوانن هیچ بلین. وهك نه م ئایه ته خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ﴾^۵ به توندی سویندیان ده خوارد که: سویند به خوا، نه گهر ئیمه ترسینه ریك له لایه ن خوداوه بیته لامان، زیاتر له هر

^۱ القصص (۴۷).^۲ الطبری (۲۳۹/۱۲).^۳ الطبری (۲۴۰/۱۲).^۴ الطبری (۲۴۱/۱۲).^۵ فاطر (۴۲).

کۆمه ئیکی تر پێگەی خودا دەگرینه بەر. بۆیە خودای گەورە لێردا ئەفەرمویت: ﴿فَقَدْ جَاءَكُمْ
 بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ﴾ ئەوا ئیستا لەلایەن پەروەردگارتانەوە بەلگەیەکێ زۆر ئاشکراو
 شارەزایی و بەزەبیتان بۆ هاتووە. واتە: ئەوەتا لەلایەن خوداوە لەسەر زمانی موحمەد کە
 پێغەمبەرێکی عەرەبە (ﷺ) قورئانی پیرۆزتەن بۆ هاتووە، باسی حەلال و حەرامی تێدا کراوە و شارەزاییە
 بۆ دڵەکان و بەزەبی خودایشە بۆ ئەو عەبدانەی کە شوێنی دەکەون و فرمانەکانی بەجێ دێنن. پاشان
 خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ
 آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ﴾ ئایا دەبێ کێ لەو کەسە ستمکارتر بێ کە بە نیشانەکانی
 خوا بپروا ناکات لە فرمانەکانی خۆی لاندە؟ ئەو کەسانە لەم کتێبە خۆیان لاندە و بە نیشانەکانی
 باوەڕ ناکەن زۆر بە توندی سزایان دەدەین لەسەر ئەو لاندەیان. سوودی ئەلی: هەرکەسێ بەهەرە
 وەرەگرێ لەوێ کە پێغەمبەر (ﷺ) هیناویەتی و شوێنی نەکەوێ و واز لە بێبەستی نەهێنێ لە
 نیشانەکانی خودا خۆی لابادات و خەلکیش لە پێگە لابادات و بێتە لەمپەریش لە پێگەیدا تووشی سزای
 زۆر سەخت و گران دەبێ بەو کارە. ئیبنوعەبباس و موحامید و قەتادە ئەلین: ﴿وَصَدَفَ عَنْهَا﴾ واتە:
 بێستی تێ بکات.

﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا

يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَتُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامِنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَتِهَا خَيْرًا قُلِ انْظُرُوا إِنَّا مُنْظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

خوێنەناسان چاوەنوازی قیامەت یان نیشانەکانی دەکەن

خودای گەورە هەپەشە لەو کەسانە دەکات کە بپروایان بێی نیە و دژایەتی پێغەمبەرەکی دەکەن و
 نیشانەکانی بە راست نازانن و بونەتە لەمپەر لە پێگەیدا ئەفەرمویت: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ
 الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَتُهَا﴾ ئایا ئەوان
 چاوەنوازی چ شتێک دەکەن جگە لەو کە فریشتەیان بێتە لا، یان پەروەردگاری تۆ (خۆی) بێتە لایان،
 یان هەندێ لە نیشانەکانی پەروەردگاری تۆیان بۆ بێ؟ ئەو پۆژە کە ئەم جوێ نیشانە بێتە لایان
 بپروایان بەهەریان بۆ نادات. بێگومان هەندێ نیشانە لە نیشانەکانی پۆژی قیامەت لە پیش هاتنی
 پۆژی قیامەت دێت بەلام کاتی ئەو خەلکە ئەو نیشانانەیان بینی بپروایان هیچ سودێکیان بێ
 ناگەیهنێ وەک بوخاری پێوایەتی کردووە لە ئەبوەرەیرەو (پەزای خۆی لێبێ) لە تەفسیری ئەم
 ئایەتە دائەلێت: پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (قیامەت هەلناسی تا خۆر لە خۆرئاواوە هەلدێت،

کاتی خەلکی بینیان هەرچی له سهریه تی (له سه زه مینه) برپای هیئاوه) نه وه نه و کاته یه ﴿لَا يَنْفَعُ
 نَفْسًا اِيمَنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ﴾^۱ هەرکەسی له پێشدا برپای نه هیئابی، برپا هیئان به هره یان بۆ
 نادات. ئیبنو جەریر پێوایه تی کردوه له نه بو هوره یره وه نه لیت: پێغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموویه تی:
 (کاتی سی (نیشانه) ده رکەوت هیچ که سی باوه په که ی سوودی پی ناگه یه نی، که پێشتر برپای
 نه هیئابی، یان هیچ خێرو چاکه یه کی نه کردی له گەل باوه په که یدا. هه لاتنی خۆر له خۆرئاوا وه
 جه جال و گیانه وه ره که ی زه مین (دابة الارض))^۲ ئیمامی نه حمه دیش پێوایه تی کردوه به لام نه م
 دوو که لیشی له گه لدا یه.^۳ دیسان ئیمامی نه حمه د پێوایه تی کردوه له عه مری کوپی جه ریره وه نه لیت:
 سی که س له موسو لمانان له مه دینه له لای مه روان دانیشتبوون، گوئیان لی بوو که مه روان باسی سی
 نیشانه ی ده کردو ده یوت: یه که م نیشانه جه جاله، وتی: هه لسان و چوون بۆ لای عه بدوللای کوپی
 عه مر، نه وه ی بیستبو یان له مه روان له باره ی نه و نیشانانه وه بۆ یان گێرپایه وه. (نه میش) وتی: مه روان
 هیچ شتیکی نه وتوه، من له به رم بووه له پێغه مبه ری خودا وه (ﷺ) نه یفه رموو: (یه کی له نیشانه کان
 که ده رده که وی هه لاتنی خۆره له خۆرئاوا وه، هاتنه ده ری گیانه وه ره که ی زه مین له چێشته نگا ودا.
 هه رکامیان پێش نه وه یان بوو، نه وی تریشی به دوا دا دی). پاشان عه بدوللا وتی: (که خه ریکی
 خویندنه وه ی کتیب بوو) وا ده زانم ده رکەوتنی خۆر له خۆرئاوا وه یه که میانه. چونکه خۆر هه رکاتی
 ئاوابوایه ده چووه ژێری ته خت (العرش) سوژده یه کی ده بردو ئیزنی ده خواست بۆ گه رانه وه، ئیزن
 نه درا که بگه رپته وه، تا کاتی که خودا فه رمان نه دا که له خۆرئاوا وه هه لبی، نه و کاره ده کات که
 کردویه تی، ده چیته ژێری ته خت (العرش) سوژده یه ک ده بات و ئیزن ده خوازی بۆ گه رانه وه، هیچ
 وه لامیکی نادریته وه، هه تا ماوه یه ک له شه و ده روا که خوا مه یلی لیبی برپا، ئیتر ده زانی نه گه ر ئیزن
 بخوازی بۆ گه رانه وه فریای هه لاتن نا که وی، ده لیت: په روه ردگارم! خۆر هه لات زۆر دووره (من لی
 بالناس) چی بکه م به و خه لکه، تا کاتی که ئاسۆ وه ک باز نه یه کی لیدی داوای ئیزن ده کات بۆ گه رانه وه،
 پی ده وتی: له شوینی خۆتدا هه لبی. له شوینی خۆیدا هه لبات به سه ز خه لکدا له خۆرئاوا یه. پاشان
 عه بدوللا نه م ئایه ته ی خویند: ﴿لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ﴾^۴ موسلیم و نه بودا وودو

^۱ فتح الباری (۱۴۷/۸).^۲ الطبری (۲۶۵/۱۲).^۳ أحمد (۴۴۵/۲)، فه رمووده یه کی سه حیحه.^۴ أحمد (۲۰۱/۲)، سه حیحه.

ئیبینوماجهیش له کتیبه کانیاندا هیئاویانه.^۱ ئهم ئایه ته که خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَتُهَا لَئِنْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ﴾ هه رکه سی له پیشدا برپای نه هیئابی برپا هیئان هیج سودیکی بوی نیه. واته: نه گهر خوانه ناس له و پۆژدها برپای هیئا لئی وهرناگیری به لام نه گهر برپادار بوبی له پیش نه وه داو ئاکار چاک بوبی نه وه خیرو بیژیکی زۆر گه وره یه بوی. خو نه گهر چاکه کار نه بوبی له و کاته دا تهوبه بکات، تهوبه که ی لی وهرناگیری وه ک فهرمووده کان له پیشدا ئاماژه یان پیکردوه. وه خودای گه وره ش لیږدها نه فهرمویت: ﴿أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَنِهَا خَيْرًا﴾ یان ئاکاری چاکی نه بوبی له پیشدا، له و پۆژدها هیج کاریکی چاکی لی وهرناگیری. نه فهرمویت: ﴿قُلِ أَنْظِرُوا إِنَّا مُنْظِرُونَ﴾ بلی: ئیوه چاوه تۆر بن نه وای ئیمهش چاوه تۆرین. ئهمه هه ره شه یه کی زۆر تونده له و خوانه ناسانه ی که برپا هیئان و تهوبه کردن دوا ده خه ن بۆ پۆژی که تهوبه کردنیان هیج سودیکی نیه بویان. ئهم وهرنه گرتنی باوه پو تهوبه یه له و کاته وه دهست پیده کات که خۆر له خۆرئاوا وه هه لدی و پۆژی قیامهت و نیشانه کانی نزیک بوته وه و ده رکه وتوه. وه ک خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرُهُمْ﴾^۲ ئایا نه وان چاوه تۆرین کتوپر ئیسته قیامه تیان به سهردا بی؟ وای ئیساتا نیشانه کانی پهیدا بووه، که پۆژی قیامه تیان به سهردا هات، ئیتر که ی بیر ده که نه وه. وه نه فهرمویت: ﴿فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ﴾^(۸۴) فلم یك ینفعهم ایمنهم لما رأوا بأسنا^۳ کاتی بینیان به لای ئیمه یان هاته سهر، ده لئین: برپامان به خودای تاك و ته نیا هه یه، له و شتانه ی که ده مانگوت شه ریکی خودا حاشا ده که یین. پاش بینینی سزای ئیمه برپا هیئانیان هیج قازانجی پی نه که یاندن.

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا

يَفْعَلُونَ﴾^(۱۵۹)

زهم و گله یی له ناکوکی

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ نه و که سانه ی ئاینه که یان به شی به شی کردوه و ده سته ی لی کتر

^۱ مسلم (۲۲۶۰/۴)، ابوداود (۴۹۰/۴)، ابن ماجه (۱۳۵۲/۲).

^۲ محمد (۱۸).

^۳ غافر (۸۴-۸۵).

جیاوازیان پیکهینهوه، تو له هیچ شتییدا له وان نیت. بیگومان کاری نه وان ده که پیتته وه بۆ لای خودا. له دوایدا ناگاداریان ده کاته وه له و کرده وهی کردویانه. قه تاده و مواهیدو زه حاک و سوودی نه لئین: نه م ئایه ته له سهر گاوردو جووله که کان هاتوه ته خوار، عه وفی وتی له ئیبنوعه بیاسه وه له م ئایه ته دا:

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا﴾ چونکه گاوردو جووله که له پیش هاتنی پیغه مبهردا (ﷺ) ناکوکی

که وتبوه نیوانیان، کاتی که پیغه مبهردا (ﷺ) په وانه کرا نه م ئایه ته ی بۆ هاته خوار: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا

دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ﴾^۱ ناشکرایه نه م ئایه ته هه موو که سی ده گریته وه که دزایه تی

تاینی خودای کردبی و جیاوازی تیدا دروست کردبی، بیگومان خودا پیغه مبهردی خوی نارد و پینمایی و

تاینی راستیشی له که لدا نارد، تا به سهر هه موو دینییدا زالی بکات، یه ک به رنامه ی هه یه و هیچ

جیاوازی و ناکوکیه کی تیدا نیه، هه رکه سی ناکوکی تیدا کرد ﴿وَكَانُوا شِيعًا﴾ ده سته ی جیا جیای لی

دروست کرد، وه ک نه و خه لکه گومراو ئاره زوو په رستانه ی که ئاینه کانیا ن به شی به شی کردبوو به

ئاره زوی خویان. خودای که وره پیغه مبهرده که ی به دور گرتوه له وهی نه وانه کردویانه و خه ریکی بوون،

نه م ئایه ته که لیته دا هاتوه، وه ک نه م ئایه ته وایه که نه فه رمویت: ﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ

نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^۲

پیکه یه کی له دینداری بۆ ئیوه داناوه که پرایسپارد نووحیش هه ر له سهر نه و پیکه بپوا، هه ر نه مه شمان

به فه رمان به تو پاگه یاند که به ئیبراهیم و موسا و عیسا شمان پاده سنپارد. که هه ر له سهر نه م دینه

بن و جیاوازی تیدا مه که ن. وه له م فه رمووده یه دا هاتوه: (ئیمه کومه لی پیغه مبهردان کوپی نه ک باوکن و

دایکیان جیایه و ئاینیان یه که)، ئا نه وه پیکای راسته که پیغه مبهردان پیی هاتوون که بریتیه له

خواپه رستی و شه ریک دانه نا بۆی و پابه ند بوون به په یامی نه و پیغه مبهرده (ﷺ) که دواين پیغه مبهرده.

هه رچی پیچه وانه ی نه وه بی گومرای و نه فامی و ئاره زوو بازیه. که پیغه مبهردان لییه وه دوورن، وه ک

خودای که وره نه فه رمویت: ﴿لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ تو له

هیچ شتییدا له وان نیت، بیگومان کاری نه وان ده که پیتته وه بۆ لای خودا له دوایدا ناگاداریان ده کاته وه

له و کرده وهی که کردویانه. نه م ئایه ته وه ک نه و ئایه ته وایه که خودای که وره نه فه رمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ

^۱ الطبری (۱۲/۲۶۹-۲۷۰).

^۲ الطبری (۱۲/۲۶۹).

^۳ الشوری (۱۳).

^۴ فتح الباری (۶/۵۵۰).

ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِغِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ

الْقِيَمَةِ^۱ ئەوانەى بپروایان هینا و ئەوانەى جووله‌كه و سوویبی و مەسیحی و مەجووسی و ئەو كه سانه‌ش شه‌ريك بۆ خودا داده‌نین، دیاره خودا له پۆژی قیامه‌تدا بپیار ئەدات له نیتوانیاندا (له یه‌كتری جیایان ده‌كاته‌وه).

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾^(۱۶۰)

یه‌ك چاكه به ده نه‌وه‌نده، یه‌ك خراپه‌یش به نه‌ندازه‌ی خۆی پاداشت و مرده‌گرێ؛

خودای گه‌وره نه‌فرمویت: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ هه‌ركه‌سێك چاكه‌یه‌ك بكات، ده نه‌وه‌نده‌ی چاكه‌ی له‌گه‌ل ده‌كرێته‌وه، كه‌سێكیش خراپه‌ بكات، به نه‌ندازه خراپه‌كه‌ی سزا نه‌دری و كه‌س ناهه‌قی لی ناكری. ئەم ئایه‌ته ته‌فسیری نه‌و ئایه‌ته‌یه كه به كورتی هاتوه خودای گه‌وره نه‌فرمویت: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا﴾^۲ هه‌ركه‌سێ چاكه‌یه‌ك بكات، له‌وه چاكتر چاكه‌ی له‌گه‌ل ده‌كرێته‌وه. چه‌ندین فرمووده هاتوه كه ماناكه‌یان وه‌ك مانای ئەم ئایه‌ته وایه. ئیمامی نه‌حمه‌د پڕوایه‌تی كردوه له ئیبنوعه‌بباسه‌وه (په‌زای خوایان لی‌بی) كه پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فرموویه‌تی له‌و فرمودانه‌وه كه له‌لاین خودای گه‌وره‌وه ده‌یگیرێته‌وه: (بێگومان په‌روه‌ردگاری گه‌وره‌تان زۆر به‌ به‌زه‌یه‌یه، كه‌سێ بیه‌وی چاكه‌یه‌ك بكات و نه‌یكرد، چاكه‌یه‌کی بۆ نووسراوه، خۆ نه‌گه‌ر كردی ده‌ چاكه‌ی بۆ نووسراوه تا حه‌وت سه‌د چاكه تا چه‌ند جاری زۆرت‌ریش، وه هه‌ركه‌سێ بیه‌وی خراپه‌یه‌ك بكات، نه‌گه‌ر نه‌یكرد، چاكه‌یه‌کی بۆ نووسراوه، خۆ نه‌گه‌ر خراپه‌كه‌ی كرد، یه‌ك خراپه‌ی بۆ نووسراوه یان خودای گه‌وره بۆی ده‌سپێته‌وه، له‌لای خودا هیچ كه‌سێ به‌ هه‌لاك ناچێ، مه‌گه‌ر كه‌سێ خۆی خۆی به‌ هه‌لاك ببات)^۳، بوخاری و موسلیم و نه‌سائیش پڕوایه‌تیان كردوه^۴ دیسان ئیمامی نه‌حمه‌د پڕوایه‌تی كردوه له نه‌بوزه‌په‌وه (په‌زای خوای لی‌بی) وتی: پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فرموویه‌تی: (خودای گه‌وره نه‌فرمویت: هه‌ركه‌سێ کاریکی چاکی كردبێ ده نه‌وه‌نده‌ی ده‌دریتی و زیات‌ریش، وه هه‌ركه‌سێ کاریکی خراپێ كردبێ سزاكه‌ی به‌ وێنه‌ی نه‌و خراپه‌یه كه كردویه‌تی یان لی‌ی بو‌راوه. وه كه‌سێ به‌ پڕی زه‌وی تاوانی كردبێ، پاشان پێم گه‌یشت له هیچ شتی‌كدا شه‌ریکی

^۱ الحج (۱۷).

^۲ النمل (۸۹).

^۳ أحمد (۲۷۹/۱)، فرمووده‌یه‌کی سه‌حیحه.

^۴ فتح الباری (۳۳۱/۱)، مسلم (۱۱۸/۱)، النسائی فی الکبری (۳۹۶/۴).

بۆ دانەنابم، بە وینەى ئەوە لێى خوش دەبم، ھەركەسى بستی لیم نزیك ببیتەو بەالى لێى نزیك دەبمەو، ھەركەسى بالی لیم نزیك ببیتەو شا بالی لیم نزیك دەبمەو. ھەركەسى بە پۆشتن ھاتە لام بە پەوت (ھەروەلە) دەچمە لای^۱، موسلیفیش پیوایەتی کردو^۲ بزانه ئەوانەى كە واز لە خراپە دەھێنن و نایكەن دەكرین بە سى بەشەو: جارى وا ھەى ئەو كەسە لەبەر خوا وازی لى دیتى، ئەمە چاكەى كى بۆ دەنوسرى لەسەر وازھێنانى لەو خراپە لەبەر پەزای خوا، ئەمە بە کردەو و نیازە بۆیە لە فەرموودەدا ھاتو كە چاكەى كى بۆ دەنوسرى وەك لە ھەندى فەرموودەى سەحیحدا ھاتو ئەفەرمویت: بێگومان ئەو كەسە وازی ھێناو لەبەر من، واتە: لەبەر پەزای من. بەشى دووھەم: جارى وا ھەى وازی لەو خراپە ھێناو لەبەر ئەوەى لە بیرى چووتەو و ھۆشى بەلای ئەو خراپەو نەماو، ئەو نە بۆى دەنوسرى بە چاكە و نە خراپەیشى لەسەر دەنوسرى. چونكە نە نیازی چاكەى بوو و نە خراپەیشى کردو. جارى واش ھەى، لەبەر تەمەلى و لاوازی و بى ھیزی وازی ھێناو، دواى ھەول و كۆششێكى زۆر گەران بە دواى ئەو شتانەدا كە نزیكى دەكەنەو لەو خراپە. ئەمە وەك ئەو كەسە وایە كە خراپەكەى كردبى. وەك لەم فەرموودە سەحیحەدا ھاتو لە پیغەمبەرەو (ﷺ) كە فەرموویەتی: (ئەگەر دوو موسولمان بە شمشیر بەرانبەر یەك وەستان (دایان لە یەكترى) بكۆژو كۆژاو ھەردووکیان دەچنە ناو ئاگر)، وتیان: ئەى پیغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەوا بكۆژەكە ھەقى ناو ئاگرى ھەى، ئەى كۆژاوەكە بۆچی؟ فەرمووی: (بێگومان ئەویش سوور بوو لەسەر كوشتنى ھاو لەكەى).^۳ تەبەرانی پیوایەتی کردو لە ئەبومالیكى ئەشعەریەو گوتى: پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (نوێژى ھەینی دەبیتە كەفارەتى گوناھى ئەو پۆژانە كە لە نێوانى خۆى و ئەو ھەینیەى كە بە دوایدا دیت و زیاد كردنى سى پۆژیش، چونكە خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾^۴ لە ئەبوزەپەرە (پەزای خۆى لیبى) وتى: پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (ھەركەسى سى پۆژوى لە ھەموو مانگی گرتبى، ئەو ھەموو سالەكەى گرتو) ئیمامى ئەحمەد و نەسائی و ئیبنوماجە و تیرمیزی پیوایەتیان کردو، تیرمیزی ئەمەى بۆ زیاد کردو: (بۆ پشتگیری ئەو خودا ئەم ئایەتەى لە قورئاندا پەوانە کردو: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾^۵ یەك پۆژ بە دە پۆژ، پاشان گوتویەتی: ئەم فەرموودە، فەرموودەى كى چاكە^۶ فەرموودە لەم بارەىو ئیجگار زۆرە، ئەوەى لیژەدا باس كرا بەسیتی.

^۱ أحمد (۱۵۳/۵)، فەرموودەى كى سەحیحە.

^۲ مسلم (۲۰۶۸/۴).

^۳ البخاري (۷۰۸۳/۶۷۷۵/۳۱).

^۴ الطبراني (۲۹۸/۳).

^۵ أحمد (۱۶۶/۴)، تحفة الاحوذى (۴۷۰/۳)، النسائي (۲۱۸/۴)، ابن ماجه (۵۴۵/۱)، فەرموودەى كى سەھە.

﴿قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (۱۶۱) ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (۱۶۲) لَا شَرِيكَ لَهُ، وَيَذَلِكَ أَمْرُتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿﴾ (۱۶۳)
 هه ر ئیسلام راسته ر ښه

خودای که وره نه فەرمویت: ﴿قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ نه ی موحه مەد (ﷺ) بلی: په روه ردگاری خۆم، خستومیه ته سه ر راسته ږیگه، سه ر دینی که پایه داره، ناینی نه و ئیبراهیمه وا له ناهق لایداوه هه رگیز هیچ شه ریککی بو خوا بریار نه داوه. خودای که وره فەرمان ده کات به پیغه مبه ره کی (ﷺ) که که وره ی هه موو پیغه مبه رانه که باسی نه و به هرانه بکات که خودا پیی داوه له شاره زا کردنی بو سه ر نه و ږیگه راسته ی که هیچ لارو ختیجه کی تیډا نیه، پایه داره و به رده وامه و ناینی نه و ئیبراهیمه یه وا له ناهق لایداوه هه رگیز هیچ شه ریککی بو خوا دانه ناوه، نه م نایه ته، وه ک نه م نایه تانه وایه که خودای مه زن نه فەرمویت: ﴿وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ﴾^۱ چ که سیکی وا هه یه ناینی ئیبراهیم بخاته لاره. مه گه ر (که سی) هه ر خوی که وج بکات. وه نه فەرمویت: ﴿وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ﴾^۲ به و شیوه (که پیویسته) بچه غه زا له ږیی خودا، نه و هه ر خوی ئیوه ی هه لېزاردوه، له م ناینه شدا تووشی نار هه تی نه کردون هه ر ناینی ئیبراهیمی باوکتانه. وه نه فەرمویت: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (۱۶۰) شاکراً لَا نَعْمَهُ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿﴾ (۱۶۱) وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّا فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿﴾ (۱۶۲) ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾^۳ ئیبراهیم پیشه وایه کی به ره و هه ق پوشتبوو، به ر فەرمانی خودا بو، نه له ږیزی نه وانه بوو که شه ریک بو خودا داده نین، چاکه ی خودای له به رچاو بو، خواش بو خوی هه لېزاردو شاره زای ږیگه ی راستی کرد. له دنیا به هره مان دایه و له و دنیا ش له پیاو چاکانه. پاشان به تو مان ږا که یاند نه ی موحه مەد (ﷺ) که په ږړه وی ناینی ئیبراهیمی به ره و هه ق پوشتوو به، نه و شوینکه وته ی نه وانه نه بوو که شه ریک بو خوا داده نین. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پیویسته نه کراوه له سه ری که شوینی ناینی ئیبراهیم بکه وی، له به ر نه وه ی که

^۱ البقرة (۱۳۰).^۲ الحج (۷۸).^۳ النحل (۱۲۰-۱۲۳).

ئىبراهيم له و ته و اوتره تئيداو به و كارە هەلساوه زۆر به چاكى و بۆى ته و او كراوه به شىوه يەكى و هەما كه ههچ كهسى پيش له و، نه و كارەى به ته و اوى به جى نه ههناوه. له بهر نه مهى كه موحه مەد (ﷺ) دواين پيغه مبه ره و، به پيژترين مندالى ئاده مه به گشتى و خاوه نى نه و پله و پايه سوپاسكراوه يه (المقام المحمود) كه خه لكى ئاره زوى ده كه ن تا ئىبراهيمى خه ليليش (سه لامى خواى لىبى). ئيمامى نه حمەد وتى: يەزید بۆى گێراينه وه، موحه مەدى كورپى ئيسحاق هه والى داينى له داوودى كورپى حوسه ينه وه له ئيبنوعه بباسه وه (په زاي خويان لىبى) وتى: وتيان به پيغه مبه رى خودا (ﷺ) كام ناين له لای خودای گه و ره خو شه ويستتره؟ فه رموى: (تائينى ئيسلامه كه تائينى لىبورده (الحنيفية البسمحة)).^۱

فه رمان كردن به پاكى و دلسۆزى

خودای گه و ره نه فه رمويت: ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسْكِ وَمَعَائِي وَمَا بِكَ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ (۱۳۳) لَا شَرِيكَ لَهٗ. بلى: من نوێژ كردن و پيكه ينانى پيوشوئى حەج كردن و ژين و مه رگم بۆ خودايه، كه په روه رنده ي دنيا هه ر خو يه تى، ههچ شه ريكى نيه، فه رمانى وا به من داوه. خودای گه و ره فه رمانى داوه به پيغه مبه ر (ﷺ) كه نه و بته رستانه ي غه يره ز خودا ده په رستن وه ئاژەل سه رده برشن به ناوى بيچگه له خوا بلى كه نه و دژى نه وانه له و كارەدا ده يكه ن. نوێژ كردنى هه ر بۆ خودايه و سه رپرينيشى هه ر بۆ نه وه ههچ شه ريكى نيه نه م ئايه ته وه ك نه و ئايه ته وايه كه نه فه رمويت: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾^۲ سا تو نه ي موحه مەد (ﷺ) هه ر بۆ په روه ردگارى خۆت نوێژو قوربانى بكه. واته: به دلسۆزیه وه نوێژو قوربانیه كه ت بكه، نه وه بوو موشرى كه كان بتيان ده په رست و قوربانيان بۆ ده كردن. خودای گه و ره فه رمانى دا كه دژايه تيان بكه ن و نه وه ي نه وانه خه ريكن نه مان نه يكه ن و به پيچه وانه ي نه وانه وه به پاكى و به دلسۆزى و لىبرانى ته و اوه پوو بكه نه خودای گه و ره. مواهيد نه لىت: ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسْكِ﴾ (النسك) واته: سه رپرين (قوربانى) له حەج و عه مرەدا. ئيبنو نه بى حاتم پيوايه تى كردوه له جابيرى كورپى عه بدوللا وه نه لىت: پيغه مبه رى خودا (ﷺ) به دوو به ران قوربانى كرد له جه ژنى قورباندا، كاتى كه سه رى ده برين نه يفه رموو: (پووى خۆم كرده نه و كه وسه ي كه ئاسمانه كان و زه ميني وه دى هه ناوه (به پاكى و دلسۆزى) به ره و هه ق ده پۆم، وه من له بته رستان نيم و نوێژو قوربانى كردن و ژين و

^۱ أحمد (۲۳۶/۱)، فه رموده يەكى حەسە نه.

^۲ الكوثر (۵).

مه رگم بۆ خودايه پهره ردگاري دنيا هر خويه تي، هيچ شهريكي نيه وا فرمان به من دراوه، وه من يه كه م كه سم له پيزي موسولماناندا).^۱

نايني گشت پيغه مبه ران ته نيا ئيسلام بووه

خوداي گه وره نه فرمويت: ﴿وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾ نه ي موحه ممه د(ﷺ) بلي: من له پيزي يه كه مم له موسولماناندا. قه تاده نه ليت: واته: من له پيزي يه كه مم له م نوممه ته دا، وهك له پيشيشدا خوداي گه وره فرمويه تي كه گشت پيغه مبه راني به ر له پيغه مبه ر(ﷺ) بانگه وازه كه يان بۆ ئيسلام بووه كه سه رچاوه كه ي په رستني خودايه به ته نيا و شهريك دانه نانه بۆي. وهك نه فرمويت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾^۲ به ر له توش ئيمه هر پيغه مبه ريگمان نارد، پامان سپارد، كه: هيچ په رستراويك بيگكه له من نيه و هر ته نيا من په رستن. وه خوداي گه وره باسي نوح پيغه مبه رمان بۆ دهكات كه به گه له كه ي دهلي: ﴿فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَآمَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾^۳ نه گه ر پشتم لي مه لكه ن من داواي هيچ پاداشتيكم لي نه كردون، پاداشتم له لاي خودايه، فرمانم پيكراره من له موسولمانان بم. وه نه فرمويت: ﴿وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾^۴ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣٠﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَبْنَى إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾^۵ كيي وا مه يه كه واز له نايني ئيبراهيم بيني؟ جا مه گه ر هر خوي گه وچ بكات. ئيمه نه ومان له م دنيا مه لئزاردوه و له و دنياشدا وا له پيزي پياوچاكاندا. وه ختي په روه رنده ت پي و ت: وه ره خو به من بسپيره وتي: وا خوم دايه دهستي په روه ردگاري مه موو دنيا. ئيبراهيم به كوره كاني و به يه عقوبيشي راي سپارد: كوره كانم خوا نه م ناينه ي بۆ ئيوه مه لئزاردوه، به موسولماني نه بي مه من. يوسف (سه لامي خواي ليبي) ده فرموي: ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَكُوتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

^۱ الحاكم (۴۶۷/۲).

^۲ الطبري (۲۸۵/۱۲).

^۳ الانبياء (۲۵).

^۴ يونس (۷۲).

^۵ البقرة (۱۳۰-۱۳۲).

تَوْفَنِي مُسْلِمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١﴾ نهي په روه ردگارم له م ولاته تو ده سته لاتت پيداوم و فيرت كردم
چون خه ونه كان ليكده مه وه، وه ديهينه ري ناسمانه كان و زه ميني؟، له سر برپوي ته واو به خوت بم
مړينه و بمگه يه نه وه به پياوچاكان. خوداي گه وره نه فهرمويت: ﴿ وَقَالَ مُوسَى يَقَوْمُ إِن كُنْتُمْ ءَامِنُمْ بِاللّٰهِ
فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَحْنَا

بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ موسا به گه له كه ي خوي وت: گه له كه م نه گه ر باوه رتان به خودا هه يه و
ملكه چي فهرماني نه ون، سا پشتتان هه ر به و ببه ستن. وتيان: خومان به خوا سپارد، نهي
په روه ردگاري هه موومان، مه مانخه ره به ر نازارو نه شكه نجه ي گروي سته مكاران. به به زه يي خوت
پزگارمان كه له گروي خوانه ناسان. وه نه فهرمويت: ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا
النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ ﴿٣﴾ نيمه كه نه م ته وراته مان ناردوه ته
خوار، پووناكي و پښيشانداني تيډايه، نه م پيغه مبه رانه حوكميان پيكره كه موسولمان و ملكه چ بوون، بو
نه وانه ي كه جووله كه بوون هه روه ها زانا خواناسه كان و زانا شهرع زاناكانيش حوكميان پي ده كرد. وه
نه فهرمويت: ﴿ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ ءَامِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا ءَامِنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٤﴾
نه و كاته شي من (به ئيشاره تي تاييه تي خوم) هه واريه كانم تيگه ياند، ده بي برپواتان به من هه بي و به
پيغه مبه ره كه ي منيش هه ر برپواتان هه بي، وتيان: خوايه تو شايت به، كه برپوامان پي هيڼاي و هه ر
ملكه چي فهرماني توين. خوداي گه وره ناگاداري داوه كه پيغه مبه ره كاني به ئيسلامه تي په وانه كرده
به لام جياوازيان هه بووه تيډا به پيي نه و شه ريعه ته تاييه تيانه ي خويان كه هه نديكي هه نديكي تري
نه سخ ده كاته وه. تا نه و كاته ي كه هه موويان به شه ريعه ته كه ي موحه مبه د(ﷺ) نه سخ بونه وه. وه
نه م شه ريعه ته ي نه م هه تا هه تايه نه سخ نابيته وه، به رده وام پايه دار ده بي و نيشانه و نالاكاني به رزو
شه كاوه ده بي تا پوڅي قيامت، هه ر بويي پيغه مبه ر(ﷺ) فهرمويه تي: (نيمه گروي پيغه مبه ران
كوپاني پياويكي و دايكانمان جيايه و نايمنان يه كه).^۴ كه بريتيه له په رستني خودا به ته نياو شه ريكي
نيه. نه و شه ريعه ته ي كه هيڼاويانه وهك جوږي دايكه كان وابي، براي دايكي به پيچه وانه ي نه مه وه يه،

^۱ يوسف (۱۰۱).^۲ يونس (۸۶-۸۷).^۳ المائدة (۴۴).^۴ المائدة (۱۱۱).^۵ فتح الباري (۵۵۰/۶).

یه ک دایکیان هیه و له چەند باوکیکن. والله أعلم. ئیمامی ئەحمەد پێوایەتی کردووە لە عەلیەو (پەزای خوای لێبی) گوتی: پێغه مەبری خودا (ﷺ) کاتی هەلساوە بۆ نوێژو (الله اکبری) کردووە و پاشان فرمویەتی: (پووم کردە ئەو کەسە کە ئاسمانەکان و زەمینی دروست کردووە بە دلپاکێ وە لەوانەیش نیم کە شەریکی بۆ دادەنێن نوێژو قوربانی و ژین و مەرگم بۆ خودایە، پەرەردگاری ئەم دنیا)، (ئەو خودایە تۆ فرمانپەرەوای جگە لە تۆ هیچ پەرستراوی نیە، تۆ پەرەردگاری منی، من بەندەوێ تۆم ناھەقیم لە خۆم کردووە دان دەنێم بە تاوانەکاندا، لە گشت گوناھەکانم خۆش بە، جگە لە تۆ هیچ کەسێ لە تاوانەکان خۆش نابێ. شارەزام کە بۆ چاکترین پەوشت، هیچ کەسێ کەس شارەزا ناکات بۆ چاکترین پەوشت جگە لە تۆ، لە پەوشتە خراپەکان لام بدە، هیچ کەسێ لە پەوشتە خراپەکان لام نادات جگە لە تۆ، گەر و پایە بەرزێ داوای لێبوردن لێ دەکەم و دەگەرێمەو بۆ لای تۆ) پاشان فرمووە کە بە تەواوی گیرایەو و ئەو شتانە کە ئەیفەرموو لە پکوع و سوجود و شایەتوماندا باس کرد. موسلیمیش لە سەحیحە کەیدا پێوایەتی کردووە.^۱

﴿قُلْ أَغْنِيَ اللَّهُ عَنْيَ رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْلِفُونَ ﴿١٦٤﴾﴾

فرماندان بە پاکێ و دلسۆزی پشت بەستن بە خوا

خودای گەر و ئەو فرموی: ﴿قُلْ﴾ ئەو موخەمەد (ﷺ) بلی: بەوانەو کە شەریک بۆ خوا دادەنێن (ئێوەش وەرن بە پاکێ و دلسۆزی بەندایەتی بۆ خوا بکەن و پشتی پێ ببەستن ﴿أَغْنِيَ اللَّهُ عَنْيَ رَبًّا﴾ ئایا چۆن جگە لە خوا کە سێکی تر بە پەرەردگار بزانم؟ ﴿وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ کە هەر ئەو پەرەردگاری هەموو شت. هەر ئەویشە پارێزگاری و چاودێریم دەکات و کارەکانم بۆ فرامەم دینی. واتە: تەنیا خۆم بە ئەو دەسپێرم و بۆ لای ئەو دەگەرێمەو، چونکە خودا پەرەردگار و فرمانپەرەوای هەموو شتێکە و خاوەنپیار و دەبێتەنە. لەم ئایەتەدا خودای گەر و فرمان دەکان بە عەبدەکانی کە بە پاکێ و دلسۆزی پشت بە خوا ببەستن، وە لە ئایەتی پێش ئەم ئایەتەیش فرمانی داووە بە عەبدەکانی کە تەنیا خوا بپەرستن و شەریکی بۆ دانەنێن. ئەم بەندایەتی کردن و پشت بە خوا بەستن زۆر جار لە قورئاندا لە گەڵ یەکتەدا هاتوون. وە ئەم ئایەتەو کە خودای گەر و پێ نیشانی عەبدەکانی ئەدات کە

^۱ أحمد (۱۰۲/۱)، فرمۆدە یەکی سەحیحە.

^۲ مسلم (۵۳۴/۱).

بَلَيْن: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾^۱ خودايه تهنها تو ده پهرستين وه تهنها داواى يارمه تى له تو ده كه ين.
 وه نه فهرمويت: ﴿فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾^۲ تهنيا هر نه و بپهرستن و خوتان به و بسپيرن. وه
 نه فهرمويت: ﴿قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَّنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا﴾^۳ بلى: نه وه نه و خواى به خشنده يه به باوه پمان پى
 هيناوه و خومان هر به و سپاردوه. وه نه فهرمويت: ﴿رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾^۴
 په روه ريئى خوره لات و خورئاوايه جگه له و هيچ كه س بؤ پهرستن ناشى. هر نه و بكه به بريكارى خوت.
هيچ كه س بارى گراني هيچ كه سيكى تر هه لئاگرى

خوداي كه وره نه فهرمويت: ﴿وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾^۵ هر كه سى
 كاريكى خراب بكات هر خوى سزاكه ي وهرده گرى. هيچ كه س بارى گراني هيچ كه سيكى تر هه لئاگرى.
 نه مه باس و ه والى قيامه ته كه له و پورده دا خودا پاداشت و سزاي نه و خه لكه نه داته وه له سهر
 كرداره كانيان، نه وه ي چاكه به چاكه و نه و هيش خراپه به توله لى سه ندن. بارى گراني كه س به كولى
 كه سدا نادات، نه مه يش له دادگري و كارزاني خوداي كه وره يه به رانبهر به نده كاني، وه ك له نايه تى تردا
 نه فهرمويت: ﴿وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جَمِلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾^۶ نه گهر بيتو بارگرانيك له
 كه سيكى تر بپارپته وه باره كه ي له كه لدا هه لگرى (با خزمى نزيكيشى بى) هيچ له و باره ي هه لئاگرى. وه
 نه فهرمويت: ﴿فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا﴾^۷ له وه ناترسى كه سته مى لى بكرى و نه له پاداشتى كه م
 بكرپته وه. زانايانى ته فسير و تويانه: واته: خودا نامه قى له هيچ كه سى ناكات و تاوانى هيچ كه سى
 ناخاته سهر كه سيكى تر وه له پاداشتى هيچ كه سيكيش كه م ناكاته وه. وه له نايه تيكي تردا
 نه فهرمويت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ﴾^۸ (۳۸) إِلَّا أَصْحَابُ الْيَمِينِ^۹ هه موو كه سى له بارمته ي كرده وه ي
 خويدايه، مه گهر هاوه لاني ده ستي راست واته: هه موو كه سى گيروده و بارمته ي كردارى خراپه
 خويه تى، بيچكه له هاوه لاني ده ستي راست كه به ره كه تى ناكاره چاكه كانيان وه چه و خزمه كانيشيان

^۱ الفاتحة (۵).^۲ هود (۱۲۳).^۳ الملك (۲۹).^۴ المزمل (۹).^۵ فاطر (۱۸).^۶ طه (۱۱۲).^۷ المدثر (۳۸-۳۹).

ده گریته وه به هره ی لی وهرده گرن. وهك له سوره تی توردا خودای گوره نه فره مویت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾^۱ نه وانسه ی باوه ریان هیناوه وه چه شیان چوونه سهر باوه پی نه وان، نیمه وه چه ی نه وانیش وهك خویان ده بهینه به هشت له پاداشتی کردوه یان هیچ کهم ناکهینه وه، هه موو که سی باریته ی کاری خویه تی. واته: وه چه کانیاں ده بهینه لای نه وان له به هشتداو وهك نه وان پله یان بهرز ده کهینه وه، با نه وانیش له کرده وهدا وهك نه وان نه بوین، له بهرنه وه ی وه چه کانیاں برپایان هه بوه. نه و پیاوه گوره پله بهرزانه هیچ له کرده وه کانیاں کهم ناکهینه وه هتا له گهل وه چه کانیاںدا هاوسهنگیان بکهین، نه وانه ی که پله یان له وان که متره، خودا پله یان بهرز ده کاته وه بو لای باوکه کانیاں به هوی به ره که تی کرده وه کانیاں و پیزو منه تی خودا خوی. پاشان نه فره مویت: ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْلِفُونَ﴾ پاشان جیی که پانه وه ی هه مووتان وا له لای پهروه ردگارتان، نه وسا ناگادارتان ده کات که له سهر نه و شتانه ی که له گهل یهك ریك نه ده که وتن، نیوه کاری خوتان بکهن و نیمه ش له کاری خومان به رده و امین، نیوه دینن و نیمه ش هه ر دینن، نیمه و نیوه ش ناگادار ده کریین، هه ر که سه و به کرداره کانیه وه نه وهیش که له سهری ناکوک بووین له ژیا نی دنیا دا، وهك خودای گوره نه فره مویت: ﴿قُلْ لَا تَسْأَلُونَ عَمَّا أُجْرَمْنَا وَلَا نَسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ﴾^۲ بلی: هه ر گونا می نیمه بیکهین، کهس له نیوه ناپرسیته وه، نیوه ش هه ر کاری بکهن کهس له نیمه ناپرسیته وه. تو بلی: پهروه ردگارمان له گهل یهك کومان ده کاته وه، پاشان له نیوانماندا برپار نه دات به هه ق و دادوه ریمان ده کات، هه ر نه ویشه له و پوژده دا برپار به ده ست وزانا.

﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْخَلِيفَ الْأَرْضَ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ

سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٦﴾

خودا خه لکی کرده جینشیننی زه مین و پله جیاواز له یه کتری تا تاقیان بکاته وه

خودای گوره نه فره مویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْخَلِيفَ الْأَرْضَ﴾ (خودا) هه ر بو خوشی نیوه ی کرده جینشینانی (سهر زه مین) که ناوه دانی بکه نه وه، وه چه دوا ی وه چه و چه رخ دوا ی چه رخ و دوا یه دوا ی پیشینه، نه مه قسه ی نیبنوزه یدو که سانی تریشه، نه م نایه ته وهك نه م نایه تانه وایه که خودای

^۱ الطور (۲۱).

^۲ سبا (۲۵-۲۶).

گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ﴾^۱ خۆ ئەگەر مەیلمان لی بوایه
چەند فریشتە یە کمان لە ئێو وە دیدە هێناو دەمانکردن بە جێنشین لە سەر زەمین. وە ئەفەرمویت:
﴿وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ﴾^۲ دەتانکاتە جێنشین لەم سەر زەمینە. وە ئەفەرمویت: ﴿إِنِّي جَاعِلٌ
فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾^۳ من دەمەوی جێنشینی لە سەر زەمین دیاری بکەم. وە ئەفەرمویت: ﴿عَسَى رَبُّكُمْ
أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾^۴ دوور نییە
پەروەردگاتان دوزمات لە ناو بەری ئێو بکاتە جێنشین لەم زەمینە داو بپوانی ئێو چی دەکەن.
پاشان خودای گەورە لێردا ئەفەرمویت: ﴿وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ﴾^۵ هەندیکتانی بەرانبەر بە
هەندیکی تر، چەند پلە برده سەر وە، واتە: هەندیکتانی لە هەندیکی تر جیا کردووەتە وە لە پۆزی و
کووتایی تەمەن و پەوشت چاکی و پەوشت خراپی و وێنە و شیوە و پەنگدا، بپیارەکانی بە جییه لە وەدا.
وەک لە ئایەتی تردا ئەفەرمویت: ﴿نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ
دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سَخِرَاءَ﴾^۶ ئێمە بزیویمان لە نیاویدا دابەش کردووە لە زیانی دنیا داو
پلە ی هەندیکمان بە سەر هەندیکی تردا بەرز کردووەتە وە، بۆ ئەوەی هەندیکیان ئەوانی تریان خزمەت
بکەن و کاری بۆ بکەن، وە ئەفەرمویت: ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ
وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾^۷ دە بپوانە! چۆن هەندیکمان لە چاو هەندیکیان بەرز کردووەتە وە بپگومان پلە و
پایەکانی پاشەپۆژ بۆ بپواداران گەورە تر و زیدە ترە. پاشان خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا
ءَاتَاكُمْ﴾^۸ لە و شتانە ی کە پێیداوون تاقیتان دەکاتە وە. دەوڵە مەند تاقی دەکاتە وە بە مال و
سامانە کە ی، لێی دەپرسی تا چەندی سوپاسی خوای لە سەر کردووە. هەزاریش لە سەر هەزاریه کە ی
تاقی دەکاتە وە لێی دەپرسی هەتا چەندی خۆگر بوووە. وە لە سەحیحی موسلیمدا هاتووە لە
ئەبوسە عیدی خودەریه وە (پەزای خوای لیبی) گوتی: پێغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموو یه تی: (بپگومان

^۱ الزخرف (۶۰).^۲ النمل (۶۲).^۳ البقرة (۳۰).^۴ الاعراف (۱۲۹).^۵ الزخرف (۳۲).^۶ الاسراء (۲۱).

دنیا سه وڙو شیرینه، خودایش نیوهی کردوته جینشین تییدا سهیر دهکات ناخو چی دهکن، خوٿان له دنیا بپاریزنو، خوشتان له ژنان بپاریون، چونکه له راستیدا یه کهمین فیتنه ی (نه وهی ئیسرائیل) به هوی نافرته وه بووه).^۱ ﴿إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ په روهردگارت به په له تو له ده سینئ و هر نه ویشه که له گونا ده بورئ و دلوقانه. نه مه خوئ ترساندن و هاندانیشه که لیپرسینه وه و تو له سه ندنی به په له یه به رانبر نه و که سانه ی که سه ریچی خوداو دژایه تی پیغه مبه ره کانی ده کن، وه لیپوردهیشه به رانبر نه وانه ی که گوپرایه لین و شوینی پیغه مبه ره کانی ده کن له وهی که بویان هیان و له و به سه ره اتانه ی که بویان باس کردوون و نه و فره مانانه شی که نه یدهن به سه ریاندا. زور جار خودای گه وره که باسی لیپوردنی کردوه به دوایدا هه ره شیشه کردوه وه که نه فرمویت: ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَقْفَرٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۲ هه رچه نده خه لکی سته مکار بن په روهردگارت به خشنده یه و له تو له یشدا توندو تیژه. وه نه فرمویت: ﴿نَبِّئْ عِبَادِيَ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾^۳ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ^۴ هه وال بده به به نده کانم که هه ر خو م له گونا هان ده بورم و دلوقانم. سزاشم زور به ژانه. چه ندین نایه تی تریش هه ر به م شیوه یه باسی هاندان و هه ره شه کردنی تی دایه، جاری هانی به نده کانی نه دات بو خواناسی و باسی به هه شتیان بو ده کات، جاری تر بانگیان ده کات بو لای خوئ و ده یان ترسینی به باسی ناگرو سزاو تو له لی سه ندن لییان و باسی پوژی قیامت، جاری وایش هه یه باسی هه ردوکیان به یه که وه ده کات. بو نه وهی هه رکه سه به پیی خوئ سوود له هه ردو لایه نه که وه رگری. خودای گه وره له و که سانه مان دانی که گوپرایه لیان کردوه له فره مانه کانیدا وازیان هیناوه له و شتانه ی که قه ده غه ی کردوه و هه ره شه ی کردوه له باره یه وه. نه وهیش^۵، فره موویه تی به راستیان زانیوه، بیگومان خودا نزیکه و نزا قبول که ره و گه وره و زور به خشنده و میهره بانه. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بوهوره یره وه به مرفوعی، که پیغه مبه ری خودا (ﷻ) فره موویه تی: (نه گه ر بروادار بیزانیایه خوا چه نده سزای لایه، هه رگیز هه س به ته مای به هه شته که ی نه ده بوو. نه گه ر بیباوه پیش بیزانیایه خوا چه نده په حمی به لاوه یه، هه رگیز که س له به هه شته که ی بی نومید نه ده بوو، خودا سه د په حمی دروست کردوه، یه که په حمی له نیوان دروست کراوه کانیدا داناوه له ناو یه کدا به کاری دینن، نه وه دو تو که ی تری له لای خودا

^۱ مسلم (۵۳۴/۱).^۲ الرعد (۶).^۳ الحجر (۴۹-۵۰).

خویہ تی)، تیرمیزی ریوایه تی کردوه و نه لیت: فرموده یه کی چاکه. موسلیمیش ریوایه تی کردوه دیسان له نه بوهوره یه وه نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموده تی: (کاتی خودا خه لکی دروست کرد له کتیبه کهیدا له سر خوی نویسه وه لای خوی دانراوه که: بیگومان به زهیی من زاله به سر تورهیی و قیندا)^۲.

ته فسیری سورہتی (الاعراف)

له مه کهدا هاتوته خواره وه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الْمَصَّ ۱﴾ كِتَابٌ أَنْزَلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۲﴾ أَتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا دُورِيَّةَ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿۳﴾

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿الْمَصَّ﴾ (الیف، لام، میم، صاد) له سه ره تای سورہتی به قهردها نه وهی په یوه ندی به م پیتانه وه بوو باسی لیکرا ﴿كِتَابٌ أَنْزَلَ إِلَيْكَ﴾ کتیبیکه بو تو هاتوته خواره وه، واته: له لایه ن په روه ردگارت وه. ﴿فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ﴾ خوت تووشی دلتنه کی مه که که بتپه رستان برپا ناهینن، موجهیدو قه تاده و سوودی نه لین: گومانن لئی نه بی^۳ و تراویشه: تو خوت ناره حهت مه که له گه یاندن و ترساندن خه لکی پی و له ئایه تیکی تر دا خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَأَصْبِرْ كَمَا صَبَرَأُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾^۴ تووش نهی موحه ممه د (ﷺ) وه ک پیغه مبه ره لیبرپاوه نه به زه کان سوربه له سر کاره کهت و خوراگر به. هر بویه لیبردها نه فرمویت: ﴿لِتُنذِرَ بِهِ﴾ بو نه وهی نه و خوانه ناسانه به و قورنانه بترسینی و ﴿وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ناموزگاریش بی بو نه وانه ی برپای پی دینن. پاشان خودای گه وره پوی قسه ی ده کاته نه م خه لکی دنیا یه و نه فرمویت: ﴿أَتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ﴾ هرچی له په روه ردگارتانه وه بو تان په وانه کراوه ته خواره وه شوینی که ون. واته: شوین مه لسوکه وتی نه و پیغه مبه ره نه خوینده واره (ﷺ) که به کتیبیکه وه له لایه ن په روه ردگارو فرمانپه وای گشت شتی که وه هاتوته خواره وه. ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا دُورِيَّةَ أَوْلِيَاءَ﴾ جگه له خوا شوینی

^۱ أحمد (۳۳۴/۲)، تحفة الاحوذی (۵۲۷/۹)، مسلم (۲۱۰۹/۴).

^۲ مسلم (۲۱۰۷/۴).

^۳ الطبري (۲۹۶/۱۲).

^۴ الاحقاف (۳۵).

سهرپه رستانی دیکه مه که ون. واته: له وهی که پیغه مبه ران بویان هیئا ون دهرمه چن و برپون بۆ لای شتانی تر بیجگه له خودا. نه که ر واتان کرد نه وه له فرمانی خودا لاتان داوه بۆ لای فرمانی غهیره ز خوا. ﴿قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ﴾ نئوه زۆر که م په ندو نامۆزگاری وهرده گرن. وهك له م ئایه تانه دایه که خودای که وره نه فرمانی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^۱ مه رچه نده زۆریش مه ول بدهی نه م خه لکه زۆر به یان برپا ناهینن. وه نه فرمانی: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوا أَكْثَرَكُمْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾^۲ نه که ر بکه ویته شوینی قسه ی زۆر به ی نه وانه وا له م سهر زه مینه دان له ڕیگه ی خوا لات نه دهن. وه نه فرمانی: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾^۳ به شی زۆریان برپا به خوا ناهینن، مه ر ده یانه وی شه ریکی بۆ دابنن.

﴿وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيِّنًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ﴾^۴ فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۵﴾ فَلَنَسْتَعِزَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْتَلْكَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۶﴾ فَلَنَقْصُصَنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ ﴿۷﴾

حال و گوزمرانی نه م شارانه ی قریان تی خرا

خودای که وره نه فرمانی: ﴿فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيِّنًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ﴾ نئمه خه لکی چه ندین شارمان قری تی خست. به هوی دژایه تی کردنی پیغه مبه ره کانمان و برپا پی نه کردنیان، بۆیه خودا پرسوای کردن له دنیا داو زه لیلی و سه رشوپی قیامه تیشیان به سه ردا دینی. وهك خودای که وره له ئایه تیکی تر دا نه فرمانی: ﴿وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئُ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾^۱ به زۆر که له پیغه مبه رانی پیش له تو گالته کراو گالته که ران تووشی کاره که ی خویان بوون. وه نه فرمانی: ﴿فَكَأَيُّنَ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِيهَا خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَبْنَؤُ مِعْطَلَةٌ وَقَصِرَ مَشِيدٌ﴾^۲ چه ند شارمان له سه مکاران قری تیخست، داریان به سه ر به ردا درا

^۱ یوسف (۱۰۳).

^۲ الانعام (۱۱۶).

^۳ یوسف (۱۰۶).

^۴ الانعام (۱۰).

^۵ الحج (۴۵).

دهوری چالوویان (بیریان) چول کرا، کوشکی بتهویان تیگدرا. وه نه فهرمویت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فَإِنَّكَ مَسْكَنُهُمْ لَوْ تَشْكَنُ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ﴾^۱ چهند شارمان قری تیخست (که خه لکه که ی) به خوشگوزهرانی خویان سه رخوش بیوون، نه مهیش ماله کانیا نه که له دوی نه وان (که میک نه بی) که سیان لی نیشته جی نه بووه و هر بوق خومان ماوه ته وه. پاشان خودای گوره لی ره دا نه فهرمویت: ﴿فَجَاءَهَا بِأُسْنَائِهَا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ﴾^۲ نیمه خه لکی چهندین شارمان قری تیخست، وه ختی نیشانه ی غه زه بی نیمه یان به سهر داهات، له شهودا بوویان نیوه پوق (له پشودا بوون) واته: هی واین بوو کاتی نه و سزایان به سهر داهات شهو بوویان له کاتی نیوه پوق، (که کاتی پشودانه له ناوه پاستی پوقدا) هردوو کاته که بی ناگایی و پابواردنه. وه ک خودای گوره نه فهرمویت: ﴿أَفَأَمِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ قَائِلُونَ ۝ ۱۷ أَوْ أَمِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ﴾^۳ نایا خه لکی نه و شارانه نه ترسا بوون که له شهودا به لای نیمه یان تووش بی و نه وان له قولایی خهودا بن؟ یان نایا خه لکی نه و شارانه نه ترسا بوون که له ده می چیشته نگاودا و له گهر می یاری کردندا نیمه تووشی به لایان که ین. وه نه فهرمویت: ﴿أَفَأَمِنْ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ۝ ۱۸ أَوْ يَأْخُذُهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ۝ ۱۹ أَوْ يَأْخُذُهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾^۴ ناخو نه وانه ی به فیلبازی خه ریکی به دهر پی بوون، بی باکن له وه ی که خوا نوقمی زهویان ناکات. یان له شوینیکه وه که هر بیریشی لی ناکه نه وه نازاریکیان بوق ناباری؟ یان له پی هاتوچویاندا بیانگری و نه توانن خویان دهر باز بکن؟ یان له کاتی ترسدا بیانگری؟ سا هر به روه رنده ی تویه و دلسوزو دلوفانه. پاشان خودای گوره نه فهرمویت: ﴿فَمَا كَانَ دَعْوَانَهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بِأُسْنَا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾^۵ که ده یانبینی نیمه غه زه بمان لی گرتوون، هر نه وهنده یان بوق ده ما بلین: نیمه ناهه قیمان له خومان کردو دانیا به تاوانی خویاندا ده نا. وه که نه فهرمویت: ﴿وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً﴾^۶ چهند شارمان ویران کرد، چونکه نه وانه ی که تیدا بوون سته مکار بوون (تا ده گاته) ﴿خَمِيدِينَ﴾^۷ واته: دامان مرکاندن. ﴿فَلَنَسْفَكَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ

^۱ القصص (۵۸).^۲ الاعراف (۹۷-۹۸).^۳ النحل (۴۵-۴۷).^۴ الانبياء (۱۱).

﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ

خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾﴾

باسی هه لسه نگاندنی کرداره گان

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ هه لسه نگاندنی به راستی له و
پژده دا پوونه دات نه و که سانه ی تای ته رازویان گران بیت، نه وانه پرزگاره گانن، نه و که سانه شی
کرده و یان له هه لسه نگاندن دا سووک بیت، زهره ریان له خویان داوه، غه دریان له نیشانه گانی نیمه
کرده و. نه م نایه ته وهك نه و نایه ته وایه که خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ

الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿١٠﴾

پژدی، قیامت چه ندین ته رازوو به رانبه ر ده خهینه کار، نه و سا به نه ندازه ی سهنگی تومی وردیله ی دانه
خه رده لیش ده خهینه پوونه ناهه قی له که س ناکری، به سه نیمه ژمیریاری کرده وه کانتان بین. وه

نه فهرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يَضْعَفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١﴾

خودا به سهنگی میرووله ی زهردی وردیله ش ناهه قی له هیچ که س ناکات. به لام به رانبه ر به هر
چاکه یهك بیکه ن، دوو نه وه ندده پاداش نه داته وه و سه ره پای نه و پاداش دانه ش، خه لاتی گه وره یان

هه یه. وه نه فهرمویت: ﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿١٢﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿١٣﴾ وَأَمَّا مَنْ

خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿١٤﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿١٥﴾ وَمَا أَذْرَكَ مَا هِيَ ﴿١٦﴾ نَارُ حَامِيَةٍ ﴿١٧﴾ هه رکه سی تای

ته رازوی قورس بوو، تووشی ژیانی خوی بووه، هه رکه سیکیش له کیشانه سووکی هینا، نه وه شوینی
(هاویه) یه، چون زانیوته له (هاویه) مه به س چیه؟ ناگریکی زور به ته ورمه (گهرمه). وه نه فهرمویت:

﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٨﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ

الْمُفْلِحُونَ ﴿١٩﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٢٠﴾ هه رکانی که

فوو به که له شاخدا کرا، نه خزمایه تی له نیوان ده مینی و نه که سیان له که س ده پرسسی، هه رکه سییش

^۱ الانبياء (۴۷).

^۲ النساء (۴۰).

^۳ القارعة (۶-۱۱).

^۴ المؤمنون (۱۰۱-۱۰۳).

کیشانه ی گرانتری بی، نه وه دیاره له پیزی پزگاره کانه. هرکه سیش له کیشانه که می هیئا، نه وانه
 دپراوه کانه و له جه مه نمدا ده میننه وه تا مه تایه. نه وه ی له تهرازودا داده نری له پوژی قیامه تدا مه ندی
 ده لئن کرداره با نه و کرداره عه ره زیش (عرض) بی، مه گه ر خودای گه وره ده یکاته شیوه و قه باره له
 پوژی قیامه تدا. به غه وی وتی: له شیوه ی نه مه پریوایه ت کراوه له ئیبنوعه بباسه وه^۱، وه ک له
 فرموده ی سه حیحا هاتوه که سوره تی (به قهره) و (ثالی عیمران) له پوژی قیامه تدا وه ک دوو په له
 هور یا وه ک دوو سیبهر یا وه ک دوو پۆل له بالنده که بالیان کردوه ته وه دین^۲، دیسان له م باره یه وه له
 فرموده ی سه حیحا باسی قورئان هاتوه، که دیت بۆ لای هاوه له که ی له وینه ی لویکی په نگ زهردی
 لاواز پیی ده لی: تو کییت؟ ده لیت: من نه و قورئانه م که شه وه که تم به بیداری هیشته وه و پوژه که تم به
 تینویه تی هیشته وه^۳ وه هر له م باره یه وه له فرموده که ی به راء دا هاتوه له باسی پرسپاری گوره وه:
 (که لویکی شیوه جوانی بۆن دیته لای نه و خاوه نباوه په، خاوه نباوه په که پیی ده لی: تو کییت؟
 ده لیت: من کرده وه چاکه که تم)^۴، به پیچه وانه شه وه باسی خوانه ناس و دوو پویشی کرده وه. له
 فرموده دا هاتوه که کتیبی کرده وه کان ده کیشری وه ک له فرموده ی پسوله که دا له باره ی نه و
 پیاوه ی که ده مینری نه وه دوو توو تۆمارگی له تای تهرازویه کدا بۆ داده نری هر تۆمارگیه ک به
 نه ندازه ی نه وه ی چاو بر بکات ده بی، پاشان نه و پسوله یه ده مینری که (لا إله إلا الله) تیدایه، پیاوه که
 ده لی: نه ی په روه ردگارم نه م پسوله یه چیه له گه ل نه م تۆمارگانه دا؟ خودای گه وره نه فرمویت: تو
 نامه قیت لی ناکری، نه م پسوله یه له تای تهرازوه که دا داده نری. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمووی:
 (تۆمارگه کان سووک بوون و پسوله که قورس بوو)^۵ تیرمیزیش هر به م شیوه یه له سه حیحه که یدا
 میناویه تی. خاوه ن کرده وه یش ده کیشری وه ک له م فرموده یه دا هاتوه: (له پوژی قیامه تدا پیاوکی
 قه له و ده مینری له لای خوا قورسای بی باله میشوله یه کی نیه)، پاشان نه م ئایه ته ی خویند: ﴿فَلَا تُقِيمُ هُمْ
 يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزَنًا﴾^۶، پوژی قیامه تیش هیچ سه نگیکیان بۆ دانانین. له مناقبی عه بدوللای کوپی مه سعودا
 هاتوه: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه فرمویت: (ئایا سهرتان سوپ ده مینری له دوو لاقی باریکی عه بدوللا!

^۱ البغوي (۱۴۹/۲).^۲ مسلم (۵۵۳/۱).^۳ ابن ماجه (۱۲۴۲/۲)، حاکم به سه حیخی داناوه له سهر مهرجی موسلیم.^۴ أحمد (۲۸۷/۴)، فرموده یه کی حه سه نه.^۵ تحفة الاحوذی (۳۹۵/۷).^۶ الکهف (۱۰۵).^۷ فتح الباری (۲۷۹/۸).

سویند به و که سهی گیانی منی به دهسته نه و دوو لاقه له ته رازودا له نوحود قورستن^۱، ده کری نه م نیشانان بهرینه لای یهک، تا نه مانه هه موو پیک ده رچی، جاری کرده وه کان کیشانه ده کری و جاری نه وهی تییدا هه لگیراوه و جاریکی تریش نه وهی کاره کانی کردوه ده کیشری، والله اعلم.

﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشٌ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ (۱۰)

گشت به هره کانی ناسمان و زهوی بو مهردمه

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشٌ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾
 ئیمه ئیوه مان له م زهویه جی کرده وه، هه ره ویشدا بژیویمان بو برینه وه، که میکتان شوکرانه بژیون.
 خودای گه وره منهت ده کات به سه ره عه ده کانیدا که نه وهی بو په خساندون زهوی بی به شوینی
 نیشته جییان، گه ژو پوو بارو جی و پی بو وه دی هیناون تییداو شته به سوده کانیشی بو په وا بینیون،
 هه وریشی بو پام هیناون بو ده رهینانی بژیوی بویان له زه ویدا. وه هوی گرتنه بهری دهس خستنی
 پوزیشی بو ناسان کردون و بازرگانی تییدا ده که ن و گشت هه کاره کان ده گرنه بهر بوی. له گه ل نه وهیشدا
 زۆریه یان که م سوپاس و ستایشی خوی له سه ره ده که ن وه ک خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا
 نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾^۲ خو نه گه ره به هره کانی خوا بژیون، بۆتان
 نازمیردرین، به راستی مرۆف زۆر ناهه قیکارو سپله یه.

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ

السَّاجِدِينَ﴾

به سه رهاتی سوژده بردنی فریشته کان و خو به گه وره زانینی شه یتان

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ﴾
 ئیمه ئیوه مان دروست کردو له پاشان وینه مان کیشان، پاشان به
 فریشته مان گوت: سوژده بهرن بو ئاده م، هه مویان سوژده یان برد شه یتان (ئیبلیس) نه بی، نه وه
 پیزی سوژده بهران خوی جیا کرده وه. خودای گه وره نه وهی ئاده م ئاگادار ده کاته وه له و پله و پایه یه
 که له بهر پله و پیزی ئاده می باوکیانه وه (سه لامی خوی لیبی) پییان دراوه و باسی دوزمنایه تی
 دوزمنه کیانی بو کردون که شه یتانه و نه وه سودیه ی که پیچاویه ته دلی بو خوشیان و باوکیشیان

^۱ احمد (۴۲۰/۱)، فهرمووده یه کی باشه (جید).

^۲ ابراهیم (۳۴).

ئادەم. تا خوڤانی لی لادەن و شوین پښگاکی نه که ون. ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە که ئەفەرمویت:

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَلِيقٌ بَشَرًا مِّن مَّصَلِّ مِّن حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾^۱ کاتی پەروردگار بە فریشتەکانی وت: من مۆفم لە قورپە پەشەی ترشاوی

وشکە لاتوو دروس کردەو. هەر کاتی پښک و پښکم کردو لە گیانی خۆم فووم پێدا کرد، دەبی یە کسەر سوژدە ی بۆ بەرن، فریشتەکان هەموو تیکرا سوژدەیان بۆ برد جگە لە ئیبلیس ملی نەدا لەگەڵ سوژدە بەرەکان بی. چونکە کاتی خودای گەرە بە دەستی خۆی لە قورپکی بتە و جیر ئادەمی دروست کرد (سەلامی خوای لیبی) شیوەی وەك مۆفیکی پښک و پښک پښکینا لە گیانی خۆی فووی پێدا کرد، فەرمانی دا بە فریشتەکان سوژدە ی بۆ بەرن بۆ پڨز لیتان لەو کارە ی خودای گەرە، هەموویان گوێرایەل بوون و ملیان بۆ کەچ کرد جگە لە شەیتان ملی نەدا لەگەڵ سوژدە بەرەکان بی. لە پێشەو قسە لە سەر شەیتان کرا لە سورەتی بەقەرەدا. بەلگە هەیه لە سەر ئەو کە مەبەست پێی ئادەمە (سەلامی خوای لیبی) کە بە جەمەع هیناویەتی لەبەر ئەو ئادەم باوکی گشت ئادەمیانە، وەك خودای گەرە ئەفەرمویت بە ئەو ی ئیسرائیل لە زەمانی پێغەمبەردا (ﷺ). ﴿وَضَلَلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا

عَلَيْكُمْ الْمَنَّ وَالسَّلَوَى﴾^۲ هەرمان کردە سیبەر بە سەرتانەو و گەزوو ملی شە یلاقە شمان بۆ ناردن. مەبەست پێی لیڤەدا ئەو بابو باپیرانەیان بوە لە زەمانی مووسادا (سەلامی خوای لیبی) ژیاون، بەلام لەبەر ئەو ی مننەتیک بوو بە سەر بابو باپیرانەیانەو کە ئەوان ئەسلن، وای لی هاتو، وەك ئەو بۆ وەچەکانیان بو، ئەمە جیاوازی هەیه لەگەڵ ئەم ئایەتەدا کە ئەفەرمویت: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾^۳ نێمە مۆفمان لە قورپکی خوشە کراو دروست کرد. مەبەست پێی لیڤەدا ئادەمە کە دروست کراو لە قورپی خوشە کراو، وەچە کەیشی لە تنۆکی ئاو دروست کراو. ئەمەش پاستە چونکە مەبەست بە ﴿خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ﴾ جنسی مۆفە. نە کە سیکی دیاری کراو. والله أعلم.

﴿قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ خَلْقِنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ﴾^{۱۲}

خوای گەرە (قَالَ) فەرمووی: ﴿مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ خَلْقِنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ﴾

طین کە فەرمانم پێدای، لەبەرچی تۆ سوژدەت نەبرد؟ وتی: من لەو چاکترم، منت لە ئاگر دروست

^۱ الحجر (۲۸-۲۹).

^۲ البقرة (۵۷).

^۳ المؤمنون (۱۲).

کردو نه ووت له قور دروست كړدوه. خودای گه وړه نه فرمويټ: ﴿مَا مَنَعَكَ إِلَّا تَسْجُدَ﴾ واته: چي ته نكاوي كړدي و زوري پي هينايي و ناچاري كړدي كاتي كه فرمانم پيداى سوژده بهري نه م قسه يه، قسه ي نيبنوجهريره زور به ميزو چا كه والله اعلم. وه نه و قسه ي شيعتانه (له عنه تي خواي ليبي) ﴿أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ﴾ له و به هانه يه بوو له تاواني گه وړه تره، چونكه سهرپيچي له و فرمانه كړد، به لايه وه وا بوو كه فرمان ناكړي به كه سيكي په سهند سوژده بهري بو كه سيكي ناپه سهند. واته: چون دهبى من له و چا كترم فرمانم پيده كې سوژده بو نه و بيه م؟ پاشان پووني ده كاته وه كه نه و له نادم چا كتره، له بهر نه وه ي نه م له ناگر دروست كراوه و ناگر به پيژتره له وه ي نادمي لي دروست كراوه كه قوره. نه و خوا خراب بو كړدوه سهريري سهرچاوه ي توخمه كې كړدوه، سهريري نه و پيژه گه وړه يه ي نه كړدوه، كه خوداي گه وړه به ده ستي خوي نادمي دروس كړدوه و له گياني خويشي فووي پيدا كړدوه. چونكه نه و پيوانه يه نه و كړدويه تي پيوانه يه كي زور خرابه به رانبهر ده قيك كه خودا گه وړه نه فرمويټ، ﴿فَقْعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾ هه موو فريسته كان سوژده يان برد، نه و له نيوان نه و فريشتانه دا خوي تهره نه كړدو سوژده ي نه بردو بي هيو بوو له په حمه تي خواو تووشي هه له بوو، خوا پووي په ش كړد به و پيوانه ي كه كړدي. بانگه شه كې نه وه بوو كه ناگر به پيژتره له قور، بيگومان قور سه نكين و هيمن و نرم و نيان و خوراگرتره و شويي پوه كو نه شو نما كړدني و چا كه كاريه. ناگرش كاري سوتاندن و زه برو زه نگو په له په له. هه ربويه شيعتان په گه زه كې خه يانه تي لي كړد، نادمه ميش په گه زه كې به هره مهندي كړد، په شيمان بوه وه و گه پايه وه و زه ليلي خوي دهرخست و ملي كه چ كړدو سهرې دانه نواند بو فرماني خوداي گه وړه و داني نا به تاوانه كيداو دواي ته وبه و ليخو شبووني كړد. له سه حيي موسليما هاتوه له عايشه وه (په زاي خواي ليبي) فرموي: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (فريسته كان له پوناكي دروست كراون، ئيبليس له بلتسيه ي (ناگري) بي دوو كه ل دروست كراوه. نادمه ميش له وه دروس كراوه كه بو تان باس كراوه) واته: له قور.

په كه م كه س كه پيوانه ي كړد ئيبليس بوو

ئيبنوجهرير پيوايه تي كړدوه له حه سه نه وه له م ثايه ته دا: ﴿خَلَقْنِي مِنْ نَّارٍ﴾ منت له ناگر دروست كړدوه و نه ويشت (واته نادم) له قور دروس كړدوه. وتي: شيعتان پيوانه ي كړد، نه و په كه م كه س بوو

پیوانه ی کرد^۱ سه نه ده کانی راستن، پیوایه ت کراوه له ئیبنوسیرینه وه، وتی: یه که م که سی پیوانه ی کرد ئیبلیس بوو. خورو مانگیش که په رستراوه هه ر به پیوانه بوه^۲ سه نه ده کانی نه میش راستن.

﴿ قَالَ فَأَهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴾ (۱۳) ﴿ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ (۱۴) ﴿ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴾ (۱۵)

خودای گه وره به فرمانیکی (قه ده ری و که ونی) گفتوگو له گه ل ئیبلیس ده کات و ﴿ قَالَ ﴾ نه فرمانی: ﴿ فَأَهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا ﴾ لیږه برپوره خواره وه، له م شوینه دا بۆت نیه به سهر که سدا فیز بنوینی، واته: به هوی سهر پیچیت له فرمانی من و ده رچوونت له گوپرایه لیم، تو ئیتر بۆت نیه فیز بنوینی به سهر که سدا لیږه دا. زۆری له زانایانی ته فسیر ده لێن: نه و زه میره له ﴿ فِيهَا ﴾ ده که پیتته وه بۆ نه و به هه شته. هه لیش ده گری بگه پیتته وه بۆ نه و پله و پایه ی که شهیتان تییدا بوو له (مه له کوتی نه علا) دا: ﴿ فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴾ سا ده رچۆ له م شوینه دا، تو له سووک و پسوایانی. خودای گه وره به پیچه وانه ی نیازیه وه سه ودای له گه لدا کرد، پاداشتی شی به دژی مه به ستیه وه دایه وه. تا له و کاته دا نه م بهر له عنه تیه هه ستی کرد (چی له خوی کردوه) داوای مۆله تی له خودای گه وره کرد تا پۆژی قیامه ت ﴿ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ شهیتان وتی: تا پۆژی قیامه ت دی، ماوه م بده. ﴿ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴾ خودای گه وره ش فرمانی، واته تو له ماوه دراوه کانی. خودای گه وره داواکه ی قبول کرد، دیاره خدا له وه داو (له هه ر شتی که دا بیه وی بیکات) مه یل و ئاره زوی خویه تی و که س ناتوانی دزایه تی بکات و له به ریدا بوه ستی و ده س بخاته فرمانی و لیپرسینه وه شی زۆر په له یه.

﴿ قَالَ فِيمَا أُغْوِيْتَنِي لِأَفْقُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾ (۱۶) ﴿ ثُمَّ لَا تَجِدُنَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴾ (۱۷)

خودای گه وره باسی شهیتان ده کات کاتی مۆله تی پیدرا ﴿ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ تا پۆژی قیامه ت، دلتیا بوو ده ستی دایه لاساری و سه ریچی کردو ﴿ قَالَ ﴾ وتی: ﴿ فِيمَا أُغْوِيْتَنِي لِأَفْقُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾ چونکه له پیت لادام، منیش بۆیان داده نیشم، راسته پی تو یان لیده گرم. ئیبنوعه بباس نه لیت: چون گومرات کردم^۳، که سانی تریش وتویانه: چون له ناوت بردم منیش داده نیشم بۆ نه و عه بدانه ی که

^۱ الطبري (۳۲۸/۱۲).

^۲ الطبري (۳۲۸/۱۲).

^۳ الطبري (۳۳۲).

دروستت کردون له وه چه ی نه و که سه ی له بهر نه و منت دور خسته وه راسته پئی تویان لیده گرم، واته: پئی هه قو و پزگاری. لایان نه دهم له و پینگه یه بۆ نه وه ی تۆ نه په رستن و به ته نیات نه زانن له بهر نه وه ی که تۆ منت گومرا کرد، موحامید وتی: ﴿صِرْطُكَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ واته: پینگه ی راستی تۆ. نیمامی نه حمه د پړوایه تی کردوه له سبره ی کورپی نه بوفاکیه وه وتی: بیستم له پیغه مبهری خوداوه (ﷺ) نه یفه رموو: (بیگومان شه ی تان به چند پینگا له پینگاکانی خۆی دانیشتوه بۆ نه وه ی ئاده م، بۆی دانیشتوه له پینگه ی نیسلامداو ده لی: ئایا تۆ موسولمان ده بی و واز له ئاینی خۆت و باب و باپیرانت دینی؟ فه رموی: به گوئی نه کردوه و موسولمان بوه. فه رموی: له پینگای کۆچ کردنه وه بۆی دانیشوه ده لی: ئایا تۆ کۆچ ده که ی و زه وی و ئاسمانه که ت به جی دیلی؟ بیگومات وینه ی کۆچه ری وه ک نه و نه سپه وایه که په تی بۆ شل کرابی تا بله وه پئی. به گوئی نه کردوه و موسولمان بوه پاشان له پینگه ی جیهادا بۆی دانیشتوه، که جیهادی گیان و ماله، پئی ده لی: شه ده که ی تا بکوژیت ژنه که ت بدری به شوو سامانه که ت دابه ش بکری، فه رموی: به گوئی نه کردوه و جیهادی کردوه. پاشان پیغه مبهری خودا (ﷺ) پیغه مبهری خودا (ﷺ) فه رموی: هه رکه سی له وانه ئاوا ی کرد، نه وه پیویسته له سه ر خوا که بیخاته به هه شت، وه نه گه ر کوژدا پیویسته له سه ر خوا که بیخاته به هه شت، نه گه ر خنکا (له ئاودا) پیویسته له سه ر خوا بیخاته به هه شت، وه نه گه ر ولاغه که ی خستی و ملی شکا پیویسته له سه ر خوا که بیخاته به هه شت)، پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿ثُمَّ لَا تَنْهَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ﴾ پاشان له پیش و پاشه وه بۆیان ده چم. عه لی کورپی نه بوته لحه نه لیت: له ئیبنوعه بباسه وه ﴿ثُمَّ لَا تَنْهَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ﴾ تووشی گومانیان ده که م به پوژی دوا بیان ﴿وَمِنْ خَلْفِهِمْ﴾ هانیا ن نه دهم بۆ دنیا یان ﴿وَعَنْ أَيْمَنِهِمْ﴾ فه رمانی ئاینه که یان لی ده شیوینم ﴿وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ﴾ گونا مه کانیا ن لا ئاره زومه ند (شیرین) ده که م.^۱ مه به ست پئی هه موو پینگاکانی خیر و شه ره، پریان لی ده گری له چاکه و خراپه یان لا خوشه ویست ده کات. حه که می کورپی نه بان گوتی: له عیکرمه وه له ئیبنوعه بباسه وه له م ئایه ته دا: ﴿ثُمَّ لَا تَنْهَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَنِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ﴾ پاشان له پیش و پاشه وه بۆیان ده چم، راست و چه پیشیا ن لی ده گرم. شه ی تان نه یوتوه له سه ریشیا نه وه، چونکه له سه ریا نه وه په حمه ت دیت.^۲ عه لی کورپی نه بوته لحه وتی: له ئیبنوعه بباسه وه: ﴿وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾ جا ده بینی زۆریه یان شوکور نه که ن.

^۱ أحمد (۴۸۳/۳)، سه نه ده کانی خراپ نی یه.

^۲ الطبري (۳۳۸/۱۲).

^۳ الطبري (۳۴۱/۱۲).

وتی: یه کخوابه رست نه بن^۱ نه مه قسه ی شهیتانه خه یال و بوچونی بوو کردی. به لام له گه ل نه م
پووداوه دا پیده که وی وه ک خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا
فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۲۰) وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُوْثِقُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي

شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِیْظٌ ﴿۱﴾ شهیتان که گومانی سه بارهت به وان راست گه را، شوینی که وتن،
هر کومه لی له باوه پرداره کانیا مان. شهیتان نه یده توانی به سه ریاندا زال بی، ته نیا بو نه وه بوو بزانی
کی بروای به قیامت هیه و، کیش له واندا لی دودله، په روه رندهت چاودیږه به سه ره موو شتیګدا.
هر بویه له فرموده که ی په نا گرتن به خوا (الاستعاذه) له زال بوونی شهیتان به سه ره مروژ له هه موو
لایه کیه وه هاتووه. وه ک نیما می نه حمه د پیوایه تی کردوه له عه بدوللای کوپی عومه ره وه (په زای
خوایان لی بی) وتی: هیچ کاتی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) وازی له م دوعایانه نه هیتاوه له کاتی به یانی و
شه ویدا: (نه ی خودایه من داوای له ش ساغیت لیده که م له دنیا و له پوژی دوایدا، نه ی خودایه من داوای
لیبوردن و ته ندروستیت لیده که م له ناینداو له دنیا مداو له که سو کارمداو له مالمداء، نه ی خودایه
عه یبه کانم داپوشه، دلنیام که له ترسه کانم. نه ی خودایه پاریزگاریم لی بکه له پیشه وه و له پاشمه وه،
له لای راستمه وه و له لای چه پمه وه، له سه ریشمه وه، په نا ده گرم له گه وره یی تو که له ناو بچم به
پوچونم به ناخی زه ویدا)، وه کیع نه لیت: من تحتی، واته: به پوچونم به ناو زه ویدا.^۲ نه بوداودو
نه سائی و نیبنوماجه و نیبنوحیبان و حاکیم پیوایه تیان کردوه،^۳ حاکیم نه لیت: سه نه ده کانی راستن.

﴿قَالَ أَخْرِجْ مِنْهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا لَّمِن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۱۸)

خودای گه وره جهخت له سه ره نه فرهت لیکردن و ده رکردن و دورخستنه و تهره کردنی شهیتان ده کات
له و شوینه ی که (مه له نی نه علا) بووه. ﴿قَالَ أَخْرِجْ مِنْهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا﴾ فره مووی: لیږه برپو ده ری
زه مکراو ترپو کراو ده بن. نیبنوجه ریر نه لیت: (المذموم) واته: ناو زپاو. (المدحور) واته: دور خراوه و
ده رکراو، عه بدوپه حمانی کوپی زه یدی کوپی نه سلم نه لیت: (المزؤوم و المذموم) نه وه ی نیمه

^۱ الطبري (۳۴۲/۱۲).

^۲ سبأ (۲۰-۲۱).

^۳ أحمد (۲۵/۲)، فرموده یه کی هه سه نه.

^۴ أبوداود (۳۱۵/۵)، النسائي (۲۸۲/۸)، ابن ماجه (۱۲۷۳/۲)، ابن حبان (۱۵۵/۲)، الحاکم (۵۱۷/۱)، فرموده یه کی
هه سه نه.

^۵ الطبري (۳۴۲/۱۲).

بیزانین هر یه ك شته^۱ سوفیانی سه وری وتی: له نه بوئیسحاق وه له ته میمه وه له ئیبنوعه بباسه وه
 ﴿اَخْرِجْ مِنْهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا﴾ وتی: واته: بیزارو قیزه ون^۲ علی کوړی نه بوت له نه لیت: له
 ئیبنوعه بباسه وه نه لیت: بچوك و قیزه ون^۳، سوودی نه لیت: دوور خراوه و ده ركړاو. ^۴ قه تاده نه لیت:
 نه فرهت لیكړاو بیزارو^۵ مواهید نه لیت: شار به دهر و ده ركړاو^۶ په بیعی کوړی نه نه س نه لیت: ﴿مَذْمُومًا﴾
 شار به دهر كړاو ﴿مَدْحُورًا﴾ به سوك سه یر كړاو^۷ خودای گه وړه نه فرمویت: ﴿لَمَنْ يَبْعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ
 جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ له گه ل نه وانه ی شوینی تو ده كونه جهه نمتان لی پر ده كم. نه م نایه ته وهك نه و
 نایه ته وایه كه خودای گه وړه نه فرمویت: ﴿قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ يَبْعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُ وَكْرَ جَزَاءِ
 مَوْفُورًا﴾ (۱۳) وَأَسْتَفِرِّزُ مَنْ أَسْطَغَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبَ عَلَيْهِمُ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ
 وَالْأَوْلَادِ وَعَدَهُمْ مَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا (۱۴) إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى
 بِرَبِّكَ وَكِيلًا (۱۵) نه لیت: برؤ سا هر كه سی له وان شوینی تو بكه وی، سزای هه مورتان دوزخه و
 سزایه کی پر به پره. هر كه سی تو پی ده ویری بانگی بكه و هانی بده و به سوارو پیاده ی خوته وه بگه
 سه ری و ببه به هاوبه ش له مال و سامانه كانیاندا، به لئن بده پییان، به لینی شهیتان ته نیا هر
 خه له تاندنه، تو به سر به نده كانی مندا هیچ دهسته لایكت نیه، په روه ردگارت بریكاریانه (وه کیلیانه)
 به سیانه.

﴿وَيَتَادُمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۶) فَوَسَّوَسَ
 لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ
 أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ (۱۷) وَقَاسَمَهُمَا إِنْ لَكُمْ لَمِنَ النَّاصِحِينَ (۱۸)﴾

^۱ الطبري (۳۴۴/۱۲).^۲ الطبري (۳۴۴/۱۲).^۳ الطبري (۳۴۳/۱۲).^۴ الطبري (۳۴۳/۱۲).^۵ الطبري (۳۴۳/۱۲).^۶ الطبري (۳۴۳/۱۲).^۷ الطبري (۳۴۴/۱۲).^۸ الاسراء (۶۳-۶۵).

خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿وَيَكَادُمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۹) فوسوس لهم الشيطان ليبيد لهما ما وري عنهما من سوءتيهما ﴿نهي نادم توشو ژنه کشت له به هشت نيشته جي بن، له هر کويدا هرچی ده خون به ناره زوی خوتان بيخون، هر نزیکي نه و داره مه کون، دهنه نيوه له ناهه قیکاران ده بن. شهيان که وته بن کلیشه يان تا نه و نه ندامه يان که داپوشرا بوو بينيته بهر چاويان، خودای گه وره باسی نه وه ده کات که پييدا به نادم و (سه لامي خوی ليبي) هاوسه ره که ی حواو بچنه نه و به هشته و له گشت به روبومه کانی بخون جگه له يه ک دار نه بي، له پيشه وه له سوره تی به قهردها له و باره يه وه دواين. له و کاته وه شهيان هه سوودی پي بردن، هه ولی نه دا به فيل و ته له که که وته بن کلیشه يان، بو نه وه ی نه و ژيانه خوشو نه و به هره زوره ی که پتيان درا بوو نه ی هيلي و نه و جلو بهرگه چاکه ی که پوشابويان له بهريان داکه نی. ﴿وقال﴾ درو بوختانی کرد وتی: ﴿مَا نَهَكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَکَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ﴾ خودا که نه يده هيشت له و داره نزيك بينه وه، هر له بهر نه وه بوو که نيوه نه بنه فريشته يان هه ميشه هر له به هشته بمينن. نه گهر نيوه له و داره تان خوارد بيگومان نه و دو شته به دهس دينن واته: (ده بنه فريشته و هه ميشه يش له ناو به هشته ده ميننه وه. نه م نايه ته وهك نه و نايه ته وايه که خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿قَالَ يَكَادُمُ هَلْ أَذُكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾ شهيان کوتی: ده ته وی داری هه رمانت پي بلیم و مولک و ده سته لاتی هر دوايي نه يه؟ ﴿وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لِنَاصِرٍ﴾ سويندی بو هه ردوکیان خوارد که: من به دل ناموزگاريتان ده که م. وه من له پيش نيوه دا ليړه دا بوم و شاره زای نه م شوينه م. واته: به خوا سويندی بو خواردن که هرچی ده لی پاست ده کات. تا هه ليخه له تاندن، دياره خاوه نباوه پر ده خه له تيئری به سويند خواردن به ناوی خوا، واته: بزوا ده کات به و سوينه، قه تاده نه ليت له م نايه ته دا: سويندی خوارد به خوا که من له پيش نيوه دا دروس کرام وه من له نيوه شاره زا ترم، شويني من بکه ون و شاره زاتان ده که م.

﴿فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ (۲۲) قالا ربنا ظلمنا أنفسنا وإن لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين ﴿۲۳﴾

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَدَلَّٰهُمَا بِفُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَمَا الشَّجَرَةَ وَأَقُلَّ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾﴾ قَالَ

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾﴾ فریوی دان و ته ماحی خسته به ریان له دواي نه وهی له به ری داره که یان چه شت، عه یبو عاریان که و ته دهر، هه ولیان دا به گه لای به هه شت دایپوشن په روه ردگار بانگی کردن، ئاخر من به ئیوه م نه گوت توخنی نه م داره مه که ون؟ پیشم نه گوتیون به ئاشکرا شه یان دوزمنی ئیوه یه؟ وتیان: نه ی په روه ردگارمان، نامه قیمان له خومان کرد، نه گه ر تو لیمان نه بوری و به زه بیت پیماندا نه یه، بیگومان له زیانبارانین. له ئوبه یی کوپی که عبوه (په زای خوای لیبی) گوتی: ئاده م (سه لامی خوای لیبی) پیاوئیکی بالا به رز بووه وهك دارخورمایه کی به رز، قژی سه ریشی زور بووه، کاتی که نه و کاره ساته ی به سه ردا هات و تووشی نه و هه له یه بوو، عه یبو عاری خوی لیوه دهر که وت، که نه وسا نه یده بینی، هه لسا رابکات له و به هه شت، داری له داره کانی به هه شت گیرایه سه ری، وتی به داره که: به رم بده که، نه ویش وتی: من به رت ئاده م، په روه ردگاری بانگی کرد: نه ی ئاده م له من پاده که ی؟ وتی: نه ی په روه ردگارم من شهرم له تو ده که م.^۱ ئیبنو جهریرو ئیبنو مه رده وه یی له چند پړگاوه پیوایه تیان کردوه له سه نه وه له ئوبه یی کوپی که عبوه له پیغه مبه روه (ﷺ) به مه رفوعی^۲ به لام به مه وقوفی سه نه ده کانی راستره. له

ئیبنو عه بیاسه وه له م ئایه ته دا ده لیت: ﴿وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ﴾ هه ولیان دا به گه لای به هه شت خویان دایپوشن. وتی: گه لای هه نجیر بووه.^۳ مواهیدنه لیت: هه ولیان دا به گه لای به هه شت وینه ی جل و به رگ خویان دایپوشن^۴ وه مه بی کوپی مونه بیه له م ده قه دا که نه فرمویت: ﴿يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا﴾ تا جل و به رگی له به ردا دارنین، وتی: پوشاکی ئاده م و هوا پوناکیه ك (نور) بوو به سه ر عه بیبانه وه، ئاده م عه یبی حه وای نه ده بینو و حه وایش عه یبی ئاده می نه ده بینو، کاتی که له و داره یان خوارد عه یبو عاریان که و ته دهر^۵ ئیبنو جهریر پیوایه تی کردوه به سه نه دیکی راست. عه بدوره زاق پیوایه تی کردوه له قه تاده وه نه لیت: ئاده م وتی: نه ی په روه ردگارم چونه به لاته وه نه گه ر په شیمان

^۱ الطبري (۳۵۴/۱۲).^۲ الطبري (۳۵۲/۱۲).^۳ الطبري (۳۵۴/۱۲).^۴ الطبري (۳۵۳/۱۲).^۵ الطبري (۳۵۵/۱۲).

بومه وه داوای لیبوردنم کرد. فرموی: نه و کاته ده تخمه به هشت. به لام شهیتان داوای تهویه له خوا نه کرد، به لام داوای ماوه پیدانی لیکرد، هریه کی له وانه داوای چی کرد خوا پئی دا^۱ زه حاک له م نایه ته دا ده لیست: ﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ نه لئین: نه ی به روه ردگارمان ناهه قیمان له خومان کرد، نه گهر تو لیمان نه بوری و به زه بیت پیماندا نه یه، بیگومان له زیانبارانین. وتی: نه و وتانه بوو که نادم له لایه ن به روه ردگاریه وه پئی گه یشت^۲.

﴿قَالَ أَهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ (۲۴) قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿۲۵﴾

دابه زینیان بو سه زهوی

﴿قَالَ أَهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ﴾ خدا فرموی: ده سا هر نیستا هه موتان داگه پینه خواری و نیوه دوژمنی به کترین. وتراوه مه به ست به پوی نه م وتهیه ﴿أَهْبِطُوا﴾ دابه زن، نادم و حه واو شهیتان و ماره، هه شیان به باسی ماری نه هیناوه. والله أعلم. دایاره مه به ست به (العداوة) دوژمنایه تی نادم و شهیتانه. هر بویه خوادى مه زن له سوره تی (طه) فرموی ته تی: ﴿أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا﴾^۳ هه ردوکتان سر به ره و ژیر دابه زنه خواری. حه وا له گه ل نادمه و ماریش، نه گهر باسه که ی راست بی له گه ل شهیتانایه و زانایانی ته فسیر باسی نه و شوینانه یان کردوه که هریه که یان دابه زیوه تییدا، به لام پوخته ی نه و باسانه هه موو ده گه ریته وه بو نیسرائیلیات، خدا خوی ده زانی راسته یا نا. خو نه گهر له دیاری کردنی نه و شوینانه دا سودیک هه بویه بو مه رد م له باره ی کاروباری دین و دنیاوه بیگومان خوادى گهره باسی ده کرد له کتیبه که یداو پیغه مبه ریش (ﷺ) هر باس ده کرد. پاشان نه فرمویت: ﴿وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ تا ماوه یه ک جیگا و شوینی زیانتان له زهوی دابی. واته: جیگا و ناوه دان کردنه وه ی زه ویتان پیدراوه تا کاتیکی دیاری کراو، قه له م نویویه تی و قه ده ر ناماری کردوه و ریزیش کراوه له کتیبی به که مدا. ﴿قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ﴾ فرموی: له وییدا ده زین و له ویش ده مرن، هر له ویش ده رده هینرین. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که ده فرمویت:

^۱ عبدالرزاق (۲/۲۲۶).^۲ الطبري (۱۲/۳۵۷).^۳ طه (۱۲۳).

﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾^۱ له زهوی وه دیمان هینان، دیسان ده تانخه ینه وه ناوی و جاریکی تر هر له وی دهرتان دینینه وه. خودای گوره باسی نه وه دهکات که زه مینی کرده زیدی پیغه مبه ر ناده م (سه لامی خوی لیبی) له زیانی دنیا دا، ژین و مردن و گوریشیان هر له وییه وه هر له ویشدا زیندوو ده کرینه وه بۆ پوژی قیامت، که خودا له یه که مین که سه وه تا دواين که سیان تییدا کو ده کاته وه، هر که سه و به پیی کرداره کانی پاداشتی خوی وهرده گری.

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَیْکُمْ لِبَاسًا یُورِی سَوَءَ تَکُم وَرِیْشًا وَلِبَاسُ التَّقْوٰی ذٰلِکَ خَیْرٌ ذٰلِکَ مِنْ ءَایٰتِ اللّٰهِ

لَعَلَّهٗمْ یَذَّکَّرُوْنَ ﴿٣٦﴾

ناردنی جلو بهرگو پوشاکی جوانیش له گه لییدا

خودای گوره نه فهرمویت: ﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَیْکُمْ لِبَاسًا یُورِی سَوَءَ تَکُم وَرِیْشًا وَلِبَاسُ التَّقْوٰی ذٰلِکَ خَیْرٌ ذٰلِکَ مِنْ ءَایٰتِ اللّٰهِ لَعَلَّهٗمْ یَذَّکَّرُوْنَ﴾ نه ی نه وه کانی ناده م نیمه جلو بهرگی وامن دانسی که عهیب و عارتان داپوشی و جوانیشتان کات، چاکتر له ویش پوشاکی خو پارازتنه، نه مهیش یه کی له نیشانه کانی خوی به لکو بیر بکه نه وه. خودای گوره مننه دهکات به سه ر به نده کانیدا که جلو بهرگو پوشاکی جوانی پیداون، نه م جلو بهرگو که لییره دا باس کراوه بۆ داپوشینی عهیب و عاره، (الریش) پوشاکی خو جوان کردنی دهره وه یه. یه که میان بۆ پیویستی و ناچاریه و دوهم بۆ پوشاکی دهره وه و خو پارازندنه وه یه. نیبنو جه ریر نه لیت: (الریش) له زمانی عه ره بیدا، پوشاک و که ل و په ل و نه و پوشاکانه یه که له سه ره وه له بهر ده کری و دیاره^۲ عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سه له م نه لیت: ﴿وَلِبَاسُ التَّقْوٰی﴾ واته: له خوا بترسی عه یبی داپوشی نا نه وه یه پوشاکی خو پاراستن^۳.

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ لَا یَفْنِیَنَّکُمُ الشَّیْطٰنُ کَمَا اَخْرَجَ اٰبَیْکُمْ مِنَ الْجَنَّةِ یَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِیُرِیَهُمَا سَوَءَ تَیْهُمَا

اِنَّمَا یُرِیْکُمْ هُوَ وَقَبِیْلُهُ مِنْ حَیْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّیْطٰنَ اَوْلِیَّهٗ لِلَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٧﴾

ترساندن له فیتنه ی شهیتان

خودای گوره نه فهرمویت: ﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ لَا یَفْنِیَنَّکُمُ الشَّیْطٰنُ کَمَا اَخْرَجَ اٰبَیْکُمْ مِنَ الْجَنَّةِ یَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِیُرِیَهُمَا سَوَءَ تَیْهُمَا اِنَّمَا یُرِیْکُمْ هُوَ وَقَبِیْلُهُ مِنْ حَیْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّیْطٰنَ اَوْلِیَّهٗ لِلَّذِیْنَ

^۱ طه (۵۵).

^۲ الطبری (۱۲/۳۶۴).

^۳ الطبری (۱۲/۳۶۸).

لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۵۰﴾ ئەى فەرزەندەکانى ئادەم، شەیتان نە تانخە لە تىنى، ھەروەك باوك و دایكتانى لە بەھەشت بە دەركردن داو جلو بەرگى لى دارنن تا شەرمى خۆیانیان پێیان نیشان بدات، شەیتان و دەستە و بەستەكەى لە لایەكەو دەتان بینن کە ئیوہ ئەوان نابینن، ئیمە شەیاتینەکانمان کردۆتە دوستى ئەوانەى بپوایان بە خوا نیە. خودای گەرە لیڤرەدا نەوہى ئادەم دەترسینى لە شەیتان و دارو دەستەكەى، ئەو دوزمناپەتییەى کە لە دێر زەمانەوہ لە گەل باوكى ئادەمیزاد ئادەمە (سەلامى خواى لیبى) کردویە و ھەولێ دا تا دەرى کرد لەو بەھەشتەى کە شوینى خوشگوزەرانى بوو بۆ شوینى شەكەتى و ماندویی، وە بوو ھۆى دەرخیستنى شەرمى کە لە پێشدا داپۆشرا بوو لیبى، ئەمەیش ئەوہ دەگەینى کە دوزمناپەتییەكى ئیجگار گەرەى ھەبە لە گەل ئادەم و ئادەمیاندا ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە کە خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿أَفَسَخَذُونَهُ وَذَرَيْتَهُ أُولَئِكَ مِنْ دُونِ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ يَتَسَلَّلُ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا﴾^۱ ئایا ئیوہ توخمى شەیتان و نەوہکانى، بى من دەكەن بە دوستى خۆتان کە بە ناشکرا دوزمناپەتەن؟ ئای چ گۆرینەوہیەكى خراپە کە ستەمکاران دەیکەن.

﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾^(۲۸) قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿۲۹﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴿۳۰﴾

خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا﴾ ھەر کاتى کارى خراپى ئابپوہەریان لى پوودەدا، دەلێن: بابو باپیری خۆمان دیوہ کە ھەر ئاوايان کردوہ و خودا فەرمانى پێداوین ئاوا بکەین. موچاھید ئەلێت: بپەرستەکان بە پووتى بە دەورى کەعبەدا دەسورپانەوہ و دەیانگوت: دەسورپینەوہ وەك چۆن دایکمان ئیمەیان بوو، ئەو ژنانە شتى یان پارچە پەتیکی پانى (قەياسە) دەناپە سەر عەیبى و دەیوت:

اليوم يبدو بعضه او كله وما تبدا منه فلا أحله

واتە: ئەمڕۆ کە ھەندیکى یان ھەمووی دەرەوہ بى، لەوہ زیاتر بە ھەلالى نازانم دەرکەوێ، خودای گەرە ئەم ئایەتەى ناردە خواریوہ: ﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا﴾ منیش

^۱ الکہف (۵۰).

^۲ الطبری (۲۷۷/۱۲).

ده لئيم: عه ره به کانی جگه له قوره يش نه ده گه پان به ده وری که عبه دا به و جلو به رگی که له به ریاندا بوو. نه وه یان وا لیک نه دایه وه که نه وان ته واف ناکه ن به جلو به رگی که وه که سه ریچی خویان پیوه کردوه. به لام قوره یشیه کان که حومسیان پی ده ووتن: نه وانه به جلو به رگی خویانه وه ته وافیان ده کرد. هه رکه سی جلو به رگی که له حومسیه کان بخواستایه، ته وافی پیوه ده کرد. وه هه رکه سی جلو به رگی که تازه ی پی بوايه ته وافی پیوه ده کردو پاشان فرپی نه دا که س بوی نه بوو بیکاته مالی خوی. هه رکه سیش پۆشاکي تازه ی نه بوايه له حومسیه کانیش نه خواستایه به پووتی ته وافی ده کرد. زووترین نه و شتانه ی که ته وافیان به پووتی ده کرد به شه واه یان کرد. نه مه يش شتیک بوو خویان دایان هینا بوو بۆ خویان و شوینی بابو باپیرانیان که وتبوون له و کاره یاندا، به وایان وا بوو که کاری بابو باپیرانیان به فرمانی خودا بوو و خودا پی پیداون. خودای گه وره يش بیزاری ده ریپی له و کاره یان و فرمووی: ﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا﴾.

خودا بۆ کاری پیس فرمان نادات، به لکو فرمانی به داد په روه ری و دلسۆزی داوه

﴿قُلْ﴾ نه ی موحه مه د! ﴿وَعَلَىٰ﴾ بلی به و که سانه ی که نه و قسانه ده که ن ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ

بِالْفَحِشَاءِ﴾ په روه ردگارم فرمان بۆ کاری پیس و خراب نادات، واته: نه و کاره ی که نیوه ده یکه ن خراب و به دره وشتیه خودا فرمان به و کاره ناکات. ﴿أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ نایا نیوه به زمانی خوداوه شتیک هه لده به ستن که نایزان؟ واته: نه و قسانه نه دهنه پال خودا، که خوتان نازانن چه ندی راسته پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ نه ی موحه مه د ﴿وَعَلَىٰ﴾ بلی: په روه ردگارم فرمان به دادوه ری نه دات، له هه موو مزگه وتیکدا پووتان به ره و خوا بکه ن و به دلیکی پاک لئی بیارینه وه و بیپه رستن. واته: فرمانی پیداون که ریک پاوه ستن له شوینی خویدا، که بریتیه له شوین که وتنی نه و پیغه مبه رانه ی پشتگیریان لی کراوه به موعجیزه کان. وه گوپرایه لی نه و هه والانه بن که له لایه ن خوداوه باسیان کردوه بۆتان، نه و یاساو پیسانه ش که پیی هاتوون به جیی بینن و به پاکی خواپه رستی بکه ن، چونکه خودای گه وره هیچ کرداری وهرناگری تا نه و دوو پایه ی تیا نه بی. ده بی راست بی و له گه ل شرعدا ریکه وی وه ده بی پاک بی و شیرکی تیا نه بی.

مانای دروست بوون و گه رانه وه

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾ وه ک له پیشدا نیوه ی دروست کرد، به و شیوه یه ده گه ریینه وه بۆ لای. پای جیاواز هیه له سه رمانای نه م ده قه که خودای گه وره فرموویه تی.

ئىبنوئەبى نەجىج ئەلئىت: لە موحاممىدەو **﴿كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾** ئەلئىت: دواى مردنتان زىندوتان دەكاتەو ^۱ حەسەنى بەسرى ئەلئىت: وەك لە پىشدا لە دنيا ئىوئى دروست كرد، ھەربەو شىوئەيە لە پۆزى قىامەتدا بە زىندوى دەگەرئەو ^۲ قەتادە ئەلئىت: **﴿كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾** لە پىشدا دروستى كردن، ئەوان ھىچ نەبوون، پاشان پۆشتن ديسان دەيانگىرئەو ^۳ عەبدورەحمانى كورپى زەيدى كورپى ئەسەم ئەلئىت: يەكەم جار لە پىشدا چۆن دروستى كردن، لە دوايشدا ھەربەو شىوئەيە دەيانگىرئەو ^۴ ئىبنوجەرىش ھەربەو ئەم رايەي ھەلزاردو، ئەم فەرموودەي كە ئىبنوعەبباس رىوايەتى كردو پىشتگىرى لە راکەي دەكات، كە وتى: پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لە ناوماندا ھەلسا و نامۆزگارىيەكى كردىن ئەيفەرموو: (ئەي خەلکىنە بىگومان ئىوئە كۆ دەگەرئەو بە پىي پەتى و بە پووتى قووتى و خەتەنە كراوى **﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾** ھەروەك لە پىشدا دروستمان كردن، ديسان پاش (مردن) دروستان دەكەينەو، بەلئىنكە لە ئىمەو ھەردەيەكەن) ^۵ ئەم فەرموودەيە لە ھەردوو سەحىحەكەدا ھاتو. ^۶ عەلى كورپى ئەبوئەلحە ئەلئىت: لە ئىبنوعەبباسەو: لەم ئايەتەدا: **﴿كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾** (۲۹) فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ﴿۲۹﴾ وەك لە پىشدا ئىوئەي دروست كرد ھەمووتان بۆ لای ئەو دەچنەو. دەستەيەکیانی شارەزای رێگە کردو و دەستەيەکیش ھەربىاوى گومرا بوون. وتى: ھەربەو سەرەتاو خودای گەرە نەوئەي ئادەمى بە خواوئەباوئەپوئەوى تریشى بە خوانەناس دروست کردو. وەك خودای گەرە فەرموویەتى: **﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَنُكِرْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُّؤْمِنٌ﴾** ^۷ ھەربەوئەیشە كە ئىوئەي وەدییەناو. ھىندىكتان باوئەرتان پى نەھىناو ھىندىكىشتان باوئەرتان پى ھىناو. پاشان لە پۆزى قىامەتدا دەيانگىرئەو و زىندویان دەكلتەو، وەك چۆن لە سەرەتاو كۆمەلئىكى بە خوانەناسى و كۆمەلئىكى بە خوانەناس وەدئى ھىناو. ^۸ منیش

^۱ الطبري (۳۸۵/۱۲).^۲ الطبري (۳۸۵/۱۲).^۳ الطبري (۳۸۵/۱۲).^۴ الطبري (۳۸۵/۱۲).^۵ الانبياء (۱۰۴).^۶ الطبري (۳۸۶/۱۲).^۷ فتح الباري (۴۴۵/۶)، (۱۳۵/۸)، مسلم (۲۱۹۴/۴).^۸ التغابن (۲).^۹ الطبري (۳۸۲/۱۲).

دهلیم: ئەم قەسە یە فەرموودە کە ی ئیبنومە سعود پشتگیری لێدە کات لە سەحیحی بوخاریدا. سویند بەو هی جگە لە و خوا یە کی تر نیە، کە سی واتان هە یە کارو کردە وە ی بە هە شتی دە کات تا لە نیوان ئە و بە هە شتدا ئە ندازە ی گە زیکی دە مینی، کە چی نوسراوە کە ی پیش دە کە ویت و کارو کردە وە ی دۆزە خیی دە کات و دە چیتە دۆزە خ، هە رو هە کە سی واشتان هە یە کارو کرداری دۆزە خیی دە کات، تا بە ئە ندازە ی گە زیکی دە مینی و نوسراوە کە پیشی دە کە ویت و کارو کردە وە ی بە هە شتی دە کات و دە چیتە بە هە شتە وە)، منیش دە لیم، دە بی نیوان ئە م ئایە تە و ئە م فەرموودە یە یە کخری (ئە گەر ئە مە مە بە ستە

لە م ئایە تە دا)، کە خودای گە وەرە ئە فەرمویت: ﴿فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ

النَّاسَ عَلَيْهَا﴾^۲ تۆ هەر پوو لە م ئاینە بکە و هەر بەرە و هە ق هە نگاو بنی دینیکی بنەرە تیە و لە سروشتدا

خوا ئە و خە لکە ی هەر بۆ یە کتاپەرستی وە دیهیناوە. ئە وە ی لە هە ردوو سە حیحە کە دا هاتو هە

ئە بو هورە یرە وە (پەزای خوی لیبی) کە پیغە مبهری خودا (ﷺ) فەرموویە تی: (هە موو مندالیک کە لە

دایک دە بیئت لە سەر سروشتی پاک لە دایک دە بیئت، پاشان دایک و باوکی یا دە یکن بە جوولە کە یان

مە سیحی یان مە جووسی)^۳، وە لە سە حیحی موسلیمدا هاتو هە لە عە یازی کوپی حیمارە وە گو تی:

پیغە مبهری خودا (ﷺ) فەرموویە تی: (خودای مە زن ئە فەرمویت عە بدە کانم دروست کردو هە بەرە و هە ق

هە نگاو بنین شە یاتینە کان هاتوون بۆ یان هی ناوون لە ئاینە کە یان و لایان داوون)^۴، شیۆ هە یە کخستن لە م

فەرموودە یە دا بە م جوۆرە یە کە خودا دروستی کردوون بۆ ئە وە ی برۆاداریان هە بی و لە حا لی دوو هە مدا

خوانە ناس، هە رچە ندە خە لکی و دروست کردو هە. هە موو بیناسن و بە تە نیا بیپەرستن و بزانتن کە جگە

لە و هیچ پەرستراوی نیە وە ک چۆن پە یمانی لیۆەرگرتوون لە و بارە یە وە، کردو یە تی بە سروشتیان لە گە ل

ئە وە یشتا بریویە تیە وە، هی وایان هە یە بە دبە خت دە بی و هی واشیان هە یە بە ختە وەر دە بی. ﴿هُوَ

الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ﴾^۵ هەر ئە ویشە کە ئیۆە ی وە دیهیناوە، هی ندیکتان باو هە پتان پی

نە هی ناوە و هی ندیکیشان بە برۆایە. وە لە م فەرموودە یە دا هاتو هە: (هە موو خە لکی کە بە یانی دە کاتە وە

(هە ل دە سی) فرۆشیاری گیانی خۆ یە تی ئازادی دە کات یان گونا هباری دە کات)^۶، بریاری خودا

^۱ فتح الباري (۴۸۶/۱۱).

^۲ الروم (۳۰).

^۳ فتح الباري (۲۹۰/۳)، مسلم (۲۰۴۷/۴).

^۴ مسلم (۲۱۹۷/۴).

^۵ التغابن (۲).

^۶ مسلم (۲۰۳/۱).

برپاوه ته وه له دروست کراوه کاند، چونکه نه وه ﴿وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ﴾^۱ بۆ هه موو شت نه ندازه ی داناو پێی
 نیشان داوه ﴿الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ﴾^۲ نه و که سه یه که به هه موو وه دیهینه ریکی خوی
 گشت پیدایستی داوه، پاشانیش پێی نیشانداوه. وه له هه ردوو سه حیه که دا هاتوه: (هه رکه سی له
 ئیوه له ده سته ی خوشبه ختان بیّت نه و به ره و کاری خوشبه ختان ده پوات نه وه یش ده سته ی
 به ده ختان بیّت نه وه به ره و هه ق کاری به ده ختان ده پوات)^۳، هه ر بۆیه خودای گه وره فه رموویه تی:
 ﴿فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ﴾ ده سته یه کیانی شاره زای پێکه کردوه و ده سته یه کیشی هه ر
 شیاوی گومرا بوون. پاشان خودای گه وره هه کاره که ی باس ده کات و نه فه رموویت: ﴿إِنَّهُمْ أَخَذُوا
 الشَّيْطَانِ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ﴾ که نه وانه له بری خودا له گه ل شه یاتین
 بوونه دۆست، لایان وایه هه ر خویان شاره زان. ئیبنوجهریر نه لیت: نه مه ناشکراترین به لگه یه له سه ر
 هه له یی نه و که سانه ی که ده لێن خودا سزای هیچ که سی نادات خه ریکی گونا هیکه یان گومراییه که
 به رپای پێیه تی هه گه ر کاتی که بزانی گونا هه و گومراییه هه ر به رده وام بی له سه ری، هه ر بیه ویت دژایه تی
 فه رمانی په روه رنده ی بکات له کاره که یدا. به پێی نه م قسه یه بی نه و کاته هیچ جیاوازیه نامینی له
 نیوان ده سته ی نه و گومرا نه ی، که گومرا بوون و ده زانن هه ر نه وان شاره زان له گه ل نه و ده سته ی که
 شاره زای پێکه کراوه، بێگومان خودای گه وره. ناوی هه ردوو ده سته که ی هیناوه و بپاره کانیشی پوون
 کردونه ته وه له م ئایه ته پیروژه دا^۴.

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ (۲۱)

فه رماندان به خۆ پارازاندنه وه له کاتی چوون بۆ مزگه و ته دا

خودای گه وره نه فه رموویت: ﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ نه ی نه وه کانی ئاده م، کاتی
 ده چن بۆ نوێژ کردن جل و به رگی جوان له به ر بکه ن، نه م ئایه ته پیروژه وه لاهه بۆ نه و بته رستانه ی که
 به پووت و قووتی ته وافیان به ده وری که عبه دا ده کرد. وه ک موسلیم و نه سائی و ئیبنوجهریر پیاوایه تیان
 کردوه، وشه که وشه ی ئیبنوجهریره له فه رموده که ی شو عبه وه، له سه له مه ی کوپی کوه یله وه، له

^۱ الاعلی (۲).

^۲ طه (۵۰).

^۳ فتح الباری (۲/۲۶۷)، مسلم (۴/۲۰۳۹).

^۴ الطبری (۱۲/۳۸۸).

موسليمي به تينه وه له سه عدي كوپي جوبه يره وه له ئيبنوعه بباسه وه: ئه لئيت: بته رسته كان ته وافيان ده كرد به دهوري كه عبه دا به پوتی، پياوان به پوژو ژنان به شهو. ژنه كه له و كاته دا ده يگوت:

اليوم يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ^۱ و ما بدا منه فلا أحله^۲

واته: نه گهر نه مړو هه نديكي يان هه مووی دهركه وي، له وه زياتر به حه لالی نازانم دهركه وي. عه وفی نه لئيت له ئيبنوعه بباسه وه له م ئايه ته دا: ﴿خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ كاتى ده چن بو نويز كردن جلو به رگي جوان له بهر بكن. وتی: پياوان ته وافيان ده كرد به دهوري كه عبه دا به پوتی، خودا فه رمانی پيدان كه جلو به رگ له بهر بكن. مه به ست به (الزينة) ليږه دا جلو به رگه. نه و جلو به رگه ي كه عه يبيانی پي داپوشن، زياتر له مه پوشاكي جوانی و خو پازاندنه وه يه. خودای گه وره فه رمانی پي كردن له هه موو نويز كدا كه ده چنه مزگوت خويان داپوشن.^۲ موجهيدو عه تاو ئيبراهيمي نه خه عی و سه عيدي كوپي جوبه يرو قه تاده و سوودی و زه ححاك و ماليك هه ر وایان گوتوه، له زوهه ريه وه،^۳ وه هه نديكي تريش له زانايانی پيشينه له ته فسيري نه م ئايه ته دا ده لئین: نه م ئايه ته يه له سه ر نه و بته رستانه هاتوه ته خواره وه كه به پوتی ته وافيان ده كرد به دهوري كه عبه دا. له م ئايه ته و نه و فه رمودانه ي كه له مانای ئايه ته دا هاتوون، سونه ته خو جوان كردن له كاتى نويزدا به تاييه تي له پوژي هه يني و له پوژي جه ژنداو بوئی خو خوش كردن و سيواك كردن، چونكه نه مانه ش له خو جوان كردنه كانه و ته واو كه ريه تي. له چاكترينی جلو به رگ، جلو به رگي سپيه. وهك ئيمامي نه حمه د پيوايه تي كردوه له ئيبنوعه بباسه وه به مه رفوعی نه لئيت: پيغه مبه ري خودا (ﷺ) فه رمويه تي: (له جلو به رگه كانتاندا سپي له بهر بكن، چونكه له چاكترين جلو به رگه كانتانه و مردووه كانتانی پي كه فن بكن. چاكترين چاو پڙتنتان به كل پڙتنه (الإثم) چونكه چاو سافو لووس ده كات و مویش ده پويی)،^۴ نه م فه رموده سه نه ده كانی چاكن، پياوه كانی له سه ر مه رجي موسليمه، نه بوداوودو تيرميزی و ئيبنوماجه پيوايه تيان كردوه، تيرميزی نه لئيت: فه رموده يه كي چاك و پاسته.^۵

قه دهغه كردنی زياده رموي له خوراك و پوشاكدا

خودای گه وره نه فه رمويت: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ خواردن بخون و بخونه وه و له نه ندازه ده رمه چن، خودا نه وانه ي خوش ناوی له نه ندازه ده رده چن. بوخاري نه لئيت: له

^۱ مسلم (۲۳۲۰/۴)، النسائي في الكبرى (۲۴۵/۶)، الطبري (۳۹۰/۱۲).

^۲ الطبري (۳۹۱/۱۲).

^۳ الطبري (۳۹۲/۱۲-۳۹۴).

^۴ أحمد (۲۴۷/۱)، فه رموده يه كي حه سه نه.

^۵ أبوداود (۳۳۲/۴)، تحفة الاحوذی (۷۲/۷)، ابن ماجه (۲۶۴/۱)، حه سه نه.

ئىبنوعەبباسەو، ھەرچى ئارەزو دەكەى بىخۆو ھەرچى ئارەزو دەكەى لەبەرى بگە بەلام دوو پەوشت بە ھەلەتان نەبات زیادە پەوئى و لە خۆبایی بوون.^۱ ئىبنوجەرىئەئیت: موخەمەدى كۆپى عەبدولاعلا بۆى گىرپاينەو، موخەمەدى كۆپى سەور بۆى گىرپاينەو، لە موخەمەرەو لە كۆپى تاوسەو لە باوكیەو لە ئىبنوعەبباسەو ئەئیت: خودا خواردن و خواردنەو لە حەلال كرده ئەگەر زیادە پەوئى یان خۆ لە بايى بونی تیا نەبى^۲ سەنەدەكانى راستن. عەتای خۆراسانى ئەئیت: لە ئىبنوعەبباسەو لەم ئایەتەدا: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ وتى: واتە: لە خواردن و خواردنەو دا.^۳ ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كرده لە مىقدامى كۆپى مەعدى يەكريبەو ئەئیت: لە پىغەمبەرى خودام (ﷺ) بیست ئەیفەرموو: (نەوێ نادەم ھیچ دەفریكى پەر نەكردو خراپتر بى لە ورگی چەند پاروێ بەسە بۆ نەوێ نادەم كە پشتى خۆى پى بگري (یعنە صلبه) ئەگەر ھەر خواردى (كردى) سى يەكى بۆ خواردن و سى يەكى بۆ خواردنەو و سى يەكیش بۆ خۆى)^۴، نەسانى و تىرمىزىش پىوايەتیا كرده^۵ تىرمىزى ئەئیت: فەرموودە يەكى چاكە. لە پەنوسىكى تردا وتوێتى، چاك و راستە، ئىبنوجەرى ئەئیت: خودای گەورە ئەفەرموێت: ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ بىگومان خودا ئەو كەسانەى خۆش ناوى لە ئەندازەى خۆيان دەردەچن لە حەلالدا يان لە حەرامدا، وە ئەو كەسانەش زیادە پەوئى دەكەن لەو شتانەى كە حەلال یا حەرام كراو، حەلالى حەرام دەكەن و حەرامى حەلال دەكەن. بەلكو پىويستە ئەوێ خوا حەلالى كرده بە حەلالى بزائن و ئەوێش خوا حەرامى كرده بە حەرامى بزائن. ئەو ئەو دادپەروەرى يە كە فەرمانى پىكردو.^۶

﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ، وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ كَذَلِكَ نَفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

خودای گەورە ئەفەرموێت: ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ، وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ كَذَلِكَ نَفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ ئەى موخەمەد (ﷺ) بلى: كىيە جل و بەرگی جوان و خشل و بژێوى پاکی (كە خودا بە عەبدەكانى خۆى داو) لای وایە حەرامە؟

^۱ فتح الباري (۲۶۴/۱۰).

^۲ الطبري (۳۹۴/۱۲).

^۳ أحمد (۱۳۲/۴)، فەرموودە يەكى باشە (جید).

^۴ تحفة الاحوذى (۵۱/۷)، النسائي في الكبرى (۱۷۸/۴)، باشە (جید).

^۵ الطبري (۳۹۴/۱۲).

^۶ الطبري (۳۹۵/۱۲).

بلی: ئەمانە شایانی ئەو کەسانەن کە لە ژیاڵی دنیا دا بڕوایان بە خوا هێناوە و پۆژی قیامت بە تاییبەتی
 ھەر بۆ ئەوانە، ئیمە ئاوا نیشانەکان بۆ ئەوانە ی کە زانا بن پۆشن دەکەینەو. خودای مەزن وەلامی ئەو
 کەسانە ئەداتەو کە ھەر شتی لە خواردن و خواردنەو و جلو بەرگ ھەر لە خۆیانەو قەدەغە دەکەن
 بۆ ئەوێ خودا بڕیاری لەسەر دابی، بۆیە ئەفەرمویت بە پیغەمبەر (ﷺ) بلی بەو بێبەرستانە ی کە ھەر
 لە خۆیانەو شت حەرام دەکەن بە ئارەزوێ پیسی خۆیان کە خودا ئەو شتانە ی دروست کردووە بۆ ئەو
 کەسانە ی کە بڕوایان بە خوا ھەبوو لە ژیاڵی دنیا دا پەرستویانە، با بت پەرستانیش تییدا بەشدار
 بوون لەبەر خۆشەویستیان بۆ دنیا، بێگومان لە پۆژی قیامت دا ھەر بۆ خواوەنباوەرپانە بە تاییبەتی و هیچ
 خوانەناسی ناتوانی ھاو بەشیان بێ. چونکە بەھەشت قەدەغە کراوە لە خوانەناسان.

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنْزَلْ بِهِ

سُلْطَنًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْمُونَ﴾ (۳۳)

خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ
 وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنْزَلْ بِهِ سُلْطَنًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْمُونَ﴾ بلی: پەرەردگارم تەنیا ئەمانە ی
 حەرام کردووە: کاری خراب بە ناشکراو بە نەینی، بە نامەق لە پێگە لادان و گوناھ. بە هیچ بەلگە یەك
 شەریك دانان بۆ خودا و قسە کردن دەربارە ی خودا بە بێ زانین. ئیمامی ئەحمەد پڕوایبەتی کردووە لە
 عەبدوللّوھ ئەلئیت: پیغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموو یەتی: (هیچ کەسی لە خوا بە غیریەتتر نیە ھەر لەبەر
 ئەوێ کە بەدەرەفتاری حەرام کردووە بە ناشکراو بە نەینی. هیچ کەسیش نیە لە خودا مەدح و
 پیاھەلدانی لە لا خۆشتر بێ)،^۱ لە ھەردوو سەحیحە کەیشدا ھاتووە^۲ لە پیغەمبەر باسی بەدەرەفتاری و
 ئەوێ پەییوەندی ھە یە پیغەمبەر، بە نەینی و بە ناشکرا لە سورەتی ئەنعام دا باس کرا پیویست ناکات
 لێرە دا دووبارە بکریتەو. سوودی ئەلئیت: (الاثم) گوناھ (البغي) دەست درێژی کردنە سەر خەلکی بە
 نامەق.^۳ موحامید ئەلئیت: (الاثم) گشت سەریچیەکان، خودا باسی کردووە کە دەست درێژیکەر دەست
 درێژیەکی بۆ خۆی دەگەڕیتەو.^۴ (الاثم) بە کورتی: ئەو تاوانە یە کە پەییوەندی بەو کەسەو ھە یە کە
 کردو یەتی. (البغي) واتە: دەست درێژی کردنە سەر خەلکی، خودا ھەردوو یانی حەرام کردووە. ﴿وَأَنْ

^۱ أحمد (۳۸۱/۱)، فەرموودە یەکی سەحیحە.

^۲ فتح الباري (۲۳۰/۹)، مسلم (۲۱۱۴/۴).

^۳ الطبري (۴۰۳/۱۲).

^۴ الطبري (۴۰۳/۱۲).

تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا ﴿۳۱﴾ واته: شەرىك دابنئىن بۆ خودا له پەرستندا بە بى بەلگە. ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾ شت بلئىن له بارەى خوداوە وەك ئەوەى كە خودا مندالى ھەيە كە ھىچ زانىارىيەكتان لەو بارەيەو نەيە جگە لە درۆ بوختان كردن. وەك ئەم ئايەتە كە خودای گەورە ئەفەرموئیت: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ ١ له چاك و پيسى بتهكان دوورەپەريزبن، له درۆش خۆ پاريژن.

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ ٢ ﴿يَبْقَىٰ آدَمُ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ مَا يَبْقَىٰ فَمَنْ أَتَقَىٰ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ٣ ﴿وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ٤

خودای گەورە ئەفەرموئیت: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ﴾ بۆ ھەركی ھەركە ئی وەختی ھەيە ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ ئەگەر وەختی مردنیان ھات، نەساتی دەكری پيش كەون و نەساتیكیش دوا دەكەون. پاشان خودای گەورە ئەوەی ئادەمی ئاگادار كردۆتەو ترساندوویەتی كە بەو زوانە پیغەمبەران دەنیریته لایان و باسی نیشانەكانی ئەویان بۆ دەكەن، مزگینیان پی ئەدەن و دەشیان ترسینن و ئەفەرموئیت: ﴿يَبْقَىٰ آدَمُ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ مَا يَبْقَىٰ فَمَنْ أَتَقَىٰ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ٣ ﴿وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

خَالِدُونَ﴾ ئەی ئەوەكانی ئادەم، ھەركاتی كە پیغەمبەرائی لە خۆتان دیتە لاتان، تا نیشانەكانی منتان بۆ باس بكەن، ئەوانەتان خۆ پاریژن و ئاكارى چاك دەكەن. نە ترسیکیان لەسەری ھەيە و نە خەم دەخۆن. ئەو كەسانەشی نیشانەكانی ئیمەیان بە درۆ زانیووە بە خۆ بەزل زانی پوویان ئی وەرگێرا ئەوانە كۆمەل و یاری ئاگرن و ھەرگیز لپی دەرنانچن. واتە: ئەوانەى خۆ پاریژو ئاكار چاك بوون و وازیان لە قەدەغەكراوەكان ھێناو ھەلسان بە بەجیھێنانی خوا پەرستیهكان نە ترسیان ھەيە و نە خەفت دەخۆن. بەلام ئەوانەى نیشانەكانی خودایان لە دلیاندا بە درۆ زانیووە لەبەر خۆ بەزل و لنى پیی ھەلنەساون و کاریان پی نەكردووە، ھەتا ھەتایە لەناو ئاگردان.

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَقٌّ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا آتِنَا مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا

گفرین (۳۷)

نه و بته رسته بوختان چيانه، چي له چاره يان نوسرابي ديته پييان، دوسته گانيان خويان لي ون ده کهن له کاتي مردندا

خوداي گه وره نه فرموئ: ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ﴾ کي له وانه سته مکارتره که درو به دهم خوداوه هه لده به ستن. يا به نيشانه کاني بپروا ناکه ن؟ نه وانه چي له چاره ياندا نوسرابي ديته پييان. موحه ممه دي کوپي که عبي قه رهي نه ليت: ﴿أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ﴾ نه وانه چي له چاره نوسياندا نوسرابي ديته پييان له کردارو پوزي و ته مهنيان.^۱ په بيبي کوپي نه نه سو عه بدوپه حماني کوپي زه يدي کوپي نه سه ميش هر وايان وتوه^۲ نه م نايه ته وه که نه م نايه تانه وايه که خوداي گه وره نه فرموئ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَفْتُرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾^۳ متع في الدنيا ثم إلینا مرجعهم ثم نذيقهم العذاب الشديد بما

کانونا يکفرون^۴ نه وانه ي درو به دهم خوداوه هه لده به ستن پرگار نابن (پاوار دنيکی که مه له دنيادا، له دوايدا ده که پينه وه بۆ لمان له پاش نه وه، له بهر نه وه ي بپروايان نه هينا به توندي نازاريان نه دهين. وه نه فرموئ: ﴿وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾^۵ نمنعهم قليلا^۶ نه و که سانه ي بپروا ناهينن، بپروا نه هينانيان غه مبارت نه کات، هه موو دينه لاي خومان، پاشان هه واليان نه دهيني چيان کردوه، خودا ناگاي له ناوي ده کانش هه يه. وا ده کهين که مي پابوين. پاشان خوداي گه وره لي رده دا نه فرموئ: ﴿حَقٌّ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا آتِنَا مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ تا نه و کاته ي که فريشته له لاي نيمه وه ديته لايان بۆ گيان کيشان و ده پرسن: کوان نه وانه ي جگه له خوا هانانان بۆ ده بردن؟ خوداي گه وره باسي نه وه ده کات

^۱ الطبري (۴۱۳/۱۲).

^۲ الطبري (۴۱۳/۱۲-۴۱۴).

^۳ يونس (۶۹-۷۰).

^۴ لقمان (۲۳-۲۴).

کاتی که فریشته گیانی بت په رسته کان ده کیشی دیا تر سینن و گیانه کانیاں به ره و ناگر ده بهن، پیان ده لئین: کوان نه وانه ی کردبوتان به هاو به شی خودا له ژیا نی دنیا دا، هاوارتان لی ده کردن و جگه له خودا ده تان په رستن. بانگیاں بکن با پرگارتان کهن له مه ی که تووشتان هاتوه ﴿قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا﴾ ده لئین: خو یان لی ون کردن، به هیوای هیچ خیر و بیریکیاں نین ﴿وَشَهِدُوا عَلٰی اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَاٰنُوا كٰفِرِيْنَ﴾ پاشان هر خو یان شایه تی له خو یان نه دهن که خودایان نه ناسیوه.

﴿قَالَ اَدْخُلُوا فِيْ اَمْرِ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعْنَتْ اُخْتَهَا حَتّٰى اِذَا اَدَارَكُوْا فِيْهَا جَمِيعًا قَالَتْ اُخْرَهُمْ لِاُولٰٓئِهِمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ اَضَلُّوْنَا فَتَاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۳۸﴾ وَقَالَتْ اُولٰٓئِهِمْ لِاُخْرَهُمْ فَمَا كَاٰتَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

تگسبون ۳۹

مشت و مری خه لکی ناو ناگرو نه هرت گردنیاں له یه کتری

خودای گه وره باسی نه و قسانه ده کات که بت په رسته کان ده یکن، نه وانه ی که درو به دم خوداوه ده که ن و بپوا به نیشانه کانی نا که ن ﴿قَالَ اَدْخُلُوا فِيْ اَمْرِ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾ ده ف رموی: له که ل نه و که لانه ی وا پیش نیوه له ناو چون. هه مان په فتاری نیوه یان بوو ﴿مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِ﴾ له مروفو جنو که بپونه ناو ناگره وه. نه م رسته یه هه لده گری به دهل بی له ﴿فِيْ اَمْرِ﴾ هه لیش ده گری ﴿فِيْ اَمْرِ﴾ واته: له که ل گه لاند. پاشان خودای گه وره نه ف رمویت: ﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعْنَتْ اُخْتَهَا﴾ هه ر نوممه تیک ده چیته ناو ناگر دوعای شه پو نه فرین له هاو په وشتانی ده کات. وه ک خودای گه وره له سه ر زمانی نیغه مبه ری نیبراهیمی خه لیل فه رمویه تی: ﴿الَّذِيْنَ اٰتَمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ﴾^۱ پاشان له پوژی قیامه تدا حاشا له یه کتری ده که ن. وه له نایه تیکی تر دا نه ف رمویت: ﴿اِذْ تَبَرَّآ الَّذِيْنَ اَتَّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اَتَّبَعُوْا وَرَاَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ۝۳۹﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ اَتَّبَعُوْا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً

فَنَتَّبَرَّآ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّآوْا مِنَّا كَذٰلِكَ يُرِيْهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ۝۴۰﴾ له و کاته دا که نازارو سزایان دیته بهر چاو، پیه ره کان له په پره وه کانی خو یان حاشا ده که ن، په یوه ندیاں له یه کتر پچراوه. شوین که وتوان ده لئین: نای خو زگه هه ر جاریکی تر ده گه راپینه وه سه ر دنیا، تا وه ک

^۱ العنکبوت (۲۵).

^۲ البقرة (۱۶۶-۱۶۷).

پیه ره کانمان که حاشامان لی ده که ن ئیمه ش حاشامان له وان بگردایه، خودا ناوا کرده وهی خویمان لی ده کاته داخ و خه فته لییان، بو همه میشه ش هر له ناو ناگردا ده بن و لیی نایه نه ده. پاشان لییره دا نه فه رمویت: ﴿حَقَّ إِذَا أَذَارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أَخْرِجْنَهُمْ لَا وَلَهُمْ﴾ و هختی همه مویمان له ویدا کو بونه وه په پیره وانیان سه بارهت به په پیره وانیان که له پیش نه واندا چونه ته ناو ناگرو سزایان سه خت و گرانه ره له مان، سکالای خویمان له پوژی قیامه تدا ده به نه لای خوا لییان، چونکه نه وانه بوون که گومرایان کردن و له پیگه ی راست لایانندان ده لئین: ﴿رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَعَاتِبْهُمْ عَذَابًا ضَعِيفًا مِنَ النَّارِ﴾ نه ی په روه ردگارمان نه وان سه ریان لی شیواندین، دوو نه وهنده له ناگردا نازاریان ده. نه م نایه ته وه که نه و نایه ته وایه که نه فه رمویت: ﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾ ۶۶ ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَ﴾ ۶۷ ﴿رَبَّنَا آتِهِمْ ضَعِيفِينَ مِنَ الْعَذَابِ﴾ ۱ نه و پوژه ی ده م و چاویان له ناگردا نه م دیو نه و دیوی پیده کری، ده لئین: خوژگه به رفه رمانی خودا بوینایه و گوپرایه لی پیغه مبه رمان بگردایه. ده شلئین: نه ی په روه ردگارمان، شوین ناغا و گه وره کانی خویمان که وتین، نه وان ئیمه یان گومرا کرد. نه ی په روه ردگاری همه مومان، دوو سه ره نازاریان بده. ﴿قَالَ لِكُلِّ ضَعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ بو همه موو دوو چه ندانه به لام ئیوه پی نازانن. دیاره هر و امان کردوه و هر که سه به پیی خو ی سزایان داوه. نه م ده قه وه که نه و نایه تانه وایه که نه فه رمویت: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ﴾ ۲ نه وانه ی خویان نه ناسی و پیگه ی خویان به ربه ست ده کرد، قات له سه ر قات هر نازاریان پتر ده که یین. وه نه فه رمویت: ﴿وَلِيَحْمِلُوا أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ﴾ ۳ باری گرانی خویمان و باری گرانی خه لکی تریش (وه که باری گرانی خویمان) مه لده گرن. وه نه فه رمویت: ﴿وَمِنَ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ ۴ له تاوانی نه و که سانه ش مه لده گرن که به بی زانست نه وان له رییان لا نه دهن. پاشان خودای گه وره لییره دا نه فه رمویت: ﴿وَقَالَتْ أُولَئِهِمْ لِأَخْرَجْنَهُمْ فَمَا كَانُوا لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ﴾ پیه ره کان به په پیره وه کانیان ده لئین: ئیوه

۱ الاحزاب (۶۶-۶۸).

۲ النحل (۸۸).

۳ العنکبوت (۱۳).

۴ النحل (۲۵).

هیچتان له ئیمه زیاتر نیه، سوودی نه لیت: ئیوه ش گومرا بوون وهك چۆن ئیمه گومرا بووین. ^۱ ﴿فَذُوقُوا
الْعَذَابَ يَمَّا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ﴾ ده بچیتن نازاری نهو کارانهی وا کردوتانه. نه م حاله ی که خودا باسی
کردوه له باره یانه وه له کاتی کوکردنه وه یاندایه له پوژی قیامه تداو نه فرمویت: ﴿قَالَ الَّذِينَ
اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا أَنفَحْ صَدَدَنَّا كَمْ عَنِ الْهَدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَ كُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ﴾ ^۲ وَقَالَ الَّذِينَ
اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا وَأَسْرُوا
النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ^۳

خاوهن دهسته لاته کان به بی دهسته لاته کان ده لێن: ئایا ئیمه بووین نه مانه یشت ئیوه به پێی راستدا
به پۆن دوا ی نه وه ی پێنیشانده رتان هاته لا؟ به لکو ئیوه هه ر خۆتان تاوانبار بوون. نه وسا بی
دهسته لاته کان له وه لامی نه واندا که خاوهن دهسته لات بوون ده لێن: ئیوه به شه وو پوژ هه ر فیلتان لی
ده کردین که ده بی خوانه ناسین و چه ندین هاوتای بو په یدا که ین، کاتی بینیان ئیمه خوانه ناسان بو
نازاردان زنجیریان له مل ده که ین و پایان ده کیشین بو لیپرسینه وه، به دل په شیمان ده بنه وه، دیاره
هه موو که سی به رانه ر کرده وه ی خوی سزا نه درێ.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُلَاحَظَ فِي سِ
رِّهِمُ الْخِطَاطُ وَكَذَلِكَ نُجْزِي الْمُجْرِمِينَ﴾ ^۴ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نُجْزِي

الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

بیبروایان دهرگا کانی ئاسمانیان لی نا کریته وه وه رگیز نا چنه به هه شت

خودای که وره نه فرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ﴾ ^۱ نه وانه
وا نیشانه کانی ئیمه یان به درۆ زانیوه وه به فیزه وه له وانه پووین وه رگیزا دهروازه کانی ئاسمانیان بو
نا کریته وه. موجه میدو سه عیدی کوپی جوبه یر نه لێن و عه وفی و عه لی کوپی نه بوته لحه ش پێوایه تیان
کردوه له ئیبنوعه بباسه وه که مه به ست به م ئایه ته: ﴿لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ﴾ ^۲ واته: هیچ کرده وه یه کی
چاک و هیچ دوعایه کیان له ئاسمانه وه به رز ناییته وه. ^۳ سه وریش له له یسه وه له عه تاوه له

^۱ الطبري (۱۲/۴۲۰).

^۲ سبأ (۳۲-۳۳).

^۳ الطبري (۱۲/۴۲۲-۴۲۳).

ئيبنوعه بباسه وه هه ر به م شيوهيه پيوايه تي كرده. ^۱ زه ححاك پيوايه تي كرده له
 ئيبنوعه بباسه وه نه لئيت: مه به ست پيى ده رگاكانى ناسمان له سه ر پوچه كانيان ناكريته وه ^۲ سوودى و
 كه سانى تريش هه ر وايان وتوه. ^۳ نه م فه رموده يه كه ئيبنوجهرير پيوايه تي كرده له به رانه وه له
 پيغه مبه رى خودا وه (ﷺ) پشتگيريان لى ده كات كه باسى كيژشانى گيانى له دين لاده ره كانى كرده.
 كه به رز ده كريته وه بۆ ناسمان فه رموى: پوچه كان به رز ده كه نه وه، تيپه ر نابن به لاي هيچ كومه لئيدا
 له فريشته كان مه گين ده لئين: نه م گيانه پيسه كييه؟ (نه مانيش) ده لئين: فلانه كه سه به ناشيرين ترين
 ناوى كه بانگى كراوه پيى ناوى ده هيئن. هه تا ده يگه يه ننه ناسمان داواى كردنه وه ي ده رگاكانى
 ده كه نه وه. بۆى ناكريته وه. پاشان پيغه مبه رى خودا (ﷺ) نه م ئايه ته ي خوئند: ﴿لَا تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ
 السَّمَاءِ﴾ ^۴. نه بوداودونه سائى و ئيبنوماجه يش پيوايه تيان كرده. ^۵ ئيبنوجوره يج له م ئايه ته دا: ﴿لَا تُفْتَحُ
 لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ﴾ گوتى: ده رگاكانى ناكريته وه نه له سه ر كرداره كانيان ونه له سه ر پوچه كانيان ^۶ نه مه
 كو كردنه وه يه كى تيدا يه له نيوان هه ردوو قسه كه ي پيشوودا والله أعلم ﴿وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ
 فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ﴾ ناچنه ناو به هه شته وه تا وشتر به كوني ده رزيدا نه چى
 ئيمه ئاوا سزاي تاوانباران نه ده ين. ئيبنومه سعود گوتى: (الجمال) واته به چكه ي وشتر. وه له
 پيوايه تي كدا هاتوه هاوجووتى وشترى ميينه. ^۷ موجهيدو عيكرمه وتيان له ئيبنوعه بباسه وه نه م
 ئايه ته ي به م شيوهيه ده خوئنده وه: (حتى يلج الجمل في سم الخياط) به زه مى (الضم) جيمه كه و به
 ته شديد كردنى ميمه كه واته: گوريسى قايم به ناو كوني ده رزيدا ^۸ ﴿لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ
 غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ رايه خه كه يان (ئاگره) له جه هه نمداو هالاوى ئاگرش دايبوشيون.
 نه وانه ي ناهه قى ده كه ن ئاوا سزايان نه ده ين. موجه مبه دى كوپى كه عبي قه رهنى نه لئيت: ﴿لَهُمْ مِنْ

^۱ الطبري (۴۲۲/۱۲).^۲ الطبري (۴۲۲/۱۲).^۳ الطبري (۴۲۲/۱۲).^۴ الطبري (۴۲۴/۱۲)، فه رموده يه كى چاكه، پياوه كانى جيى به روان، پيگه و به لگه يش زۆن له سه رى.^۵ أبوداود (۱۱۴/۵)، النسائي (۷۸/۴)، ابن ماجه (۴۹۴/۱)، فه رموده يه كى حه سه نه.^۶ الطبري (۴۲۳/۱۲).^۷ الطبري (۴۲۸/۱۲).^۸ الطبري (۴۳۱/۱۲).

جَهَنَّمَ مِهَادٌ ﴿۴۱﴾ واتە: پایە خیان ناگره ﴿وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ﴾ واتە: لێفەیان هالای ناگره^۱ زەححاک و سودیش هەر وایان وتووە^۲.

﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾
 ﴿۴۲﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنَّ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رَسُولٌ رَّبِّنَا بِالْحَقِّ وَتُودُوا أَن تُلَكُمُ الْجَنَّةُ أَوْ رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۴۳﴾

باسی چاره‌نوسی پیاوچاكان و گوزمرانیان

دوای ئەوێ خودای گەورە باسی حالى بەدبەختانی کرد، دیتە سەر باسی حالى خوشبەختان و ئەفەرمویت: ﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ئەوانەى بپروایان هێنا و ئاكارى چاکیان کردووە، (کە هیچ کەسیش ئەركى له توانا بە دەرى ناخەینە سەر) ئەوانە دەبرێنە بەهەشت و هەتا سەر هەر لەوێ دەبن. واتە: ئەوانەى بە دل بپروایان هێناوە و ئاكارى چاکیش بە ئەندامەکانى لەشیان بەجى دینن ئەمانە دژى ئەو خوانەناسانەن کە بپروایان بە نیشانەکانى خوا نیە و خویان بە زل دەزانن و سەرى بۆ ئەوى ناکەن. خودای مەزن ئاگادارمان دەکاتەوێ کە بپروا هێنان و ئاكارى چاک کردن پێى ئاسانە هەر بۆیە ئەفەرمویت: ﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ پاشــــــان ئەفەرمویت: ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ﴾ کینه‌مان له سینه‌يانا، دامالێوه و له به‌ه‌شتدا جۆباریان به‌به‌ردا ده‌پوا. واتە: کینه و هه‌سوودی له دلیان ده‌رده‌که‌ین وه‌ک له سه‌خ‌یحی بوخاریدا هاتوێ له ئەبوسەعیدی خودەریه‌وه ئەلێت: پێفەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمووی: (وه‌ختی باوه‌پدار له ئاگر پزگاری بوو له‌سه‌ر پردی له نێوان به‌ه‌شت و جه‌هن‌دا پاده‌گیرین، هەر سته‌میکیان له یه‌کتى کردبى له نێوان خویاندا له دنیادا لێیان ده‌سێنری، تا ئەو کاتهى پاك ده‌بنه‌وه و ده‌پۆن و ئیزن ئەدرین بۆ چوونه ناو به‌ه‌شت، سویند به‌و که‌سه‌ى گیانى منى به‌ده‌سته هه‌ر که‌سى له‌وانه شوینە که‌ى خۆى له به‌ه‌شتدا چاکترشاره‌زایه له‌شوینەى که له دنیادا تییدا بووه)^۳، سوودی لهم ئایه‌ته‌دا: ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ﴾ گوتى: که خه‌لکى به‌ه‌شت کاتى په‌وانه ده‌کرین

^۱ الطبري (۴۳۶/۱۲).

^۲ الطبري (۴۳۶/۱۲).

^۳ فتح الباري (۱۱۵/۵).

بۆ به ههشت له ده رگا کهیدا دره ختی ده بینن له پیشکی داره که دا دوو کانی هه یه که ئاویان خوارده وه
 له یه کیکیان هه رچی کینه هه یه له سینه یاندا داده مالی، نه وه یه ئاوه پاکه که (الشراب الطهور) به
 نه وه ی تریان که خویانیان لی شۆردوه له چاره یان ته پو تازه یی و خوشگوزهرانی ده بینن، قز بزی و
 چلکنیان هه رگیز پیوه نابینن.^۱ نه سائی و ئیبنومه رده وه یه پیاو یه تیان کردوه، له نه بوهوره یه وه
 (په زای خوی لی بی) نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمو یه تی: (هه موو خه لکی به ههشت شوینی
 خوی له ئاگر دا ده بینن و ده لی: نه گه ر خودا شاره زای نه کردمایه له ناو ئاگر دا ده بووم ده بیته
 سوپاسگوزاری بۆی. هه موو خه لکی ئاگر شوینی خوی له به ههشت دا ده بینن و ده لی: نه گه ر خودا
 شاره زای بکردمایه (له ناو ئاگر دا نه ده بووم) ده بیته داخ و خه فته بۆی)^۲، هه ر بۆیه کاتی بوونه میرات
 گری خه لکی ناو ئاگر له به ههشت دا، بانگ ده کرین ئا نه و به ههشتی که بوونه میراتگری به هوی نه و
 کرده وانه وه بووه که کردوتانه. واته: به هوی کرداره کانتانه وه نه و به زه ییه تان به ده ست هی ناو چوونه
 به ههشت وه به پیی کرداره کانتان شوینی خوتان وه رگرت، له بهر نه وه پیویسته له م باره یه وه پشت
 به م فرموده یه ببه ستری که له هه ردوو سه حیحه که دا هاتوه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمو یه تی:
 (کار بکه ن چونکه که س کرده وه ی خوی نایباته به ههشت)، گو تیان: تۆیش نه ی پیغه مبه ری خودا؟
 فرمو ی: (ته نانه ت منیش مه گه ر خوا به میهره بانی و پیزی خوی بمپۆشی).^۳

﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ
 مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَن لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَفُورُونَ ﴿٤٥﴾﴾
 خه لکی جه هه نم به شیان هه ر داخ و په ژاره یه له ناو ئاگر دا

خودای گه وره نه فرمو ی: ﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ
 مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ﴾ به ههشتیه کان بانگی جه هه نمیه کان ده که ن. نه وای ئیمه نه و به لینه ی
 په روه ردا گارمان پییداوین جیبه جی بوو، ئایا ئیوه یش (وه که هه په شه تان لی کرابوو) هه ر وا ده رچوو؟
 وتیان: به لی. خودای گه وره باسی نه و وتویژه ده کات له نیوان خه لکی به ههشت و خه لکی جه هه نمدا که
 چون به ههشتیه کان به تانه و ته شه رو سه رزه نشت کردنه وه قسه له گه ل جه هه نمیه کان ده که ن کاتی
 هه رکه سه چوو شوینی خوی. وه که چون خودای گه وره له سوره تی (سافقاتدا) باسی نه و که سه

^۱ الطبری (۴۳۹/۱۲).^۲ النسائی فی الکبری (۴۴۷/۶)، فرموده یه کی حه سه نه.^۳ فتح الباری (۳۰۰/۱۱)، مسلم (۲۱۷۰/۴).

دهکات که وتووێژ له گه‌ڵ هاوڕێه‌کی ده‌کات که خوانه‌ناس بووه له دنیا دا. ئه‌فه‌رموویت: ﴿فَاطْلَعَ قَرَأَهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ (٥٥) قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتُ لِتَرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُخْضَرِّينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾

ئینجا خۆی سه‌یری کرد له ناوه‌پاستی جه‌مه‌ندا هاوه‌له‌که‌ی خۆی دی. وتی: به‌خودا هه‌ر وه‌خت بو له‌ناوم به‌ری. ئه‌گه‌ر چا که‌ی په‌روه‌رنده‌م نه‌بوایه منیش وه‌ک تو له‌ویدا ده‌بووم. تو بزانه که ئیعه تازه نامرین، جگه له مردنی پێشومان، هیچ نازاردانیشمان نیه. به‌په‌رچی قسه‌ی هاوه‌له‌که‌ی ئه‌داته‌وه که له دنیا کردبوی و سه‌رزه‌نشتی ده‌کات له‌سه‌ر ئه‌و چاره‌نووسه‌ی که تووشی بووه له‌و سزاو جه‌زه‌به‌یه. هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ش فریشته‌کان سه‌رزه‌نشتی ده‌که‌ن و پێیان ده‌لێن: ﴿هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ (١٤) أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ أَصَلَوْهَا فَاَصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُحْزَنُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

ئمه ئه‌و ئاگره‌یه که به‌واتان نه‌ده‌کرد هه‌بی، ئایا ئمه جادووه یان ئیوه کوێر بوون و نابین؟ بچنه ناوی هه‌لکه‌ن یا هه‌لنه‌که‌ن وه‌ک یه‌که و هه‌ر به‌هۆی ئه‌و کارانه‌ی که کردووتانه سزا نه‌درێن. هه‌ر به‌و شیوه‌یه پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) سه‌رزه‌نشتی کوژراوه‌کانی بیره‌کانی پۆژی به‌دری ده‌کردو بانگی ده‌کرد: (ئه‌ی ئه‌بوجه‌هلی کوپی هیشام و ئه‌ی عوتبه‌ی کوپی په‌بیعه و ئه‌ی شه‌یبه‌ی کوپی په‌بیعه (ناوی سه‌ره‌کانیانی برد)، ئایا ئه‌وه‌ی په‌روه‌رنده‌که‌تان به‌لێنی پێدان ده‌ستتان که‌وت؟ بێگومان من ئه‌وه‌ی په‌روه‌رنده‌م به‌لێنی پێدام به‌پاستی وه‌ده‌ستم هه‌ینا). عومه‌ر وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا ئایا تو قسه له‌گه‌ڵ کۆمه‌لێکدا ده‌که‌ی که بۆنیان کردوه؟ فه‌رمووی: (سوێنی به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته ئیوه له‌وانه باشتر گوێتان له‌و قسانه نیه که من بۆیان ده‌که‌م به‌لام ناتوانن وه‌لام بده‌نه‌وه) ^۱، پاشان خودای گه‌وره ئه‌فه‌رموویت: ﴿فَإِذَنْ مَّوَدَّنَ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ (٤٤) الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ﴿٤٥﴾

جاریه له نیوانیدا جاری دا، ده‌ک هه‌رچی سته‌مکاره به‌ر نه‌فرینی خوا که‌وی، ئه‌و که‌سانه‌ی ده‌بنه له‌مپه‌ر له‌ پێی خوا داو ده‌یانه‌وی ئه‌و پێگا و نیشان بده‌ن و به‌پواشیان به‌ پۆژی دوا‌ی نیه. واته: ده‌بنه له‌مپه‌ر له‌ پێی خه‌لکیدا بۆ ئه‌وه‌ی شوێنی پێگه‌ی خودا و به‌رنامه‌که‌ی و ئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ران پێی هاتوون نه‌که‌ون، وه‌ ده‌یانه‌وی ئه‌و پێگه‌یه لارو ناپێک بێ تا هیچ که‌س شوێنی نه‌که‌وی ﴿عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ﴾ وه‌ ئه‌وانه به‌پواشیان به‌ پۆژی دوا‌ی نیه و چونه به‌ر باره‌گای خودا نیه واته: حاشای لێ ده‌که‌ن و به‌پاستی

^۱ الصافات (٥٥-٥٩).^۲ الطور (١٤-١٦).^۳ مسلم (٢٢٠٣/٤).

نازان، بویه گویان لی نیه هر خرابه یه به ده میاندا بی یا هر کاری بکن چونکه ترسیان له وه نیه که لیپرسینه وه یان له سهری ده کری یان توله یان لی ده سینری، نه وانه خرابترین که سن له کردارو گفتاردا.

﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَتِهِمْ وَنَادُوا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلِّمُوا عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ

يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾﴾

نه عراف و خه لکی نه عراف

خودای که وره نه فرمویت: ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَتِهِمْ وَنَادُوا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

أَنْ سَلِّمُوا عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ﴾ له نیوانیاندا په رده یه که هیه، پیاوانیک هه ن له سهر نه عراف

پاوه ستاون. هه موو که سی به سهر و سیما ده ناسن. بانگی نه و به هه شتیانه ده کهن، که هیشتا

نه چوونه ته نیو نه و به هه شته، به لام به ته مان بچه ناوی و ده لیتن: سلاوتان لیپی. کاتی خودای که وره

باسی و توویژی نه هلی به هه شتی کرد له گه ل نه هلی جه هه نم، ناگادارمان ده کات که له نیوان به هه شت و

جه هه نمدا دیواری هه یه، که به ربه ست و پیگره بو که یشتنی خه لکی ناو ناگر بو ناو به هه شت.

نیبنو جه ریر نه لیت: نه و دیواره یه که خودای که وره نه فرمویت: ﴿فَضْرِبَ بَيْنَهُمُ بُرْجًا مِثْلَ بَابٍ بَاطِنُهُ فِيهِ

الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ﴾^۱ له و کاته دا شووره یه که له نیوانیاندا ده بیتته پیگر ده رگای هه یه له

ژوره وهی به زهیی یه و له ده ره وهی سزایه. نا نه وه نه عرافه که خودای که وره نه فرمویت: ﴿وَعَلَى

الْأَعْرَافِ رِجَالٌ﴾^۲ پاشان به و سه نه دهی خوی ریوایه ت ده کات له سوودی وه که نه لیت: ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ﴾

هر نه و شووره یه نه عرافه^۳ مواهید نه لیت: به ربه ستیکه له نیوان به هه شت و ناگردا که شووره که ی

ده رگای هه یه^۴ نیبنو جه ریر نه لیت: نه عراف جه می عورفه هه موو به رزایه که له زه ویدا له لای عه ره به کان

پتی ده لیتن عورف. هر بویه به پاپوکه ی که له شیر ده لیتن عورف له بهر به رزیه که ی. سوودی نه لیت:

بویه (الاعراف) ناوبراوه به عورف، چونکه نه وانه ی سهری نه و خه لکه ده ناسن.^۵ نه وانه ی نه عراف

کومه لیکن چاکه و خرابه یان یه کسانه، حوزه یفه و نیبنو عه بباس و نیبنو مه سعودو که سانی تریش له

زانایانی پیشینه و پاشینه ش وتویانه. نیبنو جه ریر ریوایه تی کردوه له حوزه یفه وه نه لیت: پرسپاری لی

^۱ الحديد (۱۳).

^۲ الطبري (۲۴۹/۱۲).

^۳ الطبري (۴۴۹/۱۲).

^۴ الطبري (۴۵۱/۱۲).

^۵ الطبري (۴۴۹/۱۲).

کرا له باره ی نه و که سانه ی نه عرافه وه وتی: نه وانه کومه لیکن چاکه و خراپه یان یه کسانه، خراپه کانیا ن دایناون ناهیللی بچنه به هه شت. چاکه کانیشیان دوا ی خستون که بچنه ناگر، له ویدا پاوه ستاون له سهر نه و شووره یه تا خودا فرمانی خوی نه دا له نیوانیاندا، موعه مهور وتی له حه سه نه وه که نه م نایه ته ی خویند: ﴿لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ﴾ هیشتا نه چوونه ته نه و به هه شته به لام به ته مان و وتی: سویند به خوا نه و هیوایه که خراوه ته ناو دلیان له بهر نه وه یه که خوا ده یه ویت پریژیکیان لی بگری^۱، قه تاده نه لیت: خودا ناگاداری کردون له شوینه که یان له و به ته مایی یه.^۲ پاشان نه فهرمویت: ﴿وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ کاتی که ناو له و که سانه نه دهنه وه که جه هه نمین، ده لئین: نه ی په روه رنده مان، له گروی سته مکاران دورمان بگره. زه حاک نه لیت له ئیبنوعه بباسه وه: که پیاوانی نه عراف کاتی سهیری خه لکی ناگریان کردو باش ناسینیان ده لئین نه ی په روه ردگارمان له پیزی کومه لی سته مکاران دامن مه نی^۳.

﴿وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجَا لَا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ (۴۸) أَهْلُؤَلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ﴾ (۴۹)

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجَا لَا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ﴾ نه وانه ی وان به سهر نه عرافه وه پیاوانیک بانگ ده که ن که به نیشانه ی تاییه تیدا ده یانناسن. خودای گه وره باسی خه لکی سهر نه عراف ده کات که تانه و ته شهر له گه وره پیاوانی موشریکه کان نه دهن که له ناو ناگردان، به شیوه و بیچمیاندا ده یانناسن. ﴿قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ پییان ده لئین: کومه له که تان و خو به زل زانینه که تان به که لکتان نه هات و له سزا لای نه دان به لکو پاشه پوژتان نا به م شیوه ی لیها ت که تووشی نه م سزایه و چه رمه سه رییه بوون ﴿أَهْلُؤَلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ﴾ هه ر نه وانه نین که ئیوه سویندتان ده خوارد، بهر به زه یی خوا ناکه ون؟ برۆنه به هه شت و نه هیچ ترستان له سهر هه یه و نه خه م ده خون. عه لی کوپی

^۱ الطبري (۴۵۲/۱۲).^۲ عبدالرزاق (۲۳۰/۲).^۳ الطبري (۴۶۵/۱۲).^۴ الطبري (۴۶۲/۱۲).

نه بوتله له ئیبنوعه بیاسه وه نه لیت: مه به ست به ﴿ادخلوا الجنة لا خوف علیکم ولا أنتم تحزنون﴾
پیاوانی نه عرافه^۱.

﴿ونادى أصحاب النار أصحاب الجنة أن افيضوا علينا من الماء أو مما رزقكم الله قالوا لك الله
حرمهما على الکفرین﴾ ٥٠ ﴿الذین اتخذوا دینهم لهوا ولعبا وعرثتهم الحیوة الدنیا فالیوم
نسئهم کما نسوا لقاء یومهم هذا وما كانوا بتاییننا یجحدون﴾ ٥١

خوشگوزمرانی به ههشت قه دهغه یه بو خه لکی جه هه نم

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿ونادى أصحاب النار أصحاب الجنة أن افيضوا علينا من الماء أو مما
رزقكم الله﴾ جه هه نمیه کان داوا له به هه شتییه کان ده کهن، له و ناوه یا له و پۆزیه خودا پییداون
شتیکیش به شی ئیمه بدهن. سوودی نه لیت: ﴿مما رزقكم الله﴾ واته: له و خواردنه ی که خوا
پییداون.^۲ خودای گه وره باسی زه لیلی خه لکی جه هه نم ده کات، که داوا ده کهن به هه شتییه کان له و
خواردن و خواردنه وه ی که ده یخون به شیان بدهن، به لام به هه شتییه کان وه لامیان ناده نه وه. سه وری
نه لیت: له عوسمانی سه قه فیه وه له سه عیدی کوپی جوبه یره وه له م ئایه ته دا وتی: که سی واهیه داوا
ده کات له باوکی له برای و پتی ده لی که سووتا له و ناوه به شی بدات، پییان ده لیتن: وه لامیان بده نه وه
﴿قالوا لك الله حرمهما على الکفرین﴾ ٥٢ ده لیتن: خوا نه م شتانه ی له خوانه ناسان حه رام کردوه.

عه بدوره حمانی کوپی زه یدی کوپی نه سه له م گوئی: ﴿لك الله حرمهما على الکفرین﴾ واته: خودا
خواردن و خواردنه وه ی به هه شتی حه رام کردوه له خوانه ناسان^۳ پاشان خودای گه وره باسی
خوانه ناسان ده کات که هه میشه خه ریکی تییرکردنی ئاره زوه کانیاان له خواردن و خواردنه وه و پابواردن و
که مه و گالته و له خۆبایی بوون به دنیا و شته پازاوه کانی دنیا وازیان هیئاوه له و شتانه ی فه رمانیان
پیکراوه که بو پۆزی دواپی بکه ن. وه نه فهرمویت: ﴿الذین اتخذوا دینهم لهوا ولعبا وعرثتهم
الحیوة الدنیا فالیوم نسئهم کما نسوا لقاء یومهم هذا وما كانوا بتاییننا یجحدون﴾ نه و
که سانه ی ئایینه که یان هه ر به گالته و که پ ده زانی و ژیاپی دنیا فریوی دان. بویه نه مپو نه وان له بیر

^۱ الطبري (۴۶۹/۱۲).

^۲ الطبري (۴۷۳/۱۲).

^۳ الطبري (۴۷۴/۱۲).

^۴ الطبري (۴۷۴/۱۲).

خۆمان دەبەینەو، هەر چۆنی ئەوان دیداری ئەم پۆژەیان لە بیر خۆیان بردبۆو و لە نیشانەکانی ئێمە حاشایان کرد واتە: سەودایان لەگەڵدا دەکەین بە سەودای کەسی که لەبیری بردونەتەو، چونکە خودا هیچی لی ون نابێ و لە دەستی دەرناچێ. وە ئەفەرمویت: ﴿فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى﴾^۱ لە کتیبیکدا یە پەرەردگارم نە هیچی لی ون دەبێ و نە هیچیشی لەبیر دەچێ. بەلکو خودا لە بابی موقابە لەدا ئەمە ی فەرموو. وەك ئەفەرمویت: ﴿أَيُّدِيهِمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ﴾^۲ خودایان لە بیر بردەو و خوداش ئەوانی لە بیر کرد. وە ئەفەرمویت: ﴿كَذَلِكَ أَنْتَكَ ءَايَتُنَا فَنَسِينَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ نُنْسِي﴾^۳ هەر وەك تۆ نیشانەکانی ئێمەت بۆ هات و لەبیر خۆت بردەو، ئەمڕۆش تۆ لە بیر دەچیهو. وە ئەفەرمویت: ﴿الْيَوْمَ نَنسِيكَمَّا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا﴾^۴ و ئەمڕۆ لە بیرتان دەکەین هەروەك ئێو تووشی هاتن ئەمڕۆتان نە دەهاتە بیر. عەوفی لە ئیبنوعەبباسەو لەم ئایەتەدا: ﴿فَالْيَوْمَ نَنسِيهِمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا﴾^۵ دەلیت: خودا لە چاکەدا لە بیرى کردن بەلام لە خراپەدا لە بیرى نەکردن. عەلی کوپی ئەبوتەلحە لە ئیبنوعەبباسەو ئەلیت: وازی لی دەهێنین وەك چۆن ئەوان دیداری ئەمڕۆەیان پشت گوی خست. موحامید ئەلیت: وازیان لی دەهێنین لەناو ئاگرەدا. سوودی ئەلیت: لە بەزەیدا پشت گوێیان دەخەین وەك ئەوان چۆن دیداری ئەم پۆژەیان پشت گوی خست. وە لە فەرموودە ی سەحیحدا هاتووە خودای گەرە لە پۆژی قیامەتدا ئەفەرموێ بە عەبدەکانی: (ئایا هاوسەرم پێ نەدا؟ ئایا پێزم لی نەگرتی؟ ئایا ئەسپ و وشتەرم بۆ دەستەمۆ نەکردی مۆلەتم نەدای که سەرکەردە بێ و بە ئارامی دانیشی؟ دەلیت: بەلی، ئەفەرمویت: ئایا وات دەزانی که تۆ تووشی دیدەنی دییت؟ دەلیت: نەخیر، خودای گەرەیش ئەفەرمویت: ئەمڕۆ ئێمەش تۆ لەبیر دەکەین وەك چۆن تۆ منت لەبیر کرد).

﴿وَلَقَدْ جِئْتَهُم بِكِتَابٍ فَضَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمِهِم مُّحْدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾^(۵۲) هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلْ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾^(۵۳)

^۱ طه (۵۲).^۲ التوبة (۶۷).^۳ طه (۱۲۶).^۴ الجاثية (۳۴).^۵ مسلم (۲۲۷۹/۴).

رینگہ نادری بہ بتپہرست پاگانہ بکات

خودای گہورہ نہ فہرمویت: ﴿وَلَقَدْ جِئْنَهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ نئمہ کتیبیکمان بۆ ئەوان میناوە، کہ بہ زانستەوہ پوونمان کردۆتەوہ پینمونی و بەزە یە بۆ کۆمەڵی کہ برہا بینن. خودای گہورہ باسی ئەوہ دەکات کہ هیچ برہیانویہ کی بۆ بتپہرستان نہ ہیشتوہ تەوہ پیغەمبەرانی بۆ پەوانە کردون و کتیبی پیداناردون و ھەموو شتیکی پیداپوون و ئاشکرا کردۆتەوہ بۆیان. وەك ئەفەرمویت: ﴿کَتَبْنَا أُحْکِمْتَ، اَيْنَهُ، ثُمَّ فَصَّلْتَ﴾^۱ کتیبیکە بەلگەکانی بتەو کران و لە پاشان شی کرانەتەوہ. وە لیژەیشدا ئەفەرمویت: ﴿فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ﴾ کہ بہ زانستەوہ شیمان کردوہ تەوہ. وە لە ئایەتیکی تردا ئەفەرمویت: ﴿أَنْزَلْنَاهُ بِعِلْمِهِ﴾^۲ خوا بہ زانستی خۆی ئەمە ی بۆ تۆ ناردوہ تە خوار. مەبەست لیژەدا ئەوہ یە، کاتی خودا باسی ئەو کارەسات و زیانە ی کہ تووشی خوانەناسان دیت لە پۆژی قیامەتدا دەکات باسی ئەوہیشی کردوہ کہ ھەرچی کۆسپ و گری ھەبووہ لای بردوہ لە رینگەیاندا لە دنیا دا پیغەمبەرانی بۆ پەوانە کردن و کتیبیشی پیداناردون بۆیان. وەك ئەفەرمویت: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَقًّا نَبَعَثَ رَسُولًا﴾^۳ ھەتا پیغەمبەریش نہ نیرین سزا لە لای نئمەوہ نیە. ھەر بۆیە ئەفەرمویت: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ، يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ، يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ﴾^۴ ئایا ئەمانە ھەر بۆ پۆژە دەپوانن. کہ ھەرچی لەم کتیبەدایە بە چاوی خۆیان ببینن؟ ئەو پۆژە ی کہ ئاکام پوون دەبیتەوہ، ئەو کەسانە وا لە پیشدا ئەم پۆژەیان لە بیر خۆ بردبووہ. ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ﴾ واتە: ئایا چاوەپوانی ئەو پۆژە دەکەن کہ بەلێنیان پیدراوہ لە سزاو ئەشکەنجە و بەھەشت و ئاگر. موچاھید و کەسانی تریش ئەمەیان وتوہ، ئیبنو عەبباس ئەلئیت: ﴿يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ﴾ واتە: پۆژی قیامەت^۵ ﴿يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ﴾ ئەو کەسانە لە پیشدا ئەمەیان لە بیر خۆ بردبووہ و کاریان پی نہ دەکرد لە دنیا دا دەلێن: ﴿قَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَيْنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلْ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾^۶ دیارە ھەرچی پیغەمبەرەکانی خودا وتیان بە راست گەرا، ئایا ئێستە کەس دەبیتە تکاکارمان؟ یا خۆ دیسان

^۱ هود (۱).

^۲ النساء (۱۶۶).

^۳ الاسراء (۱۵).

^۴ الطبري (۴۷۹/۱۲).

^۵ الطبري (۴۷۹/۱۲).

بگه پئینه وه سهر دنيا، ره وشتی خۆمان بگۆرین و ناکاری باشتر ره چاو کهین؟ ئەم ئایه ته وهك ئەو ئایه تانه وایه که خودای گه وره ئەفه رمویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَلَيْتُنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ٢٧﴾ بَلْ بَدَأَ لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ٢٨ ئە گەر بیانبینی که له سهر لیواری ئاگر پاگیراون، ده لێن: خۆزگه دیسان دهیانگی پائینه وه، ئەوسا به نیشانه کانی په روه رنده مان بروامان ده کردو ئیمهش له پیزی باوه پداران ده بووین. پاستیش ناکهن، ته نیا ههر ئەوه یان بۆ ناشکرا بووه که له وه و پیش له دلدا ده یانشارده وه. ئەگەر بشکه پانایه وه، ئەو کارانه ی که پێیان ده و ترا مه یکن ههر ده یانکرد، ئەمانه هه موو درۆزنن. وهك خودای گه وره لی ره دا ئەفه رمویت: ﴿قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ٢٩﴾ ئەمانه خۆیان دۆراندوه و ئەو درۆی که مه لیانده به ست به فیڕۆ چوو. واته: زیانیان له خۆیان دا به چوونه ناو ئاگرو مانه وه یان تییدا هه تا مه تایه. وه ئەوانه ی جگه له خوا ده یان په رستن لییان ون بوون و تکیان بۆ ناکهن و یارمه تیان نادهن و له و ئاگره ییش پرزگاریان ناکهن که تیی که وتوون.

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ٣٠ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ٣١﴾

دروست بوونی بونه وهر له شهش پۆژدا

خودای گه وره ئەفه رمویت: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ٣٠﴾ په روه ردگارتان خودایه که ئاسمانه کان و زه مینی له شهش پۆژدا دروست کرد. خودای گه وره باسی ئەوه ده کات که بونه وه ری به ئاسمانه کان و زه وی و ئەویش له نیوانیاندا یه به شهش پۆژ دروست کرد. وهك له چه ند ئایه تی تریشدا ههر باسی کردوه له قورئاندا. ئەو شهش پۆژه ییش: ئەك شه ممه دوو شه ممه سی شه ممه چوار شه ممه پێنج شه ممه و هه ینیه. هه موو له و پۆژانه دا دروست بوون، دروس بوونی ناده میش ههر له و پۆژانه دا بوو (سه لامی خوای لیبی) پای جیاواز هه یه له سهر ئەم پۆژانه ئایا هه ریەکی له و پۆژانه وهك ئەو پۆژانه وایه که هه ستی پی ده کری و ده یزانین یان ههر پۆژی له وانه به ئەندازه ی هه زار ساله وهك موجهیدو ئیمامی ئەحمەد وتویانه ٢، زه ححاکیش ههر وا پیوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه، به لام پۆژی شه ممه، دروس کردن پووی نه داوه تییدا، چونکه پۆژی هه وت هه مه. ههر له وه یشه وه ناوی (سبت) ی لیئراوه چونکه له پۆژه کانی تر برپاوه ئیمامی ئەحمەد پیوایه تی کردوه

١ الانعام (٢٧-٢٨).

٢ الطبري (٤٨٢/١٢).

له نه بوهوره يره وه، وتى: پيغه مبهري خودا (ﷻ) ده ستي گرتم و فره مووى: (خودا خوځلى له پوڅى شه ممه دا دروست كرد، وه كيوه كاني له پوڅى يه كشه ممه دا دروست كرد. له پوڅى دوشه ممه دا دره ختى تيدا دروست كرد، وه مكروهى له سى شه ممه دا دروست كرد. پوونا كيشى له پوڅى چوار شه ممه دا دروست كرد، وه له پوڅى پينج شه ممه دا گياندارانيشى دروست كرد، ناده ميشى پوڅى مه ينى دواى عسر دروست كرد، دواين دروست كراو بوو له دواين كاتدا له كاته كاني مه ينىدا له نيوان عسر دا تا شه و داهات).^۱

ماناي (الاستواء) دامه زران

له باره ي نه م ده قه وه كه خوداي گه وړه نه فره مويت: ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ پاشان چووه سر ته ختى (العرش) فرمانره واي خه لكى نا ليړه دا قسه يه كي نيچگار زوريان مه يه، نيړه شويني نه وه نيه به دريڅى له سهرى برؤيت. به لكو نيغه له م باره يه وه پيچكې پيشينه چا كه كان ده گرينه بهر وه ماليك و نه وزاعى و له يس و شافيقى و نه حمه دو نيسحاقى كړې پاهه وه يه كسانى ترش له پيشه وايانى موسو لمانان له كون و تازهدا. نه و يش تيپه پاندينه تى وه ك چون هاتوه به بى چونيته تى و له يه كچوون و له كارخستن، نه وانه ي كه له يه ك چون به بيرياندا دى به رانبر به خودا پاست نيه و هيچ شتى له دروس كراوه كاني له خوا ناچى. ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾^۲ هيچ شتيك به وينه ي خوا نيه، هر خوى بيسه رو بينايه. به لكو مه به ست پي هر نه وه يه كه پيشه وايانى نيسلام گوتويانه له وانه: نوعه يمي كړې حه مهادى خوزاعى مامؤستاي بوخارى نه لئيت: هر كه سى خودا بچويني به دروس كراوه كاني بى دين بووه. وه هر كه سى نينكارى نه وه وسفانه بكات كه خوا وه سفى خوى پيكر دوه بيگومان بى دين بووه چونكه نه وه ي كه خودا وه سفى پيكر دوه و پيغه مبهره كه ي كر دويه تى له يه ك چون نيه. هر كه سى نه وه بسه لميني بو خوا كه له و نايه ته پوون و ناشكراو نه وه واله پاست و دروستانه دا هاتوه به و شيوه ي كه شايس ته ي پايه به رزى خوداي مه زنه و نه رى له كه م و كوپيه كان بكات به رانبر به خودا نه وه نه و كه سه ريگي شاره زايي گرته وه بهر.

شه وو پوڅ له نيشانه كاني خودان

خوداي گه وړه نه فره مويت: ﴿يَفْشَى الْيَلَّ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ﴾ پوڅ به شه و داده پوڅش و پوڅش به خيرا ده كه ويته شويني شه و. تاريخى شه و پووناكى پوڅ لاده بات و پووناكى پوڅش تاريخى شه و لاده بات مه ريه كه يان به په له شويني نه وى تر ده كه وى و لتي دوانا كه ويته، به لكو نه م پوشت نه و ديت به دوايدا.

^۱ احمد (۳۲۷/۲)، مسلم (۲۱۴۹).^۲ الشورى (۱۱).

به پیچه وانه شه وه، وهك نه فهرمویت: ﴿وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَلَيْلٌ نَسَلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ﴾ (۲۷)

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (۲۸) وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ

الْقَدِيرِ (۲۹) لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ (۳۰)

نه وانه شه ویش یهك له نیشانه کانی نیمه پوژی لی داده پنین و له ناكاو تاریکیان به سه ردا دی، خوریش

به په وینه ی خوی له گه پاندایه، که له خاوهن دهسته لاتی زاناوه یه. نه و فهرمانی پیداوه. مانگیش نیمه

بۆمان دانا به چهند قوناغدا تیپه پی، تا وای لی دی وهك په لی کون و وشکه لی داری دیته بهر چاو، نه

خور توانای نه ونده ی هیه بگا به مانگو نه شه ویش پیش پوژ ده که وی هه مووشیان له ئاسمانیکدا

مه له ده که ن. خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿وَلَا أَلَيْلٌ سَابِقُ النَّهَارِ﴾ واته: لیتی ون نابی و ساتی لیتی دوا

ناکه وی به لکو به رده وام به دواوه یه تی به بی هۆکاری له نیوانیاندا بی هه ر بویه نه فهرمویت: ﴿يَطْلُبُهُ﴾

حَيْثَا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ﴾ پوژیش به خیرا ده که ویته شوینی شه، خورو مانگو

نه ستیره کانیش هه ر له ژیر فهرمانی خودان. واته: هه موو له ژیر دهسته لات و فهرمان و ویستی نه ودان.

هه ر بویه لیته دا ئاگاداری نه دات و نه فهرمویت: ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ بزنان و هه دیهینان و فهرماندان هه ر

بۆ خوایه ﴿تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ پاک و بیگه رده خودایه که په روه رنده ی گشت جیهایه. نه م ئایه ته

وهك نه و ئایه ته وایه که خودای گه ورده نه فهرمویت: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا﴾ پاک و

بیگه رده نه و خودای چهند خولگی له ئاسماندا دامه زاندوه، وه له م دوعایه دا که به مه رفوعی رپوایه ت

کراوه له نه بوده رداوه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (نه ی خودایه هه رچی مولکه هه ر بۆ

تویه و هه موو سوپاسی هه ر بۆ تو په وایه. هه رچی بریاره هه موو ده که پیته وه بۆ لای تو، داوای گشت

چاکه یه کت لیده که م په نات پیده گرم له گشت خرابه یهك).

﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ (۵۵) وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا

وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (۵۶)

^۱ یس (۲۷-۴۰).

^۲ الفرقان (۶۱).

هاندان بو پارانه وه له خوا

خودای گه وره پینمایی عه بده کانی ده کات بو پارانه وه لیتی که هر شه وه خیری دنیا و قیامه تیانی تیا به. نه فرمویت: ﴿أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ به نهینی و به سه رکزی نزاو پارانه وه له پهروه ردگارتان بکه. واته: به زه لیلی و سه رکزی و نهینی له خوا بیارینه وه. وهك له ئایه تیکی تردا نه فرمویت: ﴿وَأَذْكُرْكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾^۱ به پارانه وه و ترسه وه و به بی دهنگ یادی پهروه ردگارت بکه. له هه ردو سه حیحه که دا هاتوه له نه بومووسای نه شعریه وه نه لیت: خه لکی به پارانه وه و نزاوه دهنگیان به رز کرده وه پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرموی: (خه لکینه له سه رخو بن، خو ئیوه بانگی که سی ناکه ن که پو نادیار بی، نه و که سهی بانگی ده که ن بیسه رو نزیکه)^۲، ئیبنو جهریر نه لیت: ﴿تَضَرُّعًا﴾ به زه لیلی و سه رکزیه وه عیباده تی بکه ن ﴿وَخُفْيَةً﴾ به ترسو له رزو دلنیا به کی راست و پهوانه وه خودا به تاك و ته نیا و پهروه ردگاری خوتان بزائن، نه وهی له نیوان خوتان و خوادایه با به ئاشکرا و له بهرچا و نه بی.^۳

هه دهغه کردنی زیاده رموی له پارانه وه دا

پروایه ت کراوه له عه تای خوراسانیه وه له ئیبنو عه بیاسه وه له م ئایه ته دا: ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُقْتَدِرِينَ﴾ خودا نه وانه ی خوش ناوی که له نه ندازه ده رده چن، گوئی: له داوا و پارانه وه دا نهك له شتی تردا نه بومیجله ز وتی: ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُقْتَدِرِينَ﴾ واته: داوا ی پله کانی پیغه مبه ران ناکات^۴ نیمامی نه حمه د پروایه تی کرده له نه بونه عامه وه که عه بدوللای کوپی موغه فله گوئی له کوپه که ی خوی بوو ده یوت: نه ی خودایه داوا ی کۆشکی سپیت لیده که م له لای راستی به هه شته وه کاتی که چوومه ناویه وه. وتی: کوپم داوا ی به هه شت له خوا بکه و په نای پی بگره له ئاگر. به راستی من بیستومه له پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه یفه رموو: (کۆمه لێ ده بن له پێگه ده رده چن له پارانه وه و خو پاک راگرتندا)^۵، ئیبنو ماجه و نه بودا وودیش هه ر وا پروایه تیان کرده^۶ نه م فرمووده سه نه ده کانی چاکه و خراب نیه والله اعلم.

^۱ الأعراف (۲۰۵).

^۲ فتح الباري (۱۹۱/۱۱)، مسلم (۲۰۷۶/۴).

^۳ الطبري (۴۱۵/۱۲).

^۴ الطبري (۴۸۶/۱۲).

^۵ الطبري (۴۸۶/۱۲).

^۶ أحمد (۵۵/۵)، فرمووده به کی هه سه نه.

قدهدهغه کردنی خراپه نه زه ویدا

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ خراپه ش مه کهن له م زه مینه دواي باش بوونی خودا خراپه کاری قدهدهغه کردوه له م سهر زه مینه دا، دواي چاکی تووشی نه هامه تی بکه ی، خو نه گهر کاره کان به پیکي و ناسانی ده پویش پاشان خراپه کاری پوویدا، نه وه زور خراپه تره له سهر خه لکی بویه خودای گه وره نه وه ی قدهدهغه کردوه و فرمانی داوه به عه بده کانی که بیپه رستن و هانای پیپه رن به ترسو و له رزه وه و نه فهرمویت: ﴿وَأَدْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ به ترسه وه و به هیوای تووش بوونی چاکه وه له خوا بپارینه وه. واته: له ترسی توله کانی خوای گه وره و به هیوای وهرگرتنی نه و پاداشته زورانه شی که دایناوه بو به نده چاکه کانی. پاشان نه فهرمویت: ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ به راستی به زه ی خوا له چاکه کارانه وه نزیکه. واته: به زه ی خوا ناماده کراوه بو نه و چاکه کارانه ی که گوپرایه لی فرمانیه تی و واز له قدهدهغه کراوه کان دینی. وه که نه م نایه ته که خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾^۱ به زه بیم هه موو شتیکی داگرتوه، چاکه ی نه وانه ده نوسم له خراپه خو ده پارینن. فهرموویه تی (قرب) نه ی فهرمووه (قربیه) چونکه (الرحمة) مانای پاداشتی له خو گرتوه یان نیزافه کراوه بو لای خودا خوی، بویه فهرموویه تی: ﴿قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ مه ته ری وهرپاق وتی: په یمانه کانی خودا جیبه جی ده کهن به گوپرایه لی کردنی. چونکه نه و برپاری داوه که به زه یی له چاکه کارانه وه نزیکه، نیبنونه بی حاتم پیوایه تی کردوه.^۲

﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ تَخْرُجُ الْمَوْتُ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾^(۵۷) وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ﴾^(۵۸)
له نیشانه کانی خودایه که باران دهبارینی و به رویوم دهر دینی

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ﴾ وه نه و (خودا) زاتیکه پیش باران بارین (که به زه ییکه له خویه وه) بایه کتان به مزگینی بو هه لده کات. کاتی که

^۱ ابن ماجه (۲/۲۱۷۱)، ابوداود (۱/۷۲)، فهرمووده یه کی حه سه نه.

^۲ الاعراف (۱۵۶).

^۳ ابن ابی حاتم (۵/۱۵۰۱).

خوداى گەورە باسى ئەوھى كرد كه ئاسمانەكان و زەمىنى دروست كرد. وە ھەر خۇشى كار بە دەست و
 فەرمانرەواو خاوەندەستەلات و پراھىنەرىھەتى، شارەزایشى کردوین كه چۆن لىى بپارپىنەو، چونكه
 مەیلی لە ھەر شتى بىى دەيكات، ئاگاداریشى داوھ كه ھەر خۆى پۆزى دەرە و ھەر خۇشى لە پۆزى
 قیامەتدا مردوان زىندوو دەكاتەو. وە ھەر ئەویشە ھەرەكان بلكو دەكاتەو لە پىش ئەو ھەرەوانەى كه
 بارانىان ھەرگرتو، وە ھەندى (نُشراً) يان بە (بُشراً) خویندۆتەو. وەك خوداى گەورە ئەفرمویت:
 ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ^۱ يَهْبِئُكُ لَه نِشَانەكانى ئەو (خودا) ئەمەيە كه با ينى مزگىنى دەر
 دەبىنرى. ﴿بَيِّنَاتٍ يَدَيَّ﴾ واتە: لە نىوان باراندا. وەك خوداى گەورە ئەفرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ
 الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ، وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ^۲ ھەر ئەویشە پاش بى ھىوا بوون لە باران،
 باران دەبارىنى و دلوفانى خۇشى بلكو دەكاتەو، ھەر ئەوھ بۆ گەورەيى دەشى و ھەر پەسەندى بدرى.
 وە ئەفرمویت: ﴿فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَرِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخْرِجُ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتِ وَهُوَ
 عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^۳ سەيرى بەزەيى خوا بکە، زەوى دواى مردنى زىندوو دەكاتەو، ھەر ئەو
 زىندوگەرەوھى مردوانیشە. ھەر خۇشى تواناى بەسەر ھەموو شتدا ھەيە. پاشان لىرەدا ئەفرمویت:
 ﴿حَقَّ إِذَا أَقْلَتْ سَحَابًا ثِقَالًا﴾ کاتى ئەو بايانە ھەورى بار گرانيان بەرز کردەو. واتە: لە زۆرى ئەو
 ئاوھى كه تىايەتى قورس دەبى و لە زەوى نزىك دەبىتەو و تارىك دەبى ﴿سُقْنَهُ لِبَلَدٍ مَّيْتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ
 الْمَاءَ﴾ بەرەو ولاتىكى مردوو دەبخەينە پى و ئاوى پى دەنیرىنە خوارەو. واتە: بەرەو زەویەكى وشكو
 مردوو دەپوا كه ھىچ سەوزیەكى تیا نیە. وەك لە ئایەتتىكى تردا ئەفرمویت: ﴿وَأَيُّهُمْ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ
 أَحْيَيْنَاهَا﴾ ھەر سەيرى زەوى بکەن (نیشانەى تىدایە بۆیان، بە مردویى ئیمە زىندوومان کردەو. بۆیە
 لىرەدا ئەفرمویت: ﴿فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتِ﴾ بە ئاوھەكى ھەموو جۆرە
 بەروبومى زەمین دەپوینىن ھەر بەو جۆرەش مردوو زىندوو دەکەینەو. دواى ئەوھ دەبى بە ئیسكى
 پزىو لە پۆزى قیامەتدا خوداى گەورە بارىنى دەبارىنى لە ئاسمانەو چل پۆز دەبارى بەو ئاوھ
 لاشەكان دەپوینىتەو لە گۆرەكانیانەو. وەك چۆن دانەوێڵە لە زەویدا دەپوینتەو. ئەم مانایە لە

^۱ الروم (۴۶).^۲ الشورى (۲۸).^۳ الروم (۵۰).^۴ يس (۳۳).

قورئاندا زۆره خودا نمونهی زیندو کردنه وهی زهوی دواي مردنی، بۆ زیندو کردنه وهی قیامت دینیته وه، هر بۆیه نه فرمویت: ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ به لکو ئیوه بیر له وانه بکه نه وه. خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ﴾ زهوی خاکی باش به ئیزنی پراهنه ری خوی پوه کی باش ده پوینی. واته: زهوی پاک خیرا به روبومی لی ده پویتی. وهك خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا﴾^۱ وه پواندی به پواندنیکي چاك. واته: زۆر به چاکی په روه رده یکرد. پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ﴾ زهوی خراب هر دړكو دالی بی كه لكی لی ده پویتی، به م شیوه یه نیشانه كانمان بۆ نه و كه سانه باس ده كه یه كه سوپاس گوزارن. موجهیدو كه سانی تریش نه لاین: زهوی خراب و خویاوی و هاوشیوه ی.^۲ بوخاری پیوايه تی کردوه له نه بومووسای نه شعریه وه نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (نمونه ی من و نه و زانیاری و شاره زاییه ی كه خودا منی پی پوه وانه کردوه، وهك بارانیکی زۆر وایه كه ده باریته سر زهوی، هندی له و زهویه پاكو و ناوی بارانه كه وهرده گری گيا و پوشی زۆر نه پوینی، هندیکی تری وشكه به لام نه و بارانه نه گریته ناو خوی. خودا به ناوی نه و زهویه قازانج ده گیه نی به خه لك نه یخواته وه، ناژه لی پی ناو نه دهن و كشتوكالی پی ده كن. هندیکی تر له و زهویانه كه باران لی نه دا زهویه کی ساف و لووسی ته خته. ناو ناگریته ناو خویه وه. گيا ناپوینی، نه وه وهك نمونه ی كه سیكه كه له دینی خوا شاره زا ببی، نه وهی خودا منی پی ناردوه سوودی پی بگه یه نی و بیزانی و خه لكی فیږ بکات. وه نمونه ی نه و كه سه یشه كه سه ری بۆ هه لئابری یان پینمایی خوا قه بول ناكات كه من پی پوه وانه كراوم).^۳

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَتَقَوَّمُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۖ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ٥٨﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ ۖ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ٥٩ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَتَقَوَّمُوا لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ٦١﴾ أَبْلَغُكُمْ رَسُولًا مِّن رَّبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ ۖ مَنِ اللَّهُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ٦٢﴾

^۱ آل عمران (۳۷).^۲ الطبري (۴۹۷/۱۲).^۳ فتح الباري (۲۱۱/۱).

بہ سہرہاتی نوح و گہ لہ کھی (سہلامی خوی لیبی)

لہ سہرہاتی نہم سورہتہ دا خودای گہ ورہ بہ سہرہاتی نادم پیغہ مہرو (سہلامی خوی لیبی)
 نہویش پھیوہندی مہبوو بہو بہ سہرہاتہوہ باس کردوہ، دوی نہوہ لیترہ دا دیتہ سہر باسی
 بہ سہرہاتہکانی پیغہ مہرہکانی تر (سہلامی خویان لیبی) یہک لہ دوی یہک، لہ سہرہتاوہ دیتہ سہر
 باسی نوح (سہلامی خوی لیبی) کہ یہک م پھوانہ کراو بووہ بۆ سہر خہلکی سہر زہمین دوی نادم
 (سہلامی خوی لیبی) ناوی (نوحی کوپی لامک کوپی متوشلح کوپی اخنوخ) کہ ئیدریس پیغہ مہرہ
 (سہلامی خوی لیبی) وەک گوتویانہ. کہ یہک مین کہس بوہ بہ قہلہم نویسیویہتی (کوپی بُرد کوپی
 مہلیل کوپی قنین کوپی یانش کوپی سیث کوپی نادم) (سہلامی خوی لیبی) ئیبینوئیسحاق و کہسانی
 تریش لہ پیشہ وایانی پھچہلہک ناسی مہر وایان گوتوہ. عہ بدوللای کوپی عہ بباس و کہسانی تریش لہ
 زانایانی تہفسیر گوتویانہ: یہک م جار بوہ بتپہرستراوہ، کۆمہ لائی لہ پیاوچاکان کہ مردون کہس و
 کارہکانیان مزگہوتیان لہ سہر دروست کردون وینہی نہوانہ یان کیشاوہ لہ ناویاندا بۆ نہوہی ژیانی نہو
 پیاوچاکانہ و (عیبادہتہکیان) لہ بیر نہکەن، تا نہوانیش وەک نہو پیاوچاکانہ عیبادہت بکەن، کہ
 زہمانہ زۆری بہ سہر دا تیپہری پیکہزیان لہ شیوہی نہو وینانہ دروست کرد. دہستیان کرد بہ
 پەرستنی نہو بتانہ و بہ ناوی نہو پیاوچاکانہوہ ناویان لیٹان وەک (وڈ و سواع و یفون و یعوق و سہر)
 کاتی کارہکە گہ ورہ بوو، خودای گہ ورہ نوح پیغہ مہری پیغہ مہری پھوانہ کرد (سہلامی خوی
 لیبی) فہرمانی پیکردن کہ تہنیا خودا بپەرستن کہ شہریکی نیہ وەک نہفہرمویت: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا
 إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَتَّقُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ ئیمہ
 نووچمان پاسپاردہ لای مۆزہکە ی وتی: نہی مۆزہکەم دہبی ئیوہ بہندایہتی خوا بکەن، کہ بیجگہ نہم
 ئیوہ خودایہکتان نیہ، من لہو پۆزہتان دہترسم کہ ئازاردانی دژواری تیدایہ. کاتی ہاتنہ لای
 شہریکتان بۆ دانابی ﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرُّكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ پیاوہ گہ ورہکانی گہ لہ کھی (لہ
 وەلامی نہودا) وتیان: گومانی تیدا نیہ کہ تو لہ گومراییہکی ئاشکرادا دہبینین. کہ تو بانگی ئیمہ
 دہکە ی واز لہ پەرستنی نہم بتانہ بینین کہ بابو باپیرانی خۆمان دیوہ مہر ئاوا پەرستویانہ. نہمہ یہ
 پەرہشتی بہد فہپان، پیاوچاکان بہ گومرا سہیر دہکەن. وەک خودای گہ ورہ نہفہرمویت: ﴿وَإِذَا رَأَوْهُمْ
 قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ﴾^۱ کہ چاویان پییان دہکەوت، دہیانوت: نہمانہ گومران. وە نہفہرمویت:
 ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكَ

قَدِيرٌ ﴿١﴾ نِهوانه‌ی خوانه‌ناسن، به خاوه‌نباوه‌پان ده‌لَین: نه‌گه‌ر هیچ شتیکی باشی تیدا بوايه، به‌ر له
 نَیمه بۆی نه‌ده‌چوون، نَیستا که پیی نه‌گه‌یشتوون، ده‌لَین: نه‌مه‌ درۆیه‌کی له‌ میژینه‌یه. چه‌ندین نایه‌تی
 تریش له‌م باره‌یه‌وه‌ هاتوه. ﴿قَالَ يَقْوَرُ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ده‌لَیت:
 که‌سه‌کانم من گومرا نیم، پاسپارده‌ی په‌روه‌ردگاری مه‌موو دنیا، که‌ خاوه‌نی مه‌موو شتیکه ﴿أُبَلِّغُكُمْ
 رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ پاسپارده‌کانی په‌روه‌ردگارم به‌ نَیوه
 راده‌گه‌یه‌نم و نامۆزگاریتان ده‌که‌م و نه‌وه‌ی سه‌باره‌ت به‌ خودا من ده‌یزانم، نَیوه‌ ناگاتان لَیی نیه. نه‌مه
 کاری پیغه‌مبه‌ره‌ ده‌بی گه‌یه‌نه‌رو قسه‌ په‌وان و نامۆزگاری که‌رو زانا بی به‌ ناسینی خودا. هیچ که‌سی
 له‌ دروسکراوه‌کانی خوا پیی ناگات له‌م په‌وشتانه‌دا وه‌ک له‌ سه‌حیحی موسلیمدا هاتوه که‌ پیغه‌مبه‌ری
 خودا (ﷺ) فه‌رمووی به‌ هاوه‌له‌کانی له‌ پۆژی عه‌ره‌فه‌دا، چونکه‌ زیاتر له‌ مه‌موو کاتی به‌و زۆریه‌ کۆ
 ده‌بونه‌وه: نه‌ی خه‌لکینه‌ نَیوه‌ به‌رپرسیارن به‌رانبه‌ر به‌ من، نَیوه‌ چی وه‌لام نه‌ده‌نه‌وه؟ وتیان:
 شایه‌تی نه‌ده‌ین که‌ تو پاتگه‌یاندو به‌جیت هیئاو نامۆزگاریت کرد په‌نجه‌ی به‌ره‌و ناسمان به‌رز کرده‌وه‌و
 پاشان گپراه‌وه‌ بۆ لای نه‌وان و فه‌رمووی: (نه‌ی خوايه‌ تو شایه‌ت به‌، نه‌ی خوايه‌ تو شایه‌ت به‌) ۱.

﴿أَوْعِجَّيْتُمْ أَن جَاءَكُم ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ
 فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلِّ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

خودای گه‌وره‌ باسی نوح پیغه‌مبه‌ر ده‌کاتو که‌ به‌ هۆزه‌که‌ی وتوه: ﴿أَوْعِجَّيْتُمْ أَن جَاءَكُم ذِكْرٌ مِّن
 رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ نایا نَیوه‌ پیتان سه‌یره‌ نامۆگاریه‌ک له‌لای
 په‌روه‌ردگارته‌وه‌ هات بۆ پیاویک هه‌ر له‌ خۆتان، تا بتانترسینی و خۆ بپاریزن به‌لکو بکه‌ونه‌ به‌ر
 به‌زه‌یی؟ واته: سه‌رتان سوپ نه‌مینی له‌مه، جیی سه‌رسامیش نیه که‌ خودا نیگا بکاته‌ لای پیاوی که‌ له
 خۆتانه، نه‌مه‌ سۆزو به‌زه‌یی به‌وتان و چاکه‌یه‌ له‌گه‌لتان، بۆ نه‌وه‌ی بتانترسینی و خۆ بپاریتون له‌ تۆله‌ی
 خواو شه‌ریکی بۆ دانه‌نین ﴿فَكَذَّبُوهُ﴾ به‌روایان پی نه‌هیئاو دزایه‌تیا ده‌کرد چه‌ند که‌سیکی زۆر
 که‌ میان نه‌بی به‌روای پی نه‌کرد وه‌ک له‌ شوینیکی تردا خودای گه‌وره‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ
 فِي الْفُلِّ﴾ نَیمه‌ خۆی و نه‌وه‌ی له‌گه‌ل نه‌و چوونه‌ که‌شتیه‌که‌ پزگار کرد. وه‌ک له‌ نایه‌تیکی تریشدا

۱ الاحقاف (۱۱).

۲ مسلم (۸۹۰/۲).

نه فەرمویت: ﴿فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَبَ السَّيْفِينَةَ﴾^۱ نێمه خۆی و نهوهی له گه میه که دا بوون پزگار کرد. ﴿وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ نه وانه شمان له ئاودا خنکاندا که نیشانه کانی نێمه یان پی درۆ بوو. وهك خودای گه وره له ئایه تیکی تر دا نه فەرمویت: ﴿مِمَّا خَطِيئَتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأَذْخَلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا﴾^۲ به هۆی گونا مه کانیانه وه به ئاو خنکان، نه و سا خرا نه ناو ئاگر، ئیتر جگه له خوا یاری ده ده ریان ده ست نه ده که وت، پاشان لی ره دا نه فەرمویت: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ﴾ نه وانه (له دلد) کویر بوون. به رانه ر به هه ق و نه یان ده بی نی و شاره زایش نه ده بوون لێ. پاشان خودای گه وره له م به سه رهاته دا پوونی کردۆته وه که تۆ له ی سه ندوه له دوژمه کانی بۆ دوسته کانی و پیغه مبه ره که ی و خاوه ن باوه رانی پزگار کردوه، دوژمه کانی له ناو بردون له خوانه ناسان. وهك نه فەرمویت: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾^۳ بیگومان نێمه پیغه مبه رانمان و نه و که سائهی به روائان هی ناوه له ژیا نی دنیادا و له و پۆژه شی که شایه ته کان راست ده بنه وه یار مه تی نه ده ی. نه مه سروشتی خودایه به رانه ر به نده کانی له دنیا و له قیامه تدا، دوا پۆژه ر بۆ له خوا ترسانه تیایاندا، ده سه ته لات و سه رکه وتن هه ر بۆ خواناسانه وهك چۆن هۆزی نوح به خنکان له ئاودا له ناو چوون و نوح و هاوه له به واده ره کانی پزگاریان. ئیبنو وه هه ب نه لیت: ئیبنو وه بیاس وتی: نه وانه ی له گه ل نوح دا پزگاریان بوو له گه میه کا هه شتا که س بوون. یه کی له وانه جو ره ومه که زمانه که ی عه ره بی بووه. ئیبنو نه بی حاته م پڕوایه تی کردوه، به موته سلیش پڕوایه ت کراوه له ئیبنو وه بیاسه وه به واتایه کی تر.

﴿وَالِإِلَٰهَ إِخَاهُمُ هُودًا قَالَ يَتَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾^(۱۵) قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرُّكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنُظُنُّكَ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿١٦﴾ قَالَ يَتَقَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَضْطَةً ۖ فَادْكُرُوا ۖ ءَالَآءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢١﴾

^۱ العنكبوت (۱۵).^۲ نوح (۲۵).^۳ غافر (۵۱).

بەسەرھاتى ھوودو (سەلامى خۋاي لىيى) رەچەلەكى گەلى عاد

خوداي گەرە ئەفەرموئىت: ۋەك چۆن نوحمان نارد بۆ سەر گەلەكەي، ھەروايش براكەيان كە ھوود پىئەمبەرە (سەلامى خۋاي لىيى) نارد بۆ گەلى عاد ﴿وَالْإِنِّىْ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَنْقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ أَفَلَا تَنْقُونَ﴾ براكەيان كە ھوودە (سەلامى خۋاي لىيى) نارد بۆ گەلى عاد. وتى: ئەي خەلكىنە! بەندايەتى خوا بكن، جگە لەو ئىۋە خودايەكتان نىيە، چىتانه لە خوا ناترسن؟ موخەمەدى كوپى ئىسحاق ئەلئىت: ئەمانە بەرەي عادى كوپى ئىرەمى كوپى عەوسى كوپى سامى كوپى نوحن. منىش دەلئىم: ئەمانە عادى يەكەمن كە خوا باسى كردون بەرەي عادى كوپى ئىرەمن كە لە خانوى ئەستوندارى فراواندا لە وشكايدا دەژيان. ۋەك خوداي گەرە ئەفەرموئىت: ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادِ ۖ إِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۖ﴾ ۱ ﴿الَّتِي لَّمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبَلَدِ﴾ ۲ خۆ دىت پەرەردگارت چى كرد بە ھۆزى عاد، بەرەي ئىرەم خاۋەنخانوى ئەستوندار، ئەو مالانەي وئەنيان لە شارانىش دروست نەكرا بوو. ئەۋەيش بەھۆي بەھىزى و توندو تىزىانەۋە ۋەك خوداي گەرە ئەفەرموئىت: ﴿فَأَمَّا عَادُ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ﴾ ۳ كاتى ھۆزى عاد بە نارەۋا خۇيان لەو سەر زەمىنەدا بە زل زانى، دەيانوت: كوا؟ كى لە ئىمە بەھىزترە؟ نەياندىبوو ئەو خوداي ئەۋانى دروست كردو زۆر لەۋان بەھىزترە؟ ئەۋان بېروايان بە نىشانەكانمان نەبوو.

شۈينەۋارەكانى ھۆزى عاد

جىۋ شۈينى ھۆزى عاد لە يەمەن بوو لە ئەحقاف كە چەند كىۋىكى لماويە. موخەمەدى كوپى ئىسحاق لە ئەبوتوفەيلەۋە عامىرى كوپى واسلەۋە وتى: بىستم لە عەلى دەيوت بە پىاۋىكى ھەزەرەمەوتى ئايا كۆمەلە لمى سوۋو قوپە پەشەت دىۋە كە دارى ئىرەك و تاۋكى زۆرى تىدا بى لە فلان ناۋچە و فلان ناۋچە لە ھەزەرەمەوت. ئايا چاوت پىي كەوتو؟ وتى: بەلى ئەي گەرەي موسولمانان، سوئىند بە خوا تۆ بە شىۋەيە ۋەسفت كردو ۋەك پىاۋى كە چاۋى پىي كەوتبى، گوتى: نەخىر، بەلام باسى لىۋە كراۋە. پىاۋە ھەزەرەمەوتىيە كە وتى: لەبەرچى ھەۋالى دەپرسى ئەي گەرەي موسولمانان؟ وتى: كوپى ھوود پىئەمبەرى لىيە (سەلامى خۋاي لىيى) ۲ ئىبنوجەرىر پىۋايەتى كردو. ئەمە خۆي بۆ خۆي سوۋىكى ھەيە. كە جىۋ شۈينى ھۆزى عاد لە يەمەن بوو، ھوودىش (سەلامى

۱ الفجر (۶-۸).

۲ الفصليت (۱۵).

۳ الطبري (۵۰۷/۱۲).

خوای لیبی) له وی نه سپرده کړاوه و له بهرینترین کسی هڅه که یه تی له په چله کدا. چونکه پیغه مبه ران کاتی خدا په وانه ی کړدون له بهرینترین هڅدا په وانه ی کړدون. به لام هڅه که ی چون به میزو توانا هاتوون به و شیوه یه ش دلره ق و زیر بوون. له هه موو که له کانی تر زیاتر بی برهوا بوون و هه قیان به راست نه ده زانی. هر بویه هوود (سه لامي خوای لیبی) بانگی کړدن بۆ ناسینی خوا به ته نیا که شریکی نیه و بۆ په رستنی و ترسان لی.

نوهی له نیوان هوود و (سه لامي خوای لیبی) هڅه که یدا بوویدا

خودای که وره نه فرمویت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ﴾ پیاو ماقولانی هڅه که ی که خویان نه ده ناسی وتیان: ﴿إِنَّا لَنَرُّكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنُظُنُّكَ مِنَ الْكَذِبِينَ﴾ نیمه تو به نه فام ده زانین و پیمان وایه تو له درو زانی. واته: نیمه واده زانین تو سهرت لی شیواوه که پیمان ده لیتیت واز له به ندایه تی نه م بتانه بینن و ورن بۆ عه بدایه تی خوا به ته نیا، وه ک چون پیاوه که وره کانی قورده یش به لایانه وه سهیره له بانگ کړدنیا بۆ په رستنی خودایه به ته نیا و ده لیتن: ﴿أَجْعَلُ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ﴾^۱ چون ده یه وی له جی نه و هه موو بتانه ی ده یان په رست، هر خودایه ک په رستن؟ پیغه مبه ر هوود وه لامي دانه وه ﴿قَالَ يَكْفُرُونَ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ وتی: نه ی خه لکینه! من نه فام نیم، پیغه مبه ریکم، په روه ردگاری هه موو دنیا پاییسپاردووم. واته: نه وه ی نیمه ده لیتن وایه، به لکو من له لایه ن نه و خودایه وه که دروس که ری هه موو شتیکه و خاوه ن و په روه ردگاری هه موو شتیکه به راستی هاتووم بۆ لای نیمه ﴿أُتِلِفُكُمْ رَسُولَ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ په یامه کانی په روه ردگارم به نیمه پاده که یه نم من بۆ نیمه ناموزگاری که ری دروسکارو جی برهوا. نه مه نه و په وشته نه یه که پیغه مبه ران به هرده مندن پی پراکه یاندن و ناموزگاری و جی متمان. ﴿أَوْ عَجَبْتَ أَنْ جَاءَكَ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكَ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ﴾ ناخو نیمه پیتان سهیره ناموزگاریه ک له لای په روه ردگار تانه وه هات بۆ پیاویک هر له خوتان، تا بتانترسینی؟ واته: پیتان سهیره نه بی که خودا پیغه مبه ری په وانه بکات بۆتان له خوتان و بتانترسینی له پوژده کانی خوداو چونه خزمه تی به لکو ده بی سوپاسی خودا بکن له سه رنه وه ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ﴾ له بیرتان بی پاش هڅی نوح نیمه ی له جیان دامه زراند. واته: به هرده کانی خودا له یاد مه کن که وای لی کړدن له نه وه کانی نوح بن و نه وانی تری هه موو به هوی برهوا هینانیا و دژایه تی کړدن بانگه وازه که ی له سه ر

زہمیندا له ناو برد ﴿وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً﴾ وه به ژنو بالای زوړتریشی پیتان به خشی. واته: وای
لی کردن بالا به رزتر بن له فره ندانی په گه زی خوتان. وهك نه م نایه ته وایه که خودای گه وره له
به سه رهاتی تالوتدا نه فره رمویت: ﴿وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ﴾^۱ زانست و قه لافه تی له نیوه
زیاتر پیداوه ﴿فَاذْكُرُواْ ءَالَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُوْنَ﴾ ده سا نیوه ش هه موو نه و چاكانه ی خواتان له بیر
بی به لکو پزگار بین.

﴿قَالُواْ اٰجِثْنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَخَدُّهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَاؤُنَاْ فَاِنَّا بِمَا نَعْبُدُنَاْ اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصّٰدِقِيْنَ﴾ (۷۰) قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ اَتُجَدِّلُوْنِيْ فِىْ اَسْمَآءِ سَمَّيْتُمُوهَا
اَنْتُمْ وءَاٰبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ فَاَنْظِرُوْاْ اِنِّىْ مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿۷۱﴾ فَاَنْجِئْتَهُ
وَالَّذِيْنَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَاۤىِٕرَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِآيٰتِنَاْ وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿۷۲﴾

خودای گه وره باسی یاخی بوون و سه رکه شی و لاساری و مل نه دانی هوژی عاد ده کات به رانبر به
هوود (سه لامی خوای لیبی)، نه فره رمویت: ﴿قَالُواْ اٰجِثْنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَخَدُّهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ
ءَاٰبَاؤُنَاْ فَاِنَّا بِمَا نَعْبُدُنَاْ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ﴾ و تیان: هاتوی پیمان بلیت ته نیا خوا بپه رستن و له و
خودایانه واز بینن که بابو باپیرانمان په رستویانن؟ نه گه ر تو پاست ده لیت، به هر چیمان ده ترسینی
دریغی مه که. وهك خوانه ناسانی قوره یش ده یانگوت: ﴿وَإِذْ قَالُواْ اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَتْ هٰذِهِ الْحَقُّ مِنْ
عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِّنَ السَّمَآءِ اَوْ اَرْثِنَاْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ﴾^۲ نه وساش و تیان: نه ی خودایه
نه گه ر به پاستیه و له لایه ن توره هاتوه وه بهر به رده بارانمان ده یان نازاریکی به ژانمان بو بنیره.
موحه ممدی کوپی نیسحاق و که سانی تریش و تویانه: نه وانه چهند بتیان ده په رست. بتی ناوی سوواء
بوو بتی ناوی سه موود بوو بتی ناوی هه باء بوو بویه هوود (سه لامی خوای لیبی) وهك خودای گه وره
نه فره رمویت: ﴿قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ﴾ ده لیت: بیگومان نیوه تووشی نازارو
توپه یی په روه ردگار تان هاتوون. واته: له بهر نه م قسه تانه که ده یکه ن تووشی سزای سه خت ده بین.
نیبنوعه بباس نه لیت: ﴿رِجْسٌ﴾ واته پق و توپه یی^۳ ﴿اَتُجَدِّلُوْنِيْ فِىْ اَسْمَآءِ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ

^۱ البقرة (۲۴۷).^۲ الانفال (۳۲).^۳ الطبری (۵۲۲/۱۲).

وَأَبَاؤُكُمْ ﴿۱﴾ جا چۆن ئىيۈە چەند شتى كە خۇتان و بابو باپىرانتان ناوتان لى ناون مشت و مېرم لەگەلدا دەكەن، كىرەتەنن بە خۇداى خۇتان نە سوودتان پى دەگەيەنن و نە زىانىشتان لى نە دەن و ھىچ بەلگەشتان بە دەستەوہ نىہ لەلایەن خواوہ لەسەر پەرسەتەيان. ھەر بۆيە ھوود (سەلامى خۇلى لىبى) وتى: ﴿مَا نَزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْظُرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾ ھىچ بەلگەيەكى بىتەوتان لە خواوہ بۆ نە ھاتوہ، چاوەتۆپ بن ئەوا منىش لەگەل ئىيۈە چاوەتۆپم. ئەمە ھەر پەشەيەكى زۆر توندو تىزە لەلایەن ئەم پېغەمبەرەوہ لە ھۆزەكەى خۇى.

چارەنووسى ھۆزى عاد

پاشان خۇداى گەرە ئەفەرموئىت: ﴿فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ﴾ ئىمە لە چاكە و بەزەيى خۇمانەوہ ھوود و ھاوپىكەنى ھەموومان پىزگار كىردو ئەو كەسانەش كە نىشانەكانى ئىمەيان بە درۆ داناو بى پىروا بوون، بە تەواوى بىنەپرمان كىردن. خۇداى گەرە لە شوئىنى تىرىشدا شىۋەى لەناو بىردنەكەى باس كىردون لە قورئاندا كە گرە باى بىخىرى بۆ ناردن ھەموو شتىكى لەناو بىردو وەك پىشەى پىرواى لى كىرد وەك لە ئايەتتىكى تردا ئەفەرموئىت: ﴿وَأَمَّا عَادُ فَافْتَلَكُوا فِرْعَوْنُ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿۶﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿۷﴾ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ﴾ ھۆزى عادىش بە بايەكى زۆر بەھىز لەناو چوون. ماوہى ھەوت شەو ھەشت پۆژ بە بى وچان ناردىە سەريان. لاشەيان لى كەوتبوو، دەت وت كۆتەرەى دار خورماى پىروو ناو زىاون. ئايا تۆ پاشماوہيەكەيان دەبىنى؟ كاتى كە ياخى و لەخۇبايى بوون خۇدا بە بايەكى زۆر توندو بەھىز قىرى تىخستەن، پىرواى ھەلدەگرتن و بەرزى دەكردەوہ بەسەردا ئەيدا بە زەويدا مىشكى دەپىرزاو پەرشو بلاو دەبوہ پىيدا. ھەر بۆيە ئەفەرموئىت: ﴿كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ﴾. لاشەيان لى كەوتبوو دەت گوت كۆتەرەى دار خورماى پىروو. موخەمەدى كۆپى ئىسحاق ئەلئىت: ئەمانە لە يەمەن نىشتەجى بوون لە نىۋان عەمان و ھەزەرەمەوتدا. لەگەل ئەو ھىشدا دەستەيان دابوہ خراپەكارى و زال بووبون بەسەر خەلكەكەيدا، بەھۆى ئەو ھىزە خۇدا پىتى دابوون. خاوەنى چەندىن بت بوون بىجگە لە خوا دەيانپەرسەت. خۇداى گەرە ھوودى بۆ ناردن (سەلامى خۇلى لىبى) لە بىنەمالەيەكى چاك و بەپىز بوو لە نىۋانىاندا، داواى لى كىردن كە خۇدا بە تەنيا بناسن، ھىچ پەرسەتراوئىكى

الحاقة (۶-۸).

الحاقة (۷).

له‌گه‌لیدا نه‌په‌رستن و ده‌ستیش مه‌لگرن له‌ ناهه‌قی کردن له‌ خه‌لکی، به‌ گوئیان نه‌کرد و بپوایان پی
 نه‌هینا. وتیان که‌س له‌ ئیمه‌ به‌هیزتر نیه‌، چه‌ند که‌سیکی که‌م نه‌بی شوینی نه‌که‌وت. بپواکه‌شیان
 ناشکرا نه‌ده‌کرد. وه‌ختی که‌ عاد ملیان نه‌دا به‌ فرمانی خوداو بپوایان نه‌کرد به‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و
 ده‌ستیان دایه‌ خراپه‌کاری و زۆرداری و له‌ هه‌موو شوینیکی به‌رزدا کۆشکی گه‌وره‌ دروس ده‌که‌ن و هه‌ر
 خه‌ریکی کاری پپوچن هوود (سه‌لامی خوای لیبی) قسه‌ی له‌گه‌لدا کردن و پیی وتن: ﴿أَتَبْنُونَ بِكُلِّ
 رِيعٍ ءَايَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَأَطِيعُوا ۚ﴾^۱ نایا ئیوه‌ له‌ هه‌ر جیگایه‌کی به‌رز کۆشکی گه‌وره‌ دروس ده‌که‌ن، که‌ هه‌ر خه‌ریکی کاری
 پپوچن؟ کۆشک و قه‌لای زۆر بته‌ویش داده‌پێژن، لاتان وایه‌ هه‌ر ده‌مێنن؟ هه‌رکاتی په‌لاماریش
 نه‌ده‌ن، مله‌وپانه‌ هه‌رش ده‌که‌ن، سا له‌ خوا بترسن و له‌ گویم بکه‌ن. نه‌وانیش وه‌لامی هوود (سه‌لامی
 خوای لیبی) نه‌ده‌نه‌وه‌ وه‌ک خودای گه‌وره‌ نه‌فه‌رمویت: ﴿قَالُوا يٰهٰؤُذٰ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي
 ءَالِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اَعْتَرٰكَ بَعْضُ ءَالِهَتِنَا بِسُوْرٍ قَالَ اِنِّیْ اُشْهِدُ اللَّهَ
 وَاشْهَدُوْا اَنِّیْ بَرِیْءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُوْنِهٖ فَكَيْدُوْنِیْ جَمِیْعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُوْنَ ﴿٥٥﴾ اِنِّیْ تَوَكَّلْتُ عَلٰی اللّٰهِ رَبِّیْ
 وَرَبِّكُمْ مَّا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ ؕ اَخِذْ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّیْ عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۚ﴾^۲ وتیان: نه‌ی هوود تو هه‌ج به‌لگه‌ت
 له‌خواوه‌ بۆنه‌هیناوین هه‌ر به‌ قسه‌ی تۆش، ئیمه‌ له‌ په‌رستراوه‌کانمان ده‌س به‌رناده‌ین، بپوایش به‌ تو
 ناهه‌نین، ئیمه‌ هه‌ر نه‌وه‌نده‌ ده‌لێن: په‌نگه‌ هه‌یندیک له‌وانه‌ی ده‌یانپه‌رستین تووشی شتیکیان کردبی.
 وتی: خوا به‌ شایه‌ت ده‌گرم، ئیوه‌ش هه‌روه‌ها شایه‌ت بن، له‌ نه‌وه‌ی ئیوه‌ ده‌په‌رستن به‌رکه‌نارم
 (دورم) بیجگه‌ له‌ خوا، سا هه‌مووتان فیلّم لی بکه‌ن و مۆله‌تیشم مه‌ده‌ن. من خۆم سپارد به‌و خواجه‌ که‌
 په‌روه‌رنده‌ی منیش و په‌روه‌رنده‌ی ئیوه‌یشه‌، هه‌ر شتی ده‌جولێته‌وه‌ ژیان و بزێوی له‌سه‌ر نه‌وه‌ و پێگه‌ی
 په‌روه‌ردگارم راسته‌ پێیه‌^۳.

به‌سه‌ره‌اتی په‌وانه‌گرانی عاد

نیعمای نه‌حمه‌د پپوایه‌تی کردوه‌ له‌ حاریسی به‌کریه‌وه‌ نه‌لێت: پۆشتم ناپه‌زای خۆم ده‌ربهرم له‌لای
 پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) له‌ عه‌لای کوپی حه‌زه‌می تیپه‌پیم به‌لای زوبده‌دا له‌و کاته‌دا پیره‌ژنیکی
 ته‌میمی به‌ ته‌نیا خۆی له‌ویدا بوو، پیی وتم: نه‌ی به‌نده‌ی خوا پێویسته‌ی کم هه‌یه‌ تا لای پیغه‌مبه‌ری

^۱ الشعراء (۱۲۸-۱۳۱).

^۲ هود (۵۳-۵۶).

^۳ الطبري (۵۰۷/۱۲).

خودا (ﷺ) ئايا تو پي ده گه يه ني بؤم؟ وتي: له گه ل خؤمدا هي نام و گه يشتمه مه دينه له و كاته دا مزگوت پر بوو له خه لك، هر له و كاته دا ئالايه ده شه كايه وه و بيلاليش شمشيره كه ي كرد بوو شاني و له خزمهت پيغه مبهري خودا بوو (ﷺ) وتم: نه م خه لكه بؤ چي كو بونه ته وه؟ وتيان: پيغه مبهري (ﷺ) ده يه ويت عه مري كوپي عاس ره وانه بكات بؤ شوي ني. وتي: دانيشتم و چوه شويني خوي، نيزم لي خواست كه بچه خزمه تي، نيزن درام و چومه ژوره وه و سلوم كرد، فهرمووي: ئايا له نيوان ئيوه و له نيوان ته ميمدا شتي هه يه؟ وتم: به لي، له شه ريكا زال بوين به سهرياندا، تيپه ريم به لاي ژنيكا له به ني ته ميم كه به ته نيا خوي له وي دا بوو، داواي لي كردم كه بيهيتم بؤ لاي تو، نه وه تا له بهر ده رگا كه يه. نيزني داو هاته ژوره وه. گوتم: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) نه گه ر به لاته وه باشه له نيوان ئيمه و له نيوان ته ميمدا به ربه ستي دانيت با له ده هئا بي پيره ژنه كه زور توپه و ناره حهت بوو گوتي: نه ي پيغه مبهري خودا، بؤ كوي (يُفْطَرُ مَفْطَرُكْ؟) وتي: وتم: نمونه ي منيش وهك نه وه ي پيش وايه كه وتي: مغزي حملت حتفا) نه م پيره ژنه م له گه ل خؤم هي نا نه مزاني ده بيته دوژمنم. په نا ده گرم به خوداو به پيغه مبهري كه من وهك ني دراوه كاني عاد بم! پي وتي: ني دراوي عاد كامه يه؟ (پيغه مبهري له و زياتر شاره زاي نه و باسه بوو، به لام هه لي ده نا كه به رده وام بي له سه ر قسه كه ي)، وتم: هوزي عاد تووشي گرانيه هاتن، شانديكي خويان نارد كه پييان ده گوت: قه يل به لاي مه عويه ي كوپي به كردا تيپه ري مانكي له لاي مايه وه عاره قى باشي نه دايه و دوو كه نيزه يش گوراني بؤ ده گوت پييان ده گوتن (الجراوتان) كه مانگه كه كوتايي هات پوشت بؤ كيوه كاني مه ره و وتي: نه ي خودايه تو خوت ده زاني كه من نه اهوم بؤ لاي نه خوشي چاره سه ري بكه م، وه نه هاتوم بؤ لاي ده س به سه ري كه نازادي بكه م، نه ي خودايه باران ببارينه بؤ عاد، كه بارانت بؤ نه باراندوه، چهند په له هه ريكي رهش به لايدا تيپه ري، بانگه وازيكي ليوه كرا ده يگوت: هه لبيژره: سه يري هه وره كه ي كرد هه وري ره شيشي تيا بوو، بانگيكي ليوه كرا: ده ي ها بيه. هه موو له به ين چوون و كه سيان لي ده رنه چوو. وتي: نه وه ي بؤم باس كراوه، بايه كيان بؤ ره وانه كرا به نه ندازه ي نه وه ي كه به م نه نگوستيله ي مندا بپوات، هه تا هه موو تيا چوون، نه بووانل وتي راستي گوتوه. پياو يان نافرته كاتي كه ره وانه بكرانيه لييان به شاندي، ده يانوت: وهك شانده كه ي عاد مه بن ئيمامي نه حمه ديش هه ر وا پيوايه تي كرده له موسنه ده كه يدا. تيرميزيش هه ر به م شيوه يه پيوايه تي كرده. نه سائي و ئيبنو ماجه يش پيوايه تيان كرده.^۱

^۱ أحمد (۴۸۲/۳)، فهرموده يه كي حه سه نه.

^۲ تحفة الاحوذى (۱۶۱/۹)، النسائي في الكبرى (۱۸۱/۵)، ابن ماجه (۹۴۱/۲)، حه سه نه.

﴿وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ اللَّهِ ۚ وَادْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا ءَالَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ۚ﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضِعِفُوا لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ ۚ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يُصْلِحُ أَثْنَانَا بِمَا نَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَآخَذَتْهُمْ الرِّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثِيمٍ ﴿٧٨﴾

جىۋ شۈينى ھۆزى سەموود ورەچە ئەكيان

زانایانی ته فسیرو په چهلک ناسی گوتیان: سه موود کوپی عاسیره کوپی ئیره می کوپی سامی
 کوپی نوحه (سه لامی خوی لیبی) که برای جه دیسی کوپی عاسیره، هۆزی ته سمیس هه ر به و
 شیوه یه، نه مانه هه موو له بنه ماله عه ره به کانی عاریبه ن له پیش ئیبراهیمی خه لیلدا (سه لامی خوی
 لیبی) هۆزی سه موود له دوی هۆزی عاد هاتوون. شوینه کانیان به ناویانگه له نیوان حجازو شامدان
 پوه و نه و شوینه، که پی ده لێن (وادی القری) و ده و روبه ری. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) تیپه ری به لای
 دیهات و شوینه کانیاندا، کاتی که ده پوشت بو ته بوک سالی نوی کۆچی. ئیمامی نه حمه د پریوایه تی
 کردوه له ئیبنو عومه ره ره وه گوتی: کاتی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) به و خه لکه وه له ته بوک دابه زی له
 نزیک شوینی کدا حیحریان پی ده وت، له لای خانه کانی سه موودا. خه لکه که ده ستیان کرد به ناو هیئان
 له و بیرانه ی که هۆی سه موود ناویان لی ده خواره وه. هه ویریان لی کردو قازانیان لی نایه سه ر ناگر.
 پیغه مبه ری خودا فه رمانی پیکردن که قازانگه کان بریژن و هه ویره که یش به ئالک بده ن به وشتره کان،
 پاشان شوینه که پی گواستنه وه بو سه ر نه و بیره ی که وشتره که ناوی لی ده خواره وه، لیشی قه دهغه
 کردن بچه نه و شوینه نه ی که نه و هۆزانه تییدا سزا درابوون. پاشان فه رموی: (من ده ترسم له وه ی
 ئیوه ش وه ک نه وان تووشی سزا بین مه چنه سه ریان).^۱ دیسان ئیمامی نه حمه د پریوایه تی کردوه له
 عه بدوللای کوپی عومه ره وه نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) که له حیجر بوو فه رموی: (نه چنه لای

نه وانه ی که سزا دراوړ، نه گهر چوړن به گریان نه و به چنه سهریان، نه گهر نه گریان نه چنه لایان نه کا
نیوه یش وهک نه وانه تووشی سزا بېن) ^۱، نه م فرموده یه له هه ردو س حیه که دا هاتوه. ^۲
به سهرهاتی پیغه مبه ر سالیج و (سه لای خوی لیلی) سه موود

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا﴾ بۆ لای هوزی سه موودیش سالیجی برای
خویانمان به پی کرد. ﴿قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾ وتی: نه ی که له کم!
عباده تی خدا بکن جگه له و نیوه خودایه کتان نیه. گشت پیغه مبه ران بانگی خه لکی ده ککن که
ته نیا خوا بپه رستن که شهریکی نیه، وه م خودای گه وره له م نایه ته دا نه فرمویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن
قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ ^۳ بهر له توش نیمه هر پیغه مبه ریکمان
نارد، پامان سپارد، هیچ په رستراویک جگه له من نیه و هر ته نیا من بپه رستن. وه نه فرمویت: ﴿وَلَقَدْ
بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ ^۴ بۆ ناو هه موو کومه لیک
پیغه مبه ریکمان به پی کرد که خوا بپه رستن و له شیتان دووره په ریژ بن.

هوزی سه موود داوای وشتریکیان کرد له بهر دی بیته دهر، وشتری هاته دهر

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ
فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا يُسُورَ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ إِلِيمَ﴾ ^(۷۳) وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ
مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَخَذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا
آلَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ ^(۷۴) قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ
اسْتَضَعُوا لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ
مُؤْمِنُونَ﴾ ^(۷۵) قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنُمْ بِهِ كَفِرُونَ﴾ نـه و له لایـن
په روه ردگار تانه وه، نه م وشتره تان به نیشانه بۆ هاتوه. لئی گه پین با له زهوی خوا دا بله وه پی هیچ
زیانیکتان بوی نه بی، ده نا تووشی نازاری زور به ژان ده بن، له بیرتان بی پاش هوزی عاد نیوه ی کرده
جینشین و له سهر زه مین دایمه زراندن، له پی ده شته کانی کوشکتان بهر ز کرده وه و له کیوه کانیشدا

^۱ احمد (۷۴/۲)، فرموده یه کی سه حیه.

^۲ فتح الباری (۴۳۶/۶)، مسلم (۲۲۸۶/۴).

^۳ الانبیاء (۲۵).

^۴ النحل (۳۶).

خانوتان تاشی، به هره کانی خواتان له بیر بی و پی دامه گرن له سهر به دقه پی له زه ویدا. سهر
 گهره کانی هۆزه که ی (ئه وانه ی له خۆبایی بوون لای که م دهست و هه ژاره کان و نه وانه ی بره یان هینا بو
 گوئیان: ئایا ئیوه پیتان وایه سالح له لای په روه رنده یه وه پاسپێردراوه؟ وتیان: ئیمه باوه پمان به وه
 هیناوه که پی په وانه کراوه. خو به زل زانه کان وتیان: ئیمه له وه ی که بره یان پی هیناوه بره
 ناکه ی. کاتی که پیغه مبه ر سالح (سه لامی خوی لیبی) پی گوئن: ئه م نیشانه تان له لایه ن خوداوه بو
 هاتوه له سهر نه و په یامه ی که من بۆم هیناون، چونکه ئه وانه بوون که داویان له سالح کرد که
 نیشانه یه کیان بو بی، پیشنیاریان کرد له و به رده ره قه ی که خویان دیاریان کردوه، به ردیکی ته نیا
 بو له ناوچه ی حیجر کاتیبه یان پی ده گوت. داویان لی کرد له و به رده وشتریکی وا بی سکی ده مانگو
 بیچوه که شی له سکیدا بجوئی. سالح (سه لامی خوی لیبی) به لئین و په یمانی لی وه رگرتن: ئه گه ر خودا
 وه لامی داواکه ی دانه وه و داواکه ی لی قبول کردن، بره یان پی به یین و شوینی بکه ون، کاتی نه و به لئین و
 په یمانه یان پیدا له سهر نه وه. سالح (سه لامی خوی لیبی) هه لسا بو نوێزه که ی و پارایه وه له خودای
 گهره، به رده که که و ته جولانه وه پاشان درزی برد و وشتریکی سک پر به ژانه وه بیچوه که ی له سکیدا
 ده جولا، هاته ده ر لئی. چون داویان کردبو. ئا له و کاته دا سه روکی هۆزه که یان که ناوی: جونده عی
 کوپی عه مر بوو نه وانه ییش له گه لی بوون و به قسه یان ده کرد هه موو بره یان هینا. گهره پیاوانی هۆزی
 سه موود ویستیان باوه پ بیتن، زه ئوابی کوپی عه مری کوپی له بیب نه یه یشت باوه پ بیتن. وه حو باب که
 خاوه نی به ته کان بوو. وه ره بان کوپی سه معه ری کوپی جه له مس و جونده عی کوپی عه مر ئامۆزایه کی
 هه بوو پیان ده وت (شه هابی کوپی خه لیفه ی کوپی مه خلات کوپی له بیدی کوپی جواس)، ئه مانه له
 گهره پیاوان و پیاوه به ریزه کانی هۆزی سه موود بوون. ویستی باوه پ بیتن، نه و کۆمه له نه یان یه یشت و
 نه ویش به گوئی کردن، له و باره یه وه پیاویکی خاوه ن باوه پی هۆزی سه موود که پیان ده وت:
 مه هوشی کوپی عه نه مه ی کوپی زه میل (ره حمه تی خوی لیبی) ئه م شیعرانه ی وت:

و كانت عَصْبَةٌ مِنْ آلِ عَمْرُو اَلِ دینِ النَّبِیِّ دَعَا شَهَابًا

عزیز شمود کلهم جميعاً فَهَمَّ بَأَن یُجِیْبَ فُلُوْا أَجَابَا

لأَصْبَحَ صَالِحٌ فِینَا عَزِیزًا وَ مَا عَدَلُوا بِصَاحِبِهِمْ دُؤَابًا

و لکن الغداة من آل حجر تولوا بعد رُشد دُئَابًا

واته: کۆمه لی له ئالی عه مر شیهابیان بانگ کرد بو ئاینی ئه م پیغه مبه ره، که به ریزترینی گشت
 پیاوه کانی سه موود بوو، خه ریک بوو باوه پ بیتن، ئه گه ر باوه پی به ینایه، سالح (سه لامی خوی لیبی)
 ده بووه به ریزترین که س له نیتوانماندا و نه یان ده گۆریه وه به زوئوابی هاوه لیان، به لام گومرایی ئالی حجر
 دوا ی نه وه ی شاره زا بوون ملیان نه داو بوونه گورگ. ماوه یه ک وشتره که و بیچوه که ی له ناویاندا بوو،

پۆژی ئه و ئاوی بیره که ی ده خوارده وه، پۆژیکیش وازی لی ده هیئا بۆ ئه وان. ئه و پۆژه ی ئاوه که ی ده خوارده وه ئه وانیش شیره که یان ده خوارد ده یان دۆشی هه رچی ده فریان بوو به ئاره زوی خۆیان لییان پر ده کرد وه ک خودای که و ره له ئایه تیکی تر دا ئه فه رمویت: ﴿وَنَبِّئَهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْضَرٌّ﴾^۱ پییان بلی که ئاوه که له ناویاندا به ش کراوه هه رکه سه له تۆره ی ئاوی خۆی ئاماده بی. وه ئه فه رمویت: ﴿قَالَ هَذِهِ نَاقَةُ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾^۲ ئه مه وشتریکه، که تۆره ئاویکی هه یه و ئیوه یش تۆره ئاویکتان هه یه له پۆژیکیش دیاری کراودا. که ده چوه ده ره وه بۆ هه ندی له و شیوانه له پێگایه که وه ده چوو له پێگایه کی تره وه ده که پایه وه له به ر که و ره یی، ئاوو خواردنیکی ئیجگار زۆری ده خواردو ده خوارده وه (وه ک باس کراوه) گیانه وه ریکی زۆر که و ره و دیمه نیکی ناوازه ی هه بوو. کاتی که تیپه پریایه به لای ئازه ل و مالاته کانیاندا، ده ترسان و پایان ده کرد لیتی. که ئه م حاله درێژه ی کیشا بی باوه پیه که یان هه ر زیاد ی ده کرد به رانه ر سالح (سه لامی خوای لیبی) به ریاریان دا وشتره که بکوژن. بۆ ئه وه ی هه موو پۆژی ئاوه که به رن بۆ خۆیان، گو تراوه: هه موو پێکه وتن له سه ر کوشتنی. قه تاده ئه لیت: هه وائم پیدراوه که ئه و که سه ی وشتره که ی کوشت که را به سه ر هه موویاندا و گشتیان پازی بوون به کوشتنی، هه تا ده که را به سه ر مندا لان و ژنانیشدا له ماله کانیاندا.^۳ منیش ده لیم: ئه مه دیارو ئاشکرایه، چونکه خودای که و ره ئه فه رمویت: ﴿فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا﴾^۴ جا باوه پریان پی نه کردو سه ریان بری، ئه وسا که په روه ردگاریان، به هۆی گونا هه کانیا نه وه، به لایه کی ناره سه ریان، هه مووی پێکی زه وی کردن. وه ئه فه رمویت: ﴿وَأَنبَأْنَا ثَمُودَ أَن نَّتَّاقِ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا﴾^۵ وشتریشمان به ئاشکرا دا به سه موود، که چی نا هه قیان له که ل کرد. پاشان خودای که و ره لییره دا ئه فـهـرمویت: ﴿فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يُصْلِحْ أَعْتَنَّا بِمَا نَعُدُّنَا إِن كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ له فه رمانی خودای خۆیان وازی هیئا و وشتره که یان په ل په ل کرد (کوشت)، وتیان: سالح ئه که ر پاسته پیغه مبه ری، چۆنت هه ره شه لی کردین به جیی بیته. کوشتنی وشتره که ی خسته که ردنی گشت هۆزه که، ئه وه یش نیشانه ی ئه وه یه که هه موویان پازی بون به و کاره والله اعلم.

^۱ القمر (۲۸).^۲ الشعراء (۱۵۵).^۳ الطبری (۵۳۷/۱۲).^۴ الشمس (۱۴).^۵ الاسراء (۵۹).

کوشتنی وشرهکه

نیبنوچه ریرو که سانی تریش له زانایانی ته فسیر وتویانه هوکاري کوشتنی وشرهکه که ژنيک بوو له خوځيان ناوی غه نیزی کچی غه نه مه ی کوپی مه جلەز بوو پییان دهوت نومو غه نه م پیړه ژنيکی خوانه ناس بوو، په کيک بوو له دوژمنه سره سخته کانی سالح (سه لامي خواي ليبي) کيژی جوان و سامانی زوری شي مه بو، هاوسه ره که يشی زونابی کوپی غه مر بوو که په کيک بوو له سره که وره کانی سه موود، ژنيکی تریش ناوی سه دوفی کچی مه حیا کوپی دهری کوپی مه حیا بوو. خاوه ن بنه مال و سامان و جوانیش بوو، هاوسه ری پیاوړکی موسولمانی سه موودی بوو ليی جیا بوه وه. نه م دوانه ده که پان به شوین که سانیکدا که به گوځيان بکه ن وشره که يان بۆ بکوژی سه دوف ناردی به شوین پیاوړکدا ناوی حه باب بوو. پی و ت نه گهر نه و وشره بکوژی شوی پیده کات به لام حه باب پازی نه بوو. پاشان ناموزایه کی مه بوو ناوی مه سده عی کوپی مه هره جی کوپی مه حیا بوو ناردی به شوینیدا، نه و داواکی قه بول کرد. عنیزه ی کچی غه نه میش ناردی به شوین قه داری کوپی سالیف کوپی جونده عدا که پیاوړکی کورته بالای ناشیرین بوو، خه لکی ده یانگوت زوله و له و باوکه نیه که ده لین کوپی نه وه، که سالیفه، به لکو می پیاوړکی تره ناوی سه هیاده به لام له لای سالیف له دایک بووه. غه نیزه پی و توت: هر کچیکت ده وی له کچه کانم پی ت نه دم به و مه رجی نه و وشره بکوژی. نیتر له و کاته وه قه داری کوپی سالف و مه سده عی کوپی مه هره ج مه لسان و مه ولیان دا چند که سیکی تریان گومرا کرد له هوزی سه موود حهوت که س به گوځيان کردن و له که لیان چون. بوون به نو که س. نه وانه بوون که خودای که وره نه فرمویت: ﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾^۱ له و شاره دا نو که س (نو ده سته) مه بوون که خراپه یان له زه ویدا ده کردو به هیچ جوړی چا که یان نه ده کرد. نه مانه سه روکی هوزه کانیان بوون، نه و هوزه خوانه ناسه یان مه بوو به لای خوځياندا پاکیشاو هاوکاریان کردن بۆ کوشتنی وشره که. ده رچون و چاودیږی وشره که یان ده کرد کاتی که لای ناوه که لاچوو، له بنی به ردیکدا قه داری کوپی سالیف چوو بووه بۆسه بۆی له پیگه که یدا، مه سده عیش له بنی به ردیکی تردا بۆی دانیشتبوو، به لای مه سده عدا وشره که تیپه پی تیریکی لی دا کیشای به ماسولکه یه کی پانیدا، نومو غه نه م واته: غونه یزه ده رچوو داوای له کچه که ی خوی که شافره تیکی زور جوان بوو که پووی خوی ده رخت بۆ قه دار هالی ده ناو، نه ویش زوری هینا به وشره که به شمشیره که ی دای له ده ماری پشتی و کیشای به زه ویدا و که وت و ده ینالاند و هک ناگاداریه ک بۆ بیچوه که ی پاشان قه دار دای له که ردنی و سه ری بری. بیچوه که ی پایکرد تا خوی که یانده کیتویکی به رزو که وره چوو سه به ردیک که

دهنگیکی له وه دهات، عه بدوپه زاق پیوایه تی کردوه له موعه مه روه له و که سانه ی که له حه سنی به سریان بیستوه که (بیچوه که) وتی: نه ی په روه دگارم دایکم له کوپیه؟ وتراوه: سی جار ناله نالی کردوه و پاشان چوه ته ناو به ردی و له ناویدا ون بووه. وتراویشه: شوینی نه میش که وتوه و له که ل دایکیدا سهری برپوه.^۱ والله أعلم. که نه و کاره یان نه نجام داو لیبونه وه له سهر برینی وشتره که، مه وال که که یشته سالح (سه لامی خوی لیبی) هات بو لایان مه موو کوبوبونه وه کاتی که چاوی کهوت به وشتره که گریاو فهرمووی: ﴿تَمَتُّوْا فِی دَارِکُمْ ثَلَاثَةَ اَیَّامٍ ذٰلِکَ وَعَدُّ غَیْرَ مَکْذُوْبٍ﴾^۲ سی پوژ له مالی خوتاندا پابوین، نه مه به لینی (خودایه و) بی درویه.

هه ولی به دهه پان بو کوشتنی سالح و سهره تای سهره لدانی سزا و پاشان دابارینی سزا بو هوزی سه موود

پوژي چوار شه ممه بوو وشتره که یان کوشت، که نیواره داهات نه و تو که سه برپاریان دا که سالح (سه لامی خوی لیبی) بکوژن. وتیان: نه که رپاستی کردبی نه و پیش خومان خستوه خو نه که ر درویشی کردبی نه و خستومانه ته لای وشتره که ی ﴿قَالُوْا تَقَاسَمُوْا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُوْلَنَّ لَوْلَیْهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلٰکَ اَهْلِهِ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ﴾^۳ وَمَكْرُوْا مَکْرًا وَمَکْرَنَا مَکْرًا وَهُمْ لَا یَشْعُرُوْنَ ﴿۵۰﴾

فَانظُرْ کَیْفَ کَانَ عَقِبَةُ مَکْرِهِمُ ﴿۵۱﴾ وتیان: نیوه سویند بخون، نیمه نه مشه و خوی و مال و مندالیشی له ناو ده به یین، به خوینگرانیشی ده لین: که نه و خیزانه کوزراون نیمه ناگامان لی نه بوه رپاستیش ده که یین، خه ریک بوون که تنی بگپن، نیمه ش که تنی خومان پیکردن، بی نه وه ههستی پی بکه ن. سا سه یرکه، سه رنه نجامی که تنه که یان به کوئ که یشته. کاتی که برپاری کوشتنی سالحیان دا (سه لامی خوی لیبی) له سهری پیکه وتن به شه و بوئ هاتن مه تا نه و پیغه مبه ره ی خودا له ناو به رن، خودای که وره به ردی بو ناردن و به رده بارانی کردن له پیشداو به ر له هوزه که یان. ده سته لات و پله و پایه بو خودا و پیغه مبه ره که یه تی وای لیها ت پوژي پینج شه مه که نه و پوژه یه که م پوژ بوو له و پوژانه ی هوزی سه موود چاوه پوانیان ده کرد، پوویان زهر د هه لکه را بوو وه ک چون سالح (سه لامی خوی لیبی) به لینی پیدابون. وه له پوژي دووه مدا له پوژه کانی چاوه پوانی که پوژي مه یینی بوو پوویان سوور هه لکه را، وه له پوژي سیه مدا له پوژه کانی خوشیان که پوژي شه ممه بوو پوویان په ش هه لکه را، کاتی

^۱ الطبری (۵۳۱/۱۲).^۲ عبدالرزاق (۲۳۱/۲).^۳ هود (۶۵).^۴ النمل (۴۹-۵۱).

پۆزىيان كرده وه له پۆزى يەكشەمه دا، دانىشتبوون و چاوه پوانى به لاو سزاي خويان ده كرد، په نا به خوا لهو سزايه، نه يانده زانى چيان به سەردى و چون سزايان بو داده بارى، خور مه لهات نه عره ته يه كيان له ئاسمانه وه بو هات له گەل زەمىن له رزه يه كى زور توند له ژيريانه وه، گيانيان دەرچوو كوتايى به ژيانيان هات له يەك كاتدا. وهك خوداي گه وره نه فرمويت: ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ

جَحِيمِينَ﴾ زور به توندى بومه له رزه يه كيان بو هات، مهر له ناو ماله كانياندا هه موو مردن. واته: له هوش خويان چوون و گيانيان تيدا نما، ههچ كه سى لاى لى نه كردنه وه، نه گه وره نه بچوك، نه نير نه مى. ده لىن: جگه له كچى كه له جيگه دا كه وتبوو، كه ناوى كه له كچى سەلق پيشيان دهوت (الذريعة) كه خوانه ناس بوو زور قينيشى له سالح بوو (سهلامى خواى لىبى) كاتى نهو سزاي به چاوى خوى بينى قاچه كانى كرايه وه (واته: چاك بوو، ههلساو زور به په له پوشت، چوو بو ئاوه دانیه له شوينه ئاوه دانەكان، نه وهى چاوه پى كه وتبوو بوى گيرانه وه و چيش به سەر هۆزه كه يدا هاتوه. پاشان داواى ناوى كرد كه بيخواته وه. كاتى ئاوه كهى خوارده وه گيانى دەرچوو. ^۱ زانايانى تهفسير وتويانه له نه وهى سه موود ههچ كه سيان نه ما جگه له سالح و (سهلامى خواى لىبى) نهوانهى شويى كه وتن (په زاي خويان لىبى) ته نيا پياوى نه بى كه نه بو پيغاليان پى دهوت، لهو كاته دا كه نهو به لايه به سەر سه موودا هات نهو له مهككه بوو تووشى نه وه نه بوو. دواى چەند پۆزى گه پايه وه به رهو نهوى، به ردى له ئاسمانه وه بوى هات و كوشتى. عه بدوره زاقى كوپى موعه مهر وتى: ئيسماعيلى كوپى ئوممه يه بوى باس كردم كه پيغه مبه ر(ﷺ) به لاي كوپى نه بو پيغاله تپه پى فرموى: (ئايا ده زانن نه مه كييه؟) وتيان: خوداو پيغه مبه ره كهى چاكر ده زانن. فرموى: (نه مه كوپى نه بو پيغاله پياويك بوو له هۆزى سه موود، لهو كاته دا له هه ره مى مهككه دا بوو، هه ره مى خوا پاراستى له سزاي خودا، كاتى كه دەرچوو نه وهى تووشى هۆزه كهى بوو، نه ميس تووشى هات. ئا ليره دا نيزراوه و چلى ئالتوونيشى له گه لدايه له ناو كوپه كه يدا. نهو خه لكه دابه زين و به شمشيره كانيان گه پان بوى چله زيپه كه يان دهره ينا) ^۲. عه بدوره زاق له موعه مهر نه ویش له زوه ريه وه وتى: نه بو پيغال باوكى سه قيفه ^۳.

﴿فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقُو لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّصِيحَةَ﴾ (۷۹)

^۱ الطبري (۵۳۴/۱۲).

^۲ عبدالرزاق (۲۳۲/۲).

^۳ عبدالرزاق (۲۳۲/۲).

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَكْفُورٌ لَقَدْ أَتَلَفْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّصِيحَ﴾ سالح له وان دور كه وته وه گوتی: نه ی گه له كه م من په یامه كانی خودام پیگه یانندن، زوریښ ناموزگاریم كردن، به لام نیوه ناموزگاری کارانتان خوش ناوی. نه مه خوی سهرزه نشت كردنی بوو له سالحه وه (سه لامی خوی لیبی) بڼو هوزه كهی، كاتی خدا له ناوی بردن به هوی دزایه تی كردن و یاخی بونیان به رانبر به خداو هه قیان قه بول نه بوو پشتیان له پړی پاست ده كړدو به ره و گومړایی ملیان دهنه. دوی نه وه ی كه له ناوچوون سالح (سه لامی خوی لیبی) قسه ی له گه لدا ده كړدن وهك سهرزه نشت كردن و تانه لیدانیان (ده یگوت زور ناموزگاریم كردن، به لام نیوه ناموزگاری کارانتان خوش ناوی)، نه وان نه و قسانه یان ده بیست، وهك له هردوو سه حیحه كه دا هاتوه كه پیغه مبه ری خدا (ﷺ) كاتی كه سهر كه وت به سهر خه لكی به دردا (سی پوژ له ویدا ماوه پاشان فرمانی دا كه ولاغه كهی بڼو ناماده كه ن دوی سی پوژ له کوتایی شه ودا سواری بوو پاشان پوشت تا چوه سهر بیره كان، بیره كانی به در نه یفه رموو: (نه ی نه بوجه هلی كوپي هیشام نه ی عوتبه ی كوپي په بیعه نه ی شه بیبه ی كوپي پیعه وه نه ی فلانی كوپي فلان. نایا نه وه ی كه په روه ردگارتان به لینی پیدان ده ستان كه وت به پاستی من نه وه ی په روه ردگارم به لینی پیدام به پاستی ده ستم كه وت)، عومه ر پړی وت: نه ی پیغه مبه ری خدا (ﷺ) تو چون قسه له گه ل كه سانی ده كهی كه بونیان كړدوه؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (سویند به و خودایه كه گیانی منی به ده سته نیوه چاكتر گویتان له وه نیه كه من ده یلیم. به لام ناتوانن وه لام بده نه وه)، سالحیش هر وای وت به هوزه كهی: ﴿لَقَدْ أَتَلَفْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ﴾ من په یامه كانی خودام پیگه یانندن و ناموزگاریم كردن، هر بویه فهرمووی: ﴿وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّصِيحَ﴾ به لام نیوه ناموزگاری کارانتان خوش ناوی.

﴿وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ ٨٠ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ

الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

به سهرهاتی لووت (سه لامی خوی لیبی) و هوزه كهی

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ﴾ لووتیشمان نارد، (ونكر لوطا) واته باسی لووتیش بكه كاتی به هوزه كهی خوی وت: ﴿أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ نیوه كاری نه وه نده شوریه یی ده كهن، به ر له نیوه كه س له دنیا نه یكړدوه؟ نیوه بڼو خو په حه ت كردن

له بری ژنان په لاماری پیاوان نه دهن، بیگومان نه اندازه تان دهرکړدوه. لووت (سه لامی خوی لیبی) کوپی هارانی کوپی نازهره، برازای ئیبراهیمی خلیلله (سه لامی خوی لیبی) له گه ل ئیبراهیمدا برپوای هیناو له گه لیشی چوو بو سهر زه مینی شام، خودای گه وره ناردی بو سهر خه لکی سه دوم و نه و دتهاتانه ی ده وری، بانگی کردن بو لای خوداو فرمانی پیکردن که چاکه بکه ن و واز له و کاره خرابو ناپه و او به دغه پریانه بینن که خوتان داتان هیناوه و که س له پیش ئیوه له نه وی ئاده م له دنیا نه یکردوه. که په لاماردانی پیاوانه بو رابواردن له باتی ژنان، نه مه شتی که که نه وی ئاده م خوی پیوه نه گرتوه و نالوده ی نه بوه و به خه یالیشیاندا نه هاتوه. تا خه لکی سه دوم به وه هه لسان نه فرینی خویان لیبی. هر بویه لووت (سه لامی خوی لیبی) پی و تن: ﴿أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ (۸۰) إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿عمری کوپی دینار له م نایه ته دا: ﴿مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ ده لیت: له پیشدا هیچ نی ری سواری نی ری تر نه بوه. واته: نی ر سیکی له گه ل نی ردا نه کړدوه. هه تا نه و کاته ی هوزی لووت کردیان. ^۱ واته: وازتان هینا له ژنان و نه وه ی خوا دروستی کرد بوو بو تان لیان چوون بو پیاوان، نه مه یش زیاده پوهی و نه فامیه که ئیوه ده یکه ن. چونکه دانانی نه و شته یه که له شوینی خویدا نیه. هر بویه له نایه تیکی تر دا لووت (سه لامی خوی لیبی) نه فرمویت: ﴿قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾ ^۲ نه وانه کیژه کانی منن، چیتان ده وی ورن له گه لیان بیکه ن. پینمایی کردن بو لای که کانی خوی، پوزشیان بو هینایه وه که ناره زویان له که کانی نیه ﴿قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَنَعْلَمُ مَا تُرِيدُ﴾ ^۳ وتیان: خوت نه مه ت زانیوه، هیچ کاریکمان به که کانی تو نیه، دیاره بو خوشت ده زانی چیمان ده وی. واته: خوت باش زانیوته که نیمه کارمان به ژنانه وه نیه حه زیشیان لی ناکه یین، وه چاکیش ده زانی که مه به ستمان میوانه کانتته.

﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ﴾ إِنَّهُمْ أَنْاسٌ يَنْظُرُونَ ﴿خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ﴾ إِنَّهُمْ أَنْاسٌ يَنْظُرُونَ ﴿هوزه که ی لووت وه لامیان هر نه وهنده بوو: له شاری خوتان ده ریان که ن، نه مانه که سانیکن که ده یانه وی به پاک و خاوینی بزین! واته: وه لامی لووتیان نه دایه وه، ته نیبا نه وه

^۱ الطبری (۵۴۸/۱۲).^۲ الحجر (۷۱).^۳ مود (۷۹).

نەبىي كە بېرىرى دەركردن و دوور خستنه وهى خۆى و ئەو كەسانە شيان دا كە لە گەلى بوون، خوداى گەورە ئەمانى بە سەلامەتى دەركردو، ھۆزە كەشى لە شوپىنى خۆياندا لەناو بردو بىر كەرد بە سەرشۆپى و پىسوايى. قەتادە لەم ئايەتە دائىت: ﴿إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَنْظُرُونَ﴾ ئەمانە كەسانى كەن دەيانەوى بە پاك و خاويى بۆين، وتى: بە بىعەيب عەبىداريان كەردبوون^۱ واتە: پاك داوتىنە كەى ئەوانيان بە عەيب دانابوو. موحامەد ئەلەيت: ئەوانە كەسانى بوون خۆيان پاك و خاويى پادەگرت لە پاشى پياوان و پاشى ژنان^۲، ھەر بەم شىوہ يەش پىوايەت كراوہ لە ئىبنو عەبباسە وە^۳.

﴿فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَافِرِينَ﴾ (۸۲) وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظَرَكُمْ كَيْفَ كَانَتْ

عَنْقَبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿۸۴﴾

خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ﴾ ئىتر خۆى و كەس و كاريمان پزگار كەرد. ھىچ كەس لە ھۆزە كەى بېوايان پى ئەمىنا جگە لە كەس و كارە كەى خۆى وەك خوداى گەورە لە ئايەتى تردا ئەفەرموئىت: ﴿فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۳۵) ﴿فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ ئەوسا باوەردارانمان لى دەركرد ئىمە جگە تەنيا مالىك خواناسىكمان تىدا دەس نەكەوت ﴿إِلَّا أَمْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَافِرِينَ﴾ ھەر تەنيا ژنە كەى نەبى ئەو كەوتە شوپىن بە جىماوان و باوەپى ئەمىنا بە لووت (سەلامى خواى لىبى) لە سەر دىنى ھۆزە كەى مايە وە، يارمەتى ھۆزە كەى ئەدا دژى لووت (سەلامى خواى لىبى) ئاگادارى كەردن بە ھاتنى ئەو ميوانانە بۆ مالىيان بەو ھىمايانەى كە لە نىوان خۆى و ھۆزە كەيدا دايانناوو. ھەر بۆيە كە فەرمان درا بە لووت (سەلامى خواى لىبى) لە شەودا كەس و كارە كەى دەركات و ژنە كەى پىيان نەزانى تا لە گەلىيان دەرنەچى لەو شارە. ھەندى دەلەين: لە گەلىيان دەرچوو كاتى سزاكە ھات لای كەردە وە ئەوہى تووشى ھۆزە كەى ھات تووشى ئەویش بوو. پاستر ئەوہى كە لە شارە كە دەرنەچوو لووتىش (سەلامى خواى لىبى) ئاگادارى نەكەردو لە گەل ھۆزە كەى مايە وە. ھەر بۆيە لىرەدا خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿إِلَّا أَمْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَافِرِينَ﴾ واتە: لەوانە بوو كە ماوہ، ھەندى دەلەين: لەوانە بوو كە لەناوچوو. ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا﴾ بارانىكمان بۆ

^۱ الطبري (۵۵۰/۱۲).

^۲ الطبري (۵۵۰/۱۲).

^۳ الطبري (۵۵۰/۱۲).

^۴ الذاريات (۳۶-۳۵).

ناردن، نه ماما باران. نه م نایه ته به م نایه تانه ته فسیر کراوه، خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ﴾ (۸۲) ﴿مُسَوَّمَةٌ عِندَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾^۱ قوپی خری وهك به ردمان، باراند به سه ریاندا به دوی یه کداو به بی ناویر. له لای په روه ردگارت هه موو نیشانه کرابوون، به لای نه وه ده رباره ی سته مکاران هیچ دور نیه. بویه لیږه دا خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَقِيبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾ ده بېوانه پاشه پوڅی نه و تاوانبارانه چوون بوو. واته: نه ی موحه ممد (ﷺ) سهیری پاشه پوڅی نه وانه که، که ده س کوتا ناکن له بی گوپی خوداو بېوا به پیغه مبه ره که ی ناکن چوون ده بی. نیمامی نه حمده و نه بوداوودو تیرمیزی و نیبنوماچه ریوایه تیان کردوه له نیبنوعه بیاسه وه نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (هر که سیکتان بینی هه له سا به کاری هوڅی لووت کار که رو کار تیا کراو بکوژن (فأقتلوا الفاعل و المفعول به))^۲.

﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَتَقَوَّمُ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ (۸۵)

به سه رهاتی شوعه ییبو (سه لامی خوا ی لیبی) مه دیهن

خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا﴾ بېو (مه دیه نیش) شوعه ییمان نارد، که نه ویش هر له خو یان بوو. موحه ممدی کوپی نیسحاق نه لیت: نه مانه له نه وه ی مه دیه نی کوپی مه دیانی کوپی نیبراهیمه شوعه ییب کوپی میکیلی کوپی یه شجنه ده لیتن: به سریانی ناوی (یثرون)^۳. منیش ده لیتم: مه دیه ن بېو نه و هوڅه و بېو نه و شاره ییش به کار هیئراوه که له تزیکی مه عانه له ریگه ی حیجازه وه خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ﴾^۴ که هاته سر ناوی مه دیه ن کومه لی له خه لکه که ی بینی ناو هه لده کوژن. نه مانه خاوه ن دارستانه کانن که به و زوانه خوا مه یلی لیبی باسی ده که یین ﴿قَالَ يَتَقَوَّمُ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ

^۱ هود (۸۲-۸۳).^۲ احمد (۳۰۰/۱)، الترمذی (۱۴۵۶)، ابوداود (۴۴۶۲)، ابن ماجه (۲۵۶۱)، له حه سه ن ده چی.^۳ الطبری (۵۵۴/۱۲).^۴ القصص (۲۳).

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٦﴾

وتى: نهى گه له كه م خودا بپه رستن، جگه له و ئیوه خودایه كتان نیسه، نیشانه یه كى ناشكراشتان لای په روه ردگار تانه وه بۆ هاتوه، با پیوانه و ته رازوتان به رانبه ربی و له مالى خه لك مه دزنه وه له زه ویشدا (دواى ناوه دانكردنى) به دغه پى مه كهن. نه گه ر بپواتان به خودا هه بی نه مه بۆ ئیوه باشته. نه مه بانگه وازی گشت پیغه مبه ران بوه. نهى خه لكینه له لایه ن خواوه نیشانه ی ناشكرام بۆ هیناون له سه ر راستى نه و په یامه كه بۆم هیناون، پاشان نامۆزگاری كردن كه با پیوانه و ته رازویان به رانبه ربی و له مالى خه لك نه دۆزنه وه. واته: خه یانه ت له مالى خه لكى نه كهن، كه میان بده نی له كیشانه و پیوانه داو فیلیان لی بكه ن. وهك خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ هوار بۆ ته رازوو بازان. تا ده گاته: ﴿لَرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^۱ نه مه هه په شه یه كى زۆر توندو تیژه، داوامان له خودایه بمان پاریزی لی. پاشان خودای گه وره دیته سه ر باسی شوعه یب (سه لامى خواى لیبی) كه پیی ده وترا: (خطیب الانبیاء) له بهر په وانبیژی له نه و نامۆزگاریه چا كه كانی.

﴿وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ مَن آمَنَ بِهِ وَتَبَفُّونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَرْتُمْ وَأَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾﴾

وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ، وَطَائِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾﴾

شوعه یب (سه لامى خواى لیبی) داواى له هۆزه كه ی كرد كه سه ره پیگه له خه لكى نه گرن و نازاری خه لكى نه دهن چ نازاری لاشه یی بی یان نازاری ده روونی وهك خودای مه زن نه فه رمویت له سه ر زمانى شوعه یب (سه لامى خواى لیبی): ﴿وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ﴾ له سه ره هه موو پیگایه كدا دامه نیشن بۆ ترساندن خه لك. واته: هه په شه ی كوشتن له خه لكى بكه ن نه گه ر ماله كانی خویان به ئیوه نه دهن. سوودی و كه سانی تریش وتویانه: نه وانه پیگر بوون (كانوا عشارین)^۲، ئیبنوعه بیاس و مواهید و كه سانی تریش نه لئین: ﴿وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ﴾ واته: هه په شه یان له خواوه نباوه پانه ده كرد كه شوینی شوعه یب ده كه وتن (سه لامى خواى لیبی)^۳ پای یه كه م به هیژتره

^۱ المطففين (۶-۱).^۲ الطبري (۵۵۷/۱۲).^۳ الطبري (۵۵۷/۱۲).

چونکه نه فرمویت: ﴿يَكُلِّ صِرَاطٍ﴾ له سهر هه موو پښگایه کدا. بۆ دوومه میشت نه فرمویت:
 ﴿وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِهِ، وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾ بۆ نه وهی نه وه که سانهی بپوایان
 میناوه له پښگای خودا لایاندهن، پښگای نه ویان به لارو چووت نیشان بدهن ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ
 كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَرَكُمْ﴾ له بیرتان بی ئیوه که م بوون زوری کردن. واته: له بهر نه وهی که م و
 بیده ستلات بوون، زوری کردن و بوونه خاوه نده ستلات. به هره کانی خودا له بیر مه کهن که پیی داون
 ﴿وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ سه یرکه ن پاشه پوژی به دفره پان به کوی گه یشت. واته:
 له گهل نه ته وه پیشوه کان که چیان به سهرهات له سزاو تولهی گرانی خودای گه وره له بهر سه ریچی
 کردنیان له فرمانه کانی خوداو بپوا نه مینانیان به پیغه مبه ره کانی (سه لامی خویان لیبی) پاشان
 خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ ءَامَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ، وَطَائِفَةٌ لَمْ
 يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ نه گه ر هیندیک له ئیوه بپوای میناوه به و
 شتانهی که منی پی سپیرواوه و هیندیکیشان بپوایان پی نه میناوه، خو پابگرن تا خوا بۆ خوی له
 نیوانماندا دادوهری بکات، خوشی چاکترین دادوهره. بیگومان خودا پاشه پوژی له خوا ترسانی تومار
 کردوه و بنه پر کردنی خوانه ناسانیشی هه ر تومار کردوه.

﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعِيبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا
 قَالَ أُولَئِكَ كَافِرِينَ ۝٨٨﴾ قَدْ أَفْتَرْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّيْنَا اللَّهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ
 نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبُّنَا أَفَتَحَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ
 وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ۝٨٩﴾

خودای گه وره ده فرمویت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعِيبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا
 مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا﴾ پیاوما قولانی هۆزی (شوعه یب) که له خوبایی بوو بوون وتیان: ئیمه
 توش و نه وه که سانهش که له گهل تو باوه پیان میناوه، له شاری خومان ده رده کهین، یان دینه وه سه ر
 نایینی ئیمه، نه مه هه والیکه له لایه ن خودای گه وره وه، که به چ شیوه یه که نه وه خودانه ناسانه به ره نگاری
 پیغه مبه ره که ی شوعه یب و نه وانه ی له گه لی بوون له خاوه ن باوه پان بوونه ته وه، هه ره شه یان له خوی و
 نه وانه ی له گه لی بوون ده کردن به ده رکردن له شاره که یان یان یان ناچار کردنیان به گه پانه وه بۆ سه ر
 نایینه که ی نه وان و نه وه ی نه وانه ده یکه ن و به بی نه وانیش له گه لیاندا بیکه ن. پووی قسه یان له گهل

شوعه یب بوو، به لام مه به ستیان شوینکه وتووه کانیشتی بووه، نه وانه ی که له گه لی بوون له سهر نه و
 ناینه. خودای گه وره له سهر زمانی شوعه یب ده فهرموویت: ﴿أُولَٰئِكَ كَانُوا فِي قُلُوبِهِمُ عَمَةً﴾ وتی: نه گه ر حه زیش
 نه که یین. واته: ئاخو ئیوه هه لده ستن به وکاره نه گه ر نه وه ی ئیوه ئیمه ی بو بانگ بده ن حه زیشی لی
 نه که یین، ﴿قَدْ أَفْتَرْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ جَعَلْنَا اللَّهَ مِنهَا﴾ شوعه یب وتی: نه گه ر
 بیینه وه سهر دینی ئیوه له پاش نه وه ی که خودا پزگاری کردین لی، درۆمان به دهم خودا وه
 هه لبه ستووه. به و هاویه شانه دایده نین له گه لیدا، نه مه قسه ی شوعیه به لام به ناوی خو ی و
 شوینکه وتووه کانییه وه کردویه تی، ﴿وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا﴾ په وانه ی بو ئیمه
 جاریکی تر بگه پینیه وه سهر نه و ناینه، مه گین په روه ردگارمان مه یلی لیبت. ﴿وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ
 عِلْمًا﴾ زانستی په روه ردگارمان هه موو شتیکی گرتووه ته وه. ﴿عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا﴾ خو مان به خودا
 سپاردووه، واته: له خه موو کارو فهرمانیکدا که پی هه لده ستین یان وازی لی دینین، ﴿رَبَّنَا افْتَحْ
 بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ﴾ نه ی په روه ردگارمان تو له نیوان ئیمه و هۆزه که ماندا دادوهری بکه به هه ق،
 سه ریشمان بخه به سه ریاندا، ﴿وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ چاکترین دادوهر هه رخوتی. هه رگیز سته م له که س
 ناکه یت.

﴿وَقَالَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ قَوْمِهِ لِيِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَسِرُونَ﴾ ۱۰ ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي

دَارِهِمْ جَثِمِينَ ۝ ۱۱ ﴿الَّذِينَ كَذَبُوا شُعْبًا كَانُوا لَمْ يَقْنُوا فِيهَا الَّذِينَ كَذَبُوا شُعْبًا كَانُوا هُمْ

الْخَسِرُونَ ﴿۱۲﴾

خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَقَالَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ قَوْمِهِ لِيِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَسِرُونَ﴾
 دیسان ده سته لاتدارانی هۆزه که ی (نه وانه ی له دین لایاندا بوو) وتیان: نه گه ر شوین شه عه یب بکه ون
 بیگومان تووشی زهره رده بن. خودای مه زن باسی زقر بی دینی و لاساری و مل نه دانی نه مانه ده کات.
 که چون له گومراییدا پوچوون و هه میسه ئاره زوویان له له خراپه و سه ریچی بوون هه ریویه سویندیان
 ده خوارد وه خودای گه وره فهرموویه تی ده یانوت: ﴿لِيِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَسِرُونَ﴾ نه گه ر
 شوینی شوعه یب بکه ون بیگومان تووشی زیان ده بن. بویه خودای گه وره دوا ی نه وه ده فهرموویت:
 ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَثِمِينَ﴾ ئیتر به هوی نه و بومه له رزه وه که به توندی لییدان.
 هه موو له مالی خو یاندا له ناوچوون. خودای گه وره لیږده دا فهرموویه تی نه وانه بومه له رزه لی لی دان، وه

چون شوعه ييب و هاوه له كانى شوعه ييبان توشى دله له رزه كردو مه ربه شهبان ليكردن كه دهريان ده كه ن
 له شاره كه يان. وهك له سوره تى (هود) دا باسى كردون و فه رموويه تى: ﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا
 وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِئَرِهِمْ جَثِيمِينَ﴾^۱ كه فه رمانى
 نيمه هات، له به زه يى خومان وه شوعه ييب و هاوه له بپواداره كانى كه له گه لى بوون پزگار كرد.
 نامه قىكارانىش نه عره ته يه كى وا لييدان كه مه موويان ده م و پووگيانيان ده رچوو. باسه كه له ويذا نه وه
 ده گه يه نيټ والله أعلم.... كاتيك كه خودانه ناسه كان گالته يان به شوعه ييب كردو ده يانوت: ﴿يَسْأَلُ
 أَصْلَوتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَنْعِبُدُ ءَابَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ﴾ شوعه ييب نايا نويژه كه ت
 هانت ده دات نيمه واز له وشته بيتنيكه بابو باپيرانمان ده يانپه رستن، يان وهك خومان دمانه ويټ له
 سامانى خوماندا ده ستكارى نه كه ين؟ نه وه عره ته لى دان بيده نكي كردن. خوداى گوره له سوره تى
 (الشعراء) دا نه فه رموويه تى: ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُمْ كَانُوا عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾^۲ نيتير باوه پيا
 نه هيتا پيى، تا له پوژيكي مه وردا سزادران، له و پوژده دا نه و سزايه زور گوره بوو. نه و سزايه هر
 له به رنه وه بوو كه نه وانه له نيوان قسه كانياندا ده يانوت به شوعه ييب ﴿فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن
 كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾^۳ ده ي نه گه ر تو راست ده كه يت چند پارچه يه كمان له ناسمان به سهردا
 بخه ره خوارى. خوداش فه رموويه تى له پوژيكي مه وردا تووشى نه و سزايه هاتن، نه و سزانه يان مه موو
 به سهردامات، يه كيك له وسزايانه ﴿فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾ مه ور دايگرتن كه مه وره بروسكه و كلپه و
 چه خماخه ي ناگرى زور گوره بوو، پاشان نه عره ته ي به هيز له ناسمانه وه و زه مين له رزه ي زور تونديش
 له خواره وه گيانى كي شان و مه ناسه ي لى برين و لاشه كانى كپ كردنه وه. ﴿فَأَصْبَحُوا فِي دِئَرِهِمْ
 جَثِيمِينَ﴾ مه موو له مالى خوياندا له ناوچوون. پاشان خوداى گوره فه رموويه تى: ﴿الَّذِينَ كَذَّبُوا
 شُعَيْبًا كَانَ لَمْ يَفْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ﴾^۴ نه و كه سانه ي قسه كانى شوعه ييبان
 به درودانا، وا له ناوچوون ده توت مه رله ويذا نه بوون، نه وانه وا قسه كانى شوعه ييبان به درو ده زانى،
 مه رخويان زيانبار بوون. واته: كاتيك كه تووشى نه و به لايه بوون وهك نه وه ي كه مه رگيز له و شوينه دا
 نه زيان كه ويستيان پيغه مبه ر شوعه ييب و هاوه له كانى تيذا ده ريكه ن. پاشان خوداى مه زن له به رامبه ر

^۱ هود (۹۴).^۲ الشعراء (۱۸۹).^۳ الشعراء (۱۸۷).

ئەو قەسەي ئەواندا كە وتيان دەفەر موویت: ﴿الَّذِينَ كَذَبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ﴾ واتە: ئەوانەي قەسەي شوعەیبیان بە درۆزانی هەرخۆیان زیانبار بوون.

﴿فَنَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَتِي رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَأُ عَلَى قَوْمٍ

كفیرین ﴿١٣﴾

خودای گەورە دەفەر موویت: ﴿فَنَوَلَّى عَنْهُمْ﴾ ئەوسا شوعەیب پەوی لی وەرگیژان، واتە: کاتیك

تووشی ئەو بە لاو چارە پرەشی و سزاسەختە بوون شوعەیب پەشتی تی کردن و سەرزەشتی کردن ﴿وَقَالَ

يَقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَتِي رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ﴾ وتی: ئەي گەلە کە م من پە یامە کانی پەروەردگارم بە

نیوہ پراگە یاندو نامۆزگاریشم کردن. واتە: ئەو پە یامەي کە پیم سپێردرابوو، پیم پراگە یاندن، هیچ خەم و

خەفە تیکتان بۆ ناخۆم، چونکە نیوہ بپرواتان نە هیئا بەوہي کە م بۆم هیئان، هەربۆیە شەعەیب

(سەلامی خودای لی بیئت) فەر موویە تی: ﴿فَكَيْفَ آسَأُ عَلَى قَوْمٍ كَفِيرِينَ﴾ دەسا چۆن خەم دەخۆن بۆ

ئەوانەي خودانە ناس بوون؟

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ﴾ ﴿١٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ

السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَوا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْنَةً وَهُمْ لَا يُشْعُرُونَ﴾ ﴿١٥﴾

تاقیکردنەوہي گەلە پیشووەکان

خودای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ﴾

نیئە هەر پیغەمبەرێکمان بۆ هەر کۆمە لێک ناردوو بە نەخۆشی و فەقیری تاقیمان کردوونەتەوہ خودای

گەورە لیڕەدا باسی گەلە پیشووەکانی کردوو کە پیغەمبەرانی بۆ ناردوون و تاقی کردوونەتەوہ

﴿بِالْبَأْسَاءِ﴾ بە تووشبوونی نەخۆشی و دەردو پەتاو ﴿وَالضَّرَّاءِ﴾ وە بە هەژاری و دەست کورتی و

شتی تریش لە گیان و مالیاندا، ﴿لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ﴾ بە لکو بپارێنەوہ. واتە ک بە لکو ملکە چ بنو

بلا لێنەوہ و بپارێنەوہ لە خودای بالادەست هەتا ئەوہي تووشیان هاتوو لە سەریان لابەریت، و تە کە

ئەوہ دەگە یە نیت خودا تووشی تاقیکردنەوہي کردن بە ناخۆشی بۆ ئەوہي بپارێنەوہ، بە لام ئەوان هیچ

شتێکیان بە جی نە هیئا لەوہي کە خودا داوای لی کردن، پاشان ئەو حالەي لی گۆڕین بە ژیا نیکی خۆش و

خۆشگوزەرانی، بۆ ئەوہي دیسان لەو هەشدا تاقیان بکاتەوہ بۆیە ئەفەر موویت: ﴿ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ

الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَوا﴾ پاشان ناخۆشیان بە خۆشی بۆ گۆڕینەوہ، تا هەموو شتیان زۆربیت، واتە:

زىيانمان گۆپى و لە قات و قېرى و ھەژار يە و ھە بۆ خزمەتگوزارى و ھە لە نەخۇشى و دەرد و پەتاو ھە بۆ تەندروستى و لەش ساغى و لە فەقىرى ھە بۆ دەولە مەندى بۆئە ھە سۇپاس و ستايشى خوداى لە سەرىكەن، واتە: خودا مال و مندالى زۆرى دانى ھە تا شوكرى بکەن. بەلام ئەوان شوكرى خودايان نە کرد، كاتىك شتىك زۆر بېيت دەوترىت: (عفاء الشئى) پاشان خوداى گەورە دەفەر مووئىت: ﴿وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ﴾ وتیان: باب و باپىرانىشمان تووشى خۇشى و ناخۇشى بوون. خوداى گەورە دەفەر مووئىت: تاقىمان کردنە ھە بەمەيش و بەویش بۆئە ھە بپارپنە ھە بپارپنە ھە بۆلاى خودا، بەلام ھىچيان كارى تېنە کردن. نە بەنەخۇشى و فەقىرى وازيان ھىناو نە بەدەولە مەندى و خۇشگوزەرانى وازيان ھىنا بەلکو وتیان: باب و باپىرانىشمان تووشى خۇشى و ناخۇشى لە دىرژە مانە ھە ھاتوون، ھەك چۆن ئىمە ئىستا تووشى خۇشى و ناخۇشى ھاتوون ئەم زمانە دىت و دەپوات، جارىك خۇشى ھە جارىكش ناخۇشى ھە. ديارە ئەوانە ژىرنە بوون و ھەستيان بەو تاقىکردنە ھە خودا نە کرد كە دابووى بەسەرياندا. لە ھەردوو حالە تەكەدا، ئەمەش بە پىچەوانەى حالى بپوادارانە ھە بوو كە ھەمیشە لە خۇشى و ناخۇشىدا ھە ر خۇپاگرو سۇپاسگوزارى بوون ھەك لە فەر موودەى سەحیدا ھاتوو: (خاوەنباو ھە جى سەرسۇرمانە خودا ھىچ بپارىكى بەسەردا نەداو ھەگىن (ئەوبپارە) چاكبوو بۆى، ئەگەر تووشى ناخۇشى ھە بووئىت نارامى گرتوو، ئەو چاكبوو بۆى، ھە ئەگەر تووشى خۇشى ھە بووئىت سۇپاسى (خوداى) کردوو، ئەو چاكبوو بۆى)، كەواتە خاوەن باو ھە ھەكەسە ھە كە تىدەگات لەوشتانەى كە خودا تاقى دەكاتە ھە پىى لە خۇشى و ناخۇشىدا، بۆیە لە دواى ئەم پەوشتە خراپەى خودانە ناساندا خوداى گەورە فەر مووئىت: ﴿فَاخَذْنَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ ئىتر لە پىر (بەبى ئەو ھەستى پى بکەن) گرتمان، واتە: لە پىر گرتمان و تۆلەمان لى سەندن ھىچ ئاگايان لە خۇيان نەبوو، ھەك لەم فەر موودە ھەدا ھاتوو: (مردنى لە پىر بەزىيە بۆ خاوەن باو ھە پو گرتنىكى بەداخ و بەكەسەرە بۆ خودانە ناس).^۱

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ ۱۶ ﴿أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ نَائِمُونَ﴾ ۱۷ ﴿أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ﴾ ۱۸ ﴿أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ﴾ ۱۹

^۱ مسلم (۲۲۹۵/۴).^۲ أحمد (۱۳۶/۶) سەنە دەكانى زۆر لاوازە.

خیروییر له گهل باوهردایه و زهبروزهنگیش له گهل خودانه ناسیدایه

خودای گهره باسی کم باوهپی ئەم شارانه دهکات که پیغه مبه رانی بۆناردن وهک دهفه رموویت:

﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَنُهَا إِلَّا قَوْمٌ يُّؤْسُ لَمَّا ءَامَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَوةِ

الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾^۱ بۆچی هیچ شارێک نه بوو که خه لکه که ی برهوابینن تا ئەوکاته ی که برهواکه یان

سویدیان پی بگه یه نیت، جگه له هۆزه که ی یونس؟ که کاتی که برهوابان هینا، سزای تابره به رمان له دونیادا

لی نه دان و هه تا ماوه یه ک ژیانیکێ خوشمان پیدان، واته: هیچ شارێک به ته وای برهوابان نه هیناوه جگه

له هۆزی یونس، دوا ی نه وه ی به چاوی خۆیان سزاکه یان بین برهوابان هینا وهک خودای گهره

نه فه رموویت: ﴿وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ﴾^(۱۷۷) فَمَامَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾^۲ ناردمانه ناو

سه دهه زار یان زیاتر، هه موو برهوابان پی هینا و تا ماوه یه ک ژیانیکێ خوشمان پیدان. وه نه فه رموویت:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾^۳ تا نیتسه هه

پیغه مبه ریکمان ناردوه ته هه رشاریک بیانترسی نیت له نیتسه هه ر نه وانه ی له وه پی خوشیدا ژیاون

وتویانه: به وشته نه ی نیه وه ی پی پاسپێردراون باوه رپناکه یین. لیره شدا خودای گهره ده فه رموویت: ﴿وَلَوْ

أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقَوْا﴾ خه لکی ئەم شارانه نه گه ر خۆیان بناسیایه و خۆپاریزی بوونایه، واته: به

دل برهوابان بهینایه به وه ی که پیغه مبه ران بۆیان هینا و به راستیان بزانیایه و شوینی بکه و تنایه و

خۆپاریزش بوونایه هه ستانایه به خودا په رستی کردن و وازیان له وشته هه رمانه بهینایه ﴿لَفَنَحْنَا عَلَيْهِم

بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ ده روازه ی به ره که تمان له ئاسمان و زه مینه وه به ره وایاندا ده کرده و. واته:

بارانمان له ئاسمانه وه بۆ ده باراندن و په و کیشمان بۆ سه وزده کردن ﴿وَلَكِنْ كَذَّبُوا﴾ فَاخَذْنَاهُمْ بِمَا

كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ به لام نه وان نیشانه کانی نیتسه یان به درۆزانی له سزای ئەم کاره یان گرتمان. واته:

برهوابان به پیغه مبه ره کانیان نه کرد، نیتسه ش سزیمان دان و له ناومان بردن به وه ی نه وکارانه ی که پی

هه ستان له تاوان و خراپه کاری. پاشان خودای گهره ده یانترسی نیت و هه ره شه یان لی دهکات له سه ر

سه رپیچی کردنیان له فرمانه کانی و بویریان به رامبه ر هه ره شه کانی ده فه رموویت: ﴿أَفَأَمِنَ أَهْلُ

الْقُرَىٰ﴾ ئاخۆ خه لکی خودانه ناس (نه و شارانه نه ترسابوون) ﴿أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيْنَا وَهُمْ نَائِمُونَ﴾ که له

^۱ یونس (۹۸).

^۲ الصافات (۱۴۷-۱۴۸).

^۳ سبا (۳۴).

شه ودا به لاو سزای نئمه یان تووش بییت و نه وان له گهرمه ی خه ودا بن؟ ﴿أَوَأَمِّنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ﴾ نه و شارنشینانه ئایا نه ترسابوون که له ده می چیشته نگاوداو له گهرمه ی که مه کردندا نئمه تووش به لایان بکه بن؟ واته: له کاتی سه رقالی و بیئاگایاندا تووشی به لایان بکه بن ﴿أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ﴾ ئایا له وه دنیابوون له مه کری خودا پزگاری؟ واته: ئایا له به لاو سزاو ده سته لاتی خودا و دنیان و ناترسن له کاتی بیئاگایاندا بیانگریت؟ ﴿فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ﴾ خو جگه له زیانباران که س له مه کری خودا ههستی هیمنی ناکات. بویه هه سه نی به سری (په همه تی خودای لیبت) وتی: باوه پدار به کردار خودا په رستی دی کات و ده شترسیت، که چی پیاویکی ترسنوکی له دینلاده ر که خه ریکی گوناوه تاوانه هیمنه و باکی نیه.

﴿أُولَٰئِكَ يَهْدِي اللَّهُ لِلَّذِينَ يَرْثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَن لَّوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ

فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾

ئیبنو عه بباس (په زای خودای لیبت) له م ئایه ته دا نه لیت: ﴿أُولَٰئِكَ يَهْدِي اللَّهُ لِلَّذِينَ يَرْثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا﴾ نه و که سانه ی نه و زه مینه یان (دوای نه مانی خه لکه که ی) به میرات بو ده مینیت ته وه به وه یان نه زانیووه، وتی: ئایا بو مان پوون نه کردوونه ته وه، نه گه ر بمانه ویت به و گوناها نه ی که ده یکن توله یان لی ده که ی نه وه؟ موجهیدو که سانی تریش هه روایان وتووه^۱ ئیبنو جه ریریش له ته فسیره که یدا ده لیت: خودای گه وره ده فهرموویت به وانه ی که له سه ر زه مین دایانده نیت (دوای نه وه انه ی که له پیش نه ماندا تییدا ژیاوه ن و له ناوی بردن)، ئایا بو مان پوون نه کردنه وه، که چی نه مانیش شوین په وشتی نه وان که وتن هه رچی نه وانه کردیان نه مانیش کردیان و خویان به زل داده نین به رامبه ر په روه ردگاریان، ﴿أَن لَّوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾ به گوناھیک که ده یکن و مه یلیان لیبت توله یان لی ده که ی نه وه. واته: چیمان کرد به وانه ی پیش نه وان به وانیش ده که بن ﴿وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾ موریش ده نین به سه ر دلیاندا، ﴿فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾ که هه ر نه توانن بیستن. واته: که نه توانن سود له ناموزگاری وه بیرمینه وه وه ریگرن^۲، منیش ده لیم: دیسان خودای گه وره نه فهرموویت: ﴿يَهْدِيهِمْ كَمَا أَهْلَكْنَا

^۱ الطبري (۵۸۰/۱۲).

^۲ الطبري (۵۷۹/۱۲).

قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْكِينَهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّأُولِي النُّهَى ۱

(له پيش نه وان) هر له و شوينه نه وان تيدا دين و ده چن، چهند بهرهمان له ناو برد، هر له مه دا بؤ نه وان نه ژيرن زور به لگه مه يه. وه فهرموويه تى: ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْكِينَهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾ ۲ ناخو راسته قينه ي بؤ نه وان ده رنه خست نه و بهر هى مروفه ي كه له ناو ماله كانيان داده خولانه وه و نيمه مه موومان قركردن؟ له مه دا زور نيشانه مه يه نايان نابيستن؟ وه نه فهرموويت: ﴿أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ ۝۴۴ وَ سَكَنْتُمْ فِي مَسْكِينِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ ۳ نايان هر نيوه نه بوون له پيشدا سويندتان ده خوارد كه هر گيز له ناوانا چن؟ ناخري هر چونه شويني نه وان كه نامه قيان له خويان ده كرد. وه نه فهرموويت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِشُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا﴾ ۴ چه ندين كه لمان پيش نه مانه قرتيخست نايان مه ست به هيچيان ده كه يت، يان نوزده و سرته يان لى ده بيستيت. واته: نايان كه سيك له وان ده بيستيت يان ده بينيت؟ چه ندين نايه تى تريش له م باره يه وه هاتوه له سهر دابه زيني به لا به سهر دورمه كاني خوداداو به خشيني به هر كاني به سهر دوسته كانيدا.

﴿تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ۝۱۰۱﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ

لَفَسِيقِينَ ۝۱۰۲

خوداي گه ورده به سهرهاتى هوزى نوح و هوودو صالح و لوت و شوعه يبي بؤ پيغه مبه ره كه ي (محمد ﷺ) باسكردو باسى قركردنى خودانه ناسان و پزگار كردنى خاوه نباوه رانى كرد، كه بيانوى نه هيشتنى به وهى كه راستى بؤ پوونكرده وه به به لگه ي ته واو له سهر زمانى پيغه مبه ران (سه لامى خودايان له سهر ييت) ﴿تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ نيمه مه نديك له به سهرهاتى نه و شارانه ت بؤ باس ده كه ين، بيگومان پيغه مبه ره كانيان به نيشانه ي ناشكراوه هاتنه لايان له سهر راستى نه وهى كه بؤيان هيناونن وهك له نايه تيكي ترده نه فهرموويت: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَقَّ

۱ طه (۱۲۸).

۲ السجدة (۲۶).

۳ ابراهيم (۴۴ - ۴۵).

۴ مريم (۹۸).

نَبَعَتْ رَسُولًا^۱ تا پيغه مبه ر نه نيرين له لای نيغه وه سزانيه. وه نه فهرموويت: ﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ﴾ (۱۰۰) وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ^۲ نه مانه چنده هه واليك بوون له وشارانه كه بو توي ده گيرنه وه هه نديك له وانه هه ر هه و هه نديكيشيان له ناوچوون. نامه قيمان لي نه كردن، نامه قيمان لي نه كردن به لام نه وان نامه قيان له خويان كرد. ليږده دا ده فهرموويت: ﴿فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ﴾ وهك ل پيشدا پرويان به خودا نه بوو، هه روا بيباوه پ مانه وه، بائه كه (الباء) سه به بيه، واته: باوه پريان نه هينا به وهي كه پيغه مبه ره كانيان پتي هاتن، له به رنه وهي له سه ره تاوه پرويان به وه هه وه نه بوو كه هاته لايان. نه مه بوچوونيك چا كه ئيبنوعه تيه وتويه تي، وهك خوداي گوره ده فهرموويت: ﴿وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (۱۰۹) وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ^۳ ئيوه نازانن نه گه ر نيشانه شيان بويت باوه پناكه ن. هه روا نه وان جاري يه كه م باوه پريان به قورئان نه كرد (نيغه ش) دل و ديدهي نه وان له كارد هه خهين، بويه ليږده دا نه فهرموويت: ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ﴾ (۱۱۰) وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ

لَفَاسِقِينَ^۴ ئاوا خودا موره نيت به سه ر دلي له دين لاده راندا. زوريه ي نه وانه مان نه ديت كه په يمانی خودا به جي بينن، زورينه شيان له پيزي له پي لاده ران بوون. واته: زوريه ي نه وانه مان بيني ياخي و له پي لاده ربوون وگوپرايه لي فرمانه كانی خودا نه بوون، نه و په يمانه ي كه لي وه رگرتن نه و سروشته بوو كه له سه ري وهدي هينا بوون نه وكاته ي كه هه ر له پشتي باوكياندا بوون دانيان پيدانا بوو كه هه ر خودا په روه ر دگارو سه روه ر يانه و هيچ په رستراويك نيه جكه له و شايه تيشيان له سه رخويان دابوو پتي، كه چي دزايه تيان كردو وازيان لي هينا و پشت گوپيان خست، له گه ل خودا شتي تريان په رست. به بي نه وه ي به لگه يه كي عه قلي يان شه رعيان به ده سته وه بيت، سروشتي دروستيش به پيچه وانه ي نه وه يه، پيغه مبه ره به پيزه كانيش له نه و ه لايانه وه تا دوايين كه سيان كه هاتوون نه ويان قه ده غه كردوه. وهك له هه ردو سه حيحه كه دا هاتوه: (هه ر له دايك بوويهك له دايك ده بيت له سه ر سروشتي پاك (به موسلمانى) له دايك ده بيت دايك و باوكيان ده يانكه ن به جووله كه و گاورو ناگر په رست)^۴، وه له سه حيحي موسليمش

^۱ الاسراء (۱۵).^۲ هود (۱۰۰-۱۰۱).^۳ الانعام (۱۰۹-۱۱۰).^۴ فتح الباري (۲۹۰/۳)، مسلم (۲۰۴۷/۴).

هاتووہ: (من بہندہ کانم دروستکرد بہرہ و راستی بپوٰن، شہیتینہ کان ہاتوونہ تہ لایان لہ نائینہ کہیان لایانداون، نہ وہی حہ لالم کردبوو بویان لییان حہ رام کردن) ^۱.

﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَأَنْظُرْ كَيْفَ عَاقِبَةُ

الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾﴾

بہ سہرہاتی مووسا و فیرعہ ون

خودای گہ و رہ دہ فہرموویت: ﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ﴾ پاش نہ و پیغہ مہرانہی کہ لہ پیغہ وہ باسمانکرد وہک نوح و هوودو صالح و لووت و شوہیب (سہلامی خودایان لہ سہریبت و لہ سہرہ موو پیغہ مہرانہی تریش) بہ چہند نیشانہی ناشکرا مووسا مان ناردہ سہر فیرعہ ون و (کہ پاشای میسر بوو لہ زہمانی مووسادا) سہرزلہکانی ہوزہ کہی ﴿فَظَلَمُوا بِهَا فَأَنْظُرْ كَيْفَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ بہ لام نہ وان بہ نیشانہ کان بپوایان نہ ہینا و ناہ قیان کرد، سا بپوانہ پاشہ پوڑی نہ و بہ دفرانہ چون بوو. وہک نہم نایہ تہ کہ خودای گہ و رہ دہ فہرموویت: ﴿وَحَدِّثُوا بِهَا وَاسْتَيْقِنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ ^۲ ہہرچہندہ لہ دلی خویاندا ہہموویان بہ راست دہ زانی، خوبہ زلزانہی و ناہ قی بوونہ ہوی حاشا کردنیان، سا بپوانہ پاشہ پوڑی بہ دفرہ کان چی لی ہات. واتہ: نہ وانہی بوونہ لہ مہر لہ پپی خوداو بپوایان بہ پیغہ مہرہکانی نہ ہینا، سہیرکہ جیمان بہ سہرہینان ہہموومان خنکاندن و ہیچمان نہ ہیشتن لہ بہرچاوی مووسا و ہوزہ کہی، نا نہمہ چاکترین پہندہ بو فیرعہ ون و ہوزہ کہی و چاکترین شیفاش بوو بو دلی دوستہکانی خودا کہ مووسا و خاوہ نباوہ پانی ہوزہ کہی بوون.

﴿وَقَالَ مُوسَىٰ يَفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِن كُنتَ مِنَ

الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٠٦﴾﴾

خودای گہ و رہ باسی پوبہ پوبوونہ وہی مووسا دہکات (سہلامی خودای لیبت) لہ گہل فیرعہ ون و دہمہست کردنی بہ بہ لگہ و نیشانہی ناشکرا بہ نامادہ بوونی فیرعہ ون خویی و ہوزہ کہی لہ قیبتہکانی میسر و دہ فہرموویت: ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ يَفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ مووسا وتی: نہی فیرعہ ون

^۱ مسلم (۲۱۹۷/۴).

^۲ النمل (۱۴).

من پاسپاردهی نه وکە سەم که پەرورەدگاری گشت نوڤایە. واتە: نه وکە سە منی نارووه که وه دی هیڤه ری
 مه موشتیکه و پەرورەدگارو سه روه ریشیه تی. ﴿حَقِيقٌ عَلٰی اَنْ لَا اَقُوْلَ عَلٰی اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ﴾ واپه وایه که
 هیچ شتیک نه لیم به ناوی خوداوه جگه له هه قو و پاستی، له بهر نه وهی من چاک له بهرزی و بلندی
 شاره زام. ﴿قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ﴾ له پەرورەدگارتان وه نیشانەم بۆهیناون، واتە: من
 به لگه یه کی راستم له لایەن خوداوه پی دراوه که نیشانەیه له سه ر پاستی نه وهی که پی هاتووم بۆتان.
 ﴿فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَءٰیِلَ﴾ که واتە نه وهی ئیسرائیل له گەل من بنیره. واتە: له دیلی و زه برۆزهنگی
 خۆت پزگاریان بکه. وازیان لیڤینه با پەرورەدگاری تۆو خویان بپهرستن، چونکه نه وانه له نه وهی
 پیغه مبه ریکی به پیزن که ئیسرائیله، واتە که یه عقوبی کوپی ئیسحاقی کوپی ئیبراهیمی هه لیلی
 په حمانه. ﴿قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِثَابِتٍ فَاتِّبِعْهَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾ وتی: نه گەر به پاستیه و هیچ
 نیشانەیه کت له گەل خۆت هیناوه، نیشانی بده. واتە: فیرعه ون وتی: من به پاست نازانم له وهی که
 ده یلئیت و نه ویش که داوای ده که یت کوپی پیناده م. نه گەر به لگه یه کت به دهسته وهیه ده ری بخه با
 چاومان پی بکه وی و نه گەر پاست ده که یت له سه ر نه وهی که وتوته.

﴿فَاَلْقَى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ﴾ ۱۰۷ ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بِيْضَاءٌ لِلنَّظْرِ﴾ ۱۰۸

عه ساکه ی موسا و دهسته سپیه که ی

خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَاَلْقَى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ﴾ موسا عه ساکه ی فریدا،
 که چی له پر بوو به ماریکی ئاشکرا. عه لی کوپی نه بوتولحه له ئیبنو عه بیاسه وه له م ئایه ته دا نه لئیت:
 ﴿ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ﴾ مه به ست پی ماری نییره. ^۱ سوددی و زه ححاکیش هه روایان وتوو ^۲ وه له
 فه رموده که ی فوتوندا که یه زیدی کوپی هارون پیوایه تی کردوو له نه سه به غی کوپی زه یده وه له
 قاسمی کوپی نه بو نه یوبه وه له سه عیدی کوپی جوبه ییره وه له ئینو سه عیده وه، نه لئیت: ﴿فَاَلْقَى
 عَصَاهُ﴾ عه ساکه ی فریدا به به ماریکی گه وره و ده می کرده وه به په له به ره و فیرعه ون (چو)، کاتیک
 فیرعه ون بینی ماره که به ره و نه و ده پوات له سه رته خته که ی که وته خواره وه و هاواری برد بۆ موسا که
 لئی دوور بخاته وه، نه ویش دوور خسته وه لئی ^۲. سوددیش هه ره له م ئایه ته دا ﴿فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ﴾

^۱ الطبری (۱۶/۱۳).

^۲ الطبری (۱۷/۱۵/۱۳).

^۳ الطبری (۱۶/۱۳).

وتى: ﴿ثُعْبَانٌ﴾ مارى نىرە، دەمى كىرەدەۋە لىۋى خوارى لە زەۋىداۋو لىۋى سەرەۋەشى لەسەر دىۋارى كۆشكەكە بوو، پاشان بەرەۋ فىرەۋن پۇيشت بىگىرىت، كاتىك كە چاۋى پى كەۋت زۆر لىۋى ترساۋ پاپەپى و بايەكى لى بوۋەۋە، ھەرگىز شتى واى بەسەرەنە ھاتبوو لە پىش ئەۋدا، ھاۋارى كىردو وتى ئەى موسى بىگرە، ئەۋا من باۋەپت پى دەكەم و نەۋەى ئىسرائىلىشت لەگەلدا دەنىرم، موسى (سەلامى خوداى لىبىت) گرتى و عەساكە ۋەكو خۋى لىھاتەۋە.^۱ پاشان خوداى گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظِيرِينَ﴾ دەستى خۋى لە باخەلىۋە دەرھىنا لە بەرچاۋى ئەۋانەى سەپىرەن دەكرد سىپەكى بەبى خەۋش دەرکەۋت. واتە: دەستى دەرھىنا لە باخەلىدا، دواى ئەۋەى خستىەناۋى بوۋە دەستىكى سىپى دەرەشاۋە نە بەلەك بوو نە خەۋشەش بوو، ۋەك خوداى گەۋرە ئەفەر موۋىت: ﴿وَأَدْخَلَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ﴾^۲ دەستت بخە باخەلت كە دەرتەپنا بە سىپەكى (ۋەك چۆپى شىر) بى زىان دىارى دەدا. ئىبنو عەبباس لە فەرمودەكەى فوتوندا ئەلىت: ﴿مِنْ غَيْرِ سُوءٍ﴾ واتە: بەلەك نىە، پاشان خستىەناۋ باخەلى گەۋرە تەۋەسەر پەنگى پىشۋى^۳ مۇجاھىدو كەسانى تىرىش ھەروايان وتوۋە.^۴

﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ﴾^(۱۸) يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿۱۹﴾

قىسەى ھۆزى فىرەۋن لەبارەى مووساۋە، دەيانوت جادوۋگەرەۋ پىكھاتن لەسەر دىۋاىە تىكردنى بە جادوۋگەرەن

خوداى گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ﴾ پىاوماقۇلانى گەلى فىرەۋن وتىان. واتە: پىاۋەگەرەۋ كاربە دەستەكانى ھۆزى فىرەۋن ئەۋانەى كە ھاۋاپاۋون لەسەر قىسەى فىرەۋن دواى ئەۋەى ترسەكەى پەۋىيەۋەۋ چوۋەسەر تەختى ۋلاتەكەى بە بە پىاوماقۇلانى دەۋرى خۋى وت: ﴿إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ﴾ ئەمە جادوۋگەرىكى زۆرزانە. ئەۋانىش ھەمان قىسەى ئەۋيان كىردو يەك پاپوون كەۋتنە وتوۋىز لە ۋبارەيەۋەۋ چى بكن و چۆن ھەۋلبدەن بۆ كۆزاندنەۋەى پوشتىۋى و كپ كىردنەۋەى وتارى مووساۋ ئاشكردا كىردنى دىۋو بوختانى بە خەيالى خۋيان، ترسىان لەۋەبوو كە خەلكى بەھۋى

^۱ الطبرى (۱۵/۱۳).^۲ النمل (۱۲).^۳ الطبرى (۱۷/۱۳).^۴ الطبرى (۱۸/۱۳).

جادوۋەكەيەۋە شوپنى بىكەۋن و موسا سەربىكەۋىت بەسەريانداۋ لە ۋلاتەكەي خۇيان دەريان بىكات و پەرتەۋازەبن. كەچى ئەۋەي ئەۋان لىي دەترسان تىي كەۋتن ۋەك خوداي گەۋرە ئەفەرموۋىت: ﴿وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَمَلْنَ وَحُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾^۱ بە فىرەۋن و ھامان و لە شىكرەكانيان ئەۋشتانە نىشان بدەين كە لىي دەترسان.

﴿قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾^{۱۱۱} يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿۱۱۲﴾

خوداي گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾^{۱۱۱} يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿۱۱۲﴾ وتيان: تۆ خۇي و پراكى گىل بدەۋە، دەستەيەكى كۆكەرەۋەش بىئىرە بۆ شارەكان. جادوۋگەرانى زۆردان بىئىن بۆ ۋلات. ئىبىنو ەبباس ئەلئىت: ﴿أَرْجِهْ﴾ واتە: دواي بخە^۲ يانى: كۆمەلئىك خەك بىئىرە بە ناۋچە و شارو دىھاتەكاندا تا گشت جادوۋگەرەكانت بۆ كۆبكاتەۋە لە ۋلاتداۋ بۆت بىئى، جادوۋگەرى لە سەردەمى ئەۋاندا زۆر دەكرائو بابوۋ، ھەندىك لەۋانە بېۋايان وابوۋ ۋە ھەندىكى تريان گومانيان وابوۋ ئەۋەي موسا ھىئاۋىتى لە شىۋەي جادوۋگەرى و چاۋبەستى جادوۋگەرەكانى خۇيانە، ھەربۆيە جادوۋگەرەكانيان لى كۆكرەۋە تا بەرەنگارى بىنەۋە بە ۋىنەي ئەۋشتانەي كە موسا پىشانيان دەدات و دەرى دەخات بۇيان. ۋەك خوداي گەۋرە باسى فىرەۋنى كىردوۋە ئەفەرموۋىت: ﴿فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسَاحِرٍ مِّثْلِهِ، فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ، نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى﴾^{۱۱۳} قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿۱۱۴﴾ فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ، ثُمَّ أَتَى^۳ دەبىت ئىمەش جادوۋىەكت بۆ (بەكار) بىئىن ۋەك ئەۋەي خۆت. جا شوپن و كاتىك لە نىۋان ئىمە و خۆتدا دابىي، نە ئىمە و نە تۆ خۇمانى لى نەبوپىن. با شوپنىكى تەخت بىت، موسا وتى: كاتى ديارىكراۋتان پۇژى خۇپازاندنەۋەبىت لە كاتى چىشتەنگاۋداخەلكى كۆبكرىنەۋە، فىرەۋن كۆبوۋنەۋەكەي بەجىھىشت فىلى خۇي (گشت) كۆكرەۋە پاشان ھاتەۋە.

﴿وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾^{۱۱۳} قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنْ

الْمُقَرَّبِينَ ﴿۱۱۴﴾

^۱ القصص (۶).

^۲ الطبرى (۲۲/۱۳).

^۳ طه (۵۸ - ۶۰).

کوبوونه وهی جادووگه ران و پووبه پوو بونوهیان له گه ل موسادا و کردنی پهت و دار و دهسته کانیان

به مار

لیره دا خودای گه وره دهفه رموویت: ﴿ وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ

الْفٰلِیْنَ ﴿۱۱۳﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِیْنَ ﴿ جادووگه ره کان له فیرعه ون کوبوونه وه وتیان: نه گه ر ئیمه سه رکه وتین تو ده بیئت خه لاتمان بکهیت. فیرعه ون وتی: به لئ، ئیوه بیگومان له نزیکه کانی خوم ده بن. خودای گه وره باسی نه و مه رجان ده کات فیرعه ون و نه و جادووگه رانه که بانگی کردن بو به رهنکار بوونه وهی موساله سه ری پیکه وتن، نه گه ر سه که وتنیان به دهسته ئینا به سه ر موسادا (سه لامی خودای لی بیئت) که له لای خوی دایان بنیئت و پاداشتیکی زور چاکیشیان بداتی، فیرعه ون به لئنی پیدان که مه رچی داوا بکه ن پییان بدات و له زور نزیکه کانی خوشی ده بن، نه و په یمانه یان له گه ل فیرعه ون به یه کتری دا (نه فرینی خودای لی بیئت).

﴿ قَالُوا یَمُوسٰی اِمَّا اَنْ تُلْقٰی وَاِمَّا اَنْ تَكُوْنَ نَحْنُ الْمُلٰقِیْنَ ﴿۱۱۵﴾ قَالَ اَلْقُوا فَلَمَّا اَلْقَوْا سَحَرُوْا

اَعْيٰی النَّاسِ وَاَسْتَرْهَبُوْهُمْ وَجَاءُوْا بِسِحْرِ عَظِیْمٍ ﴿۱۱۶﴾

نه مه پووبه پووبونه وهیه ک بوو له لایه ن جادووگه ره کانه وه به رامبه ر موسا (سه لامی خودای لی بیئت) وه ک له قسه کانیه وه ده رده که ویت ﴿ قَالُوا یَمُوسٰی اِمَّا اَنْ تُلْقٰی وَاِمَّا اَنْ تَكُوْنَ نَحْنُ الْمُلٰقِیْنَ ﴿ وتیان: موسا تو ده بیهاویتزی یان ئیمه بیهاویتزین، واته: پیش تو. وه ک له ئایه تیکی ترده نه فه رموویت: ﴿ وَاِمَّا اَنْ تَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰی ﴾^۱ یان ئیمه پیش تو بیهاویتزن. موسا (سه لامی خودای لی بیئت) وتی: ئیوه بیهاویتزن له پیشدا، و تراوه له کارزانی مه دائیه وه (خودا باشتر ده زانیئت) که خه لکی کاره که ی نه وان ببینن و باش دلی بده نی کاتی که ترسو بیم دایگرتن له و چاوبه ست و جادوو وهی نه وان، نه و هه قه که هات به و پوونی و ناشکرایه دوا ی نه و هه موو داوا کردن و چاوه پوانیه یان بوی، زورتر کاریان لی ده کات و ده چیته دلایانه وه، مه رواش بوو، بویه خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿ قَالَ اَلْقُوا فَلَمَّا اَلْقَوْا سَحَرُوْا

اَعْيٰی النَّاسِ وَاَسْتَرْهَبُوْهُمْ وَجَاءُوْا بِسِحْرِ عَظِیْمٍ ﴿ موسا وتی: ئیوه بیهاویتزن، نه وانه ی نه وان فریپاندا چاوی خه لکه که یان پی خه له تاند و لییان ترسان و جادووی زور گه وره یان کرد. چاوبه ستیان له و خه لکه کرد، خه لکه که وایان ده زانی نه وه ی نه و جادووگه رانه کرد وویانه شتیکی راسته و چاوبه ست و خه یال نیه. وه ک خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿ فَاَوْجَسَ فِیْ نَفْسِهٖ خِیْفَةً مُّوسٰی ﴿۱۱۷﴾ فَلَمَّا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ

الْأَعْلَى ۞ وَالْقَى مَا فِي يَمِينِكَ تَلَقَّفَ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَحِرٌ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ۝^۱ موسا له دلی خویدا که می‌ک ترسا، وتمان: هیچ ترسیکت نه بیت تو سه رتريت، نه وه وی له دهستی راستدایه بیهاویژه، هرچی نه مان کردوویانه قووتی ده دات، نه وه ی نه وانه کردوویانه فیل و ته له که ی جادووگه رانه، جادووگه ران له هر کوئی که بن سه رناکه ون. له ئیبنو عه بباسه وه وتی: په تی قایم و دهستی در یژیان فریدا، موسا (سه لامی خودای لیبت) نه و جادوو هی نه وانی بینی واهات به دلیدا که په لاماری ده ده ن.^۲

﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ۝۱۱۷ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝۱۱۸ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَغِيرِينَ ۝۱۱۹ وَأَلْقَى السَّحَرَةُ سِحْرَ دِينَ ۝۱۲۰ قَالُوا ءَأَمَّا رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝۱۲۱ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝۱۲۲﴾

زالبوونی موسا (سه لامی خودای لیبت) و بر واهینانی جادووگه ران

خودای که وره ده فرمویت: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ۝۱۱۷ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝۱۱۸ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَغِيرِينَ ۝۱۱۹ وَأَلْقَى السَّحَرَةُ سِحْرَ دِينَ﴾ خستمانه دلی موسا وه که: عه ساکه ت بهاویژه، هر له ویدا هه موو جادووگه ریه کانی نه وانی ماشیه وه هه لی لووشی، ئیتر که راستر هاته پروو نه وه ی نه وان کردیان هه لوه شایه وه، هر له ویدا تی کشان و به کزی و زه بوونی دامان. جادووگه رکان گشت کړنووشیان برد. خودای که وره لیږده دا باسی نه وه ده کات که نیگای کرده لای به نده و پیغه مبه ری خوی موسا (سه لامی خودای لیبت) که له و پرودا وه که وره دا هه ق و ناهه قی له یه ک جیا کردو وه ته وه به فرمانی خوی، به وه ی که به ده ستیه وه یه بیهاویژیت واته: عه ساکه ی. تا نه وه ی که جادووگه ران فریاند او وه له په ت و دار (به خه یالی خو یان به راستیان ده زانی که پر وپوچ نه بیت هیچی تر نه بوو) هه لی لووشیت. ئیبنو عه بباس نه لیت: عه ساکه وای لی هات به لای هیچ دارو په تی که تینه ده په پی مه گین هه لی ده لووشی. جادووگه ره کان بویان ده رکوت که نه م شته له ناسمانه وه یه و جادوونیه و خو یان خسته سه ر سو جده. ﴿قَالُوا ءَأَمَّا رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝۱۲۱ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ وتیان: وا بر واهان هینا به راهینه ری گشت دونیا، په روه ردگاری موسا و هارون. موحه مبه دی کوپی نیسحاق وتی: عه ساکه وای لی کرا شوینی نه و په ت و دارانه ده که وت یه ک له دوی

^۱ طه (۶۷-۶۹).

^۲ الطبری (۲۸/۱۳).

یه که هتا وای لیها ت هیچ پەت و داریک لەو شیوەدا نەما که فریدرابیت، پاشان موسا گرتیەو و بوو وە بە عەساکە بە دەستیەو وەکو خۆی، جادووگەرەکان سوجدەیان برد و وتیان: بپرومان هینا بە پەرەردگاری هەموو دنیا. پەرەردگاری موسا و هارون. وتیان: نەگەر ئەمە جادووگەر بووایە سەرنەدەکەوت بە سەرماندا^۱. قاسمی کوپی ئەبو بەرزە وتی: خودا موسای (سەلامی خودای لیبیت) ئاگادار کرد که عەساکەت بهاویژە، ئەویش هاویشتی و عەساکە بوو ماریک و دەمی کردەو و پەت و دارەکانی هەل لوشی، جادووگەرەکان لەوکاتەدا چون بەسوجدەدا سەریان بەرزە کردەو و هتا بەهشت و ئاگرو پاداشتی خەلکەکانیان بینی^۲.

﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ ءَاَمَنْتُمْ بِى قَبْلَ اَنْ ءَاذَنْ لَكُمْ اِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَّكْرْتُمُوهُ فِى الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۝۱۲۳﴾

﴿ ۝۱۲۳ لَا قَطْمَنَ اَيْدِيْكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافِ ثُمَّ لَا صِلٰبَنَكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝۱۲۴﴾ قَالَ اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ

﴿ ۝۱۲۵ وَمَا نُنْقِمُ مِنْآ اِلَّا اَنْ ءَاَمَنَّا بِاٰيٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَنَا رَبِّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ ۝۱۲۶﴾

هەرەشەى فیرەوون لە جادووگەران دواى بپرواهینانیان، وەلامى ئەوان بو فیرەوون

خودای گەرە دە فەرموویت: ﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ ءَاَمَنْتُمْ بِى قَبْلَ اَنْ ءَاذَنْ لَكُمْ اِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَّكْرْتُمُوهُ فِى

الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ﴾ فیرەوون وتی: پێش ئەوێ من ئیزنتان بەم، ئێوێ چون

بپرواتان پى هینا؟ ئێوێ فیلباز لەم شارەدا ویستووتانە فیلیک بکەن تا خەلکە که لى دەریکەن. خودای

گەرە باسی ئەوێ دەکات که چون فیرەوون هەرەشەى لە جادووگەرەکان کرد کاتیک که بپروایان بە

موسا (سەلامی خودای لیبیت) هینا و چون خودا فپوفیلی فیرەوونى بو خەلکی دەرخست. فیرەوون

پیان دەلیت وەك خودا فەرموویەتى: ﴿ اِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَّكْرْتُمُوهُ فِى الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَا اَهْلَهَا﴾ ئێوێ

فیلباز لەم شارەدا ویستووتانە فیلیک بکەن تا خەلکە که لى وەدەرنین. واتە: زالبوونى بەسەرتاندا

وەك لەم پۆژەدا بیگومان بە پراویژو پەزای خۆتان بوو وەك خودای گەرە فەرموویەتى: ﴿ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمْ

الَّذِى عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ﴾^۳ دەرکەوت که ئەو گەرەتانه و فیری جادووگەری کردون. فیرەوون خۆی چاک

دەیزانى و ئەوێش تۆزیک ئاوەزى هەبیّت دەزانیت ئەو قسەى فیرەوون زۆر پڕوپوچە، چونکە موسا

کاتیک لە مەدیەنەو هات یەکسەر بانگی فیرەوونى کرد بۆلای خودا و موعجیزەگەرەکانى بە بەلگەى

تەواوێ پێشانى فیرەووندا لەسەر پاستى ئەوێ که هیناویتی، لەوکاتەدا فیرەوون ناردى بە شوین

^۱ الطبری (۳۰/۱۳).

^۲ الطبری (۳۰/۱۳).

^۳ طه (۷۱).

شارو ناوچەكانى ژيىر دەستەلاتى خۇيدا، ھەرچى جادوۋگەر ھەيە لە ھەر شوپىن و جىگايەك لە ولاتى
ميسردا بۆى كۆبكەنەو، ئەو جادوۋگەرەنەي كە خۆى و دارودەستەكەى ھەلياندەبزاردو دەيانھيئايەلاى
و بەلئىنى پاداشتى گەرەى دەدانى، بۆيە ئەو جادوۋگەرەنە لە ھەموو كەس زياتر ھەزيان لەو پاداشت و
نزىكبونەو لە فيرەون دەکرد. موسا (سەلامى خوداى ليبيت) ھىچ كەسك لەوانەى نەدەناسى و
چاوى پىيان نكەوتبوو وە لەگەلئيشيان كۆنەبووبووەو. فيرەونش ئەوھى دەزانى، بەلكو ئەو قسەيەى
بۆ پەردەپۆش و خەلەتاندنى ئەو خەلكە نەفام و نەزانەى ژيىردەستەلاتى خۆى دەکرد. وەك خوداى
گەرە دەفەرموويت: ﴿فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ، فَاَطَاعُوهُ﴾^۱ بەم قسانە گەلەكەى خەلتاندو ئەوانىش بەگوپيان
کرد. بىگومان كۆمەلك بېرويان پىكرد كە دەيوت: ﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى﴾^۲ من پەرورەدگارى ھەرە
پايەبەرزتانم. ئەوانە لە نەفامترين و گومراترين خەلكى خودابوون. سوددى لە تەفسىرەكەيدا بە
سەنەدىكى مەشھورنەلئيت: لە ئىبنو عەبباس و ئىبنو مەسعود كەسانى ترىشەو لە ھاوھالانى
پىغەمبەرەوھ (ﷺ) لەم ئايەتەدا ﴿إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَّكْرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ﴾ و توپانە: موسا (سەلامى خوداى
ليبيت) لەگەل سەرۆكى جادوۋگەرەكان بەيەك گەيشتن، پىي و ت: ئايا ئەگەر من زالبووم بەسەر تۆدا،
بېروام پى دەھيئى و شاھىتى دەدەى لەسەرنەوھى كە من پىي ھاتووم پاستە؟ جادوۋگەرەكە وتى:
بەيانى جادوۋيەكى وات بۆ دىنم ھىچ جادوۋيەك زال نابىت بەسەريدا، سا سوپىند بە خودا ئەگەر
سەرگەوتى بەسەرمدا، بەبى چەندوچوون بېروات پى دەكەم و شاھىتەيش دەدەم كە تۆ پاستى، لەو
ساتەدا فيرەون سەيرى دەکردن. دەلئىن: بۆيە فيرەون ئەوھى كە وتى: وەك خوداى گەرە
ئەفەرموويت: ﴿لِخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا﴾ تا خەلكەكەى لىدەربەكەن^۳. واتە: فيرەون وقى: بە
جادوۋگەرەكان، ئىوھكۆبونەو لەگەل موسا بۆئەوھى دەولەتەك بۆ خوتان دروست بكن تا سەرۆك
پياماقەلان لەم ولاتە وەدەرنىن و كاروبارى ولاتەكە بگرنەدەست ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ سا بەوزوانە
تىدەگەن. واتە: دەزانم چىتان بەسەردىنم. پاشان ھەرەشەكەى خۆى پوون دەكاتەو دەلئيت وەك
خوداى گەرە فەرموويەتى: ﴿لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ ثُمَّ لَأَضْلِبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ پىچەوانە
دەست و پىيەكانتان دەبېرم، لىشتان پوون بىت ھەمووتان لە قەنارە دەدەم. واتە: دەستى لای پاستى
ئەوگەسەو قاچى چەپيان بەپىچەوانەو، وە لە ئايەتەكى تردا فەرموويەتى: ﴿وَلَأَضْلِبَنَّكُمْ فِي جُدُوعٍ

^۱ الزخرف (۵۴).^۲ النازعات (۲۴).^۳ الطبرى (۳۳/۱۳).

النَّحْلِ ﴿۱﴾ به کۆتەرہی دارخورماکاندا مەلتانده بەستم. ئیبنو عەبباس وتی: فیرعەون یەکەم کەس بوو خەلکی لەقەنارەداو یەکەم کەسیش بوو دەست و قاچی بە پیچەوانەوہ بپی. ^۲ قسە ی جادووگەرەکانیش کە خودای گەرە دەفەرموویت: ﴿قَالُوا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ﴾ وتیان: ئیمە دەچینەوہ بۆلای پەرورەدگاری خۆمان. واتە: زۆر بەچاکی دەزانین کە بۆلای پەرورەدگاری خۆمان دەگەرینەوہ، جەزەبە و تۆلە ی خودا لە سزاو تۆلە ی تۆ سەختەرە لەسەرئەوہ ی تۆ ئیمە ی بۆ بانگ دەکە ی ئەمڕۆ، ئەو جادووہ ی تۆ بەناچار ی پیمان دەکەیت زۆر گەرەترە لە لەو سزایە ی کە دەماندەیت. ئەمڕۆ ئیمە خۆرا دەگرین لەسەر ئەو سزایە ی تۆ، بۆئەوہ ی لە سزای خودا پزگارمان ببیت. بۆیە وتیان: ﴿وَمَا نَقِمُ مِنْكَ إِلَّا أَنْتَ ءَامَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَنَا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ﴾ مەر بۆیە رقت لە ئیمە مەلساوو سزای ئیمە دەدەیت، چونکە کاتیک نیشانەکانی پەرورەدگاری خۆمان بۆهات، تەواو بپوامان پێهینا، ئە ی خودای پەرورەدگارمان خۆراگرمان بکەو بە باوہ پی پاکوہ بەمانرینە. واتە: بەمانکە بە شوینکەوتی پیغەمبەرەکەت موسا (سەلامی خودای لیبت) پاشان بە فیرعەونیان وت وەک خودای گەرە دەفەرموویت: ﴿فَأَقِصْ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ (۷۲) ﴿إِنَّا ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَاتِنَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ (۷۳) ﴿إِنَّهُمْ مِنْ يَأْتِ رَبُّهُمُ جُحْرًا فَإِنَّ لَهُمُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ﴾ (۷۴) ﴿وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ﴾ ^۳ مەرچیەکت لە دەست دیت درێفی مەکە، تۆ مەر لە ژیا نی ئەم دنیا دەستت دەپوات. ئیمە بپوامان بە پەرورەدگارمان هیناوہ، لە مەلەکانمان ببوریت و لەو جادوو گەرە یەشمان خوشبیت، کە تۆ بە سەرەتا سەپاندین، خودا چاکترەو مەر دەمینیت، مەرکەسیک بە تاوانباری بجیتەلای پەرورەدگاری، دیارە بەشی جەھەننەمە (نەمر و نەژی) ئیدادەبیت. مەرکەسیکیش خاوەنباوہ پو ئاکارچاک بیت و بجیتەلای، ئەوانە سەرلەبەیا نی جادووگەرەون، سەرلەئێوارەکە ی بوونە شەھید.

﴿وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَنْذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَذَكَرَكَ وَأَنتَ الْهَتَكُ قَالَ سَتُنْقِلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ﴾ (۱۲۷) قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَأَصْبِرُوا إِنَّا

^۱ طه (۷۱).^۲ الطبری (۳۴/۱۳).^۳ طه (۷۲-۷۵).^۴ الطبری (۳۶/۱۳).

الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا
وَمِنْ بَعْدٍ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عُدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَ كُفْرَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ
كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

ھۆزى فىرعهون ھانى فىرعهونيان دەداو ئامادەيى فىرعهون بۇ كۈشتى نەۋەي ئىسرائىل و
ھاۋارىردنى نەۋەي ئىسرائىل بۇلاي مۇوسا (سەلامى خوداى لىبىت) بەلئىنى مۇوسا بە يارمەتى خودا
بۇيان

خوداى گەرە باسى فىرعهون و ھۆزەكەى دەكات كە چەند داخ لە دل و ئارەزوومەندى سزادانى
مۇوسا (سەلامى خوداى لىبىت) قەومەكەى بوون. وەك دەفەرموۋىت: ﴿وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَدْرُ
مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ﴾ سەرگەرەكانى ھۆزەكەى فىرعهون وتیان: چۈن تۆ لە مۇوسا
ھۆزەكەى ۋازدەھىنى، ۋلاتت لى بشىۋىنن و دەست لە خۆت و پەرستراۋەكانى تۆ بەربدەن. واتە: لە
ژىردەستەكانت بشىۋىنن و بانگيان بگەن بۇ پەرستنى پەروردگارىان و ۋاز لە تۆ بىنن. بە خودا جىنى
سەرسورمانە، ئەوانە ۋايان لىھاتوۋە دەترسن لە خراپەكارى مۇوسا ھۆزەكەى، لەپاستىدا فىرعهون و
ھۆزەكەى خراپەكارن بەلام ھەستى پىناكەن بۇيە دەلئىن: ﴿وَيَذَرُكَ وَءَالِهَتَكَ﴾ وتى: پەرستراۋەكەيان
ۋەك ئىبنو عەبباس دەلئىت (مانگا) بوو. ئەوانە كاتىك مانگايەكى جوانيان چاۋپى بگەوتايە فىرعهون
فەرمانى پى دەكردن كە بىپەرستىن، ھەربۇيە سامىرى پەيكەرى گۆيرەكەيەكى بۇ دەرخستىن كە بۆرەى
لىۋەدەھات. ۱ فىرعهون ۋەلامى ئەو پەرسىيارەى دانەۋە ﴿قَالَ سَنُقْلِلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا
فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ﴾ وتى: بەۋزوانە كۆپرەكانيان دەكۆزىن و ژنەكانىشيان بۇ خزمەت دەھىلئىنەۋە، ئىمە
بەسەر ئەۋاندا زالئىن. ئەمە دوۋەم جارە فىرعهون ئاۋايان بەسەردىنئىت، پىش لەدايكبوونى مۇوسا
(سەلامى خوداى لىبىت) جەزەبەى زۆرىدان، نەكا پەيدابى، كەچى بەپىچەۋانەى نىازو بۆچوونى
فىرعهون دەرچوو. ئەمجارەش ھە بەپىچەۋانەى نىازى فىرعهونەۋەبوو كە ويستى نەۋەى ئىسرائىل
سەرنەۋى بكات و زال بىت بەسەرياندا. خودا مۇوسا ھۆزەكەى سەرخست و فىرعهونى سەرنزم كىردو
لووتى چەقاند بە قورداو خۆى و سوپاكەى خنكاند. كاتىك فىرعهون كۆلى نەدا لەو خراپەيە بەرامبەر
نەۋەى ئىسرائىل ﴿قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَأَصْبِرُوا﴾ مۇوسا بە ھۆزەكەى خۆى وت: ھەر
پشت بە خودا بىبەستىن و خۇراگىر، بەلئىنى پىدان كە پاشەپۇژ ھەر بۇ ئەۋان دەبىت. ﴿إِنَّ الْأَرْضَ

لِلّٰهِ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوا أُوْذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ

مَا جِئْتَنَا ﴿﴾ ئەم زەمىنە ھى خودايە، بۆ ھەركەسىڭ خۆى ھەزىكەت لە ھەبەدەكانى پىي دەبەخشىت و دواپۆزىشى بۆ ئەوكەسانەيە كە لە خودا دەترسان. وتیان: پىش ئەوھى تۆ بىيىت چەوساينەو، كە تۆش ھاتووى ھەروا دەمانچەوسىنیتەو. موسا ئاگادارى كردن كە ئەم ھالەيان دەپوات و نامىنیت دەچنە زىانىكى تر. ﴿قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عُدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ موسا وتى: لەوانەيە پۆزىڭ بىت پەرورەدگارتان دوزمىنتان لەناوبەرىت و ئىوھ بىكاتە جىنشىنلەم زەوئەداو بىروانىت ئىوھ چۆن دەكەن. ئەمە ھاندانىڭ بوو لەلايەن موساوە (سەلامى خودای لىبىت) بۆ ئەوھى ئىسرائىل كە بەردەوام بن لەسەر شوكرى خودا لەكاتى دابارىنى بەھەرەكانى بەسەريانداو نەمانى سزاو مەينەتەكانيان لەسەريان.

﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقَصْنَا مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ﴾ ﴿١٢٩﴾ فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَلَا إِنَّمَا طَّيَّرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنْ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣٠﴾

تاقىکردنەوھى ھۆزى فیرعەون بە قات وقرى

خودای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ﴾ كاریكمان كرد كە لایەنگرەكانى فیرعەون بکەونە قات وقریەو. واتە: بکەونە سالى قات وقرى بەھۆى كەمى كشتوكاڵەو. ﴿وَنَقَصْنَا مِنَ الثَّمَرَاتِ﴾ داھاتيان كەمتر دەستكەویت. موحامید وتى: ئەمە جگە لەوھ' ئەبو ئسحاق وتى لە رجاى كوپى ھەيوەوھ داری خورما تەنھا يەك بەرھەمى دەدا' ﴿لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ﴾ بەلكو بىر لە خویان بکەنەو. ﴿فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ﴾ ئەگەر تووشى خۆشى و چاكەبوونایە دەیانوت: كاری خۆمانە ئەم پىت و بەرەكەتە ﴿وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ﴾ وھ ئەگەر تووشى بەلاو نەھامەتى بەاتنایە دەیانوت: ئەو شوومى موسا و ھاوھەكەنەتى و ئەو پەيامەى كە پىي ھاتوون. خوداش دەفەرموویت: ﴿أَلَا إِنَّمَا طَّيَّرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ﴾ خۆ ديارە ئەگەر چاكە و خراپەيە لە خوداوەيە.

^۱ الطبرى (۶۶/۱۳).

^۲ الطبرى (۶۶/۱۳).

عەلی کۆپی ئەبوتە لە ئە ئیبنو عەبباسە وە لەم ئایەتەدا ﴿أَلَا إِنَّمَا طَبَرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ﴾ دەلیت: ئەو نوشوستیانە بە سەریان دیت لە خوداوەیە ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بەلام زۆربەیان نازانن^۱.

﴿وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ (۱۳۲) ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ﴾ (۱۳۳) ﴿وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَمْوَسَىٰ آدَعُ لَنَا رَبِّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ (۱۳۴) ﴿فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُمْ بَلِّغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ﴾ (۱۳۵)

یاخی بوونی هۆزه‌که‌ی فیرعه‌ون و تۆله‌لیسه‌ندنیان به‌چەند نیشانه‌وه

ئەمە هە‌واییکه‌ له‌ لایەن خودای گە‌وره‌وه‌ که‌ باسی یاخی بوونی هۆزی فیرعه‌ون و لاساری و له‌ خۆبایی بوونیان به‌رامبەر به‌ هە‌ق و بە‌رده‌وام بوونیان له‌سەر پرپوچ دە‌کات و دە‌فه‌رموویت: ﴿وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ دە‌یانوت: هەر نیشانه‌یه‌که‌مان به‌ نیازی جادوولی‌کردن نیشان بدەن، ئێمه‌ بپروات پێ‌ نا‌هێنین و دە‌یگێڕینه‌وه‌ و هە‌ری نا‌گیرین لێت و ئە‌وه‌ش که‌ پێ‌ی هاتووی هەر قبوڵمان نیه‌. خودای گە‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ﴾ پاشان ئێمه‌ چە‌ند نیشانه‌ی ئاشکرمان ئاردە‌سه‌ریان که‌ بریتی بوون له‌ لافاو و کولله‌ و ئە‌سپی و خوین و قو، بە‌لام ئە‌وان دە‌مارزلیان نواندو کۆمه‌لیکی تاوانباربوون. له‌ ئیبنو عە‌بباسە‌وه‌ له‌ پێ‌وایه‌تی‌که‌دا هاتووہ ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ﴾ واتە: بارانیکی زۆر که‌ کۆستوکال و به‌روبووم نوقم بکات و له‌ ناوی به‌ریت. وه‌ له‌ پێ‌وایه‌تیکی تدا هاتووہ هە‌ر له‌ ئیبنو عە‌بباسە‌وه‌ واتە: مردنی زۆر. موحامید ئە‌لیت: واتە: ئاو و چاوه‌قوله‌ له‌ هە‌موو حاله‌تی‌که‌دا^۲، بە‌لام کولله‌ دیارو ناسراوه‌ که‌ خوراوه‌. وه‌ک له‌ هە‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هاتووہ له‌ ئە‌بو یه‌ عفوړه‌وه‌ وتی: پرسیم له‌ عە‌بدولای کۆپی ئە‌بی ئە‌وفا له‌ باره‌ی کولله‌وه‌، وتی: له‌ گە‌ل پێ‌غه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هە‌وت غە‌زیمان کرد کولله‌مان دە‌خوارد. ^۳ ئیمامی شافعی و ئە‌حمە‌د و ئینوما‌جه‌ پێ‌وایه‌تیان کردووہ له‌ فه‌مووده‌یه‌کی عە‌بدوړه‌حمانی کۆپی زه‌یدی کۆپی ئە‌سه‌مه‌وه‌ له‌ باوکیه‌وه‌ له‌ ئیبنو عومەر وه‌ له‌ پێ‌غه‌مبه‌ره‌وه‌ (ﷺ)

^۱ الطبری (۴۸/۱۳).

^۲ الطبری (۵۰/۱۳).

^۳ فتح الباری (۵۳۵/۹)، مسلم (۱۵۴۶/۲).

فهرموويه تى: (دوو مرداره وه بوو وه دوو خويئمان بو حه لال كراوه: ماسى و كولله و جگه رو سپل)،
 ئيبنو نه بى نه جيح له مواجهيده وه له م نايه تدا وتى: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ﴾ وتى: نه و
 كوللانه بزمارى دهرگاكانيان ده خواردو وازيان له تهخته ده هينا^۲ به لام ﴿وَالْقُمَّلَ﴾ ئيبنو عه بباس
 وتى: واته فوره كه له ناو گهنم ديته دهر^۳ ديسان له ئيبنو عه بباسه وه وتى: ﴿وَالذَّمَّ﴾ نه و كولله
 بچوكانه يه كه باليان نيه^۴ مواجهيدو عيكره مه و قه تاده ش مهر و ايان وتوه. حه سهن و سه عيدي كوپى
 جوبه ير وتيان: ﴿وَالْقُمَّلَ﴾ گيانه وه ريكي ره شى بچكوله يه^۵ ئيبنو جه رير پيوايه تى كردوه له سه عيدي
 كوپى جوبه يره وه وتى: كاتيك موسا (سه لامى خوداى ليبيت) هات بولاى فيرعون پيى وت: نه وهى
 ئيسرائيلم له گه لدا بنيره، فيرعون نه ينارد، خوداى مه زن لافاوى بوئاردن، واته بارانى به سهردا باراندن
 له وهى كه سزايه ك بيت وتيان به موسا (سه لامى خوداى ليبيت): داوامان بو بكه له په روه ردگارت نه م
 بازانه مان له سهر لابييات بپوات پي دينين و نه وهى ئيسرائيلت له گه لدا ده نيترين. موسا (سه لامى خوداى
 ليبيت) داواى بو كردن و خودا بارانه كه ي لبرد له سهر يان كه چى بپويان نه هينا و نه وهى ئيسرائيليشى
 له گه لدا نه نارد، له و ساله دا شتيكى بو سه وز كردن له پيش نه ودا شتى واى بو سه وزنه كردبون له
 كشتوكال و به روبووم و له وه پر كه. پاشان وتيان: نه مه نه وشته بوو نيتمه خوازيارى بووين. خودا كولله ي
 بوئاردن و داى به سهر له وه پر كه كه دا، كاتيك بينيان خه ريكه له وه پر كه كه يان ده خوات، زانيان كه هيچى
 كشتوكاله كه شيان ناهيلايت، وتيان: نه ي موسا (سه لامى خوداى ليبيت) داوامان بو بكه له
 په روه ردگارت نه م كولله يه مان بو لابه ريت بپواى پي ده كه ين و نه وهى ئيسرائيلت له گه لدا ده نيترين،
 موسا (سه لامى خوداى ليبيت) داواى بو كردن له په روه ردگارى كولله كه ي له سه رلا بردن، بپويان پيى
 نه هينا و نه وهى ئيسرائيليشى له گه لدا نه نارد. ده غل و دانيان په نيه وه و کوتا يان و له مالد كزيان كرده وه،
 وتيان: ده غل و دانه كه مان كو كرده وه. خودا نه سپيى بوئاردن كه گيانه وه ريكي بچوك بوون
 ده غل و دانه كه هلى ده هينا، پياويك ده كيسى ده برد بو ناشجگه له سى فه قيزى له گه ل خوى
 نه ده هينا يه وه، وتيان: نه ي موسا (سه لامى خوداى ليبيت) داوامان بو بكه له په روه ردگارت نه م
 نه سپييه مان له سه رلا به ريت بپوات پي دينين و نه وهى ئيسرائيلت له گه لدا ده نيترين. موسا (سه لامى

^۱ مسند الشافعى (۱۷۳/۲)، أحمد (۹۷/۲)، ابن ماجه (۱۰۷۳/۲) فهرمووده يه كى مه وقوفه.

^۲ الطبرى (۶۸/۱۳).

^۳ الطبرى (۵۴/۱۳).

^۴ الطبرى (۵۴/۱۳).

^۵ الطبرى (۴۹۸/۵۵/۱۳).

خوداى لىبىت) داۋاى لە پەرۋەردگارى كرد، خودا لەسەرى لابرەن، لە دوايىدا پازى نەبوون نەۋەى ئىسرائىلى لەگەلدا بنىرن. كاتىك كە موسا (سەلامى خوداى لىبىت) لەلاى فىرەون دانىشتىۋو گۈنى لە قىرەى بۇق بوو. موسا (سەلامى خوداى لىبىت) بە فىرەونى وت: ئاخۇ خۇت و ھۆزەكەت توۋشى چى دىن لەمەۋە؟ وتى: لەۋانەنىيە ئەمەش فىل بىت؟ نەگەيشتە ئىۋارە، واى لىھات ھەركەسىك كە دادەنىشت ھەتا چەناگەى بۇق دايدەگرت كاتىك كە دەيوست قسەبكات بازى دەدايە ناودەمى، وتيان بە موسا (سەلامى خوداى لىبىت) داۋامان بۆكە لە پەرۋەردگارت ئەم بۇقانىمان لەكۆل بىكەۋە بىۋات پى دىنن و نەۋەى ئىسرائىلت لەگەلدا دەنىرن، داۋاى كرد لە پەرۋەردگارى لەكۆلى كردنەۋە كە چى بىۋايان پى نەھىنا، پاشان خودا خويىنى بۇناردن، لە ھەر بىرو پىۋبارىك و لە ھەرشتىك كە ئاويان تىدا ھەلدەگرت ئاويان دەخواردەۋە، خويىنى تەپو تازەيان دەبىنى. سىكالايان بىردەلاى فىرەون و وتيان: ئىمە گىرمان خواردوۋە بەدەست ئەم خويىنەۋە، خواردنەۋەمان نەماۋە، فىرەون وتى: بىگومان موسا جادۋى لىكردوون، وتيان: لە كۆپۈە جادۋى لىكردوون، كە ئىمە ھىچ ئاۋ شىك نابەين لەناۋ دەفرەكانمانداۋ جگە لە خيىنى تەپنەبىت. ھاتن بۇلاى موسا (سەلامى خوداى لىبىت) وتيان: ئەى موسا داۋامان بۆكە لە پەرۋەردگارت ئەم خويىنەمان لەسەرلابەرىت، بىۋات پى دىنن و نەۋەى ئىسرائىلت لەگەلدا دەنىرن. داۋاى لە پەرۋەردگارى كرد لەسەرى لابرەن، بىۋايان پى نەھىناۋ نەۋەى ئىسرائىليان لەگەلدا نەنارد. ھەر بەم شىۋە پىۋايەت كراۋە لە ئىبنو عەبباس و سوددى و قەتادەۋ كەسانى تىرىشەۋە لە زانايانى پىشىنە كە ئەمەيان باسكردوۋە. موخەممەدى كۆپى ئىسحاقى كۆپى يەسار (پەخمەتى خوداى لىبىت) وتى: دوزمنى خودا فىرەون گەپايەۋە كاتىك كە جادۋوگەرەكان بىۋايان ھىنا بە تىكشكاۋى و دەستەۋەستانى، وازى ھەرنەھىنا لەسەر خودانەناسى و خراپەى خۇى ھەر بەردەۋام بوو، خوداى مەزن يەك لەدۋاى يەك نىشانەى بۇنارد، توۋشى قاتوقىرى و لافاۋى كرد، پاشان كۆللەۋ ئەسپى و بۇق و خويىنى بۇنارد كە چەند نىشانەى ئاشكراۋون، لافاۋى بۇنارد، ئەۋ ئاۋەى كە لەسەر زەۋى ھەلساۋ پاشان تىيدا ۋەستاۋ نەيانتۋانى زەۋى بىكىلن و ھىچيان لەدەست نەدەھات ھەتا وايان لىھات توۋشى گرانى و بىرسىتى ھاتن و چارەيان نەما، ۋەك خوداى گەۋرە فەرموۋىەتى: ﴿وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَمْوَسَىٰ أَدْعُ لِنَارِكَ بِمَا عٰهَدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ لەپاش نەۋەى كە بەلايانەيان بىنى، وتيان: موسا لە پەرۋەردگارت بىپارۋە (ۋەك پەيمانى بە تۆ داۋە) ئەگەرىپىت بەلامان لەسەرلابەرىت، شەرە باۋەپت پى بىكەين و نەۋەى ئىسرائىليشت لەگەل بنىرن. موسا لە پەرۋەردگارى پارايەۋە بەلاگەى لەسەر لابرەن، بەلام ۋەفايان بە ھىچ شتىك نەكرد لەۋەى كە وتيان، پاشان خوداى گەۋرە كۆللەى بۇناردن و دارەكانى خوارد، ۋەك

پېمگە يىشتۇرۇپ، ھەتتا بىزمىزى دەرگاكانىشى خوارىن كە ئاسن بوو وايان لىھات خانوو مالەكانيان پووخاو كەوت. ديسان قىسەكانى پېشوويان كىردەو، مووسا داواي بۆكردن لە پەرۋەردىگارى كە ئەوھيان لەسەلاببات، كەچى وەفايان بە ھىچ شتىك لەوقسانەي خۆيان نەكرد. خوداش ئەسپىي بۆناردن. بۆيانگىراومەتەو كە مووسا (سەلامى خوداي لىبىت) فەرمانى دا ئەسپىكە بىرۋات بۆلاي گىردىكى لىمىن ھەتتا بە عەساكە لىيى بدات چووبوولاي گىردىكى لىمىنى زۆر گەورەو بە عەساكەي پىيداكيشاو ئەسپىيەكى زۆر دەرچوو بۆيان ھەتتا واي لىھات مالو خوارىنەكانى داگىركرد، ئۆقرەو خەوى لى ھەلگرتن، كاتىك كە زۆرى بۆھىنان ديسان ئەوقسانەي پېشوويان كىردەو، مووسا پاراپەوھە لە پەرۋەردىگارى لەسەرى لىبردن. كەچى وەفايان بە ھىچ شتىك لەوقسانەي خۆيان نەكرد، پاشان خودا بۆقى بۆناردن. مالو خوارىن دەرگاكانيان پېرپو لە بۆق، ھىچ كەسىك جلوبەركىك يان خوارىنەي لىلانەدەدا مەگىن دەيىنى بۆق داگىرى كىردەو، كاتىك كە ئەو بۆقانە ھەراسانى كىردن، ديسان ئەوقسانەي پېشوويان پى وەتەو. داواي كىرد لە پەرۋەردىگارى لەسەرى لىبردن، كەچى وەفايان بە ھىچ شتىك لەوقسانەي خۆيان نەكرد، خودا خويىنى بۆناردن، واي لىھات ئاۋەكانى ھۆزى فىرەون بوو بەخوين، ھىچ ئاۋىكيان نەدەخواردەوھە لە بىر يان لە پووبار يان لە ھەردەفرىكدا مەگىن ئەو ئاۋە دەبوو بەخويىنى تەپوتازە.

﴿فَأَنقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ﴾ (۱۳۷) وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمغربَهَا أَلَنِي بَرْكُنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿۱۳۸﴾

نقومىبۈونى ھۆزەمكەي فىرەون لە دەرياداۋ جىگىربۈونى نەۋەي ئىسرائىل لەۋزەۋىيە پىرۋۇزەدا

خوداي گەورە دەفەرەمويت: ﴿فَأَنقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ﴾ ئەوسا تۆلەمان لى كىردەوھە لە دەريادا قومان كىردن. چونكە ئەوانە نىشانەكانى ئىمەيان بە درۋدانو ھەمىشە لىيان بى ئاگابوون. خوداي گەورە لىرەدا باسى فىرەونو دارودەستەكەيمان بۆدەكات كە كاتىك دەستيان كىردە سەرىپىچى و ياخى بوون دواي ئەو ھەموو نىشانە يەك لەدواي يەكانەي كە بۆيان دەھات، بە خنكاندن لەناو دەريادا تۆلەي لى سەندن، ئەو دەريايە كە خودا لەتى كىرد بۆ مووساۋ گەلەكەي كە لەگەلى بوون، پاشان فىرەونو لەشكرەكەشى بەدواي ئەواندا پىداۋىر،

کاتیک که به ته‌واوی چوونه‌ناوی ناوه که دای به سه‌ریاندار هه‌موو خنکان و هیچیان لی دهرنه‌چوو،
 له‌به‌رنه‌وه‌ی نیشانه‌کانی خودایان به درۆده‌زانی هه‌میشه لی بی ناگابوون. پاشان خودای گه‌وره
 دیته‌سه‌ر باسی نه‌وه‌ی ئیسرائیل که خۆره‌لات و خۆرتا‌وا‌ی نه‌و ولاته‌ی به‌ره‌که‌ت تی خستبوودا
 به‌وانه‌ی چه‌وسابوونه‌وه. واته: نه‌وه‌ی ئیسرائیل. حه‌سه‌نی به‌سری قه‌تاده له‌م ئایه‌ته‌دا وتیان:
 ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمَغْرِبَهَا أَلَيْ بُرْكَانَا فِيهَا﴾ نه‌وسا
 ئیمه خۆره‌لات و خۆرتا‌وا‌ی نه‌و ولاته‌مان. وتیان: مه‌به‌ست پی شامه که به‌ره‌که‌تمان تی خستبوو
 دابه‌وانه‌ی چه‌وسابوونه‌وه. پاشان ده‌فه‌رموویت: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا
 صَبَرُوا﴾ به‌لینی هه‌ره‌پیرۆزی په‌روردگارت (بی که م‌وکوپی) ده‌رباره‌ی به‌ره‌ی ئیسرائیل هاته‌جی، له‌به‌ر
 خۆپاگرییان. موحامید و ئیبنو جه‌ریر وتیان نه‌م ئایه‌ته وه‌ک نه‌و ئاته وایه که ده‌فه‌رموویت: ﴿وَنُرِيدُ
 أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ۝٥﴾ وَنُمْكِنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ
 وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ بریاماندا نه‌وانه‌ی له‌وزه‌مینه‌دا
 چه‌وسابوونه‌وه منه‌ت بنیین به‌سه‌ریانداو بیانکه‌ین به‌ پێشه‌وا‌ی خه‌ک له‌ دوا‌ییشدا بو‌خۆیان بمیننه‌وه.
 له‌وزه‌ویه‌دا جیگیان بو‌خۆش بکه‌ین و به‌ فیرعه‌ون و هامان و له‌شکره‌کانیشیان نه‌وشتانه‌ نیشان بده‌ین،
 که نه‌وان لییان ده‌ترسان. پاشان خودای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ
 وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾ هه‌رچی فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی دایانناو به‌رزیان کرده‌وه هه‌موومان لی
 تیک‌وپیکدان. واته: نه‌وه‌ی فیرعه‌ون و هۆزه‌که‌ی دروستیانکرد له‌ کۆشک و ته‌لارو کێلگه‌ ویرانمان کرد.
 ئیبنو عه‌بباس نه‌لێت: ﴿يَعْرِشُونَ﴾ واته: نه‌وه‌ی دروستیان کرد له‌ خانوو ته‌لار.^۱

﴿وَجَنُوزَنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَمُوسَىٰ اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا
 لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ۝١٢٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هَمُّ فِيهِ وَيَطِلُّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٢٩﴾

^۱ القصص (۵-۶).^۲ الطبری (۷۹/۷۸/۱۲).

پەرىنەھەي نەھەي ئىسرائىل ئە دەريادا و داواگردنيان ئە موسا كە پەرستراويكى بەرجەستەيان
بۆپەيدابكات

خوداى گەرە دەفەر موويت: ﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ
قَالُوا يَمُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾ نەھەي ئىسرائىلمان لە دەرياكە
پەراندەھە. ئەوسا تووشى ھۆزىك ھاتن ھەر خەرىكى پەرستنى بىتەكانيان بوون. وتیان: موسا
خودايەكمان وەك خوداكانى ئەوان بۆپەيدابكە. وتى: ئىوھ ھۆزىكن لە ھىچ نازانن. خوداى گەرە لىرەدا
باسى قسەي ئەونەفامانەي نەھەي ئىسرائىل دەكات كە وتویانە بە موسا (سەلامى خوداى لىبىت) لە
دەرياكە پەرىنەھە ئەو ھەموو نیشبانەو دەستەلاتە گەرەي خودايان بە چاوى خویان بینى. ﴿فَأَتَوْا عَلَى
قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ﴾ كە تووشى ھۆزىك ھاتن ھەر خرىكى پەرستنى بىتەكانيان بوون.
ھەندىك لە زانايانى تەفسىر دەلێن ئەوانە لە كەنعانیەكان بوون. ھەندىكە تر وتویانە: لە لەخمىەكان
بوون. ئىبنو جەریر ئەلئیت: ئەوانە چەند بىتەكانیان دەپەرست لە شىوھى مانگادابوو، ھەرئەوھش بوو كاری
تەكردن و بووھەي نەھەي پاشان گویرەكەكەیان پەرست. وتیان بە موسا ﴿قَالُوا يَمُوسَى اجْعَلْ لَنَا
إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾ موسا خودايەكمان وەك خوداكانى ئەوان بۆپەيدابكە،
موسا وتى: بەپاستى ئىوھ ھۆزىكى نەفامن^۱ واتە: لە گەرەيى و دەستەلاتى خودا شارەزانین، كە پاك و
بەعەیبە و ھاوتاو ھاوینەي نەي. ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هُم بِفِئَةٍ وَبَطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئەوکارەي ئەوانە
دەيكەن، بى بەھرەيە و بەفەرۆيە و بەتالە. ئىبنو جەریر پىوايەتى كردووە لە تەفسىرى ئەم ئایەتەدا لە
ئەبو واقيدى لەيسیەھە كە ئەوان لەگەڵ پىغەمبەرى خودا(ﷺ) لە مەككە دەرچوون بەرەو حونەین.
خودانەناسەكان داریكى تاوگیان (سدرە) ھەبوو لای مانەھەو چەكەكانیان پێدا ھەلدەواسى، پێیان
دەوت: زاتول ئەنوات وتى: ئىمەش بەلای ئاویكى سەوزى گەرەدا تىپەرین، وتى: وتمان ئەي
پىغەمبەرى خودا(ﷺ) تۆش تاوگىك (ذات الانواط) بۆ ئىمە دابنى، وەك ئەوان چۆن تاوگیان ھەيە.
پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووی: (سویند بەوكەسەي گيانى منى بەدەستە وەك ئەوھتان وتووە كە
ھۆزى موسا (سەلامى خوداى لىبىت) وتیان بە موسا: ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ
تَجْهَلُونَ﴾ ۱۳۸ ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هُم بِفِئَةٍ وَبَطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾.

﴿ قَالَ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَبْنِيَكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ (۱۴۰) وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ
فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ
رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿۱۴۱﴾

وہیرہینانہ وہی بہ ہرہگانی خودا بونہ وہی ئیسرائیل

خودای گہورہ لہ سہر زمانی موسا (سہلامی خودای لیبت) دہفہرموویت: ﴿ قَالَ أَغَيَّرَ اللَّهُ
أَبْنِيَكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ (۱۴۰) وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ
سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿۱۴۱﴾ وتی:
ناخو ئیوہدہ تانہ ویت جگہ لہ خودا پەرستراویکی ترتان بو پیدابکہم، کہ ہر خودا خوئی ئیوہی لہم
دونیایہ لہ خہلکی بہریتزر کردوہ؟ لہیری مہکن کہ ئیمہ پزگارمان کردن لہ فیرعہ ونو
دارودہستہ کی، کہ ئیوہیان زور بہ سہختی سزادہ داو کورہ کانتانی دہکوشت و ژنہ کانتانی بو خزمہت
دہمیشتہ وہ، نہوبہ لایہ تان لہ لایہن پەرہردگار تانہ وہ زور گہورہ بوو. موسا (سہلامی خودای لیبت)
بہ ہرہگانی خودای وہیر نہ وہی ئیسرائیل ہینایہ وہ، لہ پزگارکردنیان لہ دیلی و ژیردہستہیی و
زہبروہنکی فیرعہ ونو نہ وژیانہ مہینہ تی و پرچہ وساویہی کہ تییدابوون پاشان چون گورہا بہ ژیانیکی پر
بہختہ وہری بویان و پزگاریان بوو لہ و دوزمنہی کہ بہ چاوی خویان دیتیان چون خنکان و ریسواو
زہبوون بوو. وہک لہ پیشہ وہ لہ سورہتی (البقرة) دا تہفسیری کرا.

﴿وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْمٍ مِّمَقَّتْ رَبِّهِ أَزْبَعِيكَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ

هَارُونَ أَخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴾ (۱۴۲)

پوژو گرتنی موسا خو خہریک کردنی بہ خودا پەرستہ وہ تا چل شہو

خودای گہورہ منہت دہکات بہ سہر نہ وہی ئیسرائیلدا کہ پی نیشانداون بہ ہوی قسہ کردنیانہ وہ
لہ گہل موسا (سہلامی خودای لیبت) تہوراتیشی بہ دیاری داپیی، کہ چون مہلس وکوت و بہرنامہی
ژیانی تیدا پوونکردوہ تہ وہ بویان. وہ دہفہرموویت: ﴿وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْمٍ
مِّمَقَّتْ رَبِّهِ أَزْبَعِيكَ لَيْلَةً﴾ لہ گہل موسادا بہ لئینی سی شہومان دان، دہی تریشمان بوخستہ سہر.
بہم چہشنہ ماوہی بہ لئینی پەرہردگاری بووہ چل شہو. زانایانی تہفسیر دہلئین نہو سی پوژہ بہ پوژی
بوو کہ تہواوی کرد بہ تویکلی داریسیواکی کرد، خودای گہورہ فہرمانی پیکرد دہ پوژی تری
بخاتہ سہرو بیکاتہ ژل شہو. کاتیک کہ بہ لئینہ کہ تہواوو موسا برپاری پویشتنی دا بہروہ کیوی توور

وهك خوداى گه وره فەرموویه تی: ﴿يَبْنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَفْضَيْنَاكَ مِنْ مَدُونِكَ وَوَعَدْنَاكَ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ﴾^۱ نهی به ره ی ئیسرائیل له ژیر چنگی دوزمه کانتان پزگامان کردن، به لئینشمان دانى (له لای راستی کئوی توو) بگه نه لامان. ئا له وکاته دا موسا هاروونی برای له لای نه وه ی ئیسرائیل له جئى خوی هیشته وه (سه لامی خودایان لیبت) ئامۆزگاری کرد که به چاکه مامله بکات و نه هیلتیت خراپه کاری پووبدات، ﴿وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ أَخْلُقْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ﴾ به هاروونی برای خوی وت: تو له ناو هۆزه که مدابه و له جئى من بمینه وه و هر کاری چاک بکه و له دواى خراپه کاران مه چۆ. نه مه ته نیا ئاگاداری و وه بیره ئینه وه بوو بۆ هاروون، نه گه رنا هاروون (سه لامی خودای لیبت) پیغه مبه ریکی مه زن و به پیزی خودابوو (سه لامی خودا له سهر نه وو گشت پیغه مبه ران بیت).

﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ، قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَنِي وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ، فَسَوْفَ تَرَنِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَنَكَ بُنْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ﴾

داواکردنی موسا که په روه ردگاری ببینیت

خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ﴾ کاتی که موسا له کاتی دیاریکراودا هات و په روه ردگاری قسه ی له گه ل کرد. لیږه دا خودا باسی موسا ده کات، که له کاتی دیاریکراودا ئاماده بوو له لایه ن خودا وه قسه ی له گه ل کرا، موسا داواى کرد له خودا که خوی نیشان بدات و ببینیت ﴿قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَنِي وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ، فَسَوْفَ تَرَنِي﴾ وتی: نه ی په روه ردگاری من ده مه ویت تو ببینم، فەرمووی ناتوانی ببینیت، به لام له و گه ژه بپوانه، نه گر له شوینی خوی نه بزوت نه وسا ده توانی ببینیت. پیتی (لن) بۆ جه ختکردنه وه یه بۆ نه بینینی خودا له دنیادا، چونکه فەرمووده ی زۆر پیواتکراوه له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) که بپواداران خودای مه زن ده بینن له پۆزی قیامه تدا. وهك له م ئایه ته دا له سوره تى (القیامة) دا ده یانه ئینین ﴿وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرٌ﴾^۲ إِنْ رِبَّهَا نَاطِرَةٌ ﴿له و پۆژه دا زۆر پوو هه ن گه ش ده که ن، چاوده گپین به ره و په روه ردگاری خویان. وهك له کتیبه پیشووه کاندایا هاتوه، خودای گه وره فەرموویه تی به موسا (سه لامی خودای لیبت): (بیگومان هیچ زینوویوک نامبینیت مه گین وه هیچ وشك و په قییکیش

^۱ طه (۸۰).

^۲ القیامة (۲۲ - ۲۳).

نامبینیت مه گین سه روز تیربوه) ^۱ بویه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا﴾ که خوی بو که ژه که درخت، به جاریک که ژه که ی پریش پریش کردن نیمای نه حمه د ریوایه تی کردوه له موسنه ده که یدا له نه سی کوری مالیکه وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ) له م ئایه ته دا ﴿فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ﴾ فرمووی: خودای گه وره فرمووی: (ثابه و شیوه یه) واته: لایه ک له په نجه توتیه ده رهینا، تیرمیزیش ه روا ریوایه تی کردوه له ته فسیری نه م ئایه ته دا، پاشان وتی: نه مه فرمووده یه کی چاک و راسته و غریبه ^۲ حاکمیش ریوایه تی کردوه له ریگه ی حه مادی کوری سه له مه وه هه ر به م شیوه یه و وتی: نه مه فرمووده یه کی سه حیحه له سه ر شه رتی موسلیم، به لام بوخاری و موسلیم نه یانهیناوه ^۳، سوددی له عیکره مه وه له ئیبنو عه بباسه وه له م ئایه ته دا نه لیت: ﴿فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ﴾ واته: به نه ندازه ی په نجه توتیه ک نه بیت نیشانی نه دا ﴿جَعَلَهُ دَكًّا﴾ وای لیکرد کتیه که وردوخاش بو، واته: بوبه به خۆل. ﴿وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا﴾ موسا به بی هوش که وت، هوشی به خوی نه ما ^۴ ئیبنو جه ریر ریوایه تی کردوه که ئیشاره تیک لیره دا هیه به لگه یه له سه ر بی هوش بوونی موسا نه ویش نه و ده قیه که خودای گه وره ده فرمویت: ﴿فَلَمَّا أَفَاقَ﴾ وه ختیک موسا هاته وه سه رخوی. دیاره هاتنه وه سه رخۆ پوونادات مه گین که سیك نه بیت له هوش خوی بچیت ﴿قَالَ سُبْحَنَكَ﴾ موسا وتی: پاک و بیعیبی هه ر بۆتویه، واته: نه و خودایه نه وه نده پاک و گه وره و بیعیب و پایه بلنده دووره له وه ی که هیچ که سیك بتوانیت بیبینیت، خۆنه گه ر بیبینیت کتوپر مردوه. ﴿بَلَّتْ لَيْلِكَ﴾ موسا وتی: په شیمانم. مواهید نه لیت: په شیمانم له وه ی که داوای بینیم کردی ﴿وَإِنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ من له خاوه نباوه پاندا یه که مینم بیگومان که س تو نابینیت. مواهیدو ئیبنو عه بباس وتیان: واته من یه که مینم له نه وه ی ئیسرائیل. ئیبنو جه ریرش هه ر نه م پایه ی هه لبراردوه. وه له ریوایه تیکی تر دا هه ر له ئیبنو عه بباسه وه ﴿وَإِنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ من له خاوه نباوه پان یه که مینم که ده لیم نه ی خودایه هیچ که سیك تو نابینیت. پاشان خودای مه زن

^۱ البداية والنهاية (۱۱۲/۳).^۲ أحمد (۱۲۵/۳)، ترمذی ده لیت: فرمووده یه کی حه سه نی غریبی سه حیحه.^۳ تحفة الاحوذی (۴۵۱/۸) فرمووده یه کی حه سه نی غریبی سه حیحه.^۴ الحاكم (۳۲۰/۲) فرمووده یه کی حه سه نی غریبی سه حیحه.^۵ الطبری (۹۷/۱۳).

دە فەرموویت: ﴿وَحَرَّ مُوسَىٰ صَبْعًا﴾ موسا بە بی هۆش کەوت، لە سەر ئەم ئایەتەش ئەبوسە عیدو ئەبوهورەیرەش فەرموودەیان پێواوە کردوو لە پێغەمبەرەو (ﷺ) فەرموودە کە ی ئەبوسە عید بوخای لە سەحیحە کەیدا لێرەدا پێواوەتی کردوو ئەلێت: پیاویکی جوولە کە هات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) درابوو لە دەم وچاوی، وتی: ئەی محمد (ﷺ) پیاویک لە هاوێلەکانی ئەنساریە کانت کیشای بە پرومدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (بانگی بکەن)، بانگیان کرد، فەرمووی: (بۆچی کیشاوتە بە دەم وچاویدا؟)، پیاوێکە وتی: ئەی پێغەمبەری خودا (ﷺ) من تێپەریم بەلای ئەم جوولە کە یەدا دەیوت: سویند بەو کەسە ی کە موسای هەلبژاردوو لە ناو خەلکیدا، وتی وتم: بە سەر محمدیشدا (ﷺ) تورپیی گرتمی و پێمدا کیشا. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (لە نیوان پێغەمبەرەکاندا هەلەبژێن چەنکە خەلکی لە پۆزی قیامەتدا بی هۆش دەکەون، من یە کە مین کەسم دێمە وەسەر خۆ، کاتیک دەزانم لە گەل موسادا پێکەوین، (و خۆی بە ستوونیک لە ستوونەکانی تەختەو - عەرشەو -) گرتوو، نازانم لە پیش مندا هۆشی هاتوو تەو یان چاوپۆشی لێکراو بە هۆی لە هۆش چوونە کە ی کێوی تۆرەو)، بوخاری لە زۆر شویندا لە سەحیحە کەیدا پێواوەتی کردوو، موسیمش لە فەرموودە ی پێغەمبەرەکاندا ئەبو داویدیش لە کتیی (السنة) لە سونە نە کەیدا پێواوەتیان کردوو^۱ فەرموودە کە ی ئەبوهورەیرەشی نیمامی ئەحمەد و بوخاری و موسیم هەر بەوشێوە پێواوەتیان کردوو^۲.

﴿قَالَ يَمْوَسَىٰ إِنِّي أَصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِي وَبِكَلِمِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ﴾ (۱۱۴)

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ

يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ﴾ (۱۱۵)

خودا موسای هەلبژاردو ئەلواحەکانی دایە (سەلامی خودای لیبیت)

خودا لێرەدا باسی موسا دەکات ﴿قَالَ يَمْوَسَىٰ إِنِّي أَصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِي وَبِكَلِمِي﴾ دە فەرموویت ئەی موسا من لە ناو خەلکی زەمانی خۆتدا هەلبژاردی بە پەيامەکانم و قسەکردن (لە گەلت پاستە و خۆ) بێگومان محمد (ﷺ) بە پێزترینی منداڵی ئادامە هەر لە یە کە مین کەسیانەو هەتا دواين کەس، لە بەر ئەو یە خودای گەرە بە تاییبەتی کردوویەتی بە دواين پێغەمبەر کە پەيامە کە ی بەردەوام دەبیتە تا پۆزی قیامەت و شوینکە و توانیشی زۆر دەبیت لە شوینکە و توانی پێغەمبەرەکانی تر

^۱ فتح الباری (۱۵۲/۸).

^۲ البخاری (۲۴۱۲/۳۳۹۸/۴۶/۶۹۱۷/۷۴۲۷/۶۵۱۸)، مسلم (۲۳۷۴)، أبوداود (۴۶۶۸).

^۳ أحمد (۲۶۴/۲)، فتح الباری (۴۵۵/۱۳)، مسلم (۱۸۴۴/۴).

(سەلامى خودايان لىبىت) ھەموو. دواى ئەو بەرپىزترىن و بەقەدرترىن ئىبراھىمى خەلىلە (سەلامى خوداي لىبىت) پاشان عىساي كوپى عىمرانە (سەلامى خوداي لىبىت) كە خودا قسەى لەگەلداکرد.

بۆيە خوداي گەورە پىي ھەرموو ۛ﴿فَخُذْ مَا آتَيْنَاكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ چىم پىداوىن ھەرىگرە و لە سوپاسگوزاران بە. واتە: شتىك داوامەكە كە توانات ناشكىت بەسەرىدا پاشان خوداي گەورە

ئاگادارى كردوو ھەرموويەتى: ۛ﴿وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ھەربارەى ھەموو كاريك و

ئامۆزگارى بۆ گەلەكەى ھەموو شتمان (بى كەم و كوپى) بۆنوسى و بۆمان خستەسەر لەوح (پارچەدار

بان پارچەبەرد) وتراو: لەوحەكان لە گەومەر بوو. خوداي گەورە ئامۆزگارى و ھەرمانەكانى لە

ھەلال و ھەرام بۆپوونكردوو تەو، لەسەر ئەولەوحانە بۆى نوسىوو. تەوراتىش لەو لەوحانە

پىكھاتوو. كە خوداي گەورە ھەرموويەتى تىيدا: ۛ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا

الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بِصُكَّاٍ لِلنَّاسِ﴾^۱ لەپاش ئەو ھى چىن و بەرەكانى پىشوومان قرتىخست، ئەو كتيبەمان

(واتە تەورات) دا بە موساكە بۆ ھەردوم بىتتەھۆى چاوپوونى. وتراو: خودا ئەلواحەكانى پىش

تەورات داوھ بە موسا (والله أعلم). پاشان ھەرموويت: ۛ﴿فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا﴾

موسا ئاگات لەوانەبىت و توند بيانگرە ھەرمان بەدە بە ھۆزەكەت با ھەر چاكەكەيان ھەرىگرن. سوفيانى

كوپى عويەينە وتى: ئەبوسەعيد بۆى گىپامەوھ لە عىكرەمەوھ لە ئىبنو عەبباسەوھ وتى: ھەرماندرا بە

موسا كە توندتر لەو ھى ھەرماندراوھ بە ھۆزەكەى بىگرت. ^۲ پاشان خوداي گەورە ھەرموويت:

ۛ﴿سَأُورِيكَ دَارَ الْفَاسِقِينَ﴾ من زوو پىشانقان دەدەم جىگە و پىگەى ئەوانەى سەرىپچى دەكەن بەرەو

كوپىيە. واتە: بەوزوانە پاشەپۆژى ئەوانەى سەرىپچيان كردووھ لە ھەرمانەكانى من ھەرچوون دەيبىنن،

كە چۆن لەناوچوون و قريان تىخرا.

ۛ﴿سَأَصْرِفُ عَنْ آيَتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلاًّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ

يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْفِتْنِ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا

مَا كَانُوا يَمْلُكُونَ ﴿١٧﴾

مَا كَانُوا يَمْلُكُونَ ﴿١٧﴾

^۱ القصص (۴۳).

^۲ الطبرى (۱۱۰/۱۳).

بینه شکردنی فیز زلان له نیشانه کانی خودا

خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿سَأَصْرِفُ عَنْ آيَتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ به م زوانه پووی نه وانه وا به هق له سر زه مین فیزده نوینن، له نیشانه کانی خوم وهرده گپرم. واته: نه و به لگه و نیشانه یان لی قه دهغه ده ده که ده بنه هوی شاره زابوونیان له سر گه وره یی خوم و برپاره کانم دلی نه و فیز زلان وهرده گپرم که گوپرایه لیم ناکه ن و فیزده نوینن به سر خه لکیدا له سر زه میند به نامه ق. واته: وه ک چون فیزیان نواند به نامه ق به سر خه لکیدا، هر به و نه فامیه یان خودا په زیلی کردون. وه ک فهرموویه تی: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ هه روا نه وان جاری به که م باوه پریان به قورئان نه کرد (نیمه ش) دل و دیده ی نه وان له کارده خه یین. وه له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾^۱ وه ختیک نه وان خویان لادا، خوداش دلی نه وانی لادا. سوفیانی کوپی عویننه له م نایه ته دا ﴿سَأَصْرِفُ عَنْ آيَتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ وتی: تیگه یشتن له قورئانیان لی داده مالریت و به وزوانه له نیشانه کانی خوم وهریان ده گپرم^۲، نیبنو جه ریر وتی: نه مه به لگه یه له سر نه وه ی که نه م وتاره بو نه م نوممه ته شه.^۳ منیش ده لیم (واته نیبنو که سیر ده لیت) نه مه به مهرج نه گیراوه له سر و هم نوممه ته، به لکو مه به سستی نیبنو عویننه نه وه بووه که نه مه بو مه مو نوممه تی که هیچ جیاوازی نیه له نیوان به کیکی و به کیکی ترده والله أعلم.... پاشان ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا﴾ به شیوه یه ک که هر نیشانه یه ک بیبنن برپای پیناکه ن. وه ک خودای گه وره له نایه تیکی ترده نه فهرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۴ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ^۵ نه وکه سانه ی گفتی په روه ردگاری تویان لی هاته دی، نیتر باوه پناهینن، جا با مه مو نیشانه یه کیشیان بویت، هه تا نازاری به ژان به چاوی خویان ده بیبنن. لیره دا خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا﴾ یان نه گه ر پیی راست بیبنن پییدا ناچن، به لام نه گه ر پیگای گومرایی بیبنن ده یگر نه به ر. واته: نه گه ر پیگای راستیان بۆده رکه وت، واته پیگای پرگاری ناگر نه به ر،

^۱ الانعام (۱۱۰).^۲ الصف (۵).^۳ الطبری (۱۱۲/۱۳).^۴ الطبری (۱۱۳/۱۳).^۵ یونس (۹۶-۹۷).

بەلام ئەگەر پېگەى لەناوژوونو گومپايان بينى پييدا دەپۆن، پاشان چارەنووسيان دەگيرپتەوہ بۆ ئەم
 حالەيان كە دەفەر موويت: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ﴾ چونكە ئەوان نيشانەكانى
 ئيمەيان بە درۆزانى و ھەرگيز سەرنجيان نەدانى. واتە: بە دل بپويان بە نيشانەكانى ئيمە نەبوو،
 كاريشيان بە ھىچ شتيكى نەدەكرد كە تييدا بوو. پاشان خوداى گەورە دەفەر موويت: ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا
 بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أُعْمَالُهُمْ﴾ ئەوكە سانەى نيشانەكانى ئيمە و پۆزى قيامەتيان بە
 درۆدانا، كارەكانيان بە فيرۆچوو. واتە: ئەوكە سەى ئەوہى كردووہ لەوان و بەردەوامە لەسەرى تا
 دەمریت كارەكەى بە فيرۆچووہ. ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئايا جگ لە بەرامبەرى
 كردەى خويان سزادەدرين؟ واتە: تۆلەيان لى دەسنيين بە پيى ئەو كردارانەى لەپيش خوياندا
 كردوويانە ئەگەر چاكەيان كردبیت بە چاكە و ئەگەر خراپەشيان كردبیت بە خراپە، واتە: چى بپوين
 ئەوہ دەدورنەوہ.

﴿وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجَلًا جَسَدًا لَّهُمْ خُورًا ۖ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ
 سَبِيلًا ۚ اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ﴾ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ
 يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿١٤٩﴾

بەسەرھاتى پەرستنى گوێرەكە

خوداى گەورە باسى سەرليشيوای ئەوكە سانە دەكات لە ئەوہى ئيسرائيل گمرايون بەھوى
 پەرستنى ئەو گوێرەكەوہ كە ساميرى بۆى دروستى كردن لە خشلى قيبتەكان كە لييان خواستبوون.
 لەو خشلە پەيكەرى گوێرەكەيەكى بۆدروستكردن، پاشان مشتیک خۆلى لەژێر سمى ئەسپەكەى
 جوبرەئیلی (سەلامى خوداى ليبيت) كرد بەسەريدا، بوو بە پەيكەرى گوێرەكەيەك ھەر دەيبۆراند،
 (الخوار) واتە: بۆرەى مانگا، دواى پۆيشتنى موسا بەدەم ئەو بەلینەى پەرورەدگارێوہ كە پيى دابوو
 ئەمەيان كرد، خوداى گەورە موساى لەسەر كئوى توور ئاگادار كردووہ لەوكارەيان ﴿قَالَ فَاِنَا قَدْ فُتِنَا
 قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ﴾^١ فەرموويەتى: پاش تۆ ئيمە ھۆزەكەتمان تاقىكردەوہ، ساميرى
 لايدان لەپى. زانايانى تەفسير پاى جياوازيان ھەيە لەبارەى ئەم گوێرەكەوہ، ئايا بووہ خيى و گوشت و
 قۆراندی، يان ھەر خشلەكەبوو ھەوا پييدا دەپۆيشت و قۆرەى ليوہدەھات وەكو مانگا، دوو پايان
 ھەبووہ واللہ أعلم.. وتراوہ كە كاتيك گوێرەكە دەيقۆراند بەدەوریدا ھەلدەپەپين و پيى تاقىكرانەوہ و
 سەريان لى شيواو وتيان ئەمە پەرستراوى ئيوہ و موسايە، موسا لەبىرى چوو، خوداى گەورە

^١ أحمد (٢٧١/١) فەرموودەيەكى ھەسەنى سەھیحە.

دهفه رموویت: ﴿أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾^۱ نایا نهوانه تابینن، نه وهلامیکیان ددهاته وه نه زیانیک ی بۆ نهوان ههیه وه قازانج. وه له م نایه ته دا لیږده دا دهفه رموویت: ﴿وَأَتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ خُلَیَّتِهِمْ عَجَلًا جَسَدًا لَّهُ خَوَارٌ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا﴾ له پاش موسا هۆزه که ی (له خشلی خویان) گویره که یه کیان دروستکرده ر دهیبۆپاند، نایا نه یاندیت نه و گویره که یه قسه یان له گه لدا ناکات و پښگایان پی نیشان نادات؟ خودای گه وره بیزاری خوی دهرده بریت له سه رنه و گومر ابونه یان و بیتاگایان له وه دیهینه ری ئاسمان و زه مین و په روه ردگارو سه روه ری گشت شتیک که په یکه ری گویره که یان له گه ل نه ودا په رستووه که قۆره ی لیوه دیت نه قسه یان له گه لدا ده کات و نه پښگه ی چاکیشیان نیشان ددهات. به لکو چاوه کانی داپۆشیون به کویری و نه فامی و گومرایی. پاشان خودای گه وره دهفه رموویت: ﴿وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا كَاتِبٌ تَهْوَاءُ بِهِ شِیْمَانِ دَابِغَتْنِ دِیْتِیَانِ سَهْرِیَانِ لَی شِیْوَاهُ وَتِیَانِ: نه گه ر په روه ردگارمان به ربه زه ییه ی خویمان نه خات و له گونا مه کانمان نه بوریت ﴿لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ئیمه له زیانبارانین. هه ندیت به (ترحمنا) یان حویندووه ته وه له باتی (یرحمنا)، ﴿مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ واته: له فه و تاوان و له ناوچووانین. نه مه دانپینانیک بووله لایه ن نهوانه وه به تاوانه کان و په نا هیئان بۆلای خودای گه وره.

﴿وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَنَ أَسْفًا قَالَ بِنِسْمَا خَلَفْتُونِي مِنْ بَعْدِي أَعَجَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَالْقَى الْأَلْوَابَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنَ أُمِّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾^(۱۵۰) قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ

الرَّحِيمِ ﴿۱۵۱﴾

خودای گه وره دهفه رموویت: ﴿وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَنَ أَسْفًا قَالَ بِنِسْمَا خَلَفْتُونِي مِنْ بَعْدِي﴾ موسا وه ختیک گه پایه وه ناو هۆزه که ی، به توږه یی و دل پږیه وه پیی وتن: له دوا ی من چه ند جی نشینی خراب بوون. خودای گه وره باسی موسا (سهلامی خودای لیبیت) ده کات، کاتیک که گه پایه وه له مونا جاته که ی له لای په روه ردگاری گه وره ی که زۆر توږه و دلگران بوو. نه بووه رداء وتی: (الاسف) واته زۆر توږه، به هۆزه که ی وت: به پاستی کاریکی زۆر خراپتان کردووه که گویره که تان په رستووه

دوای نه وهی من پویشتم و به جیم هیشتن ﴿اعِجَلْتُ أَمْرَ رَبِّكُمْ﴾ تاخر بوچی په له تان کرد تا فرمانی
 په روه ردگارتان پیده گات؟ وات: په له تان کرد هه تا من ده گه پیمه وه لاتان، نه وکاته م له لایه ن خوداوه
 دیاریکرابوو ﴿وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ﴾ له وحه کانی فریډاو قژی براکه ی پاکیشا
 به ره وخوی، نه مه به لگه یه له سه رنه وهی له م فرموده یه دا هاتووه که ده فرموویت: هه وال وهک
 به چاوبینن نیه^۱. له م فرموده وه ده رده که ویت بویه له وحه کانی فریډا چونکه زور تورپه بوو له
 هوزه که ی، نه مه قسه ی زورینه ی زانایانی پیشینه و نه وانه ی دوای نه وانیشه ﴿وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ
 إِلَيْهِ﴾ موسا قژی براکه ی پاکیشا به ره وخوی، ترسا له وهی هارونی برای نکولی کرد بیت له
 قه ده غه کردنیان له و گویره که په رستیه، وهک خودای گه وره له نایه تیکی ترده فرموویه تی: ﴿قَالَ
 يَهْرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ۖ أَأَلَّا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ۚ﴾ (۹۲) قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي
 إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي﴾ موسا وتی: هارون که دیت نه وانه له
 پی لایاندا چی نه بهیشت تو، شوینم بکه وی؟ نایا توش له فرمانی من سه ریچیت کرد، وتی: نه ی
 کوپی دایکم ریشم مه گره و قرم پامه کیشه من له وه ترسام که بلیت: تو جیاوازیت خسته نیوان من و
 به ره ی ئیسرائیل له سه رقه سم پانه وه ستای. وه لیړه دا خودای گه وره ده فرموویت: ﴿قَالَ ابْنُ أُمَّ إِنْ
 الْقَوْمَ اسْتَضَعْفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ هارون
 وتی: نه ی کوپی دایکم هوزه که م هیزیان لی سه ندیم خه ریک بوو بمکوژن (دلی) دوزمنان به من خوش
 مه که و منیش له گه ل ناهه قیکاران دامه نی. وات: من وهک نه وان سه یرمه که و مه خه ره پال نه وان. بویه
 وتی: دلی دایکم تا زیاتر دلی نه رم بکات و کاری تی بکات، نه گینا برای دایکی و باوکی بوون، کاتیک
 موسا (سه لامی خودای لیبت) بی تاوانی هارونی برای بو ده رکوت (سه لامی خودای لیبت) وهک
 خودای گه وره فرموویه تی: ﴿وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ
 فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِيَ﴾ هارون له پیشدا پی وتن: نه ی هوزه که م نیوه به م گویره که هه لئه تاون
 په روه ردگارتان ده هه نده ی بزویقانه ﴿الرَّحْمَنُ﴾ ده ی ورن شوینی من بکه ون و فرمانی من به چی

^۱ أحمد (۲۷۱/۱) فرموده یه کی هه سه نی سه حیحه.

^۲ طه (۹۲-۹۴).

^۳ طه (۹۰).

بیّنن. دواى نه وه ﴿قَالَ﴾ موسى وتى: ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ نهى په روه ردگارى من، له خوم و براکه م ببوره و بهر به زه بى خوتمان بخه، تو له گشت به زه بیان دلسوزتري. پړوايه ت کړاوه له ئيبنو نه بى حاته مه وه له ئيبنو عه بياسه وه وتى: پيغه مبهري خودا (ﷺ) هه رمويه تى: (په حمه تى خودا له موسا به چاوبينينى وهك هه والدان نيه، كاتيك په روه ردگارى هه والى دا به موسا كه هوزده كه ي دواى خوى تاقيكړاوه ته وه، له وچه كاني فري نه دا به لام كاتيك به چاوى خوى بينينى (په يكه ري گوږه كه ده په رستن) له وچه كاني فريدا).^۱

﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ﴾^(۱۵۲)
وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۵۳﴾

له باره ي نه و غه زه به شه وه كه نه وه ي ئيسرائيل تووشيان هات له په رستنې نه و گوږه كه دا، نه وه بوو خودا ته وبه ي لى قبول نه كردن تا يه كتر يان كوشت، وهك له سورده تى (البقرة) دا له پيشه وه باسكرا كه ده هه رمويه تى: ﴿فَتَوَبُّوا إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَثَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾^۲ په شيمانى له لاي په روه ردگارتان ده ريبښن سا ورن يه كتر بكوژن، له لاي په روه ردگارتان نه م كاره بوتان چاكتره، كه ته وبه ي لى قبول كردن، هه ر نه و يشه له په شيمانان خوشده بيت و دلوفانه. ليږه شدا ده هه رمويه تى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ نه و كه سانه ي كه بوونه گوږه كه په رست، بهر غه زه بى په روه ردگاريان كه وتن و له ژيانى دونيادا زه ليل ده بن و به سوك و پيسوايى ده ميننه وه ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ﴾ هه ر به و شيويه سزاي درو هه لبه ستان ده ده ين، هه ر كه سيك هه ر بيدعه يه ك دابهينيت خوى تووشى غه زه بى خودا ده كات، بيگومان پيسواي نه و بيدعه و سه رپيچى كردن له و په يامه ي خودا په يوه نده به دليه وه و وا به سه رشانيه وه. وهك هه سانه ي به سري ده ليت: بيگومان پيسواي بيدعه وا به سه رشانيه وه با هيستر زور به چاكي هه ليا نگرين و غاربdat و يان بويشى ته قه ي سمى بيت (له ژيرياندا) نه ييوي ختيانى پړوايه تى كړدوه له نه بو قيبلا به ي جهرميه وه كه نه م نايه ته ي ده خويند ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ﴾ به و شيويه سزاي درو هه لبه ستان ده ده ين، وتى: سويند به خودا نه م نايه ته بو هه موو درو هه لبه ستيكه

^۱ ابن ماجه (۲/۳۸۰).^۲ البقرة (۵۴).

تا پۆزى قيامهت. ^۱ سوفيانى كوپى عويهينه وتى: هه موو خاوهن بیدعه يهك پيسوايه ^۲. پاشان خودای گه وره عه بده كانى وشيار كردوو ته وه و پینمايى كردون كه ته وبه ي عه بده كانى قبول دهكات له هه ر گوناھيك كه كردويانه با ئه و گوناھهش خودانه ناسى يان شريك دانان يان دوو پويى يان دوو به ره كى و ناكوكى نانه وهش بووييت. به مه رجيك ته وبه بكات ليى، بۆيه دواى ئه م به سه ره اته ده فهرموويت:

﴿وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا﴾ ئه وكه سانهش ئاكاريان خراب بووه، پاشان

په شيمان ببنه وه و بپوا بينن (ئهى محمد ﷺ) فروستاده ي ته وبه و پيغه مبه رى په حمهت ﴿إِنَّ رَبَّكَ مِنْ

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ په روه ردگارت له گوناھه كانيان ده بوريت و دلوفانه. واته: دواى په شيمان

بوونه وه يان له گوناھه كانيان ده بوريت. ئيبنو ئه بى حاتم پيوايه تى كردوو له عه بدولاي كوپى

مه سعو ده وه له وباره يه وه، واته: له پياويك داوين پيسى بكات له كه ل ژنيكداو پاشان ماره ي بكات، ئه ميهش

ئه م ئايه تى خويند ﴿وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

عه بدوللا ده جار ئه م ئايه تى خوينده وه، نه فهرمانى پى كردن بيكه ن و نه قه ده غه شى كرد لييان ^۳.

﴿وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْفَضْبُ أَخَذَ الْأَلْوَاخَ أَخَذَ الْأَلْوَاخَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ

يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

موسا كه توپيه كه ي دامرده وه له وحه كانى هه لگرت وه

خودای گه وره ده فهرموويت: ﴿وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْفَضْبُ﴾ كاتيک موسا توپيه كه ي

نيشته وه، واته: كاتيک توپيه كه ي هيدي بووه وه له هۆزه كه ي ﴿أَخَذَ الْأَلْوَاخَ﴾ ئه و له وچانه ي

كوكرده وه كه له كاتى توپه ييدا فرپيدا كه هۆزه كه ي بينى خه ريكي گویره كه په رستين (توپه يى و

دلگرانيه كه شى هه ر له به رخاترى خودابوو)، ﴿وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ﴾ كه

تيياندا پى نيشاندان و به زه يى بوو بۆ ئه وانه ي له خوداترسن. زۆر له زانايانى ته فسير ده ليين، كاتيک كه

موسا (سه لامى خودای ليبييت) له وحه كانى فرپيدا، له وحه كانى شكاند، پاشان دواى توپه بوونه كه ي

كۆى كردنه وه، له به رنه وه هه نديك له زانايانى پيشينه ده ليين: له ناو له وحه كاندا پى نيشاندان و به زه يى

بينى. قسه زۆر كراوه له باره ي ئه م له وچانه وه وتويانه هه تا ئيستا پارچه ي ئه و له وچانه له كه نجينه دا

^۱ الطبرى (۱۳۵/۱۳).

^۲ الطبرى (۱۳۶/۱۳).

^۳ الدر المنثور (۵۶۶/۳).

ماوه نه ته وه، له لای پاشاکانی نه وهی ئیسرائیل بووه له دوايدا که وتونه ته ده ست ده وله تی ئیسلامی. خودا خوی ده زانیت نه م قسه یه راسته یان راست نیه. به لام به لگه ی ته واو له سه ر شکانی له وحه کان کاتیك که موسا فرییدان، نه وه یه که نه و له و حانه له که وه ری به هه شت بووه. خودای گه وره فه رمویه تی کاتیك که موسا هه لی گرتنه وه، دوا ی نه وه ی که فرییدان پئی نیشاندان و به زه یی تیدا بینین بو نه وانه ی له خودا ترسن ﴿هُدًى وَرَحْمَةً لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ﴾ و ته ی (الرهیبه) مانای که ردنکه چیش ده که یه نیت.

﴿وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَلِئِنِّي أَتْلُوكُم بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِن هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ﴾ (۱۵۵)

پویشتنی هه فتا که س له نه وهی ئیسرائیل بو خزمه ت په روه ردگاریان و خودا له وى مراندانی

خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَلِئِنِّي أَتْلُوكُم بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا﴾ موسا هه فتا که سی له هۆزه که ی ده ست نیشان کرد که بینه دیدنه ی ئیمه، کاتیك بومه له رزه دایگرتن، موسا وتی: نه ی په روه ردگارم، نه که رمه یلت لیبووایه هه رله پیشدا نه وان و منیشت له ناوده برد، ئایا به وکاره ی که بى ناوه زان له ئیمه کردویانه هه موومان له ناوده به ی؟ عه لی کوپی نه بوته لحه وتی: له ئیبنو عه بیاسه وه له ته فسیری نه م ئایه ته دا، خودا فه رمانی دا به موسا (سه لامی خودای لیبت) که هه فتا که س له هۆزه که ی هه لبریزیت، موساش هه فتا که سی له هۆزه که ی هه لبراردو له گه ل خوی بردنی هه تا له په روه ردگاریان بلالینه وه، کاتیك که پارانه وه له خودا وتیان: خودا شتی کمان بده ری که به هیه که سیکت نه دابیت له پیش ئیمه داو به که سیش نه ده ی له دوا ی ئیمه، خودای گه وره داواکه یانی پئی ناخوش بوو، بومه له رزه لییدان ﴿قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَلِئِنِّي﴾ سوودی وتی: خودای گه وره فه رمانی دا که هه ندیک خه لکی له نه وه ی ئیسرائیل بباته لای هه تا په شیمانی خویان له په رستنی نه وگویره که یه ده ربپن و کاتیکی بو دیاری کردن، ﴿وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا﴾ موسا هه فتا که سی له هۆزه که ی ده ست نیشان کردو له گه ل خوی بردنی و تا په شیمانی خویان ده ربپن، کاتیك که گه یشتنه نه و شوینه وتیان: بپوات پئی ناکه ین هه تا خودا به ئاشکرا نه بینین، چونکه تو قسه ت له گه لدا کردووه،

دەى نىشانى نىمەشى بدە، لەویدا بومەلەرزە لىيدان و ھەموو مردن، موسا ھەلسا و دەستى کردە گریان و لە خودا دەپاراپەو دەيوت: پەرەردگارم من چى بلىم بە نەوہى ئيسرائيل كە پىيان گەيشتم كە تۆ پياوہ چاكەكانت لەناو بردون؟ ﴿رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِنِّي﴾ ئەى پەرەردگارم ئەگەر بتويستايە لە پيشدا ئەوان و منىشت لەناودەبرد^۱ موخەمەدى كۆپى ئيسحاق ئەلەيت: موسا (سەلامى خوداى لىبەت) لە نەوہى ئيسرائيل ھەفتا كەسى دەست نیشان كرد لە چاكترين و چاكترين كەس، وە وتى بەرەو خودا بچن و پەشيمانى دەرپن لەسەر ئەو كارەى كە کردوتانە و داواى لىبوردنى لى بكن بۆ ئەو كەسانەش كە بەجىتان ھىشتوونلە ھۆزەكەتان و پۆژوبگرن و خۆتان جل و بەرگەكانتان بە پاك و خاوينى پابگرن. بەرەو توورى سينا بەرىي كردن بۆ ئەو دیدارەى كە پەرەردگارى بۆى ديارى کردبوون، چونكە موسا (سەلامى خوداى لىبەت) نەیدەتوانى بىت بۆلاى مەگن بە ئىزنى خودا خۆى و ئاگادارى ئەو نەبىت. ھەفتاكەسەكە (وہك بۆيان گىراومەتەوہ) بە موسايان وت: داوامان بۆيكە كە گوئى بىستى قسەى پەرەردگارمان بين، موسا وتى: داواتان بۆدەكەم، كاتىك موسا (سەلامى خوداى لىبەت) لە كۆوہ كە نزىك كەوتەوہ، عەمودىك ھەور داى بەسەرىداو كۆوہ كەشى گشت داپۆشى، موسا چوونەناو ھەورەكەو بەوخەلكەى وت ئۆوہش نزىك ببەوہ، كاتىك موسا قسەى لەگەل خودا كرد پووناكەىكى درەوشاوە بەردەم و چاوى كەوت كە ھىچ كەسىك لە نەوہى ئادەم نەیدەتوانى بۆى بپوانىت، پەردەيەك لە بەردەمیدا دادراپەوہ، خەلكەكە كە نزىك بوونەوہ و چوونەناو ھەورەكەو سوجدەيان برد، گوئيان لى بوو كە خودا قسەى لەگەل موسا دەكردو دەيفەرموو ئەو بەكەو ئەو مەكەو فەرمانى پى دەكردو قەدەغەشى لى دەكرد، كاتىك ئەو فەرمانانەى موسا داى بەسەر موسادا تەواو بوو، لەسەرى پەويەوہ و لاچوو، پياوہكان ھاتن بۆلاى و وتيان: ئەى موسا بپوات پى ناھىنين تا خودا بە ئاشكرا نەبينين، بومەلەرزە لى دان و گيانيان دەرچوو ھەموو مردن، موسا (سەلامى خوداى لىبەت) ھاوارى دەكردەخودا لى دەپاراپەوہ دەيوت: ﴿رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِنِّي﴾ ئەى پەرەردگارم ئەگەر بتويستايە لە پيشدا ئەوان و منىشت لەناودەبرد. ئەوانە بى ئاوەزوبوون. ئايا ئەوانەى لە نەوہى ئيسرائيل لە دوامەوہ ماون لەناودەبەيت.^۲ ئىبنو عەبباس و موحامىد قەتادە و ئىبنو جەرير ئەلەين : ئەوانە بومەلەرزە داىگرتن چونكە ھۆزەكەيان تا ئەو كاتە خەرىكى گۆيرەكە پەرسى بوون پىيان نەوتبون ئەو گۆيرەكە مەپەرسىتن.^۳ ئەم قسەيە لە

^۱ الطبرى (۱۴۰/۱۳).^۲ الطبرى (۱۴۰/۱۳).^۳ الطبرى (۱۴۴/۱۴۳/۱۳).

قسەى موسى دەكات كە خودای گەرە دەفەر مووئیت: ﴿أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ﴾^۱
 ئایا تۆ ھەموومان لەناودەبەین بەھۆی ئەوێ کە ئاوەزەکانمان کردوویانە، ئەمە تەنیا
 تاقیکردنەوێکی خۆتە ﴿تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ﴾ بە مەیلی خۆت کەسانێک گومرا
 دەکەیت و ھەندیکیش بەرەوخۆت شارەزا دەکەیت ئەمە قسەى ئیبنو عەبباس و سەعیدی کۆری جوبەیر و
 ئەبوعلیە و رەبیعی کۆری ئەنەس و کەسانی ترشە لە زانیانی پیشینە و پاشینە^۱ جگە لەم مانایە ھێچ
 مانایەکی تری نیە. موساس دەفەر مووئیت: ئەى خودایە فرمان ھەر فرمانی تۆیە و بپار ھەر بپاری
 تۆیە، ھەرچی مەیت لیبۆو بوو، مەیلی خۆتە ھەرکەسیک گومرا دەکەیت و ھەرکەسیکیش پێ نیشان
 دەدەیت، ھەرکەسیک تۆ گمرا تکرد کەس ناتوانیت پێ نیشان بدات و ھەرکەسیکیش تۆ پێت نیشاندا
 کەس ناتوانیت گومرای بکات. وە ھەرکەسیک تۆ شتت لی گرتەو کەس ناتوانیت پێی بدات. وە
 ھەرکەسیکیش تۆ شتیکت پێ بەخشی کەس ناتوانیت پێگری بێت، ھەرچی مولکە ھەموو ھى تۆیە،
 ھەموو بپاریک ھەر لە تۆوێ، وە دیھێنەر و فرمانەر و ھەرتۆی ﴿أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ
 الْغَافِرِينَ﴾ گەرەمان تۆی، بمانبۆرە و بەزەبیت پێماندا بێت وە باشترین لیبۆردە ھەر تۆی. (الفقر) واتە:
 چاپۆشینۆ چاپۆشی کردن لە گوناھ. (الرحمة) واتە: بەزەبى ئەگەر لە پال داپۆشین دانرا، مەبەست
 پێی جارێکی ترو لە مەوبەدا تووشى ئەو گوناھانەى ئەکاتەوہ ﴿وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ﴾ باشترین لیبۆردە
 ھەر تۆی. ھێچ کەسیک لە گوناھ نابوریت جگە لە تۆ، ﴿وَأَكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
 الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا إِلَىٰكَ﴾ لەم دنیاو لە قیامەتیش چاکەمان بۆ بنوسە، ئێمە ھاتینەوہ لای تۆ. بەشى
 یەکەمى ئەم پارانەوہیە بۆ لیبۆردن بوو لە گوناھ، بەلام ئەم بەشە بۆ وەدەست ھێنانى نیازو مەبەستە
 ﴿وَأَكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ﴾ واتە: لە دنیاو لە قیامەت چاکەمان بۆ بنوسە و
 بۆمان ھەلگرە. لەپێشدا لە سورەتى (البقرة) دا تەفسیری (الحسنة) کرا. ﴿إِنَّا هُنَا إِلَىٰكَ﴾ ئێمە
 ھاتینەوہ بۆلای تۆو گەرە پراوەتینەوہ و پاشکەزبووینەوہ. ئیبنو عەبباس و سەعیدی کۆری جوبەیر و
 موچامیدو ئەبوعایە و زەحھاك و ئیبراھیمی تەمیمی و سوددی و قەتادە و کەسانی تریش ھەروایان وتووہ^۲
 لە زمانیشدا ھەر وا ھاتووہ.

^۱ الطبری (۱۵۰/۱۳).^۲ الطبری (۱۵۵/۱۵۴/۱۳).

﴿وَأَكْتُبُ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هَذَا إِلَيْكَ قَالِ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ
وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا

يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

به زهیی خودا نوسراوه نهو خوداناسانهی خوپاک راگرو بروادان به نیشانه گانی خوداو
پیغه مبه رانی (سه لای خودایان لیبیت)

خودای گوره خوی وه لای خوی ده داته وه له مه دا که نه فرمویت: ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ﴾ نه مهش
هر تاقیکردنه وهی خوته، به م نایه ته وه ده فرمویت: ﴿عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ
كُلَّ شَيْءٍ﴾ هر که سیك نازار بدهم مه یلی خومه، به زه ییشم مه مو شتی داگرتووه. واته: نه وهی مه یلم
لیبیت ده یکم وه هر برپاریکیش بمه ویت نه یدهم، هر کاریک ده یکم پره له دادپه روهی و کارزانی.
هیچ په رستراویک نیه جگه له و پاک و بیعه یبه. که خودای گوره ده فرمویت: ﴿وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ
شَيْءٍ﴾ واته: به زه یی خودا زور گوره و گشتگیرو فراوانه. وهك خودای گوره خوی باسی نهو
فریشتانه ده کات که ته ختیان (عرشیان) مه لگرتووه که ده لئین: ﴿رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً
وَعِلْمًا﴾ نهی په روه ردگاری مه موومان، دیاره به زه یی و زانینت مه موو شتی داگرتووه. نیمای نه حمه د
پیوایه تی کردووه له جوندوبه وه که کوپی عه بدوللای به جه لیبه (په زای خودای لیبیت) وتی: عه ره بیکه
ده شته کی هات و وشتره کی یه خد (أناخ) و به ستیه وه پاشان له دوی پیغه مبه روه وه (ﷺ) نویژی کرد،
کاتیك پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نویژه کی ته واکرد پیاو که چوه لای وشتره کی و وشتره کی به رداو
پاشان سواری بوو، پاشان به دهنگی به رز وتی: نهی خودایه به زه ییت به مندا بیته وه و به
موحه مبه دیشدا، هیچ که سیك مه که به هاوبه شی نه م به زه ییه ی نیمه. پیغه مبه ری خودا (ﷺ)
فرمووی: (نایا نیوه ده لئین نه مه گومراتره یان وشتره کی، نایا فویقان لی نه بوو چی وت؟) وتیان:
به لی، فرمووی: (به راستی به زه یی فروانی خودای پاوه ن و سنوردار کردووه، چونکه خودای گوره
سه د به زه یی وه دی هیئاوه، یهك به زه یی ناردووه ته خواره وه دروستکراوه گانی پیی به هر مه نندن له
مروفت و جنوک و گیانله بهر نه وه دونق به زه ییشی له لای خوی هیشتووه ته وه نایا نیوه ده لئین: نهو
گومراتره یان وشتره کی؟) نه بوداودیش ریوایه تی کردووه^۱ دیسان نیمای نه حمه د پیوایه تی کردووه

^۱ غافر (۷).^۲ أحمد (۳۱۲/۴) سه نه ده گانی لاوازه.

لە سەلمانەۋە لە پېغەمبەرەۋە (ﷺ) فەرمويەتى: (بىگومان خوداى گەرە سەد بەزەبى ھەيە، لەۋانە بەزەبىيە كە خەلكى لەۋاۋ خۇياندا بەكارى دېنن، ۋە بەۋ بەزەبىيە درەندەكان سۆزىيان بۇ بېچۈەكانىيان ھەيە، نەۋەدوتۇ بەزەبىيە كەى تىرى دواخستوۋە بۇ پۇژى قىامت) ^۱. موسلىمىش پىۋايەتى كىردوۋە ^۲ پاشان خوداى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿فَسَأْكَتُهَا لِلَّذِينَ يَنْقُونَ﴾ چاكەى ئەۋانە دەنوسم لە خرابە خۇپارىزن، واتە: بەزەبى خۇمىيان بۇ مسۇگەر دەكەم ۋەك مەتەك بەسەريانەۋە چاكەيە لەگەلىيان لەلايەن خۇمەۋە. ۋەك لە ئايەتتە تىردا فەرمويەتى: ﴿كُتِبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ﴾ ^۳ خودا لەسەر خۇى نوسىۋە كە دەبىت خاۋەن بەزەبى بىت ﴿لِلَّذِينَ يَنْقُونَ﴾ واتە: بۇ ئەۋانەى كە خۇپارىزن و خاۋەن ئەۋ پەۋشتانەن، ئەۋانەش ئوممەتى محمدن (ﷺ)، ﴿لِلَّذِينَ يَنْقُونَ﴾ واتە: ئەۋانەى خۇپارىزن لە بىپەرستى و گوناھە گەرەكان ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ زەكات دەدەن. وتراۋە: زەكاتى گىيان وتراۋىشە: زەكاتى مال و سامان، ھەلىشى دەگىت گىيان و مالش بىت، چونكە ئەم ئايەتە لە مەككە ھاتوۋەتە خوا رەۋە ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ﴾ ئەۋانە كە بېۋايان بە بەلگو نىشانەكانى ئىمە ھەيە.

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَاَلَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (۱۷۷)

سېفەتەكانى ئەۋ پېغەمبەرە

خوداى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ﴾ ئەۋانە ۋا دەكەۋنە شوۋن ئەۋ پېغەمبەرەى كە سپاردهى خودايە و نەخوۋىندەۋارەۋ لە تەۋرات و ئىنجىلش دەبىينن ناۋى نوسراۋە لەلاى خۇيان. ئەمە سېفەتى محمدە (ﷺ) لە كىتەبى پېغەمبەرەكاندا ھاتوۋە موزدەيان داۋە بە گەلەكانىيان بە ھاتنى، فەرمانىشىيان پىداۋەن كە شوۋنى بىكەۋن، ھەتا ئىستاش سېفەتەكانى لە كىتەبەكانىدا ھەيە زاناۋ قەشەكانىيان

^۱ أبوداود (۱۹۷/۵) سەنەدەكانى لاۋازە.

^۲ أحمد (۴۳۹/۵) فەرموۋەدەيەكى سەھىحە.

^۳ مسلم (۲۱۰۸/۴).

^۴ الانعام (۱۲).

دەيزانن. وهك ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىردوۋە لە ئەبو سەخرى عوقەيلیەو ۋە تى: پىۋايك لە عەرەبى دەشتەكى بۆيگىرامەو ۋە تى: لە ژيانى پىغەمبەرى خودادا (ﷺ) ۋە شىركى شىردەرم لە گەل خۆم ھىنا بۆ شارى مەدىنە، كاتىك كە مامەلەكەم تەۋاۋكرد، ۋەم دەبىت بچمەلای ئەم پىۋاو ۋە گۆيىستى بىم، ۋە تى: پىم گەشت لە نىۋان ئەبۇبەكر ۋە مەردابو بەيەكەو ۋە دەپۇشتن شوپىيان كە ۋەم ھەتا چوۋنەلای پىۋايكى جوولەكە، تەۋراتى كىردبوۋە ۋە دەپۇشتن بۆنەۋە ۋە دلى خۆى پى بداتە ۋە لە سەر كۆپكى لە كاتى مردنیدا، كۆپكى زۆر جوان ۋە پىكە ۋە توبو. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموۋى: (سۆيىدەت دەدەم بەكەسە تەۋراتى ناردوۋە ئايا لەم كىتەبەتدا سىفەت ۋە ھاتنى منت بىنىۋە؟) بەسەرى ئامازەى بەم شىۋە كىرد، ۋاتە: نەخىر، كۆپكەى ۋە تى: بەلى، سۆيىد بەكەسە تەۋراتى ناردوۋە ئىمە سىفەت ۋە ھەتتى تۆ دەزانن لە كىتەبەكەماندا ۋە من شايتە دەدەم كە ھىچ پەرسىراۋىك نىە جگە لە خوداۋ شايتەتەش دەدەم كە تۆ پىغەمبەرى خودا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (ئەو جوولەكەيە ھەستىنن لەلای براكەتان پاشان خۆى پاشان خۆى كەنەكەى بۆ كىرد ۋە نوپۇشى لەسەر كىرد)، ئەم فەرموۋەدەيە چاك ۋە ھەيزە نمونەى لە ھەردوۋ سەھىحەكەدا ھاتوۋە لە ئەنەسەو^۱ ئىبنو جەریر پىۋايەتى كىردوۋە ۋە تى: موسەنا بۆيگىراپنەو لە عەتەى كۆپى بەسارەو ۋە تى: گەشتەم بە عەبدوللەى كۆپى عەمر، پىم ۋە تى: باسى سىفەتى پىغەمبەرى خودام (ﷺ) لە تەۋراتدا بۆيكە، ۋە تى: بەلى سۆيىد بە خودا ۋە سەف كراۋە لە تەۋراتدا ۋەك لە قورئاندا ۋە سەف كراۋە ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾^۲ ئەى پىغەمبەر ئىمە بۆيە ناردوۋمانى، شايتە ۋە مەزگىنى دەرو ترستىنەر بىت. قەلابىت بۆ نەخوئىندەۋاران (ۋاتە عەرەبەكان) تۆ بەندەو پىغەمبەرى منى ناۋم نای مۆتەۋەكىل، توندوتىژو دەرەق نىە، قالەقالكەر نىە لە بازارەكاندا، پاداشتى خراپە بە خراپە ناداتەو، بەلكو لىبوردەيەو چاۋپۇشىكەرە. خودا نايمىرئىت تا ئەو نەتەۋە لارو ۋىرەى پى پاست دەكاتەو ۋە دەلئىن: (لا اله الا الله) ۋە ئەو دلەداخراۋو گۆى كەپو چاۋكۆپرانەى پى دەكاتەو. عەتا ۋە تى: گەشتەم بە كەعب پىرسىارم لىكرد لەوبارەيەو پىتى جىۋارزى نەبوو جگە لەۋەى كەعب بە زمانى خۆى ۋە تى: (قلوباً غلوفياً و اذاناً صمومياً و أعيوناً عمومياً)^۳ بوخارىش پىۋايەتى كىردوۋە لە سەھىحەكەيدا^۴ ئىبنو جەریر باسى فەرموۋەدەكەى عەبدوللەى كۆپى عەمرى كىردوۋە پاشان ۋە تى: لە قەسەى زۆرىك لە زانايانى پىشىنەدا ۋە تى: تەۋرات بەكار ھىتەراۋە

^۱ أحمد (۴۱۱/۵) فەرموۋەدەيەكى بەھىزە.

^۲ فتح البارى (۲۹۵/۳).

^۳ الاحزاب (۴۵).

^۴ الطبرى (۱۶۴/۱۳).

^۵ فتح البارى (۴۰۲/۴).

بۆ مه موو كتيبه كاني نه هلي كيتاب. له هه نديك فهرموده شدا هاتوو وهك نه وه. والله اعلم.... پاشان
 خوداي مه زن ده فهرمويت: ﴿يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ هانيان ده دات له سه رچاكو
 ناهي ليت خراپه بكن. نه مه سيفه تي نه م پيغه مبه ريه (ﷺ) له كتيبه پيشوه كانداو زيانى هه ر به م شيوه يه
 بووه، به رده وام فهرمانى داوه به چاكو به رگري كردوو له خراپه. وهك عه بدولاي كوپى
 مه سعود نه ليت: كاتيك گويت له خودايه ده فهرمويت: ﴿بَيِّنَاتٍ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ نه ي نه وانهى
 خاوه نباوه پڻ، باش گويبى ستى بيه، بيگومان نه وه چاكيه كه فهرمانى پي ده دريت يان خراپه يه كه
 قه ده غه ي ده كريت، له وه گرنگتر مه زتر نه وه يه كه خودا بۆ نه وه ي ناردوو كه فهرمان بدريت به
 په رستنى نه وه به ته نيا كه شه ريكي نيه و قه ده غه كردنى په رستنى هيچ شتيكى ترجه له وه، وهك چۆن
 له پيش نه ودا گشت پيغه مبه ريه كاني ناردوو بۆ نه وه ي ته نيا نه وه بپه رستريت. وهك خودا خوي
 ده فهرمويت: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾^۱ بۆ ناو خه موو
 كه ليك پيغه مبه ريگمان نارد كه خودا بپه رستن وه شه يتان دوده په ري زين. پاشان لي ره دا ده فهرمويت:
 ﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ شته پاكه كانيان بۆ حه لال ده كات و
 شته حه رامه كانيان لي قه ده غه ده كات. واته: نه وشته نه ي كه حه راميان كردبوو له خويان بويان حه لال
 ده كات وهك: (النجائر والسوائب والوصائل والحام) كه ليك شتى تريش كه له سه رخويان گران و ته نگ
 كردبووه وه، وه شته حه رامه كانيان لي قه ده غه ده كات، عه لي كوپى نه بوته لحه له ئيبنو عه بياسه وه
 نه ليت: وهك گوشتى به رازو سوو خواردن و زور خواردنى تريش كه حه رام بوون و حه لاليان كردبوو بۆ
 خويان كه خودا قه ده غه ي كردبوو لييان.^۲ ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾ وه
 نه و باره گران و كوت و زنجيرانه ش كه به سه ريانه وه بوو لاده بات. واته: هاتوو بۆ ئاسانكارى و
 لي بورد ه ي، پيغه مبه ريه (ﷺ) فهرموي به و دوو كه سه (مه عازو نه بو موساى نه شه رى) كاتيك كه ناردنى
 بۆ يه مه ن: (مژده بده ن و پراومه ني ن و ئاسانكارين و قورس مه كه ن و ته بابن و ناكوك مه بن)^۳، يه كيك له
 هاوه له كاني كه ناوى نه بوبه رزه ي نه سه لمى وتى: من له گه ل پيغه مبه رى خودا بووم (ﷺ)
 ئاسانكارىه كانم بينيوه، نه و كه لانه ي پيش ئيمه ته نكي و گراني له ناو شه ريعه ته كانياندا هه بووه خوداي
 مه زن كاره كاني فراوان و ئاسان كرد له سه ر نه م ئوممه ته، هه ريويه پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فهرمويه تي:

^۱ النحل (۳۶).^۲ الطبرى (۱۶۶/۱۳).^۳ فتح البارى (۱۸۸/۵).

(بیگومان خودا چاوپۆشی کردوو له ئوممه‌ته‌ی من له‌وه‌ی که دیت به دلیاندا نه‌گه‌ر نه‌یلین یان نه‌یکه‌ن) ۱، وه‌ فه‌رموو‌یه‌تی: (له‌سه‌ر ئوممه‌ته‌ی من (تاوانی) هه‌له‌و له‌بیرچوون و ناچارکردن هه‌لگه‌راوه) ۲، بۆیه خودای گه‌وره‌ پێنومایی نه‌م ئوممه‌ته‌ی کردوو که بلین ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ فُسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ ۳ نه‌ی په‌روه‌ردگاری هه‌موومان، نه‌گه‌ر شتیگمان له‌بیرچوو یان تییدا به‌هه‌له‌چووبین، لیمان مه‌گه‌ره، نه‌ی په‌روه‌ردگاری هه‌موومان، نه‌رکی نه‌وه‌نده گرانمان مه‌خه‌سه‌رشان وه‌ك نه‌وانه‌ی پیش ئیمه له‌سه‌ریان بوو، نه‌ی خودای هه‌موومان وامان پێ مه‌سپێره که له توانامان به‌ده‌ربیت، تو هه‌ر خۆت لیمان ببوره‌و به‌ر به‌زه‌یی خۆتمان بخه‌و به‌مانه‌خسه، هه‌موو کاروباریکی ئیمه به‌ده‌ستی تو‌یه‌و سه‌ریشمان بخه‌ به‌سه‌ر نه‌وانه‌ی خودانه‌ناسن. له‌ سه‌حیحی موسلیمدا هاتوو که خودای گه‌وره‌ دوا‌ی هه‌ر داوا‌یه‌ك له‌م داوا‌یانه‌ فه‌رموو‌یه‌تی: نه‌وا کردم، نه‌وا کردم، پاشان خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموو‌یت: ﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ﴾ نه‌وانه‌ی به‌روایان پێ کردوو به‌ پێزه‌وه‌ لیان پوانیوه‌و یارمه‌تیان داوه‌ ﴿وَاتَّبَعُوا النَّورَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ﴾ دوا‌ی نه‌و په‌رونکیه‌ چون که له‌گه‌ل نه‌و په‌وانه‌کراوه‌. واته: نه‌و قورئانه‌و نه‌و ته‌نگایه‌ی که پێی هاتوو خه‌لکی لی ئاگادارکردوو ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ نه‌وانه‌پزگاره‌کانن. واته: له‌ دونیاو له‌ پۆژی قیامه‌تدا.

﴿قُلْ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ

تَهْتَدُونَ﴾

گشت په‌یامی پێغه‌مبه‌رمان موحه‌مه‌د (ﷺ) بۆ هه‌موو جیهانه‌

خودای گه‌وره‌ به‌ پێغه‌مبه‌رو پاسپارده‌ی خۆی موحه‌مه‌د (ﷺ) ده‌فه‌رموو‌یت: ﴿قُلْ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ نه‌ی خه‌لکینه‌ بزنان من خودا پای سپاردووم بۆلای ئێوه‌ هه‌مووتان. نه‌مه‌ و تارێکه‌ بۆ سوورو په‌شو و عه‌ره‌بو و عه‌جه‌م، نه‌مه‌ش پێزو قه‌درو گه‌وره‌یه‌ بۆ

۱ فتح الباری (۳۰۰/۹).

۲ ابن ماجه (۶۵۹/۱) فه‌رموده‌یه‌کی به‌هێزیه‌.

۳ البقرة (۲۸۶).

پیغمبر (ﷺ) که دواين پیغمبره ره پوهانه کراوه بۆ هه موو خه لکی وهك خودای که وره نه فرمویت:

﴿قُلِ اللَّهُ شَهِيدُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ﴾^۱ بلی: خودا شایه ته له نیوان من و ئیوه دا، نه م قورنانه نه و به خه لات بۆ منی نارد ه خواره وه، تا به هوی نه وقورنانه وه ترس وه به ر ئیوه بنیم و هه ر که سیکیش که پی ده گات. وه نه فرمویت: ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾^۲

هه ر که سیك له و کومه لانه بریوی پی نه کات، جیی له ناگر بۆ خۆشکراوه. وه فرمویه تی: ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُ فَأِنْ أَتَمُّوا فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ﴾^۳

به و که سانه ش که بوونه ته نه هلی کتیب و به و که سانه ش که نازانن بلی: ناخۆ ئیوه وهك ئیمه خۆتان به خودا سپارد ووه؟ جا نه گه ر خۆیان سپارد بوو، نه واکه وتوونه ته سه ر پیگا، نه گه ر پوویان لی وه رگی رای، تو هه ر نه وه نده ت له سه ره پایگه یه نیت. ئایه ت له مباره وه زۆره فرموده ش زۆر زۆره له مباره یه وه له ژماره نایات. نه وه شتی که ناشکرایه له ئایینی ئیسلامدا پیویسته بزانی ت که پیغمبری خودا (ﷺ) پاسپارده ی خودایه بۆ هه موو خه لکی، بوخاری (په حه تی خودای لیبت) له ته فسیری نه م ئایه ته دا پیوایه تی کرد ووه له نه بوده ردا نه وه (په زای خودای لیبت) وتی: له نیوان نه بوبه کړو عومهر دا (په زای خودایان لیبت) ده مه قالیه ک پوویدا، نه بوبه کړ قینی عومهری هه لساند، عومهر به تو په ییه وه له لای هه ستاو پویش ت، نه بوبه کړ دوا ی که وت داوا ی لی کرد که لی ببوری ت، عومهر لی نه بوورا و ده رگا که ی خوی به پویدا داخست، نه بوبه کړ هات بۆ لای پیغمبر (ﷺ) نه بوده ردا و تی: پیغمبر (ﷺ) تو په بوو، نه بوبه کړیش سویندی ده خوارد و ده یوت: نه ی پیغمبر (ﷺ) خودا (ﷺ) من زیاتر نا هه قیم کرد ووه، پیغمبر (ﷺ) خودا (ﷺ) فرموی: (ئایا ئیوه ها وه له که م واز لی دینن بۆ من؟ من وتم نه ی خه لکینه من پاسپارده ی خودام بۆ لای ئیوه هه مووتان، ئیوه و تتان: درۆ ده که نیت، نه بوبه کړ وتی: راست ده که نیت) ته نیا بوخاری خوی نه م فرموده یه ی هینا وه ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کرد ووه له ئیبنو عه بباسه وه به مه رفوعی که پیغمبر (ﷺ) خودا (ﷺ) فرمویه تی: (پینج شتم پی به خشراوه که هیچ پیغمبریک له پیش من پیس نه به خشراوه، به شانازیشه وه نایلیم، نیردراوم بۆ خه لکی هه موو سو رو په ش، یارمه تی دراوم به ترس (خستنه دلی دوژمن) به پیوه پویش تنی مانگیك، تالانی و ده سته که وتم بۆ حه لال کردا وه که بۆ هیچ که سیك له پیش مندا حه لال نه کراوه، زه ویم بۆ کراوه به مزگه وت پاک و

^۱ الانعام (۱۹).^۲ هود (۱۷).^۳ ال عمران (۲۰).^۴ فتح الباری (۱۵۳/۸).

خاوينكه ره وه، شه فاعه تيشم پى به خشراوه دوام خستووه بى نومه ته كه م له پوژى قيامه تدا، نه و (شه فاعه ته ش) بى نه و كه سه يه كه له هيچ شتيكدا شريك بى خودا دانه نيته^۱، سه نه ده كانى زورباشه.

﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ نه و خودايه ي مولكايه تي ناسمانه كان و

نه م زه مينه ش هر هي نه وه، له خوى به دهر هيچ شتيك بى په رستن ناشيت. گيان ده به خشيت و گيان ده سينيت. سيفه ته كانى خوداي گه وره له فهرمووده كانى پيغه مبه ري خودادا (ﷺ) نه ويه كه

ده فهرموويت: نه و كه سه ي كه منى ناردووه، هر خوى وه ديهي نه ري گشت شتيكه و په روه ردگارو سه روه ريه تي، هه موو فهرمانيك له ده ستى نه ودايه و گيان ده به خشيت و گيان ده رده كات و بريار هر

برياري نه وه ﴿فَتَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ الْنَّبِيِّ الْأُمِّيِّ﴾ ده سا نيوه به خوداو پاسپارده كه ي كه پيغه مبه ريكي نه خوينده واره برپا بينن. ناگاداري كردوون كه نه و پيغه مبه ري خودايه په وانه كراوه بى نه وان پاشان

فهرمانى پيدان كه شويني بكه ون و برپاي پى بينن ﴿الْنَّبِيِّ الْأُمِّيِّ﴾ نه و پيغه مبه ره نه خوينده واره ي به ليتنتان پى ده دات و مژده تان ده داتى به هاتنى له كتيب به پيشوه كاندا چونكه نه و سيفه تانه له

كتيبه كانى نه واند به و شيويه هاتبوو. هه ربويه خوداي مهن فهرموويه تي نه و پيغه مبه ره نه خوينده واره ﴿الْنَّبِيِّ الْأُمِّيِّ﴾. پاشان خوداي گه وره ده فهرموويت: ﴿الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ

وَكَلِمَتِهِ، وَأَتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ كه نه و يش خوى برپاي به خودا هه يه و هرچيش خودا فهرموويه تي برپاده كات. شويني بكه ون به لكو شاره زاي ريگان. واته: قسه كه ي راستى

كرداره كه ي ده سه لمينيت كه برپاي هه يه به وه ي كه بوى نيردراوه له لايه ن په روه ورنده يه وه، نيوه ش ريگه ي نه و بگرنه به رو به شوينيدا برپون به لكو شاره زاي ريگه ي راست بين.

﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ (۱۵۹)

خودا باسى هه نديك له نه وه ي ئيسرائيل ده كات كه ري نمايي ده كه ن و به راستيش دادومري ده كه ن

خوداي گه وره لي ره دا باسى هه نديك له نه وه ي ئيسرائيل ده كات كه په يره وي هه قن و دادوه ريشي پى

ده كه ن، ده فهرموويت: ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ واته: ده سته يه كيش له هوزى مووسادا هه يه، به راستى ري نمايي ده كه ن و به راستيش دادومري ده كه ن. نايه ت له مباره وه زوره

وه ك خوداي گه وره فهرموويه تي: ﴿لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ ءَانَاءَ اللَّيْلِ

وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١﴾ نَهلی کتیب هه موو وه کویه ک نین، کومه لی وایان تیدایه که پوو به خودا ده وه ستنو
 به شه ودا نایه تی خودا ده خویننه وه و سوجه دی بۆده بهن. وه نه فهرموویت: ﴿وَأَنَّ مِنْ أَهْلِ
 الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتُرُونَ بِعَايَتِ اللَّهِ ثَمَنًا
 قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ ٢ له ناو نه هلی کتیبیش
 که سانی وا هه ن که بپوای به خودا هه یه و به و قورئانه ی بۆ ئیوه هاته خواری به و کتیبه ی که بۆ خویان
 په وانه کراوه، ملکه چن بۆ خودا و نیشانه کانی خودا به نرخیکی که م نافروشن، نه وانه په روه ردگاریان
 پاداشتی کاریان ده داتی، بیگومان خودا لیپرسینه وه ی خیرایه. وه نه فهرموویت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ
 أَلْكَتَبَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُنْزِلُ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا
 مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا﴾ ٣ نه وکه سانه ی پیش هاتنی قورئان، نیمه کتیبمان پی داون،
 باوهریان به قورئان هه یه، کاتیک بویان ده خویننه وه ده لئین: بپوامان پی هیئاو بیگومان راسته و له لایه ن
 په روه ردگارمانه وه یه، به رله وه ش بیه خواره وه هر موسسلمان بووین. نه وانه له به رنه وه ی خوراکریوون
 دوجار پاداشتیان پی ده دریت. وه فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُنْزِلُ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ
 لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ
 خُشُوعًا﴾ ٤ نه وکه سانه ی له پیشدا (له مه) ناگادارکریوون، هرکاتیک بویان ده خویننه وه چه ناگه ده خه نه
 سه زه وی و سوجه ده بهن، ده لئین: پاکی بۆ په روه ردگاری نیمه یه، به لئینی په روه ردگارمان وا وه دیهات،
 ده مه وپوو خویان ده خه ن به سه ر زه ویداو ده گرین و نه مه ش خۆبه که م زانینیان زیاترده کات.
 ﴿وَقَطَعْنَاهُمْ أَثْنَ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ يَضُرِبَ بِعَصَاكَ
 الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَمَ وَأَنْزَلْنَا
 عَلَيْهِمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلَوى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ
 يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ

١ ال عمران (١١٣).

٢ ال عمران (١٩٩).

٣ القصص (٥٢ - ٥٤).

٤ الاسراء (١٠٧ - ١٠٩).

وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنْ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا

يَظْلِمُونَ ﴿١١٢﴾

خودای گه ورده ده فەر موویت: ﴿وَقَطَعْنَاهُمْ أَثْنَاقَ عَشْرَةِ أَسْبَاطًا أُمَّا وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ يَضْرِبَ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَنُفِثَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَمَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلَوى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنْ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١١٢﴾﴾

ئه وانه مان به دوانزه ده سته به ش به ش کردو ئه وکاته ش
هۆزه که ی موسا داوای ئاوی خواردنه وه یان له موسا کرد، ئیمه موسامان تیگه یاند که : به
دارعه ساکه ی ده ست له و به رده بده، دوانزه کانی له به رده که وه هه لقولین، هه رده سته یه ک جی
خواردنه وه ی ئاوی خوی ناسیه وه، هه وریشمان له لای سه ریانه وه کرده سیبه ر، که زوشمان له که ل
شیلاقه (پیشوله) بۆ ناردن: بخۆن له وشته پاکانه ی کردو ومانه ته بژیوتان، هیچ غه دریگمان لی نه کردن.
به لام خویان غه دریان له خویان کرد ئه وکاته ش که پییان وترا: له و شاره نیشته جی بین و له هه رلایه ک
هه رچی ده تانه ویت بیخۆن، بلین: نزای ئیمه بۆ سپینه وه ی تاوانه کانمانه و له ده رگاوه که ده چنه ژوور
سوجه به رن، هه ر هه لایه ک که کردو و تانه ده تانه خشیت، بۆ ئه وانه ی ئاکارچاکن پاداشتی زیاتریش
ده دهن. ئه وسا ناهه قیکارانیا ن ئه و قسه یه ی پییان وترا بوو، گوپیانه باریکی دیکه. ئیمه ش له سه ر ئه و
ناهه قیکردنه یان، به لایه کمان له ئاسمانه وه بۆ ناردن. ته فسیری ئه م ئایه ته له پیشه وه له سوره تی
(البقرة) دا به ته وای کراوه که سوره تیکی مه دهنیه، وه ک ئه م سیاقه مه کیه، پوونیشمان کردو وه ته وه
که جیاوازی چیه له نیوان ئه م سیاقه و ئه وی تردا که پیویس ناکات لیڤه دا دووباره ی بکه ینه وه.
سو پاس و ستایش بۆ خودای گه ورده.

﴿وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ
حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا

يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

بی فرمانی کردنی جوولہ کہ لہ پوڑی شہ مہدا

نہم نایہ تہ دریژہ دانہ بہ و پووداوی کہ خودای گہ ورہ نہ فرمویت: ﴿وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا
مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ﴾^۱ نیوہ لہ حالی نہ وانہ تان ناگاداربوون و کہ لہ پوڑی
شہ مہدا لہ فرمانی خودا لایاندا. پیماں وتن: مہیموونی تپوکرابن. لیژہ شدا خودای گہ ورہ
دہ فرمویت بہ پیغہ مہرہ کی (ﷺ): ﴿وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ﴾
دہربارہی نہ وشارہی وا کہ وتبووہ قہ راغی دہریا لیان بپرسہ. واتہ: لہ و جوولہ کانہی کہ لہ لاتن
بہ سہرہاتی نہ و ہاوہ لانہ یان بپرسہ کہ بی فرمانی خودایان کرد، کہ چ بہ لایہ ک تووشیان ہات لہ سہر
نہ و دہستدریژی و کردارہ خراب و بی فرمانی و فروفیلانہ یان نہ وانہ ش بترسیئہ لہ شاردنہ وہی نہ و
سیفہ تانہی تو کہ لہ کتیبہ کانیا دا دہیبینن، نہ و ہکو نہ وانیش تووشی نہ و بہ لایہ بن کہ براو
پیشینہ کانیاں تووشیان ہات لہ و شارہ دا، نہ و شارہ ش نیلہی پی دہلین کہ لہ سہر کہ ناری دہریای
قہ لزہ مہ موخہ مہدی کوپی نیسحاق وتی: لہ نہ بوداودی کوپی حوسہینہ وہ لہ عیکرہ مہ وہ لہ نیبنو
عہ بیاسہ وہ لہم نایہ تہ دا ﴿وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ﴾ وتی: شاریکہ پی
دہ وتریت: نیلہ لہ نیوان مہ دیہن و تووردایہ.^۲ عیکرہ مہ و مواہیدو قہ تادہ و سوددیش ہر وایان
وتوہ^۳ ﴿إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ﴾ کہ لہ پوڑی شہ مہدا دہستدریژیان دہ کردو نافہرمانی خودایان
دہ کرد تییدا. کہ ناموژگاری کردبوون پاوہ ماسی نہ کہن ﴿تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ
شُرَّعًا﴾ چونکہ لہ پوڑی شہ مہدا ماسیہ کان سہرناوہ دہ کہ وتن. زہ حاک لہ نیبنو عہ بیاسہ وہ نہ لیت
: ﴿شُرَّعًا﴾ واتہ: سہرناو دہ کہ وتن.^۴ ﴿وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ پوڑیک
کہ شہ مہ نہ بوایہ دیاریان نہ بوو نیعہ ناوا تا قیان دہ کہینہ وہ. نیبنو جہریر نہ لیت: واتہ نیعہ تا قیان

^۱ البقرة (۶۵).

^۲ الطبری (۱۸۰/۱۳).

^۳ الطبری (۱۸۱/۱۸۰/۱۳).

^۴ الطبری (۱۸۲/۱۳).

ده کهینه وه ماسیه کانیان بۆ ده خهینه سه رئاو ده ریان ده خهین که له و پۆژده دا لییان قه ده غه کراوه و له پۆژده حه لاله کانیشدا لییان ده شارینه وه که پاریان بکه ن ﴿كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ نه و که سانه ی له پێگه ی خودا لاده دهن ئیمه ئاوا تاقیان ده کهینه وه. واته: به هوی لادانیانه وه له فه رمانی خودا. به تته پیاویه تی کردوه له نه بوهره یه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷻ) نه فه رموویت: (کارتیک مه که ن که جووله که کان کردیان، قه ده غه کراوه کانی خودایان حه لال کرد به هه ندیک فروفیل)^۱ نه مه ش پشتگیریه کی چاکه.

﴿وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْقُوتُونَ﴾ (۱۶۱) ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ (۱۶۲) ﴿فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ﴾ (۱۶۳)

گۆپینی وینه یان به مه یمون و بزگاریبوونی نه وانه ی به رگریان کردو نه وانه ش که بی دهنگ بوون

خودای گه وره باسی نه م شاره ده کات که بوون به سی دهسته وه، دهسته یه ک نه وه ی لئی ناگادارکرا بوون نه یکه ن و کردیان، به فروفیل هه ستان به پاوکردنی نه و ماسیانه له پۆژی شه ممه دا، وه ک له پیشه وه له سوره تی (البقرة) باسکرا، دهسته یه کی تر به رگریان له وه کردو نزیکه نه بوونه وه.

دهسته یه کی تریشیان بی دهنگ بوون و پاوه ماسیان نه کردو به رگریشیان لی نه کرد، وه ک خودای گه وره

ده فه رموویت: ﴿وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا﴾ دهسته یه کیش

له خویان وتیان: بۆچی ئیمه ده رباره ی که سانی که که خودا ده یه ویت قریان بکات، یان به توندی نازاریان بدات به نامۆزگاریه وه خه ریکن؟ واته: وتیان به وانه ی که ناره زاییان ده ربیری پتییان وتن:

﴿مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ﴾ تا لای په روه ردگارتانه وه تووشی شه رمه زاری نه بین. که به لینی لی وه رگرتووین

فه رمان بکه ن به چاکه و به رگری بکه ن له خراپه ﴿وَلَعَلَّهُمْ يَنْقُوتُونَ﴾ به لکو نه وانیش بترسن. واته:

شایه ت به و به رگری کردنه ی ئیمه بترسن له وه ی که خه ریکن ده یکه ن و وازیبنن و بکه پینه وه بۆلای

خوداو ته و به بکه ن، کاتی که ته و به یان کرد خودا لییان ده بویت و به زه یی دیته وه پییاند، پاشان خودای

گه وره ده فه رموویت: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا

بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ کاتی که نه و نامۆزگاری کردنه یان له بیرخویان برده وه،

^۱ الطبری (۱۸۲/۱۳).

^۲ الزفاف (۱۹۲) سه نه ده کانی حه سه نه.

ئەو کە سەنەمان پزگاکرد کە دژی خەراپە وەستان، زۆر بەتوندی ئازا ری ئەوانە شەماندا کە
 ناهە قیکاربوون و لە پێگە ی راست لایاندابوو. واتە: کاتیک ئەوانە ی ئەو کارەیان کردو نامۆزگاریان
 وەرنەگرت سزایەکی زۆر توندمان دان ﴿بِعَذَابٍ بَیْسٍ﴾. ئەم دەقە بەلگە یە لەسەر پزگاربوونی ئەوانە ی
 کە بەرگریان کردو بەلگە شە لەسەر لەناوچوونی سەتەمکاران، باسی ئەوانە شی نەکردوو کە بێدەنگ
 بوون و بەرگریان نەکردوو. چونکە پاداشت لە شیوە ی کردارە، ئەوانە شایەنی وەسفکردن نەبوون تا
 وەسف بکری، کاریکی زۆر خراپیشیان نەکردبوو تا زەم بکری. ئیبنو عەبیاس لەم ئایەتەدا
 ئەفەرموویت: نازانم ئایا ئەوانە ی کە وتیان: ﴿لَمْ يَعْطُوا قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ﴾ پزگاریان بوو یان نا؟
 عیکرەمە وتی: بەردەوام لەگەڵی بووم تا تیم گەیاندا کە ئەوانیش پزگاریان بوو، فەرمانی دا دوو
 پۆشاکی ئەستوریان لە بەرکردم.^۱ خودای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَیْسٍ﴾
 لەم ئایەتەو وەردەگیریت کە ئەوانە ی ماونەتەو پزگاریان بوو ﴿بَیْسٍ﴾ بەقسە ی موحامید واتە زۆر
 توند،^۲ وە لە پێوایەتیی تردا واتە بەژان. قەتادە وتی بەئیش.^۳ ئەم مانایانە هەموو لە یە کە وە نزیکن
 والله أعلم.. پاشان خودای گەورە دەفەرموویت: ﴿فَلَمَّا عَتَا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً
 خَاسِيَةً﴾ کاتیک کە هەر ئەو کارەیان کرد کە پێیان وتراوو مەیکەن. وتەمان ببە کۆمە لێک مەیمونی
 تپۆکراو. واتە: سوکو و پێسوو بی نرخی.

﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لِيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ

وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾

زەلیلی بەردەوام بەشی جوولە کە یە

خودای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لِيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ
 الْعَذَابِ﴾ ئەو کاتە شت لە بیربیت ئە ی موحەممەد (ﷺ) کە پەروەردگاری تۆ پایگەیاندا: کە تا پۆژی
 قیامت سەتەمکاری وەهایان دەنێریتە سەر و بەتوندی ئازاریان دەدەن. ﴿تَأَذَّنَ﴾ لەسەر وەزنی
 (تَفَعَّلَ) یە لە ئیزنەو (الِإِذْنِ) هاتوو. موحامید ئەفەرموویت: واتە أعلم، یانی: بزانه. کەسانی تریش
 وتویانە: فەرمانە، و تە کە ئەوندە بەهێزە مانای سویندیش دەگە یەنیت، هەر لە بەر ئەو یە لامی ﴿لِيَبْعَثَنَّ

^۱ الطبری (۱۸۷/۱۳).

^۲ الطبری (۲۰۲/۱۳).

^۳ الطبری (۲۰۲/۱۳).

عَلَيْهِمْ ﴿۱﴾ ی پیوه لکاوه، واته: سته مکاری وا ده نیریته سهر جووله که ﴿إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ
 سُوءَ الْعَذَابِ﴾ تا پوژی قیامت به توندی سزایان بدهن به هوی سهر پیچی و دژایه تی کردنی په یام و
 فرمانه کانی خوداو فیل کردنیان له وشتانه ی که قه ده غه ی کردبوو لییان. و تراوه: موسا (سه لامی
 خودای لیبت) حوت سال سهرانه ی له سهردانان. هندی که تر ده لئین: سینزه سال سهرانه ی
 له سهردانان. موسا (سه لامی خودای لیبت) یه که م که س بووه سهرانه ی داناوه. پاشان که وتونه ته
 ژیرده سستی پاشاکانی یونان و کوشدانی و کلدانیه کان، دوا ی نه وانیش مه سیحه کانیش زالبوون
 به سهریاندو به زه لیلی له ژیر ده ستیاندا بوون و سهرانه شیان لی ده سهندن، پاشان ثانی نیسلام هات و
 له ژیر چاودی و سایه ی پیغه مبه ردا (ﷺ) بوون باج و سهرانه یان ددها. عه وفی له ئیبنو عه بیاسه وه له
 ته فسیری نه م نایه ته دا نه لیت: به زه لیلی ده ژیان و سهرانه شیان لی ده سهندرا، عه لی کوپی نه بوته لحه
 له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت: (المسکنة) واته: سهرانه دان و نه وانه ش که به توندی سزایان ددهن تا پوژی
 قیامت موحه ممه د (ﷺ) و ئومه ته که ی نه وه. سه عیدی کوپی جو بوو یرو ئیبنو جو ره یج و سوددی و
 قه تاده ش هه روایان و تووه، عه بدو ره زاق پروایه تی کردووه له سه عیدی کوپی موسه ییه به وه وتی:
 و اچا که که عه ره بی ده شته کی ره وانه بکریت بو سهرانه سهندن، منیش ده لیم (واته: ئیبنو که سیر)
 دوا یین کا ری نه وانه نه وه یه که شوین ده جال ده که ون و ده بنه یارمه تیده ری، موسلمانان له گه ل عیسی
 کوپی مه ریهدا (سه لامی خودای لیبت) ده یانکوژن، نه وه ش له ناخری زه ماندا ده بیئت. پاشان خودای
 که وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بیگومان په روه ردگارت به په له
 توله ده سینیت و هه ربو خوشی له گونا ده بوریت و دلوفانه، واته: توله له وکه سانه ده سینیت که
 سهر پیچی ده که ن و دژی په یامه که ین. له وکه سانه ش خوشده بیئت که ده که پینه وه و په شیمان ده بنه وه
 نه مه له به شی (باب) نریک خستنه وه ی به زه ییه له گه ل توله سهندا. بویه خودای که وره زور که هانی
 ده دات و ده شتر سینیت تا بی هیوایی زوری نه بیئت و دله کان هه میسه له نیوان ئومید و ترسدا ژیان
 به سهر به ین.

﴿وَقَطَعْنَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَمْمًا مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ
 لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ (۲۸) فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ
 يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُ الَّذِي أَخْذُوا لَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِثْقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالْذَّارُ

^۱ الطبری (۲۰۵/۱۳).

^۲ عبدالرزاق (۲۴۰/۲).

الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ أَجْرَ

الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

بلاوکردنه وهی نه وهی ئیسرائیل له سه ر زه میندا

خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَقَطَعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَّامًا مِّنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ له زه ویدا کردمانن به چه ندین ده سته ی لیکنتر جیا، هه ندیک له وان به چاک ده رچوون و هه ندیک تریان وهك له وان نه بوون، به خوشی و به ناخوشی تاقیمان کردنه وه، به لکو بگه پینه وه. خودای گه وره باسی نه وهی ئیسرائیل ده کات که کردنی به چه ند ده سته و کومه له وه له سه ر زه میندا بلاوی کردنه وه. وهك له ئایه تیکی تر دا نه فه رموویت: ﴿وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَءِیْلَ اَسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا﴾ له پاش نه ویش به نه وهی ئیسرافیل مان وت: نیشته جیبن له م ولاته و هه رکاتیکیش قیامه ت هات، نه وسا هه مووتان پیکه وه کۆده که ینه وه. ﴿مِّنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ﴾ هه ندیک له وان به چاک ده رچوون و هه ندیک تریان وهك له وان نه بوون وهك جنۆکه ده لئین: ﴿وَأَنَّا مِمَّا الصَّالِحُونَ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَدًا﴾^۱ له نار ئیمه شدا کارچاک هه یه و هه شمانه وانیه، ئیمه زۆر پیکه مان وه به رگرتبوو ﴿وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ﴾ واته: تاقیمان کردنه وه به خوشی و ناخوشی و به ترسو هیواو به له ش ساغی و گبروگرفت ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ تاکو بگه پینه وه. پاشان خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى﴾ دواى له وان جینشینانیکى به دفر هاتنه جیگه یان که میراتگری ته ورات بوون، که هه ر بۆ ده سته کوتی دنیا تیده کۆشان. خودای گه وره باسی نه وه ده کات که دواى له وان نه وه یه کی تر جیگای گرتنه وه چاک و خراپیشیان تیدابوو. به لام ده سته یه کیان که خیریان تیدانه بوو بوونه میراتگرو خوینه ری نه و کتیبه که ته وراته، موجهید له م ئایه ته دا ﴿يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى﴾ که هه ر بۆ کۆکردنه وهی دنیا هه ولیان ده دا نه لیت: ده ستیان به هه رشتیک بگه یشتایه له دنیا دا هه لیانده گرت حه رام بووایه یان حه لال بووایه، به هیواى لیبوردنیش بوون. ﴿وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُ الَّذِي أَخَذُوهُ﴾ ده یانوت: ئیمه هه ر زۆر زوو عه فوو ده کریین، نه گه ر

^۱ الاسره (۱۰۴).

^۲ الجن (۱۱).

جاریکی تریش دهستیان له شتیك گیربوویه، مه‌لیانده‌گرت. ^۱ قه‌تاده له‌م ئایه‌ته‌دا ﴿يَاخُذُونَ عَرَضَ هَذَا
 الْأَذْنَى﴾ وتی: سویند به‌خودا جیگرکی زۆر خراپ بوون ﴿وَرِثُوا الْكِتَابَ﴾ که‌بوونه میراتگری نه‌م
 کتیبه‌دوای پیغه‌مبه‌ره‌کانیان، له‌ئایه‌تیکی تردا خودای گه‌وره نه‌فه‌رموویت: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ
 أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ﴾ ^۲ له‌دوای نه‌وان که‌سانیک بوونه جیگریان که‌نوژیان ده‌فه‌وتاندو
 شوین ئاره‌زووی خویان ده‌که‌وتن. نه‌لیت: ﴿يَاخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَذْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا﴾ واته: به‌هیوان
 خودا لییان ببوریت زۆر له‌خوبایین و‌خوایانی پیوه مه‌لده‌نین ﴿وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلَهُ يَأْخُذُوهُ﴾ هیچ شتیك
 سه‌رقالی نه‌ده‌کردن و نه‌ده‌بووه‌ریگر له‌پێیادا له‌سه‌ر نه‌وه. هر شتیکیان ده‌ستکه‌وتایه به‌په‌له
 ده‌یانخواردگوئیان له‌وه‌نه‌بوو حه‌رامه‌یان حه‌لاله ^۳ سوددی له‌م ئایه‌ته‌دا که‌خودای گه‌وره
 ده‌فه‌رموویت: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ﴾ تا ده‌گاته ﴿وَدَرَسُوا مَا فِيهِ﴾ نه‌لیت: نه‌وه‌ی ئیسرائیل هیچ
 دادوه‌ریکیان دانه‌ده‌نا مه‌گین به‌رتیلی وهرده‌گرت له‌دادوه‌ریه‌که‌یدا، پیاوه‌باشه‌کانیان کۆبوونه‌وه‌و
 په‌یمانان له‌یه‌کتری وهرگرت، پێی ده‌وترا: بۆچی به‌رتیل وهرده‌گری له‌دادوه‌ریه‌که‌تدا؟ ده‌یوت:
 به‌ومزوانه لیم ده‌بوریت. نه‌وانه‌ی تر له‌نه‌وه‌ی ئیسرائیل تانه‌وته‌شهریان لی ده‌دا له‌سه‌ر نه‌وکاره‌ی که
 کردویه‌تی، کاتیك به‌مردایه‌و یان لابخرایه‌و که‌سیکی تر له‌جیی دابنرایه له‌وکه‌سانه‌ی که‌تانه‌وته‌شهری
 لی ده‌دا له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌به‌رتیل وهرده‌گریت، ده‌یوت: نه‌گه‌ر ده‌ستکه‌وتی دنیا ده‌ستی نه‌وانه‌ش
 بکه‌وتایه وهریانده‌گرت خودای گه‌وره فه‌رموویه‌تی: ﴿أَلَمْ يُوْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ
 إِلَّا الْحَقَّ﴾ ئایا له‌وکتیبه‌دا په‌یمان له‌وان وهرنه‌گیرا، له‌پاستی به‌ولاوه‌ده‌رباره‌ی خودا(هیچی تر)
 نه‌لین؟ خودای گه‌وره نه‌وکاره‌ی نه‌وانی پێ ناخۆشه‌و په‌یمانیشی لی وهرگرتون که‌پاستی ناشکراکه‌ن
 بۆ خه‌لکی و نه‌یشارنه‌وه وه‌ك خودای گه‌وره له‌ئایه‌تیکی تردا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ
 أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا
 يَشْتَرُونَ﴾ ^۴ نه‌وسا خودا به‌لینی له‌وکه‌سانه سه‌ند که‌کتیبیان بۆ هاتووه، که‌به‌مه‌ردومی

^۱ الطبری (۲۱۲/۱۳).^۲ مریم (۵۹).^۳ الطبری (۲۱۳/۱۳).^۴ الطبری (۲۱۳/۱۳).^۵ ال عمران (۱۸۷).

پاڳه يه نون و نه يشارنه وه، كه چي نه وان له پهيما نه كه پاشگن بوونه وه و به نرخيكي كه م فروشتيان، ناي
 كه مامه له يه ك خراپيان كرد. ئيبنو جورده يچ له ئيبنو عه بياسه وه له م نايه ته دانه لئيت: ﴿أَلَمْ يُوْخَذْ عَلَيْهِمْ
 مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ﴾ واته: نايه له وكتيبه دا پهيما نه وان وه ره گيرا
 له راستي به ولاوه له باره ي خداوه (هيچي تر) نه لئين؟ نه وه ي له ته وراتدا مه بووه خوئندوويانه ته وه.
 نه لئيت: نه و گونا مانه ي كه به هيوان خدا عه فوويان بكات به رده وام خريكن ده يكن و ته وبه شي لي
 ناكه ن^۱، پاشان خوداي گوره ده فهرمويت: ﴿وَالَّذَارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَنْقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ مالي
 نه ولا بوئه وان ه ي خو پاريزن زور باشتره هيشتا نيوه تي ناگه ن؟ خوداي گوره هانيان ده دا بو
 وه ده سته ينيان باشترين پاداشت و ده شيان ترسي نييت له سزاي سه ختي خوي. واته: پييان ده لئيت
 نه وه ي لاي منه و پاداشتي من زور چا كتره بوئه وان ه ي خويان ده پاريزن له قه ده غه كراوه كاني و واز له
 ناره زووه كاني نه فسيان دين و پووده كه نه په رستني په روه ردگاريان ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ واته: بوچي
 تي ناگه ن؟ نايه وان ه نه وه ي لاي منه ده گورنه وه به ده سته و تيكي كه مي دنيا، عه قليان نيه
 بيان گيرپته وه له وه له شهي دنيا ويستيه ي تييدان. پاشان خوداي گوره ديت به وه سفو باسي
 نه و كه سه ي كه پابه نده به كتيبه كه يه وه، واته: قورئان، كه پالي پيوه ده نييت كه شوين پيغه مبه ره كه ي
 (موحه ممه د ﷺ) بكه وئيت، وه ك تييدا نوسراوه، خوداي گوره ده فهرمويت: ﴿وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ
 بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ﴾ نه و كه سانه ي ده ستيان به ته وراته وه گرتوه و
 نويزده كه ن، ئيمه پاداشتي نه وان ه ي ئاكار چاكن ون ناكه ين.

﴿وَإِذْ نُنَقِّنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظِلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ

نُنَقُّونَ ﴿١٧١﴾

به رزكرده وه ي كيوي توور به بان سه ري نه و جووله كانه وه له مه ر ياخي بوونيان

خوداي گوره ده فهرمويت: ﴿وَإِذْ نُنَقِّنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظِلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا

آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ نه و كاته كه كيوه كه مان وه ك هور (چه تر) به سه رياندا

به رزكرده وه و لايان وابووه ر به سه رياندا ده پوخيت (وتمان) نه وه ي داومانه پييتان توند بيگرن، هه رچي

تيديا به له بيرتان بيت به لكو خوتان بپاريزن. عه لي كوي نه بوته لحه له ئيبنو عه بياسه وه نه لئيت: ﴿نُنَقِّنَا

﴿واته: بهر زمان کرده وه. نه وه وه كه نه و نایه ته وایه كه خودای گه ورده فه رموویه تی: ﴿وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِثْقَلِهِمْ﴾^۱ به هوی په یمانیك كه دایان کیوی توورمان له سهر نه وان به بهرزی پاگرت^۲. سوفیانی سه وری له نه عمه شه وه له سه عیدی کوپی جوبه یره وه له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت: فریشته كان کیوی تووریان بهر زکرده وه به سه ریانه وه، خودای گه ورده ش ده فه رموویت: ﴿وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ﴾ قاسمی کوپی نه بو نه ییوب له سه عیدی کوپی جوبه یره وه له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت: پاشان مووسا (سه لامی خودای لیبت) به ره و زهویه پیروزه كه بردنی و له وحه کانی هه لگرت دواي نه وه ی پقه که ی نیشته وه، فه رمانی پیدان به وه ی كه خودا فه رمانی پیدابوو كه له نه ركه کانیاں ناگاداریان بکات به لایانه وه گران بوو، ملیان نه داو دانیان پی دانه نا. هه تا خودا (کیوی تووری) به سه ریانه وه پاگرت ﴿كَانَهُ ظِلَّةً﴾ وه كه هه ور، وتی: فریشته كان به سه ریانه وه پایانگرت. نه سائی به دریتی پیوایه تی کردوه^۳.

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٣﴾ أَوْ نَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٤﴾﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٥﴾﴾

باسی نه وه نه لینه ی كه و مرگرا له نه وه ی ناده م

خودای گه ورده ده فه رموویت: ﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا﴾ کاتیك په روه ردگاری تو له پشتی نه وه ی ناده م وه چه ی بهرهم هینا، خویان شایه تیان له سهر خویاندا، خوا فه رموی من په روه ردگارتان نیم؟ وتیان: به لی ئیمه له وه ناگادارین. خودای گه ورده باسی نه وه ده کات كه هه ره له پشتی نه وه ی ناده م تیره و تایه فه ی وه دیهیناوه و شایه تیشیان داوه كه خودا په روه ردگارو سه روه ریانه. جكه له خودا هیه په رستراویك نیه بو په رستن بشیت، له سهر نه و سروشته ش وه دیهیناون. خودای گه ورده فه رموویه تی: ﴿فَاقْرَءْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾^۴ تو هه ره رو له م ناینه بکه و هه ره وه هه ق هه نکاوینی، ناینیکی بنه رته یه و له سروشتدا خودا نه و خه لکه ی هه ره بو یه کخوا په رستی وه دیهیناوه،

^۱ النساء (۱۵۴).

^۲ الطبری (۲۱۸/۱۳).

^۳ النسائي في الكبرى (۳۹۶/۶).

^۴ الروم (۳۰).

کاری خوداش گورپینی به سہر دا نایات. له هہردوو سہ حیجہ کہ دا هاتووہ له نه بوہورہ یرہوہ (پہزای خودای لیبت) نه لیت: پیغہ مبهری خودا (ﷺ) فرمویہ تی: (هہر مندالیک له دایک ده بیت له سہر سروشتی (پاک) له دایک ده بیت، پاشان دایک و باوکیان ده یانگہ نہ جوولہ کہ یان مه سیحی یان ناگرپہرست (مه جوسی) هہروہک ناژہ لیک به چکہ یه کی تیرو ته وای ده بیت، نایا هہست به هیج برپایه ک ده که ین تییدا؟^۱ وه له سہ حیجی له عہ یازی کوپی حیمارہ وه وتی: پیغہ مبهری خودا (ﷺ) فرمویہ تی: (خودای گہورہ ده فرمویت من به نده کانم دروست کردووہ بهرہ وهق هہنگاوینین، شہیتانہ که ان هاتوونہ ته لایان و له ناینه که یان لایانداون، نه وهی حہ لالم کردبوو بویان حہرامیان کرد لیان)^۲، چند فرموده هاتووہ له سہر وهرگرتنی په یمان له پشتی نه وهی نادم (سہلامی خودای لیبت) جیا کردنه وه یان بۆ هاوه لانی لای راست و هاوه لانی لای چپ. نیمامی نه حمہد برپایه تی کردووہ له نه نه سی کوپی مالیکه وه (پہزای خودای لیبت) له پیغہ مبهرہ وه (ﷺ) فرمویہ تی: (ده وتریت به پیاوکی خه لکی ناو ناگر له پوژی قیامه تدا، چونه به لاتوہ نه گہر هہرچی له سہر زه ویدایه هی تو بوایه نایا له باتی پزگار بوونی خوتدا ده تدا؟ وتی: ده لیت به لی، خودای گہورہ ده فرمویت: من له وه که مترم له تو داوا کرد، له پشتی نادمدا په یمانم له تو وهرگرت که هیج شہریکم بۆ دانه نیت، تو قبولت نه کردو هہر شہریکت بۆ دانام)^۳، له هہردوو سہ حیجہ که شدا نه م فرموده یه هاتووہ. تیرمیزی له باره ی نه م نایه ته وه له تهفسیره که یدا برپایه تی کردوه وه له نه بوہورہ یرہوہ نه لیت: پیغہ مبهری خودا (ﷺ) فرمویہ تی: (کاتیک خودا نادمی دروست کرد ده سنتی هیئا به پشتیدا، هہموو مرؤذ که نه وه دیهینہ ریتی له نه وهی نادم تا پوژی قیامهت له پشتی که وته خوارہ، پاشان له نیوان هہردووچاوی هہرکه سیک له وانہ دا تروسکه یه کی له پووناکی دروست کرد، پاشان نیشانی نادمی دا، وتی: نه ی پهروہردگارم نه وانہ کین؟ فرموی: نه وانہ نه وهکانی تون، پیاوکی تییدا بینین، نه و تروسکه ی له نیوان هہردووچاویداوو سہرنجی پاکیشا وتی: نه ی پهروہردگارم نه وه کئیہ؟ خودای مہزن فرموی: نه وه پیاوکی له دواپیہکانی نه وهکانت پیی ده وتریت داود، (نادم) وتی: نه ی پهروہردگارم ته مہنت چند بۆ داناوه؟ فرموی: سہست سال، وتی: نه ی پهروہردگارم، نه و من چل سال له ته مہنی خوم به خشی پیی، کاتیک که ته مہنی نادم ته واوو، فریشتہ ی گیان کیشان هاته لای (نادم) پیی وت: نایا چل سال له ته مہنم نه ماوه؟ (فریشتہ که) وتی: نه ی نه تبه خشی به کوپہ کهت داود، وتی: نادم دانی

^۱ مسلم (۲۱۹۷/۴).^۲ فتح الباری (۲۹۰/۳)، مسلم (۲۰۴۷/۴).^۳ أحمد (۱۲۷/۳) فرموده یه کی سہ حیجہ.^۴ فتح الباری (۴۱۹/۶)، مسلم (۲۱۶۰/۴).

پيدانه ناو نه وه كه شى دانى پيدانه نا، ئادەم له بىرى چووبوو، نه وه كه شى له بىرى چووبوو، ئادەم هەلەى
 كردو نه وه كه شى هەلەى كرد)، پاشان تيرمىزى وتى: ئەم فەرمووده يە، فەرمووده يەكى چاك و راستە،
 ئەبوهورەيرەش بە شىوہ يەكى تيرىش پىوايەتى كردووہ لە پيغەمبەرەوہ (ﷺ) حاكميش لە
 موستەدرەكەيد پىوايەتى كردووہ ئەلئيت: لەسەر مەرجى موسليم فەرمووده يەكى راستە، بەلام بوخارى و
 موسليم پىوايەتيان نہ كردووہ.^۲ ئەم فەرموودانە و هاوشىوہ يان بەلگەن لەسەر ئەوہى كە خوداى گەورە
 نہوہى ئادەمى لە پشتى ئەو وەدەرەيئاوہ و خەلكى بە هەشتيشى لە خەلكى ناگر جيا كردووہ تەوہ.

پاشان فەرموويەتى: ﴿وَأَشْهَدُهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمُ الَّتِي بَرَّيْتُمْ قَالُوا بَلَىٰ﴾ واتە: خويان شايتيان لەسەر
 خويان دا، فەرمووى من پەرورەدگارتان نيم؟ وتيان: بەلى، واتە: كە دروستى كردن شايتيان دا
 لەوبارە يەوہ بە حال و بە قسەش وتيان، شايتە جارى وا هەيە بە قسە يە وەك خودا ئەفەرموويت:
 ﴿قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنفُسِنَا﴾^۳ وتيان: بەلى شايتە لە خۆمان دەدەين، جارى واش هەيە بە زمانى حالە
 وەك خوداى گەورە دەفەرموويت: ﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسْجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ
 بِالْكَفْرِ﴾^۴ مزگەوتى خودا ئاواكردن بۆ بتيەرستان نہ شياوہ، خويان دەلئين: خودا ناناسين، واتە:
 حاليان شايتە لەسەر خويان لەسەر ئەوہ، نەك ئەوان ئەوہ يان بە دەم وتبيت، مەر بە وشىوہ يە خوداى
 گەورە دەفەرموويت: ﴿وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ﴾^۵ بيگومان خوى لەسەر ئەوہ شايتە، پرسىاريس جارى
 وا هەيە بە قسە يە يان بە زمانى حالە وەك خوداى گەورە ئەفەرموويت: ﴿وَأَتَّكُم مِّنْ كُلِّ مَآ
 سَأَلْتُمُوهُ﴾^۶ هەرچيتان لى داوا كردووہ پيى داو، زانايان دەلى: ئەمە بەلگە يە لەسەر ئەوہى كە خودا
 ئەو شايتە يەى كردووہ بە بەلگە بەسەريانەوہ لە و بت پەرستيانە ياندا، خو ئەگەر ئەوہ پووى بدايە وەك
 مەندىك كەس دەلئين، ئەوكاتە مەمووكە سيكيان وەبىرى دەهاتەوہ، بۆ ئەوہى بيتتە بەلگە بەسەريەوہ.
 خو ئەگەر دەلئين مەوالى پيغەمبەر (ﷺ) بەسەبۆى لەسەر بوونى، وەلامەكەى ئەوہ يە، بيگومان
 خودانە ناسان لە بتيەرستان، بپواناكەن بە مەموو ئەوشتانەى كە پيغەمبەرەن بۆيان هيئاوون

^۱ تحفة الاحوذى (٤٥٧/٨) فەرمووده يەكى غەريبە.

^۲ الحاکم (٣٢٥/٢).

^۳ الانعام (١٣٠).

^۴ التوبة (١٧).

^۵ العاديات (٧).

^۶ ابراهيم (٢٤).

له مباره يه وه له هه موو شتيكى تريشدا، نه مه خوى به لگه يه كى سه ربه خويه له سه ريان و به لگه شه
له سه ر نه وه كه نه و سروشته ش خوى به لگه يه له سه ريان كه خودا دروستى كردوون كه دان پيدانان به
يه كخواپه رستى هه ريويه خوداى كه وره نه فه رموويت: ﴿أَنْ تَقُولُوا﴾ واته: له پوژى قيامه تدا نه لئى:
﴿إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ﴾ به پاستى ئيمه بى ناگابووين له مه (واته له م يه كخواپه رستيه)، ﴿أَوْ
نَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَنُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ﴾ (۱۷۳) وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ
الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ يان نه لئى: نه وكه سانه وا له پيشدا شه ريكيان بو خوا دانا، بابو باپيريانمان
بوون و ئيمه نه وهى دواى نه وانين، ئايا ئيستا له سه ر كارى ناهه قان ئيمه له ناده به يت؟ نيشانه كان نه وها
پوشن ده كه ينه وه به لكو بگه پينه وه.

﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي ءَاتَيْنَاهُ ءَايَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ (۱۷۵) وَلَوْ
شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحِمَلَ عَلَيْهِ يَلْهَثُ
أَوْ تَتْرَكُهُ يَلْهَثُ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (۱۷۶)
سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسُهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ﴾ (۱۷۷)

به سه رهاتى به لهه مى كوپى باعورا (الباعورا) ويتهى نه و زانايه ي كه له زانياريه كه ي خوى
لابدات

عه بدو په زاق پيوايه تى كردوه له عه بدوللاى كوپى مه سه وده وه (په زاي خوداى ليبيت) له م ئايه ته دا
كه خوداى كه وره ده فه رموويت: ﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي ءَاتَيْنَاهُ ءَايَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا﴾ دهنگو باسى
نه وكه سه شيان بو بخوينه وه كه نيشانه كانى خومان پييه خشيبوو، خوى لى لادان. وتى: نه وه پياويك
بووه له نه وهى ئيسرائيل پييان دهوت به لهه مى كوپى باعورا^۱ هه ر به م شيويه شوعه و كه سانى تريش
پيوايه تيان كردوه له مه نسوره^۲ سه عيدي كوپى نه بو عوروبه له قه تاده وه له ئيبنو عه بباسه وه نه لئى:
نه وكه سه سه يفى كوپى راهب بووه. قه تاده و كه عب وتيان: پياويكى خه لكى به لقاء بووه ناوى
هه ره كه وره ي خوداى ده زانى له به يتول موقه دهس داده نيشت له گه ل به ميژه كاندا عه وفى له ئيبنو
عه بباسه وه (په زاي خوداى ليبيت) نه لئى: نه وه پياويكى خه لكى به مه ن بوو پييان دهوت: به لهه مى خودا

^۱ عبدالرزاق (۴۴۳/۲).^۲ الطبرى (۲۵۳/۱۳).

نایه ته کانی خوی پيدا به لام نه وازی لی هیئان^۱ مالیکی کوپی دینار نه لیت: یه کیك بوو له زاناکانی
 نه وهی ئیسرائیل نزی لی قبول دهکرا، له کاتی ته نگانه و نار هه تیدا پیش خویانده خست، موسا
 پیغه مبه (سه لامی خودای لیبت) ناردی بولای پاشای مه دیه بانگی بکات بولای خودا، پاشان مه دیه
 لای خوی پایگرتو به خششی دایه، به لعم وازی له ناینه کهی موسا هیئاو شوین ناینه کهی نه و کهوت،
 سوفیانی کوپی عویینه له حوسینه وه له عیمرانی کوپی حارسه وه له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت:
 نه و که سه به لعمی کوپی باعورا بووه^۲ موجهیدو عیکره مهش هر وایان وتووه^۳ سه قیف نه لیت:
 نه و پیاوه نومه یه ی کوپی سالت بووه. به لام نه وهی که به ناوبانگه له هوی هاتنه خواره وهی نه م نایه ته
 پیروزه دا نه و پیاوه بووه له پیشینه کان له زهمانی نه وهی ئیسرائیلدا وهک ئیبنو مه سعودو کهسانی
 تریش له زانایانی تر پیشینه وتویانه^۴. عه لی کوپی نه بوتله له له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت: نه وه پیاویك
 بووه له شاری خاوهن هیزه کان به لعم میان پی دهوت ناوه هه ره که وره کهی خودای ده زانی^۵. عه لی
 کوپی نه بوتله له له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت: کاتیک موسا دابه زیه ناو خاوهن هیزه کان (الجبارین)
 ناموزاو هوزه کهی به لعم، هاتنه لای به لعم پیان وت: موسا پیاویکی توندوتیزه و له شکرکی نوری
 له که لدايه، نه گه ره که ویت به سه رماندا له ناومان ده بات داوابکه له خودا موسا و نه وهی له که لدايه
 له کولمان بکاته وه، به لعم وتی: نه گه ره من داوابکه له خودا که موسا و نه وهی له که لدايه له کولمان
 بکاته وه دینو دونیام له دهست ده چیت، کولیان لی نه دا مه تا دوعای لی کردن، خودای که وره یش
 نه وهی که پی دابو لی سنده وه بویه خودای که وره فهرموویه تی: ﴿فَأَنسَلَخْ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ
 الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْفَاوِينَ﴾ خوی لی بواردن، نه وسه شهیتان وهی خویداو که وته ناو پیزی
 گومرایان^۶ پاشان خودای که وره ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ
 هَوَاهُ﴾ نيمه نه گه ره بمانویستایه له مانه وه پایه به ریمان ده دایه وه، به لام نه و هه رخوی به زه مینه وه
 چه سپاندو په پره وی ناره زوی خوی بوو. واته: له پیسی و چه په لی ده مانپاراستو پله مان
 به رزده کرده وه به هوی نه و نیشانانه وه که پیمان به خشیبوو. به لام نه و خوی لکاند به زه مینداو پوی

^۱ الطبری (۲۶۱/۱۳).^۲ الطبری (۲۵۳/۱۳).^۳ الطبری (۲۵۴/۱۳).^۴ الطبری (۲۵۳/۱۳).^۵ الطبری (۲۵۸/۱۳).^۶ الطبری (۲۶۰/۱۳).

كرده جوانى ژيانى دونياو خۇى خەرىك كرده خۇشى و ئارەزووى خۇيەو و سەرى لى شىواندو لە خۇى بايى بو وەك چۆن كەسانى تىرىش جگە لە و لەخۇيان بايى بوون بەھۇى كەم ئارەزووى بەرچاوتارىكىانەو. موخەممەدى كوپى ئىسحاق لە سالمى كوپى نەزەو و ئەلئىت: كە باسى كردو وە موسا (سەلامى خوداى لىبئىت) كاتىك چو وەتەناو زەوى نەو وەى كەنەانەو وە لەسەر زەمىنى شامدا، ھۆزەكەى بەلەام ھاتن بۆلاى بەلەام و پىيانوت: نەو وە عىساي كوپى عىمرانە وا بەنەو وەى ئىسرائىلەو ھات و دەرمان دەكات لە زىدى خۇمانداو دەمانكوژىت و نەو وەى ئىسرائىل جىگىردەكات تىيدا، ئىمە ھۆزى تۆين و شوئىنمان نامىنئىت، تۆ پىاوئىكى نزاى گىرايە، بۆ دۇعايان لى بگە بەلەام وتى: ھاوار بۆ ئىو پىغەمبەرى خودايە و فرىشتە و خاوەن باوەرپانى لەگەلدايە چۆن بۆم و دۇعايان لى بگەم نەو وەى من دەيزانم لەلايەن خوداوە كە دەيزانم! واتە: ئىو نازانم. پىيانوت: ھىچ شوئىنئىكمان نەماو تىيدا بژىن، بەردەوام لى دەپارنەو وە ھەوليان دەدا دلى نەرم بگەن ھەتا ھەليان دىراو چارەپەشيان كرده، كەرىكى ھەبو سوارى بوو پو وەو ئەو كىو وەى كە لىئو وە لەشكرەكەى نەو وەى ئىرائىلى دەبىنى كە ناوى كىو حوسبان بوو، ماو وەيەكى زۆر بە سوارى كەرەكە نەپۆشت، كەرەكە چۆكى لە زەوى نا، بەلەام دابەزى و دەستىكرد بە لىدانى ھەتا لە شوئىنەكەى خۇى لاىردو دورى خستەو وە ھەستا پاشان سوارى بوو وەو، زۆر بە سوارى نەپۆشت ديسان چۆكى لە زەوى نايەو وە پىو، بەلەام دەستى بە لىدانى كردهو وە تا لە شوئىنەكەى خزاندى، خودا ئىزنى كەرەكەى دا قسەى لەگەل بەلەام كردو بىانوى بپى و پىى وت: واو وىلا بۆ، تۆ ئەى بەلەام بۆ كوى دەچىت؟ ئايا ئەو فرىشتانە نابىنى لە پىشەو وە، بەرەو و پوم وەستاون و دەمگىرنەو وە، دەپۆى بۆلاى پىغەمبەرىكى خودا و خاوەنباوەرپان بۆئەو وەى نزاىان لى بگەيت، بەردەوام بەلەام وازى لە كەرەكە نەدەھىنا ھەر لى دەدا، خودا پىگەى بە كەرەكە دا كە بپوات، بە سوارى كەرەكە پۆشت ھەتا چو وەسەر كىو حوسبان كە دەپروانى بەسەر لەشكرەكەى موسا و نەو وەى ئىسرائىلدا، دەستى كرد بە نزاكردن لىيان، ھەر نزاىەكى شەپى لى دەكردن خودا زمانى دەچەرخاند بەلاى ھۆزەكەيدا، وە ھەر دۇعايەكى خىرى بۆ ھۆزەكەى دەكرد زمانى دەچەرخا بەلاى نەو وەى ئىسرائىلدا، ھۆزەكەى پىيان وت: ئەى بەلەام چى دەكەيت؟ تۆ دەپارپىتەو وە بۆ ئەوان و نزا لە ئىمە دەكەيت، بەلەام وتى: نەو وە ھىچ دەستەلاتىكى منى تىدانى، نەو وە شتىكە كە خودا زالى كردو وە بەسەرمدا، وتى: زمانى ھاتەدەرەو وە و كەوتەسەر سىنگى و بەھۆزەكەى وت: من دونياو قىامەتم لەدەستدا، ھىچ شتىك نەماو جگە لە فروفىل كردن بۆتان، ئىستا فىل و تەلەكەيەكتان بۆ دەكەم ژنەكان كۆبكەنەو وە شت و مەكيان بدەنى و پاشان پەوانەيان بگەن بۆناو ئەو لەشكرە تا پىيان بفرۆشن پىشيان بلن ھىچ پىگىرەك نەكەن لەوپىاوانەى كە دەيانەوئىت داوئىن پىسيان لەگەلدا بگەن، چونكە تەنيا يەك كەسيان داوئىن پىسى بگات لىيان بەستانەو كارى خۆتان تەواوكردو وە، ھۆزەكەى ئەو

فرمانه یان به جی هینا، کاتیک ژنه کان چوونه ناو له شکره که، ژنیک له که نغانیه کان که ناوی که سبا
 بووکچی سورى سەرۆک هۆزه که یان بوو تیپه پی به لای پیاویکدا له گه وره پیاوانی نه وهی ئیسرائیل که
 ناوی پهمزی کوپی شهلوم بوو له بنه ماله ی شه معونی کوپی یه عقوبی کوپی ئیسحاقی کوپی ئیبراهیم
 بوو (سهلامی خودای لیبت) کاتیک چاوی پیی که وت سهرنجی راکیشا، هه لسا دهستی ژنه که ی گرتو
 هینای بۆلای موساو (سهلامی خودای لیبت) وتی: من و له تو تی ده که م ئیستا ده لیبت نه مه له تو
 حه رame؟ موسا وتی: به لی نه وه حه رame له تو نزیکى نه که ویته وه، وتی: سا سویند به خودا له مه دا به
 گویت ناکه م برديه ناو چادره که و زینای له که لدا کرد، خودای گه وره چاوه قوله که ی خسته ناو نه وهی
 ئیسرائیل. له وکاته دا فه نحاس کوپی عیزاری کوپی هارون که خاوه ن فرمانی موسابوو (سهلامی
 خودای لیبت) له ویدا نه بوو که پهمزی شهلوم به وکاره هه لسا، کاتیک هات چاوه قوله قپی
 خستبووه ناویان، هه واله که یان پيدا، نيزه که ی هه لگرت که هه مووی له ئاسن دروست کرابوو پاشان
 چووه ناو چادره که صیاوو ژنه که هه ردوکیان راکشابوون، دانیه بهر نيزه که ی پاشان ده ری هیناو
 به ره و ئاسمان به رزی کردنه وه و نيزه که ی به ده سته وه گرتبوو به ئانیشکی به ره و که له که ی توندی
 کردو نيزه که ی پوهو و پیشی خوی هینایه وه (فه نحاس لایکی عیزاری بوو) ده یوت: نه ی خودایه
 ئاواده که یین به وکه سانه ی سهرپیچی تو ده که ن. چاوه قوله که نه ما، ده لین نه وانه ی له نه وهی ئیسرائیل
 له ناوچوون له وکاته ی زه مری زینای له که ل نه ورته کرد تا نه وکاته ی فه نحاس کوشتی، حه فته هه زار
 که سیان به و چاوه قوله یه له ناوچوون، نه وانه ی که که می ده که نه وه ده لین بیست هه زار که سیان به و
 چاوه قوله یه مردن له ماوه ی کاتزمیتریکدا له وپۆژده دا. هه ر له وکاته وه نه وهی ئیسرائیل له هه موو
 سهربرپاویکدا که سهریان بپرایه ملو بالو چه ناکه و سهره تای هه موو سامانیکی زۆر به نرخ و به هایان
 ده به خشی به منداده لکه کانی فه نحاس (چونکه فه نحاس یه که م کوپی عیزاری باوکی بوو). خودای گه وره
 نه م ئایه تانه ی ﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي ءَاتَيْنَاهُ ءَايَاتِنَا فَٱنفَلَحَ مِنْهَا﴾ تا ده گاته ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾
 له سه ر به لعامی کوپی باعورا ناردووه ته خواره وه. خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿كَمَثِلِ ٱلْكَلْبِ ٱنْ
 تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرُكُهُ يَلْهَثُ﴾ نمونه ی نه ووه که نمونه ی سه گیکه بۆی بجیت زمان
 ده ردینیت و لیشی گه پیی هه ر زمان ده رده هینیت. زانایان رایان جیاوازه له ماناکه یدا. به پیی نه و
 ده قه ی که ئیبنو ئیسحاق پیوایه تی کردووه له سالمه وه له نه بو نه زه ره وه که به لعام زمانی ده ره میناوه
 هه تا سه رسینگی^۱ له سه گ چووه له زمان ده ره میناندا له هه ردوو حاله ته که یدا، بۆی بجیت و وازی لی
 بینیت، وه وتویانه: مه به ست پیی نمونه ی له گومرپیداو به رده وامی له سه ری و سودوهرنه گرتن

له مباره وه و له و پارانه وهى كه وهك سه گيگه كه بوى بچيت زمان دهرده هيئت و وازيشى لى بينيت هر زمان دهرده هيئت، له هردوو حاله ته كدا هر زمان دهرده هيئت. هر به وشيوه هيچ سوديك له ناموزگارى و بانگ كردنى بى پروا مينان و هرنه گريت، واته: بانگى بكهيت و بانگه نه كهيت وه كويه كه، وهك خوداى مهن له ناويه تيكي تر دا فهرموويه تى: ﴿سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۱ ترسيان و بهر بهيئت يان ترسيانوه بهر نه هيئت وه كويه كه، نه وان باوه پناه مين. وه فهرموويه تى: ﴿اَسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾^۲ لى خوشبوونيان بى داوا بكهى يان نه كهى بى سوده، نه گهر تو هفتا جريش داواى به خشينيان بى بكهى، خودا هر گيز لييان خوشنا بيت. چندين نايه تى تريش له مباره وه هاتووه. وه و تراوه: مه به ست پيى نه وهيه، دلى خودانه ناسان و دووړو گومړا بى شه و دووره له گرتنى پيى راست و زور پاپاو دانه مه زراوه. هر به م مانايه پيوايه ت كراوه له حه سهنى به سري و كه ساني تريشه وه. پاشان خوداى گوره ده فهرموويت: ﴿ذَٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾^۳ نه م چيروكه به سهرهاتى نه وانه يه كه نيشانه كانى نيمه يان به درودانا. بويه خوداى گوره ده فهرموويت به پيغه مبه ره كهى (ﷺ): ﴿فَأَقْصَصَ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾^۴ تو له و ته رزه باسه يان بى بگيره وه به لكو بيربكه نه وه. واته: به لكو نه وهى نيسرائيل نه وانه ي ناگايان له خالى به لعام و نه وهى به سهرهات و چون خودا سهرى لى شيواندو له به زه يى خوى دوورى خسته وه، له به رنه وهى نه و به ره ي كه خودا پيى به خشيبوو كه فيرى نه و ناوه هره گوره ي كردبو نه گهر داواى بكردايه و داواكهى و هره گيپراو هر شتيكى بوستايه پيى ده به خشرا، كه چى نه و نه و ناوه هره گوره ي له سهرپيچى په روه ردگاريدا به كارهيئا، به لكو فيل و ته له كهى له خه لكى خوداو كومه لى خاوه نباوه پان كردكه شوينكه و ته ي به نده و پيغه مبه رى خودا موسا بوون (سه لامى خوداى ليبيت) بويه خوداى گوره نه فهرموويت: ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾^۵ به لكو بيربكه نه وه، واته: بترسن له وهى كه وهك نه ويان به سهربيت. چونكه خودا زانيارى داوه به وان و له و خه لكهى ترى عره بى جيا كردوونه ته وه سيفه ته كانى مووچه ممه ديان (ﷺ) خستووه ته به رده ستيان، نه و سيفه تانه ي ده ناسن وهك چون كوپه كانى خويان ده ناسن، وه نه وان په و اترو نزيكترين كه سن كه شوينكه و ته ي ببن و هاوكارى بكه ن و پشتگيرى لى بكه ن، وهك پيغه مبه ره كانيان ناگاداريان كردوون فهرمانيان پى داون كه شوينى بكه ون. هر بويه نه وانه ي سهرپيچى له وشتان ده كن كه له كتيبه كهيدا (واته ته ورات) هاتووه

^۱ البقرة (٦).^۲ التوبة (٨٠).

بیشار نه وه و خه لکی لی ناگادار نه کهن خودا تووشی سه رشوپی و که ساسی دنیا و قیامه تیان ده کات. پاشان خودای که وره ده فەرموویت: ﴿سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ چەند خراپه به سه رهاتی نه و که سانه ی که نیشانه کانی نیمه یان به دروژانی. واته: چەند نمونه یه کی خراپه نه گر به وینه ی سه گیک سه یربکرین که هیچ خواست و مه به سستیکی نیه جگه له ده سته و تنی خوار دنیك یان ناره زویه، هر که سیك له باز نه ی پاستی و پئی پاست ده رچوو پوی کرده هه وه سو ناره زویه کانی خوی و شوینی که وت، نه وه وه ک سه گی لیدیت، نمونه که ی چەند نمونه یه کی خراپه. هه ربویه له فه رموده ی سه حیددا هاتوو که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه فەرموویت: (نمونه ی خراپ بۆ نیمه ی خاوه ننیه، نه وه ی له به خشین (دیاری) په شیمان بیته وه وه ک سه گ وایه بر شیتته وه و پاشان بگه پیتته وه سه ر پشانه وه که ی)، ﴿وَأَنفُسُهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ﴾ ناهه قیان له خویان کرد. واته: خودا ناهه قی به وان نه کردوو به لکو خویان ناهه قیان له خویان کردوو و پشتیان له پئی پاست کردوو و گوپرایه لی که وره ی خویان نه بوون، پویان له دنیا ناو خه ریکی وه ده سته یانی ناره زوو هه وه سو بازی بوون.

﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِی وَمَنْ يُضِلِّ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ (۱۷۸)

خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِی وَمَنْ يُضِلِّ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ هه رکه سیك خودا شاره زای بکات، پیکه ی پاست ده گریته به رو هه رکه سیکیش گومر بکات له ریزی زیانبارانه. واته: مال ویرانه و زه ره ره نه ده و بیگومان پئی ون کردوو، چونکه خودا مه یلی له سه ر شتیك بیت ده بیت و مه یلیشی له سه ر شتیك نه بیت نابیت، هه ربویه له فه رموده که ی ئیبنو مه سعودا هاتوو که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: (سو پاس هه ربۆ خودایه و ستایش و پشت به ستن و داوای لی خوشبوون هه ر له وه که ین. وه په ناده گرین به خودا له زیانباری و نه گریسی خۆمان و ناکاره خراپه کانه مان، هه رکه سیك خودا خوی شاره زای بکات، هیچ که سیك ناتونیت گومر پای بکات، هه رکه سیکیش خودا خوی گومر پای بکات هیچ که سیك بۆی نیه شاره زای بکات. شایه تی ده ده م که هیچ په رستراویك نیه جگه له خودا خوی به ته نیاو شه ریکی نیه، وه شایه تیش ده ده م که موحه ممه د (ﷺ) به نده و په وانه کراوی خودایه) فه رموده که به ته واوه تی ئیمامی نه حمه دو نه بوداودو تیرمیزی و نه سانی و ئیبنو ماجه و که سانی تریش پیوایه تیان کردوو.^۱

^۱ فتح الباری (۵/۲۸۸).

^۲ احمد (۱/۳۹۲)، ابوداود (۲/۵۹۱)، تحفة الاحوذی (۴/۲۳۷)، النسائی (۳/۱۰۵)، ابن ماجه (۱/۶۰۹) فەرمووده یه کی

باشه (جید).

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَافِلُونَ ﴿١٧٨﴾﴾

بیباوهری و چاره نووس

خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ﴾ نئمه کومه لئیک له جنۆکه و مروفقمان بۆ جهه ننه م وهدی هیئا، واته: ناماده مان کردوون و خه لکه که ی کاری بۆده که ن، خودای گه وره کاتیئک ویستی خه لکی دروست بکات، زانیویه تی که چی ده که ن پیش په یدابوونیان، نه وه ی لای خوی نویسه له کتیبیکدا له پیش دروستکردنی ناسمانه کان و زه مین به په نجا هه زارسال وه ک له سه حیجی موسلیم دا هاتووه له عه بدوللای کوپی عه مره وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: (خودای گه وره په نجاهه زارسال پیش نه وه ی ناسمانه کان و زه وی دروست بکات هه موو کا روباره کانی دروستکراوه کانی دیاریکردووه، کاتیئک که ته ختی (عرشی) له سه ر ئاو بوو) فەرمووده له مباره وه زۆره، باسی قه ده ر باسیکی گه و ره یه ئیره شوینی دریژه پیدانی نیه، خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا﴾ دلایان هه یه و پیی تیناگه ن، چاویان هه یه و پیی نابینن، گوئیان هه یه و پیی نابیستن. واته: هیچ سودیک له م نه ندامانه ی که خودا پیی داوون و کردوویه تی به هوی شاره زابوونیان وهرناگرن. وه ک خودای گه وره له نایه تیکی ترده فەرموویه تی: ﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَرًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَرُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ ^۱ گوی و چاوو دلمان به وانیش دابوو، نه وان له گوی و چاوو دلایان هیچ به مره یه کیان وهرنه گرت، چونکه نه وان بره وایان به نیشانه کانی خودا نه بوو. وه ده فەرموویت: ﴿صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ ^۲ که پن، کوپین، لال و پالن، ناتوانن بگه پینه وه. نه مه له باره ی دوپرووه کانه وه بوو له باروه خودانه ناسه کانیشه وه خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ ^۳ که پن، لالن کوپین، له هیچ تیناگه ن، نه وانه ته نیا له گرتنه به ری پیی راست که پو کوپرو لالن. وه ک خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ

^۱ مسلم (۲۰۴۴/۴).^۲ الاحقاف (۲۶).^۳ البقرة (۱۸).^۴ البقرة (۱۷۱).

لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ ئەگەر خۇدا بىزانىيە خىرىكىيان تىدايە، كارىكى دەکرد بىيىستن، خۇ ئەگەر گويىيىستىشى پى بدايان، ھەر پىويان لى وەردەگىراو خۇيان لى لادەدا. وە دەفەرموويت: ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ ﴿٢﴾ لە راستىدا چاويان كويىر نابيت، بەلكو ئەو دلانە كويىردەبن كە جىيوان لەناو سىنگەكانە. وە دەفەرموويت: ﴿وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِيضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾ ﴿٣﴾ وَلَهُمْ لِيَصُدُّوهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ ﴿٤﴾ ھەر كەسىك پىي خوشە لە پىي راست كويىرايى دابيت، ھاودەمىكى شەيتانى بۇ دادەنىين، ئيتىر ئەو ھاودەمانە لە رىگە لاياندەدەن، لاشيان وايە راستەپىيان دۆزيووتەو. پاشان لىرەدا خوداى گەورە دەفەرموويت: ﴿أُولَئِكَ كَانُوا لَنَا فِتْنَةً وَأَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْفَافِلُونَ﴾ ﴿٥﴾ ئەوانە وەك ئازەلن، بگرە لەوان گومپاترىشن، ئاگايان لە ھىچ شت نىيە. واتە: ئەوانەى كە ھەق بىست نىنو لىي تىناگەن و پىي راست نابىينن، وەك ئازەلى كىوى وان، كە ھىچ بەھرەيەك لە ئەندامەكانى ھەستكردن وەرنەگرن جگە لەوھى كە بە چىيانى دونيادا خۇيانى پى دەپارىزن. وەك خوداى گەورە لە ئايەتىكى تردا دەفەرموويت: ﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً﴾ ﴿٦﴾ ويىنەى ئەو خودانەناسانە وەك ويىنەى ئەو ئازەلە وايە كە دەنگ دەدرىت، جگە لە خوڤىن و ھاوارىك ھىچ نابىستن ويىنەى ئەوانەش لەكاتىكدا كە بانگ دەكرىن بۇ بىرواھىتان وەك ئەو ئازەلەلە وايە كە شوانەكانيان تىيان دەخوڤن جگە لەو دەنگە ھىچ شتىكى تر نابىستن و تىناگەن چى دەلئىن، ھەربۆيە خوداى گەورە دەفەرموويت: ﴿بَلْ هُمْ أَضَلُّ﴾ بەلكو ئەوان گومپاترن. واتە: لە ئازەلەكان، چونكە ئەو ئازەلەلە بەگوئى شوانەكانيان بكن كاتىك لەگەلىان راھاتن، با لە قسەكانىشيان تى نەگەن، بە پىچەوانەى خودانەناسانەو، چونكە ئەو ئازەلەلە بەپىي سىروشتى خودا لەسەرى دروستى كردوون دەپۆن يان بەو شىوہيەى خودا پامى ھىتاون ھەلسو كەوت دەكەن بە پىچەوانەى خودانەناسانەو كە بۇ خوداناسى و يەكتاپەرستى دروستكراو، كەچى بىرواى پى ناكات و شەرىكى بۇ دادەنىت، ھەربۆيە ھەركەسىك لە ئادەمى خوداپەرستى بكات لەو فرىشتانەى ھاويىنەى خۇي بەرپىزترە لە پۆڭى قىامەتدا، ئەوھش كە بىرواى بە خودا نىيە لە مۇقەكەن

١ الانفال (٢٣).

٢ الحج (٤٦).

٣ الزخرف (٣٦-٣٧).

٤ البقرة (١٧١).

ئەوا ئازەلەكان لەوان باشتەن بۆيە خوداى گەورە دەفەر مووئى: ﴿أُولَئِكَ كَانُوا لِنُفْسِكَ أُولَئِكَ﴾
 ﴿هُمْ أَفْغَلُونَ﴾ ئەوانە وەك ئازەلەن، بگرە لەوان گومراتەن، ئاگایان لە هیچ شتێك نیه.

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (۱۸۰)

باسى ناوە جوانەکانى خودا

لە ئەبوهرەیرەو (پەزای خودای لیبیت) وتى: پێغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەفەر مووئى: (بێگومان خودا ئەوەدوئۆ ناوی هەیه، سەد یەكێك كەم، هەركەسێك هەژمارى بكات دەچیتە بەهەشت خودا تاكەو (هەزى لە تاكە) لە هەردوو سەحیحەكەدا هاتووە^۱، واتە: لە سەحیحى بوخارى و موسلىم، تیرمیزىش هەر بەم شێوەیە پێوايەتى كردووە بەلام لەدواى (هەزى لە تاكە) ئەمەى بۆ زیادكردووە: ئەو خودایەى كە هیچ پەرستروێك نیه جگە لە خۆى كە بە بەزەیی و بەخشندەو پادشاو پاك و بێگەردو بێعەیب و دلنیاكەرو بەسەر پاكەیشتوو دەستەلاتدارو ناچاركەرو خۆ بەگەورەزان و دروستكەرو بەدیھێنەرى جوانكارو وێنەكێش و لیپوردەو گەردنكەچكەروژۆر بەخشەر و رۆزیدەر و دەورووكە رەو و زاناو لیكەرەو و لە دوودەر و نزمكەرەو و بەرزكەرەو زەبوونكەر و بیسەر و بینەر و فەرمانپەر و دادگەر و وردبین و شارەزاو هیدى و مەزن و لى خوشبوو سوپاسگوزار و بەرزى بە دەستەلات و گەورە و پارێزەر و بژیوگەین و لى پرسەرەو و سیفەت بەرزو بەپێزو چاودێرو وەلام گۆ فراوان و كاریبەجى و خوشوپیستراو پایەبەرزو زیندووكە رەو و ئاگادار و پاست و پەواو كاپى سپێردراو بەتوانا و بەهێزو دۆست و سوپاسكراو ژمێرەر و پەیداكەر و زیندووكەرەو و ژێنەر و مێنەر و زیندوو مشورگیرو هەبوو خاوەن پایەى بەرزو یەك و تاكو تەنیاو جیى مەبەست بەتوانا و خاوەن توانا و پێشخەر و دواخەر و یەكەمین و دوايەمین و ئاشكراو پەنھان و سەرپەرشتیكەر و ژۆر بەرزو چاكەكار و تەوبە وەرگرو تۆلەستین و لى بوردەو میهرەبان و خاوەن مولكو و خاوەن دەستەلات و بەخشندەو دادپەرەو و كۆكەرەو و دەولەمەند و دەولەمەندكەر و بەرگرو زیانگەیین و سودگەیین و پووناكى و پێنمونیکەر و دامێنەر و هەرماو میراتگرو شارەزاكەر و ئارامگرە. پاشان با بزانیئت كە ناوە جوانەکانى خودا تەنیا ئەوەدوئۆ ناو نین، بەلگەشمان ئەو فەر موودەیه كە ئیمامى ئەحمەد پێوايەتى كردووە لە موسنەدەكەیدا لە عەبدوللای كوپى مەسعودەو (پەزای خودای لیبیت) لە پێغەمبەرى خودا (ﷺ) كە فەر مووئى: (هەرگیز هیچ كەسێك تووشى خەفەت و پەژارە نابێت كە بلێت: ئەى خودایە من بەندەى تۆم كوپى كەنیزەكى تۆم، پێشەسەرم بەدەستى تۆوەیەو لە بریاردا هەر بەردەوامى و دادوەرى لە فەرماندا، دادوات لى دەكەم بە هەرناویك كە هی تۆیەو ناوی خۆت لێناوە یان لە كتیبه كەتدا ناردووتە یان فیرى كەسیك كەردووە لە دروستكراوەكانت یان تاییەتمەنت كەردووە

^۱ فتح الباری (۵/۴۱۷/۱۱/۲۱۸)، مسلم (۴/۲۰۶۲).

بۆ خۆت له زانیاری نهێنیدا له لای خۆت، قورئانی گهوره بکهیته به هاری دلم (واته: به قورئانی پیروژ دلم پاراوبکهیت)، وه بیکهیته پووێناکی سینگم و لابردنی په ژاره و ده رکردنی خهفتهم، مهگین خودا خهفته و په ژاره که ی لاده بات و بۆی دهکات به شادی و کامه رانی) و ترا ئه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) خۆمان فیتری نه کهین؟ فهرمووی: (به ئی پیویسته له سه رکه سیك گوئی لی بوو قیتری بییت) ^۱، عه وفی له ئیبنو عه بباسه وه له م ئایه ته دا وتی: ﴿وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ گوی مه ده نه ئه وکه سانه ی ناوه کانی هه ر به ئه نقه ست بۆ ده گوین. ئه مانه به مزوانه له سه رکه وکاره یان سزاده درین. وتی: له گومرایی بی باوه پانه که ده لێن لات یه کیکه له ناوه کانی خودا ^۲ ئیبنو جوره یج له مواجهیده وه له م ئایه ته دا ﴿وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ﴾ ئه لیت: لاتیان له ناوی (الله) وه و عوزاشیان له عه زیزه وه داتاشیوه ^۳ قه تاده ئه لیت: ﴿يُلْحِدُونَ﴾ واته: شه ریکی بۆ داده نین له ناوه کانییدا ^۴ سه رچاوه ی ئیلحاد له وته ی عه ره به کاندایه و سته م و خۆلادانه له مه به ست، له و وتانه (اللحد) واته: گوپیچه له ناو گوپدا، له بهر لادان و لاریبونه وه ی پوه و قبیله له ئاستی چاله که پیی و تراوه (اللحد).

﴿وَمَنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ (۱۸۱)

خودای گهوره ده فه رمووی: ﴿وَمَنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ له وانه دا که ئیمه دروستان کردوون، دهسته یه ک هه ن به ره ولای هه ق پی نیشانده رن به هه قیش دادوه ری ده که ن. واته: له هه ندیک له که لاندایه به کردار و گفتار پوه له هه ق ده که ن و خه لکی بۆ بانگ ده که ن و خوشیان پیی هه لده ستن و دادوه ریشی پی ده که ن، له قسه ی پیشیناندا هاتووه مه به ست به م ئومه ته که له م ئایه ته دا هاتووه ئومه ته ی موحه ممه د (ﷺ). وه له هه ردوو سه حیه که دا هاتووه له مه عاوییه ی کوپی نه بوسنوفیانه وه وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فه رمووی: (به رده وام کۆمه لیک له ئومه ته که م له سه ر هه ق ده مینن و نابهن، نه وه ی یارمه تیان نادات و درایه تیان دهکات زیانیان پی ناگه یه نیت تا قیامه ت هه لده ستیت)، وه له پیوایه تیکی تر دا هاتووه: (تا فه رمانی خودا به (مردنیان) دیت نه وان هه روا ده بن) وه له پیوایه تیکی تر دا هاتووه: (ئه وکه سانه له شامدان) ^۵.

^۱ أحمد (۳۹۱/۱) فه رمووده یه کی باشه (جید).

^۲ الطبری (۲۸۲/۱۳).

^۳ الطبری (۲۸۲/۱۳).

^۴ الطبری (۲۸۲/۱۳).

^۵ فتح الباری (۴۵۱/۱۲۳)، مسلم (۱۵۲۴/۳).

﴿وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾﴾

خودای گه وره ده فەرمویت: ﴿وَالَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾ نه وانهی که نیشانه کانی نیمه یان به درودانا، ورده ورده (بی نه وهی به خویان بزنان) به ره و تیداچوونیان ده به یی. واته: ده رگای پوږی و خوشگوزه رانیان له دنیا لی والاده کریت، تا له خویان بایی ده بن به موی نه و زیانه وه که تییدان، وایان لی دیت خویان به خاوه نده سته لات ده زانن، وهك خودای گه وره له نایه تیکی ترده نه فەرمویت: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿١٨٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٥﴾﴾ جا وه ختیك نه وه موو ناموزگار یانه یان (که کرابوون) له بیرچوو، هه موو ده رگای به خته وه ریمان بو کردنه وه، هه تا که وتنه خوشی و شادی، نه وسا له پړونا کاویك به رتوپه یی خومان خستن و هه موو نا نومید مانه وه. نیتر نه وکه سانه ی پیشه یان هه ر ناهه قی بوو، دوا پر او بوون و سوپاس بو خودای په روه ردگاری گشت جیهان، هه ریویه خودای گه وره لیږده نه فەرمویت: ﴿وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ﴾ ماو په كه موله تیان ده ده یینن چه نکه ته کبیرم بته وه. واته: نه و زیانه ی که تییدان بویان دریژده که یینه وه، بیگومان ته کبیرمان زور توندو به هیزه.

﴿أَوَلَمْ يَنْفَكُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٦﴾﴾

خودای گه وره ده فەرمویت: ﴿أَوَلَمْ يَنْفَكُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جَنَّةٍ﴾ شاخو به بیرياندانه ده هات هاوړیکه یان تووشی شیتبوون نه هاتووه؟ واته: نه وانهی که بپوایان به نیشانه کانی نیمه نیه، بیريانه کردووته وه که موحه ممد (ﷺ) تووشی شیتی نه بووه، به لکو نه و پیغه مبه ری خودایه (ﷺ) به پاستی هاتووه و بانگیشی بوسه ره ق کردووه ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ دیاره نه و له ترسی وه به رهینه ریک زیاترنیه. واته: ناشکرایه بو نه وکه سه ی که خاوه ن دل و هوشه وتی ده گات و بیري لی ده کاته وه. وهك خودای گه وره له نایه تیکی ترده ده فەرمویت: ﴿وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ﴾^۱ هاوړیکه شتان شیت نیه. وه ده فەرمویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظِيكُمْ بَوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِزْفٍ ثُمَّ لَمْ تُنْفَكُوا مَّا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾^۲ بلی: من هه ناموزگار یه کتان

^۱ الانعام (۴۴ - ۴۵).

^۲ التکویر (۲۲).

^۳ سبا (۴۶).

ده که م، له بهر خودا یه که یه که و دووان دووان پاره ستن و پیکه وه بیربکه نه وه، هاوه له که تان هیچ شیتی
 تیدانیه، نه و هر ته نیا دهیه ویت له هاتنی نازاریکی زور به ژان بتانترسی نیت. واته ده فهرمو ویت: من
 هر داوای نه وه تان لی ده که م که به پاستی و پاکی له بهر په زای خودا پاره ستن و ده ارگیری و لاساری
 وازلی بیتن به کومه لو به تان تان، پاشان بیربکه نه وه له وکه سه ی که نه و په یامه ی بۆ هیناون له لایه ن
 خوداوه نایا شیتته یان نا، نه گهر نه وه تان کرد، بۆ تان ده رده که ویت که گومانی تیدانیه
 موحه مده (ﷺ) پیغه مبه ریکی راست و دروستی خودایه. قه تاده ی کوری ده عامه وتی: بۆ یان
 گپراوینه ته وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له سه رسه فا بانگی له قوره یش کردو بنه مالیه ی بنه مالیه
 کردبون (واته: هر بنه مالیه و به ناوی خو یه وه بانگی ده کردن) نه ی بنه مالیه ی فلان و نه ی بنه مالیه ی
 فلان، ده یترا ساندن له به سه ره مات و سزاکانی خودا، یه کی که له وانه وتی: به پاستی نه م هاوه له تان
 شیتبو وه شه و تا نه م به یانیه هاواری کردو وه یان هتا پوژی کردو وه ته وه، یه کی که له وانه وتی: خودای
 گهره نه م نایه ته ی ناردده خواره وه ﴿أَوَلَمْ يَنْفَكُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ﴾

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَكَلا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

خودای گهره ده فهرمو ویت: ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ﴾ ناخو نه وان له دام و ده زگای پیر شکوی ناسمانه کان و زه مین و هرچی
 خودا دروستی کردون پانه ماون له وانه یه به مزوانه مردن یه خه یان بگریت؟ واته: نه وانه ی که برپایان به
 نیشانه گانی نیمه نیه سهیری مولک و ده سه ته لاتی خودایان نه کردو وه له ناسمانه کان و زه مینداو
 نه و شتانه ش که له نیوانیاندا دروستبو وه، هتا بیربکه نه وه و په ندو ناموزگاری لی وهر بگرن و بزائن که
 نه و ده سه ته لاته می که سی که که هاو وینه و هاوشیوه ی نیه و که سی که که عیباده ت و ئاینی پاک و خاوین
 ته نیا شایسته ی نه وه، باوه پی پی بهینن و پیغه مبه ره که شی به پاست بزائن، خوتان به به ندایه تی
 نه وه وه خه ریک بکه ن و واز بیتن له شه ریک بۆ دانان و بته رستی و بترسن له وه ی که ژیانیان به ره و کوتایی
 برپوات و له سه ر نه و خودانه ناسیه له تاو بچن و پوه و جه زره به و سزای به ژانی خودا مل بنین. پاشان
 خودای گهره ده فهرمو ویت: ﴿فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾ ده سا له پاش نه م قورئانه به کام قسه
 برپاده که ن؟ واته: به چ ترسو و هه په شه یه ک دوا ی نه و ترساندن و هه په شه ی موحه مده (ﷺ)
 برپاده که ن که پیی ها تو وه بۆ یان له لایه ن خوداوه؟ وه به چ کتیبیک له کتیبه گانی خودا برپاده که ن
 نه گهر برپا به م قسه یه نه که ن که موحه مده (ﷺ) بۆی هیناون له لایه ن خودای گهره وه. پاشان

دەفەرموویت: ﴿مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَكَلا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ خودا ھەركەسىڭ گومراپكات، ھىچ پى نیشانەرىكى دەست ناكەوئىت، وازيان لى دىنىت با ھە ر لە سەركەشى خۇياندا سەركەردان بن. واتە: ھە ركەسىڭ خودا پى لى بگورپت ھىچ كەسىڭ ناتوانىت پىنمايى بكات، با زۆرىش بە خۇيدا بچىتەو ھىچ سودىكى پى ناگەيەنىت، ﴿وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا﴾ ھەركەسىڭ خودا ويستى سزاي بۇ بېرىتەو، تۆ ناتوانى لە خودا بى نيازى بكەيت و ھىچ كارىكى بۇ پىك بخەيت. وەك لە ئايەتىكى تىرىشدا دەفەرموویت: ﴿قُلِ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۱ بلى: سەيرى ئاسمانەكان و زەمىن بكەن، (بزانن) چى ھەيە، كەچى ئەم ھەموو نیشانە و ترساندە كارناكاتەسەر گپوى بېوانەھىنان.

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجِيبُهَا لَوْفَهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْثَةٌ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^(۱۸۷)

باسى پۆزى قىامەت و نیشانەكانى

خوداى گەورە دەفەرموویت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ﴾ لەبارەى پۆزى قىامەتەو لىت دەپرسن. لە ئايەتىكى تردا دەفەرموویت: ﴿يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ﴾^۲ دەربارەى پۆزى قىامەت خەلكى پرسىيارت لى دەكەن. وتراو ھە سەر قورەيشى ئەم ئايەتە ھاتووەتە خوارەو. وە وتراویشە: لەسەر دەستەيەك لە جوولەكە ھاتووەتە خوارەو پىوايەتى يەكەم گونجاوترە چونكە ئەم ئايەتە لە مەككە ھاتووە و ئەوان پرسىياريان كردبوو لەبارەى قىامەتەو بە دووريان دەزانى پوودات و ھە ر بپواشيان پى نەبوو، وەك خوداى گەورە لە ئايەتىكى تردا دەفەرموویت: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾^۳ دەلین: ئەو بە ئىفەتان كەى دىتەدى، ئەگەر راست دەكەن؟ وە دەفەرموویت: ﴿يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ إِلَّا إِنَّ الَّذِينَ يُمارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾^۴ ئەوانەى باوەرپيان نىە بەو پۆزەى دىت و پەلەى ھاتنى دەكەن، ئەوكە سانەش كە بپوايان

^۱ المائدة (۴۱).^۲ يونس (۱۰۱).^۳ الاحزاب (۶۳).^۴ الملك (۲۵).^۵ الشورى (۱۸).

مىناۋە و لىتى دەترسن، دەشرانن كە ئەۋە راستە، باش بزانن ئەۋانەى كە گومانىيان ھەيە لە پۇژى دۋايسى زۆر لە پى دۋوركە وتونە تەۋە. واتە: تەۋاۋ گومپان. ﴿أَيَّانَ مَرْسَهَا﴾ كەى ۋەدى دىت؟ ەلى كوپى ئەبوتەلحە لە ئىبنو ەبباسە ۋە ئەلئىت: كەى دىت^۱، واتە: كەى پۈودەدات و دۋاين ماۋەى دونيا كەى دىت كە سەرەتاي پۇژى قىامەتە ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ﴾ بلى: زانىنى ھەر تەنيا لەلاى پەرۋەرئىنى منە، خۇى نەبىت كەس ناتوانىت كاتەكەى ئاشكرابكات. خوداى گەرە فەرمانى دا بە پىغەمبەرەكەى (ﷺ) فەرموۋى ئەگەر پەرسىياركرا لەبارەى پۇژى قىامەتە ۋە زانىنەكەى بگىرە ۋە بۇلاى خودا، چونكە ھەر ئەۋ دەتوانىت كاتەكەى ئاشكرابكات، واتە: دىارىكردنى ۋەكەى دەبىت خۇى دەزانىت ھىچ كەسىك جگە لەۋ ئەۋە نازانىت. ھەربۇيە دەفەرموۋىت: ﴿ثَقُلْتَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ زانىنى بۇ ئەۋانەى لە ئاسمانەكان و زەمىندان زۆر گرانە. ەبدۈرەزاق لە موعەممەرەۋە لە قەتادەۋە لەم ئايەتەدا ﴿ثَقُلْتَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ وتى: زانىنى قورسە لەسەر خەلكى ئاسمانەكان و زەمىن بىگومان ئەۋان نايزانن^۲ موعەممەر وتى ھەسەن وتى: كاتىك پۇژى قىوامەت ھات گرانە لەسەر خەلكى ئاسمانەكان و زەمىن. زاتە: گەرە دەبىت لەسەريان.^۳ زەحھاك لە ئىبنو ەبباسەۋە لەم ئارىەتەدا ﴿ثَقُلْتَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ئەلئىت: ھىچ شتىك نىە لەۋ دروستكراۋانە مەگىن توۋشى ئەۋ ژيانەى پۇژى قىامەت دەبىت. ئىبنو جورەبىج ئەلئىت: ﴿ثَقُلْتَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ واتە: كاتىك پۇژى قىامەت ھات ئاسمان لەتۈپەت دەبىت ۋە سىتېرەكان ھەلدەۋەرئىن ۋە لەۋاۋدەچن ۋە خۆر تۈپەل دەكرىت ۋە كىۋەكان لە شوئىنى خۇيان دەخزىنرئىن، ئەۋەى كە خوداى گەرە ئەفەرموۋىت، ئەۋە گرانىەكەيەتى. سېۋددى ئەلئىت: ﴿ثَقُلْتَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ پۇژى قىامەت شاراۋەتەۋە لەۋانەى لە ئاسمانەكان و زەمىندان، ھەستانەكەى نازانرئىت كاتىك ھەلدەسىت فرىشتە زۆر نزىكەكانىشى ۋە پىغەمبەرە پەرۋانەكراۋەكانىشى ئاگادارى ھەلسانەكەى نىن^۴ ﴿لَا تَأْتِيَكُمْ إِلَّا بَغْغَةً﴾ لەناكاۋىكدە ئەۋ پۇژە پۈوتان تىدەكات كە ھىچ ئاگات لە خۇتان نىە. قەتادە ئەلئىت: ﴿لَا تَأْتِيَكُمْ إِلَّا بَغْغَةً﴾ خودا بېرىارى داۋە كە لە پېرىكدە ئەۋ پۇژە دىت بەسەرتاندا. ۋە وتى: بۇيان گىپراۋىنەتەۋە كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەفەرموۋىت: (بىگومان پۇژى

^۱ الطبرى (۲۹۴/۱۲).^۲ عبدالرزاق (۲۴۴/۲).^۳ عبدالرزاق (۲۴۵/۲).^۴ الطبرى (۲۹۵/۱۲).

قيامەت دىت بەسەر ئەو خەلگەدا، پياۋى وا ھەيە خەرىكى چاگردنى خەوزەكەيەتى، ھى واش ھەيە ئازەلۇ ملاتەكەي ئاودەدات، ھى واش ھەيە كەلۈپەلەكەي لەناو بازاردا داناۋەو خەرىكى كىشانەو پىۋانەيە) ^۱، بوخارىش پىۋايەتى كىدوۋە لە ئەبو ھورەيرەۋە كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەفەر موۋىت: (پۇزى قيامەت ھەلئاستى تا خۆر لە خۆرئاۋاۋە ھەلئەيەت، كاتىك ھەلئەت و خەلكى بىنيان ھەموو بىروا دىنن، ئەو كاتە ھىچ كەسىك بىرواكەي سودى پى ناگەيەنەت لە پىشدا بىروادار نەبوۋىت، يان كىردارى چاكى نەكردىت لە بىروا ھىنانەكەيدا، بىگومان كاتىك كە قيامەت دىت دوو پىۋا پۇشاكەكانيان راخستوۋە لەنىۋان خۇياندا فرىاي كىرپىن و فرۇشتىن و كۆكردنەۋەيان ناكەون، ۋە قيامەت دىت پىۋاۋىك كەراۋەتەۋە بەشىرى و شترەكەيەۋە كە دۇشيوۋىەتى لىي ناخواتەۋە، ۋە قيامەت دىت پىۋاۋىك خەرىكى سواخدانى خەوزەكەيەتى ئاۋى پىنادات، ۋە قيامەت دىت پىۋاۋىك تىكەكەي بەرز كىدوۋەتەۋە بۇ ناو دەمى ناخوات) ^۲، عەۋفى لە ئىبنو عەبباسەۋە ئەلەيت لەمەدا كە خوداى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ خَافِيٌّ عَنْهَا﴾ بەشىۋەيەك پرسىارت لىدەكەن ۋەك تۇ دەربارەيان بزانى، وتى: ۋەك ئەۋەي كەلە نىۋان تۇۋ ئەۋاندا دۇستايەتيەك ھەبىت، يان تۇ ھاۋەلىان بىت. ئىبنو عەبباس وتى: كاتىك خەلكى پرسىاريان لە پىغەمبەر كىرد (ﷺ) لە بارەي پۇزى قيامەتەۋە، ۋەك گرۋىەك دەيانپىرسى كەوايان دەزانى موخەمەد (ﷺ) دۇستيانە. خوداى گەرە پىغەمبەرى (ﷺ) ئاگادار كىرد كە زانىنى ھاتنى پۇزى قيامەت تەنيا لەلاي خۇيەتى و تاييەتە بەخۇيەۋە، خوداى گەرە ھىچ كەس لە فرىشتە نزىكەكان و پىغەمبەرانىشى لى ئاگادار نەكردوۋە ^۳ ھەر بۇيە خوداى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بەلام زۆربەي ئەم خەلگە ئەمە نازانن. لەبەر ئەۋە كاتىك كە جوبرەئىل لە ۋىنەي پىۋاۋىكى عەرەبى دەشتەكىدا ھات بۇئەۋەي خەلكى فىرى فەرمانى ئاينەكەيان بكات، لەلاي پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دانىشت، ۋەك دانىشتنى كەسىك كە پرسىار بكات بۇ شارەزا بوون. پرسىارى لەبارەي ئىسلامەۋە لىكرد، پاشان لەبارەي باۋەرەۋە، پاشانىش لەبارەي ئىحسانەۋە لە دوايدا وتى: كەي قيامەت دىت؟ پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پىتى وت: (پرسىارت لىكراۋ لەۋ بارەۋە زاناترنىە لە پرسىار كەن)، واتە: من لەتۇ باشتى لى نازانم، ۋە ھىچ كەسىك لەۋ بارەيەۋە لەكەسى تر زاناترنىە. پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ئەم ئايەتەي خويندەۋە ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾ زانستى

^۱ الطبرى (۲۹۷/۱۳).^۲ فتح البارى (۳۶۰/۱۱).^۳ الطبرى (۲۹۸/۱۳).^۴ لقمان (۲۴).

پۇژى قىامت لاي خودايە. وه له پىوايه تيكي تر دا هاتوو جوبره ئىل (سەلامى خوداي لىبىت) پرسىارى له پىغه مېر (ﷺ) كرد له باره ي نيشانه كانى پۇژى قىامتە وه، ئەمىش نيشانه كانى بۆ باس كرد پاشان فەرمووى: (له باره ي ئەو پىنج نيشانه شه وه كه هېچ كه سىك نايزانىت ته نيا نه بىت)، پاشان ئەم ئايەتى ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾ خویند، له مانە دا هەموو له دواى هەر ولامىكدا پىنى دە فەرموو: راست دەكەيت، له بەر ئەمە هاو له كان سەرسام بون لەم پرسىار كەرە، لىي دە پرسى و بپواشى پىدە كرد، پاشان كاتىك كه پۇششت پىغه مېرى خودا (ﷺ) فەرمووى: (ئەمە جوبره ئىل بو هاته لاتان فىرى ئاينه كه تان بكات)، وه له پىوايه تيكي تر دا هاتوو: (له هېچ وینه يەكدا نه هاتوو مەگىن له و وینه يە دا ناسىومه جگە لەم وینه يە ي)، موسلىمش له سەحىحه كەيدا پىوايه تى كردوو له عانىشه وه (پەزاي خوداي لىبىت) ئەلئىت: عەرەبه كوچە رىه كان كاتىك دە هاتنه لاي پىغه مېرى خودا (ﷺ) پرسىارىان له باره ي پۇژى قىامتە وه لىدە كرد، كه ي قىامت دىت؟ سەيرى لاوترىن كه سىانى دە كرد دە فەرموو: (ئەگەر ئەمە بۆى تا دەگاته ته مەنى پىرى قىامتە تى ئىوه هەل دەستىت) ^۱، مەبەستى پىغه مېر (ﷺ) بە وه مردنيانه كه بەرەو بەرزەخى مالى دوايى دە يانبات. ديسان موسلىم پىوايه تى كردوو له ئەنەسە وه كه پىاويك له پىغه مېرى خودا پرسى (ﷺ) له باره ي قىامتە وه، پىغه مېرى خودا (ﷺ) فەرمووى: (ئەگەر ئەم لاوه بۆى له وانە يە پىر نه بىت تا قىامت هەل دەستىت) ^۲، موسلىم ته نيا خوى میناويه تى. له جابىرى كوپى عەبدوللا وه وتى: گویم له پىغه مېرى خودا بو (ﷺ) پىش ئە وه ي وه فات بكات به مانگىك دەي فەرموو: (پرسىارم لىدە كەن له باره ي پۇژى قىامتە وه، بىگومان زانىنى پۇژى قىامت له لاي خودايە، سویند به خودا دەخۆم هېچ كه سىك نيه له سەر ئەم زەمىنە دا ئەمپۆ هەناسە بدات سەدسال به سەرىدا تىپەرئىت)، موسلىم پىوايه تى كردوو. وه له هەردوو سەحىحه كەدا هاتوو له ئىبنو عومەر وه هەر بەم شىئو يە پىوايه ت كراوه. ئىبنو عومەر ئەلئىت: بىگومان پىغه مېرى خودا (ﷺ) مەبەستى كۆتايى هاتنى ژيانى ئەو كه سانه بووه. ئىمامى ئەحمەد پىوايه تى كردوو له ئىبنو مەسعود وه (پەزاي خوداي لىبىت) له پىغه مېر وه (ﷺ) فەرموويه تى: (ئەو شه وه ي كه شه وپەويم پىكرا گەيشتم به ئىبراهيم و موسا و عيسا (سەلامى خودايان لىبىت) وتووئىزان دە كرد له باره ي پۇژى قىامتە وه، كارە كه يان گەرانده وه بۆ لاي ئىبراهيم (سەلامى خوداي لىبىت) وتى: هېچ زانىارىه كم له باره ي وه نيه، پاشان كارە كه يان برده لاي موسا (سەلامى خوداي لىبىت) ئەمىش وتى: هېچ زانىارىه كم له باره ي وه نيه. پاشان كارە كه يان برده لاي عيسا (سەلامى خوداي لىبىت) عيسا وتى:

^۱ فتح البارى (۱/۱۴۰).^۲ مسلم (۴/۲۲۶۹).^۲ مسلم (۴/۲۲۷۰).

بىگومان ھىچ كەسنىڭ ئاگاى لىي نىيە بىجگە لە خوداى گەرە ئەوھى كە پەرۋەردىگارم بەمنى سىپاردوۋە دەجال دەرگە وتوۋە ئورۇ چلە دارم پىيە، كاتىك كە بىنىمى تۈۋەتەۋە ۋەك چۆن مىسى دەتۈيتەۋە وتى: كاتىك كەمنى بىنى خودا لەناۋى دەبات، تا بەردو دارو درەخت دەلەين: ئەى موسولمان خودانە ناسىك لە ژىر مندایە ۋەرە بىكوزە، خوداى گەرە قىرپان تىدە خات پاشان خەلگى دەگە پىنەۋە بۇ زىدو ۋلاتى خۇيان. وتى: ئالەۋ كاتەدا ياجوج و مەنجوج دەردە چىت ۋە ھەموۋ لایەكەۋە دىن ۋلاتەكەيان داگىر دەكەن، دەچنە ھەرشوئىنىك ۋىرانى دەكەن، بەسەر ھەر ئاۋىكدا بېۋىن دەيخۇنەۋە. وتى: پاشان خەلگى دىنەۋە بۇ لای مىن ۋە سكالايان لە دەست دەكەن، مىنىش دەلەيمەۋە لە خودا كە قىرپان تىبىخات ۋە لەناۋيان بەرىت ھەتا ۋاى لىدەت لە بەر بۆنى پىسىيان زەۋى ئۆقرەى تىدا نامىنىت ۋاتە: ئەۋەندە بۆنىيان پىسە. خوداى گەرە باران دەبارىنىت ۋە لاشەكانيان پادە مالىت ۋە قىرپان دەداتەۋە ناۋ دەبات. ئىمامى ئەحمەد لە يەزىدى كۆپى ھارون وتى: پاشان كىۋەكان ھەلدەتەكەن ۋە ۋەش ۋەك پىست دەكشىت ۋەيان دەبىتەۋە. پاشان گەرەۋەتەۋە بۇ ھەرمۇدەكەى ھەسەم ۋە وتى: كاتىك كە پەرۋەردىگارم ئەۋەى پى سىپاردم، ئەۋەش كاتىك بەۋ شىۋەيە پویدا، بىگومان پۆزى قىامەت ۋەك ژنىكى سك پىر ۋاىە كەس ۋە كارەكەى نازانىت كەى لەشەۋدا يان پۆزدا لەناكاۋ مىندالەكەيان بۇ دەخاتەۋە. ^۱ ئىبنو ماجەش ھەر بەم شىۋەيە پىۋايەتى كىدوۋە ^۲ ئا ئەم پىفەمبەرە گەرە ۋە ۋەبەزو لىپراۋانە ھىچ زانىارىيەكەيان لەبارەى پۆزى قىامەتەۋە نىۋە كاتەكەى نازانن ۋە ھەرمانەكە دەگىرنەۋە بۇلای عىسا پىفەمبەر (سەلامى خوداى لىبىت) ئەۋەش لەبارەى نىشانەكانى پۆزى قىامەتەۋە دۈۋە، چۈنكە ئەۋ لە كۆتايى ئەم ئوممەتەدا دىتە خۈرەۋەۋ بۇ بەجى ھىنانى ھەرمانەكانى پىفەمبەرەى خودا (ﷺ) دەجال دەكوزىت ۋە خوداش بەھۆى بەرەكەتى دوعاى ئەۋەۋە يەنجوج ۋە مىنجوج لەناۋ دەبات، عىسا باسى ئەۋەى كىدوۋە كە خوداى گەرە ئاگادارى كىدوۋە لىي. ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىدوۋە لە حوزەيفەۋە وتى: پىرسىيار لە پىفەمبەرەى خودا (ﷺ) كرا لەبارەى پۆزى قىامەتەۋە، پىفەمبەر (ﷺ) ھەرمۇى: (زانىەكەى لەلای پەرۋەردىگارى گەرە، جگە لەۋ ھىچ كەسنىڭ لەكاتى خۇيدا ئاشكراى ناكات. بەلام نىشانەكانى باس دەكەم بۇتان، ۋەچى دەبىت لە پىش ھاتنىدا لەپىش ھاتنىدا فەيتنەۋە ھەرەج پىدا دەبىت)، ۋەتان: ئەى پىفەمبەرەى خودا (ﷺ) فەيتنەمان زانىۋە، ھەرەج چىە؟ (بە زمانى ھەبەشى) ھەرمۇى: (كۈشتن) ھەرمۇى: (يەكترى نەناسى دەكەۋىتە ناۋ خەلگى، ۋاى لىدەت كەس كەس ناناىت) ^۳، ھىچ كەسنىڭ لە خاۋەنى شەش كىتەبەكە (كىتەبەكانى ھەرمۇدە) بەم شىۋەيە

^۱ أحمد (۳۷۵/۱) ھەرمۇدەيەكى بەھىزنىيە يە بەم سەنەدانە.

^۲ ابن ماجە (۱۳۶۵/۲) ھەرمۇدەيەكى بەھىزنىيە بەم سەنەدانە.

^۳ أحمد (۳۸۵/۵).

پیوایه تیان نه کردوه. تاریقی کوپی شه هاب وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) به رده وام له باره ی پۆژی قیامه ته وه هر نه م قسه ی ده کرد تا نه م نایه ته هاته خواره وه ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا﴾^۱ واته: ده رباره ی پۆژی قیامت لیت ده پرسن که ی وه دی دیت؟ نه سائیش پیوایه تی کردوه^۲ نه م فرموده یه سه نه ده که ی باش و به هیزه. نه م پیغه مبهره نه خوینده واره سه رکرده ی گشت پیغه مبه ران و دوا بین پیغه مبه ره و پیغه مبهری به زهیی و لیبوردن و داستان و نمونه و پیشه نگو و کوکه ره وه یه که که خه لکی له به رییدا کۆده کرینه وه. له فرموده ی سه حیدا هاتوه له نه سو سه هلی کوپی سه عده وه (په زای خودایان لیبت) که پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (من په وانه کراوم له گه ل قیامه تدا نه وها)^۳ واته: پیکه وهین (به په نجه ی شایه تمان و په نجه ی دوا ی شایه تمانی ئا مازه ی ده کرد). له گه ل نه مانه دا هه موو خودا فرمانی پیدا وه که زانینی هاتنی پۆژی قیامت بگپریتته وه بۆلای خودا خوی کاتیک که پرسیری لیکرا له و باره یه وه، وه ک فرمویه تی: ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بلی: ته نها هر خودا بۆخوی دهیزانیت، به لام زۆریه ی نه م خه لکه نه مه نازانن.

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْرَثْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا

مَسْنِيَ السُّوءِ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (۱۸۸)

نه م پیغه مبه ره (ﷺ) هه یب نازانیت و توانای سود و زیانیشی بۆ خودی خوی نیه

خودای گه وره ده فرمویت: ﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ

الْغَيْبِ لَاسْتَكْرَثْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسْنِيَ السُّوءِ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ بلی من خاوه نی

قازانج و زیانی خودی خۆم نیم، جا مه گین خودا مه یلی لی بیت، نه گه ر غه ییم بزانیایه به هره ی زۆرم

ده ست ده که وت و زیانیکم تووش نه ده هات، من هر ته نیا ترسینه رو مژده دهرم بۆ که سانیک برپوا

ده که ن. خودای گه وره فرمان ده کات که کاره کان بگپریتته وه بۆلای خوی و پیغه مبهری خودا

پایه یه نیت که نه و زانیاری به و شتانه نیه که له مه و به دوا پووده دات و هیچ ئاگاداریه کی له و باره یه وه

نیه جگه له وه ی که خودا ئاگاداری کردوه لئی. وه ک خودای گه وره ده فرمویت: ﴿عَلِمُ الْغَيْبِ فَلَا

^۱ الطبری (۲۹۲/۱۳).

^۲ النسائی فی الکبری (۵۰۶/۶) فرموده یه کی به هیزه.

^۳ فتح الباری (۳۵۵/۱۱).

يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا^١ له نه دياران ناگاداره و نه ينى خوى بؤ كه س ناشكرا ناكات. زه حكاك له ئيبنو
 عه بباسه وه نه لئيت: ﴿وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْمَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ﴾ نه گهر غه ييم بزانيايه مالى
 زورم ده ست خوم ده خست، له پيوايه تيكي تر دا وتى: نه گهر شتيكم بكريايه ده مزاني چه نديك قازانچ
 ده كه م و هيچ شتيكم نه ده فروشت قازانچي نه كرايه تييدا ﴿وَمَا مَسْنِي السُّوءُ﴾ تووشى مه زاريش
 نه ده بووم^٢ عه بدوره حماني كورپى زه يدي كورپى نه سله م وتى: ﴿وَمَا مَسْنِي السُّوءُ﴾ له هر شه پيك كه
 تووشم بهاتايه خوم لى وه دور ده گرت پيشى نه وهى پووبدات و خوم لى ده پاراست^٣ پاشان خوداي
 گهره ناگاداري كردوين كه موحه معه د(ﷺ) ته نيا ترسيئنه رو مژده دهره واته: ترسيئنه ره له سزاو
 مژده دهره بؤ خاوه نباوه پان به به هشت وهك له نايه تيكي تر دا نه فرمووييت: ﴿فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ
 بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدَا^٤﴾ نئمه بويه نه م قورئانه مان به زماني ناساني
 خوت ره وانه كرد، تا تو مژده ي پييده ي به وانه ي پاريزگارن دوزمني سهر سه ختى پى بترسيئنى.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَفَشَّهَا حَمَلًا
 خَفِيًّا فَعَرَّتْ بِهِ^٥ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا
 صَالِحًا جَمَلًا لَهُ شُرَكَاءُ فِيمَا آتَاهُمَا فَفَعَلَى اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

هه موو خه لكى نه وهى ئاده من

خوداي مه زن ده فرمووييت: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ هر نه و نيوه ي له يهك كه س
 وهدي ميئاوه. خوداي گهره ناگادارمان ده كاته وه كه هه موو خه لكى له ئاده من (سه لامى خوداي
 ليبييت) وه هر له ئاده م هه واي هاوسه ري وهدي هاتووه، پاشان گشت مه رد م له وانه وه بلاوه ي
 كردووه. وهك خوداي گهره ده فرمووييت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا
 وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ نه ي خه لكينه، هر له نيرو مئيه كه وه نيوه مان وهدي
 ميئاوه و كردوومانن به چه ند كه ليك و چه ند هوزيك مه تا يه كترى بناسن، به پيرزترينقان لاي خودا

^١ الجن (٢٦).

^٢ الدر المنثور (٦٢٢/٣).

^٣ الطبري (٣٠٢/١٣).

^٤ مريم (٩٧).

^٥ الحجرات (١٣).

پاریزگارتره کانتان. وه له م ئایه ته پیروژه دا ده فره مویت: ﴿وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا﴾^۱
 ژنه کشی هر له ماکی نه و پیک هیئا که له سایه یدا به سیته وه. واته: له گه لیدا رابویریت و ئاسوده بییت
 پی. وهك خودا گه وره له ئایه تیکی تر دا ده فره مویت: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا
 لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾^۲ هر له نیشانه کانی نه وه که له خوتان هاوجووتی بو
 وه دی هیئان که پیان به سیته وه و خوشه ویستی و به زهیی خسوته ناوتان. هیچ پیکه وه زیانیکی
 گیانی گه وره ترو به هیتر نیه له پیکه وه زیانی گیانی پیاوو ژن. بویه خودای مه زن که باسی کردوه که
 جادوگر که م جار به فریولی توانیویه تی ژن و میرد له یه کتری بترازینیت پاشان خودای گه وره
 ده فره مویت: ﴿فَلَمَّا تَفَشَّهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا﴾^۳ وه ختیك (ئاده م) له گه ل (دایکه حوا) سه رجیی
 کرد، بارداریوو به باریکی سووک. نه وه سه ره تای سکپی بوو، ژن هه ست به ئیش و ژان ناکات. به لکو
 نه وه نتوکی ئاوه و پاشان بووه خوینیکی به سیاگو پاشانیش بووه پارچه گوشتیک، ﴿فَمَرَّتْ بِهِ﴾^۴
 ماوه یهك پیوه گه را. مواهید نه لیت: به رده وام هه لیگرتبوو^۵ ریوایهت کراوه له هه سه ن و ئیبراهیمی
 نه فه عی و سوددی وه هر به م شیویه^۶ مه یمونی کوپی مه هران له باوکیه وه وتی: شاردبوویه وه.
 نه یووب وتی: پرسیم له هه سه ن له م ده قه د ﴿فَمَرَّتْ بِهِ﴾^۷ واته: نه گه ر تو پیاویکی عه ره ب بوویتایه
 دده ترانی نه وه چیه؟ بیگومان نه وه واته به ده وام پیوه بوو^۸ قه تاده نه لیت: ﴿فَمَرَّتْ بِهِ﴾^۹ واته:
 سکه که ی ئاشکرا بوو (دهرکه وت) ئیبنو جه ریر وتی: واته (ماوه یهك) به ئاوه که وه هه لده ستاو
 داده نیش^{۱۰}، عه و فی له ئیبنو عه بیاسه وه نه لیت: ماوه یهك که پیوه بوو گومانی هه بوو ئاخو دوو گیانه یان
 نا؟ ﴿فَلَمَّا أَثْقَلَتْ﴾^{۱۱} که هه ستی به قورسبوون کرد، واته: هه ستی به قورس بوون کرد به هه لگرتنیه وه^{۱۲}
 سوددی وتی: منداله که گه وره بوو له ناو سکیدا^{۱۳} ﴿دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْنَا صَلَاحًا﴾^{۱۴} هه ردوکیان له

^۱ الروم (۲۱).^۲ الطبری (۳۰۵/۱۳).^۳ الطبری (۳۰۵/۳۰۴/۱۳).^۴ الطبری (۳۰۴/۱۳).^۵ الطبری (۳۰۵/۱۳).^۶ الطبری (۳۰۴/۱۳).^۷ الطبری (۳۰۵/۱۳).^۸ الطبری (۳۰۵/۱۳).

په روه ردگاريان پاراناوه، نه گهر منداليكى چاك و ته واومان پى ببه خشيت، ﴿صَلِّحًا﴾ واته: مروفىكى ته واو. وهك زه حكاك له نيينو عه بباسه وه نه لىت: ترسان له وهى كه ئازه لىك بيت^۱ نه بوبه ختورى و نه بوماليكىش هر وايا توه ترسان له وهى كه مروف نه بيت^۲ حه سنى به سرى نه لىت: نه گهر منداليكىمان پى ببه خشيت^۳ ﴿لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ له سوپسگوزاران ده بين. ﴿فَلَمَّا ءَاتَهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا ءَاتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ كه مندالى چاك و ته ولوى پى به خشين، له وهى كه خودا پى دابون، چهند شريكيان بو پيدا كرد، كه خودا زور به رزتره له وهى كه شريكى بو دابين. نيينو جه رير پيو ايه تى كردوه له حه سنه وه ﴿جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا ءَاتَاهُمَا﴾ نه مه له هه ندىك نه ته وه و ئاينه كانى تر بووه، له لايه ن ئاده مه وه نه بووه^۴ وه هر له حه سنه وه وتى: مه به ست به و ئايه ته نه وهى ئاده مه نه ونه كه شريكيان بؤدانا لىيان له دواى ئاده م (سه لامى خوداى لىبيت) واته: ﴿جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا ءَاتَاهُمَا﴾^۵ له قه تاده وه حه سىن وتى: نه وانه جووله كه و گاوده كان بوون خودا مندالى پى ده به خشيت و ده بوونه گاورو جووله كه^۶ نه م سانه دانه راستن له حه سنه وه (په زاي خوداى لىبيت) كه نه و ئايه تهى به وشيوه يه ته فسير كردوه، نه م ته فسيره له چاكترين شايسته ترين ته فسيره بو نه م ئايه ته، وه بىگومان نه م ئايه ته مه به ست پى ئاده م و هوانيه، به لكو مه به ست پى بته رستانه له نه وه كانى. نه مه وهك ئيستيتراد وايه باسى كه سيكه و مه به ست پى جوړو په گه زه كه يه تى وهك خوداى گه وړه ده فهرمويت: ﴿وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ﴾^۷ نيمه ناسمانى دونيامان به زور چرا پارانده وه. خو دياره مه به ست به چراكان نه ستيره كانه كه ناسمانى پى پاراوه ته وه. نه وه نيه كه پى لى ده درى له جنوكه كان. نمونه ي نه مه له قورئاندا زوره و خودا خوشى باش ده زانيت.

﴿أَيُّشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾ (۱۹۱) وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿۱۹۲﴾ وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سِوَاءَ عَلَيْكُمْ أَدْعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَمِيمُونَ ﴿۱۹۳﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ

^۱ الطبرى (۳۰۶/۱۳).^۲ الطبرى (۳۰۶/۱۳).^۳ الطبرى (۳۰۶/۱۳).^۴ الطبرى (۳۱۴/۱۳).^۵ الطبرى (۳۱۴/۱۳).^۶ الطبرى (۳۱۴/۱۳).^۷ الملك (۵).

اللَّهُ عِبَادُ أَمْثَلُكُمْ فَأَدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنزَلْنَا مِنْ دُونِ
 يَهَا أَمْ لَمْ تَرَ أَنزَلْنَا مِنْ دُونِ يَهَا أَمْ لَمْ تَرَ أَنزَلْنَا مِنْ دُونِ يَهَا أَمْ لَمْ تَرَ أَنزَلْنَا مِنْ دُونِ يَهَا
 كِيدُونَ فَلَا تُنْظِرُونَ ﴿١٩٥﴾ إِنْ وَلِيَ اللَّهُ الْأَلْزَى نَزَلَ الْكِتَابُ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
 لَا يَسْتَجِيبُونَ نَصَرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ
 إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

خودای بتپه‌رستان نه وهدیه‌ینه‌رهو نه یارمه‌تیدمه‌رهو نه خاوه‌نی هیچ شتی‌که

نه‌مه نارپه‌زایی دهربرپینی‌که له‌لایه‌ن خوداوه به‌رامبه‌ر بتپه‌رستان که له‌گه‌ل خودا شتی تریان
 به‌رستوه‌له‌بت و هاوتاو به‌یکه‌ر، که نه‌مانه دروستکراوه و وهدیه‌ینه‌راوه و په‌روه‌رده کراوی خودایه،
 ده‌سته‌لاتی هیچ شتی‌کیان نیه نه زیان و نه خازانج ده‌گه‌یه‌ن و نه یارمه‌تی نه‌وکه‌سانه ده‌ده‌ن که
 ده‌یانپه‌رستن و نه ده‌یانبینن، به‌لکو نه‌وانه بی‌گیانن، ناجولین و نابیستن و نابینن، نه‌وانه‌ی ده‌یانپه‌رستن
 له‌وان چاکترن له بینن و بیستن و نازایه‌تی و بویریدا. هه‌ربویه خودای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿أَشْرِكُونَ

مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلِقُونَ﴾ چون نه‌وانه ده‌که‌ن به‌شهریکی خودا که ناتوانن هیچ شتی‌ک دروست بکه‌ن و
 خویان ده‌بیت دروست بکری‌ن. واته: ئایا هاوه‌لی بۆ داده‌نین له‌گه‌ل نه‌و په‌رستراوانه‌دا که ناتوانن هیچ
 شتی‌ک دروست بکه‌ن و هیچیشیان له‌ده‌ست نایات وه‌ک نه‌م ئایه‌تانه که خودای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿يَتَّبِعُهَا النَّاسُ لَمَّا ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ
 اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا

اللَّهُ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ نه‌ی خه‌لکینه، نمونه‌یه‌ک هینه‌راوه‌ته‌وه گوئی بۆ بگرن، له
 خودا به‌ده‌ر نه‌وانه‌ی هانای پیده‌به‌ن، نه‌گه‌ر هه‌موویان کۆبینه‌وه ناتوانن می‌شی‌ک دروست بکه‌ن، نه‌گه‌ر
 می‌شیش شتی‌کیان لی بفرینی، ناتوانن لی بسی‌ینه‌وه داواکارو داواکراو چه‌ند زه‌بوونن خودایان به‌و
 شیوه‌یه‌ی که پیویسته نه‌ناسیوه، خودا زۆر به‌تواناو به‌ده‌سته‌لاته. خودای گه‌وره ئاگاداری داوه که
 خودا‌کانی نه‌وان هه‌موو کۆبینه‌وه ناتوانن می‌شی‌ک دروست بکه‌ن، تا نه‌گه‌ر می‌شی شتی‌کیان لی بفرینی
 له خواردنیک که باشیش نه‌بیت ناتوانن لی بسی‌ینه‌وه، می‌شی‌ک نه‌وه حالی بیت و نه‌وه سیفه‌تی بیت
 چون ده‌بیت به‌رستری‌ت بۆ نه‌وه‌ی پۆزی بدات و بیت به‌هاناوه، بۆیه خودای گه‌وره ده‌فه‌رموویه‌تی: ﴿لَا

يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلِقُونَ ﴿۱﴾ واتە: ئەوانە خۆيان وەدى ھىتراو دروست كراون وەك خوداى گەرە لەسەر
زمانى ئىبراھىمى خەلىل ئەفەرموویت: ﴿قَالَ اتَّبِعُونِ مَا نُنْحِثُونَ﴾ ^۱ وتى: ئايا ئۆو شتێك دەپەرستن
كەمەر خۆتان دای دەتاشن؟ پاشان خوداى گەرە دەفەرموویت: ﴿وَلَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ
يَنْصُرُونَ﴾ توانايان نىە يارمەتى ئەوان بەدەن و يارىدەى خۆشيا پى نادریت. واتە: ناتوانن يارمەتى
ئەو كەسانە بەدەن كە دەيانپەرستن و تونای بەرگريشيان لە خۆيان نىە ئەگەر كەسێك بەوێت لىيان
بدات و بيانشكىنیت، وەك چۆن ئىبراھىمى خەلىل بتهكانى ھۆزەكەى شكاندو سوكو و پىسواى كردن.
وەك خوداى گەرە لەبارەى ئەفەرموویت: ﴿فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ﴾ ^۲ پەنامەكى بە دەستى راست
مستىكى تى سرەواندن (لى دان) وە لە ئايەتێكى تردا ئەفەرموویت: ﴿فَجَعَلَهُمْ جُودًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ
لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ﴾ ^۳ ھەموو پارچە پارچە كردن، بتهگەرەكەيان نەبیت، بەلكو بىنەوە بۆلای
ئەو. وەك چۆن مەعازى كورى ەمرى كورچەموح و مەعازى كورپى جەبەل (پەزای خودايان لىبیت) دوو
لاوېون كاتێك پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كەيشتە مەدینە موسلمان بوون، لەشەودا دايان بەسەر بتهكانى
بتپەرستەكانداو شكانديان و پارچە پارچە كردو كرديانە سوتەمەنى بۆ بۆوژنەكان تا بىیتە پەندو
ئامۆژگارى بۆ ھۆزەكەيان و بە خۆياندا بچنەوە. ەمرى كورپى جەموح كە سەرۆكى ھۆزەكەى بوو،
بتىكى ھەببوو دەپەرست و بۆنى خۆشى لىدەدا، ھەردووکیان بە شەو چوون و بتهكەيان
بەسەرداخست و پىسيان كرد بەسەريدا، ەمرى كورپى جەموح ھات و سەيرى كرد چى بەسەر بتهكەى
ھاتووە، شۆردى و بۆنى خۆشى لىداو شمشىرێكى لەلاداناو پى وت: بەرگرى لەخۆت بكە. پاشان
دوو كەسەكە دايان بەسەريدا وەك جارى پىشويان لىكردەو، ئەمىش ديسان وەك جارى پىشوو
لىكردەو، تا جارىكى تر دوو كەسەكە لەگەڵ سەگێكى تۆپيودا ئاومليان كردو بەرەو كۆيێك برديان و لە
بىرێكدا لەوێ فرىياندا، كاتێك ەمرى كورپى جەموح ھات و ئەوھى بە چاوى خۆى بىنى بۆى دەرکەوت
ئەوھى ئەوان لەسەرىن ئاينىكى پىوچە. پاشان وتى: سویند بە خودا ئەگەر خودايەكى بەتوانا
بوويتايە ھەردووكتان ئاوەمل نەدەكران. پاشان باوھپى ھىناو بوو موسلمانىكى چاك و لە جەنگى
ئوحودا شەھىدكرا پەزای خودايان لىبیت و بەھەشتى فەردەوس شوینى بىت. پاشان خوداى گەرە
دەفەرموویت: ﴿وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ﴾ ^{۱۱۳} إِنَّ

^۱ الصافات (۹۵).^۲ الصافات (۹۳).^۳ الانبياء (۵۸).

الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَالِكُمْ فَأَدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾
 اللَّهُمَّ أَرْجُلُ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ﴿١٩٥﴾
 نه گەر ئیوهش بانگیان بکهن که بینه سهر پیگهی خودا دواتان ناکه ون، بانگیان بکهن یان دهنگ نه کهن. بۆ ئیوه هر وه کویه که. نه وانه ی که (له باتی خودا) ئیوه هانایان بۆده بهن، کومه له بهنده یه کن وهک خۆتان، دهسا نه گەر ئیوه راست ده کهن، بانگیان بکهن با وه لامتان بده نه وه. ناخو نه وان ده توانن له سهر پی بپۆن یان دهستیان هیه پی بوه شینن یان چاوی دیتنیان هیه، یان گوپی بیستنیان پیوه یه. واته: نه و بتانه هر که سیك بانگیان بکات گوپیان لی نه، بانگ بکرین و بانگ نه کرین وهک یه که، وهک ئیبراهیم وتی: ﴿يَتَابَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا﴾^۱ باوکه تو بۆ شتیکی وا ده په رستی، نه ده بیستی و نه ده بینتی و هیچ به هره یه که به تو نادات. پاشان خودای گه وره بۆیان پوون ده کاته وه که نه وانیش وهک نه وان دروست کراوی خودان، به لکو نه وانی مروڤ له وان چاکترو تیرو ته و او ترین و ده بیستن و ده بینن و ده ستیشی ده وه شینن، به لام نه و بتانه هیچ شتیکیان له ده ست نایه ﴿قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ﴾ بلی: بانگی هاو به شه کانتان بکهن، نه وسا داوی فیل و ته له که م بۆ بنینه وه و چاوترو کانتیک ماوه مه ده م، هر چیتان له ده ست دیت درخی مه کهن. پاشان خودای گه وره ده فه رمو ویت: ﴿إِنَّ وَلِيََّ اللَّهِ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابُ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ﴾^۲ گه وره ی من هر خودایه که نه م کتیبه ی ناردو وه ته خوار، هر خوشی سه ره رشتی چاکان ده کات. واته: ته نیا خودام به سه و نه و یارمه تی ده رو پشت و په نامه، هر نه و گه وره مه له دونیا و له قیامه تداو دوستی به موو چاکانه دوا ی من. نه مهش وهک هوود (سه لامی خودای لی بیئت) کاتیک که هۆزه که ی پییان وت: وهک خودای گه وره ده فه رمو ویت: ﴿إِنْ نَقُولُ إِلَّا أَعْرَبْنَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوْرٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾^۳ من دونه فیکدونی جمیعاً ثم لا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾^۴ ئیمه هر نه وه نده ده لین: په نگه هه ندیک له وانه ی که ده یان په رستین تووشی خراپه یان کردبی، وتی: خودا به شایهت ده گرم، ئیوهش هه روه ها شایهت بن له وهی ئیوه ده پیه رستن به رکه نارم. جگه له خودا هه مووتان فیلم لی بکهن و ماوه م مه دن. من خۆم سپارد به و خودایه که په روه ردگاری منه و په روه ردگاری ئیوهش هر نه وه، هر شتیکی

^۱ مریم (۴۲).^۲ هود (۵۶-۵۴).

دەجولیتەوہ مەگین خودا دەستەلات دارە بەسەریدا و ژیان و بژیوی لەسەر ئەوہ دیارە ڕێگەیی
 پەرەردگارم پاستەڕێتێه وەك ئیبراهیمی خەلیل فەرموویەتی: ﴿أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ﴾ (٧٦) فَإِنَّهُمْ
 عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ (٧٧) الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ^١ خۆتان و باب و باپیرانی پیشووتان، هەموویان
 دوزمنی منن، جگە لە پەرەردگاری هەموو دنیا، ئەوہی منی دروست کردووە هەر ئەویش شارەزام
 دەکات. وەه ئیبراهیمی خەلیل دەلێت بە باوکی و مۆزەکەیی: ﴿إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ﴾ (٧٧)
 وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ^٢ مەگین لەو کەسەیی منی دروست کردووە، کە خۆی ڕێگەم
 نیشان دەدات. کاریکی کرد ئەم وتارەیی لەپاشی خۆی بۆ نەتەوہی هەر بێئیت، بەلکو بگەرێنەوہ.
 پاشان خودای گەرەڵێرەدا دەفەرموویت: ﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَلِيعُونَ نَصْرَكُمْ﴾ (١٣٦)
 وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ (١٣٧) وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا^٣ ئەو کەسانەیی (جگە لەو) (واتە لە خودا)
 ئێوہ مانایان پێدەبەن، نایەن یارمەتیتان بدەن و یاریدەیی خۆشیان پێ نادریت، ئەگەر ئێوہ بەرەو ڕێی
 راست بانگیان بکەن، گویتان لێ ناگرن. وەك. خودای گەرەڵێرە لەئایەتییکی تردا دەفەرموویت: ﴿إِنْ
 تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ﴾^٤ ئەگەر هاواریشیان بۆ ببەن، لەکاتیکیدا ئەوان هیچ نابینن. بۆیە خودا
 مامەلەیان وەك کەسانییکی بێئاوہز لەگەڵدا دەکات، کە لەسەر شیوہی مڕۆڤ کیشرابن، وا دەیانبینی کە
 تەماشادەکەن. خودای گەرەڵێرە پستەکەیی بە زەمیریکی دەربەرپووە کە بۆ کەسیکی ژیر بەکار دەهێنریت.
 ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ (٣٣) وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ
 سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٣٠٠)

فەرماندان بە لیبوردن

خودای گەرەڵێرە دەفەرموویت: ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ چاو بپۆشە و فەرمان
 بەکاری چاک بدە و واز لەو نەزانانە بێنە. عەبدورەحمانی کوپی زەیدی کوپی ئەسڵەم لەم دەقەدا ﴿خُذِ
 الْعَفْوَ﴾ ئەلێت: خودای گەرەڵێرە فەرمانی داوہ بە لیبوردن و چاوپۆشی کردن لەبێپرستان تا دەسال و

^١ الشوری (٧٦-٧٨).

^٢ الزخرف (٢٧-٢٨).

^٣ فاطر (١٤).

پاشان فرمانی داوه به زیری و په قی جولانه وه له گه لیان^۱ زږد کس پړوایه تیان کردوه له
 موجهامیده وه له م ده قه دا ﴿خُذِ الْعَفْوَ﴾ نه لیت: لیبورده یی وەرگره له په وشت و ناکاری خه لکی به یی^۲
 سیخوړی کردن^۳ هیشامی کوړی عوروه له باوکیه وه نه لیت: خودا فرمانی کرد به پیغه مبه ر(ﷺ)
 لیبورده یی ه لبریزیت له په وشتی خه لکی^۴ وه له پړوایه تیکی تردا هاتووه نه لیت: نه وه ی چاوپوښیت
 لیکراوه له په وشتی خه لکی وەر بگره. وه له سه حیخی بوخاریدا هاتووه له هیشامه وه له باوکیه وه، له
 براکه یه وه عه بدوللای کوړی زوبه یرده وه نه لیت: بیگومان ﴿خُذِ الْعَفْوَ﴾ چاوپوښه هاتووه ته خواره وه
 له په وشتی خه لکی.^۵ وه له پړوایه تیکی تردا هاتووه جگه له و له هیشامه وه له باوکیه وه له نیبنو
 عومره وه،^۶ وه له پړوایه تیکی تردا هاتووه هر له هیشامه وه له باوکیه وه له عائیشه وه که
 هردو وکیان هر به و شیوه یان وتووه والله أعلم^۷، نیبنو جه ریرو نیبنو نه بی حاتم پړوایه تیان کردوه
 وتیان: یونس بویگنراوینه وه، سوفیانی کوړی عویه ینه بویگنرانه وه له نومعه یه وه نه لیت: کاتیک خودای
 گه ورده نه م نایه ته ی نارد خواره وه ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِیْنَ﴾ پیغه مبه ری
 خودا(ﷺ) فرمووی: (نه ی جویره نیل نه مه چیه؟) جویره نیل وتی: خودا فرمانت پیده کات که
 بیوری له وانه ی نامه قیان دهریاره ت کردوه، بیه خشیت به وانه ی که به شیان نه دایت، نه وه ی خوی
 دابریوه له تو به سهری بکه ینه وه.^۸ بوخاری له م نایه ته دا ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ
 الْجَاهِلِیْنَ﴾ نه لیت: (العرف) واته: چاکه. پاشان بوخاری پړوایه تی کردوه له نیبنو عه بباسه وه
 (په زای خودای لیبت) که نه لیت: عویه ینه ی کوړی حوسنی کوړی حوزه یفه مات و له لای کوړی
 قه یس برازای دابه زی، حوپ په کیک بوو له وکه سانه ی که عومره له خوی نزیکی خستبووه وه، قورن
 له بهرکان هاوده م و پاوینکاری عومریوون لاوبوون یان به سالچوو. عویه ینه به برازاکه ی وت: نه ی
 برازاکه م تو خاوه نی پیزی له لای نه م نه میره، نیزنم بو وەرگره تا برومه لای، حوپ وتی: نیستا نیزنم بو
 وهرده گرم که بجیته لای. نیبنو عه بباس نه لیت: حوپ داوای نیزنی کرد بو عویه ینه، عومره رپی پیډا،

^۱ الطبری (۳۲۸/۱۳).^۲ الطبری (۳۲۷/۱۳).^۳ الطبری (۳۲۷/۱۳).^۴ فتح الباری (۱۵۵/۸).^۵ فتح الباری (۱۵۶/۸).^۶ فتح الباری (۱۵۶/۸).^۷ الطبری (۱۵۴/۶)، ابن ابی حاتم (۱۶۳۸/۵) فرموده یه کی لاوازه.

کاتیڤ که چوو له لای وتی: نه وه تا نهی کوپی خه تاب سویند به خودا چاک و زۆرت پی نه داوین و به دادپه روهریش فرمان نادهیت له که لماندا، عومهر توو په بوو خه ریک بوو لی بادت، حور پیی وت: نهی که وره ی موسلمانان خودای که وره هه رموویه تی به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ بیگومان نه مه له نه فامه کانه. سویند به خودا کاتیڤ نه م ئایه ته ی بو خوینده وه عومهر لی نه دا، زۆر پابه ندبوو به قورئانی پیروزه وه^۱ ته نیا بوخاری خوی پیوایه تی کردوه. هه ندیک له دانایان مانای نه م ئایه ته یان له دوو دیردا دارشتوو هه که جینیا سیان تیدایه ده لیت:

أمرت أعرض عن الجاهلین

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرِفِ كَمَا

فستحسن من ذوی الجاه لین

ولین فی الکلام لكل الانام

واته: چاپۆشی بکه و فرمانده به چاکه وه که فرمانت پیدراوه واز له وه زانانه بینه، له قسه کردندا نه رم و نیان به له که ل هه موو خه لک، له لایه ن خاوه ن پیزو دهسته لات هه نه رم و نیانی شتیکی زۆر چاکه. هه ندیک له زانایانیش وتویانه: خه لکی دوو که سن که سیکی چاکه، نه وه ی بۆت ده لویت له چاکه کانی وه رگه، زیاد له توانای خوی نه رک مه خه ره سه رشانی ته نگاوی بکات. یان که سیکی خراپه کاره، فرمانی پی بکه به چاکه کردن، نه که ره ره به رده وام بوو له سه ر گومراییه که ی و ملی پی نه داو وازی نه میناو تویش وازی لی بینه. به لکو نه وه ی تو له که لی ده که یت وازی لی بینیت له وکاره خراپه ی. وه که خودای مه زن ده هه رموویت: ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ﴾ (٩٦) وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ (٩٧) وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ^۲ تو وه لامی خراپه به چاکه بده ره وه، نیمه باشت ده زانین نه وان چی ده لین. تو بلی: نه ی په روهر دگام! هانام به تو، له نه دانی شه یتانان. هه ره هاناش ده به مه بهر تو، که نه وان دین به لامه وه. وه ده هه رموویت: ﴿وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ (٩٨) وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ (٩٩) وَإِنَّمَا يَنْزِعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ^۳ چاکه و خراپه وه کویه ک نین، تو هه میشه وه لامی چاکه بده وه، نه وسا که سیک له که ل تو دا دوزمنه، ده بیته دوستی نزیک. نه وکاره ش هه ر تووشی که سانیک ده بیته که بتوانن خوراکرین، هه رکه سیکیش نه وکاره ی تووش بیت، دیاره زۆر به خته وه ره. هه رکاتیڤ له شه یتانه وه تووشی خه یالاتیک بوویت،

^۱ فتح الباری (۱۹۹۷/۲/۱۵۵/۸).

^۲ المؤمنون (۹۸ - ۹۶).

^۳ فصلت (۳۶ - ۳۴).

گورج په نا به خدا ببه که هرځوی بیسری زانایه. وه دیسان له م نایه ته پیروزه شدا خودای گه وره ده فرمویت: ﴿وَمَا يَنْزَعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ هرکاتیک له شیتانه وه تووشی خه یالاتیک بوویت هر په نا به خدا به ره که ځوی بیسرو زانایه. نه م سی نایه ته له (الاعراف) و (المؤمنون) و (السجدة) دا که چواهمیان نیه، له مانه دا خودای گه وره پښمایي کردوه تیاندای که به رخورد له گه ل مړوی سهرپیچیکه ردا به چاکی بکړیت، چونکه نه و چاکه له گه ل کردنه وای لیده کات که وازیښت له و لاساریه به ښی خودا. هر یویه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَإِذَا لَدَىٰ بَيْنِكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ مَوْلَىٰ حَمِيمٌ﴾ نه و کاته که سی که له گه ل تودا دوزمنه، ده بیته دوستی نریک. پاشان خودای گه وره په ناده بات بو پښمایي کردن به ځوی له شیتانه کانی جنوکه، چونکه شیتانی جنوکه هر له چاکه پښگری لئ ناکات، به لکو به ته وای بتکوړیت و له ناوت به ریت، چونکه دوزمنیکی زور ناشکرا بوه بو باوکت له پیشداو دوزمنی خوشته. ښیو جه ریر له ته فسیری نه م نایه ته دا ﴿وَمَا يَنْزَعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ نه لیت: کاتیک تورپیه کت به سهردهات له شیتانه وه وای لیکردی که پښگری لئ بکات له وازیندانو له نه زانی و هلی نایت که بچیت به گزیدا ﴿فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ په نابره به خودا. گوئی لیه تی، گویشی له هله ی نه و نه فامه شه که دهیکات به رامبه رت، په نابگره به خودا له خه یالاتی شیتانو و قسه ی که سانی تریش، چونکه خودا هیچ شتیکی لئ ناشارد ریته وه، ناگاداره و ده توانیت خه یالاتی خراپی شیتانو و شتی تری دروستکراوه کانی خویت لئ دووربخاته وه. له سهره تای نه م ته فسیره دا نه و فرمودانه مان هیئا له باره ی په نابردنه وه به خودا (الاستعاذه) لیره دا پیویست ناکات دووباره ی بکهینه وه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ﴾ (۲۰۱) وَإِخْوَانُهُمْ

يَمْدُونَهُمْ فِي الْغَىٰ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿۲۰۲﴾

رښیازی له خوداترسان له کاتی پادایي و دوود لیدا

خودای گه وره ده فرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ﴾ نه و که سانه ی پاریزگان، هرکاتیک خه یالی خراپیان له شیتانه وه تووش ده بیت، خیرا یادی خودا ده که ن و به رچاویان پوون ده بیت وه. خودای گه وره باسی له خوداترسان ده کات له و به ندانه ی که گوپراه لیان کردوه له و شتانه ی که فرمانی داوه به سهریاند او وازیان هیئاوه له و شتانه ش

که قه ده غه ی کردوه لییان. ﴿إِذَا مَسَّهُمْ طَلِيفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ﴾ کاتیڭ خه یالی خرپیان له شه یتانه وه تووش ده بیټ. هه ندیک تر خویندویانه ته وه به (طائف)، نه م دوو خویندنه وه یه به ناویانگن. هه ندیک وتویانه: یه ک مانایان هه یه. هه ندیک تر وتویانه: جیاوازی له مانا کانیاندا هه یه، هه ندیک مانایان به تورپی کردوه وه هه ندیک تر مانایان به کاتیڭ کردنی شه یتان کردوه به که وتزو په رکهم، هه ندیک به خه فته خواردن به گوناوه هه ندیک به تووشبوونی گوناوه تاوان مانایان لیکداوه ته وه. پاشان خودای گه وره ده فهرموویټ: ﴿تَذَكَّرُوا﴾ واته: یادی تۆله ی خوداو پاداشته چاکه کانی و به لینی و هه په شه کانیان کردوه ته وه و ته و به یان کردوه و په شیمان بوونه ته وه و په نایان به خودا بردوه و زور گه راونه ته وه بۆلای ﴿فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ﴾ به رچاویان پوون بوه ته وه، واته: سه قامگیربوون و به ناگهاتنه وه له وحاله ی که تییدابوون.

برا شه یتانه کانیان یارمه تیان ددهن له گومرا بووندا

خودای گه وره ده فهرموویټ: ﴿وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ﴾ برا (شه یتانه) کانیان یارمه تیان ددهن. واته: برا شه یتانه کانیان له مرؤف. وه ک خودای گه وره له نایه تیڭی تردا ده فهرموویټ: ﴿إِنَّ الْمُبْذَرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ﴾^۱ بیگومان نه وانه ی مال به فیوډه ددهن له برای (شه یتانه) کانیان. واته: له شوینکه وتوانی و گوینگرانی و جیبه جیکه ری فره منی شه یتانه کانیان ﴿فِي يَمُدُّونَهُمْ أَلْفَى﴾ یارمه تیان ددهن له و گه مپراییه دا. واته: شه یتانه کان هاوکاریان ده کهن و کارناسانیان بۆ ده کهن و نه و خراپه یان له به رچاو شیرین ده کهن. ئیبنو کسیر ده لیت: (المد) واته: زیادبوون. واته: کومه کیان ده کهن له و گومپراییه داو، نه و نه فامی و به دخوی و هه له شه ییه یان بۆ زیاترده کهن ﴿ثُمَّ لَا يَقْصِرُونَ﴾ پاشان کوتایی ناهینن (له گومرا کردنیاندا) هه ندیک ده لیت: واته بیگومان شه یتانه کان هاوکاری مرؤف ده کهن که وازنه هینن له و کاره یان و به رده وام بن له سه ری. وه ک عه لی کوپی نه بوتله له له ئیبنو عه بباسه وه له م نایه ته دا ﴿وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي أَلْفَى ثُمَّ لَا يَقْصِرُونَ﴾ نه لیت: نه مرؤف وازده هینیت له وه ی که خه ریکه تی و نه شه یتانه کانیش ده ستیان لی کوتاده کهن و کوتلیان لی ددهن^۲ ﴿لَا يَقْصِرُونَ﴾ کۆل نادهن له وه ی که تییدان و خاونا بنه وه و وازی لی ناهینن. وه ک خودای گه وره له نایه تیڭی تردا

^۱ الاسراء (۲۷).

^۲ الطبری (۳۲۸/۱۳).

دەفەر مووئیت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤْزُهُمْ أَزًّا﴾^۱ ئایا تۆ نازانیست ئیتمە شەیتانەکانمان ناردوووە تەسەر خودانە ناسان ختوکه و هانە هانەیان دەدەن. ئیبنو عەبباس و کەسانی تریش وتویانە: هەراسانیان دەکەن و وازیان لێ ناھێنن تا تووشی گوناھیان دەکەن.^۲

﴿وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا بَصَآئِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾^(۲۰۳)

بێهەرستان داواى نیشانه دەکەن

خودای گەورە دەفەر مووئیت: ﴿وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا بَصَآئِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ کاتێک هیچ نیشانه یەکیان نیشان نادهیت، دەلێن: تۆ بۆ لەخۆتەوه پێکی ناخەیت؟ بلی: من هەر لەوانە پەیرهوی دەکەم کە لەلای پە روەردگارمەوه پێم دەگات، ئەمانە چاوپۆشکەرن لە پەروەردگاری ئێو و پێنیشان دەرو بەزەیین بۆ ئەو کەسانەى بەباوەڕن. عەلى كوپى ئەبوتە لە ئیبنو عەبباسەوه لەم ئایەتەدا ﴿قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا﴾ دەلێت: ئەگەر تۆ خۆت پێک خستایە. جاریکی تریش دەلێت: ئەگەر تۆ خۆت داتبەیتناوە و داتبەزاندایە^۳ ئیبنو جەریر لە عەبدوللای کوری کەسیرەوه لە موچاھیدەوه لەم ئایەتەدا ﴿وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا﴾ دەلێت: ئەگەر تۆ خۆشت بتویستایە، هەندیکیش دەلێن: ئەگەر تۆ خۆت دەر تەبەیتناوە^۴ قەتادە و سوددی و عەبدو پەرەحمانی کوپی زەیدی کوپی ئەسەم و ئیبنو جەریریش هەر وایان وتووە^۵ مانای ئەم دەقەى کە خودای گەورە دەفەر مووئیت: ﴿وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ﴾ واتە: موعجیزە یەکی لە پادە بەدەر وەك لە ئایەتیکی تردا دەفەر مووئیت: ﴿إِنْ شَاءَ نُنْزِلُ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾^۶ ئەگەر ئێمە مەیلمان لێبێت نیشانه یەکیان لە ئاسمانەوه بۆ دەنێرین کە ملیان لە بەری کەچ بکەن. ئەوانە دەلێن بە پیغەمبەری خودا (ﷺ) تۆ بۆچی هەول نادهیت و داواى موعجیزە

^۱ مریم (۸۳).

^۲ الطبری (۲۵۲/۱۳).

^۳ الطبری (۳۴۱/۱۳).

^۴ الطبری (۳۴۱/۱۳).

^۵ الطبری (۳۴۲/۳۴۱/۱۳).

^۶ الشعراء (۴).

له خودا ناکه یت مه تا چاومان پیی بکه ویت بهوای پی بکه ین. خودای گه ورهش ده فره مویت به پیغه مبه ره که ی (وَعَلَىٰ) ﴿قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي﴾ بلی: بیگومان من هر شوینی نه وه ده که وم که له لای په روه ردگار مه وه پیم ده گات. واته: من پیش خودا ناکه م له هیچ شتیکدا. به لکو من شوینی نه وه ده که وم که فرمانم پی ده کات پیی. گتپایه لی نه وه م که بوم ده نیریت و ناگام ده کات لیی. نه که ر نایه تیکی نارد قبولی ده که م نه که ر نه شی نارد من له پیشدا داوای ناکه م مه گین خودا خوی نیزم بدات له سهری. بیگومان خودا له کارزانی زورزانه. پاشان خودا پریان نیشان ده دات بو نه م قورئانه که گه وره ترین موعجیزه یه و ناشکراترین و پاسترین و دیارترین به لگه یه و ده فره مویت: ﴿هَذَا بِصَاحِبِ رَبِّكُم مِّنْ رَّحْمَةٍ وَهَدَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ نه م (قورئانه) به رچا و پوشنی و به لگه یه له په روه ردگاری نیوه وه پی نیشانده رو به زه ییه بو نه و که سانه ی خاوه نباوه پښ.

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

فرماندان به گوینگرتن له قورئان

خودای گه وره ده فره مویت: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ مه رکاتیک قورئان ده خویندریت گوئی لی بگروه بی ده نگ به به لکو به به زه یی بکه ون. کاتیک که خودای گه وره باسی قورئانی کردوه که چا و پوشنکه ره وه و پی نیشانده رو به زه ییه بو خه لکی، فرمانیشی داوه که گوئی لی بگریت له کاتی خویندنیدا وه ک پړزو مه زنی سه یرکردنیک بوئی. نه ک وه ک خودانه ناسانی قوره یش مامه له ی له که لدا بکه ن که ده یانوت وه ک خودای گه وره ده فره مویت: ﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَافِیهِ﴾ گئی بو نه م قورئانه مه گرن قسه ی بیتامی خوتانی تیکه ل بکه ن. نیبنو جوریر وتی نیبنو مه سعود وتی: له پیشدا له نویژدا سلاومان له یه کتری ده کرد که قورئان هاته خواره وه فره موئی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ نیتر سلاوکردنمان وازلیهینا.

﴿وَإِذْ ذُكِّرْتُمْ فِي نَفْسِكُمْ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾

﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

فرماندان به عیبادهت و یادی خودا له به یانیان و نیواراندا

خودای گه وره ده فره مویت: ﴿وَإِذْ ذُكِّرْتُمْ فِي نَفْسِكُمْ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾ مه مو به یانیان و نیواران به پارانه وه و ترسه وه به بی نه وه ی ده نگ

مه لېرېت يادى په روه ردگارت بکه و مهرگيز تو له وانه مه به که بى ناگان. خودای گه وره فه رمان ده کات
 له سهره تاي پوژو کوتاييه که يدا يادى بکړيت و عياده تيشى تيدا بکړيت و وهك ده فه رمويت: ﴿وَسَبِّحْ
 بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ﴾^۱ هر په سهندى و پاکی په روه ردگارى خوت بده له پيش
 گزنگى مه تاوداو له ده مى پوژناو ابون. نه م نايه ته له پيش نه وهى که پينج نويزه که فه رزبکړيت له
 شهوى ئيسرادا هاتووه ته خواره وه. نايه تیکه له مه که هاتووه. وه ليړه دا که ده فه رمويت: ﴿بِالْفُؤَادِ﴾^۲
 واته: سهره اى پوژ. ﴿وَالْأَصَالِ﴾ واته: له کاتى پوژناو ابون. کوى (جمع)ى (أصیل) وهك (الایمان)
 کويه کهى (يمين) به لام له باره ی ﴿تَضَرُّعًا وَخِيفَةً﴾ به پارانه وه و ترسه وه. واته: يادى په روه ردگارت بکه
 له دلى خوتدا به هیواى به زه یى و به ترسیشه وه، به ده مېش به بى دهنگ مه لېرېن. هریویه
 نه فه رمويت: ﴿وَدُّونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ بى نه وهى دهنگ مه لېرېت. سوننه ته يادى خودا به هاوارو
 دهنگى زور به رز نه کړيت، بويه کاتیک که پرسياريان له پیغه مبه رى خودا (ﷺ) کردو وتیان: نایا
 په روه ردگارمان نزیکه وتویژى له که لدا بکه ين يان دورده هاوارى لى بکه ين؟ خودای گه وره نه م نايه ته ی
 ناردده خواره وه: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾^۳ مه رکاتیک
 بهنده کام له باره ی منه وه له تو ده پرسن، من نزیکم، هرکه سیك هانام وه به ریښت، بى وه لام
 نايه یلمه وه. وه له هریوو سه حلیحه که دا هاتووه له نه بومووسای نه شعهریه وه (په زای خودای لیښت)
 وتی: خه لکی له هندیك سه فه ردا دهنگيان مه لده برى له پرانه وه دا پیغه مبه رى خودا (ﷺ) پى وتن:
 (خه لکینه له سه رخوبن، خو ئیوه بانگی که سیك ناکه ن که پولال بیت، ئیوه بانگی که سیك ده که ن
 بیسه رو نزیکه. نزیکتره له هریه کیک له ئیوه وه له ملئ و شتره که ی)^۴، مه به ست به م فه رمووده یه
 هاندانه بۆ زور يادى خودا کردن له هه موو به یانى و ئیواره یه کدا، بۆنه وهى بهنده گانى له پړزى بى ناگان
 نه بیت. هریویه ستایشى نه و فریشتنه کراوه که ته سبیحات ده که ن به شه وو به پوژو وچان ناده ن و
 ماندونابن. خودای گه وره ده فه رمويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ
 يَسْجُدُونَ﴾^۵ نه و که سانه ی لای په روه ردگارتن خو به زلزان نین له په رستنى نه ودا، هه مېشه ستایشى
 ده که ن و ته نها سوجه بۆ نه و ده بن. بويه خودا به وشيويه باسى کردون تا چاویان لى بکړيت له و

^۱ ق (۳۹).^۲ البقرة (۱۸۶).^۳ فتح الباری (۱۵۷/۶)، مسلم (۲۰۷۷/۴).

عیباده ته زور گو پرایه لیاندا، له بهر نه وه یه که سوجه دی بۆ نیمه ش په وایینیوه کاتی که خودا باسی سوجه بردنی نه وانی کردو بۆ خوی. وه که له م فه رموده دا هاتووه: (نایا پیز ناوه ستن وه که فریشته کان له لای په روه ردگاریان، پیزه کانی یه که م ته واوده که ن و به دوا ی یه کداو پالده دهن به یه که وه له پیزدا) ^۱ نه وه یه که مین سوجه یه که دانراوه بۆ خوینه رو گو یگری قورئان که سوجه بیهن، به پای گشت زانایان.

ته فسیری سوره تی (الانفال)

له مه دینه دا هاتووه ته خواروه

سوره تی (الانفال) هفتاوی پینج نایه تو هه زاروشه ش سه دو سی و یه که و ته و پینج هه زارو دو سوه دو نه وه دو چوار پیته.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾

إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾

مانای ده سته وت (الانفال)

خودای که وره ده فه رموویت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ له ده سته وتی جهنگ پرسیا رت لی ده که ن، بلی: ده سته وتی دوژمنان بۆ خوداو بۆ پیغه مبه ره. بوخاری نه لیت ئیبنو عه بباس نه لیت: ﴿الْأَنْفَالُ﴾ واته: ده سته وتی جهنگ، پاشان پړوا یه ت کراوه له سه عیدی کوپی جوبه یره وه وتی: پرسیم له ئیبنو عه بباس له باره ی سوره تی (الانفال) وه؟ وتی: له باره ی جهنگی به دره وه هاتووه ته خواره وه ^۲ نه وه ی له باره ی ئیبنو عه بباس وه باسی کردووه، دیسان عه لی کوپی نه بو ته لحه له ئیبنو عه بباس وه که نه لیت: ﴿الْأَنْفَالُ﴾ واته: ده سته وتی جهنگ، نه م ده سته وتی ته نیا په یوه ندی به پیغه مبه ری خودا وه یه (ﷺ) هیچ که سی که شتی کی له وده سته وتی دا نیه ^۳ موجه یدو عیکره مه و عه تاو زه حاک و قه تاده و عه تای خوراسانی و موقاتی لی کوپی حه یان و عه بدوړه حمانی کوپی زه یدی کوپی نه سه لم و که سانی تریش ده لیتن: واته ده سته وتی جهنگ ^۴ و تراوه: (النفل) نه وشته یه که

^۱ مسلم (۳۲۲/۱).

^۲ فتح الباری (۱۵۶/۸).

^۳ الطبری (۳۷۸/۱۳).

^۴ الطبری (۳۶۲/۳۶۱/۱۳).

پیٹھوا دہ بہ خشیت بہ ہندیک کہ س لہ دہ سکوت و ہاوشیوہی دہ سکوت دواۓ دابہ شکردنی خودی دہ ستکوتہ کہ . وہ و تراوہ : نہ و پیٹج یہ کہ یہ دواۓ چوار بہ شہ کہی تر لہ پیٹج بہ شہ کہ . وہ و تراوہ : سہ رانہ و دہ ستکوتیکہ کہ لہ خودانہ ناسان و ہر گراوہ بہ بی جہنگ . وہ ہر شتیک کہ دہ گمہ نہ و لیان و ہر دہ گریٹ دہ دریٹ بہ موسلمانان لہ ولاخ و ناژہل و بہ ندہ و کہ نیزہ و کہل و پہل .

ہوی ہاتنہ خوارہوی نہم نایہ تہ

نیمامی نہ حمہد پیوایہ تی کردوہ لہ سہ عدی کوپی مالیکہ وہ نہ لیت : وتم نہی پیٹھ مہری خودا (ﷺ) نہ مہو خودا پزگاری کردم لہ بتپہ رستان ، نہم شمشیرہم پی بیہ خشہ ، فرمووی : (نہم شمشیرہ نہ بؤ تویہ و نہ بؤ من داینی) ، وتی : دامنا ، پاشان گہ پامہ وہ وتم : لہ وانہ یہ نہم شمشیرہ بدات بہ کہ سیك وہك من ہقی خوی پی نہ دات (دہستی پی نہ وہ شینیت) وتی : کاتیکم زانی لہ پشتہ وہ پیاویك بانگم دہ کات وتی : وتم لہ وانہ یہ خودا لہ بارہی منہ وہ شتیک ناردیبتہ وہ ؟ فرمووی : تو دواۓ نہ و شمشیرہت لہ من کرد ، نہ و شمشیرہ ہی من نہ بوو ، بیگومان نہ وہ (خودا) بہ خشی بہ من ، نہ وہ بؤ تو . وتی : خودای گہ و رہ نہم نایہ تہی ناردہ خوارہ وہ ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾^۱ نہ بوداود و تیرمیزی و نہ سائی پیوایہ تیان کردوہ ، تیرمیزی نہ لیت : فرموودہ یہ کی چاک و راستہ^۲ .

ہویہ کی تر لہ ہاتنہ خوارہوی نہم نایہ تہ

نیمامی نہ حمہد پیوایہ تی کردوہ لہ نہ بوئوسامہ وہ : پرسیارم لہ عوبادہ کرد لہ بارہی دہ ستکوتہ وہ (الانفال) ؟ وتی : لہ سہر نیمہ ہاوہ لانی بہ در ہاتہ خوارہ وہ ، کاتیك ناکوکی کہ وتہ نیوانمان لہ بارہی دہ ستکوتہ وہ ، پھوشت و بہ ردخودمان خراب بوو لہ سہری ، خودا لہ نیمہی سہ ندہ وہ دای بہ پیٹھ مہری خودا (ﷺ) و پیٹھ مہریش (ﷺ) دابہ شی کرد لہ نیوان موسلماناندا بہ یہ کسان^۳ . دیسان نیمامی نہ حمہد پیوایہ تی کردوہ لہ نہ بوئومامہ وہ لہ عوبادہی کوپی سامیتہ وہ نہ لیت : لہ کہل پیٹھ مہری خودا (ﷺ) چوینہ دہرہ وہ و نامادہی پوڑی بہ در بووم ، خہلکی بہ یہ کہ گیشتن ، واتہ : شہر لہ نیوان موسلمانان و خودانہ ناسان دہستی پیکرد ، خودای گہ و رہ دوژمنی شکاند ، دہستہ یہ کہ کہ وتنہ سہریان و پاویان دہ نان و دہیانکوشتن و دہستہ یہ کہ پوی کردہ لہ شکرہ کہ و شتیان کو کردہ وہ ، کو مہ لیکیش دہوری پیٹھ مہریان (ﷺ) دابوو ، نہ وہ کو لہ لایہن دوژمنہ کانہ وہ تووشی مہ ترسیہ کہ بیٹ . تا شہ و داہات و خہلکہ کہ گہ رانہ وہ لای یہ کتری ، نہ وانہی کہ تالانیہ کہیان کو کرد بووہ وتیان : نیمہ دہ سستان بہ سہرداگرتوہ و بہ شی ہیچ کہ سیکی تیدانیہ . نہ وانہی کہ

^۱ احمد (۱۷۸/۱) فرموودہ کی سہ حیجہ .

^۲ ابوداود (۱۷۷/۳) فرموودہ کی سہ حیجہ .

^۳ احمد (۳۲۲/۵) سہ ندہ کانی خراب نیہ .

دەرچوویون به دوی دوزمندا وتیان: ئیوه له ئیمه شایسته ترنیت به وه، ئیمه دوزمنمان لی دورخستنه وه و پاوماننان و شکاندمان، نه وانهش که دهوری پیغه مبهری خودایان دابوو (ﷺ) وتیان: ئیوه له ئیمه شایسته ترنیت، ئیمه دهوری پیغه مبهرمان دابوو (ﷺ) ترساین له وهی که پیغه مبهر (ﷺ) توشی مه ترسیه ک ببیت له لایه ن دوزمنه وه، سه رقان بووین پییه وه. ئه م نایه ته هاته خواره وه ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾، پیغه مبهری خودا (ﷺ) دهستکه وته کی دابه شکرد له نیوان مسلماناندا. کاتیک پیغه مبهر (ﷺ) له سه ر زه مینی دوزمندا په لاماری بدایه دهستکه وتی چواریه ک بوو کاتیک که ده هاته وه هه موو خه لکی ده که پایه وه دهستکه وتی سی یه ک بوو، تالانی پی ناخوش بوو^۱ وه ده یفرموو: با خاوه نباوه پانی به میز بیگی پنه وه بو لاوازه کانیان. تیرمیزی و ئیبنوما جهش به م شیوه یه ریوایه تیان کردوه، تیرمیزی نه لیت: ئه م فرموده یه، فرموده یه کی باشه^۲، پاشان خودای که وره ده فرموویت: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾ که وایه له خودا بترسن و په یوه ندی نیوان خوتان چاک بکه ن. واته: له خودا بترسن و خوتان بیارین له کا ره کانتاندا و په یوه ندی نیوان خوتان چاک بکه ن و ناهه قی و دزایه تی و ده مه قالی له که ل یه کتری مه که ن. نه وهی خودا پی داون له پیی راست و زانیاری زور چاکتره له وهی که دزایه تی یه کتری ده که ن له سه ری ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ گویرایه لی خودا و پیغه مبه ره کی بن نه که ر ئیوه بروادارن. واته: له وهی که دابه شی ده کات له نیوانتاندا، به وشییوه یه کی که خودا ویستویه تی، بیگومان پیغه مبهر (ﷺ) به وشییوه یه کی که خودا فرمانی پیداو دابه شی ده کات به دادگه ری و پیک و راست. ئیبنو عه بباس نه لیت: ئه م ته نگه لچنینیکه له لایه ن خودا و پیغه مبه ره وه (ﷺ) له سه ر خاوه ن باوه پان که بترسن و په یوه ندی نیوان خویان چاک بکه ن^۳، موجهیدش هه ر وای وتوه^۴ سوددی نه لیت: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾ واته: قسه به یه کتری مه لین^۵ لیره دا فرموده یه ک باس ده که یه ن که نه بویه علا نه حمه دی کوپی عه لی کوپی نه بو موسه نای موسلی هیناویتی له موسنه ده که یدا که ریوایه تی کردوه له نه نه سه وه (په زای خودای لیبت) وتی: کاتیک که پیغه مبهری خودا (ﷺ) دانیشتبوو که

^۱ احمد (۳۲۳/۵) فرمودیه کی حه سه نه.

^۲ تحفة الاحوذی (۴۶۸/۸)، ابن ماجه (۹۵۱/۲) فرمودیه کی حه سه نه.

^۳ الطبری (۳۸۴/۱۳).

^۴ الطبری (۳۸۴/۱۳).

^۵ الطبری (۳۸۴/۱۳).

سەيرمان كىرد پىدە كەنىت ھەتتا دىدانسى پىرۋىزى دەر كەوت. عومەر وتى: چى پىنى كەناندى ئەي پىغەمبەرى خۇدا (ﷺ) دايك و بابم بە قورىانت بىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (دو پىا و لە ئومەتە كەم لە بەردەستى پەرۋەردىگارى گەرە و پاك و بىغەبىدا بە چۆكدا ھاتن، يەككىيان وتى: ئەي پەرۋەردىگار! ئەم ناھەقىم لەم براىە بۆ وەرگەرە، خۇداى گەرە فەرموۋى: ئەو ناھەقىەى براكەت بەرەرە وە كە لىت كىردو، وتى: ئەي پەرۋەردىگار! ھىچ شتىك لە چاكە كانم نە ماو تەو، وتى: پەرۋەردىگار با لە باتى من لە تاوانە كانم ھەلگىت)، وتى: چاۋە كانى پىغەمبەر (ﷺ) ئاۋى پىدا ھاتە خوار بە گىيان و پاشان فەرموۋى: (بىگومان ئەو لە پۆژىكى زۆر گەرەدايە، پۆژىكە خەلكى پىۋىستى بەو ھە كەسىك لە باتى ئەوان ھەندىك لە تاوانە كانى بگىتە ئەستۇ خۇى. خۇداى گەرە دە فەرموۋىت بەو داۋاكارە: چاۋت بەرزىكەرەو ھە سەيرى ئەو باخانە بكە، سەرى بەرزەكاتەو ھە دەلىت: ئەي پەرۋەردىگار چەند شارىك دە بىنم لە زىو چەند كۆشكىك لە زىر كە پازاۋەتەو بە مروارى، ئەمە بۆ چ پىغەمبەرىكە؟ ئەمە بۆ چ پاستگۈيەكە؟ ئەمە بۆ چ شەھىدىكە؟ خۇداى گەرە دە فەرموۋىت: ئەمە بۆ ئەو كەسەيە نرەكەى بدات. وتى: ئەي پەرۋەردىگار كى ئەو ھەدەست دىنىت؟ فەرموۋى: تۆ دەتوانىت ھەدەستى بىنىت. وتى: چۆن ئەي پەرۋەردىگار؟ فەرموۋى: خۇش بىت لە براكەت. وتى: ئەي پەرۋەردىگار! ئەو من لىي خۇش بووم، خۇداى گەرە فەرموۋى: دەستى براكەت بگەرە و بىخەرە (بە ھەشت)، پاشان پىغەمبەرى خۇدا (ﷺ) فەرموۋى: (لە خۇدا بىرسن و نىۋان خۇتان چاك بكن، بىگومان خۇداى گەرە ئاشتەوايى دەخاتە نىۋان خاۋەنباۋەپان لە پۆژى قىامەتدا).

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ ۱ ﴿ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴾ ۲ ﴿ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴾ ۴

نیشانە كانى برۋادارە پاستگۈيە كان

خۇداى گەرە دە فەرموۋىت: ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ خاۋەن برۋا ئەو كەسانەن ھەر كە ناۋى خۇدا برا دلىان ترسى لى دە نىشىت و كە نىشانە كانى ئەويان بۆ دە خويىن برۋايان بە ھىز دە بىت و بە تەواۋى خۇيان بە پەرۋەردىگارىان دە سپىرن. ەلى كوپى ئەبو تەلەھ لە ئىبنو ەبباس ھە لەم ئايەتەدا ئەلەين: ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ ﴾ وتى: دوپرو ھە كان ھىچ شتىك لە يادى خۇدا ناچىتە دلىان لە كاتى بە جى ھىنانى فەرزە كاندا، ھە برۋايان بە ھىچ نىشانە يەكى خۇدا نى ھە خۇيانى پى ناسپىرن و

کاتیکیش دیارنه بن نویژ ناکه ن و زه کاتیش له ماله کانیا ن ده رناکه ن. خودای گه وره باسی کردوون و
 فه رموویه تی نه وانه بروادارنن. پاشان وه سفی خاوه نباوه پانی کردووه و نه فه رموویت: ﴿إِنَّمَا
 الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ فره کانیا ن به جی هیناوه ﴿وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ
 زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ ده فه رموویت بروایان زیاتر ده بیت ﴿وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ به ته وای خوین به خودا
 ده سپین و هیوایان به که سی تر نیه^۱. موجهید نه لیت: ﴿وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ دلایان داده چله کیت و ده ترسن^۲
 سوددی و که سانی تریش هروایان وتووه، نه مه نیشانه ی برواداری راسته نه و برواداره ی که کاتیک
 یادی خودای کرد ترس له دلی ده نیشیت. ^۳ واته: له خودا ده ترسیت فره مانه کانی به جی دینیت و دور
 ده که ویته وه له قه ده غه کراوه کانی. وه ک خودای گه وره له نایه تیکی تردا ده فه رموویت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا
 فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرَ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ
 يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾^۴ نه و که سانه ی کاتیک کاری خراب ده که ن، یان نامه قی له خو
 ده که ن خودا له بیر نابهنه وه و له به ری ده پارینه وه له خه تا کانیا ن ببوریت، بیجگه له خوداش کی گونا مان
 ده بوریت؟ جا نه وانه له هر کاریک که زانیویانه مه له یه، پی داگرنن، وه ک نه م نایه ته که ده فه رموویت:
 ﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ (۴۰) فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ﴾^۵ به لام که سیک له گه وره یی
 په روه ردگاری خوی ترساوه و له تاره زووی دلی خوی وازی هیناوه، دیاره به هه شت شوینی نه وه. هر
 بویه سوفیانی سه وری وتی: بیستم له سوددی له م نایه ته دا ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ
 قُلُوبُهُمْ﴾ ده یوت: نه وه پیاویکه ده یه ویت نامه قیه ک بکات، یان گه ره کیه گونا هیک بکات، پیی
 ده وتریت: له خودا بترسه، دلی راده چله کیت و ده ترسیت.

کاتیک نایه ته کانی خورن خوینرا بر وای زیاد ده کات و به هیز ده بیت

خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ که نیشانه کانی نه ویا ن بو
 ده خوینریت، بر وایان به هیزتر ده بیت، وه ک نه م نایه ته ش که خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَإِذَا مَا

^۱ الطبری (۳۸۶/۱۳).

^۲ الطبری (۳۸۶/۱۳).

^۳ الطبری (۳۸۶/۱۳).

^۴ ال عمران (۱۳۵).

^۵ النازعات (۴۰-۴۱).

أَنْزَلَتْ سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ

يَسْتَبْشِرُونَ^۱ کاتیک سوږه تیک دیته خوار، هی وایان له ناو دایه، ده لیت: کیتان بږوای پیټه و تر بووه؟ جا نه وانه ی بږوایان به خودا هیټاوه باوه پریان به هیترتر ده بیټ و خوشحال ده بن. بوخاری و که سانی تریش له پیشه وایان نه م نایه ته و وینه ی نه م نایه ته ده که نه به لکه له سر به هیزبون و زیاده بونی باوه پو جیاوازی له دله کاندای. نه مهش ږاو بږوچونی زورینه ی نه م نوممه ته یه، به لکو زوریک له پیشه وایانی نه م نوممه ته ده لیتن کوی زانایانی نه م نوممه ته ی له سره، وه ک شافیعی و نه حمه دی کوپی حه نبه لو نه بو عوبه یده، وه ک له سره تای شهرهی بوخاریدا نه و ه مان به باشی پوون کردووه ته وه. سوپاس و ستایش هر بږ خودای که وړه.

باسی خو سپاردن به خودای که وړه

﴿وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ خویان به په ووه ردگاریان ده سپیرن. واته: به ته مای که س نین بیجکه له خودا، ته نیا مه به ستیان خودایه و هانا نابنه بهر که س بیجکه له و، داوای پیویستی هکانیان هر له و ده که ن، دلایان به و خوشه و ده زانن مه یلی له هر شتیک بویت بووه، مه یلیشی له هر شتیک نه بویت نه بووه، هر خودا خوی ده سته لاتداره له مولکه کانیان و شهریکی نیه، که س ده سستی و هرناداته فرمانی و لیپرسینه وه ی خیرایه، هر بږیه سه عیدی کوپی جوبه یرنه لیت: خو به خودا سپاردن کوی بږوایه.

باسی کاره کانی خاوه نیا و هړان

خودای که وړه ده فرمانوویت: ﴿الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ نه وانه ن که نویژ ده که ن و له و بږیویه ی به شمان داون ده به خشن. خودای که وړه ناماژه به وه ده کات له سر ناکاره کانیان دوا ی نه وه ی که باسی بیرو باوه پی کردوون. نه م کردارانهش هه موو جوړه چاله کان ده گریته وه، له وانه به جیهینانی نویژه کانی خودای که وړه یه، قه تاده وتی: به جیهینانی نویژ، واته: پاریزگاری کردن له کاته کانی و ده سنویژو کړنوش و سوجه کانی^۲ موقاتیلی کوپی حه یان نه لیت: جیه جیکردنی نویژ، واته: پاریزگاری له کاته کانی و ده سنویژه لگرتنی پاک و ته و او پکوع و سوجه ی پیک و پیک و خویندنی قورشان تییداو شایه تومان و سه لاواتدان له سر پیغه مبه ر^۳ نه مه به جیهینانی نویژه. مال^۴ به خشین له و بږیویه ی خودا پیی به خشیون. زه کات دان گشت هه قه کانی تری خه لکی ده گریته وه له فرمانو

^۱ التوبة (۱۲۴).

^۲ ابن أبي حاتم (۳۷/۱).

^۳ ابن أبي حاتم (۳۷/۱).

سوننه تہ کان، چونکہ مہ موو خہ لک خودا بڑیویدہ ریانہ، خوشہ ویسترینیان لہ لای خودا بہ سودترینیانہ بڑ بہ ندہ کانہی.

باسی راستی باوہر

خودای گہ و ردہ دہ فہ رموویت: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا﴾ تہ وانہ بروادارانہی راستہ قینہن. واتہ: تہ وانہی کہ ملدہ ستن بہ م رہ وشتانہ خاوہ نباوہری راست و تہ واون.

بہ رویووی باوہری تہ و او

خودای گہ و ردہ دہ فہ رموویت: ﴿لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ لہ لای پہ روہ ردگاریان پلہ و پایہی چاکیان مہ یہ. واتہ: شوین و جیگہ و پلہ و پایہی پہ سہندیان دہ بیٹ لہ و باخانہ دا. وہ لہ تہ یہ تیکی تردا دہ فہ رموویت: ﴿لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾^۱ (چاکہ کاران خراپہ کاران) بڑ مہ موویان خودا چہ ند پلہی داناوہ، خودا خوی چاودیرہ بہ وہی کہ دہ یکہن. ﴿وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ لی خوشبوون و بڑیوی پہ سہندیان مہ یہ. واتہ: لہ تاوانہ کانیان دہ بوریت و پڑیشیان لی دہ گریٹ لہ سہر چاکہ کان. وہ لہ مہ ردو سہ حیجہ کدا ماتووہ کہ پیغہ مہری خودا (ﷺ) تہ فہ رموویت: (بیگومان خہ لکی (علین) تہ وانہی لہ خواری تہ وانہ و ہن دہ یانبینن و ہک چوں نیوہ تہ و تہ ستیرہ یہ دہ بینن کہ بہرہ و ناوابوون دہ چیت لہ ناسوی ناسماندا)، وتیان: تہی پیغہ مہری خودا (ﷺ) تہ وہ پلہ و پایہی پیغہ مہرانہ جگہ لہ وان کہ س پیی ناگات. فہ رمووی: (بہ لی سویند بہ وکہ سہی کہ گیانی منی بہ دہ سستہ پیوانیکن باوہریان بہ خودا میناوہ و پیغہ مہرانیان بہ راست زانیوہ)^۲ پییان دہ گہن. وہ لہ فہ رموودہ یہ کی تردا کہ نیمامی تہ حمہ دو زانایانی تری فہ رموودہ پیوایہ تیان کردووہ لہ تہ بوہ تیہ وہ لہ نیبنو تہ بی سہ عیدہ وہ تہ لیت: پیغہ مہری خودا (ﷺ) فہ رموویہ تی: (بیگومان خہ لکی بہ مہ شت خہ لکی پلہ و پایہ بہ رزہ کان دہ بینن، وہک چوں نیوہ تہ ستیرہ دہ بینن بہرہ و ناوابوون دہ چیت لہ ناسوی ناسماندا، وہ تہ بوہ کرو عومہ ریش لہ وکہ سانہن، تہ و چاکہ یان بہرکہ و تووہ)^۳.

﴿كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَاظِمُونَ ۝٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بَيَّنَّ كَانَمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۝٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ

^۱ ال عمران (۱۶۳).

^۲ فتح الباری (۳۶۸/۶)، مسلم (۲۱۷۷/۴).

^۳ أحمد (۶۱/۳)، أبوداود (۲۸۷/۴)، تحفة الاحوذی (۱۴۲/۸)، ابن ماجہ (۳۷/۱) فہ رموودہ یہ کی لاوازہ.

أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحَقِّقَ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾

لِيُحَقِّقَ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

شونیکه وتنی پیغه مبهرا (ﷺ) مایه ی چاکه یه بو با وهر داران

خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَرِهُونَ

﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بَيَّنَّ كَانَمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى

الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحَقِّقَ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ

وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحَقِّقَ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾ — روهك ن— وهی

په روهردگارت (به راستی) توی له مالی خۆت هینایه دهر هندیکیشله باوه پرداران نارازی بوون، له پاش

راستی پوونبوونه وهش، نه وان کیشته له گهل ده کهن، وهك به ناشکرا ببینن که به ره و مردنیان راپیچ

ده که ی، نه وس خودا به لینی پیدان که یه کیک له و دوو کومه له بو ئیوه یه، ئیوه هه ر ناره زووتان بوو

دهسته بی دهسته لات که بو ئیوه بیته. خوداش ده یه ویت و ته کانی خوی به راست ده ریجیت و

خودانه ناسان بنه بر بکات. تا راستی سه قامگیر بکات و پووچ و چرووک له ناو به ریت، هه رچه نده

تاوانباره کان هزی لی ناکن. ته به ری وتی: زانایانی ته فسیر رایان جیاوازی له هوکاری هینانی نه م کافه

(الكاف) له م ده قه دا که خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ﴾ هه ندیکیان ده لین: وهك

لیچونیک له نیوان نه م دوو پوداوه دا هاتوو بو پیکهستنی خاوه نباوه پان، تا له خودای خویان بترسن و

ناکوکی له نیوان خویاندا نه هیلن و گوپرایه لی خودا و پیغه مبه ره که ی بن (ﷺ) نه مه مانای نه ومیه که

خوای گه وره ده فهرمویت: وهك نه وکاته ی ئیوه که ناکوک بوون له ناو خۆتاندا له سه ر ده سته ویت و

هه رکه سه بوخوی کو ده کرده وه، خودا له دهستی ئیوه ی سه نده وه دای به پیغه مبه ری (ﷺ) نه ویش

به دادو یه کسانی دابه شی کرد، ئا نه وه له به رزه وه ندی ته وای ئیوه بوو، هه ر به و شیوه یه ش کاتیك که

حه زتان له ده رچوون و پوو به پوو دوزمنی چه کدار نه ده کرد (نه وانه ده رچوون و پویشتن بو یارمه تی

دانی ئاینه که یان و وه ده ست هینانی کاروانه بازرگانیه که ی قوپه ییش)، نه وهش سه ره نجامی نه و حه ز

نه کردنه تان بوو له و شه ره، به لام خودا بریاری داو به و هویه وه خودا ئیوه و نه وانی پوو به پوو کرده وه

به بی نه وه ی کات دیاری بکریته، هه تا بیته هو ی شاره زایی و پینمایی و یارمه تی و سه رکه ویتن بو تان.

وهك خودای گه وره له ئایه تیکی تردا ده فهرمویت: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كَرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ

تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١﴾

غه زاتان له سهر نوسراوه، ههر چه نده خوشستان لئی نایه، له وانه یه هه ز له شتیك نه كهن به لام (نهو شته) به خیر بگه پیت بۆتان له وانه شه ناوات بۆ شتیك بخوازن كه ناكامه كهی باش نه بیټ، خودا (خوی)

ده زانیټ و نیوه سهری لی ده رناكهن ﴿وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكُرْهُونَ﴾ سوددی نه لیټ: هه ندیک له

باوه پرداران هه زیان نه ده كړد پوو به پووی بټه رستان بینه وه ﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بَيَّنَّ﴾ له پاش

پاستی پوون بوونه وهش نه وان کیشت له گه ل ده كهن. هه ندیک له زانایانی ته فسیر ده لیټ: له باره ی

ده سته و ته وه پرسیارټ لی ده كهن و مشتومړټ له گه لدا ده كهن. وهك چۆن له پوڅی به دردا كړدیان

له گه لټدا. وتیان: تو دهرټ كړدوین بۆ كاروانه كه، كه چی فیږی جهنگت نه كړدوین تا خوټمانی بۆ ناماده

بكه یڼ؟ ﴿وَيُرِيدُ اللَّهُ أَن يُحَقِّقَ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ﴾ خودا ده یه ویټ ووته كانی خوی به پاست ده ربجیټ. واته:

خودا ده یه ویټ نیوه و نهو كۆمه له ی كه ده سته لاتدارو شه پ كهن پوو به پوو بگاته وه بۆ نه وه ی زال بنو

سهركه ون به سهریاند، ناینه كه ی دهركه ویټ و ووته ی نیسلام به رز بیټه وه و سهركه و توو بیټ به سهر

ناینه كانی تردا. خودا خوی ناكامی شته كان باشتر ده زانیټ و چاكتر كاره كانتان بۆ پیک دینیټ.

هه رچه نده به نده كان پیچه وانه ی نه و هیان هه ز لیټه كه دیته پښیان، خوی گه وړه ده فهرموویټ: ﴿كُتِبَ

عَلَيْكُمْ الْقِتَالُ وَهُوَ كَرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ

لَّكُمْ﴾ ^۱ موحه ممدی كوپی نیسحاق له نیبنو عه بیاسه وه نه لیټ: كاتیك پیغه مبه ری خودا (ﷺ) بیستی

كه نه بو سوفیان له شامه وه دیت موسولمانانی بۆ ناماده كړدو فهرمووی نه وه كاروانه كه ی قوپه یشه

كه مال و سامانی نه وانیشی تیډایه، پوځن بوی به لكو نه مه خودایه بكه ویټه ده سستی نیوه، خه لکی خویان

ناماده كړد، هه ندیكیان پښیان باش بوو هه ندیكیشیان به لایانه وه گران بوو، چونكه وایان نه دازانی كه

پیغه مبه ری خودا (ﷺ) تووشی شه پ ده بیټ. كاتیك نه بو سوفیان نزیکی حیجاز بووه وه هه ولی ده دا

دهنگو باس كۆبكاته وه، بگه یشته یه به هر پښواریک پرسیاری لیډه كړد، له ترسی نه وه ی نه كا خه لکی

تووشی شتیکی بكه ن، هه تا هه والیکی چاکی ده سته كوت له هه ندیک پښواره وه كه موحه ممد (ﷺ)

هاوه له كانی ناماده كړدووه بۆ خوی و كاروانه كه ی. بویه هه ولی خوټپاراستنی داو زه مزه می كوپی عه مری

غه فاری به كړی گرت و په وانه ی كړد بۆ لای خه لکی مه ككه و فهرمانی پښدا كه بجیټه لای قوپه یشو

ناگاداریان بكات كه فریایی مال و سامانه كهیان بكه ون و هه والیان بداتی كه موحه ممد (ﷺ)

^۱ البقرة (۲۱۶).

^۲ البقرة (۲۱۶).

هاوه له کانی پشیا له کاروانه که ی گرتوو زه مزه می کوپی عمر به په له خوی که یانده مه کهه.
 پیغه مبهری خوداش له گهل هاوه له کانیان ده چون هه تا گه یشتنه شیویک که پیی ده و ترا زه خران
 له ویش ده رچوو که میکی مابوو له ناوچه که ده رچن ده به زین و هه والیان دایه که قورپه ییش به پړوهن بۆ
 نه وهی نه یه لن بهر کاروانه که یان بگیریت. پیغه مبهری خودا (ﷺ) پویتی له گهل نه و خه لکه دا کردو
 هه والی قورپه ییشی پیدان. نه بو بهر هه ستاو قسه ی چاکی کرد، عومر هه ستاو قسه ی باشی کرد،
 پاشان میقدادی کوپی عمر هه ستاو وتی: برۆ بۆ نه وهی که خودا فرمانی داوه بیت، نیمه له گهل تاین
 سویند به خودا، نه وهت پی نالین که نه وهی نیسرائیل وتیان به موسا (سه لامی خودای لیبت)
 ﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ﴾^۱ که واته خوت و په روه ردگارت بچن شهریان له گهل
 بکه ن و نیمه لیره دانیشتووین به لکو خوت و په روه ردگارت بچن شه پ بکه ن نیمه ش له گهل نیوهین
 ده جه نگین، سویند به و که سه ی که توی به هه ق ناردوو نه گه ر تو نیمه بهری بۆ بیرکولفوماد شاریکی
 حه به شیه کانه نیمه له گهل تاین دوانا که وین تا پیی ده گیت. پیغه مبهری خودا (ﷺ) پیی وت: زۆر باشه و
 دووعای خیری بۆ کرد، پاشان پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمووی: (نه ی خه لکینه گویم بۆ بگرن
 (ناگاتان لیم بیت))، بیگومان مه بهستی نه نساریه کان بوو، چونکه نه وانه ژماره یه کی زۆر بوون له و
 خه لکه، کاتیک که په یمانیان له گهل به ست له عه ق به وتیان: نیمه له ژیر سایه ی تو دانین تا دیتته لای
 نیمه، کاتیک که گه یشتیه لمان تو له سایه ی نیمه دای پاریزگاریت لیده که یین وه ک چون پاریزگاری له
 مال و مندالی خومان ده که یین. پیغه مبهری خودا (ﷺ) له وه ده ترسا که به نه رکی خویانی نه زانن
 یارمه تی بدهن جگه له و دوژمنه ی که هیرش بکاته سه ر مه دینه. وه نه وه شیان له سه ر نیه که بیانبات
 بۆ بهر هیچ دوژمنیک له ولاتی خویاندا. کاتیک پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه وهی فرموو. سه عدی کوپی
 مه غاز پیی وت: به راستی نیمه بره ومان به تو کردو به راستمان زانیت و شایه تیشمان دا که نه وهی تو پیی
 هاتوی مه ر نه وه مه قه و له سه ر نه وه ش په یمان و به لینی خومان پیداوی که گوپرایه ل و مل که چ بین.
 فرمووی نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) برۆ به ره و نه وهی که خودا فرمانی پیکردووی. سویند به و
 که سه ی که توی په وانه کردوو به و راستیه، نه گه ر به ره و نه وه دریا به بمانبهیت لپی بدهی نیمه له گهل تا
 لپی ده ده بین، یه ک که س له نیمه لپی دوانا که ویت، به لکو خودا نه وهت پیشان بدات له نیمه وه چاوت
 پیی پوون بیته وه. به پشت و په نای خودا به پیمان بکه. پیغه مبهری خودا (ﷺ) زۆر دلخوش بوو
 به قسه کانی سه عدو پیی گه شایه وه، پاشان فرمووی: (به پشت و په نای خودا برۆن و مژده بیت لیتان
 بیگومان خودا به لینی یه کیک له م دوو کومه له ی پیداوم، سویند به خودا وه ک نه وهی من نیستا سهیری

شوین که وتنی (مردنی) نه و کومه له بکه م وایه^۱، عه وفیش پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه بیاسه وه مهر به م شیوه یه^۲ سوددی و قه تاده و عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سلم و کهسانی تریش له زانایانی پیشینه و پاشینه ش هه روایا وتوو^۳ و ته کانی نه وانمان کورت کردوه ته وه و به پیوایه ته که ی موحه مه دی کوپی ئیسحاق کوتایمان پی هیناوه.

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِآلِفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّفِينَ ۝۹ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ

إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝۱۰﴾

هانا بردنی موسولمانان و به هانا چونی خودا بویان و ناردنی فریشته بویان

کاتی که هاناتان بو پهروه ردگارتان برد، خوداش هات به هاناتانه وه، فه رموی: نه و به شوین یه کدا هه زار فریشته ده نیرم بو یارمه تیتان. بوخاری له کتیی (المغازی) یه کهیدا له وه شه دا که خوای که وره ده فه رموویت: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ﴾ تا ده گاته نه وشوینه ی که ده فه رموویت: ﴿فَكَرَّ اللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه بیاسه وه وتی: دیمه نیکم بینی له میقدادی کوپی نه سره ده وه هاوه لیه که ی نه وم له لا خوشه و یستربو له هه رشتیکی تر له جیگیدا (له هه موو دونیادا که پی بکوړمه وه) که هات بولای پیغه مبه ر (ﷺ) دوعای له بته رسته کان کرد، میقداد وتی: ئیمه وه که نه وه نالین که کهلی موسا وتیان: ﴿إِذْ هَبْ أَنتَ وَرِیکَ فِقَاتِلَا﴾ تو خوت و پهروه ردگارت بچن شهریان له که لدا بکه ن. به لکو ئیمه شه رده که ی ن له لای پاسته وه و له لای چه پته وه و له به رده ستنداو له دواشته وه ، وتی: پیغه مبه رم (ﷺ) بینی پوی دره وشایه وه و قسه که ی پی خوش بوو^۴ پاشان پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه بیاسه وه وتی: پیغه مبه رم (ﷺ) له پوژی به دردا فه رموی: (نه ی خودایه داوات لی ده که م به لنین و په یمانی خوته، نه که ر ویستت لیبتت (نه کم کومه له له ناویه ریت) نا په رستریت)، واته: له سه ر نه م ناینه که س نا په رستتت. نه بوبه که ده ستی پیغه مبه ری گرت و وتی: به سته، هاته ده رو هه ده یفه رموو: ﴿سَيَهْرَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾ به مزوانه نه و کومه له له شه ر ده شکیت و پشت هه لده که ن و راده که ن. نه سائیش پیوایه تی کردوو. پاشان خوای که وره ده فه رموویت: ﴿بِآلِفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ

^۱ الطبری (۳۹۹/۱۲).

^۲ الطبری (۴۰۳/۱۲).

^۳ الطبری (۴۰۵/۴۰۲/۱۲).

^۴ فتح الباری (۳۳۵/۷).

^۵ القمر (۴۵).

^۶ فتح الباری (۳۳۵/۷)، النسائی فی الکبری (۴۷۷/۶).

﴿مُرْدِفِين﴾ ئەوا بەشۈيىن يەكدا ھەزار فرىشتە دەنيىرم. واتە: ھەندىك بەشۈيىن ھەندىكىدا، ۋەك ھارۋىنى كۆپى عەنتەرە لە ئىبنو عەبباس ۋە ئەلئيت: ﴿مُرْدِفِين﴾ واتە: بەشۈيىن يەكدا.^۱ ۋەلى كۆپى ئەبوتەلحە پىۋايەتى كىرۋو ۋە لە ئىبنو عەبباس ۋە ئەلئيت: خودا يارمەتى ئاردا بۇ پىغەمبەرەكەي (ﷺ) خاۋەنباۋەپان بە ھزار فرىشتە، جۈبرەئىل بە پىنج سەد فرىشتە قەلغان پۆشەۋە مىكانئىلىش بە پىنج سەدى قەلغان پۆشەۋە.^۲ ئىمام ئەبۇجەعفەرى كۆپى جەريرو موسلىم ھەرمۇدەيەكەيان پىۋايەت كىرۋو ۋە لە ئىبنو عەبباس ۋە لە عومەر ۋە.^۳ ئەم دەقەي تىدایە: لە ۋرۋژەدا پىۋايىك لە موسلمانەكان پايكرد بەشۈيىن يەككە لە بت پەرستەكاندا لە پىشتى ۋە بوو، لە ئاكاۋ لە سەريە ۋە گويى لە شەقەي قامچىك ۋە دەنگى ئەسپ سوارىك بوو، سوارەكەش دەيوت: ھەيزوم ھەلمەت بەرە، كە سەيرى بت پەرستەكەي كىرە لە پىشت كەوت، تەماشاي كىرە لوتى زامداربوۋە ۋە ھەلدراۋە بە ئەندازەي بەكەوتنى قامچىك كە ھەمو ۋە ۋانە سەوز ھەلگەپابوون، دوايى ئەنسارىيەكە ھاتەلای پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەۋەي بۇگىرپايەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمۇي: (پاست دەكەيت ئەۋە يا رەمەتى ۋە پىشتىگىرى فرىشتەكانى ئاسمانى سىيەم لە ۋرۋژەدا ھەتايان كۈشتۈۋە ۋە ھەفتاشيان دەست بەسەركىرۋە)^۴، بوخارى لە بەشى (ئامادەبوۋنى فرىشتەكان لە بەردا) پىۋايەتى كىرۋو ۋە لە پەفاعەي كۆپى پافەي زورەقىيەۋە، كە خەلكى بەدر بوو وتى: جۈبرەئىل ھات بۇلای پىغەمبەر (ﷺ) وتى: چۆن سەيرى خەلكى بەدر دەكەن لە ئاۋ خۇتاندە؟ پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمۇي: لە چاكترىنى موسلمانانن يان قەسەيەكى بەوشىۋەيەي كىرە: (جۈبرەئىل) وتى: ئەۋانەش لە فرىشتەكان ئامادەبوون ھەروەھان^۵ تەنيا بوخارى خۇي ھىناۋىيەتى. ۋە لە ھەردوۋ سەھىحەكەدا ھاتوۋە كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) وتى بە عومەر كاتىك وتۈيىزى لەگەلدا كىرە لە بارەي كۈشتىنى حاتىبى كۆپى بەلقەۋە: (بىگومان ئەۋە) (ھاتەب) ئامادەي بەدرۋو تۆ چوزانىت) لەۋانەيە خودا ئاگاداربوۋيىت بەسەر خەلكى بەرداۋ ھەرمۇيىتى: ھەرچى دەكەن بىكەن من خۇش بووم لىتان^۶ پاشان خۇي گەۋرە دەفەرمۇيىت: ﴿وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ﴾ خودا ئەۋەلئىنەشى ھە رىۋيە پىدان، تا مۇدەيەك بىت بۇتان ۋە دلەكانتان پىنى ئارام بگىرىت. ئەگىنا

^۱ الطبرى (۴۱۲/۱۳).^۲ الطبرى (۴۲۳/۱۳).^۳ الطبرى (۴۰۹/۱۳)، مسلم (۱۳۸۳/۳).^۴ مسلم (۱۳۸۴/۳).^۵ فتح البارى (۳۶۲/۷).^۶ فتح البارى (۳۵۵/۷)، مسلم (۱۹۴۱/۴).

خودا توانای ههیه سەرتان بخاتبە سەر دوژمنە کانتانداو دلە کانتان تۆقرە بگریت پێی سەرکەوتنیش تەنیا
 هەر لە لای خوداوەیە، هەربۆیە دەفەر موویت: ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ یارمەتیش هەر لە
 خوداوەیە. وەم لە چەند ئایەتیکی تریشدا دەفەر موویت: ﴿فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا
 انْخَسَمْتُمْ فَتْدُوا أَلْوَنَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ
 بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَهَا
 هُمْ﴾^۱ هەركاتیك تووشی ئەو بێ باوە پانە بوون لە ملیان بدەن، پاش نەجەر کردنیان شەكەتیان دەن،
 ئەوسا یان هەر بە چاکە ئازادیان بکەن، یان بەرخوینیان لێ بستی، تا شەر کوتایی پێ دیت، ئەگەر
 خودا بیویستایە بۆ خۆی تۆلە لێ دەسەندن. بەلام ویستی بە یەكتری تاقیتان بکاتەو،
 ئەو کەسانەش کە لە پێی خودادا کوژران کردەو کانیان بەفیرۆنادات. بەمزوانە پێگەیان پێ نیشان
 دەدات و کاروباری ژانیان بۆ چاک دەکات. دەشیانخاتە ئەو بەهەشتە ی کە پیشەکی بۆی باس کردوون.
 وە لە ئایەتیکی تردا دەفەر موویت: ﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
 وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ﴾^۲ ئێمە
 ئاوا لە ناو خەڵکدا زەمانە وەستاو دەست پێدەکەین، تا خودا خاوەنباوە پان بناسیت و کەسانیکیش بۆ
 شایەتی لە نێوانتاندا هەڵدەبژێریت. خودا ناھەقیکارانی خوشناویت. مەتا خودا باوە پداران هەلاویژیت و
 بێ باوە پان لە ناو بەریت. ئەمە بپاری شەری خودایە کە بپاوە پان دەبیت جیھاد بکری بە دەستی
 خاوەنباوە پان. هەربۆیە خودای گەرە ئەو کە لە پیشوانە ی کە بپوایان بە پیغەمبەرە کانیان نە کردووە
 تۆلە لێ سەندن و تووشی بە لای گشتگیری کردوون وەك چۆن ھۆزی نوح بە توفان و باویاران لە ناو بردو
 عاد یە کە مێشی بە پەشەبا لە ناو برد، سەمودیش بە دەنگی بەرز و ھۆزی لووتیش بە پۆچوون بە
 زەمینداو هەلگە پانەووە بەردەبارانە بە قوپی سوای پەشو ھۆزی شوعەیبیش بە ھەورو ھەمووی
 لە ناو بردن. کاتیك کە خودای گەرە موسای پەوانە کردو فیرعەونی دوژمنی و ھۆزە کە ی لە ناو برد بە
 خنکاندن لە دەریادا پاشان تەوراتی بۆ موسا نارد، فەرمانی جەنگی لە کەل خودانە ناساندا لە تەوراتدا
 پێدائە و بپارە لە ئاینەکانی تریشدا بەردەوام ھەرمایەووە لە دوا ی موساش. وەك خوای گەرە
 دەفەر موویت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ﴾^۳ لە پاش

^۱ محمد (۴-۶).^۲ ال عمران (۱۴۰-۱۴۱).^۳ القصص (۴۳).

نه وهی چین و بهر هکانی پیشومان قرتیختنیمه نه و کتیبه مان دا به موسا که بۆ مهردوم بیته هوی
چاوپوشنی. کوشتنی خودانه ناسان به دهستی خاوه نباوه پان چاکترین سوکایه تی پیکردنه، زور
باشیش دلی خاوه نباوه پان ئاوده خواته وه و پیی داده مرکیت. وهک خودای گه وره ده فهرمویت به
خاوه نباوه پانی نه م نوممه ته: ﴿قَتِلُوهُمْ يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ

وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ﴾^۱ ئیوه بچن به گزیاندا، خودا هر به دهستی خوی نه وان تووشی ئازار
دهکات و ژیریان دهخات و سهرتان دهخات به سهریانداو کاریک دهکات دل خاوه نباوه پان ئارام بگریت.
مه ربویه کوشتنی گه وره پیاوانی قورهیش به دهستی نه و دوزمنانه که به چاوی سوک سهریان ده کرن و
زور داخ و که سهریو بویان و دلخوشیش بوو بۆ کومه لی خاوه نباوه پان. بیگومان کوژدانی نه بوجه هل له
مملانی جی که رمه ی شه پدا گه وره ترین سوکایه تیه بۆی له مردنی سهرجیگی به نه عره ته یان به
مه وره تریشقه یان هر شتیکی تر. وهک چون نه بوله هب به نه خوشی زیپکه (عه ده سه) مرد (له عه نه تی
خودای لیبت) نه خوشیه که وهک چاوه قوله وایه، به شیوه یه که هیچ که سی که له خزمه کانی نه ییتوانی
لیی نزی که بیته وه. به لکو له دووره وه ئاویان بۆ مه لده داو به به ردباران له گۆره که یدا دایانپوشی. بۆیه
خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ﴾ خودا خاوه نی دهسته لات. واته: دهسته لات هر بۆ
خودایه و سهریه رزی بۆ پیغه مبه رو (ﷺ) برواداران له دنیاو له قیامه تدا. وهک خودای گه وره
ده فهرمویت: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهُدُ﴾^۲ بیگومان ئیمه
پیغه مبه ران و نه و که سانه ی که برویان هیناوه له ژیانی نه م دنیا یه داو له وپۆژده که شایه تان پاست
ده بنه وه یارمه تی ده دهین ﴿حَكِيمٌ﴾ له کارزانه. له وهی که بریا ری داوه شه پرکریت دژی
خودانه ناسان، له گه ل نه وه شدا ده ییتوانی له ناویان بیات و قریان تیخات به هیزو دهسته لاتی خوی،
پاکی و بیعه یی هر بۆ خودا خویه تی.

﴿إِذْ يُغَشِّيكُمُ النَّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ، وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ﴾^{۱۱} إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا
الَّذِينَ ءَامَنُوا سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ

^۱ التوبة (۱۴).^۲ غافر (۵۱).

بَنَانِ ﴿١٢﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَاُتِكَ اللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾

ذَلِكَ كُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

موسلمانان له پوژ به دردا خه ویان لی کهوت

خوای گه ورده ده فـرموویت: ﴿ اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسُ أَمْنَةً مِنْهُ وَيُنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ، وَيَذْهَبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴾ ﴿١١﴾ اِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا سَأَلَتِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

فَاُتِكَ اللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَلِكَ كُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾ نه وکاته شـتان له بیربیّت وا نه و سوکه خه وهی له لای خویه هیئا به سهرتاند که بووه وهی دلنیایتان. بارانیشی له ناسمانه وه بو باراندن تا خاویتان بکاته وه خه یالی شه یقانتان لی دورخات و دلگه رمتان بکات و له مهیدانی جهنگدا پییه کانتان سه قامیر بکات. خودا فریشته ی تیگه یاند که : خوشم له گهل نیوه دام، غیرت وه بهر خاوه نباوه ران بیئن. منیس ترس وه بهر خودانه ناسان دینم، سا نیوه له ملیان بدهن و مه موو سه ره په نجه کانیشیان بپه ریئن. چونکه نه وانه به هه لستی خودا و پیغه مبه ر وه ستاون. هه رکه سیك دزی خودا و پیغه مبه ریّت، خودا به توندی سزای ده دات. خودای گه وره باسی نه و به هره ی خوی ده کات که پیی دان نه وه ش هیئانی خه و بوو به سه ریاند او دلنیا ییه ک بوو ناسوده ی کردن له وترسه ی که چوبووه دلپانه وه به وهی زوری ژماره ی دوژمن و که می ژماره ی خویانه وه. دیسا خودا نه وهی له پوژی نو خودیشدا به سه ره یئان وه ک ده فـرموویت: ﴿ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنَةً نُّعَاسًا يَفْشَى طَآئِفَةً

مِنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ ﴾^۱ پاش نه وخمه نارامیه کی نارد سهرتان، که بریتی بوو له نوقره ی خه ولی که وتن، به سه ر هندیکتاندا هات، هه ندیکیشتان هه رته نیا خوی له بیربوو، نه بوتله له وتی: من یه کیك بووم له وانه ی که له پوژی نو خودا خوم لی کهوت. شمشیره که م چه ندجار که وته خوار له ده ستم، ده کهوت و هه لم ده گرتـه وه، ده کهوت و هه لم ده گرتـه وه. من سه یرم کردن نه وانه له ژیر چه فدا راکشابوون. نه بویه علا ریوایه تی کردووه له علیه وه (په زای خودای لیبیّت) وتی: نه شب سوارمان تیدانه بوو جگه له میقداد له پوژی به دردا، نه گه ر چاوت پییمان بکه وتایه که سیکمان تیدانه بوو مه گین خه وتبوو، جگه له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له ژیر دره ختیکدا نویژی ده کردو هه ر ده گریا هه تا

پۆژی کرده وه^۱ له عهبدوللای کۆپی مهسعوده وه وتی: خه وه جهنگدا ئارامیه که له لایه ن خودا وه، به لام له نوێژدا له شهیتانه وه یه.^۲ قه تاده وتی: وه نه وز له سهردایه وه خه وه له دلدا یه.^۳ منیش ده لیم: گومانی تیدانیه و زۆر مه شهوره که له پۆژی ئوحودا خه وه دایگرتن، به لام ئهم ئایه ته پیرۆزه له میانه ی به سه رهاتی به دردا بووه و به لگه یه له سه رنه وه ی که نه وخه وه له به دریشدا دایگرتون. وهك ئه وه ی که نه وخه وه له کاتی ناره حه تیدا هاتوو به سه ر بپواداراندا، بۆنه وه ی دلّه کانیا ن ئارام و بته و بیّت به یارمه تی خودا، ئه مه ش له پێزو سۆزو به زه یی و به هره ی خودا خۆیه تی که داویه تی به خاوه نبا وه پان. وهك خوای گه وره ده فه رموو یّت: ﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾^۴ له پاش ته نگانه ئاسانکاری هه یه. بۆیه له فه رموده ی سه حیحا هاتوو پێغه مبه ری خودا (ﷺ) کاتیك که له وکه پرده دا له گه ل ئه بوبه کرا (پره زای خودای لی بیّت) هه ردووکیان ده پارانه وه و پێغه مبه ری خودا (ﷺ) وه نه وزیک بر دیه وه و پاشان به پێکه نینه وه خه به ری بووه و فه رموو ی: (موژده بیّت نه ی ئه بوبه کر نه وه جو بره ئیله جله وی نه سپه که ی گرتوو وه دانه کانی ته پایی پێوه یه)، پاشان که له که پره که ی هاته ده ره وه ئهم ئایه ته ی ده خویند^۵ که خودای گه وره ده فه رموو یّت: ﴿سَيَهْرُمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾^۶ به مزوانه ئه وکومه له له شه ر ده شکیت و پشت هه لده که ن و پاده که ن.

شه وی به درباران باری

خوای گه وره ده فه رموو یّت: ﴿وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ بارانی له ئاسمانه وه بۆ باراندن. عه لی کۆپی ئه بو ته لحه لبه ئیبنو عه بباسه وه نه لیت: پێغه مبه ری خودا (ﷺ) کاتیك چوو به در دابه زی له نیوان موسلمانان و ئاوه که دا لمیک ی زۆر هه بوو، موسلمانه کان تووشی لاوازیه کی زۆر هاتن شه یتانی ش کینی خسته دلایان و دوودلی له نیوانیاندا دروستکرد پێی ده وتن ئیوه خۆتان به دۆستی خودا له قه لهم ده ده ن و پێغه مبه ر له گه لئانه که چی موشریکه کان ده ستیان گرتوو به سه ر ئاوه که داو ئیوه ش به له شکرانیه وه نوێژده که ن، له پیر خودای گه وره بارانیکی به خوپی به سه ردا باراندن موسلمانه کان تیر ئاویان خواره وه و خۆیان پاک و ته میزکرد و پیسی و چه په لی شه یتانی له کۆل کردنه وه و له که یشی

^۱ مسند أبي يعلى (۲۴۲/۱) فه رموده یه کی باشه.

^۲ الطبری (۴۱۹/۱۳).

^۳ ابن أبي حاتم (۱۶۶۴/۵).

^۴ الشرح (۶-۵).

^۵ دلائل النبوة (۵۴/۳).

^۶ القمر (۴۵).

توندوتول بوو که بارانه که لئی ده داخه لکه که به سواری ولاخه کانیان به سهریدا پویشتن تا که یشتنه لای موشریکه کان. خودای گه وره یارمه تی پیغه مبه ره که ی و (وَعَلَّاهُ) پروادارانی دا به هزار فریشته جوهره نیل پینج سهد فریشته ی غه لغان پوشه وه و میکانیلش به پینج سهد فریشته ی قه لغان پوشه وه^۱ نه م فهرمووده یه که موحه ممدی کوپی ئیسحاقی کوپی یه سار خاوه نی (المغانی) (په حمه تی خودای لیبت) پیوایه تی کردوه و تی: یه زیدی کوپی پرومان بویگرامه وه له عوروه ی کوپی زوبه یره وه و تی: خودا بارانی ناردو باراندی به سهر پیغه مبه رو هاوه له کانیدا زهویه که ی بو ئاوپرژ کردن، به ئاسانی به سهریدا ده چون باری به سهر قورپه یشدا توانیان نه بوو له گه لیدا پرؤنز^۲ مواهیدنه لیت: خودا بارانی به سهریاراندن له پیش خه ولی که وتنیاندا، به وبارانه ته پوتوزه که ی دامرکانده وه و زهویه که ی پی کوتایه وه و دلیانی خاوین کرده وه و پشتیانی قایم و توندکرد^۳، پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ﴾ تا خاوینتان بکاته وه پی. واته: ده ستنویتی پی بگرن و له ش پیسی پی ده رکه ن، نه مه خاوینکردنه وه ی دهره وه یه ﴿وَيَذْهَبَ عَنْكُمُ رِجْزُ الشَّيْطَانِ﴾ خه یلی شه یتانتان لی دوربخاته وه، نه مه ش خاویننبونه وه ی ناوه وه یه. وهك خودای گه وره له باره ی خه لکی به مه شته وه ده فهرموویت: ﴿عَلَيْهِمْ ثَابُ سُدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ﴾ پارچه ی ته نك و سه قفی سه وزیان له به ردایه له مه وریشم و دروسی کراوه، به زور بازنی زیویش پازاوه ته وه. نه مه جوانی دهره وه یانه. ﴿وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا﴾^۴ په روه ردگاریان شه رابی پاکیان پی ده نوشیت، پاکیان ده کاته وه له و دلگرانی و رکه به ری و نیره یی که له نیتوانیاندا بووه، نه مه ش پاکی و جوانی ناوه وه یه ﴿وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ﴾ په یوه ندی دله کانتان پته و بکات، به ئارامگرتن و پاوه ستاوو به هیزتان بکات. نه مه ش نازایه تی و لیبرانی دله ﴿وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ﴾ پییه کانتان سه قامگیر بکات و پاوه ستیت. نه مه ش نازایه تی و به جه رگی دهره وه یه والله اعلم.

^۱ الطبری (۴۲۳/۱۳).^۲ الواقدي في المغازی (۵۴/۱).^۳ الطبری (۴۲۵/۱۳).^۴ الانسان (۲۱).^۵ الانسان (۲۱).

﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا سَأَلْتِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَصْرَبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَصْرَبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَلِكَ كُمْ فَذُوقُوا وَآتِ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾﴾

خودا فرمائی دا به فریشته کان که یارمه تی خاوه نباوه پان بدن و له گه لیان بجه ننگ دری خودانه ناسان

خودای گه وره ده فرمویت: ﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ خودا فریشته ی تیگه یاند که خوشم له گه ل ثیوه دام غیرت وه بهر خاوه نباوه پان بینن. نه مهش به هره یه کی شاراو هیه که خودای گه وره ناشکرای کردوه بؤ خاوه نباوه پان، مهتا شوکری خودای له سهر بکن. نه و خودا گه وره و خاوه نده سته لاته پاک و بیعه ییه فریشته کانی ناگادار کرد که په وانه ی کردبون بؤ یارمه تی پیغه مبه ره که ی و (ﷺ) تاینه که ی و باوه پداران که وره ی خاوه نباوه پان به رزیکه نه وه وغیره ت بجه نه بریان، وه ده فرمویت: ﴿سَأَلْتِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ﴾ منیش ترس ده خه مه دلی خودانه ناسان واته: ثیوه ی فریشته غیرت وه بهر خاوه نباوه پان بینن تا زه برو زهنگ به رامبه ر دوزمن بنویتن و له فرمانم لانه دهن. کاری ثیوه نه وه یه، منیش ترس و له رزو ناومیدی ده خه مه دلی نه و که سانه ی که بی فرمائی من ده کات و بریای به پیغه مبه ره که م نیه ﴿فَأَصْرَبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَصْرَبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ﴾ سا ثیوه له ملیان دهن و هه موو په نجه کانیان بپه ریئن. واته: بدن له په نجه کانیان و بیان ترسیئن و بدن له ملیان و سهریان برن و ده ست و قاچه کانیشیان برن، (فوق الاعناق) و تراوه: واته: بدن له سهریان. وه و تراوه: مه به ست پیی له مل دانه. زه حاک و عه تییه ی عه وفی ده لئین: به لکه بؤ نه م مانایه خودای گه وره ریئمای باوه پداران ده کات و ده فرمویت: ﴿فَإِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَغْلَسْتُمْهُمُ فَشُدُّوا الرِّبَاقَ﴾ نیتر هه رکاتیگ توشی نه و نه و بی دینانه بون له ملیان دهن، کاتیگ که کوشتاری زورتان لی کردن، پاشان (دیه کانیان) شه ته ک دهن. په بیعی کوپی نه نه س نه لیت: خه لکی له پوزی به دردا نه و کوژراوانه ی که فریشته کان ده یاندا له ملیان و په نجه کانیان له ناو کوژراوه کاند ده یان ناسین. نیشانه ی نه و ناگره ی پیوه بوو که پیی سوتا بوو ﴿وَأَصْرَبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ﴾ په نجه کانیان بپه ریئن. نیبنو جه ریر نه لیت: واته: نه ی خاوه نباوه پان ده ست مه پارینن له دوزمنه که تان له گشت لایه کیان بدن، ده ستیان قاجیان جومگه کانیان، له سهر په نجه کانیان (البنان)

کوی (بنانه)، عه و فی وتی له ئیبنو عه بیاسه وه: که باسی به سهرهاتی به دری کردنه لیت: نه بو جهل وتی: به کوشتن مه یان کوژن به لکو به دهست بیانگرن تا تییان ده گه یه نن که چیان کردوه به رامبه ر ناینه که تان و چون وازیان هیناوه له لات و عوزا. خوداش فریشته کانی تیگه یاندو فه رمووی. ﴿ اِنِّی مَعَكُمْ فَتَبَتُوا الَّذِیْنَ ءَامَنُوا سَالَتِیْ فِیْ قُلُوْبِ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا الرَّعْبُ فَاَضْرَبُوْا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوْا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴾ له ویدا نه بو جهل (له عنه تی خودای لی بیت) کوژرا له گه ل شهست وتو که سی تردا، عوقبه ی کوپی نه بی موعیتیش دهستی به سهر کراو پاشان کوژرا. کوژراوی بته رسته کان بو به حه فتاکه س. هه ربویه خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿ ذٰلِکَ بِاَنَّهُمْ شَاقُوْا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ﴾ چونکه نه وانه به ره لستی خوداو پیغه مبه ری وهستان، واته: دزایه تی خوداو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) وهستان و وازیان له شوینکه وتن و برپا هینان پیو به رنامه که ی هیئا ﴿ وَمَنْ یُّشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَکَبَّ اللّٰهُ شَدِیْدُ الْعِقَابِ ﴾ هه ر که سیکیش دژی خوداو پیغه مبه ره که ی بیت، خودا به توندی سزای ده دات. واته: خودا هه ر توله دهستی نییت و زال ده بیت به سهر نه وانه دا که دزایه تی ده کن. هیچ شتیکی له دهست ده رناجیت، که سیش له بهر تورپیدا خوی ناگریت پاک و بی عه بیی هه ر بو خودایه هیچ به رستراو به روه ردگاریه ک نیه جگه له و ﴿ ذٰلِکُمْ فَذُوْقُوْهُ وَاَنْتَ لِلْکٰفِرِیْنَ عَذَابُ النَّارِ ﴾ با بیچیئن، خودانه ناسان به ناگریش نازار ده درین. نه مه نامازه یه بو خودانه ناسان واته: بیچیئن نه و سزاو سوکایه تی پیکردنه له دنیا داو چاکیش بزائن که سزای سه ختیشی له پوژی قیامه تدا ده چیئن.

﴿ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوْا اِذَا لَقِیْتُمُ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا زَحٰفًا فَلَا تُولُوْهُمْ الْاَدْبَارَ ۝۱۵ وَمَنْ یُّوَلِّهِمْ یَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗۤ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِنَالٍ اَوْ مُتَحَرِّرًا اِلَیْ فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَا وَهٖ جَهَنَّمُ وِیْشَکَ الْمَصِیْرِ ۝۱۶ ﴾

قه دهغه کردنی هه لاتن له کاتی پوویه پوویه بونه وهی دوژمن و سزا که ی

خودای گه وره هه ره شه ده کات له وکه سانه ی که هه لدین له کاتی به لاماردانی دوژمندا به ناگری جه هه ننه م و ده فه رموویت: ﴿ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوْا اِذَا لَقِیْتُمُ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا زَحٰفًا فَلَا تُولُوْهُمْ الْاَدْبَارَ ﴾ نه ی کومه لی خاوه نباوه ران نه گه ر تووشی خودانه ناسان بوون ئیوه له به ریان هه لمه یه ن. واته: کاتیک که لیتیان نزیک بونه وه پامه که ن و هاوه له کانتان به جی به یلن ﴿ وَمَنْ یُّوَلِّهِمْ یَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗۤ اِلَّا مُتَحَرِّفًا

لَقِنَالِ ﴿ هەرکەسىڭ لە پۇژىڭكى وادا خۇ لەشەر بدزىتتەوہ (مەگىن بۇ شەپکردن لە شوپىڭكى کەوہ. واتە: مەگەر لەبەر ئەوہ مەلبىن فىل بکەن و بەرامبەرەکەى وابزانىت لەترسى ئەو پادەکات و شوپى بکەویت، لەپەر لى مەلگەرپتتەوہ و بیکوزىت. لەویدا هیچى لەسەر نىہ ئەمە دەقى قسەى سەعیدى کورپى جوبەيرو سودیہ. ^۱ زەححاك ئەلئیت: ئەگەر کەسىڭ پىشى ھاوہلەکانى بکەویت و بىەویت دەرفەتتک لە دوژمن بىنىت و لىیدا. ﴿أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَىٰ فَتْرٍ﴾ يان بۇ يارمەتى ھاوہلەکانى بپوات، واتە: لە شوپىڭکەوہ بۇ شوپىڭكى تر بپوات بۇلای دەستەيەكى تر لە موسولمانان و يارمەتيان بدات و ئەوانىش ھاوکارى ئەو بکەن. ئەوہ دروستە بۇى با لەگەل دەستەيەكىشدا بىت و مەلاتبىت بۇلای ئەمىرەکەى خۇى ^۲ يان مەلاتبىت بۇلای گەرەى موسولمانان مەر دروستە بۇى. عومەرى کورپى خەتاب (پەزای خودای لى بىت) دەربارەى ئوبى کورپى عوبەيد وتى: کاتىڭ کە لەسەر جسر کوژرا لەسەر زەمىنى فارس، چونکە سوپای مەجوسىەکان لەو ناوچەيەدا زۆر تريون، عومەر وتى: ئەگەر بەلای مندا بەاتايە من دەبووم بەکۆمەلى ئەو. مەر بەوشىوہىە موخەممەدى کورپى سىرىن پىوایەتى کردوہ. وە لەپىوایەتى عوسمانى کورپى نەھدیا ھاتوہ لە عومەرەوہ، وتى: کاتىڭ کە ئەبو عوبەيد کوژرا، عومەر وتى: ئەى خەلکىنە من کۆمەلى ئىوہم. مواھىد وتى: عومەر وتى: من دەستەى گشت موسولمانىڭم، عبدولمەلىكى کورپى عومەير لە عومەرەوہ وتى: ئەى خەلکىنە، با ئەم ئايەتە لەخۇبايتان نەکات، ئەم ئايەتە لەپۇژى بەدردا ھاتوہ من دەستەى مەموو موسولمانىڭم، ئىبنو ئەبى حاتم وتى: باوکم بۇى گىپراينەوہ، حەسەنى کورپى عەبدللاى مىسرى بۇى گىپراينەوہ، خەلادى کورپى سولەيمانى حەزەرەمى بۇى گىپراينەوہ، نافع بۇى گىپراينەوہ کە پرسىارى کردوہ لە ئىبنو عومەر و پىتى وتوہ: کە ئىمە گەلىڭىن خۇپراگر نىن لەشەرکردندا بەرامبەر دوژمنمان. ئىمە نازانىن کام دەستە دەستەى ئىمەيە پىشەواکەمان يان سوپاکەمان؟ وتى: بىگومان ئەو دەستەيە پىفەمبەرى خودايە (ﷺ) منىش وتم: خودای گەرە دەفەرموویت: ﴿إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْأَدْبَارَ﴾ ئەگەر تووشى خودانەناسان بوون با زۆرىش بن ئىوہ لەبەريان پامەکەن. وتى: بىگومان ئەم ئايەتە لەپۇژى بەدردا ھاتوہتە خوارەوہ. نەلە پىشى بەدرەوہ ھاتوہتە خوارەوہ نەلە پاشىەوہ زەححاك لەمەدا کە خودای گەرە دەفەرموویت: ﴿أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَىٰ فَتْرٍ﴾ (المحيز) واتە: مەلبىت بۇلای پىفەمبەر (ﷺ) ھاوہلەکانى، يان: ئەمىر کەسىڭ پابکات بۇلای ئەمىرەکەى يان ھاوہلەکانى ئەمىرەکەى ^۲ بەلام ئەگەر مەلاتن لەبەر ھۆکارىڭ لەم

^۱ الطبرى (۴۳۷/۴۳۶/۱۳).^۲ الطبرى (۴۳۶/۱۳).^۳ الطبرى (۴۳۷/۱۳).

مۆکارانه نه بیټ نه وه دروست نیه و حرامه و تاوانیکه له تاوانه گه وره کان. له بهر نه م فرموده یه که بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کردوه له نه بو هوره یروه (په زای خودای لی بیټ) وتی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرمودیه تی: (دورکه ونه وه له حهوت تاوانه گه وره که)، وترا: نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه و تاوانه گه ورانه کامانه؟ فرمودی: (هاوه ل دانان بۆ خوداو جادوو کوشتنی گیانیك که خودا قه ده غه ی کردوه مه گین به هقی خوی و سود خواردن و مالی مه تیو خواردن و هه لاتن له پۆزی په لاماردان و تۆمه تبارکردنی ژنانی نازادی بی ناگای خاوه ن باوه پ)، مه ر بۆیه خودای گه وره ده فرمویت: ﴿فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ خودا له خوی توو په ده کات و جیگه ی جهه نه مه و چاره نووسی زۆر خراپه له پۆزی قیامه تدا.

﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ وَلِئَلَّيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلََاءٌ حَسَنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَدِيدٌ ۚ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾﴾

به ر خور دی خودا له پۆزی به دردا و کوشتن و خۆل کردنه چاوی (خودانه ناسان)

خودای گه وره پوونی ده کاته وه که خوی وه دی هینه ری کرداری به نده کانیه تی و شایه نی سوپاس و ستایشه له گشت کاریکی چاکدا که پیی هه لستان، چونکه خودا خوی سه رکه وتوی کردوون و یارمه تی داوون له سه ر نه و کارانه یان مه ر بۆیه ده فرمویت: ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ﴾ نه وان ئیوه نه تان کوشتن، به لکو خودا کوشتنی. واته: به هه ول و توانای خۆتان دوزمه کانتان نه کوشتوه له گه ل زۆری ژماره ی خودانه ناسان و که می ژماره ی ئیوه به لکو خودا خوی زالی کردن به سه ریانداهه له ئایه تیکی تر دا ده فرمویت: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ﴾^۱ بیگومان خودا ئیوه ی سه رخست له پۆزی به دردا، هر چه نده ئیوه که م و بی هیزیش بوون. وه له ئایه تیکی تر ده فرمویت: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرٍ ۚ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ﴾^۲ خودا له زۆر شویندا به هاناکانه وه مات، پۆزی حونه ییش هه روه ها، که هه رچه نده به زۆری خۆتان ده نازین، که چی هیچ به هره ی بۆ نه دان، نه م زه مینه فراوانه تان لی ته نگ هه لات، پاشان هه موو هه لاتن و به ره و دوا گه رانه وه. خودای مه زن ناگادارمان ده کات که سه رکه وتن به زۆری ژماره و به پۆشینی قه لغان و که ره سه ی جه نگ نیه. به لکو

^۱ فتح الباری (۴۶۲/۵)، مسلم (۹۲/۱).

^۲ ال عمران (۱۲۳).

^۳ التوبة (۲۵).

سەرکەوتن لە لایەن خودای گەرەوهیه وەك لە ئایەتیکدا فرمویەتی: ﴿كَم مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئْتَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾^۱ زۆر جار کۆمەڵیکێ کەم (بەئیزنی خودا) بەسەر کۆمەڵیکێ زۆر سەرکەوتوون، خودا لەگەڵ خۆپاگرانە. دیسان خودای گەرەوهیه لەبارەیی ئەو شتە خۆلەیی پێغەمبەر (ﷺ) کردی بەپووی خودانەناساندا لەپوژی بەدردا کاتیك کە لە کەپرە کە هاتە دەرەوه دواي ئەو لالە و پارانەوه و دەرخیستنی لاوازیەیی بۆ خودا و خۆلەکی هاویشت و فرموی: ئەو پووانە ناشیرین بوون، پاشان فرمانی بە هاوێڵەکانی دا کە بەدواي ئەو دا پەلامار بدەن، ئەوانیش پەلاماریاندا. خودای گەرەوهیه ئەو خۆل و لەمی گەیانده چاوی بپەرستەکان هیچ کەسیك نەبوو لەو خودانەناسانە کە بەشیك لەو خۆلەیی بەرنەکەوێت و نەیدەزانی چی بکات هەر بۆیە خودای گەرەوهیه دەرەوهوێت بە پێغەمبەر (ﷺ) ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَئِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ کە هاویشت، هاوێژکەرە کە تۆ نەبووی، بەلکو خودا هاویشتی^۲ واتە: هەر خودا خۆی ئەو خۆلەیی گەیاندهتە چاویان و پێی مت و کزو کوێر کردوون نەك تۆ (ئەو موحو مەد (ﷺ)). موحو مەدی کوپی ئیسحاق وتی: موحو مەدی کوپی جەعفەری کوپی زوبەیر بۆی گێڕامەوه لە عوروەی کوپی زوبەیرەوه لەم ئایەتەدا ﴿وَلِيُسَبِّلَ الْمُؤْمِنِينَ مِّنْهُ بَلَاءٌ حَسَنًا﴾ ئەو دەیهوێست خاوەن باوە پان تاقی کاتەوه بەچاکی واتە: بۆ ئەوێ خاوەنباوە پان بەچاکی ئەو بەهرانەیی خودایان بۆ دەرکەوێت کە پێی بەخشیون لەوانە زال کردنیانە بەسەر دوژمنەکانیاندا و لەگەڵ ئەو ژمارە زۆردانەیاندا و کەمی ژمارەیی خۆیان، ئەو هەقانەیی خودا لەبەر نەکەن کە هەیه تی بەسەریانەوه و بەو پێیە شوکری بەهرەکانی بکەن^۳. ئیبنو جەریریش هەروا تەفسیری کردووه. وە لەم فرمودەیه دا هاتووه (بەگشت تاقی کردنەوهیه کی چاک تاقی کردینهوه) ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ خودا بیسهرو زانا یه. لالە دەبیسیت و دەزانیت کی شایستەیی سەرکەوتن و زال بوونه. پاشان دەرەوهوێت: ﴿ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَدِيدٌ﴾ بەلێ ئاوا خودا فێلی خودانەناسان پووچەل دەکات. ئەمەش ئاماژەیه کی تره لەگەڵ ئەو سەرکەوتنە دا خودا دەستی باوە پدارانی خست کە ئاگاداری کردن کە هەر خوشی فرو فێلی خودانەناسانی پووچەل کردەوه کارەکیانی شکست پێهێنا و تەفرو تونای کردن و سوپاس و ستایش هەر بۆ خودای گەرەوهیه.

^۱ البقرة (۲۴۹).^۲ الطبری (۴۴۴/۱۳).^۳ الطبری (۴۴۸/۱۳).

﴿إِنْ تَسْتَفِئِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُدُّوا نَعْدُ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۱۹)

وہ لامدانہ وہی داواى بتيہرستان

خوداى گہورہ دہ فہرموویت: ﴿إِنْ تَسْتَفِئِحُوا﴾ نہی خودانہ ناسان نہ گہر سہرکہ و تنتان دہ ویت، واتہ: نہ گہر داواى یارمہ تی و دادوہری و فہرمانی خودا دہ کەن کہ نیوہ و دوژمنہ برپوادارہ کانتان لہ یہ کتری جیابکاتہ وہ، وا نہ وہی کہ داواتان کرد ہات بۆتان. موحمہدی کوپی نیسحاق و کہسانی تریش وتیان: لہ زوہریہ وہ لہ عبدوللای کوپی سہ علہ بہی کوپی سوہیرہ وہ کہ نہ بوجہ ل لہ پوژی بہ دردا وتی: نہی خودایہ ہر کہ سیکمان زیاتر پە یوہندی خزمایہ تی بپچریوہ و شتیکی بۆ ہیئاوین کہ نایزانین پقو قینی خۆت نہم بہ یانیہ برپژہ بہ سہریدا. نہ وہ داواى سہرکہ و تن بوو لہ وہ وہ. خوداى گہ وزہیش وہ لامی دایہ وہ نہم نایہ تہی ناردہ خواریہ وہ ﴿إِنْ تَسْتَفِئِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ﴾ نہ گہر دہ تان ویست سہرکہ ون. وا سہرکہ و تن. تا کوتایی نایہ تہ کہ^۱ نیمامی نہ حمہد ریوایہ تی کردوہ لہ عہدللای کوپی سہ علہ بہ وہ کہ: نہ بوجہ ل کاتیک کہ پووبہ پووی نہ و خہ لکہ بوہ وہ وتی: نہی خودایہ نہ وہ مان کہ پە یوہندی خزمایہ تی بپچریوہ و شتیکی بۆ ہیئاوین کہ لئی تیناگہین پقو قینی خۆت نہم بہ یانیہ برپژہ بہ سہریدا، نہ بو جہ ل نہ وہی داوا کرد^۲، نہ سائی لہ تہفسیرہ کہ یداو حاکمیش لہ (المستدرک) دا ہیئاویانہ و حاکم وتی: لہ سہر مہرجی بوخاری و موسلم فہرموودہ یہ کی راستہ، بہ لام نہ وان نہ یان ہیئاوہ^۳ وہ ہر بہم شیوہ یہ ریوایہ ت کراوہ لہ نیبنو عہ بیاس و موحامدو زہ ححاکو قہ تادہ و یہ زیدی کوپی پومان و کہسانی تریشہ وہ. سوددی وتی: خودانہ ناسان کہ دہرچون لہ مہککہ وہ بۆ بہ در دہستیان گرت بہ پۆشاکی کہ عہ وہ و داواى سہرکہ و تنیان لہ خودا کردو وتیان: نہی خودایہ پایہ بہر زترین لہ شکرو بہر پزترین کۆمہ ل و چاکترین ہۆز سہ ربخہ. خوداى گہ و رہش فہرمووی ﴿إِنْ تَسْتَفِئِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ﴾ واتہ: خوداى گہ و رہدہ فہرموویت: نہ وہی کہ داواتان کرد سہرمخست کہ موحمہدہ (ﷺ) عہ بدورہ حمانی کوپی زہیدی کوپی نہ سلم وتی: نہ وہ فہرموودہی خودایہ کہ لہ سہر زمانی نہ و خودانہ ناسانہ وہ فہرموویہ تی: ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ هَذِهِ

^۱ الطبری (۴۵۳/۱۳).

^۲ أحمد (۴۳۱/۵). فہرموودہ یہ کی جہ سہ نہ.

^۳ النسائی فی الکری (۳۵۰/۶)، الحاکم (۳۲۸/۲) فہرموودہ یہ کی جہ سہ نہ.

الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمِطِرْ عَلَيْنَا جِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ اثْقِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ^۱ نه وساش وتیان: نهی
خودایه نه گهر به پاستیه وه له لایه ن توره هاتوره، له ناسمانه وه به رده بارانمان بکه یان نازاریکی
به زانمان بۆ بنیره^۲. پاشان ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ تَنْهَوْا﴾ نه گهر وازیئن، له وهی که له سهرین له
خودانه ناس و بپوا نه هیئان به پیغه مبه ره که ی ﴿فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ نه وه زور چاکه بۆتان، له دنیاو
له پورزی قیامه تدا ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نَعْدًا﴾ نه گهر تی هه لچنه وه، نیمه ش تی هه لده چینه وه. وهك نه م
نایه ته ش که خودای گهره ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا﴾ نه گهر ده ست پیبکه نه وه، نیمه ش ده ست
پیده کهینه وه. واته: نه گهر نیوه که پانه وه بۆ نه و خودانه ناس و گومرایه ی که له سهری بوون، نیمه ش
ده که ریینه وه بۆتان وهك نه م جار ه چیمان به سهر هیئان، دیسان به سهرتان دینینه وه ﴿وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ
فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ﴾ هیچ شتیك به هره به نیوه نادات، باده ست و به ست هتان زوریش بن. واته:
نه گهر هرچی تواناتانه بیخه نه کارو هه موو کوبینه وه، له وانه شه پیتان نه کریت، هیچ قازانجیکتان پی
ناکه یه نیت هه رکه سیك خودای له که لدا بیت هیچ شتیك زال نابیت به سهریدا ﴿وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ﴾
خودا له که ل بپوادارانه نه وان دوست و شوینکه وتوی پیغه مبه رن (ﷺ).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ﴾ (۴۰) وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ
قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۴۱﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۴۲﴾ وَلَوْ
عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۴۳﴾
فهرماندان به گویرایه لی خوداو پیغه مبه ره که ی (ﷺ)

خودای گهره ده فهرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ
تَسْمَعُونَ﴾ نهی کومه لی خاوه نباوه پان، به فرمانی خوداو پیغه مبه ری بن و له هه رشتیك نه و پیتان
ده لیت و ده بیستن خۆ لاهه دن. خودای گهره فرمانده کات به عه بده بپواداره کانی که گویرایه لی
خوی و پیغه مبه ره که ی بن و ده یان ترسینیت له وهی که سهرپیچی بکه ن و وهك نه و خودانه ناس و
لا سارانه هه لس و کهوت بکه ن به رامبه ر خودا. واته: واز له گویرایه لی و به جی هیئانی فرمانه کانی بیئن و

^۱ الانفال (۳۲).^۲ الطبری (۴۵۸/۱۳).^۳ الاسراء (۸).

قه دهغه کراوه کانیشی پشت گوی بخه. دوی نه وهی شاره زه بوون له وهی که بانگی کردن بوی ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾ نپوه وهك نه وانه مه بن وتویانه: گویمان لییه، که چی هر نه شیان بیستووه. نپینو ئیسحاق وتی: نه وانه دوو پوهه کانه، چونکه نه وانه وا ده ری ده خه ن که بیستویانه و به گویی ده که ن، به لام نه وانه راست ناکه ن وانین^۱ پاشان خودای گه وره ناگاداری داوه که نه م جوړه که سانه له نه وهی ناده م خراپترین که سو پیسترین گیانه وهرن و ده فهرموویت: ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾ خراپترین زینده وهران له لای خودا نه و که پو لالانه که وا هیچ تی ناگه ن. واته: نه و خودانه ناس و دوو پوهانه که پن له بیستنی هق و لالن له تیگه یشتن، نه وانه خراپترین گیانه وهرن، چونکه گشت گیانه وریک جگه له وان به رفهرمانی خودان له وهدا، که دروستی کردوون بوی، به لام نه مانه دروستکراون بو خودا په رستی که چی ده ستیان دایه خودانه ناسی، بویه خودا وهك نازهل ناویان ده بات و ده فهرموویت: ﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الْذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً﴾^۲ وینه ی نه و خودانه ناسانه وهك وینه ی نه و نازهل له یه که ده نگ ده دریت جگه له خو پین و ده نگ هیچ نابیستیت وه له نایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾^۳ نه وانه وهك نازهل وان، به لکو له وان گومراتن ناگیان له هیچ شت نیه. و تراوه: مه به ست به وانه ی که باسکران کومه له که سیکن له نه وهی عه بدودار له قورده شیه کان، نه م قسه یه له نپینو عه بباس و موجه ده وه پړوایه ت کراوه. نپینو جه ریریش نه مه ی هه لېزاردووه^۴ موحه مه دی کوری ئیسحاق نه لیت: نه وانه دوو پوهه کانه. منیش ده لیم: هیچ جیاوازیه ک نیه له نپوان خودانه ناس و دوو پوهه کان له و باره یه وه، چونکه هه ریه کیك له وانه بی به شه له تیگه یشتنی راستی و ناره زوی ناکاری چاک، نه گهر واش دانریت که تیگه یشتنیان هه یه. بویه خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ﴾ نه گهر خودا بیزانیایه خیریکیان تیدایه، کاریکی ده کرد ببیستن. چونکه خودا خوی ده زانیت ﴿وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا﴾ نه گهر واشی بکردایه ببیستن هه ر پوویان وهرده گپرا به ناره زو لاساری خویان و دوی تیگه یشتن بان لیشی ﴿وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ هه ر خویان لی لاده دا.

^۱ الطبری (۴۵۸/۱۳).^۲ البقرة (۱۷۱).^۳ الاعراف (۱۷۹).^۴ الطبری (۴۶۰/۱۳).

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ

الْمَرَّةِ وَقَلْبِهِ. وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

فهرماندان به وه لامدانه وهی خوداو پیغه مبه ر (ﷺ)

خودای گوره ده فـرموویت: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا

يُحْيِيكُمْ﴾ نهی کومه لی خاوه نباوه پان، هر کاتیک خوداو پیغه مبه ر داواتان لیده که ن کاریک بکن که

پی پی ببوژینه وه گورج پی هلسن. نه وه له به رژه وه ندی ئیوه یه. پیوایه ت کراوه له نه بو سه عیدی

موعه للاوه (په زای خودای لیبت) وتی: نویژم ده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) به لامدا پویشته و بانگی کردم،

نه چوم بولای هه تا نویژه که م ته واو کرد پاشان چومه خزمه تی، فه رموی: (چی پی پی لی گرتی که

بیته لام؟ ئایا خودا نافـرموویت: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا

يُحْيِيكُمْ﴾ پاشان فه رموی: پیش نه وهی بچه دهره وه فیتری گوره ترین سوره ت ده که م له

قورئاندا، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پویشته که بجیته دهره وه وه بیرم خسته وه فه رموی: (الحمد لله رب

العلمین) نه وه نه و حوت ئایه ته دووباره کراوه که یه^۱، موحه مبه دی کوپی ئیسحاق نه لیت: له

موحه مبه دی کوپی جه عفری کوپی زوبه یره وه له عوروهی کوپی زوبه یره وه له باره ی نه م ئایه ته وه:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ وتی: واته: خو ناماده بکن بو

نه و شه په که خودای گوره سه ربه رزی کردن دوا ی زه لیلی و وه به میزیشی کردن پی دوا ی لاوازی و

پاراستنی له دوزمه که تان دوا ی شکست پی هینانیان به ئیوه^۲.

خودا ده توانیت له مبه ر دانیت له نیوان مروفو دلیدا

خودای گوره ده فه رموویت: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرَّةِ وَقَلْبِهِ﴾ چاک بزائن که خودا

ده توانیت له نیوان مروفو دلیدا دانیت. ئیبنو عه بیاس نه لیت: خودا له مبه ر داده نییت له نیوان

خاوه نباوه پو خودانه ناسدا و وه له نیوان بی پروایی و پروادا^۳، حاکم پیوایه تی کردوه له موسنه دره که یدا

به مه وقوفی و نه لیت: فه رموده یه کی راسته^۴ موجه دو سه عیدو عیکرمه و زه حاک و نه بو سالح و عتیه و

^۱ فتح الباری (۱۵۸/۸).

^۲ ابن هشام (۳۲۴/۲).

^۳ الطبری (۴۶۸/۱۳).

^۴ الحاکم (۳۲۸/۲).

موقاتیلی کوپی حیان و سوددیش مه وایان وتووه^۱ وه له پیوایه تی کدا له مواجهه وه هاتووه له م
 نایه ته دا ﴿يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ﴾ نه لیت: به شیوه یه ک پشت گوئی ده خات که ئاره زوی نامینیت.
 سوددی وتی: خودا له مپهر له نیوان مرؤفو دلیدا داده نیت که ناتوانیت برپا بینیت و ناشتوانیت
 خودانه ناس بیت مه گین به نیزنی خوئی. زور فه رموده هاتووه له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) که جیی
 خوئی ته له ته فسیری نه م نایه ته دا باس بکریت. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له نه نه سی کوپی
 مالیکه وه (په زای خودای لیبت) وتی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) زور جار ده ی فه رموو: (نه ی نه و
 که سه ی دله کان ده کوریت دلم قایمگیر بکه له سه ر ناینه که ت) وتی: گوتمان نه ی پیغه مبه ری خودا
 برپامان هیئاوه به توو به نه وه ش پیی هاتوین، نایا هر ترست لیمان هیه؟ فه رموو: (به لئ: دله کان
 له نیوان دوپه نجه له له په نجه کانی خودای مه زندایه ده یانگوریت)^۲، تیرمیزیش پیوایه تی کردووه و
 له به شی قه ده ردا له جامیعه که ی دانه لیت: فه رموده یه کی چاکه.^۳ نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له
 نوواسی کوپی سه معانی کیلابیه وه (په زای خودای لیبت) وتی: له پیغه مبه ری خودام بیست (ﷺ)
 ده یفه رموو: (هیچ دلیک نیه مه گین نه و دله له نیوان دوپه نجه له په نجه کانی خودایه په روه ردگاری
 جیهان، نه گهر مه یلی لی بوو پاستی ده کاته وه، نه گهر مه یلیشی لی بوو لای بدات لای ده دات)
 ده یفه رموو: (نه ی نه و که سه ی دله کان ده کوریت دلم سه قامگیر بکه له سه ر ناینه که ت) فه رموو:
 (ته رازوو به ده سستی په حمانه نزمی ده کاته وه و به رزیشی ده کاته وه)^۴ نه سائی و ئیبنو ماجه ش
 پیوایه تیان کردووه^۵.

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ (۲۵)

ترساندن له فیتنه ی گشتگیر

خودای گه وره به نده خاوه نباوه په کانی ده ترسینیت له فیتنه واته: له و تاقیکردنه وه یه که
 خراپه کارو غه یره خراپه کار ده گریته وه و تاییه ت مه ندنیه بو خه لکی گوناوه کاره وه یان نه و که سه که
 مه لساوه به و گوناوه وه، به لکو مه موو ده گریته وه کاتی که به رگری له و تاوانه نه کراو هه ولئ لابردنی نه درا.
 وه ک نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له موته پیفه وه وتی: وتمان به زوبه یر: نه ی نه بو عه بدلا چی
 نیوه ی هیئاوه؟ خه لیفه تات له ده ست دا که کوژراو دواپی دین داوای خوینه که ی ده که ن؟ زوبه یر وتی:

^۱ الطبری (۴۷۱/۴۷۰/۱۳).

^۲ أحمد (۱۱۲/۳) فه رموده یه کی سه حیحه.

^۳ تحفة الاحوذی (۳۵۰/۳۴۹/۶). فه رموده یه کی سه حیحه.

^۴ أحمد (۱۸۲/۴) فه رموده یه کی سه حیحه.

^۵ النسائی فی الکبری (۴/۴۱۴)، ابن ماجه (۷۲/۱) فه رموده یه کی سه حیحه.

ئىمه له سەردەمى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ئەبۇبەكرى عومەرو عوسماندا (پەزىلى خودايان لى بىت) ئەم
 ئايەتەمان دەخویندەوه ﴿وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ واما دانەدەنا كە
 ئىمه خەلكى ئەو فیتنەيەن تا كاتىك كە پويىدا لىمان و بەرپا بوو^۱ وە عەلى كوپى ئەبوتەلحە لەئىبنو
 عەبباسەو ئەلەيت : لەم ئايەتەدا ﴿وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ وتى : مەبەست
 پىسى ھاوەلانى پىغەمبەرە (ﷺ) بەتايەتى^۲ وە لە پىوايەتەكى تردا ھەر لە تەلھەو لە ئىبنو
 عەبباسەو لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا وتى : خودا ھەرمانى داوہ بەخاوەنباوہران كە چاوپۆشى نەكەن
 لە خراپەكارى لەنىوان خۆياندا كە پويىدا، ئەگىنا خودا ھەمويان تووشى سزا دەكات^۳ ئەمە تەفسىرىكى
 زۆر جوان و چاكە. ھەر بۆيە موحامىد لەم ئايەتەدا ﴿وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ
 خَاصَّةً﴾ وتى : ئەم ئايەتە بۆ ئىوہشە^۴ زەحھاك و يەزىدى كوپى ئەبو حەبىب و كەسانى تىرىش
 ھەروايان وتووہ. ئىبنو مەسعود وتى ھىچ كەسك نىە لەئىوہ مەگىن ئەو كەسە فیتنەيەك ھەر
 دەگىریتەوہ چونكە خوداى گەورە دەفەرمووت : ﴿إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ ئەو دارايى و
 مندالانەى مەتانە، ھۆى تاقىكردنەوہتان. ھەر كەسىكتان كە داواى پەناى كرد، با داواى پەنا لە خودا
 بكات لەو فیتنانەى كە ھەلخەلەتەن و چەواشە كەرن.^۵ ئىبنو جەرىر پىوايەتى كردووہ. مەبەست ئەوہيە
 كە ئەم ترساندنە ھاوہلەكانى پىغەمبەر و كەسانى تىرىش دەگىریتەوہ ھەرچەندە پوى قسەكە لەوانە
 لەپاستیدا، ئەو فەرموودانە كە لەبارەى ترسان لە فیتنە ھاتوون بەلگەن پاستى ئەو قسەيە. بۆيە لە
 كتيبيكى سەربەخۆدا خودا مەيلى لى بىت پوون دەگىریتەوہ وەك چۆن زانايانى كە بەجيا كتيبيان لەسەر
 نووسيوہ، ئەوہى لىرەدا زۆر گرنگ بىت باسى بكرىت ئەم فەرموودانەيە كە ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى
 كردوون، لەوانە، لە حوزەيفەى كوپى يەمانەوہ كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموويەتى : (سویند
 بەوكەسەى گيانى منى بەدەستە دەبىت فەرمان بكەن بە چاكە و بەرگرى بكەن لە خراپە يان بەمزوانە
 خودا لەلایەن خۆيەوہ سزاتان بۆ دەنیرىت پاشان لى دەپارپنەوہو وەلامتان ناداتەوہ)^۶، وە ئىمامى

^۱ أحمد (۱۶۵/۱) سەنەدەكانى خراپ نىيە.

^۲ الطبرى (۴۷۴/۱۳).

^۳ الطبرى (۴۷۴/۱۳).

^۴ الطبرى (۴۷۵/۱۳).

^۵ التغابن (۱۵).

^۶ الطبرى (۴۷۵/۱۳).

^۷ أحمد (۳۸۸/۵) فەرموودەيەكى حەسەنى سەھىحە

ئەحمەد پىۋايەتى كىردۈۋە لە ئىبنو پوقادەۋە ئەلئىت: لەگەل گەرەكەمدا دەرىچوم خىستىيانە لای
 حوزەيفە كە دەيگوت: ئەگەر كەسك قسەيەكى (بەجۆرىكى) لە دەم دەرىچوايە لە سەردەمى پىغەمبەرى
 خداو (ﷺ) بە دووڤو سەير دەكرا، كەچى من ئەو قسەيە چوار جار لە يەككە لە ئىۋە دەبىستم لە يەك
 دەنىشتندا، سوپىند بە خدا دەبىت فەرمان بەدەن بە چاكە و بەرگى بكن لە خراپە و هانە بەدەن بە چاكە.
 يان خدا ھەمووتان بە سزايە لە ناو دەبات، يان خراپترىن كەستان دەكاتە فەرمانپەر واتان پاشان
 چاكەكانتان دەپارپتەۋە و لەلاميان نادرپتەۋە^۱ نەعمانى كوپى بە شىر (پەزاي خودايان لى بىت) وتى:
 بىستم لە پىغەمبەرى خدا (ﷺ) فەرموۋى: (ۋىنەى ئەۋەى كە فەرمان دەكات بە چاكە و بەرگى
 دەكات لە خراپە، ئەۋەى نايكات و ھەلدەستىت بە خراپە، ۋەك ۋىنەى ئەۋەى كە سەنەن كە كەشتىەكيان
 ھەيە دووقاتە، تىرو پشك بكن و ھەندىكيان قاتى سەرەۋە يان سەر كەۋىت و ھەندىكى تريان قاتى
 خوارەۋە يان بەردەكەۋىت، ئەۋانەى لە خوارەۋەن بۆ ئاۋ دەبوو بچوونايەتە سەرەۋە بە سەر ئەۋاندا
 تىپەپىتايە، نەۋەك ئەۋانەى سەرەۋە ئازاريان پى بگات، ئەۋانەى خوارەۋە بلىن: بۆچى ئازارتان بەدەن
 بۆ ئاۋ؟ ئەگەر كونىك بكنە بە شەكەى خۆمان ئاۋى لى ھەلدەكىشىن بەكىكيان تەشۋىيەك (فاساً)
 ھەلبىگىت دەست بكات بەكونكرىنى كەشتىەكە، ئەۋانەى سەرەۋە بىن پىيان بلىن: بۆنى كونى
 دەكەيت؟ ئەۋانىش بلىن: ئىمە ئاۋمان پىۋىستە بۆچى ئەۋەندە ئازارى ئىۋە بەدەن بۆ ئاۋ؟ بە شەكەى
 خۆمان كون دەكەين، ئەگەر وازيان لى بىنن ئەۋەى كە دەيانەۋىت بىكەن ھەمويان لە ناۋدەچن، ئەگەر
 دەستيان بگرن ئەمانىش و ئەۋانىش ھەمو پزگاريان بوۋە)^۲، بوخارى تەنبا خۆى ئەم فەرموۋدەى
 پىۋايەت كىردۈۋە لە بەشى (الشركة والشهادات)^۳ تىرمىزىش لە بەشى فىتنەكاندا ھىناۋىيەتى بە شىۋەيەكى
 تر^۴ ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىردۈۋە لە ئومو سەلەمەۋە خىزانى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: بىستم لە
 پىغەمبەرى خداۋە (ﷺ) دەيفەرموۋ: (كاتىك گوناھ تەشەنەى كرد لە ناۋ ئوممەتەكەمدا خدا سزاي
 گىشتگىريان لە لايەن خۆيەۋە بۆدەنىرت)، وتم: ئەى پىغەمبەرى خدا (ﷺ) ئايا خەلكى پىاۋچاكيان
 تىدا نىيە؟ فەرموۋى: (بەلى) وتى: ئەى ئەۋانە چى دەكەن؟ فەرموۋى: (ئەۋەى ئەۋەكە توشيان
 دىت ئەۋانىش توشيان دىت پاشان دەكەپىنەۋە بۆلاى لىخۆشبوون و پەزامەندى خدا)^۵ ۋە لە
 فەرموۋدەيەكى تردا ھەر ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىردۈۋە لە جەرىرەۋە كە پىغەمبەرى خدا (ﷺ)

^۱ أحمد (۵۹۰/۵) سەنەدەكانى لاۋزە.

^۲ أحمد (۲۶۹/۴) فەرموۋدەيەكى سەھىحە.

^۳ فتح البارى (۳۴۵/۱۵۷/۵).

^۴ تحفة الاحوذى (۳۹۴/۶).

^۵ أحمد (۳۰۴/۶) فەرموۋدەيەكى باشە (جيد)

فرموده‌ی: (هیچ گه‌ئیک نیه که له نیوانیاندا تاوان بکریت، نه‌وان ده‌سته لاتدارترین له‌وانه‌ی که نه‌و کاره ده‌که‌ن، پاشان نه‌یکوپن مه‌گین خودا هه‌موویان تووشی سزا ده‌کات)^۱ ئیبنو ماجه‌ش نه‌م فرموده‌ی هیناوه.^۲

﴿وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَخَطَفَكُمْ النَّاسُ فَتَأْوِنَكُمْ وَآيَدُكُمْ يَنْصِرُهُمْ
وَرَزَقُكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (۳۶)

ئاگادارکردنه‌وه‌ی موسولمانان له‌و ژيانه‌ی که تییدا بوون له‌کزی و لاوازی و پاشان چون بوونه
خواه‌نی هیزو ده‌سته لات

خودای گه‌وره ده‌فرمودیت: ﴿وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ
يَخَطَفَكُمْ النَّاسُ فَتَأْوِنَكُمْ وَآيَدُكُمْ يَنْصِرُهُمْ وَرَزَقُكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ بیر له‌و کاته
بکه‌نه‌وه که ئیوه له‌م زه‌مینه‌دا که میکی بیده‌سته لات بوون، ترستان هه‌بوو خه‌لکی تر ده‌رتان بکه‌ن و
بی جی و پی بمیننه‌وه، په‌نای دان و یارمه‌تی دان و سه‌رکه‌وتن و پۆزی پاک و په‌وای پیدان، به‌لکو
شوکرانه‌ بژیرین. خودای گه‌وره خواوه‌نباوه‌په‌کانی ئاگادار ده‌کاته‌وه بو نه‌و به‌هرانه‌ی که پیی
به‌خشیون و نه‌و چاکانه‌ی که له‌گه‌لی کردوون، که زه‌مانیک بوو زۆر که‌م بوون زۆری کردن و لاوازو بی
ده‌سته لات بوون ده‌ترسان به‌هیزی کردن و سه‌ری خستن، هه‌ژارو بی ده‌ست بوون پۆزی پاک و ته‌میزی
دان، بو نه‌وه‌ی سوپاسی بکه‌ن و مل که چی بن و گوئی پایه‌لی گشت فه‌رمانه‌کانی بن. نه‌وه‌ حال و
گوزه‌رانی موسولمانه‌کان بوو کاتییک که له‌مه‌که‌دا بوون، زۆر که‌م بوون و خویان ده‌شارده‌وه‌و
ده‌چه‌وسیننه‌وه، ده‌ترسان خه‌لکی له‌گشت ولاتیکه‌وه بین بده‌ن به‌سه‌ریانداو ده‌ریان بکه‌ن و بیانگوژن
له‌ بته‌رستان و پۆم و مه‌جوسیه‌کان، چونکه نه‌وانه هه‌موو دوژمنیان بوون، له‌به‌ر که‌می و بی تواناییان.
به‌رده‌وام نه‌مه‌ حالیان بوو هه‌تا خودای مه‌زن ئیزنی دان کوچ بکه‌ن بو مه‌دینه‌و له‌ویدا په‌نای دان و
خه‌لکه‌که‌ی بوو دل گوشاد کردن و دلیان دانه‌وه‌و یارمه‌تیاں دان له‌پۆزی به‌درداو جه‌نگه‌کانی تریشدا،
هاوکاریان کردن به‌سامانه‌کانیان و گیانی خویان به‌خت کرد له‌پیناوی فه‌رمانی خوداو
پیغه‌مبه‌ره‌که‌یدا (ﷺ) قه‌تاده له‌م ئایه‌ته‌دا نه‌ئیت: ﴿وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ﴾
نه‌و ناوچه‌یه که نه‌م عه‌ره‌بانه‌ی تییدا ده‌ژیان زه‌لیل ترین خه‌لکی خودا بوون، خراپترین ژیانیان به‌سه‌ر
ده‌برد هه‌میشه‌ سکبان برسی بوو، پووت و پی په‌تی و زۆر سه‌رلێشیواو بوون، نه‌وه‌ی ده‌ژیان زۆر به‌

^۱ احمد (۳۶۴/۴) فرموده‌یه‌کی باشه (جید).

^۲ احمد (۳۶۶/۴)، ابن ماجه (۱۳۲۹/۲).

به دبه ختی زیانی به سهر ده برد، نه وهش ده مرد ده چوو بۆ ناو ناگر، ده خوران و نه یان ده خوارد سویند به خودا هیچ که سیک شک نابین له خه لکی نه م سهر زه مینه له و کاته دا شوینیان له مانه خراپتر بوبیت مه تا نه و کاته ی خودا نیسلامی هینا، به و نیسلامه ولاته که ی دامه زرانوو پۆزی پی فراوان کرد به و نیسلامه کردنی به فەرمانه و به سهر خه لکیداو خودا نه و هه موو شته ی پیدان که به چاوی خۆتان بینیتان، شوکرانه بژییری خودابن له سهر به هره کانی، په روه ردگارتان خاوهن به هره و شوکری پی خوشه نه و که سانه ی شوکری ده کهن هه میشه خودای مه زن به هره یان بۆ زیاتر ده کات.^۱

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (٢٧) وَأَعْلَمُوا أَنَّ مَا

أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

هوی هاتنه خوارهوی نه م نایه ته و هه دهغه کردنی نا پاک

خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ وَأَنْتُمْ

تَعْلَمُونَ﴾ نه ی کۆمه لی خاوه نباوه پان له گه ل خوداو پیغه مبه ر ده غه لی مه کهن، نه و شتانه ش که ده یزانن

نه مانه تن له ناو خۆتاندا خه یانه تی تیدامه کهن. وه له هه ردوو سه حیه که شدا به سه رهاتی حاتی کۆپی

نه بی به لته عه هاتوو که نامه ی نووسی بۆ قورپه یش و مه به سستی پیغه مبه ری خودای (ﷺ) تیدا باس

کرد بۆیان له سالی نازاد کردنی مه که که دا خودای گه وره پیغه مبه ره که ی له وه ناگادار کرد، پیغه مبه ریش

(ﷺ) خه لکی نارد به دوای نامه که داو هینایه وه و داوای حاته بیشی کردو هینایان و دانی به وه دا نا که

کردوو یه تی. تیدا هاتوو، که عومه ری کۆپی خه تاب هه ستاو وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نایا

نه ده م له گه ردنی؟ به پاستی نه و خه یانه تی له خوداو پیغه مبه ره که ی و برواداران کردوو؟ پیغه مبه ر (ﷺ)

فه رموی: (وازی لی بینه نه و ناماده ی به در بووه، تو چوزانیت له وانه یه خودا به چاوی به زه یی ته ماشای

خه لکی به دری کردبیت و پیی فه رمو: چیتان ده ویت بیکه ن به پاستی من لیتان خوش بووم) منیش

ده لیم: پاستیه که ی نه وه یه که نه م نایه ته گشتگیره و بۆ هه موو کاتیکه، هه رچه نه ده هوی هاتنه

خواره که ی تایبه ته، به لام کارکردن به گشتگیری وته یه نه ک تایبه ته نه دی هۆکاره که له لای زۆرینه ی

زانایان، خه یانه ت گشت تانه گه وره و بچوکه کانیش ده گریته وه له خو بگریت یان له خه لکی تر. عه لی

کۆپی نه بوته لحه له ئیبنو عه بباسه وه نه لیت: ﴿وَتَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ﴾ نه مانه ت، نه و نه رکانه یه

که خودا عه بده کانی به رپرسیار کردوو له سهری، واته: فه رزه کان. ده فەرموویت: ﴿وَتَخُونُوا﴾ واته: نه و

ئەمانەتە ھەلمەۋەشىنەۋە مەيشكىن^۱، ھەبەر ھەمانى كۆپى زەيد وتى: قەدەغەى كىرۋە لىتان كە
خەيانەت لەخوداۋ پىغەمبەر(ﷺ) بىكەن دۈرۈۋەكان كىردىان.^۲ پاشان خوداى گەرە دەفەر موۋىت:
﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا آمَوَلْكُمُ وَأَوْلَدُكُمُ فِتْنَةٌ﴾ بشزانن مال و مندالتان ھۆى تاقى كىرنەۋەن. واتە: جىي
ئەزىمەن و تاقى كىرنەۋەن بۆتان، كاتىك كە خودا پىي داۋن تا بزانىت شوكرانە بىزىرىنى و گۆي پايەلى
دەكەن لەسەرى يان خۇتان سەرقال دەكەن پىيانەۋە خوداتان لەبىردەچىتەۋە، يان ئەو مال و مندالە
لەجىي پەزىمەندى خودا دادەنن؟ ۋەك لە ئايەتتىكى تردا دەفەر موۋىت: ﴿إِنَّمَا آمَوَلْكُمُ وَأَوْلَدُكُمُ فِتْنَةٌ
وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾^۳ ئەو دارايى و مندالانى ھەتەنن جىي تاقى كىرنەۋەن، خودا پاداشتى گەرە
لايە. ۋە دەفەر موۋىت: ﴿وَنَبَلُوكُم بِالْأَشْرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾^۴ بەخرابە و بەچاكى بىت تاقيان دەكەينەۋە. ۋە
دەفەر موۋىت: ﴿يَتَأَيَّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ
فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾^۵ ئەي كۆمەلى خاۋەنباۋەپان سامان و مندالەكانتان يادى خوداتان نابىت لەبىر
بەرىتەۋە، ئەوانەى وا دەكەن زىانبارن. ۋە دەفەر موۋىت: ﴿يَتَأَيَّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنِّ مِنْ أَرْوَجِكُمْ
وَأَوْلَدِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ﴾^۶ ئەي كۆمەلى خاۋەنباۋەپان، ھەندىك لە ژنان و مندالانى ئىۋە
دورمىنتانن خۇتانيان لى بپارىزن پاشان خوداى گەرە لىرەدا دەفەر موۋىت: ﴿وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ
عَظِيمٌ﴾ بىگومان پاداشتى گەرە لاي خودايە. واتە: پاداشت و بەخشندەيى و بەھەشتەكانى ئەو
چاكرە بۆ ئىۋە لە دارايى و مندال، چونكە جارى ۋاھىيە مندالەكانتان دەبنە دورمىنتان، زۆر بەشيان
قازانچىكت پى ناگەيەنن ھەر خوداى پاك و بىغەيب كاربەدەست و خاۋەنى مولكى دونياۋ قىامەتە.
پاداشتى گەرە لە پۆزى قىامەتدا لاي ئەۋە. ۋە لە سەحىحى موسلىمدا ھاتوۋە لە پىغەمبەرى
خودا(ﷺ) كە فەر موۋىتەتى: (سى شت ھەن ھەركەسىك تىيدا بىت بەو سىيانە شىرىنى ئىمان بەدەست
دەھىنن، ھەركەسىك خوداۋ پىغەمبەرى(ﷺ) لەھەموو شت خۇشتر بوۋىت، ھەرۋەھا كەسىكىش

^۱ الطبرى (۴۸۵/۱۳).^۲ الطبرى (۴۸۳/۱۳).^۳ التغابن (۱۵).^۴ الأنبياء (۳۵).^۵ المنافقون (۹).^۶ التغابن (۱۴).

خوشویست ته‌نھا له به‌رخودا خوشی بوویت، نینجا پیی ناخوش بیٚت بگه‌ریتته‌وه بۆ بیی دینی دواي
 نه‌وه‌ی خودا پزگاری کرد لیی وه‌ک چۆن پیی ناخوشه‌ فری بدریته‌ ناو ناگره‌وه) ^۱ به‌لکو ده‌بیٚت
 خوشه‌ویستی خودا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) پیی بخت له خوشه‌ویستی مال و منداڵ و گیانی ^۲
 له‌مه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هاتوو که پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فرمویه‌تی: (سویند به‌وه‌که‌سه‌ی گیانی
 منی به‌ده‌سته‌ هیچ که‌سیک له‌ئیه‌وه‌ بره‌ای (ته‌وا) نیه‌، مه‌تا منی له‌ لا خوشه‌ویستتر نه‌بیٚت له‌ گیانی و
 که‌سو کاری و سامانی و مه‌موو خه‌لکی) ^۳.

﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَشَقَّوْا اللَّهَ لَيَجْعَلَ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو

الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٦٩﴾

له‌خودا ترسی هۆکاره‌ بۆ جیاکردنه‌وه‌ی چاکه‌و خراپه‌

خودای گه‌وره‌ ده‌فرموویت: ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَشَقَّوْا اللَّهَ لَيَجْعَلَ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرَ
 عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ نه‌ی کۆمه‌لی خاوه‌ن باوه‌پان، نه‌گه‌ر له‌خودا
 بترسن، هۆی جیاکردنه‌وه‌ی پاک‌وپیستان پیده‌دات و له‌ خراپه‌تان ده‌بووریت. خودا خاوه‌نی چاکه‌ی زۆر
 مه‌زنه‌. ئیبنو عه‌بباس و سوودی و موجه‌دو عیگره‌و زه‌حاک و قه‌تاده‌و موقاتیلی کۆپی حه‌یان و
 که‌سانی تریش ده‌لین: ﴿فُرْقَانًا﴾ ده‌روتان لیده‌کاته‌وه‌، موجه‌دو نه‌مه‌ی لی زیاد کردوو خودا ده‌روتان
 لیده‌کاته‌وه‌ له‌ دنیاو له‌ قیامه‌تدا، وه‌ له‌ پیه‌یه‌تیکی تردا ئیبنو عه‌بباس ده‌لیت: ﴿فُرْقَانًا﴾ واته‌:
 پزگار ده‌بیٚت وه‌ له‌ پیه‌یه‌تیکی تریشدا ده‌لیت: سه‌رده‌که‌ون. موجه‌مه‌دی کۆپی ئیسه‌حاق نه‌لیت:
 ﴿فُرْقَانًا﴾ واته‌: هۆی جیاکه‌ره‌وه‌ی نیوان هه‌ق و ناهاقتان پیده‌دریت، نه‌م ته‌فسیره‌ی ئیبنو ئیسه‌حاق
 گشتگیر تره‌ له‌ وانه‌ی پیی خۆی، نه‌و قسه‌نه‌ی نه‌وانیش هه‌موو ده‌گریتته‌وه‌. بیکومان هه‌رکه‌سیک
 له‌خودا بترسیت فرمانه‌کان خودا بیٚت به‌جی بکات و واز له‌قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانی بیٚیت، سه‌رکه‌وتوو
 ده‌بیٚت له‌ ناسین و جیاکردنه‌وه‌ی هه‌ق له‌ ناهاق و شتی پیه‌پوچ، نه‌وه‌ش ده‌بیٚت به‌هۆی سه‌رکه‌وتوو
 پزگار بوون و ده‌ریاز بونی له‌ کاروباری دنیاو به‌خته‌وه‌ر بوونی له‌ پۆژی قیامه‌تداو سه‌رینه‌وه‌ی و لابردنی
 گوناوه‌کانی و چاوپۆشی لی کردنی و ناشکرا نه‌کردنی له‌لای خه‌لکی. وه‌ هۆکاریکیشه‌ بۆ وه‌ده‌ست

^۱ مسلم (۶۶/۱).

^۲ مسلم (۶۷/۱).

^۳ فتح الباری (۷۵/۱).

^۴ الطبری (۴۹۰/۴۸۹/۱۳).

هینانی پاداشتی گه وره له لای خودا. وهك خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَءَامِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَجَعَلَ لَكُم نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَغَفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۱ نهی كۆمه لی خاوه نباوه پان ترستان له خودا مه بیّت و برپا به پیغه مبه ری نه و بینن، نه وسا دوو پاداشستان ده داته وه و پووناکیه کتان وه پیش ده خات، که به هویه وه به پێدا برۆن و له گونا همتان ده بوریت و مهر خودایه خه تا پۆش و دلۆفانه.

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرٌ

الْمَكِرِينَ ﴿٣٠﴾

باسی نه و پلانه ی که خه لکی مه که دایان رشت بو کوشتنی پیغه مبه ری (ﷺ)

خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ

وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكِرِينَ﴾^۲ نه و کاته ده بو بینه که خودانه ناسان و یستیان فیلیکت لی بکه ن یان به ندت بکه ن یان بتکوژن یان دهرت بکه ن، نه وان فیلکه ی خویان کرد، خوداش پلانی خوی به جی هینا. بیگومان خودا له مه موو پلاندانه ریك چاکتر پلان داده نیّت. ئیبنو عه بیاس و موجاهیدو قه تاده وتیان: ﴿لِيُثْبِتُوكَ﴾^۳ واته: تا کۆت و زنجیرت بکه ن^۴ سوددی نه لیّت: (الاثبات) واته: به ندکردن له گه ل کۆت کردندا^۵ ئیمام موحه ممه دی کوپی ئیسحاقی کوپی یه سار خاوه نی کتیبی (المغازی) پیوایه تی کردوه له عه بدلالی کوپی نه بی نه جیحه وه له موجاهیده وه له ئیبنو عه بیاسه وه، موحه ممه دی کوپی ئیسحاق وتی: که لبی بۆی گێرامه وه له بازانه وه که بهنده ی (أم هانی) بووه له ئیبنو عه بیاسه وه وتی: کۆمه لیك له قورپه یشیه کان له گه وره پیاوانی گشت هۆزه کان کۆبوونه وه تا بچه شوینی کۆپو کۆبوونه وه که یان (دار الندوه) شه یتان له به رگی پیاویکی به ته مه ندا هاته پێیان، کاتیك که چاویان پێی که وت پێیان وت: تو کییت؟ پیاوه به ته مه نه که وتی: من خه لکی نه جدم بیستم ئیوه کۆبوونه ته وه ویستم ئاماده ی کۆبوونه وه که تان ببم، بیگومان له ئامۆزگاری و پراو بۆچونی خۆم بی به شتان ناکه م. وتیان: به لی، فەرموو، نه ویش له گه لیان چوه ژووره وه، پاشان وتی: چاک ئاگاداری مه لئسو که وتی نه م پیاوه بن، سویند به خودا زۆر نزیکه به مزوانه سه رده که ویت به سه رتاند او مه موو کاره کانی ئیوه بگریته دهستی خوی. یه کیك له وانه وتی: به کۆتکراوی بهندی بکه ن پاشان چاوه پوانین هاکا

^۱ الحديد (۲۸).

^۲ الطبری (۴۹۱/۱۳).

^۳ الطبری (۴۹۲/۱۳).

شتىكى بەسەرھات و لەناو چوو وەك چۆن شاعىرەكانى پىش لەناو چوون وىنەى زوبەيرو نابىفە،
 ئەمىش يەككىكە وەك ئەوانە. وتى: پىاوه بەتەمەنە نەجدەيىكە (لەغەتى خوداى لى بىت) ھاوارى لى
 ھەستاو وتى: بەخودا ئەم ئەم پايە باش نىيە بۆتاو. سوپىند بەخودا پەرورەدگارى لە بەندىخانەكەى
 دەرى دىنىت و دەينىرتەو ھە بۆلاى ھاو لەكانى، لەوانە يە بدەن بەسەرىداو لەدەستتانى بىستىن و نەيەلن
 ھىچى لەگەلدا بکەن. دەستەلاتىشيان پەيدا کرد لەوانە يە لەزىدى خۆتان و دەرتان بىن. وتیان: ئەم
 بەپىزە راست دەكات بىر لە چارەيەكى تریكەنەو جگە لەمە. يەككىكى تر لەوانە وتى: لەناو خۆتاندا
 و دەرى بىن پىزگارتان دەبىت لى. ئەگەر پۆشت ھەرچى بکات ئىو تووشى زيان نابن لەدەستى لە
 ھەر كۆيىك بىت. خراپەكانى لەبەر چاوتان نەبىت، ئىو ئاسودەن گىروگرفتەكەى بۆ خەلكى ترە.
 پىاوه پىش سىپە نەجدەيىكە وتى: بەخودا ئەم پايەش چاك نىيە بۆتان. ئايا سەيرى قسەخۆشى و
 زمان پاراوى ناكەن، ھەر كەسىك گوى لەقسەى بگىرىت دلى پادەكىشىت؟ بەخودا ئەگەر واتان کرد
 پاشان. دەچىتە ناو ەرەبەكان و لە دەورى كۆدەبنەو پاشان ئەوانە دىنىتە سەرتان ھەتا لەزىدى
 خۆتان دەرتان دەكات و پىاوه ماقولەكانىشتان دەكوژىت، وتیان: بەخودا راست دەلىت: بىر لە
 چارەيەكى تر بکەنەو جگە لەمە. ئەبوجەھل (لەغەتى خوداى لى بىت) وتى: بەخودا من ئامازەتان بۆ
 دەكەم بە چارەسەرىك، وانا زانم ئىو پىتان پى بردىت ھەتا ئىستا، جگە لەمە من ھىچ شتىكى تر
 بەچاك نازانم. وتیان: ئەو چىە؟ وتى: لە ھەموو تىرەيەك كورپىكى لاوى خاوەن بىمالە ھەلبىزىن،
 ھەر كەسەو شمشىرىكى تىزى بدرىتە دەست پاشان ھەموو بەيەكجار لى بدەن، كە كوژا خويىنەكەى
 لەناو گشت تىرەكاندا بللەو دەكات، ئەوكاتە وانا زانم كەنەو ھى ھاشم بتوانن شەپ لەگەل ھەموو
 قورەيشدا بکەن. بىگومان كاتىك كە ئەو ھىان بىنى پازى دەبن بەخوين وەرگرتن و پىزگارمان دەبىت
 لى و زىيانىمان لەكۆلى خۆمان كىدووەتەو. پىاوه پىرە نەجدەيىكە وتى: بەخودا ئا ئامەيە بۆچوون
 (چارەسەر) قسە ئەمەيە ئەم لاو و تى، جگە لەمە ھىچ شتىكى تر بەچاك نازانم، لەسەر ئەمە بللەو ھىان
 کرد كە بۆى كۆبوونەو. جوبرەئىل ھات بۆلاى پىفەمبەر (ﷺ) پىى وت لەو جىگەدا نەمىنىتەو كە
 تىيدا دەخەوت و ئاگادارى كىدەو لە فروفىلى ئەوانە، پىفەمبەرىش (ﷺ) ئەو شەو لەمالى خۆيدا
 نەمايەو. ئالەو كاتەدا خودا ئىزنى دەرچوونى پىدا، پاش ئەو ھى كە چووە مەدىنە سورەتى ئەنقالى
 ناردە خوارەو بۆى و باسى بەھرەكانى خۆى و ئەو گىروگرفتەنەى بۆ کرد كە تووشى بوو ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ
 بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينَ﴾ وە لەسەر
 ئەو قسەى كە كرديان، چاو و نواپىن ھاكا شتىكى بەسەرھات و لەناو چوو وەك چۆن شاعىرەكانى
 پىشى لەناو چوون. وەك خوداى مەزن دەفەر موپىت: ﴿أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّرْبَصُهُ رِيبَ الْمُتُونِ﴾ يان پىت

دهلئتن: شاعیریکه و چاوه نوارین هاكا شتیکی به سهرهات. نه و پۆژه ئیتر ناو ده برا به پۆژی (الزحمه)
 واته: نه و پۆژه ی که تییدا کوبونه وه بۆ وتووێژو پاده ربین تییدا سوددی ههروای وتووه. موحه ممدی
 کوپی ئیسحاق له موحه ممدی کوپی جه عفره وه له ئیبنو زوبهیر له عوروه ی کوپی زوبهیره وه له م
 نایه ته دانه لئیت: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ

خَيْرُ الْمَكْرِينَ ۚ

﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا إِنَّا نَسْتَحْسِنُ إِلَّا أَسَٰطِيرُ الْأَوَّلِينَ

﴿۳۱﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقُّ مِن عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا

بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۳۲﴾ وَمَا كَانِ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانِ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ

يَسْتَغْفِرُونَ ﴿۳۳﴾

قورەیشیەکان وایان دهزانی که دهتوانن وهك قورئان دانین

خودای گه وره ده فەرمویت: ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا

إِنَّا نَسْتَحْسِنُ إِلَّا أَسَٰطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ ههركاتیک نیشانه کانی ئیمه یان بۆ ده خویننه وه دهلئین: بیستمان،
 نه گه ره زمان بکردایه ئیمهش وهك نه مه مان دهوت، له چهند به سهرهاتیکی کۆن زیاتر هیچی تر نیه.
 خودای گه وره باسی بۆ دینی خراپی و لاساری و که له پهقی و سه ریچی قورەیشی دهکات، که چهند
 قسه یه کی پرپوچ ده کهن کاتیك که گوئیان له قورئانه و به سه ریاندا ده خویریتته وه دهلئین: ﴿قَدْ

سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا﴾ نه مهش هه ر قسه یه که ده یکن، بۆ نه وه ی هیچیان له ده ست بیئت،
 چونکه چهند جار قورئان به ره نگاریان بوه ته وه نه گه ر ده توانیئت ته نیا سوره تیك وهك نه و بیئن، هه ر
 چه ندیان کردوو نه یان توانیوه، به لکو نه مه قسه یه کی پرپوچه خویان و شوین که وتوو کانیان بۆ
 فریو ده ده ن: دهلئین: نه وه ی نه م قسه ی کردوو نه زری کوپی حاریش بووه (له عنه تی خودای لی بیئت)
 وهك سه عیدی کوپی جوبه یرو سوددی و ئیبنو نه جیع و کهسانی تریش وتویانه، کاتیك که نه زر چوو
 بۆ ولاتی فارسی خیری به سهرهاتی پاشاکانی فارسی بووه له وینه ی پۆسته و نه سفه ندیاو، که
 که پاره ته وه پیغه مبه ر (ﷺ) ده بینیئت که خودا په وانه ی کردوو وه قورئان ده خوینیته وه بۆ خه لکی،
 هه ر کاتیك پیغه مبه ر له هه ر مه جلیسیکدا هه ستایه، نه زر له و مه جلیسه دا داده نیشت و به سهرهاتی نه و

^۱ ابن مشام (۱/۴۸۰/۴۸۲).

^۲ ابن مشام (۲/۳۲۵).

پاشايانهى بۇ باس دەکردن پاشان دەيگوت: سويىندتان دەدەم بەخودا كاممان چىرۆكه كانمان خوشتره من يا موحه مەد؟ ھەريۆيە خودا ھەليكى بۇ پەخساند لە پۆزى بەدردا دەست بەسەرکرا، پيغەمبەرى خودا ھەرماني دا لەگەردنى بدن لە بەردەمى خويىدا، لە مىلى درا. سوپاس بۇ خودا، ﴿أَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ واتە: بەسەرھاتى پيشينان، كۆى (أسطورية) واتە: لە كتيبەكانى پيشينه وە ھەرى گرتووە، شارەزايى لايان ھەيە و بۇ خەلكى دەخوينتيە وە، ئەمەش درۆ بوختانيكى پووتە، وەك خوداي گەورە دەربارەيان دەفەرمووت: ﴿وَقَالُوا أَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ أَكُتِبَ عَلَيْهَا فِي ثَمَلٍ عَلَيْهِ بُكْرَةٌ وَأَصِيلًا ۝ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾^۱ وتیان: ئەمانە چىرۆكى پيشينان، ھەموو بەيانى و ئىواران پيى دەلێن و لەبەرى دەنوسيتە وە. بلى: كەسيك ناردوويە، لە نهيى ناسمانەكان و زەمین ناگادارە، بيگومان ئەو لە گوناھ دەبوريت و دلوفانە. واتە: لەوكەسانەى كە پەشيمان دەبنە وە دەگەرینە وە بۆلای، ھەر ئەو كە تەوبەيان لى قبول دەكات و چاوپوشيان لى دەكات.

بتيە رستان داواى سزا دەكەن

خوداي گەورە دەفەرمووت: ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ئەوكاتەش وتیان: ئەى خودايە ئەگەر بەراستى وە لەلايەن تۆو ھاتووە لە ناسمانە وە بەردەبارانمان بکە يان ئازاريكى بەزانمان بۇ بنيرە. ئەم داوايە شيان لەبەر زۆر نەقامى و لاسارى و فيز زل و بى دينيان بوو، ئەوەش وەك پەخنە و گالتە کردنيك بو پيى، ئەگينا دەبوو لەباتى ئەو داواى بەردەباران بکەن، بيان وتايە: ئەى خودايە ئەگەر ئەمە پراستە و لەلايەن تۆو ھاتووە شارەزaman بکە بۆى و يارمەتيمان بدە شويني بکەوين، بەلام لەباتى ئەو داواى بەردەباران و سزاي بەپەلەيان دەکرد بۆيان بيت وەك خوداي گەورە دەفەرمووت: ﴿وَسَتَعْلَمُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لِّجَاءِ هُرُّ الْعَذَابِ وَلِيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾^۲ داوات ليدەكەن كە زۆر زوو وابكەيت بەلايان بەسەر بيت، ئەگەر كات و سەعاتى بۇ ديارى نەكرايە، سزايان بۇ دادەبارى، بيگومان ئەو سزايە لەناكاويكدا بۆيان ديت و ھەر خوشيان نازانن. ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا عَجَلْ لَنَا قِطْنًا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾^۳ دەلێن: ئەى پەرورەدگارمان پيش ئەو ھى پۆزى قيامەت بيت بەشى خۆمان بدەرى. وە لە نايەتيكى

^۱ الفرقان (۶-۵).

^۲ العنكبوت (۵۳).

^۳ ص (۱۶).

تردا ده فەرموویت: ﴿سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝۱ لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ۝۲ مِّنْ آلَهِ ذِي الْمَعَارِجِ ۝۳﴾
 یه کیک دلوی کرد سزا بیت، بۆ خودانه ناسان هیچ له مپه ریک نایه ته پئی، له خودای خاوهن چهند پله وه.
 هر به و شیوه یه نه فامه کانی گه له پیشوه کانیش هه مان قسه یان کردوه، وهک هۆزی شوعه یب به
 شوعه یبیان وتوه: ﴿فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝۴﴾ ده سا نه گه رتو راست
 ده لئی، چهند پارچه یه کمان (له ئاسمان) به سه ردا بخه ره خواره وه. نه مانه ش ده لئین: ﴿قَالُوا اللَّهُمَّ
 إِن كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا مِّنْ عِنْدِكَ فَامْطُرْ عَلَيْنَا جِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ امْنِنَّا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝۵﴾
 شوعه یب له عه بدولحه میدوه له نه نه سی کوپی مالیکه وه نه لئیت: نه وکسه نه بوجه هلی کوپی هیشام
 بووه که وتی: نه ی خودایه نه گه ر نه مه راسته و له لایه ن توه هاتوه له ئاسمانه وه به رده بارانمان بکه
 یان سزایه کی به ژانمان بۆ بنیره. نه م نایه ته هاته خواره وه ﴿وَمَا كَانَتْ آلَةُ لِعَذَابِهِمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۝۶﴾
 وَمَا كَانَتْ آلَةُ مُعَذِّبِهِمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿بوخاری پیوایه تی کردوه ۲.

بوونی پیغه مبهرو (ﷺ) تهوبه کردنی بته رستان دوو هوکارن بۆ دنیایه بوون له سزا

خودای گه ورده ده فەرموویت: ﴿وَمَا كَانَتْ آلَةُ لِعَذَابِهِمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَتْ آلَةُ مُعَذِّبِهِمْ وَهُمْ
 يَسْتَغْفِرُونَ﴾ تا تو یان له ناودا بیت (نه ی موحه ممه د) خودا سزایان نادات، هه تا داوای لیبوردنیش بکه ن
 له گونا، خودا هر ئازاریان نادات. ئیبنو عه بیاس نه لئیت: دوو (هوکاری) دنیایی له نیوانیاندا بوو
 پیغه مبهرو (ﷺ) تهوبه کردن، پیغه مبهرو (ﷺ) پوشت به لام تهوبه کردن ماوه ته وه ۳ تیرمیزی پیوایه تی
 کردوه له نه بو موسا وه نه لئیت: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: خودا دوو دنیایی
 ناردوه ته خوار بۆ من له باره ی ئوممه ته که مه وه ﴿وَمَا كَانَتْ آلَةُ لِعَذَابِهِمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَتْ آلَةُ
 مُعَذِّبِهِمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾ کاتیک من پوشت تهوبه کردن له نیوانیاندا به جی ده هیلم تا پوژی قیامه ت
 نه م فەرمووده یه ش پشتیوانی له و فەرمووده ی پیشه وه ده کات که ئیمامی نه حمدو حاکم پیوایه تیان
 کردوه له موسنه دو موسنه دره که یاندا له نه بو سه عیده وه که پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموویه تی:

۱ المعارج (۳-۱).

۲ الشعراء (۱۸۷).

۳ فتح الباری (۱۶۰/۸).

۴ الطبری (۵۱۱/۱۲).

۵ تحفة الاحوذی (۴۷۲/۸) فەرمووده یه کی لاوازه.

(شەيتان وتى: سويىند بە شكۈمەندى تۆنەي پەرۋەردگار، بەردەوام بەندەكانت گومرا دەكەم تا گيانيان
لە لاشەياندا بىت، خوداى گەرە فەرەموويەتى: سويىندىك بە شكۈمەندى و گەرەيى خۆم، بەردەوام لىيان
خۆش دەبەم تا داواى لىبوردنم لى بكن) ^۱، پاشان حاكم وتى: فەرەموودەيەكى سەحيحە ^۲.

﴿وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۖ إِنْ أَوْلِيَائِهِمْ إِلَّا
الْمُتَّقُونَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً
فَذُقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ﴾

ریگر نیه له سزادانی بټپه‌رستان دواي نه نجامداني کاري خړاپ

خودای گه وره ده فەرموویت حەقی خۆیا نه که سزایان بدات، به لām نه و سزایه یان نادات له بهر
 پیرۆزی پله ی پیغه مبه (ﷺ) له ناویاندا، بۆیه کاتیك که له ناویان ده رچوو، خودا تووشی سزای خۆی
 کرد له پۆژی به دردا، پیاوه که ئازارو گه وره کانی گوشتن یان ده ست به سه ری کردن، پاشان خودا
 پینمایی کردن بۆ په شیمان بوونه وه له و گونا هانه ی که پیتی ئالوده بوون له بت په رستی و به دفه پری و
 خراپه کاری خۆ نه گه ر نه و خاوه ن باوه ره چه وسینراوانه یان له نیتواندا نه بوایه که داوای لیبوردنیان له
 خودا ده کرد تووشی نه و به لایه ده هاتن، به لām به هۆی نه وانه وه له سه ریان لاچوو. وه ک خودای گه وره له
 پۆژی حوده یبیه دا فەرمووی ﴿هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدَىٰ مَعَكُوفًا أَنْ
 يَبْلُغَ مَحَلَّهُمْ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ
 لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾^۱ هه ر نه وان بوون له
 پێگای دین لایانداو بوونه پێگرو نه یان هیشت بچه که عبه (المسجد الحرام) پێشیان نه دا قوربانیه که تان
 که گلیان دا بووه وه ده گاته شوینی خۆی، خۆ نه گه ر پیاوان و ژنانی خاوه نباوه ر نه بوایه که ئیوه نه تان
 ده ناسین ده تان شیلان پیتان پیدا ده نان، بی نه وه ی خۆتان بزائن (نه گه ر ئیزنمان بدانایه له مه که ده
 دژیان بجه نگن) جا به هۆی نه وانه وه تووشی تاوان ده بوون هه رکه سیك خودا خۆی مه یلی لی بیت
 ده یخاته بهر به زه یی خۆی، نه گه ر له و شوینه لاچونایه، بیگومان خودانه ناسانمان به ئازاریکی به ژان
 سزا ده دات. وه لیردا ده فەرموویت: ﴿وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
 وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَائُهُمْ إِلَّا الْمُنَافِقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ خودا چون ئازاریان نه دا،

^۱ احمد (۲۹/۳) سہنہ دہ کانی لاوازه.

٢ الحاكم (٢٦١/٤).

٣ الفتح (٢٥).

موجاہد وتی: ئەوانە موجاہیدانن ھەركەسیك بنو لەھەرشوینیكدان بن. پاشان خودای گەورە باسی ئەو دەكات كە ویستویانە لەكەعبەدا چی بكەن چون ھەلسو كەوتی تیادا بكەن دەفەرموویت: ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً﴾ نوێژیان لەمالی خودادا ھەر بریتی بوە لە چەپلە و فیکەلێدان. عەبدولای کۆپی عومەر و ئیبنو عەبباس و موجاهد و عیكرمە و سەعیدی کۆپی جوبەیر و ئەبو رەجای عەتاریدی و موحمەدی کۆپی كەعبی قەرەزی و حوجری کۆپی عەنبەس و نوبەیتی کۆپی شورەیت و قەتادە و عەبدورەحمانی کۆپی زەیدی کۆپی ئەسلەم و تیان: ﴿مُكَاءً﴾ واتە: فیکەکیشان.^۱ موجاهد ئەمە ی لێ زیادکردوو پەنجەکانیان دەخستە ئێو دەمیان و فیکەیان دەکیشا^۲ لە سەعیدی کۆپی جوبەیرەو لە ئیبنو عەبباسەو لەم ئایەتەدا ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً﴾ وتی: قورەیشیەکان کە دەسورپانەو بە دەوری کەعبە ی پیروژدا بەپرووشی و بەچەپلە و فیکەلێدان دەسورپانەو بە دەوریدا (المکاء) واتە: فیکەکیشان، (التصدیه) واتە: چەپلە لێدان. وە ھەر بەم شیوەیە پیوایەت کراوە لە عەلی کۆپی ئەبو تەلحە و عەوفیەو لە ئیبنو عەبباس و ئیبنو عومەر و موجاهد و موحمەدی کۆپی كەعب و ئەبو سەلەمە ی کۆپی عەبدورەحمان و زەححاک و قەتادە و عەتیە ی عەوفی و حوجر کۆپی عەنەش و ئیبنو ئەبزەو. وە ئیبنو جەریر پیوایەتی کردوو لە ئیبنو عومەرەو لەم ئایەتەدا ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً﴾ وتی: ﴿مُكَاءً﴾ فیکەکیشان. ﴿وَتَصَدِيَةً﴾ چەپلە لێدان. وە لە سەعیدی کۆپی جوبەیر و عەبدورەحمانی کۆپی زەیدەو و تیان: ﴿وَتَصَدِيَةً﴾ واتە: بەرھەستی کردنی خەلی لە پێی خودای گەورەدا.^۳ پاشان خودای گەورە دەفەرموویت: ﴿فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ سا بیچیژن سزای سەخت بەھۆی ئەو بڕوانە ھێنانە تانەو. زەححاک و ئیبنو جورەج و موحمەدی کۆپی ئیسحاق و تیان: ئەو بو کە تووشیان ھات لە پۆژی بەدردا لە کوشتن و دەست بەسەرکردن.^۴

^۱ الطبری (۵۲۶/۵۲۲/۱۳).^۲ الطبری (۵۲۵/۱۳).^۳ الطبری (۵۲۷/۱۳).^۴ الطبری (۵۲۸/۱۳).

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُخْشَرُونَ ﴾ ۳۱ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿ ۳۲ ﴾

مال خەرج کردنی خودانه ناسان بۆ ډیگری نه پئی خودادا داخ و که سه رمکه ی هه ر بۆ خویانه

خودای گه وره ده فه رمویت: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُخْشَرُونَ ﴾ نه وانە ی خودانه ناسن مالی خویان خەرج ده که ن ډیگی به ره و خودا بگرن، نه و مال خەرج کردنه یان ده بیته که سه ریک بۆیان و پاشان هه ر ژیر ده که ن، بیگومان خودانه ناسان هه موو له جه هه نم کۆده کرینه وه. موحه ممه دی کوپی ئیسحاق وتی: زوهری و موحه ممه دی کوپی یه حیای کوپی حبیان و عاسمی کوپی عومه ری کوپی قه تاده و حوسه یینی کوپی عه بدوره حمانی کوپی عه مری کوپی سه عدی کوپی مه عاز بۆیان گێپرایه وه وتیان: کاتیك قوره یش تووشی شکست هاتن له پۆژی به درداو به دۆپاوی گه پانه وه بۆمه که و نه بو سوفیانیش به کاروانه که یه وه گه پرایه وه، عه بدللای کوپی نه بو په بیعه و عیکریمه ی کوپی نه بو جه هل و سه فوانی کوپی ئومه یه له گه ل چه ند پیاویکدا له قوره یش که باوک و کوپو برایان کوژدابوو له به دردا قسه یان کرد له گه ل نه بو سوفیان و نه و که سانه ی که له و کاروانه بازرگانیه دا به شیان هه بوو پییان وتن: نه ی خه لکی قوپه یش، نه وه سا موحه ممه د تۆله ی لیکردنه وه، پیاوه هه لبزاره کانی کوشت به م سامانه هاوکاریمان بکه ن تا شه پی له گه ل بکه ین، به لکو تۆله ی نه وانە ی خۆمانی لی بکه ینه وه، نه وانیش به گوئیان کردن. موحه ممه دی کوپی ئیسحاق وتی وه ک ئیبنو عه بباس ده لیت له سه ر نه وانه نه م ئایه تانه هاته خواره وه که خودای گه وره ده فه رمویت: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ

مه تا ده گاته ﴾ ۳۲ هه ر به م شیوه یه ریوایه ت کراوه له موجاهیدو سه عیدی کوپی جوبه یرو حه که می کوپی عویه نیه و قه تاده و سوددی و ئیبنو نه بزه وه که نه م ئایه تانه له سه ر نه بو سوفیان هاتوه ته خوار که سامانه که ی خەرج کرد له جه نگی ئو خوددا بۆ شه رکردن له دژی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ۲ زه ححاک نه لیت: له سه ر خه لکی به در هاتوه ته خوار ۳ هه ر جوړیک داینیی نه م ئایه تانه گشتگیرن هه ر چه نده مۆی هاتنه خواره که یان تاییه تییه. خودای مه زن ئاگاداری داوه که خودانه ناسان

۱ الطبری (۵۳۲/۱۳).

۲ الطبری (۵۳۱/۵۳۰/۱۳).

۳ الطبری (۵۳۳/۱۳).

سامانيان خه رج ده گن بۆ نه وهی پيگري له خه لکی بگن که شوينکه وتووی پيگري پاست بن. پاشان سامانه که يان ده پوات و له ناوده چييت ده بيته داخو خه فته بۆيان واته: په شيمانن کاتيک که هيچ سوديکيان پي ناگه يه نيته. چونکه نه وانه ويستيان پووناکی خودا بکوژيننه وه و تهی خويان سه رخه ن به سه ر وتهی مه قدا به لام خودا پووناکی خوئی مه ر ته و او ده کات با خودانه ناسانيش پييان ناخوش بيته. خودا خوئی يارمه تي نايه که ی ده دات و ناشکرای ده کات و پوونی ده کاته وه سه ري ده خات به سه ر مه موو نايه کانداه. نه م سه رشوپي و پيسوايي مه ر له دونيادا بۆ نه وانه يه وه له پوژی قيامه تيشدا به ناگر سزا ده درين. مه ر که سيک له وانه ژياو نه مرد به چاوی خوئی ده يبينيت و به گوئی خوئی نه وهی پي ناخوشه ده يبيسيته وه مه ر که سيش مرد يان کوژا به ره و سه رشوپي و پيسوايي تا مه تايي و جه زره به ی به رده وام ده پوات. مه ر بۆيه خودای گوره ده فهرموويت: ﴿فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ﴾ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ﴿٣٦﴾ تا خودا پاک و پيسي ليک مه لاويري. عه لي کوپی نه بو ته لحه له ئيبنو عه بياسه وه له م نايه ته دانه ليت: خه لکی به خته وه ر له خه لکی به دبخت جيا ده کاته وه^۱ وه بۆ نه وهی نه و که سه ی فهرمانی خودا به جي دينيت به شه پرکردن دژی دوژمنه کانی که خودانه ناسانن جيا بکاته وه، يان نه وهی که سه ريپيچی ده کات و خوئی لاده داو که م ته رخه می ده کات مه ر جيا بکاته وه. وه ک خودای گوره له نايه تيکی ترده ده فهرموويت: ﴿مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْطِيَكَمُ عَلَى الْغَيْبِ﴾^۲ خودا هيچ کاتيک باوه ردارانی له بارودوخیکدا نه ميشتوه ته وه، له به رنه وهی ناپاکان له پاکان مه لاويري. خودا نيوه له ناديار ناگادار ناکات. وه ده فهرموويت: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهِدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ﴾^۳ نايه نيوه لاتان وايه مه ر و سه ر به خو ده چنه به هه شت؟ که چی ميشتا خه باتکاران و خوپراگرانی نيوهی ديارى نه کردوه. به م پييه مانای نه م نايه ته نه وهی، بۆيه نيوه مان تاقی کرده وه به و خودانه ناسانه که درتان ده جهنگن و توانامان پيداوان که مال خه رج بگن و له و پيناوه دا بيه خشن ﴿لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ﴾ تا خودا پاک و پيسي له يه ک جيا بکاته وه پيسه کان له سه ريک ده نی و به تيکرايي کويا ن بکاته وه و بيانخاته جه مه ننه م، نه وانه مه ر خويان زيانبارن. له دونياو له پوژی قيامه تدا.

^۱ الطبری (۵۳۴/۱۳).^۲ ال عمران (۱۷۹).^۳ ال عمران (۱۴۲).

﴿ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنتُ الْأَوَّلِينَ
 (۲۸) وَقَلِيلُهُمْ حَقٌّ لَا تَكُونُ فِتْنَةٌ وَيَكُونُ الَّذِينَ كُفُّوا لِلَّهِ فَإِنْ أُنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا
 يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۳۱) وَإِنْ تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَانَكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ (۴۰) ﴾

هاندانی خودانه ناسان بو تهوبه کردن و ترساندن بیان له خودانه ناسی

خودای گه وره ده فەرموویت به پیغه مبه ره کای موحه مبه د(ﷺ): ﴿ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ
 يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ﴾ به خودانه ناسه کان بلی: نیستاش نه گه ر ده ست هه لېگرن هه رچی له
 پيشدا کردوویانه لیان ده بوریت. واته: نه گه ر واز بیئن له و بی دینی و دزایه تی و لاساریه یان و بیئه ناو
 نیسلام و گوپرایه ل بن و تهوبه بکه ن هه رچی له پيشدا کردوویانه عه فوده کرین. له و خودانه ناس و گوناو
 تاوانانه ی که کردوویانه وهك له م فەرمووده سه حیحه دا هاتوو له نه بو وائیله وه له نیبنو مه سعوده وه
 (پره زای خودای لیبت) که پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فەرموویه تی: (هه ر که سیك که له نیسلامدا چاکه
 کاریت. له سه ر نه وکارانه ی له نه فامیدا کردونی لی ناپرسریتته وه، وه هه ر که سیك له له نیسلام
 هه لگه پایه وه له کاره کانی سه رده می یه که م و دوایشی ده پرسریتته وه) ۱، واته: کاره کانی سه رده می
 نه فامی و نیسلامیشی له سه ر هه ژمار ده کریت. وه دیسان هه ر له فەرمووده ی سه حیحه دا هاتوو که
 پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فەرموویه تی: (نیسلام بوون پیشی خوی ده سریتته وه، تهوبه کردنیش نه وه ی
 پیشه خوی ده سریتته وه) ۲، پاشان خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنتُ
 الْأَوَّلِينَ﴾ نه گه ریش تی هه لچونه وه، به سه رهاتی پیشینه کان دیاره چی بوو. واته: نه گه ر هه ر
 به رده وام بوون له سه ر نه وکاره یان، به سه رهاتی پیشینه کان (چاکترین) په نده بویان و دیاره چیمان
 به سه ر هیئان. کاتیک بپوایان نه هیئاو به رده وام بوون له سه ر لاساری خویان. نیمه چاره یان ده که یان
 به سزاو توله لی سه ندن.

فرماندان به جهنگ بو کوتایي هیئانی بیدینی و بته رستی

خودای گه وره ده فەرموویت: ﴿ وَقَلِيلُهُمْ حَقٌّ لَا تَكُونُ فِتْنَةٌ وَيَكُونُ الَّذِينَ كُفُّوا لِلَّهِ ﴾
 له گه لیان شه ربکه ن هه تا ناژاوه نامینیت و دین گشتی دینی خودا ده بیت. بوخاری پړوایه تی کردوو له
 نیبنو عومره وه که پیاویک هات و تی: نه ی نه بو عه بدوره حمان نایا چی ده که ی به وه ی که خودا

۱ فتح الباری (۲۷۷/۱۲).

۲ مسلم (۱۲۱)، أحمد (۲۰۵/۴).

باسی کردووه له کتیبه کهیدا ﴿وَلِنْ طَافِنَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَقْتُلُوا﴾^۱ نه گهر دوو گرو له ناو باوه پداراندا به گزیه کدا چون. چی پیکات لیده گریت که شهر نه کهیت وه که خودا فهرموویه تی له کتیبه کهیدا؟ وتی: نه ی برازای خوم! سه رزه نشت بکریم به م نایه ته پیم خوشتره له وه ی سه رزه نشت بکریم به م نایه ته که خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا﴾^۲ هه رکه سی که هه ر به نه نقه ست خاوه نباوه پیک بکوژی. تا کوتایی نایه ته که. وتی: خودای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَقَتْلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً﴾^۳ شهریان له گهل بکه ن تا ناژاوه نامینیت. ئیبنو عومهر وتی: له سه رده می پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه وه مان کرد، نه کاته موسولمانان که م بوون، پیاو له سه ر ناینه که ی تووشی تاقی کردنه وه ده بوو یان ده یانکوشت یان کوت و زنجیریان ده کرد تا کاتیک که موسولمانان نۆر بوون و تاقی کردنه وه نه ما. کاتیک نه و پیاوه بو ی ده رکه وت که نه وه ی نه و ده یه ویت هاوړانیه له گه لی وتی: نه ی چی ده لین له باره ی عه لی و عوسمانه وه؟ ئیبنو عومهر وتی: قسه ی من له باره ی عه لی و عوسمانه وه، عوسمان خودا لی ی خوش بوو، ئیوه هه زتان لی نه بوو خودا لی ی خوش بووه. به لام عه لی خو دیاره ناموزای پیغه مبه ری خودایه و (ﷺ) میردی که که یه تی، نامازه شی کرد به دهستی، وتی: نه وه ش که که یه تی که ده یینن^۴، وه له سه عیدی کوپی جوبه یه وه ئیبنو عومهر (په زای خودای لیبت) هاته ده ره وه بولامان و وتی: نه مه شهر ی فیتنه یه چۆنه به لاتانه وه؟ وه نایا ده زانی فیتنه چیه؟ موحه ممد (ﷺ) شهر ی دژی بته رستان ده کرد، چونه ناو بت په رستانه وه فیتنه بوو، شهر ی نه و وه که شهر ی ئیوه له سه ر دهسته لات نه بوو^۵ نه مانه هه موو بوخاری هیناویه تی (په حمه تی خودای لیبت) زه حاک له ئیبنو عه بباسه وه نه لیت: ﴿وَقَتْلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً﴾^۶ شهریان له گهل بکه ن هه تا بت په رستی نامینیت.^۷ نه بولعالیه و مواهیدو هه سه ن و قه تاده و په بیعی کوپی نه نه سو سوددی و موقاتیلی کوپی هه یان و زهیدی کوپی نه سه له میش هه روایان و تووه. موحه ممدی کوپی ئیسحاق له زهریه وه له عوروه ی کوپی زوبه یه وه و نۆر ی که له زانایانمانه وه پیم گه یشتووه که وتویانه ﴿حَتَّى لَا تَكُونَ

^۱ النساء (۹۳).^۲ فتح الباری (۱۶۰/۸).^۳ فتح الباری (۱۶۰/۸).^۴ الطبری (۵۳۸/۱۳).

فِتْنَةً ﴿تَا مَوسُوْلَمَان لَه نَایَنه کەیدا تووشی فیتنه نه بیټ، ﴿وَيَكُونُ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ دین گشتی دینی خودا بیټ. زه حاک له ئیبنو عه بباسه وه له م نایه ته دانه لیت: یه کتا په رستی به ته واوی هر بۆ خودا بیټ. ^۱حه سه ن و قه تاده و ئیبنو جوره یج وتیان: ﴿وَيَكُونُ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ تَا بو تریت: (لا اله الا الله) ^۲، موحه ممه دی کوپی ئیسحاق وتی: تَا یه کخوا په رستی (التوحید) به ته واوی هر بۆ خودا بیټ و بته رستی تیدا نه مینیت و هرچی شتیکی تر هیه لی داپنیت له هاو تاکان. ^۳عه بدو په حماني کوپی زهیدی کوپی نه سله م نه لیت: ﴿وَيَكُونُ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ تَا بی دینی له گه ل دینه که تاندا نامینیت ^۴ نه م فه رموده یه که له هر دوو سه حیحه که دا ها تووه ده بیټه شایه ت بۆ نه م قسانه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ده فه رموویت: (فه رمانم پیدراوه له گه ل خه لکدا شه پ بکه م تَا ده لیتن: (لا اله الا الله) نه گه ر وتیان خوین و مالیان پاریزراوه له لایه ن منه وه، ته نیا به هقی خوئی نه بیټ لی پرسینه وه شیان له لای خودای گه وره یه) ^۵ دیسان له هر دوو سه حیحه که دا ها تووه له نه بو مووسای نه شعهریه وه نه لیت: پرسیار کرا له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له باره ی پیاویکه وه شه پ بکات له به ر نازییه تی وه شه ربکات له به ر لوت به رزی وه شه پ بکات بۆ پو بینی کامه یان له پئی خودای گه وره دایه ؟ فه رمووی: (هر که سیك بجه نگیت بۆ نه وه ی وته ی خودا به رزو بلند بیټ نه وه له پیکه ی خودای گه وره دایه) ^۶، پاشان خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَإِنْ أَنْتَهُوْا﴾ نه گه ر وازیان هیئا (ته می گر بوون) واته: له شه پکردن دژتان و له و خودانه ناسیه ی که ده ستیان داوه تی و کوتاییان پی هیئا، نه شتان ده زانی چی له دلایان دایه. ﴿فَإِنْ أَنْتَهُوْا﴾ الله بِمَا يَعْمَلُونَ بِصِرٍّ ﴿نه وسا هر کاریک بکه ن خودا ده یبینیت. وه ک نه م نایه ته ش که خودای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ^۷ نه گه ر په شیمان بوونه وه و بوونه نویژکه رو زه کاتده ر، نه وسا ده ستیان لی هه لگرت، خودا له گونا ه خوش

^۱ ابن أبي حاتم (۱۷۰۱/۵).^۲ ابن أبي حاتم (۱۷۰۱/۵).^۳ الطبری (۵۳۹/۵۳۸/۱۳).^۴ ابن هشام (۳۲۷/۲).^۵ الطبری (۵۳۹/۱۳).^۶ فتح الباری (۹۵/۱)، مسلم (۵۳/۱).^۷ البخاری (۷۴۵۸/۳۱۲۶/۲۸۱۰/۱۲۳).^۸ التوبة (۵).

ده بیټ و دلوفانه. وه له نایه تیکی تردا ده فره مویت: ﴿فَإِخْرُجْكُمْ فِي الدِّينِ﴾^۱ برای دینی نیوهن. وه ده فره مویت: ﴿وَقَتْلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِئْتَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ أَنَّهُمْ فَلَاعُدَّوْنَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ﴾^۲ له کوشتیان مه وهستن تا فیتنه له دنیا بنه بر ده بیټ، هر دینی خودا ده بیټ، نه گره وان وازیان هینا، دوزمنایه تی هر له دژی ناهه قانه. بوخاری و موسلیم پیوایه تیان کردوه کاتیک که ئوسامه ی کوری زهید شمشیری بهرز کرده وه له و پیاو که وتی: (لا اله الا الله) لییداو کوشتی، نه وه یان بو پیغه مبهری خودا (ﷺ) گپرایه وه فره مووی ئوسامه: (نایا دوا ی نه وه ی که وتی لا اله الا الله کوشتی؟ چی ده کهیت له (لا اله الا الله) له پۆزی قیامه تدا؟ وتی: نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) بو نه وه وتی خوی بیاریزیت فره مووی: (نایا دلت له ت کرد؟) بهرده وام نه وه ی ده وته وه به سه ریدا (نه ی چی ده کهیت به (لا اله الا الله) له پۆزی قیامه تدا؟) ئوسامه وتی: ستا خۆزگه م خواست که نه و پۆزه موسولمان ببومایه)^۳ پاشان خودای گهره ده فره مویت: ﴿وَإِنْ تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعَمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعَمَ النَّصِيرِ﴾^۴ نه گره پویان وه رگپرا، با بزائن که گهره تان هر خودایه، باشتین گهره و چاکترین یاریده دهر واته: نه گره هر بهرده وام بوون له سه ر دزایه تی و شه پکردن، چاک بزائن که خودا گهره و پشت و یارمه تی دهرتانه به سه ر دوزمنه کانتاندا باشتین گهره و چاکترین یاریده دهرتانه.

﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾^۵
 إِنْ كُنْتُمْ ءَامِنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ النِّقَىٰ الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ

قَدِيرٌ (۴۱)

برپاری شهر دهرپاره ی (غه نیمه ت) (وه یی)

خودای گهره به دریزی نه وه ی برپاری داوه بو نه م ئوممه ته به پیزه به تاییه تی بوون کردوه ته وه، له نیوان هه موو گه له پیشوه کاندای ده سکه وتی بو حه لال کردوه. ده سکه وتی شهر (الغنیمه): نه و مالیه له خوانه ناس سه تراوه و به ده ست هاتوه که به سواری نه سپو و شتر موسولمانان بوی چون. ده س که وتیش (الفیء) نه وه یه که به نه سپو و شتر بوی نه چون وه که نه و مال و سامانه یه که موسولمانان و خوانه ناسان به پیکه وتن له سه ری پیک دین (بدری به موسولمانان) یان که سانی دهرن و میراتگریان نیه، یان سه رانه و خهراج وه رگرتن له و که سانه ی له ژیر سایه ی ئیسلامدا ده ژین و موسولمان

^۱ الاحزاب (۵).

^۲ البقرة (۱۹۳).

^۳ مسلم (۹۶/۱).

نین وه هر شتیکی تر له شیوهی نه مانه. خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّن شَيْءٍ فَإِنَّ

لِلَّهِ خُمُسُهُ﴾ ده بی بزائن هر غنیمه یه کتان دهس که وت پینج یه کی (نه و غنیمه یه) بو خوایه. نه مه

خوی جهخت کردنه وه یه له سهر نه و پینج یه که له هه موو شتیکی زور که مدا، هه تا ده رزی و

ده زووش، خودای گه وره له نایه تیکی تر دا فرمویه تی: ﴿وَمَن يَفْعَلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ

تُؤْتَى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ هه رکه سی ناپاکی بکات، به خوی و نه و ناپاکی به

کردویه تی دیت له پوژی قیامه تدا، نه و سا هه رکه س له سهر کرده وه ی خوی سزا نه دری و هیچ ناهه قیان

لی ناکری. وه فرمویه تی: ﴿فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ﴾ واته: پینج یه کی بو خوداو پیغه مبه ره (ﷺ)

زه حاک له ئیبنوعه بباسه وه (په زای خویان لی بی) نه لی: کاتی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پو لیکی له

سو پار ه وانه بکر دایه غنیمه تیکیان ده ست بکه وتایه، ده یکرده پینج به ش، نه و پینج یه که که شی

ده کرده پینج به شی تر، پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّن شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ

وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾ هه روه هائ نه لیت: که خودای گه وره

نه فرمویت: ﴿فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ﴾ نه مه کللی وتیه که نه فرموی (لله ما فی السموات وما فی الارض) هه رچی

له ناسمانه کان و زه میندایه هی خودایه. به شی خوداو به شی پیغه مبه ری (ﷺ) و لی کرده، کردویه به

یه ک به ش.^۱ ئیبراهیمی نه خه عی و حه سه نی کوپی موحه مبه دی کوپی حه نیفه و (الحنیفه) حه سه نی

به سری و شه عبی و عه تای کوپی ربیاح و عه بدوللای کوپی بوره یده و قه تاده و موغه یره و که سانی تریش

هر وایان گوتوه. که به شی خوداو به شی پیغه مبه ره که شی یه ک به ش بووه.^۲ نه وه ی حافیز نه بویه کری

به یه قی ریوایه تی کرده پشگیری نه مه ده کات به جه ند سه نه دی سه حیه وه له عه بدوللای

شه قیه وه که پیاو یکی به لقه ینه وه نه لی: هاتمه لای پیغه مبه ره (ﷺ) که له وادیلقورا بوو نه سپیکی

پیشان نه دا، گوتم: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له باره ی غنیمه ته وه چی نه فرموی؟ فرموی:

(پینج یه کی بو خوایه و چوار به شه که ی تری بو سو پایه) گوتم: هیچ که سی له پیشترنیه بو بردنی

نه و غنیمه ته له که سیکی تر؟ فرموی: (نه خیر، نه و تیره شی که دراوه له ته نیشنت که ده ریدینی تو

شایسته تر نیت پیی له برا موسولمانه که ت)^۳ ئیمامی نه حمه د ریوایه تی کرده له میقدامی کوپی

^۱ آل عمران (۱۶۱).^۲ الطبری (۵۴۹/۱۳).^۳ الطبری (۴۵۰/۵۴۸/۱۳).^۴ البیهقی (۳۲۴/۶)، سه حیه.

مه عدى يه كرىبى كه ندى وه، كه له گه ل عوبادهى كوپى ساميت و نه بى دهرداو حارىسى كوپى مه عاوبهى كه ندىدا دانىشتن، له نىوان خۆياندا باسى فرمودهى پىغه مبهرى خويان ده كرد، نه بوده رداء گوتى به عوبادهى كوپى سامت: نهى عوباده! قسه كانى پىغه مبهرى خودا له فلان غه زاو فلان غه زادا له بارهى پىنج يه كه وه (چۆن بوو)؟ عوباده گوتى: پىغه مبهرى خودا (ﷺ) نوپژى پى كردن له غه زايه كدا، به ره و شترىك له وشتره كانى غه نيمه ت، كه سه لامى دايه وه هه لسايه سه ر پى و موويه له نىوان هه ردو سه ر په نجهيدا هه لگرت و فرمودى: (ئا نه مه له غه نيمه تى ئىوه يه، بىگومان منىش هىچما فيكم نيه تىيدا جگه له به شى خۆم، ته نيا پىنج يه كه نه بى. نه و پىنج يه كه ش ده گه پىته وه بۆ ئىوه، كه واته چ ده رزى و چ ده زوو چ زياتریش بى له وه يان كه متریش بى له وه بدهن و خه يانه ت مه كهن، چونكه خه يانه ت (ناكامه كى) چوونه ناو ئاگره و نهنگو شوره ييه بۆ خاوه نه كى له دنيا و له پۆژى دوايشدا. وه جيهادى خه لكى (خاوه ناسيش) بكه ن له بهر په زاي خوا چ نزيك بى يان دوور، گوى مه دهنه لۆمهى لۆمه كه ران، سنوره كانى خودا جىبه جى بكه ن له ئاوه دانيدا و له سه فهدا، جيهاد بكه ن له پى خوادا، چونكه جيهاد ده رگايه كى كه وره يه له ده رگا كانى به هه شت. به جيهاد كردن خودا داخ و خه فته لاده بات) ^۱ نه مه فرموده يه كى چاك و مه زنه. من له هىچ شتىكدا له شه ش كتيبه كدا به م پىگيه چاوم پى نه كه وتوه ^۲. به لام ئيمامى نه حمه دو نه بوداود و نه سائى پىوايه تيان كردوه له فرموده كى عه مرى كوپى شوعه ييه وه، له باوكيه وه له باپىريه وه كه عه بدوللاى كوپى عه مره نه وىش له پىغه مبهرى خودا وه (ﷺ) وهك نه وه له به سه رهاته كى پىنج يه كه و پىگرتن له خه يانه تدا هاتوه. ^۳ نه بوداود و نه سائىش له عه مرى كوپى عه به سه وه پىوايه تيان كردوه. ^۴ هه رچه نده پىغه مبهرى خودا (ﷺ) مافى نه وهى هه بوو له غه نيمه ت هه ندى شت هه لپژىرى بۆ خۆى وهك به نده و كه نيزهك و نه سپ و شمشىرو شتى له و بابته ، وهك موحه ممه دى كوپى سىرىن و عامىرى شه عبى و زۆرىك له زانايانى به شوين نه م پايه دا پۆشتوون. ئيمامى نه حمه دو تيرمىزى پىوايه تيان كردوه له ئىبنوعه بباسه وه كه پىغه مبهرى خودا (ﷺ) شمشىره كى (زولفه قار) له پۆژى به دردا له ناو غه نيمه ته كاندا هه لگرت نه و شمشىرهى كه نه و خه وهى پۆژى ئو خودى پىوه بينى. ^۵ له عانىشه وه (په زاي خواى لىبى) نه لى: (سه فييه) له هه لپژارده كانى

^۱ احمد (۲۱۶/۵)، سه نه ده كانى لاوازه.

^۲ مه به ست پى (هه ر دوو سه حىحى مسلم و بوخارى) و چوار سونه نه كى (نه بوداود و تيرمىزى و نه سائى و ئىبن ماجه يه... وه رگى).

^۳ احمد (۱۸۴/۲)، ابوداود (۲۶۹۴)، فرموده يه كه هه سه نه.

^۴ ابوداود (۲۷۵۵).

^۵ احمد (۲۷۱/۱)، الترمىذى (۱۵۶۱)، هه سه نه.

غه نیمه ت بوو، نه بوداود له سونه نه که یدا پیوایه تی کردوه^۱ به لام به شی خزمان، نه وه خه رج ده کری به سر به نی هاشم و به نی موله لیبدا چونکه به نی موله لیب پشتگیری به نی هاشمیان کرد له کاتی نه فامی و سه ره تای نیسلامدا، له گه لیان چوونه ناو شیوه که و له سر پیغه مبه ر(ﷺ) رقیان مه لسا بو پاراستنی شی: موسو لمانه کانیاں له بهر گوپرایه لی خوداو گوپرایه لی پیغه مبه ره که ی، خوانه ناسه کانیشیاں له بهر لووتبه رزی عه شایه ری و پیاوه تی و گوپرایه لیکردنی بو نه بوتالب، که مامی پیغه مبه ری خوا بوو (ﷺ)... مانای ﴿وَأَلَيْتُمُ﴾ یانی مه تیوانی موسو لمانان. ﴿وَأَنْتَ السَّبِيلُ﴾ یانی: پیوار یان: نه وه ی نیازی سه فه ری هه یه بو ماوه یه ک که نویژی تیا کورت ده کریته وه. نه وه نده ی خه رجی نه بی له و سه فه ره دا خه رجی بکات، به و زوانه ته فسیری نه وه دی له نایه تی زه کاتدا له سوره تی به رانه تدا، خوا مه یلی لیبی، هر پشت و په نایه. پاشان خودای گه وره فهرموویه تی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلٰی عَبْدِنَا﴾ نه گه ر باوه پتان به خوداو باوه پتان به وه یش هه یه که له پوژی یه کلاکه ره وه دا (پوژی به در) بو عه بدی خومان ناردده خواره وه. واته: گوپرایه لی نه و برپاره بن که بومان داناو له پینج یه کی نه و ده سکه وتانه، نه گه ر بپواتان به خوداو به پوژی دواپی و نه وه ی هاتوه ته خوار ی بو پیغه مبه ره که ی. بویه له هر دوو سه حیحه که دا هاتوه له عه بدوللای کوپی عه بباسه وه، له فهرمووده ی شانده که ی عه بدولقه یسدا که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پیی گوتن: (فهرمانتان پی ده که م به چوار (شت) و قه ده غه ی چوار شتتان لی ده که م، فهرمانتان پی ده که م به باوه پ به خودا، نایا ده زانن باوه پ به خوا چیه؟ شایه تیدانه که هیچ په رستراوی ناشی بو په رستنن جگه له خوا، موحه ممه دیش (ﷺ) پیغه مبه ری خودایه، به جیهینانی نویژو زه کات دان و پینج یه کیش له ده س که وتدا بده ن)^۲ نه م فهرمووده یه به دریزی له هر دوو سه حیحه که دا هاتوه. جیه جیکردنی پینج یه کی له ده سکه وتدا له پیزی باوه پ به خوا دا داناوه. بوخاری به شیکی دیاری کردوه له (کتاب الایمان) دا له سه حیحه که یدا گوتویه تی (به شی) به جیهینانی پینج یه ک له باوه پ به وه یه) پاشان نه م فهرمووده ی نیبنوعه بباسی هیناوه. پاشان خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ له پوژی جیا کردنه وه دا (واته: جهنگی به در) نه و پوژده ی که دوو کومه ل به یه ک گه یشت خودا توانای به سر هه موو شتیکدا هه یه. خودای گه وره ناگاداری نه دات به و چاکه و به هرانه ی که داویه تی به دروستکراوه کانی. وه به وه ی که هه قی له نیوان ناهه قدا پی جیا کرده وه ته وه له

^۱ أبوداود (۲۹۹۴)، فهرمووده یه کی باشه.

^۲ فتح الباری (۱۵۷/۱)، مسلم (۴۶/۱).

(به دردا) که ناوی لیئراوه پوژی جیاکردنه وه، چونکه خودا وتهی باوه پی به رز کردوه به سهر وتهی پوچ و ساخته دا. ناینی خوی سهرخست و یارمه تی پیغه مبه رو کومه له که ی خوی دا، عه لی کوپی نه بوته لحه و عه وفی نه لئین له ئیبنوعه بیاسه وه: (یوم الفرقان) یانی: پوژی به در، له پوژی به دردا خودا هه قی له نامه ق جیا کرده وه^۱ حاکم پیوایه تی کرده، موجهامیدو موقسم و عه بدوللای کوپی عه بدوللاو زه حاکو قه تاده و موقاتیل و کهسانی تریش گوتویانه: نه و پوژه، پوژی به دره^۲.

﴿إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَا خْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَكِنْ لَيَقْضَى اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

هه ندی له دریزه پیو داوه گانی پوژی به در

خودای که وره باسی پوژی جیاکردنه وه ده کات ﴿إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا﴾ کاتی ئیوه لای خواری (شیوه که ی) نزیک (مه دینه دا) بوون ﴿وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى﴾ نه وانیش (موشریکه کان) له لای سهروی (شیوه که ی) دورتر (له مه دینه) دا دامه زرابوون له پووی مه که وه ﴿وَالرَّكْبُ﴾ کاروانه که یشی که نه بوسوفیان و نه وهی که پی بوو له که لوپه لی بازرگانی ﴿أَسْفَلَ مِنْكُمْ﴾ له خوارتری ئیوه بوو. واته: له نزیک (سيف البحر) وه ﴿وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ﴾ نه گهر به لئنتان به یه کتری بدایه (ئیوه و موشریکه کان له سهر شوینی) ﴿لَا خْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ﴾ بیگومان کی شه تان ده بوو له به لئنه که دا (شه پتان نه ده کرد)، موحه ممه دی کوپی ئیسحاق نه لی: یه حیای کوپی عه بیادی کوپی عه بدوللای کوپی زوبه یر قسه ی بو کردم له باوکیه وه له م نایه ته دا و توویه تی: نه گهر نه وه له کاتی دیاری کراودا بویه له نیوان ئیوه و موشریکه کاند، پاشان زوری ژماره ی نه وانتان بزانیایه و که می ژماره ی خوشستان، پووبه پوویان نه ده بوونه وه ﴿وَلَكِنْ لَيَقْضَى اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا﴾ به لام ده بوو هه رچی خوا بریاری دابوو هه ر پوو بدات. واته: نه وهی خودا مه یلی لی بووو که بیکا به ده سته لاتی خوی کردی له سهرخستنی ئیسلام و موسولمانان و داماوکردنی بت و بتپه رستان، بی نه وهی ده م پاست و پیاو ما قولانی ئیوه ی لی بی. نه وهی ویستی لی بوو به سۆزو به زه یی خوی کردی^۳ پیغه مبه ری خوداو (ﷺ) موسولمانان کاتی که

^۱ الطبري (۵۶۱/۱۳).

^۲ الطبري (۵۶۱/۱۳-۵۶۳).

^۳ ابن هشام (۳۲۸/۲).

دەرچوون مەبەستىيان كاروانەكەي قورەيش بوو، بەلام خوداي گەرە لەگەل دوزمەنەكانياندا گەياندىنى
 بە يەك لە كاتىكدا كە چاۋەپوانيان نەدەكرد^۱ موخەممەدى كوپى ئىسحاق ئەلئىت: يەزىدى كوپى پوممان
 بۆي گىپرامەو لە عورەي كوپى زوبەيرەو ئەلئى: كاتى كە نزيك بوەو لە بەدر پىغەمبەرى خودا (ﷺ)
 عەلى كوپى ئەبوتالب و سەعدى كوپى ئەبى وقاس و زوبەيرى كوپى عەوامى لەگەل ھەندى لە
 ھاوئەكانيدا نارد تا ھەوالى بۆ كۆ بگەنەو، تووشى دوو ئاوبەرى قورەيشىيەكان ھاتن، لاويكيان لە
 بەرەي سەعيدى كوپى عاس و ئەوى تريان لە بەرەي ھەجاج بوو، ھىنانيان بۆ لاي پىغەمبەرى
 خودا (ﷺ) كە چاويان پىي كەوت نوڭزى دەكرد، ھاوئەكانى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لىيان دەپرسىن
 لە چ بەرەيەكن؟ دەيانگوت: ئىمە ئاوبەرى قورەيشىن، ئىمەيان ناردو لەم ئاۋە ئاويان بۆ بىھەين.
 خەلكە كە قسەكانيان پى خوش نەبوو وابۆي ئەچوون لەلايەن ئەبوسوفيانەو ھاتىن و دەستيان كرده
 لىدانيان و كاتى كە ئازاريان ئەدان گوتيان: ئىمە لەلايەن ئەبوسوفيانەو ھاتوين، وازيان لى ھىنان،
 پىغەمبەرى خودا كوپنوشى بردو دوو سوژدەيشى برد پاشان سەلامى دايەو ھەرمووى: (كاتى
 راستيان پى گوتن: لىتان ئەدان، كە درۆيان لەگەلدا كردن وازتان لىھىنان. سوڭىند بە خودا ئەوان لە
 قورەيشىيەكانن، ئادەي لە بارەي قورەيشەو قسەم بۆ بگەن). گوتيان: ئائەوانەن كە لە پشت ئەو
 تەپۆلكەو ھەن، تەپۆلكە برىتى يە لەكۆمەللىكى زۆر لى بىابان، پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەرمووى: (ئەو
 كۆمەلە چەندىكن؟) گوتيان: زۆرن. ھەرمووى: (كەرەسە و تفاقيان چىە؟) گوتيان: نازانين. ھەرمووى:
 (چەند (وشتەر) سەر دەبېن ھەموو پۆڭزى؟) گوتيان: پۆڭزى وا ھەيە تۆ وشترو پۆڭزى واش ھەيە دە وشتەر
 سەردەبېن. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەرمووى: (ئەو كۆمەلە لە نىوان نۆ سەد كەس تا ھەزار كەس
 دەبن). پاشان پىي گوتن: (كىيان لەناودايە لە پياوماقولانى قورەيش؟) گوتيان: عوتبەي كوپى پىيەو
 شەيبەي كوپى پەبىيەو ئەبولبوختورى كوپى ھىشام و ھەكىمى كوپى حىزام و نەوفەلى كوپى خوەيلدو
 حارسى كوپى عامىرى كوپى نەوفەلو تەعەيمەي كوپى عەدى كوپى نەوفەلو نەزرى كوپى حارسو
 زەمەي كوپى ئەسودو ئەبوجەھلى كوپى ھىشام و ئومەيەي كوپى خەلف و نوبەيەو مونەبىيە
 كوپانى ھەجاج و شەھلى كوپى ھەمرو ھەمىرى كوپى عەبدى ودد. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پووى كرده
 خەلكەكە و ھەرمووى: (ئەمە مەككەيە و ھەرچى جگەرگۆشەكانى خۆي ھەيە بۆي ھاويشتون)^۲. پاشان
 خوداي گەرە ھەرموويەتى: ﴿لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ﴾ بۆ ئەو ھەي لەناو
 بچى ئەو كەسەي (بە لاي خواۋە) لەناوچوۋە. ۋە بۆ ئەو ھەي بژى ئەو ھەي (بە لاي خواۋە) دەرژى بە

^۱ الطبري (۵۶۶/۱۲).^۲ ابن هشام (۲۶۸/۲).

به لگه ی ناشکراوه . موچه ممه دی کوپی نیسحاق نه لیت: واته: نه وهی حاشا ده کات با حاشا بکات دواى نه و په ندو ناموژگاریه ی که به چاوی خو یان دیان و وه ریانگرت. نه وه یش باوه پی هیئا با باوه پ بیئى، له سهر نه و په ندو ناموژگاریانه. ^۱ نه مه ته فسیریکى باشه و پوونه که خودای گه وره نه فهرمویت: له بهر نه وه له گه ل دوژمنه کانتاندا کوی کردونه ته وه له یه ک شویندا له کاتیکی دیاری نه کراودا، تا سهرتان بخت به سهریاندا و ته ی هق سهرکه وی به سهر پرپوچدا، بو نه وهی کاره که ده رکه وی و به لگه ی ته واو ناشکرا بی و هیچ که س قسه ی نه میئى و گومانى خراب نه بات، نه وسا نه وهی تیا چوو به تیا بچی. واته: نه وهی به ردوامه له سهر خوانه ناسی با هر به رده وام بی، ناگاداری نه و کاره ی خو ی بی و بزانی پرپوچه دواى نه و به لگه ناشکرانه که بوی هاتوه. ﴿وَيَحْيَىٰ مِّنْ حَىٰ عَنْ بَيْنَةٍ﴾ تا ژینی هر که سی (که برپا دینى) به به لگه ی ناشکراوه بی و له سهر چاوپوښنى بی، چون باوه پ ژیانى ده روونه وه ک خودای گه وره فهرمویت: ﴿أَوْ مَن كَانَ مَيِّتًا فَأُحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا﴾ ^۲ ناخو که سی که مردو بوو نیمه زیندوومان کرده وه و پووناکیمان خسته پیشی به سهر به ستی له ناو خه لکدا بوو ده سوپایه وه، وه ک که سیکه له ناو تاریکیدایه و هیچ ده رته تانیکی نیه؟ عانیسه له پووداوی بوختانه که دا نه لیت: (فهلك في من هلك) یانی: نه وهی تیا چوو ده رباره ی من تیا چوو، واته: نه وهی هرچی گوت گوتی له هه لبه ستنى بوختانه که دا (تیا چوو) ^۳ ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ خودا ده بیسی و ناگاداره. واته: پارانه وه و هانا بردن و لاله که تان ده بیسی که لیى ده که ن ﴿عَلِيمٌ﴾ واته: ناگای لیئانه و ده زانی که نیوه شایسته ی سهرکه وتن به سهر دوژمنه خوانه ناس و لاساره کانتاندا.

﴿إِذْ يُرِيكُهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَادَكُمُ كَثِيرًا لَّفَشَلْتُمْ وَلَتُنَزَعَنَّ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ ^(۴۳) وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّفَقُّتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضَىٰ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ^(۴۴)

^۱ الطبري (۵۶۸/۱۳).^۲ الانعام (۱۲۲).^۳ أحمد (۱۹۵/۶).

خودا هر کومه لیکی به که متر نیشان دا له چاوی نهوی تردا

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿إِذْ يُرِيكُمُ اللَّهُ فِي مَنَاكِبِكُمْ لَئِيْهِ يَخِرُّونَ لَكَ خِرًا﴾ (نهی موحه ممد ﷺ) خوا ژماره ی نهوانی که متر نیشان دای. موحه ممد نهالی: خودا نهوانی (موشریکه کانی) له خودا به که متر نیشاندا. پیغه مبه ریش به و شیوه یه هه والی دا به هاوه له کانی، نه وه بووه هوی راوه ستاویان^۱ ئیبنوئیسحاق و که سانی تریش هر وایان گوتوه^۲ ﴿أَرَأَيْتُمْ كَثِيرًا مِّنْ أَهْلِ الْيَمَنِ﴾ نه گهر زوری نهوانی نیشان بدانیه تیده شکان. ﴿وَلَنَنْزِعَنَّ فِي الْأَمْثَرِ﴾ ناکوکیان له ناو خوتاندا لی په یدا ده بوو، ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ﴾ به لام خودا نیوه ی پاراست له وه، که به که می نهوانی پیشاندان ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ خوی له نهینی دلانیش ناگاداره. واته: هرچی له ناو دله کانتاندا یه خودا ده یزانی و ناگای لییه تی ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾^۳ خودا ده زانی کی چاوی خیانه تی هه یه و چی له دلدا شاروده ته وه. وه نه فرمویت: ﴿وَإِذْ يُرِيكُمُ اللَّهُ إِذِ اتَّقَيْتُمْ فِي أَغْنِيكُمْ قَلِيلًا﴾ نه وساش که تووشی یه ک هاتن، له بهر چاوتان نهوانی که متر نیشان دا، نه مهیش هر له بهر سوژو به زهیی خودا وه پییان که خوانه ناسانی به که متر نیشانی خاوه ن باوه پان دا. تا هوره یان به رز بیته وه و ته مایان تی بکه ن. نه بوئیسحاقی سه بیعی له نه بوعو به یده وه، له عه بدوللای کوری مه سعو ده وه (په زای خوی لییی) نهالی: به راستی نهوان (موشریکه کان) له بهر چاوی نیمه که متر بوو بوونه وه له پوژی به دردا، هه تا گوتم به پیای له ته نیشتم بوو، تو به هه فتا که س نایان بینی؟ گوتی: نه خیر نه وانه سه د که سن، هه تا یه کیکمان لی (به دلیل) گرتن، پرسیارمان لی کرد گوتی: هه زار که س بوین.^۴ ئیبنوئیه بی حاته م و ئیبنووجه ریش پیوایه تیان کردوه. ئیبنوئیه بی حاته م پیوایه تی کردوه له عیکرمه وه له م نایه ته دا ﴿وَإِذْ يُرِيكُمُ اللَّهُ إِذِ اتَّقَيْتُمْ فِي أَغْنِيكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَغْنِيهِمْ﴾ که تووشی یه ک هاتن، له بهر چاوتان نهوانی که متر نیشان دا و نیوه شی که م هینایه بهر چاوی نهوان. نهالی: له یه کتری هاندان.^۵ سه نه ده کانی راسته. موحه ممدی کوری ئیسحاق نهالی: یه حیای کوری عه بدوللای کوری زوبه یر بوی باس کردم له باوکیه وه له م نایه ته دا: ﴿لَيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ

^۱ الطبري (۵۷۰/۱۳).^۲ الطبري (۵۷۰/۱۳).^۳ غافر (۱۹).^۴ الطبري (۵۷۲/۱۳).^۵ ابن أبي حاتم (۱۷۱۰/۵).

تَرْجِعُ الْأُمُورَ) نه لئ: یانی ده بوو خودا _ کاری که بریاری دابوو_ بیهینیتته جی. کاره کانیش هر ده چنه وه لای نهو. واته: ده بوو له نیوانیاندا نهو شه په پوو بدات، بۆ نه وهی تۆله بسینی له وانهی دهیه وی تۆله یان لی بسینی. نه وانهش به هرده دار بکا که دهیه وی به هرده اریان بکا له دوسته گانی.^۱ مانای نه وهیه خوی گوره هردوو لای له یه کتری مه لئاو له بهر چای یه کتری به کهم نیشانیدان، تا تهما بکه نه یه کتری. نه وهش له کاتی پووبه پووبونه ودا بوو، کاتی شه پ دهستی پیکردو خودا پشتگیری خاوه نباوه پانی کرد به هزار فریشته که به یه که وه بوون، نا له وییدا کۆمه لی خاوه ناسان، کۆمه لی خاوه نباوه پانیان به بیهیزو لاواز ده بینی وهک خودای گوره له نایه تیکی تردها فرموویه تی: ﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَهُمْ رَأْيَ الْمَينِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾^۲ نه مه بۆ نیوه وانه یهک بوو که دوو دهسته له خوتان به گزیه کدا چوون. دهسته یه کتان بۆ خودا به شه پ هاتن و دهسته که ی تر له درزی خودا ده جهنگین و چاک ده یان بینی که خاوه ناسان دوو نه وهنده ی نه مانن، دیاره خودا به مه یلی خوی هر که سی خوی بیه وی سهری ده خات نه مهش په نده بۆ نه وانه ی خاوه ن فامن. نا نه مه نهو کۆکردنه وه یه له نیوان نهو دوو نایه ته دا. بیگومان هردوکیان هه ق و پاستن، سوپاس و ستایش هر بۆ خودایه.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^{۱۵} وَأَطِيعُوا

اللَّهِ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَنفَشَلُوا وَتَذْهَبَ رِجْكُمْ وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾^{۱۶}

فیربوونی رهوشته گانی جهنگ

نه مه فیرکردنیکه له لایه ن خودای گوره وه بۆ به نده خاوه نباوه په گانی له سهر په وشتی پووبه پوو بونه وه و جوامیری له کاتی به رهنگار بونه وهی دوژمندا، نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا﴾ نه ی گروی خاوه ن باوه پان! نه گهر له گهل دوژمنان پووبه پوو ببن، خو بگرن. له ههردوو سه حیه که دا هاتوه له عه بدوللای کوی نه بی نه وفاوه، له پیغه مبهری خوداوه (ﷺ) که چاوه پروانی ده کرد له ههندی پۆژه گانیدا که تییدا ده گه یشت به دوژمن، ههتا کاتی که خۆر لار ده بووه وه له ناویاندا نه یفه رموو: (نه ی خه لکینه خۆزگه مه خوازن بگهن به دوژمن، داوای لهش ساغی له خودا بگهن،

^۱ ابن مشام (۳۲۸/۲)، ابن أبي حاتم (۱۷۱۰/۵).

^۲ آل عمران (۱۳).

ئەگەر رىش پىيان گە يىشتىن خۇپاگر بن. چاك بزانن بەھەشت لە ژيىر سىبەرى شمشىرەكاندايە)، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) مەلساۋ ديسان فەرموۋى: (ئەي خۇدايە دابەزىنەرى قورئان و جولىنەرى مەورەكان، ئەي پوخىنەرى حىزبو كۆمەلە (بىباۋەپەكان) تىكىيان بشكىنە و سەرمان بخە بە سەرياندا) عەبدۇرەزاق پىۋايەتى كىردو لە عەبدۇلەي كوپى عەمرەۋە ئەللى: پىغەمبەرى خۇدا (ﷺ) فەرموۋىيەتى: (خۆزگە مەخۋازن بۇ پۈۋەپۈۋ بونەۋەي دوزمن، داۋاي تەندروستى لە خوا بكن، ئەگەر پۈۋەپۈۋىشان بونەۋە خۇپاگر بن وىادى خۇدا بكن، ئەگەر قالە و قىرەيان كىردو دەنگيان لىۋەھات، دەبى ئىۋەبىدەنگىن).^۱

فەرماندان بە خۇپاگرى لە كاتى پۈۋەپۈۋىۋەۋەدا

خۇداي گەۋرە فەرمانى داۋە بە خۇپاگرى لە كاتى جەنگدا لە گەل دوزمنداۋ ئارام گرتن لە پۈۋەپۈۋىۋەۋەدا، پاكەن و چۆك دانەدەن و نەترسن، دەبى يادى خۇدا بكن لە ۋەھالەداۋ لە بىرى نەكەن، بەلكو دەبى داۋاي يارمەتى مەر لە و بكن و پشت بە و بىستىن و داۋاي سەرگەۋتنى لى بكن بە سەر دوزمندا ۋەك فەرموۋىيەتى: ﴿وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ زۆر يادى خۇدا بكن، بەلكو ئىۋە سەرگەۋن (پزگار بن). ۋە دەبى گويپايەلى خۇداۋ پىغەمبەرەكەي بن (ﷺ) لە ۋەكاتەدا. ئەۋەي خۇدا فەرمانيان پىدەكەت جىبەجىي بكن و ئەۋەيش قەدەغەي دەكەت لىيان ۋازى لى بىنن و لە نىۋان خۇياندا ناكۆك نەبن و لە يەك جيا بىنەۋە كە بىيىتە ھۆي تىكشكان و سەنەكەۋتنيان ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتَزَعَوْا أَنْفُسَكُمْ وَتَذْهَبَ رِجَالُكُمْ﴾ گويپايەلى فەرمانى خۇداۋ پىغەمبەرەكەي بكن، نەچن كىشەتان لى پەيدا بىي و بەھۆيەۋە بشكىن و ھەموو ھىزتان لەناۋ بچى، ئەۋە ئامادەيەي كە ھەتەنە مەينى، ﴿وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ خۇپاگر بن! خۇدا لە گەل خۇپاگرانە. بىگومان ھاۋەلەكانى پىغەمبەر (ﷺ) لە بارەي جۋامىرى و ئازايەتى و گويپايەلىدا بۇ جىبەجىي كىردى فەرمانەكانى خۇداۋ پىغەمبەرەكەي (ﷺ) وىنەيان نەبۈۋە لە ھىچ سەردەم و لە ھىچ گەلىكدا لە پىش خۇيانەۋە، ئەۋەيش بەھۆي بەرەكەتى پىغەمبەر و گويپايەلى ھاۋەلەكانى بۈۋە بۆي، بۇ ھەر كارى كە پىي سىپاردىن، دلەكانى ۋالا دەكردو ھەرىمەكانىشى بە خۇرەھەلات و خۇرئەۋاۋە پزگار دەكرد لە ھاۋەيەكى كەمدا، لە گەل كەمى ژمارەياندا لە چاۋ لە شكرەكانى ھەرىمەكانى تردا، لە پۆمەكان و فارس و تورك و ساقالبەكان و بەر بەر ۋە بەشەكان و سودانىيە جۆر بە جۆرەكان و قىبىت و تىرە و ھۆزەكانى بەرەي ئادەم، زال بۈۋن بە سەرياندا، تا وتەي خۇدا بەرز بۈۋە ئاينەكەيشى سەرگەۋت بە سەر ئاينەكانى تردا،

^۱ فتح الباري (۱۴۰/۶)، مسلم (۱۳۶۲/۳).

^۲ عبدالرزاق (۲۵۰/۵)، سەرەتاكەي سەھىحە و كۆتايىيەكەي لاۋازە.

ده سه لات و قه له م په وی نیسلامی له خوړه لات و خوړناوای زه ویدا فراوان بوو، له که متر له سی سالد،
خودای گه وره له هه موویان پازی بی و نیمه یش له گه ل نه واند کک بکاته وه، به پاستی خودا به خشنده و
میهره بانه.

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِشَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ ۝٤٧﴾ وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ
لَكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي مَا لَ تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ
اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَوَاهُ دِينُهُمْ وَمَنْ
يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝٤٩﴾

شیوازی هاتنه دهره وهی موشریکه کان بو پوژی به در

خودای گه وره نه فـه رمویت: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِشَاءَ النَّاسِ
وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾ نپوه وهك نه وانه مه بن، بو خو بی نی و پو بی نی له ناو
خه لکی له زیده که یان هاتنه دهره وه. ده یانه ویست پیگی خودا به ربه ست بکه ن، خودا له هه موو
کاریکیان ناگاداره. خودای گه وره دواي نه وهی داوای له خاوه نیاوه پان کرد که دلسوز بن له شه پر
کردنداو ته نیا له بهر په زای خوا بجه نگو و زور یادی خودا بکه ن، لیړه یشدا فه رمانیان پیده کات که چاو
له موشریکه کان نه که ن کاتی له شوینی خویان هاتنه دهره وه بو خو هه لپړین و خو دهر خستنه وه
به سهر خه لکیدا خویان بنوینن. وهك نه بوجه هل کاتی که پییان گوت: کاروانه که پزگاری بووه
بکه پینه وه. وتی: نه خیر به خوا ناگه پینه وه هه تا ده چینه سهر ناوه کانی به در و شتر سهر دهره پړین و
ناره ق ده خوینه وه و که نیزه کان گورانیمان بو ده لئین و بو نه وهی عه ربه کان باسی مانه وه مان لیړه دا تا
هه تایه ده گپړنه وه. که چی هه موو نه مانه پیچه وانه بوویه وه بویان، چونکه کاتی هاتنه سهر ناوی
به در، به مردویی هاتنه سهری فپی دران و لول درانه ناو به در به سوکی و پسوایی و به دبختی له گه ل
سزایه کی نه پراوه و تا هه تایه. بویه فه رموویه تی: ﴿وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾ خودا له هه موو کاریک که
ده یکه ن ناگاداره. واته: خودای گه وره ناگاداره له وهی له پینا ویدا دین و ده یانه وی بیکه ن. بویه له سهر
نه و کاره ی که پتی هه لسان به خراپترین شیوه توله یان لی سه ندن. ^۱ نیبنوعه بباس و موجهید و قه تاده و
زه حاک و سوودی له م نایه ته دا: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِشَاءَ النَّاسِ﴾ نه لئین:

ئەوانە ئەو موشرىكانەن شەريان لەگەڵ پىغەمبەردا كرد (ﷺ) لە پۆژى بەدردا. ^۱ موخەمەدى كۆپى
كەعب ئەلى: كاتى قورەيشىەكان هاتنە دەرەووە لە مەككەووە بۆ بەدر، بە گۆرانى وتن و دەف لىدانەووە
هاتن، خوداى گەورەيش ئەم ئايەتەى ناردە خواریووە: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا
وَرِشَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾.

شەيتان موشرىكەكانى ھەلخەلەتاند و كارەكانى لا جوان كردن

خوداى گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ
النَّاسِ وَإِنِّي لَأَكُونُ بِكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقْبَيْهِ﴾ شەيتان ئاكارى ئەوانى ئەو كاتە
لەبەر جوان كردن، گوتى: ئەمەو ھىچ ھىزىك سەرناكەوى بەسەرتاندا، منىش جىگەى ھاناتانم لە
كاتىكدا ھەردوو لا پووبەپووى يەكتر بونەووە، پى دزەى كردو بۆى دەرچوو. شەيتان (لەعەتەى خواى
لىبى) ئەوەى موشرىكەكان بۆى دەھاتن جوان و پازاوەى كرد لەبەر چاويان بە تەماشى كردن كە ئەمەو
ھىچ كەسى لەو خەلكە بەسەرياندا زال نابى. ^۲ بى ترسىشى كردن لەوەى كە خىلى بەنى بەكرى
دوژمنيان لە زىدى خوياندا پەلاماريان بەدەن و وتى: من جىي پەناو ھاناي ئىوہم، ئەوەبوو خوى لە
وتنەى سوراقەى كۆپى مالىكى كۆپى جوعشومدا نیشاندا بۆيان، كە گەورەى بەنى مودلەج بوو،
دەسەلاتدارى ئەو ناوچەى بوو. موشرىكەكان ھەرچيان بەسەرھات، ھۆكارەكەى ئەوە بوو، وەك خوداى
گەورە فەرموویەتى: ﴿يَعِدُّهُمْ وَيُمْنِيهِمْ وَمَا يَعِدُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾ ^۳ يانى: شەيتان بەلئىيان پى
دەداو دەيانخاتە سەر ئارەزوو، ئەو بەلئىنەى كە شەيتان بەوانى دەدا، فریودان نەبى ھىچى تر نىە.
ئىبنو جورەيج ئەلى: ئىبنووعەبباس ئەلى لەم ئايەتەدا: كاتى پۆژى بەدرھات، شەيتان بە ئالاكەىووە
پۆشت و لەشكرەكەيشى لەگەڵ بىپەرستەكاندا بوو، خستىە ناو دلى بىپەرستەكانەووە ھىچ كەس
بەسەرتاندا زال نابى، من جىي پەناتانم، كاتى كە پووبەپوو بونەووە، شەيتان سەيرى يارمەتى
فرىشتەكانى كرد ﴿نَكَصَ عَلَى عَقْبَيْهِ﴾ خوى گرتە دواو پايكرد ﴿وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا
لَا تَرَوْنَ﴾ گوتى: من لەگەڵ ئىوہ نىم، من شتى وام دىتە بەر چاو كە ئىوہ چاوتان لىي نىە. ^۴ عەلى
كۆپى ئەبى تەلحە لە ئىبنووعەبباسووە ئەگىرئىتەووە كە ووتویەتى: شەيتان ھات لە پۆژى بەدردا بە

^۱ الطبري (۸/۹-).

^۲ الطبري (۱۱/۱۴).

^۳ النساء (۱۲۰).

^۴ الطبري (۹/۱۴).

له شكريكي پيکهاټوو له شهياتينه کان ټالاکي خوي پي بوو، له وينه پياويکي به ني مودله جدا له شيوهي سوراقه ي کورې ماليکي کورې جوعشومدا شهيټان گوتي به بټپرسته کان: هيچ که سي سهرناکه وي به سهرتанда نه مړو له خه لکه، من جي پيناو هانام بو نيوه، کاتي که خه لکه که پريزيان به ستو پيغه مبر (ﷺ) مشتي له خولي مه لگرت به ره و پوي موشريکه کان هاويشتي، به ره و دوا که رانه وه و قوچانديان. جو بره نيليش به ره و پوي شهيټان هات، له و کاته دا شهيټان دهستي له دهستي پياويکي بټپرستدا بوو، دهستي به رداو به ره و دواي خوي و تاقمه که ي پايان کرد (مه ليا تورا ند) پياوي پي گوت: نه ي سوراقه نيا تو نه تگوت جي پيناو نيوي؟ شهيټان گوتي: من شتي وام ديته به ر چاو که نيوه چاوتان لي ني، ﴿إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ من له خودا ده ترسم، ټوله ي خودا زور دژواره. نه و هيش له و کاته دا بوو که فريشته کاني بينيووه^۱.

هه لويستي دووړووه کان له پوړي به دردا

خوداي که وره نه فرمويټ: ﴿إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ﴾ دووړووانو نه وانه ي ناو دليان نه خوشه، گوتيان: نه وانه به نايه که يان خه له تاوون عه لي کورې نه بوته له نه لي: له نيبنوعه بياسوه له ماناي نه م نايه ته دانه لي: کاتي نه و خه لکه له يه کتري نزيک بوونه وه، خودا موسولمانه کاني له بهر چاو بټپرسته کاندا به که مي نيشانداو بټپرسته کانيشي له بهر چاو موسولمانه کان به که م نيشاندا، بت پرسته کان گوتيان: نه وانه به نايه که يان خه له تاوون. له بهر که مي موسولمانه کان له بهر چاويان نه و يان گوت، وايان ده زاني به و زووانه ده يانشکيټن، گومانيان له وه دا نه بوو. خوداي که وره هيش فرموي: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾^۲ هر که سي خو به خوا بسپيري، خودا خاوون ده ستلاټ و دلوفانه. قه تاده گوتي: بټپرستان ده ست يه له خاوون باوه پانيان بيني که زور به توندي به رفهرماني خودان (بو مان باس کرا، که دوژمني خودا نه بوجه هل کاتي که پيغه مبرو (ﷺ) هاوه له کاني چاو پيکه وت، زوردارانه و دلره قانه گوتي: سويټد به خوا دواي نه مړو هيچ که س خوا ناپه رستي^۳. عاميري شه عبيش نه لي: هه ندي له خه لکي مه ککه که موسولمان بوو بوون، هاتنه ده ره وه له که ل بټپرسته کاندا پوړي به در، کاتي موسولمانه کانيان به که مي چاو پيکه وت، گوتيان: نه وانه به نايه که يان خه له تاوون^۴ پاشان خوداي که وره نه فرمويټ: ﴿وَمَنْ

^۱ الطبري (۷/۱۴).

^۲ الدر المنثور (۱۱/۴).

^۳ الطبري (۱۴/۱۴).

^۴ الطبري (۱۳/۱۴).

يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ) واته: كه سى خوى به خودا بسپيرى ﴿فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ﴾ خودا خاوهن دهسه لاته، ههركه سى خودا په ناي بى سته مى لى ناكړى، دهسه لاتی كه وړه و به هيزه ﴿حَكِيمٌ﴾ له كرداره كانيدا كارزانه و هيچ كارى ناكات له جى خويدا نه بى. ههركه سى شايه نى سهركه وتن بى، سهري ده خات، ههركه سيش شايه نى پسواى بى پسواى دهكات.

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَرََهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ ٥٠

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾

ليداني فريشته كان له خوانه ناسان له كاتى گيانگيشانياندا

خوداي كه وړه نه فهرمويت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ

وَأَدْبَرََهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ نه گهر ده تبينى كاتى فريشته كان گيانى خوانه ناسه كان ده كيښن و له ده موچاوو پشتيان نه دهن و پتيان ده لين: ده سا دهردي به ناگر سوتان بجيژن. خوداي كه وړه نه فهرمويت به پيغه مبه ر(ﷺ) نه گهر چاوت لیده بوو كه فريشته كان چوڼ گيانى خوانه ناسان ده كيښن، بيگومان كار ه ساتيكي زور كه وړه و گران و ترسناك و چاوه پوان نه كراوت ده بينى. موچاهيد نه لى:

﴿وَأَدْبَرََهُمْ﴾ يانى: ده كيښن به دواوه ياندا له پوڅى (به دردا)، ئيبنو جورهيج نه لى: ئيبنو عه بباس

نه لى: كاتى كه موشرېكه كان پوويان كرده موسولمانه كان به دهم و چاويان، موسولمانه كان به شمشيره كانيان دايان له دهم و چاويان، كاتى كه به ره و دوا پايان كرد فريشته كانيش ده كيښن به پشت و دواوه ياندا. ١. ئهم دهقه قورنانيه هه رچه نده هو كار ه كى پووداوى به دره، به لام هه موو خوانه ناسى ده گريته وه، بويه خوداي كه وړه تايبه تى نه كړدوه به خه لكى به دره وه. به لكو

فه رموويه تى: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَرََهُمْ﴾ وه له

سوره تى موچه ممه ديشدا (ﷺ) فه رموويه تى: ﴿فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ

وَأَدْبَرََهُمْ﴾ ٢. ده بى چوڼ بن نه و كاته ي فريشته كان گيانيان ده كيښن و له پووخسارو پشتيان

ده سره ويښن؟ وه له سوره تى نه نعمدا له پيشه وه فه رموويه تى: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ

الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيَهُمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ ٣. بريا وه ختى گيان كيښان تو ناهه قيكارانت

١ الطبري (١٦/١٤).

٢ محمد (٢٧).

٣ الانعام (٩٣).

بدیایه، که فریشته‌کان لییان پاساونه‌ته‌وه که: گیانیان له لاشه‌یان دهرخن و خویان پزگار کهن. واته: لییان دهراسینه‌وه به دهستیان لییان نه‌دهن به ئیزنی په‌روه‌رنده‌تان، له و کاته‌دا زور به ناپه‌حه‌تی مه‌ناسه نه‌دهن و گیانیان له لاشه‌یان نایه‌ته دهره‌وه، به زور گیانیان دهرده‌هینن تا له و ساته‌دا مژده‌ی سزاو توپه‌بوونی خودایان پی‌پاده‌گه‌ه‌نن. وهك له فهرمووده‌ک‌ی به‌رائدا هاتوه که فریشته‌ی گیانکیشان هات بۆ لای خوانه‌ناس له کاتی گیان که نشتا به و شیوه نه‌ناسراوه‌وه ده‌لی: نه‌ی گیانی و پیس و بۆگه‌ن! وهره دهره‌وه بۆ ناو گره باو ناوی کولاور چپه دووکه‌ل سیبه‌رتانه. گیانی بلاو ده‌بیته‌وه ده‌ری دینی له لاشه‌ی وهك چون ناسنی دپکاوی له‌ناو خوری ته‌پدا دیته‌ده‌ر. ده‌مارو په‌گو پیشه‌ی له‌گه‌لیدا دیته‌ده‌ر. بۆیه خودای گه‌وره فهرموویه‌تی: فریشته‌کان ده‌لین به خوانه‌ناسان: بجیژن سزای ناگری سوتینه‌ر. پاشان نه‌فهرمویت: ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ أَيْدِيكُمْ﴾ نه‌مه سزای نه‌و کارانه‌ن که به‌دهستی خوتان ده‌تانکردن. واته: نه‌م سزایه به‌هوی نه‌و کاره خراپانه‌یه له ژبانی دنیا‌دا کردتان، خودا جه‌زده‌به‌ی داوون و توله‌ی لی سه‌ندوون له‌سه‌ری به‌م شیوه‌یه. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقَ﴾ خودا هه‌رگیز غه‌در له‌عه‌بدی خوی ناکات. واته: سته‌م له‌هیچ که‌سی ناکات له دروستکراوه‌کانی، به‌لکو خودا نه‌و دادگه‌ره‌یه که سته‌م له‌هیچ که‌سی ناکات، پاک و به‌رزو بلند و پیروزه دووره له‌هه‌موو عه‌بییک و بی‌نیازه و سوپاس و ستایش کراوه. بۆیه له‌م فهرمووده سه‌حیحه‌دا هاتوه له‌موسلیمه‌وه (په‌حه‌تی خوی لیبی) له‌نه‌بوزه‌پره‌وه پیوایه‌ت کراوه (په‌زای خوی لیبی) له‌پیغه‌مبه‌ری خوداوه (ﷺ) خودای گه‌وره نه‌فهرمویت: (نه‌ی عه‌بده‌کانم من نامه‌قیم له‌سه‌ر خۆم قه‌ده‌غه‌کرده‌وه، وه له‌ناو ئیوه‌یشدا هه‌ر قه‌ده‌غه‌م کرده‌وه. هه‌رگیز نامه‌قی له‌یه‌کتری مه‌که‌ن نه‌ی عه‌بده‌کانم، بیگومان نه‌وه ناکاره‌کانتانه هه‌ژماری ده‌که‌م هه‌رکه‌سی (له‌کارنامه‌که‌یدا) چاکه‌ی بینی با سوپاسی خودا بکات، هه‌رکه‌سیش جگه‌له‌وه‌ی چاو پیکه‌وت، با ته‌نیا سه‌رزه‌نشتی خوی بکات).^۱

﴿كَذَابٌ مَّا لَ فِرْعَوْنُ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدٌ

الْعَقَابِ ﴿٥٢﴾

خودای گه‌وره نه‌فهرمویت: ﴿كَذَابٌ مَّا لَ فِرْعَوْنُ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ ناکاریان هه‌روهك ناکاری دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون و نه‌و که‌سانه‌یه پیش نه‌وان بوون، که له‌نیشانه‌کانی خودا حاشایان کرد. خودای گه‌وره باسی خوانه‌ناسی قوره‌یش ده‌کات و نه‌فهرمویت کاری نه‌و بتپه‌رست و بی

^۱ أحمد (۲۸۷/۴-۲۸۸)، سه‌حیحه.

^۲ مسلم (۱۹۹۴/۴).

باوه پانه، به وهی قوم پی ناردوه نهی موحه معه (ﷺ) وهك كاری نه و گه له بی باوه پانه ی پیشی وایه، نه وه مان به سهر هیئان، که به سهرمان هیئان مهر نه وه دابو باوی نیمه یه، مهر به و شیوه یه ش ده که یه له گه له نه و گه لانه ی وهك نه وان له هوی فیرعه ون نه و گه لانه ی بهر له وانیش که پیغه مبه ره کانی خویان به درون ده زانی. بپوایان به نیشانه کانی خودا نه ده هیئا ﴿فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ﴾ خوداش له سزای گونا مه کانیان وه بهر غه زه بی خوی خستن. واته: به هوی گونا مه کانیان وه له نای بردن و هیچی نه هیلان. ﴿إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ خودا به هیزو توانایه توله ی نه و زور توند و تیژه. هیچ که سی ده سه لاتی به سهریدا نیه و یاخیه کیش له دهستی ده رناچی.

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾^{۵۳}
 كَذَابٍ ءَالِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا ءَالَ فِرْعَوْنَ
 وَكُلًّا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ چونکه خودا ده روی چاکه ی له مهر گه لی کرد بیته وه، مه تا نه وان بیری خویان نه گویبی، مهر گیز خودا لی نه گویون، خوا زور بیسه رو زانیه. خودای گه وره باسی دادوه ری خوی ده کات له بپیاره کانیدا که نه و به هرانه ی داویه تی به مهر که سی نه و که سه خوی نه یگویی، به هوی نه و گونا مه وه که کردویه تی لی نه سه ندوه ته وه وهك له نایه تیکی ترده فرمویته تی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ ءَالٍ﴾^۱ خوابارودوخ له هیچ که لی ناگویی تا نه وان دلیان نه گوین، نه گهر خودا بیه وی گه لی تووشی به لا بی، هیچ به ربه ستیک نایه ته بهر خوداش نه بی هیچ که س دوستایه تیان ناکات. پاشان نه فرمویت:

﴿كَذَابٍ ءَالِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا ءَالَ

فِرْعَوْنَ وَكُلًّا كَانُوا ظَالِمِينَ﴾ جا نه وانه (وهك دارو ده سته ی فیرعه ون و پیشینانیان به و ده رده چون)، به نیشانه ی خوی خویان باوه پیان نه کرد، به هوی گونا مه کانیان وه له ناومان بردن، مهرچی سهر به فیرعه ونیش بوون بپیارمان دا که له ناودا بخنکین که مه موویان سته مکار بوون. واته: نه وه ی کردی به دارو ده سته ی فیرعه ون و وینه یان، کاتی که بپوایان به نیشانه کانی خودا نه کرد، قپی کردن

به هوی تاوانه کانیانه وه و نه به هرا نه ی که پیی به خشیبوون له باغو باغات و کانیاو و کشتوکال و
که نجینه و پله و پایه ی به رزو به هره ی زوری تریش که پییان درا بوو لیی سه ندنه وه، خودا ناهه قی لی
نه کردن له و باره یه وه، به لکو خویان ناهه قیان له خویان کرد.

﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۵۵﴾ الَّذِينَ عَاهَدَتْ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي
كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ۝۵۶﴾ فَمَا تَتَّقِفْنَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدَ بِهَم مِّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ
يَذَكَّرُونَ ﴿۵۷﴾

فه رماندان به لیسانی توندی نه وانه ی بیباوهرن و په یمان ده شکینن

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۵۵﴾ الَّذِينَ
عَاهَدَتْ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿۵۶﴾ خراپترین زینده وهران له لای خودا
نه و که سانه ن که خودایان نه ناسیوه و هه رگیزیش برپا ناهینن، نه و که سانه ی په یمانت له گه ل به ستن و
له پاشان هه موو جاری په یمانه که یان هه لده وه شیننه وه و هیج ترسی خویان نیه. خودای گه وره لیړه دا
ناگادارمان ده کات که خراپترین زینده وهر که به سهر زه ویدا ده گه پی، نه و که سانه ن که خوانه ناسن و
ناشیانه وی باوه پ بئین، نه وانه ی که هر کاتی په یمانیکیان به ستنی لیی په شیمان بونه ته وه، هر کاتی
سویندیکیشیان خواردبی، سوینده که یان شکاندوه ﴿وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ﴾ واته: له خوا ناترسن له هر
تاوانیکدا که ده یکه ن ﴿فَمَا تَتَّقِفْنَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدَ بِهَم مِّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ﴾ جا
نه وانه ت له جه نگدا وه گیر هیئا له گه ل نه وانه شی که هاتوون پشتیان بگرن (ته فروتونایان بکه)،
نیبنوعه بباس و حه سانی به سری و زه حاک و سوودی و عه تای خوراسانی و نیبنوعویه یه نه لئین: یانی:
بیانکه به په ند بو که سانی تری دوی خویان ماناکه ی نه وه یه، به توندی توله یان لی بسینه و زوریان لی
بکوژه، بو نه وه ی دوژمنه کانی تر له عه ره به کان و جگه له عه ره به کانیش بترسن و بیته په ندو
ناموژگاری بویان ﴿لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ﴾ به لکو بیر بکه نه وه. سوودی نه لی: به لکو بترسن له وه ی که
په یمان بشکینن، نه وه یان پی بکه ن که به نه مانه کرا.

﴿وَمَا تَخَافُ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةٌ فَأَنْذِرْ لَهُم عَلَىٰ سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ۝۵۸﴾

^۱ الطبري (۲۳/۱۴-۲۴).

^۲ الطبري (۲۳/۱۴).

فهرماندان به هه لوه شانده وهی په یمان و دانه وهی به سهر دوژمندا پاش دهرکه وتنی ناپاکی لییان
 خودای گهره نه فهرمویت به پیغه مبه رکه ی (ﷺ): ﴿وَمَا تَخَافُ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةٍ﴾ نه گهر
 ترسای له وهی کومه لی له و سویند خورانه (که په یمان له گه لدا به ستون) خائن دهرچون واته: نه و
 په یمان و به لیته ی له نیوان نیوه و نه واند بوو شکانديان ﴿فَأَنذِرْ لَهُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ﴾ توش وهك نه وان
 سوینده که یان به سهردا بده ره وه. واته: ناگاداریان بکه که توش به لیته که یانت هه لوه شانده وه. هه تا
 هه ردو لا ناگادار بن، که تو له شه پردای له گه ل نه وان و نه وانیس له شه پدان له گه ل تو. هیچ په یمانی له
 نیوان توو نه واند نه ماوه وهك یه کن، واته: توو نه وان وهك یه کتان لی دیت له وهدا ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
 الْخَائِنِينَ﴾ خودا گزیکارانی خوش ناوی. واته: گزیکردن نه گهر به رانبر خوانه ناسانیس بکری خوا هه ر
 پی ناخوشه، نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له سه لیمی کوپی عامیره وه نه لی: مه عاویه به ناو نه رزی
 پومدا ده پوشت له نیوان نه وو پومه کاند ماویه مابوو (ماوهی په یمان به ستون) مه عاویه ده یویست
 لیان نزیک بیته وه، کاتی که په یمانه که کوتایی هات بدات به سهریاند له و کاته دا پیوایی که به ته مه ن
 به سهر ولاخیکه وه بوو نه یوت: (الله اکبر، الله اکبر)، به وه فا بن، ناپاک مه بن. به راستی پیغه مبه ری
 خودا (ﷺ) فهرمویه تی: (هه ر که سی) (په یمانیکی) له نیوان خوئی و نیوان کومه لی کدا هه بوو، نه
 په یمانه که ی هه لوه شینیتته وه نه گری بدات، هه تا ماوه که ی ته واو ده بی، یان سوینده که یان به سهردا
 بداته وه تا هه ردولا یه کسان ده بن، پراویه که نه لی ت: نه و هه واله گه یشته مه عاویه و به ره و دوا
 که پرایه وه. که سهریان کرد نه و پیاوه به ته مه نه عه مری کوپی عه نبه سه بوو (په زای خوی لی بی) نه م
 فهرمووده یه نه بودا وودی ته یالیسی و نه بودا وودو تیرمیزی و نه سائی و نیب نو حیبان پیوایه تیان کردوه،
 تیرمیزی نه لی: فهرمووده یه کی چاک و سه حیجه^۱.

﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ﴾ ٥٩ ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ
 الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ. عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ
 شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾ ٦٠

^۱ أحمد (۱۱/۴)، فهرمووده یه کی سه حیجه.

^۲ أبوداود الطيالسي (۱۵۷)، أبوداود (۱۹۰/۳)، تحفة الاحوذی (۲۰۳/۵)، النسائي (۲۲۳/۵)، إسن حبان (۱۸۲/۷)،

فرماندان به خوئاماده کردن به پیی توانا تا دوزمنی خوی پی بترسینری

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ﴾ خوانه ناسان وا بیر نه که نه وه پیش که وتوون، نه وان ئیمه ناب زینن. خودای گه وره به پیغه مبه ره کی موحه ممه نه فرمویت: خوانه ناسان با وا نه زانن له ده ستمان ده رچوون و توانامان به سه ریاندانیه به لکو له ژیر زه برو زهنگی توانای ئیمه دان و له به رده ستمانان و هرچیمان بوی پییان ده که ین له ده ستمان ده رناچن، وهك له م ئایه تانه دا فرموویه تی: ﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾^۱ ناخو نه وانه ی به دکارن وا ده زانن ناکه ونه بهر ده سستی ئیمه و پیشمان نه که ون وده رباز نه بن؟ خرابیان لیکداوه ته وه. وه فرموویه تی: ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا أَوْلَهُمْ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ﴾^۲ وا مه زانن نه و که سانه ی خوانه ناسن، ده توانن له م سه ر زه مینه له ده ستمان پاکن. جیگه ی نه وانه ناگره و سه رنه نجامیان زور خراپه. وه فرموویه تی: ﴿لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٣٦﴾ مَتَّعْ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾^۳ هاتوچوون و گرو فپی خوانه ناسان له ولاتان، چه واشت نه کات و سه رت لیتیکنه دات، رابواردنیکی که مه و پاشان شوینیان جه ه نه وه جییان زور خراپ و ناخوشه. پاشان خودای گه وره فرمان نه دا که چه و که ره سه ئاماده کن بو شه ر کردن له که ل دوزمندا به پیی توانا و ده سته لات و نه فرمویت: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ﴾ تا بوتان ده کری چه و که و جبه خانه ی شهرو نه سپی سواری په یدا بکن. ئیمامی نه حمده ریوایه تی کرده له عوقبه ی کوپی عامیره وه نه لی: بیستم له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) نه یغه رموو: (بزائن هیژ بریتیه له تیر نه ندازی، بزائن هیژ بریتیه له تیر نه ندازی) موسلیمیش ریوایه تی کرده. ئیمامی نه حمده ریوایه تی کرده له نه بوهوره یره وه (په زای خوی لیبی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: ئیمامی مالیک ریوایه تی کرده له نه بوهوره یره وه (په زای خوی لیبی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (نه سپ بو سی شته، بو پیای پاداشته، بو پیای پوژاکه، بو پیای باری گران و تاوانه، نه وه یان پاداشتی هیه بو، پیای که نه سپه که ئاماده نه کات بو جیهاد له

^۱ العنکبوت (۴).

^۲ النور (۵۷).

^۳ ال عمران (۱۹۶-۱۹۷).

^۴ أحمد (۱۵۶/۴)، سه حیه.

^۵ مسلم (۱۵۲۲/۳).

پىي خۇدادا، جانە گەر گورىسەكەي بۇ شل بىكات لە لەۋەپگايەكدا يان باخچەيەكدا، ئەۋەي بەرى دەكەۋى بە درىژى ئەۋ گورىسە لەۋ لەۋەپگە و باخچەدا. بە ئەندازەي ئەۋە چاكەي دەس دەكەۋى، خۇ ئەگەر گورىسەكەي بېرى دەھات و دەچوۋ شوين پىكانى و پاشەپۆكەي بە چاكە بۇ ھەژمار دەكرىت. خۇ ئەگەر بە لاي پوبارىكىشدا پۇشت لىي خواردەۋە، خاۋەنەكەي نەيويست ئاۋى بدات، ئەۋەيشى بۇ ھەژمار دەكرى، ئەۋەيش بۇ ئەۋ پياۋە پاداشتە. ۋە پياۋىك (ئەسپىك) ئامادە ئەكات بۇ ئەۋەي بىي نياز بىۋ داۋا لە خەلكى نەكات و ھەقى خۋاي گەرەي لە بىر نەچىۋ سوپاسى خۇدا بىكات لەسەر ئەۋەي كە خۇدا پىي داۋە و پىگىر لە سۋاربۈۋنى نەكات ئەۋە بۇ ئەۋ پۇشاكە، ۋە پياۋىك ئامادەي كىردەۋە بۇ خۇ ھەلپىن و پىيائى كىردن و بەكارھىنناني بۇ دژايەتى كۆمەلى موسولمانان، ئەۋە بۇ ئەۋ كەسە بارگرانى و تاۋانە. ۋە پىرسىار كرا لە پىفەمبەرى خۇدا (ﷺ) لەبارەي گوى درىژىشەۋە، فەرمۈي: (ھىچ شىتىكم لەم بارەيەۋە بۇ نەھاتەۋە خوارەۋە، تەنيا ئەم ئايەتە پىر ماناۋ بىي وئىنەيە نەبى كە ئەفەرمۈي: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ ۷ ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ ۸ واتە: ئىنجا ھەر كەسپك بە ئەندازەي ھەرە وردىلەيەك چاكەي كىردى دەيىننەۋە، ۋە ھەر كەسپك بە ئەندازەي ھەرە وردىلەيەك خراپەي كىردى دەيىننەۋە. ۱ بوخارى و موسلىم پىۋايەتيان كىردەۋە. ۲ ئىمامى ئەھمەد شى پىۋايەتى كىردەۋە لە عەبدوللاي كوپى مەسعودەۋە لە پىفەمبەرى خۇدا (ﷺ) فەرمۈيەتى: (ئەسپ سى جۆرە: ئەسپىك بۇ خۇداي پەھمانە، ئەسپىك بۇ شەيتانە، ئەسپىك بۇ خەلكە، ئەۋ ئەسپەي بۇ خۇداي پەھمانە ئەۋەيە ئامادە كراۋە بۇ پىي خۇدا، ئالىكەكەي و پاشەپۆكەي و مىزەكەي (ۋە ئەۋەي خۇا مەيلى لىيى لەبارەيەۋە قەسەي كىرد) ۋە ئەسپى شەيتان ئەۋەيە كە قومارى لەسەر دەكرى يان گرەۋى لەسەر دەكرى، ۋە ئەسپى خەلكىش ئەۋ ئەسپەيە كە مەردم ئامادەي دەكات، بە تەماي سەكەكەيەتى، ئەۋە داپۇشەرە بۇي لە ھەژارى). ۳ ۋە لە سەھىحى بوخارىدا ھاتەۋە، لە عورۋەي كوپى نەبى جەعدى بارقىيەۋە كە پىفەمبەرى خۇدا (ﷺ) فەرمۈيەتى: (ئەسپ خىرو بىرى بە ناۋچاۋانىيەۋەيە ھەتا پۇژى قىامەت، ھەم پاداشتە ھەم دەستكەۋتە). ۴ ﴿تَرْهَبُونَ إِلَهُ عَذُوَ اللَّهُ وَعَدُوَّكُمْ﴾ تا دوزمنى خۇاۋ دوزمنى خۇتانى پىي بىرسىپنن. واتە: لە

^۱ الزلزلة (۷-۸).

^۲ الموطأ (۲/۴۱۴)، فەرمۈدەيەكى سەھىحە.

^۳ البخاري (۲۸۶۰)، مسلم (۹۸۷).

^۴ أحمد (۱/۳۹۵)، سەھىحە.

^۵ فتح الباري (۶/۶۶).

خوانه ناسان. ﴿وَأَخْرَيْنَ مِنْ دُونِهِمْ لَا نَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ﴾ جگه له وانیش دوزمنتان هیه نیوه نایانناسن، به لام خودا دهیان ناسی مواهیدنه لی: مه به ست پیی به نی قوره یزه یه^۱ سوودی نه لیت: فارسه کانه.^۲ موقاتیلی کوپی حه یان و عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سله م نه لین: نه وانه دوپروه کانه.^۳ نه م نایه تesh به لگه یه له سه ری ﴿وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنْفِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى النَّفَاقِ لَا نَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ﴾^۴ له و عه ره به ده شته کیانه ی (که له ده وروبه ری نیوه ن) هیندیکیان و هیندیک له خه لکی مه دینه دوپرون و هر بو دوپرووی هاتون، تو نه وانه ناناسی نیمه زور باشیان ده ناسین. پاشان لیژده دا خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾ هر مائی له پیی خودا بیده ن، خودا ده بیژیریته وه و هیه نامه قیتان لی ناکری. واته: هر چه ندی بیه خشن له پیی جیهاددا، خودا پاداشتی تیرو ته واوتان نه داته وه، وه که له پیشه وه باسما ن کرد که خودای گه وره فره رمویه تی: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾^۵ حالی نه و که سانه ی مالیان له پیی خودا ده به خشن، وه که حالی ده نکیکه حوت گول لی نه دات و هر گولای سه د دانه ی تیدایه، خودا چند نه وهنده پاداش نه دات به هر که س بیه وی، خودا چاکه ی به کجار زوره و زور زانایه.

﴿وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾^{۶۱} وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِبَصَرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ^{۶۲} وَالْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَئِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ^{۶۳}

فه رماندان به فه بولکردنی ناشتی نه گهل دوزمن نه گهر داوا ی ناشتی کرد

خودای گه وره نه فره رمویت: کاتی ترسای له کومه لی خه یانه تت لی ده که ن، توش وه که نه وان به یمانه که بده ره وه به سه ریاندا، نه گهر هر به رده وام بوون له شه ر کردن و کولیان نه نه دا توش

^۱ الطبري (۳۶/۱۴).

^۲ الطبري (۳۶/۱۴).

^۳ الطبري (۳۶/۱۴).

^۴ التوبة (۱۰۱).

^۵ البقرة (۲۶۱).

شہریان لہ گہل بکہ ﴿وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا﴾ نہ گہر داوای (ناشتیان) کرد قبولی کہ. واتہ: تویش
 نہی موحمہد (ﷺ) پیت خوش بی و قبولی بکہ لیان. بویہ کاتی موشریکہ کان داوای ناشتیان کرد
 لہ سالی حودہ یبیدہ، داوی نو سال شہر کردن لہ نیوان نہوان و پیغہ مہری خواہا (ﷺ)
 پیغہ مہر (ﷺ) لی قبول کردن لہ گہل نہو مہرجانہ یشدہ کہ داویان کرد. عہدوللای کوری نیمام
 نہ حمہد ریوایہ تی کردوہ لہ علی کوری نہ بوتالیبہ وہ (پہزای خوی لیبی) نہلی: پیغہ مہری
 خودا (ﷺ) فرموی: (بیگومان بہو زوانہ داوی من کیثہ یہک یان کاریک (پوئہ دات)، جا نہ گہر توانیت
 بہ ناشتی (تہواوی بکہی) بیکہ).^۱ پاشان خودای گہورہ نہ فرمویت: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ وہ ہر خوت
 بہ خودا بسپیترہ و ناشتیان لہ گہلدا بکہ، چونکہ خودا بہ سہ بۆ توو یارمہ تی دہرتہ، با نیازی گزی و
 فیلیشیان مہ بی لہو شہر بہ ستہ داو خویان بیارین و خریکی خو نامادہ کردنیش بن. ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾
 إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿ہر خوت بہ خوا بسپیترہ، ہر خوی بیسہرو زانیہ ﴿وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ﴾
 فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ﴾ نہ گہر ویستیشیان فریوت دہن. توئہ وہ نہدہت بہ سہ کہ خوات لہ گہلہ. واتہ: تہنیا
 خودات بہ سہ.

وہیر ہینانہوی بہ ہرہی یہ گگرتن لہ نیوان دلی خواہن باوہراندہ

پاشان خودای گہورہ باسی بہ ہرہی خوی دہکات بہ سہر پیغہ مہرہ وہ (ﷺ) بہ وہی کہ پشتگیری
 لی کردوہ بہ ہوی موسولمانہ کچہری و یارمہ تی دہرہ کانہ وہ و فرمویہ تی: ﴿هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِنَصْرِهِ﴾
 وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلْفَ بَيْتٍ قُلُوبِهِمْ ﴿خوا نہو خواہ کہ پشتگیری کردی بہ یارمہ تی خوی و خواہن
 باوہران و ہوگری خستہ ناو دلہ کانیان. واتہ: کوی کردنہ وہ لہ سہر باوہر ہینان پیت و گوپرایہ لی و
 یارمہ تی دان و پشتگیری لی کردنت، ﴿لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلْفَتْ بَيْتَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ﴾
 اللَّهُ أَلْفَ بَيْتِهِمْ ﴿نہ گہر ہرچی لہم سہر زہمینہ دا ہیہ مہموت بدایہ، نہت دہتوانی و لیکیان کو
 بکہیتہ وہ، بہ لام خودا ہوگری خستہ نیوانیان، داوی نہو دوزمنایہ تی و پقہ بہریہ زورہی لہ نیوانیاندا
 مہبوو، بہ راستی پشتیوانان لہ کاتی نہ فامیدا شہری زور پویدا لہ نیوانیاندا، لہ نیوان نہوس و
 خہزہ جدا، وہ زور شتی تریش کہ دہبووہ ہوی دروستبونی شہر لہ نیوانیاندا، تا خودای گہورہ نہو
 شہرہی بنہر کرد بہ پووناکی باوہر لہ نیوانیاندا. وہ ک فرمویہ تی: ﴿وَأَذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ﴾

کُنْتُمْ أَعْدَاءُ فَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ^۱ بیر له و چاکه بکه نه وه که خوا ده رباره ی کردن، که ئیوه دژ به یه کتر بوون، به دل کردوونی به هوگر، له سایه ی چاکه ی نه مه وه، بوونه ته برای یه کتر، له سه ر لیواری ناگر بوون، هر نه و بوو پزگاری کردن، خوا ناوا نیشانه کانی خوی بۆ ئیوه بوون ده کاته وه به لکو پزگا بدوژنه وه. له هر دوو سه حیحه که شدا هاتوه، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) کاتی که وتاری دا بۆ یارمه تی دهره کان له باره ی ده ست که وتی حونه ی نه وه فرموی پییان: (ئه ی کومه لی پشتیوانان! ئایا نه م دین ئیوه گومرا بوون، خودا پزی نیشان دان به هوی منه وه، هزار بوون خودا بی نیازی کردن، وه ئیوه په رته وازه بوون یه کی خستن به هوی منه وه). پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هرچی بفرموايه، ده یانگوت: خودا و پیغه مبه ره که ی زۆر منه تیان هیه (به سه رمانه وه)^۲ بۆیه خودای که وره فرموویه تی: ﴿إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ به لام خودا لیکی کوکرده وه، هر خوی خاوه نی ده سه لاته نه وه ی خوی به خودا ده سپیری بی ئومیدی ناکات. کارزانه له کردار و برپاره کانیدا.

﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ٦٤ ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾ ٦٥ ﴿الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفِينَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ ٦٦ هاندان له سه ر جهنگ کردن و مرده ییش به وه که موسولمانان که میس بن زال ده بن به سه ر زوری له خوانه ناساندا

خودای که وره هانی پیغه مبه ره که ی و (ﷺ) خاوه ن باوه پان نه دات له سه ر شه ر کردن و پووبه پووبونه وه و لیّدانی دوژمنانی نزیک ی خویان. ناگاداریشیان ده کات که خوی یارمه تی دهر و پشتیوانه و هر نه ویان به سه که زالیان بکات به سه ر دوژمنه کانیا ندا، هرچه نده دوژمنه کانیا ن ژماره یان زۆر بی و به رده وام کومه کیان بۆ بیّت، با ژماره ی خاوه ن باوه پانیش که م بی. بۆیه فرموویه تی:

﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ٦٤ ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ﴾ ٦٥ ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ)! خودا به سه بۆ تو و نه و باوه پدارانه ی شویت که وتوون. ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ)

^۱ آل عمران (۱۰۳).^۲ فتح الباری (۶۴۴/۷)، مسلم (۷۳۸/۲).

هانی باوه‌پداران بده بچنه غزا. واته: فرمانیان پی بده و هانیان بده، بویه پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هانی نه‌دان بۆ شه‌ر کردن له کاتی نزیک بونه‌وه و پیژ گرتن و پووبه‌پووبونه‌وه یاندا به‌رانبه‌ر دوزمن. وه‌ک له پۆزی به‌دردا فه‌رمووی به‌هاوه‌له‌کانی کاتی که پووبه‌پووی بته‌پرستان وه‌ستان به‌و ژماره‌و که‌ره‌سه‌ی جه‌نگیانه‌وه: (هه‌لسن بۆ به‌هه‌شت که پانایه‌که‌ی ئاسمانه‌کان و زه‌مینه) عوم‌ه‌یری کوپی حومام گوتی: پانتایه‌که‌ی ئاسمانه‌کان و زه‌مینه؟ پیغه‌مبه‌ری خودا فه‌رمووی: (به‌لی) گوتی: به‌خ به‌خ. پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (چی وای لی کردی که ده‌لیت به‌خ به‌خ؟) گوتی: هیوام وایه من یه‌کیک بم له خه‌لکه‌که‌ی، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (تۆ یه‌کیکی له خه‌لکه‌که‌ی) نه‌و پیاوه‌ چووه‌ پیشه‌وه‌و کیلانی شمشیره‌که‌ی شکاندو هه‌ندی ده‌نکه‌ خورمای ده‌ره‌یناو ده‌ستی کرد به‌خواردنی، پاشان نه‌وه‌ی پیی مابوو له ده‌ستی فرییداو گوتی: نه‌که‌ر من ژيام هه‌تا نه‌مانه‌ ده‌خۆم نه‌وه (نۆدی پیی ده‌چی) پاشان چووه‌ پیشه‌وه‌ شه‌ری کرد هه‌تا کوژدا (په‌زای خوای لیبی).^۱ پاشان خودای گه‌وره‌ مژده‌ نه‌دات به‌ خاوه‌ن باوه‌پان و فه‌رمانیان پی‌ده‌کات و نه‌فه‌رمویت: ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾ نه‌که‌ر ئیوه بیست که‌س بنو خۆپاگر بن، تواناتان به‌سه‌ر دووسه‌د که‌سدا ده‌شکی، نه‌که‌ر سه‌د که‌ستان خۆپاگر بن، زال ده‌بن به‌سه‌ر هه‌زار که‌سدا له‌ خوانه‌ناسان، چونکه‌ نه‌وان که‌سانیکی بیی ناوه‌زن. واته: یه‌ک که‌س به‌رانبه‌ر ده‌ که‌س. پاشان نه‌م فه‌رمانه‌ نه‌سخ بوه‌وه‌و مژده‌که‌ی هه‌رمایه‌وه. عه‌بدوللای کوپی موباره‌ک نه‌لیت: جه‌ریری کوپی حازم قسه‌ی بۆ کردم، زوبه‌یری کوپی خیره‌ره‌یت قسه‌ی بۆ کردم له‌ عیکرمه‌وه له‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه نه‌لیت: کاتی نه‌م نایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ﴾ نه‌وه له‌سه‌ر شانی موسولمان نۆر گران بوو، تا خودای گه‌وره‌ فه‌رزی کرد له‌سه‌ریان ده‌بیی یه‌ک که‌س له‌ ده‌ که‌س پانه‌کات. پاشان نایه‌ت هاته‌ خوارو سوک کرا له‌سه‌ریان فه‌رمووی: ﴿أَلَنْ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ ئیستا خودا که‌ وده‌و تواناتان که‌م بووه، کاری بۆ ئاسانتر کردن، نه‌که‌ر ئیوه سه‌د که‌س بنو خۆپاگر بن ده‌ره‌قه‌تی دوو سه‌د که‌س دین، خو نه‌که‌ر ئیوه هه‌زار که‌سی خۆپاگر بن (به‌ ئیزنی خودا) ده‌ره‌قه‌تی دوو هه‌زار دین، خوا له‌گه‌ل خۆپاگراندایه، ئیبنو عه‌بباس نه‌لی: خودا کاری بۆ ئاسان کردن له‌ ژماره‌و که‌ره‌سه‌دا، خۆپاگریه‌که‌ی که‌م کردنه‌وه به‌

نه اندازه ی نه و ناسانکاریه ی که بوی کردن.^۱ بوخاریش پیوایه تی کردوه، له فرموده کی نیینوموباره که وه به و شیوه یه.^۲ موحه ممدی کوپی نیسحاقیش پیوایه تی کردوه له نیینوعه بباسه وه گوتی: کاتی نه م نایه ته هاته خواره وه له سهر شانی موسولمانان گران بوو، به لایانه وه قورس بوو که بیست که س شه پ بکات له گهل دوو سه د که سدا، سه د که سیش له گهل هه زار که سدا، خودای گه وره ناسانی کرد بویان، ونه م فرمانه ی (نه سخ کرده وه) به نایه تیکی ترو فرمودی: ﴿الَّذِينَ خَفَفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا﴾ نه گهر هاتوو (خاوه نیاوه پان) نیوه ی دوزمه کانیاں بوون، بویان نیه له دوزمه کانیاں پاکن، به لام نه گهر وا نه بوو له سه ریاں واجب نیه شه پیاں له گهلدا بکه ن، بویان هیه خویانیاں لی لاده ن.^۳

﴿مَا كَانَتْ لِيَنَّ أَنْ يَكُونَ لَهُمْ أَسْرَىٰ حَقٌّ يُنْخَفَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كَتَبُ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لِمَسْكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

خودای گه وره نه فرمودی: ﴿مَا كَانَتْ لِيَنَّ أَنْ يَكُونَ لَهُمْ أَسْرَىٰ حَقٌّ يُنْخَفَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ بو هیج پیغه مبه ریک نه بووه دیلیان هیه، مه گهر وه ختی له سهر زه مین به ته وای بوویته خاوه ن ده سه لات، ده تانه وی مالی دنیا تان ده س که وی، خوداش پاشه پوژی ده وی، خودا خاوه ن ده سه لات و کارزانه. نیمامی نه حمده پیوایه تی کردوه له نه سه وه (په زای خوی لیبی) نه لی: پیغه مبه ر(ﷺ) پاوژی کرد به خه لکی له سهر دیله کانی پوژی به در، فرمودی: (خودا سه رکه وتوی کردون به سه ریا ندا) عومهری کوپی خه تاب هه لسا و گوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا(ﷺ) بده له ملیان، پیغه مبه ر(ﷺ) خوی لی لادا، پاشان پیغه مبه ری خودا(ﷺ) دووباره ی کرده وه و فرمودی: (نه ی خه لکینه! خودا زالی کردون به سه ریا ندا، هه رچه نده نه وانه دوینی براتان بوون) عومهر هه لسا و گوتی: نه ی پیغه مبه ر(ﷺ) بده له ملیان، پیغه مبه ر(ﷺ) خوی لی لادا، پاشان پیغه مبه ر(ﷺ) دووباره ی کرده وه و هه روه ک نه وه ی پیشوی فرمود به خه لکی، نه بوبه کری سدیق (په زای خوی لیبی) هه لسا و گوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا(ﷺ) نیغه ده بینین (وا باشه) لییان خوش بی، له بریا ن لی قبول بکه ی، نه لی: نه و په ژاره یه ی له سهر پوی پیغه مبه ری خوا بوو(ﷺ)

^۱ أبوداود (۱۰۵/۳)، فرموده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۱۶۳/۸).

^۳ البخاری (۴۶۵۲-۴۶۵۳).

پوشت، عه فوی کردن و پزگارانہی لی وەرگرتن. ئەلی: پاشان خودای گەرە ئەم ئایەتە ی ناردە
 خوارەو: ﴿لَوْلَا كَتَبْتُ مِنْ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾^۱ ئەگەر خودا ئەم پووداوہی
 پیشوتری نەنوسیایە، ئەمە ی کە بە دەستتان هینا ئازاری زۆرتان تووش دەهات. عەلی کوپی
 نەبوتە لە ئەلی: لە ئیبنوعەبباسەوہ لەم ئایەتەدا: ﴿لَوْلَا كَتَبْتُ مِنْ اللَّهِ سَبَقَ﴾ ئەلی یانی: لە (أم
 الكتاب) ی (یەکەمدا) هاتووہ کە دەسکەوت و دیلەکان حەلالە بۆ ئیوہ، ﴿لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ
 عَظِيمٌ﴾ واتە: ئەگەر وا نەبوایە لەوہی کە وەرستان گرت (لە دیلەکان) ئازاری زۆرتان تووش دەهات.
 خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ ئەو دەسکەوتە ی گرتوتانە حەلال و زەلالە
 بیخۆن. هەر بەو شیوہیە عەوفی پێوایەتی کردوہ لە ئیبنوعەبباسەوہ^۲ دیسان بەو شیوہیەش پێوایەت
 کراوہ لە ئەبوهورەیرە و ئیبنومەسعود و سەعیدی کوپی جوبە یرو عەتا و حەسەنی بەسری و قەتادە و
 ئەعمەشەوہ.^۳ مەبەست بە ﴿لَوْلَا كَتَبْتُ مِنْ اللَّهِ سَبَقَ﴾ ئەگەر خودا ئەم پووداوہی پیشوتەر
 نەنوسیایە، بۆ ئەم ئوممەتە کە دەسکەوت حەلالە. تووشی سزای زۆر گەرە دەهاتن بە لگەیش بۆ ئەم
 وتە یە دەهیننەوہ بەوہی کە لە هەردوو سەحیحە کەدا هاتوہ لە جابیری کوپی عەبدوللّوہ (پەرەزای
 خوای لیثی) ئەلیت: پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموو یەتی: (پێنج شتم پێدراوہ بە هیچ کەسێ لە
 پێغەمبەرانێ پیش من نەدراوہ: هاوکاری کراوم بە ترس (خستنه دلی دوزمنه وه) ماوہی مانگە پێشەک،
 زەمین کراوہ بە مزگەوت و پاکۆکەر بۆم. دەسکەوتی جەنگم بۆ حەلال کراوہ، بۆ هیچ کەسیکی تر لە
 پیش من حەلال نەکراوہ، شەفاعەتم (تکا کردنم) پێدراوہ، هەموو پێغەمبەرێک پەرەوانە کراوہ بۆ
 گەلە کە ی، من پەرەوانە کراوم بۆ خەلکی بە گشتی)^۴ ئەعمەش ئەلی لە ئەبوسالحوہ لە ئەبوهورەیرەوہ
 (پەرەزای خوای لیثی) ئەلی: پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرمووی: (دەسکەوت (غەنیمە) حەلال نەکراوہ بۆ
 هیچ گەلێکی سەر پەش جگە لە ئیمە) بۆیە خودای گەرە فەرموو یەتی: ﴿فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا
 طَيِّبًا﴾^۵ بۆیە ئەو کاتە لەبری و فیدیە ی لە دیلەکان وەرگرت. ئیمامی ئەحمەد پێوایەتی کردوہ لە
 ئەبو داوودەوہ لە ئیبنوعەبباسەوہ کە پێغەمبەری خودا (ﷺ) (پزگارانہی) خەلکە کە ی سەردەمی

^۱ أحمد (۲۴۳/۳)، فەرموودە یەکی باشە.

^۲ الطبري (۶۵/۱۴).

^۳ الطبري (۶۵/۱۴-۶۹).

^۴ فتح الباري (۵۱۹/۱)، مسلم (۳۷۰/۱).

^۵ النسائي في الكبرى (۳۵۲/۶)، سەحیحە.

نەقامی لە پۆژی بەردا بە چوار سەد دانا. ^۱ ئەم بێیارە لە بارە ی دیلەو لە لای جەماوەری زانایان سەلماوە و شتی چەسپاوە کە ئیمام سەرپشکە چیان لێ بکات. مەیلی لێ بووی کۆشتونی وەك بەنی قورەیزە کە کوژران. ئەگەر مەیلیشی لێبی پزگارانە ی بە مال لێ وەرگرتون وەك بەرانبەر بە دیلەکانی بەدر کردی یان دیل بە دیلی پێکردون لەو موسولمانانە ی کە بە دیل گیراون. وەك پێغەمبەری خودا لە باتی ئەو کەنیزە و کچە کە ی کە دیلی سەلەمە ی کوپی ئەکوەع بوون. گە پاندنیەو لە جیی ئەوان ئەو موسولمانانە ی وەرگرتەو کە لە لای موشریکەکان بوون. یان ئەگەر بیهوێت ئەو دیلانە دەکاتە بەندە و کەنیزە ک.

﴿يَتَأْتِيَ النَّبِيَّ قُلُومٌ مِّنَ الْأَسْرَىٰ إِن يَسْلَمْ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أَخَذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِن يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

حَكِيمٌ ﴿٧١﴾﴾

بە ئێندان بەو دیلانە بە پاداشتی چاک، ئەگەر خێریان تێدا بیت

موحەممەدی کوپی ئیسحاق ئەلی: لە عەبدوللای کوپی عەبباسەو (پەزای خویان لێبی) پێغەمبەری خودا (ﷺ) لە پۆژی بەردا فەرموی: (بەپاستی من زانیومە کە هەندێ لە خەلکی بەنی هاشم و کەسانی تەرش بە ناچاری هاتونەتە دەر، پێویستیان بە شەپکردن نەبوو لە گەلماند، هەركەسێ گەیشته کەسێ لەوانە (یانی بەنی هاشم) نەیکوژی، وە هەركەسێ گەیشته نەبولەختەری کوپی هیشام نەیکوژی، وە هەركەسێ گەیشته عەبباسی کوپی عەبدولموتەلیب نەیکوژی، چونکە ئەو بە ناچاری وەدەر نراوە). ئەبو حوزەیفە ی کوپی عوتبە ئەلی، ئایا ئێمە باب و کوپو براو کەسو کارمان بکوژین و واز لە عەبباس بێنین؟ سوێند بە خوا ئەگەر پێی گەیشتم بە شمشیر لە غاوی دەکەم. ئەم قەسە یە گەیشتهو بە پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموی بە عومەری کوپی خەتاب: (ئە ی ئەبا حەفس عومەر ئەلی: سوێند بە خوا ئەو یە کەم پۆژی بوو پێغەمبەری خودا (ﷺ) کە بە (کونییە) ناوی بردوم و بە ئە ی ئەبا حەفس بانگی کردم) ، ئاخۆ بە شمشیر ئەدریت لە پەوی مامی پێغەمبەری خودا (ﷺ)؟ عومەر ووتی: ئیزنم پێی دەر، ئە دەم لە گەردنی (ئەو ی وای و تەو)، سوێند بە خوا، ئەو کەسە دیارە دوو پەووە. دوا ی ئەو ئەبو حوزەیفە دە یگوت: سوێند بە خودا دلتیا نابم لەو قەسە ی کردم و هەمیشە لێی دەترسم مەگەر خوی گەرە (هەقی) ئەو تاوانەم لێ بکاتەو بە شەهید بوون. ئەو بوو لە پۆژی یەمامەدا شەهید کرا (پەزای خوی لێبی) ^۲ وە هەر بەو شیوە یە لە ئێبنوعەبباسەو ئەلی: کاتی

^۱ أبوداود (۱۳۹/۳)، سەحیحە جگە لە و تە ی چوار سە دە کە.

^۲ ابن سعد (۱۰/۴)، سەنە دەکانی لاوזה.

پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) ئىۋارەى لىھات لە پۇژى بەردا، دىلەكان قۇل بەس كرابوون، لە سەرەتای شەو شەوهدا پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) بیدار بوو ھاۋەلەكانى پېيان گوت: ئەى پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) چیتە وا ناخەۋى؟ پىاۋىكى ئەنسارى عەبباسى بە دىل گرتبوو، پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) فرموى: (نرکە و نالەى عەبباسى مامەم بیست بە شەتەك دراۋى، ئەۋەبوو خیرا بەریان دا) ئىتر بیدەنگ بوو پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) زۆرى نەبرد خەۋى لىکەوت! ۱ ۋە لە سەحیحى بوخارىدا ھاۋە، لە فرمودەكەى موسای كوپى قوعبەۋە ئىبنوشەھاب ئەلئیت: ئەنەسى كوپى مالیک بۆى گىرامەۋە ھەندى لە ئەنسارىەكان ئىزنیان خواست لە پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) گوتیان: ئەى پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) پېمان پى بدە با واز بېنین لە (فیدیهكەى) عەبباسى خوشكەزامان. پېغەمبەر (ﷺ) فرموى: (نەخیر سویند بە خوا واز لە یەك درھەم ناھینن لى). ۲ یونسى كوپى بەكیر ئەللى: لە موخەمەدى كوپى ئىسحاقەۋە لە یەزیدى كوپى پوممانەۋە لە عورۋەۋە لە زوھەریەۋە لە دەستەیەكەۋە كە ناۋى بردوون، ئەلئین: قورەیشیەكان ناردیان بۆ لای پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) بۆ پزگارانەى دىلەكانیان، ھەر ھۆزە و پزگارانەى خۆى دا بەپى پازى بوونیان. عەبباسیش گوتى: من ھەر موسولمان بووم، پېغەمبەرى خۇدا فرموى: (خۇدا باشتر دەزانى بە موسولمان بوونى تو)، ئەگەر وا بوو كە تو دەلئیت، بىگومان خوا پاداشتت ئەداتەۋە، بەلام حالە دیارەكەت دژ بە ئیمە بوو، كەۋاتە پزگارانەى خۆت و ھەردوۋ برازاكەت نەۋفەلى كوپى حارس كوپى عەبدولموتەلبو عەقىلى كوپى ئەبوتالبى كوپى عەبدولموتەلبو ھاۋرىكەت عوتبەى كوپى عەمر كە براى بەنى حارسى كوپى ھەرە، بدە) عەبباس گوتى: من ئەۋەندەم نىە ئەى پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) كە بیدەم، پېغەمبەر فرموى: (ئەى ئەۋمالەى توۋ ئومولفەزل داتان پۆشیۋە لە كویە كە پىت گوت: ئەگەر لەم سەفەرەدا تووش بووم، ئەم مالەى كە شارۋمەتەۋە بۆ كوپەكانم: فەزل و عەبدوللاۋ قوسەم عەبباس گوتى: سویند بە خوا، ئەى پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) من چاك دەزانم كە تو پېغەمبەرى خۇداى، ئەم شتەیش ھىچ كەسى پى نەزانىۋە جگە لە من و ئومولفەزل. ئەى پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) ئەۋەى بەرتان دەكەۋى لە من بیست ئەۋقیەیە لەۋ مالەى كە پىم بوو، پېغەمبەرى خۇدا (ﷺ) فرموى: (نەخیر، ئەۋە شتىكە خۇدا لە توۋە پى داۋىن) پزگارانەى خۆى و دوۋ برازاكەى و ھاۋكارەكەى دا. خۇداى گەرە ئەم ئایەتەى لەبارەیەۋە ناردە خوارەۋە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ إِنْ سَلِمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ئەى پېغەمبەر (ﷺ) تو بەۋ دىلانە بلى كە لەبەردەستى ئىۋەدان، ئەگەر خوا

۱ ابن سعد (۱۲/۴)، بەم وتەيە لاۋازە.

۲ فتح الباري (۲۷۲/۷).

بزاني له دله کانتاندا چاکه يه مه يه، چاکترتان له و پزگارانهي لیتان وهرگيراو ده داتې و لیتان خوش ده بی خدا له گوناو ده بورې و دلوفانه. عه بباس نه لې: خدا له جیي نه و بیست نوقیه له ناو نیسلامدا بیست عه بدی پیدام هه موویان مالیان به دهسته وه بوو کاریان پیده کرد، له گه ل نه و هیوایه ش که چاوه پروانم بهر لیبور دنی خودای گه وره بکه وم^۱ حافیز نه بوبه کری به یه قی پیوایه تی کردوه له نه سی کورې مالیکه وه نه لې: پیغه مبهری خدا (ﷺ) مالیکی له به حره ینه وه بوو هات فهرمووی: (پهرشو بلاوی بکه نه وه له ناو مزگه و ته که مدا) نه لې: نه وه زوړترین مال بوو که هیترابی بوو پیغه مبهری خدا (ﷺ) چوو بوو نویژو لای لی نه کرده وه کاتی که نویژه که ی ته و او کرد، هات و له لای دانیششت، هیچ که سی نه بووه که چاوی پیی که وتبی و به شی نه درایت، له و کاته دا عه بباس هات گوتی: نه ی پیغه مبهری خدا (ﷺ) له و ماله به شم بده، چونکه من پزگارانهي خووم و عه قیلیم داوه. پیغه مبهری خدا (ﷺ) پیی گوت: (بیبه). نه ویش پوښاکه که یی لیپر کرد پاشان ویستی هه لی گری بوو هه ل نه گيرا گوتی: فهرمان بده (نه ی پیغه مبهری (ﷺ)) که یه کیك بیدات به کولمدا، فهرمووی: ((نه خیر)) گوتی: خوت بیده به کولمدا، فهرمووی: ((نه خیر)) عه بباس هه ندیکی لبردو پاشان نای به سر شانیه وه، پاشان پویششت، به رده و ام پیغه مبهری خدا (ﷺ) چاوی تی بریوو هه تا له بهر چاوی نه ما سهری سوپر ما بوو له (ته ماحی)، پیغه مبهری خدا (ﷺ) هه تا دره می له ویدا بوو هه لنه سا^۲ بوخاریش له چند شویندا پیوایه تی کردوه له سه حیحه که یدا.^۳ پاشان خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ﴾ خو نه گه ر به و نیازه ش بن که خه یانه ت له تو بکه ن، (به قسه له گه لت بن و به دل درو بکه ن) زووتریش له گه ل خوا راستیان نه کردو بریویان پی نه هیئا. واته: له پیش به دریشدا به هوی بی دینیانه وه ناپاک بوون. ﴿فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ﴾ خوا دهستی توی زال کرد به سهریاند، به هوی نه و دیلانه ی پوژی به دره وه ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ خدا زانای کارزانه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ شَيْءٍ حَقٍّ يُهَاجِرُوا وَإِنْ أَسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (۷۲)

^۱ القرطبي (۵۲/۸).^۲ البيهقي (۳۵۶/۶)، حه سه نه.^۳ البخاري (۳۱۶۵/۳۰۴۹/۴۲۱).

کۆچەریان و یاریده‌ده‌ریه‌کان دۆستی یه‌کترین

خودای گه‌وره باسی جۆری خاوه‌ن باوه‌پانی کردوه و کردوونی به دوو به‌شه‌وه کۆچەریان که زی‌دو سامانی خۆیان به‌جیه‌یشت و ده‌رچوون و هاتن بۆ یارمه‌تیدانی ئایینی خوداو یارمه‌تی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی، گیان و سامانی خۆیان به‌خشی له‌و پێیه‌دا، یاریده‌ده‌ریش نه‌و موسولمانانه بوون له‌ خه‌لکی مه‌دینه، له‌و کاته‌دا دالده‌ی برا کۆچەریه‌کانیان داو کردنیانه هاوبه‌شی خۆیان له‌ مال و سامانیاندا، یارمه‌تی (ئایینی) خوداو پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان دا، به‌یه‌که‌وه غه‌زایان کرد بۆیه خودای گه‌وره فەرموویه‌تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ

ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ

بَعْضٍ ۝ ئەوانه‌ی خاوه‌ن باوه‌پن زی‌دی خۆیان جیه‌یشتوه و له‌ پێی خودا به‌ گیان و مال غه‌زایان کرد، نه‌و که‌سانه‌ش دالده‌یان دان و کۆمه‌گیان کردن، بوونه که‌سو کاری یه‌کتر. واته‌: ئەوانه به‌ یه‌کتر نزیکترین له‌ هه‌موو که‌سیکی تر، هه‌ر له‌به‌ر نه‌وه بوو پیغه‌مبه‌ری خوا براهه‌تی خسته نیوان کۆچەریان و یاریده‌ده‌ران، هه‌ر دوو که‌سو بوونه برای یه‌کو میراتیان به‌و براهه‌تیه له‌ یه‌کتری ده‌بردو نه‌و براهه‌تیه خرا بوویه پیش براهه‌تی که‌سو کاری، هه‌تا خودای گه‌وره نه‌وه‌ی نه‌سخ کرده‌وه به‌ میرات گری خزمایه‌تی. له‌ سه‌حیحی بوخاریدا نه‌وه هاتوه له‌ ئیبنوعه‌بباسه‌وه^۱ ئیمامی نه‌حمه‌د پێوایه‌تی کردوه له‌ جه‌ریه‌وه که‌ عه‌بدوللای به‌جه‌لی (په‌زای خوای لی‌بی) نه‌لی: پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فەرمووی: (کۆچەریان و یاریده‌ده‌ران ئەوانه پشتیوان و دۆستی یه‌کترین، ئەوانه‌ی که‌ ئازاد کران له‌ قورده‌یش و ئەوانه‌یش که‌ ئازاد کران له‌ سه‌قیف دۆستی یه‌کترین تا پۆژی قیامه‌ت)^۲ (ته‌نیا نه‌حمه‌د هیناویه‌تی) خوداو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ستایشی کۆچەریان و یاریده‌ده‌رانیان کردوه له‌ زۆر ئایه‌ت و فەرموده‌دا وه. خودای

گه‌وره فەرموویه‌تی: ﴿وَالسَّيْقُوتِ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ

اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۝^۳ خوا ئەوانه‌ی هه‌ر له‌ پێشدا ئاواره بوون و له‌وانه‌شی که‌ یاریده‌ده‌ر بوون له‌وانه‌شی له‌ چاکه‌دا شوینی ئەوانه که‌وتن، پازی بووه و ئەوانه‌یشی له‌ خوا پازین، باغاتییکی بۆ ئاماده‌ کردن جو‌ باریان به‌ به‌ردا ده‌پوات. وه فەرموویه‌تی:

﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ ۝^۴ خواله

^۱ فتح الباري (۳۰/۱۲).

^۲ أحمد (۳۶۲)، فەرمووده‌یه‌کی باشه.

^۳ التوبة (۱۰۰).

^۴ التوبة (۱۱۷).

پیغه مبهرو (ﷺ) نه و کوچه رو یاریده ده رانه خوش بووه که له و کاته تهنگانه دا شوینی پیغه مبهرو (ﷺ)

که وتن. وه فه رموویه تی: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ

هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ﴿٩﴾

(نه و ده سکه وته) بۆ نه و مه ژاره دووره ولاتانه یه (کوچه ریا نه یه) که له مال و زیدی خویان ده رکارون،

چاوه پوانی به هره و په زامه ندی خوان و یاریده ی خوداو پیغه مبهره که ی نه دهن که نه مانه راسته کانن،

نه و که سانه شی که بهر له وان له مه دینه نیشته جی بوون و به دل برویان هیئا، حه ز به و کوچه ریا نه

ده که ن که په نایان پی هیئا ون به دلش ئیره یی نابهن به وه ی که به وان دراوه، نه وان له پیشت ده زانن

له خویان، هر چه ند ده ست ته نگیشیان مه یه. با خوشیان پیوستان بی پیی، (چاکترین شتی

کو تراوه له م نایه ته دا) ﴿وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا﴾ واته: (حه سودیان) پی نابهن له و

چاکه ی که خودا پیی دا ون له سهر نه و ده ربه ده ریه یان، له م نایه تانه وه ده رنه که وی کوچه ریه کان له

پیشترن له یاریده ده ره کان، نه مه یش بریاریکه زانایان کو ده نگن له سهری له نیوان خویاندا و کیشه یان

له سهر نه وه.

دوستایه تی ناگری له گهل نه وانه ی برویان هیئاوه و کوچیان نه کردوه

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا﴾ نه و

کو مه لی باوه پدارانه شی که هر له شوینه که ی خویان ماونه ته وه و نه هاتنه ده ر، هه تا نه وانیش (کوچ

نه که ن) نابی دوستایه تیان بکه ن. حه مزه خویندویه تیه وه به (ولتھم) به که سره نه وانی تریش به فه ته

خویندویانه ته وه. وهك (الدَّالَّةُ وَالدَّالَّةُ) وایه. نه مه نه و ده سته ی سیته مه ن له خاوه ن باوه پان، نه و

که سانه ن که برویان هیئاوه و کوچیان نه کردوه. به لکو له زیدی خویاندا ماونه ته وه له بیابانه کانیا ندا،

نه مانه هیچ به شیکیان نیه له ده سته که وتی شه پدا له پینج یه کیشدا هر به شیان نیه، له و شه پانه نه بیت

که تیدا ناماده بوون. وهك ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له بوره یده ی کوپی حوسه یی

نه سله میه وه (په زای خوی لیبی) نه لی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) کاتی فه رمانده یه کی په وانه بگردایه

له گهل تیپیکدا یان له شکریکدا ناموژگاری تاییه تی ده کرد که له خوا بترسی و چاک بیت له گهل نه و

موسولمانان ه ش که له گهلیدان، وه نه یفه رموو: (به ناوی خواوه و له پیئاوی خواوا بجه نگن، بجه نگین

له گهل که سیکدا که باوه پی به خوا نیه، نه گهر گیشتی به دوژمنه که ت له موشریکه کان بانگیان بکه ن

بۆ سى شت له هەر کاميکیاندا هاتن به دهمته وه لىيان وه بگره وازيان لى بهينه، پاشان بانگیان بکه
 بۆ سەر ئاینى ئیسلام، نه گەر قبولیان کرد. لىيان وه بگره وازيان لى بهينه، پاشان بانگیان بکه که له
 شوینی خویانه وه بگوینه وه بۆ شوینی کۆچهران، ئاگاداریان بکه که نه گەر نه وه یان نه نجام دا نه و
 هەر مافی بۆ کۆچهران ههیه بۆ نه وانیش ههیه، وه هەر نه رکى ده که ویتته سەر شانی کۆچهران
 ده که ویتته سەر شانی نه وانیش، جا نه گەر نه وه یان قبول نه کردو شوینی خویان به جینه هیشت
 ئاگاداریان بکه که نه وانیش وهك عه ره به موسولمانه ده شته کیه کان وان، نه و بریاره ی خویان له سەر
 پیاده ده کری که له سەر باوه پداران پیاده کراوه. به لام له غه نیمه و ده سته که وته گانی تریش هیچیان
 نادریتی، مه گەر نه وه ی شان به شانی موسولمانان جیهاد بکه ن، نه گەر نه مه شیان قبول نه کرد، نه و
 داویان لى بکه سه رانه بده ن، نه گەر پازی بوون لىيان قبول بکه و وازيان لى بهينه. نه گەر پازی نه بوون
 داوی یارمه تی و پشتگیری خوا بکه پاشان له گه لیاندا بجه نگه^۱ موسلیمیش هیئاویه تی^۲ به هه ندی
 تریشه وه. پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَإِنْ أَسْتَضْرُّوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ
 بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ به لام نه گەر نه وان له باره ی ئاینه که یان داوی یارمه تیان
 له ئیوه کرد، له سه رتانه که ئیوه کۆمه کیان بکه ن، کاتی نه بی له دژی نه وانه ی له گه ل ئیوه هاوپه یمانن
 کیشه یان هه بیته، هه رچی بکه ن خوا ده یبینی. خودای گه وره نه فه رمویت نه گەر نه و عه ره به
 ده شته کیانه ی که کۆچیان نه کردوه داوی یارمه تیان لى کردن له شه پیکدا له پینا و ئاینى خوادا
 به رانه ر دوژمنیکیان، یارمه تیان بده ن، چونکه نه و یارمه تیدانه نه رکى سەر شانقانه، له به ر نه وه ی
 نه وانه برای دینیتان، مه گەر کاتی که داوی یارمه تیان لى بکه ن بۆ که سانیکی خوانه ناسر که
 هاوپه یمانی له نیوانتاند هه بی، واته: شه ر وه ستانی له نیوانتاند مؤرکرا بی تا ماوه یهك. په یمان و
 سوینده که تان هه لمه وه شیننه وه له گه ل نه وانه ی په یمانتان پی داو، نه مه پریوایه ت کراوه له
 ئیبنوعه بباسه وه (په زای خوی لیبی)^۳.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ﴾ (۷۳)

خوانه ناسان دوستی یه کترن، هیج دوستایه ته کیان له گه ل موسولماناندا نیه

کاتی خودای گه وره که باسی خاوه ن باوه پانی کردوه که دوستی یه کترن، په یوه ندی دوستایه تی له
 نیوان نه وان و خوانه ناسانی پچپیوه. وهك حاکیم پریوایه تی کردوه له موسته دره که کهیدا له ئوسامه وه،

^۱ أحمد (۳۵۲/۵)، سه حیحه.

^۲ مسلم (۱۳۵۷/۳).

^۳ الطبري (۸۳/۱۴).

له پیغه مبه ره وه (ﷺ) فرمویه تی: { نه هلی دوو ناین میراتی له یه کتری نابهن، موسولمان میراتی له خوانه ناس نابات، خوانه ناسیش میراتی له موسولمان نابات پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِمَعْضِهِمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٌ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ﴾ } به ره ی خوانه ناسانیش دۆستی یه کترن، نه گهر نئوه (وهك من یم گوتوون) په فتار نه گهن بشیوی و خراپه ی زور له م سهر زه مینه په یدا ده بی. پاشان حاکیم نه لی: سه نه ده گانی راسته، به لام بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه^۱ منیش نه لیم: نه م فرموده یه له هه ردوو سه حیحه که دا له ئوسامه ی کوپی زه یده وه ریوایه ت کراوه و توویه تی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموی: (موسولمان میرات له خوانه ناس نابات، خوانه ناسیش میراتی له موسولمان نابات).^۲ مانای نه م نایه ته که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ﴾ واته: نه گهر موسولمانان دور نه که ونه وه له بت په رستان و دۆستایه تی خاوه ن باوه پان نه گهن، نه و کاته ئاژاوه و گیچه ل له نئوان خه لکیدا په یدا ده بی، ئا نه وه لیگورانی کاره که یه و خاوه ن باوه پو خوانه ناس تی که لاو ده بی، به و هویه وه خراپه کاری ته شه نه ده کات به گشت لایه کدا.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجْهَهُدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ (۷۶) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجْهَهُدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (۷۷)

خواه نباوه پانی راسته قینه

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجْهَهُدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ (۷۶) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجْهَهُدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ﴾ نه وانه ی خواه نباوه پان و له ولات ئاواره بوون و له پی خوا غه زایان کرد، نه وانه یش په نایان دان و کومه کیان کرد، خواه نباوه پی راستن، خودا له وانه خوش بووه و بژیوی باش هه ربو نه وانه. نه و که سانه ش له پاشان بپوایان میناو کۆچیان کردو له گهل نئوه غه زایان کرد، نه وانه یش له خوتانن. دوا ی نه وه ی خودای گه وره باسی خواه نباوه پان و نه رکی سهر شانینانی کرد له دنیا دا، دیتته سهر باسی راستیی باوه پیان و پاشه پوژیان ده کات له پوژی قیامه تدا، وهك له سه ره تای سوره ته که وه

^۱ الحاکم (۲/۲۴۰)، فرموده یه کی باشه (جید).

^۲ فتح الباری (۱۲/۵۱)، مسلم (۳/۱۲۳۳).

باس کرا، نه وانه بیگومان به و زوانه خودا پاداشتیان نه داته وه به لیبوردن و چاپویشی کردن له
 گوناوه کانیان، نه گهر گوناهیان بووی، بژیویه کی باشیشیان نه دات، که چاک و زور و پاک و خاوینه و
 تاهه تایه به رده وامه و نابری و کوتایی نایه، هه رگیز لئی بیزارو بیتاقهت نابن له بهر جوانی و پازاوه یی و
 هه مه جوژی. پاشان وه سفی نه و که سانه شی کردوه که له دنیا دا له گه لیان بوون ناکار چاک و خاوه ن
 باوه پیکری پاست بوون، که له پوژی دوایشدا هه ر له گه لیان وه ک خودای گه وره له نایه تی تردا

فه رموویه تی: ﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ الْأُولُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَنٍ رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾^۱ خوا له وانه ی هه ر له پیشدا کۆچهر
 بوون و له وانه یش که یاریده دهر بوون، له وانه ش که له چاکه دا شوین نه وان که وتن، پازی بووه و
 نه وانیش له خوا پازین و باغاتیک ی بو ناماده کردوون جوباریان به به ردا ده پوا. وه فه رموویه تی:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي

قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾^۲ نه و که سانه ش که له دوا ی نه مانه هاتوون ده لئین: نه ی

په روه ردگارمان له نیمه و له و برایانه مان، وا پیش نیمه باوه پریان هیناوه خوش ببه. کینه ی نه وانه مان
 مه خه دل که باوه پدار بوون، نه ی په روه ردگاری هه موومان توی دلسۆزو دلوفانی. له فه رمووده یه کدا

هاتووه که بوخاری و موسلیم له سه ری هاوردان و به لکو به (موت واته ری) هاتووه. له چه ند پیکه ی

سه حیحه وه له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) پیوایهت کراوه که فه رموویه تی: (هه ر که سه له گه ل نه و

که سه یه که خوشی ویستوه)^۳ وه فه رموویه تی: (که سی هه ر گرویه کی خوش ویستوه نه و له وانه) وه له

پیوایه تیک ی تردا هاتوه: (حه شری له گه ل نه واندایه)^۴.

میراتی بو که س و کاره

خودای گه وره نه فه رمویتی: ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

به پیی کتیبی خوا خزم بو خزم له بیگانه نزیکتره، خوا له هه مووشت ناگاداره. واته: له برپاری خوا دا

خزم بو خزم له بیگانه نزیکتره، وه مه به ست به ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ﴾ که خودای گه وره فه رموویه تی نه و

تایبه تمه ندیه نیه که زانایانی فه رائیز به کاریان هیناوه بو نه و خزمانه ی که به شی فه رزیان نیه و

^۱ التوبة (۱۰۰).

^۲ الحشر (۱۰).

^۳ فتح الباري (۵۷۳/۱۰).

^۴ الطبراني (۱۹/۳).

عه سه به (پشت) یش نین، که ده یکه نه به لگه بۆ خزمایه تی وهك پوری دایكى و خالۆ پوری باوكی و مندالی كچو مندالی خوشك و شیوهی نه مانه، وهك هه ندیکیان وا ده زانن و نه م نایه ته ده كه نه به لگه و به لاشیانه وه نه وه شتیكى پوون و ناشكرایه له و باره یه وه. به لام پاستیه كه ی نه وه یه كه نه م نایه ته گشتگیره و هه موو خزمان ده گریتیه وه. وهك ئیبنوعه بباس و موحامید و عیكرمه و حه سه ن و قه تاده و كه سانی تریش گوتویانه.^۱ وه نه م نایه ته نه سخى میراتی هاوپه یمانی و (برایه تی ئاینی) کردوه ته وه كه له سه ره تادا میراتیان له یه كتری ده برد، به و په یوه ندیانه، به م پییه هه موو زه ویلنه رحامه كان (ذوی الارحام) ده گریتیه وه به و ناوه تاییه تییه ی خۆی، نه وه ی بی به شیان ده كات له میراتی بردن، نه م فه رموودانه ده كاته به لگه: (بیگومان خودا هه قی هه موو خاوه ن هه قیكى داوه، هیچ پاسپاردنی (وصیه) نیه بۆ كه سو كا)^۲ وه گوتویانه: خۆ نه گه ر خاوه ن هه ق ببوايه، نه وه به شی خۆی ده بوو له و فه رزه ی له كتیبی خوادا ناوی براوه، به لام كه نه وه وا نیه، دیاره نه و كه سه میراتگر نیه.

ته فسیری سوره تى (التوبة)

له مه دینه دا هاتوته خواره وه

﴿بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ① فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ

غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ②

بۆچی (بسم الله) له سه ره تای نه م سوره ته وه نه نو سراوه؟

نه م سوره ته پیروژه دواين سوره ت بووه كه هاتوته خواره وه بۆ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) وهك بوخاری پیوايه تی کردوه له به رائه وه نه لی: (کوتا) نایه ت هاته خواره وه: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾^۲ ده رباره ی كه سی كه باوك و فه رزه ندی نیه و ده مرئ پرسیارت لی ده كه ن بلئ: خودا نه و وه لامه تان نه داته وه. وه كوتا سوره تیش كه هاتوته خواره وه سوره تی به رائه ت بووه،^۳ بۆیه (بسم الله) نه كراوه له سه ره تاكه یه وه، چونكه هاوه له كانی (ﷺ) نه یان نووسیوه له سه ره تاكه یدا له مه سه فی ئیمامدا. به لكو له مه دا شوینی گه وره ی موسولمانان عوسمانی كوپى عه فان كه وتن (په زای خواى لیبی)، وه سه ره تای نه م سوره ته پیروژه هاته خواره وه بۆ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) كاتی له غه زای ته بوك نه گه پایه وه ونیازی هه جکردنی کرد. پاشان بیرى کرده وه كه

^۱ الطبري (۹۰۰/۱۴).

^۲ أبوداود (۲۹۱/۳).

^۳ النساء (۱۷۶).

^۴ فتح الباري (۱۶۷/۸).

بتپه‌رستان نهم سال ناماده‌ی مه‌وسیمی حج ده‌بن، به‌پیئی نه‌و باوه‌ی خویان له‌سه‌ری بوون، و دیاره به‌پووتیش ته‌واف ده‌کن پیغه‌مبه‌ر (ص) تیکه‌لاوی نه‌وانی پی ناخوش بوو، بویه نه‌بویه کری نارد (په‌زای خوای لیبی) وه‌ک لیپرسراوی حجی نه‌و ساله، بۆ نه‌وه‌ی نه‌و عیباده‌ت و قوریانی و پیوستیه‌کانی تری حج فیری خه‌لکی بکات و جیبه‌جیی بکات و بتپه‌رسته‌کانیش ناگادار بکات، که دوا‌ی نه‌و ساله نیت‌ر نابی حج بکن. وه له‌ناو نه‌و خه‌لکه‌یشدا بانگه‌واز بکات و بلی: ﴿بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ (نهمه) ده‌ربرینی بیزاریه له‌خواو پیغه‌مبه‌ریه‌وه. کاتی که نه‌بویه‌کر (په‌زای خوای لیبی) که‌رایه‌وه پیغه‌مبه‌ر (ص) علی کوپی نه‌بو تالیبی به‌دوایدا نارد، بۆ نه‌وه‌ی ناگاداریان بکاته‌وه له‌بری پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چونکه علی پشتی پیغه‌مبه‌ر بوو وه‌ک له‌مه‌ودوا باسی دیت و پوون ده‌کریته‌وه.

راکه‌یاندنی بیزاری ده‌ربرین به‌رانبه‌ر بتپه‌رسته‌کان

خودای که‌وره نه‌فرمویت: ﴿بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (۱) ﴿فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ﴾ ده‌ربرینی بیزاریه له‌خواو پیغه‌مبه‌ریه‌وه، له‌و شهریکدانه‌رانه، که نیوه بوونه‌ته هاوپه‌یمانیان. هه‌تا چوار مانگ پیتان هیه له‌م زه‌مینده‌دا بگه‌رین، ده‌بی نه‌وه‌نده‌ش بزانی که ناتوانن خۆتان له‌خوا پزگار که‌ن، خودا خوانه‌ناسان پیسوا ده‌کات.. نهمه بیزاری ده‌ربرینه، واته: له‌لایه‌ن خوداو پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه. نهم ئایه‌ته ته‌نیابۆ نه‌و خاوه‌نپه‌یمانیه که په‌یمانی په‌هایان به‌ستوه و کاتی دیاری نه‌کراوه، یان په‌یمانیکیان به‌ستوه به‌لام که‌متر بووه له‌چوار مانگ، نه‌وه چوار مانگه‌که‌ی بۆ ته‌واو ده‌کری، به‌لام نه‌و که‌سانه‌ی په‌یمانیکی کاتیان هیه، ماوه‌که‌ی تا نه‌و کاته‌یه که ته‌واو ده‌بی ماوه‌که‌ی هه‌رچه‌ندیک بیت، به‌به‌لگه‌ی نه‌وه‌ی خودای که‌وره نه‌فرمویت: ﴿فَاتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾^۱ هه‌تا ماوه‌ی په‌یمانه‌که ته‌واو ده‌بی، نیوه په‌یمانیان مه‌شکینن، خودا پاریزگارانی خوش ده‌وی. هه‌روه‌ها به‌به‌لگه‌ی نه‌وه‌ش له‌م فرموده‌یه‌دا هاتووه: (هه‌رکه‌سی له‌نیوانی نه‌وو نیوانی پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) په‌یمانیکی به‌ستوه، په‌یمانه‌که‌ی هه‌تا نه‌و کاته‌یه (که ته‌واو ده‌بی)) نهمه چاکترین و به‌هیزترین قسه‌یه، ئیبنوجهریر نهم رایه‌ی هه‌لبزاردوه، پیوایه‌تیش کراوه له‌که‌لبی و موحه‌مه‌دی کوپی که‌عبی قوره‌زی و که‌سانی تریشه‌وه^۲ نه‌بومه‌عشهری مه‌ده‌نی نه‌لی: موحه‌مه‌دی کوپی که‌عبی قوره‌زی و که‌سانی تریش بۆیان گێڕاینه‌وه‌نه‌لین: پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) نه‌بویه‌کری نارد و کردی به‌لیپرسراوی

^۱ التوبة (۴).

^۲ الطبري (۱۴/۱۰۰-۱۰۲).

(امیر) به جیهینانی حه جی سالی نۆه می (کوچی) پاشان علی کوپی نه بوتالبی نارد به (سی) نایه ت یان چل نایه ته وه له سوره تی به رائه ت و خویندی وه به سه ر نه و خه لکه دا. نه و بتپه رستانه چوار مانگ مۆله ت دران له و سه ر زه مینه بگه رین. پۆژی عه ره فه خویندی وه به سه ریاندا، ماوه که یان له بیستی زیلحیجه وه وه دهستی پیکرد، موحه پره م و سه فه رو مانگی په بیعوله وه ل وه ده پۆژی په بیعولناخیردا کوتایی هات. نایه ته کانی له شوینه کانی خویاندا به سه ردا خویندنه وه و گوتی: دواي نه م سالی که تییدان، هه رگیز نابی بتپه رست حه ج بکات ونابی به پووتیش به ده وری به ییتدا باسوپیته وه (ته واف بکات) ۱.

﴿وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ۲

بۆیه خودای گه وده فه رمویه تی: ﴿وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ﴾ خوداو پیغه مبه ری خودا له پۆژی حه جی گه وده دا به مه ردم پاده گه یه نن. حه جی گه وده، پۆژی قوربانیه که نه و پۆژه به پیزترین پۆژه کانی به جیهینانی نه رکه کانی حه ج و دیار ترو زیاتر قه ره بالفه ﴿أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ﴾ که خوا له بتپه رستان بیزاره و (هه روه ها پیغه مبه ره که شی (ﷺ) له بتپه رستان بیزاره)، پاشان بانگیان ده کات که ته ویه بکه ن نه فه رمویت: ﴿فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ﴾ نه گه ر په شیمان ببه وه نه وه چاکه بۆتان، نه گه ریش قبولی نه که ن لیقان پوون بی که له دهستی خودا ده رناچن، واته: نه گه ر ئیوه وازتان هیئا له و بتپه رستی و گومراییه، نه وه چاکه بۆتان، خو نه گه ر هه ر به رده وام بن له سه ری، خودا توانای هه یه به سه رتانداو له دهستی ده رناچن، هه رچی بوی پیتان ده کات ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ مژده یش بده به وانیه خوانه ناسن به شیان نازاری به ژانه. واته: له دنیا دا پیسوا ده بن و ده بنه په ندو نامۆژگاری بۆ خه لکی له پۆژی قیامه تیشدا زنجیر ده کرین و به گورزی ئاسن لییان نه درئ. بوخاری (په حمه تی خوای لیبی) ریوایه تی کردوه که نه بوهوره یره نه لیت: (نه بوبه کر (په زای خوای لیبی) نارد می له و حه جه دا له گه ل نه و بانگه واز که رانه دا که نارد بونی له پۆژی قوربانی کردندا، له (منی) دا بانگیان ده کردو (ده یانگوت) دواي نه مسال هیج بتپه رستی حه ج ناکات و هیج که سیش به پووتی به ده وری مالی خوا دا (که عبه دا) ناسوپیته وه. حه میدنه لی: پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) علی کوپی نه بوتالبی (په زای خوای لیبی) به

دوایاندا نارد، فەرمانی پیکرد که بانگه‌واز بکات بۆ دەربرینی بیزاری خوداو پیغه‌مبەرەکی له
 بته‌رستان)، (عه‌لی) یش له‌گه‌ڵ ئیمه‌دا بانگه‌وازی ده‌کرد له‌ناو خه‌لکی (مینا) داو له‌ پۆژی قورباندا
 و (براءة) ی پانه‌گه‌یاند و نه‌یوت ئیتر هیچ بته‌رستی دواي نه‌مسال حه‌ج ناکات و که‌سیش به‌ پووتی به
 ده‌وری مالی خودا ناسورپیتته‌وه.^۱ بوخاریش دیسان پیاویه‌تی کردووه که نه‌بوهوره‌یره‌ئه‌لی: نه‌بویه‌کر
 ناردمی له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌ی جاپان نه‌دا له‌ پۆژی قوربانیدا له‌ مینادا، (گوتمان) هیچ بته‌رستی دواي
 نه‌مسال بۆی نه‌یه حه‌ج بکات و که‌سیش به‌ پووتی به‌ ده‌وری (به‌یتدا) ناسورپیتته‌وه، وه‌ پۆژی حه‌جی
 مه‌زنیش پۆژی قوربانی سه‌ربرینه، بۆیه‌ وترا (مه‌زن) چونکه‌ خه‌لکی ده‌یانگوت: حه‌جی بجکۆله، له‌و
 ساله‌دا نه‌بویه‌کر نه‌وقسه‌یه‌ی دایه‌وه به‌ سه‌ریانداوئیترا له‌ سالی حه‌جی خواحافیزدا که پیغه‌مبهری
 خودا (ﷺ) حه‌جی تیا کرد، هیچ بته‌رستی حه‌جی نه‌کرد.^۲ نه‌مه‌ گفتی بوخاریه‌ له‌ کتییی جیهادا.
 موحه‌مه‌دی کوپی ئیسحاق پیاویه‌تی کردووه له‌ نه‌بوجه‌عه‌ره‌وه، موحه‌مه‌دی کوپی عه‌لی کوپی
 حه‌سه‌نی کوپی عه‌لی (په‌زای خویان لیبی) نه‌لی: کاتی (براءة) هاته‌ خواره‌وه بۆ پیغه‌مبهری
 خودا (ﷺ) نه‌بویه‌کری نارد تا حه‌ج بکات بۆ خه‌لکی، گوترا نه‌ی پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) نه‌گه‌ر
 بتناردایه بۆ نه‌بویه‌کر (باشتر بوو)؟ پیغه‌مبهر (ﷺ) فەرمووی: (هیچ که‌سی جیبه‌جیی ناکات له‌باتی
 من مه‌گه‌ر پیاوی له‌ بنه‌ماله‌ی خۆم). پاشان بانگی عه‌لی کردو فەرمووی: (به‌م به‌سه‌رهاته‌ی له‌
 سه‌ره‌تای به‌رانه‌ته‌وه بجۆ ده‌ره‌وه و جاپ بده له‌ناو خه‌لکیدا له‌ پۆژی قوربانیدا، کاتیک که‌خه‌لک له‌
 مینادا کۆ بوونه‌وه: دانیابن خوانه‌ناس ناچیتته‌ به‌هه‌شت، بته‌رست پاش نه‌مسال نابی حه‌ج
 بکات. له‌مه‌ودوا که‌س به‌ پووتی به‌ ده‌وری مالی خودا ناسورپیتته‌وه. هه‌رکه‌سی په‌یمانیکي له‌ لای
 پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) هه‌یه، نه‌وه نه‌و په‌یمانه‌ ده‌مینیتته‌وه بۆی تا نه‌و ماوه‌ی بۆی دیاری کراوه)
 عه‌لی (په‌زای خوی لیبی) به‌ سواری وشتره‌که‌ی پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) که پێی نه‌وترا عه‌زیاء ده‌رچوو
 تا گه‌یشته‌وه به‌ نه‌بویه‌کرده‌ له‌ پێگه‌که‌دا، کاتی نه‌بویه‌کر چاوی پێی که‌وت گوتی: تۆ فەرمانده‌ی یان
 فەرمان پیکراوی؟ عه‌لی گوتی: فەرمانم پیکراوم، پاشان پۆشتن نه‌بویه‌کر (نه‌رکی) حه‌جی بۆ خه‌لکی
 جیبه‌جی کرد، عه‌ره‌به‌کان له‌و کاته‌داو له‌و ساله‌دا هه‌ر له‌سه‌ر پێو په‌سمی کاتی نه‌فامی خویان بوون.
 تا پۆژی قوربانی سه‌ربرین هات، عه‌لی کوپی نه‌بوتالب هه‌لساو له‌ناو نه‌و خه‌لکه‌دا بانگه‌وازی به‌وه‌ کرد
 که پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) فەرمانی پیکردبوو، گوتی: نه‌ی خه‌لکینه! بیگومان خوانه‌ناس ناچیتته‌
 به‌هه‌شت، وه‌ بته‌رست حه‌ج ناکات دواي نه‌مسال و پووتیش به‌ ده‌وری مالی خودا ناسورپیتته‌وه، وه‌

^۱ فتح الباري (۱۶۸).^۲ فتح الباري (۱۶۸/۸).^۳ یانی نه‌گه‌ر پاگه‌یاندنی (براءة) که‌شت بناردایه وه‌ر نه‌بویه‌کر نه‌وکاره‌شی بکردایه، نه‌ک په‌کیکی تر (وه‌رگێت).

هر که سی په یمانیکی هه بووه لای پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه وه تا ماوه دی دیاری کراوی خویه تی .
 بته رست دواي نه مساله نابي حج بکات، به پووتیش به دهوری مالی خودا (البیت) ناسورپته وه،
 پاشان هاتنه وه بو لای پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه مه بیزاری دهربرین بوو له خه لکی بته رست و
 گروپه په یمانداره کان که په یمانی په هایان هه بووه، وه نه و که سانه ش که خاوه نی په یمانیکی دیاری
 کراو بوون .^۱

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَكُمْ
 إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٩﴾

هر که سی په یمانیکی بووه و لای نه داوه، نه وه په یمانه که ی تا (ته واو بوونی) ماوه که یه تی
 خودای که وره نه فرمویت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا
 عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَكُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ﴾ جگه بته رستانی که په یمانتان له گه ل به ستوون و له سر
 په یمانه که یان لایان نه داوه و دزی نیوه یاریده ی که سیان نه داوه، هه تا ماوه ی په یمانه که به سرده چی،
 نیوه په یمانتان مه شکینن و بویان ته واو بکه ن. نه مه جیا کردنه وه یه که بو نه و که سانه ی په یمانی
 په هایان هه یه که ماوه که یان بو دوا ده خری تا چوار مانگ، له و ماوه یه دا نازاده و به ناره زوی خوی
 له سر زه ویدا ده که پی بو هر شوینی ده پوا ناره زوی خویه تی ده توانی خوی پزگار بکات، جگه
 له وانه ی په یمانی کاتیان به ستووه، نه وه ماوه که یان تا نه و کاته یه که په یمانه دیاری کراوه که ی له سر
 به ستراوه. فرموده ی زور له پیشدا له م باره یه وه هیئرا، که هر که سی په یمانیکی بووه له گه ل
 پیغه مبهری خودا (ﷺ) نه وه په یمانه که ی تا نه و کاته یه که بوی دیاری کراوه به و مهرجه نه و که سه
 که په یمانه که ی به ستووه په یمانه که ی نه شکاندبی، یاریده ی که سیان نه دابی دزی موسولمانان ، نه وه
 نه و که سه په یمان شکینی له گه لدا ناکری، په یمانه که ی تا نه و کاته یه که بوی دیاری کراوه. هر بویه
 خوی مه زن هانی (موسولمانانی) داوه که په یمانی خویان به جیبینن به و شیوه یه ی که دیاری کراوه.
 پاشان خودای که وره نه فرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ خوا پاریزگاران خوش دهوی.

﴿فَإِذَا أُنْسِلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخَذُوهُمْ وَأَحْصُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ
 مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾﴾

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَإِذَا أَنْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ﴾ هر کاتې مانگه حرامه کان (ذو القعدة، ذو الحجة، محرم، رجب) ته واو بوون. موجهیدو عمری کوږی شوعه یبو موجهه دی کوږی نیسحاق و قه تاده و سوودی و عه بدوره حماني کوږی زهیدی کوږی نه سله م نه لئین: مه به ست به مانگه حرامه کان، نه و چوار مانگه یه که ناسانکاریان تیا کراوه و ده قی (قورنات) له سهری هاتوووه. ^۱ وهك خودای گه وره فرمویه تی: ﴿فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ﴾ ^۲ هه تا چوار مانگ بوتان هه یه له م زه مینه دا بگه پین. واته: نه وانه ی شهریکیان بو خوا داناوه. پاشان نه فرمویت: ﴿فَإِذَا أَنْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ﴾ هر کاتې مانگه حرامه کان ته واو بوون. واته: کاتې نه و چوار مانگه که حراممان کرد لیتان که شهریان تیدا بکن له گهل بتپه رستان و مؤله تمان دان تییدا، ﴿فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ﴾ نه و بتپه رستان له کوپوه دهستانکه وتن بیانکوژن، واته: له و سهر زه مینه داو له و سالد، به لام نه وهی مه شهوره تایبه ت کراوه به حرامکردنی شهر له حره مدا (له لای که عبه ی پیروژدا) وهك خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ﴾ ^۳ له ده وروبه ری (مسجد الحرام) یشدا نابی شهریان له گهل بکن، مه گهر نه وان له وی شهرتان پی بفروشن، نه گهر له ویش شهریان پی فروشتن، نیوه یش بیانکوژن ﴿وَخُذُوهُمْ﴾ بیان گرن، واته: دیلیان که ن، نه گهر ویستتان بیانکوژن، گهر ویستیشتان به دیلی بیانیه لته وه. وه نه فرمویت: ﴿وَأَحْصُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ﴾ به ندیان که ن و بوسه یان بو بنینه وه، واته: هر به وه واز مه مینن له هر کوئی وه ده ستان که وتن، به لکو بچن بویان و له شوین و قه لاکانی خویاندا ده وریان بدهن و که مینیان بو دانین له پیگاکانیانداو نه و شوینانه ی که تییدا دین و ده چن، هه تا ته نگیان پی هله ده چن و ناچاریان ده که ن به کوشتن یان موسولمان ده بن. بویه خوادای گه وره فرمویه تی: ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ نه گهر په شیمان بوونه وه و بوونه نویژکه رو زه کات دهر، نه وسا ده ستیان لی هه لگرن، خدا له تاوان خوش ده بی و دلوفانه. بویه نه بویه کری سدیق (پره زای خوی لیبی) پشتی به م نایه ته و وینه ی نه م نایه ته به ستبوو بو شهر کردن له گهل نه وانه ی زه کاتیان

^۱ الطبري (۱۳۶/۱۴-۱۳۷).^۲ التوبة (۲).^۳ البقرة (۱۹۱).

نه نه دا. له و کاته دا شهر کردن له گه لیان حرام کړا بوو به و مهربه ی که نه و کارانه به جیبینن، که چوونه ناو نیسلام و هه لسان به جیبه جیکردنی نه رکه کانی، وه له سهره وه هه تا خوار پینمایی کردوه. به پیزترین پایه کانی نیسلام دواي شایه تومان نویژه، که هه قی خودای گه وره یه پاشان زه کاتدانه، که سووده که ی ده گه پیته وه بو هه ژاران و که م دهستان که نه میش به پیزترین ناکاریکه که په یوه ندی به خه لکه وه هه یه، بویه له زور شویندا له قورئاندا که خودای گه وره باسی نویژی هیئاوه له گه لیدا باسی زه کاتیشی کردوه وه که له هه ردو سه حیحه که دا هاتوه له ئیبنوعومره وه (په زای خویان لیبی) له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) هه رمویه تی: (هه رمانم پی دراوه که بجه نگم له گه ل خه لکیدا هه تا شایه تی نه دن که جگه له خودا هیج په رستراویکی تر نیه، وه موحه ممدیش پیغه مبه ری خودایه (ﷺ) نویژ بکه ن و زه کات بده ن).^۱ نه م نایه ته نایه تی شمشیره (آیه السیف) که زه ححاکي کوری موزاحیم له باره یه وه گوتویه تی: نه م نایه ته هه موو په یمانیکي نه سخ کردوه ته وه که له نیوان پیغه مبه رو هه ر بته رستی له بته رستان به سترابی به ماوه که یشیه وه. عه وفی نه لی: له ئیبنوعه بباسه وه له م نایه ته دا: بو هیج بته رستی له بته رستان په یمان و سایه نه ماوه له و کاته وه نه م نایه تی به رانه ته هاتوه ته خواره وه. ته واو بوونی مانگه حه رانه کان و ماوه ی نه و که سانه که بته رست بوون و په یمانیاں بووه پیش هاتنه خواره وه ی (به رانه ت) چوار مانگ بووه. له و پوژده ی که بیزاری ده ربرین پراگه یه نرا هه تا ده پوژدی سه راپای مانگی په بیعی دواين (ربیع الآخر).^۲

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ اتْلِفْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

کاتی بته رستیک داواي په نای کرد، په نا نه دری

خودای گه وره نه هه رمویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ

حَتَّى يَسْمَعَ كَلِمَ اللَّهِ﴾ هه ر کاتی په کی که له نه و که سانه ی بته رستن خوی خسته به ر په نای تو په نای بده، با گوته ی خوا ببیسی. واته: نه و بته رستانه ی که هه رمانم پی کردی شه پیاں له گه ل بکه ی و خوین و مالیانم بو حه لال کردی که هاتن داواي په نایان لی کردی لیان قبول بکه با قسه ی خوا ببیسی. واته: قورئانیاں به سه ردا ده خوینی و هه ندی باسی هه رمانی نایانیاں بو ده که یت هه تا به لکه ی خویان بو ده سه لمینی ﴿ثُمَّ اتْلِفْهُ مَأْمَنَهُ﴾ نه وسا بیگه یه نه شوینی که نه ترسی، واته: نه و که سه ناترستیری و نه م

^۱ فتح الباري (۹۵/۱)، مسلم (۵۲/۱).

^۲ الطبري (۱۲۳/۱۴).

نه مانه شی به رده وام نه بی تا ده گه پیتته وه ولات و مالی خوی بی ترس ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ﴾ چونکه نه وانه نه زانن. بویه نه و دلتیایه مان دا به وانه هه تا ناگاداری ناینی خودا بین و په یامی خوا بلاو بییتته وه له ناو عه بده کانیدا. ئیبنو نه بی نجیح نه لی: له موجهیده وه له تهفسیری نه م نایه ته دا: خه لکی دیته لات تا نه وهی ده یلئیت و نه وهی بۆت دیته خواره وه بیبیس، نه بی بیترس بیت تا دیته لات و قسهی خودای گوی لی ده بی، وه تا ده گاته وه نه و شوینهی لیوهی هاتوه نه بی بیترس بی.^۱ نالیره وهیه پیغه مبهری خودا (ﷺ) دلتیایی نه دا به وانهی ده هاتنه لای و داوای پینمایان ده کرد یان نامهیه کیان ده هیئا، وهك له پۆژی حوده یبیه دا کومه لی له و په وانه کراوانه ی قوره یش هاتنه لای له وانه: عوروهی کورپی مه سعود و مکره زی کورپی حه فس و سومه یلی کورپی عه مرو که سانی تریش که یهك له دوا ی یهك ده هاتن، هاتوچویان ده کرد له سر نه و کیشهی له نیوان پیغه مبهرو (ﷺ) بته رسته کانداهه بوو. نه و پیزگرتنه مه زنه ی موسولمانان یان بینی که بۆ پیغه مبهری خویان هیه (ﷺ) چند به پیز بوو لایان، که نه و هیان له لای هیچ پاشاو قه یسه ری نه بینیبوو، کاتی گه پانه وه بۆ ناو هۆزه که یان، نه و (به سه رهاته یان) بۆ باس کردن. نه وه و چه ندین نمونه ی تریش که گه وره ترین هۆکاری شاره زا بوونی زۆریك بوو له ئیسلامدا، هه رله بهر نه وه بوو که نیراوه کی موسه یله مه ی درۆزن کاتیك گه یشته پیغه مبهری خودا (ﷺ) پیی فهرموو: نایا شایه تی نه دهی که موسه یله مه نیراوی خواجه؟ گوتی: به لی، پیغه مبهری خودا فهرمووی: (له بهر نه وه نه بی که نیراوا نا کوژی نه مدا له ملت).^۲ خودای گه وره لیدانی ملی بۆ سازاند له کاتی میرنشینی ئیبنومه سعوددا له کوفه. نه و کابرایه پیی ده گوترا: ئیبنونه واحه، له کاتی ئیبنومه سعوددا (که میرنشینی کوفه بوو) لیی ده رکه وتبوو که شایه تی نه دا موسه یله مه خاوه ن په یام بووه، ئیبنومه سعود ناردی به شوینیداو پیی گوت: تو ئیستا خو نوینه ری که س نیت، فهرمانی بۆ ده رکردو درا له ملی (بهر به زه یی خوا نه که وی و له عنه تی خوی لی بی). مه به سته که لییره دا نه وهیه هه رکه سی له (دار الحرب) وه هات بۆ (دار الاسلام) (واته: له ولاتی دژمنانی ئیسلامه وه هات بۆ ولاتی موسولمانان) بۆ گه یاندنی په یامی یا بازرگانیهك یا ناشتینامه یهك یان ناگر به ستیک یان هیئانی سه رانه یهك یا هه ر شتی له و شیوازه بی، داوای له ئیمام یا جیگره که ی کرد که په نای بدات، په نای پی نه دریت، له بهر نه وهی که دیت و ده چی له (دار الاسلام) دا. هه تا ده گه پیتته وه بۆ نه و شوینه ی ترسی نامینی و ولاتی خویه تی.

^۱ الطبري (۱۳۹/۱۴).^۲ ابن هشام (۲۴۷/۴)، سه حیحه.

﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ

الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَمُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ (۷)

جه ختکردنه وه له سهر بیزاری دهربرین له بته رستان

خودای گه وره باسی کارزانی خوی ده کات له باره ی بیزاری دهربرین و مؤلت دانی بته رستان تا چوار مانگ، پاشان له هر شوینیکدا پیان گه یشتن به شمشیری برنده بهر شمشیریان دهن وهك فهرموویه تی: ﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ﴾ چون په یمان بوئو بته رستانه ده بی لای خوداو پیغه مبه ره کى (ﷺ)؟ واته: چون هروا وازیان لی ده هیترى و بیترس دابه نیشن، که نه وانه پروایان به خواو پیغه مبه ره کى نیه، ﴿إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ جگه له و بته رستانه ی هیشتا له سهر په یمان ماون که پیکه وه له لای ﴿الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ دا په یمانتان به ست. یانی: له پوڅی حوده ییبه دا. وهك خودای گه وره فهرموویه تی: ﴿هُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدَىٰ مَعَكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحَلَّهُمْ﴾ هر نه وانه نه و خوانه ناسانه بوون که بوونه له مبهرو نه یانه هیشت بچه که عبه و پیشیان نه دا قوربانیه کانتان (که له گه لیان بوو) بگاته شوینی خوی. پاشان خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿فَمَا اسْتَقَمُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ﴾ تا له سهر په یمانه که مابن، ئیوه په یمان شکین مه بن. واته: هه تا نه وانه پابه ند ده بن له و په یمان و گریبه سته ی له گه لتان به ستوون له وازه ییان له شهر له نیوان ئیوه و نه واندا بو ماوه ی ده سال ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ خودا پاریزگارانی خوش ده وی. پیغه مبهرو (ﷺ) موسولمانان وایان کرد، نه و په یمان و شهر وه ستانه به رده وام بوو له گه ل خه لکی مه ککه دا له زیلحه جه ی سالی شه شی کوچیه وه هه تا نه و کاته ی قوره یشیه کان په یمانه که یان شکاندو یارمه تی هاوپه یمانه کانیاں دا که به نی به کریه کان بوون له دزی خوزاعه کاندا که هاوپه یمانی پیغه مبهری خودا بوون (ﷺ) شهریان له گه لدا کردن له حهره مدا، دواى نه وه پیغه مبهری خودا (ﷺ) غه زای کردن له مانگی په مه زانی سالی هه شتی کوچیدا. خودای گه وره سه ری خستن و مه ککه ی پیروزی بو نازاد کردن و زالی کردن به سهر بته رستاندا، سوپاس و ستایش هر بو خواى گه وره یه. نه وانه ی که موسولمان بوون دواى سه رکه وتن و زال بوون به سه ریاندا، نازادی کردن، ناویران نازادکراوان. که نزیکه ی دوو هزار که س ده بوون، نه وه یش له سهر خوانه ناسی خوی به رده وام بوو له ده سته پیغه مبهری خودا (ﷺ) دهرچوون و پایان کرد، ناردی به شوینیانداو دنیایی پیدان و

ناسانکاری بۆ کردن ههتا چوار مانگ بۆ کوی ناره زویان لێیه بپۆن. له وانه: سه فوانی کوپی ئوممهیه و عیکرمه ی کوپی نه بوجه هل که سانیکی تریش بوون. پاشان خوای گه وره پپی نیشانندان و زۆر به چاکی موسولمان بوون. هه ر خودای گه وره شایسته ی سوپاس و ستایشه له سه ره موو شتی که برپاری له سه ره نه داو ده یكات.

﴿كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ

وَأَكْثَرُهُمْ فَسِقُونَ ﴿٨﴾

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَسِقُونَ﴾ چون په یمانیک، نه وان هه رکاتی بزانی چارت ده که ن، به بی نه وه ی گوی بده نه خزمایه تی یان په یمان به گزتاندا دین، هه ره به دهم دلخوشتان ده که ن، به لام نیازی خراپیان له دلدایه، زۆر به یان خراپو به دفه پ. خودای گه وره هانی خاوه نباوه پان نه دات له سه ره دژایه تی کردنی بته رهستان و بیزاری ده رپرین لیان و بویان پوونده کاته وه که نه وانه شایه نی نه وانه نین په یمانیان له که لدا ببه ستری له به ره نه وه ی هاوه لیان بۆ خودا داناوه و برپایان به پیغه مبه ریش نیه (ﷺ) وه نه و بته رهستانه هه رکاتی ده سه ته لاتیان په یدا کرد به سه ره موسولماناندا نه خزمایه تی ده فامن و نه هاوپه یمانی و چاوپوشیتان لیتا که ن، هه رچی بتوانن ده یکه ن ودریقی نا که ن، عه لی کوپی نه بوته له و عیکرمه و عه وفی نه لێن: له ئیبنو عه بباسه وه (الإل) یانی: خزمایه تی (الذمة) یانی: په یمان^۱. زه ححاک و سوودیش هه ر وایان گوته وه^۲.

﴿أَشْتَرُوا بِعَآيَتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي

مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ

فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَتُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾﴾

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿أَشْتَرُوا بِعَآيَتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ نیشانه کانی خویان به نرخیکی که م فروشتوه. خودای گه وره لێره دا دیسان باسی خراپی و به دفه پی بته رهستان ده کات و خاوه نباوه پان هه لده نی که بچن به گزیاندا، واته: شوین که وتنی ئایه ته کانی خویان گوپیوه ته وه به پابواردنیکه که می بی به های ژیا نی دنیا، ﴿فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ﴾ نه وسا پیگه ی خویان به ست. واته: بوونه پیگر له

^۱ الطبري (١٤٦/١٤).

^۲ الطبري (١٤٧/١٤).

پئى خاوهن باوه پاندا كه شويئى هه ق بكهون ﴿إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ① لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وِلَا ذِمَّةً وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿٢﴾ نه وانى كارى خراب زور ده كه ن، له سه ره ميخ خاوهن باوه پئى، هاوپه يمانى و خزمابه تى ره چاو ناكه ن، نه مانه هه ره ده ست دريئى پيشه يانه. ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَاخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ سا نه گه ر (له بته رستى) وازيان هيناو نويزيان كردو زه كاتيان دا ئيتىر برائى دينى ئيوهن، ئيمه نه م نيشانانه مان بو خه لكى پوون ده كه ينه وه كه ده يزانن. له پيشه وه نه م ئايه ته وه ئايه ته كاني پيش نه م شمان ته فسير كردوه.

﴿وَإِنْ تَكْثُرُوا أَتْمَنَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَتِلُوا أَبِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَنَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُوْنَ﴾ ②

پيشه وايانى خوانه ناسان بى په يمانن

خوداى گه وره نه فرمويئى: ﴿وَإِنْ تَكْثُرُوا أَتْمَنَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ﴾ نه گه ر له دواى په يمان به ستن سوينده كه يان هه لوه شانده وه. واته: نه گه ر نه وه بته رستانه ي كه په يمانتان له گه لدا به ستوون بو ماوه يه كى ديارى كراو، په يمانه كه يان شكاندو ﴿وَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ﴾ تيروتانه يان له ئاينه كه تان دا، به ناته واوى و كه م وكوپى سه يريان كرد، له م ئايه ته وه وه رگيراوه كه هه ركه سى قسه ي به پيغه مبه رى خودا گوت (ﷺ) يان توانجى له ئاينى ئيسلام داو به ناته واوى زانى ده كوژدى. هه ر له به ر نه وه يه خوداى گه وره فرمويئى: ﴿فَقَتِلُوا أَبِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَنَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُوْنَ﴾ ئيوه له گه ل پيشه وايانى خوانه ناساندا به شه ر بين، نه وانى بى په يمانن، به لكو ده ستان لى هه لگرن. واته: به لكو واز بينن له وه خوانه ناسى و لاسارى و گومرايه ي كه تييدان و بگه رينه وه. قه تاده و كه سانى تريش گوتويانه: پيشه وايانى خوانه ناسان وه كه نه بوجه هلو عوتبه و شه يبه و ئومه يه ي كوپى خه له فو چهند پياويكى ترى هه ژمار كرد، نه عمه ش نه لى له زه يدى كوپى وه هه به وه له حوزه يفه وه نه لئيت: نه هلى نه م ئايه ته پاش اتنه خواره وه ي نه م ئايه ته كه س كه س شه پى پينه فروشتوون. وه له عه لى كوپى نه بوتاليبه وه پيوايه ت كراوه (په زاي خواى ليئى) هه ر به م شيوه يه. راستيه كى نه وه يه نه م ئايه ته گشتگيره، هه رچه نده هوى هاتنه خواره وه ي بته رسته كاني قوره يشه، به لام نه وانيش و جگه له نه وانيش ده گرئته وه (والله اعلم)، وه ليدى كوپى موسلم نه لئيت: سه فوانى كوپى عه مر بوئى باس

کردین له عه بدوره حمانی کوپی جوبه پیری کوپی نوفه یرده وه: به دلنیا ییه وه له زهمانی نه بوبه کردا بووین (په زای خوی لیبی)، قسه ی بۆ نه و خه لکه ده کرد کاتی که پوه و شام په وانیه ده کردنفرموی: بیکومان به و زوانه ئیوه ده گه نه کومه لی (زۆرلو تبه رزن)، به شمشیره کانتان له شه ی تانه گه وره کانیا ن بدهن، سویند به خوا پیاوی له وان به کوژم پیم خوشتره له وهی که هفتا که س له جگه له نه وان بکوژم، چونکه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَقَاتِلُوا آلَ الْكُفْرِ﴾ ئیبنو نه بی حاتم پیاوی ته کردوه.^۱

﴿أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أُولَٰئِكَ مَرَّةً كَانُوا فِيكُمْ أَوَّلُ مَا خَشَوْهُ إِلَّا تَخَشَوُهُ إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبَ غِظَ قُلُوبِهِمْ وَتَتُوبَ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾﴾

هاندان بۆ شه ر کردن له گه لیان و هه ندی له سووده کانی

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ﴾ نایا ئیوه به گز خه لکانیکدا ناچن که له سویند پاشگه ز بوونه ته وه و نیازیا ن هیناوه پیغه مبه ر (ﷺ) له ناو خویان ده رکه ن. نه مه یش دیسان هاندان و هه لنان و خوشه ویست کردنی به گزدا چوونی بته رستانه که له سوینده که یان پاشگه ز بوونه ته وه و نه ندیشه ی ده رکردنی پیغه مبه ریا ن (ﷺ) له مه که که و توه ته سه ر، وه ک خودای گه وره نه فرمویه تی: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينَ﴾^۲ بیته بیرت نه وسا خوانه ناسه کان ویستیان فیلیکت لی بکه ن یان به ندت که ن یان بتکوژن یان ده رت که ن، نه وان به (به رده وام) فروفیل ده که ن، خودایش له به رانبه ر نه واندا پیلان ده گپری، خودا چاکترین پیلان گیره. وه فرمویه تی: ﴿يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ﴾^۳ پیغه مبه رو ئیوه له زیدی خوتان ده رده که ن له به ر نه وه ی به خودای په روه ردگارتان بپواتان هیه. وه فرمویه تی: ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفْرِزُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ﴾

^۱ ابن أبي حاتم (۱۷۶۱/۶).

^۲ الانفال (۳۰).

^۳ الممتحنة (۱).

لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا^۱ هیندهی نه مابوو نه وانه له و سهر زه مینه بتخه نه ته نگانه وه، تاكو له ویدا دهرت كه نه وه لیږه یشدا نه فهرمویت: ﴿وَهُمْ بِكَذِّوْكُمْ أَوْلَکَ مَرَّةً﴾ دهس پیشکهریش (له و شه په دا) نه وان کردیان، نه لاین مه به ست به و پوږه به دره، کاتی که بتپه رسته کان دهرچوو بوون بۆ یارمه تی دانی کاروانه که یان که کاروانه که پزگاری بوو، زانیان پزگاری بووه، به لام هر به رده وام بوون له سهر پوشتن به ره و نه و شوینه بۆ شه پر کردن چونکه زور خۆبه زلزان و ملهوپر بوون، وهك له پیشه وه باسی لی کرا، وه گوتراویشه: مه به ست پیی هه لوه شانده وهی په یمانه که یه و شه پر کردنیانه له گه ل به نی به کری هاوپه یمانیان له دژی خوزاعه که هاوپه یمانی پیغه مبه ری خودا بوو (ﷺ) هه تا پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له سالی فه تحدا پویشت بۆیان و نه وهی که پرویدا پرویدا سوپاس و ستایش بۆ خودای گهره. پاشان خودای گهره نه فهرمویت: ﴿اتَّخَشَوْنَهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ أَهَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ نایا لییان ده ترسن؟ هر خوا شایسته تره که لیی بترسن نه گهر نیوه خاوه ن باوه پرن. واته: له وانه مه ترسن له من بترسن چونکه من شایسته ی نه وهم که به نده کانم بترسن له هیزو تولم، هه موو شتی به دهستی منه، مه یلم له هر شتی بوی بووه و هرچیش مه یلم لی نه بوی نه بووه، پاشان بۆ وره به رز کردنه وهی خاوه ن باوه پان و دهرخستنی کارزانی خودا خوی له سهر نه و جیهاده ی له سهری فره رز کردن له گه ل توانیدا بۆ له ناوبردنی دوزمنه کانی به فرمانی له لاین خویه وه نه فهرمویت: ﴿قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ﴾ نیوه بچن به گزیاندا، به دهستی نیوه نه وان تووشی نازار دهکات و ژیریان دهخات و سهرتان دهخات به سهریاندا و کاری دهکات کولی دلی باوه پداران دابمرکی. نه مه به گشتی هه موو کومه لی موسولمانان دهگریته وه. موجهایدو سوودی و عیکره له م نایه ته دا: ﴿وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ﴾ نه لاین: یانی: خوزاعه.^۲ ﴿وَيُذْهِبَ غِیْظَ قُلُوبِهِمْ﴾ رقی دلیان داده مرکی. نه وزه میره شی دیسان هه ربو نه وان گه پاندوه ته وه له م نایه ته دا: ﴿وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ﴾ هه رکه سی له گونا هه س هه لگری، خواش لیی وهرده گری. واته: له عه بده کانی. ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ خودا زانای له کارزانه. واته: ده زانی چی بۆ عه بده کانی دهشی و کارزانه له کردارو گفتاره کانیدا شهرعی، بی یان که ونی بی. هه رچی بوی دهیکات و هر

^۱ الاسراء (۷۶).^۲ الطبری (۱۶۱/۱۴).

برپاریکی بوی نه یدا، هر خودا دادپه روه رو فرمانپه وایه که هرگیز ستم ناکات و به نه ندازه ی
بجوکترن شت ون ناکات له چاکه و له خراپه. به لکو پاداشتی له سهرنه داته وه له دنیا و له قیامه تدا.

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ

وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَليَّةً وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾﴾

یه کی له په نده کانی جهنگ تاقیکردنه وهی موسولمانانه

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا﴾ پیتان وایه (ته ی خاوه ن باوه پان) وازتان لی
ده هیترئ و پشت گویتان ده خه ی ن و تاقیتان ناکه ی نه وه به چه ند شتی تا خه لکی لیبراوو راستگوی تیدا
دهرکه وی و خه لکی دروژنی تیا جیا بیته وه؟ بویه فرمویه تی: ﴿وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَليَّةً﴾ خودایش له وانه ی له ئیوه چونه غه زا،
جکه له خوداو پیغه مبه رو خاوه نباوه پان هیچ که سی هاو پازیان نه بووه، ﴿وَلِیَجَّة﴾ هاو پازو جی نهی نی.
به لکو نه وانه به ناشکراو به نهی نی دلسوژی خوداو پیغه مبه ره که ی بوون (ﷺ) لیتره دا به باسی
پاستکویان وازی له نه و به شه که ی تر هیناوه. خودای گه وره له نایه تی تر دا فرمویه تی: ﴿أَحَسِبَ

النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا

وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَذِبِينَ ﴿١﴾ ناخو مه رد م لایان وایه هر که بلین: باوه پمان هیناوه، ئیتر وازیان لی ده هیترئ
تووشی هیچ تاقیکردنه وه یه ک نابن؟ ئیمه نه وانه ی پیش نه وانیشمان تاقی کردوه ته وه، بیگومانه خودا
نه وانه ی که پاستیان گوت، نه وانه ش که دروژنن، دیاری ده کات. وه فرمویه تی: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ
تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّادِقِينَ﴾^۱ نایا ئیوه لاتان وایه هر وا ده چنه
به مه شت؟ که چی هیشتا خودا خه باتکاران و خوراگرانی ئیوه ی دیاری نه کردوه. وه فرمویه تی: ﴿مَا
كَانَ اللَّهُ لِيُذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ﴾^۲ خودا هیچ کاتی باوه پدارانی له
بارودوخیکدا (وا ئیوه تیدا) نه هیشتوه ته وه مه گه ر له بهر نه وه ی ناپاکان له پاکان جیا بکاته وه.
پوخته ی باسه که نه وه یه، کاتی که خودای گه وره جیهادی فرز کردوه له سهر عه بده کانی، ناشکرای

^۱ العنکبوت (۲-۳).

^۲ آل عمران (۱۴۲).

^۳ آل عمران (۱۷۹).

کردوه که له بهر نه وهیه عه بده کانی خوی تاقی بکاته وه تا ده رکه وی کئی گوپرایه لی ده کات و کیش گوپرایه لی ناکات، دیاره خودای گه وره ناگاداره له وهی بووه و له وهی نه بووه، نه گه ر بووه چون بووه و ده بی. نه و شته ده زانی پیش بوونی و له گه ل بوونیشیدا چی به سهردی. هیچ په رستراوی نیه جگه له وه هیچ په روه ردگارێک نیه جگه له وه، هه ر شتیکی بریار داو موری کرد هیچ که سی ناتوانی بیگیریتته وه.

﴿ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسْجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ أُولَٰئِكَ حِطَّتْ أَعْمَلُهُمْ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ۝ (١٧) إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ۝ (١٨) ﴾

بتپه رستان مزگه وته کانی خودا ناوه دان ناکه نه وه

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسْجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ ﴾ ناوه دان کردنه وهی مزگه وتی خودا بۆ بتپه رستان نه شیاوه، خویان ده لێن: خوا نانا سن خودای گه وره نه فه رمویت شتیکی نه گونجاوه که بتپه رستان مزگه وته کانی خودا ناوه دان بکه نه وه که له سه ر یه کتاپه رستی دروس کراوه و شه ریکی نیه، نه و که سه ی (مَسْجِدَ اللَّهِ) خویندویه ته وه مه به ست پیی که عبه ی پیروژه (المسجد الحرام) که به پیرترین مزگه وته له سه ر زه میندا، که له یه که مین پوژده وه دروس کراوه بۆ خوا په رستی، نه و خودایه ی که ته نیایه و شه رکی نیه نه م مزگه وته نیبراهیمی خه لیل دروستی کرد، خوانه ناسان خویان شایه تیان له سه ر خویان داوه و به کردارو گفتاریان ده ریان بریوه. سوودی نه لی: نه گه ر پرسیا رت کردبی له گاوری کامه یه ئاینت؟ گوتویه تی: نه سranیم. وه نه گه ر پرسیا رت کردبی له جووله که یه کامه یه ئاینت؟ گوتویه تی: جووله که م. وه نه گه ر له سابئیه کت پرسیبی کامه یه ئاینه که ت؟ گوتویه تی: سابئه م. وه له بتپه رستیکت پرسیبی گوتویه تی: بت په رستم. ١ ﴿أُولَٰئِكَ حِطَّتْ أَعْمَلُهُمْ﴾ نه وانه هه رچی ده که ن (به هوی نه و بتپه رستیه وه) به فیرو ده چی، هه تا سه ر له ناو ناگر دا ده بن. وه ک خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿وَمَا لَهُمْ إِلَّا يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَائُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ٢ خودا چون نازاریان نه دا، که نه وانه رێگه ی (مَسْجِدَ الْحَرَامِ) یان له زیاره تکه ران گرتوه و، شایه نی نه وه یش نین خاوه نی بن؟ خاوه نی ده بی هه ر نه وانه بن که ترسی خویان هیه، به لام زۆریه یان نه زانن.

١ الطبري (١٤/١٦٥).

٢ الانفال (٣٤).

خه لکی خواوه نیاوهر، نه وان مزگه وته کان ناوهدان ده که نه وه

بویه خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ هر نه وانه بویان هه په مزگه وتی خوا ناوا بکن که باوه پریان به خواو به پوژی دواپی هه په. خودای گه وره شایه تی بپوای داوه بو نه وانه ی که مزگه وته کان ناوهدان ده که نه وه، خودای گه وره نه فه رموویت: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ تیرمیزی و ئیبنومه رده وه یی و حاکمیش له موسته دره که که یدا پړوایه تیان کردوه.^۱ عه بدوپه زاقیش پړوایه تی کردوه له عه مری کوپی مه یمونی نه ودیه وه نه لی: گه یشتم به هاوه له کانی پیغه مبه ر(ﷺ) ده یانگوت: به پاستی مزگه وته کان مالی خودان له سر زه میندا، هه قیشه له سر خودا که پیز له و که سانه بگری زیاره تیان ده که ن. ﴿وَأَقَامَ الصَّلَاةَ﴾ وه نویژه کانی به جیه تیابی، واته: نه و نویژانه ی که گه وره ترین عیباده تی لاشه ن. ﴿وَأَتَى الزَّكَاةَ﴾ زه کاتیان داوه، که به پیزترین کرداری که بو چاکه کردن له گه ل خه لکیدا، ﴿وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ﴾ ترسیان له هیچ که سی نیه (له خوا نه بی) واته: له خوا نه بی له هیچ که سی ناترسن ﴿فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ له وانه یه نه مانه له پی شاره زاکان بن. عه لی کوپی نه بوت له نه لی له ئیبنوعه بیاسه وه له م نایه ته دا: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ نه و که سی که خودا به ته نها ده زانی و بپوای به پوژی دواپی هیناوه، بپوای بووه به وه ی خودا په وانه ی کردوه ته خواره وه ﴿وَأَقَامَ الصَّلَاةَ﴾ نویژی کردوه و یانی: پینج نویژه که ی کردوه ﴿وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ﴾ له خوا نه بی له هیچ که سی نه ترساوه، واته: جگه له خودا که سی تری نه په رستوه. پاشان نه لی: ﴿فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ خودای گه وره نه فه رموویت هر نه وانه له پیزه ی پزگارانن. وه ک فه رموویه تی به پیغه مبه ر که ی (ﷺ): ﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَ رَبُّكَ مَقَامًا تَحْمُودًا﴾^۲ به لکو په روه ردگاری تو بتنیریتته جیگایه کی په سه ند کراو. که نه و شوینه جی تکا کردن (الشفاعة) ه. هه موو (عسی) ایه ک له قورئاندا هر ده بی بیته دی.^۳

^۱ تحفة الاحوذی (۳۶۵/۷)، الحاکم (۲۱۲/۱).

^۲ الاسراء (۷۹).

^۳ الطبری (۱۶۷/۱۴).

﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾﴾

ئاو به خشينه وه به حاجيه كان و ئاوه دانگرددنه وهى مالى خودا (كه عبهى پيرۆز) له به رانبهر برپواو
جيهاد دا راناوهستن

خوداى گه وره نه فهرمويى: ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ئاوبه حاج به خشينه وه و سه ربه رشتى مالى خودا (كه عبهى پيرۆز) لاتان وايه له گه ل كارى نه و كه سانهى بو خودا چوونه ته غه زاو برپويان هه يه به خودا و پۆزى قيامت وهك يه كن؟ له لاي خودا وهك يهك نين، خودا كومه لى ناهه قيكاران ناخاته سه ر پاسته پيگه. عه و فى له ته فسيه كه يدا له ئيبنو عه بباسه وه له ته فسيه ي نه م ئايه ته دا ده لئيت: بته پرسته كان نه لئين: سه ربه رشتى مالى خودا و ئاوبه خشينه وه به حاجيان چاكتره له وانهى كه برپويان هيتاوه و جيهاد ده كن، نه وانه شانازيان به مالى خوداوه ده كردو خويان پيئوهى هه لده بپي له بهر نه وهى خويان به شايسته و سه ربه رشتيگه رى ده زانى. خوداى گه وره يش باسى خۆبه زلزانى و سه رپيچى نه و بته پرستانه ي خه لكى هه ره مى كردوه و فهرمويه تى:

﴿قَدْ كَانَتْ ءَايَتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰٰ آعْقَابِكُمْ تُنْكِرُ صَوْنَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَمِرًا تَهْتَجِرُونَ﴾

نيشانه كانى ئيمه تان به سه ردا ده خويئرايه وه هه مويان پي دزه تان بوو، خوتان زۆر به زلده زانى و له شه ونشيني خوتاندا، قسه ي پرپوچ و بى مانا تان ده كرد، به رانبهر به قورئان و پيغه مبه ر (ﷺ) خوداى گه وره يش پيئى برپواهيان و جيهاد كردنى له گه ل پيغه مبه ردا (ﷺ) دا به سه ر نه وانه دا سه ربه رشتى كه عبهى پيرۆز و ئاوبه خشينيان نه كرد له بته پرستان و پي پاكه ياندين كه نه و كاره يان هيج سوديكيان پي ناگه يه نى له لاي خودا له گه ل نه و شهريك دانانه يان بوى. با سه ربه رشتى ماله كه ي نه ويش بكه ن و ئاويش به حاجيان بدهن! خوداى گه وره فهرمويه تى: ﴿لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ وهك يهك نين لاي خودا، خودا كومه لى سته مكاران ناخاته سه ر پاسته پي. واته: خوداى گه وره نه وانه ي خويان به شايسته ي سه ربه رشتى كردنى مالى خودا زانيوه، ناوى به سته مكار هيتاوان

له بهر نه وهی بټپه رست بوون، نه و سهرپه رشتی کړنه هیچ سودیکیان پی ناگه یه نی. ^۱ عه لی کوپی نه بو ته لجه له ئیبنو عه بیاسه وه له ته فسیری نه م نایه ته دانه لی: نه م نایه ته له سهر عه بیاسی کوپی عه بدولمه ته للب هاته خواره وه کاتی له پوژی به دردا به دیل گیرا، به موسلمانان کانی ووت: نه گهر ئیوه پیش نیمه که وتن له موسولمان بوون و کوچ کړدن و جیهادا، نه وه نیمه ش سهرپه رشتی مالی خودامان ده کړدو ناومان نه دا به حاجیان و به ندمان نازاد ده کړد. خودای گه ورهیش فهرمووی: ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ

الْحَاجِّ هه تا ده گاته: ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ واته: نه و شتانه کړدوتانه هه مووی له کاتی بټپه رستیدا بووه. هر شتی له کاتی بت په رستیدا کړدوتانه لیټان وهرناگرم، ^۲ زه ححاک نه لی: موسولمانان چوونه لای عه بیاس و هاو له کانی نه وانه ی که به دیل گیرا بوون له پوژی به دردا، تانه و ته شریان لی نه دان له سهر نه وهی که بټپه رست بوو، عه بیاسیش گوتی: سویند به خوا نیمه سهرپه رشتی مالی خودامان ده کړدو به ندمان نازاد ده کړدو که عبه مان داده پووشی و ناومان نه دا به حاجیه کان. خودای گه وره نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ﴾ ^۳ له ته فسیری نه م

نایه ته دا فهرمووده یه کی مرفوع هاتوه پیویسته لیږده دا باس بکړی. عه بدوپه زاق پیوایه تی کړدوه له نوعمانی کوپی به شیر وه (په زای خوی لیبی) که پیاوک گوتی: گویم لی نیه هر کاریکی تر نه که م دواي موسولمان بوون نه وه نه بی که سهرپه رشتی مالی خودا بکه م. یه کیکی تر گوتی: جیهاد له پیی خوا دا چاکتره له وهی که گوتتان، عومهر (په زای خوی لیبی) سهرزه نشتی کړدن و گوتی: له لای مینبه ری پیغه مبه ری خوا دا (ﷺ) ده نگتان به رز مه که نه وه، نه و پوژه پوژی هه ینی بوو، به لام که نویژی هه ینیمان کړد چوینه لای پیغه مبه رو لیمان پرسى، نه م نایه ته هاته خواره وه: ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ

الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ هه تا ده گاته: ﴿لَا يَسْتَوْنَ عِنْدَ اللَّهِ﴾. ^۴ پاشان خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ ^(۴۰) یبشرهم ربهم برحمة منه ورضوان و جنت لهم فیها نعيم مقيم ^(۴۱) خلدین فیها

أبدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿ نه وانه ی باوه بیان هیناوه و تووشی ناواری بوون و بو خودا چوونه غزا ده ستیان له مال و گیانی خویان هه لگرتوه، لای خودا زور له پیشترو به ناواتی خویان ده گن،

^۱ الطبري (۱۷۰/۱۴).^۲ الطبري (۱۷۰/۱۴).^۳ الطبري (۱۷۲/۱۴).^۴ مسلم (۱۸۷۹)، عبد الرزاق (۲۶۸/۲).

په روږدگاریان مژده ی به زه یی و په زای خو ی و باغات ی وایان پیډه دات که له ویدا خوشی تاهه تایان ده بی، هه تا سر هر له وی دهن. خودا پاداشتی نور که ورده ی له لا هه یه.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (۲۳) قُلْ إِن كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ (۲۴)
 فه رماندان به وازهینان له دوستایه تی بته رستان با که س و کاریش بن

خودای که وره نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ نه ی گوی خاوهن باوه پان، نه گه ر بابو برای نیوه لایان و ابوو بیباوه پی له باوه پهینان باشته، نیوه نزیکیان مه که ونو خوشتان نه وین، هر که سی له نیوه خوشی بوین، دیاره سته مکاره. خودای که وره فه رمانی داوه به دووره په ریژی له و که سانه ی بره یان پی نیه، با نه و که سانه ش باوک و برا بن. قه ده غه یشی کردوه له نزیک بوونه وه لییان کاتی که ریژی خوانه ناسیان دا به سر خوانا سیدا، هه په شه یشی کردوه له و که سانه ی کاری وا ده که ن، وه ک فرمویه تی: ﴿لَا تَحِبُّدُ قَوْمًا يُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا ءَابَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيَدْخُلُهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا﴾^۱ ته ده ست ناکه وی نه وانه ی باوه پریان هه یه به خوداو به پوژی دواپی، بینه دوستی نه و که سانه ی پیچه وانه ی خوداو پیغه مره ی خودان، با نه گه ر باوکیشیان یان فره ندیان یان برایان یان له هوزه که ی خویان بن، که نه مانه خودا بره ی له دلیان جیگیر کردوه به هیژیکی تاییه تی خو ی یارمه تی داون ده یانانی رته باغاتیک جواریان به به ردا ده پواو هه تا سر هر له وی دهن. حافیزی به یه قی پیوایه تی کردوه له فرموده که ی عه بدوللای کورپی شه وزه به وه نه لی: له پوژی به دردا باوکی نه بو عوبه یده ی کورپی جه پراح وه سفی بته کانی ده کرد، نه بو عوبه یده خو ی له باوکی لانه دا، کاتی که جه پراح نور هه لی نه دا به بته کانیاندا، نه بو عوبه یده ش پوی تیکردو باوکی خو ی کوشت، خودای که وره ش نه م نایه ته ی له سر نه و ناره خواره وه: ﴿لَا تَحِبُّدُ قَوْمًا يُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ^۱. پاشان خودای گوره فرمانی دا به پیغه مبه ره که ی که هه ره شه بکات له و که سانه ی که
 پیزی که سو کارو عه شیره ته که ی نه دا به سهر خوداو پیغه مبه ره که ی و جیهاد کردن له پئی خوداو
 فرمودیه تی: ﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا﴾
 بلی: (نه ی موحه ممه د(ﷺ)) نه گهر بابو کوپو ژنو خزمه کانتان و نه و مال ی په یداتان کردوه
 ﴿وَتَجَرَّةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا﴾ یان که لو په لی بازرگانی (ده ترسن بره وی نه مینی) و
 خانوبه ره ی باشو دلخوش که ره ی خوتان ﴿أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ﴾ پی
 له خواو پیغه مبه ره که ی و غه زا کردن له پئی خوداو گرنگ تره، ﴿فَتَرَبَّصُوا﴾ چاوه پوان بن، که خودا
 جیتان به سهر دینی و تووشی چ به لاو سزایه کتان ده کات بویه خودای گوره فرمودیه تی: ﴿حَتَّىٰ﴾
 يَأْتِيَكَ اللَّهُ بِأَمْرٍ^۲ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿تا فرمان له خوداوه دی، نه وانه ی له پی
 لاده رن، خودا شاره زایان ناکات. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له زوهره ی کوپی مه عبه ده وه
 نه میش له باپیری وه نه لی: نیمه له که ل پیغه مبه ری خودا بوین (ﷺ) که دهستی عومهری کوپی
 خه تاب ی گرتبوو، (عومهر) گوتی: سویند به خوا تو نه ی پیغه مبه ری خودا خوشه ویست تری له لام له
 هه موو شتی جگه له گیانی خوم، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمودی: (هیچ که سی له نیوه برپای نیه
 هه تا من خوشه ویست تر ده بم له لای له گیانی خویشی) عومهر گوتی: سویند به خوا نیستا له لام له
 گیانی خوم خوشه ویست تری، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمودی: (نا نیستا نه ی عومهر).^۳ بوخاری به
 ته نیا نه م فرموده ی هیئاوه.^۴ نیمامی نه حمه دو نه بوداودیش پیوایه تیان کردوه، وته که می نیمامی
 نه حمه ده له نیبنو عومهر وه نه لی: گویم له پیغه مبه ری خودا بوو (ﷺ) نه یفرمود: (کاتی کرین و
 فروشتنتان کرد به مال و سامانه که تانه وه و ده ستتان گرت به کلکی مانگاوه و (پازی بوون به کشتو کال
 کردن) و وزاتان له جیهاد کردن هیئا، خودا سهر شورپه کتان به سهر دا دینی، لای نابات تا ده که پینه وه
 بقو ناینه که تان).^۵

^۱ البیهقی (۲۷/۹)، فرموده یه کی لاوازه.

^۲ أحمد (۳۳۶/۴)، سه حیحه.

^۳ فتح الباری (۵۳۲/۱۱).

^۴ أحمد (۴۲/۲)، أبوداود (۳۴۶۲)، فرموده یه کی باشه (جید).

﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾﴾

سهرکه وتن ته نیا به یارمه تی خودایه

خودای گه وره نه فهرموت: ﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ﴾ خودا له زور شویندا هات به هاناناه وه، پوژی حونه ینیش هه روه ها، که هه رچه نده به زوری خوتاندا ده نازین که چی هیج سوودی پی نه گه یاندن. نه و زه مینه فراوانه تان لی ته نگ هه لات، له دوا پیدا هه موو پاشه کشه تان کردو به ره و دوا گه پانه وه. ئیبنو جوره یج نه لی: له موجهیده وه: نه م نایه ته یه که م نایه ت بوو له سوره تی به رانه تدا که خودای گه وره باسی پیزو چاکه ی خوی بکات له گه ل خاوه نباوه پاندا، که له زور شویندا له غه زاکانیاندا له گه ل پیغه مبه ره که یدا (ﷺ) سه ری خستون، نه وه یش به یارمه تی و پشتگیری و برپاری خوی بووه، نه ک به زوری نه وان و که ره سه ی جه نگی نه وان وه. ناگاداریشی کردون که سهرکه وتن ته نیا له لایه ن نه وه وه یه و ئیتر با نه وان زور بووین یان که م. چونکه له پوژی حونه یندا زور به زوری خویاندا ده نازین که چی نه و زوریه یان هیج سویدی پی نه گه یاندان و هه موو پایان کردو به ره و دوا گه پانه وه جگه له چه ند که سیك له گه ل پیغه مبه ری خودا (ﷺ) مانه وه. پاشان خودا یارمه تی و پشتگیری خوی نارد بو پیغه مبه ره که ی و نه و خاوه نباوه پانه ی که له گه لی بوون، نه گه ر خودا مه یلی لیپی به دریزی باسی نه مه ده که ین، نه م باسه ش بو نه وه یه ناگاداریان بکات که سهرکه وتن و کومه کی ته نیا له لایه ن خودا خویه وه دیت، با ژماره یش که م بی. چه ند کومه لی که م سهرکه وتن به سه ر کومه لی زوردا به ئیزنی خودا بیگومان خودا له گه ل خوراگراندا یه.

پووداوی غه زای حونه ین

پووداوی حونه ین له شه والی سالی هه شته می کوچیدا بوو، دوا ی نازادکردنی مه ککه، کاتی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) سهرکه وتن مه ککه ی به ده ست هیئاو کاروباره کانی پیکخست و زورینه ی خه لکه که ی موسولمان بوون و پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نازادی کردن، هه والیان دایه که هه وازن خویان کو کرده ته وه بوی تا شه پی له گه لدا بکه ن، که سهرکرده که یان مالکی کوپی عه وفی نه زری بوو که هه موو

سەقىفى لەگەلدا بوو، وە بەنى جەشىم و بەنى سەعدى كۆپى بەكرو ھەندى لە بەنى ھىلالىشى لەگەلدا بوو كە زۆر نەبوون وە كۆمەللى لە بەنى عەمرى كۆپى عامىرو عەوفى كۆپى عامىرىش، كە ئامادە بوون و مال و مندال و خىزان و بىزن و مەرەكانىشىيان لەگەل خۇيان ھىنا بوو، واتە: ھەرچيان ھەبوو لەگەل خۇياندا ھىنا بوويان. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پۆشت بۇيان بەو سوپايەى كە لەگەلدا بوو لە فەتھى مەككەدا كە پىكھاتبوو لە دە ھەزار كەس لە كۆچەرى و ئەنسارىيەكان و ھۆزەكانى عەرەب و ئەوانەيش لە خەلكى مەككە كە ئازاد كابوون و موسولمان بوو بوون دوو ھەزار كەسى دەبوون، بەرەو دوزمن بردنى لە شىوئىكدا بە يەك گەيشتن پىنى دەگوترا حونەين (حنىن) ئەو شوئىنەى كە پووداوە كە پوويدا تىيدا لە بەرەبەياندا بەرەو شىوہ كە شۆر بوونەوہ كە ھەوازن بۆسەيان بۆ نابونەوہ تىيدا، كاتى كە چوونە ئەو شوئىنە لىيان پاپەرىن و تىر بارانىيان كردن و شمشىرىيان لى ھەلكىشان و ھەموو بە يەك دەست لىيان دان، بەو شىوہى كە سەر كەردەكەيان ھەرمانى پىدا بوون ئا لەو كاتەدا موسولمانەكان پاشەكشەيان كردو بەرەو دوا گەپانەوہ، وەك خوداى گەورە ھەرموويەتى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) خۆى پاگرت كە لەو كاتەدا سواری ئەسپەكەى كەناوى شەھبەا بوو، بەرەو ناخى دوزمن ھەلمەتى ئەدا، عەبباس لەگەلى بوو دەستى گرتبوو بە ئاۋزەنگى لای پاستىيەوہ، ئەبوسوفىيانى كۆپى حارىسى كۆپى عەبدولموتەلىب دەستى گرتبوو بە ئاۋزەنگى لای چەپپەوہ و ئەسپەكەيان بارگران كرد ھەتا تاۋنەداتەخۆى، پىغەمبەر (ﷺ) بە دەنگى بەرز بانگى دەكردو داۋاى لە موسولمانان دەكرد كە بگەرىنەوہ و ئەيفەرموو: (وہرن بۆ لام عەبدەكانى خوا، من پىغەمبەرى خودام) وە لەو كاتەدا ئەيفەرموو: (أنا النبي لا كذب، أنا ابن عبدالمطلب) (واتە: من پىغەمبەرم و درۆ نىيە و من كۆپى عەبدولموتەلىبم)). نزىكەى سەد كەسى لە ھاوہلەكانى خۇيان پاگرت لەگەلى، ھەندى دەللىن ھەشتا كەس، لەوانە ئەبوبەكرو عومەر (پەزەى خوايان لىبى) وە عەبباس و عەلى و فەزلى كۆپى عەبباس و ئەبوسوفىيانى كۆپى حارس و ئەيمەنى كۆپى ئوموئەيمەن و ئوسامەى كۆپى زەيد و كەسانىكى تىرىش (پەزەى خوايان لىبى) پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمانى دا بە عەبباسى مامى كە كەسىكى دەنگ بەرز بوو، كە بە ھەموو دەنگى بانگ بكات و (بلى): ئەى ھاوہلانى درەختەكە! يان درەختى بەيەت و پىزوان كە موسولمانە كۆچەرى و ئەنسارىيەكان لە ژىرىدا پەيمانىيان دا كە ھەرگىز لە لای پانەكەن و بەجىي نەھىلن، بەردەوام عەبباس بانگى دەكردن و (دەيگوت): ئەى ھاوہلەكانى سەمورە! جارىكىش دەيگوت: ئەى ھاوہلانى سورەتى بەقەرە، واىكرد ھاوہلەكانىش دەيانگوت: ئەوا ھاتىن ئامادەين، خەلكە كە لار بوونەوہ و بەرەو پىغەمبەرى خودا (ﷺ) گەپانەوہ ھەتا واى لى ھاتبوو كەسىك ئەگەر وشترەكەى بە گوئى نەكردايە وازى لى دەھىنا و قەلغانەكەى لەبەر دەكردو بەجىي دەھىشت و بەرەللى دەكردو خۆى دەگەپايەوہ بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) كاتى ھەندىكيان گەپانەوہ لای پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەرمانى پىكردن كە بە توندى پەلامار بەدن، مەشتى

له خۆلى مه لگرت و پاش نه وهى له پهروهردگارى پاراپه وه که يارمه تى بدات، پاشان فرموى: (ئەى خودايه نهو به لینهى که پیتدام بۆم بهینه دى) پاشان نهو خۆلهى به رهو خه لکه کافره که هاویشته، هیچ که سى نه بوو له وانه لهو خۆله نه چیتته چاوى و ده مى، به پاده يه ك نه وهنده سه رقالى نه کرد نهینه توانى شه پر بکات، پاشان تیشکان و رایان کرد، موسولمانان شوینیان که وتنو به دوايانه وه بوون و لییان نه کوشتن و به دیلیان ده گرتن، هر که سى که ده گه پایه وه کۆمه لى دیلى ده هینایه لای پیغه مبهرى خودا (ﷺ). له ههردوو سه حیه که دا هاتوه له فرموده کهى شوعبه وه. له ئیبنوئیسحاق وه، له به رای کورپی عازیبه وه (په زای خواى لیبى) که پیاوى پیى گوت: ئەى نه بوعه ماره، ئایا له پیغه مبهرى خودا راتان کرد پۆژى حونه ين؟ گوتى: به لام پیغه مبهرى خودا (ﷺ) پای نه کرد! بیگومان ههوازن گه لیکی تیر نه نداز بوون، کاتى پووبه پوویان بوینه وه و په لامارمان دان شکان و هه لاتن، خه لکه که سه ریان کرده غه نیمه ت کۆ کردنه وه، نه وانیش به تیر هاتن پیمانداو خه لکه که هه لاتن، به راستى من پیغه مبهرى خودام (ﷺ) بینى که نه بوسوفیانی کورپی حارس جلهوى نه سپه سپیه کهى پیغه مبهرى گرتبوو، پیغه مبهر (ﷺ) نه یه فرموى: (أنا النبي لا كذب، أنا بن عبدالمطلب) منیش ده لیم: نه مه نه و په پى بویری و نازایه تیه، که پیغه مبهر (ﷺ) ئا له و پۆژه داو له و گه رمه ی شه په دا که سوپاکه ی به جییان هیشت، پیغه مبهریش (ﷺ) له گه ل نه وه یشدا سواری نه سپى بوو که زۆر به هه لمه ت نه بوو به کارى په لاماردان و زوو گه رانه وه و پاکردن نه ده هات، که چى له گه ل نه مه یشدا هر به رهو پوویان غارى نه داو به ناوى خۆى بانگی ده کرد بۆ نه وهى هر که سى نایناسى چاك بیناسى (سه لات و سه لامى خواى له سه ر بى به رده وام و تا پۆژى قیامه ت) نه مانه ش هه موو نیشانه ی متمانه و پشت به ستنى بووه به خودا و شاره زایی بووه به وهى که خودا هر سه رى ده خات، نه وهى په وانه ی کردوه پیى ته وای ده کات و ناینه کهى خۆى سه رده خات به سه ر ناینه کانی تر دا، هر بۆیه خودای گه وره فرمویه تى:

﴿ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ، وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾

وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿پاشان خودا دلتیایی بۆ پیغه مبهره کهى خۆیی و بهروداران نارد و زوو له شکری دابه زاند که (چاوت پییان نه ده کهوت) خوانه ناسانی سزا داو سزای خوانه ناسه کان هر نه مه یه. مه به ست به و له شکره فریشته کانه. وهك ئیبنو جهریر گوتویه تى: قاسم بۆى باس کردین گوتى: هه سه نى کورپی عه ره فه بۆى باس کردین گوتى: موخته مبهرى کورپی سوله یمان له عه وه وه بۆى گێرایینه وه که کورپی نه بوجه میله ی نه عرابیه نه لیت: گویم له عه بدوره حمان بوو که کۆیله ی کورپی به رسن بوو نه یووت: پیاوى که له گه ل بته په رسته کاندای بوو له پۆژى حونه یندا گوتى: کاتى ئیمه و

ھاۋەلەكانى پېغەمبەرى خودا (ﷺ) گە يىشتىن بە يەك لە پۇژى حونەيندا، تەنيا ساتى لە بەرماندا نەۋەستان، ئەللى: كاتى كە چاۋمان پىيان كەۋت بە شوپنەكەى خۇياندا پراۋمان نان ھەتا گە يىشتىنە خاۋەن ئەسپە سىپەكە، كە ئەۋكەسە پېغەمبەرى خودا بوو (ﷺ) ئەللى: لەلای ئەۋدا چەند پىاۋىكى سىپى دەم و چاۋ جوان پوۋبە پوۋمان بوۋنەۋە پىيان گوتىن پوۋ پەشەكان بگەپنەۋە. ئەللى: پامان كىردو سۋارى ملەمان بوۋن و ئەۋەمان بەسەرھات^۱ كە بەسەرمان ھات پاشان خوداى گەۋرە ئەفەرەمۋىت: ﴿ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ لە دۋاى ئەۋەيش ھەر كەسى خودا مەيلى لىبى تەۋبەى لى قەبۇل دەكات و خودا لىبۇردە و دلۇقانە. خوداى گەۋرە تەۋبەى لە ھەۋازىنەنى تر قەبۇل كىرد كە مابونەۋە، موسولمان بوۋن و بە موسولمانى ھاتن بۆ لای پېغەمبەر (ﷺ) خۇيان گە ياندى لە نىزىكى مەككە لە جەعرانە ئەۋەيش دۋاى بىست پۇژ لە پوۋداۋى حونەين. لە ۋكاتەدا پېغەمبەر (ﷺ) سەرپىشكى كىردن لە نىۋان ۋەرگىرنەۋەى دىلەكانو مالاكانياندا، ئەۋانیش دىلەكانيان ھەلبارد كە شەش ھەزار دىل بوۋن، لە ژن و مندال، پېغەمبەرىش پىي دانەۋە، مالاكانىشى دابەش كىرد بەسەر جەنگاۋەراندە. ۋە ھەندى لە ۋەكەسانەى كە لە مەككە ئازاد كرابوۋن لە ۋەسكەۋتەنە بەشى چاكى دانى، بۆ ئەۋەى دلىان لەسەر ئىسلام باش پابىت، ھەر كەسەيان سەد و شترى دايە، يەكلى لە ۋەكەسانەى كە سەد و شترى دايە مالكى كوپى عەۋفى نەزى بوو كىردىۋە بە سەرۋكى ھۆزەكەى ۋەك لەۋە و پىش. مالىك دەستى كىرد بە ۋەسەف كىردنى پېغەمبەر (ﷺ) بە ۋەۋنراۋەى كە تىيدا دەللى:

ما إن رأيت ولا سمعتُ بمثله في الناس كلهم بمثل محمدر

أوفى و أعطى للجزيل إذا اجتدى ومتى تشأ يُخبرك عما نى غبر

ۋاتە: نەمدىۋە و نەمبىستۋە لەناۋ ھەموو خەلكىدا لە ۋىنەى موخەمەد (ﷺ) ئەۋەندە بەۋەفاۋ بەخىشندە بى كاتى لە كاتى بەخىشىنى شتى زۆر بە نىرخدا، ۋە ھەر كاتىكىش ھەزكەى ھەۋالى ئەۋ شتەنەت پى بدات لە پاشەپۇژدا پوۋ ئەدەن.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قُلُوا

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾﴾

قەدەغە گردنی بێپەرستان لە چوونە ناو کەعبەى پیرۆز (المسجد الحرام)

خودای گەورە فرمانی داوە بەو خاوەن باوەرپە پاک و تاین پاکانە کە پێگە نەدەن بەو بێپەرستە تاین ناپاکانە کە بچنە ناو کەعبەى پیرۆز، وە بە هیچ شێوەیەك دواى ئەم سالا نزیکی ئەومالە نەکەونەو پاش هاتنە خوارەوێ ئەم ئایەتە، کاتی هاتنە خوارەوێ ئەم ئایەتەیش لە سالی نوامەدا بوو، هەر بۆیە پێغەمبەرى خودا (ﷺ) عەلى نارد بە هاوپیەتى ئەبوبەکر (پەزای خویان لیبی) لەو سالا داو فرمانی دایە کە بانگەواز بکات لە ناو بێپەرستەکاندا: کە دواى ئەم سالا بێپەرستان نابى حج بکەن و کەسێش بە دەوری کەعبەدا بە پووتی تەواف ناکات. خودای گەورە ئەو بێپەرستە داوە و فرمانی پێکردووە، عەبدوڕەزاق پیوایەتى کردووە لە جابیری کوپی عەبدوللوه لەم ئایەتەدا: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا﴾ ئەمى کۆمەلى خاوەنباوەرپان ئەو کەسانەى شەرىك بۆ خوا دادەنێن ناپاکن، نابى (دواى ئەمسال) لە (مسجد الحرام) خو نزیك کەنەو. ئەو کەسانە نەبیّت کە بەندەن یان ئەهلى زیممەن^۱ ئەبوعەمرى ئەوزاعى ئەلیت: عومەرى کوپی عەبدولعەزیز نووسى: کە ئەهیلان گاورو جوولە کە بچنە ناو مزگەوتى موسولمانان بۆ ئەم قەدەغە کردنەیشم شوین ئەم ئایەتە ئەکەوم کە خودای گەورە فرموویەتى: ﴿إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ﴾ عەتایش ئەلى: حەرەم هەمووى هەر مزگەوتە بەپێى ئەم ئایەتە کە خودا فرموویەتى: ﴿فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا﴾ وە ئەم ئایەتە پیرۆزەیش بەلگەیه لەسەر (پیسى) بێپەرست وەك چۆن بەلگەیه لەسەر پاکی خاوەنباوەرپ، وە لە فرمودەى سەحیحیشدا هاتووە: (خاوەنباوەرپ (پیس) نابى).^۲ پاشان خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّكَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ ئەگەر لە هەزاریش ترسان خوا بیهوى لە چاکەى خۆى هەمووتان بێنیاز دەکات خودا زانای کارزانە. موخەمەدى کوپی ئیسحاق ئەلى: ئەمە لەو کاتەدا بوو کە خەلکی ئەیانووت: بازارپان لى دەبرى و بازرگانیمان لە ناو دەچى، ئەوێ کە بە دەستمان دەهێنا لە بازاردا لەو پێویستیانە لە دەستمان دەچى و نامینى. ئەم ئایەتە هاتە خوارەوێ کە ئەفرمویت: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ واتە: خودا لە پێگای ترەوێ جگە لەو پێگایە دەرووتان لى دەکاتەوێ ﴿إِنْ شَاءَ﴾ ئەگەر مەیلی لیبی. هەتا دەگاتە: ﴿وَهُمْ صَغِيرُونَ﴾ واتە: ئەمە لە

^۱ عبدالرزاق (۲/۲۷۱).

^۲ فتح الباری (۳/۱۵۰).

جیی نه و ترسه تان بوو له زمانی نه و پوزیه ی له بازاره کاندای به دهستان دههینا، خودای گه وره له جیی نه وه له بازاره کانی بری له کاتی بته رستیدا به مه قه ره بووی بۆ کردنه وه و سه رانه ی خسته سه ر نه هلی کتیب.^۱ هر به م شیوه یه پیوایه ت کراوه له ئیبنوعه بباس و موحاهیدو عیکرمه و سه عیدی کوری جوبه یرو قه تاده و زه حاک و کهسانی تریشه وه ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ﴾ واته: خودا ده زانی چی بۆ ئیوه چاکه ﴿حَکِیمٌ﴾ کارزانه له باره ی نه وه ی فرمانی پیده کات و به وه یش که قه ده غه ی ده کات، چونکه خودا کردارو گفتاری پیک و ته واوه داد په روه ره له وه دیهینان و بریار داندای پاک و بی عه یبه، هر بۆیه پاداشتی دانه وه به و سه رانه که له نه هلی زیمه یان وهرده گرت له باتی نه و مالیه ی که له پیشتدا ده ستیان ده که وت.

هاندان له سه ر جهنگ کردن له گه ل نه هلی کتیبدا تاسه رانه بدهن

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ له گه ل نه وانه دا بجهنگن که به خوداو پوزی دواپی باوه پناکه ن و هرچی خوداو پیغه مبه ری خودا به ناره وایان زانیوه، نه مان به ناره وای نازانن، نایه نه سه ر دینی راستیش، تا نه و کاته ی به زه لیلی و به دهستی خو سه رانه ی خویان به ئیوه نه دهن. نه وانه له راستیدا وه ک چون بریایان نه بوو به موحه ممه د(ﷺ) باوه پیک ته وایشیان به هیچ پیغه مبه ریکی تر و به وه یش که پیی هاتبوون نه مابوو، به لکو شوین هه واهه وه سو بابو باپیرانی خویان که وتبوون، له و کارانه دا که پیی هه لده سان، نه ک له بهر نه وه ی شهر و دینی خودایه، چونکه نه گه ر نه وانه بریایان بوایه به وه ی له بهر ده ستاندایه به چاک و راستی، نه وه پالی پیوه ده نان بۆ بریایان به موحه ممه د(ﷺ)، چونکه گشت پیغه مبه ران مژده یان داوه پیی و فرمانیشیان داوه به شوین که وتوه کانیان پیی، کاتی که هات بریایان پی نه کرد، که به پیزترین پیغه مبه ر بووه (ﷺ) نه وانه پابه ند نه بوون به شهرعی پیغه مبه ره پیشینه کانه وه له بهر نه وه ی له لایه ن خوداوه په وانه کراون، به لکو له بهر هه واهه زوی خویان بووه، بۆیه نه و باوه په یان به پیغه مبه رانی تر هیچ سودیکیان پی ناگه یه نی، چونکه نه وان بریایان نه هیناوه به گه وره ترین و ته ووترین و کۆتاترین پیغه مبه ریان (واته موحه ممه د(ﷺ)) بۆیه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾ نه م نایه ته له سه ره تادا هات بۆ شهر

کردن له گه ل نه هلی کتیبدا، دواي نه وهی بته رستان به ره و کزی و لاوازی ده چوون و خه لکی پؤل پؤل ده هاتنه ناو ئایینی ئیسلام، دورگی عه ره بی به ره و ئاسایش ده پوشت، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمانی جهنگی دا له گه ل نه هلی کتیبدا که گاورو جوله که کان بوون، نه مه یش له سالی نوی کوچیدا بوو، بویه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ناماده کاری کرد بۆ شه پ کردن له گه ل پومه کاند، خه لکی بانگ کرد بۆ نه و جهنگه و بۆی پوون کردنه وه و ناردی به شوین نه و عه ره بانه ی ده وری مه دینه یشدا هاتنه لای له گه ل جهنگاوه ره کانی تر دا کۆ بوونه وه نزیکه ی (۳۰) سی هزار جهنگاوه ر ده بوون، مه ندی له خه لکی مه دینه و ده وری به ری له دوو پووه کانی جگه له نه وانیش دواکه وتن و ناماده نه بوون، نه مه یش له سالیکی قات و قری و زۆر گه رمدا بوو، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ده یویست به ره و شام بپوا بۆ شه پ کردن له گه ل پومه کاند، گه یشته ته بووک و له وی دابه زی و نزیکه ی (۲۰) بیست پوژ له سه ر ئاوه که ی مایه وه، پاشان له خودای گه وره پارایه وه (نیستیخاره ی کرد) بۆ که پانه وه و نه و ساله که پایه وه له بهر ناپه حه تی ژیان و لاوازی نه و خه لکه. وه ک له دوایدا خوا مه یلی لیبی باسی دیت.

سه رانه نیشانه ی زه لیلی و خوانه ناسیه

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿حَقَّ يَعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ تا به زه لیلی به دهستی خویان سه رانه نه دن، واته: سه رشوپی و بی دهسته لاتی و بی پۆزی و سوک و پسوایی به چاوی خویان ده بینن بویه پیزگرتنی نه هلی زیممه و بهرز کردنه و بیان به سه ر موسولماناندا دروست نیه، به لکو نه وانه زه لیل و به دبه خت و بی پیزن، وه ک له سه حیجی موسلیمدا هاتوه له نه بوهوره یره وه (په زای خوی لیبی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (ده ست پیشخه ری مه که ن له سلاو کرندا له گه ل گاورو جوله که دا، وه گه ر گه یشتن به که سیکیان له ناو پیگه دا ناچاری ته نگ ترین شوینی بکه ن) بویه گه وره ی موسولمانان عومه ری کوپی خه تتاب (په زای خوی لیبی) نه و خاله به ناوبانگانه ی کرد به مه رج به سه ریانه وه بۆ زه لیل کردن و به که م سه یر کردن و پسوا کردنیان، وه ک پیشه و او حافیزه کان پیوایه تیان کردوه له پیوایه تی عه بدوپه حمانی کوپی غه نه می نه شه رییه وه، نه لی: نووسیم بۆ عومه ری کوپی خه تتاب کاتی که پیکه وت له گه ل گاوره کانی شامدا: (بسم الله الرحمن الرحيم) نه مه نو سراویکه بۆعه بدی خودا وه عومه ری کوپی خه تتاب گه وره ی موسولمانان نو سراوه، له گاوره کانی شاری فلان و فلانه وه، نیوه کاتی هاتن بۆمان نیمه داوای پاریزگاریمان لی کردن له خۆمان و مال و مندال و خه لکی میله ته که مان. به و مه رجه ی نیمه یش له شاره که مان و ده وری به رییدا نه دیرو نه کلّی سای تازه دروس نه که ین و شوین و په رستگای قه شه یش دروس نه که ین، مه رچیش پووخا بوو چاکی نه که ینه وه، نه وانه ش

كە لەناو سنورى موسولماناندا ھەبوون چاكيان نەكەينەو، كلىسەكانمان قەدەغە نەكەين لەكەسى لە موسولمانان بچىتە ناوى نە لەشەو نە لە پۆژداو دەرگاكانىش فراوان بكەين بۆ پېيوارو ئەوانەى ھاتوچۆى پيادەكەن، وە ھەركەسى لە موسولمانان ھات بەلاماندا دايبەزىنين و سى پۆژى خواردەمەنى بەدەينى، وە لەكلىساو مالەكانماندا سيخوړ دالدە نەدەين و ناپاكي لە موسولمانان نەشارينەو و مندالەكانمان فيرى قورئان نەكەين و شەريك دانان بۆ خودا دەرئەخەين و كەسيسى بۆ بانگ نەكەين، بەرگري لەكەسو كارمان نەكەين كە بچنە ناو ئاينى ئيسلام ئەگەر مەيليان لىى بوو، وە پىژ لە موسولمانان بگري، وە لەبەريان ھەلسين لە شوپنى كۆبونەو ماندا ئەگەر ويستيان دانيشن، وە لە ھىچ جل و بەرگىياندا وەكو ئەوان نەبين لە پۆشاكي سەرو مېزەرداو لە نەعل و داھيتان و جيا كردنەو و قژدا، وەك ئەوان قسە نەكەين، بە وینەى ئەوان (كونيە) نەئپن لەخۆمان، سواری زين نەبين و شمشير نەكەينە ملمان و ھىچ جۆرە چەكى بەكارنەھيئين و لەگەل خۆمان ھەلى نەگري، ئەنگوستيلەكانمان بە ەرەبى ھەلنەكۆلن و ئارەق نەفرۆشين، پيشى سەرمان ھەلپاچين و لە ھەر كوييەك بووين جل و بەرگى خۆمان لەبەر كەين، پشتوین ببەستين لە پشتمان و خاچيش لەسەر كلىساكانمان دانەئپن، وە لە ھىچ پىگا و بازارپىكى موسولماناندا خاچ و كتيبەكانمان دەرناخەين و لەكلىساكانماندا زەنگ بەدەنگى بەرز لىنادەين وە لەكاتى خویندنەو ماندا لەكلىساكانماندا دەنگ بەرز ناكەينەو، كاتيەك كە موسولمانان لەوى بن . دەرئەچين بۆ نوپژى يەك شەممان و نوپژى جەژنى فوسح و دەنگمان بەرز نەكەينەو لەگەل مردوہكانماندا و ئاگريان لەگەلدا دەرئەخەين لە ھىچ پىگا و بازارپىكى موسولماناندا و مردوہكانمان لەنزىك قەبرسانى موسلمانانەو نەئپن، ئەو بەندانە نەكرپن كە كەوتونەتە پشكى موسلمانانەو ، پىويستە پىنمايى موسولمانانىش بكەين و لە مالەكانى خوياندا بۆيان نەپوانين، ئەلى: كاتى كە چوومە لای عومەر بە نووسراوہ كەوہ ئەوہى تيا زياد كرد: لە ھىچ موسولمانىكىش نەدەين، ئىمە ئەمانەمان بە مەرج داناوہ لەسەر خۆمان و ميلەتەكەمان لەبەرانبەر ئىوہدا ، لەسەر ئەمەيش ئەو پاراستنەمان قەبول كردوہ، ئەگەر ئىمە نكوليمان لە شتىكدا كرد لەو مەرجانە كە بەلئىنمان پىتان داوہ و بپارمان داوہ كە جىبەجىي كەين، ئەمە پەنامان بۆ نىيە، بۆتان پەوايە ئەوہى لەگەل خەلكى دوزمن و خراپەكاراندا پەوايە بيكەن لەگەل ئىمەيشدا بيكەن^۱.

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ غُرُورُ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ

بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قُلْ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٢٠﴾

اتَّخَذُوا أَعْبَادَهُمْ وَرُءُسَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا إِلَّا إِلَهُهُ لَا هُوَ سُبْحَنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

هاوه لدا نانى گاورو جووله كه و خوانه ناسيه كه يان بووه هوى نه وهى شهر يان له كه لدا بگريت

خوداى كه وره نه فهرموييت: ﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ

اللَّهِ ﴾ جووله كه كان گوتيان: عوزه ير كوپى خوايه، فه له كانيش گوتيان: مه سيح كوپى خودايه، ليتره دا

خوداى كه وره خاوه ن باوه پان مه لده ني له سهر شهر كردن له گه ل بته رسته خوانه ناسه كانى جووله كه و

گاور له سهر نه و قسه ناشرين و درو كه وره يان كه مه ليان به ستبوو به دهم خوداى كه وره وه، نه وه بوو

جووله كه كان له باره ي عوزه يره وه ده يانگوت: (كه عوزه ير كوپى خودايه) خوداى كه وره له وهى نه وان

گوتويانه دووره و پاك و بيگه رده، گومرايى گاوره كانيش ديارو ناشكرايه، بويه خوداى كه وره مه ردو

ده سته كه ي به درو خستوه ته وه ﴿ ذَٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ ﴾ نه و قسانه ي نه وان ده يلين، واته:

ميچ به لگه يه كيان به ده سته وه نيه له وهى كه ده يلين جگه له درو مه ليه ستو و ده سته كردى خويان.

﴿ يَضْحَكُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَبْلُ ﴾ ويته ي قسه ي خوانه ناسانى پيشوون ﴿ قَالَهُمُ اللَّهُ

أَنَّهُ يُؤْفِكُونَ ﴾ خوا بيان كوئى چون له مه ق لاده دهن، نه و كه لانه ي كه گومرا بوون وه كه

نه مانه ي كه گومران ﴿ قَالَهُمُ اللَّهُ ﴾ نيينوعه بياس گوتى: له عنه تى خويان ليبي، ﴿ أَنَّهُ

يُؤْفِكُونَ ﴾ چون له ريگه ي مه ق لانه دهن كه پوون و ناشكرايه و به ره و گومرايى ده چن؟ پاشان

خوداى كه وره نه فهرموييت: ﴿ اتَّخَذُوا أَعْبَادَهُمْ وَرُءُسَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ

ابْنَ مَرْيَمَ ﴾ له جيى خودا زانا و خوانا سه كانى خويان و مه سيحى كوپى مه ريه ميان كرده خودا،

نيمامى نه حمه دو تيرميزى و نيينوجهرير له چند ريگاوه پيوايه تيان كرده له عه دى كوپى حاته مه وه

(پره زاي خواى ليبي) نه لى: كاتى كه بانگه وازى پيغه مبه رى خوداى پى گه يشت، رايكرد بؤ شام، كه

سهرده مى نه فامى بوو بوو به گاور، خوشكه كه يى و ده سته يه له خزمانى به ديل گيران، پاشان

پيغه مبه رى خودا ريژى له خوشكه كه ي گرت و نازادى كردو كه رايه وه بؤ لاي براكه ي و داواى لى كرد كه

موسولمان بيى و بچى بؤ خزمه تى پيغه مبه رى خودا (ﷺ) عه دى پوشت بؤ مه دينه، عه دى له ناو

هوزه كه يدا سه روكى هوزى (ته ي) بوو، كوپى حاته مى ته ي بوو، نه و حاته مى تانيه ي كه ناوبانگى

ده ركرد بوو به سه خاوه ت به خشنده يى، خه لكى باسى گه يشتى عه ديان ده كرد، چووه خزمه تى

پيغه مبه رى خودا (ﷺ) خاچيكي زيوين له مليدا بوو، پيغه مبه رى خودا نه م نايه ته ي خويند:

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ عەدى ئەلى: وتم: ئەوانە نايان ئەپەرستەن، پېغەمبەر فەرەموى: (بەلى ئەوانە حەلاليان بۇ حەرام دەكەن حەراميشيان بۇ حەلال دەكەن، لەو حەرام و حەلالەدا شوپننەيان دەكەون و بە گوپنەيان دەكەن، ئەو عىبادەت کردنى ئەوانە يە بۇ ئەوان) پاشان پېغەمبەرى خودا فەرەموى: (ئەى عەدى چى دەلىلى؟ ئايا ئەو پراوت دەنى كە بگوترى (الله أكبر)؟ ئايا شتى دەناسى گەرەتر بى لە خودا؟ چى پراوت دەنى؟ ئايا ئەو پراوت دەنى كە بگوترى (لا إله إلا الله)؟ دەى ئايا خواپەكى تر جگە لە (الله) شك ئەبەى؟! پاشان بانگى کرد بۇ ئىسلامەتى، ئەویش موسولمان بوو، شاپەتومانى هەقى هیناوتەلى: پېخوشحالىم بە نىوچاوانى پېغەمبەرەو (ﷺ) دەبینى! پاشان فەرەموى: (بېگومان جوولەكە خەشمیان ئى گىراو و گاوریش گومران)^۱، حوزەیفەى كوپى يەمان و عەبدوللاى كوپى عەبباس و كەسانى تریش هەر وایان گوتو لە تەفسىرى ئەم ئایەتەدا: ﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ ئەلین: ئەوانە شوپننەيان كەوتون لەو شتانەى كە بۆیان حەلال کردون یان بۆیان حەرام کردون^۲ بۆپە خودای گەرە فەرەمویەتى: ﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا ﴾ فەرمانيشيان پېدرا بوو جگە لە خوای تاك و تەنیا ئەپەرستەن، واتە: كە شتىكى حەرام کرد ئەو شتە حەرامە و حەلالیشى کرد حەلال، ئەویش دایناو و برپارى لەسەر داو و پېى هەلسن و جېپە جېى بکەن، ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾ جگە لەو هیچ شت بۇ پەرستەن ناشى، خودا بى عەیبە و بە دوورە لەو شتانەى بە هاوتای ئەوى دەزانن. واتە: خودا پاك و بېگەرەدە و دوورە لەو شەرىك و هاو و لەو هاوینە و هاوکار و مندال و شتانە ئەیدەنە پالى، هیچ پەرستارو پەرەردگارێك نیه جگە لە خۆى.

﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾^{۳۲}
هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ

﴿المُشْرِكُونَ﴾^{۳۳}

هەولەدانی ئەهلى كتيب بۇ كورتانەوى پوناكى ئىسلام

خودای گەرە ئەفەرەمویت: ﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ﴾ دەیانەوى بە فووى دەمیان تیشكى پۆشنایى خودا بكوژننەو، واتە: خوانەناسان لە بتپەرستان و ئەهلى كتيب دەیانەوى پوناكى

^۱ أحمد (۳۷۸/۴)، تحفة الاحوذى (۴۹۲/۸)، الطبري (۲۱۰/۱۴)، حەسەنە.

^۲ الطبري (۲۱۲/۱۴).

ئىسلام بكوښنه وه، نه وهى خوا پيغمبەرى پيدا ناردوه و له و پښتياى و ئاينه هغه له ناوى بهرن به دمه قېره و درو هلبه ستنى خويان، ويښه ئه وانه وهك نه و كه سه وايه كه ديه وي به فووى دهمى تيشكى خور يان پوښناى مانگ بكوښننه وه كه شتيكى نه گونجاوه و ناكړى، هر به و جوړه ش نه وهى پيغمبەرى خدا (ﷺ) پتي هاتوه دهبى هر ته و او بى و دهر كه وي، بويه خداى گوره له به رانبەرى

نه وهى نه وانه ديه و وي و ويستويانه بيكن فرمويه تى: ﴿وَيَا أَيُّهَا اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُسَمِّرَ نَوْمَهُ وَلَوْ كَرِهَ

الْكَافِرُونَ﴾ خداش خوى بريارى داوه كه نه تيشكى هر سر كه وي جا با خوانه ناسه كانيش حزن نه كن. (الكافر) كه به ماناي داپوشه رديت نه و كه سه يه شتى ده شاريتته وه و دايد پوښى بويه شو و ناوړه داپوشه (كافر)، له بهر نه وهى شت داده پوښى، خاوه ن كشتوكال به داپوشه ناوده بريت چونكه دانه ويښه ده شاريتته وه و دايد پوښى له ناو زهويدا، وهك خداى گوره فرمويه تى: ﴿أَعْجَبَ

الْكَفَّارُ بَنَانَهُ﴾ واته: كه به روبومه كى جوتياران دلخوش بكات.

ئاينى ئىسلام زال دهبى به سر هه موو ئاينه كاندا

پاشان خداى گوره نه فرموي: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ﴾ خدا بو

پښشياندان و راگه ياندى دىنى پاست پيغمبەرى خوى ناردوه، ﴿بِالْهُدَىٰ﴾ واته به هيدايهت وشاره زاييه وه ناردوه، (هودا) يان: پابەرى: نه و هه مووه هه واله پاستگو و باوه پر پاست و دروست و

زانسته به سودانه يه كه پيغمبەر (ص) هيناويه تى، ئاينى پاسته قينه ش ﴿وَدِينِ الْحَقِّ﴾ بريته له:

نه و كار ه چاك و پاسته پر سودانه له دنيا و دواړوډا ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ

الْمُشْرِكُونَ﴾ بو نه وهى زالى بكات به سر هه موو ئاينه كاندا به گشتى هر چنده كه بته رستان حزن

ناكن. وهك له فرموده ي سه حيدا هاتوه له پيغمبەرى خداوه (ﷺ) كه فرمويه تى: (به پاستى

خودا زه ميني كو كرده وه بوم خوږه لات و خوږناواى، به و زوانه مولكى نوممه ته كه م ده گاته نه وهى كه

كوى كرده بوم لى).^۱ ئيمامى نه حمه د پيوايه تى كرده وه له ته ميمى داريه وه (په زاي خواى لىبى)

گوتى: گويم له پيغمبەرى خدا بوو (ﷺ) نه يفرموو: (بيگومان نه م كار ه ده گاته نه و شوينه ي شه و و

پوډى پيگه يوه، خودا هيچ خانويه كى قوپو موو (توك) نابويږى مه گين نه م ئاينه ده خاته ناوى و به رشيز

شكوډار ده كات و پسواييه كيش خودا بى دين بى كه ساس و داماو ده كات) ته ميمى دارى ده يگوت:

^۱ الحديد (۲۰).

^۲ مسلم (۲۲۱۵/۴).

نہ وہم له خانه وادهی خۆمدا دی، نه وهی موسولمان بوو له نیتواناندا تووشی چاکه و پیزو شکۆداری بوو نه ویش خوانه ناس بوو تووشی سه رشۆپی و دامای و سه رانه دان بوو.^۱

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْزِبُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَفْقَهُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ ﴿٣٥﴾﴾

خۆپاریزی له زانایانی خراپ و عابیده گومراکان

سوودی نه ئی: نه حبار زانایانی جووله که به و پوهبانیش گۆشه گیرانی مه سیحه^۲، وهك خودای گه وده فەرموویه تی: ﴿لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِلَٰهَ وَأَكْلِهِمُ السَّخَّاتِ﴾^۳ نایا بۆچی خواناسان و زاناکانیان له تاوان و هه رامخۆی جله و گیریان لی نا که ن. پوهبان گۆشه گیرانی مه سیحیه و قه شه یش زاناکانیان هه خودای گه وده فەرموویه تی: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَتَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ وَكَرِهُوا لَهُمْ سَبِيلَ اللَّهِ فَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾^۴ چونکه له ناویاندا قه شه و گۆشه گیرانی هه ن. مه به ست لی ره دا خو لادان و ناگاداریه له زانایانی خراپ و خوابه رسته گومراکانه وهك سوفیانی کوپی عویه یه نه ئی: نه وهی خراپ بوبی له زاناکانمان، نه و که سه هاوشیوهی جووله که ی تیا بووه، وه هه رکه سیش له خواناسانیان خراپ بی نه وه هاوشیوهی مه سیحیه کانه، وه له م فەرمووده یه دا که نیمامی موسلیم ریوایه تی کردوه هاتوه، نه بوسه عیدی خوده ری نه ئیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: (بیگومان له مه و به دوا ده که ونه شوین خوونه رینتی نه وان ه ی له پیش ئیوه وه بوون، بست به بست و، گه ز به گه ز به پاده یه ك نه گه ر نه وان خۆیان بکه ن به کونی بز ن مژده دا ئیوه ش شوینیان ده که ون) گوتمان: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) گاوردو جوله کانن؟ فەرمووی: (نه ی کی؟)^۵ وه له پیوایه تیکی تر دا هاتوه: فارس و پۆمه کانن؟ فەرمووی: (نه و خه لکه کین جگه له وان؟)^۶ به کورتی ناگادار کردنه وه یه له چاولیکه ری و هاوشیوهی

^۱ أحمد (۱۰۳/۴)، پیاوه کانی پیاوی چاکن.

^۲ الطبري (۲۱۶/۱۴).

^۳ المائدة (۶۳).

^۴ المائدة (۸۲).

^۵ بوخته ی سه حیعی موسلیم (۱۰۰۲/۲).

^۶ الشريعة (ص: ۱۸)، سه حیحه.

بوونى نه وانه له قسه كردن و هه لسوكه وتياندا، بۆيه خوداي گه ورده فه رموييه تى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا
 إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْبَارِ وَالرَّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ﴾
 نهى نه وانهى باوه پرتان هيناهه زاناو گوشه گيره كانى نه وانه، زۆريان (له هه وانته) مالى خه لكى ده خۆن و
 ده بنه پيگريش له پيى خوادا، چونكه نه وانه دنيا ده خۆن به هوى دين و كاربه ده ستى و پله و
 پايه كانيان وه له ناو خه لكيدا، وهك چۆن زاناكانى جووله كه له چه رخی نه فاميدا خاوهن پيژ و پله و پايه
 بوون لای خه لكى وكارى خه لكى ته نيا نه وه بوو كه ديارى و سه رانه يان بۆ به رن، كاتى كه خودا
 پيغه مبه ره كهى خوى بۆ ناردن نه وان له سه ر گومرايى و خوانه ناسى و لاسارى خويان هه ر به رده وام
 بوون، به هيوای نه وهى نه و كاربه ده ستى و پله و پايه يان هه ر بۆ به ميئى، خودايش به پروناكى
 پيغه مبه ريه تى نه و سه روه ريانهى كوژاندنه وه و ليى سه ندنه وه له جيى نه وه سووك و پيسواى كردن و
 تووشى غه زه بى خودا بوون، كاتى كه خوداي گه ورده نه فه رمويى: ﴿وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ﴾
 واته: نه وانه له گه ل خواردنى نه و حه رامه دا ده بوونه پيگريش له پيى خه لكيدا كه شوينى هه ق بكه ون و
 نه و هه قه يان به و پپوپوچه ده شارده وه، له ناو نه وانهى كه شوينيان كه وتبوون وايان ده رده خست كه
 بانگ بۆ چاكه ده كه ن، به لام به و شيوه يه نه بوون نه وان ده ريان ده بپي، به لكو نه وانه بانكيان بۆ ناو
 ناگر ده كرد، وه له پۆزى قيامه تدا هه رگيز يارمه تى نادرين.

سزاي نه وانهى زيرو زيو مؤل نه دهن

خوداي گه ورده نه فه رمويى: ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا ينفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ نه و كه سانهى زيرو زيو مؤل نه دهن و كۆيده كه نه وه و له پيى خوادا به ختى
 ناكه ن، تو له و نازاره به ژانهى تووشى دين ناگاداريان بكه. ئا نه مانه به شى سيهه من له كاربه ده ستانى
 خه لكى، چونكه به بيگومان خه لكى هه موو قه رزاري زاناكان و خواناسان و خاوهن سامانه كانن، نه گه ر
 نه وانه گه نده ل بوون، خه لكيش هه موو گه نده ل ده بن، وهك ئيبينوموبارهك نه فه رمويى:

و هل أفسد الذين إلا الملوك وأخبار سوء و رهبانها؟

واته: جگه له كاربه ده ستان و زانايان و خواناسه كان كى دينى خراپ كر دوه و له ناوى بردوه؟ له
 بارهى مال مؤلدانه يشه وه، پيشه و ماليك له عه بدوللاى كوپى ديناره وه له ئيبينوعومه ره وه نه گيپيته وه
 كه: نه و ماله يه زه كاتى لى ده رناكرى بوخارى پيوايه تى كر دوه له فه رموده كهى زوه ريه وه له خاليدى
 كوپى نه سه له مه وه نه لى: له گه ل عه بدوللاى كوپى عومه ردا ده رچووين فه رمويى: نه مه له پيش دابه زيني

نایه تی زه کاتدابوو، کاتی که نایه تی زه کات هاته خوار، زه کاتی کرده پاکه ره وه بۆ سامانه کان^۱
 عومهری کوپی عه بدولمه زینو عیراکی کوپی مالیکیش نه لّین: نه م نایه ته ﴿حُذِّمْنَ أَمْوَالُهُمْ صَدَقَةً﴾^۲
 (واته: سه ده قهیه له ماله کانیان وه ربگره) نه سخی نه و نایه ته ی کردوه ته وه.

وه له ستایشی که م هه لگرتنی زیو زیو زه مکردنی زۆر کو کردنه وه یان، فه رمووده ی زۆر هیه،
 لیڤه دا ئیمه هه ندیکیان دینین وه ک مشتّی له خه رواری، عه بدو په زاق پیوایه تی کردوه له عه لیه وه
 (په زای خوای لیبی) له م نایه ته دا که خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ

وَالْفِضَّةَ﴾ پیغه مبه ر(ﷺ) فه رموویه تی: (زیو نه مینّی! زیو نه مینّی!) سی جار نه مه ی فه رموو، نه لی:
 نه وه له سه ر دلی هاوه له کانی پیغه مبه ر(ﷺ) ناپه حه ت بوو، گوئیان: نه ی چ مالی هه لگرین؟ عومه ر
 (په زای خوای لیبی) گوئی: من هه والی نه وه تان بۆ نه هیتم، نه لی: وتم: نه ی پیغه مبه ری خودا(ﷻ)!
 به راستی هاوه له کانت نه وه یان به لاوه ناپه حه ت بوو، نه لّین: نه ی چ مالیک مۆل بده یان؟ پیغه مبه ر(ﷻ)
 فه رمووی: (زمانیکی زیکرکه رو دلیکی سوپاس گوزارو هاوسه ریک یارمه تی که سیکتان بدات له سه ر

دینه که ی)^۳! پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا
 جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ﴾ پۆئی که نه م

زیو زیوه به ناگری جه مه نم سوور ده کرینه وه و نیوچاوان و که له که و پشتیانی پی داغ ده کری، ده ردی
 نه و شته بچیزن که بۆ خۆتان کۆتان کرده وه. نه م قسه یان پی ده گوتری بۆ سوکایه تی پیکردن و تانه

لیدان و گالته پیکردن، وه ک خودای گه وره له نایه تی تر دا فه رموویه تی: ﴿ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ

عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ﴾ نه وسایش هه ر بۆ نازاردان ناوه کولی

به سه ر دا که ن، ده بچیزه! تویه ک که له دنیا دا گه وره ی خاوه ن ده سه لات بووی. واته: نه مه به وه، نه مه

نه وه بوو که کۆتان ده کرده وه بۆ خۆتان، هه ر بۆیه گو تراوه: هه رکه سی شتیکی زۆر خوش بوی و

پیشی خست به سه ر خواناسیدا به هوی نه و شته وه سزا نه درّی، نه مانه یش له به ر نه وه ی کو کردنه وه ی

نه و ماله که بوویان دایان به سه ر په زامه ندی خوا دا، به و ماله سزا دران. وه ک نه بوله هه ب له عنه تی

خوای لیبی که سه سه ختانه به ر ده وام دوژمنایه تی پیغه مبه ری خودای ده کرد(ﷻ) ژنه که یشی

^۱ فتح الباری (۱۷۵/۸).

^۲ التوبة (۱۰۳).

^۳ عبدالرزاق (۲۶۳/۲).

^۴ الدخان (۴۸-۴۹).

هاوكارى ده كرد له و دوژمنايه تيه دا، له پوژى قيامه تيشدا ديسان هر هاوكاريه تى له سزادانيدا، گوري سى سيرمه له مليدايه واته: دار كوده كاته وه له ناو ئاگر دا ده يكات به سه ره بو له هه بدا بو نه وهى چاكثر جه زره به بخوات، بو نه و كه سى كه له دنيا دا زور به سوز بوو بوى. وهك چون نه م سامانه كه له لاي خاوه نه كانى خوشه ويستترين شت بووه، له پوژى قيامه تدا زيان به خستترين شته بويان، له ناو ئاگرى جه هه ندا پي داغ ده كرين، كه چەند گهرمه، پرومەت و كه له كه و پشتيانى پي داغ ده كرى، ئيبنو جهرير رپوايه تى كردوه له سه بان وه كه پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فرمويه تى: (ههركه سى دواى خوى كه نجينه يه كى به جيته شت، بوى ده كرى به ماريكى كه چال كه دووخال له سهرى چاوه كانيه تى و شويني ده كه وي نه ويش ده لى: هاوار بو تو، تو چيت؟ ماره كه ده لى: من نه و كه نجينه م كه دواى خوت به جيته شت، به رده وام دواى ده كه وي هه تا ده ستي نه كات به ده ميداو نه ويش ده ستي نه كرميني پاشان هه موو لاشه كه شى به دوايدا ده روات). ئيبنو حيبان يش رپوايه تى كردوه له سه حيه كه يدا له فرموده كه ي به زىدى كوپى سه عيده وه به و شيوه يه، نه سلى نه م فرموده يه له هه ردوو سه حيه كه دا هاتوه له نه بوهوره يره وه (په زاي خواى ليبي) وه له سه حيه موسى ليمدا هاتوه له نه بوهوره يره وه كه پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فرمويه تى: (هيچ پياوى نيه كه زه كاتى ماله كه ي نه دات و خودا له پوژى قيامه تدا بوى نه كات به پارچه ي ئاگرين، لا ته نيشت و ده م و چاوو پشتى پي داغ ده كرى، له روژيكا كه ماوه كه ي په نجا هه زار ساله هه تا دادوه رى ده كرى له نيوان به نده كاندا، پاشان رپگاي نيشان نه درى يان بو به هشت يان بو ئاگر) پاشان فرموده كه ي به ته واوى باس كردوه. بوخار يش له ته فسيري نه م نايه ته دا رپوايه تى كردوه له زه يدى كوپى وه هه به وه نه لى: تپه ريم به لاي نه بوزه پردا له شوينيكا (پيان ده گوت په بزه پيم گوت: چى توى نارد بو نه م زه مينه؟ گوتى: نيمه له شام بووين نه م نايه ته م خويند: ﴿يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَرَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ﴾ مه عاويه گوتى له ناو نيمه دا شتى وا نيه، بيگومان نه مه له ناو نه هلى كتيدا هه يه، نه لى: منيش وتم: نه وه له ناو نيمه و له ناو نه وانيشدا هه يه.^۲

^۱ الطبري (۳۶۲/۶)، ابن حبان (۸۰۳)، ابن خزيمة (۲۲۵۵)، البخاري (۴۶۵۹).

^۲ مسلم (۶۸۲/۲).

^۳ فتح الباري (۱۷۳/۸).

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَتْلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقْتُلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾﴾

سال دوازده مانگه

خودای گه وره نه فه رمویتی: ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ له و پۆژه وه خوا ئاسمانه کان و زه مینی دروستکردوه ، له لای خودا ژماره ی مانگه کان دوازده ن، ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بی به کره ته وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) وتاری دا له و حه جه یدا که کردی، فه رمووی: (نه واسا (بزائن) زه مان ده سوپیته وه وه ک شیوه ی خو ی له و پۆژه ی که خودا ئاسمانه کان و زه مینی دروستکردوه، سال دوازده مانگه، له چواریاندا شه ر ده وه سته ی، سی مانگیان به دوا ی یه کدا دین، زولقاعیده و زولحه جه و موحه پره م، په جه به که ی خیل ی موزه پیش که له نیوان دوو جه ماداکه و شه عباندا یه پاشان فه رمووی: (نه مه چ پۆژیکه؟) گوتمان: خوداو پیغه مبه ره که ی باشت ده زانن، بیده نگ بوو، تا وامانزانی که به ناویکی تر ناوی ده بات، فه رمووی: (ئایا پۆژی قوریانی نیه؟) گوتمان: به لئ، پاشان فه رمووی: (نه مه چ مانگیکه؟) گوتمان: خوداو پیغه مبه ره که ی باشت ده زانن بیده نگ بوو هه تا وامانزانی که به ناویکی تر ناوی ده بات، فه رمووی: (ئایا زه لحه جه نیه؟) گوتمان: به لئ، پاشان فه رمووی: (نه م شاره کوئییه؟) گوتمان: خوداو پیغه مبه ره که ی باشت ده زانن، بیده نگ بوو هه تا وامانزانی به ناویکی تر ناوی ده با، فه رمووی: (ئایا به له دولحه رام نیه؟) گوتمان: به لئ، فه رمووی: (بیگومان خوینه کانتان و ماله کانتان (وا بزائم فه رمووی) ناموسه کانتان له سه رتان (حه رامه) وه ک حه رامی نه و پۆژه تان له م مانگه تاندا له م شاره تاندا، وه به م زووانه ده گنه لای په روه ردگارتان و پرسیارتان له کرداره کانتان لی ده کات، نه وسا دوا ی من نه گه پینه وه بو گو مپایی، هه ندیکتان بدن له ملی هه ندیکتان، ده ی وا که یاندم؟ ده ی نه وه ی لی ره ناماده یه له ئیوه با بیگه یه نی به وه ی لی ره نیه، له وانه یه نه وه ی پیی ده گات وشیار تر بی له هه ندی له وانه ی که بیستویه تی) بوخاری پیوایه تی کردوه له ته فسیره که یه وه موسلیمیش هه ر پیوایه تی کردوه.

^۱ احمد (۳۷/۵)، سه حیه.

^۲ فتح الباری (۱۷۵/۱)، (۲۳۸/۶)، (۱۰/۱۰)، مسلم (۱۳۰۵/۳).

ئەو مانگانەى شەرى تیدا دەوستى (الاشهر الحرم)

خوداى گەرە ئەفەرمویت: ﴿مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ﴾ لە چوار مانگیاندا شەرى دەوستى، ئەمە ئەو مانگانەن کە عەرەبەکانیش لە کاتى ئەفامیدا شەریان تیا دەوستاند، زۆرینهیان جیبەجیيان دەکرد جگە لە دەستەیهکیان کە پێیان دەگوتر بەسل (البسل) کە ئەمانە لە سالتیکدا هەشت مانگ شەریان دەوستاند لەبەر ئەوەى زۆر توند پەو بوون و قول بۆی دادەچوون، بەلام ئەوەى کە پێغەمبەر ئەرموویەتی: (سێى لە دواى یەک: بریتى لە زولقەعیدە و زولحەجە و موخەپرەم، پەجەبى موزەپیش کە لە نێوان دوو جەمادەکە و شەعباندايە)، بۆیە دراوەتە پال موزەپیش بۆ ئەوەى پاستى قسەکەى ئەوان دەرکەوێ کە مەبەست ئەو پەجەبەیه کە لە نێوان دوو جەماداکە و شەعباندايە، ئەک ئەوەى پەبیعە و دەزانن ئەو پەجەبەى کە شەرى تیا دەوستى، ئەو مانگەیه کە لە نێوان شەعبان و شەوال دایە کە پەمەزانی ئەمڕۆئەکات، پێغەمبەر (ﷺ) پوونی کردووەتەو کە ئەو مانگە پەجەبى موزەپرە، پەجەبى پەبیعە نیە، بەلکو ئەو مانگانەى شەرى تیدا دەوستى چوار مانگە: سیانیان بە دواى یەکدان و یەکیکیان بە تەنهایە، لەبەر بەجێهێنانى ئەرکەکانى حەج و عومرە، شەرى دەستینراوە لە پێش مانگی حەجدا کە زولقەعیدەیه چونکە ئەوان لەو مانگدا وازیان لە شەرى دەهێنا تێیدا، وە مانگی زولحەجەیش شەریان دەوستاند، لەبەر ئەوەى دەکەوتنە بەجێهێنانى حەج و ئەرکەکانى حەج، دواى مانگی حەجیش مانگیکی تر شەریان نەدەکرد کە مانگی موخەپرەم بوو، بۆ ئەوەى بە سەلامەتى لەو مانگدا بگەرێنەو بۆ ئەو ولاتانەى کە دور بوون، پەجەب لە ناوەپاستى سالتا شەرى تیدا دەوستا تا ئەوانەى لە دەورووبەرى دورگەى عەرەبەو دەین سەر لە مەککە بدەن و عومرەیشى تیدا بکەن پاشان بە سەلامەتى بگەرێنەو بۆ زیدی خویان، پاشان خوداى گەرە ئەفەرمویت: ﴿ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ ئەمە تاینیکی راستە، واتە: ئەمە ئەو بەرنامەى خداو یاسا راستەیه کە گوێرایەلى فەرمانى خوداى تێدايە لەو شتانەى کە خودا دایناوە لە مانگە حەرەمەکاندا خوداى گەرە ئەفەرمویت: ﴿فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ لەمانەدا ناھەقى لە خۆتان مەکەن، واتە: لەم مانگە موخەپرەمانەدا ناھەقى لە خۆتان مەکەن، چونکە گوناھو تاوانەکەى زۆر گەرەترە لە مانگەکانى تر، وەک چۆن گوناھو سەرپێچى لەم شارەدا تاوانەکەى زیاترە وەک خوداى گەرە ئەفەرمویت: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَامِ يُظْلَمِ نَذَقَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾ هەر کەسێک لەوێ لە پێى لاداو دەسدریژی بکات ئازاریکی زۆر بە زانى پێ دەچێژن، هەر بەو شیوەیەش مانگە حەرەمەکان گوناھ کردن تێیدا زۆر گەرەیه، عەلى کورێ ئەبوتەلى ئەلى: لە

نِیبَنوعه بپاسه وه له م ئایه ته دا: ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ﴾ تا ده گاته: ﴿فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِمْ أَنْفُسَكُمْ﴾ واته: له گشت مانگه کاندا ناهه قی له خۆتان مه کهن، پاشان چوار مانگی تایبه تمه ند کردوه و گونا می تیایاندا زۆر به گه وره تر داناوه و به مانگی حه رامی داناون، ئاکاری چاک و پاداشتیشی به گه وره تر مه ژمار کردوه.^۱ قه تاده له م ئایه ته دا: ﴿فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِمْ أَنْفُسَكُمْ﴾ نه لی: ناهه قی کردن له م مانگه حه رامانه دا تاوان و خراپه که ی زۆر گه وره تره، له تاوان و خراپه کردن له مانگه کانی تردا، مه رچه نده ناهه قی کردن له مه موو کاتی کدا مه ر گونا می کی گه وره یه، دیاره خودای گه وره مه ر کاری خۆی مه یلی لی بی گه وره ی ده کات، مه روه ها نه لیت: بیگومان له دروسکراوه کانی دا چه ند مه لبراردیه کی ناردووه، له ناو فریشته کانی دا چه ند فریشته یه کی مه لبراردووه، له ناو مرقیشدا چه ند نییرداوی مه لبراردووه، وه له ناو قسه کانی دا قورتانی مه لبراردووه وه له ناو زه میندا مزگه وتی مه لبراردووه، وه له پۆژه کانی دا پۆژی مه ینی (الجمعة) مه لبراردووه وه له ناو مانگه کانی دا مانگی په مه زان و مانگه حه رامه کانی مه لبراردووه. وه له شه وه کانی دا شه وی قه دری مه لبراردووه، نه وه ی خودا پیزی لی ناوه ئیوه یش پیزی لی بنین. بیگومان پیز گرتنی نه و شتانه به پیی نه و پیز لیگرتنه یه که خودا لیی ناون له لای نه و که سانه ی که داناو وشیارن.

شه ر کردن له مانگه حه رامه کانی دا

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ نه گه ر نه م بته رستانه به تیکرایی شه رت له گه لدا ده کهن، ئیوه یش مه مووتان شه ریان له گه لدا بکهن، بزائن بیگومان خودا له گه ل خۆپاریزاندا یه. ئاگادار بن ده سته پشخه ریکردن له شه ر کردن له مانگه حه رامه کانی دا قه ده غه یه. وه ک له م ئایه تانه دا خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ﴾^۲ نه ی گه لی خاوه نباوه پان له و پیوشوینانه ی خودا بو ئیوه ی داناوه لامه دهن، شه ر له مانگه حه رامه کانی دا په وایه. وه فه رموویه تی: ﴿الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتُ قِصَاصٌ فَمَنْ أَعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَأَعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا أَعْتَدَى عَلَيْكُمْ﴾^۳ مانگی شه ر په س به ران به ر به مانگی شه ر په س، شکاندنی مه ر پیزی کیش تۆله ی خۆی مه یه، سا مه رکه سی ده سته ریزی له ئیوه کرد، ئیوه ش مه ر به نه ندازه ی نه و ده سته ریزی بکه نه وه. وه

^۱ الطبري (۲۳۸/۱۴).

^۲ المائدة (۲).

^۳ البقرة (۱۹۴).

فهرمویه تی: ﴿فَإِذَا أَسْلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ﴾^۱ هر که مانگه حرامه کان برانه وه له
 کوشتنی بته رستان ده ست مه پارینن. به لام که خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَقَاتِلُوا
 الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً﴾ نه وه ریگه دانه به خاوه نباوه پان به شه پرکردن
 دزی بته رستان له مانگه حرامه کاند، نه گهر ده ست دریژی که له لایه ن بته رسته کانه وه بوو، وه ک
 خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ﴾^۲ له
 ده وره ری (مسجد الحرام) یشدا نابی شه پریان له گهل بکن، نه گهر نه وان له وی شه پتان پی بفروشن،
 نه گهر له ویش شه پریان بو نیوه مه لگیرساند نیوه ش له کوشتنیان دریفی مه کن، به لام که ماروی
 پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له سهر خه لکی تائف و به رده وام بوونی هه تا چوه ناو مانگه حرامه کانه وه،
 نه وه له ته واو کردنی شه پی هه وازن و هاوپه یمانه کانیا نه وه بوو له هوزی سه قیف، چونکه نه وانه نه و
 که سانه بوون ده ست پیشخه ریان کرد له و شه رده دا خه لکیان کو کرده وه و جاپی شه پرو کیبه رکیان دا،
 کاتی پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بویان، خویان قایم کرد له تائفدا، پیغه مبه ر (ﷺ) پوشت بویان له
 په ناگا کانیا ن ده ریان په پینی، نه وان ده ستیکیان له موسولمانه کان وه شانده هه ندیکیشیان لی کوشتن،
 که مارودانه که به رده وام بوو به مه نجه نیق و شتی تریش نزیکه ی چل پوژ، له سه ره تاوه له مانگه
 حه لاله کانه وه ده ستی پیکردو چوه مانگی حرامه وه و چند پوژنی له و مانگه دا به رده وام بوو، پاشان
 وازی لی مینان، چونکه نه وه ی چاوپوشتی لی ناکری له سه ره تاوه، له به رده وام بووندا چاوپوشتی لی
 ده کری، نه مه یش فهرمانیکه و دراوه و وینه ی زوره والله اعلم.

﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحْلُونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِّئُوا عِدَّةَ
 مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زَيْنَ لَهُمْ سَوْءَ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الکفرین (۳۷)

زهمی ده ستکاری کردنی شهرعی خواله رووی بیرو پاکانی خویه وه

نه مه په کیکه له و شتانه ی که خودای گه وره زهمی بته رسته کانی پیده کات، که به بیرو پا
 ناپه سه نده کانیا ن ده ستکاری شهرعی خاوه که ن، برپاره کانی خویان ده گوری به ناره زوی ناسازی
 خویان، حه لالی خویان حه رام و حه رامیشیان حه لال ده کرد، چونکه نه وانه توپه یی و ده مارگیری و
 پیاوه تیان به و نه ندازه یه به هیز بوو که بتوانن ماوه ی نه و سی مانگه که لیان قه ده غه کراوه

^۱ التوبة (۵).

^۲ البقرة (۱۹۱).

خواستەکانی خۆیانی تیا بەجێبهێتن له بهگژدا چوونی دۆژمنهکانیاندا، ماوهیهك پێش هاتنی ئایینی ئیسلام ئەم مانگە موخەپرەمەیان لە لال کردبوو دوایان خستبوو بۆ مانگی سەفەر مانگە حەرامەکیان لە لال کردبوو. مانگە لە لالەکانیشیان حەرام دەکرد، بۆ ئەوەی یەكسان بن گەل ژمارەیی ئەو چوار مانگەیی که خوا پێزی لی نابوون. عەلی کوپی ئەبوتەلحی ئەلی له ئیبنوعەبباسەوه لەم ئایەتەدا: ﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحْلُونَهُ عَمَّا وُحِّدُوا بِمَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زُرْتُ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾

(بەپاستی ئالوگویی و پاگوێزانی ئەو مانگانە، دەبیته هۆی زیاد بوونی خوانەناسی و خوانەناسەکانی پێ گومرا دەبن. لە سالتیکدا شەر بە پرەوا دەزانن و لە سالتیکدا بە ناپرەوا، تا ژمارەیی مانگە پرەوا و ناپرەواکان ئەوسا بەرانبەر ببەن و لە دوایدا، ئەوەی خوا پرەوای کردووە پرەوای کەن، دیارە شەیتان ئەو کردووە نالەبارەیی بۆ جوان کردون، ئەوانەیی خوانەناسن، خودا شارەزای پاستە پێیان ناکات). واتە:

ئیبنوعەبباس ئەلی: ﴿النَّسِيءُ﴾ یانی ئالوگۆڕ کردن لە مانگە حەرامەکاندا، جۆنادهی کوپی عەوفی کوپی ئومەییەکی کەنانی مەبوو، مەموو سالتی ئامادهی ئەم پێپرەسمە دەبوو، نازناوەکی ئەبوسومامە بوو. جاپی ئەداو دەیگوت: ئەوسا ئەبوسومامە پرەخنەیی لی ناگیرئ و بێگوێشی ناکرئ. بێگومان ئەوسا (سەفەر) یەکەمی سالت و سالتیکی لە لال. ئەو سالتە لە لال دەکرد بۆ خەلکی. سالتی (سەفەر) ی

داماتووی حەرام دەکرد و ئەو سالتە موخەپرەمی حەرام دەکرد، بۆیە خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿إِنَّمَا

النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ﴾ ئیبنوعەبباس ئەلی: سالتی موخەپرەمیان واز لی دەهێناو سالتی حەرامیان دەکرد عەوفیش بە هەمان شیوە پێوایەتی کردووە لە ئیبنوعەبباسەوه^۱ لە یسی کوپی ئەبوسەلەیم ئەلی لە موحامیدەوه، پیاوی بوو لە بەنی کینانە بوو مەموو سالتی بە سواری کەرەکی ئامادهی ئەم پێپرەسمە دەبوو، دەیگوت: ئەی خەلکینە! من بێگوێیم ناکرئ و جێی گازندەیش نیم، هەرچیشم گوت کەرەپانەوهی نیە، ئەوسا ئیمە موخەپرەمان حەرام کردو (سەفەر) مان دوا خست، پاشان سالتی دوا ئەو دەهات و هەمان قسەیی دووبارە دەکردهوه و دەیگوت: ئەوسا ئیمە (سەفەر) مان حەرام کردووە و موخەپرەمان دوا خستووە. ئەوەیە که خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿لِيُؤْطِقُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ﴾ واتە: بۆ ئەوەی پێک ببین لە گەل ژمارەیی ئەو چوار مانگەیی که خودا پێزداری کردوون و

^۱ الطبري (۲۴۵/۱۴).^۲ الطبري (۲۴۶/۱۴).

نه وهی خوا حه لالی کردوه حرامی بکن به دواخستنی نه مانگه حرامه.^۱ نه مانه سالی مانگی مه حه پره میان حه لال ده کردو له بری مانگی صه فهدا، دواي صه فهدر دوو پره بیعه که و مانگه کانی تریان مه تا کوتایی چون پیک خرابوون و ژماره یان و ناوه کانیان وهک خویان ده میترانه وه، پاشان له سالی دووهدا موچه پره میان حرام ده کردو به حرام کراوی ده یانه یشته وه به دوايدا صه فهدرو پره بیع و پره بیعه که ی تریان تا کوتایه که ی (حرام ده کرد) بویه خودای گه وره فهدروویه تی: ﴿يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِّئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ﴾ واته: له حرام کردنی چوار مانگ له و سالد، به لام نه وان جاری حرام کردنی مانگی سیهه میان پیش ده خست له و سیانه ی که به دواي یه کدا ده هاتن که مانگی موچه پره م بوو، جاریکی تر دوايان ده خست بۆ مانگی صه فهدر. موچه ممه دی کوپی نیسحاق له م باره یه وه قسه یه کی زور چاک و به سوودی کردوه و گوتویه تی: یه کم که سی که مانگه کانی نازو گوین پی کردوه له ناو عه ره به کاند، نه وهی خودا حرامی کردوه نه و حه لالی کردوه، نه وهیش خوا حه لالی کردوه نه و حه رامی کردوه له مانگه کاند، قه له ممه س ناویک بووه. که ناوی ته وای حوزه یفه ی کوری عه بد فوقه یمی کوپی کوپی عه دی کوپی عامیری کوپی سه عله به ی کوپی حاریسی کوپی مالکی کوپی که نانه ی کوری خوزه یمه ی کوپی مودریکه ی کوپی نیلیاسی کوپی موزه پی کوپی نزاری کوپی مه عه ددی کوپی عه دنان بووه. پاشان دواي خوی عه ببادی کوپی به و کاره مه لساوه، پاشان دواي عه بباد کوپه که ی که ناوی قه له عه و کوپه که ی قه له ع که ناوی نومه ییه و کوپه که ی نومه ییه که ناوی عه وفه و پاشان کوپه که ی عه وف که ناوی نه بوسوما مه جوناده ی کوپی عه وفه نه مه دواين کوپیان بووه له زه مانی نه مدا نایینی نیسلام هاتوه. عه ره به کان له سه رده می نه مدا کاتی که حه جیان ته و او ده کرد لیتی کۆ ده بوونه وه و نه ویش مه لده ساو وتاری بۆ نه دان، ره جه بو زولقه عیده و زولحه جه ی حرام ده کرد لیتیان و موچه پره می سالیکی بۆ حه لال ده کردن له جییدا صه فهدری داده ناو سالیکی تری حرام ده کرد، مه تا ژماره ی مانگه حه لال و حه رامه کان وهک یه کیان لی بیت، یانی نه وهی خودا حرامی کردوه نه و حه لالی نه کرد.^۲ والله اعلم.

﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ (۲۸) إِلَّا تَنْفِرُوا

^۱ الطبري (۲۴۶/۱۴).^۲ ابن هشام (۴۵/۱).

يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

فَذِيرُوا

گلهیی و هه ره شه له نه بزوان و ته مه لی کردن له جیهاد کردن

نه م نایه ته ده ست پیده کات به گلهیی و سه رزه نشتی نه وانه ی که له پیغه مبهری خودا (ﷺ) دواکه و تبوون له غه زای ته بوکدا، کاتی که به روبوم پیگه یشتبوو سیبه ریش خوش بوو بوو، گه رماو قرچه ی هاوینیش ده می دابوو، خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ نه ی کومه لی خاوه ن باوه پان! چیتانه که پیتان ده لئین: برون بو غه زالا له پیی خوادا، واته: کاتی که بانگ کران بو جیهاد کردن له پیی خوادا ﴿أَنَاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ﴾ ته مه لن و له جیی خو نابزوین؟ هه زتان له مانه وه و خو ماندوو نه کردن و میوه ی خوشه ﴿أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ﴾ نایا ژیانی دنیا تان له قیامت پی خوشتره؟ واته: چیتانه نه مه تان له بهر نه وه کرد که دنیا تان لا خوشتره له پوژی دواپی؟ پاشان خودای گه وره باسی گوینه دان به دنیا و بی به های ژیانی دنیا ده کات و خاوه نباوه پان مه لده نی بو وه ده سته یانی پاداشتی پوژی دواپی، نه فهرمویت: ﴿فَمَا مَتَّعُ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ ژیانی دنیا تان له چاو ژیانی نه و دنیا تان شتیکی زور که م بایه خه. وه ک نیما می نه حمه د پیوایه تی کردوه له مسته وره دی برای به نی نه هره وه نه لی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرمویه تی: (نه م دنیا له چاو پوژی قیامتدا وه ک نه وه یه که سی له نیوه په نجه یه ک بخاته ده ریایه که وه، با سه یرکات به چیه وه ده گه پیته وه؟) جا به په نجه ی شایه تومانی هیما ی کرد. ^۱ ته نیا موسلیم خوی هیئاویه تی ^۲ سه وری له نه عمه شه وه له م نایه ته دا: ﴿فَمَا مَتَّعُ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ نه لی: وه ک تویشوی سواری وایه، واته: له چاو پوژی قیامتدا. پاشان خودای گه وره هه ره شه ده کات له و که سانه ی که واز له جیهاد کردن دین و نه فهرمویت: ﴿إِلَّا تَنفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ نه گه ر نه چنه غه زالا، له لایه ن خودا وه تووشی جه زده به ی به ژان دین، نیبنوعه بباس نه لی: پیغه مبهری خودا (ﷺ) داوای له گه ره کیکی عه رب کرد که بچن بو غه زالا ته مه لیان کردو نه چوون به ده م دواکه ی پیغه مبه ره وه (ﷺ) خودا بارانی لی گرتنه وه

^۱ أحمد (۲۸۸/۴)، سه حیه.

^۲ مسلم (۲۱۹۳/۴).

ئەو سزاكەيان بوو. ^۱ ﴿وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾ كۆمەلىكى تر دەخاتە شوپنەكەى ئىيۈ، واتە: بۇ يارمەتى دانى پىغەمبەرەكەى و نىشتەجى بوونى ئاينەكەى وەك فەرموويەتى: ﴿وَلَا تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمْ﴾ ^۲ ئەگەر پىشتى تى بكن ئىيۈ دەگۈپى بە كۆمەلىكى تر كە ھەرگىز وەك ئىيۈ نابن. پاشان خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿وَلَا تَصْرُوهُ شَيْئًا﴾ ئىيۈ لە و بارەيەو ھىچ زىيانىكى پى ناگەيەنن. واتە: ھىچ زىيانىك بە خودا ناگەيەنن بە نەپۇشتن و تەمەلى كردنتان لە جىھاد كردن ﴿وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ خودا تواناى بە سەر ھەموو شتىكدا ھەيە. واتە: ئىيۈش نەبن خودا تواناى سەر كەوتنى بە سەر دوژمندا ھەيە.

﴿إِلَّا تَصْرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

خودا يارمەتيدەرى پىغەمبەرەكەيەتى

خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿إِلَّا تَصْرُوهُ﴾ ئەگەر ئىيۈ يارىدەى پىغەمبەرەكەى نەدەن ﴿فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ﴾ خودا بۇ خۇى بە ھاناىەو دەھات و پىشتىوانى لى دەكردو دەپپاراست و بەسى بوو، وەك چۆن ھەرخۇى بە ھاناىەو ھات ﴿إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ وەختى خوانەناسەكان ئەويان دەرکرد، ئەو كاتەيش لە ئەشكەوتەكەدا بوون و پىغەمبەر (ﷺ) يەككىك بوو لە و دوو كەسە، ئەو كاتە بە ھاوہ ئەكەى خۇى گوت: خەمت نەبى، ئىمە خودامان لەگەلە، يانى: ئەمە لە سالى كۆچكردنى پىغەمبەردا بوو (ﷺ) كاتى بىپەرستان ھاتنە سەر ئەوہى بىكوژن يان بەندى كەن يان دوورى بخەنەو، پىغەمبەر (ﷺ) پايكردو دەرچوو بە ھاوپىيەتى ئەبوبەكرى كۆپى ئەبى قوحافە و پەناى برد بۇ ئەشكەوتى سەورو سى پۇژ مانەو (بۇ ئەوہى ئەوانەى دەرچوو بوون دەگەپان بە دوايدا بگەپىنەو و پاشان بەرەو مەدینە بگەونە پى، ئەبوبەكر (پەزاي خواى لىبى) زۆر خەمى بوو كەس پىيان بزانى و

^۱ الطبري (۲۵۵/۱۴).

^۲ محمد (۳۸).

پیغہ مبری خودا (ﷺ) تووشی نازار بکات، پیغہ مبر (ﷺ) وری پی نهداو دلیای ده کردو نه یغہ رموو: (نه ی نه بوبه کر تو گومانت چونه به دوو که س که خودا سیغہ میانه) ^۱ وهك نیمامی نه حمده ریوایه تی کردوه له نه نه سه وه که نه بوبه کر بوی باس کردوه و فرموویه تی: گوتم به پیغہ مبر (ﷺ) که نیغہ له ناو نه شکوته که دا بووین، نه گریه کی له وانه سهیری پیکانی خوی بکردایه ده بیینین له ژیری پیکانی وه، فرمووی: (نه ی نه بوبه کر تو گومانت چونه به دوو که س که خودا سیغہ میانه) ^۲ بوخاری و موسلیم له هر دوو سه حیحه که یاندا هیناویانه ^۳ بوی خودای گوره فرموویه تی: ﴿فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ﴾ خودا نارامی و ناسایشی بو ناردده خواره وه. گو تراوه نه وه بو نه بوبه کره. ﴿وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا﴾ چه ندین سه ربازی بو نارد که نیغہ نه تان ده بیینین، ﴿وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا﴾ قسه ی خوانه ناسان ژیر که وتو هر قسه ی خودا به رزو له سه ره وه یه. نیبنوعه بیاس نه لی: مه به ست به قسه ی خوانه ناسان شه ریک بو خوا دانانه، مه به ستیش به قسه ی خودا بریتیه له وته ی (لا إله إلا الله) ^۴ وه له هر دوو سه حیحه که دا هاتوو له نه بو مووسای نه شه ریه وه (پره زای خوی لیبی) نه لی: پرسیار له پیغہ مبری خودا کرا (ﷺ) له باره ی پیاو یکه وه له بهر نازایه تی شه پ بکات یان له بهر ده مارگیری شه پ بکات یان له بهر ریا کاری شه پ بکات، کام له مانه له پی خوادایه؟ پیغہ مبر (ﷺ) فرمووی: (که سی شه پ بکات بو نه وه ی هر وته ی خودا به رزی نه وه له پی خوادایه) ^۵ پاشان خودای گوره نه فرمویت: ﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ﴾ خودا خاوه نده سه لات، وات: له توله سه ندنداو له یارمه تی دانیانداو جی په نایه و هر که سی هانای بو بیات و دهس به ناینه که یه وه بگری تووشی زیان نابی. ﴿حَكِيمٌ﴾ کارزانه له گفتارو کرداریدا.

﴿انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ

تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

^۱ فتح الباری (۱۷۶/۸).

^۲ احمد (۴/۱)، سه حیحه.

^۳ فتح الباری (۱۱/۷)، مسلم (۱۸۵۴/۴).

^۴ الطبری (۲۶۱/۱۴/۱۴).

^۵ فتح الباری (۲۶۸/۱)، مسلم (۱۵۱۲/۳).

دہبی جیہاد لہ ھموو بارودوخیکدا بکری

سوفیانی سہوری لہ باوکیہوہ، لہ نہبوزوحاوہ موسلیمی کوپی سہبیحہوہ نہلی: نہم نایہتہ:

﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا﴾ برؤن (بوجیہاد) چ سووک بار بن (لہش ساغو دہولہمہندو دہستہلات دار

بن) چ گران بار بن (نہخوشو ھزار بن) یہکہم نایہت بوو لہ سورہتی بہرائتدا ھاتہ خوارہوہ

موعتہمہری کوپی سولہیمان نہلی باوکی کوتویہتی: ھزرمی پیی کوتوہ ھندی لہ خہلکی لہوانہیہ

کہسی وایان تیدا بیت نہخوش بی یان بہ تہمہن بی، ھمیش پیی دہلی: من خوم تاوانبار ناکہم

خودای گہورہش نہم نایہتہی ناردوہتہ خوارہوہ کہ نہفہرمویت: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا﴾^۱ خودای

گہورہ فہرمانی دا کہ ھموو موسولمانان بچن بؤ غہزای تہبوک لہگہل پیغہمبہری خودا(ﷺ) بؤ شہر

کردن لہگہل دوژمنانی خوادا، لہ پوہہ خوانہناسہکانی نہلی کتیب! فہرزی کرد لہسہر خاوہن

باوہپان کہ دہبی لہگہل پیغہمبہردا (ﷺ) دہرچن لہ گشت بارودوخیکدا لہ خوشی و ناخوشیدا، لہ

تہنگانہ و فہرہحیدا فہرموویہتی: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا﴾^۲ علی کوپی زہید لہ نہسہوہ، لہ

نہبوتہلحہوہ نہلی: پیرو جوان، خودا بیانوی کہس وەرناگری، نہوہ بوو لہ پاشاندا چوو بؤ شام و

شہپی کرد تا کوژدا. لہ پیوایہتیکی تردا ھاتوہ نہبوتہلحہ سورہتی بہرائتہی خویندہوہ گہیشتہ سہر

نہم نایہتہ: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ پاشان کوتی: وا

دہبینم پەرورہدگارمان داوای دہرچوون لہ ھموومان دہکات پیرو جوان، کوپہکانم نامادہکاریم بؤ

بکھن! کوپہکانی پییان کوت: خودا پرحمت پی بکات تۆلہ خزمہت پیغہمبہردا (ﷺ) غہزات کردوہ

ھتا کوچی دواپی کرد، وہ لہگہل نہبوبہکریشدا ھتا کوچی دواپی کرد، لہگہل عومہریشدا ھتا کوچی

دواپی کرد، نیعہ لہباتی تۆدا دہچین بؤ غہزا، قبولی نہکرد، سواری (کہشتی بوو) لہ دہریادا و کوچی

دواپی کرد دورگہیہکیان دہست نہکوت تیایدا بینیزن ھتا تۆ پوژ مایہوہ پاشان ناشتیان تہرمہکہی

ھیچ گورانیکی بہسہردا نہھات^۳! سوودی لہم نایہتہدا: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا﴾^۴ نہفہرمویت:

دہولہمہندو ھزارو بہہیزو لاوازتان با بروات بؤ غہزا، لہو کاتہدا پیاوئی ھاتہ لای پیغہمبہر(ﷺ)

دہلین نہو پیاوہ میقداد بووہ زۆر گہورہو قہلہو بووہ، سکالای بردہ لای، داوای لی کرد نیزنی بدا،

نیزنی نہدا، نہم نایہتہ ھاتہ خوارہوہ: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا﴾^۵ کاتی نہم نایہتہ ھاتہ خوار زۆر

^۱ الطبري (۲۷۰/۱۴).

^۲ الطبري (۲۶۶/۱۴).

^۳ ابن أبي حاتم (۱۸۰۲/۶).

له سهر شانی خه لکی گران بوو، خودای گه وره بهم نایه ته نه سخی کردوه و فه رمویی: ﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَحْدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ﴾^۱ هیچ گله یه ک نیه له سهر نه وانه ی بی هیزو نه خوشنو نه وانه ی که هیچ شک نابهن خیرات بکه ن، نه گهر نه وان به دلسوزی بو خوداو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) ناموزگاری خه لکی بکه ن. ئیبنوجهریرنه لی: حیبانی کوپی زهیدی شهرعه بی بوی باس کردم و نه لی: له گهل سه فوانی کوپی عه مردا ده رچووین که والی حومس بوو پووه و نه فسوس چووین تا جه راجیمه پیاویکی به ته مه نی زور لاوازم بینی که برۆکانی که وتبووه سهر چاوه کانن نه وهنده چوو بوو به سالدا خه لکی دیمه شق بوو سواری ولاغه که ی بوو له گهل نه وانه ی ده چوون بو غه زا. چوومه لای و گوتم نه ی مامه! خودا مؤله تی توی داوه نه لی: برۆکانی به رز کرده وه و کوتی: نه ی برازای خوم خودا داوامان لی ده کات سوکبار بین یان گرانبار بین برۆین بو غه زا، نه ی نازانی نه گهر که سی خودا خوشی بوی تاقی ده کاته وه، پاشان ده یگپرتته وه و ده یه یلته وه، بشزانه خودا نه و عه بدانه ی تاقی ده کاته وه که شوکرانه بژیرو خۆپاگرو یادی خودا که رن و جگه له خودای گه وره یش هیچ که سیکیان نه په رستوه^۲ پاشان خودای گه وره خه لکی مه لده نی بو مال به خشین و خۆبه خشین له بهر په زای خویی و پیغه مبه ره که ی (ﷺ) نه فه رمویت: ﴿وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ به ره و غه زا پی بگرته به رو له گیان و مال به خشین دریغی مه که ن، نه گهر بزانتن، نه وه به قازانجی خوتانه. واته: نه و مال و گیان به خت کردنه له دنیا و دواپۆژدا بو ئیوه باشتره، چونکه ئیوه هندی له مالی خوتان ده به خشن هه ره له دنیا دا خودا مال و سامانی دوژمنه کانن ده دات پیتان له گهل نه و هه موو شتانه شدا که له پۆژی قیامه تدا پییان ده به خشی به پیزو قه دره وه. وه ک پیغه مبه ره (ﷺ) فه رمویی ته: خودا (به هشتی) ده سته بهر کردوه بو نه و که سه ی غه زا ده کات له پی نه ودا نه گهر مراندی ده یخاته ناو به هشت یان ده یگپرتته وه بو ماله که ی خوی به وه ی که به ده سستی هیناوه له پاداشت یان غه نیمه ت)^۳ بویه خودای گه وره فه رمویی ته: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^۴ غه زاتان له سهر نوسراوه، هه رچه نده خوشیتان لی نایه، په نگه له شتی

^۱ التوبة (۹۱).^۲ الطبري (۲۶۴/۱۴).^۳ مسلم (۱۴۹۶/۴).^۴ البقرة (۲۱۶).

هز نه کهن به لام بۆتان به خیر بگه پي، له وانه يشه ناوات بۆ شتي بخوازن که ناکامه کهي باش نه بي،
خودا ده زاني و ئيوه سه ري له بهر ده رناکهن. هه ر له م شيويه ئيمامي نه حمه د پيوایه تي کردوه له
نه نه سه وه، نه ميش له پيغه مبه ري خوداوه (ﷺ) فه رموي به پياوي: (موسولمان ببه) پياوه که گوتي:
نه گه ر پيشم ناخوش بي، پيغه مبه ر (ﷺ) فه رموي: (نه گه ر پيشت ناخوش بي).^۱

﴿لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلَكِنْ بَعَدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ
أَسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ (۱۲)

هوی دواکه وتنی دوورووه کان و ناشکرا کردنی هرو فیلیان

خودای گه وره سه رزه نشتي نه وانه ده کات که له پيغه مبه ري خودا (ﷺ) دوا که وتن له غه زای
ته بوکدا دواي نه وهی ئیزنیان خواست و دانیشتن و نه چوون بۆ غه زای ته بوک، وایان پيشان دا که
توانای غه زایان نیه، به لام وایش نه بوو، بۆیه خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا﴾
نه گه رده سته وتیکی بی په نج بوايه، ئیبنوعه بباس نه لی: ده سته وتیکی نزیک ﴿وَسَفَرًا قَاصِدًا﴾ و
سه فه ریکی سانا بوايه، ﴿لَاتَّبَعُوكَ﴾ به ئاسانی به دواتداده هاتن بۆی ﴿وَلَكِنْ بَعَدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ﴾
به لام ماوهی دوورو سه ختیان لا گران بوو، هه تا ده گه نه شام ﴿وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ﴾ دین سوین
ده خون به خودا بۆتان که گه رانه وه بۆ لایان ﴿لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ﴾ نه گه ر بمان توانیایه،
ئیمه ش له گه لتان ده هاتین، واته: نه گه ر حالمان وا نه بوايه له گه لتان ده هاتین، خودایش نه فه رمویت:
﴿يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ به سویند (خویان له ناو ده بهن) خودا ده زانی که نه مانه
درۆ ده کهن.

﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنَتْ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ﴾ (۱۳) لَا
يَسْتَعِذُّكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ
(۱۴) إِنَّمَا يَسْتَعِذُّكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَزَّابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ

يَتَرَدَّدُونَ (۱۵)

گله ییگردن له پیغهمبه ر له سر نه وهی ئیزنی دان

ئیبونو بهی حاتم پیوایه تی کردوه له عه ونه وه نه لی: ئایا گله یه کتان بیستوه جوان تربیت له م
 گله ییه؟ بانگ کردن به لیوردن له پیش گله ییه که دا، خودا نه فهرمویت به پیغهمبه ر (ﷺ): ﴿عَفَا اللَّهُ
 عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ﴾ خودا بت به خشی بؤچی ئیزنت دان؟^۱ سورده یقی عیجلی و که سانی تریش هر
 وایان گوتوه^۲ قه تاده نه لی: خودا گله یی له پیغهمبه ر (ﷺ) کرد وهك ده بییسن، پاشان نه و نایه ته ی
 نارد خواره وه له سورده تی نوردا که پئی پیدا نه گهر مه یلی لییه ئیزنیان بدات، نه فهرمویت: ﴿فَإِذَا
 أَسْتَفْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ﴾^۳، هر کاتی بؤ کاری خویمان هاتن ئیزنت لی
 بخوان، هر کامیکیان ئیزن ده دهی مه یلی خوته. هر به م شیوه یه ش پیوایه ت کراوه له عه تای
 خوراسانیه وه، موجه مید نه لی: نه م نایه ته هاته خواره وه له سر نه و که سانه ی وتیان: داوای ئیزن بکه ن
 له پیغهمبه ری خودا (ﷺ) نه گهر ئیزنی دان دانیشن، نه گهر ئیزنیشی نه دان هر دانیشن^۴. بویه خودای
 گهره فهرموویه تی: ﴿حَقٌّ يَتَبَيَّنُ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا﴾ (پاوه ستابای) هه تا بؤت پویشن بوایه ته وه
 کامانه راستن، واته: له هینانه وهی بیانوه که یاندا ﴿وَتَعْلَمُ الْكَذِيبِينَ﴾ درؤزنه کانیش بناسیت.
 خودای گهره نه فهرمویت: کاتی داوای ئیزنیان لی کردی باشترا و بوو گویت پی نه دانایه و ئیزنی هیج
 که سیکیانت نه دایه که بمیننه وه و دانیشن، تا نه وهی راست ده کات و گوپرایه لیت ده کات بیناسی و جیا
 بیته وه، چونکه نه وان هر پییان داده گرت له سر دانیشن و نه ده هاتن بؤ غه زا، نه گهر ئیزنیش
 نه دانایه دانیشن. بویه خودای گهره فهرموویه تی هر که سی بپوای به خودا و پیغهمبه ره که ی (ﷺ)
 ببی داوای ئیزن ناکات که نه چن بؤ غه زا و دانیشن ﴿لَا يَسْتَفْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ﴾ نه وانه ی بپوایان هیه به خودا و به پوئی
 قیامت، نایه ن ئیزنت لی بخوان تا به مال و گیان له پئی خوا غه زا بکه ن، خودا خو پاریزان ده ناسی
 ﴿إِنَّمَا يَسْتَفْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ هر نه وانه دین که ئیزنت لی بخوان که
 بپوایان به خودا و پوئی دواپی نیه، واته: به هیوای پاداشتی خودا نین له سر کرداره کانیان له پوئی دواپدا،

^۱ ابن ابی حاتم (۱۸۰۵/۶).

^۲ الطبري (۲۷۴/۱۴).

^۳ النور (۶۲).

^۴ الطبري (۲۷۳/۱۴).

^۵ الطبري (۲۷۳/۱۴).

﴿وَأَرْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ له و ناوهدا دوودل ماون. واته: گومانیان مه یه له سه ر پاستی نه وهی هاتوی پی بویان
 ﴿فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ﴾ له گومانی خویاندا دین و ده چن. واته: دوش داماون، پییه پیش ده خه ن
 پییه دوا ده خه ن، پی داگرتنیان نیه له هیچ شتی کداو خوراگرتن، نه وانه کومه لیک سهرگه ردان و تیاچوون
 نه به ره و نه م لان و نه به ره و نه و لان، هه رکه سی خودا گومرای بکات، پنگای بو نادوزیته وه.

﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ
 الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَا أُضْعَفُوا لَكُمْ بَغْنُوكُمْ الْفِتْنَةَ
 وَفِيكُمْ سَمْعُونُ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾﴾

ناشکرا کردنی حالی دوو پووو مکان

خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً﴾ نه گه ر بیانویستایه ده رچن
 (له گه لتدا بو غه زا) خویان بو ناماده ده کرد ﴿وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ﴾ به لام خودا
 هاتنیانی پی خوش نه بوو وره ی له دلایاندا نه میشت و دوا ی خستن ﴿وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ
 الْقَاعِدِينَ﴾ پییان گوترا: ئیوه یش له گه ل به جیماوان به جی بمینن. واته: برپاری خودا بوو، پاشان
 خودای گه وره پوونی کردو ته وه که بوچی پی ناخوشه له گه ل موسولماناندا نه وانه ده رچن بو غه زاو
 فره رموی: ﴿لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا﴾ نه گه ر له گه ل ئیوه ش بهاتنایه بو غه زا کاریان له
 ئیوه تیک نه دا. واته: نه وانه ترسه توکن رایان ده کردو خه لکیشیان له ئیوه شیان په شیمان ده کردنه وه
 ﴿وَلَا أُضْعَفُوا لَكُمْ بَغْنُوكُمْ الْفِتْنَةَ﴾ کیشیه یان بو ده نانه وه و ناژاوه یان به رپا ده کرد. ده ستیان
 ده کرد به قسه هینان و بردن و کینه و دوو به ره کیان دروس ده کرد ﴿وَفِيكُمْ سَمْعُونُ لَهُمْ﴾
 هه ندیکیشان له ناودا بوو قسه کانیاں لی ده بیستن. پاشان خودای گه وره باسی نه وه ده کات که خوی
 چاک ده یانناسی نه فره رمویت: ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ خودا ناگاداری سته مکارانه. فره رمویته تی که
 زاناو ناگاداره به وهی بووه و به وهی ده بی و نه وه ش نابی و نه گه ریش بی چون ده بی. واته: هه ندی
 که ستان تیا بووه که گوپرایه لیان بوون، قسه ی نه و دوو پوووانه یان به چاک ده زانی و له قسه یان
 ده رنه ده چوون، چونکه نه وانه نه یانده زانی که نه وانه دوو پوون، له بهر نه وه له ناو موسولماناندا کیشیه و
 دوو به ره کی و خرابه زور پوی نه دا. موحه ممه دی کوپی ئیسحاق نه لی: نه وانه ی که داوای ئیزنیان
 ده کرد وه هه والم پی گه یشته وه له پیاهه خاوه ن پیزه کان بوون (له ناو مه دینه دا) له وانه: عه بدوللای

كوپى ئوبەيى كوپى سەلۇل و جەددى كوپى قەيس. چونكە ئەمانە پياوماقۇلانى مۇزەكەيان بوون،
خوداى گەورە دواى خستىن، چونكە خۇى چاك دەيناسين، ئەگەر ئەوانە لەگەلئان دەرچونايە سەريان
لە سەريازەكان دەشيواندو تووشى خراپەيان دەکردن. ^۱ ھەر بۇيە فەرموويەتى: ﴿لَوْ خَرَجُوا فِىكُمْ مَّا

زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا﴾ ئەگەر لەگەل ئىوۋە بەھاتنايە بۇ غەزا كاريان لە ئىوۋەش تىك ئەدا. باسى
مەلسوكەوتى ئەو دووپووانەى كردوۋە كە چۆن پەفتار دەكەن ئەگەر دەرچونايە لەگەل ئەوۋەشدا ھەر

دەرنەچوون. وەك خوداى گەورە ئەفەرموئىت: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ^۲ ئەگەر
بگىرپىنەوۋە (بۇ دنيا) ئەو كارانەى كە پىيان دەگوترا مەيكەن ھەر دەيانكرد ئەمانە ھەر درۆزنن. وە

ئەفەرموئىت: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِىهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ﴾ ^۳ ئەگەر خودا
بىزانايە خىرىكىان تىدايە، كاريكى دەكرد بىيسن، ئەگەر گوئى بىستنىشى پى بدانايە، ھەر پوويان لى

وەرەگىراو خۇيان لى لائەدا. وە فەرموويەتى: ﴿وَلَوْ أَنَّا كُنْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ أَخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَنِييَةً﴾ ^۴ وَإِذَا

لَا تَنِيَّهُمْ مِّنْ لَّدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا﴾ ^۵ وَلَهَدَيْنَهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا﴾ ^۶ ئەگەر ئىمە بۇ ئەمانە مان بنوسىايە
خۇتان بكوژن يان لە ولاتتان دەرچن (كەمىكىان نەبى) ئەو كارەيان دەكرد، لەكاتىكدا ئەگەر وەك

ئامۇرگاريان دەكرا بيانكردايە بۇ ئەوان چاك بوو، باوۋەپىشيان بە خودا بتەوتر دەبوو. ئەوسا ئىمەش
لەلايەن خۇمانەوۋە پاداشتىكى گەورەمان بەوان دەبەخشى. واشمان دەكرد كە لە پىگەى پاستى ئىمە

شارەزا بن، ئايەت لەم بارەيەوۋە زۆر ھاتوۋە.

﴿لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ

كِرْهُونَ ﴿٤٨﴾

خوداى گەورە ھانى پىفەمبەرەكەى ئەدا (ﷺ) لەسەر دووپوۋەكان و ئەفەرموئىت: ﴿لَقَدْ ابْتَغُوا

الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَبُوا لَكَ الْأُمُورَ﴾ لە پىشیشدا پىشيويان نايەوۋە و كارى تويان بە پىچەوانە نىشان
ئەداوقسەكانيان (مەلدەگىرايەوۋە) واتە: بە ھەموو شىۋەيە بىريان دەكردەوۋە ماخۇلانىان بوو كە فىل

^۱ الطبري (۲۷۷/۱۴).

^۲ الانعام (۲۸).

^۳ الانفال (۲۳).

^۴ النساء (۶۸-۶۶).

له توو هاوه له کانت بکه نو له ناینه کت خه لکی دورد په ریز که نو بو ماوه یه کی زور کپی بکه نه وه،
 نه وه ش له سه ره تاي گه یشتنی پیغه مبه ره وه بوو (ﷺ) بو مه دینه. که عه ره به کان به یه ک پرز دزی
 پیغه مبه ر (ﷺ) وه ستا بوون و جووله که و دوو پوه کانی مه دینه ش دزایه تیان ده کرد کاتی خودای گه وره
 له جه نگی به دردا سه ری خست و ته ی خوی به رز کرده وه، عه بدوللای کوپی ئوبه یی و هاوه له کانی
 گوتیان: نه مه رووداویکه پوی تی کردوین، به سه ر زاری هاتنه ناو ناینی ئیسلام، پاشان هه ر کاتی
 ناینی ئیسلام و موسولمانان سه رکه وتنیکیان به ده ست به یینایه نه و سه رکه وتنه یان زور پی ناخوش بوو،
 دلگران ده بوون پی، هه ر بویه خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿حَتَّىٰ جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ
 كَارِهُونَ﴾ هه تا کاره که ی خودا سه رکه وت که نه وان پییان ناخوش بوو.

﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَكُولُ أَثَدَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ

بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَكُولُ أَثَدَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي﴾ نه ی موحه مبه د (ﷺ) هه ر
 له ناو نه و دوو پوهانه دا هه ندی له وانه هه ن، دین پیت ده لێن: ئیزنمان بده با نه یه ن، نه وه ک تووشی گونا
 هه بین به هوی کچانی پوه وه، خودایش نه فه رمویت: ﴿أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا﴾ با بزانه که هه ر ئیستا
 که وتونه ته ناو گونا مه وه. واته: هه ر به و قسه ی که ده یکه ن که وتونه ته گونا مه وه. وه ک موحه مبه دی
 کوپی ئیسحاق ده لی: له زوهری و یه زیدی کوپی پوممان و عه بدوللای کوپی نه بوبه کرو عاسمی کوپی
 قه تاده و که سانی تریش که گوتویانه: پوژیک پیغه مبه ری خودا (ﷺ) که خه ریکی خو ناماده کردن بوو
 فه رموی به جه ددی کوپی قه یسی برای به نی سه لیم: (نه ی جه دد! ئایا نه م سال خوت ناماده کردوه
 بو به نی نه سفه ر؟) گوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) بو ئیزنم ناده ی هه تا تووشی گونا نه بم.
 سویند به خودا هۆزه که م چاک ئاگادارن هیچ پیاوی نیه نه وه نده ی من ئاره زوی له ژنان بی، من
 ده ترسم نه که ژنانی پۆم بینی خۆم پی پانه گیرئ لییان، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پوی لی وه رگیپاو
 پاشان فه رموی: (ئیزنم پیدای) نه م ئایه ته له سه ر جه ددی کوپی قه یس هاته خواره وه: ﴿وَمِنْهُمْ مَّن
 يَكُولُ أَثَدَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي﴾ واته: نه وه ی ده لی نه و له ژنانی پۆم ده ترسی که وا نیه، نه و گونا مه ی
 که تووشی دی له دواکه وتنی بو غه زا له که ل پیغه مبه ردا (ﷺ) گه وره تره له وه ی خوی لی لا نه دا. هه ر
 به و شیوه یه پیوایه ت کراوه له ئیبنوعه بباس و مواهیدو که سانی تریشه وه که له سه ر جه ددی کوپی

قەیس ھاتو ھەتە خواری ھە. ئەم جەددی کوپی قەیسە لە پیاو ھەرە ماقولەکانی بەنی سەلیم بوو. ھە
لەم فەرموودە سەحیحەدا ھاتو ھە پێغەمبەری خودا پێی فەرموون: (ئەی بەنی سەلەمە کۆ
گەرەتەنە؟) گوتیان: جەددی کوپی قەیس، بەلام بە کەسیکی چاوچنۆکی دەزانین، پێغەمبەری خودا
فەرمووی: (چ دەردی لە دەردی چاوچنۆکی (خراپترە)، بەلام گەرەتی ئێوە ئەو لاو قزلولە سپیە،
کە بێشری کوپی بەرائی کوپی مەعروو).^۱ پاشان خودای گەرە ئەفەرمویت: ﴿وَإِنَّ جَهَنَّمَ
لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾ ئەوانە ی خوانە ناسن، جەھەنم دەورەیان لی دەدا. واتە: پێگای
دەرچونیان نیە و ناتوانن پابەن و لێی دەرباز نابن.

﴿إِنْ تُصِيبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلُ
وَيَكْتُولُوا وَهُمْ لَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ

فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

خودای گەرە ئەفەرمویت بە پێغەمبەرە کە ی: ﴿إِنْ تُصِيبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ﴾ ئەگەر چاکەت
بێتە پێ، ئەوان پێیان ناخۆشە، خودای گەرە پێغەمبەرە کە ی (ﷺ) ئاگادار دەکات لە دوژمنایەتی ئەو
دووپووانە لێی، دەفەرمووی: ھەرکاتی تو تووشی چاکە یە بێی، واتە: سەرکەوتنی یان دەسەلاتی بە
دەستبێنی بەسەر دوژمنداو چەندی خۆت و ھاو لە کانت دلخۆش کات، ئەوان زۆر پێی دلگران دەبن
﴿وَإِنْ تُصِيبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلُ﴾ ئەگەر تووشی بەلایش بێ، دەلێن:
ئێمە ھەر لە پێشدا مشوری خۆمان خواری ھە. واتە: ئێمە پێشتر کە شوینی ئەو کەوتین خۆپاریزیمان کرد،
﴿وَيَكْتُولُوا وَهُمْ لَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ بە دلخۆشی ھە خۆیانە لی دوورە پەرێز دەگرن، خودای گەرە
ئەفەرمویت: ﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا﴾ بلی: جگە لەو ی خوا بۆی
نوسیوین ھیچی ترمان تووش نابێ، ھەر ئەو سەرورە ی ئێمە یە و جی پەنامانە ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ﴾ دەبی خواو ھەو پان ھەر خۆیان بە خودا بسپێرن. واتە: ئێمە ھەر خۆمان بە خودا
دەسپێرن ئەومان بەسە چاکترین بریکارە.

^۱ الطبري (۲۸۷/۱۴).

^۲ الحاكم (۲۱۹/۳)، فەرموودە یە کە ھەسەنە.

﴿ قُلْ هَلْ تَرْتَضُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ وَنَحْنُ نَرْتَضِ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴾ (٥٢) ﴿ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُنْقَبَلَ مِنْكُمْ إِنَّا كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴾ (٥٣) ﴿ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَتُهُمْ إِلَّا أَنْهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴾ (٥٤)

خودای گه وره نه فهرمویت به پیغه مبه (ﷺ): ﴿ قُلْ هَلْ تَرْتَضُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ ﴾ نه ی موحه مبه (ﷺ) بلی: نایا چاوه پوانن جگه له یه کی له و دوانه ی (که هه ردوکیان باشن) شتیکی ترمان تووش ده بی؟ واته: شهیدی یان زال بوون به سر نیوه دا، نه مه قسه ی نیبنوعه بیاس و موجهید و قه تاده و که سانی تریشه. ١ ﴿ وَنَحْنُ نَرْتَضِ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا ﴾ نه وای نیوه چاوه پوانن، هه رخوا خوی یان به هوی نیوه و سزاتان بو بنیری. به دیل بتانگرین یان بتانکوژین ﴿ فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴾ ده سا نیوه چاوه پوان بن، نه وای نیوه ش چاوه پوانن. پاشان خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُنْقَبَلَ مِنْكُمْ إِنَّا كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴾ بلی: به خوشیتان بی یان به زور مال بیه خشن، خوا لیتان قبول ناکات، چونکه نیوه کومه لیکى له پیلاده ر بوون. پاشان خودای گه وره باسی نه وه ده کات که بوچی لییان وه رناگیرى نه فهرمویت: ﴿ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَتُهُمْ ﴾ بویه هه رچی ده به خشن خوا لیتان وه رناگیرى و نه فهرمویت: ﴿ إِلَّا أَنْهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴾ چونکه نه وان بریایان به خداو پیغه مبه ره که ی نه بوو (ﷺ) نویژیشیان به ته مه لی ده که ن و نه و ماله یش که ده بیه خشن زور به نابه دلی نه یده ن.

﴿ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴾

﴿ كَافِرُونَ ﴾ (٥٥)

خودای گه وره نه فهرمویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ ﴾ سه یرت نه یه له دارایی و مندا لانی که هه یانه، وه ک خودای گه وره له م نایه تانه ی تریشدا نه فهرمویت: ﴿ وَلَا تَمُدَّنَّ

عَيْنِكَ إِلَى مَا مَتَعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ۝^۱ چاوت مەبرە نەو شتانەى كە داومانە بە كۆمەلى لەوانە، كە ئەمە مەر خوشى ژيانى دنيايە و مەر ويستومانە تاقبيان بکەينەو، پۆزى پەرەردگارى تو چاکتر و بەردەوامترە. وە فەرموويەتى: ﴿أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِنْ مَّالٍ وَنَبِينَ ۝^{۵۵} نَسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ۝^۲ ناخۆ ئەوانە پييان وايە نيمە بە مال و کورپان يارمەتيان ئەدەين، مەر بۆ ئەو کە پەلەمانە لە چاکە لەگەڵ کردنيان؟ نەخیر ئەمانە هەستيان نيبە. پاشان ئەفەرمويەت: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۝^۳ خودا دەيهوئى لە دنيادا بەمانە ئازاريان بدات. حەسەنى بەسرى ئەلى: بە زەكات و بەخشيني لە پيى خودا سزايان بدات لە دنيادا. ۲ ﴿وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ۝^۴ مەر بە خوانەناسى بمرن. واتە: (كاتى كە دەيان مرينى) دەيهوئى بە خوانەناسى بيان مرينى، بۆ ئەوئى سزاكەيان زۆر توندو تيز بى، پەنا بە خوا لەو سزايە، ئەمە دەچيەتە (باب)ى مۆلەت دانەو پييان. كەم كەم جەلەويان بۆ شل دەكرى لەسەر ئەو حالەى كە تپيدان.

﴿وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ۝^{۵۶} لَوْ يَخْدُونَ مَلَجَأً أَوْ مَفْرَاطً أَوْ مُدْخَلَ لَوْلَا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ۝^{۵۷}﴾

باسى ترسو و شلەژانى دوو پووەکان

خودای گەورە پێغه مەبرەكەى (ﷺ) ئاگادار دەكاتەو بە ترسو لەرزو شلەژانى دوو پووەکان ئەفەرمويەت: ﴿وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ۝^{۵۶} بە سوپندەو بە پەش دەبنەو دەلێن: نيمەش لە خۆتانين، درۆش دەكەن لە ئيوە نين، بەلام ئەوان گروپەكى ترسەنۆكن. ئەو ترسەنۆكيە وایان لى دەكات كە سوپند بخۆن ﴿لَوْ يَخْدُونَ مَلَجَأً أَوْ مَفْرَاطً أَوْ مُدْخَلَ ۝^{۵۷} ئەگەر شوپيێك دەست كەوئى خويانى تيا بشارنەو و تيايدا بژين يان پەناگەيە يان ئەشكەوتى لە كيوەكاندا يان كوندپى و تونەيلى ﴿لَوْلَا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ۝^{۵۸} زۆر بە پەلە بۆى دەچن. ئيبينوعە بباس و قەتادە و موحاميد دەلێن: ئەگەر يەكئى لەو سيانەيان دەست كەوتايە بە پەلە لیتان دوور دەكەوتنەو چونكە ئەوانە بە ناچارى تێكە لاويتان دەكەن، لەبەر خوشەويستيان نيبە بۆتان، خوازيارن تێكە لاويان نەکردنايە، بەلام ناچارى وای لیکردن، بۆيە بەردەوام لە خەم و خەفەت دان و

^۱ طه (۱۲۱).

^۲ المؤمنون (۵۵-۵۶).

^۳ الطبري (۲۹۶/۱۴).

هه مېشه دلگران، چونكه ئىسلام و موسولمان به رده وام له سهركه و تندايه و به ره و ده سته لات ده پروا و به رز ده بېته وه بويه هر كاتى موسولمانان له خوشيدا بن نه وان پيى دلگران و حه ز ده كهن تىكه لاوى خاوه ن باوه پان نه كهن. هر له بهر نه وه يه خوداى گه وره فهرموويه تى: ﴿لَوْ يَجِدُونَ مَلَجًا أَوْ مَغْرَبًا أَوْ مَدْخَلًا لَّوَلُوا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ﴾.

﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ﴾ (۵۸) وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ

رَغَبُوت (۵۸)

په خنه و گازاندهى دوو پرووگان سه باره ت به دابه ش كردنى سه دهقه وه و ته مادارييان بوى

خوداى گه وره نه فهرمويت: ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ هه ندى له و دوو پروانه په خنه ت لى نه گريى ده رباره ي دابه ش كردنى سه دهقه. تاوانبارت ده كهن، با چاك بزائن كه خويان تاوانبارن، چونكه نه وانه له بهر په زاي خوا نه و په خنه يه ناگرن، به لكو له بهر ناپاكي خويانه، بويه خوداى گه وره نه فهرمويت: ﴿فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ﴾ نه گه ر به شيان درا پازى ده بن نه گه ر به شيشيان نه درا توپه ده بن و بول بول ده كهن. واته: له بهر خاترى خويان توپه ده بن. قه تاده نه لى: له م نايه ته دا: ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ هه ندى له و دوو پروانه تانه و ته شهرت لى نه ده ن له و دابه ش كردنى سه دهقه دا، بومان گيپراوه ته وه كه پياويكى عه ره بى ده شته كى تازه موسولمان ديته لاي پيغه مبه ر (ﷺ)، پيغه مبه ريش (ﷺ) زيپو زيوى دابه ش كردوه، كابرا ده لى: نه ي موحه مبه ر (ﷺ) سويند به خوا نه گه ر خودا فهرمانى پيكر دى كه دادگه رى، نه وه تو دادگه ريت نه كردوه. پيغه مبه ر (ﷺ) فهرموي: (هاوار بؤ تو! نه ي نه و كه سه كييه دادگه ريت بؤ ده كات دواى من؟) پاشان پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فهرموي: (له مه و له وينه ي نه مه بترسن، بيگومان له ناو نوممه ته كه ي مندا وينه ي نه مانه قورئان ده خوين له قورقوپراگه يان تيپه پناكات، هر كاتى دروست بوون و ياخي بوون بيانكوژن، نه وسا، هر كاتى وه ده ركه وتن بيانكوژن، نه وسا هر كاتى وه ده ركه وتن بيانكوژن) پاشان بوى باس كردين كه پيغه مبه رى خودا (ﷺ) نه فهرمويت: (سويند به و كه سه ي گياني منى به ده سته من هيچ شتيكتان پى ناده م و هيچ شتيكتان لى قه دهغه ناكم به لكو من كه نجينه وانم).^۱ نه وه ي قه تاده باسى كرد له وه ده چى كه بوخارى و موسليم پيوايه تيان كردوه له نه بوسه عيده وه له

به سهرماتی (ذی الخویصره) دا که ناوی حورقوس بووه. کاتی که په خنه ی له پیغه مبه‌ر (ﷺ) گرت له دابه شکردنی ده‌ست که و ته‌کانی جه‌نگی حونه‌یندا که گوتی به پیغه مبه‌ری خودا (ﷺ): دادگه‌ر به! تو دادگه‌ر نیت. پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (به‌راستی په‌نجه‌پو زیانبار ده‌بم نه‌گه‌ر دادپه‌روه‌ر نه‌بم) پاشان پیغه مبه‌ر (ﷺ) سه‌یری کابرای کرد که پووی وهرچه‌رخاندو فه‌رمووی: (له نه‌وه‌ی نه‌مه که سانی‌ک په‌یدا ده‌بن هر یه‌کی له نیوه نویژه‌که‌ی خوی زور به نات‌ه‌واو ده‌زانی له چاو نویژی نه‌واندا، پوژویشی به که‌م ده‌زانی له چاو پوژوی نه‌واندا، نه‌وانه له ناین ده‌رده‌چن وه‌ک چو‌ن تیر له لاشه‌ی نیچیر ده‌رده‌چی له هر شوینیکدا پیان گه‌یشتن بیانکوژن، چونکه نه‌وانه خراپ‌ترینی کوژاون له ژیر پووی ناسماندا) ۱ دوا‌ی نه‌وه باسی پاشماوه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی کرد. پاشان خودای گه‌وره ناگاداری کردنه‌ته‌وه له‌وه‌ی که چی چاکه بویان له و باره‌یه‌وه فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ﴾ نه‌گه‌ر نه‌وانه به‌و به‌شه پازی بوونایه که خودا و پیغه مبه‌ری خودا (ﷺ) ده‌یانداتی و بیانگوتایه: نیمه هر خودامان به‌سه‌و به‌م زوانه خودا و پیغه مبه‌ری خودا (ﷺ) له چاکه‌ی خویان به‌شمان نه‌ده‌ن، به‌راستی نیمه‌ه‌ز له په‌زامه‌ندی خودا ده‌که‌ین. نه‌م نایه‌ته پیروزه نه‌ده‌بیکی گه‌وره و پازو نه‌ینیه‌کی مه‌زنی له خوی گرتوه، که پازی بوونه به‌و به‌شه‌ی خودا و پیغه مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) پیی داو‌ن و ته‌نیا پشت به‌خوا به‌ستنه وه‌ک خودا خوی فه‌رموویه‌تی: ﴿وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ﴾ بیانگوتایه: خوامان به‌سه‌و ناره‌زوی په‌زامه‌ندی خودا خوی ده‌که‌ین که یارمه‌تیمان بدات بو گو‌ی‌رایه‌لی پیغه مبه‌رو (ﷺ) به‌جیه‌ینانی فه‌رمانه‌کانی و واز مینان له و شتانه‌ی قه‌ده‌غی کردوه و به‌راست وهرگرتنی نه‌و هه‌والانه‌ی بوی باس کردوین و شوین که وتنی سوننه‌ته‌کانی.

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْمَعْمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ فُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي

سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

باسی خه‌رجه‌کانی (مصاريف) زه‌کات

خودای گه‌وره نه‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْمَعْمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ فُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾ زه‌کات ده‌بی بدریقه هه‌ژاران و که‌مده‌ستان و نه‌و که‌سانه‌ی کوی ده‌که‌نه‌وه، و بو نه‌و که‌سانه‌ی دلیان پانه‌کیشری (بو خوشه‌ویستی نی‌سلام) و پرزگار کردنی کویلان و قه‌رزاران و له پیی خودادا و نه‌و پی‌بوارانه‌ی پاره‌یان پی نامینی له پیدایا. کاتی که خودای

گه وره باسى په خنه و توانجى دوږووه نه فامه کانی کرد که نازارى پيغه مبهريان (ﷺ) نه دا له دابه ش کردنى سده ده قه کاند، خودای گه وره خوى پوونى کردوه ته وه که خوى دابه شى کردوه و بپياره که ی دیارى کردوه و خوى سهر په رشتى ده کات، دابه ش کردنه که ی نه دا وه ته ده ستى که سیکى تر بیجگه له خوى و به شى کردوه به سهر نه وانه دا که باس کراون، بویه هه ژارانیشى پیش خستوه لیږده دا به سهر نه وانى تر دا، چونکه هه ژاران زیاتر پیویستیان پئی هه یه له وانى ترو زورتیش ده ستکورت و نه دارن. پیوایه ت کراوه له نیبنو عه بیاس و موجهیدو هه سهنی به سرى و نیبنوزه یدو که سانی تریشته وه که: هه ژار نه و که سه خوپاکراگره یه که داواى هیچ شتى له خه لکى ناکات. که مده ستیش (المسکین) نه و که سه یه که میکی هه یه و به شى ناکات ده گه پى و داوا له خه لکى ده کات^۱ قه تاده یش نه لى: هه ژار نه و که سه یه که نه خوى دریژ خایه نی هه یه و که مئه نداهه. که مده ستیش نه و که سه یه که له شى ساغه^۲.

هه ژاران

له باره ی هه ژاره وه، له نیبنو عومره وه گيږاوه ته وه که نه لى: پیغه مبهري خودا (ﷺ) فرمویه تی: (سده ده قه بؤ ده وله مهندو که سى به هیزو ته ندروست هه لال نیه) نیماى نه حمه دو نه بوداودو تیرمیزی پیوایه تیان کردوه^۳.

که مده ستان

وه له باره ی که مده ست وه، له نه بوهوره یره وه (په زای خواى لیبى) گيږاوه ته وه که نه لى: پیغه مبهري خودا (ﷺ) فرمویه تی: (که مده ست نه و که سه نیه به سهر خه لکدا ده گه پى و پارویه یا دوو پاروو خورمايه یا دوو خورماى ده ست نه که وى). گوتیان: نه ی پیغه مبهري خودا (ﷺ) که مده ست کییه؟ فرموى: (که مده ست نه وه یه که سى نیه پیویستی چاره سهر بکات و که سیش پئی نازانى که که مده ست سده ده قه ی بداتى و هیچیش له خه لکى داوا ناکات). بوخارى و موسليم پیوایه تیان کردوه^۴.

نه و کارمه ندانه ی زه کات کو ده که نه وه

له باره ی نه و کارمه ندانه ی سهر په رشتى سده ده قه ده که ن و ده گه پین و کوى ده که نه وه، حقه خویانه به شیکیان له و سده ده قه یه بدریټى، وه نابى نه و کارمه ندانه له خزمانى پیغه مبهري خودا بن (ﷺ) که زه کاتیان لى قه ده غه یه، وه که له سه حیى موسليمدا هاتوه له عه بدولموتله لى کوپى په بیعه ی کوپى حاریسه وه، که خوى و فه زلى کوپى عه بیاس پوشتن و داویان کرد له پیغه مبهري

^۱ الطبري (۳۰۵/۱۴-۳۰۶).

^۲ الطبري (۳۰۶/۱۴).

^۳ أحمد (۱۶۴/۴)، أبوداود (۲۸۵/۲)، تحفة الاحوذی (۳۱۷/۳)، تیرمیزی نه لى: فرموده یه کی هه سهنه.

^۴ فتح الباري (۳۹۹/۳)، مسلم (۷۱۹/۲).

خودا (ﷺ) بيانكاتە كارمەندى سەدەقە. پېغەمبەر (ﷺ) فرمودى: (بەپاستى زەكات ھەلال نىيە بۇ موھەممەدو (ﷺ) كەسو كارى موھەممەد، بەلكو ئەو چەپەلى خەلكە).^۱

نۇموسولمان (دەراگىراوھگان)

ئەو تازە موسولمانەش چوار بەشن: لەوانە: ھى وایان ھەبوو سەدەقەى پى ئەدرا ھەتا موسولمان بىي، وەك سەفوانى كوپى ئوممەيە كە پېغەمبەر (ﷺ) لە دەسكەوتەكاتى حونەين سەدەقەى ئەدايە، بىپەرستىش بوو كاتىك كە ئامادەى ئەوشەرە بوو، ئوممەيە ئەلى: بەردەوام پېغەمبەر (ﷺ) سەدەقەى ئەدامى، ھەتا وای لى ھات بوو خۆشەويستىرین كەس لەلام دواى ئەوہى كە لە ھەموو كەسى زیاتر رقم لىي بوو.^۲ ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كردوہ لە سەفوانى كوپى ئوممەيەو ئەلى: پېغەمبەرى خودا (ﷺ) لە پۆژى حونەيندا سەدەقەى ئەدامى، لە ھەموو كەسى زیاتر رقم لىي بوو، بەردەوام سەدەقەى ئەدامى، ھەتا وای لىھات بوو خۆشەويستىرین كەس لەلام.^۳ موسليم و تىرمىزىش پىوايەتیان كردوہ.^۴ ھى وا ھەبوو سەدەقەى ئەدرايە بۇ ئەوہى بە چاكى موسولمان بىي و دلى رابى. وەك چۆن سەد و شتر درا بە كۆمەلى لە پىاوہ گەرەكانى قورەيش كە ئازاد كران لە مەككە، كە لە پۆژى حونەيندا ئامادە بوون، پاشان پېغەمبەر (ﷺ) فرمودى: (من جارى وا ھەيە بەشى كەسى ئەدەم بەلام كەسى تر ھەيە لەو خۆشترم دەوى كە چى بەشیشى نادەم، چونكە دەترسم خوداى گەرە بە پودا بىخاتە دۆزەخوہ)^۵ وە لە ھەردوو سەحىحەكەدا ھاتوہ لە ئەبوسەعيدەوہ ئەلى: ەلى كوپى ئەبوتاليب لە يەمەنەوہ پارچە ئالتونىكى رەوانە كرد بۇ پېغەمبەرى خودا (ﷺ) كە ھىشتا خۆلەكەى لى جيا نەكرابوہوہ. ئەمىش بەشى كرد لە نىوان چوار كەسدا (عويەينەى كوپى بەدر ئەقرەعى كوپى حابىسو عەلقەمەى كوپى عەلاسى و زەيدلخەين) پاشان فرمودى: (پايان دىنم)^۶ ھى وا ھەبوو سەدەقەى پىدراوہ، تا بەلكو ئەوانەى وەك ئەون موسولمان بىن، ھى وا ھەبوو ھاوكارى پىي دراوہ لەبەر ئەوہى سەدەقەى دەورى خۆى كۆ دەكرەوہ. يان پارىزگارى لەو ناوچانە بكات كە موسولمانانى تىدايە تا تووشى زيان نەبن لە سنورەكانى ئەو ناوچەيەدا والله أعلم.

^۱ مسلم (۷۵۲/۲).

^۲ مسلم (۱۸۰۶/۴).

^۳ أحمد (۴۶۵/۶)، سەحىحە.

^۴ مسلم (۱۸۰۶/۴)، تحفة الاحوذى (۳۳۴/۳).

^۵ فتح البارى (۳۹۹/۳).

^۶ فتح البارى (۴۳۳/۶)، مسلم (۷۴۱/۲).

کډيله گان

له باره ي کډيله وه پړوايه ت کړاوه له حه سهنى به سړى و موقاتيلى کوږى حه يان و عومهرى کوږى
 عه بدولعه زيزو سه عيدي کوږى جوبه يرو نه خه عى و زوهرى و ئيبنوزده يده وه که مه به ست پيى نه وانه ن که
 قه واله يان نووسيوه واته: نه و کډيله يه که به ئين نه دا به خاوه نه که ي که به نرخيک خوى نازاد بکات،
 نه گهر داي نازاد ده بي^۱ له نه بومووساي نه شعهرى و که ساني تریشه وه پړوايه ت کړاوه^۲ ئيبنوعه بباس و
 حه سهن نه ئين: نه گهر کډيله به زه کات نازاد بکري هيچى تيدا نيه، چونکه ده سته وازه ي (الرقاب)
 گشتگيرتره له وهى که بدرى به قه واله نووس يان کډيله يه ک بکري و به ته وای نازاد بکري، له
 فرموده يه کى مرفوعدا هاتوه که خودا به نازاد کردنى هر نه ندامى له نه ندامى نه و کډيله يه
 نه نداميکى نه و که سه نازاد ده کات، که نازادى کردوه، هه تا به عه يبي نه و کډيله يه عه يبي نه و که سه
 نازاد ده کات. نه مه يش له بهر نه وه يه چونکه نه و پاداشته له شتوه ي نه و کرداره يه وه ک خوداى گوره
 فرمويه تى: ﴿وَمَا تُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^۳ هر له باتى کارى خوتان پاداشت نه درينه وه (چاکه به
 چاکه و خراپه يش به سزادان).

چاکه ي به نده نازاد کردن

له موسنه دى نيمام نه حمده دا هاتوه له به راني کوږى عازي به وه نه لى: پياوئ هات گوتى: نه ي
 پيغه مبه رى خودا (ﷺ) کارى کم پيشان بده له به هه شته وه نزى کم بخاته وه و له دوزه خ دوورم بخاته وه؟
 پيغه مبه ر (ﷺ) فرموى: (نازاد کردنى مروثيک يان نازاد کردنى گهر دنيک). گوتى: نه ي پيغه مبه رى
 خودا (ﷺ) نه و دوانه هر يه کيک نين؟ فرموى: (نه خير، نازاد کردنى مروثيک نه وه يه تو خوت به
 ته نيا نازادى بکى، نازاد کردنى گهر دنيش نه وه يه که توش هاوکاربيت له داني نرخه که يدا)^۴.

قه رزاران

قه رزاريش چند به شيکن، له وانه که سى باريکى گرتبيته نه ستوى خوى يان زه مانه تى قهرزيکى
 گرتبيته گهر دنى خوى و داواى لى بکري مالى نه بي بيداته وه يان قهرزار بى و نه توانى نه و قهرزه
 بداته وه، يان له تاوان کردندا قهرزار بوبى و پاشان ته و به ي کردبى، نه مانه قهرزه که يان بو نه دريتمه وه
 به لگه ي نه م باسه فرموده که ي قه بيسه ي کوږى موخاريقى هيلاليه که نه لى: کوليتکم خستبوه
 نه ستوى خوم، هاتمه لاي پيغه مبه رى خودا (ﷺ) پرسى يارى لى بکه م له باره يه وه، فرموى:

^۱ الطبري (۳۱۷/۱۴).^۲ الطبري (۳۱۶/۱۴).^۳ الصافات (۳۹).^۴ أحمد (۲۹۹/۴)، پياوه گاني جني متمانه ن.

(بمينه ره وه هه تا سه ده قه مان بو دي فرمان نه دهين بو ت خه رج بکري) پاشان فرموي: (نه ي قوبه يسه داوا کردن حال نيه بو يه کي له م سي که سه نه بي: پياوي کوليکي خستبيته گهر دني خوي، نه وه دروسته داوا بکات هه تا له کولي ده بيته وه پاشان واز ديني. وه پياوي تووشي برسياه تيه ک ديت ساماناکه ي له ناو ده چي داوا کردن بو حاله. هه تا ژياني به ره و باشي ده چي (يان فرموي بژوي دابين ده بي) وه پياوي هه ژاري پوي تيده کات واي لي دي سي که سي خاوه ن بيروپا له خزمي خوي ده لين: فلانه که س نه بووني پوي تيکرده، نه مه يش داوا کردن حاله بوي. هه تا ژياني به ره و باشي ده چي (يان فرموي بژوي دابين ده بي) جگه له مانه داوا کردن حرامه، خاوه نه که ي نه و ماله به حرامي ده يخوات) موسليم پيوايه تي کردوه^۱ وه له نه بوسه عيده وه نه لي: پياوي له سه رده مي پيغه مبه ردا (ﷺ) تووشي زهره ر بو له به روي ميکدا که کريپوي و زقر قه رزار بو، پيغه مبه ر (ﷺ) فرموي: نا! خير يکي پيکه ن، خه لکي ده ستيان کرده خير کردن پي، به لام نه گه يشته نه وه ي قه رزه کاني پيبداته وه، پيغه به ر (ص) فرموي به وانه ي قه رزيان له لا بو: (نه وه ي نه يبينن وه ري بگرن و جگه له وه هيچي تر تان بو نيه)^۲.

له پي خوادا

له باره ي له پي خواوه، يه کيکه له نه و که سانه ي که زه کاتي پيته شي نه وجه نگاهه ريه که هيچ به شيکيان نيه له ديواندا.

ريواران

ريوار نه و که سه يه چووه ته ولاتي و هيچي پي نه ماوه سه فهره که ي پي به پي بکات، زه کاتي پي نه دريت به نه ندازه ي نه وه ي به شي بکات هه تا ده گاته وه زيدي خوي، با خاوه ن سامانيش بي. نه م برياره نه وه يش ده گريته وه که ده يه وي سه فهر ي بکات له زيدي خويه وه، به لام هيچي پي نيه له گه ل خوي بيبات، نه وه نده ي له مالي سه ده قه ده دريتي هه تا ده پوات و ده گه پيته وه به شي بکات. به لگه يش له سه ر نه مه، نه م نايه تيه و نه م فرموده يه شه که نه بود اوود و نيينوماجه پيوايه تيان کردوه له م فرموده ي موعه مبه ره وه له زه يدي کوي نه سله مه وه، له عه تاي کوي يه ساره وه، له نه بوسه عيدي خوده ريه وه (په زاي خوي ليبي) نه لي: پيغه مبه ري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (سه ده قه حال نيه بو ده وله مند جگه له پينج که س نه بي: نه وه ي سه ده قه کو ده کاته وه، يان نه و پياوه ي (شتي) سه ده قه ي کريوه به مالي خوي يان قه رزار يان که سي له پي خوادا غه زا بکات، يان که مده ستني مالي

^۱ مسلم (۱۱۶۱/۳).

^۲ مسلم (۷۷۲/۳).

سه ده قه ی بدریتی و نه ویش به دیاری بیبات بۆ ده وله مهندي^۱ پاشان خودای گه وره نه فرمویت:
 ﴿فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ﴾ بریاریکه له خوداوه، خوی داویه تی و بریویه ته وه و به شی کردوه ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ
 حَكِيمٌ﴾ خودا زاناو کارزانه، ناگای له کاره دیارو نه دیاره کانه و ده زانی چی له به رژه وه ندی
 عه بده کانیه تی و کارزانه له وه ی ده یلی و ده یکات و بریار نه داو فرمانی پیده کات هیچ به رستراو
 به روه ردگاریک نیه جگه له خودا خوی .

﴿وَمِنَهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ

لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾﴾

یه کی له خوده کانی دوو پروو نازاردانی پیغه مبه ره (ﷺ)

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَمِنَهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ﴾ له ناو دوو پروه کاندای
 (دهسته یه ک هه ن) پیغه مبه ره (ﷺ) نازار نه دهن و ده لێن: هه موو شت ده بیسی، واته: هه ر که سی هه ر
 شتیکی پی بلی له ناوماندا بهوای پی ده کات، که سی قسه ی بۆ بکات بهوای پی ده کات کاتی هاتین بۆ
 لای سویندمان بۆ خواردبی بهوای پی کردوین، مانای نه مه پیاویته کراوه له ئیبنوعه بباس و موجهایدو
 قه تاده وه^۲ خودای گه وره فرمویه تی: ﴿قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ بلی: که گوی له چاکه ده گری له
 قازانجی ئیوه یه . خو پاستگو ده ناسریت و له درفدن جیای ده کاته وه ﴿يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾
 باوه پی به خوداش هه یه و به باوه پدارانی تریش بهوای هه یه . واته: بهوای به خاوه ن باوه پانیش هه یه
 ﴿وَرَحْمَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ﴾ په حمه تیشه بۆ نه وانه ی له ئیوه بهوایان هیناوه، به لگه یشه له سه ر
 خوانه ناسان، بۆیه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ نه و
 که سانه شی که پیغه مبه ره نازار نه دهن تووشی نازاری به ژان دین.

﴿يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَن يُرْضَوْهُ إِن كَانُوا مُؤْمِنِينَ﴾ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ

يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَن يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَلِيدًا فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾﴾

^۱ أبوداود (۲/۲۸۸)، ابن ماجه (۱/۵۹۰)، سه نه ده کانی به میژه .

^۲ الطبري (۱۴/۲۲۶).

یه کیکی تر له خوومکاني دووږوو هه ولدانه بو رازیگردنی خه لکی به سویندی درو

قه تاده له م ئایه تدا که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿يَخْلِفُوكَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ وَاللَّهُ

وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ﴾ سویندتان به خودا بو ده خون، که ئیوه یان لی پازی

بن، با نه گه ر خاوه نیاوه پن کاریکی وا بکه ن خوداو پیغه مبه ری خودایان لی پازی بی، قه تاده له ته فسیری

﴿يَخْلِفُوكَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ﴾ دا نه لی: بویان باس کردین که پیاوی له دووږوو کان وتویه تی:

سویند به خوا نه وانه له هه لبرارد و به پیزترین که سی ئیمه ن، جا نه گه ر نه وه ی موحه ممد ده یلی پاست

بی، نه وه دیاره نه وان له گویدریژه کان خراپ ترن. نه لی: پیاوی کیش له موسولمانان گوئی لی بوو، گوئی:

(به و پیاوه) سویند به خوا نه وه ی موحه ممد (ﷺ) ده یلیت زور پاسته وه توش له گویدریژ خراپتری،

نه لی: نه و پیاوه به په له قسه که ی برد بو پیغه مبه رو (ﷺ) بوی گیرایه وه، پیغه مبه ریش (ص) ناردی

به شوین کابرا داو بانگی کرد و پتی گوت: (چی پالی پیوه نای که نه وه بلیی؟)، کابرا نه فرینی ده کرد و

سویندی به خوا ده خوارد که وای نه گوتوه، پیاوه موسولمانه که یش ده یگوت: نه ی خودایه! پاستی

پاستگو ده رخه و دروژنیش به درو بخه ره وه، خودای گه وره نه م ئایه ته ی نارد و خواره وه: ﴿أَلَمْ

يَعْلَمُوا أَنَّهُمْ مَنْ يُحَادِدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَبَاكَ لَهُمُ النَّارُ جَهَنَّمَ خَلِدًا فِيهَا﴾ بو ده بی نه یانزانیبی هه ر که سی

دژی خوداو پیغه مبه ری خوا بوه ستی تاهه تابه له ناگری دوزه خدایه، ﴿ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ﴾ نا

نه مه یه پيسوایی و سه رشوپی گه وره.

﴿يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهِزُّوا بِكُ اللَّهُ مُخْرِجٌ مَا

يَحْذَرُونَ﴾

مَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

یه کیکی تر له خوومکاني دووږوو له ناشکرا بوونی نهینییه کان ده ترسن

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ

اسْتَهِزُّوا بِكُ اللَّهُ مُخْرِجٌ مَا يَحْذَرُونَ﴾ نه وانه ی دووږوون زور نه ترسن سه باره ت به وان سوره تیک

بیته خواری هه رچی له دلیاندایه ناشکرای کات، بلی ئیوه گالته بکه ن، نه وه ی خوی لی ده پارینن خودا

هه ر ناشکرای ده کات. موjahid نه لی: نه و قسه یه له نیوان خویاندا ده که ن، پاشان ده لیتن: به لکو خودا

نه م نهینییه مان ناشکرا نه کات.^۲ نه م ئایه ته هه ر له م ئایه ته ده چی که خودای گه وره فرمویه تی:

^۱ الطبري (۳۲۹/۱۴).

^۲ الطبري (۳۳۱/۱۴).

﴿وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوكَ بِمَا لَمْ يُحْيِكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصَلَوْنَهَا

فَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾^۱ خۇ ئەگەر تووشى تۆش دەبن (ئەي موھەممەد ﷺ) ئەو سەلامەتى لە تۆى دەكەن، لەو سەلامەت جىاوازە كە خودا لە تۆى كىردو، لە پال خۇشياندا دەلەين: دەي بۇ لە سەر ئەم وتەيە خودا سزامان نادات؟ (دەچنە) جەھەنم بەسيانە و پاشە پۇژيان زۆر خراپە، لىرەيشدا ئەفەرموئەيت: ﴿قُلْ أَسْتَهْزِئُ بِاللَّهِ تَخْرُجُ مَا تَحْذَرُونَ﴾ بلى: گالتە بکەن! ئەو دەي خۇتانی لى لائە دەن خودا ھەر ئاشکراي دەکات و قورئان دەنئىرى و ئابپوتان دەبات. وەك ئەم ئايەتە كە ئەفەرموئەيت: ﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَنْتَهُمْ﴾ ھەتا دەگاتە: ﴿وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ﴾^۲ ئاخۇ ئەوانەي نەخۇشى لە دلياندايە، لايان وایە خودا پک و کینەيان ئاشکرا ناکات؟ (ھەتا دەگاتە) بىگومان بە جۆرى قسە کردنیش دەيانناسى خودا ئاگای لە کارە کانتانە. ھەر بۆیە قەتادە ئەلەيت: ئەم سورەتە ناو نراو (ئابپوبەر)، واتە: ئابپوبەرى دووپووەکان.^۳

﴿وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ

تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنْ نَعْفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ يُعَذِّبْ طَائِفَةٌ بَأْتُهُمْ

كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

يەككى تەر لە خووەکانى دووپو و فرۇفیل و پاكانە كىردنە بە شتى پىروپوچ

خودای گەورە ئەفەرموئەيت: ﴿وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ

وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ﴾ خۇ ئەگەر لىشيان بپرسى: خەرىكى چىن؟ دەلەين: ئىمە خەرىكى گالتە و گەپ بووین، بلى: ئایا گالتەتان بە خواو پىغەمبەرى خودا ئەكرد؟! لە عەبدوللاي كوپى عومەرەو ئەلئى: پىاوى لە غەزای تەبوکدا لە مەجلىسىيەكدا گوتى: وینەي ئەو قورئانخوئەنەي خۇمانم نەدیو، كە ئەو ئەندە نەوسن بن و ئەو ئەندە زماندروژن و ئەو ئەندەيش ترسەنۆك بن لەكاتى پىو پىو پىو بونە وەدا، پىاوى لەناو مزگەوتدا گوتى: درۆ ئەكەي، ديارە تۆ دووپوئەيت. دەبى ھەوال بەدەم بە پىغەمبەرى خودا (ﷺ)، ئەو (قسەيە) گەيشتە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) قورئان دەربارەي ھاتە خوارەو. عەبدوللاي كوپى عومەر ئەلئى: من خۆم ئەو پىاوەم بىنى خۆي گرتىو بە پاشكۆي

^۱ المجادلة (۸).

^۲ محمد (۲۹-۳۰).

^۳ الطبري (۲۳۲/۱۴).

وشره‌کە ی پیغه‌مبەری خوداوه (ﷺ) ولە بەرد مەلده‌که‌وت، هەر ده‌یگوت : ئەی پیغه‌مبەری خودا
 ئێمه‌ خەریکی گالتە و گەپ بووین، پیغه‌مبەری خودایش (ﷺ) ده‌یفەرموو: ﴿أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَسُولُهُ
 كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ﴾^۱ ئیبنوئیسحاق پڕوایه‌تی کردوه، که ده‌سته‌یه‌ک له دوو پوو‌ه‌کان له‌وانه
 وه‌دیعه‌ی کوپی سابیت برای به‌نی ئومه‌یه‌ی کوپی زه‌یدی کوپی عه‌مری کوپی عه‌وف و پیاوی‌کیش له
 نه‌شجعه که هاو‌په‌یکانی به‌نی سه‌له‌مه‌ بوو. پێی ده‌گوترا (موخشه‌ن) ی کوپی حومه‌یر له‌گه‌ڵ
 پیغه‌مبەری خودا (ﷺ) ده‌پۆشتن، پیغه‌مبەری خودا (ﷺ) که‌وتبووه پێی به‌ره‌و ته‌بوک، به‌یه‌کتریان
 ده‌گوت: ئاخۆ وا ده‌زانن شه‌پو خۆگری به‌نی نه‌سفه‌ر (واته پۆمه‌کان) وه‌ک شه‌پی عه‌ره‌ب وایه له‌گه‌ڵ
 یه‌کتیدا؟ سویند به‌ خوا به‌و زوانه ده‌تان بینین به‌ گوریس شه‌ته‌ک نه‌درین، ئه‌مه‌ بۆ ئه‌وه‌ بوو ترسو
 تۆقاندن بخه‌نه دلی موسولمانانه‌وه، موخشه‌نی کوپی حومه‌یر گوتی: سویند به‌ خوا حه‌زم ده‌کرد
 فه‌رمانم پێی بکردایه هەر پیاوی له ئێمه سه‌د قامچی لی بدریت، نه‌ک قورئان بێته‌ خواره‌وه له‌سه‌ر ئه‌م
 قسه‌تان، ئه‌وه تیکنه‌شکین. پیغه‌مبەری خودا (ﷺ) (وه‌ک پیم‌گه‌یشته‌وه) فه‌رمووی به‌ عه‌ماری کوپی
 یاسر: (بگه‌ره ئه‌و کۆمه‌له به‌راستی ئه‌وانه سووتان، پرسیاریان له‌و قسه‌یه‌ لی بکه که کردویانه، ئه‌گه‌ر
 دانیان پێدا نه‌نا بلی: به‌لی، ئه‌وه‌و نه‌وه‌تان وتوه، عه‌مار چوو بۆ لایان و نه‌وه‌ی پێی گوتن، هاتن بۆ
 لای پیغه‌مبەری خودا (ﷺ) داوای لی‌بوردن‌یان لی کرد، پیغه‌مبەری خودا (ﷺ) له‌سه‌ر وشره‌کە‌ی
 بوو، وه‌ستابوو، وه‌دیعه‌ی کوپی سابیت ده‌ستی گرتبوو به‌ پشته‌ی وشره‌کە‌ی پیغه‌مبەره‌وه (ﷺ)
 ده‌یگوت: ئەی پیغه‌مبەری خودا ئێمه‌ خەریکی گه‌مه‌ و گالتە بووین، خودای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی ناردە
 خواره‌وه: ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ﴾^۱ موخشه‌ن گوتی: ئه‌ی
 پیغه‌مبەری خودا، ناوی خۆم و ناوی باوکم منی وا دواخست!، جا ئه‌وتاکه که‌سه‌ی که چاپۆشی لی‌کرا
 له‌م ئایه‌ته‌دا موخشه‌نی کوپی حومه‌یر بوو. نه‌ویش ناوی خۆی نا عه‌بدو په‌حمان، داواشی کرد له‌ خودا
 که به‌ شه‌هیدی به‌ری و که‌سیش به‌ شوینه‌که‌ی نه‌زانی، ئه‌وه‌بوو له‌ پۆژی یه‌مامه‌دا شه‌هید کراو هیچ
 شوینه‌واریکی نه‌نۆزدا یه‌وه‌و دیار نه‌ما‌بوو. پاشان خودای گه‌وره ئه‌فه‌رمویت: ﴿لَا تَعْذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ
 بَعْدَ إِيمَانِكُمْ﴾^۱ داوای لی‌بوردن مه‌که‌ن، ئێوه له‌ پاش بپرواینان بوونه‌ خوانه‌ناس. به‌و گالتە و گه‌په‌ی
 کردتان ﴿إِنْ نَعَفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً﴾^۱ ئه‌گه‌ر ئێمه له‌ هه‌ندی‌کتان خوش ببین، ده‌بی

هه نديك نازار بدرين (واته: چاوپوشی له هه مورتان ناکری، ده بی هه نديکتان سزا بدرين). ﴿يَا أَيُّهَا
كَانُوا مُجْرِمِينَ﴾ له بهر نه وهی تاوانبار بوون. به و قسه خراب و پېرگونا مه.

﴿الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ
وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنْفِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللَّهُ
الْمُنْفِقِينَ وَالْمُنْفِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعْنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ
مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾﴾

باسی هه ندي ترله خووی دووړووه کان

خودای گه وره باسی خرابی دووړووه کان ده کات که گشت په وشتيکیان پېچه وانه ی په وشتی
خاوه نیاوه پانه، کاتی که باوه پداران فرمانیان کردوه به چاکه و بهرگریان کردوه له خرابه نه وان
بهرگریان کردوه له چاکه و فرمانیان داوه به خرابه کاری و نه فرمویت: ﴿الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ
بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ﴾ نیرومی
له م دووړووه و هک یه کن فرمان به خرابه ده کن، پېگه له چاکه کردن ده کن، دهستی خوشیان له
خیر کردن ده قوچینن واته: له مال به خشین له پی خوادا، ﴿نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ﴾ خودایان له بیر چوه و
یادی خودا ناکه ن خودایش نه وانی له بیر کرد، به و شیوه یه مامه له یان له گه لدا ده کات. وهک نه م نایه ته
که نه فرمویت: ﴿وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسِكُ مَا كُنَّا نَمُكِّرُ لَكَ هَذَا﴾^۱ پتیا و ترا: وانه مړو له بیرتان ده که یی،
وهک چون نیوه توو شهاتنی نه مړوتان نه ده هاته بیر. پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿إِنَّ
الْمُنْفِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ نه وانه ی دووړووی ده کن هه موویان له پی لادهرن. وه
نه فرمویت: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الْمُنْفِقِينَ وَالْمُنْفِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ بریاری خودایه،
دووړووانی ژن و پیاو خوانه ناسانیش ده گریته وه، به تیکرایسی ده یان خاته دوزخ تاهه تایه هه رتیا یا
ده بن، واته: له سه ر نه و کارانه ی باس کرا که کردوویانه له ناو جه هه نمدا هه ر ده میتنه وه له گه ل
خوانه ناساندا تا هه تایه ﴿هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعْنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ﴾ که نه م به بؤ نه وان به سه بهر
نه فرینی خوداش که وتون و سزای هه میشه بیان هه یه.

﴿كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَكَثْرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلْقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلْقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلْقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَئِكَ حِطَّتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ (٦١)

خودای گه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَكَثْرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلْقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلْقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلْقِهِمْ﴾
 وهك نه‌وانه‌ی پیش ئیوه بوون، زۆر له ئیوه به‌هیزتر بوون، مال و مندالیشیان له ئیوه زیاتر بوو، نه‌وانه له به‌ش‌ه‌ی که بوویان که لکیان و هرگرت دیسان ئیوه‌یش، هه‌روا نه‌وانه‌ی پیشین، له به‌ش‌ه‌ی خویان که لکیان و هرگرت، خوی گه‌وره نه‌فه‌رموئ: نه‌مانه‌ش وهك نه‌وانه‌ی پیش خویان تووشی سزا نه‌بن له دنیاو له ناخیره‌تیشدا، هه‌سه‌نی به‌سری نه‌ئی: ﴿بِخَلْقِهِمْ﴾ یانی: به‌ئاینه‌که‌یان.^۱ پاشان خودای گه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا﴾ وه ئیوه‌ش پۆچوون له پڕوپوچدا وهك نه‌وان پۆچوون له پڕوپوچ و درۆ کردندا. ﴿أُولَئِكَ حِطَّتْ أَعْمَالُهُمْ﴾ نه‌وانه کرده‌وه‌یان به‌فیرو چوو. چونکه هیچ پاداشتیکیان و ده‌س نه‌مینا له‌سه‌ری. چونکه کاره‌که‌یان خراپه. ﴿فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ له دنیاو له پۆژی قیامه‌تدا هه‌ر نه‌وان پنج‌ه‌سارن، چونکه له‌وه‌ولانه‌یاندایا هیچ پاداشتیکیان و هه‌رنه‌گرت. ئیبنوعه‌بباس نه‌ئی: (نه‌مشه‌و) هه‌ر له دوینی شه‌وده‌چی.
 ﴿كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾ ئا نه‌وه جووله‌که‌گانه‌خۆمان وهك نه‌وان لی‌کردوه، من نازانم! نه‌وه‌نه‌بی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (سویند به‌وه‌که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، به‌شیوه‌یه‌ک شوینیان ده‌که‌ون، نه‌گه‌ر پیاوی له‌وان خوی بکات به‌کونی بزمنزه‌دا ئیوه‌ش شوینیان ده‌که‌ون).^۲ وه له نه‌بوهوره‌یره‌وه (په‌زای خوی لی‌بی) نه‌ئی: پیغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (بیگومان له‌مه‌ولا ده‌که‌ونه شوین خوونه‌ریتی نه‌وانه‌ی له پیش ئیوه بوون. بست به‌بست و گه‌ز به‌گه‌زو بال به‌بال، تا به‌شیوه‌یه‌ک نه‌گه‌ر نه‌وان خویان بکه‌ن به‌کونی بزمنزه‌دا ئیوه‌ش شوینیان ده‌که‌ون) کوتیان: نه‌وانه کین نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) نه‌ه‌لی کتیین؟ فه‌رمووی: (نه‌ی کین؟)^۳ نه‌م فه‌رمووده‌یه نمونه‌ی له هه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هه‌یه.

^۱ الطبري (٣٤٣/١٤). (یانی سودیان له‌ئاینه‌کانیان و هرگرت و ماوه‌یه‌ک پیتی ژیان بۆخویان) (وه‌رگیتی).

^۲ الطبري (٣٤٢/١٤).

^۳ الطبري (٣٤٢/١٤).

﴿الَّذِينَ يَأْتِيهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَنَّهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ (۷۰)

ناموزگاریهك بو دوو پرووهكان تا دهرس وهرگرن له وانهی پیش خویان

خودای گه وده ناموزگاری نه و دوو پرووه ده کات که پروا به پیغه مبهرن ناکهن، نه فه رمویت: ﴿الَّذِينَ يَأْتِيهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ ناخو دهنگو باسی نه وانهی له پیش نه وان ژیاون پییان نه گه یوه. له و گه لانهی که پروایان به پیغه مبهره کانیا ن نه بووه ﴿قَوْمِ نُوحٍ﴾ گه لی نوح، که تیکرا له گه لا خه لکی سه ر زه مین نو قم بوون و ناو دایپوشین جگه له و که سانهی که پروایان هینابوو به عه بدو پیغه مبهری خوی نوح (سه لامی خوی لیبی) ﴿وَعَادٍ﴾ عادیش که چون له ناو چون به گره بای بی خیر کاتی پروایان به هوود پیغه مبهر (سه لامی خوی لیبی) نه هینا. ﴿وَتَمُودَ﴾ هۆزی سه موودیش چون بهر هه و ره تریشه که وتن کاتی که پروایان به سالح پیغه مبهر (سه لامی خوی لیبی) نه هینا و شتره که یان سه ربی. ﴿وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ﴾ وه گه لی ئیبراهیم که چون خودا ئیبراهیمی (سه لامی خوی لیبی) سه رخست به سه ریا ندا، به و موعیزه گه و ره یه، وه پاشاکه شیان که نه مرودی کوپی که نه عانی کوپی کوشی کوپی که نه عانی بوو له ناو برد، نه فرینی خوی لیبی ﴿وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ﴾ خه لکی مه دیه نیش نه مانه هۆزی شوعه یب بوون (سه لامی خوی لیبی) چون خودا تووشی بومه له رزه و سزای پۆژه هه و ره که ی کردن. ﴿وَالْمُؤْتَفِكَاتِ﴾ موئته فیکه هۆزی لووته که له مه دائین نیشته جی بوون. خودای گه و ره له نایه تیکی ترده فه رموویه تی: ﴿وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَهْوَى﴾ گوندی هۆزی لووتیشی سه ره و ژیر کرد. گو تراوه: (دایکی ناواییه کانیا ن که سه دومه). مه به ست لی ره دا نه وه یه خودای گه و ره قبری تیخستن به هوی پروا نه هینانیا ن به لووت پیغه مبهر (سه لامی خوی لیبی) له بهر نه و به دره و شتی به پیسه ی هیچ که سی له پیش نه و اندا پیی مه لئه سابوو له دنیا دا ﴿أَنَّهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ که پیغه مبه رانی نه وان له چه ند به لگه ی ناشکراوه چوونه لایان ﴿فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ﴾ خوا ناهه قی لی نه کردن، که له ناوی بردن، چونکه به لگه ی ته واوو ناشکرای دانی، که ناردنی پیغه مبه ران بوو بویان و هیچ

بروييانويه كي نه ميشتن ﴿وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ هه ر خويان نامه قيان له خويان كرد. كه
برويان به پيغه مبه ره كانيان نه كردو دژايه تي هه قيان كرد هه تا نه وه ي به سهر يان هات، به سهر يان هات
له سزاو به رباد بوون.

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾^(٧١)
پهوشته باشه كانى پرواداران

پاش نه وه ي خوداي گه وره باسى پهوشته پيس و خراپه كانى دوپوهه كانى كرد، دپته سه ر باسى
پهوشتي جوان و چاكي خاوه ن باوه پان و نه فرمويت: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾^١ څنو
پياوي باوه پدار دوستي يه كتن، واته: يارمه تي يه كتری ده ده ن و پشتي يه كتری ده گرن وهك له م
فرموده ي سه حيحدا هاتوه: (موسولمان بؤ موسولمان وهك بينا وايه، هه نديكي هه نديكي تر به
يه كه وه ده به ستي) جا په نجه كانى كرد به يه كدا.^٢ ديسان له م فرموده سه حيحدا هاتوه: (نمونه ي
خاوه نباوه پان له خوشه ويستي بؤ يه كتر و هاوسوزي و به زهيدا وهكو يه كه جهسته وان، نه گه ر نه ندامتيكي
نازار يكي هه بوو نه وا ده ناليئي له تاو بى خه وي و گهرمه تا).^٣ وه نه فرمويت: ﴿يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ فرمان ده كهن به چاكو و به رگري ده كهن له خراپه، وهك نه م نايه ته كه
نه فرمويت: ﴿وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^٤ ده بى له نيو
نيوه دا كومه ليك هه بى، فرمان به چاكو بده ن و پى له خراپه بگرن. پاشان نه فرمويت:
﴿وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ نويز ده كهن و زهكات ده ده ن و
به رفرمانى خوداو پيغه مبه ري خودان له وه ي فرمانيان پى كراوه له وه يش لييان قه ده غه كراوه و
له گه ل خه لكى خودا به چاكي ده جولينه وه ﴿أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ﴾ خودا نه مانه وه به ر به زه يى خوى
ده خات، واته: هه ركه سى خاوه ني نه م پهوشتانه بى خودا به زه يى پيدا دپته وه ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ﴾ خودا
خاوه ن ده سته لات، هه ركه سى به رفرمانى نه وي، ده سته لاتى ده داتى، چونكه بيگومان ده سته لات هه ر
بؤ خوداو پيغه مبه ران و خاوه نباوه پانه ﴿حَكِيمٌ﴾ كارزانه له دابه ش كردنى نه و پهوشتانه بؤ خاوه ن

^١ فتح الباري (١٠/٤٦٤).^٢ فتح الباري (١٠/٤٥٢).^٣ آل عمران (١٠٤).

باوه پان و دوپووه كانيشى تاييه تمه ند كردوه به و په و شتانه ي كه له پيشه وه باس كرا، خوداي گه وده هه رچى دهكات پره له كارزاني و له جيى خويه تى.

﴿وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسْكِنٌ طَيِّبٌ فِي

جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (٧٢)

مژده دان به پرواداران به خوشگوزهراني هه ميشه يي

خوداي گه وده باسى نه و شتانه دهكات كه ناماده ي كردوه بو پياوان و ژناني خاوه نباوه، له

چاكه و خوشگوزهراني هه ميشه يي و نه فرمويت: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسْكِنٌ طَيِّبٌ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ﴾ خودا به ليني به پياوان و ژناني باوه پدار

داوه باغاتيكيان خه لات دهكات، جو باريان به به ردا ده پواو هه ر له ويدا ده ميننه وه، چه ندين خانوي زور

چاكي له ناو باغاتي عهدندا بو داناون. وهك له هه ردوو سه حيحه كه دا هاتوو له نه بومووساي

نه شعريه وه نه لي: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تى: (دوو باغ (قابه كانيان) و نه وه ي تياندايه له

زيړه وه دوو باغ كاسه كانى و نه وي تياندايه له زيړه، له نيواني نه و كومه له و له نيواني نه وه ي كه

سه يري په روه ردگاريان بكن هيج شتى نه ماوه جكه له پوشاكي كيبريا به سه ر پوي خواوه له باغاتي

عهدندا).^۱ هه ر له نه بومووساي نه شعريه وه نه لي: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تى: (بو

خاوه نباوه له به هه شتدا چادريك هه يه له مراوبى ناو بوش. دريژيه كه ي شه ست ميله له ناسماندا،

كه سو كاري پرواداره كه ي تيدايه، ده گه پي به سه رياندا (نه وان هه نديكيان نه واني تريان نابينن))^۲ له

هه ردوو سه حيحه كه دا هاتوو. ديسان له هه ردوو سه حيحه كه دا هاتوو له نه بوموره يره وه نه لي:

پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تى: (كه سي برواي هينابيت به خواو پيغه مبهريه كه ي و نويزي كردبي و

پوژوي گرتبي، بيگومان هه قه له سه ر خودا كه بيخاته به هه شت، كوچى كردبي له پي خوادا يان له

زيدي خويدا مابيتته وه كه تييدا له دايك بووه) گوتيان: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) تايا خه لكى لي

ناكادار نه كه ين؟ فرموي: (بيگومان له ناو به هه شتدا سه د پله هه يه خودا ناماده ي كردوه بو نه وانه ي

تيكوشاون له پي نه ودا، نيواني نه و دوو پله يه وهك نيواني ناسمان و زه مين وايه. كاتي داواتان له

خودا كرد داواي فيرده ووسي لي بكن، چونكه (فیرده وس) سه ره وه ي به هه شت و ناوه پاستى به هه شته

له ويوه پووباره كانى به هه شت دينه ده ر، سه ره وه ي عه رشى په حمانه)^۳ نيمامي نه حمه ديش پيوايه تى

^۱ فتح الباري (۴۹۱/۸)، مسلم (۱۶۳/۱).

^۲ فتح الباري (۴۹۱/۸)، مسلم (۲۱۸۲/۴).

^۳ فتح الباري (۱۴/۶).

کردوه له نه بوهوره يره وه كه پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (هر كاتي سلاواتات دا له سر من داواي وه سيله م بۆ بكن)، گوترا: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) وه سيله چيه؟ فرموي: (به زرتري پله ي به هه شته هيچ كه سي وه ده ستي ناهيني جگه له يه ك كه س، هيوام وايه نه و كه سه ش من بم) ديسان له موسنه دي نيمامي نه حمه ددا هاتوه له سه عدي كوپي موجهيدي تايه وه له نه بو موديلله وه له نه بوهوره يره وه (په زاي خوي لبي) نه لي: گوتمان: نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ) باسي به هه شتمان بۆ بكه و خانوه كاني چونه؟ فرموي: (خشتيكي زيپه و خشتيكي زيوه، پوو كه شه كه ي له ميسكه. چه و له كه ي ياقوت و مرواريه و خوله كه ي زه عفرانه، هر كه سي بجيته به هه شته وه هه ميشه به هره مه ند ده بيت و بي زاري به سه ري دا نايه ت، جلو به رگي كون و دا پزاو نابيت و تافي لاويشي به سه رناچي) پاشان خوداي گه و ره نه فرموي: ﴿وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ په زاي خودايش كه له گشتي مه زنتره. واته: په زامه ندي لتيان زور گه و ره تره له و نازو به هره يه ي كه نه وان تيدان، وه ك نيمامي ماليك (په زاي خوي لبي) نه لي: له زه يدي كوپي نه سه له مه وه له عه تاي كوپي به ساره وه، له نه بوسه عيدي خوده ريه وه (په زاي خوي لبي) كه پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (خوداي گه و ره نه فرموي به خه لك ي به هه شت، نه ي خه لك ي به هه شت، نه وانيش ده لين: نيمه ملكه چ و گو يرايه لي تو ين نه ي په روه ردگار مان، هه موو خير و بي ريك له ده ستي تودايه، ده فرموي: نايه پازي بوون؟ نه وانيش ده لين: ناخو بۆچي پازي نابين، نه ي په روه ردگار مان كه تو نه وه نده ت پي خه لات كردوين به هيچ كام له دروست كراوه كاني خوت خه لات نه كردوه، نه فرموي: نه ي باشت له وه تان پي نه ده م؟ ده لين: نه ي په روه ردگار ده بي له وه باشت چي بيت؟ نه و يش نه فرموي: شايس ته ي په زامه ندي خومتان ده كه م، له مه ولا هه رگيز ليتان زوير نابم).^۱ بوخاري و موسليم پيوايه تيان كردوه له فرموده كه ي ماليكه وه.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَسَّ الْمَصِيرُ﴾ (٧٢)

يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكْ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَوَلُوا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾ (٧٤)

^۱ احمد (٢٥٦/٢)، نه حمه د شاكير به سه حيمي داناوه.

^۲ احمد (٣٠٤/٢)، نه حمه د شاكير به سه حيمي داناوه.

^۳ فتح الباري (٤٣٢/١١)، مسلم (٢١٧٦/٤).

فہرماندان بہ شہرولہ گہل خوانہ ناس و دوپوواندا وتوونڈی نواندن بہ رانبہریان

خودای گورہ فہرمانی دا بہ پیغہ مبرہ کہی (ﷺ) کہ بہ شہر وتوندو تیژی لہ گہل خوانہ ناس و دوپوواندا پرفتار بکات، وہک چوں فہرمانی پیدا کہ لہ گہل خوانہی شوینی کہ وتون لہ بیواداران بہ نہرم و نیانی مہل سوکوت بکات. مہوالیشی دایہ کہ پاشہ پوژی خوانہ ناس و دوپوواندا لہ پوژی دوایدا ناو ناگرہ. ٹیبنومہ سعود لہم ثایہ تہدا: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَسَّ الْمَصِيرُ﴾ نہی پیغہ مبر لہ گہل خوانہ ناسان و خوانہی دوپوواندا دہکن بہ شہر بہ و بہ توندو تیژی پرفتاریان لہ گہل بکہ شوینی نہوان دوزہ خہ و دواپوژی دژواریان مہیہ. نہلی: بہ دہست (واتہ: بہ شہر) بجی بہ گزیاندا، نہگر نہیتوانی بہ توندو تیژی مامہ لہیان لہ گہلدا بکات و پوویان لی گرژ بکات. ^۱ ٹیبنومہ بیاس نہلی: خودای گورہ فہرمانی شہر کردنی دا دژی خوانہ ناسان بہ شمیر و دوپوواندا کانش بہ زمان و ازہینان لہ نہرم و نیانی لہ گہل یان ^۲ زہحاک نہلی: بہ شمشیر بجہنگ لہ گہل خوانہ ناساندا و بہ توندو تیژی پرفتار بکہ لہ گہل دوپوواندا، نہوہ بہ گزدا چوونیانہ ^۳ موقاتلو پہبیمیش مہر وایان گوتوہ. ^۴ حہسہنی بہ سری و قہ تادہ نہلین: بہ گزدا چوونی دوپوواندا کان بہ جیبہ جی کردنی حہد دہکان نہ بیت بہ سہریاندا ^۵ گوتراوہ: ہیچ دژایہ تیہ نیہ لہ نیوان نہم قسانہدا، جاری بہوہ مامہ لہیان لہ گہلدا دہکری، جاری تر بہوہ، بہ پیی نہو حالانہ واللہ اعلم.

ہوی ہاتنہ خوارہوی نہم ثایہ تہ

نہمہوی لہ کتیبی (المغازی) یہ کہیدا نہلی: موحہ مہدی کوپی ٹیسحاق بوی باس کردین لہ زومریہوہ لہ عہد پورہ حمانی کوپی عہد وللائی کوپی کہ عبی کوپی مالیکہوہ لہ باوکیہوہ لہ باپیریہوہ نہلی: کہ یہ کیٹک بوو لہو دوپووانہی کہ دواکوت و قورٹانی لہ سہر ہاتہ خوارہوہ. وہ لہ وانہش کہ لہ گہل پیغہ مبردا بوون (ﷺ) جولاسی کوپی سوہید کوپی سامتی، ہاوسہری ٹومو عومہیری کوپی سہعد بوو، عومہیریش لہ لای نہو بوو، کاتی قورٹان ہاتہ خوارہوہ و خودا باسی نہوانہی کردوہ کہ چیان گوتوہ لہ دوپوواندا کان جولاس گوتویہ تی: سویند بہ خوا نہگر نہو پیاوہ راستگزی بی لہوہدا: دہیلی ٹیمہ لہ کہر خراپترین؟ عومہیری کوپی سہعد گوئی لہ قسہ کہی بوو، پاشان گوتی: سویند بہ خوا نہی جولاس، تو خوشہ ویستترین و بہ نابہوتترین کہ سی لہ لام، لہو کہ سہ

^۱ الطبری (۳۵۸/۱۴).

^۲ الطبری (۳۵۹/۱۴).

^۳ الطبری (۳۵۹/۱۴).

^۴ ابن ابی حاتم (۱۸۴۲/۶).

^۵ الطبری (۳۵۹/۱۴).

به پیرزانه شی که پیم باش نیه تووشی شتیکی ناخوش بیی. بیگومان تو قسه یه کت کردوه نه گهر باسی بکه م نه و قسه یه نابروم ده بات، نه گهر بیشارمه وه نه مفه وتینی به دلنیا ییه وه یه کیکیانم لا ناسانتره له وی تریان، بویه. چوو بو لای پیغه مبه ری خدا (ﷺ) نه وه ی جولاس وتبووی بو پیغه مبه ری گتپایه وه، کاتی نه وه واله گه یشته جولاس، ده رچوو نه وه ستا تا پویشته لای پیغه مبه ری (ﷺ) و سویندی خوارد به خوا که نه وه ی عومهیری کوپی سعاد ووتویه تی نه و نه یگوتوه و دروی بو مه لبه ستووه! خودای گهر وه بالاده ست نه م نایه ته ی له سهر نارد خواره وه: ﴿يَخْلِفُوكَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا﴾ سویند ده خون به خدا که نه وه یان نه درکاندوه که چی قسه ی خوانه ناسانه یان کردوه، دیاره له پاش موسولمان بوون له دین په شیمان بوونه وه. مه تا کوتایی نایه ته که، پیغه مبه ری خدا (ﷺ) لئی بیده نگ بوو. زانایان بریایان وایه که جولاس ته وبه ی کردوه و زور به چاکیش ته وبه ی کردوه و وازی هیناوه له وگوناوه. نیمام نه بوجه عفری کوپی جه ریر پریوایه تی کردوه له ئیبنوعه بباسه وه نه لی: پیغه مبه ری خدا (ﷺ) له سیبه ری دره ختیگدا دانیشتبوو فهرمووی: (نه وای ئیستا مروفی دیت بو لاتان به دو چاوی شهیتان سه یرتان ده کات، کاتی هات هیچ قسه ی له گه لدا مه کن). نه وه نده ی پی نه چوو پیاویکی چاو زاق هات و پیغه مبه ری خدا بانگی کردو فهرمووی: (له به رچی خوت و هاوه له کانت قسم پی ده لئین؟) پیاوه که پوشت و هاوه له کانی هینا و سویندیان به خوا خوارد که هیچیان نه گوتوه تا وازی لی هینان، خودای گهر وه نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿يَخْلِفُوكَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا﴾.

دوو پووو مکان خولیای کوشتنی پیغه مبه ریان (ﷺ) که وته سهر

خودای گهر وه نه فهرمویت: ﴿وَهُمْ أَيْمَانًا زَيْنَالُوا﴾ خه یالان دابووه سهر شتی، بویان نه لوا پیکی بینن. ده لئین: له سهر جولاسی کوپی سوهید هاتوه ته خواره وه. چونکه نه و خه یالی کوشتنی کوپی ژنه که ی که وتبووه سهری کاتی کوتی نه م قسه یه ده که یه نمه پیغه مبه ری خدا (ﷺ) ده شلئین: له سهر عه بدوللای کوپی نوبه ی هاتوه، که نیازی کوشتنی پیغه مبه ری (ﷺ) هه بوو. سوودیش نه لی: نه م نایه ته له سهر نه و که سانه هاته خوار که ده یانویست تاج بخنه سهر عه بدوللای کوپی نوبه ی، با پیغه مبه ری خواش (ﷺ) پازی نه بی. پریوایه ت کراوه که ده سته یه له دوو پووو کان نیازی کوشتنی پیغه مبه ریان (ﷺ) هه بوو، نه وه یش له غه زای ته بوکدا بوو، له شه وی له و شه وانده له کاتی پوشتندا زیاتر له ده که س بوون، زه حاک نه لی: له سهر نه وانه نه م نایه ته هاته خوار. به یه هقی له کتیبی (دلائل النبوة) دا پریوایه تی کردوه له حوزه یفه ی کوپی یه مانه وه (په زای خوی لیبی) نه لی: په شوی وشتره که ی پیغه مبه رم (ﷺ) به ده سته وه بوو پام ده کیشا عه ماریش لئی ده خوپی، یان عه مار پای ده کیشاو من

لیم ده خوړی. هه تا کاتى گه یشتینه عه قه به له و کاته دا پووبه پووی دوانزه سوار بوومه وه و به ریان لیگرتین، پیغه مبه ری خودا، بانگی کردن و تیی خوړین نه وانیش به ره و دوا گه پانه وه و پایان کرد. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمووی پیمان: (نایا زانیتان کیڼ؟) گوتمان: نه خیر نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه وانه ده میان هه لواسیبو، به لام زانیمان خوشتره وانن، فرمووی: (نه وانه دوو پوه کائن هه تا پوړی قیامت، نایا ده زانن چیان ده ویست؟) گوتمان: نه خیر، فرمووی: (ده یانویست ته نگ به پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هه لچنن له عه قه به داو هه لی دین (بیخه نه خواره وه) له ویدا) گوتمان: بۆچی نه نیرین بۆ ناو که سو و کاریان هه تا هوزی هه ریه که یان سه ری که سی خویت بۆ په وانه بکات؟ فرمووی: (نه خیر، پیم ناخو شه عه ره به کان له نیوان خو یاندا بلین موحه ممد (ﷺ) شه ری به گه لی کرد هه تا به هوی نه وانه وه خودا سه ری خست، نه و به کوشتن پیشوازی لی کردن، پاشان فرمووی: (نه ی خودایه به دوبه یله لیانده)، گوتمان: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) دوبه یله چیه؟ فرمووی: (پر شکیکه) له ناگر ده که ویته سه رده ماری دلی یه کی له وان و به وه له ناو ده چی^۱، نه بوتوفه یل بوی گپراینه وه و گوتی: له نیوان پیاویک له خه لکی عه قه به و حوزه یفه دا هه ندی له و شتانه که له نیوان خه لکیدا پوه نه دا، پوویدا، پیاوه که گوتی: به خوا سویندت نه دم نه وانه ی عه قه به چه ندکه س بوون؟ نه لی: نه و کومه له پیان گوت: که داوات لی ده کات که واته پیی بلی، گوتی: نیمه هه وال نه وده مان لایه که نه وانه چواره که س بوون، جا نه گه رتو یه کیک بوویت له وانه، نه وانه و کومه له پانزه که س بوون. وه من سویند به خودا ده خوم که دوانزه که س له وانه دوژمنی خودا و پیغه مبه ره که یین (ﷺ) له زیانی دنیا و له پوړی قیامتدا، سیانیشیان چاوپو شى لیکراوه، گوتیان: نیمه گویمان له جارچی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه بووه و نه شمان زانیوه نه وانه مه به ستیان چی بووه؟ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له زهویه کدا ده پوشت به رده که ی په ش بوو (وهک به ناگر سوتابی) فرمووی: (بیگومان ناو که مه، هیچ که سی پیشم نه که وی بۆ سه ر نه و ناوه) بینى کومه لی پیشی که وتبوون، له و پوژده دا نه فرینی لی کردن^۲ دیسان موسلیم پیوايه تی کرده له عه ماری کوپی یاسره وه نه لی: حوزه یفه هه والی دامی له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) که فرموویه تی: (له ناو هاوه له کاندا دوانزه دوو پووی تیدا یه ناچنه ناو به هه شت و بونیشی ناکه ن، هه تا وشتر نه چی به کونی ده رزیدا: هه شت که سیان دوبه یله به سه بۆله ناو بردنیان، چرایه که له ناگر له سه ر

^۱ دوبه یله: دوومه لیکى گه وره یه له ناوه وه ی مرقدا دروست نه بیت و نه یکوژیت (النهاية في غريب الحديث والاشتراب: ابن الاثير: وشه ی "دبل"، وه رگپي).

^۲ دلائل النبوة (۵/۲۶۰)، سه نه ده کانی لاوازه.

^۳ مسلم (۴/۲۱۴۴).

ناو شانیان دهردی و (دهپوا) تا نه گاته له ناو سنگیان^۱ هه ره بهر نه وهیه حوزه یفه پیی گوتراوه: خاوه نی نهی نی (صاحب السر) که سی تر نایزانی جگه له و، واته: که سی تر نازانی نه و کومه له دوپووه ده سنی شان بکات جگه له و. نه وانه یش نه و که سانه بوون که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) حوزه یفه ی لی ناگادار کردو که سی تری لی ناگادار نه کرد جگه له و، والله أعلم. پاشان خودای گهره نه فره رمویت:

﴿وَمَا نَقْمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ هه ره بویه ش رقیان هه بووه چونکه خوداو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) (خاوه نباوه رانیان) دهوله مه ند کردووه له به هره ی خوی. پیغه مبه ره (ﷺ) هیچ تاواونیکی نیه لای دوپووه کان جگه له وهی که خودای گهره دهوله مه ندی کردوون به هوی نه و به ره که ت و خیر و بیر و نه وه وه، خو نه گهر نه و خوشبه ختییه به ته وای برژایه به سه ریاندا، خودای گهره بیخستنایه ته سه ره نه و په یامه ی که پیی هاتوه، وه که پیغه مبه ره (ﷺ) فره رموی به نه ساریه کان: (نایا نیوه گومرا نه بوون خودا به هوی منه وه خستنییه سه ره راسته پی و دهسته دهسته نه بوون به هوی منه وه یه کی خستن، هه ژار نه بوون به هی منه وه دهوله مه ندی کردن) پیغه مبه ره (ﷺ) هه ره شتیکی ده فره رموو، ده یانگوت: هه ره خوداو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) خاوه ن به ره که تی زوون^۲ نه م پسته یه کاتی ده گوتری، که سی تاوانبار نه بی و دژایه تی بکری. وه که خودای گهره فره رموییه تی: ﴿وَمَا نَقْمُوا مِنْهُمْ إِلَّا

أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾^۳ ته نیا له بهر نه وه رقیان له وانه بوو، چونکه بریایان هه ره به خودای خاوه ن دهسته لات و شایه نی سوپاس هه بووه. پاشان خودای گهره بانگیان ده کات که ته وبه بکه ن و بکه پینه وه و نه فره رمویت: ﴿إِنْ يَتُوبُوا يَكْ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يَعْذِبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ نه گهر په شیمان ببه وه، هه ره به قازانجی خویانه و نه گهر هه ره پوویان وه رگتیرا، خودا له م دنیا و له و دنیا نازاری به ژانیان نه دا، واته: نه گهر هه ره به رده وام له سه ره نه و کاره خراپه ی خویان بن، هه ره له دنیا دا خودا جه زره به ی به ژانیان نه دا، یانی: به کوشتن و خه م و خه فته له ناویان ده بات، له دواپوژیشدا: به سزاو سوکایه تی پیکردن و که م سه یر کردن و پيسوا کردن مامه له یان له گه لدا ده کات. ﴿وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾ نه که س دوستایه تیان له گه لدا ده کات و نه یارمه تی ده ریشیان ده س ده که وی. واته: هیچ که سی ناتوانی به خته وه ریان بکات و بیته به هاوریانه وه، تووشی خیریان بکات یان خراپه یه کیان له کول بکاته وه.

^۱ مسلم (۲۱۴۳/۴).

^۲ فتح الباری (۶۴۴/۷).

^۳ البروج (۸).

﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللّٰهَ لَیْسَ اَتٰتِنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۷۵﴾ فَلَمَّآ اٰتٰهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۷۶﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِیْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰی یَوْمِ یَلْقَوْنَهٗ بِمَا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا یَكْذِبُوْنَ ﴿۷۷﴾ اَلَمْ یَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ یَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلٰمُ

الْفُیُوبِ ﴿۷۸﴾

یہ کیکی تر لہ خووه خراپہ کانی دوپووه کان داوا کردنی مالہ و پاشان بہ خیلی کردنہ لہ خیرو بیر گردندا

خودای گہورہ نہ فرمویت: ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰهَدَ اللّٰهَ لَیْسَ اَتٰتِنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۷۵﴾ فَلَمَّآ اٰتٰهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۷۶﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِیْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰی یَوْمِ یَلْقَوْنَهٗ﴾ ہندیٰ لہ ناو نہ واندہ پیمانیاں لہ گہل خودا بہ ست کہ: شہرتہ نہ گہر خودا لہ چاکہی خوی بہ شمان بدات، نیمہ ش خیرو خیرات دہ کہین و دہ چینہ پیزی پیاو چاکانہ وہ، کہ خودا کردی و لہ چاکہی خوی زیادہی دانسی بہ خیلیان لہ سر کردو دیسان پشتیان ہل کردو پوویان و ہر گپرا۔ دوپوویان ہر لہ دلدا ماوہ تہ وہ ہتا نہ و پڑہی دینہ بہر بارہ گای خودا۔ دیسان لیڑہ دا خودا باسی پہ وشتیکی تری خراپی دوپووه کان دہ کات، کہ ہندیٰ لہ و دوپووانہ پیمانیاں داوہ بہ خودا نہ گہر لہ چاکہی خوی دہ ولہ ہندی کردن و بہ شی دان، نہ و انیش لہ و سہ دہ قہیہ خیرو بیر دہ کہن و دہ چنہ پیزی پیاو چاکانہ وہ، کہ چی نہ و بہ لینہی دایان نہ یان بردہ سہرو پاستیان نہ کرد لہ و قسہ دا کردیان۔ بویہ نہ و پڑدی زہ کات نہ دانہ بوو بہ ہوی دامہ زانی دوپوویسی لہ دلیاندا تا نہ و پڑہی دینہ بہر بارہ گای خودا لہ پڑی قیامہ تدا پہ نا دہ گرین بہ خودا لہ وہ۔ پاشان نہ فرمویت: ﴿بِمَا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا یَكْذِبُوْنَ﴾ چونکہ نہ وان پیمانی خودایان شکاندو درویان لہ گہل خودا کرد۔ وہ ک لہ ہر دوو سہ حیجہ کہ دا ہاتوہ لہ پیغہ مہری خوداوہ (ﷺ) فرمویہ تی: (نیشانہی دوپووسے شتہ: کاتی قسہی کرد درو بکات، ہر کاتی بہ لینی دا نہ بیاتہ سہر، نہ گہر سپاردہی لا دانرا ناپاکی لی بکات) پاشان خودای گہورہ نہ فرمویت: ﴿اَلَمْ یَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ یَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلٰمُ

الْفُیُوبِ﴾ بؤ نازانن خوا بہ پازیان دہ زانی و ناگای لہ سرتہ شیان ہہیہ و خوی لہ ہر چی نادیارہ ناگادارہ۔ خودای گہورہ ناگادارمان دہ کات کہ ناگای لہ نہینسی و شاراوہ کانہ، خوی چاکتر شارہ زای دلہ کانیاں کہ دہ لین نہ گہر سامانیاں دہ س کہوت خیرو خیراتی لی دہ کہن و سوپاسی

خوایشی له سەر ده کهن. بێگومان خودا له خۆیان شارەزا تره لییان، چونکه خودا له هەرچی دیارو نادیارو پازو سرتە و ناشکراو پەنهانیە ئاگاداره.

﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا

جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (٧٩)

یه کیکی تر له خووه خراپه کانی دوو پوهه کان تانه و ته شهردانه لهو خاوه نیا و مرانه ی زیاتر زه کات نه دهن و گالته یش ده کهن به وانه ی کهم نه دهن

نه مه یش دیسان یه کیکی تره له په وشته ناشیرنه کانی دوو پوهه کان که هیچ کهسی له تانه و ته شهریان پزگاری نابێ له هه موو کاتی کدا، هه تا نه وانه ی له مالی زه کاتیش زیاتر ده به خشن هه ر پارێزراو نابن، نه گه ر که سیکیان مالتیکی چاکیشی هینابی ده لێن: پیا کاره، خو نه گه ر که میشی هینا ده لێن: خوا بێ نیازه له سه ده قه ی نه مه، وه ک بوخاری پیوایه تی کردوه نه لێ: عوبه یدلای کوری سه عید بۆی گیراینه وه، نه بونه عمانی به سری بۆی گیراینه وه، شوعبه بۆی گیراینه وه، له سوله یمانه وه، له نه بووانیله وه، له نه بومه سموده وه (په زای خوای لیبی) نه لێ: کاتی ئایه تی سه ده قه هاته خواره وه ئیمه سه ده قه مان به کۆل له سەر پشتمان ده هینا، پیاوێ هات و شتیکی زۆری به خشی (دوو پوهه کان) کوتیان: پیا کاره، پاشان پیاوێک هات و مه نیکی^۱ کرده سه ده قه. کوتیان: خودا بێ نیازه له سه ده قه ی

نه مه، نه م ئایه ته هاته خوار: ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ﴾ نه و که سانه ی تانه و ته شهردانه ی بپوادارانێ که زیاتر له زه کات خێرو بێر ده کهن و تانه ش له وانه نه دهن، هه ر نه وهنده ده ستیان ده روا که ده یبه خشن.^۲ دیسان موسلیم له سه حیه که یدا پیوایه تی کردوه^۳. نه لێ: له ئیبنوعه بباسه وه: پیغه مبه ری خودا پۆژی هاته دهره وه بۆ ناو خه لکی و له ناویدا بانگی کرد که سه ده قه کانتان کۆ بکه نه وه، خه لکی سه ده قه کانیا کۆ کرده وه، پاشان له دوا ی گشتی پیاوێ به مه نی خورما وه هات کوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه مه مه نی که له خورما (هیناومه) نه م شه و تابه یانی به گوری سیکی مووین ناوم هه لکیشاوه، تا دوو مه ن خورما م به ده ست هینا، مه نیکیانم بۆ خۆم دانا و نه م مه نه یشم بۆ جه نابت هیناوه !!، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رمانی دایه بپرژینیته ناو سه ده قه کان، چهند پیاوێ گالته یان پی کردو کوتیان: خودا و پیغه مبه ره که ی بێ نیازن له وه ی تۆ، نه و مه نه ی تۆهی چیان پی ناکات، پاشان عه بدوره حمانی کوری

^۱ مه نی که له مه رشتیک بریتییه له چوارمشت له وشته (وه رگێتی).

^۲ فتح الباری (۳/۲۳۲).

^۳ مسلم (۲/۷۰۶).

عوف نه‌لی: نه‌ی پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) که سیکی تر ماوه له‌وانه‌ی زه‌کات نه‌دات؟ پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) فرموی: (که‌سی تر نه‌ماوه جگه له‌تۆ) عه‌بدوپه‌حمانی کوپی عوف پیی گوت: من سه‌د نه‌وقیه زیږم داناوه له‌ناو سه‌ده‌قه‌کاندا، عومه‌ری کوپی خه‌تاب (په‌زای خوای لیبی) پیی گوت: ئایا تۆ شیتی؟ گوتی: من شیت نه‌بووم، عومه‌ر گوتی: نه‌وه‌ی ده‌یلتیت کردوته؟ عه‌بدوپه‌حمان گوتی: به‌لی! سامانی من هه‌شت هه‌زاره، چوار هه‌زاری نه‌ده‌م به‌په‌روه‌ردگارم و چوار هه‌زاریش بۆ خۆم، پیغه‌مبهری خودا پیی گوت: (خودا خیر و بیر بریزێ به‌سه‌ر نه‌وه‌دا هیشتوه‌ته‌وه‌و به‌سه‌ر نه‌وه‌یشدا که به‌خشیوته) دوپوه‌کان تانه‌و ته‌شهریان نه‌داو ده‌یانگوت: سویند به‌خوا نه‌وه‌ی عه‌بدوپه‌حمان نه‌یدا پیاکاری نه‌بی هیچی تر نه‌یه، (نه‌وانه درۆزن)، چونکه نه‌وه عه‌بدوپه‌حمان به‌خشی زیاد تر بوو له‌زه‌کات، به‌ئاره‌زوی خۆی به‌خشی. خودای گه‌وره قورئانی نارد هه‌زاره‌وه‌و پاک و چاکی خۆی و هاوه‌له‌که‌مه‌ده‌سته‌که‌ی که مه‌نیک خورمای هینابوو ده‌رخست و فرموی: ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ هه‌ر به‌م شیوه‌یه پیاوێت کراوه له‌مواجه‌یدو که‌سانی تریشه‌وه، ئیبنوئیسحاق نه‌لی: نه‌و که‌سانه‌ی زیاتر له‌زه‌کات خیراتیان کردبوو له‌خاوه‌ن باوه‌پان، عه‌بدوپه‌حمانی کوپی عوف چوار هه‌زار دره‌می دابوو به‌سه‌ده‌قه، وه‌عاسمی کوپی عه‌دی (برای به‌نی عه‌جلان)، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پیغه‌مبهری خودا (ﷺ) زۆر باسی سه‌ده‌قه‌ی کردبوو، هه‌لی نابوون له‌سه‌ر سه‌ده‌قه‌دان، عه‌بدوپه‌حمانی کوپی عوف هه‌لسابوو چوار هه‌زار دره‌می هینابوو، عاسمی کوپی عه‌دیش هه‌لسابوو سه‌د ویسق خورمای کردبوو به‌سه‌ده‌قه، بۆیه دوپوه‌کان تانه‌و ته‌شهریان لی دابوون، گوتبویان: نه‌مه‌جگه له‌پیاکاری هیچ شتیکی تر نه‌یه. نه‌و که‌سه‌یش که سه‌ده‌قه‌ی کردبوو به‌هه‌ولی خۆی نه‌بوعه‌قیل (برای به‌نی نه‌نیفی نه‌راشی) هاوپه‌یمانی به‌نی عه‌مری کوپی عوف، مه‌نیک خورمای له‌گه‌ل خۆیدا هینا کردیه ناو مائی سه‌ده‌قه‌وه، دوپوه‌کان ده‌ستیان کرده پیکه‌نین و گوتیان: خودا بێ نیازه له‌وه‌نه‌ی نه‌بوعه‌قیل. پاشان خودای گه‌وره نه‌فرمویت: ﴿فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ دوپوه‌کان گالته‌یان پی ده‌که‌ن، خودایش گالته به‌مان ده‌کات و ئازاری به‌ژانیان ده‌بی. نه‌مه‌له‌بابی موقابه‌له‌یه له‌سه‌ر خراپی کرداره‌کانیان و گالته کردنیان به‌به‌واداران، چونکه پاداش له‌شیوه‌ی نه‌و کرداره‌یانه که پیی هه‌لساون، خودایش گالته‌یان پی ده‌کات به‌هه‌مان شیوه، بۆ پالپشتی له‌خاوه‌ن باوه‌پان له‌دنیا‌دا، له‌پۆژی قیامه‌تیشدا سزای به‌ژانی ئاماده کردوو بۆ دوپوه‌کان، چونکه پاداشته‌که‌یان له‌شیوه‌ی کرداری خۆیانه.

﴿أَسْتَغْفِرُ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

قہدہ غہ کردنی داوای لیبوردن بو دوو پرووہ کان

خودای گہ ورہ پیٹھ مہرہ کی ناگادار دہ کات کہ نہ و دوو پرووانہ شایستہ ی نہ وہ نین کہ داوای لیبوردن یان بو بکیت، نہ گہر تو حہ فتا جاریش داوای لیبوردن یان بو بکے ی خودا ہر گیز لییان خوش نابی، نیامی نہ حمد پیاویہ تی کردوہ لہ ئینوعہ بیاسہ و نہ لی: لہ عومہری کوپی خہ تابم بیست (پہ زای خوی لیبی) دہ یگوت: کاتی عہ بدوللای کوپی ثوبہ ی مرد، پیٹھ مہری خودا (ﷺ) بانگ کرا کہ نویژی لہ سہر بکات، پیٹھ مہر (ﷺ) ہل سایہ سہری، کاتی لہ سہری پاوہ ستا ویستی نویژی لہ سہر بکات، ہل گہ پامہ وہ و لہ ہر سنگیدا پاوہ ستام، گوت: نہ ی پیٹھ مہری خودا (ﷺ) نایا (نویژ) لہ سہر دوژمنی خودا عہ بدوللای کوپی ثوبہ یی دہ کی، (نہ و کہ سہ) فلان پوژو فلان پوژ نہ و قسانہ ی دہ کرد؟ پوژہ کانی دہ ژمارد نہ لی: پیٹھ مہری خودایش (ﷺ) زہر دہ خہ نہ یہ کی کرد، ہہ تا کاتی زورم گوت، فہ رموی: (عومہر خوت لادہ من سہریشک کراوم، منیش نہ مہم ہل بزاردوہ، پیم گوتراوہ ﴿أَسْتَغْفِرُ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ لیخوشبونیان بو داوا بکے ی یان نہ کی، بی بہ ہرہ یہ، نہ گہر تو حہ فتا جار داوای بہ خشینیان بو بکے ی، خودا ہر گیز لییان خوش نابی. نہ گہر بزائم لہ حہ فتا جار زیادم بکردایہ، لیی دہ بورا زیادم دہ کرد) و نہ لی: پاشان نویژی لہ سہر کردو لہ گہ لیدا پوشت و لہ سہر گورہ کی پاوہ ستا ہہ تا لیبونہ وہ لیی. عومہر گوتی: سہرم لہ خوم بویری خوم سورما بوو بہ رانبہر پیٹھ مہری خودا (ﷺ) خودا و پیٹھ مہری خودا باشتہ دہ زانن، نہ لی: سویند بہ خوا، ماوہ یہ کی کہ می پی چوو نہم دوو نایہ تہ ہاتنہ خوار: ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّتَّ أَبَدًا وَلَا نَقْمًا عَلَى قَبْرِهِ﴾ ہر کہ سیکیان لی ہمری نابی نویژی لہ سہر بکے ی و لہ سہر گورہ پامہ وہ ستہ، داوای نہ وہ پیٹھ مہری خودا (ﷺ) نویژی لہ سہر دوو پروو نہ کردو لہ سہر قہ بریشی پانہ وہ ستا ہہ تا خودای گہ ورہ گیانی پیروزی بردہ وہ بو لای خوی ہہر بہم شیوہ یہ تیرمیزیش پیاویہ تی کردوہ. پاشان خودای گہ ورہ نہ فہ رمویت: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ چونکہ نہ وانہ باوہ پیان بہ خودا و پیٹھ مہرہ کی نہ کرد، خودایش گرو ی لہ پی لادہ ران ناخاتہ سہر راستہ پی.

﴿ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴾ (۸۱) فَلْيُضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا

يَكْسِبُونَ ﴿ ۸۲ ﴾

دوو پوهه كان به وه دلخوش بوون كه خويان لادا له چوون بو غه زاي ته بوك

خوداي گه وړه زه مى نه و دو پوه وانه ده كات كه دوا كه وتن له ها وه له كانى پيغه مبهري خودا (ﷺ)

دليان خوش بوو به مانه وه يان دواي ده رچوونى پيغه مبهري (ﷺ) نه فېرمويي: ﴿ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ

بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ ﴾

نه وانه ي به وه دلخوشن كه له مالى خويان مانه وه و له ها وړي بوون له گه ل پيغه مبهري خودا خويان

لادا و نه يان ويست كه مال و گيانى خويان له پړي خوادا به خت بكن (له گه ل پيغه مبهري (ﷺ))

ده يان گوت: له م گه رمايه دا مه چنه دهر وه. واته: دوو پوهه كان به يه كتر يان ده گوت له م گه رمادا مه چنه

دهر وه، چونكه پوشتن بو غه زاي ته بوك له كاتيكي زور گه رمدا بوو سي به ر زور خوش بوو، به ر يو مېش

پيگه يشتبوو، بويه گوتيان: ﴿ لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ ﴾ خوداي گه وړه فېرمويى به پيغه مبهري كې (ﷺ)

﴿ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴾ بلي: نه گه ر تيگه يشتنتان مه بوايه، خو ناگري جهه نم زور

گه رمتره. واته: نه و ناگري جهه نم كه خوتان ده گرن له سېرى و له گه رمادا ده ر ناچن و خوتان

لانه دن، زور گه رمتره له ناگري دنيا، وهك نيمامى ماليك نه ليئ: له نه بو زينا ده وه له نه عره جهه وه له

نه بو هوره يره وه كه پيغه مبهري خودا (ﷺ) فېرمويي: (نه و ناگري نه مېزاد هېلى ده گير سين

به شيكه له حېفنا به شى ناگري جهه نم) گوتيان: نه گه ر هر نه مېش بوايه به سېبو نه ي پيغه مبهري

خودا (ﷺ) فېرمويى: (له راسيدا جهه نم شه ست و تو پلې زياتره له و) له هه ردو سه حېحه كېشدا

هاتووه. ^۱ نه عمه ش نه لي: له نه بوئي سحاق وه، له نوعماني كوپي به شيره وه نه لي: پيغه مبهري

خودا (ﷺ) فېرمويي: (سوكترين سزاي خه لكى دوزه خ سزاي كه سيكه كه جووتى نه على ناگرينى له

پيدا يه مېشكي سېرى پيانه وه ده كو لي وهك چو ن مه نه لي ناو ده كو لي، به لام له گه ل نه وه يشدا، وا

نابينيئ كه س له و سزاي سه خت تربيت، كه چي نه و له هه مو يان سزاي سوكتره) ^۲ له هه ردو

^۱ الموطأ (۲/۹۹۴)، سه حېحه.

^۲ فتح الباري (۶/۳۸۰)، مسلم (۴/۲۱۸۴).

^۳ الحاكم (۴/۵۸۰).

سه حیحه که یشدا هاتوه ^۱ فەرموده ی پیغمبر (ﷺ) له م باره یه وه زږده، خودای که وره یش له قورئانی پیروزدا فەرموویه تی: ﴿كَلَّا إِنَّهَا لَأَطْلَىٰ ۝۱۵ نَزَاعَةٌ لِّلشَّوٰی﴾ ^۲ هر گیز نابی، نه مه بلایسه ی ناگره، پیسی سه رو مه مو نه ندای داده پنی. وه فەرموویه تی: ﴿يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۝۱۹ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ۝۲۰ وَلَهُمْ مَقَمِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ۝۲۱﴾ کُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ^۳ ناوی زږد که میان له سه ره وه به سه ردا ده کری، هر به ناوه زږد کولاه، مه ناویان به پیستیانه وه ده سوتی و لاده چی، بهر گورزی ئاسنیش نه درین، هه تا بیانویه له خه م مهینه ت پرکار بین، ده گپیږینه وه بۆ ناوی، ده ی ژانی ناگر بچیږن. وه فەرموویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كَلَّمًا تَنْضَجُتْ جُلُودُهُمْ بِدَلَنَّهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾ ^۴ نه و که سانه ی له نیشانه کانی نیمه حاشا ده کن، له دواروزدا به ناگر ده یان سوتینین، هر کاتی پیستیان سوتتاو برزا پیستی تریان بۆ ده گورین تا نازار زیاتر بچیږن خودای که وره لیږده له م نایه ته دا نه فەرمویت: ﴿قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ﴾ بلی: (نه ی پیغمبر (ﷺ)) خو ناگری جهه نم زږد که رمتره، نه گر تیگه یشتیان مه بویه. واته: نه گر بیانزانیایه و تیگه یشتو بوونایه له و که رمادا له که ل پیغمبریه خودا (ﷺ) ده رده چون، هه تا خویانی پی بیاریږن له که رمای جهه نم، که زږد زږد له و که رمایه زیاتره. پاشان خودای که وره مه په شه له و دوو پوانه ده کات له سه ر نه و کرداره ناشرینه یان و نه فەرمویت: ﴿فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ با که م پی بکه نن و زږد بگرین له سزای نه و کارانه دا که ده یان کرد. نه بوتله له نه یینوعه بیاسه وه نه لی: ژبانی دنیا که مه، با به ناره زوی خویان پیبکه نن تییدا، نه گر له دنیا ده رچوون و هاتن بۆ لای خودای که وره ده ست ده کن به گریانی هر گیز نابریته وه.

﴿فَإِنْ رَجَعْتَ إِلَىٰ ظُلُفَةِ مِنْهُمْ فَاسْتَعِذْ نَوْكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا ۖ إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ﴾ ^۵

^۱ فتح الباری (۱۱/۴۲۵)، مسلم (۱/۱۱۹۶).

^۲ المعارج (۱۵-۱۶).

^۳ الحج (۱۹-۲۲).

^۴ النساء (۵۶).

دوږووهكان جاريكى تر ئيزن نادرين دهرچن بو شهر

خوداى گه وړه فرمان دهكات به پيغه مېره كې (ﷺ) نه فرموي: ﴿فَإِنْ رَجَعْتَ إِلَىٰ طَائِفَةٍ مِّنْهُمْ﴾ نه گهر خدا توى له غزا گه پرانده وه بو لای ميښديك له وان، قه تاده نه لى: بويان گيږاوينه وه كه نه و دوږووهكانه دوانزه كس بوون ﴿فَاسْتَفْذُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَّنْ نَّخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَن نُّقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا﴾^۱ داوايان له تو كرد ئيزنيان بدهى بچنه غزا، بلى: هر گيز نابى له گه لمان دهرچن، قهت له گه ل مان ناچنه شېرى هيچ دوزمنيك. وهك ته مى كردن و سزادانيك، پاشان هوكاره كې بوون دهكات وه و نه فرموي: ﴿إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^۲ نيوه هر له سهره تاوه دانيشنتان هه لېزارد، نه م نايه ته وهك نه و نايه ته وايه كه خوداى گه وړه نه فرموي: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^۳ وهك نه و ان جارى يه كه م باوه پريان به قورئان نه كرد، نيمه ش دل و ديدهى نه و ان له كار ده خهين. پاداشتي خراپه هر خراپه يه له ناكامدا. وهك چون پاداشتي چاكه هر چاكه يه. وهك خوداى گه وړه له عومرهى حوده يبيده فرموي: ﴿سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَائِرِ لِنَأْخُذُوا مَا دَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكَ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾^۴ هر نه وانه دواكه و تبوون نئستا ده لىن: هر كاتى به ره و لاتانى چون، ليمان گه پين با به شوين نيوه دا بيين، ده يانه وى قسهى خوا بگوين، بلى: هر گيز نيوه له شوين نيمه نايه ن، خودا له پيشدا فرمويه تى. خوداى گه وړه ليره دا نه فرموي: ﴿فَأَقْعُدُوا مَعَ الْخُلَفَاءِ﴾^۵ نئستاش هر دانيشن له گه ل نه وانه ي مانه وه. نئبنوعه بباس نه لى: (دانيشن) له گه ل نه و پياوانه ي له غزا دواكه وتن و مانه وه.^۱

﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا نَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ﴾ (٨٤)

قه دهغه كردنى نويز كردن له سهر دوږووهكان

خوداى گه وړه فرمانى داوه به پيغه مېره كې (ﷺ) كه بيژارى به رانېر دوږووهكان دهرېرى و نويز له سهر هيچ كه سيكيان نهكات كاتى كه مردو له سهر گورپيشيان نه و ستنى و داواى ليخوشبونيان بو بكات يان دووعايان بو بكات، چونكه نه وانه بېوايان به خودا و پيغه مېره (ﷺ) نه بووه و له سهر نه و حاله

^۱ الطبري (٤٠٤/١٤).^۲ الانعام (١١٠).^۳ الفتح (١٥).^۴ الطبري (٤٠٤/١٤).

مردون، نه مه برپاریکې گشتی و په هایه بڼه هرکې سې زانرا دووږوه، هرچېنده هوی هاتنه خواره وه که ی له سره عېدوللای کړی نوبه ی کړی سې لوی سې رڼکی دووږوه کان بووه، وهک بوخاری پړوایه تی کړدوه له نیبنو عومره وه نه لې: کاتې عېدوللای کړی نوبه ی مرد (کړه که ی عېدوللای کړی عېدوللای بڼه لای پیغه مېری خدا (ﷺ) پوشت داوای لیکرد کراسه که ی خوی بداتې تاباوی بهو عېبایه کفن بکات، پیغه مېری خدا هلسا نویژی له سره بکات، عومره ی کړی خه تاب هلسا کراسه که ی پیغه مېری خدای (ﷺ) گرت و گوتی: نه ی پیغه مېری خدا نایا نویژی له سره ده که ی، کاتې که په روه رڼگارت لې قه دهغه کړدوی نویژی له سره بکه ی؟ پیغه مېری خدا فرموی: (بېگومان خدا منی سرپشک کړدوه و فرمویه تی: ﴿اَسْتَغْفِرُ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ لیخو شېونیان بڼه داوا بکه ی یانه که ی (سوودی نیه) نه گرتو خه فتا جارېش داوای به خشینیان بڼه بکه ی، خوا هرگیز لیتان خوش نابې. من زیاتر له خه فتا جار داوای لیخو شېوونی بڼه ده که م!) (عومره) گوتی: نه وه دووږوه، نه لې: نویژی له سره کړد خدا نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلٰی اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا نَقَمَ عَلٰی قَبْرِهِ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فٰسِقُوْنَ﴾ هر که سیکیان لی بمری، نابې نویژی له سره بکه ی و له سره گړی پامه وهسته، نه وانه پړوایان به خداو پیغه مېره که ی نه بوو که مردیشن له پیلاده ر بوون. ^۱ پړوایه ت کراوه له فرموده که ی عومره ی کړی خه تاب خویه وه دیسان به م شیوه یه ^۲ که تییدا هاتوه: نه لې: پاشان (پیغه مېره (ﷺ)) نویژی له سره کړدو له گه لې پوشت و له سره گړه که یشی پاره ستا هتا لیبونه وه لې، نه لې: له بویری خوم به رانېر پیغه مېری خدا (ﷺ) زور سهرم سورما، خداو پیغه مېره که ی (ﷺ) چاکتر ده زانن، جانه لې: سویند به خوا ماوه یه کی که م نه بې تیینه په پری نه م دوو نایه ته هاته خواره وه: ﴿تُصَلِّ عَلٰی اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا نَقَمَ عَلٰی قَبْرِهِ﴾ دواى نه وه پیغه مېری خدا (ﷺ) نویژی له سره دووږوه نه کړدو له سره گړپیشی پانه وه ستا هتا خدای گوره بریدیه وه بڼه لای خوی ^۳ تیرمیزش هر به م شیوه یه پړوایه تی کړدوه له ته فسیره که یداو نه لې: فرموده یه کی پاسته، ^۴ بوخاریش پړوایه تی کړدوه. ^۵

^۱ فتح الباری (۱۸۴/۸).^۲ فتح الباری (۱۸۵/۸).^۳ احمد (۱۶/۱)، سنده ده کانی حه سنده.^۴ تحفة الاحوذی (۴۹۵/۸)، سنده ده کانی حه سنده.^۵ فتح الباری (۱۸۴/۸).

﴿ وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴾ (۸۵)
 وَإِذَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَعِذْكَ أُولُوا الطَّلُوفِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ
 الْقَاعِدِينَ ﴿ ۸۶ ﴾ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿ ۸۷ ﴾

زهمى دواكه وتوان له جيهاد

خودای گه وره نه فرمویت: ﴿ وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴾ مال و مندالی زوریان به لاتوه گرنگ نه بی، خودا دهیه وی هر به مانه له دنیا سزایان بدات و به بی دینی گیانیان ده رچی. پاشان خودای گه وره ناپه زایی خوی دهرده بری لییان و زهمی نه و که سانه ده کات که خویان له جیهاد لاداو مانه وه و گویان به فرمانی پیغه مبر (ﷺ) نه دا بچه غه زا، تواناشیان هه بوو خاوهن ده سه لات و سامانیش بوون، که چی داوای ئیزنیان کرد له پیغه مبر (ﷺ) که بمیننه وه و دهرنه چن. وهك خودای گه وره فرمویه تی: ﴿ وَإِذَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَعِذْكَ أُولُوا الطَّلُوفِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴾ کاتى سوره تی دیته خوار که باوه پ به خوا بهیننو له گهل پیغه مبر که یدا بچه غه زا، خاوهن ده سه لاته کانیان دین ئیزن له تو ده خواننو ده لئین: واز له ئیمه بیته، با ئیمه ش له مال بمیننن وهك نه وانه ی له مال دانیشتون. پازی بوون نه و شوریه به سه ر خویاندا بیننو له ناو ژناندا له ویدا دانیشن و بمیننه وه، دواى دهرچوونی سوپاکه، نه وانه کاتى که شه پ پوونه دا ترسه توکترین که سن خو نه گه ر ناشتیش بوو، له هه موو که سی قسه زورتر ده کهن، وهك خودای گه وره له م نایه ته دا له باره یانه وه فرمویه تی: ﴿ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِالسِّنَةِ حِدَادٍ ﴾^۱ هه رکاتى ترس دیته بهر، ده یانبینی هه ر زهق له تو ده پوانن چاویان سپی هه لده گه پی، وهك یه کی له ترسی مردن بی هوش بووی، وهختی ترسیش به سه رده چی زمانتان لی ده کیشن و ده ست به زمان دریشی ده کهن. خودای گه وره یش له نایه تی تریشدا فرمویه تی: ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَئِكَ لَهُمْ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ

فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ^۱ ئەوانەى خواھەن باوەھن دەلێن: بۆچی سورەتێك نایەتە خوارەو؟ پاشان كە سورەتێكى بته و هات و باسى غەزای كرد، تۆ ئەوانەى كە نەخۆشى لە دلیاندايە دەبینى، وات سەیر دەكەن، وەك كەسى لە ترسى مردن تووشى فیدای هاتبى، بۆ ئەوانە وا باشترە. بەرفەرمان (گوێرايەل) بوونایە و قسەى چاكیان بكردایە. خودای گەورە لیڤەدا ئەفرمویت: ﴿وَطُيْعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾ مۆر نراوە بەسەر دلیاندا. واتە: بەهۆى گوێنەدانیان بە غەزا لە پێى خودا و دەرەچونیان لە گەل پیڤەمبەردا (ﷺ) ﴿فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ﴾ ئەوانە هیچ تى ناگەن، نازانن چى چاكە بۆیان هەتا بیکەن و چیش زیانبەخشە بۆیان هەتا دوورکەونەوێ. لێ.

﴿لَٰكِنَ الرَّسُولَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^(۸۸) ئەدەلله لهم جنت تجرى من تحتها الأنهر خلدین فیها ذلک الفوز العظیم^(۸۹) وەسفی خواوەنباوەپان و پاشەپۆزیان

دواى ئەوێ خودای گەورە زەمى دووبووەکانى كرد دیتە سەر باسو وەسفى خواوەن باوەپان و پاشەپۆزیان لەو دنیاو ئەفرمویت: ﴿لَٰكِنَ الرَّسُولَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^(۸۸) ئەدەلله لهم جنت تجرى من تحتها الأنهر خلدین فیها ذلک الفوز العظیم﴾ بەلام پیڤەمبەرى خودا و ئەوانەى لە گەل ئەودان و باوەپدارن بە مال و گیان چوونە غەزا، خۆشى و چاکى بۆ ئەوانە و نا ئەوانە پزگاریبووەکانن. خودا باغاتێكى بۆ ئەوانە نامادە کردووە كە جۆباریان بەبەردا دەپواو تا هەتایە تیدا ئەبن، ئەمەیه دەسکەوتى گەورە لە پۆزى دوایدا لە باغاتى فێردەوس و پلە بەرزەکاندا.

﴿وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^(۹۰)

باسى ئەو عەرەبانەى بیانیان هەبو هاتن داواى ئیزنیان کرد

خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ﴾ عەرەبى دەشتهكى هاتون بیانو و دەهێننەوێ تا ئیزنیان بەدەى نەچن بۆ غەزا. باسى حالى خویان دەكەن بى هیزو لاوازو نەخۆشن، ناتوانن دەرچن بۆ غەزا، ئەوانە هەندى عەرەبى دەورووبەرى مەدینه بوون، زەححاك ئەلى لە ئیبنوعەبباسەو، ئەم ئایەتەى دەخویند: (وجاء المعذرون) بێتەوێ (عەین و زالەكە) (شەدە) یان بداتى

واته: نه وانه ی بیانویان هیه. چونکه نه وه دواى نه وه فەرموویه تی: ﴿وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ نه وانه ی دانیشتن و درویشان کرد له گهل خواو پیغه مبه ره که ی. واته: نه ش هاتن داواى نین بکه ن خودای گه ورده ش هه پره شه ی سزای به ژانیان لی ده کات و نه فەرمویت: ﴿سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ نه وانه ی خوانه ناسن له ناو نه مانه دا (به م زوانه) تووشی سزایه کی به ژان ده بن.

﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَحْدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ۱۱ ﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيَيْنُهُمْ تَفِيضٌ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ﴾ ۱۲ ﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ۱۳

باسی به هانه ی شهرعی بۆ هاو به شی نه کردن له جیهادا

خوای گه ورده ده فەرمویت: ﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَحْدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ له سه ر نه وانه ی بیه یزو نه خوشن و نه وه نده شک نابەن خیرات بکه ن تاوانیک نیه، لیڤه دا خوای گه ورده باسی نه و به هانانه ده کات که به تاوان ناژمیردریت له سه ر نه و که سانه ی که به هویانه وه ناچه غه زا، هه ندی له و به هانانه که هه میشه پییه وه گیرۆده ن، بیه یزی و لاوازیه که هیوای چاکبونه وه ی لیناکریت و جهنگیشی پیوه نا کریت، له وانه کویری و شەلی و وینه یان، یان تووشی نه خوشی هاتوون و ناتوانن بچه ده ره وه بۆ غه زا کردن له پئی خوادا، یان له بهر هه ژاری توانای خوئاماده کردنی نیه بۆ جهنگ، نه مانه هیه تاوانیکیان له سه ر نیه، ﴿إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ نه گه ر نه وانه بۆ خوداو پیغه مبه ره که ی دلسۆزی بکه ن و دانیشتن و نه چن بۆ جیهاد و دلسۆزبن بۆ خواو پیغه مبه ره که ی له کاتی دانیشتنه که یاندا و خه لکی نه ترسیتن و دلایان سارد نه که نه وه، (نه ک هه ر گونا هیان ناگات به لکو) نه وه کاریکی چاکه له وکاته دانه وانه ده یکه ن. بۆیه خوای گه ورده

فه رموویه تی: ﴿مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ هیه گله ییه ک له سه ر چاکه کاران نیه، خودا له گونا ده بووریت و دلوفانه. نه وزاعی ده لیت: خه لکی چونه ده ره وه بۆ نوێژه بارانه، بیلالی کوپی سه عد له نیوانیاندا هه لساو سوپاس و ستایشی خودای کردو پاشان وتی: نه ی نه وانه ی که کوپونه ته وه! نایانیوه نین که دان به تاوانه کانتاندا ده نین؟ وتیان: ئخوا هه قه، به لی، وتی: نه ی

خودایه ئیمه گویمان لیبوه که فرموته: ﴿مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ﴾ ئەى خودایه دانمان ناوه به تاوانه کانماندا لیمان خوشبه و به زهیت پیماندا بیته وه و بارانمان بۆ بیاریته، ههردوو دهستی بهرزکردبووه وه خه لکه کهیش دهستیان بهرزکردبووه وه و زۆری نه برد بارانیان بۆ بارى. ^۱ عه وى ده لیت: له ئیبنوعه باسه وه له م ئایه ته دا. ئەوه بوو پیغه مبهرى خودا (ﷺ) فرمانى دا که خه لکی بین و بچن بۆ غهزا، دهسته یه که له هاوه له کانی هاتن یه کیک له وانه عه بدوللای کورپی مه عقه لی کورپی موغه فقه لی موزه نی بوو، وتیان: ئەى پیغه مبهرى خودا (ﷺ) هه لمانگره، پیغه مبهر (ﷺ) فرمووی: (سویند به خوا هیچ شتیک شک نابهم هه لتانگرم له سه ری) پشتیان هه لکرد و دهستیان به گریان کرد. زۆر به لایانه وه گران بوو که دانیشن و نه چن بۆ جیهاد، نه خه رجیان هه یه و نه ولاغی سواری، کاتیک خودای گه وده وه سوربوونه یانی بینى له سه ر خوشه ویستی خوئی و خوشه ویستی پیغه مبه ره که ی ئەم ئایه تانه ی ناره خواره وه و باسی (به هانه که ی) کرد له کتیبه کهیدا فرمووی: ﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَحْدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ۱۱ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ۱۲ ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُوكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۱۳ ۱. واته: له سه ر ئەوانه ی بیه یزو له ش به بارو ئەوانه ی ئەوه نده شک نابهن خیرات بکهن، تاوانیک نیه، ئەگه ر ئەوان بۆ خداو پیغه مبه ره که ی دل سوژین، هیچ گله ییه که له سه ر چاکه کاران نیه، خودا له گونا ده بووریت و دلوفانه. هیچ گله ییش له وانه ناگریت که هاتنه لات هه لیانگری و وت: ولاغم نیه هه لتان بگریت، له خه مباریدا فرمیسک له چاویان ده هاته خواره وه و گه پانه وه. چونکه هیچی وایان نه بوو بیبه خشن پئی قسه هه ر له سه ر ئەوانه یه که ده وله مه ند بوون و موله تیان لیده خواستن به وه پازی بوون له گه ل به جیماوه کان بن، خودا مۆری ناوه به سه ر دل یانداو هیچ تیناگه ن. موجه د له م ئایه ته دا: ﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ﴾ ده لیت: ئەم ئایه ته له سه ر به نی موقرین له موزه نیه کان هاته خواره وه. ^۲ ئیبنونه بی حاتم پیوایه تی کردوه له هه سه نه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (به راستی له مه دینه دا کومه له که سیکتان به جیه یشتوه هیچ خیریکتان نه کردوه و هیچ

^۱ ابن ابی حاتم (۱۸۶۲/۶).

^۲ الطبري (۴۲۰/۱۴).

^۳ الطبري (۴۲۱/۱۴).

شیویکتان نه بریوه و هیچ دهستکه و تیکتان له دوزمن وه دهست نه هیئاوه نه وان هاویه شتان نه بوین له و پاداشته دا، پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ﴾^۱. نه م فرموده یه له هه ردوو سه حیحه که دا هاتوو نه نه س پریوایه تی کردوو که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمودیه تی: (به راستی له ناو مه دینه دا کومه له خه لیک هه ن، ئیوه هه ر شیویکتان بریبت و هه ر قوناغیک پویشتب حه تمن نه وانه له گه لتانبوون)، وتیان: نه وانه ی له مه دینه ن؟ فرمودی: (به لی، به لام) (به هانه) گه لی داونه ته وه).^۲ پاشان خوی گه وره وه لامی بریویانوی نه وانه ده داته وه که داوی مانه وه یان کردوو و ده وله مند بوون، سه رزه نشتیان ده کات و ناگاداریان ده کاته وه که پازی بوون له گه ل نه و ژنانه دا که ماونه ته وه به جی هیلراون له و کچه دا ده فرمویت: ﴿وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾.

﴿يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَأْنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^{۱۴} سِيعْلِفُون بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا أَنْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِيُخْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَا وَنَهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ^{۱۵} يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ^{۱۶}

باسی فریویلی دوو پوهه کان

خوی گه وره باسی دوو پوهه کان ده کات، کاتی که موسلمانان گه پانه وه بۆ مه دینه دین و عوزرخوااییان بۆ دینه وه و ده فرمویت: ﴿يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَأْنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ کاتی که ده گه پینه وه بۆ لایان، عوزرخوااییان لیده که ن، بلی: هیچ عوزدی پی ناویت، ئیمه برواتان پی ناکه یین، خودا له باره ی ئیوه وه خه به ری پیداوین، خودا و پیغه مبه ری خودا کرده وه کانتان ده بینن له پاشان ده برینه وه بۆ لای نه و (خوایه) له ناشکرا و په نهانیه کان ناگاداره، نه وسا ناگادارتان ده کات که چ کاریکتان کردوو، واته: ناگادارتان ده کات له و

^۱ ابن ابی حاتم (۱۸۶۲/۶)، فرموده یه کی مورسه له.

^۲ فتح الباری (۷۲۲/۷)، مسلم (۱۹۱۱).

کرده وانهی که کردووتانه له چاکه و له خراپه پاداشتتان ده داته وه له سه ری. پاشان خوی گه وره باسی
دوو پوره کان ده کات بۆ خاوه نباوه پان که دین بۆ لایان و سویندیان بۆ ده خۆن و غوزرخوا بیان بۆ
ده هیننه وه که چاوپوشیان لیبکه و سهرزه نشتیان نه کن، وهک سوکایه تی پیکردنیک پوو یان پی
مه دهن چونکه نه وانه دل و ده روون و بیرو بۆ چوونیان پیسو بۆ گه نه و پاشه پۆزیان هر له ناو ناگری
جه هه نه مه. هر شایه نی نه و سزا سه ختهن وهک فه رموویه تی: ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا اُنْقَلَبْتُمْ

اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَا وَنَهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ هر
کاتیک ئیوه ده گه پینه وه بۆ لایان، سویندتان بۆ ده خۆن به خودا بۆ نه وهی چاوپوشیان لی بکه
ئیوه ش پوو یان لی وه رگپن به پاستی نه وانه پیسو له سزای کرده وه کانیا ن، جیگایان ناوه پاستی
جه هه نه مه. پاشان خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ

اللّٰهَ لَا يَرْضٰی عَنِ الْقَوْمِ الْفٰسِقِیْنَ﴾ سویندتان بۆ ده خۆن که ئیوه له خویان پازی بکه ن، نه گه
ئیوه ش لییان پازی بن، خودا له گروی له پیلاده ر پازی نابیت. واته: خودا نه وانه ی له پیی خواناسی و
گوپرایه لی پیغه مبه ره که ی لاده دهن و له فه رمان ده رده چن، چونکه (الفسق) لادان و ده رچوونه. هه ربۆیه
مشک ناو نراوه به (فاسق) و لاسار و لاده ر، چونکه له کونه که ی دیته ده ره وه بۆ لاساری و خراپه کاری.
وتوو شیا نه: (فَسَقَتِ الرُّطْبَةُ) کاتیک له گوپکه که ی خوی دیته ده ره وه.

﴿الْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوْا حُدُوْدَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰی رَسُوْلِهِ وَاَللّٰهُ عَلِیْمٌ حَكِیْمٌ﴾ (۹۷)

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ وَاَللّٰهُ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ﴾ (۹۸)

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبٰتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوٰتٍ

الرَّسُوْلِ اَلَا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ﴾ (۹۹)

عه ره به ده شته کیه کان زور خوانه ناس و دوو پوون

خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿الْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوْا حُدُوْدَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ

عَلٰی رَسُوْلِهِ﴾ عه ره به ده شته کیه کان بیباوه پی و دوو پوو بیان به هیز تره و شایسته ترن که نه و سنوورانه ی
خودا ناردوویه تیه خواره وه بۆ پیغه مبه ره که ی نه زانن. خوی گه وره لی ره دا باسی عه ره به
ده شته کیه کان ده کات له خوانه ناس و دوو پوو خاوه ن باوه په کان که خوانه ناس و دوو پوو بیان زور به هیزو
گه وره تره له خه لکی تر، وه شایه نی نه وه ن که نه و سنوورانه ی خودا ناردوویه تیه خواره وه بۆ
پیغه مبه ره که ی نه زانن و لیی شاره زا نه بن وهک نه عمه ش ده لیت له ئیبرا هیمه وه: عه ره بیکی ده شته کی

له لای زهیدی کوپی سوحان دانیشتبوو، زهید بؤهاوه له کانی قسهی دهکرد که له پۆژی نههاوهندا دهستی بریندار بووبوو عه ره به دهشتهکیه که وتی: به خوا قسه کانت زۆر سه ره نجم پاده کیشتیت، به لام دهسته که ت زۆر گومانم بۆ دروست دهکات. زهید وتی: چی گومانت بۆ دروست دهکات له دهستم له بهر نهوهی چه په؟. عه ره به دهشتهکیه که وتی: به خوا نازانم، ئایا پاست دهپن یان چه پ؟ زهیدی کوپی سوحان وتی: خوا پاستی فهرمووه: ﴿الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ﴾.^۱ ئیمامی نهحمه د پیوایه تی کردوو له ئیبنوعه باسه وه له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) فهرموویه تی: (نهوهی له بیاباندا ژیا دلی رهقت نه بیئت، نهوهی شوینی نیچیره کهوت ناگای له هیچ نامینیت، نهوهی هاته لای خاوهن دهسه لات تووشی تاقیکردنه وه ده بیئت).^۲ نه بو داودو تیرمیزی و نه سائیش پیوایه تیان کردوو، تیرمیزی ده لیت: چاک و غه ریه.^۳ کاتیک نه وه عه ره به دهشتهکیه نه و دیاریه ی کرده خه لاتی پیغه مبهری خودا (ﷺ)، پیغه مبهری (ﷺ) دوو نه وهنده ی دیاریه که ی خوی پی به خشی هه تا پازی بیئت، فهرمووی: (به پاستی ویستم دیاری وه رنه گرم ته نها له قوره یشی یان له سه قه فی یان له نه ساری یان له دهوسی نه بیئت). له بهر نهوهی نیشته جیی شاره کانی مه که و تائف و مه دینه و یه مه نن، چونکه نه وانه ره وشتیان نه رمونیانتره له عه ره بی دهشته کی، عه ره بی دهشته کی دل ره قی و زبریه کیان تیدایه.^۴ ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ خودا زانای کارزانه. واته: باش ده زانیک کی شایه نی نه وه یه شاره زای باوه رو زانیاری بکات، کارزانه له دابه شکردنی زانیاری و نه فامی و باوه رو و خوانه ناسی و دوو پوویدا عه بده کانی، پرسیری لیناکریت له وهی ده یکات له بهر زانیاری و له کارزانی، پاشان ده فهرموویت: ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُرِّ الدَّوَابِّ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ﴾ مه ندیک له وه دهشته کیانه هه رچی ببه خشن واده زانن باجیان لی سه نراوه چاوه پوانی ده رفه تیکن که به لایه کتان به سه ر بیئت، به لا هه ر به سه ر خویان بیئت. واته: نه وانه نه گه ر شتیک ببه خشن له پئی خوادا به سه رانه و زه ره ری ده زانن چاوه پوانی به لایه کن تووشتان بیئت، به لام به پیچه وانه وه هه ر تووشی خویان دیت، ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ خودا بیسه رو زانایه، دووعای عه بده کانی خوی ده بیسی و ده زانیت کی شایه نی سه رکه و تنه و کیش شایه نی سه رشوپی و ژیا نه.

^۱ الطبري (۴۲۹/۱۴).

^۲ احمد (۳۵۷/۱)، فهرمووده یه کی هه سه نه.

^۳ ابو داود (۲۷۸/۳)، تحفة الأحوذی (۵۳۲/۶)، النسائی (۱۹۵/۷)، هه سه نه.

^۴ النسائی (۲۸۰/۶)، فهرمووده یه کی هه سه نه.

هەندیک لە عەرەبە دەشتەکیەکان خواناس و هەندی بە خشندهن

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ﴾ هەر لە ناو ئەو دەشتەکیانە شدا هەوا هەیه بپوای بە خواو بە پۆزی قیامت هەیه و هەرچی لەم پێیدا دەبەخشیت بۆ نزیکێ لە خودایە و بۆ ئەمەیه که پێغه مەبر بە نزا لە بیریان نهکات. ئەمانە لەو عەرەبانەن ستایش کران، که مال و سامانی خۆیان بە خشیوه لە پێی خودا بۆ ئەو هەیه لە خودا نزیک ببەوه، بەو مال و بەخشینه، وه به هیوای دوعای پێغه مەبریشن بۆیان. ﴿أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ﴾ با بزانی بەو زوانە نزیک دەبنەوه لە خودا ﴿سَيَدْخُلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ دەیانخاته بەر بەزەیی خۆی، خودا دیاره گوناو بەخشو دلوفانه.

﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

پێزو قەدری کۆچەری و ئەنساریەکان و ئەوانە هەوێن پێی ئەوانیان گرتە بەر بە چاکێ

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ خودا لەوانە هەر پێشو و ئاواره بوون و لەوانەش که یاری دەدەر بوون، لەوانەش لە چاکەدا شوین پێی ئەوانیان هەلگرتوو، پازی بوو و ئەوانیش لە خودا پازین و باغاتیکێ بۆ سازدان جۆباریان بە بەردا دەپوات و تاهەتایی تێیدا دەبن و ئەمەیه دەسکەوتی گەورە. خوای گەورە باسی پازی بوونی خۆی دەکات لە کۆچەری و یاری دەدەر و ئەوانە هەوێن پێی ئەوانیان هەلگرتوو لە چاکەدا، خوا لێیان پازیبە وه ئەوانیش لە خوا پازین، وه باغاتیکێ بۆ وه دیهینان که پێرە لە خوشی و خوشگوزە رانی بەردەوام و نه پراوه، شه عی دەلێت: مەبەست بە پیشکەوتوو یە که مەکان لە کۆچەرانی و یاری دەدەرانی: ئەوانەن که ئامادە هە (پەیمانی سالی حودەیبیە) بوون. ئەو موسای ئەشعەری و سەعیدی کۆپی موسە یەبو و مو حە مەدی کۆپی سیرین و حە سەن و قە تادە و توویانە: ئەو کەسانەن که پوو و هەربو و قیبلە که لە کەل پێغه مەبردا (ﷺ) نوێزیان کردوو. ^۱ ئەو بوو خوای گەورە فەر مووی که لە پیشکەوتوو یە که مەکان لە کۆچەرانی و یاری دەدەرانی و ئەوانەش بە پێی ئەواندا پۆشتوون لە چاکەدا، واو یلا بۆ ئەو کەسانە هە

^۱ الطبري (٤٣٥/١٤).

^۲ الطبري (٤٣٥/٤٣٧/٤٣٦/١٤).

ړقيان لييان بووه و قسه يان پي ووتون يان ړقيان له هه نديكيان بووه و قسه يان پي ووتون، به تايبه تي
 گه وره ي هاوه لاني پيغه مبه ر(ﷺ) كه چاكترين و به پريزترين يانه مه به ستم راستگوي گه وره و جينشيني
 مه زن(نه بوبه كړي كوپي قوحافه يه(په زاي خوي ليبيت))، چونكه نه و ده سته دوپاوه له پافيزه كان
 دوژمنايه تي به پريزترين هاوه له كانې پيغه مبه ر(ﷺ) ده كن و ړقيان لييان و قسه يان پي ده لين،
 په ناده گرين به خدا له وه، نه مه ش به لگه يه له سر نه وه ي كه نه م پافيزيانه ناوه زيان پيچه وانه يه و
 دله كانيان وهرگه پاوه، نه وانه بړوايان به قورئان نه بي چي بيت؟ كاتيك كه قسه ده لين به وانه ي خوا
 لييان پازي بووه. به لام نه هلي سوننه ت، نه وان پازين له وانه ي كه خدا لييان پازي بووه و قسه ده لين
 به و كه سانه ي كه خدا و پيغه مبه ركه ي(ﷺ) قسه يان پي ووتون، وه دوستي نه و كه سانه ن كه دوستي
 خودان و دوژمنايه تي نه و كه سانه ده كن كه دوژمنايه تي خدا ده كن، نه وان شوينپي پيغه مبه ر(ﷺ)
 مه لده گرن به ناره زوي خويان شت دابهينن و شوين فرمانه كانې خدا و پيغه مبه ر(ﷺ) نه كه ون نه ك
 هر له خويانه وه چيان بويت بيكن، هر نه وانه كومه لي خودان و پزگارن و عه بده خاوه ن باوه په كانې
 خوي گه وره ن.

﴿وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنْفِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى النَّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ

سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّوْنَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾﴾

دهشته كيه دوپوه كان و شاري مه دينه

خوي گه وره ده فهرمويت: ﴿وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنْفِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى

النِّفَاقِ﴾ له و عه ربه به دهشته كيانه ي كه له ده وروبه ري نيوه ن هه نديكيان و هه نديكيش له خه لكې
 مه دينه دوپوه ون هر به دوپوه وي پاهاتون. خوي گه وره هه وال ده دات به پيغه مبه ركه ي خوي(ﷺ)

له و عه ربه بانه ي ده وروبه ري مه دينه و هه ندي له خه لكې مه دينه يش هر دوپوه ون، ﴿مَرَدُّوا عَلَى النَّفَاقِ﴾
 ياني: وازيش ناهينن و به رده وام ده بن له سر دوپوه وي و له سري پاهاتون، له م مانايه دا كه
 نه وتری: (شیطان مریدو مارد) وه و تراويشه: (تمرد فلان على الله) واته: فلان ياخي بووه له خوا و لووتی

به رزه. پاشان خوي گه وره ده فهرمويت: ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِمَتِهِمْ وَلَنَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ

الْقَوْلِ﴾^۱. نه كه ر چه زمان بكردایه، ده مانه ينيان به رچاوت نيتر هر به وردبونه وه له بيچميان باش

ده تناسين، به راستي هر به شيوازي قسه كردن يشياندا ده يانناسين. نايه تي ﴿لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ﴾

ناسازىنىيە لەگەل ئەمەي كە خوا ئەفرمويٓت: ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِمَتِهِمْ وَلَنَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ﴾ چۈنكە ئەمە لەجۈرى (قىيافە تناسى) يە بەر پەشتانەدا كەتپاندايە ئەكرى بىناسرىنەو، نەك زمانى ئەوەي ھەموونەو دوپپووانەي كە لەلای ئەون ئەم دەناسىت و ناوەكانيان دەزانىت! پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەندى لەو دوپپووانەي خەلكى مەدىنەي دەناسى كە لەگەلدا ھەلسوكەوتيان دەكردو بەيانيان و ئىواران دەيبىنين. وەك لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا لە پىشەوە باس كرا: ﴿وَهُمْ أَيْمًا لَّمْ يَنَالُوا﴾^۱. خەيالپاندا بوو سەرشتىك، بۆيان نەلوا پىكى بىنن. كە پىغەمبەر (ﷺ) حوزەيفەي ئاگادار كەردبوو لە چواردە يان پانزە پياوى دوپپووى ناودار، ئەمە شتىكى تايپەتپەو ئەو نەگەيەنىت كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەموو ناوەكان و كەسەكانى ناسىو و اللہ أعلم. عبدالرزاق دەلىت: موعەمەر ھەوالى داينى لە قەتادەو لەم ئايەتەدا وتوويەتى: ئەو ھەندى خەلك چىيانە زۆر لەخۇياندەكەن بۆناسىنى خەلكى و دەلىن: فلانەكەس لە بەھەشتدايە و فلانەكەس لە ناو ئاگردايە، لەكاتىكدا ئەگەرىپرسى لە يەككىيان دەريارەي خۆي دەلىت: نازانم، دەي سوپىند بەخودا تۆ لەحالى خۆت باشتىرشارەزاي تا حالى خەلكى، تۆ لە شتىكدا زۆر لەخۆت ئەكەي كە پىغەمبەران (سەلامى خويان لىبىت) لە پىش تۆو ئەو زۆرەيان لەخۇيان نەكردو، پىغەمبەرى خودا نوح (سەلامى خوي لىبىت) فرمويەتى: ﴿وَمَا عَلِمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۲. من چوزانم كە ئەوان لە پىشدا چيان دەكرد؟ وە پىغەمبەرى خودا شوعەيب (سەلامى خوي لىبىت) فرمويەتى: ﴿وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾^۳. من ئىشكگرو پاسەوانى ئىو نىم. وە لىرەشدا خوي گەورە بە پىغەمبەرەكەي (ﷺ) دەفرمويٓت: ﴿لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ﴾^۴. تۆنايانناسىت، ئىمە ئەيانناسىن، پاشان خوي گەورە دەفرمويٓت: ﴿سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ﴾^۵ دوو جار ئازاريان دەدەين، موحامەد دەلىت: بە كوشتن و دەستبەسەرى ئازاريان دەدەين. لە پىوايەتتىكى تردا دەلىت: بە برسپەتى و سزاي ناوگور ئازاريان دەدەين. ﴿ثُمَّ يَرْدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾^۶ لە دوايدا دەيانخەينە بەر سزاي زۆر دژوار. ^۷ عەبدورپەحمانى كوپى زەيد دەلىت: يان لە دنيايدا سزا

^۱ التوبة (۷۴).^۲ الشعراء (۱۱۲).^۳ الانعام (۱۰۴).^۴ عبدالرزاق (۲/۲۸۵).^۵ الطبري (۴۴۲/۱۴).

نه درین به هوی مال و منداله وه، جائه م نایه تهی خوینده وه: ﴿فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾^۱ واته: سه یرت نه یه ت له دارایی و مندالانیک که هه یانه، خودا ده یه ویت له دنیا دا به مانه نازاریان بدات، نه و گیروگرفته ی تووشیان دیت به هوی مال و منداله وه سزایه بویان. به لام بو خاوه ن باوه پ پاداشته، به لام جه زره به ی ناو ناگریش نه وه له پوژی قیامه تدایه، وه ک نه فهرموی: ﴿ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾ ده لیت: واته: ناگر^۲.

﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾^{۱۰۲}
باسی نه و خاوه ن باوه مره دواکه و توانه له جیهاد به هوی ته مه لیه وه

دوای نه وه ی خوی گه وره باسی حالی نه و دوپووانه ی کرد دواکه و تن له غه زاو به هوی خوانه ناسی و به دگومانیا نه وه، دیته سه ر باسی نه و تاوانبارانه ی که له بهر ته مه لی و حز له ئیسراحت کردن دواکه و تن، له گه ل نه وه دا که خاوه ن باوه ربوون و ئیسلامیشیان به هق ده زانی ده فهرمویت: ﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ هی وایش هه ن دانیان ناوه به گونا مه کانی خویاندا، کاریکی باش و یه کیکی خراپیان تی که ل کردوه، به لکو خودا توبه یان لی قه بول بکات، خودا له تاوان ده بووریت و دلوفانه. واته: نه وانه ی دانیان به گونا مه کانیاندا ناوه له نیوان خویان و خودای خویاندا کرداری چاکیشیان کردوه و نه مه خراپه شیان تی که لاوی نه و چاکانه کردوه، نه وانه که و تونه ته ژیر سۆزو به زه می و لی بورده می خودا وه. نه م نایه ته هه رچه نده له سه ر که سانیکی دیاریکراو هاتوه ته خواره وه، به لام گشتگیره و هه مو تاوانباریک ده گریته وه که هه لیه یان کردوه و چاکه و خراپه یان تی که لاو کردوه. ئیبنوعه باس ده لیت: ﴿وَأَخْرُونَ﴾ له سه ر نه بو لوبابه و کۆمه لیک له هاوه له کانی پیغه مبه ر(ﷺ) هاته خواره وه که له غه زای ته بوکدا له پیغه مبه ری خودا(ﷺ) دواکه و تن، هه ندیک و توویانه نه بو لوبابه و پینج که سی تریش بوون له گه لی. وه و تراوه: حوت که سی له گه ل بووه، وه و تراویشه نو که سی له گه لدا بووه، کاتیک که پیغه مبه ری خودا(ﷺ) له غه زاکی گه پایه وه، خویان شه ته ک دا به کۆله که ی مزگه و ته وه و سویندیان خوارد که هیچ که سی که نابیت بیانکاته وه پیغه مبه ری خودا نه بیت(ﷺ) کاتیک خوی گه وره نه م نایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ﴾ پیغه مبه ری خودا(ﷺ) به ری دان و عه فوی کردن^۳. بوخاری

^۱ التوبة (۵۵).^۲ الطبري (۴۴۴/۱۴).^۳ الطبري (۴۳۷/۱۴).

پړوايه تی کړدووه له سه موره ی کړی جوندوبه وه ده لیت پیغه مبه ری خدا (ﷺ) فرموی پیمان: (نم شو دوو کس به پریان کړم هتا گه یاندمیانه لای شاریک به خشتی نالتونی و خشتی زیو دروست کرابون، چنډ پیاوړیکمان پیگه یشت لایه کی پیکهاته ی (لاشه یان) به چاکترین شیوه که تو چاوت پیی که وتبیت و ابو، لکه ی تریان به ناشرینترین شیوه و ابو که تو چاوت پیی که وتبیت، پریان وتن: بچن خوتان بخنه ناوه نه و پووباره، خویان خسته ناوی، پاشان گه پانه وه بولامان و نه و ناشیرینه یان پیوه نه مابوو، وایان لیها ت بوونه جوانترین وینه، پریان وتم: نه مه به هه شتی عه دنه نه وه یش شوینی تویه، وه وتیان: به لام نه و کومه له ی لایه کیان جوان بوو، لایه کیان ناشیرین بوو، کاریکی چاکیان تیکه لای یه کیکی خراب کړدبوو خدا چاوپوښی لیکردن).^۱ هر به م شیوه یه بوخاری پړوايه تی کړدووه به کورتی له ته فسیری نه م نایه ته دا.

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (۱۰۳)
 ﴿يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ (۱۰۴)

فرماندان به ویرگری زهکات و سوو ده کانی

خوا ی گوره فرمان دهکات به پیغه مبه ره کی (ﷺ) که سه دهقه له مال و سامانی موسلمانان کان وهریگری، پاک و خاوینیان بکاته وه پیی، نه م نایه ته گشتگیره و هرچنده هندی له زانایان زه میره کیان گه پاندووه ته وه بڼه ﴿أَمْوَالِهِمْ﴾ واته: بڼه وانه ی دانیان نا به تاوانه کانیانداو کاری چاکیان کړدبوو هی خراپیشیان تیکه لاو کړد، بویه هندی له وانه ی که زهکاتیان نه ده دا له عه ره به کانی ده وروبه ری مه دینه بریایان و ابو که زهکات نابیت بدریت به پیشه وای موسلمانان، به لکو ته نه و زهکات دانه تایبه ت بووه به پیغه مبه ری خدا وه (ﷺ) وه نه م نایه ته یان کړدبووه به لکه له سر زهکات نه دان: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ﴾ له و داراییه ی که هیانه سه دهقه یان لی وهریگره، تا به وه پاک و خاوینیان بکته وه. بویه نه بوبه کری سیدیق و هاوه له کانی پیغه مبه ر (ﷺ) وه لامی نه و بڼه خراپه یان دانه وه و قوبولیان نه کړدو شریان له گال کړدن هتا ناچاریان کړدن که سه دهقه بده ن به پیشه وای موسلمانان وه ک چن ده یاندا به پیغه مبه ری خدا (ﷺ) هتا نه وه بوو نه بوبه کری سیدیق پیی وتن: سویند به خدا نه گه ر کاریکم نه دهنی، له پړوايه تیکی تردا (سهره گوریسیک) که ده یاندا به پیغه مبه ری خدا (ﷺ) نیستا نه یده ن شریان له گالدا ده که م له سر نه دانی.^۲ ﴿وَصَلِّ

^۱ فتح الباری (۱۹۳/۸).

^۲ فتح الباری (۲۶۴/۱۳).

عَلَيْهِمْ ﴿ نَزَاي بَاشِيَان بۆ بکه، واته: دوعايان بۆ بکه و داواي ليخوشبوونيان بۆ بکه نهی پيغه مبهري (ﷺ)،
 وهك ئيمامي موسليم پيوايه تي کردوو له سه حيه کهيدا له عه بدوللاي کورپي نهی نه وفاوه ده لیت:
 پيغه مبهري خودا (ﷺ) کاتيک سه قه دهی هر هوزيکی بۆ بهاتايه نزاي بۆ ده کردن، باوكم هات بۆ لای
 سه ده قه کهي خوی بۆ هينا، پيغه مبهري (ﷺ) فرموي: (نهی خودايه خوش ببه له که سوکاري نهی
 وهفا).^۱ پاشان خوی گه و ره ده فرموي: ﴿إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ نزاي تو (نهی موحه مبهري (ﷺ))
 ناراميه بۆ نه وان، هه ندی خویندوويانه ته وه به (صلواتك) به جمع، هه نديکيش به موفرده
 خویندوويانه ته وه، ﴿سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ ئيبنوعه باس ده لیت: به زه ييه بۆيان.^۲ ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ خوداي
 بيسه رو زانايه، به نزا کانت و ده زانیت کي شايه ني نه و نزاي توبه (نهی موحه مبهري (ﷺ)) بۆ کيش
 ده شیت بۆي بکه ي. پاشان خوی گه و ره ده فرموي: ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ
 وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ چون ده بیت نه يان زانيبیت خودا توبه له عه دي خوی
 قه بول ده کات و سه ده قه شيان لي و ره ده گريت و خودا توبه قه بول ده کات و دلوفانه؟ نه مه خوی
 هه لنان و پال پيوه نانه هه تا خه لکی په له بکه ن له ته وه کردن و سه ده قه کردندا که هه ر دوکيان ده ببه
 هوی سرينه وه ي گونا هه لايده بات و نايه لیت، خوداي مه زنيش فرمويه تي که هر که سيک توبه بکات
 لي خوش ده بیت، وه هر که سيک سه ده قه بکات له مالي حه لال، گوماني تيدا نيه خودا لي
 و ره ده گريت به ده ستي راستي و زياديشي ده کات بۆ خاوه نه کهي هه تا ده نکه خورمايه ک به نه ندازه ي
 کيوي نوحودي لي دیت). وهك نه و فرموده يه ي که له و باره يه وه هاتوو له نه بو هوره يره وه ده لیت:
 پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (به راستي خودا سه ده قه قبول ده کات و به ده ستي راستي وهري
 ده گريت، گه وره يشي ده کات بۆ که سيک له ئيوه وهك چون يه کيک له ئيوه جوانو ماینه کهي گه و ره
 ده کات، هه تا تیکه نانیک به نه ندازه ي نوحودي لي دیت). بۆ سه لماندن ي نه م فرموده يه خوی
 گه و ره له قورناني پيوزدا ده فرموي: ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ
 الصَّدَقَاتِ﴾، وه فرمويه تي: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَقَاتِ﴾.^۳ خودا پيت و به ره که تي سود
 که م ده کاته وه و پيت و به ره که تي سه ده قه زياد ده کات. له عه بدوللاي کورپي مه سعوده وه (په زاي خوی
 ليبيت) ده لیت: بيگومان سه ده قه ده که ویته ده ستي خوی گه و ره له پيش نه وه ي بکه ویته ده ستي

^۱ مسلم (۷۵۶/۲).^۲ الطبري (۴۵۷/۱۴).^۳ البقرة (۲۷۶).

داواکار پاشان ئەم ئایەتە ی خویندەو: ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ﴾^۱.

﴿وَقُلْ أَعْمَلُوا فَسِرِّي اللَّهِ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّوكَ إِلَىٰ عِلِّيِّ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنْشِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^(۱۰۵)

هەرشە کردن له یاخیبووان

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَقُلْ أَعْمَلُوا فَسِرِّي اللَّهِ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّوكَ إِلَىٰ عِلِّيِّ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنْشِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (ئە ی موخەمەدە بەوانە بلی) کار بکەن، کاری ئێوە بە زوویکی نۆد زوو لە لای خداو پیفەمبەری و خاوەنباوەپان، دیاری دەدات و بەو زووانە دەبرێنەو بەو لای زانا بە نادیاوی و دیاران، ئەوسا ئاگادارتان دەکات کە چۆن کاریکتان کردووە. موحامەد دەلیت: ئەمە هەرشە یە کە^۲. واتە: لە لایەن خداو بەو ئەوانە ی کە فەرمانەکانی ئەویان بەجی ئەهێناوە، کارەکانیان بەو زووانە دەخریتە بەردەم خودای مەزن و پیفەمبەرە کە ی و خاوەنباوەپان، ئەمەیش بێگومان لە پۆزی قیامەتدا دیتەدی وەک فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ يُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ﴾^۳ واتە: لەو پۆژەدا (لەبەردەمی خودا) هەمووتان نیشان دەدرێن، هیچ (کرده وە یەکی) پەنهانتان بە نهینێ نامینیتەو. وە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ يُبْلَى السَّرَائِرُ﴾^۴ واتە: لەو پۆژەدا کە نهینێ ئاشکرا دەکریت. وە فەرموویەتی: ﴿وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ﴾^۵ واتە: هەرچی لە ناو دلانیشتایە زانران وە لەوانە ی شە خوای گەورە هەر لە دنیا یشتا ئەو دەریخات بۆ خەلکی. بوخاری دەلیت: عائیشە (پەزای خوای لیبت) دەلیت: کاتێک کرداری چاکی کە سێک سەرنجی پراکێشان بلین: ﴿أَعْمَلُوا فَسِرِّي اللَّهِ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ﴾ واتە: کار بکەن، کاری ئێوە بەو زووانە لای خداو پیفەمبەرە کە ی و خاوەن باوەپان دیاری دەدات.^۶ لەم فەرموودە یەدا کە لەم قسە ی عائیشە دەچیت، ئیمامی ئەحمەد پیاویەتی کردووە

^۱ الطبري (٤٦٠/١٤).

^۲ الطبري (٤٦٣/١٤).

^۳ الحاقة (١٨).

^۴ الطارق (٩).

^۵ العاديات (١٠).

^۶ فتح الباري (٥١٢/١٣).

له نه سه وه که پیغمبری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (ناهه قتان نیه که سهرقان سورنه میئیت له کرده وهی که سیك هتا چاوه پوانی ده کن به چی کوتایی پی ده هیئیت، به راستی که سی واهیه ماوه یه که ته منی (یان ماوه یه که له پۆژگاری) به کرداری چاکه به سهر ده بات، نه گهر بمردایه ده چووه به هشت، پاشان ده گۆپیت و هله ده سیئت به کرداری خراب، وه به ندهی وایش هیه ماوه یه که له ژیان هله ده سیئت به کرداری خراب نه گهر بمردایه ده چووه ناگر، پاشان ده گۆپیت و هله ده سیئت به کرداری چاکه، کاتیك خودا مه یلی چاکه ی به عه بدیکی هه بیئت، پیش مردنی به کاری ده هیئیت)، و تیان: نهی پیغمبری خودا (ﷺ) چون به کاری ده هیئیت؟ فرموی: (یارمه تی ده دات (یوققه) بۆ کرداری چاک کردن و پاشان له سهر نه وه گیانی ده کیشتیت).^۱ ته نیا ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه.

﴿وَأَخْرُوكَ مُرَجَّوْنَ لَأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ (۱۶)

دواخستنی فرمانی سی به جیمماوه که

خوای گهره ده فرمویئت: ﴿وَأَخْرُوكَ مُرَجَّوْنَ لَأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

حَكِيمٌ﴾ هیندیکیشان چاوه پوانی فرمانی خودان؛ جا یان سزایان ده دات، یان تۆبه یان لی وهرده گریئت، خودا زانای کارزانه. ئیبنوعه باسو و موحاهدو عیکریمه و زه حاک و کهسانی تریش ده لێن: نه وانه نهو سی که سه بوون که دواکه وتن واته: له تۆبه کردن، که موداره ی کوپی ره بیعو که عبی کوپی مالیک و هیلالی کوپی ئومه ییه بوون. که نه چون بۆ غه زای ته بوک له پیزی نه وانه بوون که له بهر ته مبه لی و هه زیان له رابواردن و خوشگوزهرانی و خۆپاراستن و دانیشتنی ژیر سیبه ردواکه وتن، به دگومان و دووپوو نه بوون، هه ندی له وانه خۆیان به سته وه به کۆله که یه کی مزگه وته وه وه که نه بو لوبابه و هاوه له کانی کردیان، هه ندیکی تریان وایان نه کرد، نه مانه ییش نه م سی که سه ن که باسیان کراوه، فرمانی تۆبه ی نه وانه له پیش نه مانه دا هاته خواره وه، فرمانی تۆبه کردنی نه مانیش دواکه وت هتا نه م ئایه ته هاته خواره وه که خوای گهره ده فرمویئت: ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ

وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾^۲ واته: خودا له پیغمبه رو نه وانه ی دهر به دهرن و نه وانه ی یاریده دهرن

خوش بووه. وه ده فرمویئت: ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ﴾^۳

واته: دهر به ره ی نهو سی که سانه ش خۆیان له غه زا (دواخست) به راده یه که نه م زه مینه فراوانه یان لی

^۱ أحمد (۱۲۰/۳)، فرموده یه کی سه حیصی مه وقوفه.

^۲ التوبة (۱۱۷).

^۳ التوبة (۱۱۸).

ماته یهك. ۱ وهك له مهوبه دوا باس دهكریت له فهرموودهكهی كهعبی كوپى مالیکدا. پاشان خوای گهوره دهفهرموویت: ﴿إِنَّمَا يُعَذِّبُهُمْ وَإِنَّمَا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ﴾ واته: نهوانه وان له ژیر سۆزو بهزهیی خودا، مهیلی خۆریهتی یان سزایان دهدهات یان لییان خوش دهبیته، بهلام دیاره بهزهیی خودا له پیش تووپردایه، ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ واته: خودا دهزانیت کی شایهنی تۆله لی سهندنه و کیش شایهنی لیوپردنه کارزانه له کردارو گفتاریدا هیچ په رستراویک نیه جگه له وهیچ په روهردگاریکیش نیه جگه له نهو.

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدُ أُسُسٍ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّخِذُوا لِلْإِسْلَامِ وَاسِعَةً وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطْهَرِينَ ﴿١٠٨﴾﴾

مزگهوتی زیانبهخس و مزگهوتی خواناسی

خوای گهوره دهفهرموویت: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ نهوانهش كه مزگهوتیکیان دروست کردوه تا بیکه نه هوی زیان و خوانه ناسی و جیاوازی خستنه نیتوان خاوهن باوه پان و تا پوانگهش بیت بو نهوانه ی له پیشوودا دژی خوداو پیغه مبهره که ی پاوه ستابوون. هوی هاتنه خواره وهی نه م نایه ته پیروزانه، نه وه لوو له مه دینه دا (پیش گه یشتنی پیغه مبهری خودا (ﷺ) بو مه دینه) پیاویکی خه زره جی كه پتی دهوترا: نه بو عامری پاهب له زه مانى نه فامیدا بووبووبه مه سیحی، زانستی نه هلی کتیبی خویندبووه وه، له کاتی نه فامیدا خه ریکی خواناسی بوو، پیزیکى گه وره ی مه بوو له ناو خه زره جیه کاند، کاتیک پیغه مبهری خودا (ﷺ) کوچی کردو گه یشته مه دینه، موسلمانان کان لیی کوپوونه وه و نایینی خودا توانای په یدا کردو خوای گه وره له پۆزی به دردا سه ری خستن. نه بو عامری له عین زوری پیناخوش بوو دهستی دایه دزایه تی پیغه مبهرو (ﷺ) به ناشکراو پایکردو چوو بو مه که بو لای خوانه ناس و بته ستانی قوره یش، مه لینان بو شه پرکردن له گه ل پیغه مبهری خودا (ﷺ)، کوپووه وه له گه ل نه و که سانه ی که هاوپای بوون له پۆزی ئو خوددا له گه لیاندا بوو، نه وه بوو موسلمانان نه و هیان به سه رهات و خوای گه وره تاقی کردنه وه به لام پاشه پۆز هر بو له خواترسان بوو، نه و پیاوه له پری لاده ره (نه بو عامر) چند چالیکى له نیتوان مه ردوو ریزه که دا مه لکه ند، پیغه مبهری خودا (ﷺ) که و ته چالیکیان و نه و پۆزه بریندار بوو، دانی پیروزی پیشه وه ی لای پاستی خواره وه ی شکاو سه ریشی شکا. له سه رهتای پیکدادانه که دا نه بو عامر خوی گه یانده هۆزه که ی له نه ساریه کان و قسه ی بو کردن و هه لی نان بو نه وه ی یارمه تی بدهن و

هاوكارى بن، كاتىك ئەنسارىەكان تىگەيشتن لە قسەكانى وتيان: خوا بەخىرت نەهينىت بۆ لامان ئەى
 لەپىلادەر ئەى دوزمنى خودا! قسەى زۆريان پى وت، ئەویش گەپايەو دەيوت: سويىند بە خوا ئەم
 مۆزەى من دواى من تووشى شەر هاتوون. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پىش ئەوەى پا بكات (لە مەدينە)
 بانگى كردبوو بۆ لای خودا قورئانىشى بەسەردا خویندبوو، بەلام ئەو قبولى نەكردبوو، پىغەمبەرى
 خودا (ﷺ) نزاى لىكرد لە ئاوارەيى و دورەولاتيدا بمرىت، ئەو نزاى لى گىرابوو، لەبەر ئەوەى كاتىك
 خەلكى لە جەنگى ئوحد لىبوونەو و بينيان كە ئەو كارەى پىغەمبەر (ﷺ) بلاودەبىتەو و زياد
 دەكات، ئەبو عامىرى رەب پۆشت بۆ لای هيرقل پاشاى پۆم داواى لىكرد يارمەتى بدات و دژى
 پىغەمبەر (ﷺ) بوەستىت، هيرقل بەللىنى پىداو پىزى لىگرت و لە لای مايەو، نامەى نووسى بۆ
 كۆمەللىك لە مۆزەكەى لە ئەنسارىەكان ئەوانەى كە خەلكىكى دوپو بەگومان بوون، بەللىنى پىدەدان و
 دلخۆشى دەكردن بەوەى كە بەسوپايەكەو بەو زوانە پىيان دەكات شەپيان لە دژى پىغەمبەر (ﷺ)
 پىدەكات و سەردەكەويت بەسەريداو وازى پى دەهينن لەو كارەى كە خەريكەتى، فەرمانى پىدان كە
 بنكەيەكى بۆ دروست بكەن، بۆ ئەوەى ھەر كەسىك دىت بۆ لای ئەوان لە لايەن ئەو و نامەكانى
 جىبەجى بكات و ئەو شوینەش ببىت بە پوانگەيەك بۆى، كاتىك گەيشتە لايان دواى ئەو، دوپووەكان
 دەستيان دايە دروستكردنى مزگەوتىك لە نزىكى مزگەوتى (قوباء) وە دروستيان كردو پىكوپىكيان كردو
 لىبوونەو لى، پىش دەرچوونى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) بۆ تەبوك هاتن و داوايان كرد لە پىغەمبەرى
 خودا (ﷺ) كە ببىت بۆ لايان و لە مزگەوتەكەياندا نوپژ بكات، بۆ ئەوەى ئەو نوپژەى كە تىيدا دەكات
 بىكەنە بەلگە لەسەر پازى بوون و دانپىنانى پىغەمبەر (ﷺ) بەمزگەوتەدا. باسيان كردبوو كە ئەو
 مزگەوتەيان لەبەر خاترى بىنەوايان و ھەژاران و پەككەوتووان لە شەوانى زستاندا دروست كردو،
 خواى گەرەپىغەمبەرى پاراست لەوەى كە نوپژى تىدا بكات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (ئىمە ئىستا
 لەسەر سەفەرىن، بەلام ئەگەر گەپايەو). كاتىك كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لە تەبوك گەپايەو بۆ
 مەدينە، ئەوئەندەى نەمابوو لەنىوان ئەو مەدينەدا پۆژە پىيەك نەبىت يان ھەندى لە پۆژىك، جوپرەئىل
 ھاتە خوارەو بۆلای و ھەوالى مزگەوتى زىرارى (مسجد الضرار) پىدا. كە چ نيازىكيان پى ھەيە و بۆچى
 دروستيان كردو، بۆئەوەى ببىتە جىي خانەناس و جياوازی نانەو لە نىوان كۆمەللى خاوەنباوھەپان
 لە مزگەوتەكەياندا، مزگەوتى قوباء كە دروست كرا ھەر لە يەكەم پۆژەو لەسەر بناغەى خواناسى
 دروستكرا. پىغەمبەرى خودا (ﷺ) چەند كەسىكى نارد بۆ ئەو مزگەوتە پووخانديان پىش ئەوەى بگاھە
 مەدينە. وەك عەلى كوپى ئەبو تەلحە دەللىت: لە ئىبنوعەباسەو لەم ئايەتەدا ئەوانە خەلكىك بوون لە
 ئەنسارىەكان مزگەوتىكيان دروست كرد. ئەبو عامىر پىي وتن: مزگەوتىك دروست بكەن و خۆتان ئامادە
 بكەن ھەرچى تواناتان ھەيە بىخەنەكارو بە ھەموو چەكەكانتانەو من دەپۆم بۆ لای پاشاى پۆم بە

له شكري پښه وه ديمو موخه ممدو هاوه له كاني دهرده كه م، كاتيك دوو پوهه كان مزگه وته كه يان ته واو
 كرد هاتن بڼ لای پيغه مبهرو (ﷺ) وتیان: ليڼووينه ته وه له دروستكردنی مزگه وته كه هه ز ده كه ين نويزی
 تيدا بكه ی و نزامان بڼ بكه ی تا پرخير بيټ، خواي گه وړه نه م نايه ته ی ناردده خواره وه: ﴿لَا نَقْمَ فِيهِ
 أَبَدًا﴾ هه تا ده گاته: ﴿الظَّالِمِينَ﴾^۱ پاشان خواي گه وړه ده فهرموويت: ﴿وَلْيَحْلِفْنَ إِنَّ أَرْضَنَا إِلَّا
 الْحُسَيْنَ﴾ سويندیش ده خون، جگه له چا كه كردن نيازتيكي ترمان نه بووه. واته: نه وانه ی كه
 مزگه وته كه يان دروست كرد سويند ده خون له دروستكردنی نه و مزگه وته دا هيچ نيازتيكيان نه بووه جگه
 له خيروييرو به زه يی به خه لكدا نه بيټ. خواي گه وړه وه لاميان ده داته وه و ده فهرموويت: ﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ
 إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ خدا شايعه ته نه وانه دروزن. نيازو مه به ستيان وا نيه، مه به ستiane خوانه ناسی و
 جياوازی له نيوان بروداراندا په يدا بكن. وه بيكه نه پوانگه يه ك بڼ نه و كه سانه ی له پيشدا له دزی
 خداو پيغه مبهره كه ی پاوه ستابو نه وه يش نه بو عامیری فاسقه كه پيی نه و ترا: راهيب (نه فره تی خواي
 ليبيټ). پاشان خواي گه وړه ده فهرموويت: ﴿لَا نَقْمَ فِيهِ أَبَدًا﴾ هه رگيز له ويډا نويز مه كه. قه ده غه
 كرا له سهر پيغه مبهرو (ﷺ) نوممه ته كه يشی شوينكه وتووی نه ون له ويډا هه رگيز نويز نه كهن.

ريزي مزگه وتی قوبا و نويز كردن تييدا

پاشان خواي گه وړه پيغه مبهره كه ی هه لده نيټ كه نويز له مزگه وتی قوبادا بكات، نه و مزگه وته ی له
 پيشدا له سهر بناغه ی خوداترسی دامه زراوه كه بريتيه له گوپرايه لی خداو پيغه مبهره كه ی و جيی
 به كپيزی باوه پداران و بنكه و شوینی نيسلام و خه لكه كه ی بووه. بڼه خواي گه وړه ده فهرموويت:
 ﴿الْمَسْجِدُ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّخِذُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
 الْمُطَّهِرِينَ﴾ نه و مزگه وته ی له پيشدا له سهر هه ستي خوداترسی دامه زرابيټ، له پيشتره كه تو نويزی
 تيدا بكه ی، له ويی پياوی وای تيډايه هه ز ده كهن به پاكي بڼين، خدا له پاكان خوشی دی، باسه كه
 باسی مزگه وتی قوبا به هه ر بڼه له م فهرمووده سه حيحه دا هاتووه كه پيغه مبهري خدا (ﷺ)
 فهرموويه تی: (نويز كردن له مزگه وتی قوبادا وهك عومره يه ك وايه).^۲ وه له فهرمووده يه كي تری
 سه حيحه دا هاتووه كه پيغه مبهري خدا (ﷺ) سه ری ده دا له مزگه وتی قوبا به سواری و به پياده يش.^۳
 وه له م فهرمووده يه شدا هاتووه، كه پيغه مبهري خدا (ﷺ) له سه ره تاي گه يشتنيډا قوبا ی دروست

^۱ الطبري (۴۷۰/۱۴).

^۲ ابن ماجه (۴۵۲/۱)، الترمذي (۳۲۴)، فهرمووده يه كي سه حيحه.

^۳ فتح الباري (۸۲/۳)، مسلم (۱۳۹۹).

کردو دايمە زراند و دابەزىن لەلای بەنى عەمرى كۆپى عەوف، ئەوكەسەى (قىبلەكەى) بۆ ديارىيکرد
 جوبرەئىل بوو^۱ (والله أعلم). ئىمامى ئەحمەد پىروايەتى كىردووه لە عودەيمى كۆپى ساعىدى ئەنسارىيەوه
 كە بۆى باس كىردووه، كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھات بۆ لايان لەناو مزگەوتى قوباداو فەرمووى: (خودا
 بە چاكى باسى پاكرىتان دەكات لە بەسەرھاتى ئەم مزگەوتە تاندا، ئەو پاككەرەوھىيە و خۆتانى پى پاك
 دەكەنەوھىيە؟ وتیان: سویند بە خوا ئەى پىغەمبەرى خودا ھىچ شتىك نازانىن ئەوھەنەبىت كە ھەندى
 دراوسى جوله كەمان ھەن كە خۆيان بەئاو پاكدەكەنەوھە كە دەچنە سەرئاو، ئىمەش وەك ئەوان خۆمان
 بەئاو پاك دەكەنەوھە^۲. ئىبنو خوزەيمەش لە سەحىحە كەيدا ئەمەى پىروايەت كىردووه^۳. خۆى گەرە كە
 دەفەرموویت: ﴿لَمَسَّجِدُ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّخِذُوا
 وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُتَّخِذِينَ﴾ بەلگەيە لەسەر چاكى نوێژكردن لەو مزگەوتانەى لە كۆندا دروست كراون
 لەسەر ناسىنى خودا بە تەنهاو شەرىك بۆ دانەننى، وە لەسەر نوێژكردن بە كۆمەل لەگەل پىاوچاكان و
 ئەوانەى ھەل دەسن بە جىبە جىكردنى فەرمانەكانى خودا. دەستنوێژى پىكوپىك دەگرن و خۆيان پاك
 دەكەنەوھە لە ھەموو شتىكى بىزلىكراوھە. ئىمامى ئەحمەد پىروايەتى كىردووه لە پىاوپىكەوھە لە
 ھاوھەلەكانى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) نوێژى بەيانى بۆكردن و (جارىكيان)
 سورەتى (الروم) ى تىدا خویند، لى تىكچوو، كاتىك كە لە نوێژەكە بووھەوھە فەرمووى: (ئەوھى قورئان
 خویندەنەكەى پى ھەلەكردىن، ئەوھو كۆمەلەك لەئىوھ نوێژمان لەگەلدا دەكەن نازانىن دەستنوێژ بگرن،
 ھەر كەسىك نامادەى نوێژ بوو لەگەلمان با دەستنوێژ باش بگىت). ئەم فەرموودەش بەلگەيە لەسەر
 ئەوھى كە پاكو خاوينى تەواو ئاسانكارى ئەكات بۆ ھەلسان بە عىبادەت كردن و يارمەتیدەرەكە
 بۆپىكوپىك كردنى عىبادەت وھاوكارىكى باشىشە بۆبەپىك و پىكى جىبە جىكردنى ئەو عىبادەتە.

﴿أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرْفٍ هَارٍ
 فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (١٠٩) لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا
 أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

^۱ أبو داود (٤٤)، الترمذي (٣١٠٠)، ابن ماجه (٣٥٧).

^۲ أحمد (٤٢٢/٣)، فەرموودەيەكى حەسەنە.

^۳ ابن خزيمة (٤٥/١)، حەسەنە.

^۴ أحمد (٤٧٢/٤٧١/٣)، سەنەدەكانى بەھىزە.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنْ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ناخو که‌سیک که بنچینه‌ی مزگه‌وته‌که‌ی خوی له‌سه‌ر مه‌ستی خواپه‌رستی و په‌زای خودا دارشتبیئت چاکتره، یان نه‌و که‌سه‌ی که بناغه‌ی مزگه‌وته‌که‌ی له‌سه‌ر لیواری جه‌ه‌نه‌م دانابیئت؟ خودا ده‌سته‌ی سته‌مکاران شاره‌زای راسته‌پئی ناکات. خودای گه‌وره لی‌رده‌دا ده‌فه‌رموویت: نه‌و که‌سه‌ی بناغه‌ی مزگه‌وته‌که‌ی له‌سه‌ر زیان و جیاوازی دروست کردن له نیوان موسلمانان و خوانه‌ناسان و پوانگه‌یه‌ک بیت بو نه‌وانه‌ی له پیشوودا دزایه‌تی خوداو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌یان کردووه، بیگومان نه‌وانه بناغه‌که‌یان له‌سه‌ر که‌ناری که‌نداویکی فشولی پوو‌خه‌ک داناوه، پاشانیش ده‌که‌ویته ناو ناگری جه‌ه‌نه‌م، به‌راستی خودا سته‌مکاران شاره‌زا ناکات و کاری خراپه‌کارانیش نه‌نجامی باش نابییئت. جابیری کوپی عه‌بدوللا ده‌لئیت: نه‌م مزگه‌وته‌م بینی له‌سه‌ر زیان دروست کرابوو دوکه‌لی لی‌ ده‌رده‌چوو له زه‌مانی پی‌غه‌مبه‌ری خودادا (ﷺ).^۱ پاشان خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ نه‌و خانووه‌ی دروستیان کردووه مه‌ر مایه‌ی نیگه‌رانیه‌نه، واته: دلایان پی‌ی خوش نیه به هوی مه‌لسانیان به‌و کاره ناشیرینه دلایان پره له دوو‌پوویی وه‌ک چون گویره‌که په‌رسته‌کان خوشه‌ویستی نه‌و گویره‌که چوو‌بووه دلایانه‌وه، ﴿إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ﴾ جا مه‌گه‌ر نه‌و دلانه‌یان کوت کوت ببییئت، واته: مه‌گه‌ر به مردنیان وه‌ک ئیبنوعه‌باس و موجه‌دو قه‌تاده و زه‌یدی کوپی نه‌سلم و سودی و حه‌بیبی کوپی نه‌بو سابت و زه‌حاک و عه‌بدوپره‌حمانی کوپی زه‌یدی کوپی نه‌سلم و که‌سانی تریش^۲ له زانایانی پیشینه وتوویانه، ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ خودا زانای کارزانه. ناگای له‌کرداری دروستکراوه‌کانی مه‌یه و کارزانه له پاداشتدانه‌وه‌یاندایا به‌چاکه یان به‌خرابه.

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِآتٍ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَرَّبُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (۱۱۱)

^۱ الطبري (۱۴/ ۴۹۳).^۲ الطبري (۱۴/ ۴۹۵ / ۴۹۷).

خودا، گیان و سامانی باوهردارانی کریوه له جیاتیدا دهیانخاته بههشتهوه

خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِآثَرِ لَهُمُ

الْجَنَّةِ﴾ خودا، گیان و سامانی باوهردارانی کریوه و له باتیاندا دهیانخاته بههشتهوه. خودای گه وره باسی نه وه دهکات که له گهل عه بده خاوه نباوه په کانیدا کرین و فروشیکی بههشتی پیداون، نه مهیش له سۆزو پیزو چاکه ی خویه وهیه، چونکه نه و گیانه هر خوی داویه تی به و عه بده گوپرایه لانه ی خوی و له باتیدا بههشتی پیداون نه و کرین و فروشتنه ی لی قه بول کردون. بویه قه تاده و حه سه نی به سری ده لئین: سویند به خوا به گرانترین به ها کرین و فروشی له گهلدا کردون.^۱ شه ممری کوپی عه تیه ده لئیت: هیچ موسلمانیک نیه و په یمانیک له گه ردنیاندا نه بییت، ئیتر به جیی هیئابییت یان له سه ری مردبییت، پاشان نه م نایه ته ی خویند.^۲ بویه وتراوه: هر که سیکه له ته یکی بردبییت له پئی خوادا، نه وه په یمانی به خودا داوه. واته: نه و په یمانه ی قه بول کردوه و جیبه جی کردوه. ﴿يُقْتَلُونَ فِي سَبِيلِ

اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ﴾ باوهردارانیش له پئی خودا نه وانن که شهر ده کهن و ده کوژن و ده شیانکوژن. واته: بکوژین یان بکوژن بههشتیان بۆ وه ده ست هاتووه. بویه له هه ردووه سه حیه که دا هاتووه: (خودا ده سه ته به ری نه وه یکردوه بۆ نه وانن ده رچوون له پئگی نه ودا، به و مه رجه ی مه رجه یادکردن له پئی منداو بروابوونی به پیغه مبه رانم هیئابییه ته ده ره وه که نه گه مرماندی بیانخاته بههشت یان بیگی پیتته وه بۆ نه و شوینه ی لیوه ی هاتووه، به و شتانه شه وه که ده ستی که وتووه له پاداشت یان ده سه که وتی شه پ).^۳ خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي

التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْآنِ﴾ له ته ورات و ئینجیل و قورئانیشدا به لئینی وه ها دراوه، جهخت کردنه وهیه له سه ر نه و به لئینه و مه وال دانیشه که خودا له سه ر خوی نویسه و په وانن شه ی کردوه بۆ پیغه مبه ره کانی له کتیبه مه زنه کانیدا که نه و ته وراته یه ناردوویه تی بۆ موسا و نه و ئینجیله یه بۆ عیسا و نه و قورئانه یشه په وانن شه ی کردوه بۆ موحه ممد (سه لات و سه لامی خودا له سه ر هه موویان بییت) پاشان

خوای گه وره دهفه رموویت ﴿وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ﴾ سا کی له خودا بۆ جیبه جیکردنی به لئینی به وه فاتره؟ بیگومان خودا نکولی له به لئینیدا ناکات. نه م نایه ته وه ک نه م نایه تانه وایه که

^۱ الطبري (۱۴/ ۴۹۹).

^۲ الطبري (۱۴/ ۴۹۹).

^۳ فتح الباري (۶/ ۲۵۴)، مسلم (۳/ ۱۴۹۶).

دہ فرمویت: ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا﴾^۱ جا قسہی کیٰ له قسہی خودا راستره. وه فرمویہ تی:
 ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا﴾^۲ واتہ: کیٰ له خودا راستگوتره. بویہ فرمویہ تی: ﴿فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ
 الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ، وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ دہ سا نیوہ به و سہودایہ مزگینی به یه کتر بدن که
 دہ سکه و تیکی نذر گهره تان دہ سکه و توه. واتہ: مزگینی بدن به و که سانهی که هه لساون به به ستنی
 نه و په یمانه و نه و به لیئانه یان به جیٰ هیئاوه، به و سهرکه و تنه مه زنه و نه و به هشت و خوشگوزه رانیه
 هه میشه ییه.

﴿التَّائِبُونَ الْعَمِيدُونَ الْحَمِيدُونَ الْمُكْرِمُونَ الْمُحْسِنُونَ الْفَائِضُونَ﴾

بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّكَاهُوتِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَفِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱۲﴾

وه سفی نه و خاوه نیا و مرانهی که گیان و سامانی خویان فروشتوه به خودا

خوای گهره دہ فرمویت: ﴿التَّائِبُونَ الْعَمِيدُونَ الْحَمِيدُونَ الْمُكْرِمُونَ الْمُحْسِنُونَ الْفَائِضُونَ﴾
 بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّكَاهُوتِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَفِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱۲﴾
 توبه کارن خواپه رستن هه په سندی خوا ددهن، پوژوو ده گرن، به کپنوش و سوژده
 بهرن، هانهی کاری چاک ددهن، بهر له ناره و ده گرن و سنووری خودا ده پارین. مژده بده به وانه
 خاوهن باوه پن. نه مه وه سفی نه و باوه پدارانه یه که خودا گیان و سامانی لیٰ کپیون به م وه سفه جوان و
 شیرین و گهرانه. ﴿التَّائِبُونَ﴾ توبه کارن له هه موو تاوانیک وازیان له هه موو کاریکی ناپه سهند دینن،
 ﴿الْعَمِيدُونَ﴾ هه لده سن به خوداپه رستی، پاریزگاری له و خواناسیه یان ده کهن له کردار و
 گفتاریاندا، په سندی خودا ددهن به چاکترین و تهی په سندی بویہ خوای گهره دہ فرمویہ تی:
 ﴿الْحَمِيدُونَ﴾ له به پیزترین کاره کان پوژوو گرتنه، که واز هیئانه له گشت خوشیه کان له خواردن و
 خواردنه وه و جوت بوون له گه ل هاوسه ردا، که مه به ست به که شتوگوزار لیړه دا پوژوو گرتنه بویہ
 فرمویہ تی: ﴿التَّائِبُونَ﴾ وه ک چون وه سفی خیزانه کانی پیغه مبه ری (ﷺ) کردوه به (السائحات)
 واتہ: پوژووگران، هه به و شیوه یه کپنوش و سوژده بردنیش که بریتین له نویژکردن، بویہ فرمویہ تی:
 ﴿الرَّكَعُونَ﴾ السَّجِدُونَ ﴿۱۱۳﴾ له گه ل نه مانه یشدا سودیش به خه لکی ده گه یه نن و شاره زایان

^۱ النساء (۸۷).

^۲ النساء (۱۲۲).

ده‌که‌ن بۆ خواپه‌رستی، ﴿الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّكَاهُوتِ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ فرمانیان پی ده‌که‌ن به چاکه‌کردن و ریځگی نارپه‌واییان لی ده‌گرن و خوشیان شاره‌زان له و شتانه‌ی پیویسته بکړن، نه‌وانه‌یش که نارپه‌وان و نه‌بی نه‌کړیت، ﴿وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ﴾ پاریزگاری سنوره‌کانی خودایش ده‌که‌ن له وهی حه‌رام و له وهیش حه‌لاله، خوشیان چاک ده‌یزانن کاری پی ده‌که‌ن. خوداپه‌رستیه‌کی باش ده‌که‌ن و ناموزگاری خه‌لکیش ده‌که‌ن بویه خودای گوره ده‌فرموویت: ﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ مژده‌بده به‌وانه که‌خواه‌نباوه‌پن. چونکه باوه‌پ نه‌وانه هه‌موو ده‌گریته‌وه، سا خوشبه‌ختی ته‌واو بۆ نه‌و که‌سانه نه‌م سیفه‌تانه‌یان تیدایه.

﴿مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانِ اسْتَغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

ریځه نه‌دان بۆ پارانه‌وه بۆ بته‌رستان (نه‌وانه‌ی شریک بۆ خودا داده‌نین)

نیمامی نه‌حمده‌ریوایه‌تی کردووه له ئیبنوموسه‌یه‌به‌وه نه‌میش له باوکیه‌وه ده‌لئیت: کاتیک مردن یه‌خه‌ی نه‌بوتالبی گرت، پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) چوه لای، له و کاته‌دا نه‌بو جه‌لو و عه‌بدوللا کوپی نه‌بو نومه‌یه‌ی لابوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فرمووی: (نه‌ی مامه، بلی: لا إله إلا الله، وته‌یه‌که بیکه‌مه به‌لگه‌یه‌ک بۆت لای خودای مه‌زن). نه‌بو جه‌لو و عه‌بدوللا کوپی نه‌بی نومه‌یه وتیان: نه‌ی نه‌بو تالب واز له نایینی عه‌بدولموت‌ه‌لیب دینی؟ نه‌بو تالب وتی: من له‌سه‌ر نایینی عه‌بدولموت‌ه‌لیبم. پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فرمووی: (داوای لی‌بوردن بۆ ده‌که‌م هه‌تا لیم قه‌ده‌غه نه‌کړیت بۆت، نه‌م نایه‌ته هاته‌ خواره‌وه: ﴿مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ په‌وانیه بۆ پیغه‌مبه‌رو نه‌وانه‌ی باوه‌پ‌دارن، داوای لی‌بوردن بۆ بته‌رسته‌کان بکه‌ن جا با خزمی نزیکیش بن، له پاش نه‌وه‌ی سوور ده‌زانن که جه‌ه‌نه‌م جیگه‌یانه. وه وتی: نه‌م نایه‌ته‌یش هاته‌ خواره‌وه له باره‌یه‌وه: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^۱ واته: تو ناتوانی که‌سیک بۆ خۆت خۆشت بویت شاره‌زای بکه‌ی، به‌لام خودا مه‌یلی له هه‌ر که‌سیک بیت ریځگی پاستی نیشان ده‌دات.^۲ بوخاری و موسلیمیش پیوایه‌تیان کردووه.^۱ ئیبنوجهریر پیوایه‌تی کردووه له

^۱ القصص (۵۶).

^۲ أحمد (۴۳۳/۵)، سه‌حیحه.

سوله يمانی کړې بوره يده وه له باوکیه وه، کاتیک پیغه مبهري خدا گه یشته مه که هاته سر پاشماوهی گوریک و له لایدا دانیشت و ده ستیکرده قسه کردن له گه لیدا و هه لسا و دلی پریوو، وتمان نیمه چاومان لیوو چیتکرد نهی پیغه مبهري خوا، فرموی: (من نیزم خواست له پوره ردگارم بۆ سهر دانیکردنی گورې دایکم نه ویش نیزنی دام، وه نیزنیشم لی خواست بۆ داوای لیبوردن لی نیزنی نه دام داوای لیبوردنی بۆ که م). پیغه مبهري (ﷺ) نه بینراوه هیچ پوژیک له و پوژده زورتر گریابیت. ^۱ پاشان خوی گه وره ده فرمویت: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ﴾ که نیبراهیم داوای لیبوردنی بۆ باوکی خوی کرد، ته نها بۆ به جیهینانی به لیتیک بوو که پیی دابوو، به لام کاتیک که سور زانی دژی خودایه، نیتر هیچ خوی تی نه گه یاند و (گوئی نه دایه) بیگومان نیبراهیم زور له خواترس و له سهرخو بوو. عه وی ده لیت له نیبنوعه باسه وه له م نایه ته دا: ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ که پیغه مبهري خدا (ﷺ) ویستی داوای لیبوردن بکات بۆ دایکی خوی گه وره لی قه دهغه کرد له وه، جا پیغه مبهري (ﷺ) فرموی: (نیبراهیمی خه لیلش داوای لیبوردنی کرد بۆ باوکی) و خودای مه زنیش نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ﴾. ^۲ علی کورې نه بو ته لحه ده لیت له نیبنوعه باسه وه له م نایه ته دا: داوای لیبوردنیان بۆ ده کردن هه تا نه م نایه ته هاته خواره وه، وازیان له داوای لیبوردن کرد بۆ مردووه کانیان، به لام پیگریان لی نه کرا له داوای لیبوردن بۆ زیندووه کانبکه نه تاده من. پاشان نه م نایه ته هاته خواره وه: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ﴾. ^۳ پاشان خوی گه وره ده فرمویت: ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ﴾ نیبنوعه باس ده لیت: به رده وام نیبراهیم داوای لیبوردنی بۆ باوکی ده کرد هه تا مرد. کاتیک زانی که دوزمنی خودایه نیتر گوئی پینه دا، وه له پیوایه تیکی تر دا هاتوه، کاتیک زانی باوکی دوزمنی خودایه. ^۴ موجه دو زه حاک و قه تاده و که سانی تریش هر وایان وتوه. ^۵ عوبهیدی کورې عومه یرو سه عیدی کورې جوبهیر نه لیت: نیبراهیم له پوژی قیامه تدا خوی به پیی نه کات به باوکی کاتیک پیی نه کات ده م و

^۱ فتح الباري (۱۹۲/۸)، مسلم (۵۴/۱).

^۲ الطبري (۴۸۹/۶).

^۳ الطبري (۵۱۲/۱۴).

^۴ الطبري (۵۱۳/۱۴).

^۵ الطبري (۵۱۹/۱۴).

^۶ الطبري (۵۱۹/۵۱۸/۱۴).

چاوى باوكى پەش و دووكه ل دايپوشيبوو، نه لى: نهى ئىبراهيم من به گوڼى قوم نه كرد، به لام نه مېو بى گوڼى تو ناكه م، ئىبراهيم نه لى: نهى پەروەردگارم ئايا به لىنت پى نه داوم كه سەرشۆرم نه كهى له پوژىكدا خەلكى زيندوو ده كړينه وه، چ سەرشۆرىپه له م سەرشۆرىپه گرانتره كه باوكم ئاوا دور خراوه ته وه، پى نه و ترى: سەبرى نه وهى دواته وه بكه، كاتيك نه بينى نه وه كه متيارىكى پيس و چلكنه، (واته: بووه به كه متيارىك) پاشان به قاچه كانى پاده كيشرى فې نه دريته ناوئاگر. ^۱ ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ﴾ بېگومان ئىبراهيم زور له خواترس و له سەرخو بوو. له عەبدولای كوپى مه سعوده وه ده لىت: ﴿لَأَوَّاهٌ﴾ واته: زور نزاكه ر. ^۲ هەر به م جوړه چند شتو په كهى تر پيوایه ت كراوه له ئىبنومه سعوده وه. ^۳ و تراویشه: (أواه) زور ده پاپا په وه، وه و تراوه: زور دلوفان بووه، وه و تراوه زور بېگومان و خاوه ن باوه ر بووه، و تراویشه زور سوپاس و ستایشى خودای كردوه.

﴿وَمَا كَانُ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ﴾ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾
 إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾
 هیچ گازندهیهك نیه دواى هینانه وهى به لگه نه بیت

خوای گه وره ده فرمویت: ﴿وَمَا كَانُ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ﴾ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۱۵﴾ پاش نه وهى خودا كومه لىكى خسته سەرى، هه تا دیارى نه كات بویان له چى به پاريز بن له پاسته پى لایان نادات، خودا هه مووشت ده زانیت. خودای گه وره باسى پیرۆزى و فرمانى دادپه روه رانهى خوى ده كات، كه هیچ كومه لىك له پىگه لا نادات هه تا له په یامى خوى ناگاداریان نه كاته وه و به لگه ته واویان نه داتى و چاك بویان پوون نه كاته وه، وهك له ئایه تىكى تردا فرمویه تی: ﴿وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ﴾ ^۴ واته: ئیمه پىگهى به ره و خومان نیشانى هۆزى سه مودیش دا، له باتى شاره زا بوون هه زیان كرد هه ر نابینا بن. موحامد له م ئایه ته دا: ﴿وَمَا كَانُ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَهُمْ﴾ ده لىت: پوونكرده وه په كهى خودایه هاتوه بو خاوه نباوه پان كه واز بینن له پارانه وه بو نه وانهى كه هاوه لیان بو خودا داناهه، وه له

^۱ الطبري (۵۲۱/۱۴).^۲ الطبري (۵۲۴/۵۲۳/۱۴).^۳ الطبري (۵۲۴/۱۴).^۴ فصلت (۱۷).

پوونکردنه وه که شیدا بی گویی و گوپرایه لی بۆ گشتی پۆشنکردووه ته وه و فه رموویتی نه وه بکه ن یان واز له وه بیئن. ^۱ ئیبنو جهیر ده لیت: خوای گه وره ده فه رموویت: خودا سزای نه داوون له سه ر پارانه وه تان بۆ نه وانه ی هاوه لیان بۆ خودا داناوه و مردوون و بریار بدات به سه رتانا که گونا هبارن، دوا ی نه وه ی که نه وخوایه پێگهی نیشانداون و یارمه تی داون بۆ باوه پهیئان به خویی و پیغه مبه ره کانی، نه گه ر له پیشه وه پێگری لی نه کردبن لی که وازی لی بیئن، یان پیش نه وه ی خراپی نه و شته تان بۆ پوون بکاته وه که مه یکه ن، ئیوه به رپرسیار نه بوون له وه ی قه ده غه ی کردوه لیئان، چونکه خودا نه وه به گو مپایی له قه له م نادات پیش نه وه ی فه رمان یان قه ده غه کردنه که دایه زینیت، بێگومان خواناسی و گونا ه له شتی کدا ده بی که فه رمانی پیکرابی یان قه ده غه کرابی، که سی نیه ناوی نری گوپرایه ل یان یاخی له شتی کدا که هیشتا فه رمانی پی نه کرابی و قه ده غه یشی لی نه کرابی له و شته. ^۲ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾ خواوه ن مولکی ئاسمانه کان زه مین هه ر خودایه، زیندوو ده کاته وه و ده مرینی و جگه له خودا دوست و یاریده ده رتان نیه. ئیبنو جهیر نه لی: نه مه هاندانی که له لایه ن خودای مه زنه وه بۆ عه بده خواوه نباوه په کانی که دژی بته رستان و سه روکه خوانه ناسه کان شه ر بکه ن و پشت نه ستور بن به یارمه تی خودا که خواوه نی ئاسمانه کان و زه مینه، وه له دوژمنانی نه ترسن، چونکه خوا دوستیانه، هیچ که سی دوست و یارمه تی ده ریان نیه جگه خودای مه زن. ^۳

﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْمُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْمُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

باسی غه زای ته بووک

خوای گه وره نه فه رموویت: ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْمُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

^۱ الطبري (٥٣٧/١٤).

^۲ الطبري (٥٣٦/١٤).

^۳ الطبري (٥٣٨/١٤).

رَحِيمٌ لَّقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١﴾ خواله پيغه مبهرو نهوانه ي کۆچرين و نهوانه ي ياریده دهرنو له جهنگه کي تهنگانه دا هر پهیره وی نهو بوون، خوش بووه له پاش نهوه ی هندیك لهوان خهريک بوو دلایان لابتات، دیسان خوای گه وره عه فوی کردن، خودا دلسوزی نهوانه و له گه لیاندا میهره بانه. موجهامیدو که سانی تریش نه لاین: نه م نایه ته له غه زای ته بوکدا هاتوه ته خواره وه، چونکه پيغه مبهرو (ﷺ) هاوه له کانی له کاتیکی زور ناپه حه تدا چون بوو نهو غه زایه، سالیکی گرانو و زور گهرم و تهنگانه بوو، بی خوراک و بی ناویش بوون. ^۱ قه تاده نه لی: دهرچوون بوو شام له سالی ته بووک، له کلپه ی گهرماو تینویه تیه کی وا بوون هر خودا خوی دهرزانی چه نده ناپه حه ت بوون، زور تووشی مهینه تی و نازار بوون هه تا بویان گپراوینه ته وه که دوو پیاو خورمایه کیان له نیوان خویاندا ده کرد به دوو له ته وه وه کومه لی خه لک دهنکه خورمایه کیان له نیوان خویاندا ده سی به ده سی پیده کرد، هر یه که یان دهیمزی و پاشان ناوی به سه ریدا ده خواره وه پاشان یه کیکی تر دهیمزی و ناوی به سه ریدا ده خواره وه، خودا له هه موویان خوش بوو وه له غه زاکه یش گه راندنیه وه. ^۲ نیبنوجه ریر پیاو یه تی کردوه له عه بدوللای کوی عه بباسه وه له باره ی نهو تهنگانه وه پرسیار کرا له عومه ری کوی خه تتاب، عومه ر نه لی: له گه ل پيغه مبهری خودا (ﷺ) چوینه دهره وه بوو ته بوک له قرچه گهرمای هاویندا، له شوینیکدا دابه زین، تووشی تینویه تیه کی زور ناپه حه ت بووین، هه تا وامان دهرزانی که گهرنمان به و زوانه ده قرتینی، هه تا که سی وا هه بوو ده پوشت ده گه را به دوی ناودا که ده گه رایه وه وای دهرزانی به و زوانه گهردنی ده قرتی، پیاوی وا هه بوو وشته که ی سه ر ده بری ته سه که ی ده گوشو و ده خواره وه، نهو یش ده مایه وه ده یخسته سه رناستی جگه ری! نه بو به کری سدیق نه لی: نه ی پيغه مبهری خودا (ﷺ) خوای گه وره له سه ر دوعای خیر کردن رایه ی ناوی، دوعامان بوو بکه، پيغه مبهر (ﷺ) فه رموی: (نه وه ت پی خوشه؟) نه لی: به لی، هه ربوو ده سستی به رز کرده وه نه یگپرا نه وه هه تا ناسمان لاقاوی کردو باران باری پاشان بارانه که له ناسماندا وه ستاوه هه رچی ده فریان هه بوو پریان کرد، پاشان پوشتین، سه یرمان کرد نه مان دی نهو بارانه له له شکره که تیپه ریپی! ^۳ نیبنوجه ریر له م نایه ته دا: ﴿لَّقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾ واته: پهیره وی نهویان ده کرد له مال به خشین و ولاغی سواری و

^۱ الطبري (۵۴۰/۱۴).^۲ الطبري (۵۴۱/۱۴).^۳ الطبري (۵۳۹/۱۴).

خوارده مه نی و ناودا ﴿مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ﴾ واته: پاش نه وهی نزیک بوو دلی کومه لیکیان له هه ق لابتات و گومان پهیدا بکه ن له ناینی پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر نه و ته نگانه و ناره حه تیه ی تووشیان بوو له سه فه رو غه زاکه یاندا ﴿ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ﴾ پاشان عه فوی کردن و له سه ر ناینه که یان مانه وه و پاوه ستان ﴿إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾.

﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِسُتُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ ﴿١١٨﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾

به سه رهاتی نه و سی که سه ی خویان له غه زا لادا

نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له عه بدوللای کوپی که عبی کوپی مالیکه وه که یه کیك بوو له کوپه کانی، دهستی که عبی باوکی پاده کیشا کاتی که کوپیرو بوو، نه لی: بیستم له که عبی کوپی مالیکه وه به سه رهاته که ی خوی ده گیرایه وه: کاتی که دواکه وت له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له غه زای ته بوکدا (تبوک) نه لی: له هیچ جهنگی له جهنگه کانی پیغه مبه ر (ﷺ) کردویه تی هه رگیز دوانه که وتوم جگه له جهنگی (ته بوک) به لام نه وه هه یه له جهنگی به دردا دواکه وتم به لام پیغه مبه ر (ﷺ) گله یی له هیچ که س نه کرد که دواکه وتبیت، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) که ده رده چوو له گه ل موسولمانه کان مه به ستیان کاروانه که ی قوره یش بوو، که چی خوا له گه ل دوژمنه کانیا ن به ره و پوی کردنه وه به بی واده ی دیاری کراو، له پاستیدا من ناماده ی شه ووی (عه قه به) بووم له خزمه ت پیغه مبه ردا (ﷺ) کاتی په یمانمان به ست له سه ر ئیسلامه تی، که پیم خوش نیه بیگورمه وه به جهنگی به در، نه گه ر چی جهنگی به در ناوو شوره تی له ناو خه لکیدا زیاتره له و شه وه، نه و به سه رهاته ش که به سه ر مندا هات که له خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) دواکه وتم له غه زای ته بوک نه وه بوو: که من هیچ کاتیک له و کاته ی که له پیغه مبه ر (ﷺ) دواکه وتم به هیزترو به گوپترو ده وله مه ندر نه بووم، به خوا هه رگیز له وه و پیش دوو ولاخی سواریم به خومه وه نه دیبوه، که چی له و جهنگه دا هه مبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) که نه و جهنگه ی کرد کاته که ی زقر گهرم بوو به ره و پوی پتیه کی دوورو بیابانیکی پان و به رین بوویه وه، هه روه ک به ره و پوی له شکرکی ئیجگار زوری دوژمنان ده بوویه وه، هه ر بویه نیازو مه رامی خوی بۆ پوویه پوو بوونه وه له گه لیداندا ناشکرا کرد بۆ موسلمانان، تا خویان سازو ناماده بکه ن، هه ر بویه پیره وی خویانی بۆ باس کردن که به ره و کوئی ده چن، موسولمانه کانیش نه و پورّه له خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) زقر بوون،

سەرزمىر نە كرابوون لە تۆمارگە كەيدا، ئەگەر يەككە بىويستايە خۆى بشارىتەو و ن دەبوو، مەگەر
 وەحى خواى گەورە ئاشكرای بگردايە، پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كاتىكدا كە ئەو جەنگەى كرد ميوە
 پىگە يشتبوو سىبەر خوش بوو بوو، منىش زۆر حەزم لەو ميوە و سىبەرە دەکرد، ئەو بوو
 پىغەمبەر (ﷺ) و موسولمانەكان تفاقى خۆيان خست منىش سەر لە بەيانى دەستم دايە خۆ ساز كردن
 كە چى دەگەر پامەو و لە دلى خۆمدا دەمگوت: من ھەر كات بەوى ئەتوانم خۆم ساز دەم، ھەر وا بەو
 شىوہ يە مامەو و تا پىغەمبەر (ﷺ) و موسولمانەكان بە پى كەوتن بى ئەوہى من ھىچ تفاقىكم نامادە
 كردىت، بۆ سبەينى ديسان دەپۆشتم تا خۆم ساز بكم كە چى دەگەر پامەو و ھىچىشم نە دەکرد،
 بەردەوام لە سەر ئەو مالە مامەو و تا سوپاكە تاويان داو دووركەوتنەو، بە تەما بووم بپۆم بە دوايانداو
 پىيان بگەمەو، خۆزگە وام بگردايە، بەلام ھەريۆم پىنەكەوت، دواى پۆيشتنى پىغەمبەر (ﷺ) ھەر
 كاتى دەچوومە دەرەو و خەفەتبار دەبووم بەوہى كە سىكم نە دەبينى وەك خۆم وا بىت مەگەر پىاوئىكى
 بە دووپووى تۆمەتبار كراو، يان كە سىك كە خوا مۆلەتى دابىت، وەكو لاوازو بى تواناكان.
 پىغەمبەر (ﷺ) باسى نە كردبووم ھەتا گەيشتبو (تەبوك) لەوى كاتى لەناو خەلكيدا دانىشتبوو فەرموو
 بوو: (كە عىبى كوپى مالىك چى لىھات؟) پىاوئىك لە (بەنى سەلەمە) وتبوى: ئەى پىغەمبەرى خودا (ﷺ)
 قاتە جەلەكەبى و تەماشاكردنى ئەملاو لای خۆى گىرى داو، (مەعازى كوپى جەبەل پىنى دەلى: خراپت
 گوت. بە خوا ئەى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) خىر نەبى ھىچمان لى نەديو، پىغەمبەرىش (ﷺ) بىدەنگ
 دەبىت، كە عىبى كوپى مالىك دەلى: كاتى پىم گەيشتەو كە پىغەمبەر (ﷺ) لە گەرانەو دايە لە تەبوك
 خەفەت داى گرتم بىرم لە درۆ دروستكردن دەكرەو، لە دلى خۆمدا دەمگوت: چۆن و بە چى بتوانم
 سبەينى خۆم لە تورەبى پىغەمبەر (ﷺ) پزگار بكم؟ بۆ ئەم مەبەستە كەوتمە پاو تەكبىرو ھەر
 كە سىك لە مال و خىزان و كەسو كارم كە بتوانى پىيەكم بۆ دابىت، كاتى پىم وترا: وا پىغەمبەرى
 خودا (ﷺ) گەيشتە بەرەو ھەموو خەياللىكم لە مىشكى خۆمدا پەواندەو، عەزىمى خۆم جەزم كردو،
 دلىا بووم لەوہى كە ناتوانم بە ھىچ شتىك لە دەستى پزگار بىم، بۆيە بپىارم دا پاستگۆبم لە
 خزمەتيدا، پىغەمبەر (ﷺ) سەر لە بەيانى گەيشتە مالەو و عادەتى وا بوو كە لە سەفەرىك بگەرپايەتەو
 پىش ئەوہى بچىتە مالەو و سەرەتا لە مزگەوت دوو پكات نوێژى دەکرد، پاشان دادەنىشت بۆ پىشوازى
 لە خەلك، كە ئەوہى كرد خەلكە دواكەوتوكان ھاتن كەوتنە بروبىانو و ھىنانەو بۆى، سوپىنديان بۆ
 دەخوارد، كە ھەشتاو ئەوئەندە كەس بوون، پىغەمبەرىش (ﷺ) پوالەتى دەرەوہى لى قبول كردن و
 پەيمانى لە گەل بەستن و، داواى لىخۆشبوونى بۆ كردن، بەلام نەينى ناو دلىانى دايە دەست خوا منىش
 ھاتم، كاتى سەلامم كرد بزو و خەندەيەك گرتى، وەك بزو و خەندەى كە سىكى تورە پاشان
 فەرموو: (وەرە) منىش پۆشتم تا لەبەر دەميدا دانىشتم، پىنى فەرمووم: (چى دوايخستى؟ ئەى تۆ

ولاخى سوارىت نه كرى؟) گوتم: ئەى پېغەمبەرى خودا، بە خوا ئەگەر من لاي جگە لە تۆ لە پياوانى
 دۇنيايى دانىشتمايا، دەمتوانى منىش بېرپيانوو بېنمەو و خۆم لە تورپەيى تۆ قوتار بكم، خوا دەم و
 زمانىكى وايپىداوم، بە لام بە خودا من چاك ئەزانم، ئەگەر بېتوو ئەمىرۆ منىش درۆو دەلەسەت بۆ
 بېنمەو تا لىم پازى بيت، ئەوا دور نىه خوا تورپەت بكات لىم، بە لام ئەگەر قسەى راست بۆ بكم با
 تورپەش بىي لىم لەسەر ئەو قسانە، ئەو بە ئومىدى سەرەنجامى باشم لە خوداوە، بە خوا من هېچ
 بيانويەكم نەبوو كە دواكەوتم ئەى پېغەمبەرى خوا! بە خوا من هېچ كاتى ئەو نەدە بەهيزو دەولەمەند
 نەبووم، وەك ئەو كاتەى كە دواكەوتم لىت، پېغەمبەر(ﷺ) فرموى: (ئەمە راست دەكات دەهەستە با
 بزەنن خوا چ فرمانىك دەدات لە بارەتەو) منىش هەستام، چەند پياويك لە (بەنى سەلەمە) وروژان و
 شوينم كەوتن پىيانم گوتم: بە خوا وانا زەنن تۆ پيش ئەمە تا ئىستا هېچ گوناھىكت كرديت، تۆش
 ئەتوانى وەك دواكەوتەو كانى تر بېرپيانوو بھىنيتەو بۆ پېغەمبەرى خودا(ﷺ) تۆ ئەو نەدەت بەس بوو
 بۆ لىخۆشبوونى تاوانەكەت كە پېغەمبەر(ﷺ) داواى لىخۆشبوونت بۆ بكات، دەلى: بە خوا وازيان لى
 نەهينام تا خەريك بوو بگەریمەو بۆ لاي پېغەمبەرى خودا(ﷺ) خۆم بە درۆ بخەمەو، پاشان پىم
 گوتن: كەسيترەمەيە وەكو منى لىقەومايت، ئەلین: بەلى، دوو پياوى تریش وەك تۆ وان، ئەوانىش
 مەمان قسەى تۆيان وتەو، وەكو تۆيان پى وتراو، وتم: ئەو دوانە كىن؟ ئەلین: يەككىيان (مەرارەى
 كوپى رەببەى عاميرى) ئەو يتريشيان (هیلالی كوپى ئومەييەى واقيفىيە) باسى دوو پياوى باشيان لا
 كردم كە بە شداری جەنگى (بەدر) بوو بوون، سەرمەشق بوون بۆ من، كە باسى ئەو دوانەيان بۆ كردم
 پۆيشتەم، پېغەمبەرى خودا(ﷺ) پىگىرى كرد لە موسولمانەكان كە ئىتر قسە لەگەل ئەو سى كەسە
 بكن، لەناو دواكەوتەو كاند، خەلكى لىمان لاگىر بوون، بەرانبەرمان گۆران، تا وام لىهات بىزم لە خۆم
 دەكرەو، مەتا پقم لە زەوى دەبویەو، وام لىهات ئەو زەویەى بەسەرىدا دەپۆيشتەم بە لامەو
 زەویەكەى جارەن نەبوو، پەنجا شەو بەو شىوہە ماینەو، هەردوو هاوہلەكەم لە مالەو دۆش
 دامابوون، دانىشتبوون دەگریان بە لام من لە هەردووکیان كەنجترو تۆكمە تر بووم، لە مال دەردەچووم
 ئامادەى نويزى جەماعەت دەبووم، بە بازاردا دەگەرام كەس قسەى لەگەلدا نەدەكردم، دەهاتم بۆ
 خزمەت پېغەمبەر(ﷺ) سەلام لیدەكرد، لە داواى نويز لە جىگەكەى خۆیدا، لە دلى خۆمدا دەمگوت:
 بللى لىوى جولاندبيت، بە وەلامدانەوہى سەلامەكە؟ پاشان لە نزىكەو نويزم دەكرد، بە دزیو
 سەیرم دەكرد، كاتى دەچوومە ناو نويزەكەم سەیری دەكردم، كاتىك كە لام دەكرەو بە لايدا، پووى
 لىم وەردەگىرا، كاتىك ساردو سړى موسولمانان درىژەى كىشا لەسەرم پۆيشتەم تاوہكو هەلزانم بە قەد
 دیواری باخىكى (نەبوقەتادەدا) كە ئامۆزام بوو، خۆشەويستىرین كەس بوو لام، سەلامم لىكرد، بەوخوا
 ئەویش وەلامى سەلامەكەى نەدامەو! پىمگوت: ئەى نەبوقەتادە! سویندت ئەدەم بە خودا ئاياوا

ده زانيت كه من خودا پيغه مبهري خودام خوش دهوى؟ ده لئيت: بيدهنگ بوو، ديسانده وه لئى پارامه وه
 هر بيدهنگ بوو، جاريكيتر لئى پارامه وه، جا نه لئى: خواو پيغه مبهري كه ي خوا باشتر ده زانن، منيش
 هه ردوو چاوم پريوون له فرميسك، له دوايدا پشتم هه لكردو به ديواره كه دا هه لزانم، نه مه وه له كاتيكدا
 به بازاږى مه دينه دا ده پوشتم سهير ده كه م كابرايه كي جوتيار له خه لكى شام كه خوږاكي هينا بوو له
 مه دينه بيفروشتيت، ده يگوت: كئى كه عبي كوپى ماليكم پيشان نه دات؟ ده لئى: خه لكى ئاماژه يان بو كرد
 به ره و پووى من، كابرا هات بو لام، نامه يه كي له پاشاي (غه سانه وه) پيدام، منيش خوينده وار بووم
 خويندمه وه نه مه ي تيدا بوو، وامن پيگه يشتوه ته وه كه هاوه له كه ت، دلى شكاندويت، خواي گه وه
 توى به رسواو ماف خوراو دانه ناوه، بگه به ئيمه دلنه وايت ده كه ين، ده لئيت: منيش كاتيك خويندمه وه
 وتم: نه مه يش به لايه كي تر، منيش نامه كه م برد و خستمه ته نوريكه وه و سوتاندم، كاتى چل شه و
 تپه پى له په نجا شه وه كه و وه حى دواكه وت. له ناكاو نيرواوى پيغه مبهري خودا (ﷺ) هات بو لام نه لئى:
 پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمانت پيده دات: كه له ژنه كه ت دوركه ويته وه گوتم: ته لاقى بدهم يان چى
 بكه م؟ نه لئى: نا به لكو لئى دور كه وه ره وه، توخنى مه كه وه، ده لئيت: هه مان جوابى نارديوو بو هه ردوو
 هاوه له كه ي ديكه م، ده لئيت: به ژنه كه م گوت بروره وه بو مالى باوكت له وييه تا بزانيں خودا چى ده كات
 له م باره يه وه! ده لئى: ژنه كه ي هيلالى كوپى ئومه ييه ده چيته وه خزمه ت پيغه مبهري خودا (ﷺ) پئى
 ده لئيت: كه هيلالى كوپى ئومه ييه پيره و ناتوانى خزمه تى خوئى بكات، خزمه تكارى نيه، ئايا پييت
 ناخوشه خزمه تى بكه م؟ فهرمووى: (نه خير به س با نزىكت نه كه وى) نه ويش نه لئى: كوره به خوا نه و
 هيچ شتيكى پينه ماوه، به خوا له و پوژه وه نه م به سه ره اته ي ليپووداوه هه ر خه ريكي گريانه هه تا
 نه مپو، ده لئى: منيش هه ندئى له خزمه كانم پييان گوتم: بريا توش مؤلته ت له پيغه مبهري (ﷺ)
 بخواستايه، ژنه كه ت به ينيه ته وه، نه وه تا مؤلته تى ژنه كه ي هيلالى كوپى ئومه ييه ي داوه كه خزمه تى
 بكات، گوتم: داواى مؤلته ت له پيغه مبهري خودا (ﷺ) ناكه م له و باره يه وه، نازانم نه گه ر داواى مؤلته ت له
 پيغه مبهري (ﷺ) كرد، چيم پيده لئيت؟ به تاييه تى من پياويكى گه نجم؟ ده شه ويش به و حاله مامه وه، تا
 په نجا شه ومان ته واو كرد، له سه ره تاي قسه له گه ل نه كردنمانه وه له به يانى په نجاهه ميني شه وماندا له
 كاتيكدا كه من له سه ر بانه كه دانيشتبووم، له سه ر نه و ماله ي كه خواي گه وه ره ده رباره مان فهرموويه تى
 دل و ده روونم ته نگ بوو بوو، زه وى به و فراوانيى خويه وه ليم هاتبووه وه يه ك گويم له ده نكي زه لاميك
 بوو له سه ر كيوى (سليم) وه به وپه پى ده نگ به رزيه وه هاواري ده كرد نه ي كه عبي كوپى ماليك موژده
 بيت، منيش كه وتم به سوژده داو زانيم خوا ده روويه كي ليكرديوينه ته وه، نه ويش نه وه بوو كه
 پيغه مبهري خودا (ﷺ) دواى نويزى به يانى خه لكه كه ي ناگادار كردبوو كه خوا توبه ي ليوه رگرتووين،
 خه لكى هاتبوون مزگينيمان بده نئى، چه ند مزگينى ده ريك چوو بوون به ره و دوو هاوه له كه ي ترم،

پياويكىش به سوارى نه سپيکوه به غار به ره و من هات، که سيکيش له هوزى (سلم) به پاكردن به ره و
 پووم هاتبوو، چوو بووه سهر کيوه که و هاوارى کردبوو، دهنگه که م پيش نه سپه که پيگه يشت، کاتى نه و
 که سهى که گويم له دهنگى بوو گه شته لام، له خوشيدا قاته جلکى خوم بؤ داکه ندو کردم به ره نه و،
 سويند به خوا له و قاته زياترم نه بوو له و پوژدها قاتى جلم خواست و کردم به رم، پاشان چووم بؤ
 خزمه تى پيغمبهرى خدا (ﷺ) خه لکى دهسته دهسته پيم دهگه يشتن پيروزبايان لى ده کردم و
 ده يانگوت: ليخوشبوونى خوات لى پيروز بيت، تاوه کو گه يشته مزگوت، ده بينم پيغمبهرى
 خدا (ﷺ) دانيشتوه و خه لکيش به ده وریدا دانيشتبوون، ته لحهى کورپى عوبه يدوللا (عبيدالله) هه ستا
 به پاكردن به ره و پووم هاتو، ته وقهى له گه ل کردم و پيروزبايانى لي کردم، به خوا که س له کؤچره يه کان
 هه لئه سا جگه له و، که عب ده لى: هه رگيز نه و هه لويسته جواميرانهى ته لحم له بيرنه نه چوو، که عب
 ده لى: کاتى سه لام کرد له پيغمبهرى خدا (ﷺ) پوومه تى له خوشيدا ده دره وشايله و
 فهرمووى: (مژده بيت به چاکترين پوژ که به سهرتدا تيده په ريت، له و پوژده و که له دايک بوويت) گوتم:
 نه مژده يه له تووه يه نهى پيغمبهرى خدا (ﷺ) يا له خواوه يه؟ فهرمووى: (نه خير به لکو له
 خداوه يه) پيغمبهرى خدا (ﷺ) کاتى دلى خوش بوايه پووخسارى ده دره وشايله و، هه ر ده دوت
 پارچه يه که له مانگ، ده لى: نيمه ش نه مه مان ده زانى. ده لى: کاتيک له بهر ده ميدا دانيشتم وتم: نهى
 پيغمبهرى خدا (ﷺ) ده بيت به شيک له ته وبه که م نه وه بيت که له ماله که م ده رچم و بيکه م به خير بؤ
 خواو پيغمبهرى کهى، پيغمبهرى خدا (ﷺ) فهرمووى: (هه نديک له ماله که ت گل بده ره وه بؤ خوت
 نه وه باشتره بؤت) ده لى: وتم: که و ابو نه و پشکى له (خه يبه ر) دا به رم که وتوه، ده به يلمه وه بؤخوم،
 وتم: نهى پيغمبهرى (ﷺ)! خوا منى به هوى راستگوييه وه پرگار کرد، مه رچى ته وبه که شم نه وه يه که
 ده بى تا ماوم راستگويم. جا نه لى: سويند به خوا و نازانم هيچ که س له موسولمانان خوا وه ک من
 تاقيرد بيت وه له سهر راستگويى، له و کاته وه نه وه م بؤ پيغمبهرى خدا (ﷺ) باس کرد وه هه تا
 نه مپو. به خوا له و کاته وه نه و به لينه م به پيغمبهرى (ﷺ) داوه، تا نه مپو پى بزانه م به نه نقه ست دروم
 نه کرد وه نوميدم و ايه بؤ له مه ولاش هه ر بمپاريزيت. خواى بالاده ست نه م نايه تهى نارده خواره وه (وعلی

الْفَلَسَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا

مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ که نه مه مانا که يه تى (به راستى خوا ته وبه ي قبول کرد له
 پيغمبهرى و کؤچبه ران و پشتيوانان و نه وانه ي که شويني پيغمبهرى که وتبوون له کاتى سه غله تى و
 ته نگانه دا (هه تا ده گاته) به راستى نه و په روه ردگار به سؤزو ميهره بانه له گه لئاندا، هه روه ها ته وبه ي

نه و سئ که سه شی و هر گرت که له غه زای ته بووکدا دواکه وتن، دواي نه وهی که زهوی به و سه مووه فراوانیه وه لیان ته نگ بوو بوویه وه، خوشیان له خویان بیزار بوو بوون (هه تا ده گاته) هه میشه له گه ل پاستگویاندا بن) که عب ده لی: به خوا له پاش نه وهی خودا پینمونی کردم بۆ ئیسلام هیچ نازو نیمه تیکی به سهردا نه پتشتووم که وره تر بیت له لای من له پاستگویییم له گه ل پیغه مبه ری خودا (ﷺ)، که درۆم له گه ل نه کرد، تا منیش تیا بچم وه که نه وانه ی که درۆیان کردو تیا چوون، خوا ده ره ق به وانه ی که درۆیان کرد کاتی وه حی دابه زاند خراپترین شتی که فره موویتی به که سیك وه که له م نایه ته دا هاتوه ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا اُنْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لَتَعْرِضُوْا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوْا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَا وَلَهُمْ جَهَنَّمَ جَزَاءٌ اِمْا كَانُوا يَكْسِبُوْنَ﴾ ۱۵ ﴿يَحْلِفُونَ لَكُمْ لَتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ

فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰی عَنِ الْقَوْمِ الْفٰسِقِیْنَ﴾ که نه مه مانا که یه تی (که ئیوه که پانه وه بۆ لایان سویندتان بۆ ده خون، به خوا بۆ نه وهی وازیان لیبه یینو سه رزه نشتیان نه که ن، جا ئیوه یش وازیان لیبه یینو پشتیان تیبه که ن چونکه به پاستی نه وانه پیسن جیگیان دۆزه خه له پاداشتی نه و کاره ی کردیان، سویندیان به خودان لیان پازی بنو چاوپوشیان لی بکه ن، خو نه گه ر ئیوه پازی بن لیان نه و بیگومان خوا له که سانی له ناین ده رچوو پازی نابیت) که عب ده لی: توبه ی نه م سیانه مان دوا خرا له وانه ی که پیغه مبه ر (ﷺ) به هانه ی لیوه رگرتن. کاتی سویندیان بۆ خوارد، بۆیه په یمانی دانی و داوی لیبوردنی بۆ کردن، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ته گبیری ئیمه دوا خست تا خوی بالاده ست خوی بریاری تیا بدات، له بهر نه وه خوی گه وره فره موویه تی: ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِیْنَ خَلَفُوْا حَتّٰی اِذَا ضَاقتْ عَلَیْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقتْ عَلَیْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوْا اَنْ لَا مَلْجَا مِنْ اللّٰهِ اِلَّا اِلَیْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَیْهِمْ لِسُوْءِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ

النَّوَّابُ الرَّحِیْمُ﴾ نه وی که خوا باسی فره مووه ده ریاره ی دواکه وتنمان مانای دواکه وتنمان نیه له جه نگه که به لکو مانای دواخستنی ده رچوونی بریاره ده ریاره ی ئیمه به پیچه وانه ی نه وانه وه که سویندیان خواردو به هانه یان هی نایه وه و نه یش لی و هر گرتن) ۲، نه م فره مووده یه فره مووده یه کی پاسته و بوخاری و موسلیمیش هر به م شیوه یه ریوایه تیان کردوه ۳ نه م فره مووده یه مانای نه م نایه ته ی به چاکترین و ئاسانه ترین شیوه ته فسیر کردوه، هر به م شیوه یه له چه ند که سه وه له زانیانی

۱ التوبة (۱۱۷-۱۱۹).

۲ احمد (۴۵۶/۳) صحیحه.

۳ مانای نه م فره مووده یه پوخته ی له سه حیجی موسلیم و هر گیراوه (وهر گیتی).

۴ فتح الباری (۱۹۳/۸)، مسلم (۲۱۲۱/۴).

پیشینه وه پړوايه ت کړاوه له ته فسیري ته م نایه ته دا. وهك ته عمه ش پړوايه تی کړدوه له نه بوسوفیانه وه له جابیری کوپی عه بدوللوه له م نایه ته دا: ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا﴾ نه لی: نه وانه: که عبی کوپی مالیک و هیلالی کوپی نه مه ییه و مه راره ی کوپی په بیع بوون. هه موویان له نه ساریه کان بوون^۱.

فرماندان به گردنی قسه ی راست

خوای که وره نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ نه ی که لی خاوه ن باوه پان، با ترستان له خدا هه بی و له که ل راستاندا بژین. کاتی خدای که وره باسی نه و سی که سه کرد که چون دهروی لی کړدنه وه و پزگاری کردن له و ته نگانه و نارېحه تیه و له دووره په ریزي موسولمان لیان بۆ ماوه ی په نجا شه و به پوژده کانیشیه وه وایان لی هات له خویان بیزار بوون، نه و سر زه ویه یان به و فراوانیه لی هاته یه ك واته: له که ل نه و فراوانیه دا سهریان لی شیوا بوو نه یان ده زانی چی بکه ن و بۆ کوئی بچن، خویان له بهر فرمانی خوادا پاکرت و ملکه چی فرمانی خدا بوون و له سهری پاره ستان هه تا خدا دهروی لی کړدنه وه، به هو ی راستیان له که ل پیغه مبه ری خوادا (ﷺ) سه باره ت به و دواکه وتنه یان، چونکه نه وانه هیچ بره ییانوویه کیان نه بوو، سزا دران نه و ماوه یه له سهر نه و دواکه وتنه، پاشان خدا توبه ی لی قبول کردن، ناکامی نه و راستیه یان به خیر دهرچوو، خدا لیان خوش بوو، بویه خوای که وره فرمویه تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ واته: راستگو بن، پابه ند بن به راستیه وه، له پیزی راستان دهن، له هه لديره کان پزگارتان دهبی خدا به و راستیه تان له کاره کانتاندا دهرروتان لی ده کاته وه و پزگارتان ده کات. نیمامی نه حمه د پړوايه تی کړدوه له عه بدوللای کوپی مه سموده وه (په زای خوای لی بی) نه لی: پیغه مبه ری خدا (ﷺ) فرمویه تی: (پیویسته له سهرتان راستگو بن به راستی راستگویی مروء پینمونی ده کات بۆ چاکه، چاکه ش پینمونی ده کات بۆ به هشت، به رده وام پیاو هیه راست ده کات و به دوا ی راستیدا ده که پریت تا لای خوا به راستگو تومار ده کری، خوتان بیارینن له درو، به راستی درو مروء به ره و کاری خراب ده بات، کاری خرابه ش مروء به ره و دوزه خ ده بات به رده وام پیاو هیه درو ده کات و به دوا ی درودا ده پوات تا لای خوا به درونن له قه له م ده دریت)^۲،^۳ له هه ردو سه حیحه که یشدا هاتوه^۴.

^۱ الطبري (۵۴۴/۱۴).

^۲ پوخته ی سه حیحه موسلیم، لاپه ره (۹۰۱)، بهرگی دوو (۲) (وه رگین).

^۳ أحمد (۳۸۴/۱)، سه حیحه.

^۴ فتح الباري (۵۲۳/۱۰)، مسلم (۲۰۱۲/۴).

﴿ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ، ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْثُونَ مَوْطِنًا يَفِيضُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نَيْلًا إِلَّا كَيْبَ لَهُمْ بِهِ، عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ

الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

پاداشتی روشن بُو غهزا

خوای که وره نه فرمویت: ﴿ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ، ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْثُونَ مَوْطِنًا يَفِيضُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نَيْلًا إِلَّا كَيْبَ لَهُمْ بِهِ، عَمَلٌ صَالِحٌ

إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ مه دینه یی یه کان و نه و عه ره به ده شته کیانه یی له ده وریانن، نه ده بویه پیغه مبه ری خویان وه لا بنایه و خویان له وه لا وه ردایه، چونکی هه رچی له تینویه تی و ماندویی و له برسیه تی (که له پی خا تووشیان دی) و هه هه نگاویکی ده یهاویژن، خوانه ناسان توپه ده کات و هه ده ستی له دوژمنی نه وه شین، گشتی خودا به چاکه بویان ده نووسی، خودا پاداشتی چاکه کاران ون ناکات. خودای که وره سه رزه نشتی نه و که سانه ده کات که دواکه وتن له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له غه زای ته بوکدا له خه لکی مه دینه و نه و عه ره به ده شته کیانه یی له ده وری مه دینه بوون، که خویان جیا کرده وه لی و نه چون به ده میه وه له و ته نگانه و ناپه حه تیه دا که تووشی پیغه مبه رو هاوه له کانی هات، خویان بیبه شکرد له و پاداشته، چونکه نه وانه هه رچی له تینویه تی و ناپه حه تی و برسیه تی و هه هه نگاویکیش ده یهاویژن و له هه شوینی داده به زن و دوژمن ده ترسیژن و هه سه رکه وتنی به ده ست دینن به سه ر دوژمندا و توپه یان ده کات، هه موو نه و کارانه یان خوا به چاکه بویان ده نووسی و پاداشتی نه و کاره چاکانه یان نه داته وه ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ خودا پاداشتی چاکه کاران ون ناکات. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خوای که وره نه فرمویه تی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴾ نه وانه به وایان هیئاوه و کاری چاک ده که ن نیمه پاداشتی کارچاکان ون ناکه یین.

﴿وَلَا يَنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾﴾

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا يَنْفِقُونَ﴾ هرچنده مال ده به خشن ﴿نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً﴾

﴿وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا﴾ که و زوری له هر دۆل و شیوی تیپه پن (که غه زا بکن له پیی خودا دزی

دوژمنان، ﴿إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ﴾ خودا بویان ده نووسی نه ی فرمووه (به) یانی: به و کاره ی که پیی

مه لده سن، چونکه نه م کارانه نه مان پیی مه لسان به ره می کرداری خویانه، بویه فرموویه تی:

﴿لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ تا پاداشتی له وه چاکتریان بداتی. له م نایه ته پیروژه دا

گه وره ی موسولمانان عوسمانی کوپی عه فان (په زای خوای لیبی) پشکیکی زۆرو به شیکی گه وره ی

به رده که ویّت، چونکه عوسمان (په زای خوای لی بی) له م غه زادا سامانیکی زۆرو مه زنی به خشی، دیسان

عه بدوللا له عه بدوپه حمانی کوپی سه موره وه نه گپریته وه که کوتویه تی: عوسمان (په زای خوای لی بی)

هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) به هزار دیناره وه له ناو کراسه که یدا هه تا پیغه مبه ری خودا (ﷺ) سوپای

ته نگانه ی پی به پی بکات. نه لی: کردیه چاک پیغه مبه ر (ﷺ) چاوم لیی بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) به

دهستی مه لی ده گپرایه وه و نه یفه رموو: (تووشی زیان نابی کوپی عه فان هرچی بکات له مپۆ به دواوه)

چه ندجار نه م قسه ی دووباره نه کرده وه. ^۱ قه تاده له م نایه ته دا: ﴿وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ

لَهُمْ﴾ نه لی: هیچ کومه لی نییه زۆر دوور که وتبنه وه له که سوو کاریان له پیی خوادا و زۆر زیاتر له

خواوه نزیک نه بووبنه وه. ^۲

﴿وَمَا كَانِ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ

وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾﴾

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿وَمَا كَانِ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ

طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ پیویست نییه

خواوه نباوه پان مه موو تیگرا بچه دهره وه، با له ناو هر کومه لگایه ک دهسته یه کیان بچه دهری، تا له

دین شاره زا ده بن و که گه رانه وه نا هۆزه که یان بیانترسیئن، به لکو خویان بیاریئن، نه مه

^۱ احمد (۶۳/۵)، فرمووده یه کی حه سه نه.

^۲ الطبري (۵۶۵/۱۴).

پوونكردنه وه په كه له لايېن خواوه بؤ ئه و خه لكه له مه دينه و ئه و عه ربه ده شته كيانه شى كه ده يانويست له گال پيغه مبه ردا (ﷺ) بچنه دهره وه بؤ غه زاي ته بووك، چونكه هه ندى له زانايانى پيشينه پايان وا بوو كه پيويسته له سر هه موو موسولمانى كاتى كه پيغه مبه رى خدا چوه دهره وه، نه وانيش له گالى بچنه دهره وه، بؤيه خواى كه وره فرمويه تى: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا﴾^۱ سووك بارين يان گران بارين بؤ غه زاي بكه ونه پى. وه فرمويه تى: ﴿مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ﴾^۲ ئه م ئايه ته ئه و ئايه ته بى پيشووى نه سخ كردوه ته وه، وه نه شوتريت: ئه م پوونكردنه وه په كه له لايېن خوداى كه وره وه كه كومه لى له عه رب نشينه كانى ده وري مه دينه و ده سته په له هه ر هؤزى بچنه دهره وه بؤ غه زاي، نه گه ر هه مووشيان دهره چون بؤ ئه وهى نه وانى ده چنه دهره وه له گال پيغه مبه ردا (ﷺ) شاره زاي نه و وه حيه بين كه ديتته خواره وه بؤ پيغه مبه ر (ﷺ) كاتى كه گه پانه وه بؤ ناو هؤزه كه يان بيانترسيئن له هه لسوكه وتى دوزمن به رانبه ريان، بؤ ئه وهى به هه ردوو كاره كه هه لسن دواى پيغه مبه ر (ﷺ) هه ر ده سته په كه ده چيته دهره وه بؤ شاره زاي بوون يان بؤ جيهاد كردن بچنه دهره وه، بيگومان نه و دهرچونه فره زى كيفايه په له سر خه لكى نه و ناوچه په. عه لى كوپى نه بوته له نه لى: له ئيبنوعه عباسه وه له م ئايه ته دا: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً﴾^۳ ده لى ت: پيويست نيه له سر باوه رداران هه موو بچنه دهره وه بؤ جيهاد و پيغه مبه ر (ﷺ) به جى بهيئن، ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ﴾^۴ واته: با له ناو هه ر كومه لكايه ك ده سته په بچنه دهره وه و نه شچنه دهره وه به ئيزنى پيغه مبه ر (ﷺ) نه بى، نه گه ر نه و ده ستانه يش گه پانه وه، دواى نه وان قورئان هاته خواره وه بؤ پيغه مبه ر (ﷺ) نه وانى دانيشتون و نه چونه ته دهره وه له گال پيغه مبه ردا فيرى بوون، بلين به وانى كه چونه ته دهره وه، نه وهى خودا ناردويه خواره وه بؤ پيغه مبه ر (ﷺ) له قورئان ئيمه شاره زاي بووين، با نه و ده ستانه شى كه دهرچون بؤ غه زاي، دواى نه وان كه خوداى كه وره ناردية خواره وه بؤ پيغه مبه ر كه يان شاره زاي بين، پاشان ده سته ي تریش په وانه بكرى. بؤيه خوداى كه وره فرمويه تى: ﴿لِيَنْفَقَهُوا فِي الدِّينِ﴾^۵ نه لى: بؤ ئه وهى شاره زاي بنو (خه لكيش شاره زاي بكه ن) واته: له وهى خودا ناردويه تيه خواره وه بؤ پيغه مبه ر كه ي فيرى بين و نه و ده ستانه يش گه پانه وه بؤ لايان فيريان بكه ن ﴿لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾^۶ به لكو بيانترسيئن. ^۱ موجهيد نه لى: ئه م ئايه ته هاته خواره وه

^۱ التوبة (۴۱).^۲ الطبري (۵۶۷/۱۴).

له سەر هەندى كەس لە هاوێلەكانى پيغه مبه‌ر (ﷺ) كە چووبونه ناو ده‌شته‌كانه‌وه، تووشى چاكه بوو بوون، وه كه‌وتبونه شوينيكي وا كه قازانجى مه‌بوو بۆيان، هه‌ركه‌سيان چاو پى ده‌كه‌وت له‌و خه‌لكه بانگيان ده‌كرد بۆ شاره‌زا بوون له ئيسلام، نه‌و خه‌لكه پييان گوتن: هه‌رچه‌نده سه‌يرى ئيوه ده‌كه‌ين ئيوه هاوێلەكانى خۆتان وازلێهێناوه و هاتوون بۆ لای ئيمه؟ هه‌ستيان به سه‌غله‌تیهك ده‌كرد له دلى خۆياندا له سەر نه‌وه، بۆيه له ده‌شته‌كانه‌وه هه‌موويان پوويان كرده (مه‌دينه) و چوونه لای پيغه مبه‌ر (ﷺ)، خوداى كه‌وره‌يش نه‌م ئايه‌تهى ناردە خواره‌وه و فه‌رمووی: ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ﴾ با له‌ناو هه‌موو كو‌مه‌لگايه‌ك ده‌سته‌يه‌كيان بچنه ده‌رى (بگه‌رێن به شوین چاكه‌دا) ﴿لِيَشْفَقُوا فِي الدِّينِ﴾ تا له دين شاره‌زا ده‌بن و گو‌يبیستی نه‌و قورئانه‌ش ببن لای نه‌و خه‌لكيه كه دواى نه‌وان خودا ناردويه‌تیه خواره‌وه: ﴿وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ﴾ كه كه‌پانه‌وه ناو هۆزه‌كه‌يان (نه‌و خه‌لكه) بترسێنن ﴿لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ به‌لكو خۆيان بپاریزن.^۱ قه‌تاده ئه‌لى: له‌م ئايه‌ته‌دا: نه‌مه له كاتيكا بووه پيغه مبه‌رى خودا نه‌و سوپانه‌ى ناردوه خودا فه‌رمانى پيداون كه به‌رفه‌رمانى پيغه مبه‌ر (ﷺ) غه‌زا بگه‌ن و ده‌سته‌يه‌كيان له‌گه‌ڵ پيغه مبه‌ردا (ﷺ) به‌مینه‌وه تا له ئاين شاره‌زا ببن، ده‌سته‌يه‌كى تریش ده‌رچى و بانگى هۆزه‌كه‌ى بكات و بيانترسێنى له‌و كاره‌ساتانه‌ى خودا هینای به‌سەر كه‌له‌كانى پيش نه‌واندا.^۲ خوداى كه‌وره نه‌فه‌رمویت: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً﴾ نه‌م ئايه‌ته له‌سەر جيهاد كردن نه‌هاتوه‌ته خواره‌وه، به‌لكو كاتى كه پيغه مبه‌رى خودا (ﷺ) نژاى كرد له خيلى موزه‌ر كه تووشى قات و قهى ببیت، ولاته‌كه‌يان تووشى نه‌هاتى و قات و قهى هات، هۆزى وایان مه‌بوو به ته‌واوى به‌ره‌و مه‌دينه هاتن و له‌وى نيشته‌جى بوون له ناره‌حه‌تى و نه‌بونیدا، خۆيان به موسولمان نیشان نه‌دا به‌لام درۆيان ده‌كرد ته‌نگيان به هاوێلەكانى پيغه مبه‌ر (ﷺ) هه‌لچنى، تووشى گرانيان كردن، خواى كه‌وره‌قورئانى ناردە خواره‌وه و پيغه مبه‌رى (ﷺ) ناگادار كرد كه نه‌وانه موسولمان نین پيغه مبه‌رى خودا (ﷺ) كه‌پاندیه‌وه بۆ ناو هۆزه‌كانيان، هه‌رپه‌شيشى كرد له هۆزه‌كه‌يان نه‌گه‌ر به‌و كارەى نه‌وان هه‌لسن، بۆيه خوداى كه‌وره فه‌رمويه‌تى: ﴿وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ﴾ كه كه‌پانه‌وه ناو هۆزه‌كه‌يان بيانترسێنن به‌لكو خۆيان بپاریزن.

^۱ الطبري (٥٦٦/١٤).^۲ الطبري (٥٦٨/١٤).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ

الْمُنْقِيَتِ ﴿١٣٣﴾

فرماندان به جیهاد دژی خوانه ناسه نزیکه کان و پاشان خوانه ناسانی تریش

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ

غِلْظَةً وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُنْقِيَتِ﴾ نهی گه لی خاوهن باوه، له گهل نه و خوانه ناسانهی نزیکتانن شهر

بکه، با زه برو زه نکتان ببینن، نه وهش بزائن خودا له گهل خوپاریزانه. خوای گه وره فرمانی داوه به

خاوهن باوه پان که بجهنگن له گهل نه و خوانه ناسانهی نزیکن لیانه وه و هاوسیپانن مه تا دینه ناو بازنهی

نیسلامه وه، بویه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له پیشدا دهستی کرد به شهر کردن له گهل موشریکه کان له

دورگی عه ره بیدا، کاتی له جهنگی نه وانه لیبوه وه و خودا سهری خست به سهر مه ککه و مه دینه و

تانیف و یه مه ن و یه مامه و حه زه ره مه وت مه جهر و خه یبه رو چه ندین ناوچهی تری دورگی عه ره بیدا و

خه لکی له ناوچه کانی تری عه ره بیشه وه پؤل پؤل ده هاتنه ناو نایینی نیسلام دوی نه وه دهستی دایه

جهنگ کردن له گهل نه هلی کتیبدا، خوی ناماده کرد بؤ غه زا کردن له گهل پؤمه کاند، چونکه پؤمه کان

نزیکترین کهس بوون له دورگی عه ره بیه وه، وه شیاوترین که سیش بوون که بانگ بکرین بؤ ناو

نیسلام، نه هلی کتیبیش بوون، مه تا ته بوک پؤشت به دویاندا، پاشان له بهر قات و قری و مه لسانی

گرانی له ولاتدا گه رایه وه، نه وهش له سالی نومه می کوچی پیغه مبه ردا بوو (ﷺ) پاشان له سالی

ده مه مدا سهر قالی حه جی مالئاوایی بوو، پاشان مردن یه خه ی پیگرت دوی حه ج کردنی به هه شتاو

یه ک پؤژ، خوای گه وره بر دیه وه بؤ لای خوی، دوی خوی نه بوبه کری سدیق، که وه زیرو جی متمانه ی

بوو مه لسا به و فرمانه و بووه جینشین، ناینه که خه ریک بوو به ره و مه لدير بره و، خوای گه وره به هوی

نه وه وه راوه ستاوی کردو بناغه که ی به هیژ کردو ستونه کانی دامه زراند، نه وانه له نیسلام دور

که و تبوونه وه هینانیه وه ناو بازنه ی نیسلام و یاخیه کانیشی گیرایه وه بؤ لای نایینی نیسلام. زه کاتی

وه رگرت له و نه قامانه ی که ده یانویست زه کات نه دن، حه قیشی پوون کرده وه بؤ نه وانه ی شاره زا

نه بوون. نه وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یویست بیکات، پیی مه لسا، پاشان دهستی کرد به ناماده کردن

له شکری نیسلام بؤ سهر پؤمه خاچ په رسته کان و فارسه ناگر په رسته کان، خوای گه وره به هوی

به ره که تی نه و نوینه رایه تیبه ی نه وه وه نه و ولاتانه ی بؤ نازاد کردو لووتی کیسراو قه یسه رو مه موو

نه وانه یشی دانه واند له و خه لکه ی گویرایه لیان بوون، که نجینه کانیشیان له پیی خوادا خه رج کرا، وه ک

پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هه والی فرموو بوو، ته و او کردن کاره که ی که وته دهست پاسپارده و

جینشینه که ی دوی خوی فاروقی توبه کار، شه هیدی میحراب، نه بو حه فس عومه ری کوپی

خه تاب (پره‌زای خوای لی بی) که خوای گه‌وره‌لووتی خوانه‌ناسی و بی‌دینانی به نه‌و دانه‌واندو دوپړو
 سه‌رکه‌شانی له‌ناو بردو ده‌ستی گرت به‌سهر نه‌و مال و ساماناندا له‌خوره‌لاتو خورثاوايه‌وه، هه‌رچی
 که نجینه‌کانه له‌ناوچه‌دورو نزیکه‌کانه‌وه بارکرا بولای، نه‌ویش به‌پیی شریعه‌وتی خوا دابه‌شیکرد به
 شیوازیکی وا هه‌موو پزیبون لی. دواي نه‌وهی به‌شه‌هیدی مردو به‌پړزه‌وه ژیا، هاوه‌له‌کانی
 پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌کوچه‌ریان و نه‌نساره‌کان یه‌ک ده‌نگ بوون له‌سهر دانانی گه‌وره‌ی موسولمانان
 عوسمانی کوپی عه‌فان (پره‌زای خوای لی بی) (شه‌هید ناومالی خوی) به‌جینشین، ئیسلامی تیرو ته‌واو
 کرد به‌هه‌موو ناوچه‌کاندا بللوی کرده‌وه و خه‌لکه‌وه و به‌سهر گه‌ردنی خه‌لکه‌وه، په‌یامی خوای
 که‌یاند هه‌موو هه‌ریمه‌کان و ئیسلام له‌پوژتاواو پوه‌لاتی زه‌ویدا ده‌رکه‌وت و زال بوو، و ته‌ی خدا بلند
 بوو ناینه‌کیشی بلل و به‌وه، نه‌م ناینه‌پاکه‌ی خدا ته‌نگی هه‌لچنی به‌دورمنانی خدا به‌ته‌واوی، هه‌ر
 که‌سهرده‌که‌وتن به‌سهر که‌لیکدا، ده‌چوون بۆ نه‌و که‌لانه‌ی تر که‌هاوسی نه‌وان بوون و ده‌ستیان
 دابوه‌مله‌وپوی و به‌دکاری. وه‌ک خودای گه‌وره‌ نه‌فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ
 مِنَ الْكُفَّارِ وَلِيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً﴾ واته: با خوانه‌ناسان هیزو تواناتان ببینن کاتی که‌شهریان
 له‌که‌ل ده‌که‌ن، بیگومان موسولمانی ته‌واو نه‌و که‌سه‌یه له‌که‌ل برا موسولمانه‌کانیدا نه‌رمه‌و به‌رانبه‌ر
 دورمن و خوانه‌ناس زور به‌زه‌برو زه‌نگه. وه‌ک خوای گه‌وره‌له‌نایه‌تی تردا فرموویه‌تی: ﴿فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ
 بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾^۱ خوا له‌مه‌ولا کومه‌لیکی وا ده‌خاته‌پوو، خوشی
 بوین و نه‌وانیش خویان خوش بوی به‌رانبه‌ر خاوه‌نباوه‌پان نه‌رم و نیان و به‌هیزو توندن به‌رانبه‌ر
 خوانه‌ناسان. وه‌فرموویه‌تی: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾^۲
 موچه‌مه‌د (ﷺ) پیغه‌مبه‌ری خواجه، نه‌وانه‌ش که‌له‌که‌ل نه‌ون، له‌به‌رانبه‌ر خوانه‌ناسان توندو تیرو
 له‌ناو خویاندا دلوفانن. وه‌فرموویه‌تی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ﴾^۳
 نه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌که‌ل نه‌و خوانه‌ناسانه‌و نه‌و دوپړوانه‌شهر بکه‌ن، زه‌برو زه‌نگیشیان نیشانده.
 پاشان خودای گه‌وره‌ نه‌فرمویت: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ بشزانن خوا له‌که‌ل خوپاریزانه،
 واته: بجه‌نگن له‌که‌ل خوانه‌ناسانداو پشت به‌خودا ببه‌ستن بیگومان خوا له‌که‌لتانه‌نه‌گر لیی بترسن و
 گوپرایه‌لی فرمانه‌کانی بن، هه‌ر وایش بوو، خه‌لکی نه‌وسی سه‌ده‌یه که‌چاکترین که‌سی نه‌م نومعه‌ته

^۱ المائدة (۵۴).^۲ الفتح (۲۹).^۳ التحريم (۹).

بوون و زور خوراکرو گوییستی فرمانه کانی خودا بوون، بویه بهرده وام سهرده که وتن به سهر
 دوزمنه کانیانداو سهرکه وتن دواي سهرکه وتن و دوزمنانیش هر به ره و دابه زین و ده چوون و تووشی زیان
 ده بوون... دواي نه وهی ناژاوه و به لاو ناره زوو خوازی و دژایه تی پهیدا بوو له نیوان فرمانه واکاندا،
 دوزمنان چاویان بریه سنوره کانی نه م ولاته و هاتن بۆ داگیر کردنی، که سی نه بوو بهریان لیگیری، له
 سهرقالی کاربه دهستان به یه کتریه وه: دوزمنان په لاماری ناوچه کانی ولاتی نیسلامیان داو زور
 ناوچه یان داگیر کرد، هر بهرده وام بوون له سهر داگیر کردن، ههتا زوری له ولاتانی نیسلامیان
 خسته بندهستی خویان، ناشکرایه هه موو کاری به دهستی خودایه چ له مه و پیش و چ له مه و دوايش، له
 هه سهرده میکدا کاربه دهستانی نیسلام هه لسان به جیهاد و فرمانه کانی خویان به جیهانی و پشتیان
 به خوا به سستی، خوی گه ورده روی لی کردونه ته وه و نه و ناوچه یان له دوزمن سهندوه ته وه، به پیی
 نه و گوپرایه لی و به رفه رمانیه یان بۆ خودای مه زن، بیگومان خودا خوی جی نیازه و خاوه نی گشت
 شتی که نه گهر مه یلی لی بی، موسولمانان زال دهکات به سهر دوزمنه خاوه ناسه کانیاندا، و ته ی خاوه ن
 باوه پان سهرده خات به سهر هه موو ناوچه کانیاندا، چونکه هر نه وه زور به خشنده و مه زن (سبحانه
 و تعالی).

﴿وَإِذَا مَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَن يَقُولُ آيَاتُهَا هُذُوهَ إِيْمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ۝١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَرَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ

کَفْرُوت ۱۲۵

باوه پری خاوه نیاوه پ زیاد دهکات و که میش دهکات، به لام دوو پوه کانیان زیاتر پیس و چه په ل دهبن

خوی گه ورده نه فهرمویت: ﴿وَإِذَا مَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَن يَقُولُ آيَاتُهَا هُذُوهَ إِيْمَانًا﴾ هی وایان
 له ناودا هه یه (واته دوو پوه کانیان) تا سوپه تیک دیته خواره وه ده لی: کیتان بره ی پی به میزتر بووه؟
 خودای گه ورده میش نه فهرمویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ جا نه وانه ی بره یان
 به خوا میناوه باوه پریان به میزتر ده بن و نه وان مژده به خش و خوش حالن، نه م نایه ته گه ورده ترین
 به لکه یه له سهر نه وهی که باوه پ زیاد دهکات و که میش دهکات، وه ک چون زانایانی پیشینه و پاشینه
 پایان وایه، به لکو زوری له و زانایانه کوتویانه: زانایان یه کپان له سهر نه مه. له م باره یه وه له سهره تای
 شهرحی بوخاریدا (په حمه تی خوی لی بی) به چاکی باسی لیکراوه. پاشان خوی گه ورده نه فهرمویت:
 ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَرَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَفْرُوت﴾ نه وانه میش
 دلایان نه خوشه، پیسی دیته سهر پیسیان و به خاوه ناسی ده من. واته: گومان و دوو دلایان زیاتر ده بن

له گه ل نه و گومان و دوو دليهي خوشياندا، وهك خوداي گه وره فه رمويه تى: ﴿وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾^۱ نيمه جگه له م قورئانه شتى وات بو په وانه ده كه ين كه شيفاو به زه يى تيدايه بو خاوه ن باوه په كان و سته مكارانيش زياتر پيى زيانبار ده بن. وه فه رمويه تى: ﴿قُلْ هُوَ الَّذِي ءَامَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾^۲ بلى: نه مه بو كه سانى كه باوه پيان پيى هيناوه پييه رو چاره ي دهردانه، نه وانه ش بپواي پيى ناكه ن، گوى گرانن له بيستن و چاويان له ديتنى كويړه، هر ده لئى له جى دوون و بانگ ده كرين. نه ميش يه كيكه له هوكارى به دبختيان، نه وه ي ده بيته هوى شاره زا بونيان، ده بيته مايه ي گومرا بوون و له ناوچونيان، وهك چو ن نه وانه ي سروشتيان خراپه كه خوراكيان پيى ده درى زياتر تيك ده چن و سووى لى وه رناگرن و پيى كه م ده كه ن.

﴿أُولَٰئِكَ يَرْوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ﴾^(۱۶) وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهِ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۱۷﴾

تافيكر دنه وهى دوو پوهه كان

خوای گه وره باسى دوو پوهه كان ده كات و نه فه رمويت: ﴿أُولَٰئِكَ يَرْوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ﴾ نایا نه مانه نابینن كه سالانه جارېك يان دوو جار تاقى ده كرينه وه، له ناكامدا نه په شيمان ده بنه وه و نه ته مى خواريش ده بن، وات: نه له گوناوه پيشوه كانيان په شيمان ده بنه وه و نه په ندو ناموزگاريش وهرده گرن له وهى كه له مه و به دوا تووشيان دى. موجهيد نه لى: تاقى ده كرينه وه به قات و قپى و برسيى^۲. پاشان خوداي گه وره نه فه رمويت: ﴿وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ

قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾ هه ركاتى سوره تى ديتنه خوار، هينديكيان ده پواننه هينديكيان، ناخو كه س نيوه ده بينى؟ له پاشان ده كرينه وه، خوا دليانى وهرگيپراوه، چونكه نه مانه له ده سته ي بى ناوه زه كانن، ديسان خوداي گه وره باسى دوو پوهه كان ده كات، كاتى كه سوره تيك بهاتايه ته خواره وه

^۱ الاسراء (۸۲).

^۲ فصلت (۴۴).

^۳ الطبري (۵۸۰/۱۴).

بۆ پیغمبهری خودا (ﷺ) سهیری به کتریان ده کردو پشتیان ده کرده هه ق و له لای پیغمبهر (ﷺ) هه لده سان، نه مه حالی دوو پوه کان بوو له دنیا دا له سه ره هه ق پانه ده وه ستان و به ره و پوهی نه ده چون و لای تی نه ده گه یشتن وه ک خودای گه وره له نایه تیکی تر دا نه فه رمویت: ﴿كَانَهُمْ حُمْرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ۖ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ﴾^۱ چپانه پوو و هه رده گپن له نامۆزگاری (قورئان)؟ ده لای حوشترن و پاو نراون له ترسی شیر هه لاتوون. وه فه رموویه تی: ﴿قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلِكُمْ مُهْطِعِينَ ۖ﴾^۲ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ^۳ دهی نه و بیدینانه چپانه؟ دینه لات و به مۆنیکه وه ده پوانن، دهسته دهسته له لای راست و چهپته وه، واته: نه وانه چپانه به لای راست و به لای چهپته ده پۆن و له هه ق پاده کهن و به ره و گومرایی مل ده نین. پاشان خودای گه وره نه فه رمویت: ﴿ثُمَّ أَنْصَرَفُوا سَرَفًا ۚ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ واته: له پاشان ده گه پیتته وه، خودا دلایانی و هه رگپراوه، نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خودا فه رموویه تی: ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾^۴ وه ختی نه وانه خویان لادا خودایش دلی نه وانی لادا. واته: نه وانه له وتاری خودا تیناگهن و هه ولیش ناده ن لای تی بگهن و هه زیش ناگهن لای حالی بن، به لکو نایه نه وای خویانی پیوه خه ریک بگهن و خویانی لی دوور ده گرن هه ره به ره نه وه ئاویان لی هات که لییان هات.

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ۝۱۲۸﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ

الْعَرْشِ الْمَغْطِیْمِ ۝۱۲۹﴾

پهوانه کردنی پیغمبهر (ﷺ) چا که یه کی گه وره ی خودایه

خوای گه وره نه فه رمویت: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ پیغمبهریک هاتوه بۆتان، له خۆتانه، هه ره به لایه ک به سه رتان بی، لای گرانه، زۆر دلی به لاتانه وهیه، دلسۆزو دلۆفانه به رانبهری خاوه ن باوه پان. خودای گه وره مننه ت ده کات به سه ر باوه پداراندا به وهی که پیغمبهریکی بۆ پهوانه کردون له خویان، واته: له سه ر زمان و نه ژادی خویان وه ک ئیبراهیمی خه لیل فه رموویه تی: ﴿رَبَّنَا وَأَبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا

^۱ المدثر (۴۹-۵۱).

^۲ المعارج (۳۶-۳۷).

^۳ الصف (۵).

مَنْهُمْ^۱ پەرۋەردىگارمان ھەر لە خۇيان پېغەمبەرلىكىيان بۇ بىئىرە. ۋە خوداى گەۋرە فەرموۋىيەتى:
 ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾^۲ خاۋەن باۋەپان بەر مەنەتى چاگەى خودان،
 كە پېغەمبەرلىكى ھەر لە خۇيان بۇ ناردوون. ۋە لىرەيشدا فەرموۋىيەتى: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ
 مِّنْ أَنفُسِكُمْ﴾^۳ واتە: ئەۋ پېغەمبەرە ھەر لە خۇتانە ۋە بە زمانى خۇتان پەۋانە كراۋە، ۋەك جەغفەرى
 كوپى ئەبوتال (پەزەى خۋاى لى بى) ۋوتى بە نەجاشى ۋە موغەيرەى كوپى شوعبە ۋوتى بە
 پاسپاردەكەى كىسرا: بە پاستى خودا پېغەمبەرلىكى ناردوۋە بۆمان لە خۇمانە ۋە ئاگادارى پەۋشت ۋە
 بىنەمالە ۋە ھەلسوكەۋت ۋە پاستگويى ۋە ئەمانەتى ئەۋىن^۴ پاشان ئەفەرموۋىت: ﴿عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ﴾^۵
 ھەر شتى ئوممەتەكەى ئازار بدات ۋە ناپەحەتى بىكات بە لايەۋە گرانە، ۋە لەم فەرموۋدە سەحىحەدا
 ھاتوۋە: (بە پاستى ئەم ئاينە سانايە ۋە شەرىعەتەكەيشى گشت ئاسانە ۋە فراۋانە ۋە تەۋاۋە، ئاسانە لەسەر
 كەسى خۋاى گەۋرە ئاسانى كەربى لەسەرى) ﴿حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ﴾^۶ زۆر سوۋرە لەسەر (باۋەپ
 ھىنان) تان، واتە: زۆر سوۋرە لەسەر پېنىشاندان ۋە سوۋرە پېگە ياندانتان لە ژيانى دىناۋ لە پۇژى
 دوايشدا، ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كەردوۋە لە عەبدوللاى كوپى مەسعودەۋە ئەلى: پېغەمبەرى
 خودا (ﷺ) فەرموۋىيەتى: (بىگومان خودا ھىچ قەدەغە كراۋىكى قەدەغە نە كەردوۋە مەگىن زانىۋىيەتى كە
 بە ۋە زۋانە شارەزەى ناۋ خۇتان لىي شارەزا دەبى، با بزانى كە مەن دەستم گرتوۋە بە پىشتوۋىنە كەتەۋە
 تاخۇتان نەخەنە ناۋ ئەۋ ئاگرە ۋەك پەپولە ۋە مېشرو مەگەز خۇيانى تىنەخەن) ﴿بِالْمُؤْمِنِينَ
 رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾^۷ دلسۆزۋ دلوۋقانە بەرانبەر خاۋەن باۋەپان. ئەم ئايەتە ۋەك ئەم ئايەتە ۋايە كە
 خوداى گەۋرە فەرموۋىيەتى: ﴿وَلَخِفْضُ جَنَاحِكَ لِمَنِ أَتْبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^۸ ﴿فَإِنْ عَصَاكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ
 مِّمَّا تَعْمَلُونَ﴾^۹ ۋە تۆگەلى ئالى ئەزىز الرحيم^{۱۰} بىالت شۆپ بىكە بۇ ئەۋ خاۋەنباۋەپانەى كە شوۋىنت
 كەۋتوون، جا ئەگەر بە گوييان نە كەردى بلى: مەن بىزارم لەۋەى ئىۋە دەيكەن، ھەر خۇشت بە خاۋەن

^۱ البقرة (۱۲۹).^۲ آل عمران (۱۶۴).^۳ أحمد (۲۰۲/۱)، (۲۹۱/۵).^۴ فتح الباري (۱۱۶/۱).^۵ أحمد (۳۹۰/۱).^۶ الشعراء (۲۱۵-۲۱۷).

دهسته لاتی دلوفان بسپیږه. وه هر بهم شیوه یېش خوی گوره فرمانی داوه له م نایه ته دا: ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ نه گره هر پوویان وه رگپړا، له وهی که بۆت هیان له و په یامه گوره و بیگه ردو تیرو ته واوه ﴿فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ بلې: من هر خودام به سه جگه له و هیچ شتی بۆ په رستن ناشی. وه که له نایه تیکی تر دا فرمانویه تی: ﴿رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾^۱ په روه ردگاری خوره لات و خورناوایه، جگه له و هیچ که سی بۆ په رستن ناشی. ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ کاری خوم داوه ته ده ست نه و، هر نه ویشه خاوه نی عرش مه زنه، واته: هر نه و خدایه خاوه ن و وه دیه پنه ری هم موو شتی که چونکه هر نه و په روه ردگاری عرش مه زنه که باوبنه (السقف) ی هم موو دروستکراوه کان و گشت نه و وه دیه پنه راوانه شه که له ناسمانه کان و زه مین و نه ویش له ناویان دایه و له نیوانیان دایه هم موو له ژیر عرش خوادان (جل جلاله)، هم موو ملکه چیشن له به رده م دهسته لات و توانا و زانیاری نه و خوا گوره یه دا که (زانستی نه و) ده وری هم موو شتی کی داوه، بریاری له گشت شتی که دا جیبه جی ده کری، هر خوی خاوه نی هم موو شتی که. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نیبنوعه بباسه وه له ثوبه یی کوپی که عبه وه (په زای خویان لی بی) نه لی: دواين نایه ت که هاته خواره وه له قورنات نه م نایه ته بوو: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ﴾ هه تا کوتایی سوره ته که.^۲ وه له م فرمانوده سه حیحه دا که زید نه لی: کوتایی سوره تی به رانه م دوزیه وه له لای خوزه یه ی کوپی سابت یان نه بی خوزه یه بوو، له پیشه وهش باسی نه وه مانکرد که کومه لی له هاوه له کانی پیغه مبر (ﷺ) نه و یان وه بیردیته وه که نه وانیش له پیغه مبری خوداوه (ﷻ) وه که خوزه یه ی کوپی سابت کاتی که خوزه یه دهستی کرد به خویندنه وهی نایه ته که بویان) والله أعلم.

^۱ المزمّل (۹).^۲ فتح الباری (۱۹۵/۸).

ته فسیری سورهتی یونس
له مه که دا هاتوته خواره وه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَةُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ

الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا السَّحِرُ مُبِينٌ ۝٢﴾

خوای که وره نه فره رمویت: ﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَةُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾ ته لیف، لام، پا. نه مه چند نیشانه به کن
له کتیی کارزانی. له باره ی نه م پیتانه وه له سه ره تای سوره ته کانه وه، قسه کراوه ده باره بیان
له سه ره تای سوره تی به قه ره دا، ﴿تِلْكَ ءَايَةُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾ وات: نه مه نایه ته کانی قورنانی نه گورپاوی
پر کارزانیه.

لَهُم بِئِغْه مَبْرَه دهبی مژده دهر بی

خودای که وره نه فره رمویت: ﴿أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِّنْهُمْ﴾ نایا مه رد م سه ریان سوپ
ده مین، پیاویکمان هر له ناو خویان پاسپاردوه. له و نایه ته دا خودا وه لای نه و خوانه ناسانه ته داته وه
که سه یر ماوه ن له وه ی که پیغه مبه رانی نارده وه له مه رد م خویان، وه ک له چند نایه تی تر دا باسی که له
پیشوه کانی کردوه که نه وانیش هر وایان گوتوه: ﴿أَبَشِّرْهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾ جا چون مژده ده توانن پی نیشانی
نیعه بده ن؟ نوح و صالح پیغه مبه ریش به که له که یان گوت: ﴿أَوْعِجِبْتُمْ أَنْ جَاءَ كُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنْكُمْ﴾ نایا نیوه پیتان سه یر بوو که ناموزگاریه ک له لای په روه ردگار تانه وه هات بو پیاویک هر
له خوتان. وه باسی خوانه ناسه کانی قوره یشیش ده کات که نه وانیش نه لین: ﴿أَجْعَلِ لِلْأَلِهَةِ إِلَهًا وَاحِدًا
إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾^۱ چون ده یه وی له جیی نه و هه موو بتانه ی ده یان په رست هر خودایه ک به رستن؟
نه مه زور شتیکی سه یره. زه حاک نه لی له نیبنوعه بیاسه وه: کاتی خودای که وره موحه ممه دی (ﷺ)
په وانه کرد به پیغه مبه ری، عه ره به کان ناپه زاییان ده یری و برپایان نه ده کرد. بیان هه ندیکیان برپایان
نه ده کرد و ده یان گوت: خودا له وه که وره تره که پاسپاردیه کی خوی له مژده بنیری وه ک موحه ممه د،

^۱ التغابن (۶).

^۲ الاعراف (۶۲).

^۳ ص (۵).

ئەلى: خىواي گەورە ئەم ئايەتەنى ناردە خوارەو: ﴿أَكَاَنَّ لِلنَّاسِ عَجَبًا﴾^۱. ﴿أَنَّا نَذِيرُ النَّاسَ﴾ كە خەلكى بترسىنى و ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ مژدە بدات بەوانەى خاوەن باوەپن: پلەى بەرزىان لەلای پەرەردگارىيان هەيە؟ پاي جياواز هەيە لەسەر ئەمە، عەلى كۆپى ئەبوتەلە: لە ئىبنوعەبباسەو لەم ئايەتەدا: ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ ئەلى: بەختەوهرىيان بۆ پيشكەوتو لە لەحولمەحفوزدا^۲، عەلى ئەلى: لە ئىبنوعەبباسەو: ﴿أَنَّا لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ دەلىت: پاداشتىكى چاكيان هەيە بەهوى ئەوەى لە پيش خويانەو ناردويانە، موچاميد ئەلى: ﴿أَنَّا لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ يانى: كردارە چاكەكان. نوێژو پۆژوو مال بەخشين و تەسبيحاتيان. وە ئەلى: موچەممەدیش (ﷺ) شەفاعەتيان بۆ دەكات^۳ ﴿قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ خوانەناسەكان ئەلەين: ئەم پياوە ئاشكرايە جادووكەرە. واتە: لەگەڵ ئەوەى كە ئيمە پيغەمبەرئىكمان بۆ ناردن لە خويان كە مژدەيان بداتى و بيانترسىنى ﴿قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ خوانەناسان ئەلەين: ئەو پياوە جادووكەرىكى ئاشكرايە، ديارە ئەوانە درۆزنن كە ئەوانە دەلەين.

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ أَمْرٍ عِنْدَهُ﴾

بَعْدَ إِذْنِهِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢﴾

خودا خواوەنى بوونەوهر و پەرەردگار و هەلسورپنەريەتى

خىواي گەورە ئەفەرمویت: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ﴾ پەرەردگارتان خودايە كە بە شەش پۆژ ئەم ئاسمانان و زەمىنەى دروستكردو و ئەوسا لەسەر تەختى فەرمانرەوايى دامەزراو و بە كاروبارى پادەگات، خوداي گەورە دەفەرمویت كە پەرەردگارى گشت بوونەوهر و ئاسمانەكان و زەوى لە شەش پۆژدا وەديهيئاو، ئەلەين: وەك ئەم پۆژانە، گوتراویشە: هەر پۆژىكى هەزار سالى لەم پۆژانەيە كە ئيوە دەيزمەين، وەك لەمەودوا باسى دیت، ﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ پاشان لەسەرعرشى فەرمانرەوايى خوى دامەزراند، ئەو عەرشە

^۱ الطبري (١٣/١٥).

^۲ الطبري (١٥/١٥).

^۳ الطبري (١٤/١٥).

گه وره ترين دروستکراوه و سهربانی هه موو شته کانه، ﴿يَذَرُ الْأَمْرَ﴾ واته: به کاروباری دروستکراوه کانیدا راده گات ﴿وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْفَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۱ هه رچی هه یه له زه مین و ناسماندا (با له قورسای میروله ی هه ره وردیله ش یان وردتر یان هه ردرشت تر بی) هیچیان له په روه ردکاری تو ناشاریته وه و وا له کتیبی دیاری ده ردا، هیچ کاتی کاره کان سهرقالی ناکه ن و هیچ داخواریه تووشی هه له ی ناکات، پیداگرتنی داواکاران بیتاقه تی ناکات، به پیوه بردنی (کاری) گه وره یان بچوک سهرقالی ناکات له ناوکیوه کان و ده ریاکان، ناوه دانیه کان و چوله وانیه کان. ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾^۲ له م زه مینه هه رشتی ده جولیتته وه گشتی پوځی له سهر خوایه. وه فهرموویه تی: ﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلْمَتٍ إِلَّا رُفِئَتْ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۳ هیچ گه لایه ک له هیچ شوینی بی زانینی نه و ناوه ری، هه رچی ده نکه و له تاریکایی زه ویداو هه رچی ته په یان وشکه، گشتی له ناو ده فته ریکی ناشکرادایه. ده راوردی نه لی: له سه عدی کوپی نیسحاقی کوپی که عبی کوپی عه جه زه وه که نه لی: کاتی نه م نایه ته هاته خواره وه: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ کاروانیکی گه وره یان پیگه یشت و وایان ده زانی حه تمه ن نه وانه عه ره بن، پییان گوتن: نیوه کی؟ نه لین: له جنوکه ین، ده رچووین له مه دینه، نه م نایه ته وه ده ری ناین، نیبنو نه بی حاتم نه مه ی پیوایه ت کرده، پاشان خوای گه وره نه فهرمویت: ﴿مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ﴾^۴ کی ده توانی لای نه و بیته تکاکار کاتی نه بی بو خوی نیزنی بدات؟ نه م نایه ته وه ک نه و نایه تانه وایه که فهرموویه تی: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾^۵ کی وایه هه ته (بو خوی نیزنی نه دات) بتوانی تکای لا بکات. وه فهرموویه تی: ﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى﴾^۵ له و هه موو ناسمانه دا چه ندین فریشته هه یه که سیان تکای لی ناگیرئ که سی نه بیته که خودا نیزنی بدات و تکا بو که سی

^۱ یونس (۶۱).^۲ هود (۶).^۳ الانعام (۵۹).^۴ البقرة (۲۵۵).^۵ النجم (۲۶).

بکات که خوی خه ز کاو پیی پانی بی. وه فره موویه تی: ﴿وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾^۱
 تکاش لای نه و به هره نادات، بۆ که سی نه بی که نیزنی بدات. له دواپی نایه ته که دا لیږه دا فره موویه تی:
 ﴿ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ هه ر نه و خودایه په روه ردگاری نیوه یه، ده سا
 عه بدایه تی بکه ن، نایا نیوه هیچ بیرى لی ناکه نه وه؟ واته: هه ر ته نیا عیباده تی نه و بکه ن که شه ریکی
 نیه، خوتان چاک ده زانن که خوی گه وره وه دیهینه ره که چی نیوه ی بته رست له کاروباره کانتاندا
 په رستراوی تر ده په رستن، وه که نه فره مویت: ﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾^۲ نه که ر له خویان
 بپرسی کی نه وانی وه دیهینا ده لین: خودا. وه نه فره مویت: ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ
 الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ۝۸۶ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾^۳ بلی: پاهینه ری حوت ناسمانه کان و
 پاهینه ری ته ختی هه ره مه زن کییه؟ ده لین: گشتی می خواجه، بلی: ده ی بۆچی هیچ ترستان نیه؟
 نایه تی پیش نه م نایه ته و نایه تی دواپش هه ر وایه.

﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۝۸۷﴾

گه رانه وه ی هه موو بۆ لای خودایه

خوی گه وره نه فره مویت: ﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾ به لینى
 خودا پاسته، نیوه هه موو به ره و نه و ده که پینه وه، نه و له پیشدا وه دی ده مینى و پاشان
 ده یکه پینیتته وه. خودای گه وره باسی نه وه ده کات که هه موو دروستکراوه کان له پۆزى قیامه تدا
 ده که پینه وه بۆ لای، هیچی به جى ناهیلئى، وه که چون له سه ره تادا دروستی کردن واپش ده یانیهینیتته وه،
 وه که له نایه تیکی تریشدا فره موویه تی: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾^۴ خوی
 نه و خه لکه وه دی دینى و دواچاریش ده یهینیتته وه که بۆ نه و ناسانتریشه ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ﴾ تا نه وانه ی باوه پدارن و کرده وه ی چاکیان بووه (بى جیاوازی) پاداشتی خویان
 بداتی، به ته وایى و دادوه رانه، ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا

^۱ سبا (۲۳).

^۲ الزخرف (۸۷).

^۳ المؤمنون (۸۶-۸۷).

^۴ الروم (۲۷).

يَكْفُرُونَ ﴿١﴾ نهوانه ش که خوانه ناس بوون، (له سزای ناسوپاسیدا) ناوی زور گهرم دهخونه وه و جه زره بهی به ژانیان ده بی، واته: به هوی خوانه ناسیانه وه له پوژی قیامتدا چهنده ها جور سزای نه درین وه ک گرہ باو ناوه کول و چره دووکه ل سیبهریانه ﴿هَذَا فَلْيَذُقُوهُ حَمِيمٌ وَعَسَاقٌ ﴿٥٧﴾ وَآخِرُ مِنْ شَكْلِهِمْ أَزْوَاجٌ﴾^۱ با له ویدا ناوه کول و کیم و زووخا و بخونه وه، هر له و جورده جه زره بانه، چهندين وینهی تریش مهیه. وه فرمودیه تی: ﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٨﴾ يَطُوفُونَ فِيهَا فِي حَمِيمٍ ؕ ان﴾^۲ نه مه هرته و جه همنه مه تاوانباران بره یان و نه بوو مهیه، له ناویدا و له ناو ناوه کولدا ده خولینه وه.

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦٠﴾﴾

هه موو شتی شایه ته له سهر توانای خودا

خوای گه وره نه فرمودیت: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ هه خویه تی خوری کرده تیشکده رو مانگی کرده تریفه دار. خودای گه وره باسی نه و نیشانانه ده کات که وه دیهیناوه، هه موو به لگن له سهر توانای ته و اوو ده سه لاتی مه زنی خوی که وای کردوه نه و تیشکدهی له خوره وه دهرده چی بوته پووناکی و نه و تیشکدهیش له مانگه وه دهرده چی کردویه تی به پووشنایی، نه مه هونه ریکه و نه ویش هونه ریکی تره جیاوازی دروستکردوه له نیوانیاندا، تا له یه ک نه چن، توانای داوه به خور له پوژداو تواناشی داوه به مانگ له شه و داو چهند قوناغی بو دیاری کردوه، تا هه ژماری ساله کان و حیسابتانی پی بزائن، له سه ره تاوه به بچوکی دهرده که وی پاشان به پووناکی و ته نه که ی زیاد ده کات هه تا به پیکی و ته وای دهرده که وی، پاشان ده ست ده کات وه به بچوک بونه وه هه تا ده که پیته وه بو حاله که ی پیشوی له کوتایی و ته و او بوونی مانگدا. وه ک خودای گه وره له نایه تی تردا فرمودیه تی: ﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٦١﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾^۳ مانگیش نیمه بومان دانا به چهند قوناغدا تیپه پی، تا وای لی دی وه ک په لی کونه ی وشکه لی داری خورما دیته به ر چاو، نه خور توانای وای مهیه

^۱ ص (۵۷-۵۸).

^۲ الرحمن (۴۲-۴۳).

^۳ یس (۳۹-۴۰).

بگات به مانگ، نه شه و پیش پۆژ ده که وی، هه موو له ئاسمانیک مه له ده که ن. وه فه رموویه تی:

﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانًا﴾^۱ خۆرو مانگی بۆ ژماره ی ئیوه ساز داوه. وه له م ئایه ته دا که نه فه رموویت: ﴿وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ﴾ وه چه ند قوناغی (بۆ مانگ) دیاری کرد، تا هه ژمار ی ساله کان و حیسابتانی پی بزائن. به خۆر پۆژه کان ده زانی و به پۆشتنی مانگیش مانگه کان و ساله کان دیاری ده کری. ﴿مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ خودا به راستی نه مانه ی وه دیه ی ناوه. به گالته نه مانه ی دروستنه کردوه، به لکو خۆی دانایه و زۆر چاک ده زانی له بهر چیی و بۆ چیه. وه ک له ئایه تیکی تر دا نه فه رموویت: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطُلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ﴾^۲ ئیمه ئاسمان و زه ویمان (نه وه ی که له نیوانیاندايه) به خۆپایی دروستنه کرد، نه و که سانه ی وا بیر ده که نه وه خوانه ناسن، هاوار له وانه ی خوانه ناسن، بۆ نه و ناگره ی ده چنه ناوی. وه فه رموویه تی: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾^۳ فَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ^۴ ئایا ئیوه پیتان وا بوو به که مه دروستمان کردون، ناشتان مینینه وه لای خۆمان؟، پایه به رزی بۆ خودایه، که پاشای راسته قینه یه، هیچ په رستویه کیش جگه له نه و نیه، هه ر خۆیه تی په روه ردگاری ته ختی که و ره. پاشان نه فه رموویت: ﴿يَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ به لکه کان شی ده کاته وه بۆ نه و که سانه ی که زانان. وه نه فه رموویت: ﴿إِنَّ فِي آخِزَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ له هاتوچۆی شه وو پۆژدا به دوا ی یه کدا، که نه م هات نه و ده پواو هیچ دوا ناکه وی. وه ک نه م ئایه ته که نه فه رموویت: ﴿يَغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا﴾^۵ پۆژ به شه و داده پۆشی، پۆژیش په له ده که ویتته سه ر شه و. وه فه رموویه تی: ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾^۶ نه خۆر توانای نه و نه ده هیه بگات به مانگ. وه فه رموویه تی: ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

^۱ الانعام (۹۶).^۲ ص (۲۷).^۳ المؤمنون (۱۱۵-۱۱۶).^۴ الاعراف (۵۴).^۵ یس (۴۰).

حُسْبَانًا ﴿۱﴾ تیکولی شه وگار لاده دات و سپیده تان بۆ ده خاته پرو، شه وی بۆ ئوقره گرتن و خۆرو مانگیشی بۆ ژماره ی ئیوه دروست کردوه. پاشان لیڤه دا نه فرمویت: ﴿وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ نه وهی له ئاسمانان و زه میندا دروستی کردون له و نیشانانان که به لگه یه له سه رگه وره یی خودای مه زن. وه ک له ئایه تی تریشدا نه فرمویت: ﴿وَكَايْنٍ مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ^۱ چه نده نۆدن نیشانه کان له ئاسمانه کان و زه میندا. وه فرمویه تی: ﴿قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ^۲ بلی: وردیینه وه بزانی له ئاسمانه کان و زه میندا چی مه یه؟ که چی نه م هه موو نیشانه و ترساندنه کار ناکاته سه ر کومه لی بپوا نه مین. وه فرمویه تی: ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ ^۳ ئایا نه مانه له پی شه وه و پاشه وه ی خویان نه پوانی، له م ئاسمان و زه مینه دا؟ وه فرمویه تی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَآخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ^۴ له وه دیهینانی ئاسمانه کان و زه میندا و ئالوگویی شه وو پۆژدا، نۆر نیشانه ی بته و مه یه بۆ نه وانه ی خاوه نی دلی وشیان. وه لیڤه یشدا نه فرمویت: ﴿لَآ يَكُنْ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾ ^۵ نۆر به لگه مه یه بۆ نه وانه ی له تووڤه یی و تۆله و جه زه به ی خودا ده ترسن.

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ﴾ ^(۷)

أُولَٰئِكَ مَا لَهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸﴾

شوینی نه وانه ی بپوایان نیه به پۆژی قیامهت جه هه نه

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ﴾

هه م عن آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿۸﴾ نه و که سانه ی دیداری ئیمه یان ناوی و به ژینی دنیا پازین و له و باره یه وه ترسیان نیه، نه وانه ش له به لگه کانمان خه به ریان نیه. خودای گه وره باسی ژیانی به دبه ختان ده کات، نه وانه ی بپوایان به دیداری خودا نیه له پۆژی قیامهتدا، به هیوای هیه شتی نین له لای خودا، پازین

^۱ الانعام (۹۶).

^۲ یوسف (۱۰۵).

^۳ یونس (۱۰۱).

^۴ سبأ (۹).

^۵ آل عمران (۱۹۰).

به م ژیا نه ی دنیا، بیّ خه م ژیا ن ده به نه سهر و تییدا و بیئاگان له نیشانه کانی، حه سه نی به سری نه لی: سویند به خوا هه ربویه دونیا یان پازاندووه ته وه و گرنگی پیته ده ن، چونکه پازیبوون پیی، نه وانه له نیشانه کانی بوونه وه ر بیّ خه به رن و بیری لیّ ناکه نه وه، نه رکه شه رعیه کانیش جیبه جیّ ناکه ن ﴿أُولَئِكَ مَاؤُنْهُمْ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، نه وانه ی به هوی کرده وه کانیانه وه ناگر جیگه یانه له پوژی قیامه تدا، واته: له سهر نه و گونا مو تاوانه و کرداره خراپانه یانه وه له دنیا دا کردو یانه و برواشیان نه بوه به خودا و پیغه مبه ره که ی و پوژی دوا یی جه زده به نه درین.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝۹ دَعْوَتُهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَنَحْمُكَ فِيهَا سَلَامٌ ۝۱۰ وَأَخِرُ دَعْوَتُهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ

الْعَالَمِينَ ۝۱۰﴾

پاداشتی چاک بو برواداران و ناکار چاکانه

خوای گه وره نه فره رمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ نه وانه ی خاوه ن باوه پ بوون و ناکار چاکن، به و باوه په ی که هه یانه خوا ریگه یان نیشان نه دات ده یانباته ناو باغاتیک پر له خوشی و جواریان به به ردا ده روا. خودای گه وره لیتره یشدا باسی به خته وه ران ده کات نه وانه ی بروایان به خوا بووه و پیغه مبه رانیان به پاست زانیوه و گوئیستی فره مانه کانی خودا بوون و کرداری چاکیان کرده، خودا به هوی نه و بروایه وه ریگه یان نیشان نه دات، هه لده گریّ نه و (الباء) ه سه به بیه بیّت (واته: به هوی نه و باوه په له دنیا بویانه خوا ریگه ی نیشان داو ن له پوژی قیامه تدا بو سهر پاسته پیّ بو نه وه ی پزگاریان بیّ و برۆن بو به هه شت، وه هه لیش ده گریّ نه و بایه بانئ پشتیوانی (الاستعانة) بیّ، وه ک مواهید له م نایه ته دا: ﴿يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ﴾ ده لیّت: پوناکیه کیان بو په یدا ده بیّ و هاوپیّ له گه ل نه و پوناکییه دا ریگه ده که ن^۱. پاشان خودای گه وره نه فره رمویت: ﴿دَعْوَتُهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَنَحْمُكَ فِيهَا سَلَامٌ ۝۱۰ وَأَخِرُ دَعْوَتُهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ نزا یان له به هه شتدا هه ر نه مه یه: خودایه پاکی بو تویه، به خیره اتن لیگردنیان هه ر سه لامه، دوا ین نزا یان هه ر نه مه یه: سوپاس بو خوای پاهینه ری گشت جیهان. واته: نه مه حالی خه لکی ناو به هه شته، نه م نایه ته له گه ل نه و نایه ته دا که خودای گه وره

فرمويي تي: ﴿تَحْيِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ﴾^۱ نهو پوځي که دینه بهر باره گای نهو (خودا) به خیر هاتنیان به (ووشی) سه لاهه. وه فرمويي تي: ﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا﴾^۲ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا﴾^۳ که له ویدان، نه قسهی هرزه ده بیسن و نه وتاریکی نارهوا، نه ودهندی سلاو له یه کتر ده کهن و وه لامیشی پی نه دهنه وه. وه فرمويي تي: ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾^۴ په روه ردگاری دلوفانیش به فرمایشتی خوی سلاویکیان بو ده نیری. وه فرمويي تي: ﴿وَالْمَلَكُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾^۵ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾^۶ فریشته له هه مو لاهه ده چنه لایان (پیان ده لین) سه لامتان لی بی. پاشان خوی که وره نه فرمويي تي: ﴿وَأَخْرَجُوا مِنْهَا دَعْوَانَهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^۷ دواين نزیان هر نه مهیه: سوپاس بو خوی راهینه ری هه مو جیهان. نه مه نه وه ده که یه نی که خودای که وره هه میسه سوپاسکراوه و هه میسه ییش په رستراوه، بویه سوپاسی خوی کردوه له سهره تای وه دیهینانی دروستکراوه کانی بهرده و امیسه، وه له سهره تای کتیه که یداو وه له کاتی په وانه کردنیشیدا، وه که خودای که وره فرمويي تي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ﴾^۸ سوپاس بو نهو خوادایه ی نه م کتیه ی بو عه بدی خوی ناردده خوارى. وه فرمويي تي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾^۹ سوپاس بو خودای که ناسمانان و زه مینی دروستکردوه. وه چهندين حالتی تریش که ناکری لیړه دا به دریژی باس بکری. هر خودایه سوپاس کراوه له سهره تاو له دوايشدا له دنیاو له دواپوژیشداو له هه مو کاتیکدا. بویه له م فرموده یه دا هاتووه: (خه لکی به هه شت فیری سوپاس و ستایش دهن وه که چون فیری هه ناسه دان دهن)^{۱۰} نه وه بهو شیوه یه ده بی، له بهر نه وه ی هه مو نهو بهرانه ی خودا ده بینن به سهریانه وه که چهن دباره ده بیته وه و دیسان ده هیتریته وه و هر زیاد ده کات، که هر گیز دواپی نایه ت و ماوه ی دیاری کراوی نیه، هیچ په رستراوی نیه جگه له و هیچ په روه ردگاریکیش نیه جگه له و.

^۱ الاحزاب (۴۴).^۲ الواقعة (۲۵-۲۶).^۳ یس (۵۸).^۴ الرعد (۲۳-۲۴).^۵ الکهف (۱).^۶ الانعام (۱).^۷ مسلم (۲۱۸۱/۴).

﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ

لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿۱۱﴾

خودا وه لای دعای شهر ناداته وه وهك دعای خهیر

خوای گه وره نه فـرمویت: ﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ

أَجْلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ نه گه ره وهك خه لکی له خوشی به

په له ن، خوداش بو زیان لیدانیان به په له بوايه، دیاره هر ده میك بوو نه ده مان، نیعه واز له وانه دینین

که حز له دیدارمان ناکه ن، با له سه رکیشی خویاندا سه رگه ردان بمیننه وه. خودای گه وره لیږده دا باسی

له سه رخویی خوږاگری خوی ده کات به رانبه ر عه بده کانی که کاتی دعای شهر له خویان و مال و

مندالیان ده که ن لییان قبول ناکات له کاتی توږه یی و هه راسانیدا، چونکه خودا باشیان ده ناسی که به

نیازی شهر نه و دعایه ناکه ن، بویه نه و نزیان لی و هه رناگری، نه مهیش له سۆزو به زه یی خواوه یه، وهك

چون کاتی دعای خیر بو خویان و مال و مندالیان ده که ن لییان و هه رده گری. بویه فـرموویه تی: ﴿وَلَوْ

يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ﴾ واته: هر کاتی خه لکی نزی

شهری بکړدایه و خودایش و هری گرتایه قږی ده کړدن و له ناوی نه دان، بویه نابی نزی شهر ږور بکړی،

وهك له م فـرموده یه دا هاتوه له حافیز نه بوبه کړی به زاره وه له موسنه ده که یدا پړوایه تی کړدوه له

جابر وه نه لی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فـرموویه تی: (نزا له خوتان مه که ن وه نزا له منداله کانتان

مه که ن وه نزا له سامانتان مه که ن، نه وهك نه و نزیه تان پیکه وتی نه و کاته بکات که نزی تیا دا قبول

ده بی، نزا که تان لی قبول بکات). نه بودا و دیش پړوایه تی کړدوه^۱ نه م نایه ته وهك نه و نایه ته وایه که

خودای گه وره فـرموویه تی: ﴿وَيَذَعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾^۲ مړوږ چون حز

ده کات خیری بو بی، ناوایش ده یه وی خراپی لی بقه ومی، مړوږ هر وا به په له بووه. مواهید نه لی:

له ته فسیری نه م نایه ته دا: ﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ﴾ نه وه نزی خه لکه

له مال و مندالی کاتی که توږه ده بی و لی و ده لی: خوايه به ره که تیان تی نه خه ی و بی به شیان که له

به زه یی خوت^۳ نه گه خودا به په له وه لایمان بداته وه له نزی شهر، وهك چون له نزی خیردا وه لایمان

نه داته وه له ناویان ده بات.

^۱ أبوداود (۱۸۵/۲)، فـرموده یه کی سه حیحه.

^۲ الاسراء (۱۱).

^۳ الطبری (۳۴/۱۵).

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾﴾

مروڤ له کاتی ته تگانه دا یادی خوا دهکات، به لام له کاتی خوشیدا له بیرې ده چی

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ﴾ مروڤ کاتی به لایه ک په خه ی ده گری (له سر ته نیش یا به پاکشان یان به پیوه) له بهرمان ده پارېته وه کاتی به لامان له سهریان لادا ﴿مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ﴾ وه ها ده پوا هه ر وه ک هیج له بهرمان نه پارابېته وه بۆ به لایه ک تووشی بووه. خوای گه وره باسی هه راسانی و دودلی مروڤ دهکات کاتی که تووشی به لا ده بی وه ک له نایه تیکی تر دا خودی گه وره فرمویه تی: ﴿وَإِذَا مَسَّهُ الشُّرُّ قَدُّو دُعَاءَ عَرِيضٍ﴾ هه رکاتی خراپه ی تووش بی، نه وه نزاو هاواری زور دهکات. واته: زور ده پارېته وه نه م دوو نایه ته یه ک مانایان هیه، چونکه مروڤ کاتی تووشی دلته پراوکه یه ک بوو دلی ته نگ ده بی وه زور ده پارېته وه له و کاته دا، ده پارېته وه له خودا نه و به لایه ی له سر لابات و هه لیگری، نه مه له کاتی پالکه وتندا بی یا به دانیشن بی یان به پیوه یان له هه ر حاله تیگدا بی، کاتی که خوا به لاکه ی له سر لابر دوو ده روی لیکرده وه پی نازانی و فیز ده نوینی و ده پوا وه ک نه وه ی هیچی لی نه قومابی ﴿مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ﴾ واته: ده پوا وه ک نه وه ی هه ر گیز لیمان نه پارابېته وه بۆ نه و به لایه ی که به سهری هاتوه. پاشان خودای گه وره باسی خراپی نه و که سانه دهکات که نه مه په وشت و پېره ویانه. نه فرمویت: ﴿كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ نا به م جوړه کرده وه مان پازاندو ته وه بۆ نه وانه ی هه له پون، به لام نه وانه ی که خودا شاره زایی پی به خشیون و خستونیه ته سهر پیی راست و یارمه تی داوون و وشیری کردونه ته وه نه م نایه ته نایانگریته وه جیا کراونه ته وه. وه ک نه م نایه ته که خوای گه وره نه فرمویت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ نه وانه ی نه بیت که خوراگرو ناکار چاک بوون، وه ک پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (کاری خاوه نباوه پر جی سهر سوږمانه، خودا هیج بریاریکی بۆ نه داوه و نه و بریاره چاک نه بوبیت بوی نه گه ر تووشی ناخووشی

^۱ الفصليت (۵۱).

^۲ هود (۱۱).

بوی، خوراکر بووه نه وه خیر بوه بوی، وه نه گه توشی خوشگوزه رانی بوی، سوپاسی (خوای) کردوه نه وه خیر بوه بوی، نه مهیش بۆ هیچ که سی نابی بۆ خاوهن باوه پنه بیت).^۱

﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ

نَجَزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝۱۲﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ خَلِيفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ۝۱۴﴾

خوای که وره نه فه رمویت: ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجَزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝۱۲﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ خَلِيفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ

كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ که لیک به ره مان (له پیشودا) له ناو برد، کاتی که سته میان کرد، پیغه مبه ران به چه ند

نیشانه ی دیاره وه هاتنه لایان، مهر باوه پریان پی نه هینان، ئیغه ئاوا تاوانباران سزا ده دهین. له پاش

نه وان ئیوه مان له م سهر زه مینه جینشین کرد که ببینین کرده وه ی ئیوه چون ده بی. خودای که وره

باسی نه وه که له پیشوانه ده کات، که چیان به سه رها ت کاتی که بریایان به پیغه مبه ره کانیا نه کرد

له گه ل نه وه موو به لکه به هیزو ئاشکرانه دا که بویان هینان، پاشان خودای که وره نه وه که لانه ی

تری (دوای له ناو چونیان) له جییان دانا. پیغه مبه ریشی بۆ پوانه کردن تا ببینی چون گوپرایه لی ده که ن و

شوینی پیغه مبه ره که ی ده که ون. وه له سه حیجی موسلیمدا هاتوه له نه بوسه عیدی خوده ریه وه نه لی:

پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموویه تی: (له راستیدا دنیا سه وزو شیرینه، خودایش ئیوه ی کردۆته

جینشین تییدا، ته ماشا ده کات داخو چی ده که ن، خوتان له دنیا بیاریزن و خوشتان له ژنان بیاریزن،

چونکه له راستیدا یه که مین به لای (نه وه ی ئیسرائیل) به هوی ژنانه وه بوو).^۲

﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَتَنْتِ بِشُرٍّ مِنْ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَّلَهُ قُلْ

مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَبَدِلَهُ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ

يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝۱۵﴾ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا

مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝۱۶﴾

باسی لاساری خوانه ناسانی قورهیش

خودای که وره نه فه رمویت: ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَتَنْتِ بِشُرٍّ مِنْ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَّلَهُ قُلْ

مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَبَدِلَهُ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ کاتی به لکه ئاشکراکانی ئیغه یان به سه ردا ده خوینریته وه، نه وه که سانه ی

^۱ مسلم (۲۲۹۵/۴).

^۲ مسلم (۲۰۹۸/۴).

به هیوای چاوپیکه وتنی نیمه نین ده لئین: قورائنیکی ترمان (جگه له مه) بۆ بیته یان بگۆره. خودای گه وره باسی لاساری خوانه ناسان ده کات له موشریکه کانی قوره یش، که بره یان نه ده کرد به پیغه مبهرو (ﷺ) دژایه تیان ده کرد، کاتی پیغه مبهرو (ﷺ) قورئانی به سهردا بخویندنايه، که کتییی خوداو به لگه یه کی دیارو ئاشکرا بوو، پئیان ده گوت: قورئانیکی تری جگه له م قورئانه مان بۆ بیته، واته: نه مه لابه و قورئانیکیان بۆ بیته، به شیوه یه کی تر، یان بیگۆره به باریکی تر، خودای مه زنیش فرموی به پیغه مبهره کی: ﴿قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَدْلِلَهُ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي﴾ بلی: له توانامدا نیه که له خۆمه وه بیگۆرم. واته: نه مه بۆ من نیه، به لکو من عه بدییکی فرمانبهرو پیغه مبهریکی پاگه یه نه رم له لایه ن خواوه ﴿إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَّوْمٍ عَظِيمٍ﴾ من هه رچی له خواوه بۆم بی. هه ر له وه په پره وی ده که م، نه گه ر من له فرمانی په روه ردگاری خۆم ده ربجم. ترسم هه یه له سزای پۆژه گه وره که (واته: پۆژی قیامهت).

چه سپاندنی راستی نه م قورئانه

پاشان خوای گه وره به لگه یان بۆده مینیته وه له سه ر راستی نه م قورئانه ی که پیغه مبهرو (ﷺ) بۆی میناون و نه فرمویت: ﴿قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ﴾ بلی: نه گه ر خوا بیویستایه بۆتانه نه ده خوینده وه هه ر فیریشی نه ده کردم، واته: نه وه ی من بۆم میناون، له لایه ن خوداو نه یزن دراوم پیتی. به مه یل و ئاره زوی نه وه، به لگه یش له سه ر نه وه ی که من له خۆمه وه نه مگوتوه وه له نه به ستوه: ئیوه ده سه ته وسانه ن له دژایه تی کردنی، وه ئیوه چاک شاره زای راستگویی و نه مانه تی من له و کاته ی که له نیوان ئیوه دا ژیاوم و پیگه یشتهوم هه تا نه و کاته ی که خوای گه وره په وانه ی کردم، ئیوه هه یج په خنه یه کتان له سه ر من نه بووه تا بیکه نه به لگه که بره مان پینه که ن، هه ر بۆیه خودای گه وره له سه ر زمانی پیغه مبهره وه (ﷺ) فرمویه تی: ﴿فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ من له پیش نه وه یش ته مه نیکم له ناو ئیوه دا به سه ر برد، ده ی ئایا ئیوه بۆ ژیر نابن و بیر ناکه نه وه؟ واته: ئایا ئاوه زتان نیه که هه قی پی بناسن و له به تال جیای بکه نه وه؟ بۆیه کاتی هه رقه ل پاشای پۆم پرسى له نه بوسوفیان و نه وانه ی له گه لی بوون، له باره ی په وشتی پیغه مبهره وه (ﷺ) هه رقه ل نه لی به نه بوسوفیان: ئایا ئیوه تاوانبارتان کردبوو به درۆزن پیش نه وه ی نه م قسه بلی که ئیستانه لی؟ نه بوسوفیان نه لی: گوتم: نه خیر، نه بوسوفیان له و کاته دا سه ری خوانه ناسان بوو، سه رکرده ی بته رستان بوو، له گه ل نه وه یشدا دانى نا به هه قدا، مه زنی

له وه دایه که دوزمان شایه تی بدهن به وه. هیرقل پیی گوت: من ده زانم که نهو (محمد ﷺ) که دروی له گه ل خه لکیدا نه کرد بیت، نایه ت درو به دهم خواوه بکات.^۱

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾ (۱۷)

خوای گه وره نه فرموی: ﴿أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا

يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾ کی له و که سه سته مکارتره درو بۆ خوا هه لده به سی یان نیشانه کانی خودای به درو زانی؟ بیگومان تاوانباران پرگار نابن. واته: هیچ که سی له و که سه سته مکارتره لووت به رزتره تاوانبارتر نیه که درو به دهم خواوه هه لده به سی و خوی و دابنی که خوا په وانه ی کردوه، به لام وانه بی و درو بکات، که س له وه تاوانی گه وره ترو نامه قیه که ی مه زتر نیه، وینه ی نه م که سانه لای که سانی بی ناوه زو گه وجیش شاراوه نیه، که واته چون حالی نه مانه له حالی پیغه مبه ران ده چی؟ چونکه هر که سی نه م قسه ی کرد راست بکات یان درو هر ده بی خودای گه وره بوی راست بکاته وه به چند به لگه له سر چاکی یان خراپی، که له خور ناشکرا تره، بیگومان جیاوازی له نیوان موحه مه دو (ﷺ) موسولیمه ی درو زن بۆ نه وانه ی چاویان پیی که وتوه ناشکرا تر بووه له جیاوازی نیوان کاتی چیشته نگاو نیوه ی شهوی زور تاریک، وه له په وشتی هر به کیکیانه وه و له کردارو گفتاریانه وه، که هر که سی چاو پۆشن بی راستی پیغه مبه رو (ﷺ) درو زنی موسویلهمه ی درو زن و سه جاح و نه سوهدی عه نه سی بۆ ده رده که وی. عه بدوللای کوپی سه لام نه لی: کاتی پیغه مبه ری خودا گه یشته مه دینه خه لکی سه مینه وه منیش به کیک بووم له وانه که سه مینه وه، کاتی بینیم زانیم که دهم و چاوی، دهم و چاوی پیای درو زن نیه، نه لی: به که م شتی که لیم بیست نه یفه رموو: (نه ی خه لکینه سلو بکه ن) (له یه کتری) خواردن ده ر خواردی (یه کتری) بدهن، په یوه ندی خزمایه تی به جی بینن، له شه ودا نویژ بکه ن که خه لکی نوستون به سه لامه تی ده چنه به هشت).^۲ کاتی زمامی کوپی سه عله به له گه ل هوزده که یدابوو که به نی سه عدی به نی به کر بوون، به کیک له و قسانه ی که نه لی به پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه لی: کی نه م ناسمانه ی به رز کردوه ته وه؟ فرموی: (خودا) نه لی: کی نه م کیوانه ی دامه زاننده وه؟ فرموی: (خودا). نه وه بوو گوتی: کی نه م زه مینه ی تهخت کردوه؟ فرموی: (خودا). نه لی: سا سویند به و خودایه ی نه م ناسمانه ی به رز کردوه ته وه و نه م کیوانه ی دامه زاننده وه و نه م زه مینه ی تهخت کردوه، خودا توی ناردوه بۆ هه مووخه لکی؟ فرموی: (نه ی خودایه (تو ناگاداری) به لی). پاشان پرسیری لی کرد له باره ی نویژو زه کات و هج و پۆژوه وه، وه له

^۱ فتح الباری (۸۲/۸).

^۲ احمد (۴۵۱/۵).

هه ره یه کیکیاندا نه م سوینده ی ده خواردو پیغه مبه ری خودایش (ﷺ) سویندی ده خوارد. پیی گوت:
 راست ده که ی، سویند به و که سه ی تقوی په وانه کردوه به راستی نه زیاد ده که م له وه بریاری داوه و نه
 که میشی نه که م. نه م پیاهه ته نیا به وه پازی بوو، به ته وای بریای به راستگویی پیغه مبه ر کرد (ﷺ)
 به وه ی بینو و چای پیی که وت له و نیشانانای که به لگه بوون له سه راستگویی. ^۱ گپراویانه ته وه که
 عه مری کوری عاص هاتوه بۆ لای موسیله مه، له کاتی نه فامیدا هاوه لی بوو، عه مریشتا موسولمان
 نه بوو، موسیله مه پیی ووت: هاوار بۆ تو نه ی عه مری، چی نییراوه ته خواره وه بۆ هاوه له که تان، (یانی:
 پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له م ماوه یه دا؟) نه لی: من بیستومه هاوه له کانی سوره تیکی زور که وره ی کورت
 ده خویننه وه، موسیله مه نه لی: کامه یه؟ نه لی: ﴿وَالْعَصْرِ ۝۱﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿۱﴾ هه تا کوتایی
 سوره ته که. موسیله مه ماوه یه بیر کردوه وه و پاشان نه لی: منیش بۆم هاتوه ته خواره وه، عه مری
 نه لی: نه وه کامه یه؟ نه لی: (یاوبر! یاوبر! إنما أنت أذن و صدر و سائرک حضر نقر) نه ی وه بر، نه ی
 وه بر (و بر، جوریکه له گیانه وه) بیگومان تو دوو گوی و سنگیکی و نه وانی تریشت چال و کونه. نه ی
 عه مری چونی ده بینو؟ عه مری پیی گوت: سویند به خودا تو باش ده زانی که من ده زانم تو درۆ ده که ی.^۲
 نه که ر نه مه قسه ی بته رستی که بی له کاتی که دا که موشریک بووه، حالی موحه مبه دو (ﷺ) راستگویی
 موحه مبه دو (ﷺ) حالی موسیله مه ی درۆزن و (بی به ش له به زه یی خودا) درۆ کردنی موسیله مه ی له لا
 تیکه لا و نه بوبی، ناخو نه وانه ی که دلایان پووناک و وریایه و خاوه نی ناوه زو بیرو هوشیکی ریک و راستن
 ده بی چون بی؟ بویه خوی که وره فهرموویه تی: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ
 يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ ^۳. کی له و که سه سته مکارتره درۆ به ده م خواوه بکات؟ یا
 بلی من له خواوه فهرمانم پیی راگه یه تراوه، که هه رگیز هیچ فهرمانیشی له خواوه بۆ نه هاتوه، یان بلی:
 منیش له وینه ی نه وانه ی خوا ناردویه ده توانم بۆتان بنیترم، بویه له م نایه ته پیروزه دا فهرموویه تی:
 ﴿أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّكَ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾. هه ر به و
 شیوه یه ش هیچ که سی بریای به و هه قه نه بی که پیغه مبه ران میناویانه و به لگه ی زوری له سه هاتوه
 هیچ که سی له وه سته مکار تر نیه.

^۱ أنظر زاد المعاد (۶۴۷/۳)، و أصل القصة في البخاري (۶۲)، و مسلم (۱۲).

^۲ البداية و النهاية (۳۲۶/۶).

^۳ الانعام (۹۳).

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَتُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾﴾

نہوی بتپہرستان بہ تہماین لہ پەرستراوہکانیان

خوای گہ ورنہ نہ فرمویت: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَتُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ جگہ خدا شتانی وا دہ پەرستن، نہ زیانیان لی نہ دهن و نہ بہرہ دیان بویان ہہیہ، دہ شلین نہمانہ لای خدا بومان دہ بن بہ تکاکار، بلی: نایا دہ تانہ وی خوا لہ شتیک ناگادار بکن کہ لہ ناو ناسمانہ کان و زہ میندا پیی نہ زانیون؟ خودای گہ ورنہ بیزاری خوی دہ رنہ بری لہ بتپہرستان، نہ وانہی لہ گہ ل خدا شتی تر دہ پەرستن، وا دہ زانن نہ وانہ دہ بنہ تکاکاریان لہ لای خدا و سوودیان پی دہ گہ یہ نن، خودای گہ ورنہ ش نہ فرمویت نہ و بتانہ نہ سوودیان پی دہ گہ یہ نن و نہ زیانیان لی نہ دهن و ہیچیشیان بہ دہ ست نیہ نہ و ہیش نہ وانہ بہ تہماین نابی و ہرگیز پوونادات. بویہ فرمویہ تی: ﴿قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ بلی: ناخو دہ تانہ وی خوا لہ شتیک ناگادار بکن لہ ناو ناسمانہ کان و زہ میندا کہ پیی نہ زانیوہ؟ نیبنوجہ ریر نہ لی: یانی: نایا نیوہ خدا لہ شتی ناگادار دہ کن کہ نہ و شتہ لہ ناسمانہ کان و زہ میندا پیی نہ زانیوہ^۱ پاشان خوای گہ ورنہ باسی پاکی و بی عہ بیی و پیروزی خوی دہ کات کہ زور بیزارہ لہ و بتپہرستی و خوانہ ناسی نہ وانہ و نہ فرمویت: ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ خدا پاکہ و بہرترہ لہ و شتانہی نہ وان دہ یکن بہ شہریکی.

نہم بتپہرستیہ داہینراوہ

خوای گہ ورنہ نہ فرمویت: ﴿وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا﴾ ہہ موو خہ لکی یہ ک تیرہ بوون، پاشان لیك جیا بوونہ وہ، پاشان خدا ناگادارمان دہ کاتہ وہ کہ نہم بتپہرستیہ پووداویکہ و خہ لکی دایانہیناوہ، شتیکہ کہ نہ بوہ، ہہ موو خہ لکی لہ سہر یہ ک ناین بوون، نہ ویش ناینی نیسلام بووہ. نیبنوعہ بباس نہ لی: نیوان نادم و نوح دہ سہدہ بووہ، ہہ موویان لہ سہر نیسلام (زیانیان

به سهر بردووه) ^۱ پاشان جياوازي له نتيوان خه لكدا پهيدا بوو، بته رستراو شهريك پهيدا كرا بى خودا. خوداي مه زنيش پيغه مبه راني په وانه كرد به به لگه و نيشانه و پوونكردنه وهى به هيزو پته ووهه ﴿لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ﴾ ^۲ تا مردنى هر كه س به به لگه ي ناشكراوه بى و زيني هر كه سيش به به لگه ي ناشكراوه بى. پاشان خوداي گه وره ليږده دا نه فرمويټ: ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ نه گهر له پيشدا گفټى په روه ردگارت نه بوايه، نه وهى كه مايه ي كيښه يه له ناوياندا نيسيته يه كالا كرابووه وه. واته: نه گهر له پيشدا خودا برياري نه دايه كه هيچ كه سى سزا نادات تا به لگه ي بونه نيريټ، وه خه لكى ماوه داوه بى كاتيكي دياريكراو، نه وهى له نتيوان نه واند كيشه يه نه ويه ك لاي نه كرده وه، خاوه ن باوه پاني خوشبه خت ده كړدو خوانه ناسانيشي تووشى ناپه حه تى ده كړد.

﴿وَيَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾

الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠﴾

موشريكه كان داواي نيشانه ده كړن

خواي گه وره نه فرمويټ: ﴿وَيَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ﴾ ده لين: بوجى موعجيزه يه كى له لاي په روه ردگار يه وه بى نه هاتو ته خواره وه؟ واته: نه و خوانه ناس و بى بپواو لاسارانه ده لين: بوجى موعجيزه يه ك له لايه ن خوداوه بى موحه ممد (ﷺ) نه هاتو ته خواره وه، مه به ستيان نه وه يه وهك چون خودا وشتره كه ي دا به سه موود، باكيوى سه فايان بوبكات به زيږيان كيوه كاني مه ككه يان بى لابات، له جيگاياندا باغات و جوباريان بى وهى به ينى، يان هر جورىكى تر كه خوا ده توانى بيكات. به لام خودا كارزانه له كردارو گفتاره كانيدا، وهك خوى فرمويته تى: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَجَعَلَ لَكَ قُصُورًا﴾ ^۱ بل كذبوا بالساعة

وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا﴾ ^۲ پاكيه تى بى نه و كه سى نه گهر مه يلى لى بى له وه چاكثر ده داتى، باغاتىكت پى ده به خشى جوباريان به به ردا ده پواو چن كوشكيكيشت بى داده نى (دياره نه وان قيامه تيان به درو زانى، نيمه ش كولى جه مه نعمان ناماده كړدوه بى هر كه سى كه قيامه ت به

^۱ البداية و النهاية (۱/۱۰۱)، وقال رواه البخاري.

^۲ الانفال (۴۲).

^۳ الفرقان (۱۰-۱۱).

درؤ ده زانی. وهك ئەم ئایه تهیش كه خودای گه وده فرمویه تی: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾^۱ ئیمه كه نیشانه كانمان نه ده نارد، بۆ ئه وه بوو كه پیشینه كان به درۆیان له قه له م ده دان. خودای گه وده ئه فرمویت بیگومان سووننه تی من له ناو دروستکراوه كانمدا وا بووه، کاتی ئه وهی كه داوایان کرد پیم دان، ئه گه ر باوه پریان هینا (پزگاریان بووه) به لام ئه گه ر باوه پریان نه هینابی، زوو تۆ له م لیسه ندوون. هه ر بۆیه کاتی پیغه مبه ر (ﷺ) سه رپشك خرا له نیوان ئه وهی داوای ده که ن پییان بدری ئه گه ر باوه پریان هینا (سزا نادرین) ئه گه ر به وایان نه هینا سزا ئه درین. وه له نیوان دوا خستنیان، پیغه مبه ر (ﷺ) دوا خستنیانی هه لبژارد وهك چون چند جار هیمن بوه به رانبه ریان، بۆیه خودای گه وده پینمایی پیغه مبه ری (ﷺ) کردوه، له وه لامدانه وهی ئه و شتانهی كه خوانه ناسان داوایان لی کردوه و فرمویه تی: ﴿فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ﴾ بلی: زانستی نه دیاری ته نیابۆ خودایه، واته: هه موو کاروباری به ده ست خودایه، هه ر ئه و ئاکامی هه موو شتی ده زانی. پاشان خوای گه وده ئه فرمویت: ﴿فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾ ئه و منیش له گه ل ئیوه له پیزی چاوه نوپانم. واته: ئه گه ر ئیوه به و نا که ن هه تا ئه وهی داوای ده که ن به چاوی خۆتان نه بینن، چاوه پوانی فرمانی خودا بن له باره ی من و ئیوه وه، ئه مه له گه ل ئه وه یشتا چند نیشانه ی گه وده یان به چاوی خۆیان بینوه له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) له وهی كه داوایان لی کردوه، کاتی كه ئاماژه ی کردوه بۆ مانگ له شه وی چوارده دا بوه به دوو له ته وه به ئاماده بوونی خۆیان، به شیکی مانگ له دوای کیوه که وه بووه و به شیکی تری له پیش کیوه که وه بووه، ئه مه زۆر گه وده تره له نیشانه کانی تری سه ر زه مین له وهی كه داوایان کردوه و له وهیش كه داوایان نه کردوه. (خودا خۆی ئاگاداره) ئه گه ر بیزانیایه ئه مانه داوای ئه وهی لی ده که ن بۆ شاره زا بوون و زیاتر دامه زراو بونیانه وه لامی ئه دانه وه، به لام خودا خۆی زانیویه تی كه ئه و داوایه ی لی ده که ن هه ر له به ر لاساری و لاره جله ویه، بۆیه هه ر له و گومان و دوو دلیه دا هیشتونیه ته وه. وه زانیویه تی كه هیچ كه سیکیان باوه ر نا هیتن، وهك ئەم ئایه تانه كه فرمویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَنْ وَعْدِ رَبِّكَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^{۱۶} وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ^۲ ئه و که سانه ی گفتی به روه ردگاری تۆیان لی هاته دی، ئیتر باوه ر نا هیتن، جا با هه موو نیشانه یه کیشیان بۆ بی، هه تا ئازاری به ژان به چاوی خۆیان ده بینن. وه فرمویه تی: ﴿وَلَوْ

^۱ الاسراء (۵۹).^۲ یونس (۹۶-۹۷).

أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَكِيَّةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْقُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ^۱

فریشتہ کانیشمان بناردایہ و مردوہ کانیش قسہ یان له گهل بکردنایہ، مہ موو شتمان له پووبہ پووی نہ وانه وہ کو کردایہ تہ وہ هیچیان باوہ پریان نہ دہ هیئا کاتیک نہ بیت کہ خوا مہ یلی لی بویہ. نہ وندہ

لوتیان بہ رزہ و خویان بہ زل دہ زانن وک خودای گہ ورہ فہ رموویہ تی: ﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ

السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿۱۱﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿۱۲﴾ واتہ: نہ گہ

دہر گایہ کمان بوب کردنایہ تہ وہ له ناسمانہ وہ و نه وان پیایدا برونہ سہرہ وہ، نہ وسا دہ یانگوت بیگومان

نیتمہ چاومان بہ ستر اوہ بہ لکو نیتمہ کومہ لیکن جادومان لیکراوہ. وہ فہ رموویہ تی: ﴿ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ

السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۱۳﴾ نہ گہر ببینن پارچہ یه ک له م ناسمانہ دادہ کوی، دہ لین: نہ مہ مہ وریکی

بہ سہریہ کدا کہ وتوہ. وہ فہ رموویتی: ﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالُوا الَّذِيْنَ كَفَرُوا إِنْ

هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۴﴾ نہ گہر نیتمہ نامہ یه کمان له سہر کاغز بۆ تو بناردایہ تہ خوارہ وہ و دہ ستیشیان لی

بدایہ، نہ وانه ی خوانہ ناسن مہر دہ یانگوت: ببی و نه بی نہ مہ جادو و نه بی هیچی تر نیہ! نمونہ ی نہ مانہ

نور کہ مترن له وہی کہ وہ لامی داواکانیان بدریتہ وہ. چونکہ نہ وانه وہ لام دانہ و دیان هیچ شودیکی نیہ،

له بہر نہ وہی له سہر لاساری و پکی خویان بہ رده وامن نہ وندہ خرابہ کارو بہ درہ وشتن. بویہ خودای

گہ ورہ فہ رموویہ تی: ﴿ فَأَنْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿۱۵﴾ دہ سا نیوہ چاوہ پوان بن، نہ و

منیش له گهل نیوہ له پیزی چاوہ پوانم.

﴿وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَّسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنْ رُسُلَنَا يَكْتُوبُونَ مَا

تَمْكُرُونَ ﴿۱۶﴾ هُوَ الَّذِي يُسِرُّكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَبَئٍ وَفَرِحُوا بِهَا

جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ

أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۱۷﴾ فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْقُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَتَأَيَّهَا

النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَّعَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۸﴾

^۱ الانعام (۱۱۱).

^۲ الحجر (۱۴-۱۵).

^۳ الطور (۴۴).

^۴ الانعام (۷).

هه لویست گۆرینی خه لکی کاتی که سۆزیکه به رانبهر نه کریت دواي ناره حه تیهک

خوای که وره نه فرمویت: ﴿وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَاءَ مَسْتَهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا﴾ وه کاتی ئیمه ده چیژین چاکه و به هره یه که به خه لکی له پاش زیان و ناخۆشیه که لییان که وتوه، ده سته جی نه وان پیلان ده گپن. خودای که وره باسی نه وه ده کات، کاتی که خه لکی تووشی ناخۆشیه که کردو پاشان که وتنه بهر به زهیی خودا وه که بوونی (پۆزی) دواي نه بوونی و پیت و به ره که ت دواي قات و قری و باران بارین دواي وشکه سالی و له م جۆرانه، ﴿وَإِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا﴾ له و کاته دا پیلان ده گپن به رانبهر نیشانه کانی ئیمه، موحامید نه لی: گالته به نیشانه کانی ئیمه ده که ن و به دروی ده خه نه وه. ^۱ نه م ئایه ته وه که نه و ئایه ته وایه که خودای که وره نه فرمویت: ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّ مَسَّهُ﴾ ^۲ مرو نه کهر به لایه که یه خه ی ده گری (له سهر ته نیشته یان به پاکشان یان به پیوه) له بهرمان ده پارپته وه، کاتی به لامان له سهر لا برد ودها ده پوا ههروه که هیچ له بهرمان نه پاراپته وه. وه له فرموده ی سه حیدا هاتوه که پیغه مبهری خودا (ﷺ) نویژی به یانی بۆ کردن (بۆ هاوه له کانی) دواي شوینه واریکی ئاسمان له شهودا (واته: دواي باران بارینی که له شهودا) پاشان فرموی: (ئایا ده زانن نه م شهو پهروه ردگارتان چی فرمووه؟) نه لێن: خودا و پیغه مبهره که ی (ﷺ) باش ده زانن، فرموی: ((خوا) فرمویه تی: هه ندی له عه بده کانم به یانیان کردوه ته وه باوه پدارن پیم و هه ندیکیشی حاشا ده که ن، نه وه که نه لی: بارانمان بۆ باری به سۆزو به زهیی خودا، نه وانه بهرمان پیم هه یه و حاشا له نه ستیره کان ده که ن، به لام نه وه ی نه لی: بارانمان بۆ باری به هه لهاتنی فلان و فلان (نه ستیره) نه وانه حاشا له من ده که ن و باوه پیان به نه ستیره کان هه یه). ^۳ خوای که وره نه فرمویت: ﴿قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُوبُونَ مَا تَمْكُرُونَ﴾ بلی: خودا به په له تره له تۆ له لی سه ندنتان. واته: زیاتر ماوه تان نه دات و په له تان لی ناکات، هه تا می واهه یه له تاوانباران و ده زانی که هه رگیز سزا نادی، بیگومان نه و که سه مۆله ت دراوه، پاشان له ناکاو ده گیرئ نووسهره به پیزه کانی ئیمه هه رچی نه وان کردوویانه ده ینوسن و له سهری هه ژمار ده که ن، پاشان ده یخه نه بهر ده می هه ره زانا به دیار و نه دیاره کان و نه ویش پاداشتیان نه داته وه له سهر که وره و زۆر بچووک و تویرال و پیستی ته نکي ده وری ده نکه خورما. پاشان خوای

^۱ الطبري (۴۹/۱۵).

^۲ یونس (۱۲).

^۳ فتح الباري (۶۰۷/۲).

که وره نه فـرمویت: ﴿هُوَ الَّذِي يُسِرُّكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ هر(خودا) خوږه تی له ناو دهریاو له سر وشکایی ده تانگپړی، هه تا کاتی له ناو که شتی دان بایه کی خوش ده تانبات و پئی دلخوشتن، تا بای زور توند هه لده کات و له هه موو لایه که وه شه پوښتان بو دی و باش ده زانن که هه موو دهریان گیراوه. به وپه پي پروای پاکه وه له خودا ده پارینه وه: نه گهر تو له مه پزگارمان بکه ی له سوپاسگوزاران ده بین. واته: هه رگیز هانا بو بته کان نابن له گه لیدا، به لکو ته نیا هر له وه ده پارینه وه و هانا بو نه و ده بن. وهك نه م نایه ته که نه فـرمویت: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَٰهًا فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا﴾^۱ هر کاتی له ناو دهریادا تووشی به لایه ک هاتن، هانا بو هر که سیك به رن، ون بووه، جگه له و(خودا) هر که پزگاری کردن و چوونه سر وشکانی، ناوړیشی لی ناده نه وه، مړوؤ زورسپله یه. وه لیږه یشدا نه فـرمویت: ﴿دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ واته: هه رگیز هاوه لت بو دانانپین، هر به ته نیا عیباده تی تو ده که بین له ویدا، وهك چوون لیږه دا به ته نیا تو ده په رستین، خودای گه وره یش نه فـرمویت: ﴿فَلَمَّا أَنجَیْهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ هر کاتی خودا پزگاری کردن(به نامه قی) له سر زه وی یاخی ده بن، وهك هر هیج شت پووی نه دابی ﴿كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُ﴾^۲ واته: وهك نه وهی هر له به رمان نه پاراپیته وه بو نه و به لایه ی تووشی بووه. پاشان خوای گه وره نه فـرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ﴾ نه ی خه لکینه نه م نامه قیانه هر زیانی بو خوټانه. واته: بیگومان تو بالی نه و سته مه ی که دیکه ن ده که ویته سر خوټان و جگه له خوټان که سی تر تووشی زیان ناکه ن، وهك له م فـرمووده سه حیحه که هاتوه: (هیج تاوانی نیه شایه نی نه وه بی که خودا زوو تو له ی بسینی له دنیا داو له گه ل نه وه یش خودا بویان هه لده گری له پوږی قیامه تدا بو خاوه نه که ی له نامه قی کردن و برپینی په یوه نندی خزمایه تی).^۳ خودای گه وره نه فـرمویت: ﴿مَتَعَ الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا﴾ بوخوشتی زیان له دنیا یه، که زور که م بایه خه و بی

^۱ الاسراء (۶۷).^۲ یونس (۱۲).^۳ ابوداود (۲۰۸/۵)، فـرمووده یه کی حه سه نه.

نرخه بۆتان. ﴿ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ پاشان دینه وه لای نیمه، نه وسا ناگادارتان ده کهین که چیتان کردوه، واته: له هه موو کرداره کانتان که کردوتانه ناگادارتان ده کهینه وه وه قی خۆتانتان به ته وای نه دهینی، هه ر که سی چاکه ی بینی با سوپاسی خوا بکات هه ر که سیش شتی تری دی جگه له چاکه با ته نیا سه رزه نشتی خۆی بکات.

﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أُنْزِلَتْهُ مِنَ السَّمَاءِ فَأَخْلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازْيَنْتَ وَظَرَ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَدِرُوا عَلَىٰ أَتْنَهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبْ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾﴾

نمونه ی نه م ژیا نی دنیا یه

خوای که وره نه فه رمویت: ﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أُنْزِلَتْهُ مِنَ السَّمَاءِ فَأَخْلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ﴾ دیاره ژیا نی نه م دنیا یه هه روه کو نه و ناوه وایه، له ئاسمانه وه ده یبارینین و پوه کی جوړاو جوړی نه م سه ر زه مینه ی پی ده پوی، نه و شتانه ی که مرو فو ناژهل ده یخون، خودای که وره نمونه یه کی هی ناوه ته وه بو جوانی و پازاوه یی ژیا نی دنیا و به په له و زوو کوتایی هاتن و نه مانی، وه ک پوه و گزو گیا که خودا له زه وی ده ری هی ناوه، به و ناوه ی له ئاسمانه وه باراندویه تی، له وانه ی که مرو فو ده یخوات له کشتو کال و به ری دارو دره خت به جیاوازی چه شن و جوړه کانی وه، له وانه ییش که گیانه به ره کانی تر ده یخون له گیا و گزه و سه وزایی و شتی تر، ﴿إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا﴾ هه تا نه و کاته ی زه مین په نگا و په نگ ده بیّت، به و جوانیه دوا کوتایه، ﴿وَازْيَنْتَ﴾ خۆی نه پازینیت وه، به وه ی که له سه ری ده پوی له وه موو گول و گولاله و جوان و هه مه جوړو چه شن و شیوه و په نگه. ﴿وَظَرَ﴾ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَدِرُوا عَلَىٰ أَتْنَهَا﴾ خه لکی سه ر زه وی و ده زانن له ده سه لاتی نه واندایه، واته: نه وانه ی چاندویانه و پواندویانه لایان وایه که ده توانن لئی بکه نه وه و دروینه ی بکه ن، نا له و کاته دا بایه کی توندو سارد لئی بدات، که لا کانی وشک بکات و به روپومه کی له ناو به ری ﴿أَتْنَهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبْ بِالْأَمْسِ﴾ هه تا کاتی فه رمانی نیمه ی دیته سه ر (جا به شه و یان له پوژدا) وه کو دره و کراوی لئی ده کهین، هه روه ک دوینی هه ر نه بو بی. واته: دوا ی نه وه ی که سه وزو جوان بو وه وشک ده بی. قه تاده نه لی: ﴿كَأَن لَّمْ تَغْنَبْ﴾ وه ک هه ر خۆشی نه دی بی، هه ر به و شیوه یه هه ر کاروباری دوا ی

نەمانى ۋەك ئەۋە واىە كە ھەر نەبۈبى. بۇيە لەم ھەرمۇدەيەدا ھاتوۋە: (بەختەۋەرتىن كەسى دىنيا دەھىنرىت يەك چار نوقم دەكرى لە ئاگردا، پاشان پىي دەگوتى: ئايا خىرو خوشيت ھەرگىز دىوۋە؟ ئەۋىش دەلى: نەخىر. ۋە سزا كىشتىن كەسىش لە دىنيا دەھىنرىت يەك چار لە بەھەشتدا نوقم دەكرى، پاشان پىي دەگوتى: ئايا ھەرگىز ناخوشيت بە خۆتەۋە دىوۋە؟ ئەۋىش دەلى: نەخىر^۱ خوداى گەۋرە لەبارەى تياچوۋنەۋە ھەرمۇدەيەتى: ﴿فَأَصْبَحُوا فِي دِيَرِهِمْ جَثِيمًا ۝ ٦٧﴾ كَان لَمْ يَفْنَوْا

فِيهَا^۲ لەناۋ مالانى خۇياندا دەمودەست ھەستىان لى برا، دەتگوت ھەر لەۋى نەژىاون. پاشان خوداى گەۋرە ئەھەرمۇت: ﴿كَذَلِكَ نَقُصُّ الْأَيَّاتِ لِقَوْمٍ يَنْفَكِرُونَ﴾ ئىمە ئاۋا نىشانەكانمان شىدەكەينەۋە بۇ ئەۋانەى بىر دەكەنەۋە ۋە پەندو ئامۇزگارى ۋەردەگىن بەم نمونەيە كە دىنيا لە دەستى خەلكەكەى دەردەچىۋ نامىنى، بە پەلە لەگەل ئەۋەشدا پىي دەسخەرۋ دەبن ۋا دەزانن ھەر دەمىننەۋە تىيداۋ ھەرگىز نامىن، كەچى ھەرلە دەستىان دەردەچى. بىگومان سىروشتى دىئاۋايە، ئەۋەى بە دوايدا دەگەپى لە دەستى پادەكات. ئەۋەش نايەۋى دىئاۋە دواى ئەۋدا پادەكات، بۇيە خۋاى گەۋرەنمۇنەى دىئاى ھىئاۋەتەۋە بە گژو گىاى زەۋى لە چەند ئايەتدا لە كىتبە پىرۋزەكەيدا ۋ لە سورەتى كەھفدا ھەرمۇدەيەتى: ﴿وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا﴾^۳ نمونەيەكىان لەسەر ژىانى دىنيا بۇ بىنەۋە، ۋەك ئاۋىكە لە ئاسمانەۋە دامان باراند، ھەموو جۆرە پەۋەكىكى تىكەل ۋ پىكەلى بەرھەم ھىئا، سەرەنجامىش بوو بە پىۋش با بزانندو خوا بەسەر ھەموو شىكدا تواناى ھەيە. ھەرۋەھا لە سورەتى (زومەر) ۋ (حەدەد) ۋ ھەر بەۋ شىۋەيە خودا نمونەى بۇ ژىانى دىنيا ھىئاۋەتەۋە.

ھەئىنان بۇئەۋە ھەرئەھى كە بەردەۋامە ۋ ھەرگىز نەمانى بەسەردا نايەت

كاتى خۋاى گەۋرەباسى دىئاۋ زوۋ لەناۋچوۋنى كرد، خەلك ھەلدەنىۋ بانگيان دەكات بۇ چوۋنە ناۋ بەھەشت ۋ ناۋى ناۋە مالى ھىمن، واتە: دۈۋر لە بەلاۋ كەم ۋ كوپى ۋ كۆسپ ۋ تەگەرە. ھەرمۇدەيەتى: ﴿وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ خودا بۇ مالى ھىمنى خەلك بانگ دەكات ۋ ھەر كەسى ئەۋ (خودا) يە خۋى ھەز بكات، پىگەى پاستى نىشان دەدا. لە جابىرى كوپى عەبدوللاۋە (پەزى خۋاى لى بى) ئەلى: پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پۇژى ھاتە دەرەۋە بۇ لامان

^۱ مسلم (۲۱۶۲/۴).

^۲ مود (۶۷-۶۸).

^۳ الكهف (۴۵).

فەرمووی: (من له خەودا بینیم، وهك ئەوەی جوهره ئیل له لای سەرمدا بێ و میکائیلیش له لای قاچمدا بێ، یه کێکیان ئەلی به هاوه له کهی: نمونه یه کی بۆ بینه وه. ئەلی: گویت بگره خوا گویت بداتی، تی بگه خوا عه قلت بداتی، نمونه ی تۆو ئوممه ته کهت وهك نمونه ی پاشایهك وایه خانویه کی دروست کردبێ و پاشان مالتیکی تیا بکات پاشان خوانیکی چاک دروست بکات و دواي ئەوه نوینه ری خۆی بنیڕیت خه لکی بانگ بکات بۆ سه رخوانه کهی (ده عوه ته کهی)، هه ندی له و خه لکه وه لامي پاسپارده که بده نه وه و هه ندیکیشی وازی لی بینن، خودا (خۆی) پاشاکه یه و شوینه کهیش ئیسلامه و خانوه کهیش به هه شته. وه تۆ نه ی موحه ممه د (ﷺ) پاسپارده کهی هه رکه سی وه لامي دایته وه چووه ته ناو ئیسلام، هه رکه س چووه ناو ئیسلام چووه ته به هه شت، هه رکه سیش چووه به هه شت لی خواردوه) ئیبنو جهریر پڕوایه تی کردوه^۱ وه له ئەبده ردائه وه به مه رفوعی هاتوه که گوته یه تی: هیچ پۆژی نیه که خۆری تیدا هه لێی حه تمه ن له گه لیدا دوو فریشته بانگ ده کهن، هه موو خه لکی خودا ده ییسی جگه له مرۆڤو جنۆکه: (ده لێن) نه ی خه لکینه وهرن بۆ لای په روه ردگارتان، بیگومان ئەوه ی که م و کیفایه ته چاکتره له وه ی که زۆر و سه رقاله که ره). ئەشلی: خودا ئەوه ی له قورئاندا ناردوه ته خواره وه و فەرمویه تی:

﴿وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ﴾ ئیبنو نه بی حاته م و ئیبنو جهریر پڕوایه تیان کردوه^۲.

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (٦١)

پاداشتی ناکار چاکان

خوای گه وره نه فەرمویت: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾ بۆ ئەوانه ی چاکه ده که ن چاکه ده که بینو زیاتریش، خودای گه وره باسی نه و که سه ده کات که کاری چاکي کردوه، له دنیا دا به باوه پێکی بته وو چاکه وه ژیاوه و هه لساوه به کاری باش، زیاتر چاکه ی له گه لدا ده کری له پۆژی قیامه تدا وهك فەرمویه تی: ﴿هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ﴾^۳ ئایا پاداشتی کاری چاک چاکه دانه وه نه بیت چی تره؟ پاشان لی ره دا نه فەرمویت: ﴿وَزِيَادَةٌ﴾ نه وزیاده یه بریتیه له: چه ند باره ی چاکه کان، چاکه به ده نه وه نده هه تا حه وت سه د جارو دیسان زیاتر له وه ییش نه و شتانه ییش ده گریته وه که پێیان ئەدات له به هه شته دا له کۆشک و کیژی سپی و په زامه ندی خودایش لییان، ئەوه ییش که بۆی هه لگرتوون له چاوپۆشنی و له مانه چاکتر و گه وره تره، له وه ی که پێیان دراوه. ئەویش پوانینه بۆ پووی پیروزی

^۱ الطبري (٦١/١٥).

^۲ الطبري (٦٠/١٥)، أحمد (١٩٧/٥).

^۳ الرحمن (٦٠).

خودای گه وره، بیگومان نه وه زیاده یه که مه زنتره له هه مو نه و شتانه ی که پییان دراوه، که به کرداری خویمان به دهستی ناهینن و شایسته ی نین، به لکو به پیزو به زه یی خودا خویه تی، ته فسیر و مانا کردنی (زیاده) به پوانین بو پووی پیروزی خوای گه وره پیوایه ت کراوه له نه بوبه کری سدیق و حوزه یفه ی کوپی یه مان و عه بدوللای کوپی عه بباس و سه عیدی کوپی موسه یه بو عه بدوپه حماني کوپی نه بوله یلاو عه بدوپه حماني کوپی باست و موجهیدو عیکرمه و عامیری کوپی سه عدو عه تاو زه ححاک و حه سه ن و سوودی و قه تاده و موجه ممدی کوپی ئیسحاق و که سانی تریشه وه.^۱ له (زانایانی) پیشینه و پاشینه وه، فه رموده ی زوریش هاتوه له و باره یه وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ)، له و فه رمودانه: ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له سوه یبه وه (په زای خوای لی بی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿الَّذِينَ أَحْسَنُوا لِحُسنَى وَزِيَادَةً﴾ پاشان فه رمووی: (کاتی خه لکی به هه شت چونه به هه شت و خه لکی ناگر چونه ناگر، جار چیه ک جار نه دات: (ده لئی) نه ی خه لکی به هه شت به راستی له لای خودا کاتیکتان بو دیاری کراوه ده یه وی بوتان جیه جی بکات. نه وانیش ده لئین: نه وه کامه یه؟ نایا تای ته رازی قورس نه کردوین؟ نایا پووی سپی نه کردوین و نه یخستوینه ته به هه شت و پرزگاری نه کردوین له ناگر؟ (نه لئی) له پرده پاره دیان بو لانه دریت، ده پوانن بو خوای گه وره، سویند به خوا، خودا هیچ شتیکی پی نه داوون خوشه ویستر بی لایان له و پوانینه بویان چاوپوونتر بویان).^۲ هه ر به و شیوه یه موسلیم و کومه لیک تر له زانایان پیوایه تیان کردوه.^۳ پاشان خوای گه وره نه فه رمویت: ﴿وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهُهُمْ قَتَرٌ﴾ تۆزی ره ش نانیشتیه سه ر پوو خساریان، له گۆره پانی مه حشه ردا وه ک چون دهم و چاوی خوانه ناسان و به دغه پان تۆزو دوکه ل دایده پوشی ﴿وَلَا ذَلَّةٌ﴾ تووشی سوکایه تیش نایه ن، واته: به ناشکراو به په نهانی سوکایه تیان به سه ردا نایه، به لکو به و شیوه یه په فقتاریان له گه لدا ده کری که خوای گه وره نه فه رمویت: ﴿فَوَقَّهْمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّهْمُ نَصْرَةً وَسُرُورًا﴾ خودا له به لای نه و پۆژه پاراستنی و تووشی گه شه و خوشی کردن. واته: پووی جوان کردن و دلپشی خوش کردن، خوای گه وره ئیمه ییش بخاته ته ک نه وانه به پیزو به زه یی خوی ئامین.

^۱ الطبري (۶۸-۶۳/۱۵).^۲ أحمد (۳۳۳/۴).^۳ مسلم (۱۶۳/۱)، تحفة الاحوذی (۵۲۲/۸)، النسائي في الكبرى (۳۶۱/۶)، ابن ماجه (۶۷/۱).^۴ الانسان (۱۱).

﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِرٍ كَانَمَا أَغَشِيَتْ وَجُوهُهُمْ
قِطْعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾﴾

پاداشتی خراپه‌ی تاوانباران

خوای گه ورده نه فره رمویت: ﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا﴾ نه و که سانه‌ی کاری خراپیان
کردوه، سزایان به (نه ندازه‌ی) نه و کاره خراپه‌یه که کردویانه. کاتی که خودای گه ورده باسی ژیانی نه و
به خته وهرانه‌ی کرد که چاکه کانیان دوو جار بؤ زیاد ده کری و له وده‌یش زیاتر (پاداشت نه درینه‌وه) به
دوای نه وده‌دا باسی ژیانی به دبه ختانی کردوه، باسی دادپه‌روه‌ری خو‌ی کردوه به رانبه‌ریان، که بیگومان
پاداشتیان نه داته‌وه به وینه‌ی نه و خراپه‌ی که پی‌ی هه‌لساون، زیاتر له‌وه سزایان نادات. ﴿وَتَرْهَقُهُمْ
ذِلَّةٌ﴾ پيسوايش دایان ده‌گری، به‌هوی تاوانه‌کانیانه‌وه و ترسیان لی. وهك خودای گه ورده فره‌موویه‌تی:
﴿وَتَرْهَقُهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعَاتٍ مِّنَ الدَّلِّ﴾^۱ که ده‌یانبه‌نه سه‌ر ناگر، ده‌یانبینی زور سه‌ر کزو
داماون، وه فره‌موویه‌تی: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ
تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾^۲ مه‌طیعین مقنی رؤوسهم^۳ پیت وانه‌بی خودا له کرده‌ی سته‌مکاران
بی‌ناگایه، به‌لام ده‌یانبه‌لیته‌وه تا نه و پورده‌ی که له‌ویدا هه‌موو چاوه‌کان زهق ده‌وه‌ستن، له ترساندا به
په‌له ده‌چن، سه‌رو گه‌ردنیان په‌ق بووه. وه لی‌رده‌دا نه فره‌رمویت: ﴿مَّا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِرٍ﴾ که سیش له
خوا نایانپاریزی. واته: هیچ به‌ربه‌ست و پاریزه‌ری نیه بیانپاریزی له سزای خودا، وهك نه‌م نایه‌تانه‌یه
که خودای گه ورده فره‌موویه‌تی: ﴿يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَئِنِّ الْمَفِرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ﴾^۲
خه‌لکی نه و پورده ده‌لی، پی‌گی‌ی پاکردن کوانی؟ هه‌رگیز په‌نایه‌ک نیه، له و پورده‌دا نارامگا لای
په‌روه‌ردگارت، پاشان له کوتایی نایه‌ته‌که‌دا نه فره‌رمویت: ﴿كَانَمَا أَغَشِيَتْ وَجُوهُهُمْ قِطْعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ده‌لی‌ی پوویان چه‌ند پارچه له تاریکه شه‌و دایپوشیون، نه‌مانه
هاوپی ناگرن، تا هه‌تایه تییدا ده‌بن (خودای گه ورده لی‌رده‌دا باسی په‌شی ده‌م و چاویان ده‌کات له پورده‌ی
قیامه‌تدا) وهك نه‌م نایه‌ته که نه فره‌رمویت: ﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وَجُوهُهُمْ

^۱ الشوری (۴۵).

^۲ ابراهیم (۴۲-۴۳).

^۳ القيامة (۱۰-۱۲).

أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْطَظَتْ وُجُوهُهُمْ فِى رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ

فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ له و پۆژەدا هەندیک پووێان سپیه، هەندیکى تریش پەش داگە پاون، ئەو کەسانەى پوو پەشی پۆژى قیامەتن، پێیان دەلێن: ئێوە دواى باوەر هێنان چۆن ببونە خوانەناس، سا سزا بچێژن بۆ ئەوەى کە بوونە خوانەناس، ئەوانەشی کە پوو سپین، بۆ هەمیشە بەر بەزەیی خودا کەوتون و تا هەتایە تێیدا دەمێننەو. وه فەرموویەتی: ﴿وَجْهٌ يُؤْمِرُ مَسْفِرَةً﴾ ﴿٢٨﴾ ضاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٢٩﴾ وَوَجْهٌ يُؤْمِرُ عَلَيْهَا

غَبْرَةً ﴿٣٠﴾ پووێ واهیه (له و پۆژەدا) سوو سپى دیار دەدەن، دەم بە پێکەنین و شادن، هەندى پووش هەیه پەشن، له و پۆژەدا تۆزى مەینەتى لى بارىو.

﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ فَزَيْلَانَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ﴾ ﴿٢٨﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقُّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ ﴿٣٠﴾

حاشا کردنى پەرستراوى موشرىکەکان لێیان لە پۆژى قیامەتدا

خوای گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ﴾ له و پۆژەدا کە هەموو کەسى کۆ دەکەینەو، واتە: هەموو خەلکى سەر زەوى لە مڕۆڤو جنۆکە و چاکە خوازو خراپەکار، وه ک لە ئایەتیکى تردا فەرموویەتی: ﴿وَحْشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نَغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ ٢ هەموویان کۆ دەکەینەو، بى ئەو کەسیان جى بمێنى. لێرەدا ئەفەرمویت: ﴿ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ﴾ پاشان بەو کەسانە دەلێن کە شەریکیان بۆ خوا دانا: ئێوە لەگەڵ شەریکەکانتاندا لە جى مەبزوین. واتە: لە شوێن خۆتان پاوەستن ئێوەیش و ئەوانیش، لە شوێنیکى دیارى کراوى جیادا بن دوور لە جیگای خاوەنباوە پان. وه ک لە ئایەتیکى تردا ئەفەرمویت: ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾ ٣ ئەى ئەوانەى تاوانبارن ئێوەش ئەمڕۆ دەبى خۆتان جیاکەنەو. وه فەرموویەتی: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُؤْمِرُ بِفَرْقُونَ﴾ ٤ پۆژى کە

١ آل عمران (١٠٦-١٠٧).

٢ عبس (٣٨-٤٠).

٣ الکهف (٤٧).

٤ یس (٥٩).

٥ الروم (١٤).

قيامت هات، ٺو پڙه بهش بهش ده بنه وه. وه له نايه تيكي تر دا فهرموويه تي: ﴿يَوْمَ يُصَدَّعُونَ﴾^١
 ٺو پڙه بلاوه ده ڪن. واته: له يه ڪتري جيا ده بنه وه، ٺمه ڪاتي ده بيت ڪه په روه ردگاري پاڪ و بي
 عيب و مه زن هات بڻ جيا ڪردنه وه و پايڪردني (ٺو خه لکه) هر بڻيه ٺمه ڪوتراوه،^٢ خاوه نباوه پان
 ده پارينه وه له خوي گه وره ڪه بيت بڻ جيا ڪردنه وه و پايڪردنيان و (ده لئين) تا له م شوينه ماندا ڪه
 تييدان پزگارمان بڪات. وه له فهرمووده يه ڪي تر دا هاتوه: (ٺيمه له پڙي قيامتدا له سر ته پڙ لکه يه ڪين
 له سه رو ٺو خه لکه وه)^٣ خوداي گه وره له م نايه ته پير پڙه دا باسي ٺو فهرمانه ده ڪات ڪه نه يدات بڻ
 بته رستان و بته ڪانيان له پڙي قيامتدا ٺو فهرمويت: ﴿مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ فَرِيقًا بَيْنَهُمْ وَقَالَ
 شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَارًا تَقْبَدُونَ﴾^٤ ٺيوه له گه ل شهريڪه ڪانتاندا له جي مه جولئين، به و زوانه ليڪيان جيا
 ده ڪينه وه، شهريڪه ڪانيان قسه يان له گه ل ده ڪن، ٺيوه هر گيز ٺيمه تان نه په رستوه. ٺو
 په رستراوانه حاشايان ڪردوه له په رستني ٺوانه بڻيان و ناره زايي خويان ده رپريوه، وه ڪ ٺم نايه ته
 ڪه ٺو فهرمويت: ﴿كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ﴾^٥ نه خير، حاشا له په رستنيان ده ڪن. وه ٺو فهرمويت:
 ﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا﴾^٦ له و ڪاته دا پير ره ڪان له په رپره وه ڪاني خويان حاشا
 ده ڪن، وه ٺو فهرمويت: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ
 دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ﴾^٧ و اذا حشر الناس كانوا لهم اعداء^٨ ڪي له و ڪه سه گومر اتره هانا بڻ جگه له خوا ده بات؟
 بڻ ڪه سي ڪه تا قيامت ولامي ناداته وه و هر ناگاشيان له پارانه وه يان نيه، ڪاتي مه رد م هه موويان ڪو
 ده ڪرينه وه ٺوان ده بنه دوزمنيان. له م نايه ته دا خودا باسي په رستراوه ڪان ده ڪات، ڪاتي ڪه ٺو
 ڪه سانه په رستويانن چونه ته لايان پييان گوتون ڪه ٺيمه ٺيوه مان په رستوه، (په رستراوه ڪانيش ده لئين)
 وه ڪ خوي گه وره ٺو فهرمويت: ﴿فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ﴾^٩ له
 نيوان ٺيمه و ٺيوه دا خودا شايت بي به سه، ٺيمه هيج ناگامان لي نه بوه ڪه ٺيوه ٺيمه تان په رستوه.
 واته: ٺيمه بي ناگابن و نازابن ڪه ٺيمه تان په رستوه، به لکو ٺيوه له خوتانه وه ٺيمه تان په رستوه، ٺيمه

^١ الروم (٤٣).^٢ هنا بياض في الاصل.^٣ مسلم (١٧٧/١).^٤ مريم (٨٢).^٥ البقرة (١٦٦).^٦ الاحقاف (٥-٦).

ناگاداری نیوه نه بووین خوا شایهت بی له نیوان نیمه و نیوه دا، که نیمه نیوه مان بانگ نه کرده که بمانپه رستن و فرمانیشمان پی نه کردن، هرگیز پازی نه بوین به وهی کردوتانه. پاشان خوای که وره نه فرمویت: ﴿هٰذَا لَكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَّا اَسْلَفَتْ﴾ هر له ویدا هه موو که سی به تاقیکردنه وه دا تیده په پی، هر کاری له پیشدا کردویه تی دیته وه پوو. له ویستگهی لیپرسینه وه دا له پوژی قیامه تدا هه موو که سی ناگادار ده کری و ده زانی له پیشدا چی کرده له چاکه و له خرابه، وه که له نایه تیکی تردا فرمویه تی: ﴿يَوْمَ تَبْلُو السَّارِیْرُ﴾^۱ له و پوژده دا که نهینی ناشکرا ده بی. وه فرمویه تی: ﴿يَبْلُو الْاِنْسُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاٰخَرُ﴾^۲ له و پوژده دا خه لکه هه والی پیده دری، چی له پیشدا به پی کرده و چیشی له دوا به چی ماوه. وه فرمویه تی: ﴿وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا﴾ (۱۳) ﴿اَقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِیْبًا﴾^۳ بوی دهرده هینین (نه و نوسراوه) له پوژی قیامه تدا به کراوه یی نیشانی نه ده بین (پی ده گوتری): خوت نامه ی بخوینه ره وه نه مپو نیت هر خوت هه ژمارکه ری خوتی. پاشان نه فرمویت: ﴿وَرُدُّوْا اِلٰی اللّٰهِ مَوْلٰهُمْ اَلْحَقَّ﴾ ده یانبه نه لای خودای گهره ی به راستی هه مووان. واته: گشتو کاروباره کان که پاونه ته وه بۆ لای خودای فرمانپه وای دادپه روه ر جیای کرده ته وه و خه لکی به هه شتی خستوته به هه شت و خه لکی ناگریشی خستوته ناو ناگر. ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا یَفْتَرُوْنَ﴾ هر درویه هه لیانبه ستبوو به فیرو چوو، واته: نه وهی موشریکه کان ده یانبه رست جگه له خوا به درو هه لیانبه ستبوو له ده ستیان چوو.

﴿قُلْ مَنْ یَّرْزُقُکُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَاَلْاَرْضِ اَمْ یَمْلِکُ السَّمْعَ وَاَلْاَبْصَرَ وَاَمْ یُخْرِجُ الْحَیَّ مِنَ الْمِیْتِ وَیُخْرِجُ الْمِیْتَ مِنَ الْحَیِّ وَاَمْ یُدْبِرُ الْاَمْرَ فَسَیَقُولُوْنَ اللّٰهُ فَعَلْ اَفْلا لَنَقُوْنَ﴾ (۳۱) ﴿فَذَلِکُمْ اللّٰهُ رَبُّکُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ فَاَنْیَ تُصْرَفُوْنَ﴾ (۳۲) ﴿کَذٰلِکَ حَقَّتْ کَلِمَتُ رَبِّکَ عَلَی الَّذِیْنَ فَسَقُوْا اَنَّهُمْ لَا یُؤْمِنُوْنَ﴾ (۳۳) دانپیانانی بته رستان به تک و ته نهایی خوادا له په رومرد گاریدا و هیئانه وهی به لکه به وه

له سهریان

خوای گهره ناپه زایی خوی دهرده به پی له و بته رستانه ی دان ده نین به ته نهایی له په رومرد گاریدا که چی دان نانین به په رستنیدا به ته نهایی و نه فرمویت: ﴿قُلْ مَنْ یَّرْزُقُکُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَاَلْاَرْضِ﴾ بلی:

^۱ الطارق (۹).^۲ القيامة (۱۳).^۳ الاسراء (۱۳-۱۴).

کی له ئاسمان و زه مینه وه پوزیتان نه دات، واته: نه وهی ئاوی بارانتان له ئاسمانه وه بۆ ده بارینی و زه وی له ت ده کات به توانا و مه یلی خوی و دانه ویله ی تیا پواند. وهك نه فره مویت: ﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا﴾ (۲۷)

وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿۲۸﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿۲۹﴾ وَحَدَائِقَ غُلَبًا ﴿۳۰﴾ وَفِكَهَةً وَأَبَّأً ﴿۳۱﴾ نه وسا دانه ویله مان لی پواندا، په زو سه وزایش هر به و شیوه یه بیه زه یتون و دار خورمایش، دارستانی چپو پپو میوه و له وه پرگه یش، ﴿أَوَلَمْ مَعَ اللَّهِ﴾ ^۱ ناخو هیچ په رستراویکی تر له گه ل خوا مه یه. ده لئین (نه خیر) هر خدا خویه تی، وه فره مویه تی: ﴿أَمْ نَزَّلْنَا الذِّی یَرْزُقُکُمْ إِنْ أَمْسَکَ رِزْقَهُ﴾ ^۲ نه ی نه و که سه کییه پوزیتان نه دات، نه گه ر (خودا) پوزی لی برین؟ لی رده دا نه فره مویت: ﴿أَمْ نَمَلُکَ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ﴾ یان خواوه نی نه م گوی و چاوانه تان کییه؟ واته: نه وهی نه م هیزی بیستن و بینینه ی پیداون، نه گه ر مه یلی لی بی، هیزه که ی لاده بات و لیتان ده سینیتیه وه. وهك نه م نایه ته که خودای گه وره نه فره مویت: ﴿قُلْ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَکُمْ وَجَعَلَ لَکُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْکُرُونَ﴾ ^۳ بلی: نه وخوایه که نیوه ی وه دیه یناوه و گوی و چاوو دلی پیداون، (که چی) نیوه که متر شوکری ده که ن. وه فره مویه تی: ﴿قُلْ أَرَأَیْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَکُمْ وَأَبْصَرَکُمْ وَخَمَّ عَلَى قُلُوبِکُمْ مِّنْ إِلَهِ غَیْرِ اللَّهِ یَأْتِیْکُمْ بِهِ﴾ ^۴ بلی: به من بلین نه گه ر خوا مهستی گوی و سومای چاوتان لی بسینی و له سه ر دله کانیشته وه مؤر دابنی، کی ده توانی (جگه له خوا) بتانداته وه؟ وه نه فره مویت: ﴿وَمَنْ یُخْرِجُ الْحَیَّ مِنَ الْمَمِیتِ وَیُخْرِجُ الْمَمِیتَ مِنَ الْحَیِّ﴾ ^۵ چ که سیکیش زیندوو له مردوو ده ردینی و مردوو له زیندوو ده ردینی، واته: به توانا و گه وره یی و منه تی زوری خویه تی، ﴿وَمَنْ یُدَبِّرُ الْأُمْرَ﴾ ^۶ وه کییه به کاره کاندایا ده گات؟ واته: کییه مولکایه تی هه موو شتیکی به دهسته، جیی په نایه و که س ناتوانی پیرگری بی، خوی کاربه دهست و فرمانپه وایه که س بوی نیه دهست بخاته کاری، هه رچی ده کات پرسپاری لی ناگری، به لام نه وان پرسپاریان لی ده کری. ﴿یَسْأَلُهُ مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ کُلَّ یَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ﴾ ^۱ نه وهی له ئاسمان و زه میندایه (هه موو) داوی (پیویستییه کانیاں) له خدا

^۱ عبس (۲۷-۳۱).^۲ النمل (۶۰).^۳ الملك (۲۱).^۴ الملك (۲۳).^۵ الانعام (۴۶).^۶ الرحمن (۲۹).

دهكهن مه موو پۆزی (خودا) به کاریکه وه خه ریکه. نه وهی له سه ره وهیه و نه وهی له خواره وهیه و نه وهیش تیاندایه له فریشته و مرقو جنۆکه مه مووی خودا خاوه نیه تی، پیوستیان به نه وه و بهنده ی نه ون و ملکه چین ﴿فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ﴾ بیگومان گورج ده لێن خودا، نه وان نه وه باش ده زانن و دانیشی پیدا ده نین، ﴿فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ بلی: ده ی بۆ لێ ناترسن؟ واته: ئایا لێ ناترسن که شتی تر له گه لیدا ده په رستن به ئاره زوو نه فامی خۆتان؟ پاشان خوی گه وره نه فه رمویت: ﴿فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ﴾ به لێ، هه ر خوا په روه ردگاری پاستیتانه واته: نه و (خودای) که دانتان پیا نا، بیگومان نه و کارانه مه موو نه و ده یكات که په رستراو په روه ردگاری پاستیتانه که شایه نی نه وهیه به ته نیا عیاده تی بۆ بکری، ﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ له پاش پاستی چی مه یه جگه گومرایی؟ مه موو په رستراوی جگه له خودا گومراییه هیچ په رستراوی نه جگه له و، ته نیایه و شه ریکی نه، ﴿فَأَنِّي تُصْرَفُونَ﴾ ده ی چون له پاستی لا نه درین؟ واته: چون له په رستنی خودا لانه دن و ده چن عیاده تی شتی ده کهن جگه له و، وه ئیوه ده زانن که خودا نه و په روه ردگاریه که مه موو شتیکی وه دیه ئناوه و خاوه ن ده ست لاته به سه ر مه موو شتیکی. پاشان خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ نا به م جوړه وتاری په روه ردگاری تو له سه ر له پیده ره کان به پاست گه را، که نه وانه برپا ناهینن. واته: له گه ل نه وه دا که نه و بته رستانه خوانه ناس بوون به رده وامیش بوون له سه ر بته رستی و عیاده تی غه یری خودا، که چی دانیشیان ده نا به وه دا که خوا وه دیه ئنه رو پۆزی ده رو خاوه ن مولا و ده ست لاته خوی به ته نیا، نه و خودای پیغه مبه رانی خوی نارد بۆ نه وه ی خه لکی هه ر نه و په رستن، نا به و شیوه یه قسه ی خودا به پاست گه را، نه وانه بوونه جینشینی ئاگرو به دبه خت بوون. وه ک خودا نه فه رمویت: ﴿قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ نه لێن: به لێ. به لام برپاری سزا دراوه به سه ر (نیمه ی) بی باوه پاندا.

﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَسْبُدُّ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ﴾ ٣٤ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ٣٥ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا

يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

ئەمە پوچەل کردنەوێ بانگەشەى بپەرستانە کە غەیری خویان دەپەرست لە بت و شتەکانی تر،

﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَدْعُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾ بلى: ئایا لەناو ئەو شەریکانەتاندا هەى وا هەیه کە لە

نوی شتیك دروست بکات و پاشان زیندوی بکاتەو؟ (نەخیر) ئەوێ دەستی کرد بە دروست کردنی ئەم

ئاسمانانە و زەمینە و ئەوێش کە تیایەتی لە بونەوەر وەدیھێناو ئەستێرەکانی ئاسمان و زەمینى جیا

کردەوەر و پاشانیش ئاسمانەکان و زەمین و ئەوێش لەناویاندایە لەناو دەبات و لە دوایدا ئەو خەلکە

زیندوو دەکاتەو بە زیندوکردنەوێکی نوی، خودایە تاک و تەنیاى و هەر خۆی ئەو کارانە دەکات و

شەریکی نیە ﴿يُعِيدُهُ قُلُوبُ اللَّهِ يَكْبِدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنْتَ تُفَكِّرُونَ﴾ بلى: خودا لە پێشدا بونەوێ دروست

کردووە و دواى زیندوی دەکاتەو. دەى چۆن لە پاستى لادەدەن و دەچنە سەر پێى پرپوچ؟ پاشان

خوای گەورە ئەرمویت: ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ﴾ بلى: لەناو

شەریکەکانتدا هەى وا هەیه کە پێبەرى پاستە پێى بێ؟ بلى: خودا بەرەو پاست خەلکی شارەزا دەکات،

واتە: خۆتان چاک دەزانن کە ئەوانەى کردوتانە بە شەریکی خودا، توانای شارەزا کردنى گومراپەکیان

نیە، بەلکو ئەوێ سەرگەردان و گومراو دلەکان وەردەگێڕێ لەسەر لێشیواویەو بە پاستە پێى ئەو

خودایە کە هیچ پەرستراویکی تر نیە جگە لەو. ﴿أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي﴾ ئایا

کەسێك کە پێبەرى پاستە پێیە، چاکترە شوینی کەوون یان کەسێ پێگە شارەزا نیە، گەر پێگەى پێى

نیشان بدەن؟ واتە: ئایا بەندە شوینی کەسێ بکەوێ کە پێگەى پاستى نیشان ئەدات و بوو تەکە

کەسیکی چا و ساغ پاش ئەوێ کوێربوو یان شوینی کەسێ کەوێ کە هیچ پێگەى ئەزانى ئەو ئەوێ

خەلک بۆ کوێرەوێ کە پێیە کەى خۆى بانگ بکات؟ وەك خودای گەورە باسى ئیبراھیمیش دەکات و کە

فەرموویەتی: ﴿يَتَابَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئاً﴾ ئەى باوکە تو بۆ شتیکی وا

دەپەرستی نە دەبیسی و نە دەبینی و هیچ بەهرەىک بە تو نادات. وە ئەلى بە ھۆزە کەى: ﴿اتَّعْبُدُونَ مَا

نَنْحِتُونَ﴾ ١٥ ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ ١٦ ئایا ئێو شتی دەپەرستن کە هەر خۆتان دەیدەتاشن؟ کە هەر

خوایە ئێوێش و کردەوێ کانتانیشى وەدیھێناو. چەندین ئایەتى تریش لەم بارەىو هاتو. ﴿فَمَا لَكُمْ

كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾ چیتانە چۆن بریارى وا ئەدەن؟ واتە: چۆن وا بیر دەکەنەو؟ چۆن خوداو

دروستکراوەکانى وەك یەك سەیر دەکەن و ئەوانەتان کردو بە هاوتای خوداو فلان و فلانتان پەرستو؟

١ مريم (٤٢).

٢ الصافات (٩٥-٩٦).

خۆزگه هه ره په روه دگارتان به ته نیا ده زانی که هه ره نه و کاریه ده ست و فه رمانه و او پێنیشاند هه ره له گومراییه وه بۆ په رستنی خۆی به ته نیا، به دلسۆزی و پاکی هاواریان لی ده کردو ده که پانه وه بۆی ﴿وَمَا يَنْبَغُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾ نۆرینه یان هه ره له شوین خه یال ده پۆن، خۆ خه یالیش له ئاستی راستی هیچ ناهینی، پاشان خوای گه وره پوونی ده کاته وه که نه وانه هیچ به لگه و نیشانه یه کیان به ده ست هه نیه بۆ نه و بته رستیه به لگو هه ره خه یال و دالفه و دوو دلیه که هیچ به هه ریه کیان پی نادات ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ خودا له ئاکاره کانیان ئاگاداره، نه مه هه ره شه و گه ربه شه یه کی نۆر تونده، چونکه خودای گه وره ئاگاداری داوه که به و زوانه به ته وای سزایان نه دات (واته: له پۆزی قیامه تدا).

﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ۲۷ ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ۲۸ ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعَلَمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ ۲۹ ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ﴾ ۳۰

بیگومان نه م قورئانه وته ی خوایه و باسی هه ندی موعجیزه کانی قورئانیش

نه م باسه، باسی موعجیزه ی قورئانه که مرۆف ناتوانی به وینه ی بیانی، نه ده سوره ت نه سوره تی، چونکه نه و په وانبیزی و پاراوی و کورتی و شیرینی و واتا پر سووده ی له باره ی دنیا و قیامه ته وه، ته نیا له لایه ن خوداوه نه بی، نابی. که هیچ شتی له خوداوه له سیفه تی و له کردار و گفتاری ناچی، وته ی خودا هاوشیوه ی وته ی دروستکراوه کانی نیه، بۆیه فه رمویه تی: ﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ ناگونجی نه م قورئانه می خودا نه بی و هه لبه ستراو بی. واته: وینه ی نه م قورئانه نایه ت له لایه ن خوداوه نه بی، نه م وته یه له وته ی مه رد م ناچی، ﴿وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ نه م قورئانه باوه ر ده کات به و کتیبه ی که وا له پێشدا هاتوه و ئیستا له به ر ده ستیدایه و شایه ته به سه ریه وه، نه و گه رانکاریه ی که تیاندایه کراوه پوونی ده کاته وه، ﴿وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ پۆشن که ره وه ی کتیبه کانه که هیچ گومانی تیدا نیه له لایه ن په ره ردگاری گشت جیهانه وه یه، واته: پۆشنکه ره وه ی فه رمانه کان و هه لال و هه رانه کانه به چاکی و ته وای پێکی گومانی تیدا نیه له لایه ن خودای هه موو جیهانه وه هاتوه ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ یان ده لێن: خۆی هه لی به ستوه، بلی: نه گه ر به راستیتانه خۆتان و هه ر

که سیکی تر(که ده توانن جگه له خوا بانگی بکن) تا سوره تیکی وهك ئەم(سوره ته) بێنن. واته: ئەگەر بوختانتان کردو به گومان بوون و واتانزانی ئەم قورئانه له لای خوداوه نه هاتوه و ده لێن درۆیه وایه: ئەمه له لایه ن موحه ممد خۆیه وهیه، خو موحه ممد وهك ئیوه مرۆفه و وهك ئیوه ده لێن، ئەم قورئانه خۆی هیناویه تی، دهی ئیوه سوره تیك به وینهی ئەوه بێنن، واته: له چه شنی قورئانه، یارمه تیش وەرگرن له هه رکه سی ده توانن یارمه تی لی وەرگرن له مرۆفو جنۆکه بۆ ئەمه. ئا ئەمه سیهه م جیگه یه له م به ره نگار بوونه وه دا، بێگومان خودای گه وره به ره رچیان ئە داته وه و بانگیان ده کات و نه فره مویت ئەگەر له و قسانه دا کردویانه راستیان کردوه که گوتویانه موحه ممد خۆی هیناویه تی، دهی با ئەوانیش به وینهی ئەوه بێنن که ئەو هیناویه تی، یارمه تیش له هه رکه سی وەرده گرن با وه ری گرن، پاشان خودای گه وره فره موویه تی که ئەوان هه رگیز ناتوانن ئەوه بکن و پێی تی نابهن وهك ئە فره مویت: ﴿قُلْ لِّیْنَ اَجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰی اَنْ یَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا یَاتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ کَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیْرًا﴾^۱ بلی: ئەگەر مرۆفو جنۆکه هه موو کو ببه وه، وینهی ئەم قورئانه بێنن، ناتوانن له وینهی بێنن، با هه مووشیان پشتیوانی یه کتر بن. پاشان خودای گه وره هیناویه ته سه ر ده سوره ت له سه ره تای سوره تی هوود داو ئە فره مویت: ﴿اَمْ یَقُوْلُوْنَ اَفْتَرٰنَهٗ قُلْ فَاَتُوْا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرِیْنَ وَاَدْعُوْا مِّنْ اَسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ کُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ﴾^۲ یان ده لێن: هه لی به ستوه، بلی: ئەگەر راست ده کهن، دهی به یارمه تی هه رکه سی ده ستان ده که وی(جگه له خودا) ده سوره تی هه لبه سه ته هه ر وهك ئەم بێنن. پاشان دیته خواره وه بۆ یهك سوره ت، وهك لی ره دا ئە فره مویت: ﴿اَمْ یَقُوْلُوْنَ اَفْتَرٰنَهٗ قُلْ فَاَتُوْا بِسُوْرٍ مِّثْلِهٖ وَاَدْعُوْا مِّنْ اَسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ کُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ﴾^۳ یا ده لێن: خۆی هه لی به ستوه بلی: ئەگەر به راستیتان و هه ر که سیکی تر(که ده توانن جگه له خودا بانگی بکن) ته نیا سوره تیك وهك ئەم وه دی بێنن. هه ر به م شیوه یه له سوره تی به قه ره دا که سوره تی که له مه دینه هاتوه ته خواره وه، به ره نگاریان ده بیته وه و ئە فره مویت ئەگەر ده توانن با ته نیا یهك سوره ت بێنن لی، وه لامیشیان ئە داته وه که هه رگیز ناتوانن ئەوه بکن ﴿فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا وَلَنْ تَفْعَلُوْا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِیْ وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ اُعِدَّتْ لِلْکٰفِرِیْنَ﴾^۴ ئەگەر نه تانکرد که هه رگیز بۆشتان نا کرێ دهی بترسن له و ناگره ی هه لگیر سینه ری له شی مرۆفو به رده و هه ر بۆ خواره ناسه کان هه لکراوه. په وان بێژی یه کیك بووه

^۱ الاسراء (۸۸).^۲ هود (۱۳).^۳ البقرة (۲۴).

^١ فتح الباري (٦١٩/٨).

دهکات و سود و ورده گری له وهی که تو پیی په وانه کراوی ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ﴾ هه شیان به پروای پیی نیه، له سه نه وه ده مری و له سه نه وه یش زیندوو ده کریته وه ﴿وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ﴾ په روه ردگارت به دغه پان باشتړ ده ناسی، واته: خودا خو ی باش ده زانی کی شایه نی پینیشاندانی و تا پیی نیشاندو کیش شایه نی گومراییه، تا گومرای بکات، نه و داد په روه ریه که ستم له که س ناکات به لکو هر که سه شایسته ی هر چی بی نه وهی نه داتی، خوی گه وره پاک و بی عیب و پیروزه، دوره له کشت که م و کورپه که وه هیچ په رستراوی نیه جگه له و.

﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلٍ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ۝۱۱﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ۝۱۲ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْأَعْمَى وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ۝۱۳ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ ۝۱۴﴾
 هه زماندان به بیزاری دهر برین له بته رستان

خوی گه وره نه هه رمویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ﴾ نه گه ر (نه و بته رستانه) به پروایان پی نه مینای ﴿فَقُلْ لِي عَمَلٍ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾ بلی: کاری من بو خومه و کاری نیوه یش بو خوتانه، نیوه په یوه ندیتان به کاری منه وه نیه و منیش بیزارم له و کاره ی نیوه ده یکن، وه ک خودای گه وره هه رموویه تی: ﴿قُلْ يَتَّيِّبُهَا الْكَافِرُونَ ۝۱﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝۲ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝۳ بلی: نه ی خوانه ناسه کان، نه وهی نیوه ده پیه رستن، ناپه رستم. هه تا کوتایی سوره ته که. ئیبراهیمی خه لیل و په پره ویکه رانی نه لین به گه له بت په رسته که یان: ﴿إِنَّا بَرَاءٌ مِمَّا تُعْبُدُونَ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۝۴﴾ نیمه له نیوه و له و شتانه ی (جگه له خودا) ده پیه رستن به دورین. پاشان خوی گه وره نه هه رمویت: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ﴾ له ناویاندا هی وا هه یه گویت لیده گرن، نایا نه گه ر هیچ تی نه گن تو ده توانی که بیان تی بگه یه نی؟ واته: هه ندیکیان نه و قسه چا کانه ت و نه و قورنایی پیروزه و نه و هه رمووده پاست و په وان و به سودانه ت ده بیسن، که پر سوده بو ناین و لاشه و دله کانیا، نه مه ده سته و تیکی مه زنه بویان به لام نه مه یش نه په یوه ندی به توه یه و نه به نه وانه وه، چونکه تو ناتوانی که پ تی بگه یه نی و وه ناتوانی پی نیشانی

۱ الکافرون (۱-۲).

۲ الممتحنة (۴).

ئەوانە بدەى مەتا خوا مەىلى لى نەبى ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْى وَلَوْ كَانُوا لَا يَبْصُرُونَ﴾ هەشيانە بۆت دەپوانى ئايا تۆ دەتەوى (ئەو کوپرانەى كە چاوى ديتنيان نيه) شارەزا كەى؟ واتە: سەير دەكەن و سەيرى ئەو خۆشەويستىەى خودا بۆت و ئەو پېرەوہ جوان و پرەوشتە مەزنو ئەو نيشانە ئاشكرانەش (لەسەر پېغەمبەرىت) كە هەموو بەلگەن بۆ ئەوانەى هۆشمەندو خاوەن دلى پووناكن، ئەوانەيش دەپوانن وەك چۆن خەلكى تريش دەپوانن كەچى شارەزايى بەدەست ناھيئن وەك خەلكى وەدەستيان هيناوہ، بەلام خاوەنباوہپان بۆت دەپوانن بە چاوى پېزەوہ، بە پېچەوانەى خوانەناسانەوہ كە بە چاوى سووك سەيرت دەكەن، ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَخِذُّونَكَ إِلَّا هُزُؤًا﴾ ١ هەركە تويان چاوپى كەوت (ئەى موخەمەد ﷺ) دەتكەنە گالتە جاپى خويان، پاشان خوداى گەورە باسى ئەوہ دەكات كە هەرگيز ناھەقى لە كەس ناكات، هەركەسى شارەزا بوپى پىي شارەزا بووہ. كوپرى پىي بينا بوو و چاوه كوپرەكان و گوئى كەپرەكان و دلە داخراوہكانى پىي كراوہتەوہ خەلكىكى تريشى پىي گومپاوى بىي دين بووہ، خۆى فەرمانپەرەواو كاربەدەستە لە مولكى خويدا هەرچى بوئى دەيكات، هەرچى دەكات پرسىارى لىي ناكري، ئەوانن لىپرسىنەوہيان لىي دەكرى چونكە خودا خاوەنى زانيارى و كارزاني و دادپەرەوہريە، بۆيە فەرموويەتى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ ديارە خودا (بە هېچ شىوہيە) ستم لە خەلكى ناكات، بەلام خەلكى ستم لە خويان دەكەن. لەم فەرموودەيەدا هاتوہ لە ئەبوزەپرەوہ لە پېغەمبەرەوہ (ﷺ) كە پىوايەتى كردوہ لە پەرەردەگارى مەزنيەوہ: (ئەى بەندەكانم: من ناھەقىم قەدەغە كردوہ لەسەر خۆم، لە نيوان ئىوہيشدا قەدەغەم كردوہ، ناھەقى لە يەكترى مەكەن،) (مەتا لە كۆتايى فەرموودەكەدا فەرموويەتى) ئەى بەندەكانم بىگومان كردارەكانتانم هەژماركردوہ بۆتان، پاشان پاداشتتان ئەدەمەوہ پىي، هەركەسى چاكەى بينى با سوپاسى خوا بكات، هەركەسى هەر شتىكى ترى بينى، سەرزەنشتى كەس نەكات، جگە لە خۆى) موسليم فەرموودەكەى پىوايەت كردوہ بە دريژى ٢.

﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّزِلَبْتُوْا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِقَوْلِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا

مُهْتَدِينَ ﴿١٥﴾

١ الفرقان (٤١).

٢ مسلم (١٩٩٤/٤).

هه ست کردن به کورتی ژیاڼی دنیا له کاتی جه شردا

خوای گه وره هاتنی پوڅی دوايي و زیندوو بوونه وه له ناو گوږو کڅبوونه وه ی گډه پانی پوڅی وه بیر
خه لکی دینیت ته وه و نه فـرمویت: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ﴾ پوڅی کویان
ده کاته وه (هـروهک) تاوړک له پوڅیکدا مابنه وه، نه م نایه ته وهک نه و نایه ته وایه که خودای گه وره
نه فـرمویت: ﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ﴾ نه و پوڅه ی که بریار دراوه بینـه
لامان وا ده زانن مانه وه یان هـرساتی له پوڅیکي خایاندووه (له دونیادا). نه م نایه ته یـش: ﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾ نه و پوڅه ی که ده بینن، وا نیده گن جگه له نیواره ی پوڅیک یان
چـشته نگایه ک نه ماوه ته وه. وه فـرموویـه تی: ﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا﴾^(۱۰۲)
يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا^(۱۰۳) نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا

يَوْمًا^(۱۰۴) نه و پوڅه وا فوو به که له شاخدا ده کری، نه و پوڅی تاوانباران کڅ ده کرینه وه، کویرن و شین
هـلگه پاون. هـندیکیان به یه کتری ده لـین: ده پوڅ نه بی نه ماونه ته وه، نه وه ی نه وان قسه ی لی ده که ن
نیـمه زیاتر ناگادارین، نه وه یان له هـموویان بیړوکه ی باشتري پیـه ده لی: ته نیا هـر پوڅیک ماونه ته وه.
وه فـرموویـه تی: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِرُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبَثُوا إِلَّا سَاعَةً﴾ پوڅی که قیامت دی،
تاوانباران سویند ده خون جگه له ساتی نه ماونه ته وه نه م نایه تانه هـموو به لگن له سـهـر کورتی ژیاڼی
دنیا له چاو پوڅی قیامتـدا، وهک خودای گه وره له م نایه ته یـشدا نه فـرمویت: ﴿قُلْ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ
عَدَدَ سِنِينَ﴾^(۱۱۲) قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ^(۱۱۳) قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَن كُمْ كُنْتُمْ

تَعْلَمُونَ^(۱۱۴) پییان ده لی: چـند سال له زه ویدا مانه وه؟ ده لـین: نیـمه هـر پوڅیک یان که میـک له پوڅی
ماوینه ته وه له حیسابگهـران بـرسه. ده لی: نه گهـر بتانزانیا به که میـک نه بی شتیکی وا نه ماونه ته وه،
پاشان لیـره دا خوای گه وره نه فـرمویت: ﴿يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ﴾ خو به یه کتر ده ناسینن. واته: باوک کوپی
خوی ده ناسی و خزمانیش یه کتری ده ناسنه وه، وهک چـون له دنیا یه کتریان ناسیوه، به لام هـرکه سهـو

^۱ الاحقاف (۳۵).

^۲ النازعات (۴۶).

^۳ طه (۱۰۲-۱۰۴).

^۴ الروم (۵۵).

^۵ المؤمنون (۱۱۲-۱۱۴).

به خویه وه سه رقاله ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾^۱ مه رکاتی فوو کرا به که له شاخدا خزمایه تی نامینی، وه فه رمویه تی: ﴿وَلَا يَسْتَلُ حِمِيمٌ حِمِيمًا﴾^۲ هاوهل له هاوهل ناپرسی. لیږه دا خوی گه وره نه فه رمویت: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِقَوْلِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾ بیگومان زیانبارن نه و که سانه ی که بره یان به دیداری خودا نه بووه و شاره زای ږیگه نه بوون. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خودای گه وره فه رمویه تی: ﴿وَبَلِّغْهُمْ إِلَهُكُمُ الْمَكْذِبِينَ﴾^۳ وای بۆ بیبره یان له و پوژده دا! چونکه نه وانه خویان و که سو کاریان تووشی زیان کردوه له پوژی قیامه تدا، به پاستی تا نه وه زیانی دیارو ناشکرایه. هیچ زیانی له و زیانه گه وره تر نیه که سی له خوشه ویستانی له و پوژده دا جیا بکریته وه، که نه و پوژده، پوژی داخ و خه فته و په شیمانیه، بۆ تاوانباران.

﴿وَأَمَّا نُزُيِّنَاكَ بِمَعْصِ الْذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَوَفِّقُكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ﴾^(۱۶) وَلِكُلِّ أُمَّةٍ

رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾^(۱۷)

بیگومان توله ده سینری له تاوانباران، له دنیا دا بی یان له دوا پوژده

خوای گه وره پووی وتاری ده کاته پیغه مبه ره که ی نه فه رمویت: ﴿وَأَمَّا نُزُيِّنَاكَ بِمَعْصِ الْذِي نَعِدُهُمْ﴾ نه که ر نیمه مه ندیک له وانه ی به لیتمان پیداون، نیشانت بده یان، واته توله یان لی بسینین، له زیانی توداو بۆ نه وه ی چاوت پووناک بییته وه به و توله یه لیان ده سینین، ﴿أَوْ نَوَفِّقُكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ﴾ یان تویش ببهینه وه. نه وان مه ردینه لمان، واته: له دوایدا چاره نووس و گه پانه وه یان مه ر بۆ لای نیمه یه، ﴿ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ﴾ نه وسا خوا شایه ته له سر تا کاریان، دوا ی تۆ (نه ی موحه مه د (ﷺ)). ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ﴾ مه موو گه لیک له مروژ پیغه مبه ری خویان بووه، کاتی پیغه مبه ره که یان هاته لایان، قه تاده نه لی: یانی: له پوژی قیامه تدا. ﴿قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ﴾ له نیوانیاندا به هق بریار نه درئ، وه ک له م نایه ته دا خوای گه وره فه رمویه تی: ﴿وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ

^۱ المؤمنون (۱۰۱).

^۲ المعارج (۱۰).

^۳ المرسلات (۱۵).

^۴ الطبری (۹۹/۱۵).

رَبِّهَا وَوَضَعَ الْكِتَابَ وَجَائِءَ بِالنَّبِيِّنَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٠﴾^۱ نه م زه مينه به تيشكى په روه ردگارى خوى پرووناكايى تى كه وتوه و نامه ي كردار له بېرده ميان داده نړى و پيغه مېرانه و شايه ته كان ده مي نرين، له نيوانياندا به هق دادوهرى ده كړى، نه وانه سته ميان لى ناكړى. واته: هه موو كه لى ده مي نري ته لاي خدا به ناماده بوونى پيغه مېرانه كى و نامه ي كرداره كانيان، له چاكه و له خرابه، دانراوه و شايه تى نه دهن ليان، فريشته ي پاريزه ريشان هر شايه تن له سهرين، گېل دواى گېل، نه م نوممه ته به پريزه يش، هرچېند كوتا نوممه ته له مروفه كان به لام له پوڅى قيامه تدا يه كه م نوممه ته كه خدا كاره كانيان ته واو ده كات و بپاريان بو نه دات، له كوتايى نايه ته كه دا نه فېرمويت: ﴿وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ نه وانه هيچ نامه قيان لى نه كراوه. وهك له هه ردو و سه حيحه كه دا هاتووه له پيغه مېرانه خوداوه (ﷺ) فېرموويه تى: (نيمه دواين نوممه تين) له دنيا دا) له قيامه تدا يه كه مينين، كه كاريشيان بو بپار نه بړى له پيش هه موو خه لكيدا) ^۲ نوممه ته كه ي پيغه مېرانه (ﷺ) نه و پله به رزه ي پيدراوه له بهر پله و پريزي پيغه مېرانه كه يان سه لات و سه لامى خوداى له سهر بى به رده وام هه تا پوڅى قيامه ت.

﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ﴿١٨﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَعْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿١٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنْتُمْ عَذَابُهُ بَيِّنَاتٌ أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٠﴾ أَتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ ؕ أَلَمْ تَكُنْ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٢﴾

په له كردنى نه وانه ي كه بپروايان به پوڅى قيامه ت نيه و وه لام دانه وه يان

خوای گه وره نه فېرمويت: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ ده لين: نه گه ر قسه كانت راستن، كه ي نه م به لينه ديته جى؟ خوداى گه وره باسى خوانه ناسى نه و بته پرستانه ده كات كه چه نده په له يانه بو نه و سزايه كه تووشيان بى و پرسيار ده كه ن له كاتى هاتنى پيش دابارينى به سهريناندا، دياره نه و پرسياره هيچ سوديكي نيه بو يان، وهك خوداى گه وره له م نايه ته دا نه فېرمويت: ﴿يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ﴾^۳ نه وانه ي باوه پريان نيه كه نه و پوڅه دى، په له له هاتنى ده كه ن، نه و كه سانه ش كه باوه پريان هي ناوه، لى ده ترسن، ده شزانن

^۱ الزمر (٦٩).

^۲ فتح الباري (٥٩٥/٦)، مسلم (٥٨٥/٢).

^۳ الشورى (١٨).

که نه وه راسته، واته: هر دی و گومانی تیدا نیه که پوو نه دات با کاته دیاری کراوه که یشی نه زانن، بویه خودای گوره پینمایی پیغه مبره که ی (ﷺ) کردوه که چوڼ وه لامیان بداته وه و فرموویه تی: ﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ﴾ نه ی موحه ممد (ﷺ) بلی: من خوڼ له قازانچ و زهره ری خوشم نازانم، گهر خوا مه یلی لی بی، هر که سی له هر نوممه تیک ماوه یه کی دیاری کراوی بو دانراوه، من هیچ شتی نالیم جگه له وه ی که خودا فیتری کردووم، وه من توانای هیچ شتیکم نیه له خوڼمه وه پی مه لسم مه گهر خودا ناگادارم بکات لی، من ته نیا به نده و پاسپارده ی نه ووم بو لای نیوه، وه ناگادارشم کردوون له هاتنی پوڅی قیامت، که هر دیت، به لام خودا ناگاداری نه کردووم له کاته که ی به لام ﴿لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ﴾ هر که لیک ماوه ی دیاری کراوی (خوی) بو دیاری کراوه، واته: هه موو که لیک ماوه یه کی هه یه له زیاندا کاتی که ماوه یه که یان دواپی هات ﴿إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِرُونَ﴾ نه گهر ماوه یان تیپه پی، بو هیچ که س دوانا که ونو پیش ناکه ون. وه ک نه م نایه ته که خودای گوره فرموویه تی: ﴿وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا﴾ هه رکه سی کاتی مردنی هات، خودا هه رگیز دوا ی ناخات. پاشان خودا هه والی داوه که سزای خودا به و زوانه له پر دیت بو یان، نه فرمویت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيِّنَاتٍ أَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثَرُ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنُمْ بِهِ ؕ ءَلَكُنَّ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ﴾ بلی: له شه ویک یان پوڅیکدا به لاتان له خوداوه بو بی، تاوانکاران په له ی چی ده که ن؟ نه گهر دوا جار که وتنه ناو به لای خودا (که زور په له تان بو ده کرد) نه وسا بپوا به خوا دینن؟ واته: کاتی که نه وانه سزایان بو هاتبی گوتویانه: ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا﴾ په روه ردگاری نیمه هه موومان بینیمان و بیستمان. وه فرموویه تی: ﴿فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكْ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهُ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ﴾ کاتی دیتیان به لای نیمه یان دیته سر، نه لین: نیمه خودای تاکو ته نیا ده ناسین و له و شتانه ی ده مانگوت: شهریکی خودان، حاشا ده که یین، پاش دیتنی سزای نیمه، بپوا هینانیان قازانچی پی نه که یاندن، نه مه پیوشوینی خودایه، ده رباره ی هه موو عه بده کانی هه روا بووه، له و کاته دا هر نه وانه ی خوانه ناس بوون زهره ریان کرد. پاشان خوی گوره لییره دا نه فرمویت:

۱ المنافقون (۱۱).

۲ غافر (۸۴-۸۵).

﴿ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ﴾ پاشان به وانہی کہ ستمکار بوون ده لئین: ده بچیژن نازاری دواپی نه هاتوو، نایا جگه له و کارانهی ده تانکرد سزا ده درین؟ واته: له پوژی قیامه تدا نه مه یان پی ده گوتری به تانه و ته شه ره وه. وهك نه م نایه ته که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿يَوْمَ يَدْعُوكَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعَا﴾ ۱۳ ﴿هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ ۱۴ ﴿أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ﴾ ۱۵ ﴿أَصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^۱ له و پوژده دا به پال پیوه نان به ره و ناگری جه هه نم راده کیشرین، نه و ناگری که برواتان نه ده کرد هه بی، نایا نه مه جادوو یان نیوه کویر بوون و نابین؟ بچنه ناوی، هه لیکه ن یان هه لئه که ن، وه کوو یه که و هه به هو ی نه و کارانهی که کردو تانه سزا نه دریت.

﴿وَيَسْتَنشِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُوبُ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ ۱۶ ﴿وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ. وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ ۱۷ ﴿ثُمَّ قِيَامُهُ رَاسْتَهُ

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿وَيَسْتَنشِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ﴾ لیت ده پرسن (نه ی موحه مه د(ﷺ)) ناخو راسته؟ نایا پوژی دواپی و زیندو بونه وه له م گورانه دا، دوا ی نه وه ی لاشه کان ده بن به خو ل، راسته؟ ﴿قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ بلی: به لی، سویند به په روه ردگار که م ته واوو راسته و ناتوانن له دهستی پاکه ن، واته: بونتان به خو ل لای خوا گرانتر نیه له زیندو و کردنه وه تان، وهك چون له نه بوون یه که م جار دروستی کردن، ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾^۲ هه کاتی (خودا) هه شتیکی بو ی پیدای بی به فرمانی پی ده لی: بیه، هه دهس به جی پیدای ده بی. نه م نایه ته له م قورئانه دا نمونه ی نیه جگه له دوو نایه تی تر که خودای گه وره فرمان ده کات به پیغه مبه ره که ی سویند به خوا بخوا به رانیه ر نه و که سانه ی بروایان نیه به زیندو و بونه وه له سوره تی سه به دا فرمویه تی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ﴾^۳ نه وانہی خواناناسن، نه لئین: هه رگیز پوژی قیامه ت بو نیعه نایه، بلی: سویند به په روه ردگاری خو م، بی شک پوژی قیامه تتان بو دی وه له سوره تی ته غابونیشدا فرمویه تی: ﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي

^۱ الطور (۱۲-۱۶).^۲ یس (۸۲).^۳ سبا (۳).

لَتَبْعُنَّ ثُمَّ لَتَنْبُوْنَ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ^۱ نه وانہی خواہیانی نہ ناسی پییان و ابو ہرگیز زیندو
ناکرینہ وہ، بلی: بہ لئی سویند بہ پەرہردگارم خوم، بیگومان زیندو دہکرینہ وہ، پیشتان دہلین کہ چ
کاریکتان کردوہ و نہ مہیش لای خودا ناسانہ، پاشان نہ فہرمویت: ﴿وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ
لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ ہر کہ سی
ستہ می کردبی، نہ گہر ہرچی لہ زہمیندایہ مالی نہ و بی لہ باتی خویدا نہیدات، کاتیک چاویان بہ نازار
کہوت، پہ شیمانی خویان دہشارنہ وہ۔ بہ یہ کسانی بہ ناویاندا پادہ کہن و ہیچ ناہہ قیان لی ناگری۔
﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ^{۵۵} الْإِنَّ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ^{۵۶}﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ

وَالَّذِي تَرْجَعُونَ^{۵۷}

خوای گہ ورنہ نہ فہرمویت: ﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ^{۵۵} الْإِنَّ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ^{۵۶}﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَالَّذِي تَرْجَعُونَ ﴿چاکہ بزائن ہرچی لہ ناسمانہ کان و زہویدان، ہموو می
خودان، لیشتان پوون بی کہ بہ لینی خودا راستہ، بہ لام زورہ بیان نازائن، (خودا) خوی ژیان نہ داو گیان
دہکیشی و ہر بہرہ و خوشی دہ گہ پینہ وہ۔ خودای گہ ورنہ نہ فہرمویت کہ ہر خوی خواہنی
ناسمانہ کان و زہمینہ و بہ لینیشتی راستہ و گومانی تیدا نیہ و ہر دیتہ دی، وہ ہر خوی زیندو
دہکاتہ وہ و دہمرینی ہموو بلی لای نہ و دہ گہ پینہ وہ، وہ ہر خودا توانای بہ سہر نہ وانہ دا ہیہ و
ناگاداری نہ و بہ شانہی لاشہیشہ کہ لہ یہک جیا دہبنہ وہ و پەرشو بلاو دہبنہ وہ بہ سہر ہموو
ناوچہ کاندہ لہ سہر زہمین و دہریا و بیابانہ کاندہ۔

﴿يَتَأْتِيَ النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ^{۵۷}﴾ قُلْ بِفَضْلِ
اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ^{۵۸}

نہم قورنانه ناموزگاری و شیفاء و زہی و رینیشاندہرہ

خوای گہ ورنہ نہت دہکات بہ سہر نہ و خہ لکہ دا بہ وہی کہ نہم قورنانهی ناروتہ خوارہ وہ بلی
پیغہ مبرہ بہ پیزہ کی و نہ فہرمویت: ﴿يَتَأْتِيَ النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ﴾ نہی خہ لکینہ
لہ لایہن پەرہردگارنہ وہ ناموزگاریہ کتان بلی ہاتوہ کہ سہر زہنشنتان دہکات لہ سہر خرابہ و داوین
پیسے، ﴿وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ﴾ چارہی دہردی دلانیشہ، لہ گومان و دودلی و پیسی و چہ پہلی

دەرونیش پاک دەکاتەو **﴿وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾** پێنیشان دەرو بەزەییە بۆ باوەرداران. واتە: بەهۆی ئەم قورئانەو شارەزایی و بەزەیی بە دەست دێنی، ئەمەیش بۆ ئەو کەسانە یە برۆایان پێی هەیه و ئەوەتا کە تێیدا هاتو بە راستی دەزانن و دوو دل نین لێی، وەک ئەم نایەتە کە خودای گەورە فرمویەتی: **﴿وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾** ^۱ ئەم قورئانەدا، شتی وات بۆ دەنێرێ خوارەو، کە شیفای بەزەیی تێدایە بۆ خاوەن باوەرپەکان و ستەمکارانیشت زیاتر پێی زیانبەر دەبن. وە فرمویەتی: **﴿قُلْ هُوَ الَّذِي ءَامَنُوا هُدًى وَشِفَاءً﴾** ^۲ بلی: ئەمە بۆکەسانی کە باوەرپیان پێی هێناو، پێبەر و دەرمانی دەردانە. پاشان خوای گەورە لێرەدا ئەفرمویت: **﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾** بلی: لەو چاکە و بەزەییە (کە خودا دەربارە ی ئێوە کردی) دلخۆش بن، ئەمە زۆر چاکترە لەوەی کە کۆی دەکەنەو. واتە: بەوەی لە لایەن خوداوە بۆیان هاتو لە پێنمایی و نایینی هەق دلخۆش بن، چونکە ئەمە زۆر چاکترە لەوەی کە بە دەستی دین و دلیان پێی خوشە لە مال و سامانی دنیاوشتە جوانەکانی کە گومانی تێدانیه دەپۆن و نامینن.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ ءَاللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ﴾ ^(۵۹) وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ^(۶۰)

نایا بۆ هیج کەسێ هەیه جگە ئە خودا یان کەسێ خوا ئیزنی بەدا شتی حەلال بکات یا حەرامی

بکات

خوای گەورە ئەفرمویت: **﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ ءَاللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ﴾** بلی: نایا ئەو پۆزیه کە خوا بۆی ناردون، سەیرتان کردو؟ کە بە پەواو ناپەوا دابەشتان کردو؟ بلی: خوا ئیزنی پێدان یان بە دەم خوداوە درۆ هەڵدەبەستن؟ ئێبێنوعەبباس و موحامید و زەحەاک و قەتادە و عەبدوڵەهەمانی کوپی زەیدی کوپی ئەسەلم و کەسانی تریش گوتویانە: ئەم نایەتە هاتو بە خوارەو بۆ بەرپەرچدانەوێ ئەو موشریکانە ی (بە ئارەزوێ

^۱ الاسراء (۸۲).

^۲ الفصليت (۴۴).

خویان) مەندى شتيان حەلال و حەرام کردبوو، لە ((بەحیرە و سائیبە و واصلە))^۱ وەك ئەم نایەتە کە خودای گەرە فەرموویەتی: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا﴾^۲ لە (بەرەبومی ئەو) کێلگە و مالاتانەى کە خودا بە دیهیناوە بە شێکیان بۆ خوا داوە. ئیمامى ئەحمەد پێواپەتێ کردووە لە عەونى کۆپى مالیکى نەزەووە ئەلى: هاتە لای پێغەمبەرى خودا (ﷺ) بەرگێكى شەڕ و دپاوم لە بەردا بوو، فەرمووی: (ئایا مال و سامانت هەیه) گوتم: بەلى، فەرمووی: (لە کام مالە یە؟) ئەلى: گوتم: لە هەموو (جۆرە) مالیک، لە وشتر و بەندە و لاغى سواری و مەر، فەرمووی: (وەختى خودا مالیکى پێ بەخشیت با) (بەهرەکانى) پێتەو (دیاری بێ) پاشان فەرمووی: (ئایا وشترەکانى گۆیان ساغ بوو و تۆش هەلسابى بە مووس گۆیانى بریبى و بلیت: ئەمە بوحرە، یان پێستى لەتکەى و بلیت ئەمە سوورمە و حەرامت کردبە لەسەر خۆت و خاوخیزانت؟) گوتى: بەلى، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (بێگومان ئەوەى خودا بە تۆى داوە حەلالە، بەلى خودا بەهێزترە لە بەلى تۆ و مووسى خودا تێزترە لە مووسى تۆ)^۳ پاشان فەرموودەکەى بە تەواوى باس کرد، ئەمە فەرموودەیهکى چاکە و سەنەدەکانیشى بەهێزە. خودای گەرە ناپەرەزایی خۆى دەرپێووە لەو کەسانەى کە ئەو شتانەى ئەو حەلالی کردوون حەرامى دەکەن و ئەوانەش ئەو حەرامى کردوون حەلالی دەکەن بە حەز و ئارەزووى خویان، بەبێ ئەوەى هیچ بەلگە و نیشانەیهکیان بە دەستەو بە بێ. پاشان هەر شەیان لى دەکات لە پۆزى قیامت لەسەر ئەو کارەى کە پێى هەلساون بۆیە ئەفەرمویت: ﴿وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ ئەو کەسانەى درۆ بۆ خودا هەڵدەبەستن، بە گومانى ئەوان، دەبێ پۆزى قیامت چۆن بێ، واتە: چۆن بێر دەکەنەووە لە پۆزى قیامت، چیان بەسەردەهێنێ کاتى گەرەپانەوێان بۆ لامان. پاشان ئەفەرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ﴾ دیارە خودا خاوەنى چاکەیه بۆ مەردم، ئیبنوجەریر ئەلى: یانى: کاتیک کە وازی لێهێناون لە دنیا داو پەلە ناکات لە تۆلە لێسەندنیان.^۴ (منیش دەلێم): لەوانە یە مەبەست بە ﴿لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ﴾ ئەو شتانە بێ کە سوود بەخشە و خودا وە دیهیناوە بۆیان و پێى پێداون لە دنیا دا بیکەن، وە هیچ شتیکی لى قەدەغە نەکردون ئەو شتەنەبێت کە زیان بەخشە بۆ دنیاىان یا بۆ دینیان ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَشْكُرُونَ﴾ بەلام بەشى

^۱ الطبري (۱۱۲/۱۵-۱۱۳).^۲ الانعام (۱۳۶).^۳ أحمد (۴۷۳/۳)، (۱۳۶/۴)، سەنەدەکەى باشە.^۴ الطبري (۱۱۳/۱۵).

هه ره زوریان شوکرانه بژیتری ناکه ن. به لکو نه و به هرانه ی خودا پیی داو ن له چاکه ی خویره وه نه وان
 حه رامی ده که ن، له سه ر خو یان گرانی ده که ن، هه ندیکی وا لیده که ن جه لال بی و هه ندیکیشی حه رام
 بی، نا نه مه یه که بته رستان تی که وتون و کردویانه به به رنامه بو خو یان، نه هلی کتیبیش دایانه یناوه
 له ناینه که یاندا.

﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ
 وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ

مُبِينٍ ﴿١١﴾

هه موو گه وره و بچوکی خودا ناگای لییه تی

خوای گه وره پیغه مبه ره که ی (ﷺ) ناگادار ده کات که هه رچی خو ی و نوممه ته که ی و خه لکی ده یکه ن
 خودا ده یزانی و ناگای لییه تی له هه موو کات و سات و چرکه یه کدا، وه هه رچی له ناسمانه کان و
 زه میندایه با له سه نگی میرووله ی هه ره وردیله یان وردتریان درشت تر بی، خودا پیی ده زانی و
 ده یبینی و لی و ن نابی و وا له کتیبی دیار و ناشکرادا وه ک نه م نایه ته که فه رموویه تی: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ
 الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي

طُلُمَتْ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۱ هه موو کلیلی نه یینی و داپوشراوه کان له لای نه وه،
 له خو ی به ده ر هیه که سی ناگای لی نیه، هه رچی له ناو وشکایی و ده ریادایه ده یزانی، هیه که لایه ک له
 هیه چی شوینی، بی زانینی نه و ناوه ری، هه رچی ده نکه و له تاریکایی زه ویداو هه رچی ته ره یان وشکه،
 گشتی له ناو ده فته ریکی ناشکرایه. خوای گه وره باسی کردوه که له جوله ی دره خت و شته بیگیانه کان و
 مه رو مالات و زینده وه ره کانی تریش ناگاداره و نه فه رمویت: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ
 بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَلُكُمْ﴾^۲ هه ر زینده وه ری له زه ویدا ده که پی و هه ر مه لی به بال ده فپی، هه موویان
 کومه لانیکن وه ک نیوه، نیمه له ناو نه م کتیبه دا هیه شتیگمان جیا نه کربوه ته وه پاشان نه مانه هه موو
 له لای په روه ردگاری خو یان کو ده کرینه وه، وه نه فه رمویت: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ
 رِزْقُهَا﴾^۳ له م زه مینه هه ر شتی ده جولیتته وه گشتی پوزی له سه ر خودایه، کاتی خودا نه مه زانیاری بی

^۱ الانعام (۵۹).

^۲ الانعام (۳۸).

^۳ هود (۶).

به جولانی ئەم شتانه، ئەو زانیاری چۆنه به جوله و هه‌لسوکه‌وتی ئەوانە‌ی که نه‌رکیان له‌سه‌ره‌وه
 فه‌رمانیان پێکراوه که عبادەت ده‌که‌ن. وه‌ک خودای گه‌وره‌ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ
 (۲۱۷) الَّذِي يَرْبِكَ حِينَ تَقُومُ (۲۱۸) وَتَقْلُبُكَ فِي السَّجْدِ﴾ (ئەو موحه‌مه‌د (ﷺ)) هه‌ر خۆت به‌خاوه‌ن
 ده‌سته‌لاتی دلقان بسپێره، ئەو که‌سه‌ی که تو ده‌بینی، وا به‌ پێوه‌ ده‌وه‌ستی، هاتوچۆشت له‌گه‌ل
 سوژده‌به‌ره‌کاندا (له‌به‌ر چاویه‌تی). بۆیه‌ خوا‌ی گه‌وره‌ لی‌ره‌دا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا
 مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ
 ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ (ئەو موحه‌مه‌د (ﷺ))
 له‌ هه‌ر بارێکدا بی و هه‌ر چی له‌ قورئان بخوینی و هه‌ر کاری ئێوه‌ بیکه‌ن ئێمه‌ لی‌تان ئاگادارین، کاتی
 خه‌ریکی ئەو کاره‌ن، هه‌ر چی له‌ زه‌مین و ئاسماندا به‌، (با له‌ سه‌نگی می‌روه‌یه‌کی هه‌ره‌ وردیله‌ش یان
 وردتر یان درشت تر بی) هیچیان له‌ په‌روه‌ردگاری تو ناشاریته‌وه‌ و وا له‌ کتیی ئاشکرادا. واته‌: کاتی
 ئەو کاره‌ ده‌که‌ن ئێمه‌ ئاگامان لی‌تانه‌ و ده‌تان بینین و گویمان لی‌تانه‌، بۆیه‌ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) کاتی
 که‌ جوهره‌ئیل لی‌ی پرسی له‌ باره‌ی ئیحسانه‌وه‌ فه‌رمووی: (وا خوا به‌رستی وه‌ک ئەوه‌ی ده‌بینی،
 نه‌که‌ر تو ئەو نابینی بێگومان ئەو تو ده‌بینی).^۱

﴿إِلَّا ابْنُ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

(۲۱۹) لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا بُدَّ لِلَّهِ مِنْ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ

الْعَظِيمُ (۲۲۰)

ناسینی دۆستانی خودا

خوا‌ی گه‌وره‌ئه‌فه‌رموویت: ﴿إِلَّا ابْنُ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ﴾ با بزانی که ئەوانە‌ی دۆستی
 خودان هیچ ترسیکیان له‌سه‌رنیه‌، خودای گه‌وره‌ باسی دۆسته‌کانی خۆی کردووه‌ که ئەو خاوه‌ن
 باوه‌پانه‌ن خۆیان له‌ گونا‌ه‌ ده‌پاریزن، وه‌ک له‌م ئایه‌ته‌دا پێناسه‌ی کردون، هه‌ر که‌سی له‌ خوا ترس بی
 ئەوه‌ دۆستی خودایه‌، ﴿لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ﴾ ناترسن و له‌و نا‌په‌ه‌تیانه‌ی پۆزی قیامه‌ت که‌ تووشیان
 دی، ﴿وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ خه‌میش ناخۆن بۆ ئەو شتانه‌ی له‌ دنیا‌دا به‌جیی ده‌هیلن، ئیبنو‌جه‌ری‌ر
 پێوایه‌تی کردووه‌ له‌ نه‌بو‌وه‌ره‌یه‌وه‌ (په‌زای خوا‌ی لی‌ بی) ئە‌لی: پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)

^۱ الشعراء (۲۱۷-۲۱۹).

^۲ مسلم (۳۷/۱).

فهرموويه تي: (هه ندي عه بد هه ن له عه بده كاني خودا پيغه مبه ران و شه ميدان خوزگه يان لي ده خوانن) گوترا: نه وانه كيئن نه ي پيغه مبه ري خودا (ﷺ) هه تا نيمه يش خوشمان بوين؟ فهرمووي: (نه وانه كومه ليكن يه كتر يان خوش ده وي) (خوشه ويستيه كه شيان) له بهر سامان و بنه ماله نيه، پرويان پروناكه له سه ر مينه ريكن له پروناكي ناترسن كاتي خه لكي ترسان، خه ميان نيه كاتي خه لكي خه ميان پاشان نه م نايه ته ي خوينده وه: ﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾^۱.

مه به ست له م مژده يه خه وييني راسته

ئيبنو جه رير پيوايه تي كرده له عوباده ي كور ي ساميته وه كه گوتويه تي پيغه مبه ري خودا (ﷺ) له م نايه ته دا: ﴿لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ مژده بو نه وانه له دنيا و له قيامه تدا: مژده ي قيامه تمان زانيوه كه به هه شته، نه ي مژده ي دنيا كامه يه؟ پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي: (نه وانه خه وانه چا كه يه كه عه بد ده ييبي يان پيوه ي ده بينري، كه نه و خه وانه به شيكه له چلو چوار به ش يان خه فتا به ش له پيغه مبه ري ته تي).^۲ ئيمامي نه حمه د پيوايه تي كرده له نه بوزه پرده وه كه گوتويه تي: نه ي پيغه مبه ري خودا: ناي ا پياو كاري ده كات كه چي خه لكي سو پاسي نه كنه له سه ري و ده ست خوشي لي نه كنه؟ (واته: نه وه چيه؟) پيغه مبه ري خودا (ﷺ) فهرمووي: (نه وه پيشخستني مژده ي نه و خاوه نباوه ريه).^۳ موسليمش پيوايه تي كرده.^۴ ديسان ئيمامي نه حمه د پيوايه تي كرده له عه بدوللاي كور ي عه مره وه له پيغه مبه ري خودا وه (ﷺ) كه فهرموويه تي: ﴿لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ خه وي چاك مژده نه دات به خاوه نباوه ر. خه وي باش به شيكه له چلو نو به شي پيغه مبه رايه تي، هه ر كه سي نه و خه وي بيني با بيگير پيته وه، وه هه ر كه سي جكه له نه وه ي بيني، نه وه له شه يتانه وه يه بو نه وه ي خه مباري بكات، با سي جار تف بكات به لاي چه پيدا، (الله اكبر) يش بكات و كه سيشي لي ناگادار نه كات).^۵ كه سي تر نه م فهرمووده يه ي پيوايه ت نه كرده. گوترا وه: مه به ست پي مژده ي فريشته كانه به خاوه ن باوه ران له كاتي گيان كي شاندا به به هه شت و ليخوش بوون (لييان) وه كه نه م نايه ته ي كه خوداي گه وره فهرموويه تي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَرَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي

^۱ الطبري (۱۲۰/۱۵).

^۲ الطبري (۱۳۲/۱۵).

^۳ أحمد (۱۵۶/۵)، سه حجه.

^۴ مسلم (۲۰۳۴/۴).

^۵ أحمد (۲۱۹/۲)، فهرمووده يه كي لاوازه.

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾ نَزَّلْنَا مِنْ

غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾ نہوانہی کہ گوتویانہ: پەرورددگارمان خودایہ و لہ قسہی خویمان لایان نہ داوہ، فریشتہ دینہ لایان و پییان دہلین: نہ بترسنو نہ خہم بخون، مژدہ بی لیتان گیشتونہ تہ نہ و بہہشتہی کہ بہ لیتان پیدراوہ نیمہ (لہ دنیا و لہ قیامتدا) دوستی نیوہین لہ بہہشتدا ناردہ زوی ہر شتی بکنو چی داوا کەن نامادہیہ، ئەم میواندارییہ لہ لایەن گوناہ بہخشی دلوفانہ و ہیہ. وە لہ فرمودہ کە ی برائہ وە (پہزای خوی لی بی) ہاتوہ بیگومان خاوہن باوہر کاتی مردن یەخہی گرت فریشتہ دینہ لای پوو سپی و بەرگ سپی دہلین: ئە ی گیانی پاک وەرہ دەرہ وە و بحەسیرہ وە بونی خوش ھەلمژہ، پڕو بۆ لای ئە و پەرورددگارہت کہ توپہنییہ، گیانہ کە لہ دەمی دیتہ دەرہ وە وە ک چون دلۆپیک ناو لہ دەمی (کەسیکە وە ناو دہخواتہ وە) دہرژیتہ خوارہ وە. ^۲ مژدہشیان لہ دوایدا ئە و ہیہ وە ک خودای گورہ فرمودیہ تی: ﴿لَا يَخْزِيهِمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَنَلَقْنَاهُمُ الْمَلَكُ كَهُذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ

تُوعَدُونَ﴾ ^۳ ترسہ ھەرہ گورہ کە خەمباریان ناکات، فریشتہ کانیش تووشیان دہبن، (دہلین): ئە مپو ئە و پوژدہیہ کە بہ لیتان پیدرابوو. وە فرمودیہ تی: ﴿يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَانُكَ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ ^۴ پوژیک دی کە تو دہبینی میدوژنی خاوہن باوہر، تیشک دانہ وە ی کردہ وە کانیان پیش کە وتوہ و لہ لای پاستیانہ وە دہپوا، خوشی لہ خوتان ئە مپو دہچنہ ناو باغاتیکہ وە جوباریان بہ بەردا دہپوا و ھەر ھەر، ھەر تیا دہبن ئە مہیہ بہ ھرہی زور گرنگ. پاشان خوی گورہ لیژدہ ئە فرمودیت: ﴿لَا بُدَّ لَكُمْ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ گفتی خودا گورینی بہ سەردا نایەت، ئە مہیہ دہستکەوتی مەزن. واتہ: ئە مہ بہ لیتنی خودایہ و گورانی بہ سەردا نایہ و نکولی تیا ناکری، بہ لکو ئە وە پریاریکہ و دراوہ و گومانی تیدا نیہ و ھەر دہبی بی. لہ کوتایی نایہ تہ کە دا خوی گورہ ئە فرمودیت: ﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ واتہ: ئە مہیہ دہستمایہی گورہ.

^۱ الفصلت (۲۰-۲۲).

^۲ أحمد (۲۸۷/۴)، فرمودہ یەکی سەحیحہ.

^۳ الانبياء (۱۰۲).

^۴ الحديد (۱۲).

﴿وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (۶۵) ﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَسْمَعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ (۶۶) ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ (۶۷)

گشت دهسته لات هی خودایه و هه ر خوشی بوونه و مر به پئوه ده بات و هیج که سی نه که لدا نیه

خوای که وره نه فه رمویت به پیغه مبه ره که سی (و س): ﴿وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ

جَمِيعًا﴾ قسه ی (بتپه رستان) خه مگینت نه کات، پشت به خودا ببه سته و داوای یارمه تی هه ر له خودا

بکه بویان. هه موو ده سته لات ی بۆ خودا و پیغه مبه ره که سی و خاوه ن باوه رانه، ﴿هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

واته: قسه ی عه بده کانی باش ده بیسی و ناگاداری هه لسوکه وتیانه. پاشان فه رموویه تی: ﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ

مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ

يَسْمَعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ با بزانه هه رچی له ناو ئاسمانه کان و زه میندایه، هی

خودایه، که سانیکیش هانایان (جگه له خودا) ده به نه بهر شه ریکانی. شوینی نه وانه نه که وتون، شوین

خه یالی خاو که وتون، به گومان و گوتره شت ده لئین. واته: خودای که وره نه فه رمویت هه موو

ئاسمانه کان و زه مین و نه وه ی تیاندایه هه موو هی خویه تی، موشریکه کان بت ده په رستن که هیجیان به

ده ست نیه نه سوود ده که یه نن به که سو نه زیانیسی لی نه دهن و هیج به لگه یه کیشیان به ده سته وه

نیه که ده یان په رستن، به لکو شوین گومان و خه یال و درۆ ده له سه ده که ون له و کاره یاندا. پاشان

نه فه رمویت: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنْ فِي ذَلِكَ

لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ هه ر خویه تی شه وی بۆ ئیوه هیئاوه، که تییدا به سه سیننه وه، په وناکیشی

داوه به پۆژ، که له مه دا به لگه زۆرن بۆ نه و که سانه ی ده بیسن. واته: هه ر نه و خودایه که شه وی بۆ

به نده کانی پام هیئاوه هه تا تییدا به سه سیننه وه دوا ی نه و هه موو ماندوبون و نا په حه تی و هه لسوکه وتیان

له پۆژدا، ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾ په وناکیشی داوه به پۆژ بۆ نه وه ی بجولئین و ژیان و به رژه وه ندی خویان

به ده ست به یئین و سه فه ریشی تییدا بکه ن، نه م به لگه و نیشانانه ی که دی بیسن به لکو په ندو نامۆزگاری

لی و هه رگرن و بیکه نه به لگه له سه ر که وره یی و هه دیه یئنه رو دانه رو به پئوه به ری نه م نیشانانه.

﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطٰنٍ بِهٰذَا أْتَقُولُوكَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِيَّاكَ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَّعْ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾﴾

خودا پاک و بی عیب و دووره نه وهی که هاوسه رو مندالی هه بی

خوای گه وره ناره زایی ده رده بپی به رانبر نه وانه ی که ده لئین مندالی بو خو ی هه لبراردوه نه فهرمویت: ﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ نه لئین: خودا فهرزه ندی هه لبراردوه، خودا له و تو مه تانه پاکه و (دووره) و بی نیازه. له هه موو شتی جگه له خو ی، هه موو شتی نیازی به و هه یه ﴿لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ هه رچی له ئاسمانه کان و زه میندایه هی خو یه تی، واته: چون ده بی فهرزه ندی له شتی بیی که خو ی دروستی کردوه و خاوه نیه تی و عه بدی نه وه، ﴿إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطٰنٍ بِهٰذَا﴾ ئیوه هیج به لگه یه کتان بو ئه م قسه یه نیه، واته: ئیوه هیج به لگه یه کتان بو ئه م بوختان و قسه درویه نیه به ده ستوه که هه لئانه ستوه، ﴿أَتَقُولُوكَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ چون شتی ده رباره ی خودا ده لئین که نایزانن؟ نه مه ناره زایی ده رپرینیکی توندو هه پره شه یه کی گه وره و به لئینیکی جه خت له سه ر کراوه. وه ک له م ئایه تانه ی تریشدا نه فهرمویت: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشُقُ الْأَرْضُ وَتَنْخَرُ الْجِبَالُ هٰذَا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا ءَاتَى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَخَصَّكُمْ وَعَدَّكُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا﴾ نه لئین: خودا فهرزه ندی بو خو ی هه لبراردوه، ئای که قسه ی پره قتان به ده مدا هاتوه له وانه یه له و (قسه یه) ئاسمانه کان هه لته کی و زه وی شه ق بباو کیوه کان (دایوخی ن) له سه ر نه وه ی نه لئین خودا فهرزه ندی هه یه، له خودا ناوه شیته وه که هیج فهرزه ندیکی هه بی، هه رچی له ناو ئه م ئاسمانان و زه مینه دان به عه بدایه تی دینه لای خودا. هه رته و سه ر حیسابی هه موویانه و هه ر به هه ژمار ژماردونی، هه موویان پوژی قیامت به ته نیا دینه لای نه و. پاشان خوای گه وره هه پره شه ده کات له و که سانه ی که دروو بوختانیان هه لبه ستوه بو خودا و گوتویانه: مندالی هه یه! نه وانه نه له دنیا و نه له قیامتدا

پزگاریان نابی، له دنیا دا ماوه یان نه دات وازیان لی دینی و که می ژانیان خوش دهکات وه که نه فرمویت: ﴿قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتُرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾ بلی: نه وانه ی درو بو خوا مه لده به سن پزگار نابن. ﴿مَتَّعٌ فِي الدُّنْيَا﴾ پابواردنیکی که م له دنیا دا. ﴿ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ﴾ له دوا پیدا (واته: له پوژی قیامه تدا) ده که پینه وه بو لمان ﴿ثُمَّ نَذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ له دوا ی نه وه له سزای حاشا کردنیان به توندی نازاری (به ژانیان) نه ده یی. واته: به هوی خوانه ناسی و درو بوختان هه لبه ستنیان به دهم خودا وه نازاری توندو به ژانیان نه ده یی.

﴿وَأَنذَرْتُهُمْ نَارًا تُوقَدُ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يُقَوْمُ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بِشَايَةِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ﴾ (۷۱)
 فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجِرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (۷۲)
 فَكَذَّبُوهُ فَجَعَلْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خُلَفَاءَ وَأَعْرَفْنَا الَّذِينَ كَذَبُوا بِشَايِنَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُتَكَبِّرِينَ (۷۳) ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ﴾ (۷۴)

به سه رهاتی نوح (سه لامی خوی لی بی) له گهل هوزمه کیدا

خوی گه وره نه فرمویت به پیغه مبه ره که ی نوح (سه لامی خوی لی بی): ﴿وَأَنذَرْتُهُمْ نَارًا تُوقَدُ﴾ تو به سه رهاته که ی نوحیان بو بخوینه وه. واته: هه وال و به سه رهاتی نوح و هوزمه که ی بگی پر ره وه بو خوانه ناسانی مه که نه وانه ی بپوات پیناکه ن و دژایه تیت ده که ن که چون خودا نه وانه ی خوانه ناس بون له ناویدان و قپی تیخستن به خنکاندن و هیچی نه هیلان، با نه وانیش بترسن له وه ی تووشی هوزی نوح هات تووشی نه وانیش بی له و تیا چون و قپ تیکه وتنه ﴿إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يُقَوْمُ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بِشَايَةِ اللَّهِ﴾ که وا به هوزمه که ی خوی گوت: گهل، نه که رمانه وه و وه بیر هیئانه وه ی نیشانه کانی خودا گران به لاتانه وه له لایه ن منه وه ﴿فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ﴾ من خوم به خودا سپارد وه گویم لی نیه و ده سته رداری ئیوه نابم، به لاتانه وه گران بی یان گران نه بی. ﴿فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ﴾ ئیوه ش له گهل شه ریکه کانتاندا کاری خوتان بکه نه یه ک. له و بت و په یکه رانه ی هاواریان لی ده که ن بیجگه له خودا ﴿ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً﴾ پاشان کاریکی وا بکه ن هیچ دودلی تیدا

نه بى، به لكو خوتان به ته واى له من مه لاويزن نه گهر وا ده زانن له سهر مه قن ﴿ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُون﴾ نه وسا په لامارم بدهن و ماوهم مه دهن ته نيا ساتي كيش، واته: هر چيتان له ده ست دى دريغى مه كهن من هيچ گويتان پى نادهم و ليتان ناترسم چونكه نيوه له سهر هيچ شتى نين. وهك هود پيغه مبه ر(سه لامى خواى لى بى) به هوزه كى خوى گوت: ﴿إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ﴾ ﴿٥٤﴾ مِّنْ دُونِهِ، فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُون ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ﴾^۱ خوا به شايت ده گرم، نيوه يش هه روه ها شايت بن من له وهى نيوه ده پيهرستن بهر كه نارم جكه له خوا، دهى هه مورتان فيلم لى بكن و مه ودام مه دهن، من خوم سپارد به و خودايه كه منى په روه رده كړدوه و نيوه شى په روه رده كړدوه.

نهم نيسلامه نايينى (گشت) پيغه مبه رانه (سه لامى خوايان لى بى)

پاشان خواى گه وره نه فرموي: ﴿فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ﴾ جا نه گهر سهر پيچيشتان كړدم و پشتان هه لكرد له گوپرايه لى خودا، ﴿فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ﴾ من داواى هيچ پاداشتيكم لى نه كړدون. واته: له سهر نهم ناموزگار يانهى كه ده تان كه م هيچ پاداشتيكم ناوى ليتان. ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ پاداشتم له لاي خودايه، من فرمانم پي دراوه ملكه چى بهر باره گاي(خودا) بم. نهم نيسلامه نايينى گشت پيغه مبه رانه (سه لامى خوايان لى بى) له يه كه م پيغه مبه ريان وه هه تا دواين پيغه مبه ر، با بابه تى بهر نامه و شيوازي عيباده تيشيان وهك يهك نه بوبى، وهك خوداي گه وره فرمويه تى: ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾^۲ بو هر كومه ليك له نيوه پيوشوي نيكيان داناوه. نيينوعه بباس نه لى: پي بازيك و پيوشوي نيكيك^۳. نه وه تا نوح پيغه مبه ر(سه لامى خواى لى بى) نه فرموي: ﴿وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾^۴ من فرمانم پي دراوه كه ملكه چى بهر باره گاي(خودا) بم. وه خوداي مه زنيش له باره ي نيبراهيمى خه ليليشه وه فرمويه تى: ﴿إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْتُ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿١٣﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَبْنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ

^۱ هود (٥٤-٥٦).

^۲ المائدة (٤٨).

^۳ الطبري (٣٨٨/١٠).

^۴ يونس (٧٢).

مُسْلِمُونَ^۱ وه ختی په روه ردگاری پیی گوت: وهره خو به من بسپیږه، نه لی: وا خوُم دایه دهستی پاهینه ری هه موو دنیا، نیبراهیم بو کوره کانی یه عقوبیش پاسپیږی کرد: فره زه ندانم! خوا نه م ناینه ی بو نیوه هه لېزاردوه، که وایه به موسولمانی نه بیت مه من. وه یوسف پیغه مبه ریش فره موو یه تی: ﴿رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِي مِنَ الْمَلِكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَكُوتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾^۲ نه ی په روه ردگارم له م ولاته تو ده سته لاتت پیداووم و فیرت کردوم چون خه ونه کان لیکده مه وه، وه دیهینه ری ناسمانه کان و زه مین، هه رتوی له دنیا و له قیامت گه وره ی منی، له سه ر برپای ته و او به خوت بم مرینه و بمگه یه نه وه به پیاوچا کان. موسا پیغه مبه ریش فره موو یه تی: ﴿يَقَوْمِ إِن كُنتُمْ ءَامِنُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُواْ اِنْ كُنتُمْ مُّسْلِمِيْنَ﴾^۳ موسا به هوزه که ی خوی گوت: که لو! نه که ر باوه پتان به خوا هه یه و ملکه چی فره مانی نه ون، سا پشتتان هه ر به و بیه ستن. جادوو که ره کان نه لین: وه ک خوی گه وره نه فره مویت: ﴿رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ﴾^۴ نه ی په روه ردگارمان خوږاگریمان بده یه و به باوه پی پاکه وه (به موسولمانی) بعان مرینه. به لقیسیش نه لی: ﴿رَبِّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَیْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ﴾^۵ په روه ردگارم من تا نیستا نامه قیم له خوُم کردوه له نیستاره (له که ل سوله یمان) خوُم نه ده مه ده ست پاهینه ری گشت جیهان. وه خوی گه وره نه فره مویت: ﴿اِنَّا اَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِیْهَا هُدًی وَنُورٌ یَّحْكُمُ بِهَا النَّبِیُّوْنَ الَّذِیْنَ اَسْلَمُوْا﴾^۶ نیمه که نه م ته وراته مان ناردوته خوار پووناکی و پی نیشاندانی تیدایه، هه موو نه و پیغه مبه رانه ی حوکیان پیده کرد که موسولمان و ملکه چ بوون. وه فره موو یه تی: ﴿وَ اِذْ اَوْحِیْتُ اِلَی الْحَوَارِیْنَ اَنْ ءَامِنُوْا بِیْ وَرِسُوْلِیْ قَالُوْا ءَامِنَّا وَاَشْهَدُ بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ﴾^۷ نه و کاته یش من (هه ر به هیمای) تاییه تی خوُم هه واریه کانم تیگه یان: ده بی پرواتان به من هه بی و به پیغه مبه ره که ی منیش باوه ر بکن نه لین: خویه تو شایه ت به که برپوامان پیهینای و هه ر ملکه چی فره مانی توین. دواين پیغه مبه رو به پیرترینی

^۱ البقرة (۱۳۱-۱۳۲).^۲ یوسف (۱۰۱).^۳ یونس (۸۴).^۴ الاعراف (۱۲۶).^۵ النمل (۴۴).^۶ المائدة (۴۴).^۷ المائدة (۱۱۱).

مروفايه تی (موحه ممد ﷺ) فرمویه تی وهك خوی گه ورنه نه فرمویت: ﴿إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾^۱ من نویژ کـردنم و به ندایه تی (بیگهینانی پئوشوینی حج کردنم) و ژین و مهرگم بۆ خودایه، که پاهینه ری دنیا هر خویه تی خودا هیچ شهریکی نیه، فرمان وابه من دراوه و من یه که مینم له پیزی موسولمانان. واته: له موسولمانانی نهم نوممه ته. بویه له م فرموده سه حیده فرمویه تی: (نیمه ی کومه لی پیغه مبه ران مندالی پیاو و ژنانی جیاوازین و نایمان یه که)^۲ واته: بریتیه له پهرستنی خودا به ته نیا که شهریکی نیه، با شهریه ته که شمان جوراو جور بوبی، مانای نهم وتانه (اولاد علت) که پیغه مبه ر (ﷺ) فرمویه تی، نهم پیغه مبه رانه (هموو) برای یه کنو له چند دایکیکی جیاو یه ک باوکن.

پاشه پوری خراپی نهم تاوانبارانه

خوی گه ورنه نه فرمویت: ﴿فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ وَجَعَلْنَاهُمْ خُلَافَ﴾ هه نر به دروژنیان داده نا، نه وسا خویی و نه وانه ی که له گه لیدا بوون (له که شتیدا) پزگارمان کردن و کردمانن به جینشین له سهرزه میندا. ﴿وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُذْرِبِينَ﴾ نه وانه شمان ژیر ناو خست که بروایان به نیشانه کانی نیمه نه کرد، ده بره وانه و (بزانه) نه وانه ی ترسیئرا بوون چیان به سهرهات ناکامیان به چی گه یشت. پاشان خوی گه ورنه نه فرمویت: ﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ له پاش نه ویش زوری له پیغه مبه رانمان به چند نیشانه ی دیاریه وه نارد له لای گه لانی خویان. واته: دوی نوح پیغه مبه ر پیغه مبه ری زورمان نارد له لای هوزه کانیان به لگه و نیشانه ی زوریان بۆ هینانه وه له سهر پاستی نه و په یامه ی که بویان هیناون ﴿فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾ به لام نه هاتنه سهر بره و به و شتانه ی که له پیشدا بره وایان پی نه هینابوو، واته: نه و گه لانه ی که له پیشدا بره وایان نه هینا بوو به و شتانه ی که پیغه مبه ره کانیان یه که م جار هاتن بۆ لایان و بویان هینان. وهك نهم نایه ته که خودای گه ورنه نه فرمویت: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^۳ هه روا نه وان جاری یه که م باوه ریان به قورئان نه کرد (نیمه ش) دل و دیده ی نه وان (وه رده گپین). وه لیزه دا خوی گه ورنه نه فرمویت: ﴿كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ﴾ نیمه ناوا مود

^۱ الانعام (۱۶۲-۱۶۳).

^۲ فتح الباری (۵۵۰/۶).

^۳ الانعام (۱۱۰).

ده خهينه سهر دلى ده سترىژيكران. واته: وهك چؤن مؤرى نا به سهر دلى نه واندها به هوى باوهر نه هينانيان له سهرتاوه هر بهو شيويهش مؤر دهنى به سهر دلى نهو كه سانه شدا كه وهك نه وانن دواى نهوان نهو مؤره واين لى دهكات باوهر ناهينن تا سزاي به ژان به چاوى خويان نه بينن مه به ست ليړه دا نهويه خوداى گه وړه نهو كه لانهى كه برپوايان به پيغه مبه ره كانيان نه كړدوه له ناوى دوان، نه واندهش برپوايان هيتاوه نه جاتى داو، نه مهش دواى نوح پيغه مبه ر بووه (سهلامى خواى لى بى) چونكه خهلكى له پيش نووحدا له زهمانى ئاده مه وه (سهلامى خوايان لى بى) موسولمان بوون هه تا نهو كاتهى ده ستيان دايه بته رستى خودايش نوح پيغه مبه رى بو ناردن (سهلامى خواى لى بى) هر له بهر نهويه خاوه نباوهران له پوژى قيامه تدا پيى ده لىن: تو يه كه م پيغه مبه رى كه خودا په واندهى كرد بو سهر خهلكى سهر زهمين. ئيبنوعه بباس نه لى: نيوانى ئاده م و نوح ده سده بووه، هه موويان له سهر ئيسلامه تى بوون^۱ وه خواى گه وړه له ئايه تى تر دا فهرموويه تى: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ﴾^۲ زؤر بهر شمان له پاش نوح له ناو بر دوه. له م ئايه تدا هه پر شه يه كى گه وړه هيه بو موشريكه كانى عه رب نه واندهى كه برپوايان به گه وړه و دواين پيغه مبه ر (موحه مبه د (ﷺ)) نه ده هيتا، گومانى تيدا نيه نهويه تووشى نه واندهات كه برپوايان به پيغه مبه ر كه كانيان نه هيتا وهك خواى گه وړه باسى كړدوه لهو سزاو نازارهى كه داوونى. ئايا نه مانه چؤن گومان ده بن، كه نه مان هه لساون به كارى خراپتر له وان؟

﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ﴾^(۷۵)
 فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ^(۷۶) قَالَ مُوسَى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ
 أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ^(۷۷) قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِنَا عَزَمًا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آيَاتِنَا وَتَكُونُ لَكُمُ الْكِبْرِيَاءُ
 فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمُ بِمُؤْمِنِينَ^(۷۸)

به سهرهاتى موسا و هيرعه ون

خواى گه وړه نه فهرمويت: ﴿ثُمَّ بَعَثْنَا﴾ له پاش نه وانده، واته: دواى نهو پيغه مبه رانه ﴿مُوسَى وَهَارُونَ﴾^۱ موسا و هارونمان به پيى كرد بو سهر فيرعه ومن و داروده سته كه ي. واته: كه له كه ي، ﴿بِآيَاتِنَا﴾ به نيشانه كانى خومانده وه ﴿فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ﴾ به لام نهوان خويان

^۱ البداية و النهاية (۱/۱۰۱)، وقال رواد البخاري.

^۲ الاسراء (۱۷).

زود به زل زانی و تاوانکار بوون، شوینی مهق نه که وتن و ملیان پی نه دا ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ﴾ کاتی پاستییان لای نیمه وه پیگه یشت نه لئین: نه مه هر به ناشکرا جادووه. نه وانه (خوا پرویان رهش کات) سویندیشیان به خودا ده خوارد له سهری و چاکیش ده یانزانی نه وهی گوتویانه درو بوختان بووه. وهک خودای گهره له نایه تیکی تردا فرمویه تی: ﴿وَحَدِّثُوا بِهَا وَاسْتَيْقِنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾^۱ هرچه ند له دلی خویندا مه موویان به راست ده زانی، خو به زل زانی و ناهه قی، بوونه هوی حاشا کردنیان. ﴿قَالَ مُوسَى﴾ موسا پیی گوتن و ناپه زایی خوی ده ربی ﴿أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ﴾ وهختی نه م پاستیه تان پیگه یوه، به مه ده لئین جادووه؟ بیگومان جادووگه ران پزگار نابن. ﴿قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾ نه لئین: هر بو نه وه هاتیه لمان، که وه رمانگیزی له وانه ی بابو باپیرانمان له سهری بوون ﴿وَتَكُونُ لَكُمْ الْكِبْرِيَاءَ فِي الْأَرْضِ﴾ وده سه لات و گهره یی نه م سهر زه مینه بو نیوه بی، واته: بو توو هارون بی ﴿وَمَا نَحْنُ لَكُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾ به لام نیمه بره امان پیتان نیه.

﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتَأْتُونِي بِكُلِّ سِحْرِ عَلِيمٍ﴾^{۷۹} ﴿فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمُ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾^{۸۰} ﴿فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السَّحَرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يَصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ﴾^{۸۱} وَيُحَقِّقُ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿۸۲﴾

وتوویژی موسا له گهل جادووگه رهکاندا

خوای گهره به سهرهاتی جادووگه رهکانی له گهل موسادا (سه لامی خوای لی بی) باس کرد، له ویدا له پیشه وه قسه ی له سهر کرا، وه له م سوره ته و سوره تی تاها و شوعه رایشدا هر باس کراوه. له بهر نه وهی فیرعه ون (له عنه تی خوای لی بی) ده یوست بره و به پرپه چه که ی خوی بدات له ناو خه لکید، دزایه تی نه و (په یامه) مه قه ناشکرای که موسا (سه لامی خوای لی بی) هینای پی بکات، به و چاوبه ست و جادووانه ی جادووگه رهکان پازاندبویانه وه، به لام به پیچه وانه وه نه و کاره به سهر خویدا شکایه وه و نه و مه به سته ی به دی نه هات، نیشانه کانی خوابه تی خودا له و کوره گشتیه دا ده رکه وت، ﴿وَأَلْقَى السَّحَرَةُ سَجْدِينَ﴾^{۱۲۰} ﴿قَالُوا ءَأَمَّا رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^{۱۲۱} رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿۱۲۲﴾ جادووگه ران مه موو

^۱ النمل (۱۴).

^۲ الاعراف (۱۲۰-۱۲۲).

سوزده یان برد، نه لئین: وا بپرومان هیئا به پراهنه ری گشت دنیا، په روه ردگاری موسا و هارون. فیرعون وای دهرانی به و زوانه به هوی نه و جادو و گرانه وه سهرده که وی، به سهر نه و پیغه مبه رهی خوادایه که شاره زای نهینه کانه، به لام شکستی هیئا و به هشتی له دهستی خوی داو، ناگری بو خوی

سازاند ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ﴾ (۷۹) فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمُ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿

فیرعون نه لی: هه موو جادو و گره شاره زاکانم بو بینن، که جادو و گره کان هاتن، موسا نه لی: چیتان دهوی بیهاویژن، موسا بویه نه مهی پیگوتن، چونکه کاتی که پریزان به ست، به لئینان له لایه ن

فیرعون نه وه پیدرا بوو که زور پریزان لی ده گیری و پاداشتی که وره شیان پی ده دریت، ﴿قَالُوا يَمُوسَى إِمَّا

أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى﴾ (۸۰) قَالَ بَلْ أَلْقُوا ﴿ نه لئین: نهی موسا یان بیهاویژنه، یان نیمه پیش

تو ده بیهاویژن، (موسا) نه لی: نا نیوه بیهاویژن، موسا ده یویست سهره تا له وانه وه ده ست پی بکات.

بو نه وهی نه و خه لکه نه و جادو وهی نه وان ببینی که ده یکن. هه تا نه و به دوی نه وه دا راستیه که ی

خوی دهر بخت و پرپوچه که ی نه وان به تال بکاته وه بویه له و کاته دا که جادو و گره کان چاوبه سیان له و

خه لکه کرد به جادو و کانیان و ترسیان وه به رنان جادو ویه کی که وره یان لی کردن. ﴿فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ

خِيفَةً مُوسَى﴾ (۸۱) قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿وَأَلْقَى مَا فِي يَمِينِكَ تَلَقَّفَ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سِحْرٍ

وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾ (۸۲) موسا له و کاته دا له دلی خویدا که میک ترسا، پیمان گوت: هیچ ترسیکت

نه بی، تو سهرکه وتوی، نه وهی له دهستی راستدایه بیهاویژنه، هرچی نه مان کردویانه قووتی نه دات،

نه وانه ی نه وانه کردویانه فیلی جادو و گره رانه، جادو و گره ران له هر کوی بن سهرناکه ون. نا له و کاته دا

کاتی جادو و گره کان جادو و هکانی خویان هاویشت ﴿فَلَمَّا أَلْقُوا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ

سَيَبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ﴾ (۸۳) وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿ که

هاویژتیا ن موسا نه لی: هرچی نیوه هیئا و تانه جادو وه و خوا پوچه لی ده کاته وه لیتان، خودا کاری

تاوانکاران سهرکه وتونا کات.

﴿فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي

الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾ (۸۴)

له هۆزی فیرعهون کهس برپوای به مووسا نه هیئا جگه له چه ند لاوی

خوای گهره باسی نه وه دهکات که هۆزی فیرعهون برپوایان نه هیئا به مووسا (سهلامی خوای لی بی) له گهل نه وه موو نیشانان و به لگه دیار و ناشکرانه ی بۆی هیئان و پیشانی دان، جگه له هه ندی کهسی لاو، له ترسی فیرعهون و دارو دهسته کهی، نه کا ناچار یان کهن و بیانگیر نه وه سهر نه و خوانه ناسیه ی که له سهری بوون. چونکه فیرعهون (له عنه تی خوای لی بی) زۆر لاسار و زۆردار بوو، وینه ی زۆر کهم بوو له تاوان و خراپه کاریدا، خاوهن توانا و دهسه لاتیکی وا بوو که ژیر دهسته کانی زۆر لیی ده ترسان، عه وی ئه لی له ئیبنوعه بباسه وه ﴿فَمَا ءَامَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾ جگه له چه ند تازه لاویک له هۆزه کهی، هیچ کهسی تر (له ترسی بق هه لسانی فیرعهون و پیاوما قولانی دیوانی نه و) نه یان ویرا برپا به مووسا بیئن، فیرعهون له و سهر زه مینه دا پایه بلندیک بوو له پرزی هه له پویان بوو. (ئه لی): نه و به ره لاوه ی که برپوایان هیئا به مووسا (سهلامی خوای لی بی) کهسانی بوون له نه وه ی ئیسرائیل نه بوون، له هۆزی فیرعهون خۆی بوون و له چه ند کهسی تینه ده په پین. له وانه ژنه کهی فیرعهون و خاوه نباوه په کهی ئالی فیرعهون و گه نجینه وانه کهی فیرعهون و ژنی گه نجینه وانه کهی فیرعهون بوو. ^۱ به لام نه وه ی ئیسرائیل وه ک گو تراوه هه موویان برپوایان به مووسا (سهلامی خوای لی بی) هیئاوه، مزگینیشیان داوه به هاتنی، چونکه له کتیبه پیشوه کانیاندا سیفه ته کانی مووسایان زانیوه مزگینی پیدراوه که خودا پرزگاریان دهکات له یه خسیری فیرعهون و سهریان ده خات به سهریدا. بۆیه کاتی نه و دهنگ و باسه گه یشته به فیرعهون زۆر ترساو، به لام هیچ شتیکی له دهست نه هات، که مووسایش (سهلامی خوای لی بی) هات فیرعهون زیاتر دهستی کرد به نازاردانی نه وه ی ئیسرائیل ﴿قَالُوا أَوَذِينَا مِنْ قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوُّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمُ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ ^۲ ئه لین: پیش نه وه ی که تو بیی نه چه وسینینه وه، که تۆش هاتوی هه روا ده مانچه وسیننه وه، ئه لی: له وانه یه په روه ردگارتان دوزمه نه که تان له به ین به ری و ئیوه بکاته جینشین له م زهویه دا سهر کات ئیوه چون ده کهن. له مه وه ده رده که وی که نه وه ی ئیسرائیل هه موو خاوه نباوه برپوون له و سهرده مه دا.

^۱ الطبري (۱۶۴/۱۵).

^۲ الاعراف (۱۲۹).

﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ يُقَوْمُ إِن كُنْتُمْ ءَامِنُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ ﴾^(۸۴) فَقَالُوا عَلَىٰ اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ^(۸۵) وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ^(۸۶) ﴿

موسا هۆزمکهی هه لدهنا که هه پشت به خودا بیهستن

خوای گه وره باسی موسا دهکات (سهلامی خوای لی بی) که دهیگوت به بهرهی ئیسرائیل: ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ يُقَوْمُ إِن كُنْتُمْ ءَامِنُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ ﴾ موسا به هۆزمکهی خوای گوت: که له که م نه گه ر باوه پتان به خوا هه یه و ملکه چی فرمانی نه ون سا پشتتان هه ر به و بیهستن، واته: خودا به سه بۆ نه و که سه ی که پستی پی ده بهستی. ﴿ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ﴾^۱ مه گه ر خودا بۆ بهندهی خوای بهس نیه؟ ﴿ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ﴾^۲ هه ر که سی خوای به خوا بسپیتری نه وی به سه. زۆر جار خوای گه وره که باسی خوا به رستی دهکات، خو سپاردنیشی له گه ل دینی وه ک نه فرمویت: ﴿ فَاَعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ﴾^۳ سا هه ر تو (نه ی پیغه مبه ر) هه ر نه و به رسته و چاره نووست به و بسپیتره (واته به خودا) وه فرمویه تی: ﴿ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ ءَامَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ﴾^۴ بلی: نه وه خودای میهره بانه و باوه پمان پیهیناوه و خۆمان هه ر به و سپاردوه. وه فرمویه تی: ﴿ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴾^۵ خولقینه ری خۆمه لات و خۆرئاوایه جگه له و هیچ شت بۆ به رستن نابێ، هه ر نه و بکه به بریکاری خۆت. وه خودای گه وره فرمانی داوه به خوا وه نباوه پان که له هه موو نویژه کانیاندا چه ند جار بلین: ﴿ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْذُ ﴾^۶ ئیغه هه ر تو ده به رستین و هه ر داوای یارمه تیش له تو ده که یین. به ره ی ئیسرائیل گوپی رایه لی نه و فرمانه ی خویان کرد ﴿ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴾ نه لین: خۆمان به خوا سپارد، نه ی په روه ردگاری هه موومان مه مانخه ره به ر نازارو نه شکه نجه ی ناهه قیکاران. واته: زالیان مه که و سه ریان مه خه به سه رماندا، هه تا وا بزائن له به ر نه وه سه رکه وتون چونکه نه وان له سه ر هه قن و ئیغه له سه ر ناهه قین، بکه ونه نازارو نه شکه نجه مان، هه ر

^۱ الزمر (۳۶).

^۲ الطلاق (۳).

^۳ هود (۱۲۳).

^۴ الملك (۲۹).

^۵ المزمل (۹).

^۶ الفاتحه (۵).

بەو شیوەیش پێوایەت کراوە لە ئەبی میجلەزو ئەبی زوحاو^۱. عەبدوڕەزاق پێوایەتی کردووە لە
 موحامیدەوه ﴿رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ واتە: زالیان مەکە بەسەرماندا هەتا ئازارو
 ئەشکەنجەمان بدەن.^۲ ﴿وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ﴾ بە بەزەیی خۆت پزگارمان کە ﴿مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ لە
 کۆمەڵی خوانەناسان. واتە: ئەوانەی کە بپوایان بە هەق نیه و شارەدویانەتەوه، بەلام ئێمە بپوامان بە تۆ
 میناو خۆمان سپاردوو بەتۆ.

﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ

﴿۸۷﴾ الْمُؤْمِنِينَ

فەرمان پێکردنیان بە نوێژ کردن لەناو ماله‌کانی خۆیاندا

خوای گەورە ئەفرمویت: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ
 قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ موساو براکەیمان تیگەیاندا: کە ئێوه بۆ ھۆزی خۆتان (لە
 میسردا) چەند مالتیک بکەن بەشویینی حەوانەوه و ماله‌کانتان پوو بکەنە قیبلە بە پێک و پێکی نوێژ بەجی
 بیتن وە مژدە بدە بە خواوەنباوەپان (بە بەهەشت و بەسەرکەوتن) خودای گەورە ھۆکاری پزگار کردنی
 بەرەیی ئیسرائیلی باس کردووە لە فیرعەون و ھۆزەکەیی و چۆنیەتی پزگارکردنە کەشیان لە دەستیان.
 ئەو بوو خودای گەورە فەرمانی دا بە موساو ھاپوونی برای کە چەند خانوویەکی دروستبکەن لە
 میسردا، وەک فەرموویەتی: ﴿وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً﴾ عەون ئەلی لە ئیبنوعەبباسەوه لەم
 ئایەتەدا فەرموویەتی: بەرەیی ئیسرائیل ئەلێن بە موسا، ناتوانین نوێژەکانمان بە ئاشکرا بکەین لەگەڵ
 فیرعەونیەکاندا خوای گەورە ئیزنی دان کە لە ماله‌کانی خۆیاندا نوێژ بکەن و فەرمانیشی پێدان کە
 خانووەکانیشیان وای بکەن پوو و قیبلە بێ^۳ موحامید ئەلی: ﴿وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً﴾ کاتی
 بەرەیی ئیسرائیل ترسیان ھەبوو کە فیرعەون لەناو کلیسە گەورەکاندا بیانکوژی، فەرمانیان پێکرا کە
 ماله‌کانیان بکەنە مزگەوت و پوو و قیبلە بێ^۴ بە پەنھانی نوێژی تێدا بکەن.^۵ قەتادە و زەحاکیش ھەر
 وایان گوتووە.

^۱ الطبري (۱۶۹/۱۵).

^۲ عبدالرزاق (۲۹۷/۲).

^۳ الطبري (۱۷۴/۱۵).

^۴ الطبري (۱۷۴/۱۵).

^۵ الطبري (۱۷۳/۱۵).

﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴾ (۸۸) قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۸۹)

نزای موسا له فیرعه ون و دارو دهسته که ی

نه مه هه والیکه له لایه ن خودای مه زنه وه له باره ی نه و نزایه ی که موسا کردی له فیرعه ون و دارو دهسته که ی کاتی که حه قیان قبول نه کردو به رده وام بوون له سهر گومرایی و خوانه ناسی و دزایه تی کردن و ملنه دان پیی له بهر زقرداری و خو به زل زانی و لوت به رزی لاساری، خودای که وره نه فه رمویت: ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ﴾ موسا نه لی: نه ی په روه ردگاری هه موومان، تو له ژینی دنیا دا هوکاری پازاندنه وه و مالی دنیا ت دا به فیرعه ون و پیاوانی دیوه خانی، نه ی په روه ردگارمان، هر بو نه وه ی خه لک گومرا که ن (واته: شتومه کی دنیا و خوشیه کانی و مالیکی زقرد پیداون) (لِیُضِلُّوا) به فه تی یانه که واته: نه وانه ت پیداون، که خوت ده زانی بهر ناهینن به و په یامه ی که تو به مندا ناردوته بو یان، وه ک جله و شلکردنیک بو یان. نه م مانایه وه ک نه و نایه ته وایه که خودای که وره فه رموویه تی: ﴿ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ﴾ هه تا له دوایدا تا قیان بکهینه وه. هه ندیکی تر خویندویانه ته وه (لِیُضُوا) به زه می یانه که واته: بو نه وه ی، به وشتانه ی که پی ت داون له وانه ی که خوت مه یلت لییه له به نده کانت تا قی بکهینه وه، هه تا نه وانه ی که گومرات کردون و بزائن که تو نه وه ت پیداون له بهر خوشه ویستی و گرنگی پیدانیانه له لایه ن تو وه ﴿ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ ﴾ نه ی په روه ردگارمان مالیان مه هیله و ته فروتونایان بکه. ئیبنوعه بیاس و موجهید نه لئین: یانی: سامانه کانیان له ناو به ره. ^۱ زه حاک و نه بول عالیه و په بیعی کوپی نه نه س نه لئین: خوی که وره مال و سامانه کانیانی کرد به به ردی پازاوه و نه خش کراو، وه ک نه و شیوه ی خوی چون بووه. ^۲ وه نه فه رمویت: ﴿ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ ﴾ دلیان زیاتر په ق و په ش بکه. ئیبنوعه بیاس نه لی: موری پیدا بنی ^۳ ﴿ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴾ باوه ر ناهینن هه تا جه زره به ی زقرد به ژان به چای خویان نه بینن. نه م نزایه له لایه ن موسا وه بوو که له بهر خوداو ناینه که ی پقی مه لسا له فیرعه ون و دارو دهسته که ی، کاتی که بو ی ده رکه وت نه وانه خیریان تیا نه ماوه و هیوای هیچ شتیکی چاکیان لی ناکری. وه ک چون

^۱ الطبري (۱۸۱/۱۵).

^۲ الطبري (۱۸۰/۱۵).

^۳ الطبري (۱۸۱/۱۵).

نوح پیغمبر (سهلامی خوی لی بی) دعای له هۆزه که ی خوی کرد ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَي الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾ (۶۱) إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا^۱ په روه دگرم له م سهر زه مینه نه و که سانه ی تو ناسن گیان له بهریان لی مه هیله، چونکه نه گهر بیان هیلی به نده کانت گومرا ده که ن و ههر مندالیکیشیان ببی تاوانبارو سپله ده بی. بویه خوی گه وره نزا که ی موسای (سهلامی خوی لی بی) قه بول کرد لییان که هارونی برای نامینی بو کردبوو، نه فرمویت: ﴿قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانَّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ نزاتان قه بول بوو، ئیوه پاره ستاو بن (له فرمان ده رمه چن) واته: وهك چون نزا که تان قه بول بوو، ئیوه یش پاره ستاو بن له سهر فرمانی من. ئیبنو جوده یج نه لی له ئیبنو عه بباسه وه: پاره ستاو له سهر فرمانی من به رده وام بن، که بریتیه له و خوراکریه (الاستقامة)^۲.

﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْفَرَقُ قَالَ ءَامَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَامَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ (۶۲) الْكَفَرُ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ (۶۱) فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ بِدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ﴾ (۶۳)

پزگار بوونی نه وهی ئیسرائیل و نو قوم بوونی نالی فیرعه ون

خودای مه زن (لیره دا) باسی نه وه ده کات که چون فیرعه ون و له شکره که ی نو قم کرد و خنکاندن کاتی نه وهی ئیسرائیل له گه ل موسا له میسر چوونه ده رده وه، وهك گوترا وه شش سه د هه زار جه نگا وه ر بوون جگه له وه چه، خشل و زیڕیکی زۆریشیان له قیبتیه کان خواستبوو هه موویان له گه ل خویان بردبوو، بویه فیرعه ون توپه بوو لییان، ناردی به شاره که دا بو کو کردنه وهی خه لکی، له شکریکی زۆری له هه ریمه کاندای کو کرده وه، به سامیکی گه وره و له شکریکی ئیجگار زۆره وه چوو به دوا یاندا، به و شیوه یه ی که خوی گه وره خوی مه یلی لیبوو، ته نیا که سی له وانه ی که خاوه ن توانا و ده سه لات بوو لیی دوا نه که وت له ولاته که یدا، هه موو له کاتی هه لاتنی خوردا په یوه ندیان پیوه کرد، ﴿فَلَمَّا تَرَأَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمَذْكُون﴾^۳ نه و کاته که هه ردوو کومه ل په کتریان دی،

^۱ نوح (۲۶-۲۷).

^۲ الطبری (۱۸۷/۱۵).

^۳ الشعراء (۶۱).

هاورپییانی موسا نه لئین: بیگومان نیمه گیراین چونکه نه وان کاتی گیشتنه که ناری ده ریاکه، فیرعه ون به دویانه وه بوو، هیچ شتی نه مابوو جگه له وهی نه و دوو کومه له بین به یه کداو شهر بکن. هاوه له کانی موسا (سه لامی خوی لی بی) پییان داده گرتو ده یانپرسی له موسا که چون پزگار بین له وهی که تیی که وتوین؟ موسایش ده یگوت: من فەرمانم پیدراوه لیږه وه برپوم ﴿قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَدِينُ﴾ (موسا) نه لی: نابی هیچ بترسن، چون په روه ردگارم له که له و به و زوانه ده رویه کم لیږه کاته وه. هر کاتی ته نگانه یه هات خودا ده روو ده کاته وه، خودای که وره فەرمانی دا به موسا که به عساکه ی بکیشی به ده ریاکه دا. دای لی و ده ریاکه له ت بوو، هر له تیکی وه ک کیویکی که وره ی لی هات، بوو به دوانزه ریگا، بو هر به ره بابی ریگایه ک، خوی که وره فەرمانی دا به هاوا زهویه که ی وشک کرده وه ﴿فَأَضْرَبَ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى﴾^۱ ریگایه کی وشکیان بو بگره به (له ده ریادا) مه ترسه (فیرعه ون) پیت بگات و مه ترسه (له خنکانیش) ناوه که پیی ده کرد له نیپوان ریگاگاندا وه ک شیوه ی په نجره وا بوو، بو نه وهی هریه کی له و کومه لانه چاریان له یه کتری بی، بو نه وهی وا گومان نه که ن که نه وانه خنکاون، به ره ی ئیسرائیل له ده ریاکه په پینه وه. کاتی که دواين که سیان له ده ریاکه چونه ده ره وه، فیرعه ون و سوپا که یشی گیشتنه ده ریاکه له لایه کی تریه وه، سه د هزار ره شی (قیبیتی) له که لدا بوو جگه له په نگه کانی تر. کاتی فیرعه ون نه وهی بینی سه ری لی شیواو ترساو نه یده زانی چی بکات، هات به دلیدا که بگه ریته وه، به لام نه سته مه و کار له کار ترازوه هیچ ده رفه تیکی نه ماوه، قه ده ر کاری خوی کردو نزاکان قه بول کرا، جویره نیل (سه لامی خوی لی بی) به سواری ماینیکی توندو تیژه وه هات و به لای نه سپه کانی فیرعه وندا پوشت و په لاماریان داو جویره نیلش چوه ده ریاکه و نه سپه کانیش به دوايدا چون، فیرعه ون هیچ ده سه لاتیکی به سه ر خویدا نه ماو، پوی کرده سه ر کرده کانی و پیی گوتن: نه وهی ئیسرائیل له نیمه شایسته تر نین به ده ریا، هه موویان خویان خسته ناو ده ریاکه هیچ که سیان نه ما نه چیته ناوی، میکانیلش به دویانه وه بوو، وازی له که سیان نه ده هیئا هه تا به وانی ده که یاند. کاتی که هه موو به ته وای کوبونه وه له ده ریاکه دا، نه وانه ی له پیشه وه بوون ویستیان له ده ریاکه ده رچن، خودای خاوه ن ده سته لات فەرمانی دا ده ریاکه دایان پوشتی و نوکه یان لی بپری. که سیان لی ده رنه چوو، شه پوله کانی به رزی ده کردنه وه و نرمی ده کردنه وه، شه پوله کان به دوی یه کدا نه یاندا به سه ر فیرعه وندا مردن ده وری داو یه خه ی گرت نا له و حاله دا که (به سه ری هات) نه لی: وه ک خوی که وره نه فەرمویت: ﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ

^۱ الشعراء (۶۲).^۲ طه (۷۷).

وَجُنُودُهُ بَفْيًا وَعَدُوًّا حَتَّىٰ إِذَا أَذْرَكَهُ الْفَرَقُ قَالَ ءَامَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَامَنْتُ بِهِ، بَنُو إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ

الْمُسْلِمِينَ ﴿ بهر هی نیسرائیلیمان له ده ریا که په پانده وه. فیرعون و له شکره که یشی (بو ناهه قی و ده ست دریزی) شوینیان که وتن تا نه و کاته که بخنکی، نه لی: من بروام هیئا، که هیچ که س بو په رستن ناشی، نه وه نه بیت که توره مه ی نیسرائیل باوه پریان پییه تی، وه منیش له موسولمانانم، باوه پی هیئا له کاتیکدا که نه و باوه په هیچ سودیکی نه بوو بوی. ﴿ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿۸۴﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسًا سُنَّتَ اللَّهُ إِلَيْكَ قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ

هَٰذَا الْكَافِرُونَ ﴿ کاتی بینیان به لای نیمه یان دیته سر نه لین: نیر خودای تا کو ته نیا ده ناسین و له و شتانه ی ده مانگوت: شهریکی خودان، حاشا ده که ین، پاش بینینی سزای نیمه، بروا هیئان قازانجی پی نه که یاندن، نه مه پړوشوینی خودایه ده ربارهی گشت به نده کانی هر و بووه، له و کاته دا هر نه وانه ی خوانه ناس بوون زهره ریانکرد. بوی خوی گوره له وه لاسی فیرعوندا کاتی نه وه ی گوت فیرمووی: ﴿ ءَاكُنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴾ نیستا (باوه پ دینیت؟) که بیگومان له وه و پیش سه ریچیت کردو له پیزی خراپه کاران بووی. واته: نا نیستا ده لیتیت؟ که له پیشدا له سر نه وه ی له نیوان توو خودای مه زندا مه بوو سه ریچیت کردو له پیزی نه و که سانه بووی که خه لکیان گومرا ده کرد. خوی گوره له نایه تیکی تردا فیرمووی ته: ﴿ وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى الْكُفْرِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴾ ۱ کردمان به پیشه وایانیک که خه لکی بانگ ده که ن بو ناو ناگر، پوژی قیامه تیش هیچ که س به هانایانه وه نایه، نه مه ی خوی گوره بوی باس کردین له باره ی فیرعونه وه له م نایه ته داو نه وه ی به سه ری هات له رازه نه نیه کانه که هر خودای گوره پیغه مبه ره که ی لی ناگادار کردوه، بوی نه بوداودی تیالیسی پیوایه تی کردوه له نیبنوعه بباسه وه نه لی: پیغه مبه ری خودا فیرمووی ته: (جویره نیل پیی گوتم: نه گهر چاوت لیم ده بوو، که من قوپه ره شه ی ده ریام هه لده گرتو ده مکرده ناو ده می فیرعون له ترسی نه وه ی نه کا به زه یی خودا فریادی که وی) ۲ تیرمیزی و نیبنوجه ریریش پیوایه تیان کردوه. ۳ تیرمیزی نه لی: فیرمووده یه کی حه سه نی غه ریپی سه حیحه (حدیث

۱ غافر (۸۴-۸۵).

۲ القصص (۴۱).

۳ مسند الطیالسی (۳۴۱)، فیرمووده یه کی حه سه نی غه ریبه.

۴ تحفة الاحوذی (۵۲۶/۸).

۵ الطبری (۱۹۱-۱۹۰/۱۵).

غريبُ صحيح) وه خودای گه وره نه فرمویت: ﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ بِدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنْ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَنَّا أَيْنًا لَّغَفَلُونَ﴾ نه مړو لاشهت (له دهريادا) پرگار ده كه ين. تا په نديك بى بؤ نه وانه ی له پاش تو دین، زوری نه م خه لکه له نيشانه كانى نيمه ناگادار نين. ئيبنوعه بباس و كه سانی تريش له زانایانى پيشينه گوتويانه: هندی له بهرې ئيسرائيل گومانيان هه بوو له مردنى فيرعه ون، خودای گه وره فرماني دا به دهريا كه لاشه كى به ته واوى فپى بدات به بى گيان و به قه لغانه ناسراوه كه يه وه له شويئيكى به رزى نه و زه ويه دا، بؤ نه وهى به چاكى بزائن كه مردوه و له ناو چووه.^۱

بؤيه خودای گه وره فرمويه تى: ﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ﴾ واته: به رزت ده كه ينه وه له به رزايه كدا له و زه ويه دا. ﴿بِدَنِكَ﴾ مواهيد نه لى: به لاشهت.^۲ ﴿لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً﴾ واته: بؤ نه وهى ببيتته به لگه يه بؤ بهرې ئيسرائيل له سهر مردن و له ناوچونت، به لگه ش بى له سهر نه وهى كه ههر خودا نه و خاوه ن ده سه لاتيه كه گيانى هه موو گيانه وهره كان به ده ستي نه وه و هيچ كه سى له بهر توپه يى نه ودا خوى ناگرى و ناوه ستي. بؤيه هندی له زانایانى پيشينه خويندويانه ته وه (لتكون لمن خلقك آية) تابؤ نه وانه ی كه دواى تو دین ببيتته نيشانه، پاشان خواى گه وره نه فرمویت: ﴿وَإِنْ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَنَّا أَيْنًا لَّغَفَلُونَ﴾ چونكه زوری له م خه لکه له نيشانه كانى نيمه ناگادار نين، واته: په ندى لى وه رناگرن و نابيتته دهرس بؤيان. وه له پوژى عاشورادا (فيرعه ون و دارو ده سته كى) خنكان و له ناوچوون وهك بوخارى ريوايه تى كرده له ئيبنوعه بباس وه نه لى: كاتى پيغه مبه ر (ﷺ) گه يشته مه دينه، جوله كه كان به پوژوو بوون له پوژى عاشورادا، فرموى: (نه م پوژه چيه وا تييدا به پوژوو ده بن) نه لىن: نه مه پوژيكه خودا موساى سهرخست به سهر فيرعه وندا، پيغه مبه ر (ﷺ) فرموى: (ئيوه له پيش ترن له وان به موسا، ئيوه يش (نه و پوژه) به پوژووين).^۳

﴿وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ مَبْوَءَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (۹۳)

^۱ الطبري (۱۹۶/۱۵).^۲ الطبري (۱۹۷/۱۵).^۳ فتح الباري (۱۹۸/۸).

دامہ زرانندی بہرہی ئیسرائیل لہو زموہیہ داو پۆزی پاک و چاک پیدانیان

خوای گہورہ باسی ئەو بہرہانہ دہکات کہ دابووی بہ نہوہی ئیسرائیل لہو بہرہ دینی و دنیا بیانہ
وہک فہرموویہ تی: ﴿وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَءِیْلَ مَبْوَءَ صِدْقٍ﴾ بہ پاستی ئیمہ بہرہی ئیسرائیلیمان لہ
شوینیکی خوش دامہ زرانند، دہلین: ئەو شوینہ ولاتی میسرو شامہ ہتا دہگاتہ قودسی پیروژو
دہورہری، بیگومان کاتی خودای گہورہ فیرعہون و لہ شکرہکی لہ ناو برد، دہسہ لاتی دہولہ تی
موسہویہ کان بہ تہواوی جیگیر بوو لہ ولاتی میسردا، وہک خوای گہورہ فہرموویہ تی: ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ

الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعْفُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمَغْرِبَهَا الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ

الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَءِیْلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ وَمَا كَانُوا

يَعْرِشُونَ ﴿١﴾ ئەوسا ئیمہ خۆرہ لاتی و خۆرناوای ئەو ولاتہمان (کہ بہرہ کہتمان پیدابوو) کردہ بہشی
ئہوانہی چہوسا بوونہ وہ. بہلینی ہرہ پیروزی (بی کہ م و کوپی) دہربارہی بہرہی ئیسرائیل ہاتہ جی،
لہ باتی خۆراگرتنیان، ہرچی فیرعہون و ہۆزہکی دایان ناو بہرزیان کردہ وہ، ہہموومان لی تیک و پیک
دان. وہ لہ ئایہ تی تردا فہرموویہ تی: ﴿فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۖ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ۖ كَذَلِكَ

وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَءِیْلَ﴾ ٢ ئیتر باغات و کانیاومان پی جی میشتن، لہ گہل ہہموو گہنجینہ و خانوہ
خۆشہکان، ہر بہو شیوہیہ ئەم ہہمووہ شمان دا بہ نہوہی ئیسرائیل. بہ لام دواي ئەوہ بہردہوام
لہ گہل موسادا بوون (سہلامی خوای لی بی) بہ تہمای ولاتی قودسی پیروژ بوون، کہ ولاتی ئیبراہیمی
خہلیل بوو (سہلامی خوای لی بی) موساو (سہلامی خوای لی بی) ئہوانہشی کہ لہ گہلیدا بوون، داوای
قودسی پیروزیان دہکرد کہ ہۆزیک تیا بوو لہ عہمالیقہکان بہرہی ئیسرائیل ترسان لہوہی بہ شہر
بین لہ گہلایندا، لہ تۆلہی ئەم ترسنۆکییہیان خوای گہورہ چل سال تہ فرو توناو ئاوارہی کردن لہ
بیاباندا، لہ ویدا ہارون و ہفاتی کردو پاشان موسایش و ہفاتی کرد (سہلامی خویان لی بی) دواي
ئہمان (نہوہی ئیسرائیل) لہ گہل یوشعی کوپی نون دہرچوون بہرہو قودسی پیروژ خودای گہورہ
سہری خستن و قودسی پیروزیان کہوتہ دہست ماوہیہ لہم پۆزگارہ لہ ژیر دہستہ لاتیاندا بوو. پاشان
خوای گہورہ فہرموویت: ﴿وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ پۆزی پاک و چاکمان پیدان، واتہ: پۆزی چاک و
حەلال و بہ سود و پەوا لہ سروشت و لہ شہرعدا پیدان، ﴿فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ

١ الاعراف (۱۳۷).

٢ الشعراء (۵۷-۵۹).

يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿ هه تا زانستى (توراتيان) هاته لا نه و بوى كيشه يان لى پهيدا نه بوى، به پاستى په روه ردگارت برپار نه دات له نيوانياندا له پوژى قيامه تدا. واته: هيچ گيرو گرفتكيان نه بوى تا كيشه بكن له سهرى، چونكه خوداى گه وړه بوى پوون كړد بونه ووه و گومانى له دلدا نه هيشتبوون، له م فرموده يه دا هاتوه: (به پاستى جووله كه كان ناكوك بوون، بوون به حفتاو يه ك دهسته، مه سيحيه كان ناكوك بوون، بوون به حفتاو دوو دهسته، به و زوانه نه م نوممه ته يش ده بى به حفتاو سى دهسته، له وانه يه كيكيان له ناو به هشتدايه، حفتاو دوويان له ناو ناگردايه)، گوترا: نه وانه كين نه ي پيغه مبهري خودا (ﷺ)؟ فرمووى: (نه و هيه كه من و هاوه له كانى له سهره) ^۱ حاكم پيوايه تى كړدوه له موسته دره كه كهيدا به م وتيه، بوى خوداى گه وړه فرموويه تى: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾.

﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شكٍ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِبَيِّنَاتٍ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٦﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَقًّا يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿١٧﴾﴾

له كتيبه پيشوه كاندا نه م قورنانه باسى هاتوه

خوای گه وړه نه فرمويت: ﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شكٍ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِبَيِّنَاتٍ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ نه گه رتو (نه ي موحه ممه د ﷺ)) له و ه ي بومان ناردويته خواري به گومانى، ده ي بپرسه له و كه سانه ي بهر له تو كتيبيان بو هاتوه، هرچى له په روه ردگارت وه بو ت هاتوه بى شك پاسته و له پيزى دوو د لان مبه. هرگيز له وانه مبه كه نيشانه كانى خودايان به درو ده زانى، نه وسا كه توش ده چيه پيزى زيانباران، خوداى گه وړه فرموويه تى: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَحْدُثُ لَهُمْ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ﴾ ^۲ نه وانه وا ده كه ونه شويني نه م پيغه مبهري كه پاسپارده ي خوايه و نه خوينده واره و له تورات و نينجيليش (ده بينن) ناوى نوسراوه. پاشان دواى نه م

^۱ الحاكم (۱۲۹/۱)، سه حيه.

^۲ الاعراف (۱۵۷).

زانباریهش که دهیزانن له کتیبهکانیانداو وهك چۆن منداڵهکانی خۆیان دهناسن، ئاوا پیغه مبه ریش
 دهناسن به لام دهشارنه وه ده یگۆپن و له جییدا شتی تر داده نین و برپای پی ناکهن له گه ل نه و
 به لگه یه دا که بۆیان هینراوه ته خواره وه، بۆیه خوای گه وره فرمویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ
 كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾ نه و که سانه ی گفستی
 په روه ردگاری تو یان لی هاته دی، ئیتیر باوه پ نا هینن، جا با مه موو نیشانه یه کیشیان بۆ بی، مه تا
 نازاری به ژان به چاوی خۆیان ده بینن. واته: باوه پی نا هینن که سوودی بیی بۆیان، به لکو کاتی باوه پ
 دینن که هیچ سودیکی نیه. بۆیه کاتی که مووسا نزای کرد له فیرعه ون و دارو دهسته که ی نه لی: وهك
 خودای گه وره فرمویه تی: ﴿رَبَّنَا أَطْمِسْ عَلَيَّ أَمْوَالِيهِمْ وَأَشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ
 الْأَلِيمَ﴾^۱ په روه ردگارمان مالیان مه هیله و ته فروتونایان بکه دلیان زیاتر په ق و په ش که، چونکه برپا
 نا هینن مه تا جه زده به ی زۆر به ژان به چاوی خۆیان ده بینن. وهك خوای گه وره له م نایه ته دا
 فرمویه تی: ﴿وَلَوْ أَنَّا زَلَنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَبُنَّ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَكَلَمُهُمُ الْمَوْتُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
 إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ﴾^۲ نه گه ر فریشته شمان بناردایه و مردوه کانیش قسه یان
 له گه لدا بکردنایه مه موو شتمان له به ران به ر نه وانه وه کو کردایه ته وه، هیشتا باوه پریان نه ده هینا،
 مه گه رخوا مه یلی لی بوایه، به لام زۆریه یان نه زان بوون.

﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَنُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا ءَامَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ

الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ۝﴾

هه ر کاتی سزا هاتی باوه پ هینان هیچ سودیکی نه بوو ته نیا بۆ هۆزی یونس نه بی

خوای گه وره نه فرمویت: ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَنُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا ءَامَنُوا كَشَفْنَا
 عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾ بۆچی هیچ شارێك نه بوو که خه لکه که ی برپا بینن
 تا برپا که یان به هره یان پی بگه یه نی جگه له هۆزه که ی یونس؟ که کاتی برپایان هینا، نازاری
 نابوو به رمان له دنیا لی لادان، وامان کرد که مه تا ماوه یه ك خوشی پابوین. واته: ده ی بۆ نه و گه لانه ی
 پیشووو مه موو باوه پریان نه هینا که پیغه مبه رانمان بۆ ناردن، به لکو نه ی موحه مبه د (ﷺ) ئیمه له
 پیش تۆدا هه ر پیغه مبه ریکمان نارد بی حه تمه ن هۆزه که ی یان زۆریه ی هۆزه که ی برپایان پی نه کردوه.

^۱ یونس (۸۸).

^۲ الانعام (۱۱۱).

وهك خوداي گه ورده فهرموويه تى: ﴿يَحْشَرُهُ عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ﴾^۱
 حەيف بۆ ئەو بەندانە، هەر پيڤەمبەرئىكمان بۆناردىن گالتە و گەپيان پيڤکردوه. وه فهرموويه تى:
 ﴿كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَالِحٌ أَوْ جَاهِلٌ﴾^۲ پيش له مانەش هەر وا بوە، هەر كاتى
 پيڤەمبەرئىكمان بۆ هاتووه گوتويانە: يان جادووگەرە يان شيتە. وه فهرموويه تى: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا
 مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾^۳ هەر وا
 بووه پيش توش هەر پيڤەمبەرئىكمان ناردووه تە هەر شارىك له ئيمە ترسيان وه بەر بيڤنى، هەموو
 خوشگوزەرانەكانى ئەوانە گوتويانە: بابو باپيرانمان لەسەر ئاينىك پۆشتوون ئيمەش پەپرەوى
 ئەوانين. لەم فهرمووده سەحیحەدا هاتووه: (پيڤەمبەرمان پيشان درا، پيڤەمبەرى وا هەبوو بەلامدا
 تيدەپەرى كۆمەلى خەلكى له گەلدا بوو، پيڤەمبەرى وا تيدەپەرى يەك پياوى له گەلدا بوو، پيڤەمبەرى
 وا هەبوو. دوو پياوى له گەلدا بوو، پيڤەمبەرى واش هەبوو هيچ كەسى له گەلدا نەبوو).^۴ پاشان باسى
 زۆرى شوينكه وتوانى موساى كرد (سەلامى خواى لى بى) پاشان باسى زۆرى ئومەتە كەيشى كرد،
 ئەوەندە زۆر بوو كە ئاسۆى خۆره لات و خۆرئاواى گرتبوو، مەبەست ئەو يە كە هيچ شارىك نەبووه بە
 تەواوى برۆاى هينا بى بە پيڤەمبەرە كەى لەو شارانەى له پيشەوه بوون جگە له هۆزە كەى يونس،
 خەلكى شارى نەينه و بوون، برۆاكە شيان لەبەر ئەوه بوو دەرترسان تووشى ئەو سزايە ببن كە
 پيڤەمبەرە كەيان ئاگادارى كردوون لى، كاتى بە چاوى خۆيان دياردەكانى ئەو سزايان دەبينى و
 پيڤەمبەرە كە شيان دەرچوو بوو له نيوانياندا، كاتى دەستيان كرد بە هاوار و لاله و گريان و پارانەوه له
 خوداي گه ورده و داوايان دەكرد كە ئەو سزايان لەسەر هەلگرى كە پيڤەمبەرە كەيان ئاگادارى كردوون
 لى، مندال و مەپو مالاتە كە شيان له گەل خۆيان هينا بوو. ئا لەو كاتەدا خودا بەزەيى هاتەوه پيڤياندا،
 سزاكەى لەسەر لا بردن و دواخرا لەسەريان. وهك خواى گه ورده فهرموويه تى: ﴿إِلَّا قَوْمٌ يَبْغُونَ
 كُفْرًا عَنْهُمْ عَذَابَ الْآخِرَةِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾ قەتادە له تەفسيرى ئەم ئايەتەدا ئەلى:
 هيچ شارى كە خوانەناس بوى كاتى كە سزاي بۆ هاتى پاشان برۆاى هينابى سوودى لەو برۆا هينانە
 وەرەگرتووه وازى لى نەهينراوه جگە له هۆزە كەى يونس، كاتى پيڤەمبەرە كەيان لە دەست داو

^۱ يس (۳۰).^۲ الذاريات (۵۲).^۳ الزخرف (۲۳).^۴ فتح الباري (۲۲۴/۱۰).

زانیان که سزا دان لئیان نزیك بوه ته وه، خودا په شیمانی (تهوبه ی) خسته دلیانه وه و جلو به رگی زیریان له بهر کردو دایک و به چکه ی مه پرو مالات و چوار پیکانی تریشیان له یه ک جیا کرده وه (مه لاویرا) پاشان چل شه و دهستیان کرد به لاله و پارانه وه له خودا، کاتی خودای گه وره نه و گه پانه وه و په شیمانیه راسته ی لی بینین و ده رکوت تهوبه یان کرده له وه ی کردویانه نه و سزایه ی له سر لابر دن که نزیك بوو تووشیان ببی، قه تاده نه لی: گوتراوه که هوزی یونس له نهینه و ژیاون که نه م زهوی موسله یه ی نیستایه^۱. هر به م شیوه یه ش پیوایه ت کراوه له نیبنومه سعود و موحامید و سه عیدی کوری جوبه یرو که سانی تریشه وه له زانایانی پیشینه^۲.

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ (۱۱)

كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ (۱۰۰)

دووره له کارزانی خوداوه که خه لکی ناچار بکات برپا بینن

خوا ی گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا﴾ نه گهر خوا مه یلی لی بوايه هرچی له م سر زه مینه تیکرا باوه پیاو ده مینا. واته: نه ی موحه ممد (ﷺ) نه گهر خوا مه یلی لی بوايه نیزنی مه موو خه لکی سر زه مینی نه دا که برپا بینن به وه ی که پی هاتوی بویان، مه مووشیان برپایان ده مینا، به لام نه وه ی خوا ی گه وره ده یکات پرپه له کارزانی وه ک فرمویه تی:

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ (۱۱۸) ﴿إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ

كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْإِنْسِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾^۳ نه گهر په روه ردگارت مه یلی لی بوايه، خه لکی دنیای گشتی ده کرده یه ک ناین، به لام به ناته بایی هر ده میننه وه. مه گهر په روه ردگاری تو به زه یی پیاندا بیته وه، هر بو نه وه ی دروستکردون، برپاری په روه ردگاریشت هردیته دی که: جهه نم له

جنوکه و بنیاده م (مه موو) پر ده که م. وه فرمویه تی: ﴿أَفَلَمْ يَأْتِنِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ

لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا﴾^۴، بوی خاوه نباوه پان نه وه نازانن نه گهر خودا مه یلی لی بوايه گشت خه لکی

شاره زای راسته پی ده کرد؟ هر بویه خوا ی گه وره لیږده دا نه فرمویت: ﴿أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا

^۱ الطبري (۲۰۷/۱۵).

^۲ الطبري (۲۰۸/۲۱۰/۱۵).

^۳ هود (۱۱۹-۱۱۸).

^۴ الرعد (۳۱).

مُؤْمِنِينَ ﴿ثَايَا تَوَّاهٍ مَوْحَاهُ مَعَهُ﴾ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) دَه ته ويئ نهم خه لکه به زځر بپړوا بيئن. واته: دَه ته ويئ به زځر ناچار يان بکې بپړوا بيئن. بيگومان نه وه کارى تونيه و له سره توشنیه ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ﴾^۱ خودا خه زکات هر که سى گومړا ده کات و خه زيش بکات به ره و خوى شاره زاي ده کات، که وايه به خه فته خوار دن بويان خوت له ناو مه به. وه. فهرموويه تى: ﴿لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^۲ نه رکى سره شانى تو نيه نه مانه بخه يته سره پى، به لام هر که سى خودا خوى مه يلى لى بى شاره زاي پاسته پى ده کات. وه. فهرموويه تى: ﴿لَعَلَّكَ بَنِيعٌ نَفْسِكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾^۳ له وانه يه به و خه مه خوت له به ين به رى، که نه وانه نايانه وي بپړوا بيئن. وه. فهرموويه تى: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^۴ تو ناتوانى که سى بو خوت خوشت بوئ شاره زاي که ي، به لام خودا کى بوئ پىگه ي پاستى نيشان نه دات. وه. فهرموويه تى: ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾^۵ تو هر نه وه نده ت له سره رايگه يه نى، به لام حيساب کردن شى له سره نيمه يه. وه. فهرموويه تى: ﴿فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ﴾ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لست عليهم بمصيطر^۶ ساتو ناموزگارى بکه، تو ته نيا ناموزگار يکه رى، تو خاوه ن ده سه لات نيت به سر ياندا، چه ندين ثايه تى ترش مه يه له م باره يه وه به لگن له سره نه وه ي که ته نيا خودا خوى هر کار يکى بوئ ده يکات و مه يلى له هر که سى بوئ شاره زاي ده کات و، هر که سيش ناره زوى لى بى گومړاى ده کات. نه مه يش ده که پيته وه بو زانيارى و کار زانى و دادپه روه رى خوى. بويه فهرموويه تى: ﴿وَمَا كَأَنْتَ لِنَفْسٍ أَنْ تَوْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾^۷ هيچ که سى نه بووه بپړوا بيئى، به نيزنى خوا نه بو بيت خرابى بو نه و که سانه بپړا دراوه که تيناگن. واته: گومړا و سر لي شيوايان ده کات له نيشانه و به لگه کاني شاره زانابن که هر خودا دادپه روه ره له هم مو نه و شتانه دا، که کى شاره زان ده کات و کيش گومړا ده کات.

^۱ فاطر (۸).^۲ البقرة (۲۷۲).^۳ الشعراء (۳).^۴ القصص (۵۶).^۵ الرعد (۴۰).^۶ الفاشية (۲۱-۲۲).

﴿ قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ (۱۱) ﴿ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانظُرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴾ (۱۲) ﴿ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نَجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (۱۳)

فەرماندان بە تیرامان لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەمین

خوای گەورە ئەفرمویت: ﴿ قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ بۆ: (ئەو موخەمەد ﷺ) سەرئەوێ بۆ ئەو کە لە ئاسمانەکان و زەمیندا هەیە، خودای گەورە لێرەدا پێنمایی عەبدەکانی دەکات کە بێر بکەن و لە بەهرەکانی و لەو شتانەی لە ئاسمانەکان و زەمیندا هەیە، کە چەندە نیشانەی گەورەیان تێدا هەیە بۆ ئەوانەی خواوەنی عەقلن، لەو هەموو ئەستێرە پووناک و گەپۆک و وەستاو و خۆرو مانگ و شەو و پۆژ و جیاوازی نێوانیان و چوونی شەو و پۆژ بە ناو یە کداو جاری یە کێکیان درێژ دەبێ جاری ئەوێ تریان. وە بە پێچەوانەشەوە بەرزیی و پازاوەیی و فراوانی و جوانی ئاسمان و ئەو بارانەی کە خودا لە ئاسمانەو باراندووەتی و زەوی پێ زیندوو کردووەتەو دواي مردنی و ئەو هەموو جۆرە بەروبوم و کشتوکال و گول و گولزار و پووەکە ی تیا دەرھێناوە وە گیانەوریکی زۆریشی وەدیھێناوە تێیدا کە پەنگ و شێوە و سودیان جیاوازی و کێو دەشت و بیابان و ئاوەدانی و شوینی و ێرانیشی تیا، دەریش کە پەرە لە شتی سەر سۆرھێنەر و شەپۆلی گەورە، لە گەل ئەوەیشدا پام هێنراوە و ملکە چ کراوە بۆ ئەو کەسانەی بەسەریدا دەپۆن کە شتیەکانیان هەلەدەگرێ و بە هیواشی پێیدا تێدەپەن بە پامکردنی (خودای) خواوەن توانا، کە هیچ پەرستراو و پەروردگاریک نیە جگە لەو، پاشان خودای گەورە ئەفرمویت: ﴿ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ کە چی ئەم هەموو نیشانە و ترساندنە کار ناکاتە سەر ئەوانەی کە بپروا ناھێنن. واتە: هیچ شتی کار ناکاتە سەر ئەو کەسانەی کە بپروا ناھێنن، نە نیشانەکانی ئاسمان و زەمین، نە بەلگەی پێغەمبەرەکان کە هەموو نیشانەن لەسەر پاستیان. وە ک خوای گەورە لە ئایەتێکی تردا ئەفرمویەتی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ ئەو کەسانەی گەشتی پەروردگاری تۆیان لێ هاتە دی، ئێر باوەر ناھێنن. پاشان لێرەدا ئەفرمویت: ﴿ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾ ئایا هەر چاوەپووانی پۆژانیکن هەر وە ک پۆژانی ئەوانە کە پێش لەوان بوون و نەمان؟ واتە: ئەو موخەمەد ﷺ ئایا ئەو بێباوەرە چاوەپووانی پۆژانیکن سزا و نوپەیی خاویان بۆ بیت وە ک ئەو پۆژانەی تری خودا، کە بەسەر گەلە پێشوەکاندا هات کە بپروایان بە پێغەمبەرەکانیان

نه كرد، ﴿قُلْ فَانظُرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾ (۱۰۴) ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ ﴿﴾ پاشان پيغه مبه رانمان و نه وانه ي بپوايان هيه پزگار ده كه ين، چونكه نه وه نه ركي نيمه يه كه باوه پداران پزگار كه ين. واته: نه ركيكه و خوداي له سه ر خوي داي ناوه. وهك نه فهرمويټ: ﴿فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ﴾ ^۱ بلي: دنيا بن په روه ردگار تان هر خوي له سه ر خوي نوسيوه بهر به زه يي خوي تان بخت.

﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِّن دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَلَكِن أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۱۰۵) وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۰۶﴾ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِن الظَّالِمِينَ ﴿۱۰۷﴾ وَإِن يَمَسَّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِن عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۱۰۸﴾

له رماندان به په رستني خودا به ته نياو خو سپاردن يي

خوای گه وره نه فهرمويټ: ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِّن دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَلَكِن أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ بلي: خه لكينه نه گهر نيوه له نايي من به گومانن، من نه وانه ي جگه له خودان و نيوه ده يان په رستن، ناپه رستم، به لام من نه و خودايه ده په رستم، ده تان مريټي و فهرمانيشي به من داوه له پريزي باوه پداران بم. خوداي گه وره ده فهرمويټ به پيغه مبه ركه ي موحه ممد (ﷺ) بلي نه ي خه لكينه نه گهر نيوه گومان تان هيه له پاستي نه و نايي نه ي كه بوم هيټاون و بته په رستي تيډا نيه و خودا نيگاي بؤ كردوم، من نه وانه ناپه رستم كه نيوه جگه له خودا ده ي په رستن، به لكو خودا به ته نيا ده په رستم كه شهريكي نيه، نه و خودايه ي كه ده تان مريټي وهك چون كياني پيدا ون، له دوايشدا هر بؤ لاي نه و ده گه پيټنه وه. نه گهر نيوه هاوار له و په رستراوانه ي خوتان ده كه ن و به پاستيان داده نين، من نايان په رستم، داوايان لي بكن با تووشي زيانم بكن، چونكه نه و په رستراوانه نه زيان به كه س ده گه يه نن و نه سوو ديشي پيډه گه يه نن، به لكو نه و كه سه ي كه زيان و قازانج به ده ستي نه وه، هر خودا خوي ته ي كه ته نيايه و شهريكي نيه، پاشان فهرمويټ: ﴿وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا﴾ پوويكه ره نايي پاست و په وان، واته: به پاكي هر خودا په رسته به

ته نياو دور كه وه له بته رستى. بويه فهرموويه تى: ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ هه رگيز نه كه ي له پيزى بته رستان بى. نه م نايه ته عه تف كراوه ته سه ر نايه ته كه ي پيش خوى كه خوداى گه وده فهرموويه تى: ﴿وَأَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ پاشان نه فهرمويت: ﴿وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۰۶) وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِذَا يُرِيدُ

بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ جگه له خوا هانا بو شتى وا مه به كه نه به هره ي بو تو هه به و نه زيانى لى ده بينى، نه گه ر كردت، نه وساكه له سته مكارانى. خوداش نه گه ر تووشى زيانىكت بكات (جگه له خوى) هيج كه سى نيه لاي بدات، نه گه ر چاكه شى له گه لدا كردى، كه س به ر له چاكه ي ناگرى و مه يلى له هه ر عه بدىكى ببى تووشى نه و چاكه به ي ده كات، هه ر خوى له گوناوه ده بورى و دلوفانه. نه م نايه ته نه وه مان بو پوون ده كاته وه كه چاكه و خراپه و قازانج و زهره ر هه موو ده گه پيته وه بو لاي خوداى گه وده خوى، هيج كه سى له وه دا هاوكارى نيه، وه هه ر خودا شايه نى په رستنه به ته نيايى و شه ريكى نيه و ليپورده و دلوفانه. واته: بو كه سى ته وبه بكات با هه ر گوناوه تيكيشى كردبى، هه تا نه وه يش شه ريكى بو داناوه، بيگومان هه ر لى خوش ده بى.

﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ﴾ (۱۰۸) وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ حَتَّىٰ يَخْضَمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ (۱۰۹)

خوای گه وده نه فهرمويت: ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا﴾ بلى: (نه ي موحه ممه د ﷺ) خه لكينه و پاستيتان له لايه ن په روه ردگار تانه وه بو هات، هه ر كه سى پيكه ي پاست بگريته به ر، شاره زابوونه كه بو خويه تى هه ركه سيكيش گومرا ببى، گومرايى دژى خويه تى، خوداى گه وده فهرمان ده كات به پيغه مبه ره كه ي ﷺ كه خه لكى ناگادار بكات، كه نه وه ي پيى هاتوه بويان له لايه ن خوداوه، هه رنه وه پاسته و گوماني تيدا نيه، هه ر كه سى شاره زا ببى به وه و شويني بكه وي، قازانجى نه و شوين كه وتنه بو خويه تى. هه ر كه سيش گومرا ببى و لى لادات، ناكامى نه و گومرا بوونه هه ر بو خوى ده گه پيته وه.

﴿وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ﴾ وه من بريكارى (وه كيلى) كه ستان نيم. واته: من نابمه وه كيلى نه وه كه ببنه خاوه ن باوه پ. ته نيا من ترسيته ريكم بو تان. شاره زا كردن به مه يلى خوايه. ﴿وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ﴾ هه ر فهرمانى بو ت ده نيترين شويني كه وه و خوراگره. ده ست بگره به وه ي كه خودا ناردوويه تى بو ت و ناگادارى كردوى لى، خوراگره له سه ر دژايه تى نه و كه سانه ي دژايه تيت ده كه ن ﴿حَتَّىٰ يَخْضَمَ اللَّهُ﴾

مه‌تاخودا دادوه‌ریده کات ﴿وَهُوَ خَيْرُ الْحَكِيمِينَ﴾ خودا باشترین دادوه‌ره واته: خودا چا‌کترین دهر و کهره‌وه‌یه به دادوه‌ری و کارزانی خوی.

ته‌فسیری سوره‌تی هود (سه‌لامی خوای نیبی)

له مه‌ککه‌دا هاتووته‌خواره‌وه

سوره‌تی هودی‌ه‌کی‌که‌له‌وسوره‌تانه‌ی پی‌فه‌مبه‌ری (ﷺ) پیر کرده

ئه‌بوعیسی‌ای تیرمیزی‌ی‌ریوایه‌تی کرده له نیبنوعه‌بباسه‌وه‌ئه‌لی: ئه‌بویه‌کر ووتی: ئه‌ی پی‌فه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) پیر بوی! پی‌فه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (هودو واقیعه‌و مورسه‌لاتو عم یتساءلون و إذا الشمس کورت پیریان کردم)، له‌ریوایه‌تیکی تردا هاتوو: (هودو ده‌سته خوشکه‌که‌کانی پیریان کردم).^۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرَّكْبُ أَهْكَمَتْ أَيْنَهُ ثُمَّ فَصَلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ ۝۱﴾ أَلَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُرْمَنُهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ۝۲
وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتًّا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ۝۳﴾ إِلَىٰ اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۴﴾

ئه‌م قورئانه‌و بانگه‌وازی بۆ‌لای خودا به‌ته‌نیا

﴿الر﴾ (الف، لام، را) له‌پیشه‌وه له‌سه‌ره‌تای سوره‌تی به‌قه‌رده‌ا باسی ئه‌م پیتانه‌مان کرد جارێکی‌تر پی‌ویست به‌دووباره‌کردنه‌وه‌ناکا لی‌رده‌ا، ﴿رَكْبُ أَهْكَمَتْ أَيْنَهُ ثُمَّ فَصَلَتْ﴾ کتیبیکه‌نایه‌ته‌کانی‌به‌و‌کراون له‌پاشان شیکراونه‌ته‌وه. یانی: وشه‌کانی‌به‌و‌داریژراوه‌و‌مانا‌که‌یشی شیکراوه‌ته‌وه. شیوه‌و‌مانای زۆر‌ته‌واوه، ئه‌م ته‌فسیره له‌موجاهیدو‌قه‌تاده‌وه‌ریوایه‌ت‌کراوه.^۲ نیبنوجه‌ریریش هه‌مان ته‌فسیری هه‌لبژاردوه ﴿مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ﴾ له‌لایه‌ن کاردرستی زاناوه. یانی: له‌لایه‌ن ئه‌و خودای کارزانه له‌گفتارو‌فه‌رمانیا، ئاگاداری ئاکامی کاره‌کانه، پاشان ئه‌فه‌رمویت: ﴿أَلَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ﴾ که‌نابی هه‌یج‌به‌ه‌ستن جگه له‌خودا، واته: ئه‌م قورئانه‌وته‌داریژراوو شیکراوه‌یه هاتوه‌ته‌خواره‌وه‌هه‌تا خودا به‌ه‌ستری به‌ته‌نیاو شه‌ریکی بۆ‌دانه‌نری. وه‌ک ئه‌م نایه‌تانه‌یش که

^۱ تحفة الاحوذی (۱۸۴/۹)، فه‌رموده‌یه‌کی باشه (جید).

^۲ الطبری (۲۲۷/۱۵).

خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾^۱. بهر له تویش نومه هر پیغه مبریکمان نارد، پامان سپارد که: هیچ په رستویه ک جگه له من نیه و هر ته نیا من بپه رستن. وه فرمویه تی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾^۲. بۆ ناو هه موو گه لی پیغه مبریکمان به پی کرد، که خودا بپه رستن و له شه یتان و هر په رستراوی تر دووره په ریژ بن، ﴿إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾ من له خودا وه بۆ نیوه ترسینه رو مژده دهرم. واته: من ترسینه رم بۆ نیوه که سزا نه درین نه گهر بیغه رمانی خودا بکه ن، مژده دهریشم به پاداشت دانه وه نه گهر به گوئی بکه ن. وه ک له فرموده ی سه حیحا هاتوه که پیغه مبریه خودا (ﷺ) سه رکه و ته سه ر سه فا بانگی له بنه ماله زور نزیکه کانی خوی و پاشان له نزیکه کانی تری قورپه یش کرد، نه وانیش کوبونه وه. پیغه مبر (ﷺ) فرموی: (نه ی خه لکی قورپه یش! چۆن ده بینن نه گهر هه والم پیدان که ده سته یه سوار به ره به یان نه دهن به سه رتانا نایا بپوام پی ناکه ن؟) گوتیان: درۆمان له تو نه دیوه، پیغه مبر (ﷺ) فرموی: (بیگومان من ترسینه رم بۆ نیوه له به رده م سزایه کی سه خندا)^۳. خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَأَنْ أَسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمْنِعْكُمْ مِّنَّا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ له په روه ردگاری خوتان داوا بکه ن، لیټان ببوری و بشگه ریڼه وه بۆ لای نه و، تا ماوه یه کی دیاری کراو ژیا نی خوشتان بۆ دابین نه کاو له گه ل خواهن هر چاکه یه ک پاداشتی چاکه ی خوی ده داتی. واته: فرمانتان پی ده که م که داوای لیټوردن بکه ن بۆ گونا هه پیشتړه کانتان و په شیمان بینه وه و بگه ریڼه وه بۆ لای خودای مه زن له مه به دوا یش هر داوای لیټوردنی لی بکه ن و هر به رده و امیش له سه ری برۆن ﴿يُمْنِعْكُمْ مِّنَّا حَسَنًا﴾ ژیا نیکی خوشتان بۆ دابین ده کا له دنیا دا ﴿إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ له گه ل خواهن هر چاکه یه ک پاداشتی چاکه ی خوی ده داتی له دنیا و له پوژی قیامه تا، نه مه قسه ی قه تاده یه^۴. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنِثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً﴾^۵. هه رکه سی

^۱ الأنبياء (۲۵).^۲ النحل (۳۶).^۳ دلائل النبوة (۱۸۱/۲). فرموده یه کی سه حیحه بوخاری و موسلیم میناویانه.^۴ الطبری (۲۳۱/۱۵).^۵ النحل (۹۷).

کرداری باشه و خاوه نباوه په (چ نیر چ می) هه تا دهژی، وا ده کهین به خوشی بژی. ﴿وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ﴾ نه گهر پشتیشتان هه لکهن، من ده ترسم سزای پوژیکسی گه وره به خه تان بگری که پوژی قیامه ته. نه مه هه په شهیه کی توونده بو نه و که سانه ی پشت هه لده کهن له فره مانى خودای گه وره و بپوا به پیغه مبه ره که ی نا کهن، سزای سهخت وهرده گرن له پوژی قیامه تاو دهر باز نابن ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ به ره و خودا ده گه پینه وه، وه هه ر خودایه ده سه لاتداره به سه ر هه موو شتیکا. تو له له دوزمه کانی ده سینى و چاکه یش له گه ل دۆسته کانییا ده کا بو هه ر که سی مه یلی لیبی، هه موو خه لکی زیندوو ده کاته وه له پوژی قیامه تا جاریکی تر. نه م شوینه شوینی هه په شهیه وه ک چون نایه تی پیشو شوینی مزده و پاداشت دانه وه بوو.

﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَنْتُونُ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَفْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُمْ عَلِيمٌ

بَذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

خودا ناگاداری هه موو شتیکه

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَنْتُونُ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَفْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُمْ عَلِيمٌ بَذَاتِ الصُّدُورِ﴾ تو بزانه که نه وانه سنگی خو یان خوار ده که نه وه تا له خوداوه دیار نه بن، تو بزانه له و کاته دا خو یان به جله کانیان داده پوشن نه و ده زانی له بهرچی چه ده کهن له بهرچی ناشکرای ده کهن، خو ی له پازی هه موو دلان ناگاداره. ئیبنوعه بیاس نه لی: که سانیک هه بوون پییان ناخوش بوو پوو بکه نه ئاسمان شهر میان ده رکه وی، وه له کاتی جوتبوونیان له گه ل ژنه کانیشیانا. خودای مه زن نه م نایه ته ی ناردده خواره وه. بوخاری پیوایه تی کردوه له پیکه ی ئیبنوجوره یجه وه له موحه ممدی کوپی عوببادی کوپی جه عفره وه که ئیبنوعه بیاس نه م نایه ته ی خویند ﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَنْتُونُ صُدُورَهُمْ﴾ واته: سنگی خو یان خوار ده که نه وه تا له خوداوه دیار نه بن. گوتم: نه ی نه بولعه بیاس مه به ست به سنگ خوار کردنه وه چیه؟ گوتم: پیاوئ که جوت ده بو له گه ل ژنه که یا شهرمی ده کرد یان بجوایه ته سه ر ئاو شهرمی ده کرد (عیبی ده رکه وی)، خودای گه وره نه م نایه ته ی ناردده خوار ﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَنْتُونُ صُدُورَهُمْ﴾. ^۱ وه له وتهیه کی ترده هه ر له بوخاریه وه، ئیبنوعه بیاس نه لی: که سانیک هه بوون شهر میان ده کردو خو یان ده پاراست له کاتی ده ست به ئاو گه یاندن یان جوتبوون له گه ل ژنه کانیاندا له نیوان نه وان و ئاسماندا هیچ به ربه ستیک نه بیئت، نه م نایه ته له و باره یه وه

له سهریان هاته خوار.^۱ دیسان بوخاری پیوایه تی کردووه له ئیبنوعه بباسه وه **﴿يَسْتَفْشُونَ﴾** یانی سهریان داده پۆشی.^۲

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ (۱)
خودای مه زن دهسته بهری بژیوی هه موو دروستکراوه کانی کردووه

خودای مه زن نه فهرمویت: **﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾** له م زه مینه هه رشتی ده جولیتیه وه گشتی پۆزی له سهر خودایه، ده زانی شوینه که ی له کوئی یه و له کویشا خۆی چه شار ده دا، سهر له بهری له نووسراوی پونکه روه دایه. خودای گه وره باسی نه وه ده کا که خۆی دهسته بهری پۆزی گشت دروستکراوه کانی ده کا له گیانه وه ری سهر زه مین بچوک و گه وره له ده ریادا بی یان له وشکانیدابی، وه ده شرانی له چ شوینیکیایه و له کویشا خۆی شارده ته وه. واته: ده زانی بۆ کوئی ده چی له سهر زه مینا و له کویدا ده مینیتیه وه و نیشته جییه. عه لی کوپی نه بوته لحه و که سانی تریش کوتویانه، له ئیبنوعه بباسه وه **﴿وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا﴾** ده زانی له کوئی ده مینیتیه وه، **﴿وَمُسْتَوْدَعَهَا﴾** له کویش ده مرئ.^۳ وه نه وانه هه موو نووسراوه له کتیبیکا له لای خودا، هه مووشی دیارو پوون کراوه ته وه تئیدا. وه ک خودای گه وره له م ئایه تانه دا فهرموویه تی: **﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَالِكُمْ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ نُرَى إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾** واته: هیه که پۆکیکی گیانه بهر نییه له زه ویدا وه هیه بالنده یه ک نییه که ده فپئ به هه ردوو باله که ی مه گه ر ئومه تانیکن وه ک ئیوه هیه شتیکیان فهرامۆش نه کردووه له م کتیبه دا پاشان نه وانه (له پۆزی دوایدا) لای په روه ردگاریان کۆده کرینه وه. وه فهرموویه تی: **﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمَتٍ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾** واته: وه کللی هه موو نهیئی به کان هه ر لای خوایه که س نایانزانی بیجکه نه و

^۱ فتح الباري (۲۰۰/۸).

^۲ فتح الباري (۲۰۰/۸).

^۳ الطبري (۲۴۱/۱۵).

^۴ الانعام (۳۸).

^۵ الانعام (۵۹).

وه خوا ده زانی چی له ووشکانی و ده ریادا هیه وه هر که لایه ک بکه ویتته خواره وه خوا پیی ده زانی و هر دانه ویله یه ک له تاریکی یه کانی زه ویدا بیت و هر ته پو ووشکیک هه بیت هر هه مویان له کتیبیکی ناشکرادان .

﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ أَتُكْمُ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ أَخْرَأْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾ ﴾

خودا ئاسمانه کان و زه مینی له شەش پۆژا دروست کردوه

خودای مه زن باسی توانا و دهسته لاتی خۆیمان بۆ ده کا به سه ره موو شتیکا، له وانه دروست کردنی ئاسمانه کان و زه مین له شەش پۆژا و (عه رشیش) ی له سه ره ئاو بووه له پیش دروست کردنی ئاسمانه کان و زه مینا وه نه فه رمویت: ﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ ﴾ هر نه و خواجه که ئاسمانه کان و زه مینی له شەش پۆژا دروست کردو ته ختی فه رمانپوایی نه و له سه ره ئاو بوو. وه ک نیمای نه حمه د پوایی ته کردوه له عیمرانی کوپی موسه ی نه وه، (حصین) نه لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رمووی: (نه م مژده یه وه رگرن نه ی نه وه ی ته میم) گوئیان: مژده ت پیداین، پیمان ببه خشه، فه رمووی: (نه م مژده یه وه رگرن نه ی نه ی خه لکی یه مه ن) گوئیان: نه و وه رمان گرت، هه والمان بده ری که سه ره تای نه م برپاره چۆن بووه؟ فه رمووی: (خودا له پیش هه موو شتیکا بووه و ته ختی فه رمانپه وایشی له سه ره ئاو بووه، له و له وحه پارێزراوه دا هه موو شتی نووسراوه و گشت شتی باسکراوه). نه لی: که سی هات بۆ لام وگوئی: نه ی عیمران وشته که ت له په ته که ی به ربووه، نه لی: منیش چووم به دوایدا و نازانم دوا ی من چی پویدا. ^۱ نه م فه رموده یه له سه حیجی بوخاری و موسلما هاتووه به چهنده ها و ته ی تر. ^۲ وه له سه حیجی موسلما هاتووه له عه بدوللای کوپی عه مری کوپی عاسه وه نه لی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رمووی: (بیگومان خودا نه ندازه ی دروستکراوه کانی دیاری کردوه، پیش نه وه ی ئاسمانه کان و زه مین دروست بکا به په نجا هه زار سال و ته ختی فه رمانپه وایی له سه ره ئاو بووه). ^۳ بوخاری پوایی ته کردوه له نه بوهوره یه وه له

^۱ أحمد (۴/۴۳۱). فه رموده یه کی سه حیجه.

^۲ فتح الباری (۶/۳۳۰)، مسلم (۴/۲۰۴۱).

^۳ مسلم (۴/۲۰۴۴).

تەفسیری ئەم ئایەتەدا، کە پێغه مەبەری خودا (ﷺ) فرموووەتی: (خودای هەرە بەرزى مەزن فرموووەتی: ببەخشن پێتان دەبەخشری). وه فرموووەتی: (دەستی خودا پرە بەخشین لێی کەمی ناکاتەو لێی دەبەخشی بە درێژایی شەوو پۆژ). وه فرموووەتی: (ئایا ئەزانن لەو کاتەوێ ئاسمانەکان و زەمینی دروست کردوووە چەندی بەخشیووە، کە هیچ کەمیشی نەکردوووە لەوێ کە لە دەستیایە، تەختی فرمانرەوایشی لەسەر ئاوە، تەرازووشی بە دەستیەوێ یەکی نەوی دەکات و یەکی بەرز دەکاتەو).^۱ پاشان خودای گەورە فرموووەتی: ﴿لِيَبْلُوكُمُ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ تا تاقیتان بکاتەو کامتان ئاکاری چاکترە. واتە: ئاسمانەکان و زەمینی دروست کردوووە بۆ سوودی بەندەکانی، ئەوانی دروست کردوووە بۆ ئەوێ بێپرست و هیچ شتێک نەکەنە شەریکی، ئەوانی بۆ گەمە دروست نەکردوووە وەک فرموووەتی: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ﴾.^۲ واتە: ئێمە ئاسمان و زەوی و ئەوێ لە نێوانیاندا بەبێهۆدە دروستمان نەکردوووە ئەو گومانی ئەو کەسانە یە کە بێباوەر بون سا هاوار بۆ ئەوانە ی کە بێ باوەر بون لە ئاگری دۆزەخ. وه فرموووەتی: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ (۱۱۵) ﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾.^۳ واتە: ئایا ئێوە گومانتان وا بوووە کە بێگومان ئێوەمان بەبێهۆدە دروست کردوووە وە بێگومان ئێوە ناگەرێنەو بۆ لای ئێمە؟ جا بەرز و بلندى بۆ خوای پاشای راست و پرەوا هیچ پەرستراوی نیە جگە لەو کە پەرەردگاری عەرشی بەرێزو بەرزە. وه فرموووەتی: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾.^۴ واتە: وه من جنۆکە و ئادەمیزادەم تەنها بۆ ئەوێ دروست کردوووە کە بەندایەتی من بکەن. ﴿لِيَبْلُوكُمُ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ تا تاقیتان بکاتەو کامتان ئاکار چاکترە، ئەو فرموووە: کامتان کاری زۆرتەری کردوووە، هیچ کاری بە چاک دانانری هەتا بە پاکى و بە تەنیا بۆ خودای گەورە نەبێ و لەسەر پەرەوێ شەریعەتی ئەو نەبێ، هەر کاتى یەکی لەم مەرجانە ی تێدا نەبوو، ئەو ئەو کارە بە فێرۆ چوووە و بەتال بووەتەو.

^۱ فتح الباري (۲۰۲/۸).^۲ ص (۲۷).^۳ المؤمنون (۱۱۶-۱۱۵).^۴ الذاریات (۵۶).

مشتو مری بته رستان له سه زیندوو بونه وهی پاش مردن و په له گردنیان بو دابارینی سزا بویان

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَيْنَ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ﴾ نه گهر گوتیشت:

له پاش مردن نیوه زیندوو ده کرینه وه، خودای گهره نه فرمویت: نهی موحه مه د(ﷺ) نه گهر بلی ی به و بته رستانه که خودا زیندوو یان ده کاته وه دواي مردنیان، وهك چوڼ په کهم جار دروستی کردن،

خوشیان چاک ده زانن که هر خودا ناسمانه کان و زه مینی وه دی هیناوه، وهك خودای گهره له

نایه تی ترا فرمویه تی: ﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾^۱ واته: نه گهر پرسیاریان لی بکهیت کی

دروستی کردن بیگومان ده لاین خوا. وه فرمویه تی: ﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ

الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾^۲ واته: سویند به خوا نه گهر پرسیار له و (بیباوه پانه) بکهیت کی ناسمان و

زه وی دروست کړدوه و پوڅو مانگی پام هیناوه بیگومان ده لاین خوا. له گهل نه وه دا هر نینکاری

زیندوو بونه وه و سه رته نجامی ده کهن له پوڅی قیامه تا که به لای خوداوه زور ناسانتره له وه دیهینانی

په کهم جار. وهك خودای گهره فرمویه تی: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾^۳

واته: نه و زاتیکه به دیهینانی ده ست پیکردوه له پاشان دواي مردن دووباره دروستی ده کاته وه، نه م

دروست کړدنه وهی دووهم لای خوا ناسانتره. وه فرمویه تی: ﴿مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفَافٍ

وَاحِدَةٍ﴾^۴ واته: دروست کړدنی هه مووتان له سه رته تاوه و زیندو کړدنه وه تان وهك (دروست کړدن و

زیندو کړنه وهی) ته نیا که سیک وایه. پاشان خودای گهره له سه زمانی نه و خوا نه ناسانه فرمویه تی:

﴿الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾^۵ دیاره خوا نه ناسه کان نه لاین: نه مه هر به ناشکرا جادوه،

هر به لاساری و به دکاری خویان ده لاین بپوات پی ناکهین که زیندوو بونه وه بیی، نه وانه ی که باسی

زیندوو بونه وه ده کهن، نه و که سانه که تو جادوت لی کردن، شوینت ده که ون و گوی بق قسه کانت

ده گرن. پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَيْنَ أَخْرَأَ عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا

يَحْسِبُهُ^۶ إِلَّا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ نه گهر بو ماوهیه کی

که میش سزایان لی دوا بڅهین، ده لاین چی نه و سزایه ی دوا خستوه؟ بزنان پوڅی نازاریان بق بی، نیتر

^۱ الزخرف (۸۷).

^۲ العنکبوت (۶۱).

^۳ الروم (۲۷).

^۴ لقمان (۲۸).

لییان ناگه پټه وه، نه وهی که میان لیده هات د وریان نه دا، واته: نه گهر نه و جه زړه به و ټوله یه له و
بتپه رستانه دواخه یی بۆ ماوه یه کی دیار یکړاو که به لیئمان پیداون و ماوه که مان بۆ دیاری کردون، بپوا
ناکه ن و په له یانه که زوو بویان بیت ده لئین: بۆچی نه و سزایه نایه ت؟ واته: بۆچی بۆمان دوا ده خری
نه وانه هر له سهر نه و په وشته ناشیرین و گومانای و خوانه ناسیه پرا هاتوون و بوه ته کالای بالایان، به لام
نه وانه هر گیز دهرباز نابن و پزگاریان نابی و هر توشی نه و سزایه ده بن.

ماناګانی ووشه ی نوممه ت (الامه)

(الامه) به چند مانایه که به کاردی له قورئان و فرموده دا، له وانه: مه به ست پی ماوه یه وه که خوی
گه وره لیږه دا فرمویه تی: ﴿إِلَّا أُمَّةٌ مَّعْدُودَةٌ﴾ بۆ ماوه یه کی که می دیار یکړاو. وه له باره ی
یوسفیسه وه (سه لامی خوی لیبی) فرمویه تی: ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾^۱. واته: نه وسا
نه ویهان که پزگاری بوو له دوو (به ند کړاو) که له پاش چند سالتیک بیری که وته وه و تی. به کاریش
هیتر او ه بۆ پیشه وایه که چای لی بکری وه که فرمویه تی: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ
يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾^۲ نبراهیم پیشه وایه به ره و هق چوو بوو، به فرمانی خودا بوو، له پیزی نه وانه ش
نه بوو که شریکیان بۆ خودا داده نا، به مانای ناینیش به کار هیتر او ه، وه که خودای مه زن باسی
بتپه رستانی کردوه و فرمویه تی: ﴿إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾^۳ واته:
به راستی نیمه باوو باپیرانی خومان له سهر ناینیک دیوه وه به راستی نیمه له سهر ناینی نه وان
ده پوین. وه بۆ کومه له که سیکیش به کار هیتر او ه وه که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءٌ
مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ﴾^۴ واته: وه کاتی گه یشته سهر ناوه که ی مه دین بینی
له سهر نه و ناوه کومه لیک له خه لکی نازهل و مالات ناو دده ن. وه فرمویه تی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي
كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾^۵ واته: سویند به خوا له ناو ه موو که لو
نوممه تیکدا پیغه مبریکمان ناردوه به مه ی ته نها خوا بپه رستن و دوور که ونه وه له (په رستن) هر

^۱ یوسف (۴۵).

^۲ النحل (۱۲۰).

^۳ الزخرف (۲۳).

^۴ القصص (۲۳).

^۵ النحل (۳۶).

په رستراويكى ترووه فەرموويەتى: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾^۱ واتە: وه بۆ هەموو گەلیك پێغه مەریك هەبووه جا کاتیك پێغه مەریه که یان له قیامەتدا هات بۆ لایان بپاریار دەدریّت له نێوانیاندا به دادو پاستی وه نه وان هیچ سته میان لی ناکرێ. مه به ست به ئوممهت لیڤه دا نه وانەن که پێغه مەریان بۆ پەوانه کراوه خوا وه نپاوه پو خوا نه ناسان ده گریتته وه. وهك له سه حیحی موسلما هاتووه: پێغه مەری خودا فەرموویەتى: (سویند به و که سه ی گیانی منی به دهسته، هیچ که سی نیه هه والی منی بیستی بۆ له م ئوممه ته جوله که بی یان گاور پاشان بپوام پی نه کاونه چیتته ناو ئاگر)^۲. به لام ئوممه تی په پیره ویکه نه وانەن که بپوایان هیه به پێغه مەریان. وهك خودای مه زن فەرموویەتى: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾^۳. واتە: ئیوه (ته ی موسلمانان) باشترین گەلیك بوون بۆ خەلکی هینرا بیته دی. وه له فەرمووده ی سه حیحا هاتووه پێغه مەری (ﷺ) فەرموویەتى: (من ده لیم ئوممه ته که م، ئوممه ته که م)^۴. ئوممه ت به کاریش ده هینری بۆ ده سته یه ک یان گرۆیه ک وهك خودای مه زن فەرموویەتى: ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾^۵ واتە: وه له هۆزه که ی موسادا تاقمیکی گوره هەن که پینمونی خەلکی ده کهن به حق و پاستی و هه ر به حەقیش دادوهری ده کهن. وهك ئەم ئایه ته یش خودای گوره فەرموویەتى: ﴿مَنْ أَهْلَ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ﴾^۶ واتە له ناو خوا وه ننامه کاندا ده سته یه کی پاست و پیک هەن. ئەهلی کتیبیش کومه لی وه هایان تیدایه پوو به خوا ده وه ستن.

﴿وَلَيْنَ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَكُفِّرُ ۖ وَلَيْنَ أَذَقْتُهُ نِعْمًا بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسَتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ﴾^۷ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾^۸

^۱ یونس (۴۷).^۲ مسلم (۱/۱۳۴).^۳ آل عمران (۱۱۰).^۴ مسلم (۱/۱۵۳).^۵ الاعراف (۱۵۹).^۶ آل عمران (۱۱۱).

پارايى مەۋلە كاتى خوشى و ناخوشيدا

خوداى مەن ئەفەرموئىت: ﴿وَلَيْنَ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَفُورٌ﴾ ئەگەر تامى خوشىمان بە مەۋلە چەشت و پاشان لىمان سەندەۋە، نا ئومىد و سېلە دەردە چى خۇاى گەۋرە باسى مەۋلە پەۋشە ناشرىنە كانى دەكا، مەگەر كەسى خۇدا خۇى بەزەي پىدا بىتەۋە لە بەندە خاۋەن باۋە پەكەنى، ئەگەر توشى ناخوشىكە ھات دواى ئەو بەھرانەى خۇدا پىى داۋە دەستى كەۋتە، خىرا بى ھىۋاۋ دەستە ئەۋتەۋ داندەنىشىۋىيى ئومىدى پەۋى تىدەكاۋ حاشايش لەو بەھرانەى پىشۋىش دەكا، ۋەك ئەۋەى ھەرگىز خوشى بە خۇيەۋە نەدىبىت، ھىۋاى دەربازبۋونىشى نامىنى دواى ئەو ناخوشىيە، ﴿وَلَيْنَ أَذَقْنَاهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسَتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ﴾ ئەگەر پاش لىقەۋمانىش، توشى شادمانىمان كەرد، دەلى ناخوشىيەكانم بەسەر چەۋ، زۆر دلخۇشە و خۇى بە زل دەزانى. ۋاتە: دەلى: ئىتر لەمەۋبەدوا توشى ھىچ دلگرانى و ناخوشىيەك نابم، زۆر كەيفى ھەيە بە ۋىيانەى كە تىايەتى ۋە فەز دەكاۋ خۇى ھەلدە پى بەسەر خەلكىا. خوداى گەۋرەش فەرموۋىتى: ﴿إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ ئەۋانە نەبىت كە خۇپاگرو ئاكار چاك بۋون، بەشى ئەۋانە لىبۋردن و پاداشتى زۆر گەۋرە دەبى. ۋاتە: ئەۋانەى كە خۇپاگر بۋون لەسەر گىروگرفت و ناخوشىيەكان و ئاكار چاك بۋون لەكاتى دەۋلەمەندى و تەندروستياندا، خوداى گەۋرە بەھۋى ئەو بەلەۋە توشىان بۋوۋ لە گوناھىان خۇشەبى و پاداشتى چاكىش ئەدرىنەۋە لەسەر ئەۋ كارە چاكەنى كەدوۋىانە ۋەك لەم فەرموۋدەيەدا ھاتوۋە: (سۈيىند بەۋ كەسەى گىيانى منى بەدەستە ھىچ خاۋەنباۋە پى توشى داخ و مەراق و دەرد و ماندوۋ بۋون و پەزارەيە نابى، تەننەت دېكى كە پىدا دەچى بىگومان خودا دەيكاتە كەفارەتى گوناھەكانى). ۋە لە فەرموۋدەى سەحىحى تردا ھاتوۋە: (سۈيىند بەۋ كەسەى گىيانى منى بەدەستە، خودا ھىچ بېيارى نادا بۇ خاۋەنباۋە پەۋ بېيارە زۆر چاكتەرە نەبى بۋى. ئەگەر توشى خوشىكە ھاتبى سوپاسى خوداى كەدوۋە، ئەۋە زۆر چاكە بۋى. ۋە ئەگەر توشى ناخوشىكە ھاتبى خۇى پاكروۋە، ئەۋە زۆر چاكە بۋى، ئەمەيش بۇ ھىچ كەسى نىە جگە لە خاۋەنباۋە پەۋ). بۋىە خوداى مەن فەرموۋىتى: ﴿وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ ۝٣ ۝٤ ۝٥ ۝٦ ۝٧ ۝٨ ۝٩ ۝١٠ ۝١١ ۝١٢ ۝١٣ ۝١٤ ۝١٥ ۝١٦ ۝١٧ ۝١٨ ۝١٩ ۝٢٠ ۝٢١ ۝٢٢ ۝٢٣ ۝٢٤ ۝٢٥ ۝٢٦ ۝٢٧ ۝٢٨ ۝٢٩ ۝٣٠ ۝٣١ ۝٣٢ ۝٣٣ ۝٣٤ ۝٣٥ ۝٣٦ ۝٣٧ ۝٣٨ ۝٣٩ ۝٤٠ ۝٤١ ۝٤٢ ۝٤٣ ۝٤٤ ۝٤٥ ۝٤٦ ۝٤٧ ۝٤٨ ۝٤٩ ۝٥٠ ۝٥١ ۝٥٢ ۝٥٣ ۝٥٤ ۝٥٥ ۝٥٦ ۝٥٧ ۝٥٨ ۝٥٩ ۝٦٠ ۝٦١ ۝٦٢ ۝٦٣ ۝٦٤ ۝٦٥ ۝٦٦ ۝٦٧ ۝٦٨ ۝٦٩ ۝٧٠ ۝٧١ ۝٧٢ ۝٧٣ ۝٧٤ ۝٧٥ ۝٧٦ ۝٧٧ ۝٧٨ ۝٧٩ ۝٨٠ ۝٨١ ۝٨٢ ۝٨٣ ۝٨٤ ۝٨٥ ۝٨٦ ۝٨٧ ۝٨٨ ۝٨٩ ۝٩٠ ۝٩١ ۝٩٢ ۝٩٣ ۝٩٤ ۝٩٥ ۝٩٦ ۝٩٧ ۝٩٨ ۝٩٩ ۝١٠٠

^۱ احمد (۴/۳). فەرموۋدەيەكى سەحىحە.

^۲ مسلم (۲۲۹۵/۴).

^۳ العصر (۱-۳).

هه موو خه لکی له زیاندایه، مه گهر نه وانه ی که بپوایان هیئابی و کرده وه چاکه کانیاں کردبی به نایینی راسست وه ناموزگاری یه کتریان کردبی به نارامگرتن. وه فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۝۱۹﴾ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۝۲۰ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۝۲۱ إِلَّا الْمُصْلِينَ ۝ واته: بیگومان مروه دروست کراوه به چاوچنۆکی و شپردهیی، هه رکات تووشی ناخوشیه ک هات هاوار دهکا، نه گهر دهکه ویتته خوشیش دهستی قوچاوه نه وانه نه بیت که نویژ دهکن.

﴿فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ ۖ وَضَائِقٌ إِلَيْكَ صَدْرُكَ أَن يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۝۱۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِمِثْلِهِ مَفْرُوتٍ ۚ وَأَدْعُوا مَن أَسْطَعْتُمْ مَن دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝۱۳﴾ فَإِنَّهُمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَأَعْلَمُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ أُنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۝۱۴﴾

دلته نگي پیغه مبهرا (ﷺ) له سه ره قسه ی بته رستان و دلدانه وهی

خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ ۖ وَضَائِقٌ إِلَيْكَ صَدْرُكَ أَن يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ خه ریکه له هندی فهرمان که بۆ تو دیت وازیینی ونه وهش ببیتته مایه ی دلته نگیت که بیت ده لاین: بۆچی که نجینه ی له سه ره وه بۆ نه هاتوته خواره وه، یان فریشته یه کی له گهل نه هات؟ تو ته نها ترسینه ریکی و هه ره خودایه چاودی ری هه موو شته، خودای گه وره دلی پیغه مبهره که ی (ﷺ) نه داته وه له سه ره نه و لاساریه ی بته رستان پیی هه لده سن و کولی لینادهن و نه و قسانه ی پیی ده لاین. وه ک خودای گه وره له سه ره زمانی نه وانه نه فهرمویت: ﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُوتَ مَعَهُ نَذِيرًا ۝۷﴾ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ

الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ۝۱ گوتیان: نه مه چون پیغه مبهری که خوراک ده خواو به بازارپدا ده که پی؟ نایا چون فریشته یه کی له گهل نه هات، که له جیگای نه و ترس وه بهر خه لکی بیینی. یان که نجینه یه کی بۆ فپی بدرایه ته خورای، یان باغی کی ببوایه لیتی بخواردایه، سته مکاران نه لاین: ئیوه هه شوینی پیای و که وتوون جادوی لیکراوه. خودای گه وره فهرمانی دا به پیغه مبهره که ی (ﷺ) پیغمایی کرد که دلی ته نگ نه بی به و قسانه ی نه وانه ده یکن باکولی پی نه داو ماندوی نه کا له سه ره

^۱ المعارج (۱۹-۲۲).

^۲ الفرقان (۷-۸).

بانگکردنی خه لکی بۆ لای خودای مه زن به دریژایی شه وو پۆژ. وهك له ئایه تی ترا فه رموویه تی: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾^۱ وه لیـرده دا فه رموویه تی: ﴿فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِيَّاكَ وَضَاقَ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا﴾ واته: كه نه و قسانه ده كهن، بیگومان تو ته نیا ترسینه ری بۆیان، تۆیش چاو له و پیغه مبه ره پیشینانه ی برات بکه، چونكه نه وانیش زۆر نازار دران و برۆیان پی نه كرا، به لام خۆیان راگرت مه تا یارمه تی خودای گه ورده یان بۆ هات.

باسی موعجیزه ی نه م قورئانه

خودای مه زن نه فه رمویتی: ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيْنَ وَادْعُوا مِنْ أَسْطَظْعُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ﴾ یان ده لێن مه لیه ستوه بلی: نه گه ر راست ده كهن، ده سا ئیوه به یارمه تی هه ر كه سی ده ستان ده كه وی (جگه له خودا) ده سوپه تی مه لیه ستراو وهك نه مه بیئن. پاشان خودای گه ورده باسی موعجیزه ی قورئان ده كا كه هیه كه سی ناتوانی وهك قورئان بیئی، با ده سوپه تی یان سوپه تیكیش بی، چونكه قسه ی خودا له وینه ی قسه ی دروستكراوه كانی ناچی، وهك چۆن سیفه ته كانی له سیفه تی دروستكراوه كانی ناچی، وه خودا خۆیشی له هیه شتی ناچی، زۆر به رزو پیرۆزه و پاك و بیعه یبه له مه مو كه م و كۆپیهك، هیه په رستراوی نیه جگه نه و، هه ر خۆیشی په روه دگاره، پاشان خودای گه ورده نه فه رمویتی: ﴿فَالْأَمْرُ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ جا نه گه ر وه لامیان نه دانه وه، باش بزائن كه نه م قورئانه په وانه كراوه ته خواره وه به ئاگاداری خودا وه بشزائن هیه په رستراوی نیه بیجگه له و، ئاخۆ ئیوه ده یسه لمیئن؟ نه گه ر نه یانتوانی نه وه ی ئیوه داواتان لی كردن بیهیئن، چاك بزائن نه وانه ناتوانن و دهسته وسانن له وه ی شتی وا بکهن، چونكه نه م قورئانه له لایه ن خوداوه نیډراوه ته خوارو زانست و فه رمان و قه دهغه كراوه كانی نه وی له خو گرتوه . ﴿وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ هه روه ها بزائن هیه په رستراویك نیه بیجگه له خوا ئایا ئیوه مل كه چ ده كهن.

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ﴾^(۱۵) أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَطِلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^(۱۶)

^۱ الحجر (۹۷). واته: سویند به خوا بیگومان ئیوه ده زانین كه به راستی تو دلت تهنگ ده بی به وه ی نه وانه ده یلێن.

هەر کەسێ هەر ئەم دنیای وێست لە پۆژی قیامتە تا بەشی نیە

خودای مەزن ئە فرمویت: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا

يُبْخَسُونَ﴾ هەر کەسێ ژینی ئەم دنیایە و زەرق و بەرقی ئەوی دەوی، ئێمە پاداشتی کردە وەیان هەر لەم

دنیایە ئە دەینی هیچیشیان لێ کەم ناکرێتە وە. عەوفی ئەلی: لە ئیبنوعەبباسە وە لەم ئایەتەدا: خەلکی

پیاوان هەر لە دنیا دا پاداشتی ئەو چاكانەیان ئەدرێتە وە. چونکە خودا بە ئەندازەی توێکی دەوری

دەنکە خورمایە ناھەقی لە کەس ناکا. بۆیە خودای گەورە ئە فرمویت: هەر کەسێ کاریکی چاکە بکا

لە بەر پوپامایی و دنیا وە دەستەینان ئێتر ئەو کارە پۆژو بی، نوێژ بی، شە و نوێژ بی، هەر لە بەر ئەو

بیکا خەلکی پێی بلێن پیاوی چاکە، خودا هەر لە دنیا دا پاداشتی ئەداتە وە، بەلام ئەو کارە ی کە لە بەر

خاتری خەلکی کردوویەتی بە فیڕۆ دەچی. لە پۆژی قیامتە تا لە پیزی زیانبارانە.^۱ هەر بەو شیوەیەش

پروایەت کراوە لە موحامید و زەححاک و کەسانی تریشە وە.^۲ ئەنەسی کوپی مالیک و حەسەن ئەلین: ئەم

ئایەتە لە سەر جوله کە و گاوردەکان هاتووە خوار.^۳ موحامید و کەسانی تریش گوتویانە: لە سەر خەلکی

پوپاماییکەر هاتووە خوار.^۴ پاشان خودای مەزن فرمویەتی: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا

النَّكَارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبِطِلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئەوانە هەر ئەو کەسانەن پۆژی قیامت جگە

لە ناگر بەشیان نیە و هەرچی لە دنیا دا کردیان بە فیڕۆ چوو. قەتادە ئەلی: هەر کەسێ ئاوات و میواو

مەبەستی هەر دنیا بی، خودا هەر لە دنیا دا پاداشتی چاکەکانی ئەداتە وە. پاشان دەمری و بەرەو

قیامت دەپوا هیچ چاکە یەکی نیە، پاداشتی لە سەر وەرگری، بەلام خاوەنباوەڕ هەر لە دنیایشا

پاداشت ئەدرێتە وە و لە پۆژی دوايشا پاداشت و خەلات وەردەگری.^۵ خودای گەورە لە ئایەتی ترا

فرمویەتی: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْمَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا

مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا

﴿١٩﴾ كَلَّا نُمَدِّدُ هُوْلَاءَ وَهَوْلَاءَ مِنْ عَطْلَةِ رَيْكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ

^۱ الطبري (۲۶۳/۱۵).

^۲ الطبري (۲۶۴-۲۶۵/۱۵).

^۳ الطبري (۲۶۵/۱۵).

^۴ الطبري (۲۶۶/۱۵).

^۵ الطبري (۲۶۴/۱۵).

عَلَىٰ بَعْضٍ وَلِالْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا^۱ واته: هر که سيک ته نها ژيانى دنيای بوى له م دنيا دا زوو پيى ددهدين نه وهى بمانه وهى بى هر که سيک له پاشان دوزخه خمان بى ساز داوه و ده چي ته ناوى به لومه کراوى و دهرکراوى له ميهره بانى خوا، هر که سيکيش پوڅى دوايى بويى وه هه ولې بى بدات به و جوړه شايسته ي نه وه و باوه پداريش بيت نا نه وانه کرده وه و تيکوشانه که يان وهرگير او، ده به خشين به هه موان نه وانه ي که هر دنيايان ده وي و نه وانه ي پوڅى دواييان ده وي له به خششى په روه ردگارت له م دنيا يه دا بيگومان پوڅى و به خشر او ي په روه ردگارت هه رگيز قه ده غه کراو نه بوه، (نهي موحه ممد عليه السلام) سهرنج بده چون باوى هه نديکيانمان داوه به سهر هه نديکياندا وه بيگومان پله کان له پوڅى دواييدا گه وره تره هه روه ها باودانه کانيش گه وره تره. وه فهرموويه تي: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصيبٍ﴾^۲ واته: هر که س به ره مې دوا پوڅى بوى نيمه به ره مې که ي بى زياد ده که ين وه هر که سيک به ره مې دونيای بوى هه ندي له دنيا ي پي ددهدين به لام له پوڅى دواييدا هيچ به شيکي نيه.

﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتْنٍ مِّنْ رَبِّهِ، وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كُتِبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ، وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ، فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

که سې بېروا به تورنانه دهکا که به لگه ي پوونى له لايه ن په روه دگاريه وه پيدرابي

خوداى مهن نه فهرمويت: ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتْنٍ مِّنْ رَبِّهِ، وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كُتِبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ، وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ، فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ناخو که سې له په روه دگاري خويه وه به لگه ي پوونى پيدراوه، شايه تيکيش له خوداوه به شوينيا هاتووه و کتيبي موسايش (که پيش نه و پيشه و او جيى به زه يى بو) باسى دهکا له گه ل نه وانه ي بي به لگه ن وه کوو يه کن؟ نه وانه به لگه يان هيه به و تورنانه بېروا ده که ن، هر که سيش له و کومه لانه حاشاى لى بکا، جيى له ناگر بى خوش کراوه، سا تو ليى به گومان مې به، نه مې پاستيه و له په روه دگاري تووه يه به لام زوريه ي نه م خه لکه باوه پ نا که ن. خوداى گه وره باسى ژيانى خاوه ن باوه پان دهکا، نه وانه ي له سهر سروشتى خوداين، واته: موسلمانن

^۱ الاسراء (۱۸-۲۱).

^۲ الشورى (۲۰).

که خودا هر به موسلمانن هیناونی و دانیان ناوه به خوایه تی خوادا: که هیچ په رستراویک نیه جگه له و
 وهك خودای گه وره له نایه تی ترا فرمویه تی: ﴿فَاقْرَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ
 النَّاسَ عَلَيْهَا﴾^۱ هر تو پوو له م دینه بکه و هر به ره و حق ههنگاو بنی، دینیکی بنه پره تی و هر له
 سروشتا خودا نه و خه لکه ی هر بۆ یه کتابه رستی وه دیهیناوه. له ههردوو سه خیه که دا هاتوو له
 نه بوهوره یره وه نه لی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (هه موو له دایک بوویه ک له سه ر (فیتره ت)
 له دایک ده بی، دایک و باوکی ده یکه نه جوله که و گاوردو ناگر په رست، وهك چون ئاژه ل، (به چکه)
 ئاژه لیکی ته وای ده بی، ئایا هیچ ههستی ناته وای - گوئی پراوی - تیا به دی ده که ن؟^۲ وه له سه حیجی
 موسلیمشدا هاتوو له عه یازی کوپی حیماره وه له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) فرموی: (خودای
 مه زن نه فرمویت من عه بده کانم دروستکرد که به ره و هه ق ههنگاو بنین، شه یاتینه کان، هاتن بۆیان و له
 ئاینه که یان وه ریانگی پان، نه وه ی حه لالم کردبوو بۆیان حه رامیان کرد لییان، فرمانیان پیدا که شه ریکم
 بۆ دابنین، که هیچ به لکه یه ک نه هاتوه ته خوار بۆیان له و باره یه وه)^۳. خاوه نباوه پ هر ماوه ته وه له سه ر
 نه و سروشته، ﴿وَتَلَّوْهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ﴾ شایه تیش له لایه ن خوداوه هاتوو، نه ویش نه وه یه که
 ناردوویه تی بۆ پیغه مبه ران که بریتیه له و په یام و شه ریه ته پاک و ته و او و زور به پیزانه که کوتاییان
 هاتوو به شه ریه تی موحه ممه د (ﷺ). له بهر نه وه خاوه نباوه پ نه و سروشته ی له که له که شایه تی بدا
 بۆ گشتی نه و شه ریه ته، نه و دریزیه یش له شه ریه ته وه که وهرده گیری. سروشت موری ده کا و برپای
 پی ده هیئی، بۆیه خودای گه وره فرمویه تی: ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتْنٍ مِّن رَّيْبٍ، وَتَلَّوْهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ﴾
 نه وه ش نه و قورئانه یه که جویره نیل که یاندویه تی به پیغه مبه ر (ﷺ) پیغه مبه ریش (ﷺ) که یاندویه تی
 به نوممه ته که ی پاشان خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَمِنْ قَبْلِهِ، كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً﴾ وه له
 پیش قورئاندا کتیبی موسایشی ناردوو که ته وراته، بۆ نه و نوممه ته کردیه پیشه و او جیبه زه یی
 خودای مه زن بۆیان، تا بیکه نه سه رمه شقی خویان، هه رکه سی برپای پی کردبی به راستی نه و برپایه
 پالی پیوه ناوه بۆ برپا هینان به م قورئانه، بۆیه خودای گه وره فرمویه تی: ﴿أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾
 واته: نه وانه برپا به و قورئانه ده که ن، پاشان خودای گه وره هه پشه له و که سانه ده کا که برپا به
 قورئان نا که ن یان به شتیکی ناو قورئان نا که ن. نه فرمویت: ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ فَالْنَّارُ

^۱ الروم (۳۰).^۲ فتح الباری (۲۹۰/۳)، مسلم (۲۰۴۷/۴).^۳ مسلم (۲۱۹۷/۴).

مَوْعِدُهُ ﴿۱﴾ واته: هر که سی له و کومه لانه حاشای لی بکه ن شوینی نه و که سه ناو ناگره. واته: خه لکی
 سه ر زه مین بته رست و خوانه ناس و نه هلی کتیب و هر کومه لیکی تریش له نه وهی ناده م به جیاوازی
 زمان و شیوه و نه زادیانه وه نه وهی قورنانی پی گیشتی بپوای پی نه کا شوینی ناو ناگره. وهك خودای
 که وره فرمویه تی: ﴿لَا تُذِرْكُمْ بِهٖ وَمَنْ بَلَغْ﴾^۱ تا به هوی قورنانه وه ترس وه به ر نیوه بینم و هر
 که سیکیش که نه م قورنانه ی پیی ده گا. وه فرمویه تی: ﴿قُلْ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ
 اِلَیْكُمْ جَمِیْعًا﴾^۲ واته: (نه ی موحه مه د (ﷺ)) بلی: نه ی خه لکینه به راستی من پیغه مبه ری خوام
 بو نیوه مه مورتان. وه لی رده دا فرمویه تی: ﴿وَمَنْ یَّکْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالْنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾. له
 سه حیجی موسلما هاتوه له نه بوموسای نه شعریه وه (په زای خوی لیبی) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ)
 فرمویه تی: (سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سته، هیچ که سی نپه مه والی من بیسی له م
 نوممه ته جوله که بی یان گاور پاشان بپوام پی نه کا ونه چیتته ناگره)^۳.

پشتگیری کردنی هه موو فرموده یهك له ناو قورنانداهیه

نه یوبی سه ختیانی نه لی: له سه عیدی کوپی جوبه یه وه نه لی: من هیچ فرموده یه کم له
 پیغه مبه ره وه (ﷺ) نه ده بیست به و شیوه یه ی که فرمویه تی و پشتگیریه که یم یان نه لی: جه خت
 کردنه وه که یم له قورنانداهه دیبی، پیم گیشته له پیغه مبه ر (ﷺ) فرمویه تی: (هیچ که س نپه مه والی
 من بیسی له م نوممه ته جوله که بی یان گاور پاشان بپوام پی نه کا ونه چیتته ناو ناگره). وام لیها ت
 ده مگوت: پشتگیری نه م فرموده یه له قورنانه کامه یه نه لی: که م جار بووه فرموده یه کم بیستی
 له پیغه مبه ری خودا و پشتگیریه که یم نه دیبیته وه له ناو قورنانداهه، هه تا نه م نایه ته م دوزیه وه
 که نه فرموی ﴿وَمَنْ یَّکْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالْنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾ نه لی: یانی له ناو هه موو که له کانداهه گشتی.
 ﴿فَلَا تَكُ فِیْ مَرِیْةٍ مِّنْهُ اِنَّهٗ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّکَ﴾ تو له م قورنانه به گومان مه به، نه مه راسته و له
 په روه ردگاری توه یه. وهك خودای که وره له نایه تی ترا فرمویه تی: ﴿اَلَمْ تَزِلْ اَلْکِتٰبَ لَا
 رَبِّیْ فِیْهِ مِنْ رَّبِّ الْمَلٰٓئِمِیْنَ﴾^۴ واته: (نه لیف، لام، میم)، هیئانه خواره وهی نه م قورنانه هیچ گومانی تییدا

^۱ الانعام (۱۹).

^۲ الاعراف (۱۵۸).

^۳ مسلم (۱/۱۳۵).

^۴ السجدة (۱-۲).

نییه له لایه ن په روه ردگاری جیهانیانه وه یه. وه فهرموویه تی: ﴿اَلَمْ يَكُنْ اُولَٰئِكَ اَلْمَكْتَبُ لَا رَبَّ فِيْهُ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ﴾^۱ واته: (نه لیف، لام، میم)، نه م قورنانه هیچ گومانیکې تیدا نییه. وه لیږده دا فهرموویه تی: ﴿وَلٰكِنْ اَكْثَرُ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ﴾^۲ نه م نایه ته وه ك نه و نایه ته وایه كه فهرموویه تی: ﴿وَمَا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ﴾^۳ واته: وه زږدیه ی خه لکی هرچند تو سوریت له سره موسلمان بونیان هر نابنه نیماندار. وه فهرموویه تی: ﴿وَلٰن تَطْعَ اَكْثَرُ مَنْ فِی الْاَرْضِ يُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ﴾^۴ واته: وه نه گه ر تو گوږپرایه لی زږدیه ی نه وانه بیت له سره زه ویدان له ږیگه ی خوا گومرات ده کهن. وه فهرموویه تی: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَیْهِمْ اِبْلِیْسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوْهُ اِلَّا فَرِیْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ﴾^۵ واته: سویند به خوا به پاستی شه یتان گومانی خوی له واند به دی هیڼا بویه نیمانداران نه بیت هه موویان شوینی شه یتان که وتن.

﴿وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرٰی عَلٰی اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُوْنَ عَلٰی رَبِّهِمْ وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰی رَبِّهِمْ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلٰی الظّٰلِمِيْنَ﴾^(۱۸) الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۱۹﴾ اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُوْنُوْا مُعْجِزِيْنَ فِی الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءٍ يُّضَعِفُ لَهُمْ الْعَذَابُ مَا كَانُوْا يَسْتَطِيعُوْنَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوْا يَبْصُرُوْنَ ﴿۲۰﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۲۱﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِی الْآخِرَةِ هُمْ الْاٰخَسِرُوْنَ ﴿۲۲﴾
نه وانه ی بوختان به دهم خدواوه ده کهن و دښنه له مېر له ږیگه ی خوا دا، له هه موو که س دواوترن خدای مه زن نه فهرمویت: ﴿وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرٰی عَلٰی اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُوْنَ عَلٰی رَبِّهِمْ وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰی رَبِّهِمْ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلٰی الظّٰلِمِيْنَ﴾^(۱۸) کس له و که سه سته مکارتره درو بو خوا هه لېه سستی؟ گشت نه مانه له به رانېر په روه ردگاریاندا پیشان نه درین، شایه ته کانیش شایه تی نه دن که نه مانه به دهم په روه ردگاری خویانه وه نه م درویانه یان هه لېه ستووه. ده با سته مکاران به ر له عنه تی خدوا که وون. خدای مه زن باسی ژبانی نه و که سانه ده کا که درویان

^۱ البقرة (۱-۲).^۲ يوسف (۱۰۳).^۳ الانعام (۱۱۶).^۴ سبا (۲۰).

به دهم خداوه مه لده به ست چون نابرويان ده چي له پوڅي قيامه تا له به رده م نه و هه موو كه سدا له
 فريشته و پيغه مبه ران و باقى نه و خه لكه له مروڅ و جنوكه. وهك نيمامى نه حمه د پيوايه تي كردووه له
 سه فوانى كورى موحريزه وه نه لي: من ده ستم به ده ستي نيبنو عومه ره وه بوو پياوي هاته ريگه ي و
 كوتى: چيت بيستووه له پيغه مبه رى خداوه (ﷺ) له باره ي چپه وه له پوڅي قيامه تافه رمووييتى؟
 كوتى: ليم بيست نه ي فهرموو: (خوداي گه وره خاوه نباوه ر نزيك ده كاته وه و ده يداته پال خوي و
 ده يشاري ته وه له خه لكى، داني پيدا ده ني به تاوانه كانيا و پيى ده لي: نايا فلانه تاوانت له بيره؟ نايا
 فلانه تاوانت له بيره؟ نايا فلانه تاوانت له بيره؟ هه تا داني به گشت گونا هه كانيا پي ده ني، كه سه يري
 خوي ده كا تيا چووه، خوداي گه وره نه فهرمويت: بيگومان من نه و گونا هانه م - بو داپوشوشيت له
 دنيا دا، وه من نه مپوئيش له و گونا هانه ت خوش ده بم) پاشان كتيبي چا كه كاني پي نه دريت، به لام
 خوانه ناس و دوپووه كان، شا به ته كان شا به تي نه دهن ده لين: ﴿هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَا
 لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾^۱. بوخارى و موسلميش له هه ردو سه حيحه كه يانا هيناويانه.^۲ پاشان خوداي
 گه وره نه فهرمويت: ﴿الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ هه نه مانه ن
 پي به ره و خودا ده به ستن خه لكى پي لاپي ده كه ن و خوشيان برويان به پوڅي قيامه ت نيه. واته:
 خه لكى له ريگه ي پاست لانه دهن، نه و ريگه ي كه مه ردم ده گه يه نيته لاي خوداي گه وره، له به هه شت
 دوريان ده خه نه وه، ده يانه وي ريگه ي لارو چوت بگرته بهر هه رگيز نه كه ونه سه ر پاسته پي، برواشيان
 به پوڅي قيامه ت نيه و نينكاري ده كه ن و به پاستي نازانن كه هه ر بي و پووبدا. ﴿أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا
 مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ﴾ نه مانه له م سه ر زه مينه ناتوانن له خودا
 پاكه ن بيچكه له خوايش كه سيان بو دوست ده ست ناكه وي. به لكو نه وانه وان له ژير تواناو ده سه لاتي
 خوداي گه وره داو له ده ستي ده رناچن و هه ر له دنيا دا خوي گه وره ده تواني توله يان لي بسيني پيش
 هاتني پوڅي قيامه ت ﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾^۳. به لام ده يان هيلتي ته وه تا نه و پوڅه ي
 كه له وي دا هه موو چاوه كان نه بله ق ده بن و له جوله ده كه ون، له هه ردو سه حيحه كه دا هاتووه.
 بيگومان خودا موله تي سته مكار نه دا، تا كاتي كه ده يگري نيت له ده ستي ده رناچي.^۴ بويه خوداي

^۱ احمد (۷۴/۲). فهرمووده يه كي سه حيحه.

^۲ فتح الباري (۲۰۴/۸)، مسلم (۲۱۲۰/۴).

^۳ ابراهيم (۴۲).

^۴ فتح الباري (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴).

گه وره فرمويه تی: ﴿يُضَعِفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ﴾ ۱. وه كه سانه سزايان بؤ دووقات ده كړيته وه تواناي بيستني وه قورئانه يان نه بووه، نه شيان توانيوه ببينن. واته: خوداي گه وره سزايان بؤ دووقات ده كاته وه چونكه چاوو گوي و دلي داني، به لام هيچ سوديكي بؤيان نه بوو، كه پرو كويږ بوبوون به رانبر به هق و شويڼي نه ده كه وتن. وهك خوداي مه زن له سره زمانى نه وانه فرمويه تی: ﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ ۲. واته: وه وتيان نه كه ر قسه ي پيغه مبه ران مان ببيستايه يا تيښته يشتينايه نه مړو له هاوې ياني دوزخ نه ده بوين. وه فرمويه تی: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾ ۳. نه وانه ي خويان نه ناسي و پيځه ي خويان به ربه ست نه كرد، له و به دغه پيه دا كه ده يانكرد هر نازاريان زياتر ده كه ين. له به رته وه جه رزه به نه درين له سره هر فرماني وازيان لي هيناوه وه هر شتي لييان قه ده غه كراوه كړدويانه. ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ ۴. نه وانه كه خويان دؤراند، هر درويه كيش مه ليان به ست، به فيرو چوو. واته: خويان زيانبار كړد چونكه ده چنه ناو ناگريكي زور تيزو تاو دراو. تييدا سزا نه درين چاو تروكاني له سهر يان سووك ناكري. وهك خوداي گه وره له نايه تيكي ترا فرمويه تی: ﴿كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾ ۵. هر كاتي ناگړه كه دامركي بليسي ناگړه كه يان بؤ زياد ده كه ين. ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ ۶. واته: هر درويه كيش مه ليان به ست به هيچ ده رچوو، له و شتانه ي ده يان په رست و شتي تر، هيچ سوديكيان لي وه رنه گرتن به لكو زيانتيكي نيځگار زور يان ليدان. وهك خوداي گه وره فرمويه تی: ﴿وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾ ۷. واته: كاتيكيش خه لك كوده كړينه وه له قيامت په رستراوه كان ده بڼه دوزمنيان وه به په رستنه كه ي نه وان باوه پناكهن. وهك نه م نايه ته يش كه فرمويه تی: ﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾ ۸. واته: كاتيكي كه پيشه واکان به خه مه لته ته كيئن له وانه ي له دنيا دا دويان كه وتوون وه سزايان به چاوي خويان بيني وه مه موو

۱ الملك (۱۰).

۲ النحل (۸۸).

۳ الاسراء (۹۷).

۴ الاحقاف (۶).

۵ البقرة (۱۶۶).

په یوه نډیه کیان پچرا. چنده ما نایه تی تریش هاتووه له م باره یه وه له سر زیانباری و تیاچوون و دواوی
 نه مانه. بویه لیږه دا فهرموویه تی: ﴿لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ﴾ هیچ گومان له وه دا نیه
 که له و دنیا له هه موو که س دواوترن. خودای مهن باسی پاشه پوژیان ده کا که نه وانه دواوترن
 که سن له و مامه له یه دا له پوژي قیامه تا. چونکه نه وانه نه و پله به رزانه یان گوړپه وه به نرمترین پله و نه و
 به هه شته خوښه یان واز لی هیئا بو ناو ناوه کولی ناو جه هه م خواردنی گولاوی سه رموړیان گوړی به
 گرهبو ناوه کول و چره دوکه لیش سیبه ریانه، کیژی سپی چاوبه له کیان گوړی به کیماوی برینداران و
 کوشکه به رزه کانیاں گوړپه به ناگریکی زور توندو به هیژ، نزیك بوونه وه له خوداو بینینی له پوژي
 دوایدا گوړپه وه به به توپه یی خوداو توله ی توندی، به پاستی دیاره هه رنه مانه زور دواو
 زهره رهنه نند.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾
 ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْنَىٰ وَالْأَصْرِ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

پاداشتی خه لکی خاوه نباوه

خودای مهن نه فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
 الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ نه وانه ی خاوه نباوه پو ناکار چاک بوون و دلیان به په روه نډه یان نارامی
 گرتوه، نه وانه ده چنه به هه شته، تاهه تايه تییدا ده بن. دواي نه وه ی خودای که وره باسی ژیاڼی
 به دبه ختانی کرد، لیږه دادیته سر باسی به خته وهران، نه وانه ی که خاوه نباوه و ناکار چاک بوون، به
 دل بپروایان هیئا بوو به کرداریشو به نه ندانه کانی له شیان سه لماندیان که بپروادارن و هه لسان به
 جیبه جیکردنی فهرمانه کانی خوداو وازیان هیئا له و شتانه ی که قه ده غه ی کردبوو، به و شیوه یه
 به هه شتیان بو خویان دابین کرد که پره له کوشکی زور بلندو کورسی و قه نه فو و چه ریای زور
 قه شنگو هه موو جوړه میوه یه کی شوړپووه وه و نزیك و فهرشی نه رم و توکمه و کیژی سپی چاوبه له ک و
 جوان و خواردن و خواردنه وه ی به تام و به له زهت و سه یرکردنی وه دی هیڼه ری ناسمانه کان و زه مین له که ل
 نه مانه یشا هه تاهه تايه له و به هه شته دا هه ر ده میڼنه وه و نامرن و پیر نابن و نه خوش ناکه ون و خه ویشیان
 لی ناکه وئ و پیسایش ناکه و تفو به لغه م و چلمیان نیه، به لکو نه و ناره قه یش لییان ده چوړی بوونی
 میسکی لیږی.

نمونه‌ی خاوه‌نباوهران و خوانه‌ناسان

خودای مه‌زن نه‌فه‌رمویت: ﴿مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصْبَحِ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ نمونه‌ی نه‌م دوو ده‌سته‌یه وهك نمونه‌ی کوئرو که‌پو چاوساغ و بیسه‌ره ئاخو نه‌مانه وهك یه‌کن؟ ده‌ی بۆچی په‌ند وه‌رناگرن؟، پاشان خودای گه‌وره نمونه‌ی نه‌و خوا نه‌ناس و خاوه‌نباوهرانه‌ی به‌دوواقم هیناوه‌ته‌وه، یه‌که‌میان که‌له‌پیشه‌وه وه‌سفی کردن به‌به‌ختان ناوی هینان، خاوه‌نباوهرانه‌ی به‌به‌خته‌وه‌ران ناو هینا، به‌به‌خته‌کان وهك کوئرو که‌پو وان، به‌خته‌وه‌رانیش وه‌چاوساغ و بینهنده‌وان، چونکه‌خوانه‌ناس کوئره‌به‌رانبه‌ره‌به‌هق له‌دنیاو له‌قیامه‌تا، به‌ره‌و چاکه‌و چاکه‌خواری نا‌پرواو شاره‌زایشی نابی، که‌په‌له‌ئاستی به‌لگه‌کان و گوئی له‌و شته‌ناگري سودی لی وه‌رگری. وهك خودای گه‌وره له‌ئایه‌تی ترا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ﴾^۱ نه‌گه‌ر خودا بیزانیایه‌خی‌ریکیان تیدایه، کاریکی ده‌کرد بیسن، به‌لام خاوه‌نباوهر زیره‌ك و وریاو هوشمه‌نده، پاستی چاک ده‌بینی و له‌پروپوچ شتی نا‌پاست جیای ده‌کاته‌وه، شوینی چاکه‌ده‌که‌وی و له‌خرابه‌دورده‌که‌ویته‌وه، زور چاک به‌لگه‌کان ده‌بیسی و جیای ده‌کاته‌وه له‌شته‌گومانلیکراوه‌کان، شتی پروپوچ بره‌و پینادا ئایا نه‌مه‌و نه‌وه وهك یه‌کن؟ ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ ئایا بۆچی په‌ندو ناموزگاری وه‌رناگرن؟ نه‌م دوو ده‌سته‌یه له‌یه‌کتری جیا ناکه‌نه‌وه. وهك خودای گه‌وره له‌ئایه‌تی ترا فه‌رموویه‌تی: ﴿لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ الْفَائِزُونَ﴾^۲ واته: دۆزه‌خیه‌کان و به‌هه‌شتیه‌کان وهك یه‌ک نین به‌هه‌شتیه‌کان پزگارو سه‌رکه‌وتوون. وه‌فه‌رموویه‌تی: ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ﴾^۳ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿۴۰﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿۴۱﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ﴿۴۲﴾ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿۴۳﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّن أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾^۴ واته: کوئرو چاوساغ وهك یه‌ک نین، تاریکایی و پروناکیش وهك یه‌ک نین، به‌ر سیبه‌رو خوره‌تاویش وهك یه‌ک نین، گیانله‌به‌ران و بیگیانیش هاو وینه‌نین، خودا هه‌زکا، وا ده‌کا هه‌رکه‌س بیسی. تو ناتوانی ده‌نگت بگاته‌نه‌وانه که‌خراونه‌ته‌ناو گۆپه‌وه، تو هه‌ر نه‌وه‌نده‌ت

^۱ الانفال (۲۳).^۲ الحشر (۲۰).^۳ فاطر (۱۹-۲۴).

لەسەرە ترس وەبەر خەلکی بېنى، ئىمە بەراستی تۆمان نارد مۇدەدەر ترسىنەر بى، ھىچ كۆمەلىكىش نەبوو كە ترس وەبەر ھىنەریان بۇ نەچووبى.

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِتِي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ أَتْبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّى الرَّأْيِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾﴾
بەسەرھاتى نوح (سەلامى خەلى لىبى) ووتوویزى لەگەل ھۆزەكەیا

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾ نوحمان ناردە لای ھۆزەكەى، خودای گەورە باسی نوح پىغەمبەرمان بۇ دەکا (سەلامى خەلى لىبى) كە يەكەم پەيامبەرىك بوو خودای مەزن ناردى بۇ سەر خەلکی سەر زەمین، بۇ سەر ئەو موشرىكانەى كە بتیان دەپەرست كە گوتى بە ھۆزەكەى ﴿إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ من ترسىنەرىكى ئاشكرام بۇ ئىو. ئەگەر ئىو جگەلە خوداتان پەرست، خودا جەرزەبەتان ئەدا بۆيە فەرموویەتى: ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ﴾ جگە لە خودا مەپەرستن، من ئەترسم پۆزى تووشى ئازارى بەژان بىن، واتە: ئەگەر بەردەوام بوون لەسەر بتپەرستى و كۆلتان ئەدا خودا سزايەكى ئۆر توندو بەژان و گران و پر ئازارتان ئەدا لە پۆزى دوايدا، ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا﴾ پیاو ماقولانى ھۆزەكەى كە خوا نەناس بوون گوتیان: وەك ئىمە دەت بىنین، تۆش مۆيەكى وەك خۆمان واتە: خۆ تۆ فرىشتە نیت، تۆش وەك ئىمە مۆشى، چۆن تۆ نیگات بۇ دى بەتەنیا لەناو ئىمەدا ﴿وَمَا نَرَاكَ أَتْبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّى الرَّأْيِ﴾ ئەمانەیش كە شوینی تۆ كەوتوون، وەك ئىمە دەبىنین پووتە و پووتەى بىئاوھەزن و فرۆشیاری گەپۆك و كاری چىن و جۆرەھا كاری تىرى وا دەكەن. پیاو ماقولان و خاوەندەستەلات و گەرەكان نابىنین لەناو ئىمەدا شوینت كەون، ئەوانەیش كە شوینت كەوتوون، لە وشىاری بىرتىزى و تیروانىنەو نەبوو دوات كەوتوون، تەنیا كاتى كە تۆ بانگت كردوون خیرا وەلامیان داویتەو و شوینت كەوتوون. ﴿وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ﴾ نەشمان دیو شتىكتان لە ئىمە زیاتربى، لە دروست بوونا، لە پەوشتا، لە بژیویدا، لە خوش پاباردنا، كاتى كە چوونەتە ناو ئەو ئاینەتان، ﴿بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ﴾ بەلكو ئىمە وا دەزانین كە درۆ دەكەن. لەوقسەيەدا كە دەيكەن و دەلێن: تووشى خیر و چاكە و خواناسى و خوشبەختى دەبن لە پۆزى دوايدا، ئەگەر بەردەوام بوون و لاتان نەداوھەر لەسەرى پۆشتن، ئەمە پەخنەى خواناناسان بوو بەرانبەر نوح

پیغه مبه (سهلامی خوی لیبی) و شوینکه وتووہ کانی، نه مهیش به لگه یه له سه ر نه فامی و که مزانستی و بیئاوه زیان، هیچ سوکایه تی نییه بۆ هه ق که نه و که سه هه ژارانہ شوینی ده که ون، چونکه هه ق خوی بۆ خوی پاسته، ئیتر پیاو ماقولان شوینی که ون یان هه ژاران و بیده سته لات. به لکو نه و هه ق ی که گومانی تیدا نیه و نه وانه ی شوینی هه ق ده که ون پیاو ماقولان، با هه ژاریش بن، نه وانه که قبولی هه ق ناکه ن سوک و بیپیزن. با له ریزه ی ده وله مهنده کانیش بن. شتیکی سروشتیشه که نه وانه ی له چینی هه ژاران زیاتر شوینی هه ق ده که ون، نه وانه ییش خاوه نده سته لات و خویان به زل ده زانن دژایه تی هه ق ده که ون، وه ک خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾^۱ کاتی هیرقل پاشای پۆم پرسى له نه بوسوفیان سه خری کوپی حه رب له باره ی په وشتی پیغه مبه ره وه (ﷺ) یه کی له پرسیاره کانی نه وه بوو پییگوت: خه لکه پیاو ماقوله کان شوینی که وتوون یان لاوازه کان؟ گوتی: لاوازه کان، هیرقل گوتی: ئا نه وانه شوینکه وتووی پیغه مبه رانن؟^۲ که گوتویانه (بادی الرأی) واته: بیئاوه زو ساویلکه ن. نه مه شوره یی و له نگیه کی تیدا نییه، چونکه نه و هه قه کاتی ئاشکرا بوو هیچ ده رفه تی نامینی بۆ بیرو بۆچونه کان، به لکو ده بی دوی که ون و نه و حاله ته ییش بواریکی چاکه بۆ هه موو زیره ک و هوشمه ندی، به پیچه وانه وه نه وانه ی که گیترو بیئاوه زن لیته دا وایر ده که نه وه، پیغه مبه ران (سهلامی خویان لیبی) به فه رمانیکی پوون و ئاشکرا هاتوون، خودای مه زن فه رموویه تی: ﴿وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ﴾ وه ئیمه نابینن ئیوه هیچ شتیکتان له ئیمه زیاتر بی، واته: نه وانه نه و هه قه نابینن، چونکه کوپین له ئاستی هه ق، نه ده بینن و نه ده بیسن، به لکو نه وانه هه میشه له گوماندا زیان به سه ر ده بن، وه له تاریکستانی نه فامیدا خول ده خون، نه وانه زۆر بوختانچی و درۆزن و سوک و پسوان، نه وانه له پۆزی قیامه تیشا زۆر دۆپاوو زیانبارن.

﴿قَالَ يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُمْ عَلَىٰ يَدَيْكُمْ مِن رَّبِّي وَءَانِئِي رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِي فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمْوهَا وَأَنشُرْ لَهَا

کیرهون ﴿٢٨﴾

^۱ الزخرف (۲۳). واته: هه روه ها پیش تو هیچ پیغه مبه ریکمان نه ناریده له شاریکدا مه گه ر خوشگوزه رانه کان (ده وله مهنده کان) ی وتوویانه به راستی ئیمه باوو باپیرانی خۆمان له سه ر ئایینیك دیوه وه به راستی ئیمه له سه ر ئایینی نه وان ده پۆین.

^۲ فتح الباری (۴۲/۱).

وہ لامي نوح پیغمبر (سہ لامي خوی لیبی)

خودای مہ زن باسی نوح پیغمبر دہ کا کہ وہ لامي ہوزہ کی دایہ وہ لہ بارہی نہ و بریوانو
 قسانہی دہیان کرد ﴿قَالَ يَقْوَرُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى يَدَيْهِ مِنْ رَبِّي وَءَانِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ﴾
 کوتی: نہی گہ لہ کہم! نہ گہر بلیم پەرودہ دگارم حیسابی بو کردوم و نیشانہی نہوم لایہ و بہ زہی
 بہ مندا ہاتوہ و نیوہ ناگاتان لی نہ چوں دہ بینن؟ واتہ: من زور دلفیام و فرمانیکی ناشکراو
 پە یامیکی راستم لہ لایہن پەرودہ دگارم وہ بو ہاتوہ، کہ بہ زہیہ کی زور گہ وریہ بو من و بہ نیوہیش،
 بہ لام نیوہ ناگاتان لی نہ بوو شارہ زایش نہ بوون لی، پزیشتان لی نہ گرت، بہ لکو بہ پیچہ وانہ وہ
 برواتان پی نہ کردو دزایہ تیتان کرد، ﴿أَنْزَلْنَاهُمْ مَكُوهَا وَأَنْشَرْنَاهَا كِرْهُونَ﴾ نایا نہ گہر خوتان حہز نہ کہن
 دہ کری نیعہ بہ زور بہ سہرتاندا بسہ پینن.

﴿وَيَقْوَرُ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَا لَا إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّهُمْ مُلَقُوا رَبِّهِمْ
 وَلَكِنِّي أَرْىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ﴾ ﴿٢٩﴾ وَيَقْوَرُ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾
 خودای مہ زن نہ فرمویت: ﴿وَيَقْوَرُ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَا لَا إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ
 ءَامَنُوا إِنَّهُمْ مُلَقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرْىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ﴾ نہی گہ لہ کہم نہ وہیش بزائن ہیچ سامانیکم
 لہ نیوہ ناوی، پاداشتی من لہ سہر خودایہ و نہ وانہیش خواہ نباوہ پن دہریان ناکہم، بیگومان نہ وان
 دہ گہن بہ دیداری پەرودہ دگاریان، بہ لام من دہ بینم نیوہ کومہ لیک بیئاوہ زن یانی: من ہیچ مال و
 سامانیکم لہ نیوہ ناوی بہ رانبر نہ و ناموزگاریانہی کہ دہ تانکہم، بہ لکو من بہ ہیوای پاداشتی
 خودام، وہ من نہ و خواہ نباوہ پانہ دہرناکہم، وا دیارہ داویان لی کردوہ کہ نہ و خواہ نباوہ پانہی کہ
 ہہ ژارن، نوح پیغمبر دہریان بکات، چونکہ نہ فسیان پزگی پیئہ نہ دان لہ گہل نہ وانہ دا دانیشن،
 خویان زور بہ گہورہ دہ زانی و پییان شورہیی بوو. وہ ک چون نہ وانہی سہردہمی پیغمبر (ﷺ)
 داویان لہ پیغمبر کرد (ﷺ) کہ موسلمانہ ہہ ژارو لاوازہ کان دہریکاو بہ تہنیا لہ گہل نہ واندا دانیشی،
 خودای مہ زن نہم نایہ تہی ناردہ خوارہ وہ: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾ واتہ:
 ہہ روہا نہ وانہ دہرنہ کیت کہ پەرودہ دگاریان دہ پەرستن و ہاوری لی دہ گہن بہ بہ یانیان و نیواراندا.
 پاشان خودای مہ زن لہ سہر زمانی نوح پیغمبر (سہ لامي خوی لیبی) فرموی: ﴿وَيَقْوَرُ مَنْ يَنْصُرُنِي
 مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ خزمہ کانم: نہ گہر من لای خوم دہریان کہم کی لہ خودا پزگارم

دهکات؟ ئایا هیچ بیر ناکه نه وه؟ خودای گه ورده له ئایه تیکی ترا فه رمویه تی: ﴿وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ (۵۲) ئیمه ناوا ده مانه وی هیندی به هیندیکیان تاقی بکهینه وه مه تا بلین: چون خودا له ناواماندا هه ره نه مانه ی وه بهر چاکه ی خوی خستوه؟ ئایا خودا له وان باشت سوپاس گوزاران ناناسی؟

﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (۳۱)

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ پيشستان نالیم من خاوه نی گه نجینه ی خودام، من له غه بییش هیچ نازام، نالیم فریشته یه کم، ناشلیم نه وانیه که ئیوه به سوکی سهیریان ده که ن، خودا چاکه یان له که لا ناکا، خوا چاکتر ده زانی چیان له دلدایه، نه که ر وایم، نه وسا من یه کیکم له سته مکاران. نوح پیغه مبه ر (سه لامی خوی لیبی) پیی گوتن که نه و پاسپارده یه که له لایه ن خوداوه، بانگی مه ردم ده کا بۆ ناسینی خودا به ته نیا، که شه ریکی نیه و، نه و کاره ییش ده یکا به فه رمانی خودایه، داوای هیچ پول و پاره یه کیان ئی ناکا له بری نه وه دا، به لکو هه رکه سیکی پیگه یشت بانگی ده کا ئیتر نه و که سه پیاو ماقول بی یان هه ژارو لاوان، هه رکه سی لی وهرگرت نه وه نه و که سه پزگاری بووه، وه پیشی گوتن: که نه و هیچ ده سه لاتیکی نییه که به سه ر که نجینه کانی خودا داو ناگاداری نه یینه کانی خوداش نیه شتی نه بیئت که خودا خوی ناگاداری بکات، فریشته یه کیش نیه له فریشته کانی خودا. به لکو نه و مروفه و په وانه کراوه به موعجیزه وه، دیسان نوح پیغه مبه ر نه فه رمویت: ناشلیم نه وانیه که ئیوه به سوک سهیریان ده که ن و پیزیان ئی ناگرن له لای خودا هیچ پادا شتی وهرناگرن له سه ر کرداره کانیان، خودا خوی ده زانی چی له ناو دلایندایه نه که ر نه وانیه وه که به ناشکرا خاوه نیاوه پن له دلپشا هه روابن، نه وانیه پادا شتی چاکه کانیان نه داته وه، هه رکه سی به خراب ناویان به ری، دوا ی نه وه ی بریوان هیئا نه وه نه و که سه سته مکاره و قسه یه کی نابه جیی کردوه.

﴿قَالُوا يَنْتُحُ قَدْ جَدَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأُنَادِي بِمَا تَعُدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ (۳۲) قَالَ إِنَّمَا

يَأْتِيَكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ (۳۳) وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ

يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (۳۴)

داواکړدنی هوزی نوح که سزایان بوبیت، وهلامی نوحیش بویان

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿قَالُوا يَنْتُحُ قَدْ جَدَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدْلَنَا فَأَيْنَا بِمَا تَعْدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾ گوتیان: نهی نوح بیگومان ده مه قالدت کرد له که لماندا، زوریش ده مه قالدت کرد له که لمان، نه که ر پاست ده که ی، هرچی ده لیتیت به سرتان دی، پیمان بنوینه. خودای که وره باسی په له پهلې هوزی نوح ده کا که داوای دابارینی به لاو توپه یی و جه زده به ی خودا ده که ن. واته: گوتیان: تو قسه ی زورت له که لا کردین نیمه هرگیز شوینی تو نا که وین، نه و به لاو سزایه ی که تو ده لیتیت با بیت، هرچه ندی ده توانی نزامان لیکه به لکو زوو بیت، نه که ر پاست ده که ی ﴿قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيَكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنَا بِمُفَجِّرِیْنَ﴾ گوتی: بیگومان خودا بوتان ده هیینی. نه که ر بیه وی، نیوه ناتوانن له سزای خودا خوتان پزگار بکه ن. واته: نه و که سه ی که سزاتان نه داو پیشی ده خا بوتان نه و خودایه که هیچ شتی ناتوانی له ده سستی ده رچی ﴿وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ ناموزگاری من سوودتان پی نا که یه نی، نه که ر بیه وی ناموزگاریتان بکه م نه که ر خودا بیه وی گومراتان بکا، خوی په روه ردگاری هه مووتانه، هر بولای نه ویش ده چنه وه. واته: ناموزگاری و ترساندن و هه په شه ی من هیچ سودیکیان پی نا که یه نی نه که ر خودا مه یلی لیبی گومراتان بکا و له ناوتان به ری، ﴿هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ نه و په روه ردگارتانه و هه موو بولای نه و ده که پینه وه. واته: خودا خوی خاوه نی گشت شتی که، کاربه ده ست و فرمانپه واو دادپه روه ره، نه و خودایه ی که ستم له که س نا کا، بوون و نه بوون به ده سستی نه وه و هر خوی له سه ره تاوه و هدی هینه ر بووه و هر خوشی، دووباره دروستی ده کاته وه. فرمانپه وای دنیا و پوژی قیامه ته.

﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَيْنَاهُ قُلْ إِنْ أَفْتَرَيْنَاهُ فَعَلَىٰ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا يُجْحَرُمُونَ﴾

پیسایه ک بووونکړدنه وهی راستی پیغه مبه ر (ﷺ)

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَيْنَاهُ﴾ یان ده لین خوی هه لیبه ست، نه مه خوی پسته یه کی موخته ره زه یه له ناوه راستی نه م به سه ره اته داو جه خت له سه ر نه م پووداوه ده کاته و پشتگیریه که بوی، خودای که وره نه فرمویت به موحه مبه ر (ﷺ): یان نه و خوانه ناس و سپلانه ده لین نه مه موحه مبه ر (ﷺ) خوی له خویه وه هه لیبه ستووه و دروستی کردووه ﴿قُلْ إِنْ أَفْتَرَيْنَاهُ فَعَلَىٰ إِجْرَامِي﴾ بلی: نه که ر نه م قورنانه م هه لیبه ستووه تاوانه که ی له سه ر خوم، ﴿وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا يُجْحَرُمُونَ﴾ واته: منیش له تاوانی نیوه خوم لانه دم. واته: هرگیز نه وه دروستکراو نیه و هه لیش نه به سراوه،

چونکه من چاك ده زانم چ توله يه كه هه يه له لايه ن خوداوه بۆ نه و كه سانه ي كه درۆ به دهم خوداوه هه لده به سن.

﴿وَأَوْحِ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ (۳۶) وَأَصْنَعُ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُخْرَجُونَ ﴿۳۷﴾ وَصْنَعُ الْفُلَكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿۳۸﴾ فَسَوْفَ نَعْلَمُ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿۳۹﴾

خودای گه وره باسی نه وه ده کا، کاتی هۆزه که ی نوح داوای به لاو سزای خودایان کرد که داباری به سه ریاندا، خودای گه وره نوح پیغه مبه ری ناگادار کرد (سه لامی خوای لیبی)، نوح پیغه مبه ریش نه و نزایه ی لی کردن که خودای گه وره له سه ر زمانی نه و باسی کردوه و فرمویه تی: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ ذِيَارًا﴾^۱ په روه ردگارم، له م سه ر زه مینه نه و كه سانه ی تو نانا سن گیانله به ریان لی مه هیله . وه فرمویه تی: ﴿فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْصِرْ﴾^۲ له په روه ردگاری پارایه وه که: من شکستم خواردوه، هانام به تو! نا له ویدا خودای گه وره ناگاداری کرد ﴿وَأَوْحِ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ نوح ناگادار کرا که: له ناو هۆزه که ی تودا، جگه له وانه ی تا ئیستا باوه ریان به خوا هیناوه، که سی تر برپا ناهینی و له و کاره ی که ده یکن غه مگین مه به . واته: خه فه تیان بۆ مه خو و گوئیان مه ده ری. ﴿وَأَصْنَعُ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُخْرَجُونَ﴾ له ژیر چاودیری نیمه و هانای نیمه دا که شتی دروست که و له سه ر نه وانه قسم له که ل مه که. که سته مکار بوون، نه وان ده بی ژیرناو بکه ون. موحه ممه دی کوپی ئیسحاق باسی کردوه، له ته وراته وه: خودای مه زن فرمانی دا به نوح نه و که شتی له ته خته ی ساج دروست بکا، دریتی که شتی که هه شتا بال و پانیه که شی په نجا بال بی، به قیریش ده رو ناوی که شتی که ووغ بدات، سنگیکی به رزیشی بۆ دروست بکا هه تا باش ناو له ت بکا و بیپی، به رزایه که یشی به ره و ئاسمان سی (۳۰) بال بی و سی قاتیش بی، هه ر قاتیکی ده بال بی قاتی خواره وه ی که شتی که بۆ زینده وه رانی مالی و کتوی، ناوه پاست بۆ مروڤ و قاتی سه ره وه یش بۆ بالنده کان، ده رگای که شتی که یش له پانایی

^۱ نوح (۲۶).^۲ القمر (۱۰).

که شتی که وه بی، سه رقا پیکی هه بی له سه ره وه بتوانی پی پی بگیری. ﴿وَيَصْنَعُ الْفُلَّكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ﴾ خه ریکی که شتی دروست کردن بوون، کاتیک خاوهن پله و پایه داره کان له هۆزه که ی به لایدا ده پویشتن، گالتی خویان پیده کرد، نه ویش نه یفه رموو: نه گهر نیوه گالتهمان پی ده که ن، به و زوانه نیهش وهک نیوه گالتهمان پیده که ی. واته: گالتهمان پیده کردو پییان پاده بوارد به وه ی که نوح پی پی ده گوتن: له ناو ئاودا نوقم ده بن و ده خنکین، نوحیش هه ره شه ی لیده کردن ده یگوت: ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ﴾ له مه به ولوه تیده که ن، کی تووشی نازاری وادی ئابروی بجی و جه زده به ی له بننه هاتوی به سه ردا بی. واته: هه ره له دنیا دا ئابروی ده چی له پوژی قیامه تیشا به رده وام و بیوچان سزا نه درین.

﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنٌ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ (۱۰)

سه ره تای دهستی کردنی (توفان) که وه لگرتنی نیرومییه که له ناو که شتی که دا له هه موو شته کان له لایه ن نووچه وه

خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ تا نه و کاته ی که فرمانی نیه که ی، ئاو به ته وژم هاته ده ره له وشکانی، گوتمان له گشت نیرومییه که دوان هه لگره. نه مه نه و به لینه بوو که خودای مه زن به نوح پیغه مبه ری دا (سه لامی خوی لیبی) فرمانی خودا هاته جی و بارانیکی به لیزمه ی به رده وام دهستی پیکرد وهک خودای که وره فهرمویه تی: ﴿فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاوُ مِنْهُمْ (۱۱) وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدَرٍ (۱۲) وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ الْاُوْجِ وَدُسِّرَ (۱۳) تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ﴾^۱ نه وسا هه موو ده رگاکانی ئاسمانان بو بارانیکی (په میله) به ته وژم خسته سه ر پشت، نه م زه مینه ییش کانیه کانمان ته قانندن، ئاو که یینه یه که به و نه ندازه ی که بریاری بو درابوو، نه ومان به شتی هه لگرت، که له چه ند ته خته و بزمار پیک هاتبوو، له ژیر چاودی ری خومان به پیکه وت بو پاداشندان به که سی که به قسه کانیه بیباوه پبوون. ﴿وَفَارَ التَّنُّورُ﴾

نښنوعه بباس نه‌لی: (التنور) یانی پووی زه‌مین^۱. واته زه‌مین وای لی‌هات بوو به کانی هه‌لده‌قولا هه‌تا وای لی‌هات له‌و ته‌نورانه‌یشه‌وه که شوینی ناگر بوون ناو هه‌لده‌قولا. نه‌مه قسه‌ی زانایانی پی‌شینان و پاشینانیشه له‌و کاته‌دا خودا فرمانی دا به نوح پی‌غه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی‌بی) له‌گه‌ل خوی له‌و که‌شتیه‌دا له‌ گشت نیرو می‌یه‌ک دوان هه‌لگری له‌ هه‌موو جوړه زینده‌وه‌ری خوا‌ه‌نی گیان بی، گو‌تراوه: له‌ پوه‌کیش دوو نیرو می، گو‌تراوه یه‌که‌م گیانله‌به‌ریک خرایه ناو که‌شتیه‌که می‌رووله‌بوو، دوا‌ین زینده‌وه‌ریش خرایه ناو که‌شتیه‌که گو‌یدریژ بوو، شه‌یتان خوی هه‌لو‌اسی به‌ کلکی که‌ره‌که‌دا، که‌ره‌که ده‌یویست هه‌لسی شه‌یتان قورسی ده‌کرد، هه‌تا نوح پی‌غه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی‌بی) پی‌ی گو‌ت: چیته مال‌ویران بچو ناوی، هه‌لده‌ساو نه‌یده‌توانی، نوح پی‌غه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی‌بی) فه‌رموی بجوړه ژور نه‌گر شه‌یتانیشته له‌گه‌لا بی، پاشان چوونه ناو که‌شتیه‌که. پاشان خودای که‌وره نه‌فه‌رمو‌یت: ﴿وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ﴾ له‌گه‌ل که‌سو کاره‌که‌ت نه‌وه‌نه‌بیته که له‌ پی‌شا بریاری بو‌ دراوه. له‌و که‌سانه‌ی بریایان نه‌هیناوه، له‌وانه کو‌په‌که‌ی بوو، که ناوی یام بوو که به‌ ته‌نیا که‌ناره‌گیری کرد له‌گه‌ل ژنه‌که‌ی نوح که بریای به‌ خوداو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی نه‌بوو، وه نه‌فه‌رمو‌یت: ﴿وَمَنْ ءَامَنَ وَمَا ءَامَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ هه‌رکه‌سی باوه‌ری هیناوه، خه‌لکیکی که‌م نه‌بی له‌گه‌لیدا بریای نه‌هینا، له‌وماوه دریژ‌ه‌ش که نو سه‌دو په‌نجا سالی خایاند، نښنوعه‌بباس نه‌لی: هه‌شتا که‌س بوون به‌ ژنه‌کانیشیان‌وه.^۲

﴿وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ جَعَلْنَا مَرَسًا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۴۱) وهی تجری بهم فی موج کالجبال ونادى نوح ابنة، وكان في مغلز يبنى اركب معنا ولا تكن مع الكافرين (۴۲) قال سائوى الى جبل يعصمى من الماء قال لا عاصم اليوم من امر الله الا من رحم وحال بينهما الموج فكان من

المفرقین (۴۳)

سواربوونی که‌شتیه‌که و پوشتنی له‌ناو نه‌و شه‌پوله‌که‌وران‌ه‌دا

خودای مه‌زن باسی نوح پی‌غه‌مبه‌ر ده‌کا (سه‌لامی خوای لی‌بی) که نه‌لی به‌و که‌سانه‌ی که فرمان درا له‌گه‌ل خوی هه‌لیان گری ﴿وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ جَعَلْنَا مَرَسًا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ نوح گو‌تی: هه‌مووتان سوار بن له‌و که‌شتیه‌دا به‌ناوی خوداوه له‌ کاتی پوشتن و ه‌ستانیدا، په‌روه‌ردگاری

^۱ الطبري (۳۱۸/۱۵).

^۲ الطبري (۳۲۶/۱۵).

من لی بورده و دلوفانه. واته: پوشتن به ناوی خودایه و له سهر ناو و به ناوی خودایش ده وه سستی و پوشتنه که ی کوتایی پی دیت، نه بوره جانی عه تاریدی نه م نایه ته ی به م شیوه یه ش خوینده وه ﴿بسم الله مجریها و مرسیها﴾^۱، خودای مه زن له نایه تیکی ترا فهرموویه تی: ﴿فَإِذَا أَسْتَوَيْتَ أَنتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِكِ فَقُلِ أَلْحَدُ لِلَّهِ الَّذِي يَجْنَانُ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾^(۲۸) وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ^۲ هه رکاتی خوت و هاوړیکانت له سهر که شتی که جیتان گرت، بلی: سوپاس بۆ خودایه که له کیشه ی سته مکاران پرکاری کردین، بشلی: نه ی په روه ردگارم! له شوینیکی به پیت دامبه زینه و تو له هه موو میوانداران چاکتر میوان به خپو ده که ی. بویه سونه ته ناوی خودا هینان له سهره تای گشت شتی کاو له سواربوونی که شتی و ولاغی سواریشا. وه ک خودای مه زن فهرموویه تی: ﴿وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلُكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ﴾^(۱۲) لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ^(۱۳) وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ^۳ واته: وه نه و خوابه ی که هه موو جووته کانی به دیهیناوه وه که شتی و ولاغی بۆ فهرامه م هینان که سواریان ده بن، بۆ نه وه ی سوار ی پشتیان بن له پاشان بیر له به هره ی په روه ردگارتان بکه نه وه کاتی سواریان بوون وه بلین پاک و بیگه ردی بۆ نه و خوابه ی که نه مه ی بۆ پام هیناوین که نیمه توانامان به سهریدا نه بوو، وه به پاستی نیمه بۆلای په روه ردگارمان ده که پینه وه. فهرمووده له م باره یه وه هاتووه جه ختی له سهر ده کاته وه، وه ک له سوره تی الزخرف باسی دیت خوا مه یلی لیبی، ﴿إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾^۴ بیگومان په روه ردگارم زور لیبورده و دلوفانه. نه وه زور جیی خویه تی له کاتی باسی سزادانی خوانه ناسانداو جنکانی سهرله بهریان، باسی لیبورده یی و دلوفانی خودای کردووه، نمونه ی نه م نایه ته له قورنانا زور هاتووه وه ک فهرموویه تی: ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾^۵ واته: به پاستی په روه ردگارت توله ی خیرایه به پاستی لیخوشبوو میهره بانیشه. وه فهرموویه تی: ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۶ واته: وه به پاستی په روه ردگارت خاوه ن لیبورده بۆ خه لکی که رچی سته مکاریش بن هه روه ها به پاستی په روه ردگارت توندو تیژه له توله سهندا. چند نایه تی تریش

^۱ الطبری (۳۲۸/۱۵).

^۲ المؤمنون (۲۹-۲۸).

^۳ الزخرف (۱۴-۱۲).

^۴ الاعراف (۱۶۷).

^۵ الرعد (۶).

له م جوړه كه خدا باسى به زه يى خوى كړدوه له گه ليدا باسى توله سهندنيشى كړدوه. پاشان خوداى مه زن نه فرمويټ: ﴿وَهِيَ تَجْرِي بِهَمْرٍ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ﴾ كه شتیه كه نه وانی ده برد به ناو شه پولى وادا ده چوو وهك كيوه كان وابوو. واته: كه شتیه كه ده يبردن به سر ناوه كه دا كه پووى زه مینی هه موو گرتبوو، هه تا كه وته سر لوتكه ی چیاكانیش به به رزی پانزه بال، وه هه ندی گوتویانه: له سهری چیاكانه وه بوو به به رزی هه شتا میل، نه م كه شتیه به نیزنی خودا به سر نه م ناوه دا ده پوشت، له ژیر چاودیږی به زه یی و سوزو پاریزگاری خوداى مه زنا. وهك له نایه تی ترا فرمویه تی: ﴿إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكِ فِي الْجَارِيَةِ﴾ ۱۱ ﴿لِنَجْمَلَهَا لَكَ تَذْكِرَةً وَتَعِيًّا أَدْنٰ وَاعِيَةً﴾ ۱ واته: به راستی نیمه کاتیک كه ناو سهركه وت نیوه مان هه لگرت له كه شتیدا، تا نه م كړده وهیه بکهینه بیر هیڼه روه بو نیوه تاله گوئی بگری گویگریکی تیگه یشتوو. وه فرمویه تی: ﴿وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْوَجِّ وَدُسِّرَ﴾ ۱۲ ﴿تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِّمَن كَانَ كُفِرًا﴾ ۱۴ ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ﴾ ۲ واته: وه نوحمان (له گه ل شوینكه وتووانی) هه لگرت له سر كه شتی یهك كه به چهند پارچه ته خته و بزماد دروست كرابوو، به چاودیږی نیمه ده پوشت، نه مه پاداشت بوو بو نه و كه سه ی باوه پی پینه كرا (كه نوحه)، بیگومان نه و پووداوه مان هیشته وه تا بیته به ندیک جا نایا كه سیك هه یه په ند وه رگری؟

به سهرهاتی خنكانی كوپه خوانه ناسه كه ی نوح پیغه مېهرا (سه لامی خواى لیبی)

خوداى مه زن نه فرمويټ: ﴿وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَبْنِىْ اَرْكَبَ مَعْنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾ نوح كوپه كه ی خوى بانگ كړد كه له شوینيكي كه ناردا بوو، گوتی: كوپه كه م له گه ل نیمه دا سواربه و خوانه ناس مه به. نه م كوپه چواره م كوپى نوح بوو ناوی یام بوو، خوانه ناس بوو، باوكی له کاتى سواربوونی كه شتیه كه دا داواى لی كړد بپوا بیښی و له گه لیاندا سوارى كه شتیه كه بیی، وهك چوڼ نه و خه لكه خوانه ناسه ده خنكین نه ویش نه خنكى، ﴿قَالَ سَاوِيَ اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾ گوتی: من په نا به چیا یهك ده به م كه له ناو ده مپاریزی. نه و كوپه نه وهنده نه فام بوو وايد ه زانی نه و توفانه ناگاته سر لوتكه ی چیاكان نه گه ر هه لگه پى و خوى بکه یه نیته سر لوتكه ی كيوى له خنكان پزگاری ده كا ﴿قَالَ لَا عَصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُفْرَقِينَ﴾

۱ الحاقة (۱۱-۱۲).

۲ القمر (۱۳-۱۵).

نوح پئی گوت: ئەمڕۆ هیچ پاراستن لە ھەرمانی خودا نیە، کەسێ نەبێ کە خۆی بە زەویی پێداپیتهوه،
شەپۆل کەوتە نێوانیان و خرایە پیزی خنکاوان.

﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَبَسِّمَاءِ أَقْلِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَالْأَرْضُ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ

الظَّالِمِينَ﴾^(٤٤)

کۆتایی لافاوەکە

خودای مەزن ئە ھەرمویتی: ﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَبَسِّمَاءِ أَقْلِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ
وَأَسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ﴾ پاشان گوترا: زەمین ئاوەکەت بخۆرەو ھە ئاسمان بەس بباریتە، ئاو پۆچوو بە
ناخی زەمینا و کار سەری گرت، (کەشتیەکە) لە سەر جوودی لەنگەری گرت. خودای گەورە لیژەدا
باسی ئەو دەکا، کاتی کە خەلکی سەر زەمین ھەموو خنکان جگە لەوانە ی کە لە ئاوە کەشتیەکەدا
بوون، ھەرمەن درا بە زەمین ئەو ئاوە ی کە لێی ھەلە قولا بیخواتەو (ھەلی مژیتەو). ھەرمەنیش درا
بە ئاسمان کە باران نەبارینی، ئاوەکە کەم کەم نیشتەو، ھیچ کەسێ لە سەر زەمینا نەما لەوانە ی کە
خوانە ناس بوون و توویان نەما و بنە بر بوون. کەشتیەکە لە سەر کێوی جوودی کەنارە ی گرت.
موجامید ئەلئی: (جوودی) چیا یە ک بوو لە (الجزيرة) ھەدا لە چیاکانی تر بە زۆرتر بوو لەو کاتەدا نەبوویە ژێر
ئاوە و مایەو، ملکہ چی ھەرمەنی خودا بوو، کەشتیەکە ی نوح (سەلامی خۆی لیبی) لە سەر ئەو چیا یە
لەنگەری گرت.^۱ قەتادە ئەلئی: کەشتیەکە مانگی لە سەر چیاکە مایەو ھەتا ئەو خەلکە لە سەری
دابەزین. دیسان قەتادە ئەلئی: خودای مەزن کەشتیەکە ی نووحی ھیشتەو لە سەر چیا ی جوودی لە سەر
زەمینێ جەزیرە بۆ ئەو بپیته پەندو ئامۆژگاری بۆ دۆی خۆی.^۲ پیشینەکانی ئەم ئوممەتە ئیش چاویان
پئی کەوت، زۆر کەشتی دۆی ئەم کەشتیە دروست کراو بوو بە خۆلە کەو و کەس نەیبینی، ﴿وَقِيلَ بُعْدًا
لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ھەر دوور بن ئەوانە ی کە ستەمکارن. واتە: مردن و زەرەر مەندی و بۆ ئەو کەسانە ی
ناھەقی کارن، ئەوانە ھەموو لە ئاوە چوون و ھیچیان نەما و بنە بر بوون.

﴿وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ، فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ﴾^(٤٥) قَالَ يَنْفُخُ إِنَّهُ
لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَتْلِنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ، عِلْمٌ إِنَّيْ أَعْطُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ^(٤٦) قَالَ
رَبِّ إِنَّيْ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْكَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ، عِلْمٌ وَلَا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَسِرِينَ^(٤٧)﴾

^۱ الطبري (۳۳۷/۱۵).

^۲ الطبري (۳۳۸/۱۵).

که رانده و به سهر به سهرهاتی کوره که ی نوح و باسی نه و توویژهی که پویدا له نیوان نوح و خودای مه زنا له یاره ی کوره که ی نوح و

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ، فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ

أَحْكَمُ الْحَكَمِينَ﴾ نوح له په روه ردگاری پاپایه وه، گوتی: نه ی په روه ردگاری من! کوره که م له که سو کاری منه، به لینی تویش هر دیته جی و تو له گشت فرمانپه وایه که فرمانپه واتری، نه مه پرسیاریکه له نوح و به پوونکردنه وه و ده رکه وتنی حالی کوره که ی که خنکا، ده لی نه ی په روه ردگام تو به لیت دمی که سو و کاره که م پزگاری ده بی، به لینی تویش راسته و دیته جی، چون کوره که م خنکا، تو له گشت فرمانپه واکان دادوه رتری. خودای مه زن وه لای نه داته وه و نه فرمویت: ﴿قَالَ يَنْتُحِ إِنَّهُ لَيْسَ

مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَتَلَوْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ، عِلْمٌ إِنِّي أَعْطُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ فرموی:

نه ی نوح، نه م کوره که سی تو نیه، ناکاری ناپه سندی هیه، هر شتی هیچی لی نه زانی، داوی مه که، من ناموژگاریت ده که م که خوت نه خه یته پیزی نه زانان. واته: نه ی نوح کوره که ت له و که سو کارانه ت نه بوو که به لیتندا پزگاریان بکه ن، بیگومان من به لینی نه وانه م دا پزگاریان بکه ن که

خواه نباوه پ بوون نه وانه نه بی له پیشا برپاریان بو دراوه بویه خودای گوره فرمویته تی: ﴿وَأَهْلَكَ

إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ﴾ نه م کوره یش یه کی بوو له وانه ی که له پیشا برپاری بوو دراوو که بخنکی له به ر

خوانه ناس و دزایه تیکردنی باوکی که نوح پیغه مبه ر بوو (سه لای خوی لی بی) ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ

أَنْ أَشْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ، عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾ نوح گوتی: نه ی

په روه ردگام، هر خوم به تو ده پاریزم، که داوی شتیکت لی بکه م و نه یزانم، نه گه ر به زه بیت

پیمدانه یه ته وه و لیمنه بووری یه کیکم له زیانباران، عه بدوره زاق پیوایه تی کردوه له

نیبنوعه بباسه وه نه لی: نه وه کوپی بوو، به لام جیاوازی مه بوو له گه لیا له کردارو نیازو مه به ستیا،

عیکریمه نه لی له هندی له خویندنه کانداهاتوره که نه لی ﴿إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ﴾.

﴿قِيلَ يَنْتُحِ أَهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ

له زماندان به دابه زین له که شتیه که هاوړی له گهل بهرکه ت و سه لامه تیدا

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿قِيلَ يٰ نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَمِ رَبِّكَ عَلَيَّكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِّمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ

سَمِيْعَةٌ مِّنْ يَّمْسُحُهُمْ مِّنَّا عَذَابُ أَلِيمٍ﴾ گوترا: ئی نوح به سه لامه تی و به و پیته وه (که داومانه به

توو هاو سه فره کانت) دابه زه، چین و بهرکه کانی دوايش، تا ماوه یه ک، مؤله تی ژيانيان نه دهینی و پاشان

تووشی نازاری به ژانیا ن ده که یی. خودای مه زن لیږده دا باسی نه وه ده کا که چی گوترا به نوح

(سه لامی خوی لیږی) کاتی که که شتیه که له سر جوودی له نگه ری گرت، له سلو لیږدنی و سلو

له وانه یش که له گه لیا بوون له خاوه نباوه پان، وه له گشت خاوه نباوه پی له نه وه کانی هه تا پوړی

قیامت، وه ک موحه ممدی کوپی که عب نه لی: نه م سلوه گشت خاوه نباوه پیکی پیاو و ژن ده گریته وه

هه تا پوړی قیامت، وه گشت خوانه ناسیځیش ده گریته وه پیاو بی یان ژن، ماوه یه ک له دنیا دا مؤله تی

ژيانیا ن پی نه دری و پاشان تووشی سزا ده بن تا پوړی قیامت. ^۱ موحه ممدی کوپی نیسحاق نه لی:

کاتی خدا ویستی لافاوه که بوه ستیځی، بایه کی نارده سر زه مین ناوه که ی وه ستاندو سرچاوه کانی

سر زه مینی داخست گرت وه له گهل ده رگا کانی ناسماندا، خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَقِيلَ يٰ آدَمُ

اٰبَلٰی مَآءَکَ﴾ واته: گوترا به زه مین ناو بخوره وه، ناوه که به زه مینا ده چوه خوارو که می ده کردو

نه ده ما، که شتیه که یش له سر جوودی له نگه ری گرت (وه ک نه هلی ته ورات ده لیتن) له حقه ده ی مانگی

حه وندا، وه له یه که م پوړی مانگی ده دا لوتکه ی چیاکان بینرا، پاش نه وه یش چل پوړی تریشی

به سر دا پوشت، نوح پیغه مبه ر (سه لامی خوی لیږی) ده لاقه ی که شتیه که ی کرده وه، که لیږه وه

سواری که شتیه که بوون، پاشان قه له ره شی نارد تا سهیری بؤ بکا ناو چی کردوه، به لام قه له ره ش

نه که پایه وه بولای، پاشان کوتری نارد که پایه وه بولای به لام هیچ شتیکی به قاچه کانی وه نه دی،

دهستی برد بؤ کوتره که و گرتی و خستیه ناو که شتیه که، دوی نه وه ی هوت پوړی به سر را پوشت،

پاشان نارديه وه تا سهیری بؤ بکا، له کاتی نیواره که پایه وه، که لای زهیتونی به ده مه وه بوو، نوح

پیغه مبه ر زانی که ناوه که له سر زه مین که م بووه ته وه، پاشان هوت پوړی تر مایه وه، کوتره که ی

نارده وه به لام کوتره که نه که پایه وه، نوح زانی که زه مین ده رکه وتوه، که سالتیک دوی هاتنی

لافاوه که ته واو بوو، نوح کوتریکی نارد، له پوړی یه که می مانگی یه کی سالی دووه ما پوی زه مین

ده رکه وتو و شکانی دیاری دا، نوح پیغه مبه ر (سه لامی خوی لیږی) سه رقا پی که شتیه که ی هه لدا یه وه،

له بیست و شەشی مانگی دووی سالی دووهمه ما گوترا: به نوح دابه زه (له کەشتیه که به سه لامهت له لایه ن ئیمه وه) ﴿قِيلَ يَنْحُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا﴾^۱.

﴿تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَقِيبَةَ

لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

باسی ئەم بە سەرھاتە بە لگە یە لە سەر نیگای خودا بۆ پیغه مبهەر (ﷺ)

خودای مەزن ئە فرمویت بە پیغه مبهەر که ی موحه مبهەر (ﷺ) ئەم بە سەرھاتە و وێنە ی ئەم بە سەرھاتە ﴿تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا﴾ ئەمانە و ئەو هه والانە ی نادیارن که بۆ تۆی پادە گە یە نین له شتە نادیارەکانی رابردوو که لیژە دا بۆت باس دەکەین، وە ک ئەو وایە که به چاوی خۆت ببینی، ﴿مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا﴾ له مەو بهر نه تو دەترانین نه هۆزە کەت، هەتا ئەوانە ی که بپروات پێناکەن بڵێن له وانە وه فیڤی بوویت، به لکو خودا ئەو پووداوه ی وە ک خۆی بۆ باسکردووی وە ک کتیبە پێشینەکانی پیغه مبهەر ان شایەتی له سەر ئە دەن ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَقِيبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ خۆراگر به، دواپۆژ بۆ خودا ترسانە، واتە: خۆراگر به له سەر ئە وه ی که بپروات پێناکەن و ئازارت ئە دەن، بێگومان ئیمە چاومان لیتە و به و زوانە سەرت دەخەین، پاشە پۆژیش وای لی دەکەین که بۆ تۆو شوینکه و تۆوه کانت بی له دنیا و له دواپۆژیشدا، وە ک چۆن بۆ پیغه مبهەرەکانی ترمان کردو سەرمانخستن به سەر دوژمنەکانیان، خودای گەرە له ئایەتی ترا فرمویەتی: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا﴾^۲ واتە: به راستی ئیمە پیغه مبهەر انمان و ئەوانە ی باوهریان هیئاوه سەرکه و تۆو دەکەین. وه فرمویەتی: ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ﴾^۳ ﴿إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ﴾^۲ واتە: سویند به خوا بێگومان پیشتەر بپارمان داوه بۆ به نده نێردراوه کانمان، که بێگومان هەر ئەوان سەر دەرخرین. وه لیژە یشا فرمویەتی: ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَقِيبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾.

^۱ الطبري (۳۳۸/۱۵).

^۲ غافر (۵۱).

^۳ الصافات (۱۷۱-۱۷۲).

﴿وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَنْقُورِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِن إِلَهِ غَيْرُهُ إِن أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾
يَنْقُورِ لَا أَشْكُرُ عَلَيْهِ أَجْرًا إِن أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَنْقُورِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ
ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾﴾

به سهرهاتی هوودو عاد

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَنْقُورِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِن إِلَهِ غَيْرُهُ إِن أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ﴾ هودیشمان نارد بۆ لای عاد که برایان بوو، گوتی: ته نیا خودا بپه رستن نه ی مؤزه که م، بیجگه له و نه و خودایه کی ترتان نیه، ئیوه ته نیا هر درو مه لده به سن. خودای گه وره فره مان ی پیکردوون که ته نیا خودا بپه رستن و شهریکی بۆ دانه نین، بت په رستی لی قه ده غه کردن که له خویانه وه به درووه ناوی خودایان له و بتانه دهنه، وه فره موویه تی: ﴿يَنْقُورِ لَا أَشْكُرُ عَلَيْهِ أَجْرًا إِن أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ هوود گوتی به مؤزه که ی، بۆ نه م کاره کریم له ئیوه ناوی، پاداشتی من له سهر داهینه ری خومه، ئایا بۆ ده بی تینه گهن؟ هوود پیقه مبه ر (سه لامی خوای لی بی) مه والی دانی که هیچ مال و سامانیکی له وان ناوی له سهر نه و په یامه ی له لایه ن خودا وه بۆی هیناون و نه و نامۆزگاریه ی که ده یکا، به لکو به هیوای پاداشتی نه و خودایه که دروستی کردووه ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ ئایا بۆ ده بی تینه گهن له که سی که بانگتان ده کا بۆ شتی که خیری دنیا و قیامه تی تیدایه بۆتان بی نه وه ی داوای مال و سامانتان لی بکا. وه فره موویه تی: ﴿وَيَنْقُورِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾ نه ی مؤزه که م داوای لی بوردنیش هر له و بکه ن و بۆلای نه و بگه پینه وه تا له ئاسمانه وه به پیژنه بارانتان بۆ بنیری و هیزی تر بدات به هیزتان، هه روا به تاوانباری پوو وهرمه گپن. پاشان خودای مه زن فره مانیان پیده کا که داوای لی بوردن بکه ن که ده بیته هوی که فاره تی گونا مه پیشووه کانیا ن و ته و به یش بکه ن له و گونا هانه یش که توشیا ن دی، هه رکه سی خوی پایی نی له سهر نه و سیفه تانه خودای مه زن پۆزی بۆ سانا ده کا و کاره کانی بۆ سوک ده کا بۆیه فره موویه تی: ﴿يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾^۱ واته: (ئینجا گه ر واکه ن) بارانی خوړه م و لیژمه تان بۆ ده بارینی.

﴿قَالُوا يَهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهِمْ نَاعْنِ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ (۵۳) **إِنْ**
 نَقُولُ إِلَّا أَعْرَضْنَا عَنْ بَعْضِ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾ (۵۴) **مِنْ دُونِهِ**
 فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُون﴾ (۵۵) **إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي**
عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (۵۶)

وتوویژی نیوان هوود پیغه مبهرو (سه لامی خوی لیبی) هوزی عاد

خودای مهن باسی هوزی عاد ده کات ونه فرموی: ﴿قَالُوا يَهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ﴾ کوتیان نهی
 هوود، تو هیچ به لگه یکت له خوداوه بؤ نه میناوین (له سر نه وشتانه بی تو باسی ده کی) ﴿وَمَا نَحْنُ
 بِتَارِكِي آلِهِمْ نَاعْنِ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ هر به قسهی تو نیمه له وهی په رستومانه
 ده سته رنادهین، بپوایش به تو ناهینین (واته: نیمه هر به وهی تو بلتی واز له و په رستوانه بینن، نیمه
 وازی لی ناهینین، بپواشت پی ناکهین)، ﴿إِنْ نَقُولُ إِلَّا أَعْرَضْنَا عَنْ بَعْضِ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ﴾ نیمه هر نه وهنده
 ده لئین: په نگه هندی له وانهی ده یان په رستین، توی قوشی نه گبه تیه ک کردبی، واته: قوشی شیتی
 کردبی و عقلی تیکدابی، به هوی نه وهی که به رگیمان ده کی له په رستنیان و به ناشین ناویان
 ده بی. ﴿قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾ هوود کوتی: خوا به شایهت ده گرم،
 نیوهش هروه ما شایهت بن، من له نه وهی نیوه ده یی په رستن به رکه نارم، واته: من دوورم له په رستنی
 نه و مه موو بتانهی نیوه ده یی په رستن ﴿مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُون﴾ له جگه له خوا سا
 مه مووتان فیلیم لی بکن و مؤلتم مه دهن خوشتان و په رستوه کانتان نه گهر نه وهی کوتوتانه راسته،
 ﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ من خوم
 سپارد به و خودایه که منی په روه رده کردوه و په روه ردگاری نیوهش هرنه وه، هیچ شتی ناجولیته وه
 خودا ده سته لات دارنه بی به سهریدا به مووی پیش سهری ده یگری، دیاره ریگی په روه ردگارم راسته
 پییه، واته: له ژیر تواناو ده سته لاتی خودا ده رناچی نه و خودایه که هر خوی فرمانره و او
 داد په روه ره که هر گیز له فرمانیا سستم له کس ناکا، نه مه نه وه ده گیه نی که هوود
 پیغه مبهرو (سه لامی خوی لیبی) به لگه ی زور به میزی پییه له سر نه و په یامه ی که بؤی میناون،
 پوپوچی نه و کاره ی نه وان ده رده خا له په رستنی نه و بتانه که نه سوودیان هیه و نه زیانیش به
 کس ده گیه نن به لکو بی گیانن. نه ده بیسن و نه ده بینن، نه یارمه تی کس نه دهن و نه ده شتوانن
 دزایه تی کس بکن. به لکو نه و کسه ی شایه نی نه وه یه که به پاکی عیاده تی بکری ته نیا خودایه که

شهریکی نیه، خاوه‌نی هه‌موو شتی‌که و به‌پتوه‌یان ده‌با، هیچ شتی‌ک نیه له‌ژیر ده‌سته‌لات و توانای نه‌ودا نه‌بی، هیچ به‌رستراویک نیه جگه له‌خودا به‌روه‌ردگاریش هه‌ر نه‌وه که‌سی تر نیه.

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِیْظٌ ۝۵۷﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝۵۸﴾ وَتِلْكَ ءَادٌ جَعَلُوا بَیْکَتَ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِیدٍ ۝۵۹﴾ وَاتَّبَعُوا فِی هَذِهِ الدُّنْیَا لَعْنَةً وَیَوْمَ الْقِیَمَةِ ۝۶۰﴾ إِلَّا إِنْ ءَادًا کَفَرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا بَعْدَ ءِلْعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ۝۶۱﴾

خودای مه‌زن نه‌فرمویت: ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ﴾ نه‌گه‌ر پازی نه‌بوون نه‌وه‌ی پی‌م پاسپی‌رداو هه‌ر بۆتان من پی‌م‌گه‌یاندن. واته: هه‌ود گوتی: نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی من به‌وانه‌ کرام پی‌ی بۆتان قه‌بولتان نه‌کرد، که‌ بریتیه له‌ به‌رستنی به‌روه‌ردگارتان به‌ته‌نیا که‌ شهریکی نیه، نیت‌ر نیت‌وه هیچ بیان‌ویه‌کتان نامینی دوا‌ی گه‌یانندی نه‌و به‌یامه‌ی خودا له‌لایه‌ن منه‌وه بۆتان ﴿وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا﴾ به‌روه‌ردگاری من، که‌سانیکی تر له‌ شوینی نیت‌وه داده‌نی و هیچ زیانی‌شی لیت‌اده‌ن، واته: کۆمه‌لی تر له‌ شوینی نیت‌وه داده‌نی به‌ته‌نیا نه‌و ده‌به‌رستن و شهریکی بۆ دانانی‌ن، گویش به‌ نیت‌وه ناده‌ن و خوانه‌ناسی نیت‌وه کار له‌ نه‌وان ناکا به‌لکو ناکامی نه‌و بی‌دینی به‌گه‌ریت‌وه بۆ خۆتان، ﴿إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِیْظٌ﴾ به‌روه‌ردگاریم چاودیری هه‌موو شته، شایه‌ت و ناگاداری کردار و گفتاری عه‌بده‌کانیه‌تی و پاداشتیان نه‌داته‌وه له‌سه‌ری، چاکه به‌چاکه و خراپه‌یش به‌تۆله لیت‌ه‌ندن لیت‌یان.

له‌ناودانی هۆزی عه‌دو سه‌ره‌نه‌نجامی نه‌وانه‌ی خاوه‌نباوه‌ر بوون له‌ ناویاندا

خودای مه‌زن نه‌فرمویت: ﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾ کاتی فه‌رمانی نیت‌مه‌هات له‌ به‌زه‌یی خۆمانه‌وه هه‌ودو نه‌وانه‌ی له‌گه‌ل نه‌و هاوباه‌ر بوون، له‌ جه‌زه‌به‌ی زۆر سه‌خت پزگاریان کردن. ﴿وَتِلْكَ ءَادٌ جَعَلُوا بَیْکَتَ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِیدٍ﴾ نه‌وه‌یش هۆزی عه‌د بوو، که‌ سه‌باره‌ت به‌ نیشانه‌کانی به‌روه‌ردگاریان حاشایان کردو له‌ فه‌رمانی پی‌غه‌مبه‌ره‌کانی خۆیان لایاندا، هه‌رکه‌سی بی‌گویی و لاسار بوو شوینی ده‌که‌وتن. واته: کاتی که‌ فه‌رمانی نیت‌مه‌هات که‌ بزیتی بوو له‌ په‌شه‌بایه‌کی توند، هۆزی عادی قه‌ر کردو هیچی نه‌هیشتن، هه‌ودو نه‌وانه‌ی که‌ شوینکه‌وتوی بوون پزگاریان بوو له‌و سزا قورسو گرانه‌و، به‌ر سۆزو به‌زه‌یی خودا که‌وتن، چونکه‌ هۆزی عه‌د به‌روایان نه‌کرد به‌ نیشانه‌کانی خوداو لاساریان کرد به‌رانبه‌ر پی‌غه‌مبه‌ره‌کانی، وه هه‌رکه‌سی به‌روای به‌ پی‌غه‌مبه‌ری نه‌بی، نه‌وه نه‌و که‌سه به‌روای نه‌بووه به‌ گشت پی‌غه‌مبه‌ره‌کان، چونکه‌

میج جیاوازیه نیه له نیوان پیغه مبه ره کان، باوه ره مینان پییان وهك یه كه، هۆزی عاد كه برهویان نه مینا به هوود پیغه مبه ره (سه لامی خوی لیبی) وهك نه وه وایه كه برهویان به هه موو پیغه مبه ره کان نه مینابی، پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعَنَ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ﴾ له م دنیا به وه له پۆزی قیامه تیشا، نه فرینیان هه ره به شوینه وهیه، ناگادار بن كه هۆزی عاد برهویان نه مینا به په ره ردگاریان، با دوركه ونه وه عاده كان كه هۆزی هوود بوون. واته: بۆیه هه ره له دنیا دا خودا له عنه تی لیكردن و هه ر كاتیكیش باسیان بكری خواوه نباوه پانیش هه ره له عنه تیان لیده كه ن وه له پۆزی قیامه تا له بهر چای نه و خه كه جارپان بۆ نه دری پییان ده لین ﴿أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ﴾.

﴿وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ هُوَ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ﴾

به سه رهاتی پیغه مبه ره صالح و (سه لامی خوی لیبی) هۆزی سه موود

خوی مه زن نه فرمویت: ﴿وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ﴾ بۆلای سه موودیش صالحی برایانمان نارد، گوتی: هۆزه كه م، هه ره خودای تاك به رستن، ئیوه جگه له و خودایه كتان نیه، خودای گه وره باسی هۆزی سه موود ده كا كه له شاره كانی حیجرا نیشته جی بوون له نیوان ته بوك و مه دینه دا، له داوی هۆزی عاد هاتن، خودا پیغه مبه ره صالحی بۆ ناردن (سه لامی خوی لیبی) داوی لیكردن كه ته نیا خودا به رستن. بۆیه فرمویه تی: ﴿هُوَ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا﴾ نه و له م خاكه وه دی مینان و ویستی ئاوه دانی بكه نه وه. واته: له م زه مینه ئیوه ی دروستكرد، یه كه م جاریش ئاده می بابتانی له م زه مینه دروست كرد، وای دروست كردوون كه ئاوه دانی بكه نه وه و سودی لیوه ریگرن بۆ خوتان، ﴿فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ﴾ داوی لیبوردنی لیبكه ن و پاشان به ره و خوی وه ركه پین، واته داوی لیبوردنی لیبكه ن له و گونا هانه ی كردووتانه، له مه و به داوایش هه ره و خودا بره و لامه دن ﴿إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ﴾ په ره ردگاری من نزیکه و فریادتان ده كه وی. وهك خودای گه وره له ئایه تیکی ترا فرمویه تی: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾

واته: هر کاتی عهده‌کانم له باره‌ی منه وه له تو ده‌پرسن من نزیکم، هرکسی هانام وه بهر بیستی من وه لای نه ده‌مه‌وه.

﴿قَالُوا يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَنَّا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ

مُشْرِيبٌ ۝٦٢ قَالَ يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيْنَتٍ مِّن رَّبِّي وَءَاتَنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ

عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ۝٦٣﴾

وتووێژی نێوان پێغه‌مبەر صالح و (سه‌لامی خوا‌ی لی‌بی) هۆزی سه‌موود

خودای مه‌زن باسی نه‌و وتووێژه ده‌کات که له‌نیوان پێغه‌مبەر صالح و هۆزه‌که‌یدا پوویدا، که چه‌نده

هۆزه‌که‌ی لاسارو نه‌قام بوون له‌گه‌لیدا وه‌ک نه‌فه‌رموویت: ﴿قَالُوا يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا﴾

گوته‌یان: پێش له‌ ئێستا تو جێی ئومیدی ئێمه‌ بوویت، واته: پێش نه‌وه‌ی نه‌م قسانه‌ بکه‌ی ﴿أَتَنْهَنَّا

أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُشْرِيبٌ﴾ ئایا پێ نادیه‌ی نه‌وانه‌ی بابو و باپیرمان

ده‌یانپه‌رست ئێمه‌ش بیانپه‌رستین؟ ئێمه‌ له‌وه‌ی که‌ تو ئێمه‌ی بو بانگ ده‌که‌ی زۆر به‌گومانین، ﴿قَالَ

يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيْنَتٍ مِّن رَّبِّي﴾ صالح گوته‌ی: که‌سه‌کانم نه‌گه‌ر من له‌ په‌روه‌ردگارمه‌وه

به‌لگه‌ی ئاشکرام بو هینرابی و ﴿وَأَتَنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ

تَخْسِيرٍ﴾ وه‌به‌ر به‌زه‌یی نه‌و که‌وتیم، نه‌گه‌ر له‌ فه‌رمانی ده‌رچم، کێ هه‌یه‌ به‌ فریادم بگات؟ له‌ ئێوه‌ش

هیچ ده‌ستناکه‌وی جگه‌ زه‌ره‌ر. واته: نه‌گه‌ر وازم هینا له‌ ئێوه‌و بانگم نه‌کردن بو هه‌ق و په‌رستنی

خودا به‌ته‌نیا، له‌لای ئێوه‌وه‌ هیچ سودیکم پێناگات زه‌ره‌ر نه‌بی.

﴿وَيَقَوْمِ هَذِهِ نَافَةُ اللَّهِ لَكُمْ ءَايَةٌ فَذَرْوَهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ

قَرِيبٌ ۝٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْدُوبٍ ۝٦٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ

أَمْرُنَا بَجَعْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ۝٦٦﴾

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيرِهِمْ جَثَمِينَ ۝٦٧﴾ كَانَتْ لَمْ يَفْنَوْا فِيهَا إِلَّا إِنْ تَمُودًا كَفَرُوا

رَبَّهُمْ إِلَّا بَعْدَ الشُّمُودِ ۝٦٨﴾

له‌پێشه‌وه‌ به‌ درێژی و به‌ته‌واوی نه‌م به‌سه‌رهاته‌مان باس کردوه له‌ سوپه‌تی نه‌عرافدا (الاعراف)

لی‌ره‌دا پێویست به‌ دووباره‌ کردنه‌وه‌ ناکا، به‌لام مانای ئایه‌ته‌کان ده‌که‌ین خوا مه‌یلی لی‌بی، خودای

مه‌زن نه‌فه‌رموویت: ﴿وَيَقَوْمِ هَذِهِ نَافَةُ اللَّهِ لَكُمْ ءَايَةٌ فَذَرْوَهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا

يَسْأَلُونَ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ

مَكْذُوبٍ ﴿﴾ نهی مؤذنه که م نه مه و شتری خودایه نیشانه یه که بو نیوه وازی لی بینن با له زه وی خوادا بله وه پی، به خراب دهستی بو مه بن، دهنا نازاریکی نزیك دی به سهرتانا، که چی لهت و په تیان کرد، صالح گوتی: له مالی خوتاندا سی پوژ پابوینن، نه مه به لینی خودایه و بی درویه، پاشان خودای مه زن نه فـرمویت: ﴿ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِن خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٥﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيارِهِمْ جَثِمِينَ ﴿٦٦﴾ كَأَن لَّمْ

يَفْنَوْهَا إِلَّا إِن نَّمُودًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا بَعْدَ اثْنَمُودَ ﴿﴾ هه ر که فره مانى نیعه هات له به زه یی خومانه وه صالح و نه و چهن د که سانه ی له گه لیا هاو باوه پ بوون، له پسوا بوونی نه و پوژه پزگارمان کردن، په روه ردگارت خاوه نی هیزو دهسته لاتـه. نه وانه ش که ناهه قیان کرد، دهنگیکی وایان بو هات، له ناو ماله کانی خویاندا ده مه و ده ست گیانیان ده رچوو، ده تگوت هه ر له ویش نه زیاون، بزائن که مؤزی سه موود له په روه ردگاری خویان حاشایان کرد، هه ی له وه ش به ولاره تر چن.

﴿ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَن جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيفٍ ﴿٦٧﴾ فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ لُوطٍ ﴿٦٨﴾ وَأَمَرَأْتُهُمْ قَابِئَةً فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٦٩﴾ قَالَتْ يَوْنِلَقَ ءَالِدٌ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٠﴾ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧١﴾﴾

هاتنی فریشته کان بولای نیبراهیم و (سه لامی خوای لیبی) مژده پیدانی به نیسحاق و یه عقوب (سه لامی خوایان لیبی)

خودای مه زن نه فـرمویت: ﴿ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى ﴾ پاسپارده کانی نیعه شن مژده یان دا به نیبراهیم، خودای گه وره باسی نیبراهیم پیغه مبه ر ده کا (سه لامی خوای لیبی) که فریشته کان مژده یان دایه، هه ندی گوتویانه: به نیسحاق، هه ندیکی تر گوتویانه: به قهرکردنی مؤزی لووت، نه م نایه ته شایه ته له سه ر پای یه که م ﴿ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجْدِلُنَا فِي قَوْمٍ لُوطٍ ﴾^۱ نیبراهیم (که ترسی شکاو مزگینیه که شی پی گه یشت) له سه ر مؤزی لووت گفتوگوی له گه ل

كردىن، پاشان خوداي گەورە ئەفەرموئىت: ﴿قَالُوا سَلَمًا قَالَ سَلَامٌ﴾ گوتىيان: سەلامى خوات لىيى،
 ئەويش گوتى: سەلامى خوايش لە ئىو. زانايانى پەوانبىژى ئەلەين: ئەمە چاكتىن شىوھى وەلام
 دانەوھى سەلامە. چونكە ئەو مەرفوعىيە بەلگەيە لەسەر مانەوھە بەردەوامى، ﴿فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ
 حَنِيدٍ﴾ زۆرى پى ئەچوو گوپەرەكەيەكى برژاوى ھاورد. واتە: بەپەلە پۆشت و سەفرەيەكى باشى بۆ
 پاراندەنەوھە كە گوپەرەكەيەكى لەسەر بەرد برژاوى بۆ ھىنان، ئەمە ئەو مانايە كە پىوايەت كراوھ لە
 قەتادە و ئىبنوعەبباس و كەسانى تىرشەوھ. ^۱ وەك لەم ئايەتەنى تىرشا فەرموويەتى: ﴿فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ
 فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ﴾ ﴿فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ ^۲ واتە: بە پىرنامەكى خۆي گەيانەدە خاوخىزانى و
 گوپەرەكەيەكى قەلەوى ھىنا، وەختى كە لىي نزيك كەردنەوھە گوتى: لەبەر چيە ناخۆن؟! ئەم ئايەتە
 چەند ئادابىكى ميوانداری تىدایە لە چەند پووەوھە ﴿فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ
 خِيفَةً﴾ وەختى دى دەستيانى بۆ دريژ ناكەن، كارەكەيانى بەلاوھ سەير بوو ترسى لىنىشت، چونكە
 فرىشتە گوتيان لە خواردن نىو وەختى لىناكەن و ناخۆن، بۆيە كە چاوى پىيان كەوت پوويان لە
 خواردنەكە نەكرد و ھىچ گرنگىەكيان پىنەدا، ئا لە و كاتەدا زۆر بەلايەوھ سەير بوو، ترسى لىنىشت،
 سودى ئەلەي: وەختى خوداي مەزن فرىشتەكانى نارد بۆ سەرمۆزى لووت، لە شىوھى كۆمەلەي لاوى
 تازە پىگەيشتوودا بوون ھاتن، چوونە ميوانداری ئىبراھىم، ئەويش زۆر چاك ميوانداری لى كردن، بەپەلە
 پۆشت بۆلاي خاوخىزانى و گوپەرەكەيەكى قەلەوى ھىنا و سەرى بېرى، پاشان لەسەر بەردى گەرم بۆي
 برژاندن و كەردىە برىيانى و بۆي ھىنان و خۆيشى لەگەلئاندا دانىشت و خواردنەكەي لى نزيك كەردنەوھە
 گوتى: بۆچى ناخۆن؟ فرىشتەكان گوتيان: ئەي ئىبراھىم، ئىمە ھىچ خواردنەكەي ناخۆين (بە نرخى)
 نەبى، ئىبراھىمىش گوتى: ئەم خواردنە نرخى خۆي ھەيە، گوتيان: نرخەكەي كامەيە؟ گوتى: ناوى
 خودا دەھىنن لەسەرەتاي دەستپىكەردنەوھە و سوپاسى خوداش دەكەن لە كۆتايەكەيدا، جوبەرەئىل
 سەيرى ميكائىلى كرد و گوتى: ئەمە ھەقى خۆيەتى كە خودا كەردوويەتى بە خەلىلى خۆي ﴿فَلَمَّا رَأَى
 أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ﴾ وەختى چاوى پىيان كەوت دەستيانى بۆ دريژ ناكەن و لىي ناخۆن
 ترسى لىنىشت، كاتى (سارە) سەيرى كرد كە ئىبراھىم چەندە پىزيان لىدەگرى، خۆيشى خەرىكى
 خزمەت كەردنەيە، پىكەنى و گوتى: ئەم ميوانانەمان سەيرن، ئىمە خەرىكى خزمەت كەردنەيەن زۆر پىزيان

^۱ الطبري (۲۸۴/۲۸۲).

^۲ الذاريات (۲۶-۲۷).

لئ ده گرین که چی خواردنه که مان ناخون.^۱ خودای مه زن باسی فریشته کان ده کاو نه فره مویت: ﴿قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ﴾ کوتیان: تو مه ترسه نئمه بولای هۆزی لووت به پئی کراوین تا له ناویان به رین، ساره پیکه نی که مژده ی له ناوچوونی هۆزی لووتی بیست، چونکه زۆر خراپه کارو خوانه ناس بوون هر بویه خوی گه وره نه وپاداشته ی دایه وه به وه ی مژده ی مندالیک پیدا پاش نه و بیتومیدبوونه ی خودای گه وره ش فره مویه تی: ﴿وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَلْيَسَّرْنَا لَهَا يَأْسَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ ژنه که ی که به پیوه وه ستا بوو پیکه نی، نه وسا مزگینیمان پیدا به ئیسحاق و دوی ئیسحاقیش به یه عقوب، واته مژده مان دا به ئیبراهیم به مندالی که نه و منداله نه وه وه چه ی زۆری لی ده بیته وه، چونکه یه عقوب کوپی ئیسحاق بوو. وهك خودای مه زن له سوره تی (البقرة) دا فره مویه تی: ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾^۲ واته: (نه ی خاوه ن نامه کان) ئایا ئیوه ناماده بوون کاتی که یه عقوب له سه ره مه رگدا بوو کاتی به کوپه کانی ووت دوی من کی ده په رستن؟ نه وانیش وتیان: خوی توو خوی باوو باپیرانت ده په رستین که ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاقه که تاکه خوی وه نئمه فره مان به رداری نه وین. ئا لیله دا نه وانیه ی که به لگه یان هیناوه ته وه، نه م ئایه ته ده که نه به لگه له سه ره نه وه ی که سه ره پراوه که ئیسماعیل بووه، چونکه ناشی نه و سه ره پراوه ئیسحاق بی، له به ره نه وه ی مژده ی پیدراوه که به و زوانه یه عقوبی بو له دایک ده بی، که وایه چون فره مان ده کری به ئیبراهیم که سه ری بپی که مندالیک بچوکه و که هیشتا نه و یه عقوبه ی که به لئین دراوه پیی، له دایک نه بووه! خو به لئینی خودایش هه وه و گومانی تیدا نیه که دیته دی، ناشبی فره مان بدری به سه ره برینی نه م منداله له و کاته دا، که و بوو ده بی نه و که سه ره ئیسماعیل بی، نه مه یش چاکترین و پاسترین و ناشکراترین به لگه یه، خودای گه وره نه فره مویت: ﴿قَالَتْ يَتُولىءُ الْإِلهُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ﴾ ژنه که کوتی: ئوی له من، ئاخو منی پیریژن مندالم ده بی له کاتی که ده نه م شوه شم پیره میرده؟ به پاستی شتیکی سه یره له م ئایه ته دا قسه ی ژنه که ده گپیته وه، وهك چون له ئایه تیکی ترده باسی مه لویستی ده کاو نه فره مویت: ﴿فَأَقْبَلَتْ أَمْرَأَتُهُ فِي صَرَقٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ

^۱ الطبري (۳۸۹/۱۵).^۲ البقرة (۱۳۳).

عَجُوزٌ عَقِيمٌ^۱ ژنەكەى بە ھاوارەوہ ھات بەدەمو چاوى خۇيدا ئەكىشاو گوتى: مەن پىرىژنىكى نەزۇكم. وەك لە ژناندا ئەم حالەتە پوونەدات لە قسە و ھەلس و كەوتياندا لەكاتى سەرسورماندا بەخۇياندا ئەكىشن، ﴿قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ گوتيان: كارى خواتان پى سەيرە؟ واتە: فرىشتەكان پىيان گوت: لەكارى خودا سەرتان سوپ نەمىنى، چونكە خودا مەيلى لە ھەر شتى پى فەرمووى ببە! دەبى، كە تۆ پىرىژنىكى زك و زا ناكەى و مېردەكە يشت پىر بووہ سەرت سوپ نەمىنى، خودا ھەر شتىكى بوى دەتوانى بىكا. پاشان خوداى گەورە ئەفەرموئە: ﴿رَحِمْتُ اللَّهَ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ﴾ خىزانى ئەم مالە بەزەيى و پىتى خوداتان بەركەوى، پاىە بەرزى و ستايش ھەر شاىەنى خودايە. واتە: ئەو شاىەنى سوپاسە لە ھەموو كردارو گفتارىكىا پاىە بەرزو سوپاس كراوہ لە سىفات و زاتىا، بۆيە لە ھەردوو سەحىچەكەدا ھاتوہ: كە گوتويانە: نىمە زانىمان چۆن سلاوت لى بكەين بەلام چۆن دووعات بۆ بكەين ئەى پىفەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: بلىن خودايە سلاوات بدە لەسەر موخەمەد و ئەھل و بەيتى موخەمەد، وەك چۆن سلاوات داوہ لەسەر ئىبراھىم و ئەھل و بەيتى ئىبراھىم، وە بەرەكەتى خۆت بپژۆ بەسەر موخەمەد و ئەھل و بەيتى موخەمەد وەك چۆن بەرەكەتى خۆت بپژاوە بەسەر ئىبراھىم و ئەھل و بەيتى ئىبراھىم، بەپاستى تۆ پاىە بەرزى و پىاھەلدان ھەر لە خۆت دەوہ شىتەوہ^۲.

﴿فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجْدِلْنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ﴾ (۷۵) إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿۷۶﴾
يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ لَنَا عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿۷۷﴾

مشتومرى ئىبراھىم لەسەر ھۆزى لووت

خوداى مەزن ئەفەرموئە: ﴿فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجْدِلْنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ﴾ واتە: ئىبراھىم كە ترسى شكاو مزگىنبەكەشى پىگە يشت (لەسەر ھۆزى لووت سكاڵاى لەگەل كردىن. خوداى گەورە باسى ئىبراھىم دەكا، كاتى كە ترسەكەى نەما، واتە: لە فرىشتەكان ترسا كاتى بىنى دەست نابەن بۆ خواردنەو كە و لى ناخۆن، پاشانىش مژدەى مندالىكىشيان پىداو ھەوالى قىر كردنى ھۆزى لووتيان داىە، دەستى كردە گفتوگو لەگەل فرىشتەكان لەبارەى ھۆزى لووتەوہ، وەك سەعیدی كوپى جوبەير لەم ئايەتەدا ئەلئەت: كاتى جوبەرئىل لەگەل ئەو فرىشتانەى لەگەلى بوو ھاتن بۆلاى ئىبراھىم

^۱ الذاریات (۲۹).

^۲ فتح الباری (۶/۴۶۹)، مسلم (۱/۳۰۵).

گوتيان: ﴿إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ﴾^۱ ده بى خه لكى نه م شاره قې بكه ين ئىبراهيم پىي گوتن: ئايا شارى قې ده كەن كه سى سەد موسولمانى تىدا بى؟ گوتيان: نه خىر، ئايا شارى قې ده كەن كه دوو سەد موسولمانى تىدابی؟ گوتيان: نه خىر؟ گوتى: ئايا شارى قې ده كەن كه چل موسولمانى تىدابی؟ گوتيان: نه خىر، گوتى: نهى (۳۰) سى موسولمان؟ گوتيان: نه خىر: هەتا گەيشته پىنج موسولمان، گوتيان: نه خىر، ئايا ئەو شاره يەك موسولمانى تىدابی قېي ده كەن؟ گوتيان: نه خىر، ئىبراهيم (سەلامى خواى لىبى) ئا لە وىدا گوتى: ﴿قَالَ إِنَّكَ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنِ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرًا تَهُ﴾^۲ ئىمه باشتەر دەزانين كىي لىيە، خوىي و خاوخىزانى پزگار دەكه ين جگە لە ژنه كەى. پاشان وازى لى هينان و بى دەنگ بوو لىيان^۳. خوداى مەزن ئەفەرموئىت: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّهٌ مُنِيبٌ﴾^۴ بىگومان ئىبراهيم لەسەر خۆو دلنەرم و پوو لە خودا بوو. خوداى گەورە بەم سىفەتە جوانانە وەسفى ئىبراهيمى كرد. پاشان فەرمووى: ﴿يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرٌ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ عَنِ عَذَابٍ عِزٍّ مَرْدُودٍ﴾^۵ ئىبراهيم واز لە مە بىنە، فەرمانى خودات هاتووە بى گومان بە لایەكى بىگەرانە وەيان بو دى. واتە: بپىارى خودا دراوہ و دەبى هەر لەناو بچن و ئەو سزای خودايە بەسەر ئەو تاوانبارانەدا داببارى و گەرانە وەى نىە.

﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئَاءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾^{۷۷} وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَنْقَوْمِرْ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزَوْا فِيْ صَيْفِيَّ أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ﴾^{۷۸} قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ﴾^{۷۹}
هاتنى فرىشته كان بۆلاى لووت و دۆژدامانى لووت و ئەو وتوويزەى لەنيوان لووت و هۆزەكەيا بوويدا خوداى مەزن ئەفەرموئىت: ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئَاءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا﴾^{۸۰} كاتى پاسپارده كانمان گەينه لای لووت، بە گەيشتنيان (لووت) دۆژداما و پىيان كەوتە تەنگانە وە. خوداى گەورە باسى گەيشتنى فرىشته كان دەكا، دواى ئەوەى كه ئىبراهيمان ئاگادار كرد بە لەناوچوونى هۆزى لووت، ئىبراهيميان بەجىهيشت و پىيان گوت كه ئەم شەو هۆزى لووت قې دەكرين، لای ئەو هەلسان و چوونە لای لووت (سەلامى خوايان لىبى) وەك گوتراوہ چوونە ئەو شوينەى لووتى لى بوو، هەندىكى تر

^۱ العنكبوت (۳۱).^۲ العنكبوت (۳۲).^۳ الطبري (۴۰۳/۱۵).

گوتويانە: لە مالهەكى خۆيدا چوونە لای لووت لە جوتەتەين لە شىوہى گەنجائىكى زۆر شىوہ شىرينا،
 تاقىکردنە وەيەكى خودا بوو، کارەکانى پەرە لە کارزانى، بە بينىنيان زۆر نىگەران بوو، دلتەنگى پووى
 تىکرد ترسا لەوہى ئەگەر ميوانداریان لى ئەکا، يەككى تر لە ھۆزەكەى ميوانداریان لى بکا و بە خراپە
 لە گەلياندا بجولیتەوہ ﴿وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ گوتى: ئەمڕۆ کار دژوارە، ئىبنوعەبباس و كەسانى
 تریش ئەلین: بە لای ئەمڕۆ زۆر سەخت و دژوارە.^۱ چونكە زانى كە بەرگريان لى دەكا، ئەوہى زۆر
 بەلاوہ گران بوو، قەتادەئەلى: ئەوانە ھاتن بۆلای ئەو لەناو زەوہىەكى خۆيدا بوو. داواى ميوانداریان كرد
 لى، ئەويش شەرمى كرد لىيان و پىشيان كەوت، لەكاتى پۆشتن بە پىدا وەك ناپازى بوونى لىيان بۆ
 ئەوہى لە كۆلى بىنەوہ و بپۆن، گوتى: سویند بە خودای گەرە: وا نازانم لەسەر پووى زەمینا خەلكى
 شارى ھەبى پىس و خراپتر بى لە خەلكى ئەم شارە، پاشان كەمىكى تر پۆشت، ديسان ئەم قسەى
 دووبارە كردەوہ لىيان، تا چوار جار ئەم قسەى ھەر دەگوتەوہ. قەتادەئەلى: ئەو فریشتانە
 فەرمانیان پىكرا بوو كە ئەومیللەتە قەنەكەن تا پىغەمبەرەكەيان شاہەتيان لى ئەدا لەسەر ئەوہ.^۲
 ﴿وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ﴾ ھۆزەكەى بە پەلە لىى كۆبوونەوہ، لە
 پىشا کاریان ھەر بىنامووسى بوو، لەسەر ئەو بى نامووسى ھەر بەردەوام بوون ھەتا خودا لەسەر ئەو
 حالە لەناوى بردن، ﴿قَالَ يَنْقُورِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ﴾ ئەى ھۆزەكەم! ئەو كچانەم بىەن بۆ
 خۆتان، پاكترن و ھەلەلن بۆتان، پىنمايى كردن بۆلای ژنەكانى ھۆزەكەى، چونكە پىغەمبەرى ھەر
 ئوممەتىك لە جىى باوكە بۆيان، بۆيە پىنمايى كردن بۆ شتى كە زۆر چاكە بۆيان لە دنیاو لە قىامەتا،
 وەك لە ئايەتى ترا خودای گەرە فەرموویەتى: ﴿اتَّاتُونَ الذَّكَرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ۝۱۶۵﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ
 رَبُّكُمْ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾ ئىوہ بۆچى لەناو ھەموو خەلكى دنیا پەلامارى نىر ئەدەن؟ لە
 ژنەكانتان واز دىنن، كە خودا بۆ ئىوہى دروست كردوون، ئىوہ ھۆزىكى لە ئەندازە لادەرن. وە لە
 ئايەتىكى ترا فەرموویەتى: ﴿قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ۝۷۰﴾ قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ۝۷۱﴾
 لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَقْمَهُونَ﴾ گوتیان: ئەى پىمان نەگوتى، نابى كەس نزىكت بكەوى، (لووت)

^۱ الطبري (٤١١/١٥).^۲ الطبري (٤٠٨/١٥).^۳ الطبري (٤٠٨/١٥).^۴ الشعراء (١٦٦-١٦٥).^۵ الحجر (٧٢-٧٠).

گوټی: نه وه کچه کانم چیتان دهوئ ورن له گهل نه وانا بیکه ن، سویند به گیانی تو، نه وانه له بهر
 سه رخوشی سرگه ردان بوون. موجهیدنه لی: له م نایه تدا ﴿هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ﴾ نه وانه کچی
 نه و نه بوون، به لکو نه وانه له نوممه ته که ی بوون، هه موو پیغه مبه ری باوکی نوممه ته که یه تی.^۱ هه ر به و
 شیوه یه ریوایه ت کراوه له قه تاده و که سانی تریشه وه.^۲ پاشان خودای مه زن له سر زمانی لووت
 پیغه مبه ر فه رموویه تی: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ﴾ له خوا بترسن و
 شه رمه زاری میوانه کانم مه که ن، نایا پیاوکی ناقل وړه شیدتان تیدا نیه ؟. واته: داواکه م قه بول بکه ن و
 واز بینن و له گهل ژنه کانتاندا نه و کاره بکه ن. نایا پیاوکی به نابووتان تیدا نیه نه وه ی من فه رمانتان
 پیده که م پیی هه لسن و نه ویش ده لیم وازی لی بینن نه یکه ن. ﴿قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ
 وَإِنَّكَ لَلْعَلَمِ مَا تُرِيدُ﴾ گوټیان: خو نه مه ت زانیوه، هیچ کاریکمان به کیژه کانی تو نیه، دیاره خوت باش
 ده زانی چیمان دهوئ. واته: نیمه ئاره زوی ژنه کانمان نیه خوت چاک ده زانی، کارمان پییان نیه، ته نیا
 هه ر حه زمان له نیرینه یه، نیتر پیویست به وه ناکا نه م قسانه مان له گهل دووباره بکه یته وه!

﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (۸۰) ﴿قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ
 بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْفُتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرًا نَّكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ
 الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ﴾ (۸۱)

پیدهسته لاتی لووت و خوزگه خواستن بوهیزیک و هه والی فریشته کان پیی به له ناویردنیان

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (لووت) گوټی: خوزگه
 هیژم به ئیوه بشکایه، یان په نام ببردایه به شوینیکای قایم، خودای گه وړه باسی پیغه مبه ره که ی لووت
 ده کا (سه لامی خوی لیبی) که هه رده شه ی له هوزده که ی کردو گوټی: ﴿لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ﴾ واته: نه گه ر
 چارم بکردنایه، خراپم به سر ده مینان و به خوم و که س و کاره که مه وه کاریکم پیده کردن به هیچ که سی
 نه کرایه، بویه له م فه رمووده یه دا هاتووه له نه بوهوره یه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷻ) فه رموویه تی:
 (په حمه تی خوا له لووت بی)، نه و په نای برد بۆ جی په نایه کی زور به هیژ یانی: خودای مه زنی
 بالاده ست، دوا ی نه وه خواهیچ پیغه مبه ریکی نه نه نارد بی که س بوایه و له ناو نه ته وه که یداپشتی نه بوایه

^۱ الطبري (۴۱۴/۱۵).

^۲ الطبري (۴۱۳/۱۵).

، تا له و کاته دا فریشته کان مه والیان دایه که نه وان پاسپارده ی خودان بۆ سهر هۆزه که ی و دهستی نه وانه ت پی ناگا. ﴿قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ﴾ کوتیان: نه ی لووت نیمه پاسپارده ی په روه ردگاری توین، دهستی نه مانه ت پی ناگا. فرمانیان پیکرد که له کوتایی نه وشه وده دا به خویی و خاوخیزانیه وه به پیکه ون و ده رچن، خوی له دویانه وه به روات، ﴿وَلَا يَلْنُفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ﴾ کهستان ناوړ نه داته وه کاتی که گوئی له و به لایه بوو، به سه ریاندا دیت، نه و دهنگانه مه راسانتان نه کا، به رده وام هر برؤن و مه وهستن ﴿إِلَّا أَمْرًا نَّكَ﴾ ^۱ ^۲ ^۳ ^۴ ^۵ ^۶ ^۷ ^۸ ^۹ ^{۱۰} ^{۱۱} ^{۱۲} ^{۱۳} ^{۱۴} ^{۱۵} ^{۱۶} ^{۱۷} ^{۱۸} ^{۱۹} ^{۲۰} ^{۲۱} ^{۲۲} ^{۲۳} ^{۲۴} ^{۲۵} ^{۲۶} ^{۲۷} ^{۲۸} ^{۲۹} ^{۳۰} ^{۳۱} ^{۳۲} ^{۳۳} ^{۳۴} ^{۳۵} ^{۳۶} ^{۳۷} ^{۳۸} ^{۳۹} ^{۴۰} ^{۴۱} ^{۴۲} ^{۴۳} ^{۴۴} ^{۴۵} ^{۴۶} ^{۴۷} ^{۴۸} ^{۴۹} ^{۵۰} ^{۵۱} ^{۵۲} ^{۵۳} ^{۵۴} ^{۵۵} ^{۵۶} ^{۵۷} ^{۵۸} ^{۵۹} ^{۶۰} ^{۶۱} ^{۶۲} ^{۶۳} ^{۶۴} ^{۶۵} ^{۶۶} ^{۶۷} ^{۶۸} ^{۶۹} ^{۷۰} ^{۷۱} ^{۷۲} ^{۷۳} ^{۷۴} ^{۷۵} ^{۷۶} ^{۷۷} ^{۷۸} ^{۷۹} ^{۸۰} ^{۸۱} ^{۸۲} ^{۸۳} ^{۸۴} ^{۸۵} ^{۸۶} ^{۸۷} ^{۸۸} ^{۸۹} ^{۹۰} ^{۹۱} ^{۹۲} ^{۹۳} ^{۹۴} ^{۹۵} ^{۹۶} ^{۹۷} ^{۹۸} ^{۹۹} ^{۱۰۰} ^{۱۰۱} ^{۱۰۲} ^{۱۰۳} ^{۱۰۴} ^{۱۰۵} ^{۱۰۶} ^{۱۰۷} ^{۱۰۸} ^{۱۰۹} ^{۱۱۰} ^{۱۱۱} ^{۱۱۲} ^{۱۱۳} ^{۱۱۴} ^{۱۱۵} ^{۱۱۶} ^{۱۱۷} ^{۱۱۸} ^{۱۱۹} ^{۱۲۰} ^{۱۲۱} ^{۱۲۲} ^{۱۲۳} ^{۱۲۴} ^{۱۲۵} ^{۱۲۶} ^{۱۲۷} ^{۱۲۸} ^{۱۲۹} ^{۱۳۰} ^{۱۳۱} ^{۱۳۲} ^{۱۳۳} ^{۱۳۴} ^{۱۳۵} ^{۱۳۶} ^{۱۳۷} ^{۱۳۸} ^{۱۳۹} ^{۱۴۰} ^{۱۴۱} ^{۱۴۲} ^{۱۴۳} ^{۱۴۴} ^{۱۴۵} ^{۱۴۶} ^{۱۴۷} ^{۱۴۸} ^{۱۴۹} ^{۱۵۰} ^{۱۵۱} ^{۱۵۲} ^{۱۵۳} ^{۱۵۴} ^{۱۵۵} ^{۱۵۶} ^{۱۵۷} ^{۱۵۸} ^{۱۵۹} ^{۱۶۰} ^{۱۶۱} ^{۱۶۲} ^{۱۶۳} ^{۱۶۴} ^{۱۶۵} ^{۱۶۶} ^{۱۶۷} ^{۱۶۸} ^{۱۶۹} ^{۱۷۰} ^{۱۷۱} ^{۱۷۲} ^{۱۷۳} ^{۱۷۴} ^{۱۷۵} ^{۱۷۶} ^{۱۷۷} ^{۱۷۸} ^{۱۷۹} ^{۱۸۰} ^{۱۸۱} ^{۱۸۲} ^{۱۸۳} ^{۱۸۴} ^{۱۸۵} ^{۱۸۶} ^{۱۸۷} ^{۱۸۸} ^{۱۸۹} ^{۱۹۰} ^{۱۹۱} ^{۱۹۲} ^{۱۹۳} ^{۱۹۴} ^{۱۹۵} ^{۱۹۶} ^{۱۹۷} ^{۱۹۸} ^{۱۹۹} ^{۲۰۰} ^{۲۰۱} ^{۲۰۲} ^{۲۰۳} ^{۲۰۴} ^{۲۰۵} ^{۲۰۶} ^{۲۰۷} ^{۲۰۸} ^{۲۰۹} ^{۲۱۰} ^{۲۱۱} ^{۲۱۲} ^{۲۱۳} ^{۲۱۴} ^{۲۱۵} ^{۲۱۶} ^{۲۱۷} ^{۲۱۸} ^{۲۱۹} ^{۲۲۰} ^{۲۲۱} ^{۲۲۲} ^{۲۲۳} ^{۲۲۴} ^{۲۲۵} ^{۲۲۶} ^{۲۲۷} ^{۲۲۸} ^{۲۲۹} ^{۲۳۰} ^{۲۳۱} ^{۲۳۲} ^{۲۳۳} ^{۲۳۴} ^{۲۳۵} ^{۲۳۶} ^{۲۳۷} ^{۲۳۸} ^{۲۳۹} ^{۲۴۰} ^{۲۴۱} ^{۲۴۲} ^{۲۴۳} ^{۲۴۴} ^{۲۴۵} ^{۲۴۶} ^{۲۴۷} ^{۲۴۸} ^{۲۴۹} ^{۲۵۰} ^{۲۵۱} ^{۲۵۲} ^{۲۵۳} ^{۲۵۴} ^{۲۵۵} ^{۲۵۶} ^{۲۵۷} ^{۲۵۸} ^{۲۵۹} ^{۲۶۰} ^{۲۶۱} ^{۲۶۲} ^{۲۶۳} ^{۲۶۴} ^{۲۶۵} ^{۲۶۶} ^{۲۶۷} ^{۲۶۸} ^{۲۶۹} ^{۲۷۰} ^{۲۷۱} ^{۲۷۲} ^{۲۷۳} ^{۲۷۴} ^{۲۷۵} ^{۲۷۶} ^{۲۷۷} ^{۲۷۸} ^{۲۷۹} ^{۲۸۰} ^{۲۸۱} ^{۲۸۲} ^{۲۸۳} ^{۲۸۴} ^{۲۸۵} ^{۲۸۶} ^{۲۸۷} ^{۲۸۸} ^{۲۸۹} ^{۲۹۰} ^{۲۹۱} ^{۲۹۲} ^{۲۹۳} ^{۲۹۴} ^{۲۹۵} ^{۲۹۶} ^{۲۹۷} ^{۲۹۸} ^{۲۹۹} ^{۳۰۰} ^{۳۰۱} ^{۳۰۲} ^{۳۰۳} ^{۳۰۴} ^{۳۰۵} ^{۳۰۶} ^{۳۰۷} ^{۳۰۸} ^{۳۰۹} ^{۳۱۰} ^{۳۱۱} ^{۳۱۲} ^{۳۱۳} ^{۳۱۴} ^{۳۱۵} ^{۳۱۶} ^{۳۱۷} ^{۳۱۸} ^{۳۱۹} ^{۳۲۰} ^{۳۲۱} ^{۳۲۲} ^{۳۲۳} ^{۳۲۴} ^{۳۲۵} ^{۳۲۶} ^{۳۲۷} ^{۳۲۸} ^{۳۲۹} ^{۳۳۰} ^{۳۳۱} ^{۳۳۲} ^{۳۳۳} ^{۳۳۴} ^{۳۳۵} ^{۳۳۶} ^{۳۳۷} ^{۳۳۸} ^{۳۳۹} ^{۳۴۰} ^{۳۴۱} ^{۳۴۲} ^{۳۴۳} ^{۳۴۴} ^{۳۴۵} ^{۳۴۶} ^{۳۴۷} ^{۳۴۸} ^{۳۴۹} ^{۳۵۰} ^{۳۵۱} ^{۳۵۲} ^{۳۵۳} ^{۳۵۴} ^{۳۵۵} ^{۳۵۶} ^{۳۵۷} ^{۳۵۸} ^{۳۵۹} ^{۳۶۰} ^{۳۶۱} ^{۳۶۲} ^{۳۶۳} ^{۳۶۴} ^{۳۶۵} ^{۳۶۶} ^{۳۶۷} ^{۳۶۸} ^{۳۶۹} ^{۳۷۰} ^{۳۷۱} ^{۳۷۲} ^{۳۷۳} ^{۳۷۴} ^{۳۷۵} ^{۳۷۶} ^{۳۷۷} ^{۳۷۸} ^{۳۷۹} ^{۳۸۰} ^{۳۸۱} ^{۳۸۲} ^{۳۸۳} ^{۳۸۴} ^{۳۸۵} ^{۳۸۶} ^{۳۸۷} ^{۳۸۸} ^{۳۸۹} ^{۳۹۰} ^{۳۹۱} ^{۳۹۲} ^{۳۹۳} ^{۳۹۴} ^{۳۹۵} ^{۳۹۶} ^{۳۹۷} ^{۳۹۸} ^{۳۹۹} ^{۴۰۰} ^{۴۰۱} ^{۴۰۲} ^{۴۰۳} ^{۴۰۴} ^{۴۰۵} ^{۴۰۶} ^{۴۰۷} ^{۴۰۸} ^{۴۰۹} ^{۴۱۰} ^{۴۱۱} ^{۴۱۲} ^{۴۱۳} ^{۴۱۴} ^{۴۱۵} ^{۴۱۶} ^{۴۱۷} ^{۴۱۸} ^{۴۱۹} ^{۴۲۰} ^{۴۲۱} ^{۴۲۲} ^{۴۲۳} ^{۴۲۴} ^{۴۲۵} ^{۴۲۶} ^{۴۲۷} ^{۴۲۸} ^{۴۲۹} ^{۴۳۰} ^{۴۳۱} ^{۴۳۲} ^{۴۳۳} ^{۴۳۴} ^{۴۳۵} ^{۴۳۶} ^{۴۳۷} ^{۴۳۸} ^{۴۳۹} ^{۴۴۰} ^{۴۴۱} ^{۴۴۲} ^{۴۴۳} ^{۴۴۴} ^{۴۴۵} ^{۴۴۶} ^{۴۴۷} ^{۴۴۸} ^{۴۴۹} ^{۴۵۰} ^{۴۵۱} ^{۴۵۲} ^{۴۵۳} ^{۴۵۴} ^{۴۵۵} ^{۴۵۶} ^{۴۵۷} ^{۴۵۸} ^{۴۵۹} ^{۴۶۰} ^{۴۶۱} ^{۴۶۲} ^{۴۶۳} ^{۴۶۴} ^{۴۶۵} ^{۴۶۶} ^{۴۶۷} ^{۴۶۸} ^{۴۶۹} ^{۴۷۰} ^{۴۷۱} ^{۴۷۲} ^{۴۷۳} ^{۴۷۴} ^{۴۷۵} ^{۴۷۶} ^{۴۷۷} ^{۴۷۸} ^{۴۷۹} ^{۴۸۰} ^{۴۸۱} ^{۴۸۲} ^{۴۸۳} ^{۴۸۴} ^{۴۸۵} ^{۴۸۶} ^{۴۸۷} ^{۴۸۸} ^{۴۸۹} ^{۴۹۰} ^{۴۹۱} ^{۴۹۲} ^{۴۹۳} ^{۴۹۴} ^{۴۹۵} ^{۴۹۶} ^{۴۹۷} ^{۴۹۸} ^{۴۹۹} ^{۵۰۰} ^{۵۰۱} ^{۵۰۲} ^{۵۰۳} ^{۵۰۴} ^{۵۰۵} ^{۵۰۶} ^{۵۰۷} ^{۵۰۸} ^{۵۰۹} ^{۵۱۰} ^{۵۱۱} ^{۵۱۲} ^{۵۱۳} ^{۵۱۴} ^{۵۱۵} ^{۵۱۶} ^{۵۱۷} ^{۵۱۸} ^{۵۱۹} ^{۵۲۰} ^{۵۲۱} ^{۵۲۲} ^{۵۲۳} ^{۵۲۴} ^{۵۲۵} ^{۵۲۶} ^{۵۲۷} ^{۵۲۸} ^{۵۲۹} ^{۵۳۰} ^{۵۳۱} ^{۵۳۲} ^{۵۳۳} ^{۵۳۴} ^{۵۳۵} ^{۵۳۶} ^{۵۳۷} ^{۵۳۸} ^{۵۳۹} ^{۵۴۰} ^{۵۴۱} ^{۵۴۲} ^{۵۴۳} ^{۵۴۴} ^{۵۴۵} ^{۵۴۶} ^{۵۴۷} ^{۵۴۸} ^{۵۴۹} ^{۵۵۰} ^{۵۵۱} ^{۵۵۲} ^{۵۵۳} ^{۵۵۴} ^{۵۵۵} ^{۵۵۶} ^{۵۵۷} ^{۵۵۸} ^{۵۵۹} ^{۵۶۰} ^{۵۶۱} ^{۵۶۲} ^{۵۶۳} ^{۵۶۴} ^{۵۶۵} ^{۵۶۶} ^{۵۶۷} ^{۵۶۸} ^{۵۶۹} ^{۵۷۰} ^{۵۷۱} ^{۵۷۲} ^{۵۷۳} ^{۵۷۴} ^{۵۷۵} ^{۵۷۶} ^{۵۷۷} ^{۵۷۸} ^{۵۷۹} ^{۵۸۰} ^{۵۸۱} ^{۵۸۲} ^{۵۸۳} ^{۵۸۴} ^{۵۸۵} ^{۵۸۶} ^{۵۸۷} ^{۵۸۸} ^{۵۸۹} ^{۵۹۰} ^{۵۹۱} ^{۵۹۲} ^{۵۹۳} ^{۵۹۴} ^{۵۹۵} ^{۵۹۶} ^{۵۹۷} ^{۵۹۸} ^{۵۹۹} ^{۶۰۰} ^{۶۰۱} ^{۶۰۲} ^{۶۰۳} ^{۶۰۴} ^{۶۰۵} ^{۶۰۶} ^{۶۰۷} ^{۶۰۸} ^{۶۰۹} ^{۶۱۰} ^{۶۱۱} ^{۶۱۲} ^{۶۱۳} ^{۶۱۴} ^{۶۱۵} ^{۶۱۶} ^{۶۱۷} ^{۶۱۸} ^{۶۱۹} ^{۶۲۰} ^{۶۲۱} ^{۶۲۲} ^{۶۲۳} ^{۶۲۴} ^{۶۲۵} ^{۶۲۶} ^{۶۲۷} ^{۶۲۸} ^{۶۲۹} ^{۶۳۰} ^{۶۳۱} ^{۶۳۲} ^{۶۳۳} ^{۶۳۴} ^{۶۳۵} ^{۶۳۶} ^{۶۳۷} ^{۶۳۸} ^{۶۳۹} ^{۶۴۰} ^{۶۴۱} ^{۶۴۲} ^{۶۴۳} ^{۶۴۴} ^{۶۴۵} ^{۶۴۶} ^{۶۴۷} ^{۶۴۸} ^{۶۴۹} ^{۶۵۰} ^{۶۵۱} ^{۶۵۲} ^{۶۵۳} ^{۶۵۴} ^{۶۵۵} ^{۶۵۶} ^{۶۵۷} ^{۶۵۸} ^{۶۵۹} ^{۶۶۰} ^{۶۶۱} ^{۶۶۲} ^{۶۶۳} ^{۶۶۴} ^{۶۶۵} ^{۶۶۶} ^{۶۶۷} ^{۶۶۸} ^{۶۶۹} ^{۶۷۰} ^{۶۷۱} ^{۶۷۲} ^{۶۷۳} ^{۶۷۴} ^{۶۷۵} ^{۶۷۶} ^{۶۷۷} ^{۶۷۸} ^{۶۷۹} ^{۶۸۰} ^{۶۸۱} ^{۶۸۲} ^{۶۸۳} ^{۶۸۴} ^{۶۸۵} ^{۶۸۶} ^{۶۸۷} ^{۶۸۸} ^{۶۸۹} ^{۶۹۰} ^{۶۹۱} ^{۶۹۲} ^{۶۹۳} ^{۶۹۴} ^{۶۹۵} ^{۶۹۶} ^{۶۹۷} ^{۶۹۸} ^{۶۹۹} ^{۷۰۰} ^{۷۰۱} ^{۷۰۲} ^{۷۰۳} ^{۷۰۴} ^{۷۰۵} ^{۷۰۶} ^{۷۰۷} ^{۷۰۸} ^{۷۰۹} ^{۷۱۰} ^{۷۱۱} ^{۷۱۲} ^{۷۱۳} ^{۷۱۴} ^{۷۱۵} ^{۷۱۶} ^{۷۱۷} ^{۷۱۸} ^{۷۱۹} ^{۷۲۰} ^{۷۲۱} ^{۷۲۲} ^{۷۲۳} ^{۷۲۴} ^{۷۲۵} ^{۷۲۶} ^{۷۲۷} ^{۷۲۸} ^{۷۲۹} ^{۷۳۰} ^{۷۳۱} ^{۷۳۲} ^{۷۳۳} ^{۷۳۴} ^{۷۳۵} ^{۷۳۶} ^{۷۳۷} ^{۷۳۸} ^{۷۳۹} ^{۷۴۰} ^{۷۴۱} ^{۷۴۲} ^{۷۴۳} ^{۷۴۴} ^{۷۴۵} ^{۷۴۶} ^{۷۴۷} ^{۷۴۸} ^{۷۴۹} ^{۷۵۰} ^{۷۵۱} ^{۷۵۲} ^{۷۵۳} ^{۷۵۴} ^{۷۵۵} ^{۷۵۶} ^{۷۵۷} ^{۷۵۸} ^{۷۵۹} ^{۷۶۰} ^{۷۶۱} ^{۷۶۲} ^{۷۶۳} ^{۷۶۴} ^{۷۶۵} ^{۷۶۶} ^{۷۶۷} ^{۷۶۸} ^{۷۶۹} ^{۷۷۰} ^{۷۷۱} ^{۷۷۲} ^{۷۷۳} ^{۷۷۴} ^{۷۷۵} ^{۷۷۶} ^{۷۷۷} ^{۷۷۸} ^{۷۷۹} ^{۷۸۰} ^{۷۸۱} ^{۷۸۲} ^{۷۸۳} ^{۷۸۴} ^{۷۸۵} ^{۷۸۶} ^{۷۸۷} ^{۷۸۸} ^{۷۸۹} ^{۷۹۰} ^{۷۹۱} ^{۷۹۲} ^{۷۹۳} ^{۷۹۴} ^{۷۹۵} ^{۷۹۶} ^{۷۹۷} ^{۷۹۸} ^{۷۹۹} ^{۸۰۰} ^{۸۰۱} ^{۸۰۲} ^{۸۰۳} ^{۸۰۴} ^{۸۰۵} ^{۸۰۶} ^{۸۰۷} ^{۸۰۸} ^{۸۰۹} ^{۸۱۰} ^{۸۱۱} ^{۸۱۲} ^{۸۱۳} ^{۸۱۴} ^{۸۱۵} ^{۸۱۶} ^{۸۱۷} ^{۸۱۸} ^{۸۱۹} ^{۸۲۰} ^{۸۲۱} ^{۸۲۲} ^{۸۲۳} ^{۸۲۴} ^{۸۲۵} ^{۸۲۶} ^{۸۲۷} ^{۸۲۸} ^{۸۲۹} ^{۸۳۰} ^{۸۳۱} ^{۸۳۲} ^{۸۳۳} ^{۸۳۴} ^{۸۳۵} ^{۸۳۶} ^{۸۳۷} ^{۸۳۸} ^{۸۳۹} ^{۸۴۰} ^{۸۴۱} ^{۸۴۲} ^{۸۴۳} ^{۸۴۴} ^{۸۴۵} ^{۸۴۶} ^{۸۴۷} ^{۸۴۸} ^{۸۴۹} ^{۸۵۰} ^{۸۵۱} ^{۸۵۲} ^{۸۵۳} ^{۸۵۴} ^{۸۵۵} ^{۸۵۶} ^{۸۵۷} ^{۸۵۸} ^{۸۵۹} ^{۸۶۰} ^{۸۶۱} ^{۸۶۲} ^{۸۶۳} ^{۸۶۴} ^{۸۶۵} ^{۸۶۶} ^{۸۶۷} ^{۸۶۸} ^{۸۶۹} ^{۸۷۰} ^{۸۷۱} ^{۸۷۲} ^{۸۷۳} ^{۸۷۴} ^{۸۷۵} ^{۸۷۶} ^{۸۷۷} ^{۸۷۸} ^{۸۷۹} ^{۸۸۰} ^{۸۸۱} ^{۸۸۲} ^{۸۸۳} ^{۸۸۴} ^{۸۸۵} ^{۸۸۶} ^{۸۸۷} ^{۸۸۸} ^{۸۸۹} ^{۸۹۰} ^{۸۹۱} ^{۸۹۲} ^{۸۹۳} ^{۸۹۴} ^{۸۹۵} ^{۸۹۶} ^{۸۹۷} ^{۸۹۸} ^{۸۹۹} ^{۹۰۰} ^{۹۰۱} ^{۹۰۲} ^{۹۰۳} ^{۹۰۴} ^{۹۰۵} ^{۹۰۶} ^{۹۰۷} ^{۹۰۸} ^{۹۰۹} ^{۹۱۰} ^{۹۱۱} ^{۹۱۲} ^{۹۱۳} ^{۹۱۴} ^{۹۱۵} ^{۹۱۶} ^{۹۱۷} ^{۹۱۸} ^{۹۱۹} ^{۹۲۰} ^{۹۲۱} ^{۹۲۲} ^{۹۲۳} ^{۹۲۴} ^{۹۲۵} ^{۹۲۶} ^{۹۲۷} ^{۹۲۸} ^{۹۲۹} ^{۹۳۰} ^{۹۳۱} ^{۹۳۲} ^{۹۳۳} ^{۹۳۴} ^{۹۳۵} ^{۹۳۶} ^{۹۳۷} ^{۹۳۸} ^{۹۳۹} ^{۹۴۰} ^{۹۴۱} ^{۹۴۲} ^{۹۴۳} ^{۹۴۴} ^{۹۴۵} ^{۹۴۶} ^{۹۴۷} ^{۹۴۸} ^{۹۴۹} ^{۹۵۰} ^{۹۵۱} ^{۹۵۲} ^{۹۵۳} ^{۹۵۴} ^{۹۵۵} ^{۹۵۶} ^{۹۵۷} ^{۹۵۸} ^{۹۵۹} ^{۹۶۰} ^{۹۶۱} ^{۹۶۲} ^{۹۶۳} ^{۹۶۴} ^{۹۶۵} ^{۹۶۶} ^{۹۶۷} ^{۹۶۸} ^{۹۶۹} ^{۹۷۰} ^{۹۷۱} ^{۹۷۲} ^{۹۷۳} ^{۹۷۴} ^{۹۷۵} ^{۹۷۶} ^{۹۷۷} ^{۹۷۸} ^{۹۷۹} ^{۹۸۰} ^{۹۸۱} ^{۹۸۲} ^{۹۸۳} ^{۹۸۴} ^{۹۸۵} ^{۹۸۶} ^{۹۸۷} ^{۹۸۸} ^{۹۸۹} ^{۹۹۰} ^{۹۹۱} ^{۹۹۲} ^{۹۹۳} ^{۹۹۴} ^{۹۹۵} ^{۹۹۶} ^{۹۹۷} ^{۹۹۸} ^{۹۹۹} ^{۱۰۰۰} ^{۱۰۰۱} ^{۱۰۰۲} ^{۱۰۰۳} ^{۱۰۰۴} ^{۱۰۰۵} ^{۱۰۰۶} ^{۱۰۰۷} ^{۱۰۰۸} ^{۱۰۰۹} ^{۱۰۱۰} ^{۱۰۱۱} ^{۱۰۱۲} ^{۱۰۱۳} ^{۱۰۱۴} ^{۱۰۱۵} ^{۱۰۱۶} ^{۱۰۱۷} ^{۱۰۱۸} ^۱

ژېرو بانگردنی شاری هوژی نووتو له ناوېردنیان

خودای مه زن نه فەرمویت: ﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا﴾ که فەرمانی نېمه گەشت، له کاتی گزنگی خۆردا
 ﴿جَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا﴾ نه و جی سەدومەمان سەرەوخوار کرد. وه نه م نایه ته که خودای گەوره
 فەرموویه تی: ﴿فَفَشْنُهَا مَا غَشِيَ﴾^۱ هەرچی دەبوو داپۆشری داپۆشرا، واتە: بەرده بارانمان کردن به ورده
 زیخی گلینی، نینوعه بباس و کهسانی تریش ده لێن: (السَّجِيلِ) به فارسی یانی ورده بەردی گلینی^۲.
 هەندی گوتویانە: (مَنْ سَنَكَ) یانی له بەرد، (وَكَلَّ) یانی له قوړ، وه له نایه تیکی ترا فەرموویه تی:
 ﴿حِجَارَةً مِّن طِينٍ﴾^۳ واتە: له بەردی قوړین. واتە: له قوړیکی پەقی توندو تۆل. هەندیکی تر گوتویانە:
 له گلی برژاو (سورکراوه)، بوخاری نه لی: ﴿سِجِّيلٍ﴾ یانی بەردی پەق و گەوره (گابەرد)، (سجیل) و
 (سجین) یه کشتن ونون ولام خوشکی یه کترین^۴، ته میمی کوپی موقبلیش نه لی:

ورجلة يضربون البيض ضاحية ضرباً تواصت به الابطال سجيناً

﴿مَنْضُورٍ﴾ به بەرده وامی دەباری به سەریاندا، هەندی گوتوویانە: ﴿مَنْضُورٍ﴾ یانی: نامادە کراو له
 ناسماندا بۆ نه و مه به سته، هەندیکی تریش گوتوویانە: ﴿مَنْضُورٍ﴾ یانی: به دواى یه کا دەباری
 به سەریاندا، ﴿مُسَوَّمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِعِيدٍ﴾ به دروشمی پەروەردگارت هەموو
 نه و بەردانە نیشانە کرا بوون، به لای ناوا له سته مکاران هیچ دور نیه، ﴿مُسَوَّمَةٌ﴾ واتە: فیڕکراوه و
 ناوی خاوه نه که ی له سەر مۆر کرابوو، هەر بەردی ناوی نه و که سه ی له سەر نوسرا بوو که بۆی ده هات.
 قەتاده و عیکرمه ده لێن: ﴿مُسَوَّمَةٌ﴾ هەلقەیه کی له پەنگی سوور پیوه بوو.^۵ گێپراویانە ته وه که نه و
 بەردانە داباریوه به سەر خەلکی نه و شارەداو نه وانەیش که بلأوه یان کردبوو به و گوندانە ی دەوروبەریا،
 کاتی یه کی له وانە له لای خەلکیا قسه ی ده کرد له پەر دیک له ناسمانه وه بۆی ده هات له نیتوان نه و
 خەلکه دا لی نه داو ده یکوشت، نه و بەردانە به شوینیاندا ده گەپا له ولاته کانی تریشا هەتا هەمووی

^۱ النجم (۵۴).

^۲ الطبري (۴۳۴/۱۵).

^۳ سەنگ یانی (بەرد) و (گل) یش یانی قوړ، به لام دیاره (حافز نین که سیر) فارسی نه زانیوه بۆیه وشه کانی به هه له نویسه (وه رگتی).

^۴ الذاریات (۳۳).

^۵ فتح الباري (۲۰۲/۸).

^۶ الطبري (۴۳۸/۱۵).

له ناو بردن و بنه بپی کردن، تاقی لی برین ﴿وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾ وه نهو (سزایه) دور نیه
له سته مکارانه وه. نهوانه ی که مه لده سن به و کاره ناشرینه. وه له م فرموده یه دا هاتوه که پیوایه ت
کراوه له سونه نه کاندای له ئیبنوعه بباسه وه به مه رفوعی: (هر که سیکتان بینی مه لسا به کاری هژی
لووت، بکه رو بدهر بکوژن).

﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُ شُعَيْبًا قَالَ يَتَقَوَّمُ عِبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ

وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرْبُكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ تُحِيطُونَ﴾ (۸۴)

به سه رهاتی مه دیه ن و بانگه وازی شوعه یی بویان

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُ شُعَيْبًا قَالَ يَتَقَوَّمُ عِبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ
غَيْرُهُ﴾ بۆ مه دیه ئیش شوعه یی برایانمان نارد، گوتی: که سه کانم! خودای ته نیا بپه رستن، جگه له و
هیچ په رستویه کتان نیه. خودای گه وره فرموویه تی: شوعه یی ناردوه بۆ مه دیه ن، که هژی که بوون
له عه ره ب که له نیوان حیجاز و شامدا نیشته جی بوون، له شاری مه عانه وه نزیک بوون، ولاتیک بوو که
پیتی ناسرابوون پیتی ده گوترا مه دیه ن، خودا شوعه یی پیغه مبه ری بۆ ناردن (سه لامی خوای لیبی) له
بنه ماله یه کی گه وره بوو له ناویاندا، بۆیه خودای مه زن نه فرمویت: ﴿أَخَاهُ شُعَيْبًا﴾ شوعه یی برایان،
فرمانی پیده کردن که به ته نیا خودا بپه رستن که شهریکی نیه، ﴿وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ
إِنِّي أَرْبُكُمْ بِخَيْرٍ﴾ له کیشانه و پیوانه دا گزی مه که ن، زیانتان باش ده بینم. ﴿وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ تُحِيطُونَ﴾ من له و پۆژه ده ترسم نازاری گرانقان بۆ بی. واته: من ده ترسم خودا نه و
خوشیه تان لی تیک بدا، که پیتی داوون له سه ر به زاندنی نه و سنورانه ی له دنیا داو نازاری گرانیشان بدا له
پۆژی دوایدا.

﴿وَيَتَقَوَّمُ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي

الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ (۸۵) بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾ (۸۶)

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَيَتَقَوَّمُ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ که سه کانم! کیشانه و پیوانه ت با به رامبه ر بی، شتیش
که م مه دهن به خه لک، له دنیا دا له سه ر به دفه پی به رده وام مه بن. یه که م جار داویان لی ده کا که

واز بېن له گزى كردن له كيشانه و پيوانه داو دادپه روه ربڼ، له كاتى كړپڼ و فروشتنا له گه له
 خه لكيا، داوايشى لى كردون كه ده ست نه دهنه خرابه كارى و به د فېرى له سر زه مينا، چونكه
 نه وانه سره رپيان له خه لكى ده گرت، پاشان له سر زمانى شوعه ييب خوداى مهن نه فرمويټ:
 ﴿بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ نه گهر بېواتان به خودا بېى، نه وهى خودا بۆتان
 بهيلىته وه چاكتره بۆتان، ئيبنو جهريسه لى: نه وهى بۆتان ده يلىته وه و به ده ستى دېن له و
 كيشانه و پيوانه دا زور چاكتره بۆ ئيوه له گزيكردن و خواردنى مالى خه لكى. ^۱ له
 ئيبنو عېباسي شه وه به هه مان شيوه رپوايه ت كراوه. منيش ده ليم: نه مه له م فرموده
 خواده چى. ^۲ كه فرمويته تى: ﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ﴾ ^۳ بلى:
 پيس و پاك وه كه يه ك نين، با زورايى پيسيه كه يش سر سورمه يته ر بيت بۆت ﴿وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾
 من چاودير نيم به سهرتانه وه، ناتوانم پاريزگاريتان لى بكم، خواتان له بير بى له كيشانه و پيوانه دا،
 گزى له كه س مه كن، بۆ نه وه يش مه يكن خه لكى بتان بېنى، له خودا بترسن.

﴿قَالُوا يَشْعَبُ أَصْلُوكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ﴾

إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

وه لامي هوزى شوعه ييب

خوداى مهن نه فرمويټ: ﴿قَالُوا يَشْعَبُ أَصْلُوكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا﴾
 گوتيان: نهى شوعه ييب، ئايا نويزه كه ت هانتته دات ئيمه واز له و شته بېنن كه بابو باپيرانى ئيمه
 ده يانپه رست، هوزى شوعه ييب به گالته پيكرده وه ده يانگوت به شوعه ييب ﴿أَصْلُوكَ تَأْمُرُكَ﴾
 نه عمه ش نه لى: خوښنده وه كه ت فرمانت پيده كا كه ئيمه واز له په رستنى بته كانمان بېنن، ﴿أَوْ أَنْ
 نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ﴾ يان وهك خومان ده مانه وى له سامانى خوماندا ده سكارى نه كه ين، واز له
 ترازوبازى بېنن و به ئاره زوى خومان كاروكاسپى نه كه ين له سر قسه ي تو، حه سه ن نه لى له م
 نايه ته دا ﴿أَصْلُوكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا﴾ به لى: سوښد به خودا، نويزه كه ي فرمانيان

^۱ الطبري (٤٤٧/١٥).

^۲ الطبري (٤٤٧/١٥).

^۳ المائدة (١٠٠).

پیته کات واز بینن له وهی که بابو باپیرانیان ده یانپه رست.^۱ سه وریش له م ئایه ته دا ﴿أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ﴾ ده لی: مه به ستیان پیی زه کاته. ﴿إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ﴾ به پاستی تو پیاو یکی له سه رخوو به سه لیه ی. ئیبنوعه بباس و مه یمونی کوپی میهران و ئیبنوجوره بیج و ئیبنوته سه فو^۲ ئیبنوجهریره ئین: نه و قسه یان به شیوه ی گالته جاری ده گوت به شوعه یب خوا پرویان ره شکاو بیبه ش بن له به زه یی خودا. بیگومان خودا پروی ره ش کردن و به ره له عنه تی خوشی خستن.^۳

﴿قَالَ يَقُومُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى يَنبَغٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنهَكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾^۴

وه لایمی شوعه یب بو هوزمه کی

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿قَالَ يَقُومُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى يَنبَغٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا﴾ شوعه یب گوتی: گه له که م، نه گهر بلیم به لگه یه کی به میزم له په روه ردگار مه وه له لایه، هه ره ویشه پۆزی باشی پی داوم چون ده بینن؟ واته: شوعه یب پییان ده لی، نه گهر بلیم به لگه یه کی زور پروون له لایه ن خودا وه پییه بۆتان، به بهرچاو پروونیش ئیوه ی بو بانگ ده که م ﴿وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا﴾ گوتراوه مه به ست پیی پیفه مبه ریه تییه، گوتراویشه: مه به ست پیی پۆزی حه لاله، هه ردوو ماناکه مه لده گری، ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنهَكُمْ عَنْهُ﴾ من هه رگیز نامه وی پیچه وانه ی ئیوه بکه م له و کاره ی به رگری ئیوه ی لی ده که م. واته: به رگریتان لیناکه م له کاریک که خوم به په نهانی بیکه م دور له چاوی ئیوه. هه روه ک قه تاده لی ره دا ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنهَكُمْ عَنْهُ﴾ ده لی: من به رگریم نه کردوه له کاره ی که خوم کرد بیتم.^۱ ﴿إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ﴾ نیازی من هه ره نه وه یه تا ده توانم کاروبارتان بو پیک بخه م له و شتانه ی که فره مانقان پی ده که م و داواتان لی ده که م وازی لی بینن، ﴿وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ به ناوات گه یشتنیشم هه ره به یارمه تی

^۱ الطبري (۴۵۱/۱۵).

^۲ الطبري (۴۵۳/۱۵).

^۳ الطبري (۴۵۳/۱۵).

^۴ الطبري (۴۵۳/۱۵).

خودایه و خویشم هر به نه و سپاردوه و به ره و خوشی ده که پیمه وه. واته: هر به میوای یارمه تی خودام له به ره و هق پوشتنما له هه موو نیش و کاریکا و بۆلای نه ویش ده که پیمه وه.^۱

﴿وَيَقُولُ لَا يَحْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ﴾ (۸۹) ﴿وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ﴾ (۹۰)

خودای مه زن له سه ر زمانی شوعه یب پیغه مبه ر (سه لامی خوای لیبی) نه فره مویت: ﴿وَيَقُولُ لَا يَحْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ﴾ دزایه تی ئیوه به رانبه ری من تووشی تاوانیکتان نه کا، که نه و به لای هۆزی نوح و هۆزی هود و هۆزی صالح به سه ریان هات به سه ر ئیوه شدا بی، به سه ر هاتی هۆزی لووتیش زۆر دور نیه لی تانه وه. واته: پق و کین و دوزمنایه تی واتان لی نه کا که به رده وام بن له سه ر به دفه پی و خوانه ناسی وه ک هۆزی نوح و هود و هۆزی صالح و هۆزی لووت تووشی سزا و تۆله ی سه ختی خودا ببن، قه تاده نه لی: ﴿وَيَقُولُ لَا يَحْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي﴾ شوعه یب گو تی: جیا بوننه وه تان له من واتان لی نه کا.^۲ سوودی نه لی: دوزمنایه تیکردنی من. واتان لی بکا به رده وام بن له سه ر گومرایی و خوانه ناسی که تووشی به لا ببن وه ک چون نه وانه تووشی به لا بوون، له دوایدا نه فره مویت: ﴿وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ﴾ گوتراوه: مه به ست پیی له و کاته دا. قه تاده نه لی: یانی بیگومان له ناوچوونی هۆزی لووت له به رده متانایه دوینی پرویداوه. گوتراویشه: مه به ست پیی له و شوینه دا، هه ردوو ماناکه ش هه لده گری. ﴿وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ﴾ ئیوه له په روه ردگارتان داوای لیبوردن بکه ن، پاشان به ره و خوی بکه پینه وه په روه ردگارم دلوفان و میهره بانه. واته: داوای لیبوردن بکه ن له خودا له و گونا هانه ی له پیشا کردووتانه، نه و گونا هانه ییش که له مه و به دوا ده یکه ن چونکه خودا زۆر دلوفان و میهره بانه به رانبه ر نه و که سانه ی په شیمان ده بنه وه له گونا ه.

﴿قَالُوا يَسْعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ﴾ (۹۱) ﴿قَالَ يَنْقُورُ أَرْهَطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِي إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾ (۹۲)

^۱ الطبري (٤٥٤/١٥).^۲ الطبري (٤٥٥/١٥).

وه لامي هوزمكه ی جاریکی تر بو شوعه ییب

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿قَالُوا يَشْعِبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ﴾ نئمه زور له و شتانه تیناگه یین
تو ده یلیت، سه وری نه لی: به شوعه ییب ده گو ترا و تار بیژی پیغه مبه ران. ^۱ ﴿وَإِنَّا لَنَرُّكَ فِينَا ضَعِيفًا﴾
له ناو خۆماندا به بیده سته لاتت ده زانین. سودی نه لی: یانی تو ته نیا که سیکی، نه بو ره وق نه لی: یانی:
توداماوی. چونکه که سوکاره که ت له سه ر ئایینی تو نین، ﴿وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ﴾ نه گه ر له به ر
خاتری خزمه کانت نه بوایه که به رین لای نئمه به رده بارانمان ده کردی، مه ندی ده لین: به به رد،
مه ندیکی تر گو توویانه: پر جوینمان ده کردی. ﴿وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ﴾ تو چاری نئمه و پی نا کری.

وه لامي شوعه ییب بو هوزمكه ی

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿قَالَ يَقَوْمِ أَرْهَطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ﴾ گوتی: هوزمكه م! نایا
خزمه کانی منتان پی له خودا گرنگ تره؟ نایا له به ر خزمه کانم وازم لی دینن و (نازارم ناده ن) له به ر
خاتری خودای مه زن وازم لی نایه نن و نازاری پیغه مبه ره که یشی نه ده ن؟ ﴿وَأَخَذْتُمُوهُ وَرَاءَ كُمُ ظَهْرِي﴾
له کاتی که فرمانه کانی خواتان پشتگو ی خستوو و به گه ورده سه یری نا که ن ﴿إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ﴾ بیگومان مه ر کاری نئوه ده یکه ن په روه ردگارم لیی ناگاداره.

﴿وَيَقَوْمِ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَمِلْتُ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ
كَذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ﴾ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا
وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِئَرِهِمْ جَثِيمٌ﴾ ﴿٩٤﴾ كَانَ لَرِيفَتَيْنَا فِيهَا أَلَا بُعْدًا لِّلْمَدِينِ كَمَا بَعْدَتْ

شمود ﴿٩٥﴾

هه ره شه کردنی شوعه ییب له هوزمكه ی

کاتی که پیغه مبه ر شوعه ییب بی هیوا بوو له وه ی که وه لامي بده نه وه و به روا بیین گوتی بییان
﴿وَيَقَوْمِ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَمِلْتُ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ
كَذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ﴾ نئی هوزمكه م! نئوه نه وه ی له ده ستان دی بیکه ن، نه مه
مه ره شه یه ک بوو شوعه ییب (سه لامي خوای لیبی) لیی کردن ﴿إِنِّي عَمِلْتُ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ﴾ منیش خه ریکی کاری خۆم، به و

زوانه ده زانن کی تازاری ئابرووبه ری دیته سه رو کی به درۆزن ده رده چی، چاوه پروان بن، نه وای منیش له گه ل ئیوه چاوه پروانم، پاشان خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِیَرِهِمْ جَثِمِينَ﴾ که فرمانی ئیمه گه یشت، له به زهیی خۆمانه وه شوعه یب و هاوه له باوه پداره کانیمان پزگار کرد نامه قانیش نه عره ته یه ک وای گیزو و پرکردن که مه موویان ده م و ده ست مه ناسه یان نه دا، واته: مه موو مردن و دامرکانه وه و جولیه یان لیبرا، لیبره دا فرموویه تی نه عره ته یه کیان بۆ هات ﴿الصَّيْحَةُ﴾. له سوره تی نه عرافدا که فرموویه تی به بومه له رزه ﴿الرَّجْفَةُ﴾. وه له سوره تی شوعه رادا فرموویه تی: له پۆژیکی هه ورا گره بایه کمان لیبه لکردن ﴿عَذَابُ یَوْمِ الظَّلَّةِ﴾ نه مانه یه ک کۆمه ل بوون نه و پۆژه نه و مه موو به لایان به سه را دابه زی، به لام له مه موو ده قه کاندای به پیی نه و باسه ی که بۆی بشی هیناویه تی له سوره تی نه عرافدا کاتی خودای مه زن له سه ر زمانی هۆزه که ی شوعه یب فرموویه تی: ﴿لَنُخْرِجَنَّكَ یَشُعِیْبُ وَالَّذِیْنَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْیَتِنَا﴾^۱ جیی خۆیه تی که باسی بومه له رزه ی کردووه. نه و زه مینه ی له رزاند که نه وان نامه قیای تیا ده کردو ده یانویست پیغه مبه ره که یانی لی ده رکه ن. لیبره یشا که ده ست نه دهنه قسه ی ناشیرن و بیته ده بی به رانبه ر پیغه مبه ره که یان، خودای مه زن باسی نه عره ته (الصیحه) ده کا که پیی کپکردنه وه و پیی له ناویردن، وه له سوره تی شوعه راشدا کاتی که هۆزه که ی گوتویانه ﴿فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا کِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن کُنْتَ مِنَ الصَّادِقِیْنَ﴾^۲ ده سا نه گه ر تو پاست ده لئیت، چهند پارچه یه کمان له ئاسمانه وه به سه را بخه ره خواری. خودایش فرموویه تی: ﴿فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ یَوْمِ الظَّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیْمٍ﴾^۳ به و هۆیه وه سزای پۆژی هه ور گرتنی، به راستی نه و سزایه، سزای پۆژیکی زۆر گه وره بوو. نه مه یش یه کیکه له نه یینه زۆر ورده کان که خودا خۆی باش ده زانی سوپاس و ستایش هه ر بۆ خودای مه زنه له مه موو کاتیکا. پاشان فرموویه تی: ﴿كَأَن لَّمْ یَقْنُوا فِیْهَا﴾ ده تگوت هه ر له ویشا نه بوون و له و مالانه ی خوشیانا نه ژیاون له وه و پیش، ﴿أَلَا بَعْدَ لِمَدِّیْنَ كَمَا بَعْدَتْ شَمُودُ﴾ با بپۆن خه لکی مه دیه ن وه ک

^۱ الاعراف (۸۸).^۲ الشعراء (۱۸۷).^۳ الشعراء (۱۸۹).

هؤزی سه موود پوشتن. هؤزی سه موود هاوسنی هؤزی شوعه یب بوون، له ماله کانیانه وه نزیك بوون، له بیډینی و پیکریشدا له وان ده چوون، وهك نه وانیش عه رب بوون.

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِۦ فَاتَّبَعُوهُ أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿١٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿١٨﴾ وَأَتَّبَعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ بِئْسَ الرَّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿١٩﴾﴾

به سه رهاتی موسا و فیرعون

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِۦ فَاتَّبَعُوهُ أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ﴾ هه روه ها نیمه موسامان به چندين نیشانه ی خومان و به لگه یه کی ناشکرا نارد، بۆ فیرعون و پیاوانی له دیوانی، نه وانیش هه ر گوی به فرمانی فیرعون بوون، که فرمانی فیرعونیش دژی پاستی بوو. خودای گه وره لیږده دا باسی ناردنی موسا ده کا به و نیشانه گه ورانه وه بۆلای داروده سته ی فیرعون و فیرعون خوی که پاشای قیبتیه کان بوو ﴿فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ﴾ داروده سته کی شوینی به رنامه و پی و شوینی فیرعون که وتن، که بریتی بوو سه ر لیشتیوان و گومرایی، ﴿وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ﴾ که فرمان و پیره وی فیرعون پیک و پاست نه بوو، به لکو پییه کی خراب و چوت بوو، بریتی بوو له نه فامی و گومرایی و لاساری خوانه ناسی، وهك چۆن له دنیا دا شوینی که وتبوون و فیرعون پیشیان که وتبوو له پوځی قیامه تیشا هه ر پیشیان ده که وی و سه روک و پیشپه ویانه بۆ ناو ناگری جه هه نم، ده یانباته ناو نه و ناگروه و سزای سهخت ده چیژن تییدا، فیرعون خویشی به شی زیاتری به رده که وی له و سزا سهخته، وهك خودای گه وره فرمویه تی: ﴿فَقَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذَنَّهُ أَخْذًا وَّيْلًا﴾ فیرعون به گویی پیغه مبه ره که ی نه کرد، نه وسا نیمه ش نازاریکی به ژانمان دا، وه فرمویه تی: ﴿فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ

الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ﴾^۱ واته: که چی به دروی زانی و سه ریچی کرد، له پاشان پستی هه لکردو پوی به په له، ئینجا جادوگه رانی کوکرده وه و بانگی کردن و، ووتی: من په روه ردگاری هه ره گه وره تانم، ئینجا خوا گرفتاری کرد به سزای هه ردو جیهان، به پاستی له م داستانه دا په ند هه یه

^۱ المزمّل (۱۶).

^۲ النازعات (۲۱-۲۶).

بۆ که سی که له خوا بترسی. لیڤه دا خودای گه وره نه فرمویت: ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ﴾ له پۆژی قیامه تا پیش دهستهی خۆی ده که وی و هه موویان ده باته ناو ناگر چند خراپه نه و جیی نه وانه تی ده چن. نه مه حالی نه و که سانه یه که شوینی فیرعه ون که وتون و نه و هه موو سزایه ده چیژن، وه خودای گه وره له نایه تیکی ترا فرمویه تی: ﴿لِكُلِّ ضِعْفٍ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^۱. بۆ هه مووان دونه وهنده یه به لام ئیوه پی نازانن. خودای مه زن باسی خوانه ناسان ده کا که له ناو ناگر قسه ده که ن و ده لئین ﴿رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا﴾^(۱۷) رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَّةُ لَنَا كَبِيرَا^۲ ده لئین: نه ی په روه ردگاریمان ئیمه دواى ناغاگان و گه وره کانی خۆمان که وتین، نه وان ئیمه یان گومرا کرد، نه ی په روه ردگاری هه موومان، دووسه ره نازاریان بده و زۆر به له عنه تیان بکه. لیڤه یشدا فرمویه تی: ﴿وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةُ يَوْمِ الْقِيَمَةِ بئسَ الْوَرْدُ الْمَرْفُودُ﴾ له م دنیاو له پۆژی دوايش له عنه تیان به شوینه وه یه ئای له و خه لاته ناشیرینه. واته: دواى نه و هه موو سزادانه زۆره یش له عنه تی به دوا دا ناردون له دنیا دا ﴿وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ بئسَ الْوَرْدُ الْمَرْفُودُ﴾ موجه یدنه لی: له پۆژی قیامه تیشا له عنه تیکی تریان بۆ زیاد کرا بوو به دوو له عنه ت. ^۳ عه لی کوپی نه بوته لحه له ئیبنوعه بباسه وه ﴿بئسَ الْوَرْدُ الْمَرْفُودُ﴾ نه لی: له عنه تی دنیاو له عنه تی پۆژی دوايش. ^۴ زه حاکیش هه ر وای گوتوه. ^۵ نه مه وه که نه و نایه ته وایه که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَدْعُونَ إِلَى النَّكَارِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يُنصَرُونَ﴾^(۴۱) وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةُ يَوْمِ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ^۶ کردمانن به پیشه وایانی که بانگ بۆ ناو ناگر ده که ن و پۆژی قیامه تیش هیچ که س به هانایانه وه نایه، هه ر له م دنیا یه دا له عنه تمان به دوا دا ناردن و پۆژی قیامه تیش پوو ده شی یان بۆ ده مینیت وه، وه فرمویه تی: ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ

^۱ الاعراف (۳۸).^۲ الاحزاب (۶۷-۶۸).^۳ الطبري (۴۶۸/۱۵).^۴ الطبري (۴۶۹/۱۵).^۵ الطبري (۴۶۹/۱۵-۴۷۰).^۶ القصص (۴۱-۴۲).

فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿١﴾ هه موو به یانیان و نیواران ده یانبه نه سه ر ئاگر، پوژی که قیامت دیت
فه رمان نه دری سا دهسته و بهسته ی فیرعه ون زور به توندی ئازار بدرین.

﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَابُوسٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْتَهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾﴾
په ندو ئاموزگاری و مرگرتن له و شارانه ی که تیاچوون

دوای نه وه ی خودای گه وره باسی نه و پیغه مبه رانه ی کردو نه و به سه رها تانه ی که له نیوان نه وان و
که له کانیا ندا پوویدا و چون خوانه ناسان له ناوچوون و خاوه نباوه پان پزگاریان بوو، پاشان نه فهرمویت:
﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَابُوسٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ نهمانه چهند هه والیک بوون له و شارانه که
بو توی ده گپینه وه، هیندیک له وانه هه ر ماون و هیندیکیشیان له ناوچوون. ﴿١٠١﴾ وَمَا ظَلَمْتَهُمْ وَلَكِنْ
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ نامه قیمان لینه کردن به لام نه وان نامه قیان له خویان کرد، که بریایان به
پیغه مبه ره کانمان نه کردو به دریایان خستنه وه ﴿فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ
شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ﴾ کاتی که فهرمان له په روه ردگاری تووه هات، نه وانه ی په رستبوویان جگه له
خودا هیچ کاریکیان بو نه کردن. واته: نه و بتانه ی نه وان ده یانبه رستن و هانایان بو ده بردن نه هاتن به
هانایانه وه و پزگاریان نه کردن کاتی که سزای خویان بو هات و له ناوی بردن. ﴿وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ﴾
جگه له زیان هیچ شتیکی تریان بو زیاد نه کردن. قه تاده و مواهیدو که سانی تریش کوتویانه ﴿غَيْرَ
تَتْبِيبٍ﴾ یانی: جگه له زیان. چونکه هوی له ناوچوون و قپرکردنیان نه وه بوو که شوینی نه و
په رستویانه یان که وتبون، بویه له دنیا و له پوژی دوایدا توشی زهره ر بوون.^۲

﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾﴾

خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾
ئاوایه غه زه بی په روه ردگاری تو، کاتی شارانی ده گری، که خه لکه که یان سته م کارن نه و سزایه ی خودا
دهیدا، زور به ژان و زور دژواره. واته: چون نه و خه لکه سته مکاره ی که بریایان نه کرد به
پیغه مبه ره کانمان له ناومان بردن، هه ر به و شیوه یه نه وانه یش که وهك نه وان ده کهن له ناویان ده به یین.

^۱ غافر (۴۶).

^۲ الطبری (۴۷۳/۱۵).

﴿إِنَّ أَخَذَهُ الْيَمُّ شَدِيدٌ﴾ ئەو تۆلەي خودا لىيان دەستىنى زۆر بە ژان و گرانە. لە ھەردوو سەھىحە كەدا
 ماتووە لە ئەبوموساوە (پەزاي خواي لىبى) ئەلى: پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەرموويەتى: (بىگومان
 خودا مۆلەتى سىتەم كار ئەدا تا كاتى كە گرتى ئىترە دەستى ھەرنەچى).^۱ پاشان پىغەمبەرى
 خودا (ﷺ) ئەم ئايەتەي خويند ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَلِيمَةٌ إِنَّ أَخَذَهُ الْيَمُّ شَدِيدٌ﴾.
 ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَن خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا
 تُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلُمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾﴾

لە ئاودانى شارەكان نیشانەي ھاتنى پۆزى قىامەتە

خوداي مەزن ئەھەرمووت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَن خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ﴾ ئا لەمەدا ئامۆزگارى ھەيە بۆ
 ئەوانەي لە ئازارى پۆزى قىامەت بترسن. واتە: لە ئاودانى خوانەناسان و پزگار کردنى خاوەن باوەرپان
 پەندو ئامۆزگارى و بەلگەيە لەسەر ئەو بەلینەي كە داومانە بۆ پۆزى قىامەت ﴿إِنَّا لَنَصُرُّ رُسُلَنَا
 وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهُدُ﴾^۲ بىگومانە ئىمە پىغەمبەران و ئەو كەسانەي كە وا
 بپويان ھىناو، لە ژيانى ئەم دنيايەدا و لە پۆزەش كە شاھتەتان پاست دەبنەو ھەيەتەي ئەدەين. وە
 لە ئايەتەي تەرا ھەرموويەتى: ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ﴾^۳ پەروەردگاريان ئاگادارى
 كردن: ئىمە دەبى سىتەمكاران قەركەين، پاشان خوداي مەزن ئەھەرمووت: ﴿ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ
 النَّاسُ﴾ كە پۆزىكە خەلكى گشت لەوى كۆدەكرێنەو، لە يەكەم كەسەو ھەتا دواين كەس. ئەم
 ئايەتە وەك ئەو ئايەتە وايە كە خوداي گەورە ھەرموويەتى: ﴿وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾^۴
 ھەمويان كۆ دەكەينەو ھەيەتەو كەسيان جى بىئى. ﴿وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ﴾ ئەو پۆزە پۆزىكى ديارو
 بەرچاو. واتە: پۆزىكى زۆر گەورەيە فرىشتەكان لەو پۆزەدا ئامادە دەبن، پىغەمبەرەكانىش كۆ
 دەكەينەو لەویدا، گشت دروست كراوەكانىش كۆ دەكرێنەو لە مۆف و جنۆكە و بالندە و زىندەو ھەي
 كىو و زىندەو ھەي تىش، دادپەرەو (واتە خوا) بپريارى تىدا ئەدا، ئەو دادپەرەو ھەي كە بە ئەندازەي
 مسقالتە زەرەيەك ناھەقى ناكات. خۆ ئەگەر چاكەيەك ھەبى دووچەندانە پاداشتى لەسەر ئەداتەو.

^۱ فتح الباري (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴).

^۲ غافر (۵۱).

^۳ إبراهيم (۱۳).

^۴ الكهف (۴۷).

خوداى گه وره نه فهرموييت: ﴿وَمَا تُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدَّدٍ﴾ نهو پوژده دوا ناخهين بؤ ماوهيه كي كه م نه بييت، واته: بؤ ماوهيه كي ديارى كراو نه ليتى كه م ده كريتته وه نه ليتى زياد ده كرى. ﴿يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ پوژى كه دى هيچ كه س به بى نيزنى خودا قسه ناكا. وهك خوداى مه زن له نايه تى ترا فهرموويه تى: ﴿لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا﴾. ^۱ قسه ناكه ن كه سى نه بى خودا نيزنى دابى، نه ويش قسه يه كي چاك بكا. وه فهرموويه تى: ﴿وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ﴾ ^۲ له ترسى خودا هه موو ده نكيك نه وي ده بى، له هه ردوو سه حيحه كه دا هاتوو له فهرمووده ي تكا كردندا (الشفاعة): هيچ كه سى قسه ناكا پيغه مبه ران نه بييت، پارانه وه ي پيغه مبه رانيش لهو پوژده دا نه وه يه كه ده ليتن: (نه ي خوايه سلم سلم). ^۳ پاشان خوداى مه زن نه فهرموييت: ﴿فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ﴾ له ناوياندا به دبختو به خته وه ره يه. واته: له ناو نهو خه لكه دا هه نديكى چاره پره شه وه هه نديكىشى به خته وه زن، وهك خوداى گه وره له نايه تيكى ترا فهرموويه تى: ﴿فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ﴾ ^۴ كومه لى له ناو به هه شتان و كومه لى له ناو ناگرى به كلپه دان. حافيز نه بويه علا له موسنه ده كه يا پيوايه تى كردوه له نيبنوعه مهره وه، له عومه ره وه، نه لى كه ﴿فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ﴾ هاته خواره وه، پرسيارم كرد له پيغه مبه ر (ﷺ) گوتم: نه ي پيغه مبه رى خودا (ﷺ) بؤچى كار بكهين؟ نايا له سه رشتى كه ته واو بووه و بپراوه ته وه يان له سه رشتى ته واو نه بووه و (نه بپراوه ته وه)؟ فهرمووى: له سه رشتى كه ته واو بووه و (بپراوه ته وه) ! نه ي عومه ر، قه له ميشى به سه را پوشتوه، به لام هه موو كه سى ناسانكارى بؤ كراوه بؤ نه وه ي كه بؤى دروست كراوه ^۵.

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ لَمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾ (١٠٦) خَلِيدٌ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ (١٠٧)

^۱ النبأ (۳۸).^۲ طه (۱۰۸).^۳ فتح الباري (۲/۲۴۱)، مسلم (۱/۱۶۹).^۴ الشورى (۷).^۵ الترمذي (۳۱۱۱). تيرمیزی نه لى: فهرمووده يه كي حه سه نى سه حيحه.

حالی به دبه ختان و چاره نویسیان

خودای مه زن نه فەرمویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾ ئەوانەى چاره پەشن
 له ئاگردان هەر ئاخ و هەنسکیانە، ئیبنوعەبباس ئەلئ: زەفیر له گەروو دایە، شەهیقیش لەناو سنکایە،
 واتە: هەناسەدانە و هەیان زەفیر و هەناسە وەرگرتنیشیان شەهیقە.^۱ واتە: ئاخ و داخ هەلەدەکیشن لەناو
 ئەو سزایەى که تێیدان، پەنا دەگرن بە خودا لەو سزایە. ﴿خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾
 هەر لەویدا دەمێننەو، هەتا ئەم ئاسمان و زەمینە هەبێ. ئیبنوجەریر ئەلئ: وا باوبووە لەناو عەرەبا که
 ویستبێتیمان وەسفی شتێک بکەین که هەر بمێنێتەو هەرگیز تەواو نەبێ، گوتویانە: (ئەمە دەمێنێتەو
 هەتا ئاسمانەکان و زەمین بمێنێ). دیسان گوتویانە: (ئەو دەمێنێ هەتا شەوو پۆژ بەدوای یەکا بپۆن)
 چەندەها نمونەى تریش مەبەستیان بە ئەمانە هەموو ئەو بوو که هەرگیز دوایی نایەن (أبدًا)، خودای
 مەزنیش بەو شیوەیە لەگەڵیاندا دواوە که خۆیان پێی ئاشنان و لێی تێدەگەن، فەرمووەتى:
 ﴿خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾^۲ منیش ئەلئیم: هەلەدەگرێ که مەبەست بە ﴿مَا دَامَتِ
 السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾ جنس بێ چونکە گومانى تێدا نیە لە پۆژى دوايدا ئاسمانەکان و زەمین دەبێ هەبێ،
 وەك خودای گەورە فەرمووەتى: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾^۳ لەو پۆژەدا ئەم زەمینە
 دەگۆڕێ بە زەمینێکی تر و ئاسمانەکانیش هەروەها. بۆیە حەسەنى بەسرى لەم ئایەتەدا ﴿مَا دَامَتِ
 السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾ ئەلئ: ئاسمانێکە جگە لەم ئاسمانە و زەمینێکە جگە لەم زەمینە، هەتا ئەو
 ئاسمان و ئەو زەمینە بەردەوام بێ هەر لەناو ئاگردان. ﴿إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ﴾ مەگەر
 پەرەردگارت مەیلی لێ نەبێ، پەرەردگارت هەرچی خۆی بیهوێ دەیکا. ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە
 وایە که خودای مه زن فەرمووەتى: ﴿النَّارُ مَثْوًى لِّكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾.^۴
 دەسا جێگەى هەتا هەتایتان جەهەنمە مەگەر خوا بە مەیلی خۆی بۆتان بگۆڕێ، پەرەردگارت
 کارزان و ئاگادارە. گوتراوە: ئەم ئیستیسنايە دەگەرێتەو بۆ تاوانبارانى ئەهلى يەكخواپەرستى
 ئەوانەى خودا لەناو ئاگر دەریان دەهێنێ بە تەکای تەکاكاران، لە فریشتەکان و پیغەمبەرەکان و

^۱ الطبري (٤٨٠/١٥).^۲ الطبري (٤٨١/١٥).^۳ ابراهيم (٤٨).^۴ الانعام (١٢٨).

خاوه نباوه پان، ته نانه ت کایش ده کن بۆ خاوه ن گونا هه گه وره کانیش، پاشان سۆز به زه یی له هه موو کهس به به زه بیتر که په روه ردگار ه داده باری نه و سۆزه که سیك له ناگر دینیت ه ده ر که هه رگیز چاکه یه کی نه کردوه له زیانیدا، نه وه نه بی ته نها یه ک پۆز گوته یه تی (لا إله إلا الله)، وه ک له فه رمووده سه حیه کاندا هاتوه که زۆن، له پیغه مبه ری خودا وه هاتوه له م مانایه دا له فه رمووده ی نه سه و جابیرو نه بوسه عیدو نه بوهره ریه و کهسانی تریشه وه له هاوه له کانی پیغه مبه رکه هیچ کهسی نامینی له ناو ناگر کهسی نه بیته که مانه وه ی هه تا هه تای بۆ بریار درابی، هیچ پئییه کی ده رباز بوونی نه مابی، نه مه پای زۆرینه ی زانایانه له کۆن و تازه دا له ته فسیری نه م نایه ته پیروزه دا.

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فَنِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرَ

مَجْدُوزٍ﴾ (۱۰۸)

حالی به خته وهران و چاره نویسیان

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فَنِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ﴾ نه وانه ش که به خته وهرن، هه ر له به هه شتا ده بن، هه تا نه م ئاسمانانه و نه م زه مینه هه ن، مه گین نه وه ی په روه ردگار ت مه یلی لیبی، مانای نیستیسن لیره دا یانی به رده وامیان له و نازو نیعمه ته دا خۆی له خۆیدا بریاریکی واجب نیه به لکو په یوه نده به مه یلی خودای گه وره وه، هه میشه و به به رده وامی خودا منه ت و چاکه ی هه یه به سه ر عه بده کانیه وه، له به ر نه وه فیتری (سبحان الله والحمد لله) ده بن وه ک چون فیتری هه ناسه دان ده بن.^۱ زه حاک وحه سه نی به سه ری نه لێن: نه وه بۆ نه و که سانه یه که یه کخوا په رست بوون و سه ری پچیان کردوه و چونه ته ناو ناگر پاشان له ناگر ده ره یتراون دوا ی نه وه نه فه رمویت: ﴿عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُوزٍ﴾ به خششیکه نابریته وه. نه مه قسه ی موجهیدو ئیبنوعه بباس و نه بول عالیه و کهسانی تریشه.^۲ جا بۆ نه وه ی هیچ کهسی و گومان نه بات، دوا ی نه و ی باسی مه یلی کردوه. له وانه یه (گومانی یان پچرانی یان شتی) پوه ی بدات له به هه شتتا و کوتایی بیته، بۆیه به لکو بریاری به رده وامی و نه بپراوه ی له سه ر دراوه! وه ک چون له ویدا پوه ی کردوه ته وه که سزای خه لکی ناو ناگر له ناو ناگر هه ر به رده وام ده بی و نه ویش هه ر ده گه پیتته وه بۆ مه یلی خودا، چونکه خودای مه زن به دادپه روه ری و کارزانی خۆی سزای داو ن. بۆیه فه رموویه تی: ﴿إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ﴾.^۳ په روه ردگار ت

^۱ مسلم (۲۱۸۱/۴).

^۲ الطبري (۴۹۰/۱۵).

^۳ هود (۱۰۷).

هرچی خوی بیهوی دهیکا، وهك له نایه تیکی ترا فەرموویه تی: ﴿لَا يَسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾^۱
 هرچی خودا بیکا ناشی پرسیاری لی بکری و نه وانن به پرسیارن. بیگومان له ویدا دله کان باش کراون و
 نیه ته کانیش دامه زراون، له ههردوو سه حیحه که دا هاتوه (مردن ده هیئری له وینهی به رانیکی قهله ودا له
 نیوان به ههشت و جهه نما سهر ده بری، پاشان ده گوتری: نهی خه لکی به ههشت مانه وهیه و مردن نیه، نهی
 نه هلی جهه نم مانه وهیه و مردن نیه)^۲. دیسان له فەرموودهی سه حیحا هاتوه ده گوتری: نهی خه لکی
 به ههشت بۆتان ههیه بژین و هه رگیز نه مرن، بۆتان ههیه لاوین و هه رگیز پیر نه بن، بۆتان ههیه ته ندروست
 بن و هه رگیز نه خوش نه که ون، بۆتان ههیه رابوین و (خوشگوزهران بن) هه رگیز توشی بازارنه بن^۳.

﴿فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوقُوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ
 مَنْقُوصٍ﴾^{۱۰۹} وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَفَى فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ
 لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ^{۱۱۰} وَإِنْ كُلَّا لَمَّا يُوقِنَنَّ رَبُّكَ أَعْمَلَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ^{۱۱۱}
 بته رستی گومراییه، هیچ گومانی تیدا نیه

خودای مه زن نه فەرمویت: ﴿فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ
 قَبْلُ﴾ سا تو له باره ی نه وانه ی نه وان ده پیرستن دودل مه به، هه ر نه وانه ده پیرستن که بابو
 باپیرانی پیشویان په رستویان واته: تو هیچ دودلی مه که له سهر نه وهی که نه و بته رستانه ده یکه ن،
 چونکه نه و کاره ی نه وان پرپوچ و نه قامی گومرایی نه بی هیچی تر نیه، نه وانه بۆیه نه و بتانه
 ده پیرستن له بهر نه وهی بابو باپیرانیان له پیشا په رستویانه، هیچ به لگه یه کی پاستیان به دهسته وه
 نیه له سهر نه و بته رستیه ته نیا شوین که وتنی بابو باپیرانیان نه بی که به نه زانی ده یان کرد، خودای
 که وره به ته واوی پاداشتیان نه داته وه، سزایه کیان نه دا هیچ که سی سزای وای نه درابی، خو نه که ر
 چاکه یه کیشیان هه بی خودای مه زن هه ر له دنیا دا هه قیان بۆ ده کاته وه و پاداشتیان نه داته وه له پیش
 پۆزی قیامه تا، وهك نه فەرمویت: ﴿وَإِنَّا لَمُوقُوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ﴾ ئیمه ش به بی که م وکوری به شی
 خویانیان نه دهینی، عه بدوره حمانی کوری زهیدی کوری نه سله م نه لی: یانی به بی که م وکوری ئیمه
 به شی خویانیان له سزا نه دهینی^۴. واته: سزایه کی ته واویان نه دهین. پاشان خودای مه زن نه فەرمویت:

^۱ الانبیاء (۲۳).^۲ فتح الباری (۲۸۲/۸)، مسلم (۲۱۸۸/۴).^۳ مسلم (۲۱۸۲/۴).^۴ الطبری (۴۹۲/۱۵).

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ﴾ نېمه کتبیځمان دا به مووسا و کیشه یان له سره دروست
کرد، هندی بریایان پی هینا و هندی کیش بریایان پی نه هینا، تویش نهی موحه ممد (ﷺ) چا و له و
پیغه مبه ره پیشوانه بکه و باوه پنه هینانی نه وانه زور دلگرانته نه کا و پشتت سارد نه کاته وه ﴿وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ﴾ خو نه گهر په روه ردگارت له پیشا
برپاری نه دایه، زو و کیشه که یان ده برپایه وه، که نیسته ش سه بارهت به مه، هر دوودل و به گومانن،
نیبنو جه ریرنه لی: نه گهر له پیشا برپاری دواختنی سزا نه درایه بۆ کاتیکی دیاریکراو زو و له ناو ده بران،
هه لیش ده گری لیره دا مه به ست به و (الکلمه) یه نه وه بی که: خودا هیچ که سی سزا نادا دواي هینانی
به لکه و ناردنی پیغه مبه ره نه بیت بوی. ^۱ وهك خودای گهره له نایه تیکی ترا فه رمویه تی: ﴿وَمَا كُنَّا
مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾. ^۲ هه تا پیغه مبه ریش نه نیرین، سزا له لای نیمه وه نیه. وه له نایه تیکی ترا
فه رمویه تی: ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى﴾ ﴿۱۱۹﴾ فَأَصْبَرَ عَلَى مَا يَقُولُونَ. ^۳ نه گهر
به لینیك له پیش نیستادا له په روه ردگارت وه نه درایه، کاتیکیش دیاری نه کرایه، سزایان به سهره ده هات،
له سر هه رچی نه وان ده یلین، خوراکریه، پاشان خودای گهره نه فه رمویت: ﴿وَإِنْ كُنَّا لَمَّا لِيُوفِيَهُمْ
رَبُّكَ أَعْمَلَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ بیگومان په روه ردگارت قهره بوی کرده وهی هه موویان به ته وای
ده کاته وه و هر خوی له هر کاری ده یکن ناگاداره. پاشان خودای گهره باسی نه وه ده کا که به و
زو وانه هه موو که له کان له سه ره تا وه هه تا دوايی کوده کاته وه له پوژی قیامه تا پاداشتی هه موویان
نه داته وه، چاکه به چاکه و خرابه ییش به توله لیسه ندن. خودا هیچی لی ون نابی و ناگاداری هه موو
شتیکه له گهره و بچوک و وردو درشت. له م نایه ته دا چهند خویندنه وه یه ک هاتووه، به لام مانا که ی
هه موو ده که ریته وه بۆ نه وهی که باسمان کرد، وهك له م نایه ته دا هاتووه که خودای گهره
نه فه رمویت: ﴿وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ بیگومان هه موو لاشیان، هر ده هیئینه وه لای خومان.
﴿فَأَسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ ﴿۱۲۰﴾ وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ﴾ ﴿۱۲۱﴾

^۱ الطبري (۴۹۳/۱۵).^۲ الاسراء (۱۵).^۳ طه (۱۲۹-۱۳۰).^۴ يس (۳۲).

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَأَسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾
 وهك فرمانت پیدراوه، خوراگره، نه وانهش له گهل تودا بولای خودا گه پاونه ته وه با هر و ابن،
 سه ریچیش له فرمان مه کن، هرچی بکن خودا ده بیینی، خودای گه وره فرمان ده کا به
 پیغه مبه ره که یی و بنده خاوهن باوه په کانی خوراگر بن له سره ناینه که یی و به رده وام بن له سره ی،
 چونکه نه و خوراگرته گه وره ترین یارمه تیه بۆ سرکه وتن به سره دوزمنا، دژی بی نارامی و ترسه نوکیه،
 سرکه شیشی قه ده غه کردوه که بریتیه له ناهه قی کردن با له موشریکیش بی، چونکه ناهه قی ده بیته
 هوی له ناوچوون، چاک بزانه که خودای مه زن هه موو کرداریکی عه بده کانی ده بیینی، له هیچی بی ناگا
 نیه و هیچیشی لی ون نابی. پاشان خودای گه وره نه فرمویت: ﴿وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمَا تَسْكُمُ
 النَّارُ﴾ مه چن به لای نه وانه دا ناهه قی ده کن، ده نا به ناگر ده سوتین، عه لی کوپی نه بوته له نه لی: له
 ئیبنوعه بباسه وه: سازش مه کن. ئیبنوجهریریش نه لی: له ئیبنوعه بباسه وه: مه چن به لای نه وانه دا
 ناهه قی ده کن.^۱ نه م قسه یه باشته، واته: پشت مه دن به پشتی سته مکاره وه وهك نه وه ی که پازی
 بووبن به کاره کانیان، نه و کاته ناگر ده تان سوتینی. ﴿وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا
 تُنصُرُونَ﴾ جگه له خودا هیچ دوستیکتان نیه، نیتر که سیش له دوایدا یارمه تیتان نادا.

﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّكِرِينَ﴾^(۱۱۴)

وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ^(۱۱۵)

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ﴾ نویژ بکه له نه م سه رو نه و سه ری پوژدا،
 عه لی کوپی نه بوته له نه لی: له ئیبنوعه بباسه وه: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ﴾ فرمویه تی: به یانی و
 نیواره.^۲ هه سه ن و عه بدوپه حماني کوپی زهیدی کوپی نه سه له میش هر وایان گوتوه.^۳ هه سه ن له
 پیوايه تیکی قه تاده و زه حاک و که سانی تریشه وه نه لی، نه وه نویژی به یانی و عه سه ره. مواهید نه لی:
 نویژی به یانیه له سه ره تایی پوژده وه، نیوه پوو عه سریشه له کوتایی پوژدا. موحه مه دی کوپی که عبی
 قوره زی و زه حاکیش هر وایان گوتوه ﴿وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ﴾ وه له سه ره تایی شه ودا ئیبن عه بباس و

^۱ الطبري (۵۰۱/۱۵).

^۲ الطبري (۵۰۳/۱۵).

^۳ الطبري (۵۰۳/۱۵).

موجاهیدو حه سه ن وجگه له وانیش نه لئین: یانی مه غریب و عیشا، حه سه ن وعه بدوللای کورپی موباره ک له موباره کی کورپی فه زاله وه نه گێر نه وه فه رمویه تی ﴿وَزُلْفَا مِّنَ اللَّیْلِ﴾ یانی مه غریب و عیشا. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رمویه تی: (نه وانه سه ره تای شه ون: مه غریب و عیشا). موجاهیدو مو حه مبه دی کورپی که عب و قه تاده و زه حاکیش گو توویانه: نه و نوێژانه نوێژی مه غریب و عیشایه، هه لده گری نه م ئایه ته له پیش فه رزیوونی پینج نوێژه که هاتبیته خوار له شه وی ئیسرادا، چونکه له و کاته دا دوو نوێژ واجب بووه: نوێژی له پیش هه لاتنی خوړو نوێژی له پیش ئاوابوونی خوړا، وه له کاتی شه ویشا، شه ونوێژ واجب بووه له سه ر پیغه مبه رو (ﷺ) ئوممه ته که ی، پاشان له سه ری ئوممه ته که ی لابراره و له سه ر پیغه مبه ر خو ی واجب بووه. پاشان جاریکی تر له سه ر پیغه مبه ریش (ﷺ) لابراره. له وته یه کدا (والله اعلم).

چاکه کان خراپه کان ده سر نه وه

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ چونکه چاکه کان خراپه کان له ناوده به ن واته: کرداره چاکه کان ده بیته که فاره تی تاوانه پیشوه کان و ده یان سر پته وه، وه ک له م فه رمووده ی ئیمامی نه حمه دو خاوه نی کتیبه کانی تری فه رمووده پیاویه تیان کردوه له که وره ی موسو لمانانه وه عه لی کورپی نه بوتالیبه وه نه لی: من کاتی که فه رمووده یه کم له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) ده بیست، سو دم لی وه رده گرت به نه ندازه ی نه وه ی خوا ئاره زوی لی بوی سو دی لی وه رگرم، هه ر کاتی که سی له لایه ن پیغه مبه ره وه فه رموده یه کی بۆ باس بکردمایه، سویندم نه دا، نه گه ر سوینی بخواردایه بروام پی ده کرد، نه بوبه کریش بۆی گێراومه ته وه، نه بوبه کریش راستی نه کات، که بیستویه تی له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) فه رمویه تی: (هیچ موسو لمانی نه که گونا مه ی له گونا مه کانی ده کا و پاشان ده ست نوێژ ده گری و دوو پکات نوێژ ده کاونه به خشریت).^۱ وه له هه ردوو سه حیه که دا هاتوه له که وره ی موسو لمانانه وه عوسمانی کورپی عه ففانه وه که ده ست نوێژی بۆ گرتون وه ک نه و ده ست نوێژه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) گرتویه تی پاشان فه رمویه تی: من به م شیوه یه پیغه مبه ری خودام بینیه (ﷺ) ده ست نوێژی گرتوه و فه رمویه تی: (هه ر که سی ده ست نوێژی گرتبی وه ک نه م ده ست نوێژه ی من پاشان دوو پکات نوێژی کردبی، خو ی سه رقال نه کردبی به خو یه وه له و دوو پکاته دا، له و گونا هانه ی له پیشا (کردویه تی) نه به خشریت).^۲ واته: خودا له و گونا هانه ی پیشوی خوش نه بیته. وه له فه رموده یه کی تری سه حیا هاتوه، له نه بوهوره یه وه له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) که فه رمویه تی: (ئایا چون ده بینن نه گه ر به به رده گای یه کیکتاندا پو یاریکی گه وره بره و هه موو پوژی پینج جار خو ی تیا

^۱ احمد (۹/۱)، أبوداود (۱۸۰/۲)، تحفة الاحوذی (۳۵۷/۸)، النسائی فی الکبری (۱۰۹/۶)، ابن ماجه (۴۴۶/۱). حه سه نه.

^۲ فتح الباری (۳۲۰/۱)، مسلم (۲۶۰/۱).

بشوري ئاياميه چلكيكي پيو ده ميئي؟ گوتيان: نه خير، نه ي پيغمبري خودا (ﷺ)!

پيغمبر (ﷺ) فرموي: نه پيچ نوڙه يش هر به و شيويه، خوداي گوره تاوان و گوناهاگاني پي لاده با).^۱ موسلميش پيوايه تي كرده له سه حيه كه يا له نه بوهوره يره وه كه پيغمبري خودا (ﷺ) نه يفرموي: (نه پيچ نوڙه و نه م) هيني) بو نه و هيني و پر مه زان بو نه و پر مه زان ده بنه كه فاره تي (گوناها) نه و نيوانه يان، نه گره دوره په ريزي بووي له گوناها گوره كان).^۲ واته: گوناها گوره گاني تيا نه كرابي، بوخاري پيوايه تي كرده له نيينومه سعودي وه، پياويك ژنيكي ماچ كرده وو، هات بولاي پيغمبر (ﷺ) بوي گيپايه وه، خوداي گوره نه م نايه ته ي ناره خواره وه ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَتِ يَذْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ پياوه كه گوتي: نه ي پيغمبري خودا نه مه هر بو منه؟ پيغمبر (ﷺ) فرموي: (بو هه موو نوممه ته كه مه به گشتي).^۳ بوخاري هر به م شيويه پيوايه تي كرده له (كتاب الصلاة) دا، له ته فسیره كه يشيا هر به م شيويه هيناويه تي.^۴ نيمامي نه حمده پيوايه تي كرده له نيينومه بباسه وه: پياويك هاته لاي عومره گوتي: ژنيك هات شتي لي بكري برديه ژوره وه و خريكي بوو هه موو شتيكي له كه لا كرد (كاري ژنو ميږدي نه بي)، عومره گوتي: داوه شي، له وانه يه ژني بي (ميږده كه ي لاي نه بي) و پوشتبي بو غزا له پي خودا؟ گوتي: به لي، گوتي: بچو بو لاي نه بوبه كر لي بي پرسه، نه لي: هاته لاي نه بوبو كرو لي بي پرسه، نه بوبه كر گوتي: له وانه يه ميږده كه ي لاي نه بي (چووي بو غزا) له پي خودا؟ هر نه و قسه ي پي گوت كه عومره پي گوت، پاشان هات بولاي پيغمبر (ﷺ) پيغمبريش هر نه وه ي پي گوت: فرموي: (له وانه يه نه و نه ميږده كه ي لاي نه بي (چووي بو غزا) له پي خودا). پاش كه ميك نه م نايه ته هاته خواره وه ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَتِ يَذْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ هه تا كوتايي نايه ته كه. پياوه كه گوتي: نه ي پيغمبري خودا (ﷺ) نه مه ته نيا بو منه يان بو خه لكيشه به گشتي؟ عومره به دهستي داي له سنگي پياوه كه و گوتي: نه خير، نه وه نده يش به رچاو ته نگ مه به، به لكو بو خه لكيشه به گشتي، پيغمبر خودا (ﷺ) فرموي: (عومره راستي نه كات).^۵

^۱ البخاري (۵۲۸)، مسلم (۶۶۷).

^۲ مسلم (۲۰۹/۱).

^۳ فتح الباري (۱۲/۲).

^۴ فتح الباري (۲۰۶/۸).

^۵ احمد (۲۴۵/۱). سه نه ده كه ي لوازه.

﴿فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَتَهُوتَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ﴾
 وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ

وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

دهبی کومه لی هه بی به رگریت له خراپه و به دره وشتی

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَتَهُوتَ عَنِ الْفَسَادِ فِي

الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ﴾ نه م هه موو گه لانه ی به ر له نیوه هاتن و چون، له به ر نه وه ی که سیکی وایان نه بوو به رگری بکن له به دفه پی له سهر زه مینا ته نیا که میك نه بی له وانه ی که پزگارمان کردن له نیوانیاندا، واته: چه نده باش بوو کومه لی له گه له پیشوه کان بیوایه له خه لکی خیرخواز به رگریان بکردایه له و کاتانه دا که خه لکی به دفه پ ده ستیان نه دایه خراپه و به دره وشتی له سهر زه مینا، به ده گمن که سی وا هه بوو له نیوانیاندا و به په نجه ی ده ست ده ژمیتران به رگریان له خراپه ده کرد نه وانه یش، نه و که سانه بوون که خودا له غه زه بی کوتوپپی خوی پزگاری کردن، بویه خودای مه زن فرمانی داوه به م نومه ته به پیزه که ده بی کومه لی له نیوانیاندا هه بی فرمان بکات به چاکه و به رگری بکات له خراپه وه که له نایه تیکا فرمویه تی: ﴿وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ده بی له نیو نیوه دا کومه لی بین، فرمان به چاکه بدهن و پی له خراپه بگرن، هر نه وانه ش پزگار ده بن. وه له م فرموده یه دا هاتوه: (نه گهر کاتی خه لکی خراپه یان بینی نه و خراپه یه یان نه گهری له وانه یه سزای خودا هه موویان بگریته وه) ^۱، واته: زور نریکه خودا سزای هه موویان بدا. بویه خودای گه وره فرمویه تی: ﴿فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ

مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَتَهُوتَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ﴾ پاشان نه فرمویت: ﴿وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ﴾ سته مکارانیش هر که وتنه شوینی خوشگوزهرانی خویان و تاوانبار بوون، واته: به رده وام بوون له سهر کاری خراپ و ده ستیان دابوو له ساری و کاری ناشیرین، هیچ گوییان له تاوان و خراپه ی نه وانه نه بوو، درایه تیشیان نه ده کردن، هه تا خودا له پر سزای بو ده ناردن، پاشان خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ﴾ په روه ردگارت به ناهه قی هه رگیز قرانی نه خسته نه و شارانه ی ناکار چاک بوون، خودای مه زن لیتره دا

^۱ آل عمران (۱۰۴).

^۲ ابن ماجه (۱۳۲۷/۲).

باسی نه وه ده کات که هرگیز هیچ شاریکی له ناو نه داوه مه گین خه لکه که ی سته می له خوی کرده،
 وه به لاو سزای خوی نه ناروده بو شاریک خه لکه که ی چاک و خیرخوا بووین و نه چوبنه پیزی
 سته مکارانه وه. وه که فرمویه تی: ﴿وَمَا ظَلَمْتَهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾.^۱ نامه قیمان لی نه کردن،
 به لکو نه وان نامه قیان له خویان کرد. وه فرمویه تی: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ﴾.^۲ په روه ردگارت
 نامه قی له عه بده کانی ناکا.

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ (۱۱۸) ﴿إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ
 كَلِمَةُ رَبِّكَ لِأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ (۱۱۹)

خودای مه زن نه فرمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ په روه ردگارت نه گهر مه یلی لی
 بوايه، خه لکی دنیای گشتی ده کرده یه ک ناین، خودای گهره باسی نه وه ده کا که ده توانی خه لکی
 مه موو و لی بکا په پیره وی یه ک ناین بن، یا مه موو خاوه نیاوه پ بن، یا مه موو خوانه ناس بن. وه که له
 نایه تیکی ترا فرمویه تی: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا﴾.^۳ نه گهر په روه ردگارت
 حه زی لی بوايه نه وه ی له سهر زه مینایه و مه موو به گشتی برپای ده مینا. ﴿وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ به لام
 به ناته بایی نه و خه لکه هر ده میننه وه و ناکوک ده بن له بیروبو چون و ناین و برپاو په پیره و
 پرؤگرامیاندا، ﴿إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ﴾ جا مه گهر په روه ردگاری تو به زه یی پیاندا بیتنه وه. له وانه ی که
 شوینی پیغه مبه ران که وتون و پابه ند بوون به فرمانه کانی نه و ناینه وه که پیغه مبه ران پییان
 راگه یاندون، هر به رده و امیش بوون له سهر ناینه که یان کاتی که پیغه مبه ری خودا هاتوه که دواين
 پیغه مبه ره (ﷺ) شوینی که وتون و برپایان پی هیناوه و یارمه تیان داوه و به خته وهری دنیا و قیامه تیان
 وه ده سته هیناوه، چونکه نه وانه له به ره ی پرگار بوانن، وه که له فرموده یا برپایه ت کراوه له مه سانیدو
 سونه نه کاند له چند ریگاوه که یه کتری به هیز ده کهن، جوله که به ش به ش بوون، بونه حه فتاویه ک
 ده سته، نه سارا به ش به ش بوون، بونه حه فتاودوو ده سته، نه م نوممه ته ییش به و زوانه به ش به ش
 ده بی، ده بی به حه فتاوسی ده سته، مه موو له ناو ناگردان یه ک ده سته یان نه بی، کوتیان: نه و نه کیین
 (ناچنه ناو ناگر) نه ی پیغه مبه ری خودا؟ (ﷺ) فرموی: نه وه یه من و هاوه له کانی له سهره.^۴

^۱ هود (۱۰۱).^۲ فصلت (۴۶).^۳ یونس (۹۹).^۴ احمد (۳۳۲/۲)، ابوداود (۴/۵)، تحفة الاحوذی (۳۹۷/۷)، ابن ماجه (۱۳۲۲/۲). فرموده یه کی سه حیحه.

حاکمیش پیوایه‌تی کردوه به‌م زیاده‌یشه‌وه. له موسته‌دره‌که‌یا.^۱ پاشان خودای مه‌زن نه‌فرمویت: ﴿وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْإِنِّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾. که هر بۆ ئه‌وه‌ش دروست کراوون، بریاری په‌روه‌ردگارت هر دیته‌جی، که جه‌ه‌نم له جنۆکه‌و به‌نی ئاده‌م هه‌موو پر ده‌که‌م. خودای گه‌وره‌ باسی ئه‌وه‌ ده‌کا که له‌پیشا بریاری داوه‌و براوه‌ته‌وه، چونکه‌ خودا چاک زانیویه‌تی له‌ کار به‌جیئی خۆیه‌وه‌ له‌وانه‌ی که دروستی کردوه‌ کئی شایسته‌ی به‌هه‌شته‌و کیش له‌وانه‌ شایسته‌ی جه‌ه‌نمه‌، چونکه‌ ده‌بی جه‌ه‌نم پر بیی له‌و دووانه‌: جنۆکه‌و بنیاده‌م، خودا خۆی باش ده‌زانئ و کاره‌کانی پر له‌ کارزانی، له‌ هه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هاتوه‌ له‌ ئه‌بوهره‌یره‌وه‌ ئه‌لی: پیغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) فرمویه‌تی: (به‌هه‌شت و جه‌ه‌نم مشت و مریان بوو، به‌هه‌شت گوتی: بۆچی من لاوازو په‌ك كه‌وته‌ نه‌بی نایه‌ته‌ ناوم، ناگریش گوتی: دانراوم بۆ فیز زل و خۆ به‌زلزانه‌کان، خودای مه‌زن فرموی به‌ به‌هه‌شت تو به‌زه‌یی منی به‌ تو په‌حم ده‌که‌م به‌ که‌سی مه‌یلم لیبی، فرموی به‌ ناگریش: تو جه‌زه‌به‌ی منی تۆله‌ ده‌سیتم به‌ تو له‌ که‌سی مه‌یلم لیبی، بۆ هه‌ریه‌کی له‌ ئیوه‌ پری خۆی، له‌ باره‌ی به‌هه‌شته‌وه‌ به‌رده‌وام له‌ ناو به‌هه‌شتا جیگا ماوه‌، هه‌تا خودا خه‌لکیکی تری بۆ دروست ده‌کا له‌و جیگایه‌دا نیشته‌جی ده‌بی، به‌لام ناگر به‌رده‌وام ده‌لی: ئایا زیاتریش ماوه‌ هه‌تا په‌روه‌ردگاری خاوه‌ن ده‌سه‌لات پیی له‌ سه‌ری داده‌نی، ده‌لیت: به‌سه‌مه‌ به‌سه‌مه‌ سویند بی به‌ خاوه‌نشکویی تو).^۲

﴿وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ

لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ (۱۲۰)

کوتایی ئه‌م باسه

خودای مه‌زن نه‌فرمویت: ﴿وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ﴾. ئه‌م هه‌موو ده‌نگو باسانه‌ی پیغه‌مبه‌رانت بۆ ده‌کرین، که دلی تۆی پی دامه‌زراو بکه‌ین، واته‌: ئه‌وه‌ی بۆت باسی ده‌که‌ین ئه‌ی موحه‌مه‌د(ﷺ) له‌ هه‌والی پیغه‌مبه‌ره‌ پیشوه‌کان و که‌له‌کانیان، که‌چی پوویدا له‌نیوانیاندا که‌ مشت و مرو ناکوکی چنده‌ پیغه‌مبه‌ران خۆپاگر بوون به‌رانبه‌ر ئه‌و ئه‌شکه‌نجه‌و ئازاره‌ی خاوه‌ناسان و پروا نه‌هینانیان، وه‌ چۆن خودا کۆمه‌لی خۆی سه‌رخست له‌ خاوه‌نباوه‌پان و دژمنه‌کانی خوشی سه‌ر شوپ کرد له‌ خاوه‌ناسان، ئه‌مانه‌ هه‌موو بۆ ئه‌وانه‌ بوو که‌ دلی تۆی پی دامه‌زراو بکه‌ین ئه‌ی موحه‌مه‌د(ﷺ) بۆ ئه‌وه‌ی تۆش ئه‌و پیغه‌مبه‌رانه‌ی پیشوو که‌ برای خۆتن بیانکه‌يته‌ سه‌رمه‌شق و

^۱ الحاکم (۱/۱۲۹). سه‌حیحه‌.

^۲ فتح الباری (۱۳/۴۴۴)، مسلم (۴/۲۱۸۶).

چاویان لی بکە ی ﴿وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ﴾ لەم سورەتەدا هەقت بۆ هاتووە ئیبنوعەبباس و موحامەد کۆمەڵی لە زانیانی پیشینە کوتویانە: کە ئەوەش زۆر پاستە، یانی: ئەوەی لەم سورەتەدا هاتووە مەموری هەق و پاستییە، کە پێک هاتوووە لە بەسەرھاتی پێغەمبەرەکان، کە چۆن خودا ئەو پێغەمبەر و خواوەنباوە پانە ی پزگار کردووە و خوانەناسانیشتی قەر کردووە، ئەو بەسەرھاتانە ی لەم سورەتەدا بۆت باس کراوە هەق و هەواییکی پاستە، پەندو نامۆزگاریشە بۆ خودانەناسان کە وازیینن، یادیکیشە بۆ خواوەنباوە پان کە بەخۆیاندا بچنەو.

﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتِكُمْ إِنَّا عَمِلُونَ﴾ (۱۲۲) ﴿وَأَنْظِرُوا إِنَّا مُنْظِرُونَ﴾ (۱۲۳)

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتِكُمْ إِنَّا عَمِلُونَ﴾ بەو کەسانەشی کە باوەریان نیە، بۆی: هەرچی لە دەستتان دی بیکەن، وای ئیمەیش کاری خۆمان دەکەین خودای گەرە فەرمان دەکا بە پێغەمبەرەکی کە بۆی بە ئەوانە کە بپروا ناکەن بەوەی کە پێی هاتوووە لەلایەن پەرەردگاریانەو بە شیوەی هەرەشە: ئێوە لەسەر پێگە و بەرنامە ی خۆتان بپۆن و ئیمەیش لەسەر پێگە و بەرنامە ی خۆمان دەپۆین، ﴿وَأَنْظِرُوا إِنَّا مُنْظِرُونَ﴾ چاوەپوان بن، ئەو ئیمەیش چاوەپوانین واتە: ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَقِيبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾^۱ بەوزوووانە تێدەگەن پاشەپۆژی ئەو دنیا بۆ کێ دەبێ. بێگومان خودا ناھەقی کاران پزگار ناکا. بەپاستی خودا بەلێنەکی خۆی بۆ پێغەمبەرەکی هینایە دی، یارمەتی داو سەری خست وای کرد کە وتە ی خودا بەرز بێ و وتە ی خوانەناسان بەرە و خوار بێ، بێگومان خودا خواوەن دەسەلات و کارزانە.

﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِفَعِلٍ عَمَّا

تَعْمَلُونَ﴾ (۱۲۳)

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ تەنیا خودا ئاگاداری نەینێهکانی ئاسمانەکان و زەمینە، هەموو کاری بۆلای ئەو دەگەرێتەو، سا تۆ هەر ئەو بپەرستە و چارەنووست بەو بسپێرە، خودای گەرە لێرەدا باسی ئەو دەکا کە هەر خۆی شارەزای نەینێهکانی ئاسمانەکان و زەمینە، هەموو شتی لە دوایدا بۆلای ئەو دەگەرێتەو دەچیتە لای ئەو، هەموو کار کەری بەرھەمی کارەکی وەرەگری لە پۆژی لێپرسینەو، هەرکەسی خۆی بە خودا سپاردبێ و گەر پابێتەو بۆلای و پەشیمان بووبێتەو لە خراپەکاری، ئەوەی بەسە ﴿وَمَا

رَبُّكَ يَغْفِلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱﴾ هر کاری نئوه ده یکن، په روه ردگارت له هیچی بئ ناگا نیه، واته: هیچی لینا شاریتته وه له و کارانه ی خوانه ناسان کردویانه نه ی موحه ممد (ﷺ) به لکو خودا ناگاداری هه موو شتیکیانه، له مه و به دوا پاداشتیان نه داته وه به توندترین شیوه له دنیاو له دواړوژدا، به و زوانه یش خوت و کومه له که ت سه رده خا به سه ریاندا له هه ردو دنیا دا.

ته فسیری سوره تی یوسف (سه لای خوا ی لیبی)

له مه ککه دا هاتوته خواره وه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿۱﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۲﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ

أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿۳﴾﴾

وه سه فیه کانی نه م قورئانه

﴿الر﴾ الف، لام، را، له سه رده تای سوره تی به قهرده دا باسی نه م پیتانه مان کرد ﴿تِلْكَ ءَايَاتُ

الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ نه مانه چه ندین نیشانه ن له کتیبی پونکه ره وه، واته نه مه نیشانه کانی نه م کتیبه ن که

نه و قورئانه پوون و په وانه یه. واته: پوون و په وانه شته ئالوزو نادیاره کانی ئاشکرا ده کاو مانای ده کاو

پوونی ده کاته وه ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ قورئانیکه به زمانی عه ره بی نیمه

ناردومانته خواره وه به لکو نئوه تی بگن. چونکه زمانی عه ره بی په وانه ترو پوونترو فراوانتره و زیاتر

مانا به خشه و کار له دله کان ده کا، هر له بهر نه وه یه (خودای مه زن) به پیزترین کتیبی ناردوه به

به پیزترین زمانداو بؤ به پیزترین پیغه مبه ر (ﷺ) به به پیزترین نماینده دا له فریشته کان، نه وه یش له

به پیزترین پارچه زه مینا، ده ست کرا به ناردنی نه م قورئانه له به پیزترین مانگی سالد ا که مانگی

په مه زانه، وه نه م قورئانه له هه موو پوویه که وه تیرو ته واوه، وه ک خودای گه وره نه فهرمویت: ﴿نَحْنُ

نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ﴾ نیمه جوانترین به سه ره ماتت بؤ ده گپینه وه

له پیگه ی نه و قورئانه وه که نیگامان بؤ کردووی.

هوې هاتنه خواره وهې نه م نایه ته

له باره ی هاتنه خواره وهې نه م نایه ته وه، ئیبنو جهریر پړوايه تی کردوه له ئیبنو عه بیاسه وه نه لئ: کوتیان: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه گه ر چیروکیکت بو بگیړاینايه ته وه، نه م نایه ته هاته خوار ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ﴾^۱.

﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَتَابَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾^۲
خه وینینی یوسف (سه لامي خواي لیبی)

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَتَابَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾^۳ وهختی یوسف به باوکی گوت: باوکه یانزه نه ستیره و خورو مانگم به خه و دی که سه ر بو من داده نه وینن، خودای مه زن نه فه رمویت: نه ی موحه معه د (ﷺ) به سه رهاتی یوسف باس بکه بو هوزه که ت، له و چیروکانه ی ده یگیړپته وه، باوکی یوسف به عقوبی کوړی ئیسحاقی کوړی ئیبراهیم (سه لامي خوايان لیبی) ئیبنو عه بیاس نه لئ: خه وینینی پیغه مبه ران نیگایه^۴. زانایانی ته فسیر قسه یان کردوه له سه ر له یه کدانه وهې نه م خه و بینینه کوتویانه: مه به ست به یانزه نه ستیره که براکانیه تی بیجگه له خوی، چونکه براکانی یانزه که س بوون. مه به ست به خورو مانگیش باوک و دایکیه تی، نه مه پړوايه ت کراوه له ئیبنو عه بیاس و زه حاک و قه تاده و سوفیانی سه وری و عه بدوپه حماني کوړی زهیدی کوړی نه سه له مه وه که دواي چل سال مانای نه م خه وه هاتوه ته دی، پوی داوه، کوتراویشه: دواي هه شتا سال هاتوه ته دی. له کاتیکا بووه که باوکی و دایکی له سه ر ته خته که ی خوی دانا و براکانیشی له به ر ده ستیا بوون ﴿وَاخْرُؤْا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَتَابَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا﴾^۵ هه موویان کړنوشیان بو برد. کوتی: بابه نه مه خه ونه که ی پیشومه، په روه ردگارم ناکامه که ی وه دی هیئا^۶.

^۱ الطبري (۵۵۲/۱۵).

^۲ الطبري (۵۵۴/۱۵).

^۳ يوسف (۱۰۰).

^۴ الطبري (۵۵۷/۱۵).

﴿قَالَ يَبْنَىٰ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ ٥

باوکی یوسف فرمائی دا خه وه که بشاریتته وه و ناشکرای نه کا له ترسی فریولی شهیتان

خودای گه وره باسی یه عقوب ده کا که گوتی به یوسفی کوپی که نه و خه وه ی بۆ گپرایه وه که بینیبوی، خه وه که ی نه وه ی گه یاندوه که براکانی ملکه چیان بۆ ده رپروه بۆر پیزیان لی گرتوه به شیوه یه که که کرنوشیان بۆ برده، نه وه نده به پیزو مه زن بووه لایان. یه عقوب ده ترسا له وه ی نه که نه م خه وه بگپرتته وه بۆ یه کی له براکانی، حه سوودی پی به زن و توشی به سه رهاتیکی بکه نه و له ناوی به زن. بۆیه خودای مه زن فرموویه تی: ﴿قَالَ يَبْنَىٰ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ

الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ گوتی: نه ی کوپه که م نه م خه ونه ت لای براکانت مه گپره وه، نه وه که پیکت پی بکه نه، چونکه شهیتان بۆ بنیاده م دوژمنیکی ناشکرایه. واته: براکانت فیلیت لی بکه نه و توشی به لایه کت بکه نه له سه ر نه و خه ونه. بۆیه له فرموده ی سه حیحا هاتوه له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) فرموویه تی: (کاتی که سی له نیوه خه ویکی بینی که پیی خوش بوو با بیگپرتته وه، وه نه که خه ویکی بینی پیی ناخوش بوو، با به لکه ی تریا مه لکه پی و سی جار به لای چه پیا تف له زه وی کاو هانا به ری بۆ خودا له خراپه ی نه و خه ونه، لای که سیش باسی نه کا بیگومان ئیترزیانی بۆی نابی). وه له فرموده یه کی ترا که نیمامی نه حمه دو هندی له خاوه نی سونه نه کان پیوایه تیان کردوه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموویه تی: (خه و بینین له سه ر پیی بالنده یه، نه که ر لی که نه دریتته وه، نه که ر لی که درایه وه ده که وی).^۱

﴿وَكَذَلِكَ يَجْجِبُكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ

أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلِ إِبْرَاهِيمَ وَاسْمُكَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ ٦

خه ونلیک دانه وه ی یوسف

خودای مه زن باسی نه و قسه یه ده کا که یه عقوب گوتی به یوسفی کوپی، وه که چون په روه ردگارت مه لیباردوی، نه و نه ستیرانه ی له که ل خورو مانگدا پی بینیت که کرنوشیان بۆ ده بردی ﴿وَكَذَلِكَ يَجْجِبُكَ رَبُّكَ﴾ نه مه دیاره په روه ردگارت ویستویه مه لتبزیری و ده ستنیشانت بکا و بتکاته پیغه مبه ری خوی ﴿وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ فیرت بکا مانای خه وه کان لی که بده یته وه. موجهیدو که سانی

^۱ مسلم (۱۷۷۲/۴).

^۲ احمد (۱۰/۴)، ابوداود (۲۸۲/۵)، ابن ماجه (۱۲۸۸/۲). لاوازه به لام نه لبانی به سه حیحی داناوه.

تريش گوتويانه ﴿وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ يانی: ليكدانه وهی خه ونه كان. ^۱ ﴿وَنُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ﴾ به هرهی خوی ته واو ده کا بۆت، به په وانه كردنت و ناردنی نیگا بۆ تۆو ﴿وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ﴾ خانه وادهی یعقوب، ﴿كَمَا أَتَمَّمَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ وهك نه و چاكهی سه بارهت به ئیبراهیم و ئیسحاقی باوانی تۆی كرد، دیاره په روه ردگاری تۆ هره زانای کارزانه. واته: خودا خوی چاك ده زانی كه په یامی خوی بۆ کی و له کوی ده نیږی. وهك له نایه تی تريشا فه رموویه تی.

﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلْسَّالِفِينَ﴾ ^(۷) إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا أَيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ^(۸) اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ^(۹) قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوَّةُ فِي غَيْبَتِ الْجُبِّ يَلْقَاهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ^(۱۰)

فَاعِلِينَ ^(۱۰)

به سه رهاتی یوسف په ندو نامۆزگاری زوری تیدایه

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلْسَّالِفِينَ﴾ له پابوردوی ناو چیرۆکی یوسف و براکانی، په ندی زۆر ههیه، بۆ نه و كه سانهی ده پرسن. خودای گه وړه نه فه رمویت: بیگومان سه رگوزشتهی یوسف له گه ل براکانیا په ندو نامۆزگاری زوری تیدایه كه له و بارهیه وه ده پرسن، ده یانه وی هه والی یوسف بزنان، چونكه نه و به سه رهاته، به سه رهاتیکی سه رسوپهینه ره، جیگای خویه تی پرسیار له بارهیه وه بکری، ﴿إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا أَيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ کاتی براکانی یوسف گوتیان: دیاره یوسف و براکهی لای باوکمان له ئیمه خوشه ویسترن، خو ئیمه ش دهسته پیاویکین، بیگومان باوکی ئیمه به ناشکرا گومرا بووه. واته: براکانی یوسف سویندیان خوارد كه باوکیان یوسف و براکهی (مه به ست پتی بنیامینه) چونكه نه و برای دایک و باوکی یوسف بوو. له نه وان زیاتر خوشی ده وی، نه وانیش کومه لیکن چون ده بی باوکیان نه و دوانه ی له وان زیاتر خوش بوی، به راستی باوکمان دیاره زۆر گومرا بووه، ﴿اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ﴾ یوسف بکوژن یان له شوینیکا فرپی ده ن نه و کاته سه رنجی باوکتان ته نیا بۆ ئیوه ده بی، نه مه یش كه بووه ته پتگرو نایه لیت باوکتان ئیوهی خوش بوی، له بهر چاوی لایبه ن و مه یه یلن، بۆ نه وهی باوکتان پوو له ئیوه بکا، كه وایه بیکوژن یان بیبه نه سه ر زه مینیکی ترو دوری

بخەنەو تا پزگارتان بىي له دەستى، هەتا باوكتان ئىتر ئىوھى خوش بوى ﴿وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾ له دواى ئەو (واتە يوسف) ئىوھ بگن بە كۆمەلئىكى چاك، لەپىش كردنى گوناھەكەدا نىيازى تەوبەكردنەيان هەتا بوو ﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ﴾ يەكئى لەوان گوتى، قەتادەو موخەممەدى كوپى ئىسحاق ئەلئىن: له هەموويان بە تەمەنتربو ناوى پووبىيل بوو. سودى ئەلئى: ئەوھى ئەم قسەى كرد ناوى يەموزا بوو، موخاھىد ئەلئى: ناوى شەمعون بوو. ﴿لَا تَقْنُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ فِي غَيْبَتِ الْجُبِّ﴾ گوتى: يوسف مەكوژن بىخەنە بن بىرەكەوھ، واتە: پقو كىنتان لە يوسف واتان لئى ئەكا كە يوسف بكوژن، بىگومان ئەوانە ئەيان دەتوانى بىكوژن، چونكە خوداى مەزن كارئىكى بە يوسف هەبوو، دەبوايە هەر پووى بدايە و بەھاتايە تەبى و بىكردايە بە پىغەمبەر و خواھن دەسەلاتى مىسر لەویدا جىگىرى بكا، خوداى مەزن بەو قسەى پووبىيلە لەو كوشتنە پزگارى كرد، كە پىي گوتن: فرىي بدەنە ناو بنى بىرىكەوھ ﴿يَلْقَظُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ﴾ هەندى كاروانجى مەلگىرەوھ و پزگارتان دەبى له دەستى، پىويست ناكە بىكوژن، ﴿إِنْ كُنْتُمْ فَعِلَيْنَ﴾ ئەگەر كارەكە هەر دەكەن و وازناھىنن لەو قسەتانە، موخەممەدى كوپى ئىسحاق ئەلئى: ئەوانە لەسەر كارئىكى زۆر گەورە و ترسناك پىكھاتن، كە برىتى بوو لە: برىنى پەيوەندى خزمایەتى و نازاردانى باوك و بەزەبى ئەھاتنەوھ بە مندالئىكى بچوكى شىرە خۆرا كە هىچ تاوانئىكى نەبوو، وھ باوكئىكى بەسالا چوو كە جىي پىزو خواھن هەقە بەسەريانەوھ، وھ زۆر جىي مەترسەيشە لەلای خودا لەگەل ئەو هەقەى باوك بەسەر كۆپەكەيەوھ هەيەتى، جياكردنەوھى كوپئى لە باوكى خوشەويستى لەو تەمەنە زۆرو ئىسك لاوازيەدا، لەگەل پىزو پلەى ئەو كەسەى خوشى ويستوھ كە مندالئىكى بچوك بوو، جىيان كردوھ تەوھ لئى لە كاتئىكا كە زۆر لاوازو كەمتەمەن بوو، پىويستى بە سۆزى باوكى هەبوو لەژىر باليا نارام بگرئى، خودا لىيان خوش بئى، كە لە هەموو كەسى بە بەزەبى ترە، بىگومان ئەوانە كارئىكى زۆر گەورەيان كرد، ئىبنوئەبى خاتەم ئەمەى پىوايەت كردوھ لە پىگەى سەلەمەى كوپى فەزلەوھ.

﴿قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَصْحُونَ﴾ ۱۱ ﴿أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ

لَحَافِظُونَ﴾ ۱۲

ئیزن خواستنی براکان له باوکیان که یوسفیان له گه لا بنیری

دوای نه وهی پیکه وتن له سر نه وهی یوسف بیبه ن و بیخه نه ناو بیر، وهك برا گه وره که یان پوبییل
 ناماژهی کرد بویان، هاتن بولای یه عقوب و داویان لی کرد یوسفیان له گه لا بنیری ﴿قَالُوا يَكُونُ أَتَانَا مَا لَكَ لَا
 تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَصِحُونَ﴾ گوتیان: نهی باوکی به پیزمان له بهر چی تو لیمان دلنیا نیت له
 باره ی یوسفه وه، له کاتیکا ئیمه دلسوزو خه مخوری نهوین، نه مه پیلان و قسه یهك بوو، نه وان نیازیان
 خراب بوو، چونکه نه وان زور حه سوودیان به یوسف ده برد له بهر نه وهی باوکی خوشی ده ویست،
 گوتیان: ﴿أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَع وَيَلْعَب﴾ به یانی له گه لا ئیمه ی بنیره بۆ گه شت بۆخوی یاری بکاو
 چوست و چالاکی بنوین، ئیبنوعه بباس نه لی: بۆخوی یاری بکاو چوست و چالاکی بنوین. ^۱ قه تاده و
 زه حاک و سوودی که سانی تریش هر وایان گوتوه. ^۲ ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ خومان ده وری ده گرین و
 پاریزکاری لی ده که یین. له بهر خاتری تو.

﴿قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ، وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ﴾ ۱۳ ﴿قَالُوا لَيْنَ أَكَلَهُ
 الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذَا لَخَسِرُونَ﴾ ۱۴

وه لامي باوکیان

خودای مه زن باسی پیغه مبه ره که یه عقوب ده کا، کاتی که کوره کانی داویان لی کرد یوسفیان
 له گه لا بنیری بۆ گه شت کردن له بیاباندا، یه عقوب وه لامي دانه وه و ﴿قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ﴾
 باوکیان گوتی: من دلگران و غه مگین ده بم نه گه ر یوسف بهرین، واته: زۆرم به لاوه سهخته نه و ماوه یه
 ئیوه ده بیبه ن و لیم جیا ده بیته وه مه تا ده گه پیتته وه، چونکه زۆری خوش ده ویست، له بهر نه وهی
 نیشانه ی چاکه ی زۆری لیوه به دی ده کرد له سیفه ته کانی پیغه مبه رایه تی له شیوه و په وشتی (سه لامي
 خویان لیبی) پاشان گوتی: ﴿وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ﴾ ترسیشم مه یه گورگ
 بیخواو ئیوه ناگاتان لی نه بی، واته: ده ترسم ئیوه خه ریکی په بازی و گه شتی خوتان بن و گورگ بیت
 بوی و بیخوات، ئیوه پی نه زانن، کوره کان نه م قسه یان له ده می باوکیان وه رگرت، کردیانه بیانوو بۆ
 نه و کاره ی که کردیان، به لام له و کاتا ده یانویست باوکیان پازی بکه ن ﴿قَالُوا لَيْنَ أَكَلَهُ الذِّئْبُ

^۱ الطبري (۵۷۰/۱۵).

^۲ الطبري (۵۷۱/۱۵).

وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذَا لُخِّرُونَ ﴿١٤﴾ وتیان: سویند به خوا نه گهر گورگ خواردی له کاتیکه نیمه دهسته یه کی به هیژین دیاره نیمه زیانبارین و پوو زه ردی تو ده بین و مردنمان چاکتره.

﴿فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ، وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا

يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

خستنه خواره وی یوسف بو ناو بیرمه که

کاتی براکانی یوسفیان لای باوکی برده ده ری، دوی نه وهی قسه یان له که لا کرد له باره ی یوسف وه، وه ک خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ، وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابِ الْجُبِّ﴾ کاتی که بردیانه ده ری، هه موو برپاریان دا که بیخه ن بن بیرمه که وه، وایان نیشاندا لای باوکی، له بهر خاتری نه و که دلی خوش بی و نارامی و هیمنی پوی تیبا، نه و کاره ده که ن، کوتراوه: کاتی یه عقوب یوسفی له که لا ناردن گوشي به خویه وه و ماچی کردو دووعای بو کرد، سوودی و که سانی تریش کوتوویانه: هه نه وه نده بوو له بهر چاوی ده ریان کرد، نه و پیزه نه ماوده ستیان کرده سزاو جه زره به دانی و، ده ستیان کرد به قسه ی ناشیرین پی کوتن و لیدانی، پاشان بردیانه لای نه و بیرمه که برپاریان دابوو بیخه نه ناوی، به گوریسی به ستیانه وه و شورپان کرده وه ناو بیرمه که، کاتی که هانای بو هه یه کیکیان نه برد لیتی نه داو قسه ی پی ده گوت، کاتیکیش که ده ستی نه گرت به لیواری بیرمه که وه نه یان کیشا به ده ستیا پاشان شورپان کرده وه ناو بیرمه که هه تا که یشته نیوه ی بیرمه که گوریسه که یان قرتاند یوسف که و ته ناو ناوه که و نوم بوو تییدا، پاشان سه رکه و ته سه ر به ردی که له ناوه راستی بیرمه که دا بوو، راغوفی پی ده گوترا له سه ری هه لسا یه سه ر پی. ^۱ پاشان خودای مه زن نه فهرمویت: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ نیمه ش نه وه مان تیگه یاند که: تو له م کاره ناگاداریان ده که یته وه که خویان هه ستی پی ناکه ن. خودای که وره لیړه دا باسی سۆزو به زه یی و به خششی خوی ده کا به رانبه ر یوسف که له و کاتی ته نگانه و ناړه حه تیا نارامی خستوه ته دلی و ناسانکاری بو کردوه، ناگاداری کردوه که خه م مه خوو دلخو شبه و خوړاگره به و کاره ساته ی به سه رت هاتوه، چونکه نه مه ی تووشت بووه ده بیته هوی پزگار بوونت و پاشه پوژیکي چاک بوو، به وزوانه خودا سه رت ده خات به سه ریاندا، پله ت به رز ده کاته وه و پایه داریشته ده کا. ﴿وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ که خویان هه ستی پی ناکه ن، نیبنوعه بباس نه لی:

زوری پی ناچی تو هه والیان نه دهیتی به و کاره یان به رانبه رت کردیان، نه وان نازانن که تو یوسفی و ههستی پی ناکه ن^۱.

﴿وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتْعِنَا فَاكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمُ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾﴾

فرۆفیلی براکانی یوسف له گه ن باوکیاندا

خودای مەزن نه فرمویت: ﴿وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ﴾ له تاریکی نیواره دا به گریانه وه گه پانه وه بۆلای باوکیان، خودای گه وره لیڤه دا باسی براکانی یوسف ده کا که چون خویان ناپه حهت کردبوو، دوی نه وه ی یوسفیان خسته ناو بیره که، له تاریکایی شه وا به گریانه وه گه پانه وه و داخ و که سه ری و غه مباری خویان بو باوکیان ده رده بپی. پاکانه یان بو ده کرد له سه ر نه و کاره ساته ی به سه ریاندا هاتووہ ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتْعِنَا فَاكَلَهُ الذِّئْبُ﴾ کوتیان بابە، چووین کتبه کی بکه یین و یوسفیشمان لای که لوپه له کانمان به جی هیشت، گورگ خواردی، نه وه ی باوکی یوسف لیی ده ترسا و نارامی لی برابوو ده ترسا پوویدا، پوویدا، براکانی یوسف کوتیان ﴿وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾ هه رچه نده راستیشت پی ده لئین، تو بپوا به ئیمه ناکه ی، سۆزیکه گه وره یان ده رده بپی ده یانویست هه ر چۆنی بووه دلی باوکیان بۆلای خویان پاکیشن، ده یان کوت: ئیمه ده زانین که تو بپوا به قسه کانمان ناکه ی، چون تو ئیمه تاوانبار ده که ی له و باره یه وه، خۆت ده ترسای یوسف گورگ بیخوا، گورگ خواردی، تو هه قی خۆته بپوامان پی نه که ی، چونکه نه وه ی پوویداوه زۆر نامۆیه له عه قلّه وه دووره، سه یریش له وایه، له م گه شته ی ئیمه دا پوویداوه ﴿وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ﴾ براکانی یوسف کراسه که یان هینایه وه خوینی درۆینه ی پیوه بوو، نه مه یش به کی بوو له و فرۆفیلانه ی که له سه ری پتکه وتن، نه وان ویستیان مه په که یان بکوژن و دایمالن، موجهایدو سوودی که سانی تریش باسیان کردووہ کوتوویانه: سه ریان بپی و کراسه که ی یوسفیان پی خویناوی کرد^۲، وایان ده رخست نه مه کراسه که ی یوسف که گورگه که خواردی له به ریا بوو هه ندی له خوینه که یان پیوه دابوو، به لام له بیریان چوو بوو کونی تی بکه ن، بۆیه نه و کاره یان لای پیغه مبه ر به عقوب (سه لامی خوی لیبی) جیی بپوا نه بوو. گومانی له دلا بو په یدابوو که راستی پی نالین بۆیه

^۱ الطبري (٥٧٧/١٥).

^۲ الطبري (٥٨٠/١٥).

وه لامي دانه وه و پئی گوتن: ﴿بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ﴾ دياره دلی خوتان شتیکی لا جوان کردون، جا نارام ده گرم به نارام گرتنیکی چاک له سهر نه و کاره ی که برپارتان له سهر داوه، مه تا خودا ده رویه کم لی ده کاته وه به سۆزو یارمه تی خوی ﴿وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ له سهر نه وانه ش که ده لئین، خودا به هانامه وه دی، واته: له سهر نه و درؤو فروفیلانه ی ئیوه ده یکه ن.

﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَبُشْرَىٰ هَذَا غُلْمٌ وَأَسْرُوهُ بَضْعَةً وَلِلَّهِ عَلَيْهِمْ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾

﴿١٩﴾ وَشَرُّهُ بِشَرِّ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

دهر هینانی یوسف له بیره که و فروشتنی

خودای مه زن نه فه رمویت: ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَبُشْرَىٰ هَذَا غُلْمٌ﴾ کاروانی هات، ئاوکیشیان نارد، دۆلچه ی داهیشته گوتی نه ی خه لکینه نه مه کوپیکی بچکوله یه، خودای گه وره باسی یوسف ده کا چی به سه رهات کاتی خستیانه ناو بیره که و به ته نیا له ناو نه و بیره دا به جییان هیشت، یوسف سی پۆژ له ناو نه و بیره دا مایه وه وه ک نه بوبه کری کوپی عیاش نه لی، موچه ممه دی کوپی ئیسحاق گوتویه تی: کاتی براکانی خستیانه ناو بیره که، به ده وری بیره که دا نه و پۆژانه دانیشتن تا بزائن چی ده کاو چی به سه ردی، خودای گه وره کاروانیه کی بۆ نارد، له نزیکه ی نه و بیره دابه زین و ئاوکیشیکی خویان نارد، کاتی گه یشته لای بیره که دۆلچه که ی داهیشته ناو بیره که، یوسف خویی پیوه مه لواسی ئاوکیشه که ده ری هینا و مژده ی پی دا، ﴿قَالَ يَبُشْرَىٰ هَذَا غُلْمٌ﴾ گوتی: مژده نه مه کوپیکی بچکوله یه. ﴿وَأَسْرُوهُ بَضْعَةً﴾ نه وان وه ک کالای بازرگانی شار دیانه وه، عه فی نه لی: له ئیبنوعه بباسه وه: ﴿وَأَسْرُوهُ بَضْعَةً﴾ یانی: براکانی یوسف هیچ باسی یوسفیان نه کردو نه یان گوت برای نه وانه، یوسفیش خوی ئاشکرا نه کرد، له ترسی نه وه ی نه وه ک براکانی بیکوژن، فروشتنه که ی به لاوه چاکتر بوو، باسی براکانی بۆ ناو مه لکیشه که کرد، پیاو وه که بانگی له هاوه له کانی کرد ﴿يَبُشْرَىٰ هَذَا غُلْمٌ﴾ مژده نه مه کوپیکی بچوکه، ده فروشری، براکانی فروشتیان ﴿وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾ خودا ئاگاداره به وه ی نه وانه ده یکه ن. واته: خودا له براکانی یوسف و نه وانه یش کریان ئاگاداره، خودا ده یتوانی نه هیلی نه و کاره بکه ن یوسف پزگار بکا، به لام خودای گه وره له پیشه وه برپاری خوی داوه و ده بی نه وه ی برپاری داوه بیته جی و پووبدا، مه موو شتیکی پره له کارزانی، ﴿إِلَّا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ

اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ^۱ وه دی هیئان و فرماندان هر بۆ نه وه پاك و بى عیبه خودایى كه په روه ردگارى
گشت جیهانه، نه م پووداوه پوونكر د نه وه و ناگاداریه كى تیا به بۆ پیغه مبهرى خودا (ﷻ) كه نه فه رمویت
من ناگام لیته كه هوزه كه ت نازارت نه دهن، وه من ده توانم نه هیلم نازارت بدهن، به لام تا ماوه یه ك
مؤله تیان نه دهم، له دوایدا وا ده كه م پاشه پوژ بۆ تۆ بى و ببیته فرمان په وا به سه ریانه وه، وهك چۆن
پاشه پوژى یوسفم وا لی كردو بووه به فرمان په وا به سه ر براكانیه وه. پاشان خودای مه زن نه فه رمویت:
﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾ به نرخى كه م به چند دره مى فروشتيان، موجهیدو
عیکریمه گوتیان: خودا فه رموویه تی براكانى به نرخى كى كه م فروشتيان، (البخس) یانى: كه م.^۲ وهك
خودای گوره له نایه تیكى ترا فه رموویه تی: ﴿فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا﴾^۳ نه له كه م بوون ده ترسى و
نه له غه در لیكردن. براكانى له برى یوسفا به نرخى كى كه م پازى بوون، ﴿وَكَاُنُوا فِيهِ مِنَ
الزَّاهِدِينَ﴾ بى نیازیش بوون له وه، نه شيان ده ویست. خو نه گه ر داوایان بكردایه به خورایش پییان
نه دان، ئیبنوعه بباس و موجهیدو زه حاك نه لىن: نه و زه میره (واوه كه) كه له ﴿وَشَرَوْهُ﴾ دایه،
ده گه پیته وه بۆ براكانى یوسف.^۴ چونكه نه وان به كه مترین نرخ فروشتيان بویه خودای مه زن
فه رموویه تی: ﴿دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾ چند دره مى كى كه م، ئیبنومه سهود نه لى: به بیست دره م
فروشتيان.^۵ ئیبنوعه بباس و نه وفى به كالى و سوودى و قه تاده و عه تی به عه وفى نه مه یان لی زیاد
كردووه: دوو دره م، دوو دره م به شيان كردله ناو خویاندا،^۶ زه حاك له مه دا كه خودای مه زن
نه فه رمویت: ﴿وَكَاُنُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ﴾ بى نیان بوون له وه، چونكه نه وان ناگادارى
پیغه مبه ریه تی و پله و پایه كى نه بوون له لای خودای گوره.

^۱ الاعراف (۵۴).^۲ الطبري (۱۲/۱۶).^۳ الجن (۱۳).^۴ الطبري (۱۶/۱۴-۱۷).^۵ الطبري (۱۲/۱۶).^۶ الطبري (۱۶/۱۴).

﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ؕ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾﴾

یوسف له میسردا

خودای مەزن باسی سۆزو بەزەیی خۆی دەکا بە رانبەر بە یوسف (سەلامی خۆای لیبی) دلی ئەو کەسە ی کە لە میسر کەری وا لی کرد کە گرنگی پێیداو پێزی لی بگری، بە خێزانه کەیشی گوت کە ناگای لیبی، چاکە و پیاوێتی تیا بەدی دەکرد، بۆیە بە ژنە کە ی گوت وەك خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا﴾ ئەو کەسە ی لە میسر کەری، بە ژنە کە ی خۆی گوت، پێزی بگرە بە لکو سوودی لی وەرگرین، یان بیکەینە کوپی خۆمان، ئەو کەسە ی کەری عەزیزی میسر بوو، واتە: وەزیر بوو لە ولاتی میسر، ئەبونیسحاق ئەلی لە ئەبوعوبەیدە وە لە عەبدوللای کوپی مەسعودە وە ئەلی: چاکترین پێشبینی کەر سی کەس بوون: عەزیزی میسر کاتی گوتی بە ژنە کە ی ﴿أَكْرِمِي مَثْوَاهُ﴾ واتە: پێزی یوسف بگرە، ئەو ژنەیش گوتی بە باوکی ﴿يَتَّخِذْهُ أَسْتَجِرُّهُ﴾ ئە ی باوکه بیکرە بە کەری، یانی: مووسا بکە بە شوان و کەری بدەری. خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ بەم شیوەیە یوسفمان لەم سەر زەمینا زۆر باش دامەزراند، بۆ ئەوە ی فێری بکەین چۆن خەونەکانیش لێک بداتە وە. موحامیدو سوودی ئەلین: ﴿تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ یانی: خەون لێکدانە وە. ^۲ ﴿وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ﴾ خودا بە سەر کاری خۆیدا زالە. واتە: مەیلی لە هەر شتێ بێ، پێی لی ناگیرێ و دزایەتی ناکری و هیچ شت نابێتە لە مەپەر لە پێیدا، بە لکو زالە بە سەر هەموو شتێکا. سەعیدی کوپی جوبەیر لەم نایەتەدا ^۱ ﴿وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ﴾ ئەلی: هەرچی بوی دەیکات. ^۲ ﴿وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بە لام زۆربە ی ئەم خەلکە نازانن، تێناگەن لە کازرانی و وەدیهێنان و سۆزو بەزەیی خودا، کە هەرچی ویست دەیکا. پاشان خودای گەورە ئەفەرمویت: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ؕ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ وەختی بوو بە پیاویکی تەواو فەرمانپەرەوایی و زانیاریمان پێدا، یانی: لە ناو ئەو هۆزانه دا خودا هەلی بژاردو کردی بە پێقه مەبەر (سەلامی

^۱ القصص (۲۶).^۲ الطبری (۲۰/۱۶).^۳ الطبری (۲۱/۱۶).

خوای لیبی ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ نئمه ناوا پاداشتی چاکه کاران نه دهینه وه. واته: یوسف چاکه خواز بوو له کاره که یاو فرمانه کانی خودای مه زنی جیبه جی ده کرد.

﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ، وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي

أَحْسَنَ مَثْوًى إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ (۲۳)

خوشه ویستی ژنه که ی عه زیزی میسر بو یوسف و فیل کردن لی

خودای مه زن نه فەرمویت: ﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ﴾ نه و ژنه ی که یوسف له مالی نه و بوو، ته مای تی کرد، ده رگا کانی له سەر داخست، خودای مه زن باسی ژنه که ی عه زیزی میسر ده کا که یوسف له مالی بوو له میسر، نه وه بوو میرده که ی پیی گوت: پیز له یوسف بگری، به لام ژنه که شهیدای یوسف بوو، ده یویست دهستی له گه لا تیکه ل بکا، چونکه زوری خوش ده ویست، یوسف نه وهنده جوان و پی که وتوو شیوه شیرین بوو، واکاریگری خسته سهرنه و ژنه که خوی بو برازینیتته وه و ده رگا کانی له سەر دابخات و داوای لی بکا له گه لی رابویری، ﴿وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾ گوتی: به په له وهره پیشه وه بو نه وه ی بۆت ناماده یه، یوسف به وه پازی نه بوو، زۆر به توندی به ربه رچی دایه وه ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوًى﴾ نه ی په نا به خودا، نه و خاوه نه پیزی گرتووم، نه وانه وته ی (الرب) یان بو گه وره و خاوهن پله و پایه به کارده میتنا، واته: میرده که ت گه وره ی منه و زۆر پیزی لی گرتووم، من به داوینپییسی پاداشتی ناده مه وه له گه ل خیزانه که یا، ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ بیگومان سته مکاران پزگار نابن، نه مه قسه ی موجهید و سوودی و موجهه مده ی کوری نیسحاق و کهسانی تریشه. قورئانخوینه کان له م پرسته یه دا که خودای گه وره فەرموویه تی: ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ بوچوونی جیاوازیان مه یه، زۆربه یان (ها) که یان به مه فتوحی و (یا) که یان به ساکنی و (تا) که یان به مه فتوحی خویندووه ته وه، ئیبنوعه بباس و موجهید و کهسانی تریش نه لئین، یانی: بانگی یوسفی کرد له گه لیا رابویری.^۱ بوخاری نه لی: عیکرمه گوتوویه تی ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ یانی: زوو وهره بۆت ناماده کراوه. به زمانی حوّرانی. هەر به م شیوه یه بوخاری به موعه له قی باس کردووه.^۲ هه ندیکی تر به م شیوه یه خویندوویانه ته وه، (هَيْتُ لَكَ) به که سری (هه) هکه و دانانی همزه له جیی (یا) نه که و به زه مه ی (تا) نه که یانی: بۆت ناماده کراوه، نه و که سانه ی نه م خویندنه وه یان لی پیوایه ت کراوه

^۱ الطبري (۲۷/۱۶).

^۲ فتح الباري (۲۱۴/۸).

ئیبونعه بیاس و نه بوعه بدوره حمانی سویله می و نه بووانل و عیکرمه و قه تادهیه، هه موو مانایان کردوه به (تَهیَاتُ لَک) بۆم ناماده کردوی، عه بدوللای کوی ئیسحاق به (هَیْت) خویندویه تهوه، به فته تهی هاو زه مهی (تا) یه که. نه بوعه به یده موعه مه ری کوی موسه نانه لَیْن: (هَیْت) نه ده کری به موسه ناو نه ده کری به جه مع و نه به موننه س به لکو بۆ هه موویان به یه ک شیوه به کارده هیتری، ده گوتری: (هَیْت لَک، و هَیْت لَکُم، و هَیْت لَکُمَا، و هَیْت لَکُن، و هَیْت لَهَن).

﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِوَهْمٍ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ

عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

خودای مه زن نه فره مویت: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِوَهْمٍ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ﴾ نه و ژنه په لاماری نه می داو، نه میش نه گهر به لگه ی په روه ردگاری نه بوایه په لاماری ژنه که ی نه دا، گوتراوه: مه به ست به ﴿وَهْمٍ بِهَا﴾ نه و وردو کردانه یه که به دلای، به غه ویش گپراویه تهوه له هه ندی زانایانی توپژره وه، پاشان به غه وی فره مووده که ی عه بدوره زاقی هیئاوه له موعه مه ره وه له هه مامه وه له نه بوهوره یره وه (په زای خوی لیبی) نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فره موویه تی: (خودای مه زن نه فره مویت: وه ختی عه بده که م هات به دلای چاکه یه بکا به چاکه بۆ بنوسن، نه گهر چاکه که ی کرد، به ده نه وه ندی چاکه که ی، چاکه ی بۆ بنوسن، وه نه گهر به دلای هات خراپه یه بکات، نه گهر نه ی کرد، له باتیا چاکه یه کی بۆ بنوسن، چونکه له بهر خاتری من وازی له و خراپه یه هیئاوه، نه گهر خراپه که ی کرد به نه ندازه ی خراپه که ی، خراپه ی بۆ بنوسن) ^۱. نه م فره مووده یه له هه ردو سه حیحه که دا هاتوه به چهند ده ربپین، نه مه یه کیکه له و وتانه ^۲. گوتراویشه: هات به دلای یوسفا له ژنه که بدا، به لام نه و به لگه ی که بین قسه ی زوری له سه ره، ئیبونجه ریرنه لی: راستیه که ی نه وه یه که بگوتری: بیگومان یوسف نیشانه یه له نیشانه کانی خودای بینی، سه رزه نشتی کرد له سه ر نه وه ی که به دلای هات، ده گونجی نه و به لگه یه وینه ی یه عقوب بوو بی، وه ده بی وینه ی فریشته یه ک بوبی، له وانه یشه شتیکی بینیبی نوسراو بوبی تاواز بینی له و کاره. هیچ به لگه یه کی ته واو نیه که یه کی له و شتانه دیاری بکا. راستیه که ی نه وه یه، نه وه بوتری که خودای مه زن فره موویه تی، پاشان خودای گه وره فره موویه تی: ﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ﴾ بۆ نه وه ی خراپه و داوینپرسی لیدوور بخه ینه وه. واته: به لگه مان نیشاندان دوورمان خسته وه له و شته ی خه ریک بوو تی بکه وی، هه ر به و شیوه یه له هه موو

^۱ البغوي (۲/۴۲۰). فره مووده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباري (۱۳/۴۷۳)، مسلم (۱/۱۱۷).

کاره کانیا خودای گه وره دوری خستوه ته وه له خرابه و کاری به د، ﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾
 نه و یه کی بوو له عه بده دلپاکه کانمان. واته: له عه بده مه لبریزاوو پاک و بیگه رده کانمان (سه لامی خوی
 لیبی).

﴿وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ وَالْفَيَّا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا
 إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۲۵) قَالَ هِيَ رَوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ
 قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ (۲۶) وَإِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ (۲۷)
 فَلَمَّا رَأَى قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ (۲۸) يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا
 وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾ (۲۹)

خودای مه بن نه فرمویت: ﴿وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ﴾ به کی به رکی هه ردووه گه یه
 لای ده رگا که، کراسه که ی یوسفی لای پشتوه دادپی، خودای گه وره باسی حالی یوسف و ژنه که ده کا
 کاتی هه ردووه کیان به ره و ده رگا که پایان کرد، یوسف هه لده هات و ژنه که یش به دوایدا پایده کرد بو
 نه وه ی بیگی پیتته وه و له مال ده رنه چی، له به رده رگا که پیی گه یشته و کراسه که ی له دواوه گرت و
 دایدپی، به لام چون دایدپی، گو تراوه: وای دپی پارچه ی لی کرده وه، یوسف خوی نه نه دا به
 ده سته وه و هه ر پای ده کرد، نه ویش هه ر به دوایه وه بوو، ﴿وَالْفَيَّا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ﴾ هه ردووه یان
 (یوسف و ژنه که) تووشی گه وره که یان (میردی ژنه که) هاتن له به ر ده رگا که دا، نا له و کاته دا ژنه که
 هه رچی فیل و فیری هه بوو خستیه کار و کوتی به میرده که ی، نه و ده ردووه نه خوشیه ی خوی هه موو دایه
 پال یوسف، یوسفی به دواوینپیسی تاوانبار کرد ﴿قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ
 عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ژنه که کوتی: سزای که سی چیه له گه ل مال و خیزانی تو ته ماداری دواوینپیسی بی، جگه له
 زیندان یا جه زده به یه کی به ژان. واته: ده بی فه لاقه و تیه له دانیکی باش بکری، له و کاته دا یوسف
 به راستی خوی سه رکه وت و بی تاوانی خوی ده ربپی له و تومه تی ناپاکیه که ژنه که دابویه پالی ﴿قَالَ
 هِيَ رَوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي﴾ یوسف کوتی: نه و ژنه ته ماعی کرد بووه من، باسی کرد که شوینی که وتوه و له
 دواوه کراسه که ی پاکیشاوه دای دریوه، ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ
 فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ یه کی له خزمه کانی نه و ژنه هه لیدایه: نه گه ر کراسی نه م (یوسف) له لای

پیشه وه درپاوه، ژنه که راست دهکا نه م دروژنه، ویستویه تی داوینپیسی له گه لا بکا، نه وه ی ژنه که ده یلّیت راست دهکا، پالی پیوه ناوه و بهرگری له خوی کردووه کراسه که ی درپاوه قسه ی ژنه که راست ده رده چی ﴿وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبْتَ وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾ نه گه کراسه که یش له پشته وه دادپاوه، ژنه که دروی کردوه، نه و (یوسف) راست دهکا. هر به و شیوه یش ده رچوو که یه کی له خزمه کانی گوتی، کاتی له دهستی ژنه که مه لده هات، نه ویش شوینی که وتبوو له پشته وه کراسه که ی گرت بۆ نه وه ی بیگیرپته وه و نه یه لی ده رچی کراسه که ی یوسف له دواوه دادپا، پای جیاواز هیه له باره ی نه م شایه ته وه: تایا نه و شایه ته گه وره بووه یان بچوک بووه؟ عه بدوره زاق پیوایه تی کردووه له ئیبنوعه بباسه وه ﴿وَشَهِدَ شَٰهِدٌ مِّنْ اٰهْلِهَا﴾ نه لی: ریشی مه بوو، واته: گه وره بووه، سه وری نه لی: له جابیره وه له ئیبنو نه بی موله یکه وه له ئیبنوعه بباسه وه نه لی: له پیاووه تاییه تیه کانی پاشا بووه، موحامیدو عیکرمه و حه سه ن و قه تاده و سوودی و موحه ممدی کوپی ئیسحاق که سانی تریش نه لّین: شایه ته که پیاوئی بووه، عه وفی نه لی له ئیبنوعه بباسه وه ﴿وَشَهِدَ شَٰهِدٌ مِّنْ اٰهْلِهَا﴾ وتویه تی: مندالی بووه له بیشکه دا. ^۱ هر به م شیوه یه پیوایه ت کراوه له نه بوهوره یره و هیلالی کوپی یه سافو حه سه ن و سه عیدی کوپی جوبه یرو زه ححاک کی کوپی موزاحیمه وه نه لّین: مندالی بووه له ماله که دا. ^۲ ئیبنوجهریریش نه م پایه ی مه لبراردووه. خودای گه وره فهرموویه تی: ﴿فَلَمَّا رَا قَمِيصَهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ﴾ کاتی میرده که ی بینی کراسه که ی یوسف له پشته وه دادپاوه، واته: کاتی میرده که ی بوی ده رکه وت یوسف راستی گوتوه و ژنه که ی دروی کردووه و بوختانی بۆ مه لبه ستووه ﴿قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَذِبِكُنَّ﴾ گوتی: به راستی نه مه له فروفیلی ئیوه ئافره تانه، ده ته وی ناموسی نه م لاوه له که دار بکه ی نه مه یش فیلیکه له فیله کانی ژنان، ﴿اِنَّ کِذْبَکُنَّ عَظِیْمٌ﴾ به راستی فروفیلی ئیوه زور گه وره یه، پاشان فهرمانیدا به یوسف (سه لامی خوای لیبی) نه وه ی پوویداوه ئاشکرای نه کاو بیشارپته وه ﴿یُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا﴾ عه زیز گوتی: یوسف واز بیته له م کاره و باسی مه که لای هیچ که سی، ﴿وَاسْتَغْفِرِ لِذَنبِکَ﴾ ژنه که توش بۆ گونا مه که ت داوای لیخوش بوون بکه. میردی ژنه که (عه زیز) پیاوئیکی زور نه رم و له سه رخو بوو، چاوپوشی له ژنه که ی کرد، چونکه که سیکی بینیوه له لایدا هیچ که سی خوی بۆ ناگیری، بویه گوتی به خیزانه که ی داوای لیخوش بوون بۆ گونا مه که ت بکه، واته: نه وه ی به سه رتا هاتوه و نیازی

^۱ الطبری (۵۶/۱۶).^۲ الطبری (۵۴-۵۵/۱۶).

خراپه ت بووه له گه لا نه و لاوه دا بیکه ی و پاشان بوختانیکیشت بۆ هه لبه ستووه که نه و ناگای لیس نیه
﴿إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾ به راستی تو له دهسته ی تاوانبارانی.

﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ (۳۰)
فلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ (۳۱) قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودْنَاهُ عَنْ نَفْسِهِ فاستَعَصَمَ وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّغِيرِينَ (۳۲) قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ (۳۳) فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ فَصَرَفَ عَنْهُمْ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (۳۴)

گه یشتنی نه و هه واله له لای ژنانی نه و شاره و فروشیلیان به رانبه ر به یوسف

خودای مه زن نه فه رمویت: هه والی یوسف و ژنه که ی عه ریزی میسر بلا بووه وه به ناو شاری میسرا،
هه تا وای لی هات نه و خه لکه باسیان ده کرد، ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾ ژنانی شار بلاویان کرده وه،
وه ک ژنانی سه رۆک و کار به ده ستان، نه و کاره ی خیزانی عه ریزیان پینا خوش بوو به شوره بیان ده زانی و
لومه یان ده کرد ده یان گوت ﴿امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾ ژنی عه ریزه ز له غولامه که ی خوی
ده کا، ده یه وی داوین پیسی له گه لا بکا، ﴿قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾ له دلداریدا سوتاوه وشه یدای بووه، واته:
وای لی هاتووه خوشه ویستی که ی گه یشتووه ته په رده ی دلی زه حاک نه لی: له ئیبنوعه بیاسه وه: (الشعف)
خوشه ویستی کوشنده، (الشعف) که متره له وه، (الشفاف) یانی: په رده ی (پوشاکی) دل. ﴿إِنَّا لَنَرِيهَا
فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ وادیاره ته واو له پێکه (ده رچووه). واته: له و کاره یدا که نه وه نده غولامه که ی
خوشده وی و ده یه وی داوین پیسی له گه لا بکا، ﴿فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ﴾ دوا ی نه وه ی تیروتانه ی نه وانی
بیست، هه ندی گوتوویانه: (بقولهن) واته: دوا ی نه وه ی قسه که ی نه وانی بیست وتبویان: عه شق هوشی
بردووه. موچه مه ده ی کوپی ئیسحاق نه لی: هه والی جوانی یوسفیان پی گه یشتبوو، هه زیان ده کرد
چاویان پی بکه وی، نه و قسه یان بۆیه کرد هه تا پی بگن و چاویان پی بکه وی و بیبینن، له و کاته دا
﴿أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ﴾ ناردی به دوا یاناو داوای لیکردن بینه میوانی له ماله که ی خوی، ﴿وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا﴾
شوینی شان دادانی ئاماده کرد بۆیان له گه لا خواره مه نیدا. ئیبنوعه بیاس و سه عیدی کوپی جوبه یرو
موجاهید و سه سه ن و سوودی و که سانی تریش نه لێن: (متکاً) یانی نه و شوینه ی که فه رشی تیا

پادەخری و پالېشتی تېدايه، و خواردنیکي ناماده کراوی وای تېدا نه خوری که به چه قولات ده کریت
 وهك پرتەقال و نهو میوانه ی وهك پرتەقال وان^۱. بویه خودای مه زن فرمویه تی: ﴿وَأَتَتْ كُلَّ وَجْدَةٍ
 مِّنْهُنَّ سِكِّينًا﴾ هه ریه که ی چه قویه کی پیدان، نه مه یش فیلی بوو ژنه که کردی به رانبر نه و فیله ی نه وان
 کردیان تا یوسف ببینن. ﴿وَقَالَتْ أَخْرِجْ عَلَيْنَ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ﴾ گوتی: بویان وهره ده ری، هه ر که
 بینیان چه په سان، ژنه که ی عزیز یوسفی له شوینیکي ترا شار دبووه وه، کاتی هات و چاویان پیی
 که وت، زور پزریان لی گرت و چه په سان ﴿وَقَطَّعْنَ أَئِدْيَهُنَّ﴾ ده سته کانی خویان بری، هوشیان لای خویان
 نه ما که بینیان، وایان ده زانی به چه قوکه یان پرتەقاله که ده برن، له باتی پرتەقاله که ده سستی خویان
 ده بری. نه مه قسه ی زوری که له زانایان^۲ هه ندیکي تر له زانایان وتویانه، دوا ی نه وه ی ژنه کان خواردنی
 باشیان خوارد و چه سانه وه، میوه ی پرتەقالی له بهر ده ستیاندا دانا یه کی چه قویه کی پیدان و گوتی:
 نایا ده تانه وی سهری یوسف بکه ن؟ گوتیان: به لی، ناردی به شوینی یوسف و فرمانی پیکرد خوی
 ده رخت بویان، کاتی که چاویان پیی که وت ده سستی خویان بری، پاشان گوتی به یوسف که
 بکه پرتە وه بو نه وه ی له پیشه وه و له پاشیشه وه جوان ببینن، یوسف گه رایه وه و نه وان ده سستی خویان
 له ت له ت کردبوو، کاتی که هه ستیان کرد به ئیش و ژانی ده ستیان هاواریان لی به رزبویه وه، ژنه که ی
 عزیز پیی گوتن: ئیوه به بینینی جاری نه وه تان به سهر خوتان هیئا، ئیتر من چون لومه ده کریم؟
 ﴿وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾ ژنه کان گوتیان: پاک و بی گهردی بو خودا نه مه
 مروژ نیه، بیگومان نه مه فریشته یه کی به پزرو خوشه ویسته. پاشان گوتیان به ژنه که ی عزیز: پاش
 نه وه ی ئیعه نه مه مان بیننی ئیتر لومه ی تو ناکه یین، چونکه هه رگیز له ناو ئاده میا له شیوه و نزیک له
 شیوه ی یوسفیان نه دیبوو، چونکه یوسف (سه لامی خوی لیبی) نیوه ی جوانی دونیای پیدرا بوو، وهك
 له فرموده ی سه حیحا هاتوه له فرموده ی شه و پهویه که دا که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پوشت به لای
 یوسفا (سه لامی خوی لیبی) له ئاسمانی سیه مه دا فرموی: که بیننی نیوه ی جوانی پیدرا بوو!
 مواجهید و که سانی تریش گوتیان: نه ی په نا به خوا ﴿مَا هَذَا بَشَرًا﴾ نه مه مروژ نیه. ﴿قَالَتْ فَذَلِكُنَّ
 الَّذِي لُمْتُنَنِي فِيهِ﴾ گوتی: نه مه نه و که سه یه که له سهر نه و سه رزه نشتی منتان ده کرد، نه مه ی گوت

^۱ الطبري (۷۱/۱۶-۷۲).^۲ الطبري (۷۶/۱۶-۷۸).^۳ مسلم (۱/۱۴۶).^۴ الطبري (۸۴/۱۶).

هتا تیښگن که هقی خویه تی که یوسفی زور خوش بوی له بهر جوانی و پیک و پیکه کی، ﴿وَلَقَدْ رَودَنَّهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاَسْتَعَصَمَ﴾ ویستم بیټه دوستم و دهستم له گهل تیگهل بکا خوی پراگرت و نه یکرد هندی له زانایان گوتویانه: کاتی ژنه کان جوانی دهره وه یان بینی، ژنه کی عه زیز باسی سیفه ته چاکه کانی یوسفی بؤ کردن که نه وان لئی ناگادار نین که بریتیه له داوین پاکي له گهل نه و هه موو جوانیه دا، پاشان گوتی: هه پره شعی له یوسف کردوه و پیی گوتوه ﴿وَلَیْن لَّمْ یَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لَیْسَجَنَنَّ وَلَیْکُنَا مِنَ الصَّغِیْرِیْنَ﴾ نه گهر نه وهی من له وم دهوی بیکا، نه و نه یکا، ده بی بجیته زیندان و له پیسویان ده بیټ، له و کاته دا یوسف (سه لامی خوی لیبی) په نای برده بهر خودای گهره له خراپه و فروفیلی ژنان ﴿قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَیَّ مِمَّا یَدْعُوْنِیْ اِلَیْهِ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّ کَیْدهُنَّ اَصْبُ اِلَیْهِنَّ﴾ گوتی: نهی په روه ردگاری من، زیندانم پی خوشتره له وهی نه وان لیم داوا ده کهن، نه گهر تو گهری نه وانه م لی لانه دهی دلم ده چی بولایان و ﴿وَاَکُنْ مِنَ الْجَاهِلِیْنَ﴾ یه کیک ده بم له نه زانان. واته: نه گهر بعه دیته دهستی نه فسی خوم، توانام نیه به سه ریازال بیم به یارمه تی تو نه بی، توانای هیج سودو زیانیکم نیه، په نا هه به تویه و داوای یارمه تی هه له تو ده کری، هه رگیز نه م سپیږیته نه فسی خوم ﴿فَاَسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ﴾ په روه ردگاری نزاکی قه بول کرد، بویه خودای گهره زور چاک یوسفی لاداو بهرگری لیکردو به توندی پاراستی له و ژنه، له جیی نه وه زیندانی هه لېژارد، نه مه یش به رزترین پلهی داوینپاکیه له گهل نه و لوی و هه موو جوانی و پیک و پیکه دا ژنه کی عه زیزی میسر که خاوه ن ده سه لات و سامان و زور جوان و پیک و پیکیش بوو، داوای لیکرد که دهستی له گهل تیگهل بکا، نهی کردو زیندانی هه لېژارد له جیی نه وه له ترسی خوداو به هیوای پاداشتی نه و، بویه له هه ردو سه حیحه که دا هاتوه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (حه وت ده سته هه ن خودا ده یانخاته ژیر سیبه ری خوی له پوژیکا هیج سیبه ری نیه ته نیا سیبه ری نه و نه بی: پیشه وای دادپه روه، وه لوی له خوا په رستیا گهره بووبی، وه پیاوی دلی پابه ند بی به مزگه و ته وه کاتی له مزگه وت چووه دهره وه هتا ده گه پتیه وه بوی، وه دوو پیاو له بهر په زای خوا یه کیان خوش ویستی، له سه ر نه وه یه کیان گرتبی و له سه ر نه وه یش جیا بووبنه وه، وه پیاویکیش خیریکی کردبی و نه و خیره ی کردبی، و شارد بیټیه وه لای چه پی نهی زانیبی به وهی لای راستی به خشیویه تی، وه پیاویک ژنیکی خاوه ن پله و خاوه ن جوانی داوای لیبکا (بؤ ده ست تیگهل کردن له گهل یا) نه و بیټ: من له خودا ده ترسم، وه پیاوی به ته نیا یادی خودای کردبی و چاوه کانی فرمیسکی پیدا هاتبیته خوار).^۱

^۱ فتح الباری (۲/۱۶۸)، مسلم (۲/۷۱۵).

﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيْسَجُجْنَهُ حَقَّ حِينٍ ﴾ (۲۵)

برپاردان به زندانیکردنی یوسف و جیبه جیگردنی برپارهکه

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيْسَجُجْنَهُ حَقَّ حِينٍ ﴾ پاشان بهرژهوهندیان لهوهدا بینی دواى ئەو هه موو نیشانانەش تا ماوهیهك زندانی بکەن، ئەوهیش دواى ئەوه بۆیان دەرکەوت که بیتاوانە و بەلگەیش زۆر بوو لەسەر راستی قسەکانی یوسف و (سەلامی خواى لیبی) پاکداوینی و بیگەردی، وا دیاربوو (والله أعلم) لەبەر ئەوه زندانیان کرد، لەناو شاراً بلأو بووبووه که ژنەکەى عەزیزی میسر حەز لە یوسف دەکا، دەیهوی دەستی لەگەڵ تیکەل بکا، بۆ شاردنەوهی ئەو دەنگ و باسە کوتیان یوسف (سەلامی خواى لیبی) نیازی خراپی بووه بەرانبەر ژنەکەى عەزیزی میسر، بۆیه زندانیان کردوه !! هەر لەبەر ئەوه یوو کاتى پاشای گەورەى میسر لە کوتایی ماوهکەدا، ناردی بە شوینیا، بەلام یوسف پازی نەبوو بێتە دەرەوه لە زندان هەتا بیتاوانی دەر نەکەوی لەسەر ئەو تۆمەتە خراپەى بۆی هەلبەسترا بوو. کاتى برپاری ئەوه درا که بیتاوانە، لە زندان هاتە دەرەوه، دەرکەوت که یوسف (سەلامی خواى لیبی) زۆر پاک و بیگەرد بووه.

﴿ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَنِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِ خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبْتَنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ (۲۶)

دوو زندانی له بارهی لیکدانەوهی خەونەکانیانەوه پرسیار له یوسف دەکەن

خودای مەزن ئەفەرمویت: ﴿ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَنِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِ خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبْتَنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ دوو لاو لەگەڵ ئەو چوونە زندان، یهکیکیان گوتی: من خەونم دیوه تریم دەگوشی، ئەوی تر گوتی: من لە خەوما نام بەسەر سەرەوه بوو، بالەندە لییان دەخوارد، خەوهکانمان بۆ لێك دەرەوه، ئێمە تو و دەبینین لە پیاو چاکان بى. قەتادە ئەلى: یهکى لەو دوو لاوه مەیگێپی ئەو پاشایە بوو، ئەوی تریان نانەواى مالى پاشا بوو. پاشان هەردوو لاوه که خەویان بینی بوو، داویان کرد لە یوسف (سەلامی خواى لیبی) بۆیان لیکداتەوه.

﴿ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُزْقَانِيهِ إِلَّا مَبْنُوكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ۝ (۲۷) وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا

كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا

يَشْكُرُونَ ﴿٢٨﴾

یوسف دوو زیندانیه که ی بانگ کرد بۆلای نه وهی که ته نیا خودا بناسن پیش لیکدانه وهی

خه وه که یان

یوسف (سه لامی خوی لیبی) گوتی به دوو لاوه که هر خه وی ببینن و هر جور خه وی بی نه وه زانی مانای بکاو لیکی بداته وه بۆیان، پیش نه وهی پووبدا هه والیان بداتی، بۆیه یوسف گوتیه تی، وهك خودای مه زن فه رمویه تی ﴿قَالَ لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ﴾ گوتی: سبه ینی بهر له وهی خواردنه که تان بۆ بیّت، من هه والی خواردنه که تان نه ده می، هه رئاواش مانای خه ونه که تان پی ده لیم، مووجاهید نه لی: یوسف ده لیت: بهر له وهی خواردنتان بۆ بیّت، من هه واله که یان نه ده می، سوودیش هه روای گوتوه: ﴿ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ نه مهیش له وه به هه رانه یه په ره ردگارم فیتری کردووم من ناسینی نه وانم واز لیته ناوه که بهروایان به خوا نیه و لاشیان وایه قیامت نایه ت، به ته مای پاداشت و تۆله ی پۆزی قیامت نین ﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ من شوینی ئایینی باوانی خۆم ئیبراهیم و ئیسحاق و یه عقوب که وتووم، یوسف (سه لامی خوی لیبی) نه لی: پێگای خوانه ناسی و بته رستیم به جیه یشتوه و که وتومه ته سه ر پێگای نه وه پیغه مبه رانه (سه لامی خودا له هه موویان بی) ژبانی نه وه که سانه ی که راسته پی ده گرنه بهر شوینی پیره وهی پیغه مبه ران ده که ون و پشت ده که نه پێگای گومرایان هه ر ناوایه، خودای مه زن شاره زایی ده خاته دلی، شتی وای فیّر ده کات که نه یزانیوه، ده شیکاته پیشه واه بۆ نه وهی خه لکی چاوی لیبکه ن له چاکه دا بانگی خه لکیش ده کات بۆ سه ر پی راست ﴿مَا كَانَتْ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾ به په وامان نه زانیوه هیچ شت به شه ریکی خودا بزانی، نه مهیش له چاکه ی خودا وه یه که ده رباره ی ئیمه و خه لکی کردوویه تی، به لام به شی زۆری خه لکی هه ر ناشکورن. واته: نه م یه کخوا په رستیه مان که شایه تیدانه به وهی جگه له خودا هیچ په رستراوی نیه، خودا یه که و شه ریکی نیه، خودای مه زن فره مانی به نه مه پیکردوین و پیویسته بانگخوازیش بین و نه وه خه لکه بۆ نه وه بانگ بکه یین، به لام زۆربه ی نه وه خه لکه سوپاسگوزاری خودا نین و ناگاداری به هه ر هه کانی خودا نین، که یه کی له وه به هه رانه ناردنی پیغه مبه رانه

بویان. به لکو به پیچه وانه وه پیکه ی خوانه ناسی و بته رستی ده گرنه به ر وهك خودای گه وره له م
 نایه ته دا فه رموویه تی: ﴿بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾^۱ ناشو کریان به رانبه ر چاکه ی
 خودا کردوه و گه لی خویان به روه وه لدير برد.

﴿يَصْحَبِ السِّجْنَ أَزْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهِ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾^{۳۹} مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ
 سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ
 الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۰﴾

پاشان یوسف (سه لامی خوای لیبی) پوهی کرده دوو لاهه که و وتوویدی له گه لا کردن و بانگی کردن
 که ته نیا خودا به رستن که شهریکی نیه، واز بیئن له و بت و شتانه ی جگه له خودان که هوزده که یان
 ده یان به رستن، ﴿يَصْحَبِ السِّجْنَ أَزْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهِ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ نه ی هاوه لانی
 زیندانه، نایا چه ندین به روه ردگارتان پی باشته، یان خودای تاك و ته نیای زال به سه ره موو شتیكا،
 نه و خودایه ی که هه موو شتی سه رشوپ ده کا بو هیزو ده سه لات و گه وره یی خوی، پاشان یوسف
 (سه لامی خوای لیبی) باسی نه فامی نه وانه ده کا وهك خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿مَا تَعْبُدُونَ مِنْ
 دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ﴾ نه وانه ی ده یان به رستن چه ند شتیکی جگه له خودان،
 که خوتان و بابو باپیرانتان له خوتانه وه ناوتان لی ناون. پاشینه کان له پیشینه کان وه ریان گرتوه،
 هیچ به لگه یه ك نیه له لای خوداوه بو سه لماندنی نه و کاره یان. بویه گوتی ﴿مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾
 هیچ به لگه یه کی بته ویان له خوداوه به ده سته وه نیه، پاشان پییان ده لی که هه موو شت به ده سستی
 خودایه وهك خودای گه وره نه فه رموویت: ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾
 فه رمانیش هه ره ی خودایه، هه ره نه ویش فه رمانی داوه که جگه له نه و مه به رستن، نایینی که راست و
 دروست بییت هه ره نه مه یه، واته: ده سه لات و فه رمان به وایی و هه موو شت هه ی خودایه و فه رمانی داوه که
 گشت عه بده کانی ته نیا نه و نه بی هیچ که سی تر نه به رستن ﴿ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ نه وه ی من نیوه ی بو
 بانگ ده که م له ناسینی خودا به ته نیا و به دلسوزی کاری بو بکه ن نه م ناینه پیک و راسته یه که خودا
 فه رمانی پی کرده شوینی که ون، نه و به لگه و نیشانه یی له گه لا ناردوه که خوشیده وی و لیچی رازیه،
 ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ به لام زوربه ی نه م خه لکه نازانن. بویه زوربه یان شهریکیان بو

خودا دانا. له ئایه تیکی ترا خودای مه زن فه رمویه تی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^۱ هه رچه نده زۆریش هه ول بده ی، ئه م خه لکه زۆریه یان به و نا هیئن. دوا ی ئه وه ی لی بوه وه له بانگ کردنیان، دهستی کرد به لیکدانه وه ی خه ونه کانیان.

﴿يَصْحَجِي السَّجْنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ. قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾^(۱)

لیكدانه وه ی خه ونه که

خودای مه زن ئه فه رمویت: یوسف گوتی به دوو هاوه لی به ندیخانه که ی ﴿يَصْحَجِي السَّجْنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا﴾^۱ ئه ی دوو هاوه لی به ندیخانه م، به کی له ئیوه ده بیته مه یگێری خاوه نه که ی، ئه وه یان له خه ویدا بینێ تری ده گوشتی، به لام ئه و که سه ی دیاری نه کرد بۆ ئه وه ی خه فته نه خوا، بۆیه دیاری نه کرد و هه ک خودای گه وره له سه ر زمانی یوسف فه رمویه تی: ﴿وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ﴾^۲ ئه وه که ی تر له دار ئه درێ، ئه وسا بالنده کان له سه رو ده م و چاوی ده خون، له راستیشا ئه وه ی که خه وی بینێ نان به سه ر سه رییه وه یه و بالنده لیی ده خوات، له دار دراو کوژرا، پاشان پیی گوتن: ئه مه بریاریکه و دراوه و، ئه بی هه ر پووبدا. چونکه خه و بینین به سه ر قاچی بالنده وه یه هه تا لیك نه دریتته وه، ئه گه ر لیکدرایه وه پوونه دات. سه وری ئه لی: له عه ماره ی کوپی قه عقاعه وه له ئیبراهیمه وه له عه بدوللاوه ئه لی: کاتی ئه وه ی دوو هاوه له که ی به ندیخانه ی یوسف ئه وه ی گوتیان له باره ی خه وه که یانه وه باسیان کرد بۆ یوسف، یوسفیش بۆی لیکدانه وه، گوتیان: هیچ شتی که مان له خه ودا نه بینیه، خودای مه زن له سه ر زمانی یوسف فه رمویه تی: ﴿قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾^۳ ئه و کاره ی که ده تانه ویست له ئه نجامه که ی بپرسن، وا زانراوه و هه ر وه دیش دی.^۲ سه ر ئه نجامی باسه که ئه وه یه، ئه گه ر که سی خه ویکه به درۆوه گێپرایه وه و لیکدرایه وه بۆی، ئه وه ئه و که سه په یوه ست ده بی به و لیکدانه وه، والله أعلم.... له فه رموده یه کی پیروزا هاتوه که ئیمامی ئه حمه د پێوایه تی کردوه له مه عاویه ی کوپی حیده وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ) فه رمویه تی: (خه و بینین له سه ر قاچی بالنده یه تا لیك نه دریتته وه، وه ختی لیکدرایه وه ئیتر دیتته دی).^۳

^۱ یوسف (۱۰۳).

^۲ الطبری (۱۰۸/۱۶).

^۳ أحمد (۱۰/۴). لاوازه، به لام ئه لبانی به سه حیجی داناوه.

﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنَسَهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي

السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾﴾

یوسف گوتی به ده یگیره که له لای پاشا باسم بکه

خودای مەزن نه فرمویت: ﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا﴾ یوسف به یه کي له و دوو که سه ی داینابوو پزگاری ده بی که بریتی بووله ده یگیره که ی مالی پاشا، به په نهانی و بی نه وهی هاوه له که ی تری پی بزانې پی گوت، والله أعلم.... نه مه شی له به رنه وه بووتانه وی تریان تینه گا که له سیداره نه درې، ﴿اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾ که ده چیه لای ناگاهت له بیرت نه چی نه م به سه رهاته ی منی بو باس بکه، به لام نه و که سه پاسپارده که ی یوسفی له بیر چوو لای پاشای باسی بکا، نه مه یش یه کیکی تر له فریفته کانی شهیتان بوو، بو نه وهی یوسف پیغه مبه ر (سه لامی خوی لیبی) له به ندیخانه ده رنه چی. مه ر نه م قسه یه ش پاسته چونکه زه میره که که خودای مەزن فرمویه تی: ﴿فَأَنَسَهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ﴾ ده که ریته وه بو نه و که سه ی له به ندیخانه پزگاری بوو، وه ک مواهیدو موحه مبه دی کوپی نیسحاق و که سانی تریش گوتویانه. ^۱ ﴿فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾ تا چند سالی له به ندیخانه مایه وه، مواهیدو قه تاده نه لئین: (بضیع) یانی: چند سالی که له نیوان سی تا نو ساله. ^۲ وه مه بی کوپی مونه بیه نه لی: نه یوب له و به لایه دا که تووشی بوو حوت سال ماوه، یوسف له به ندیخانه دا حوت سال ماوه، بوخته نسه ریش حوت سال سزا درا. ^۳

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَةٍ يَأْتِيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونٍ فِي رُءُوسِنَا إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءُوسِ يَافِعُونَ﴾ ﴿٤٣﴾ قَالُوا أَضْغَثُ أَحْلَمٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَمِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَةٍ لَعَلَّيْ أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابَا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا

^۱ الطبري (١١٣/١٦).

^۲ الطبري (١١٥/١٦).

^۳ الطبري (١٨٤/١٦).

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْرِضُونَ ﴿٤٩﴾

خه و بينى پاشاى مىسر

خوداى مه زن نه فهرمويت: ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعٌ سُتُلُوتٍ خُضِرٍ وَأُخْرَى يَأْسَوتُ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونٌ فِي رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ﴾ پاشا گوتى: له خه و ما ديم، حوت مانگاي قه له و حوت مانگاي له پ ده يانخواردن حوت گوله ده خلى شينيش حوتى ديكى وشكه لاتوى ترى نه خوارد، نهى پياو ما قولان نه م خونه م بو ليكده نه وه، نه گهر نيوه ماناي خه و ليكده نه وه ده زانن، خوداى گهره نه م خه و بينى پاشاى مىسرى كرده هو كاري، بو هاتنه دهره وهى يوسف (سه لامى خواى ليبي) له به نديخانه، به سه ربه رزي و پيژده وه، چونكه پاشا نه و خونه ي بينى، زور نه و خونه ي به لاوه گرنگ بوو سه رقالي كرد بوو، ده يگوت ناخو ماناي نه و خونه چيه، فالچى و پياوه گهره كاني ده ولت و سه ركرده كاني كو كرده وه، نه وهى له خه وه كه يا ديتبوى بوى گيړانه وه، لى پرسين كه ليكى بده نه وه بوى، نه يانزاني ليكى بده نه وه و داواى ليبورديان لى كرد كه نازانن ليكى بده نه وه ﴿قَالُوا أَضَلَّتْ أَخْلِمٌ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَخْلِمِ بِعَالَمِينَ﴾ گوتيان: خوى تيكه ل و پيكه له نيمه له م جوړه خه ونانه سه ر دهرناكه ين، واته: نه گهر خه ونه كه يش راست بى و تيكه ل و پيكه ليشى تبادانه بى، نيمه هر ناتوانين ليكى بده ينه وه، پاشان خوداى گهره نه فهرمويت: ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾ له و دوو كه سه نه وه يان كه پزگارى بوو، كه پاشا ماويه ك بيرى كه وته وه، دواى نه وهى شه يتان له بيرى بردبوه وه، كه يوسف پيى گوتبوو له لاي ناغات واته (پاشا) باسم بكه، له و كاته داو بيرى هاته وه، كه ماويه كه زور بوو پاسپارده كهى يوسفى له بير چوبوده وه، ﴿بَعْدَ أُمَّةٍ﴾ واته: پاش ماويه كه. هه نيكي تر به م شيويه خويندويانه ته وه (بعد امة) واته: دواى له بير چونه وه كه، له و كاته دا كه پاشا نه و خوهى بينى پاسپارده كهى يوسفى وه بير هاته وه، گوتى به پاشا و نه و كه سانه ي پاشا كوى كردبونه وه بو ليكده نه وهى نه و خونه ﴿أَنَا أَنبَأْتُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ﴾ فَارسلون ﴿من بؤتان ليكده ده مه وه بمنيرن به دواى يوسفى راستگودا بو به نديخانه، باسه كه وا ده كه يه نى كه نه و كه سه يان ناردوه بولاى يوسف، چوه ته لاي و پيى گوتوه ﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُتُلُوتٍ خُضِرٍ وَأُخْرَى يَأْسَوتُ لَعَلَّيْ أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ يوسف پياوى هه ميشه راست، حوت مانگاي قه له و حوت مانگاي له پ

نه یانخواردن، حوت گوله ده خلی هیشتا شین و حوتی تریش وشکه لاتبوو ده خوران، نه م خونه مان بو لیکنده وه، که من ده چمه وه لای خه لکی به لکو نه وانیش تی بگن له م باسو خواسته.

یوسف (سه لای خوی لیبی) له و کاتا خونه که ی بو لیکنده وه، بیته وه ی توپه بیی له لاه که له سر نه وه ی پاسپارده که ی نه وی له بیر چو بوو که پیی گوتبوو، وه هیچ مه رجیکیشی له پیش

لیکنده وه ی خونه که دا دانه نا بو هاتنه ده وه ی له به ندیخانه، به لکو ﴿قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأْبًا﴾

گوتی: حو سال کشتوکال ده که ن بی وچان واته: حوت سال زه ویتان به پیت ده بی و باران به

به رده وای ده باری، مانای مانگا کانی به و سالانه لیکنده وه چونکه مانگا زه وی نه کیلیت که ناماده

ده کری و به کارده هیتری بو به روبوم و کشتوکال، که بیتین له گوله ده خله سه وزه کان، پاشان پرینمای

کردن که پشت به چی به ستن له و سالانه دا، پاشان گوتی: ﴿فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا

تَأْكُلُونَ﴾ مه رچیبه کتان دوریه وه که میک نه بی که لیی ده خون له گولی خویدا بیلنه وه. واته: مه رجیتان

دوریه وه له گولی خویدا بیه یلنه وه و له و حوت ساله د ا به گوله که یه وه هلی گرن، چونکه له گوله که یا

باشتر ده مینیته وه و درهنگ خراب ده بی، نه و به شه نه بی که ده یخون، که م که میش لیی بخون، ده ست

بلاو مه بن تا له و حوت (ساله) قات و قریه دا سوودی لیوهرگرن. حوت سالی زور سه خته که به دوی

نه و حوت ساله به پیته دا دی، که مانگا له ره کانه مانگا قه له وه کان ده خون، چونکه له سالی قات و

قریدا نه وه ی له ساله به پیته کاند کزکراوه ته وه ده خوری، ه والیشی پیدان که هر شتیکیش

ده چینن و ده یکه نه توو هیچی لی هه لنه گرنه وه بویه یوسف ده لی وه ک خودای گوره فهرموویه تی: ﴿

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُخَصِّصُونَ﴾ له پاش نه مه حوت سالی قات و

قریبه که دیت، مه رجیتان پاشه که ووت کردوه بو نه م حوت ساله سه خته ده یخون، که می له وه نه بیت

که قایم هه لیدگرن. ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْرِضُونَ﴾ له دوی نه م حوت ساله

سه خته سالیکی وا دی، بو هه موو که س باران و پوهه ک زوره و تییدا دوشاوی میوه ده گرن. واته: بارانی

زوریان له و ساله بو ده باری و ولات به روبومی زور ده بی و ده ست ده که نه وه به میوه گوشین و زهیت

گرتن و دوشاوی تری و شتی تریش.

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُؤْتِي بِهَذَا فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ

رَبِّي بِكِدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوْءٍ

قَالَتِ امْرَأَتُ الْفَزَّيْزِ الْفَنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ

بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾

لیکولینه وه له و شتانه ی له نیوان یوسف و ژنه که ی عزیز و ژنه گانی میسرا پوویدا

خودای مهن باسی پاشای میسر دهکا، کاتی به مانای خونه که یه وه گه پانه وه بولای،
لیکدانه وه که ی یوسفی به لوه سرسوپهینه ر بوو، برپوای ته وای پتی هه بوو، له ویدا پیزو زانیاری و
چاک لیکدانه وه ی یوسفی (سهلامی خوی لیبی) بو دهرکوت، وه چنده یوسف خاوه ن په وشته
به رانبر ولات و خه لکی ولاته که ی، بویه پاشا گوتی وه ک خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُؤْنِي
بِهِ﴾ پاشا گوتی: بوم بهینن، واته: له بهندیخانه دهریبهینن و بوم بینن، ﴿فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ﴾ کاتی
پاسپارده که هات بولای یوسف له بهندیخانه دهری بینن، قه بولی نه کرد بیته دهره وه تا پاشا
لیکولینه وه نه کاو خویی و ژیر دهسته گانی بیتاوانی و پاکداوینی نه ویان بو ناشکرا نه بی، که ژنه که ی
عزیز بوی هه لبه ستبوو، نه م به ند کردنه یشی له سر کاریکی په و نه بوو، به لکو نامه قی و ده ستریزی
بوو کراوه ته سهری، ﴿قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسَأَلَهُ مَا بَالَ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ
عَلِيمٌ﴾ یوسف نه لی: بگه پتوه لای ناغات و لی بی پرسه، نه و ژنانه ی که دهستی خویانیان بری، نیازیان
چی بوو؟ په روه ردگارم له فریولیان ناگاداره. فرموده هاتوه وه سفی یوسف دهکا (سهلامی خوی
لیبی) له سر نه و قسانه ی و باسی پیزو پله و قه درو خوراکری نه و دهکا، له موسنه دی نیمامی نه حمه دو
هه ردو سه حیه که دا هاتوه له نه بوهوره یه وه (په زای خوی لیبی) نه لی: پیغه مبهری خودا
فرمویه تی: [نیمه زیاتر هه قمانه به گومان بین له ئیبراهیم (سهلامی خوی لیبی) وه ختی گوتی:
﴿رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أُولِمُ تُوْمِنُ ۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي﴾^۱ په روه ردگارم تو چون
مردو و زیندو ده که یته وه؟ نیشانم بده، فرموی: ئایا تو هیشتا باوه پت نیه؟ ئیبراهیم گوتی: به لی
به لام من ده موی به ته وای دلنیا بم. وه خودای گه وره په حم بکا به لوت، نه و په نای نه برد بو
شوینیکی قایم، وه نه گه ر من نه و نه دی یوسف له بهندیخانه دا بمایامه وه، وه ک یوسف تییدا مابوه وه،
به قسه ی بانگکه ره که م ده کرد^۲. وه که له وته یه کی نیمامی نه حمه دا هاتوه له نه بوهوره یه وه له
پیغه مبهره وه له م ئایه ته دا ﴿فَسَأَلَهُ مَا بَالَ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ﴾ پیغه مبهری
خودا (ﷺ) فرموی: (نه گه نه وه من بومایه، به په له قه بولم ده کردو به هانم نه ده گرت)^۳. پاشا
گوتی: وه ک خودای گه وره فرمویه تی: ﴿قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ﴾ یانی:

^۱ البقرة (۲۶۰).

^۲ احمد (۳۲۶/۲)، فتح الباری (۲۱۶/۸)، مسلم (۱۳۳/۱).

^۳ احمد (۳۴۶/۲).

مہ بہ ستان چي بوو کاتي ويستان يوسف بخه له تينن و کاري خراپي پي بکن، خوداي مہ زن ليړه دا باسي پاشا دهکا، کاتي نه و ژنانه ي کړکړه وه که دهستي خويان بړي له لاي ژنه که ي عه زيز، پوي قسه ي کړدېوه ژنه کان به لام زياتر مہ بهستي ژني وه زيره که ي خوي بوو، گوتي: مہ به ستان چي بوو که ويستان توشي خراپي بکن، له پوڅي ميوانداريه که دا ﴿قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ﴾ واته: نافرته ته کان ووتيان پاکو بيگه ردي بو خوا نيمه کاري شورده يمان لي نه ديوه. واته: ژنه کان وه لاميان داوه، پاکو بي عه يبي هر بو خوايه، يوسف هيچ تاوان يکي نه کړدوه و سويڼد به خوا خراپي به کمان لي نه ديوه، نا له و کاته دا وه ک خوداي مہ زن نه فہ رمويټ: ﴿قَالَتْ أَمَرْتُ الْعَزِيزَ أَنْ يَخَصَّصَ الْحَقُّ﴾ ژنه که ي عه زيز گوتي: نا ئيستا راستي ده رکه وت. ئيبنوعه بباس و موحاميدو که ساني تريش نه لټين: ژنه که ي عه زيز گوتي: نا ئيستا راستي ناشکرا بوو. ^۱ پوون بووه و ده رکه وت. ﴿أَنَا زَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ژنه که گوتي من ده مويست دهستي له که لا تيکه ل بکه م، هر چي نه و گوتي راسته، وه ک يوسف له پيشا گوتي: نه و ژنه ده يويست دهستم له که لا تيکه ل بکا، ﴿ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ﴾ ژنه که گوتي دانم نا به و تاوانه دا هه تا ميړده که م بزاني من له پاشه مله ناپاکيم لي نه کړدوه و نه و کاره شورده ييه که وره يه پوي نه داوه، ويستم دلي نه و لاوه بولاي خوم پاکيشم، به لام نه و پازي نه بوو، هر بويه دانم پيدانا بو نه وه ي بزاني بيتاوانم، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ﴾ به راستي خودا پيلاني تاوانباران سه رکه وتوو ناکا.

- ۱ ڀڏان به ٺاڻڪرا ڪرڻي قسهي خراپ و نابھ جي بڻ ستم ليڪراو له گهل هانداني بوليپورڊن
- ۲ ڀروا به هه ندي له پيڙهه مبهراڻ و ڀروا نه ڀوون به هه نديڪي ٿريان
- ۴ لاساري جوولهه ڪه
- ۷ تاوانه ڪاني جوولهه ڪه
- ۷ بوختان ڪرڻيان بڻ مريهم و بانگه شهيان به ڪوشتن عيسا و راستو دروستي نه و ڀوداوه
- ۱۱ هه موو مه سيحيه ڪان ڀروا دهينن به عيسا (سه لامي خواي ليبي) پيش مردن
- باسي نه و هه رمودانهي هاتوه له بارهي دابه زيني عيساي ڪوري مريهمه وه له ٺاسمانه وه بڻ سهر زمين له ڪوتايي
- ۱۱ دنياڊا بهر له ڀوڙي قيامه تاو بانگ ڪرڻي بڻ خوا په رستي به ٽاڪ و ته نياو شهر ڪ دانه نان بڻي
- ۱۷ سيفه تي عيسا (سه لامي خواي ليبي)
- ۱۹ قه دمغه ڪرڻي خوارڊنه ڀاڪ و خاوينه ڪان له جوولهه ڪه به هڻي سته مڪاريانه وه
- ۲۱ نيگا (وه جي) ڪراوه بڻ پيڙهه مبهراڻ (ﷺ) وه ڪ ڪراوه بڻ نه وانهي پيش خوي
- ۲۲ نه وانهي له قورنندا ناويان هاتوه بيستو پيڙهه مبهراڻ (سه لامي خوايان ليبي)
- ۲۲ ڀڙي موسا (سه لامي خواي ليبي)
- ۲۳ مه به ست له رموانه ڪرڻي پيڙهه مبهراڻ (سه لامي خوايان ليبي) نه هيشتني ڀروبيانه وه
- ۲۶ ڀي نه دان به نه هلي ڪتيب ڪه هه نه ڀوڙي له ٺايندا و پيا هه لڏان به عيساي ڪوري مريهمه ڊا نه ڪهن
- ۳۰ ڪومه ل و ڀارته مه سيحيه ڪان
- ۳۲ نه عيسا و نه هريشته ڪان (سه لامي خوايان ليبي) نه وه حاشايان نه ڪردوه ڪه به ندميه ڪي خودان
- ۳۳ ومسفي قورننان
- ۳۳ ڀرياري (هوكمي) نه و ڪه سهي دمري و ڀاوك و مندائي نيهه (ڪه ڪوتا نايه ته هاتومه خوار)
- ۳۵ باسي وشه به پيئي مانا ڪهي به پشتو په ناي خودا
- ۳۸ سورهي (المائدة)
- ۴۰ باسي نه و مي هه لاله و نه و مي هه رامه له ٺاڙه له ڪاندا
- ۴۱ هه رماندان به ڀڙ لينان له پيڙويه ڪان و مانگه هه رامه ڪان
- ۴۲ قورياني ڪردن بڻ مائي خودا (بيت الله)
- ۴۳ شهر ڪردن له گهل نه و ڪه سانه ڊا نيازي ڪه عبه ي پيڙويان هه يه هه لاله مه ڪهن
- ۴۴ ڀاو ڪردن هه لاله هه رڪاتي له ٺيهرامدا نه مان
- ۴۴ دادگهري له هه موو ڪاتيڪڊا پيويسته
- ۴۵ نه و ٺاڙه لانهي خوارڊنيان قه دمغه يه
- ۴۹ قه دمغه ڪرڻي هه رشتي له سهر قوماري تير دابه ش دمگري
- ۵۱ بي ٺوميد ي خوانه ناس و شه يتان له زيان گه يانڊن به ٺايني موسولمانان
- ۵۲ ته و او ي ٺايني نيسلام
- ۵۳ ڀيگه دان دان به خوارڊني مردارموه ڀوو له ڪاتي ناچاري و برسيه تيڊا

- ۵۴ پوون کردنهومی چه لال
- ۵۵ برپاری (حوكمى) پاوى گيانه و مری فیترکراو
- ۵۷ ناوی خوا هینان له سهر نه و ناژه له پاوکه رانه له کاتی ناردنیدا
- ۵۷ چه لالی سهر برپاوی نه هلی کتیب
- ۵۹ دروستی هاوسه رگیری له گهل نافرمتی نازادو داوین پاک له نه هلی کتیب
- ۶۱ ههرماندان به دستنویژ گرتن
- ۶۲ نیهت هینان و بسم الله کردن له دستنویژ گرتندا
- ۶۳ دست خستنه ناو ریش
- ۶۳ چونیتهی دستنویژ گرتن
- ۶۵ شورونی ههر دوو پی واجیه نه ک دست پیدای هینان
- ۶۶ باسی نه و ههر موودانهی که هاتوون له بارمی شورینی ههر دوو پیدای دهبی ههر بشوری
- ۶۷ ههرماندان به دست خستنه نیو په نهجهکان
- ۶۷ دست هینان به سهر خوف (الخفین) سونه تیکی نه گورو جیگیره
- ۶۸ ههرماندان بو ته یه مم کردن له کاتی نه بونی ناوداو بو نه خوشی
- ۶۹ دووعای دواى دستنویژ گرتن
- ۷۰ ریزو گهره می دستنویژ
- ۷۱ ومبیر هینانهومی چاکه ی خودا له ناردنی په یام و ناینی نیسلام
- ۷۱ ههرماندان به پابه ند پوون به دادومریه وه
- ۷۲ دست نه گه یشتتی خوانه ناسان به موسولمانان به ههر میه که له لایهن خودا وه
- ۷۴ به لینی نه هلی کتیب و نه فرین لیگردنیان له سهر شکاندنی:
- ۷۵ سهرکردمکانی یارمه تیدمرمکان (الانصار) له شهوی عهقه به دا
- ۷۶ په یماندان و شکاندنی
- ۷۷ په یمانی مه سیحیه کان و له بیر چوونهومی نه و په یمانه یان و نه نجامه که ی
- ۷۸ پوون کردنهومی راستی به هوی پیقه مبهرو (ﷺ) قورنانه وه
- ۷۹ شهریک داتانی مه سیحیه کان بو خودا و خوانه ناسیان
- ۸۰ وه لام دانهومی نه هلی کتیب که ده لین: نیمه ههر زه ندانی خوداین
- ۸۳ موسا (سه لامی خواى لیلى) چاکه کانی خودا ومبیر هوزمکه ی دهینیتته وه ههرمانیان پیدمکات که بچه ناو زمویه
- ۸۶ پیروزمکه و یاخی بوونی هوزمکه ی له ههرمانه که ی
- ۸۶ وتاری یوشمی کوری نون و کالبی کوری یوفه نا
- ۸۷ وه لامی چاکى هاوه له کانی پیقه مبهرو (ﷺ) له پوزی به دردا
- ۸۸ دوعای موسا (سه لامی خواى لیلى) له جووله که
- ۸۸ قه دمه کردنى جووله که له چوونه ناو زمویه پیروزمکه چل سال
- ۸۹ رزگار کردنى (بیت المقدس)

- خودای مەزن دڵنەوایی مووسا دمکات (سەلامی خۆای ئییی) ۹۰
- بەسەرھاتی قابیل و ھابیل ۹۱
- پیش خستنی تۆلەي سەم و برینی پەییومندی خزمایەتی ۹۵
- پییوستە لەسەر مەرۆڤ ریز لە مەرۆڤ بگری ۹۵
- ھەرەشە لە ھەلەرۆو سنوور بەزینەکان ۹۷
- سزای نەوانەي کە دژایەتی خودا و پیفەمبەر مەکی دمکەن و خراپەکارن ۹۸
- سزای دژایەتی لادەچی کاتی کە نەوانەي دژایەتی دمکەن پەشیمان ببنەو وە پیش نەومی دمست بگری بەسەر یاندا ۱۰۱
- ھەرماندان بە لەخوا ترسی و خۆنزیك خستەو ئی و ھەزا کردن ۱۰۳
- بارتەقا (ھدیة) لە خوانەناس و مرناگیری لە پۆزی قیامەتدا و ھەمیشە و بەردەوام لەناو ناگردان ۱۰۴
- ھەرماندان بە برینی دمستی دز ۱۰۵
- کەي دمستی دز دەبری ۱۰۶
- نەو کەسەي دزی دمکات تەوہي ئی قبوول دمکری ۱۰۷
- ناگادار کردنەو بە خەم و خەفەت نەخواردن لەسەر ھەلسوکەوتەکانی جوولەکەي و دوو پوو مکان ۱۰۹
- جوولەکەکان قسەکان دمگۆرن و ھەوێ خۆ لادان نەدن لە رەجم کردن لە بەسەرھاتی دوو جوولەکەدا ۱۰۹
- زەمی نیازە خراپەکانی جوولەکە و ستایشی کتیبەکەیان (تەورات) ۱۱۳
- ھۆیەکی تر لەسەر ھاتنە خوارمومی نەم نایەتە پیروزانە ۱۱۳
- پیاو بە ژن دمکوژی ۱۱۷
- تۆلەي زامەکان (برینەکان) ۱۱۷
- دمستوریکی گەنگ ۱۱۸
- مەسەلە يەك ۱۱۸
- لیبوردەیی دمبیتە ھۆی سەپینەوہي گوناھ ۱۱۸
- باسی عیساو (سەلامی خۆای ئییی) ستایشی ئینجیل ۱۱۹
- ستایش کردنی نەم قورنانه و پیاھەلدانی و ھەرماندان بە ھەرمانمۆایی کردن پیی ۱۲۱
- تەدەمەي کردنی دوستانەتی لەگەڵ جوولەکە و مەسیھی دوزمانی ئیسلامدا ۱۲۶
- ھۆی ھاتنە خوارمومی نەم نایەتە ۱۲۸
- ھەرەشە کردن لە خاومن باومرەن نەگەر پاشگەز ببنەو بە ھینانی کۆمەلەکی تر ۱۲۹
- ھۆی ھاتنە خوارمومی نەم نایەتە ۱۳۱
- تەدەمەي کردنی دوستانەتی خوانەناسان ۱۳۲
- گالتە کردنی خوانەناسان بە نوێژو بانگدان ۱۳۳
- رەقی نەھلی کتیب لە خاومن باومرەن نەبەر نەومیە کە برۆایان بە خوا ھەيە ۱۳۴
- نەھلی کتیب شایەنی خراپترین سزان لە پۆزی قیامەتدا ۱۳۴
- لە رەوشتی دوو پوو مکان ناشرکرا کردنی برۆا و شاردنەوہي باومرە ۱۳۵

- ۱۳۶ ناپرمزایی دمربرین له خواناسان و زاناکانیان له سهرا وازهینانیان له قهدهغه کردنی خراپه
- ۱۳۷ جووله که گان ده لئین: خودا دمستی به ستراره
- ۱۳۸ دمستی خودا زور گوشتان
- ۱۳۹ نهومی بو موسولمانان هاتوته خوارموه، خوانه ناسی و له نه ندازه لادانی جووله که گان زیاتر دمکات
- ۱۴۰ نه گهر نه هلی کتیب کاریان به کتیبه که ی خویان بکردایه، خیری دنیا و قیامه تیان دمست دهکوت
- ۱۴۲ ههرماندان به راگه یاندنی په یامی خودا و به لئینی خودا به پاراستنی پیغه مبهرا (ﷺ)
- ۱۴۵ بزگار بوون نیه به برهوانیان به قورنان نه بی
- ۱۴۷ له دین و مرگه رانی مه سیحیه کان و بانگه وازی عیسا (سه لای خوی لیبی) بو یه کتا په رستی
- ۱۴۹ عیسا (سه لای خوی لیبی) به ندمی خودایه و دایکیشی زور راستگو یه
- ۱۵۰ ریکری له بت په رستی و هه له پویی له نایندا
- ۱۵۰ نه فرینی خودا له خوانه ناسانی نهومی ئیسرا ئیل
- ۱۵۱ چه ند ههرمووده یه که له باری ههرماندان به چاکه و به رگری کردن له خراپه
- ۱۵۲ زمی دوو پروو مگان
- ۱۵۳ هو ی هاتنه خوارمو ی نه م نایه ته
- ۱۵۶ گوشه گیری (رهبانیه) له ئیسلامدا نیه
- ۱۵۷ سه رزارمکی له سویندا (الفلو فی الیمین)
- ۱۵۷ بارت ه قای (که فارم تی) سویندا
- ۱۵۹ قهدهغه کردنی مه یغوری و قوماریازی
- ۱۶۰ ته فسیری ﴿وَالْأَصَابُ وَالْأَزْلَمُ﴾
- ۱۶۰ باسی نه وه ههرموودانه ی له باری ههرامکردنی مه یه وه هاتووه
- ۱۶۶ قهدهغه کردنی کوشتنی نیچیر له مالی خودا و له ئیهرامدا
- ۱۶۸ توله ی کوشتنی نیچیر له ههرمدا یان له ئیهرامدا
- ۱۷۱ چه لا لکردنی راوی دمربا بو نه وانه ی له ئیهرامدان
- ۱۷۲ قهدهغه کردنی راوکردنی نیچیری وشکانی
- ۱۷۵ زمی پر سیار کردن به بی سود
- ۱۷۸ ته فسیری نه و ناژه لانه ی ناویان هاتووه
- ۱۸۱ ههرماندان به چاکسازی له خودا هه تا گومرایان زیان نه گه یه نن
- ۱۸۲ شایه تیدانی دوو که سی جینی برهوا له کاتی و سیهت کردندا
- ۱۸۵ پیغه مبهرا ن (سه لای خودایان لیبیت) له باری گه له کانیا نه وه پر سیاریان لی دهکرتیت
- ۱۸۶ وه بیر هینانهومی به هر مکان بو عیسا (سه لای خودای لیبیت)
- ۱۸۸ باسی ناردنی خوان
- ۱۹۰ پروو دویکی میژوویی سهیر

عیسا (سه لامي خودای لیبیت) حاشا له بپ پهرستی و شهریک دانان دمکات بو خوداو دان به یه کتا پهرستی دادمنیت

- ۱۹۱ (التوحید)
- ۱۹۳ له رۆزی قیامت دا جگه له راستگوویی هیچ شتیک سودی نیه
- ۱۹۴ ته فیسری سورمتی (الانعام)
- ۱۹۴ سوپاس و ستایش بو خودا له سهر گهرمی و تواناو مهزنی دهسته لاتی
- ۱۹۶ لاساری بت پهرستان هه ریشه کردن لییان له سهری
- ۱۹۸ زهمی نه و خوانه ناسه لاسارانه و بازی نه بوونیان بهومی که پیغه مبهراڻ له مروه بن
- ۲۰۰ ههر خودا خوی و مدینه نه رو خامنی رۆزی و به هر مکانه پیویسته ملکه چی بویگریت
- ۲۰۲ ههر خودا زیان گهینه رو سود گهینه رو زاله
- ۲۰۴ نه هلی کتیب پیغه مبهراڻ (ﷺ) ده ناسن و مک چون هه رزنده مکانی خویان ده ناسن
- ۲۰۴ بت پهرسته کان پرسیاریان لیئد مگریت له سهر بت پهرستیه که یان
- ۲۰۵ به دبه خت به هره له قورن و مرناگریت
- ۲۰۷ کاتی بینینی سزا ناوات خواستن هیچ سودیکی نیه
- ۲۱۰ دلنه وایی کردنی پیغه مبهراڻ (ﷺ)
- ۲۱۳ بت پهرستان داوای نیشانه دمکهن
- ۲۱۴ مه به ست به نوممهت چیه
- ۲۱۵ خودانه ناس که رو لاله و له تاریکیدا خوول ده خوات
- ۲۱۶ به لکه هیئانه وه له سهر بت پهرستان که له کاتی سزادا ته نیا داوا له خودا دمکهن
- ۲۲۰ پیغه مبهراڻ (ﷺ) خامنی گه نجینه کانی خودانییه و شتی نادیاریش نازانیت
- ریگه نه دان به پیغه مبهراڻ (ﷺ) که هاوه له کهم ده ست و هه ژارمکان دهریکات له دموری خوی، ههرمان پیدانی به
- ۲۲۱ ریزلینایان کاتی هاتنیان بۆلای
- پیغه مبهراڻ (ﷺ) به لکه ی بتهوی به دهسته و میه بو نهومی که بانگه وازی بۆدمکات، پاداشت و سزاش به دهستی خودایه و
- ۲۲۴ به دهستی نه و نیه
- ۲۲۶ جگه له خودا هیچ که سیک له غهیب (نهینیه کان) نازانیت
- ۲۲۷ گیانی عه بدمکان به دهستی خودایه بهر له مردن و پاش مردنیش
- ۲۳۰ باسی چاکه و ریزی خوداو هیزو زه بروزمنگی
- ۲۳۴ بانگه وازی نیشاندانه به بی ناچار کردن
- ۲۳۵ ری نه دان به دانیشتن نه گهل نه وانه ی که دهریاری نیشانه کانی خودا خراب دموین
- ۲۳۷ وینه ی نه و که سانه ی دمگه رینه وه بو خودانه ناسی دوا ی براهینان و ناکاری چاک
- ۲۳۹ باسی فوو کردن به که له شا خدا
- ۲۴۰ ئیبراهیم (سه لامي خودای لیبیت) ناموزگاری باوکی کرد
- ۲۴۱ دهرکه وتنی نیشانه کانی یه کتا پهرستی (التوحید) له ئیبراهیمدا (سه لامي خودای لیبیت)
- ۲۴۴ نه مه شوینی پوو به پوو و نه و میه به رامهر بت پهرستان

- ۲۴۷ ناههقی زور گهوره شهریک دانانه بو خودا
- ۲۴۹ به خشینئ نیسحاق و یه عقوب به ئیبراهیم (سهلامی خودایان لیبیت) لهکاتی پیریدا
- ۲۵۰ تاییه تمهندی نوح و ئیبراهیم (سهلامی خودایان لیبیت)
- ۲۵۲ بت په رستی هه موو کردارمکانی مهردوم له ناودمبات هه تا هی پیغه مبه رانیش
- ۲۵۴ ئادمیه تی پیغه مبه رو ناردنی قورئان بوی (ﷺ)
- ۲۵۷ هیچ که سیک له وه سته مکارترنیه که درو به دم خودا وه هه لدم به ستی و ده لی نیگام بو هاتووه
- ۲۵۸ ژیا نی نه م سته مکارانه لهکاتی مردن و بوژی قیامت دا
- ۲۶۱ ناسینی خودا به هه ندیک له نیشانه کانی
- ۲۶۷ زمی بته رستان
- ۲۶۹ مانای داهینه ر (البلیع)
- ۲۶۹ هه ر خودا په رومردگارتانه
- ۲۷۰ بینینی خودا له بوژی قیامت دا
- ۲۷۱ له فسیری (البصائر)
- ۲۷۴ هه رماندان به شوینکه وتنی نیگ (الوحی)
- ۲۷۵ قسه دی خراب به بته کانی نه وان مه لین، تا نه وانیش قسه دی خراب به رامبه ر خودا نه که ن
- ۲۷۶ بت په رستان سویند ده خون پاش هاتنی موهجیزه برواده هینن
- ۲۷۸ برواهینان به مه یلی خودایه
- ۲۷۹ هه موو پیغه مبه ری دوژمنیکی هه بووه
- ۲۸۲ زورینه دی هه لک له گو مرایدان
- ۲۸۳ هه لال بوونی نه و ناژه لانه دی به ناوی خودا سه رده مبرین
- ۲۸۴ قه دهغه کردنی خواردنی گوشتی نه و ناژه لانه دی ناوی خودایان له سه ر نابری لهکاتی سه ربرینیدا
- ۲۸۵ نیگای (وهی) شه یتان
- ۲۸۷ وینه دی خوانه ناس و خواناس
- ۲۸۸ سه رکرده تاوانکارمکان و فروغیلایان و پاشه بوژیان
- ۲۹۱ خوانه ناسان دان دمنین به به رزی و پله و پاییه دی ره چه له کی پیغه مبه ردا (ﷺ)
- ۲۹۷ هه ندی له سته مکاران ده خه ینه ژیر دستی یه کتر
- سه رزمنشت کردنی مروغو جنوکه به پرسیار کردن له بارمی ناردنی پیغه مبه ران و دانتانیان به ره وانه کردنی
- ۲۹۸ پیغه مبه راندا (سهلامی خویان لیبی)
- ۳۰۱ هه رمشه کردن به له ناو بردنیان نه گه ر لاساریان کرد
- ۳۰۴ باسی هه ندی له کار و کرداری بته رستان
- ۳۰۶ شه یتان کوشتنی مندالی جوانی ره وا کرد بو بته رستان
- ۳۰۷ هه ندی له و ناژمل و مالآ تانه دی بته رستان قه دهغه یان دمکرد
- ۳۱۱ هه ر خودایه که به رویوم و دانه ویله و مالآ تی و مدیه یتاوه

- ۳۴۲ باسی زیاد مرموی
- ۳۱۳ به هره و سوودی نازهن
- ۳۱۴ لهه نازه لانه بهون و شوینی بهرنامهی شهیتان مه که ون تییدا
- ۳۱۷ باسی نه و شتانهی که هه رامکراون
- ۳۱۸ نه و جه لانهی له جووله که هه رام کرا به هوی له ری دهرچونیا نه وه بوو
- ۳۲۰ هروفیلی جووله که و له عنهت کردنی خودا لییان
- ۳۲۱ خودا خاوهنی به زمیه و تاوانبارانیش له سزای دهر باز نابن
- ۳۲۲ باسی هه لهی بتههرستان و وه لام دانهومی هه له کانیا
- ۳۲۴ ده پاسپاردمکه
- ۳۳۳ ستایش کردنی تهورات و هورنان
- ۳۳۶ هورنان به لگی خودایه به سهر خه لکه وه
- ۳۳۷ خوانه ناسان چاوه نواری قیامت یان نیشانه کانی ده کهن
- ۳۳۹ زم و گلهیی له ناکوکی
- ۳۴۱ یه که چاکه به ده نه و منده، یه که خرا پهیش به نه ندازی خوی پاداشت و مردمگری
- ۳۴۳ هه ر نیسلام راسته رییه
- ۳۴۴ هه رمان کردن به پاکی و دلسوزی
- ۳۴۵ ناینی گشت پیغه مبه ران ته نیا نیسلام بووه
- ۳۴۷ هه رماندان به پاکی و دلسوزی پشت بهستن به خوا
- ۳۴۸ هیچ کهس باری گرانی هیچ که سیکی تر هه لنگری
- ۳۴۹ خودا خه لکی کرده جینشینی زمین و پله جیاواز له یه کتری تا تاقیان بکاته وه
- ۳۵۲ ته فسیری سورتهی (الاعراف)
- ۳۵۳ حال و گوزمرانی نهه شارانهی قریان تی خرا
- ۳۵۶ باسی هه لسه نگاندنی کردار مکان
- ۳۵۸ گشت به هه ر مکانی ناسمان و زموی بو مه ردمه
- ۳۵۸ به سهرهاتی سوژده بردنی هریشته کان و خو به گه وره زانینی شهیتان
- ۳۶۰ یه کهم کهس که پیوانهی کرد نیلیس بوو
- ۳۶۷ دابه زینیاں بو سهر زموی
- ۳۶۸ ناردنی جل و بهرگو و پوشاکی جوانیش له گه لیدا
- ۳۶۸ ترساندن له هیتنهی شهیتان
- ۳۷۰ خودا بو کاری پیس هه رمان نادات، به لکو هه رمانی به داد په رومری و دلسوزی داوه
- ۳۷۰ مانای دروست بوون و گه رانه وه
- ۳۷۳ هه رماندان به خو رازاندنه وه له کاتی چوون بو مزگه و تدا
- ۳۷۴ ته دهغه کردنی زیاد مرموی له خوراک و پوشاکدا

نەو بێتەرستە بوختان چیانە، چی لە چارەمیان نوسرابی دیتە رێیان، دۆستەکانیان خۆیان ئی ون دەمەن لە کاتی

- مردندا ۳۷۸
- مشت و مری خەلکی ناو ناگرو نەفرەت کردنیان لە یەکتەری ۳۷۹
- بێپروایان دەرگاکی ناسمانیان ئی ناگریتهوه و هەرگیز ناچنە بەهەشت ۳۸۱
- باسی چارەنوسی پیاوچاکان و گوزەرانیان ۳۸۳
- خەلکی جەهەنم بەشیان هەرداخ و پەژاریە لەناو ناگرەدا ۳۸۴
- نەعراف و خەلکی نەعراف ۳۸۶
- خۆشگوزەران بەهەشت قەدەمە یە بۆ خەلکی جەهەنم ۳۸۸
- رێگە نادری بە بێتەرست پاکانە بکات ۳۹۰
- دروست بوونی بونەوەر لە شەش پۆژدا ۳۹۱
- مانای (الاستواء) دامەزران ۳۹۲
- شەوو پۆژ لە نیشانەکانی خودان ۳۹۲
- هاندان بۆ پارانەو لە خوا ۳۹۴
- قەدەمە کردنی زیادەرموی لە پارانەویدا ۳۹۴
- قەدەمە کردنی خراپە لە زەویدا ۳۹۵
- لە نیشانەکانی خودایە کە باران دەبارینی و بەروبووم دەردینی ۳۹۵
- بەسەرھاتی نوح و گەلەکە (سەلامی خۆای لیبی) ۳۹۸
- بەسەرھاتی هود و (سەلامی خۆای لیبی) رەچەلەکی گەلی عاد ۴۰۱
- شوینەوارمکانی هۆزی عاد ۴۰۱
- نەومی لە نیوان هود و (سەلامی خۆای لیبی) هۆزەکیدە پوویدا ۴۰۲
- چارەنوسی هۆزی عاد ۴۰۴
- بەسەرھاتی رەوانەکرانی عاد ۴۰۵
- جی و شوینی هۆزی سەموود و رەچەلەکیان ۴۰۷
- بەسەرھاتی پێفەمبەر سالح و (سەلامی خۆای لیبی) سەموود ۴۰۸
- هۆزی سەموود داوای وشتریکیان کرد لە بەردی بێتە دەر، وشتری هاتە دەر ۴۰۸
- کوشتنی وشترەکە ۴۱۱
- هەولی بەدەفەرەن بۆ کوشتنی سالح و سەرھەلدانی سزاو پاشان دابارینی سزا بۆ هۆزی سەموود ۴۱۲
- بەسەرھاتی لوت (سەلامی خۆای لیبی) و هۆزەکە ۴۱۴
- بەسەرھاتی شوعەیب و (سەلامی خۆای لیبی) مەدیەن ۴۱۷
- تاقیکردنەوی گەلە پێشوومکان ۴۲۲
- خێروپێر لە گەلە باومردایە و زەبروزمگیش لە گەلە خودانە ناسیدایە ۴۲۴
- بەسەرھاتی موسا و فیرعەون ۴۲۸
- عەساکە ی موسا و دەستە سپیدەکە ۴۲۹

- ۴۳۰ قسهی هوزی فیرعهون لهبارهی موساوه، دمیانتو جادووگهرمو پیکهاتن لهسهر دژایه تیگردنی به جادووگهران.
- ۴۳۲ کوبوونهومی جادووگهران و پوویه پوو بونومیان لهگهل موسادا و گردنی پهت و دار و دسته کانیان به مار.
- ۴۳۳ زالبوونی موسا (سهلامی خودای لیبیت) و پراوهینانی جادووگهران.
- ۴۳۴ ههرمشهی فیرعهون له جادووگهران دواي پراوهینانیان، وهلامی نهوان بو فیرعهون.
- ۴۳۷ هوزی فیرعهون هانی فیرعهونیان دداو نامادیمی فیرعهون بو کوشتنی نهومی ئیسرائیل و هاواربردنی نهومی ئیسرائیل بو لای موسا (سهلامی خودای لیبیت) به لینی موسا به یارمهتی خودا بویان.
- ۴۳۸ تافیکردنهومی هوزی فیرعهون به قات و قهری.
- ۴۳۹ یاخی بوونی هوزمکهی فیرعهون و توله لیسه نندیان به چهند نیشانهوه.
- ۴۴۲ نقومبوونی هوزمکهی فیرعهون له دمرياداو جیگیربوونی نهومی ئیسرائیل لهو زمویه پیروژمدا.
- ۴۴۴ په پینهومی نهومی ئیسرائیل له دمريادا و داواگردنیان له موسا که په رستراویکی بهرجهستهیان بو په یدابکات ...
- ۴۴۵ ومبیرهینانهومی به هر مکانی خودا بو نهومی ئیسرائیل.
- ۴۴۵ پوژو گرتنی موسا خو خه ریک گردنی به خودا په رستیهوه تا چل شهو.
- ۴۴۶ داواگردنی موسا که په رومردگاری بیبیت.
- ۴۴۸ خودا موسای هه لبراردو نه لواحه کانی دایه (سهلامی خودای لیبیت).
- ۴۵۰ بیبه شکردنی فیز زلان له نیشانه کانی خودا.
- ۴۵۱ به سهرهاتی په رستنی گویرمکه.
- ۴۵۵ موسا که تورپییه کهی دامردموه له وحه کانی هه لگرتیهوه.
- ۴۵۶ رویشتنی هه قتا کهس له نهومی ئیسرائیل بو خزمهت په رومردگاریان و خودا لهوی مراندنی.
- ۴۵۹ به زمیی خودا نوسراوه نهو خودا ناسانهی خوپاک راگرو پروادارن به نیشانه کانی خودا و پیقه مبه رانی (سهلامی خودایان لیبیت).
- ۴۶۰ سیفه ته کانی نهو پیقه مبه ره.
- ۴۶۳ گشت په یامی پیقه مبه رمان موحه مبه د (ﷺ) بو هه موو جیهانه.
- ۴۶۵ خودا باسی هه ندیک له نهومی ئیسرائیل دمکات که رینمایي دمکن و به راستیش دادومری دمکن.
- ۴۶۸ بی فهرمانی گردنی جووله که له پوژی شه مبه د.
- ۴۶۹ گوپینی وینهیان به مه یمون و پزگار بوونی نهوانه ی بهرگریان کردو نهوانه ش که بی دمنگ بوون.
- ۴۷۰ زه لیلی به ردموام به شی جووله که یه.
- ۴۷۲ بلاوگردنهومی نهومی ئیسرائیل له سهر زمیندا.
- ۴۷۴ به رزگردنهومی کیوی توور به بان سهری نهو جووله کانهوه له مبه ر یاخی بوونیان.
- ۴۷۵ باسی نهویه لینهی که و مرگرا له نهومی نامم.
- ۴۷۸ به سهرهاتی به لهمی کوری باعورا (الباعورا) وینهی نهو زانیایه که له زانیاریه کهی خوی لاببات.
- ۴۸۴ بیباومری و چارمنووس.
- ۴۸۶ باسی ناوه جوانه کانی خودا.
- ۴۹۰ باسی پوژی قیامهت و نیشانه کانی.

- ۴۹۵ نهم پیغه مبهره (ﷺ) غه یب نازانیت و توانای سودو زیانیسی بو خودی خوی نیه
- ۴۹۶ هه موو خه لکی نهومی نادمه
- ۴۹۹ خودای بته رستان نه وده پیغه ره نه یارمه تیدمره نه خاوه نی هیچ شتیکه
- ۵۰۲ هه رماندان به لیووردن
- ۵۰۵ رینیازی له خودا ترسان له کاتی پارایی و دوو لیدا
- ۵۰۶ برا شه یخانه کانیا یارمه تیان دهم له گومر ابووندا
- ۵۰۷ بته رستان داوای نیشانه دمکن
- ۵۰۸ هه رماندان به گوینگرتن له قورن
- ۵۰۸ هه رماندان به عیبادت و یادی خودا له به یانیا و نیواراندا
- ۵۱۰ ته فیسری سورمتی (الانفال)
- ۵۱۰ مانای دستکوت (الانفال)
- ۵۱۱ هوئی هاتنه خوارموی نهم نایه ته
- ۵۱۱ هوئی کی تر له هاتنه خوارموی نهم نایه ته
- ۵۱۳ نیشانه کانی برواداره راستگوئی کان
- ۵۱۴ کاتی که نایه ته کانی قورن خونرا بروا زیاد دمکات و به هیز دمبیت
- ۵۱۵ باسی خو سپاردن به خودای گه وره
- ۵۱۵ باسی کارمکانی خاومنباوران
- ۵۱۶ باسی راستی باومر
- ۵۱۶ به رویومی باومری ته واو
- ۵۱۷ شوینکه ورتنی پیغه مبهره (ﷺ) مایه ی چاکه یه بو باومرداران
- ۵۲۰ هانا بردنی موسولمانان و به هانا چونی خودا بو یان و ناردنی فریشته بو یان
- ۵۲۴ موسلمانان له پوژ به دردا خه ویان لی که وت
- ۵۲۵ شهوی به در باران باری
- ۵۲۷ خودا هه رمانی دا به فریشته کان که یارمه تی خاومنباوران بدم و له گه لیان بجه ننگن دزی خودانه ناسان
- ۵۲۸ قه دمغه کردنی هه لاتن له کاتی پووه پوویونهومی دوژمن و سزا که ی
- ۵۳۰ بهر خوردی خودا له پوژی به دردا و کوشتن و خوّل کردنه چاوی (خودانه ناسان)
- ۵۳۲ وه لامدانهومی داوای بته رستان
- ۵۳۳ هه رماندان به گوینرایه لی خودا و پیغه مبهرمکه ی (ﷺ)
- ۵۳۵ هه رماندان به وه لامدانهومی خودا و پیغه مبهره (ﷺ)
- ۵۳۵ خودا دمتوانیت له مپهر دانیت له نیوان مروّو لیدا
- ۵۳۶ ترساندن له فیتنه ی گشتگیر
- ۵۳۹ ناگادار کردنهومی موسولمانان له و ژبانیه ی که تنیدا بوون له کزی و لاوازی و پاشان چون بوونه خاوه نی هیزو دسته لات

- ۵۴۰ هوی هاتنه خوارمومی نه م نایه ته و قه دهغه کردنی ناپاکی
- ۵۴۲ له خودا ترسی هوکاره بو جیاگردنهومی چاکه و خراپه
- ۵۴۳ باسی نه و پلانهی که خه لکی مهککه دایان رشت بو کوشتنی پیغه مبهرو (ﷺ)
- ۵۴۵ قورمیشیه کان وایان دمرانی که دمتوانن ومک قورئان دانین
- ۵۴۶ بتپه رستان داوای سزا دمکه ن
- ۵۴۷ بوونی پیغه مبهرو (ﷺ) تهویه کردنی بتپه رستان دوو هوکارن بو دنیابوون له سزا
- ۵۴۸ ریگر نیه له سزادانی بتپه رستان داوای نه نجامدانی کاری خراپ
- ۵۵۱ مال خه رج کردنی خودانه ناسان بو ریگری له پیی خودادا داخ و که سه رمکه ی هه ر بو خویانه
- ۵۵۳ هاندانی خودانه ناسان بو تهویه کردن و ترساندنیان له خودانه ناسی
- ۵۵۳ هه رماندان به جهنگ بو کوتایی هیئانی بییدینی و بتپه رستی
- ۵۵۶ بریاری شهر دمریاری (غه نیمه ت بو) (هینی)
- ۵۶۰ هه ندی له دریژمی بووداومکانی بوژی به در
- ۵۶۳ خودا هه ر کومه لیکی به که متر نیشان دا له چاوی نهوی تردا
- ۵۶۴ فیربوونی رهوشته کانی جهنگ
- ۵۶۵ هه رماندان به خوراکری له کاتی بوویه بوویونه وودا
- ۵۶۶ شیوازی هاتنه دمرمومی موشریکه کان بو بوژی به در
- ۵۶۷ شهیتان موشریکه کانی هه لغه له تاندو کارمکانی لا جوان کردن
- ۵۶۸ هه لویستی دوو بووومکان له بوژی به دردا
- ۵۶۹ لیئانی هریشته کان له خوانه ناسان له کاتی گیانکیشانیاندا
- ۵۷۲ هه رماندان به لیئانی توندی نهوانه ی بیباومرن و په یمان دمشکینن
- ۵۷۳ هه رماندان به هه لومشاندهومی په یمان و دانهومی به سه ر دورمندا پاش دمرکه وتنی ناپاکی لییان
- ۵۷۴ هه رماندان به خوناماده کردن به پیی توانا تا دورمنی خوای پی بترسینری
- ۵۷۶ هه رماندان به قه بوئکردنی ناشتی له گهل دورمن نه گه ر داوای ناشتی کرد
- ۵۷۷ وهبیر هیئانهومی به هرمی یه کگرتن له نیوان دلی خاومن باومرانددا
- ۵۷۸ هاندان له سه ر جهنگ کردن و مزدهیش به وه که موسولمانان که میش بن زال دمن به سه ر زوری له خوانه ناساندا
- ۵۸۲ به لیئندان به و دیلانه به پاداشتی چاک، نه گه ر خیریان تیدابیت
- ۵۸۵ کوچه ریان و یاریده دمریه کان دوستی یه کترین
- ۵۸۶ دوستایه تی ناکری له گهل نهوانه ی برویان هیئاوه و کوچیان نه کردوه
- ۵۸۷ خوانه ناسان دوستی یه کترن، هیچ دوستایه ته کیان له گهل موسولماناندا نیه
- ۵۸۸ خاومنبامرانی راسته قینه
- ۵۸۹ میراتی بوکس و کاره
- ۵۹۰ بوچی (بسم الله) له سه رمتای نه م سورمه وه نه نوسراوه ؟
- ۵۹۱ راگه یاندنی بیزاری دمربرین به رانبه ر بتپه رسته کان

- ۵۹۴ هەرکەسی پەیمانیکى بووه و ئىی لا نه داوه، نه وه پەیمانە گەى تا (تەواو بوونى) ماومکە یەتى
- ۵۹۵ نا نه مه نایەتى شمشیره
- ۵۹۶ کاتى بتهپرستىك داواى پە نای کرد، پە نا نه درى
- ۵۹۸ جەختکردنه وه له سەر بیزارى دەرپرین له بتهپرستان
- ۶۰۰ پيشه وایانى خوانه ناسان بى پەیمانن
- ۶۰۱ هاندان بو شهر کردن له گەلیان و هەندى له سوودمکانى
- ۶۰۳ یەگى له پەندمکانى جەنگ تاقیکردنه و مى موسولمانانه
- ۶۰۴ بتهپرستان مزگهوتەکانى خودا ناودان ناکه نه وه
- ۶۰۵ خەلکى خواهنباوم، نه وان مزگهوتەکان ناودان دمکه نه وه
- ناو به خشینه وه به حاجیه کان و ناودان کردنه و مى مالى خودا (که عبهى پیروز) له بهرانبەر بر و او جیهاد دا راناوستن
- ۶۰۶
- ۶۰۸ هەرماندان به وازهینان له دوستایەتى بتهپرستان با کەس و کاریش بن
- ۶۱۰ سەرکەوتن تەنیا به یارمەتى خودایه
- ۶۱۰ بووداوى هەزای حونەین
- ۶۱۴ قەدەمگە کردنى بتهپرستان له چوونه ناو که عبهى پیروز (المسجد الحرام)
- ۶۱۵ هاندان له سەر جەنگ کردن له گەل نه هلى کتیبدا تاسەرانه بدمن
- ۶۱۶ سەرانه نیشانهى زهلیلى و خوانه ناسیه
- ۶۱۸ هاوهلدانانى گاورو جووله که و خوانه ناسیه که یان بووه هوى نه و مى شهر یان له گەلدا بکریت
- ۶۱۹ هەولدانى نه هلى کتیب بو کورانه و مى پوناکی نیسلام
- ۶۲۰ ناینى نیسلام زال دهبى به سەر هەموو ناینه کانددا
- ۶۲۱ خوپاریزی له زانایانى خراپ و عابیده گومراکان
- ۶۲۲ سزای نه وانهى زیرو زیو مۆل نه دمن
- ۶۲۵ سال دوانزه مانگه
- ۶۲۶ نه و مانگانهى شهرى تیدا دموستى (الاشهر الحرم)
- ۶۲۷ شهر کردن له مانگه هەرامه کانددا
- ۶۲۸ زەمى دموستکاریکردنى شهرى خواله پروو پراکانى خویه وه
- ۶۳۱ گله یى و هەرمشه له نه بزوان و تەمهلى کردن له جیهاد کردن
- ۶۳۲ خودا یارمه تیدمى پيشه مبهرمکه یەتى
- ۶۳۴ دهبى جیهاد له هەموو بارودوخیکدا بکری
- ۶۳۶ هوى دواکه و تنى دووروومکان و ناشکراکردنى فروهیلان
- ۶۳۷ گله ییکردن له پيشه مبهرم له سەر نه و مى ئیزنى دان
- ۶۳۸ ناشکرا کردنى حالى دووروومکان
- ۶۴۳ باسى ترس و شه زانى دووروومکان

- ۶۴۴ په څنه و گزاندمی دووړو و مکان سه بارهت به دابه ش کردنی سدهمه ووهو ته مادارییان بوی
- ۶۴۵ باسی خه رجه کانی (مصاریف) زمکات
- ۶۴۶ که مدهستان
- ۶۴۶ نه و کارمه ندانه ی زمکات کو دمکه نه وه
- ۶۴۷ نو موسولمان (دلراگیرا و مکان)
- ۶۴۸ کوپله کان
- ۶۴۸ چاکه ی به نده نازاد کردن
- ۶۴۸ قه رزاران
- ۶۴۹ له ری خوادا
- ۶۴۹ ریواران
- ۶۵۰ یه کی له خو و مکانی دووړو نازاردانی پیغه مبه ره (ﷺ)
- ۶۵۱ یه کیکی تر له خو و مکانی دووړو هه و لدانه بو رازیکزدنی خه لکی به سویندی درو
- ۶۵۱ یه کیکی تر له خو و مکانی دووړو له ناشکرا بوونی نه پینه کان دهرسن
- ۶۵۲ یه کیکی تر له خو و مکانی دووړو فروئیل و پاکانه کردنه به شتی پروپوچ
- ۶۵۴ باسی هه ندی تر له خو و دووړو و مکان
- ۶۵۶ ناموزگاریه ک بو دووړو و مکان تا دمرس و مرگرن له وانه ی پیش خویان
- ۶۵۷ رموشته باشه کانی برواداران
- ۶۵۸ مژده دان به برواداران به خوشگوزمرانی هه میشه یی
- ۶۶۰ دهرماندان به شه پوله گهل خوانه ناس و دووړو و اندا و تووندی نواندن به رانبه ریان
- ۶۶۰ هو ی هاتنه خوارموی نه م نایه ته
- ۶۶۱ دووړو و مکان خویای کوشتنی پیغه مبه ریان (ﷺ) که و ته سهر
- ۶۶۴ یه کیکی تر له خو و خرا په کانی دووړو و مکان داوا کردنی ماله و پاشان به خیللی کردنه له خپرو بیر کردندا
- یه کیکی تر له خو و خرا په کانی دووړو و مکان تانه و ته شه ردانه له و خاومنبیا و مرانه ی زیاتر زمکات نه دمن و گالته ییش
- ۶۶۵ دمکه ن به وانه ی که م نه دمن
- ۶۶۷ قه دمه کردنی داوای لیبوردن بو دووړو و مکان
- ۶۶۸ دووړو و مکان به وه دلخوش بوون که خویان لادا له چوون بو غه زای ته بوک
- ۶۷۰ دووړو و مکان جاریکی تر نیزن نادرین دمرچن بو شهر
- ۶۷۰ قه دمه کردنی نویژ کردن له سهر دووړو و مکان
- ۶۷۲ زمی دواکه و توان له جیهاد
- ۶۷۳ و مسفی خاومنبیا و مران و پاشه پوزریان
- ۶۷۳ باسی نه و عه ربه انه ی بیانونیان هه بو هاتن داوای نیزنیا ن کرد
- ۶۷۴ باسی به هانه ی شهرعی بو ها و به شی نه کردن له جیهاددا
- ۶۷۶ باسی فروئیلی دووړو و مکان

- ۶۷۷ عه رببه دشته کیه کان زور خوانه ناس و دوو پوون
- ۶۷۹ هه نديک له عه رببه دشته کیه کان خواناس و هه نديک به خشنندن
- ۶۷۹ ریزو قهه ری و نه ناساریه کان و نه وانه ی شوین پیی نه وانیان گرت بهر به چاک
- ۶۸۰ دشته کیه دوو پوون مکان و شاری مه دینه
- ۶۸۲ باسی نه و خامن باومر دواکه و تئوانه له جیهاد به هو ی ته مه لییه وه
- ۶۸۳ هه رماندان به و مرگرتنی زمکات و سوود مکانی
- ۶۸۵ هه رمشه کردن له یا خیبووان
- ۶۸۶ دوا خستنی هه رمانی سی به جیما و مکه
- ۶۸۷ مزگه وتی زیانبه خش و مزگه وتی خواناسی
- ۶۸۹ ریزی مزگه وتی قویا و نویژ کردن تییدا
- ۶۹۱ جیاوازی نیوان نه دوو مزگه وته
- ۶۹۲ خودا، گیان و سامانی باومر دارانی کریوه له جیاتیدا دمیانهاته به هه شته وه
- ۶۹۳ و مسانی نه و خامن باومرانه ی که گیان و سامانی خو یان هروشتو وه به خودا
- ۶۹۴ ریکه نه دان بو پارانه وه بو بته رستان (نه وانه ی شهریک بو خودا دادمین)
- ۶۹۶ هیچ گازنده مه که نیه دوا ی هینانه ومی به لکه نه بیت
- ۶۹۷ باسی هه زای ته بووک
- ۶۹۹ به سهرهاتی نه و سی که سه ی خو یان له هه زالا
- ۷۰۵ هه رماندان به کردنی قسه ی راستا
- ۷۰۶ پاداشتی بوشتن بو هه زالا
- ۷۱۰ هه رماندان به جیهاد دژی خوانه ناسه نزیکه کان و پاشان خوانه ناسانی تریش
- ۷۱۲ باومری خامن باومر زیاد دمکات و که میش دمکات، به لام دوو پوون مکان زیاتر پیس و چه پهل دمن
- ۷۱۳ تاقیکردنه ومی دوو پوون مکان
- ۷۱۴ رپوانه کردن پیغه مبهرا (ﷺ) چاکه یه کی گهورمی خودایه
- ۷۱۷ ته فسیری سورمتی یونس
- ۷۱۷ نه م پیغه مبهره دمی مژدمد مری
- ۷۱۸ خودا خامونی بوونه و مرو پهرومردگار و هه لسورینه ریه تی
- ۷۲۰ گه رانه ومی هه موو بو لای خودایه
- ۷۲۱ هه موو شتی شایه ته له سهر توانای خودا
- ۷۲۳ شوینی نه وانه ی بر وایان نیه به پوژی قیامت جه هه نه
- ۷۲۴ پاداشتی چاک بو بر واداران و ناکار چاکانه
- ۷۲۶ خودا وه لامی دوعای شهر ناداته وه وک دوعای خهیر
- ۷۲۷ مروقه له کاتی ته نگانه دا یادی خوا دمکات، به لام له کاتی خوشیدا له بیری ده چی
- ۷۲۸ باسی لاساری خوانه ناسانی قورمیش

چەسپاندنی راستی ئەم قورئانە

٧٣٩

ئەوێ بێتەرستان بە تەماین لە پەرستراومکانیان

٧٣٢

ئەم بێتەرستیه داھینراوە

٧٣٢

موشریکەکان داوای نیشانە دەکەن

٧٣٣

هەلۆیست گۆڕینی خەلکی کاتی کە سۆزێکی بەرانبەر ئەکریت دواي نەرەحەتییهك

٧٣٦

نەمۆنەي ئەم ژيانی دنیايە

٧٣٨

هەلنان بۆ ئەو بەهرانەي کە بەردەوامە و هەرگیز نەمانی بەسەردا نایەت

٧٣٩

پاداشتی ئاکار چاکان

٧٤٠

پاداشتی خراپەي تاوانباران

٧٤٢

حاشا کردنی پەرستراوی موشریکەکان ئییان لە پۆزی قیامەتدا

٧٤٣

دانپیانانی بێتەرستان بە تەنهایی خوادا لە پەرورەگاریدا و هیئەنەوێ بە تەگە بەو ئەسەریان

٧٤٥

بێگومان ئەم قورئانە وتەي خوايە و باسی هەندی موعجیزەکانی قورئانیش

٧٤٩

هەرماندان بە بیزاری دەرپرین لە بێتەرستان

٧٥٢

هەست کردن بە کورتی ژيانی دنیا لە کاتی هەشردا

٧٥٤

بێگومان تۆلە دەسپێری لە تاوانباران، لە دنیادا بێ یان لە دواپۆژدا

٧٥٥

پە لە کردنی ئەوانەي کە برۆیان بە پۆزی قیامەت نیە و وەلام دانەو میان

٧٥٦

ئەم قیامەتە راستە

٧٥٨

ئەم قورئانە ئامۆزگاری و شیفا و بەزمیی و پێنیشانەدەرە

٧٥٩

ئایا بۆ هیچ کەسێ هەیه جگە لە خودا یان کەسێ خوا نیزنی بدا شتی حەلāl بکات یا حەرامی بکات

٧٦٠

هەموو گەرە و بێهۆکی خودا ئاگای ئییهتی

٧٦٢

ناسینی دوستانەي خودا

٧٦٣

مەبەست ئەم مژدەيە خەوینی راستە

٧٦٤

گشت دەستەلات هی خودایە و هەر خوشی بۆنەو مەر بەرپۆه دەبات و هیچ کەسێ ئەگەلدا نیە

٧٦٦

خودا پاک و بێ عەیبە و دوورە ئەوێ کە هاوسەر و منداڵی هەبێ

٧٦٧

بەسەرھاتی نوح (سەلامی خۆای لی بێ) ئەگەل ھۆزمکەیدا

٧٦٨

ئەم ئیسلامە ئایینی (گشت) پێتەمبەرانە (سەلامی خۆایان لی بێ)

٧٦٩

پاشەپۆزی خراپی ئەم تاوانبارانە

٧٧١

بەسەرھاتی مووسا و فیرعەون

٧٧٢

وتووێژی مووسا ئەگەل جادووگەرەکاندا

٧٧٣

بە ھۆزی فیرعەون کەس برۆای بە مووسا نەھینا جگە لە چەند لاوی

٧٧٥

مووسا ھۆزمکەي هەلەمنا کە هەر پشت بە خودا ببەستن

٧٧٦

نەرمان پێکردنیان بە نوێژ کردن لەناو مائەکانی خۆیاندا

٧٧٧

زای مووسا لە فیرعەون و دارو دەستەکەي

٧٧٨

- ۷۷۹ بزگار بوونی نهومی ئیسرائیل و نوقومبوونی ئالی فیرعهون
- ۷۸۳ دامه‌زrandنی بهرمی ئیسرائیل نهو زمویه‌داو بۆزی پاک و چاک پیدانیان
- ۷۸۴ له‌ کتیبه‌ پیشومکاندا نه‌م قورئانه‌ باسی هاتوو
- ۷۸۵ هه‌ر کاتی سزا هاتی بامر هینان هیچ سودیکی نه‌بوه‌ ته‌نیا بۆ هۆزی یونوس نه‌بی
- ۷۸۷ دووره‌ له‌ کارزانی خوداوه‌ که‌ خه‌لکی ناچار بکات بره‌ا بیئن
- ۷۸۹ نه‌رماندان به‌ تیرامان له‌ دروستکردنی ناسمانه‌کان و زمين
- ۷۹۰ نه‌رماندان به‌ په‌رستنی خودا به‌ ته‌نیا و خۆسپاردن پیی
- ۷۹۲ ته‌فسیری سورمته‌ی هود (سه‌لامی خوای ئیپی)
- ۷۹۲ نه‌م قورئانه‌ و بانگه‌وازی بۆ لای خودا به‌ته‌نیا
- ۷۹۴ خودا ناگاداری هه‌موو شتیکه‌
- ۷۹۵ خودای مه‌زن دسته‌به‌ری بژیوی هه‌موو دروستکراومکانی کردوو
- ۷۹۶ خودا ناسمانه‌کان و زمینی له‌ شەش رۆژدا دروست کردوو
- ۷۹۸ مشت و مری بته‌رستان له‌سه‌ر زیندووینه‌ومی پاش مردن و په‌له‌کردنیان بۆدابارینی سزا بۆیان
- ۷۹۹ ماناکانی ووشه‌ی ئوممه‌ت (الامة)
- ۸۰۱ پارایی مروغه‌ له‌ کاتی خوشی و ناخوشیدا
- ۸۰۲ دلته‌گی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌سه‌ر قسه‌ی بته‌رستان و دلدانه‌ومی
- ۸۰۳ باسی موعجیزه‌ی نه‌م قورئانه‌
- ۸۰۴ هه‌ر که‌سی هه‌ر نه‌م دنیای ویست له‌ رۆژی قیامه‌تا به‌شی نیه‌
- ۸۰۵ که‌سی بره‌ا به‌ قورئان دمکا که‌ به‌لگه‌ی بوونی له‌لایه‌ن په‌روم‌دگاریه‌وه‌ پیلرایی
- ۸۰۷ پشتگیریکردنی هه‌موو نه‌رمودمیه‌ک له‌ناو قورئاندا هه‌یه‌
- ۸۰۸ نه‌وانه‌ی بوختان به‌ده‌م خوداوه‌ ده‌که‌ن و ده‌بنه‌ له‌مپه‌ر له‌ رینگه‌ی خودا، له‌ هه‌موو که‌س دۆراوترن
- ۸۱۱ پاداشتی خه‌لکی خاوم‌نباومر
- ۸۱۲ نمونه‌ی خاوم‌نباومر‌ان و خوانه‌ناسان
- ۸۱۳ به‌سه‌ره‌اتی نوح (سه‌لامی خوای ئیپی) و وتووێژی له‌گه‌ل هۆزمکه‌یا
- ۸۱۵ وه‌لامی نوح پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای ئیپی)
- ۸۱۷ داواکردنی هۆزی نوح که‌ سزایان بۆ بیئت، وه‌لامی نوحیش بۆیان
- ۸۱۷ ریسایه‌ک بۆ پوو‌تکردنه‌ومی راستی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)
- سه‌ره‌تای ده‌ستپیکردنی (توفان) مکه‌وه‌لگرتنی نیرومیه‌ک له‌ناو که‌شتیه‌که‌ دا له‌هه‌موو شته‌کان له‌لایه‌ن نووحه‌وه‌
- ۸۱۹ سواربوونی که‌شتیه‌که‌ و بۆشتنی له‌ناو نه‌وشه‌ پۆله‌ که‌ورانده‌دا
- ۸۲۰ به‌سه‌ره‌اتی خنکانی کوره‌ خوانه‌ناسه‌که‌ی نوح پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای ئیپی)
- ۸۲۲ کۆتایی لافاوکه‌

که پانه وه بو سهر به سهرهاتی کورمهکی نوح و باسی نه و توویرمی که بویدا له نیوان نوح و خودای مهزنا له بارمی

- ۸۲۴ کورمهکی نوح وه
- ۸۲۵ هه ماندان به دابه زین له که شتی که هاوړی له گهل به رمکه ت و سه لامه تیدا
- ۸۲۶ باسی نه م به سهرهاته به لگه یه له سهر نیگای خودا بو پیغه مبهه (عزیزه)
- ۸۲۷ به سهرهاتی هوود و عاد
- ۸۲۸ و توویرمی نیوان هوود پیغه مبهه (سه لامی خوی لیبی) هۆزی عاد
- ۸۲۹ له ناودانی هۆزی عاد و سهر نه نجای نه وانه ی خاومبا و پر بوون له ناویاندا
- ۸۳۰ به سهرهاتی پیغه مبهه صالح و (سه لامی خوی لیبی) هۆزی سه مود
- ۸۳۱ و توویرمی نیوان پیغه مبهه صالح و (سه لامی خوی لیبی) هۆزی سه مود
- ۸۳۲ هاتی فریشته کان بۆلای نیبراهیم و (سه لامی خوی لیبی) مژده پیدانی به نیسحاق و یه عقوب (سه لامی خویان لیبی)
- ۸۳۵ مشتومری نیبراهیم له سهر هۆزی لووت
- ۸۳۶ هاتی فریشته کان بۆلای لووت و دۆژدامانی لووت و نه و توویرمی له نیوان لووت و هۆزمکه یا بویدا
- ۸۳۸ بیدسته لاتی لووت و خۆزگه خواستن بۆهیزیک و هه والی فریشته کان پیی به له ناو بردنیان
- ۸۴۰ ژیر و باتکردنی شاری هۆزی لووت و له ناو بردنیان
- ۸۴۱ به سهرهاتی مه دیه ن و باتگه وازی شوعه یب بۆیان
- ۸۴۲ وه لامی هۆزی شوعه یب
- ۸۴۳ وه لامی شوعه یب بو هۆزمکه ی
- ۸۴۵ وه لامی هۆزمکه ی جاریکی تر بو شوعه یب
- ۸۴۵ وه لامی شوعه یب بو هۆزمکه ی
- ۸۴۵ هه ر شه کردنی شوعه یب له هۆزمکه ی
- ۸۴۷ به سهرهاتی موسا و فیرعه ون
- ۸۴۹ په ندو نامۆزگاری و مرگرتن له و شارانه ی که تیا چون
- ۸۵۰ له ناودانی شارمکان نیشانه ی هاتی بۆزی قیامه ته
- ۸۵۲ حالی به دبه ختان و چاره نویسیان
- ۸۵۳ حالی به خته و مران و چاره نویسیان
- ۸۵۴ بته رستی گومراییه ، هیچ گومانی تیدا نیه
- ۸۵۶ هه ماندان به خۆراگری
- ۸۵۹ ده بی کۆمه لی هه بی به رگریت له خرا په و به درموشتی
- ۸۶۳ ته فسیری سورمه ی یوسف (سه لامی خوی لیبی)
- ۸۶۳ و مسفه کانی نه م تورنانه
- ۸۶۴ خه و بینینی یوسف (سه لامی خوی لیبی)
- ۸۶۵ باوکی یوسف هه رمانی دا خه و مکه بشاریته وه و ناشکرای نه کا له ترسی فروفیلی شه یقان

۸۶۵

۸۶۶

۸۶۸

۸۶۸

۸۶۹

۸۷۰

۸۷۱

۸۷۳

۸۷۴

۸۷۸

۸۸۱

۸۸۱

۸۸۲

۸۸۴

۸۸۵

۸۸۶

۸۸۸

۸۹۰

بەسەرھاتی یوسف پەندو ئامۆزگاری زۆری تیدایە

ئیزن خواستنی براگان لە باوکیان کە یوسفیان لەگەڵ بنیری

وہلامی باوکیان

خستە خوارموی یوسف بۆ ناو بیرمکە

فروئیلی براگانی یوسف لەگەڵ باوکیاندا

دەرھینانی یوسف لە بیرمکە و فروشتنی

یوسف لە میسردا

خۆشەویستی ژنەکە ی عەزیزی میسر بۆ یوسف و فیلکردن لێی

گەیشتنی ئەو ھەوالە لە لای ژنانی ئەو شارە و فروئیلیان بەرانە بە یوسف

بریاردان بە زیندانیکردنی یوسف و جێبەجێکردنی بریارمکە

دوو زیندانی لە بارمی لیکدانەومی خەونەکانیانەو پرسیار لە یوسف دیمکەن

یوسف دوو زیندانیەکە ی بانگ کرد بۆلای ئەومی کە تەنیا خودا بناسن پیش لیکدانەومی خەومکەیان

لیکدانەومی خەونەکە

یوسف گوتی بە مەیگێرمکە لە لای پاشا باسم بکە

خەو بینینی پاشای میسر

لیکوئینەو ئەو شتانە ی لەنیوان یوسف و ژنەکە ی عەزیزو ژنەکانی میسرا پوویدا

پیرست